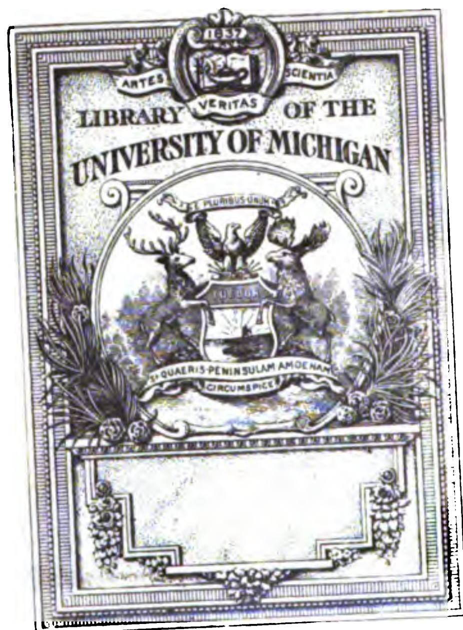

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

321

L. ANNAEI SENECAE

OPERA.

AD LIBROS MANUSCRIPTOS ET IMPRESSOS RECENSUIT
COMMENTARIOS CRITICOS SUBIECIT DISPUTATIONES
ET INDICEM ADDIDIT

CAROLUS RUDOLPHUS FICKERT.

VOLUMEN TERTIUM

CONTINET DIALOGOS NATURALES QUAESTIONES LUDUM QUINQUE
FRAGMENTA.

LIPSIAE
SUMPTIBUS LIBRARIAE WEIDMANNIANAE.
MDCCCXLV.

L. ANNAEI SENECAE

DIALOGI IX

AD LUCILIUM

NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBRI VII

LUDUS DE MORTE CLAUDII.

AD LIBROS MANUSCRIPTOS ET IMPRESSOS RECENSUIT
COMMENTARIOS CRITICOS SUBIECIT QUINQUE
FRAGMENTA ADDIDIT

CAROLUS RUDOLPHUS FICKERT.

LIPSIAE

SUMPTIBUS LIBRARIAE WEIDMANNIANAE.

MDCCCXLV.

Typis Fr. Frommann.

PRAEFATIO.

Dialogorum *) titulo ut comprehenderem minora Senecae scripta philosophica, commovit me et brevitatis studium et antiquissimi codicis Mediolanensis (A vol. II. praef. p. XIII. c. 5.) auctoritas: quanquam non ignoro in illo codice Dialogis adiungi etiam libros de Ira. Idem vero liber, qui suppeditavit nomen commune, multum contulit ad emendationem: qui ubi defecit, in subsidium vocavi codicem Berolinensem (B vol. II. praef. p. XIII. c. 2. β) aut Iac. Bongarsii notata (Bong. vol. II. praef. p. XVIII.), maxime quibus adscriptum erat *ex Cui.* quod interpretor: *ex Cuiacii msto.* Reliqui enim mei, Guelferbytanus (G vol. I. praef. p. XX. II. 1. d), Vratislaviensis (V vol. II. praef. p. X. a. 4.), Mediolanenses D (vol. II. praef. p. XII. a. 14.) et E (vol. II. praef. p. XII. a. 15.), olim Trossianus, nunc Havniensis (T in libris de Providentia et de Brevitate Vitae a Trossio collatus, non descriptus), Gryphiswaldensis (g vol. II. praef. p. XI. a. 6. passim collatus a Fred. Haase), multo minoris sunt habendi, praeterquam quod G inter varias scripturas, tam inter lineas quam in marginibus appositas, interdum habet meliores. Nec maior est virtus librorum a prioribus usurpatorum: quae de his et de impressis in praefationibus vol. I.

*) vid. vol. II. praef. p. XIV. n. *).

et II. scripsi, hic repetere supersedeo. Adiice tamen, quod Gruterus in libris de Providentia, de Constantia, de Vita Beata praeter P2. 3. 4. Col. usus est codice Orteliano, V meo simili fere. Gronovius autem nonnumquam laudat cod. Bruxellensem, raro duo Bruxellenses. Praeterea in libello, qui de Providentia solet inscribi, B. A. Nauta*) duorum codd. Lugdunensium (F v) scripturas proposuit, quorum alter olim fuerat Franc. Fabricii, alter Is. Vossii: hic cum meo g solet consentire et altero est paulo deterior.

Ad Naturales Quaestiones emendandas adhibui tres libros mstos. Hi sunt:

I. Bambergensis (B) [M. IV. 16. Iaeck N. 1089.] membr. sec. XI. foll. 69. col. 1. linn. 38. Fol. Continet praeter alia Natt. Quaestt. Senecae fol. 9—45. Libri III. cap. 18. legitur post cap. 13. libri IV. A verbis *efferantur, quaedam* III, 25, 5. usque ad IV, 2 ex. omnia omittit: deinde aliis quoque locis est mutilatus aut interpolatus. Ceterum concordat cum Britannico Gronovii (Brit.)**) et Nicotiano Opsopoei (Nicot.), quos inspectos potius dixeris a viris doctis quam collatos. Laudavit Opsopoeus etiam codicem Memmianum (Memm.) Nicotiano praestantiorem nec dissimilem meo E. Multo autem saepius scripturis allatis codicum nomina reticuit: tum scripsi cod. Ops. aut codd. Ops., prout unius libri erat scriptura aut amborum, non imitatus Gruterum, qui satis audacter ipsa nomina Nicotiani et Memmiani substituit. Etiam Matth. Fortunati codd. (Fort.) consentiunt plerumque cum B meo: eius aute meditionem (apud Aldum 1522) cum non haberem, laudavi fide Gruteri aut Opsopoei atque per Man notavi.

Scripturas codicis B a Lud. Iano (in Seebodii Annalibus Philol. XXXI, 1. p. 261. sqq.) passim editas indicavi per Bamb. Idem vir doctus l. c. proposuit aliquot scripturas libri Wirceburgensis, Bambergensi melioris, atque addidit suum de utrisque iudicium, quod, cum ipse eruditissimus sit et in Senecae scriptis maxime versatus, plerumque fuit probandum.

*) L. Ann. Senecae Liber De Providentia, Sive Quare Bonis Viris Mala Accidant, Cum Sit Providentia. Recensuit, Varietate Lectionis, Et Annotatione Instruxit B. A. Nauta. Lugd. B. 1828.

**) Britannicum Erasmi, ut ab hoc distinguerem, appellavi Britan.

II. Berolinensis (E) [Ms. lat. Oct. 9.] membr. sec. XIII. foll. 98. col. I. linn. plerumque 25. 8. accurate scriptus litteris minutis, quarum prima auro et variis coloribus est picta. Continet inde a fol. 9. Senecae Natt. Quaestt. ll. VIII. (l. VIII. *De Nili incremento* est quarti initium [c. 1. 2.] suo loco omissum): in quibus, cum inter fol. 18. et 19. exciderint tria folia, desiderantur omnia a verbis [*ad-pa*]*ruit. Numquis* usque ad c. 15, 8. *detorquere*. Hunc esse eundem atque cod. Erfordiensem ab I. F. Herelio collatum statim intellexi, cum ante sex fere menses Herelii schedae ex Fessleri Apparatu ad me delatae sunt. Quo autem certius constaret de eius scripturis, Herelii excerpta integra dedi, nota e significata. Huius libri scripturas, cum omnium facile optimus esse videretur, tantum non omnes recepi, codicem alioquin optimum ne iis quidem locis deserendum arbitratus, in quibus alii speciosiora prae se ferrent. Nec tamen nego alicubi etiam hunc esse corruptum aut interpolatum.

III. Guelferbytanus (G. vol. I. praef. p. XX. II. 1. d) in his quoque libris passim meliorem scripturam in margine aut inter lineas habet quam in ipso contextu.

I. Fr. Gronovii notae mstae, quas ex bibliotheca civitatis Hamburgensis [Intpp. auctt. XXIX. 4°] nactus sum, plus conferunt ad explicandas Natt. Quaestt. quam ad emendandas. Sunt autem dictata illa, a magni viri quodam discipulo calamo excepta: nam Senecae Natt. Quaestt. se coram discipulis enarrasse ipse Gronovius tradit in Notis editis ad N. Q. II, 49, 3. p. 304. sq. Significavi per Gron. (ms).

Ex Gruteri mstis (Gr.) tantum P3. 4. Col. continebant Natt. Quaestt., ad quos accessit Fragmentum Coloniense (Fr— Col.) „annexum alteri illi Coloniensi: continet tantum Praefationem nec non quaedam alia excerpta, quae forte impleant folia tria.“ Praebet tamen scripturam probam et meo E similem. Lib. Fromondi opera (24.) magis spectat ad illustrandas Natt. Quaestt. quam ad castigandas: idem licet asseverare de G. D. Koelero, cuius editio (Gotting. 1819) cum esset auctoris morte

praeventa, factum est, ut multis vitiis sit turpiter depravata. Ideoque aliquot Koeleri coniecturas consulto omisi.

De Ludo Senecae emendatius edendo spes, quam ex Theod. Oehleri litteris conceperam (vol. II. praef. p. XVIII.), decepta fere est, cum cod. Valentianensis, quem paucis ante mortem suam mensibus cum editione Tauchnit. accuratissime contulit Th. Oehler, alius non sit quam cod. St. Amandi (cod. Iunii), olim ab Hadr. Iunio (𝔖) usurpatus, nec suppleat lacunas aut Graeca corrupta melius concipiat. Sic descripsit librum Th. Oehler:

Cod. Valentian. N. 5. 1. (M. 268.) membr. 12°. sec. IX. 16 linn. cum larga marg. — liber monasterii Sct. Amandi in pabula ordinis divi Benedicti (sec. XVI.).

1. Incipit Liber Marii Plotii (de metris).
2. Inc. Ars Marii Servii Grammatici de centum metris.
5. De metris a Boethio usurpatis.
6. Annei Senecae proverbia incipiunt.
7. Rome in Imagine Constantini.
8. In memoria cuiusdam militis.
9. Lugduni in memoria geminorum.
10. In Tumulo Cuiusdam Medici.
11. Senece Ludus de morte Claudii. *Quid actum sit in coelo ... ut a cognitionibus esset. Damnabis nunquam* etc. (Reliqua et sequens pagina vacant.)
12. (sine titulo) Dn̄o patri vereque felici et purissima sinceritate venerando Grimaldo capellano Strabus Uualalfridus etc.
13. Incipit de aetatibus animantium Hesiod .. Ter binos decies — 10 v. — deus arbiter aevi.
14. Versus 27 de ventis.
15. Ad Boree partes sq. 12 v.
16. Tarpeio quondam consedit. 2 v.
17. Literas est gestam 2 v.
18. Clio gesta canens 11 v.

Hoc emendatior est, potissimum in Graecis, cod. Sangallensis (S) sec. X. (N. 569.) collatus cum 𝔖 ab I. C. Orellio (Ep. critica ad I. N. Madvigium v. c. p. XLI. sqq. M. T. Ci-

ceronis Orator etc. Tur. 1830). Praeter libri Sangallensis scripturas multum me adiuvit viri doctissimi de singulis locis sententia.

Cod. Guelferbytanus (G) [Extravag. 299.] membr. 4. min. sec. XV. foll. 92. col. I. linn. 17. Insunt 1) Senecae Ludus (fol. 2—16.) 2) Petronii Satyricon. 3) Leon. Aretinus in Oeconomica Aristotelis. 4) Heliogabali oratio ad meretrices. Codex videtur in Italia scriptus esse post inventam artem typographicam. (Fuit aliquando Parisios delatus.) *Hic* cod. ut recentior, ita multo deterior est Valentianensi et Sangallensi.

Praeter Iunii codicem iam memoratum olim collati sunt cod. Weissenburgensis (cod. Rhen.) a Beato Rhenano (𝔈1. 2.) *) et cod. Curionis (𝔆) nescio quis, quorum hic certe Graeca nonnusquam praestat minus corrupta, si fides haberi potest Curioni. Gruterus Ludi mstos non habuit: nam ex Col. hic libellus erat exsectus, in reliquis non fuerat. Gronovius bis laudat cod. Harlemensem, Lipsius (Epp. Q.) aliquoties suum.

In Ruhkopfii usum Bredowius, olim Prof. Helmst., codices Parisinos hos contulerat:

α. (mss. L. n. 6630.) membr. sec. XIII.

β. (mss. L. n. 8717.) membr. sec. XIV. „Fuit Iac. Aug. Thuani, postea Colberti, cum epigraphe: Annei Lucii Senece de morte Claudii, qui dicitur ludus Senecae, liber incipit. Sequitur Epigramma Martialis V, 42. nescio quare adscriptum. Bredow amic. monuit: „„Omnem varietatem huius auro et coloribus ornatissimi codicis excerpere gravior esset labor, quam Augiae stabulum purgare. Nonnulla tantum, quae memoratu digna esse videntur, adscribam. Versus illi, ni fallor, Martialis sunt: non video, quid hoc loco sibi velint.“ “

c. (n. 1936.) membr. olim Ducis de Bethune, sec. XIV.

d. (n. 6389.) membr. sec. XIV.

e. (n. 5055.) chart., olim Colberti, sec. XIV. aut in. XV.

f. (n. 6395.) membr. eodem tempore scriptus.

*) Editionem ipsius Rhenani (Basil. 1515.) non contuli: sed repetita est post paucos menses in 𝔈1. Nec contigit mihi excutere editionem Ludi principem: Lucii Annaei Senecae in morte Claudii Caesaris ludus nuper repertus. 4. s. l. et a.

g. (n. 8544.) membr. a. p. Ch. n. 1389. scriptus.

h. (n. 8542.) membr., primum Thuaui, postea Colberti, sec. XIV. aut in. XV.

Cod. α, quem accuratissime scriptum dicit Ruhkopfius, totum contulit Bredowius, reliquos maximam partem.

Codd. 8501. 8544. et 8624., non descripti, continent tantum opusculi initium (?). Ex libris Parisinis tam paucas scripturas protulit Ruhkopfius, ut de iis iudicium facere non liceat: Ruhk. autem omnes ad unam familiam pertinere censet.

Io. Schefferi (Lectt. Academ. Hamb. et Amst. 1675. 8. p. 279—336.), Neuburii (Apocolocynthosis etc. *Verdeutscht u. erl. d. F. C. Neubur. Leipz.* 1729. 8.), Cortii (Tres Satirae Menippeae rec. et n. p. ill. Lips. 1720. p. 1—46.), Sonntagii (*Zur Unterhaltung für Freunde der alten Liter. Riga* 1790. p. 69. sqq.) coniecturas laudavi quidem, sed fide Ruhkopfii, quocum etiam G. D. Koeler aliquot emendationes communicavit.

Epigrammata, quae Senecae feruntur, sed minime esse videntur, omisi una cum Fragmentis vulgatis i. e. sententiis quibusdam, quas ex Senecae operibus deperditis servarunt alii scriptores magis suis verbis quam auctoris. Attamen substitui in eorum locum quinque alia Fragmenta, quorum unum ex Pauli Sadoleti schedis Arnoldus Ferronius proposuit in Commentariis in Consuetudines Burdigalensium. Lugd. 1565. II. p. 111. (cf. *A. W. Cramers kleine Schriften* etc. *herausg. v. H. Ratjen. Leipz.* 1837.), quatuor edidit ex membranis bibliothecae Vaticanae B. G. Niebuhrius Romae 1820. Utraque certe Senecae esse possunt.

Excerpta quoque, quae solent adiici Senecae Operibus, ego nolui edere, cum sint ex Epp. 2. 4. 9. 14. 16. 17. 18. 20. 25. 36. 80. 81. 87. petita.

Librorum notae ex litterarum ordine dispositae.

A = Cod. Mediolanensis I. in Dialogis.
a = Cod. Parisinus n. 8501. in Ludo.
α = Cod. Parisinus n. 6630. in Ludo.
Anic. = Cod. Anicianus Dalechampii.

B = Cod. Berolinensis in Dialogis.
B = Cod. Bambergensis in Natt. Quaestt.
b = Cod. Parisinus n. 8544. in Ludo.
β = Cod. Parisinus n. 8717. in Ludo.
𝔅1. = Ed. Bipontina I. a. 1782.
𝔅2. = Ed. Bipontina II. a. 1809.
Bamb. = Cod. Bamberg. a Lud. Iano collatus.
Bong. = Scriptura a Bongarsio notata.
Bong. ci. = Bongarsii coniectura.
Bong. ex Cui. = Scriptura a Bongarsio ex Cuiacii msto laudata.
Brit. = Cod. Britannicus Gronovii in Natt. Quaestt.
Britan. = Cod. Britannicus Erasmi in Natt. Quaestt.
Brux. = Cod. Bruxellensis Gronovii in Dialogis.

c = Cod. Parisinus n. 1936. in Ludo.
ℭ = Ed. Curionis a. 1557.
Chifl. = Cod. Chiflerianus Dalechampii.
Col. = Cod. Coloniensis Gruteri.

D = Cod. Mediolanensis IV. in Dialogis.
d = Cod. Parisinus n. 6389. in Ludo.
Dal. = Cod. Dalechampii.

E = Cod. Mediolanensis V. in Dialogis.
e = Cod. Parisinus n. 5055. in Ludo.
𝔈1. = Ed. Erasmi I. a. 1515.
𝔈2. = Ed. Erasmi II. a. 1529.
Ex. d. Mariae = Exemplar divae Mariae Salment. ap. Pincianum.
Ex. d. Pauli = Exemplar divi Pauli Pinciani ap. eundem.
Ex. dom. = Exemplar domesticum Pinciani.
Ex. Fac. et Prim. = Exemplar divorum Facundi et Primitivi ap. eundem.
Ex. famil. = Exemplar familiare eiusdem (idem atque domest.).
Ex. Franc. = Exemplar Franciscanum eiusdem.

F = Cod. olim Fabricianus, nunc Lugdun. de Providentia.
f = Cod. Parisinus n. 6395. in Ludo.
FrCol. = Fragmentum Coloniense Natt. Quaestt. ap. Gruterum.
Francisc. = Cod. Franciscanus Dalechampii.

G = Cod. Guelferbytanus (Gud. 10) in Dialogis et Natt. Quaestt.
G = Cod. Guelferbytanus (Extravag. 299.) in Ludo.
g = Cod. Gryphiswaldensis passim in Dialogis.
g = Cod. Parisinus n. 8544. in Ludo.
𝔊 = Ed. Gothofredi a. 1590.

Germ. = Cod. Germanicus Dalechampii.
Gr. = Codices Gruteri.

h = Cod. Parisinus n. 8542. in Ludo.
Harl. = Cod. Harlemensis Gronovii in Ludo.
Hisp. = Cod. Hispanus Dalechampii.

Ju = Ed. Th. Iugis a. 1628. (27).
Iur. = Cod. Iureti in Dialogis.

K = Ed. Natt. Quaestt. a Koelero curata a. 1819.

L = Ed. Lipsii II. a. 1615.
L4. = Ed. Lipsii IV. a. 1652. (cum Scholiis Lib. Fromondi in Natt. Quaestt. et Ludum).

M = Ed. Mureti a. 1585. (Paris. 1602).
Man = Ed. Natt. Quaestt. a M. Fortunato curata ap. Aldum 1522.

P2. = Cod. Palatinus II. Gruteri.
P3. = Cod. Palatinus III. eiusdem.
P4. = Cod. Palatinus IV. eiusdem.
Pall. = Codices Palatini Gruteri.
Pinc. v. l. = Pinciani vetus lectio.

Rom. = Cod. Romanus Dalechampii.
Ru = Ed. Ruhkopfii a. 1797 — 1811.

S = Cod. Sangallensis in Ludo.
Scal. = Cod. Scaligeri ap. Dalechampium et Iugem.

T = Cod. Trossianus de Providentia et de Brevitate Vitae.
T = Ed. Tarvisina a. 1478.
Trist. = Cod. Tristilus Dalechampii.
Tronc. = Cod. Troncianus eiusdem.

V = Cod. Vratislaviensis in Dialogis.
V = Cod. Valentianensis in Ludo.
v = Cod. olim Vossianus, nunc Lugdunensis de Providentia.
V = Ed. Veneta II. a. 1492.
Verd. = Cod. Verderianus Dalechampii.
Vo = Ed. Vogelii a. 1830.

Wirceb. = Cod. Wirceburgensis Lud. Iani in Natt. Quaestt.

x = Cod. Parisinus n. 8624. (?) in Ludo.

Notis reliquis, quibus uti soleo, monitus a Lud. Iano adieci hanc . . ., qua significatur cum editionum series, tum verborum continuatio.

Quartum et ultimum huius editionis volumen quam fieri poterit citissime emittetur, cum multa iam sint parata: ad reliqua autem concinnanda et perpolienda aliquid otii etiam Vratislaviae mihi concessum iri spero.

Scripsi Portae valere dicturus d. X. Martii mensis a. MDCCCXLV.

L. ANNAEI SENECAE

DIALOGI IX.

AD LUCILIUM

QUARE ALIQUA INCOMMODA BONIS UIRIS ACCIDANT CUM PROUIDENTIA SIT.

AD LUCILIUM

QUARE ALIQUA INCOMMODA BONIS UIRIS ACCIDANT CUM PROUIDENTIA SIT.

I. Quaesisti a me, Lucili, quid ita, si prouidentia mun-

A = *Incipit ad Lucilium. Quare aliqua incommoda bonis viris accidant. cum Providentia sit.* Muret. ex *Siculo* laudat *Quare bonis viris multa mala accidant.* quae eadem sunt apud Lactant. Inst. V, 22, 11. ed. Bün. Sed nec satis accurate Muretus agere videtur, et Lactantius sensum curat, non verba: quod docent etiam ea, quae laudat ex hoc libello. G = *Explicit liber septimus annei lucii Senece de beneficiis. Incipit liber eiusdem primus de providentia dei ad lucilū cum mundus providentia regatur. quare multa mala bonis viris accidant.* B = *Liber annei Senece ad Lucillum. cum mundus divina providentia regatur quare multa mala bonis viris accidant De dei providentia.* V = *Lucii annei Senece cordubensis Incipit liber cum mundus providentia regatur quare bonis viris multa mala accidunt ad lucillum.* D = *Annei lucii senece cordubensis de divina providentia mundum regente et bona bonis et mala malis tribuente liber primus Incipit feliciter.* E = *Incipit liber de providentia ad lucillium. cum mundus providentia regatur quare mala bonis accidant viris.* T = *Incipit Liber Primus de providentia dei ad Lucillium. Cum mundus providentia regatur, quare multa mala bonis viris accidant.* g = *Annei Lucii Senece. ad Lucilium de providentia divina liber incipit.* P2. = *Incipit liber Senecae de mundi gubernatione, Providentia divina; quare multa mala bonis viris accidunt.* P3. = *Incipit liber Senecae de Providentia Dei ad Lucillum.* P4. = *Incipit liber primus de Providentia Dei ad Lucillium. cum mundus providentia regatur, quare multa mala bonis viris accidant.* Col. = *De Providentia divina ad Lucillium.* Ort. = *Incipit libellus Senecae de providentia divina.* Cod. Dal. = *De Providentia Dei Ad Lucilium.* Tronc. = *Cum mundus Providentia regatur, quare multa mala bonis viris accidant.* 𝔑 . . . 𝔅 = *Lucii Annei Senecae liber incipit de mundi gubernatione divina providentia. Et qualiter multa mala bonis viris accidunt.* 𝔊1. . . 𝔊 = *Lucii Annei Senecae De Mundi Gubernatione Divina Providentia, Et Qualiter Multa Mala Bonis Viris Accidunt Liber Unus.* 𝔐 = *L. Annaei Senecae, quare bonis viris mala accidant cum sit providentia, Liber unus.* 𝔏 . . . 𝔐2. = *L. Annaei Senecae De Providentia, Sive Quare Bonis Viris Mala Accidant, Cum Sit Providentia, Liber Unus.* 𝔅o = *L. Annaei Senecae De Providentia Liber Unus.* Praeter *Unus* eundem libelli titulum esse voluit Fischer.

Cap. I.

E = *Quesivisti.* 𝔑 . . . 𝔊2. + *divina providentia* contra mstos et-

dus ageretur, multa bonis uiris mala accidere? Hoc commodius in contextu operis redderetur, cum praeesse uniuersis prouidentiam probaremus et interesse nobis deum: sed quoniam a toto particulam reuelli placet et unam contradictionem manente lite integra soluere, faciam rem non difficilem, causam deorum
2 agam. Superuacuum est in praesentia ostendere non sine aliquo custode tantum opus stare nec hunc siderum coetum discursumque fortuiti inpetus esse et quae casus incitat saepe turbari et cito arietare, hanc inoffensam uelocitatem procedere aeternae legis imperio tantum rerum terra marique gestantem, tantum clarissimorum luminum et ex dispositore lucentium. non esse materiae errantis hunc ordinem nec quae temere coierunt tanta arte pendere, ut terrarum grauissimum pondus sedeat inmotum et circa se properantis coeli fugam spectet, ut infusa uallibus maria molliant terras nec ullum incrementum fluminum sentiant,
3 ut ex minimis seminibus nascantur ingentia. Ne illa quidem quae uidentur confusa et incerta, pluuias dico nubesque et elisorum fulminum iactus et incendia ruptis montium uerticibus ef-

iam Pinc. 𝔑...𝔚 = *mundum ageret*. V = *mundus regatur*. sEm 𝔈2. = *mundus regeretur*.

mala accidere = BGVADETFv Gr. (Ort. prius = *accidere at mala*). g 𝔑...𝔚 = *accidere mala*. 𝔈1...𝔚o = *acciderent mala*. E = *operis videretur*. T = *operis reddere*. Pinc. ci. = *quo praeesse univ. prov. probamus*. nam putat hic a Seneca mentionem fieri alterius operis de Providentia, quod laudetur a Lactantio. B = *revelli particulam*. V = *lite integre solv*. 𝔑...𝔊 (mm 𝔈1. 2. 𝔊 ∾) = *c. deorum agenti*.

2. BV = *sidereum*.

coetum discursumque = ABmD. GVDETFg = *cursum discursumque*. Scal. Anic. Rom. = *siderum discursum fort*. 𝔑...𝔊 = *certum cursum et discursum*. 𝔐...𝔚o = *certum discursum fort*. B = *fortuitu*. Bong. = *contra arietare*. Pinc. ex. dom. — *et cito*. VD(m∾) gv Ort. (m∾) = *et cito variari*. P2. = *et cito adventare*. P3. = *et cito varietare*. G (s.m.) = *hac inoff*. V = *inostensam*. 𝔑...𝔚 — *rerum* post *tantum*. G = *tecta marique*.

ex dispositore lucentium = AD (s.m.). cf. Natt. Quaestt. V, 18, 4. *dispositor ille mundi deus*. Bong. = *ex disposito relucentium*. GBVD (p.m.) E 𝔐...𝔚o = *ex dispositione luc*. 𝔑...𝔊 = *dispositione luc*. om. *ex*.

nec quae = BGVADEg Tronc. Anic. Rom. 𝔑...𝔚o = *neque quae*. G + *cogerunt vel coierunt*. V = *cohierint*. 𝔑...𝔚 = *exierunt*. G = *pondere*. Rom. = *arte prodere*. VsE = *nec infusa*. V + *mollia maria*. Quidam codd. Pinc. = *commolliant terras*. unde Pinc. ci. = *moveant* vel *commoveant terras*. G (cr.∾) = *sentiunt*. B = *nascantur indulgentia*. g = *nascuntur*. Nauta totum locum sic distinguendum esse putat: ... *impetus esse: et quae ... arietare; hanc inoff. ... lucentium: non esse ... ordinem: neque ... spectet; ut infusa ... sentiant; ut ex ... ingentia.*

3. V 𝔑...𝔊 = *Nec illa q*. D (cr.∾) = *Ne illa quidem videntur que*. B = *et elisiorum fulm*. D (cr. ∾) E = *fluminum*. Rom. = *fulminum* [an *fluminum*?] *lacus*. P2. Col. Ort. — *montium virtutibus*. E =

**fusa, tremores labantis soli et alia quae tumultuosa pars rerum
circa terras mouet; sine ratione, quamuis subita sint, acci-
dunt: sed suas et illa causas habent non minus quam quae alie-
nis locis conspecta miraculo sunt, ut in mediis fluctibus calentes
aquae et noua insularum in uasto exsilientium mari spatia. Iam 4
uero si quis obseruauerit nudari litora pelago in se recedente
eademque intra exiguum tempus operiri, credet caeca quadam
uolutatione modo contrahi undas et introrsum agi, modo erum-
pere et magno cursu repetere sedem suam: cum interim illae
portionibus crescunt et ad horam ac diem subeunt ampliores mi-
noresque, prout illas lunare sidus elicuit ad cuius arbitrium
oceanus exundat. Suo ista tempori reseruentur eo quidem
magis, quod tu non dubitas de prouidentia, sed quaeris. In 5
gratiam te reducam cum dis aduersus optimos optimis. Neque
enim rerum natura patitur ut umquam bona bonis noceant. In-
ter bonos uiros ac deos amicitia est conciliante uirtute. ami-
citiam dico? immo etiam necessitudo et similitudo: quoniam**

montium venis. G = *terrores* [= Scal.] *labentis solis* [*s* n.] *et aliaque intumultuosa* (*in* n.). B = *labantes soli et aliaque.* V = *labentis soli aliaque inque tumult.* Dv = *labentis soli et aliaque.* E = *latentis soli et aliaque.* T = *labentis soli aliaque tum.* F + *labantisque soli.* P4. = *labentis soli alia quae* om. *et.* P3. = *labentis soli et aliaque quae.* Ort. = *labentis* [cr. ∾] *soli et aliaque quae* ∾ *monet.* Col. + ∾ *aliaque quae.* P2. = ∾ *aliaque quae cum luctuosa pars.* ℜ ... 𝔅 = *labentis soli alia quaeque tum.* 𝔈1. = *labentis soli.* A ∾. V = *subita sunt.* DET = *accidunt quamvis subita sint.* g + *non accidunt.* ℜ ... 𝔈2. — *suas* contra mstos etiam Pinc. Gr. P2. = *et illas.* T = *habent et minus.* DE = *habent nec minus.* A (s∾) — *locis.* P2. ℜ ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o (exc. 𝔅2.) = *miracula sunt.* D (m∾) — *sunt.* G (s∾) E — *ut.* V = *exsilienti a.*

4. T = *undari litora.* G = *crederet.* ℜ ... 𝔈1. = *certa quadam volutione.* 𝔈2. (m∾) ... 𝔊 = *certa q. vol.* contra mstos etiam Gr. Anic. Tronc. Scal. `B = *quedam.* G (s∾) = *retrorsum.* G (s∾) = *non erumpere.*

cum interim illae = mss. ℜ ... 𝔅o = *cum illae interim.* V = *crescant.* G ℜ ... 𝔅 = *ad diem.* ET = *elicit.* ℜu 𝔅o = *exundat?.* GD (m∾) = *tempore.* ℜ ... 𝔅 = *ego quidem.* GDETg Gr. ℜ ... 𝔅 = *quo tu non dub.*

sed quaeris = VADEg P2. 3. Col. Ort. ℜ ... 𝔈1. B = *sequeris.* G A(s.m.) D (s.m.) P4. 𝔈2. ... 𝔅o = *sed quereris.*

5. F = *adv. opt. optimus.* P2. ℜ ... 𝔈2. = *adv. opt. optimus sis.* v Ort. — *enim* post *Neque.*

rerum natura = mss. etiam Pinc. Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. ℜ ... 𝔏4. — *rerum.* Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔏𝔍u — *umquam* contra mstos etiam Gr. Tronc. Anic. Scal. G (s∾) = *bona hominis.* V — *viros* post *bonos.*

ac deos = BGADETgv. V = *atque deos.* ℜ ... 𝔅o = *ac deum.* g = *conciliate virt.* gv ℜ ... 𝔊 = *Amicitia dico.* Pinc. v. l. Dal. = *quando quidem.* Col. = *qua quidem.*

quidem bonus tempore tantum a deo differt, discipulus eius aemulatorque et uera progenies quam parens ille magnificus, uirtutum non lenis exactor, sicut seueri patres durius educat.
6 Itaque cum uideris bonos uiros acceptosque dis laborare, sudare, per arduum escendere, malos autem lasciuire et uoluptatibus fluere: cogita filiorum nos modestia delectari, uernularum licentia. illos disciplina tristiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de deo liqueat: bonum uirum in deliciis non habet, experitur, indurat, sibi illum praeparat. II. Quare multa bonis uiris aduersa eueniunt? Nihil accidere bono uiro mali potest: non miscentur contraria. Quemadmodum tot amnes, tantum superne deiectorum imbrium, tanta medicatorum uis fontium non mutant saporem maris, ne remittunt quidem: ita aduersarum inpetus rerum uiri fortis non uertit animum. Manet in statu et quicquid euenit in suum colorem trahit. Est enim omnibus externis potentior. nec hoc dico, Non sentit illa, sed uincit et alioquin quietus placidusque contra incurrentia adtolli-

bonus tempore = BGVADETFgv P2. 3. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔊. P4. 𝔐 . . . 𝔅o + *bonus ipse tempore*. V = *differet*. sGT = *differret*. G(n.) + *et discipulus*. 𝔑 . . . 𝔅 = *aemulatorque ex natura proveniet*.

quam parens = BVADEFv Rom. G = *quoniam parens*. 𝔑 . . . 𝔅o = *quem parens*. V = *virtutis*. V P3. 4. Tronc. Anic. = *non levis*. Col. = *non eius exactor*. T = *educant*.

6. G = *cum viderit*. T — *viros post bonos*.

escendere = Bong. ex Cui. 𝔐 𝔊ro 𝔅 2. probat Grut. A (p. m.) = *per arduum excedere*. A (s. m.) = *excendere*. GDETFgv Gr. Tronc. 𝔑 . . . 𝔅 = *extendere*. V = *tendere*. Rom. = *contendere*. BD (s.m.) 𝔏 . . . 𝔅o (exc. 𝔊ro 𝔅 2.) = *ascendere*. 𝔊l . . . 𝔊 = *conscendere*. V Pinc. v. l. 𝔊𝔊 = *hos modestia*. 𝔑 . . . 𝔅 = *molestia*. v + *vernularumque*. VD + *sub patris disciplina*. D (s.m.) = *tristiorum*. V = *tristissima*. Dv + *horumque*. 𝔑 . . . 𝔊l. = *contineri*. *Alios audacia. Idem*. P4. = *horum alii audacia*. G — *ali* (s *alii*). 𝔏 = *ali audacia*. 𝔑 . . . 𝔅 = *expetitur*. A = *sibi illum parat*.

Cap. II.

v + *et nihil accidere*. unde Nauta ci. + *at nihil acc*. V (lit.) = *misceantur*. P2. = *tantorum superne*. V (lit.) = *tam superbe*. D quidam Pinc. = *deiectiones imbrium*. E — *tanta*. D(m∾) = *medicata vis fontium*. Ort. = *meditarum vis f*. Vgmv P2. 𝔑 . . . 𝔐 = *mediterraneorum vis fontium*. Rell. etiam Bong. Gr. Tronc. Anic. Rom. Scal. lur. ∾. sG = *ius fontium*. G = *fontium inmutant sap*.

ne remittunt quidem = BAF. GV DE 𝔐 . . . 𝔅o = *nec rem. q*. 𝔑 . . . 𝔊 = *neque rem. q*. g = *aversarum impetus*. D(cr. ∾) = *in statum*. B = *insitum colorem*. mE = *in suam naturam*. sG = *calorem*. P3. = *Est propter* [vel certe *prope*] *omnibus ext*. Ort. = *externus* a s. m. habere videbatur. Exx. aliqua Pinc. = *Est enim omnibus casibus pot*. Grut. ci. — *externis*. 𝔊ro = *nec hos dico*. 𝔑 . . . 𝔅 — *et* ante *alioquin*. gv = *et aliquando quietus*.

tur. Omnia aduersa exercitationes putat. Quis autem, uir 2
modo et erectus ad honesta, non est laboris adpetens iusti et
ad officia cum periculo promptus? cui non industrio otium poena
est? Athletas uidemus quibus uirium cura est cum fortissimis
quibusque confligere et exigere ab his per quos certamini prae-
parantur, ut totis contra ipsos uiribus utantur. caedi se uexari-
que patiuntur et, si non inueniunt singulos pares, pluribus si-
mul obiciuntur. Marcet sine aduersario uirtus: tunc adparet 3
quanta sit quantumque polleat, cum quid possit patientia osten-
dit. Scias licet idem uiris bonis esse faciendum, ut dura ac dif-
ficilia non reformident nec de fato querantur. quicquid accidit
boni consulant, in bonum uertant. Non quid, sed quemadmo-
dum feras interest. Non uides quanto aliter patres, aliter ma-
tres indulgeant? illi exercitari iubent liberos ad studia obeunda
mature, feriatis quoque diebus non patiuntur esse otiosos et su-
dorem illis et interdum lacrimas excutiunt: at matres fouere in
sinu, continere in umbra uolunt, numquam flere, numquam
contristari, numquam laborare. Patrium deus habet aduersus 4
bonos uiros animum et illos fortiter amat et, Operibus, inquit,

2. DE = *exercitationem*. Anic. = *excitationem*. V = *vir bonus*. D (cr.∾) = *vir bono*. G(s∾) DTv P3. 4. Ort. — *et* ante *erectus*. P2. (p.m. ut videbatur) = *evectus* om. *et*. V = *appetens honesti*.

cui non industrio = BADEgv 𝔑 ... 𝔐. G = *cum industrie otium plena est*. VF = *cui non industri otium*. T = *cum industrio videmus ocio*. mG 𝔏 ... 𝔙o = *cui non industrioso*. B = *quibus vitium cura est*. 𝔑 ... 𝔖 = *quibuscunque*. V = *ab eis*. P2. = *certamina properantur*. Col. = *certamini proparantur*. Aliquot codd. Pinc. = *certamen praeparatur*. V = *praeparentur*. P2. 𝔑 ... 𝔖 — *se* post *caedi*. apud G in lit. est. Rell. etiam Gr. ∾.

3. *quantumque polleat* = GVAD (D = *poleat*) ETFgv Pinc. v. l. P2. 3. Col. Ort. Rom. Anic. Scal. Tronc. P4. = *quantumcumque polleat*. B = *quantaque polleat* om. *sit quantum*. Bong. = *quantum polleat* om. *que*. 𝔑 ... 𝔏4. ed. Nautae = *quantum valeat polleatque*. 𝔖ro ... 𝔙o + *quantum valeat quantumque polleat*. D (m∾) E = *Sciat licet*. G = *Scias licet de viris bonis*. V = *idem bonis viris faciendum* om. *esse*. v = *faciendum idem bonis viris*. v = *et difficilia*. V = *difficillima*. 𝔑 ... 𝔖 = *non formident*. G (s∾) — *boni*. DEg = *in bonum consulant*. E = *quam aliter patres*. gv + *matres filiis*.

exercitari iubent = BADETg Gr. 𝔑 ... 𝔖 𝔙2. probat Grut. GV 𝔐 ... 𝔙o (exc. 𝔙2.) = *excitari iubent*. G (s∾) P3. 4. — *liberos*. g + *ad obeunda*. E (s∾) = *nature*. G (s∾) — *non* ante *patiuntur*. V + *eos esse otiosos*. G — *lacrimas*. DE — *numquam flere*.

numquam contristari = BGVADE Fgv 𝔑 ... 𝔖. 𝔐 ... 𝔙o = *numquam tristari*. cf. Ir. II, 7, 1. ubi idem verbum Senecae ingessit Lipsius.

4. *Patrium deus habet* = BGA DE. TF = *Patrum deus habet*. sGVgv 𝔑 ... 𝔖 = *Paternum deus habet*. Bong. 𝔐 ... 𝔙o = *Patrium habet deus*. 𝔑 ... 𝔐 = *fortius amat contra mstos* etiam Gr. Bong.

doloribus, damnis exagitentur, ut uerum colligant robur. Languent per inertiam saginata nec labore tantum, sed motu et ipso sui onere deficiunt. Non fert ullum ictum inlaesa felicitas: at ubi adsidua fuit cum incommodis suis rixa, callum per iniurias duxit nec ulli malo cedit, sed etiam si cecidit, de genu pugnat.
5 Miraris tu, si deus ille bonorum amantissimus qui illos quam optimos esse atque excellentissimos uult fortunam illis cum qua exerceantur adsignat? Ego uero non miror. Si aliquando inpetum capiunt, spectant di magnos uiros conluctantes cum aliqua calamitate. Nobis interdum uoluptati est, si adulescens constantis animi inruentem feram uenabulo excepit, si leonis incursum interritus pertulit: tantoque hoc spectaculum est gratius
6 quanto id honestior fecit. Non sunt ista quae possint deorum in se uoltum conuertere puerilia et humanae oblectamenta leuitatis. Ecce spectaculum dignum ad quod respiciat intentus

V — *et* ante *Operibus.* Eg = *ut operibus.* T + *ut et operibus.* G(cr. ∾) = *inquis.* gv = *inquam.* 𝔑 ... 𝔊 — *inquit* contra mstos etiam Bong.

doloribus, damnis = BGVADEF P3. 4. Col. gv + *doloribus et damnis.* 𝔑 ... 𝔅o + *doloribus ac damnis.* 𝔑 ... 𝔊 = *exagitat* contra mstos etiam Bong. V = *saginati.* m𝔈1. 𝔈2. ... 𝔊 = *sed mole* contra mstos etiam Gr. Bong. mD + *sed molu quoque.* G(cr. ∾) = *etiam ipso.* mG = *non fecit ullum.* 𝔑 ... 𝔅 = *rixas.* T = *callem.*

duxit = BGVADET P2. 3. 4. Col. 𝔑 ... 𝔊. Ort. 𝔐 ... 𝔅o = *ducit.*

cecidit = BVA. GDE Bong. 𝔐 ... 𝔅o = *ceciderit.* 𝔑 ... 𝔅 = *succederit.* 𝔈1 .... 𝔊 = *succiderit.*

5. V = *deus ipse.* G = *qui* [lit.] *illos quorum* [cr. *quos*] *optimos esse.* 𝔑 ... 𝔊 — *esse* post *optimos* (addidit Bong.). 𝔍u collocat post *excellentissimos.* V = *qui illos quos optimos atque excell. esse.* Anic. Tronc. = *quos quam optimos.* DTg Ort. = *qui quos optimos esse.* E P3. = *qui illos quos optimos esse.* B = *quam excellent* G (cr. ∾) = *cum qua excitantur.* G = *assignant.*

Si aliquando inpetum capiunt, spectant di magnos viros = BGVA DETFgv Gr. 𝔑 ... 𝔈2. (𝔑 ... 𝔈2. = ,*si aliquando.* G = *viros magnos.*). Pinc. ci. 𝔏𝔍u = *si quando impetum capiunt spectandi m. v.* 𝔈𝔊 = *si quando voluptatem capiunt spectando m. v.* 𝔐 = *si quando voluptatem capiunt dii, dum spectant m. v.* 𝔏4 .... 𝔅o = *si quando dii impetum capiunt spectandi magnos viros.* G (s∾) = *collectantes.* P2. = *colluptantes.* V = *cum magna calamitate.* E = *voluntati est.* Rom. Scal. Anic. Tronc. = *leonis impetum.* V 𝔑 ... 𝔈1. = *venabulo excipit.* F = *inter ictus pertulit.*

tantoque hoc spectaculum = BG (s.m.) ADET Bong. Rom. Scal. Tronc. G (p.m.) = *tanto quia hoc sp.* V 𝔑 ... 𝔅o — *hoc.* B + *quantoque id.* GP2. 𝔑 ... 𝔊 = *honestius fecit.* Rell. etiam Gr. Bong. ∾.

6. D(s.m.) + *Non sunt enim.*

quae possint = BGVAD(s.m.) gv. D(p.m.) E 𝔑 ... 𝔅o = *quae possunt.* D(s∾) — *in se* ante *voltum.*

puerilia = BG(p.m.) ADETgv Pinc. v. l. P4. Ort. VD (s.m.) F (ut videbatur) P2. 3. Col. 𝔑 ... 𝔅 + *haec puerilia.* sG + *et puerilia.* 𝔈1 .... 𝔅o + *sed puerilia.* 𝔑 ... 𝔈2. = *oblectamenta hum. lev.* v = *respicit.*

operi suo deus: ecce par deo dignum, uir fortis cum fortuna mala conpositus, utique si et prouocauit. Non uideo, inquam, quid habeat in terris Iupiter pulchrius, si conuertere animum uelit, quam ut spectet Catonem iam partibus non semel fractis stantem nihilominus inter ruinas publicas rectum. Licet, in- 7
quit, omnia in unius ditionem concesserint, custodiantur legionibus terrae, classibus maria, Caesarianus portas miles obsideat: Cato qua exeat habet. Una manu latam libertati uiam faciet. ferrum istud etiam ciuili bello purum et innoxium bonas tandem ac nobiles edet operas. libertatem quam patriae non potuit Catoni dabit. Adgredere, anime, diu meditatum opus, eripe te rebus humanis. Iam Petreius et Iuba concucurrerunt 8
iacentque alter alterius manu caesi. fortis et egregia fati conuentio, sed quae non deceat magnitudinem nostram: tam turpe est Catoni mortem ab ullo petere quam uitam. Liquet mihi cum magno spectasse gaudio deos, cum ille uir, acerrimus sui uindex, alienae saluti consulit et instruit discedentium fugam. dum studia etiam nocte ultima tractat, dum gladium sacro pectori

V = *operi sui.* V + *par et deo.* 𝔑 ... 𝔅o = *mala fortuna* contra mstos. mA = *conpositus. i. congressus.* D(s∾) E — *et* ante *provocavit.* Tg = *etsi provoc.* D = *Nec video.* F = *quid hanc in terris.* B — *pulchrius.* Goerenz. (in progr. Lyc. Zwicc. a. 1812. p. 12.) ci. + *si eo convertere.* B = *Catonem in partibus.* DE = *nec semel.* G = *nihil inter ruinas.* 𝔈1. ... 𝔊 = *inter r. pub. erectum* contra mstos etiam Rom. Anic.

7. *in unius ditionem concesserint* = V (scribit tamen *dictionem*) 𝔐 ... 𝔅o. BADTgv 𝔈1. ... 𝔊 = *in unius conditionem concesserint.* FP2. 3. 𝔑 ... 𝔚 = *in unius conditione concesserint.* G = *in unius conditionem cesserunt* (cr. *cesserint*). EP4. Ort. (s.m.) = *in unius conditionem cesserint.* Col. = *in unius Iulii conditionem concesserint.* 𝔑 ... 𝔊 + *et Caesarianus* contra mstos etiam Bong. A = *unã anulatam.* 𝔑 ... 𝔊 = *una manus latam libertatem nostram faciet.* P2. = *latam libertatem nostras faciet.* P4. = *laetam libertati v. f.* 𝔑 ... 𝔈2. = *ferrum istud in civili bello* contra mstos etiam Pinc. Gr. T = *et civili b.* P4. — *civili bello purum.* D(cr. ∾) = *bonas tantum.* 𝔑 ... 𝔊 + *potuit dare* contra mstós. G = *egredere* [cr. *agr.*] *acie diu m.* A 𝔑 ... 𝔚 = *animae.* E = *anima.* V = *animo.*

8. 𝔑 ... 𝔚 = *Iam petrae vis.* G E = *Petreius et Iulia.*

concucurrerunt = A. BD = *concurrunt.* T = *concorruerunt.* G Vv Scal. 𝔑 ... 𝔈1. = *corruerunt.* D (s.m.) E 𝔈2. ... 𝔅o = *concurrerunt.* G = *manu cessi.* V = *facti conventio.* Scal. = *fati coniunctio.* D(cr. ∾) = *ab illo petere.* Ed. Lips. 1495. = *Liquet mihi tamen magno.* V P2. 3. 𝔑 ... 𝔚 = *expectasse gaudio.*

cum ille vir = mDv. GVA = *quam ille vir.* B = *quasi ille vir.* E = *quomodo ille vir.* sGDTg 𝔑 ... 𝔈1. = *quoniam ille vir.* 𝔈2. ... 𝔅o + *cum iam ille vir.* E(cr. ∾) = *sui iudex.* B = *discidentium.* GE Tronc. Scal. = *dissidentium.* D = *disidentium.* Tmv = *diffidentium.* g + *dum fastidia studia etiam diffidentium.* 𝔑 ... 𝔅o = *etiam studia* contra mstos (G p.m. =

infigit, dum uiscera spargit et illam sanctissimam animam in-
9 dignamque quae ferro contaminaretur manu educit. Inde crediderim fuisse parum certum et efficax uolnus. non fuit dis inmortalibus satis spectare Catonem semel: retenta ac reuocata uirtus est, ut in difficiliore parte se ostenderet. Non enim tam magno animo mors inicitur quam repetitur. Quidni libenter spectarent alumnum suum tam claro ac memorabili exitu euadentem? mors illos consecrat quorum exitum et qui timent laudant. III. Sed iam procedente oratione ostendam quam non sint quae uidentur mala. Nunc illud dico ista quae tu uocas aspera, quae aduersa et abominanda primum pro ipsis esse quibus accidunt, deinde pro uniuersis quorum maior dis cura quam singulorum est. post hoc uolentibus accidere ac dignos malo esse, si nolint. His adiciam fato ista sic et recte eadem lege bonis euenire qua sunt boni. persuadebo deinde tibi, ne um-

studium) etiam TF. V = *nocte media.* V = *pectori figit.* G = *indignam quia perfecto contam.* DE = *indignam quod.*

9. Monet Ruhk. ne quis verba *Inde* ... *volnus* reiicula putet. 𝔑 ... 𝔊 = *inefficax.* 𝔑 ... 𝔈1. = *diis mortalibus.* D(m∾) ET quidam codd. Pinc. P4. = *retenta ac renovata.* Lat. Latin. (B. Pr. p. 46.) = *retentata ac renovata.* Rell. etiam Gr. ∾.

in difficiliore = mss. etiam Fgv. 𝔑 ... 𝔅o = *in difficiliori.*

mors inicitur = A(p.m.). V Rom. = *mors inititur.* G Scal. 𝔑𝔗 = *mors innititur.* gv Ort. 𝔅 𝔈1. = *mors immittitur.* T P4. = *mors vincitur.* E = *mors utitur.* BA (s. m.) DP2. 3. Col. 𝔈2. .. 𝔅o = *mors initur.* Germ. m𝔈2. = *mors invitatur.* E = *quod repetitur.* sG 𝔑 ... 𝔅 = *quam reperitur.* B (lit.) = *Quid ii libenter.* V = *et memorabili.* gv P2. Ort. (s.m.) 𝔑 ... 𝔊 = *etiam qui timent.*

Cap. III.

G(m∾) — *ostendam.* D = *quod non sit.* V + *illa quae videntur.* sG + Nunc *et illud.* A(m∾) — *quae adversa et abominanda.* 𝔑 ... 𝔅o = *quorum maior diis cura est quam singulorum* contra mstos.

post hoc = ADE. Rell. 𝔑 ... 𝔅o = *Post haec* (sed plerique mss. nota scribunt Pron.). mD = *occidere.* E𝔈1. 2. = *accidere eos dignos.* BG = *ac dignos malos esse.* Pinc. v. l. — *esse, si nolint.* V — *si* ante *nolint.* DE P2. = *si noluit.* P3. = *si voluit.* B = *Hii adiciam.* DE — *His.*

fato ista sic et recte = Dv. BA EF P2. = *fato ista sic ei recte.* Vg Ort. = *fato ista sic eis recte.* G = *fato ista sic eis vel ire recte.* T = *fato ista sic ire et recte.* P3. Col. = *fato ista sic enim recte.* Potest haec scriptura iniicere alicui suspicionem verba *sic enim recte* adscripta esse a librario Senecae sententiam probante. P4. = *fato sic ire recte.* 𝔑 ... 𝔊 = *fato sic esse recte* (𝔑 ... 𝔅 = *facto*). 𝔐 = *fato ista fieri, recte.* 𝔏 ... 𝔅o = *fato ista fieri et recte.* 𝔅𝔈1. = *nobis evenire.* 𝔈2. ... 𝔊 = *his evenire* contra mstos etiam Gr. P4. 𝔈1. = *quam sunt boni.* P3. = *quam sint boni.* 𝔑 ... 𝔅 = *quia sunt boni.* v = *qua boni sunt.*

persuadebo deinde tibi = BGVAD ET P2. 4. Col. Ort. Scal. 𝔑 ... 𝔊. g = *persuadeo deinde tibi.* v = *persuadeo* [*inde?*]. P3. 𝔐 ... 𝔅o =

**quam boni uiri deberes misereris: potest enim miser dici, non potest
esse. Difficillimum ex omnibus quae proposui uidetur quod pri- 2
mum dixi, pro ipsis esse quibus eueniunt ista quae horremus ac
tremimus. Pro ipsis est, inquis, in exilium proici, in egesta-
tem deduci liberos, coniugem ecferre, ignominia adfici, debi-
litari? Si miraris haec pro aliquo esse, miraberis quosdam
ferro et igne curari nec minus fame ac siti. Sed si cogitaueris
tecum remedii causa quibusdam et radi ossa et legi et extrahi
uenas et quaedam amputari membra quae sine totius pernicie
corporis haerere non poterant: hoc quoque patieris probari tibi
quaedam incommoda pro his esse quibus accidunt, tam meher-
cules quam quaedam quae laudantur atque adpetuntur contra eos
esse quos delectauerunt, simillima cruditatibus ebrietatibusque
et ceteris quae necant per uoluptatem. Inter multa magnifica 3
Demetrii nostri et haec uox est a qua recens sum. sonat adhuc
et uibrat in auribus meis. *Nihil,* inquit, *mihi uidetur infeli-
cius eo cui nihil umquam euenit aduersi.* Non licuit enim
illi se experiri. Ut ex uoto illi fluxerint omnia, ut ante uotum,
male tamen de illo di iudicauerunt. indignus uisus est a quo uin-**

persuadebo inde tibi. mG = *iure tibi.*

2. G (m∾ praeter *quod primum dixi*) — *Difficillimum ... pro ipsis esse.* mGT𝔑 ... 𝔖 — *quod primum dixi.* G = *et tremimus.* g = *ac timemus.* E = *Pro ipsis enim.* 𝔑 ... 𝔖 = *inquit* contra mstos. A = *in eiestatem* („aliquando in hoc cod. i est pro *g*"). V + *et coniugem.* B G = *coniungere.*

ecferre = Bong. A𝔑 ... 𝔈1. = *haec ferre.* BGVDEF = *hec ferre.* D(s.m.) 𝔈2. .. 𝔅o = *efferre.* 𝔑 ... 𝔅 = *ignominiam.* D (m∾) — *ignominia ... ferro.* g + *et debilitari.* G = *sed miraris.*

haec pro aliquo = BA mDgv Ort. Rom. Anic. Tronc. E𝔑 ... 𝔅o = *hoc pro aliquo.* In GV dubie scribitur Pron. P3. = *haec pro aliquibus.* V = *mirabere.* B = *et siti.* V + *Sed et si.* v — *Sed.* P3. = *rodi ossa.* G = *radiosa et legi.* 𝔈1. .. 𝔖 = *et laedi.* gv — *et legi.* v = *et venas extrahi.* gv = *corporis pernicie.* T P4. = *haberi non poterant.* g = *non poterat.* *haec quoque.* 𝔑 ... 𝔈1. = *hoc itaque patieris.* 𝔈2. ... 𝔖 = *hoc utique pat.* E = *patiaris.* V = *pro eis esse.* gv = *pro ipsis esse.* B𝔑 ... 𝔅 = *mehercule.* Vgv = *et appetuntur.* D (cr. ∾) = *atque petuntur.* F = *delectaverint.* ETgv = *similia crud.* 𝔑 ... 𝔅 = *crudelitatibus.* G (cr. ∾) = *pure voluptatem.* A (cr. ∾) E (cr. ∾) = *voluntutem.*

3. VD (m∾) — *et* ante *haec vox.* Vgv P2. Ort. + *et sonat.* Anic. + *sonat enim.* V = *nihil unquam contigit.* G(cr. ∾) = *evenitur.* 𝔑 ... 𝔖 + *aliquid evenit.* v = *se experire.* 𝔑 ... 𝔈1. = *Ubi ex voto illi fluxerunt omnia ut ante v.* 𝔈2. .. 𝔖 = *Ubi ex voto illi fluxerunt omnia vel ante v.* g(s.m.) v = *Utrum ex voto* ∾ *utrum ante v.* Pinc. v. l. = *Ut ex voto illi fluxerunt omnia, immo et ut ante votum.* P4. = *ante motum.* Vgv = *dii de illo.* V — *iudicaverunt ... bonis rumpi* [IV, 10.]: nam folium 30. perditum est. gv =

ceretur aliquando fortuna quae ignauissimum quemque refugit, quasi dicat: Quid ergo istum mihi aduersarium adsumam? statim arma submittet. non opus est in illum tota potentia mea: leui conminatione pelletur. non potest sustinere uoltum meum.
4 **Alius circumspiciatur cum quo conferre possimus manum: pudet congredi cum homine uinci parato. Ignominiam iudicat gladiator cum inferiore conponi et scit eum sine gloria uinci qui sine periculo uincitur. Idem facit fortuna, fortissimos sibi pares quaerit, quosdam fastidio transit. Contumacissimum quemque et rectissimum adgreditur aduersus quem uim suam intendat.**
5 **Ignem experitur in Mucio, paupertatem in Fabricio, exilium in Rutilio, tormenta in Regulo, uenenum in Socrate, mortem in Catone. Magnum exemplum nisi mala fortuna non inuenit. Infelix est Mucius, quod dextera ignes hostium premit et ipse a se exigit erroris sui poenas? quod regem quem armata manu non potuit exusta fugat? Quid ergo? felicior esset, si in sinu**
6 **amicae foueret manum? Infelix est Fabricius, quod rus suum quantum a republica uacauit fodit? quod bellum tam cum Pyrrho quam cum diuitiis gerit? quod ad focum coenat illas ipsas radices et herbas quas in repurgando agro triumphalis senex uulsit? Quid ergo? felicior esset, si in uentrem suum longinqui litoris**

vinceretur. aliquando fortuna ignav. om. *quae.*

Quid ergo istum = BGADETℜ...𝔅 (A s.m. = *erga.* G p.m. = *istud.* DET = *mihi istum*). 𝔈1...𝔅o = *Quid ego istam.* v = *mihi istum.* ℜ...𝔊 = *adversarium mihi.* g = *arma demittet.* T — *in post opus est.* ℜ...𝔈1. = *tota pacientia.* T = *comminatione pellere.* gv = *vultum meum sustinere.*

4. ℜ...𝔈1. = *Aliud enim conspiciatur.* D = *Alius conspiciatur.* F ed. Lips. 1495. = *possumus.* G = *manu.* Ed. Lips. 1495. = *cum homine congredi.* T = *cum inferiori.* G = *et scit enim.* P2. = *et recentissimum aggreditur.* probat Grut. v = *adversum.* ℜ...𝔊 = *suam vim.* v = *vim suam intentet.*

5. ℜ...𝔈2. + *Ignemque* contra mstos etiam Pinc. Gr. P4. = *ignem peritur.* T = *in Rutilo.* F = *in incilio.* ℜ...𝔈1. — *mortem in Catone.* A = *in Catonem.* Quaedam exx. Pinc. = *magna fortuna.* Col. = *in magna fortuna.* Fv = *dextra.* B = *dextre.* gv = *quod ipse a se.* v = *fugavit.* G(cr.∾) = *fugatur.* G(m∾) = *si sinuatis pecunie foveret.* F = *amicitiae.*

6. BEF = *Fabricius quod rursum.* T = *quod rursus q.* F = *vacavit fovit.* ℜ...𝔅 + *vacavit bellum fodit.* GD (cr.∾) = *Qui ad focum.* T = *qui ad volum.*

in repurgando agro = BGAD (s.m.) ETFgv Pinc. v. l. Gr. ℜ...𝔅. 𝔐...𝔅1. = *in agro repurgando.* D (p.m.) = *in repugnando agro.* 𝔈1...𝔊 ℜu 𝔅o ed. Nautae — *repurgando.* quod abesse quibusdam libris scribit Lips., sed intelligere videtur impressos. Nauta *repurgando* ortum esse putat ex *rapas*, quod quidam adscripserit voci *radices.* D(s.m.) T g Pinc. v. l. P2. 3. 4. Ort. ℜ...𝔊 = *evulsit.* Rell. etiam Bong. Col. ∾.

**pisces et peregrina aucupia congereret? si conchyliis superi at-
que inferi maris pigritiam stomachi nausiantis erigeret? si in-
genti pomorum strue cingeret primae formae feras captas multa
caede uenantium? Infelix est Rutilius, quod qui illum damna- 7
uerunt causam dicent omnibus seculis? quod aequiore animo pas-
sus est se patriae eripi quam sibi exilium? Quod Sullae dicta-
tori solus aliquid negauit et reuocatus non tantum retro cessit,
sed longius fugit? Uiderint, inquit, isti quos Romae depre-
hendit felicitas tua. Uideant largum in foro sanguinem et su-
pra Seruilianum lacum (id enim proscriptionis Sullanae spolia-
rium est) senatorum capita et passim uagantis per urbem per-
cussorum greges et multa milia ciuium Romanorum uno loco
post fidem, immo per ipsam fidem trucidata. Uideant ista qui
exulare non possunt. Quid ergo? felix est L. Sulla, quod illi 8
descendenti ad forum gladio submouetur, quod capita sibi con-
sularium uirorum patitur ostendi et pretium caedis per quaesto-
rem ac tabulas publicas numerat? et haec omnia facit ille, ille**

B = *congeret.* *si conciliis.* E = *si consiliis (s id est piscibus).* F = *si conciliis superni.* E(m∾) 𝔑 ... 𝔅 = *superbi.* G (cr. ∾) 𝔑 ... 𝔊l. = *exigeret.* Tronc. = *pannorum strue.* Lips. ci. = *opsoniorum strue.* Ruhk. ci. = *hortorum* [„i. e. *rapulorum*, *radicum*“] *strue* coll. Hor. Satt. II, 4, 16. GAETg P4. Col. Ort. cod. Lips. = *cingeretur.* 𝔑 ... 𝔊l. = *cingeretur? Primae.* F = *cingerentur.* P3. = *congeretur.* Pinc. „Lege, inquit, *augeretur*, non *augeret*, ex eadem [v. l.].“ Sed profecto scribi voluit *cingeretur* et *cingeret*, non *cogeretur*, quod videbatur propterea Grutero, quia Pinc. post *venantium* verbum *deglutire* ex cod. Francisc. inserendum censebat. D + *forme.* *Si feras* ∾ *venantium deglutiret.* Cod. Lips. + *venantium deglutiret.*

7. G(cr.∾) T = *Rutilius quidem qui.* E + *Rutilius quidem.* EF = *causam diceret.* A (cr. ∾) = *quo aequiore.* F = *eripiret.* D + *soli al. sille dictatori.* F = *soli dictatori.* E = *sille dicta tiro.* G(cr.∾) = *dictaturi.* A (cr.∾) = *tantum non.* Lips. ci. + *retro non cessit.* refutatur a Gronovio. g 𝔑 ... 𝔅 = *Viderunt inquit.* P2. 𝔑 ... 𝔏𝔍u + *hoc isti.* Rell. etiam Pinc. Gr. Brux. ∾.. Pinc. ci. = *ista.* B = *quod Romae.* T — *tua* post *felicitas.*

Servilianum = BGADETFv Gr. 𝔑 ... 𝔖. 𝔐 ... 𝔅o = *Servilium.* 𝔊l. 2. — *Sullanae* contra mstos etiam Pinc. Gr. Rom. = *spoliatorium.* probat Dalech. D (s.m.) + *senatorumque.*

vagantis = BF. G 𝔊2. ... 𝔅o = *vagantes.* 𝔑 ... 𝔊 1. = *vagationes.* Rell. n. l. G (m∾) — *per ipsam fidem.* B = *trucidari.* G = *que exulare.*

8. B — *est* post *felix.* T = *felicior est.* E = *felix est rutillus silla.* gv = *illo descendente.* sG 𝔑 ... 𝔊l. (m∾) = *gladius.* G(cr.∾) = *submoverunt.* v = *quot capita.*

sibi consularium virorum patitur ostendi = BGADETFgv Bong. P3. Col. Ort. Cod. Lips. = *ostendi.* P2. 4. 𝔑 ... 𝔖 — *sibi.* Tronc. Anic. Scal. = *capita sibi appendi* (?). 𝔐 ... 𝔅o = *cons. v. patitur appendi* om. *sibi.* Ed. Nautae = *sibi* ∾ *appendi.* v = *et tabulas.* D(m∾) — *omnia.*

facit ille, ille qui = BA. GDE

qui legem Corneliam tulit. Ueniamus ad Regulum: quid illi fortuna nocuit, quod illum documentum fidei, documentum patientiae fecit? Figunt cutem claui et quocumque fatigatum corpus reclinauit uolneri incumbit, in perpetuam uigiliam sus-
9 pensa sunt lumina. Quanto plus tormenti tanto plus erit gloriae. Uis scire quam non poeniteat hoc pretio aestimasse uirtutem? Refice illum et mitte in senatum: eamdem sententiam dicet. Feliciorem ergo tu Maecenatem putas cui amoribus anxio et morosae uxoris cotidiana repudia deflenti somnus per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium quaeritur? Mero se licet sopiat et aquarum fragoribus auocet et mile uoluptatibus mentem anxiam fallat: tam uigilabit in pluma quam ille in cruce. Sed illi solatium est pro honesto dura tolerare et ad causam a patientia respicit: hunc uoluptatibus marcidum et felicitate nimia laborantem magis his quae patitur uexat causa palien-
10 di. Non usque eo in possessionem generis humani uitia uenerunt, ut dubium sit an electione fati data plures nasci Reguli quam Maecenates uelint. Aut si quis fuerit qui audeat dicere Maecenatem se quam Regulum nasci maluisse: idem iste, taceat licet, nasci se Terentiam maluit. Male tractatum Socratem iudicas, quod illam potionem publice mixtam non aliter quam medicamentum inmortalitatis obduxit et de morte disputauit us-

𝔑...𝔅o — *ille*. GDE 𝔑...𝔅o = *quid illi documentum*. T = *quum illi docum*. g = *quod illud doc*. A (m∾) — *fidei, documentum*. P2. = *crucem clavi*. v P3. Ort. = *cutem clavis*. P4. = *cutem clari*.
in perpetuam = BADET (?) Fv. G = *imperpetuam*. 𝔑...𝔅o + *et in perp*.
9. G — *tanto* post *tormenti*. g = *quanto plus gloriae* om. *erit*. g = *quoniam non poeniteat*. G = *existimasse virtutem*.
Refice illum = BGADETFgv 𝔑. 𝔗...𝔅o + *Refice tu illum*. T = *mecenantem putas*. G = *putes*. gv = *Maecenatem dices*. 𝔑...𝔈1. = *anxiae*. v = *et amorosae uxoris*. mA = *Morosae*.· *vulgari sermone muriose vel amaricatose*. G — *et longinquo*. D(cr.∾) Col. = *bene resonantium*. P2. 𝔑...𝔈1. = *leve reson*. P3. = *coenae reson*. D(cr.∾) E(cr.∾) = *Morose licet sopiat*.· D + *sompnum avocet*. P3. + *somnum avocet*. gv Ort. = *somnum advocet*. BGADETFg Gr. 𝔑...𝔊 = *vigilavit*. F = *in pluvia*. G = *illam in cruce*. T = *a patientia respicere*. G —*vexat*. F = *causam patiendi*. v = *patienda*.
10. G(cr.∾) = *Non utique*.
nasci Reguli = BGAETF. Dgv = *nasci Regulos*. Rom. = *Regulos se nasci*. 𝔑...𝔅o = *Reguli nasci*. T = *quam mecenantes*. v = *quam Regulos nasci*. B = *nasci voluisse*. A (m∾) — *iste*. T P4. = *Terentia maluit*. g = *Tarentia*. P2. = *Terentiam maluisset*. 𝔑...𝔈1. = *Male tentatum Socratem* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. Anic. Scal. Rom. 𝔈2....𝔊 = *Male tunatum* S. D = *illam portionem*. Col. Tronc. 𝔑...𝔈1. = *abduxit*. 𝔈2...𝔐 = *eduxit*. mD = *al's ebi-*

**que ad ipsam? male cum illo actum est, quod gelatus est san-
guis ac paulatim frigore inducto uenarum uigor constitit? Quan- 11
to magis huic inuidendum est quam illis quibus gemma ministra-
tur, quibus exoletus omnia pati doctus exsectae uirilitatis aut
dubiae suspensam auro niuem diluit? Hi quicquid biberunt uo-
mitu remetientur tristes et bilem suam regustantes: at ille ue-
nenum laetus et libens hauriet. Quod ad Catonem pertinet,
satis dictum est summamque *illi* felicitatem contigisse consensus
hominum *fatebitur*. quem *sibi* rerum natura delegit cum quo
metuenda *collideret*. Inimicitiae potentium graues sunt? oppo- 12
natur *simul* Pompeio, Caesari, Crasso. Graue est a deterio-
ribus honore anteiri? Uatinio postferatur. Graue est ciuilibus
bellis interesse? toto terrarum orbe pro causa bona tam infeli-
citer quam pertinaciter militet. Graue est sibi manus adferre?
faciat. Quid per haec consequar? ut omnes sciant non esse**

bit. Dalech. ci. = *exsuxit.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾. G (n.) + *cum de illo.* ℜ...𝔖 = *actum est? congelatus est.* Bong. = *quod congelatus est.* Rell. etiam Gr. ∾. D(cr.∾) ET = *aut paulatim.* Dal. = *vigor concidit.*

11. D = *ex coletus* [c n.] *est animus et omnia.* E = *exoletus est animus omnia* TP4. = *exoleto* [T = *ex oleto*] *omnia.* g Ort. = *exoletur.* P2. = *exolitus.*

exsectae virilitatis aut dubiae susp. = G (prius habuit *exsexte*) ADTFv P3. 4. 𝔈2....𝔊 𝔊ro...𝔅o. B = *et sectae* ∾. sA ℜ = *haut dubiae.* P2. Ort. = *haut dubie.* 𝔗...𝔈1. = *haud dubiae.* E = *haud dubie.* mT = *al's* [𝔗𝔅 =] *exacte viril.* g Col. = *hanc dubie.* A. Schottus (ad Aurel. Vict. c. 76.) legit ex mstis: *quibus expletus est animus. Omnia* ∾. 𝔐...𝔏4. — *exsectae...dubiae.*

biberunt = BGADETFgv. ℜ...𝔅o = *biberint.* A (cr.∾) = *vomitu remetierunt.* m𝔈2. m𝔊 = *remetiuntur.* 𝔐 = *remetiantur.* ℜ...𝔊 = *remittunt.* Rell. etiam Gr. ∾. D (m∾) E — *et* ante *bilem.* Ad hanc vocem mE haec debet: *De bile Ep. liiii quid non potest mihi persuadere Bilis est humor feleus et dicitur etiam virus et tristitia et inedia secundum pāp.* et al. m. *Bilem .i. chimum. vel cibum. vel humorem feleum. vel virus. vel superfluitatem.* F = *suam gustantes.* TF ℜ...𝔅 = *bibens h.* G (s∾) = *libens hauries.* gv = *l. hausit.* E = *Quid ad Catonem.* gv = *Quantum ad Cat.* gv — *pertinet.* ℜ...𝔈2. = *suamque illi contra* mstos etiam Pinc. Gr. P2. — *contigisse.* BG (s∾) g = *quoniam sibi r. n.* ℜ...𝔅 = *quonium rerum natura.* F = *metuenda colluderet.* B = *collideretur.*

12. *potentium* = BGAETFgv. D ℜ...𝔅o = *potentum.* ℜ...𝔅 = *Apponantur simul.* D ℜ...𝔏4. + *Caesari et Crasso.* Rell. etiam Pinc. Pall. Ort. ∾. T — *est* post *Grave.* A(cr.∾) = *honere anteiri.* T — *honore.* sE = *honore preiri.* D(m∾) = *Vitinis.* B = *pōtferatur.* ℜ...𝔅 = *postferantur.* T = *Grave est cuilibet bellis.* F = *civibus bellis.* D (cr. ∾) 𝔈2...𝔊 = *tam feliciter.* T = *Grave ut sibi.* ℜ...𝔅 = *Grave est si manus.* F = *manus sibi.* g (lit.) = *manus ifferre.*

Quid per haec = BADEv Ort. probat Grut. G = *Quibus probet consequitur* (m = *consequar*). ℜ

haec mala quibus ego dignum Catonem putaui. **IV.** Prospera
in plebem ac uilia ingenia deueniunt: at calamitates terroresque
mortalium sub iugum mittere proprium magni uiri est. Semper
uero esse felicem et sine morsu animi transire uitam ignorare
est rerum naturae alteram partem. Magnus es uir: sed unde
scio, si tibi fortuna non dat facultatem exhibendae uirtutis?
2 Descendisti ad Olympia, sed nemo praeter te: coronam habes,
uictoriam non habes. Non gratulor tamquam uiro forti, sed
tamquam consulatum praeturamue adepto: honore auctus es.
Idem dicere et bono uiro possum, si illi nullam occasionem dif-
3 ficilior casus dedit in qua una uim sui animi ostenderet. Mise-
rum te iudico, quod numquam fuisti miser: transisti sine ad-
uersario uitam. Nemo sciet quid potueris. ne tu quidem ipse.
Opus est enim ad notitiam sui experimento: quid quisque pos-
set nisi temptando non didicit. Itaque quidam ultro se cessan-
tibus malis obtulerunt et uirtuti iturae in obscurum occasionem
4 per quam enitesceret quaesierunt. Gaudent, inquit, magni uiri

... 𝔅o = *Quid per hoc.* BT = *consequitur.* G(s∾) — *Catonem.*

Cap. IV.

A + *Prospera re sed.* A(s.m.) + *Prospera res et.* B = *Prospero re sed in plebes.* 𝔗𝔅 + *Prospera sed.* Sub his quid lateat, vide. TF = *eveniunt.* DE = *veniunt.* BA = *ac calamitates.* g(cr.∾) = *ut calamitates.* 𝔈2. ... 𝔐 + *velle transire vitam* contra mstos. BG (lit.) D(cr.∾) E = *Magnus est vir.* A = *vir es.* B = *sed inde scio.*

2. G (cr.∾) = *Olympiam.*

sed nemo = BADEF P2. 𝔗 ... 𝔈2. 𝔐 ... 𝔏4. ed. Nautae. GT Pinc. v. l. P3. 4. Col. Ort. 𝔊𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *si nemo.* mG = *per te.* 𝔗𝔅 = *Olympiam coronam habet.* P2. + *Olympia, coronam habes.* G(cr.∾) g Ort. (m∾) = *habet.* B = *hñs victoriam.* 𝔈1. 2. = *victoriam non habes, Olympiam coronam habes.* Rom. = *Gratulor non tanquam.* G (cr.∾) E (s∾) cod. Lips. = *honore augustus es.* B = *et bonorum possum.* G = *sed illi nullam.* E = *illa nullam.* A (m∾) — *occasionem.* G (cr.∾) gv = *in qua unam vim animi sui.* D(cr.∾) E libri Lips. = *unam.* unde Lips. ci. = *vivam.*

3. GDETgv = *qui nunquam.* B = *Nemo scis.* 𝔗 ... 𝔊 = *quod non fuisti.* GET 𝔗 ... 𝔊 = *nec tu quidem.* 𝔈1. = *quod quidem quis posset.* 𝔈2. + *quid quidem.* 𝔗𝔅 = *quod quidem quisque.* P2. + *quid alius quidem quisque.* 𝔊ro ... 𝔑u 𝔅o = *quod quisque.* T = *quid quisquam.* Rell. etiam Pinc. Gr. 𝔅2. ∾. ET 𝔍u = *possit.* G (m∾) = *nisi territando.* D (m∾) = *nisi certando.* Col. = *nisi tentando didicit* om. *non.* GT = *Itaque qui ultro.* gv + *Itaque quidam* [g = *quidem*] *ultro viri fortes se cessantibus.* AD Bong. + *ipsi ultro.* Pron. olim adscriptum videtur ad vim Particulae *ultro* significandam. G = *et virtuti mire in obsc.* T P4. = *et virtuti ne iret.* P2. = *et virtuti iter in obsc.* 𝔗 ... 𝔊 = *et virtuti iter in occasionem.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. P3. Col. Ort. ∾. G(cr.∾) AE (s∾) Fgv Pinc. v. l. P2. 𝔗 ... 𝔊 = *enitescerent.* B = *enitescere.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾.

4. *Gaudent, inquit* = BGATFg Gr. 𝔗 ... 𝔈1. (T = *inquid*). DE 𝔈2. ... 𝔅o = *Gaudent inquam.* g =

aliquando rebus aduersis, non aliter quam fortes milites bellis triumphant. Ego murmillonem sub Tiberio Caesare de raritate munerum audiui querentem: *Quam bella,* inquit, *aetas perit!* Auida est periculi uirtus et quo tendat, non quid passura sit cogitat: quoniam etiam quod passura est gloriae pars est. Militares uiri gloriantur uolneribus, laeti fluentem meliori casu sanguinem ostentant. Idem licet fecerint qui integri reuertuntur ex acie, magis spectatur qui saucius redit. Ipsis, inquam, 5
deus consulit quos esse quam honestissimos cupit, quotiens illis materiam praebet aliquid animose fortiterque faciendi: ad quam rem opus est aliqua rerum difficultate. Gubernatorem in tempestate, in acie militem intellegas. Unde possum scire quantum aduersus paupertatem tibi animi sit, si diuitiis diffluis? Unde possum scire quantum aduersus ignominiam et infamiam odiumque populare constantiae habeas, si inter plausus senescis? si te inexpugnabilis et inclinatione quadam mentium pronus fauor sequitur? Unde scio quam aequo animo laturus sis orbitatem, 6

boni viri. G(cr.∾) D(cr.∾) ET = *adversariis.*

bellis triumphant = A(p.m.) ci. Lips. A(s.m.) BGDETg Gr. 𝔗... 𝔊 𝔅2. = *belli triumpho.* Anic. Rom. 𝔐... 𝔅1. — *triumphant.* 𝔑u 𝔅o = *bellis. Triumpho.* Ruben. Gron. cii. ed. Nautae = *bellis. Triumphum ego.* Utrique enim *Triumphum* accipiunt pro gladiatore a Martiale (de Spectt. Ep. 22.) commemorato: *Dum peteret pars haec Myrinum, pars illa Triumphum.* Sed obest temporis ratio.

murmillonem = BGAE P2. 4. g = *murmulionem.* 𝔗... ℭ1. = *Murmillionem.* ℭ2... 𝔐 𝔊ro... 𝔅o = *mirmillonem.* Col. = *mirmilionem.* D𝔏... 𝔏4. = *myrmillonem.*

sub Tiberio Caesare. Sic scripsi: nam A Bong. = *sub T. Caesare.* BG = *sub G. Caesare.* E = *sub b. Cesare.* D𝔗... 𝔅o = *sub C. Caesare.* B = *de raritate numerum.* sg = *de raritate volnerum.* D(s.m.) Col. = *de raritate vulnerum.* G (cr.∾) = *Quoniam bella.* G = *aetas petiit.* D (cr.∾) E = *aetas petit.* Rom. + *aetas mihi perit.* Libri Lips. = *Audax est periculi.* BDEF 𝔗𝔅 = *et quo tendit.* GT = *sit passura.*

quoniam etiam quod = BADg Col. Ort. F = *quoniam etiam quid.* GP4. = *quamquam* [sG = *quemquam*] *etiam quod.* E = *quamquam quod* om. *etiam.* T = *quamquam et quod.* P2. 3. 𝔗... 𝔅o = *quoniam et quod.* B = *lati fluentem.* Lips. ci. = *meliori causa.* Refutatur a Gronovio. BF = *ostendant.* GTg = *saucius rediit.*

5. sGE = *Ipsis unquam.* G(cr.∾) = *quotiens illos.* Ed. Nautae = *quoties illi.* G(cr.∾) = *quam res opus est.* sG = *in acie militantem.* g (m∾) — *Unde possum ... diffluis.* G = *Ut* [s∾] *possis scire.* G — *quantum adversus ... possum scire.* T = *ad paupertatem.* Tmg P4. Ort. = *diffluas.* 𝔗𝔅 = *defluis.* D(cr.∾) = *defluas.* E = *affluis.* P3. = *affluas.* T = *quod adversus ignom.* g = *adv. ignominia.* g = *si intra plausus.* BGD(m∾) ETF cod. Lips. — *si te.* sG = *ut inexpugnabilis.* Cod. Lips. = *inexpugnabiliter.* G (m∾) E duo codd. Lips. Lat. Latin. (B. Pr. p. 46.) = *inclinatione quadam meritum.*

6. D = *Bene scio.* 𝔗... 𝔊 + *or-*

si quoscumque sustulisti uides? Audiui te, cum alios consola-
reris: tunc conspexissem, si te ipse consolatus esses, si te ipse
dolere uetuisses. Nolite, obsecro uos, expauescere ista quae
di inmortales uelut stimulos admouent animis. Calamitas uirtu-
tis occasio est. Illos merito quis dixerit miseros qui nimia feli-
citate torpescunt, quos uelut in mari lento tranquillitas iners
7 detinet. Quicquid illis inciderit nouum ueniet: magis urgent
saeua inexpertos. graue est terere ceruicibus iugum. Ad suspi-
cionem uolneris tiro pallescit: audacter ueteranus cruorem suum
spectat qui scit se saepe uicisse post sanguinem. Hos itaque
deus quos probat, quos amat indurat, recognoscit, exercet:
eos autem quibus indulgere uidetur, quibus parcere molles uen-
turis malis seruat. Erratis enim, si quem iudicatis exceptum:
8 ueniet ad illum diu felicem sua portio. Quisquis uidetur dimis-
sus esse dilatus est. Quare deus optimum quemque aut mala
ualitudine aut aliis incommodis adficit? Quia in castris quo-
que periculosa fortissimis imperantur, dux lectissimos mittit qui

bitatem filiorum contra mstoe etiam Pinc. Gr. sG = sustulisti res. A (cr. ∾) = consolaris. G (cr. ∾) D(cr. ∾) g = conspexisse. T = adspexissem. BF = dolore veluisses. B GDE = vos obsecro. GDET = occasio virtutis. sG = aliquis dixerit. D + quis non dixerit. B = quos vero in mari. 𝔗...𝔈2. = itineris detinet.

7. E = incederit. G (cr. ∾) = nondum veniet.

grave est terere cervicibus iugum = BAF. P1. (immo 2.) = Grave est terrere in civibus iurgium. GmATP3.4. libri Lips. 𝔗...𝔈1. = Grave est ferre cervicibus iugum. D g Ort. = Grave eis est ferre cervicibus iugum. Rom. = Grave est eis ferre iugum. mD Tronc. Verd. = Grave est teneris cervicibus iugum. E = Grave enim est ferre cervicibus iugum. Pinc. v. l. Col. 𝔅2. = Grave est ferre teneris cervicibus iugum. 𝔈2....𝔊 = Grave est non assuetis ferre cervicibus iugum. 𝔐...𝔏4. = ℜu 𝔅o = Grave est tenerae cervici iugum. defendit Burm. ad Prop. p. 221. Lips. ci. 𝔊ro 𝔅1. = Grave est ferae cervici iugum.

audacter = GADETg. B = audacius. 𝔗...𝔅o = audaciter. G DE = cruorem suum expectat. G = saepe se vixisse (s c). DE = saepe se. DET — quos ante probat. G (cr. ∾) = inducat recognoscat. D = eos. quibus autem. T = quibus parcit. 𝔗...𝔈2. + Sed veniet ad illum. Grut. ci. + Veniet et ad illum. GT — diu. g = iudicatis exemptum.

8. G(s∾) = quis videtur. GET g — esse post dimissus. B = unumquemque optimum. E = Optimum quemque quare deus. G = aut malum valitudine. BGTFg Pall. Ort. 𝔗...𝔊 = aut mala val. aut luctu aut incommodis. Col. 𝔅2. ed. Nautae + aut luctu aut aliis incommodis. A DE 𝔐...ℜu 𝔅o ∾.

Quia in castris = BGAETFg Pinc. v. l. P3. 4. Col. Ort. 𝔅2. P2. 𝔗𝔅 = Quare in castris quaeque. D Anic. Scal. Tronc. 𝔈1....ℜu 𝔅o = Quare in castris quoque ∾ imperantur? Dux. B — quoque. G = fortissimus imperatur (hoc cr. ∾). T Pinc. v. l. P4. = imperat dux. Lect. DE = electissimos. G(s c) = letis-

nocturnis hostes adgrediantur insidiis aut explorent iter aut praesidium loco deiciant. Nemo eorum qui exeunt dicit, Male de me imperator meruit: sed, Bene iudicauit. Idem dicant quicumque iubentur pati timidis ignauisque flebilia: Digni uisi sumus deo in quibus experiretur quantum humana natura posset pati. Fugite delicias, fugite eneruatam felicitatem qua animi permadescunt, nisi aliquid interuenit quod humanae sortis admoneat, uelut perpetua ebrietate sopiti. Quem specularia sem- 9
per ab adflatu uindicauerunt, cuius pedes inter fomenta subinde mutata tepuerunt, cuius coenationes subditus et parietibus circumfusus calor temperauit hunc leuis aura non sine periculo stringet. Cum omnia quae excesserunt modum noceant, periculosissima felicitatis intemperantia est. Mouet cerebrum, in uanas mentes imagines euocat, multum inter falsum ac uerum mediae caliginis fundit. Quidni iis satius sit perpetuam infeli- 10
citatem aduocata uirtute sustinere quam infinitis atque inmodicis

simos. T = *maturius hostes.* g = *aggrediantur hostes.* B = *explorent ne loco aut praes.* Duo codd. Lips. = *explorent interdum.* unde Lips. ci. = *explorent interdiu.* G (s.m.) = *qui exeunt dicet.* GDET = *De me male.* g = *imperator extimavit.* E = *quocunque videntur.* F = *iubent.* G = *tumidis.* g = *ignavisque flabella.* G = *digni iussi sumus.* BT = *possit pati.* D(m∾) cod. Lips. = *enervantia felicitatem.* unde Lips. ci. = *enervantem fel.* 𝔗 ... 𝔈1. = *quam animi pertimescunt.* m𝔈1. 𝔈2. ... 𝔊 = *qua animi marcescunt.* D (m ∾) m𝔈1. m𝔈2. m𝔊 = *qua animi madescunt.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾. BG(s.m.) ADT g𝔗 ... 𝔊 + *et nisi aliquid.* G(p.m.) = *et nichil aliud.* E = *et nihil aliquid.* BTg = *intervenerit.* D E = *humanam sortem.* T = *illud perpetua.* D + *perpetua sunt.* G (cr. ∾) T = *sopita.*

9. G(cr. ∾) = *Que specularia.* 𝔗 𝔅 = *Quem specularia a flatu abeundi caverunt.* 𝔈1. ... 𝔐 = *semper a flatu.*

vindicaverunt = A. GDEg = *vendicarunt.* B 𝔈1. ... 𝔅o = *vindicarunt.* B — *pedes.* g = *intra fomenta.* D (cr. ∾) = *inter formenta tepuerunt* om. *subinde mutata.* Cod. Lips. = *inter segmenta.* Duo codd. Lips. — *subinde mutata.* unde Lips. ci. = *inter tegmenta tepuerunt.* Refutatur a Gronovio. G = *cuius se nationes.* G (cr. ∾) = *subditis.* G (cr. ∾) F = *felicitas.* B = *lenis aura.*

in vanas mentes imagines = BGA DETF Gr. 𝔐 (ed. Comm.). 𝔗 ... 𝔈1. = *in varias mentes et imagines.* 𝔈2. = *in varias mentem imagines.* Pinc. tradit tantum veterem lectionem praeferre *vanas*, non *varias.* 𝔊 𝔊 𝔐 (ed. Par.) 𝔏 ... 𝔅o = *in vanas mentem imagines.* GDEg = *et verum.*

10. *Quidni iis satius sit.* Ita scribendum censeo ex veterum librorum scripturis. A = *Quidne is* [i. e. *iis*] *satius sit.* sD = *Quid ne hiis satius sit.* P2. = *Quidve hiis satius sit.* BGDETg P3. 4. Col. Ort. 𝔗𝔅 = *Quidne id satius sit.* F 𝔈1. ... 𝔊 = *Quidni id satius sit.* sG = *Quodne id satius sit.* 𝔐 ... 𝔅o — *iis.*

perpetuam infelicitatem advocata virtute sustinere = A Bong. Col. m𝔈2. B = *perpetuam felicitatem avocata virtute sust.* GF = *perpetuam felicitatem advocata virtute s.* DE = *perpetuam infelicitatem advo-*

bonis rumpi? Lenior ieiunio mors est: cruditate dissiliunt. Hanc itaque rationem di sequuntur in bonis uiris quam in discipulis suis praeceptores: qui plus laboris ab iis exigunt in quibus certior spes est. Numquid tu inuisos esse Lacedaemoniis liberos suos credis quorum experiuntur indolem publice uerberibus admotis? Ipsi illos patres adhortantur ut ictus flagellorum fortiter perferant et laceros ac semianimes rogant perseuerent uol-
11 nera praebere uolneribus. Quid mirum, si dure generosos spiritus deus temptat? numquam uirtutis molle documentum est. Uerberat nos et lacerat fortuna. patimur: non est saeuitia, certamen est. quod si saepius adierimus, fortiores erimus. Solidissima corporis pars est quam frequens usus agitauit. Praebendi fortunae sumus, ut contra illam ab ipsa duremur. Paulatim nos sibi pares faciat: contemptum periculorum adsiduitas periclitandi dabit. Sic sunt nauticis corpora a ferendo mari

cat hominem a virtute sust. T = *perpetuam felicitatem advocat sustinere.* g Ort. = *perpetuam infelicitatem quae abvocat hominem a virtute sust.* P2. 3. 4. 𝔗𝔚 = *infelicitatem advocat a virtute sust.* 𝔈1. ... 𝔚o = *perp. infelicitatem quae advocat ad virtutem sust.* mℭ = *advocante virtute.* non improbat Lips. V (vide ad III, 3.) + [*rumpi*] *necesse est.*

Lenior ieiunio mors est = BVA D. GETFg Pall. 𝔗 ... 𝔊 ℜu ... 𝔚o = *Levior ieiunio m. e.* Col. 𝔐 ... 𝔚1. = *Levior ieiuno mors est.* Lips. ci. + *e ieiunio.* G (cr. ∾) Eg = *crudelitate.* E m𝔈2. mℭ = *dissilit.* unde Lips. ci. = *difficilis* vel *dissimilis*, ut ad *mortem* referatur. g = *desiliunt.* Rell. etiam F Gr. ∾. mCol. addit *scil. morientes.* B = *secuntur.*

ab iis = A (sed scribit antiqua ratione *is*). Rell. = *ab his* aut *ab hiis.* GDET = *spes certior est.* D = *verberibus adiunctis.* E = *verberibus amotis.* Pinc. v. l. = *verberibus admotos.* Rell. etiam Gr. ∾. E = *Ipsis illos.* G = *ipsi illi.* G = *fortiter preferant.* T = *fortiter proferant.* sE = *laceros* explicat per *fatigatos* G(m∾) = *semianimes pergant.* V = *roganti.* D = *et* [n.] *perseverant.* GVTFg = *perseverant.* 𝔗𝔚 = *perseverantes.* B = *perferant vulnera pr.*

11. G — *deus.* G = *numquid virtuti.*

patimur = BGVADEF Gr. 𝔗 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔚o = ? *patiamur.*

quod si saepius = A. G (s.m.) = *quod saepius.* G (p.m.) T = *que saepius.* BVDE 𝔗 ... 𝔚o = *quo saepius.*

corporis pars est = BA. V 𝔗 ... 𝔚o = *pars est corporis.* GDET = *pars corporis est.* Vox *corporis* suspecta. DEg Pinc. v. l. P4. Ort. Rom. Scal. Tronc. = *usus exagitavit.* T = *usus exagitaret.* Rell. etiam P2. 3. Col. ∾. G (m∾) — *sumus* post *fortunae.*

contra illam ab ipsa = AF Col. P2. 3. 𝔗 ... 𝔈2. B = *contra illam ad ipsam.* GVDEg Pinc. ex. dom. ℭ ... 𝔚o = *contra ipsam ab ipsa.* B GVA (s.m.) sEF P2. 3. Ort. 𝔗 ... 𝔈1. = *duremus.* Dg = *induremur.* E = *inclinemur.* A (p.m.) Col. P4. 𝔈2. .. 𝔚o ∾. B = *pares sibi.* V = *sibimet pares.* D(s∾) = *ipsi pares.* g = *faciet.* Col. = *sic fiunt nauticis.* GDET omnis Pinc. v. l. Pall. ℭ𝔊 = *nautis corpora.* g Ort. = *sic nautis sunt corpora.* V = *corpora nautis.* 𝔗𝔚 = *naucia corpora.* Germ. 𝔈1. 2. = *nautica corpora.* BA Bong. 𝔐 ... 𝔚o ∾.

dura. agricolis manus tritae. ad excutienda tela militares lacerti ualent. agilia sunt membra cursoribus. Id in quoque solidissimum est quod exercuit. Ad contemnendam malorum potentiam 12
animus patientia peruenit: quae quid in nobis efficere possit scies, si adspexeris quantum nationibus nudis et inopia fortioribus labor praestet. Omnes considera gentes in quibus Romana pax desinit, Germanos dico et quicquid circa Istrum uagarum gentium occursat. Perpetua illos hiems, triste coelum premit, maligne solum sterile sustentat, imbrem culmo aut fronde defendunt, super durata glacie stagna persultant, in alimentum feras captant. Miseri tibi uidentur? nihil miserum est quod in 13
naturam consuetudo perduxit: paulatim enim uoluptati sunt quae necessitate coeperunt. Nulla illis domicilia nullaeque sedes sunt, nisi quas lassitudo in diem posuit. uilis et hic quaerendus manu uictus, horrenda iniquitas coeli, intecta corpora: hoc quod tibi calamitas uidetur tot gentium uita est. Quid miraris bonos 14
uiros, ut confirmentur, concuti? Non est arbor solida nec fortis, nisi in quam frequens uentus incursat: ipsa enim uexatione constringitur et radices certius figit. Fragiles sunt quae in aprica ualle creuerunt. Pro ipsis ergo bonis uiris est, ut esse interriti possint, multum inter formidolosa uersari et aequo animo

a ferendo mari dura = g Ort. D = *afferendo mari dura.* VAsDE F Col. 𝔗𝔚 = *efferendo mari dura.* 𝔊1.... 𝔚o = *ferendo mari dura* om. *a.* Pinc. v. l. = *manus extritae.* g = *ad excutienda iacula.* G(cr. ∾) = *agricola sunt membra.* G(s∾) T = *in quo sol.* VDE = *in quocunque sol.* g — *in* ante *quoque.*

12. V + *Ad contemnendam ergo.* B = *pectĩam malorum.* GF P3. + *patientiam vel potentiam malorum.* D(s∾) E(s∾) = *impatientiam malorum.* Pinc. v. l. Col. = *malorum patientiam.* Rell. ∾. DE = *Quicquid in nobis efficere.* T = *perficere possit.* B = *efficere possis.* G = *in asperis quantum natrõtimi* [m ∾] *et inopia.* P3. + *nationibus in nudis.* P4. = *quantum a nationibus timidis.* T = *q. nationibus timidis.* B = *inopio.* B = *Romana pars.* BFg = *Histrum.* G = *Ystrum.* BF = *vagorum gentium.* Vet. cod. Dalech. = *excursat.* E = *Perpetua illas.* A (cr. ∾) = *solum sterile sustat.* D(s∾) = *sub durata gl.* Ort. = *superdurata.* DE + *et triste.* G (m ∾) quaedam exx. Pinc. P4. = *stagna.* V = *stãgna.* V = *persulcant.*

13. G(s∾) = *nil miserum est.* E = *voluntati sunt.* V = *necessitati.* G(cr. ∾) = *Nullo illis.*

nullaeque = BGVADETFg 𝔗... 𝔊. 𝔐... 𝔚o = *nullae* om. *que.* V = *sunt sedes.* GDET + *quaerendus est.* GVDEg = *coeli iniquitas.* G = *interea corpora.* T = *interea compara.* D + *intecta corpora sunt.* E = *Intacta corpora sunt.* P3. = *Hoc quidem tibi calamitas.*

14. V = *ut firmentur.* T = *neque fortis.* G(cr. ∾) = *nisi ñ quem frequens.* G(cr. ∾) = *ipse enim.* B sE = *in opaca valle.* D(s∾) — *ergo.* GD = *viris bonis.* Eg = *viris ergo bonis.* G = *intriti possint.* mG = *interiti possint.* VF = *intenti possint.* GVDETg = *inter formidolo-*

ferre quae non sunt mala nisi male sustinenti. V. Adice nunc
quod pro omnibus est optimum quemque, ut ita dicam, militare
et edere operas. Hoc est propositum deo quod sapienti uiro,
ostendere haec quae uolgus adpetit, quae reformidat nec bona
esse nec mala: adparebunt autem bona esse, si illa non nisi bo-
nis uiris tribuerit, et mala esse, si tantum malis inrogauerit.
Detestabilis erit caecitas, si nemo oculos perdiderit, nisi cui
eruendi sunt. Itaque careant luce Appius et Metellus. Non
2 sunt diuitiae bonum. Itaque habeat illas et Elius leno, ut ho-
mines pecuniam, cum in templis consecrauerint, uideant et in
fornice. Nullo modo magis potest deus concupita traducere,
quam si illa ad turpissimos defert, ab optimis abigit. At iniquum
est uirum bonum debilitari aut constringi aut adligari, malos in-
3 tegris corporibus solutos ac delicatos incedere. Quid porro?
non est iniquum fortes uiros arma sumere et in castris pernoctare
et pro uallo obligatis stare uolneribus, interim in urbe securos
esse praecisos et professos inpudicitiam? Quid porro? non est

sa multum. GT = *vexari.* G(s∾) — *sunt* ante *mala.* D(m∾) — *male.*

Cap. V.

F = *Adiicite nunc.* D (cr. ∾) = *pro omnibus quod.* G(s∾) — *ut* ante *ita.* g Ort. (p.m.) = *dare quod sap.* T — *deo.* G(cr. ∾) = *deo quidem sap.* 𝔈1. 2. — *quod* post *deo.* Dalech. pariter non agnoscit. BG (cr. ∾) V(cr. ∾) ADEFg Gr. 𝔗𝔅 = *ostenderet haec.* T = *ostendit haec.* non displicet. T = *vulgo.* GVDEF = *quae formidat.* G(m∾) — *nec mala ... bona esse.* B — *autem.* T = *autem varia esse.* g — *esse* post *bona.* V = *si ea non nisi.* G (lit.) = *bonis viris tribuunt.*

tantum malis = BA. Rell. = *malis tantum.* D (cr. ∾) ET = *irrogaret.* A (cr. ∾) = *Destavilis erit.* V = *perdiderit oculos.* E = *Itaque carent* GT = *et Marcellus.*

2. G(n.) T + *Itaque et habent.* D (cr. ∾) = *Itaque et hanc.*

et Elius leno = BGAT P2. 3. 4. Col. V = *Elius et leno.* D = *et Ellius et* [n.] *leno.* g Ort. = *Celius leno* om. *et.* 𝔗 ... 𝔅o = *et Ellius leno.* E + *ut et homines.* BV = *deus potest magis.* g = *potest magis deus.* GDE + *ipse deus.* BG (cr. ∾) ET P2. 4. Tronc. Anic. = *si illa turpissimis def.* (B = *deferunt*). D = *si illa turpissimis* [mD = *differt ab optimis*] *abigit.* F = *si illa turpissimus defert.* P3. = *si illa a turpissimis defert.* 𝔗𝔅 = *differt.* G(s∾) = *Aut iniquum est.*

virum bonum = BGVADEFg. 𝔗 ... 𝔅o = *bonum virum.*

aut constringi = AE 𝔐 ... 𝔏4. 𝔗 ... 𝔊 = *aut confringi.* Tronc. = *aut confligi.* BGVD Pinc. v. l. Gr. Anic. Rom. libri Lips. m𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *aut configi.* V + *malos autem.* GD (cr. ∾) T = *ac debilitatos.* G(cr. ∾) = *intendere.*

3. G(m∾) = *non est magnum.* V = *sumere arma.* G (s∾) DET = *ligatis stare.* GD(cr. ∾) = *Iterum in urbe.* V = *securos esse in urbe.*

praecisos et professos = E 𝔈1 ... 𝔏4. (exc. 𝔊). A = *provisos* [*provi* ab al. m.] *et professos.* BGDT Pall. Col. 𝔗𝔅 = *procisos et prof.* (*et professos* apud D in m tantum leguntur). Vg Ort. = *procos et prof.* (g Ort. = *profexos*). Lips. ci. 𝔊ro ... 𝔅o = *percisos et prof.* 𝔊 =

iniquum nobilissimas uirgines ad sacra facienda noctibus excitari, altissimo somno inquinatas frui? Labor optimos citat. Senatus per totum diem saepe consulitur, cum illo tempore uilissimus quisque aut in campo otium suum oblectet aut in popina lateat aut tempus in aliquo circulo terat. Idem in hac magna republica fit: boni uiri laboraut, inpendunt, inpenduntur et uolentes quidem. non trahuntur a fortuna, sequuntur illam et aequant gradus. si scissent, antecessissent. Hanc quoque ani- 4
mosam Demetrii fortissimi uiri uocem audisse me memini: *Hoc unum,* inquit, *de uobis, di inmortales, queri possum, quod non ante mihi uoluntatem uestram notam fecistis. Prior enim ad ista uenissem ad quae nunc uocatus adsum. Uultis liberos sumere? uobis illos sustuli. Uultis aliquam partem corporis? sumite. Non magnam rem promitto: cito totum relinquam. Uultis spiritum? Quidni? nullam moram faciam, quo minus recipiatis quod dedistis: a uolente feretis quicquid petieritis. Quid ergo est? maluissem offerre quam tradere. Quid opus fuit auferre? accipere potuistis. Sed ne nunc quidem auferetis, quia nihil eripitur nisi retinenti. Nihil cogor, nihil patior inuitus nec ser-*

praetiosos et prof. F — *frui* post *inquinatas.* V = *per totam diem.* P2. = *saepe consuluit.* 𝔗...𝔊1. = *consuluit saepe.* P3. = *saepe consumitur.* Col. = *consuliter.* 𝔊2. ...𝔊 (m𝔊2. ∾) = *consultat saepe.* V — *suum* post *otium.* D (cr. ∾) EF = *oblectat* ∾ *latet.* G(s∾) = *oblectat.* V = *in alio circulo t'erat.* P2. 𝔗...𝔊2. = *Idem in hac re magna publica.* B = *republica si boni.* G = *impendunt et* [n.] *impenduntur et volentes quidem a forma trahuntur.* D (m∾) — *impendunt.* Bong. + *impenduntur que.* P3. = *impendunt et nolentes quidem non trahuntur a fortuna.* E(s∾) P4. = *nolentes quidem* [T =] *a fortuna trahuntur.* P2. = *impediunt et impediuntur. Nolentes* ∾. Col. = *et volentes quaedam.* D(s∾) — *non* ante *trahuntur.* 𝔗...𝔊 = *laborant, impediuntur, volentes quidem, non tr. a. f.* B = *secuntur.* 𝔗...𝔊 = *et aequo gradu si scissent.* G (cr. ∾) = *antelexissent.*

4. GD(m∾) ET — *viri.* A (m∾) — *audisse.* g = *vocem audisse* [*s memini*]. *Hoc unum.*

de vobis, di inmortales = BGVAD F. E = *de nobis dii imm.* g = *de vobis dii queri possum.* T = *de nobis dii immortales queri possunt.* 𝔗...𝔊1. — *de vobis.* B — *notam* ante *fecistis.* G (s ∾) V = *vocatus sum.* Nauta verba *Vultis ... sustuli* male omisit.

vobis illos = GADETg. V = *vobis filios.* B — *vobis.* 𝔗...𝔊1. = *illos vobis offero.* 𝔊2. ...𝔚o = *illos vobis sust.* B = *quid minus recipiatis.* T = *quem dedistis.* G(s∾) = *quicquid patiemini.* T + *petieritis patiemur.* E = *quicquid ergo est.* V = *quod opus fuit.* G — *nunc quidem.* sG = *nec nunc q.* V = *nec quidem nunc.* T = *nec nunc auf.* D(s∾) — *quidem.* G(s∾) = *aufertis.* V = *nil eripitur.* B = *nisi renitenti.* Vg = *nisi resistenti.* V + *nichil cogor, nichil angor.* B = *nisi patior invitus.*

uio deo, sed adsentior: eo quidem magis, quod scio omnia
5 ***certa et in aeternum dicta lege decurrere.*** **Fata nos ducunt et quantum cuique temporis restat prima nascentium hora disposuit. Causa pendet ex causa, priuata ac publica longus ordo rerum trahit. Ideo fortiter omne patiendum est, quia non, ut putamus, incidunt cuncta, sed ueniunt. Olim constitutum est quid gaudeas, quid fleas. et quamuis magna uideatur uarietate singulorum uita distingui, summa in unum uenit: accipimus**
6 **peritura perituri. Quid itaque indignamur? quid querimur? ad hoc parati sumus. Utatur ut uult suis natura corporibus: nos laeti ad omnia et fortes cogitemus nihil perire de nostro. Quid est boni uiri? praebere se fato. Grande solatium est cum uniuerso rapi. Quicquid est quod nos sic uiuere, sic mori iussit, eadem necessitate et deos adligat. inreuocabilis humana pariter ac diuina cursus uehit. Ille ipse omnium conditor et rector scripsit quidem fata, sed sequitur. semper paret, semel**
7 **iussit. Quare tamen deus tam iniquus in distributione fati fuit, ut bonis uiris paupertatem, uolnera et acerba funera adscriberet? Non potest artifex mutare materiam: haec passa est.**

sed adsentior = BAF Anic. GVDE 𝔗 . . . 𝔙o = *assentio*. G = *et quidem*. D (s∾) = *Equidem*. GD (s∾) ET 𝔗 . . . 𝔈1. = *quo scio*. V = *lege dicta*. D = *data lege*. E = *in dicta lege*.

5. *quantum cuique temporis restat* = AG. F cod. Lips. 𝔗 . . . 𝔖 = ∾ *restet*. V = *quantum temporis cui* [s *que*] *restat*. DEg = *quantumcunque temporis restat*. T = *quantumcunque tempus restet*. BD(s.m.) 𝔐 . . . 𝔙o = *quantum cuique restet*. g + *et ex causa*. T = *ex privata* om. *causa*. B = *Ideo fortiter ē͂e*.

patiendum est = BGVADETg Bong. Tronc. Anic. Scal. (B — *est*). 𝔗 . . . 𝔈1. = *faciendum est*. 𝔈2. . . . 𝔙o = *ferendum est*. T — *ut* ante *putamus*. G = *videantur* [= Eg] ∾ *singulorum iura*. BG (cr. ∾) AD (s.m.) E = *distinguit*. P3. = *distinguitur*. G (m∾) D(cr. ∾) ET Ort. = *summarium venit*. P4. = *summarum venit*. V = *summa in imum venit*. Col. = *summa in ymum venit*.

accipimus = BGVAT. DE 𝔗 . . . 𝔙o = *accepimus*. g = *perituri peritura*.

6. *Quid itaque* = BGVADETgAnic. Rom. Scal. 𝔗 . . . 𝔙o = *Quid ita*. G = *adhuc parati*. g = *ad haec parati*. D(cr. ∾) = *parati simus*. V = *Utamur*. T = *et fortes ad omnia*. V + *et grande sol*. E(s∾) P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *Quid est quod*.

sic vivere, sic mori iussit = BmGVADEg Col. P3. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. G = *intueri sic mori iussit*. T P4. = *intueri iussit, sic mori iussit*. F Pinc. v. l. 𝔖𝔖 + *sic vivere iussit, sic mori iussit*. P2. + ∾ *et iussit*. 𝔐 . . . 𝔙o = *sic vivere iussit, sic mori*. GT = *inrevocabiliter*.

omnium conditor et rector = BA. GVDETg = *conditor* [D = *condictor*] *et rector omnium*. 𝔗 . . . 𝔙o = *omnium conditor ac rector*. D — *paret*. mDE = *patet*. g (cr. ∾) = *parere*.

7. T — *in* ante *distributione*. V = *fuit fati*.

et volnera = BGVA. DE 𝔗 . . . 𝔙o — *et*.

materiam = BGVTg 𝔗 . . . 𝔏𝔍u. 𝔏4. . . . 𝔙o = *materiem*: De ADE ni-

**Quaedam separari a quibusdam non possunt, cohaerent, indiuidua sunt. Languida ingenia et in somnum itura aut in uigiliam somno simillimam inertibus nectuntur elementis: ut efficiatur uir cum cura dicendus, fortiore fato opus est. Non erit illi planum iter: sursum oportet ac deorsum eat, fluctuetur ac nauigium in turbido regat. contra fortunam illi tenendus est cursus. Multa accident dura, aspera, sed quae molliat et con- 8
planet ipse. Ignis aurum probat, miseria fortes uiros. Uide quam alte escendere debeat uirtus: scies illi non per secura uadendum esse.**

Ardua prima uia est et quam uix mane recentes
Enituntur equi. medio est altissima coelo
Unde mare et terras ipsi mihi saepe uidere
Sit timor et pauida trepidet formidine pectus.
Ultima prona uia est et eget moderamine certo:
Tunc etiam quae me subiectis excipit undis,
Ne ferar in praeceps, Tethys solet ima uereri.

**Haec cum audisset ille generosus adulescens, Placet, inquit, 9
uia: escendo. est tanti per ista ire casuro. Non desinit acrem**

hil proditur. BAD(cr. ∾) EF = *h o c passa est.* P4. = *haec passa m.* T = *h o c passa m.* Rell. Gr. ∾. T — *itura.* quae vox apud G in litura est. Pinc. ci. m𝔊 = *vir cum cura d u cendus.* Mss. etiam Gr. ∾. GVDETg = *iter planum* (D p.m = *i n - ter*). D (cr. ∾) = *te m endus cursus.* E = *cursus tenendus est.*

8. F = *mollia n t.* V = *et p l a net ipse.* V + *fortes viros. v a s a f i g u l i p r o b a t f o r n a x.*

alte e s cendere = Bong. ex Cui. 𝔐 𝔊ro 𝔅2. 𝔏 . . . 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔅o ed. Nautae = *alte a s cendere.* BGVATFg Gr. 𝔗𝔏𝔅 = *alte e x t e ndere.* DE 𝔊1. . . . 𝔊 = *alte s e e x t e ndere.* GEFg P3. Col. 𝔗 . . . 𝔊1. = *scie n s illi.* G(cr. ∾) = *v i dendum esse.* B = *vadendum e s t.* A — *esse.* de quo vide.

et q u a m vix = A P3. 4. Col. VEg Ort. = *et quam v i s mane.* T𝔏𝔅 = *et quam v i s in ane rec.* G = *et quam v i s i n a n e c e d entes.* D = *et quam v i s i n a n t e rec.* mG mD 𝔊1. . . . 𝔅o Ovid. M. II, 63. = *et q u a vix.* 𝔑u 𝔅2. ed. Nautae Ovid. l. l. v. 64. = *Enit a ntur.* idem voluit Fischerus. mD = *e m ituntur.* Rell. etiam TF ∾. D(cr. ∾) E = *medi a est.*

S i t timor = BVAETFg P3. Col. Ort. = *S i c timor.* P2. 4. = *S e d timor.* GD 𝔗 . . . 𝔅o Ovid. l. l. v. 66. = *F i t timor.* F Anic. = *pavid i.*

trepid e t = BD(s.m.) EP2. 3. 4. Col. (Ort.) 𝔗𝔅. A = *trepid e det.* GVD (p.m.) 𝔊1. . . . 𝔅o Ovid. l. l. = *trepi d a t.* Rom. Scal. = *trepid a.* A(s∾) — *et* post *est.* G(m∾) D(cr. ∾) ET = *quae t e.* Bg — *me.* D(cr. ∾) = *Ne fer a t i m p r e c e s.* E = *Ne fe r a t.* G(cr. ∾) = *Te s is.* A(s.m.) 𝔗 . . . 𝔏 𝔍u = *T h e t i s.* hoc voluit etiam Fischerus: sed vide Burm. ad Anthol. Lat. II. p. 384. E.

i m a vereri = VAEg Bong. Col. Ort. (s.m.). BGTF Pall. Ort. (p.m.) Tronc. Anic. Scal. = *u n a vereri.* 𝔗 . . . 𝔅o Ovid. l. l. v. 69. = *i p s a vereri.*

9. G = *H o c cum aud.*

e s c endo = Bong. ex Cui. 𝔐 𝔊ro . . . 𝔅o. ADT = *e x cendo* (Apud A *ex* a s.m.). D(s.m.) EP3. 4. = *e x e r c endo.*

animum metu territare:

Utque uiam teneas nulloque errore traharis,
Per tamen aduersi gradieris cornua tauri
Haemoniosque arcus uiolentique ora leonis.

Post haec ait, *Iunge datos currus.* his quibus deterreri me putas incitor: libet illic stare ubi ipse sol trepidat. humilis et inertis est tuta sectari: per alta uirtus it. VI. Quare tamen bonis uiris patitur aliquid mali deus fieri? ille uero non patitur. Omnia mala ab illis remouit, scelera et flagitia et cogitationes inprobas et auida consilia et libidinem caecam et alieno inminentem auaritiam. ipsos tuetur ac uindicat. Numquid hoc quoque aliquis a deo exigit, ut bonorum uirorum etiam sarcinas seruet? remittunt ipsi hanc deo curam: externa contemnunt. Democritus diuitias proiecit onus illas bonae mentis existimans: quid ergo miraris, si id deus bono uiro accidere patitur quod uir
2 bonus aliquando uult sibi accidere? Filios amittunt uiri boni. quidni, cum aliquando et occidant? In exilium mittuntur. quidni, cum aliquando ipsi patriam non repetituri relinquant?

G = *exercento.* BVmGgP2. Ort. Col. 𝔗...𝔊 𝔏...𝔏4. = *ascendo.* Vg = *pro re ista casuro.* T = *pro ista re casuro.* Germ. = *Non desinit ingerere quae terreant.* 𝔗𝔅 = *Non desinit quae te terreant. at tene animum moetu territante.* G = *animum acrem.* ℭ1....𝔊 — *acrem.* V = *teritare.* g = *Usque viam teneas.*

Haemoniosque = BGVA 𝔗...𝔊 Ovid. l. l. v. 81. D = *Emoniososque.* E = *hermoniosque.* g = *Hermionososque.* D(s.m.) 𝔐...𝔅o = *Aemoniosque.* BG = *hora leonis.* 𝔐 — *Post haec...currus.* Ort. = *Post hoc ait.* G(cr.∾) = *Iungens datos.* ℭ1....𝔊 Ovid. l. l. v. 74. = *Finge datos* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. Anic. Germ. A(cr.∾) = *dat currus.* g = *quibus terreri.* V = *hic stare.* V — *ipse* ante *sol.* 𝔗...𝔊 = *tuta secare* contra mstos etiam Gr. g = *per ardua virtus it.*

Cap. VI.

D(cr.∾) = *Quare cum.* G(s∾) — *viris.* sGV ℜ...𝔊 = *patiatur.* V = *fieri deus.* BG(cr.∾) D(cr.∾) ETF Anic. = *removet.* V = *et cogit. improbandas avida consilia.* E(s∾) = *arida consilia.* Vg P3. Ort. = *invidentem avaritiam.* ℜ...𝔅 = *aut vendicat.* DE = *Numquam hoc quoque.* ℜ...𝔊 = *Numquid haec quoque.*

aliquis a deo = BGVADETg. ℜ...𝔅o = *a deo aliquis.* G(n.) + *et exigit.* D = *exigat.* GDE = *etiam virorum.* T = *et virorum.* A = *virorum etimi.* B = *sarcinas fu'et.* GET = *hanc ipsi.* GD(m∾) ET = *extranea contemnunt.* mG = *eterna contemn.* sE = *exteriora cont.* Tronc. Verd. Anic. = *remittant* ∾ *contemnant.* V = *divitias proicit.* ℜ...𝔅 + *et onus.*

deus bono viro = BGAEF. g = *deus bonis viris.* D = *bono viro deus.* V = *si deus id bonis viris.* ℜ...𝔅o — *viro.*

2. B = *Filios admittunt.* V = *viri boni amittunt.* BGDEg = *boni viri.* F — *viri.* G(m∾) — *cum aliquando...mittuntur. quidni.*

et occidant = BmGAg Gr. ℜ...ℭ2. D = *eos occidant.* VE — *et.* Ex. Franc. = *ipsi occidant.* ℭ...

**Occiduntur. quidni, cum aliquando ipsi sibi manus adferant?
Quare quaedam dura patiuntur? ut alios pati doceant: nati sunt
in exemplar. Puta itaque deum dicere: Quid habetis quod de 3
me queri possitis uos quibus recta placuerunt? Aliis bona falsa
circumdedi et animos inanes uelut longo fallacique somnio lusi.
auro illos et argento et ebore adornaui: intus boni nihil est.
Isti quos pro felicibus adspicitis, si non qua occurrunt, sed qua
latent uideritis, miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem
parietum suorum extrinsecus culti. Non est ista solida et sin-
cera felicitas: crusta est et quidem tenuis. Itaque dum illis li- 4
cet stare et ad arbitrium suum ostendi, nitent et inponunt: cum
aliquid incidit quod disturbet ac detegat, tunc adparet quantum
altae ac uerae foeditatis alienus splendor absconderit. Uobis
dedi bona certa, mansura, quanto magis uersauerit aliquis et
undique inspexerit, meliora maioraque. Permisi uobis metuen-
da contemnere, cupiditates fastidire. non fulgetis extrinsecus:
bona uestra introrsus obuersa sunt. Sic mundus exteriora con-**

𝔅o + *et ipsi occidant.* EF + *et in exilium.* g = *relinquerent.* B — *quidni* post *occiduntur.* D — *ipsi.* G VDEF = *manus sibi.* G(s∾) = *auferant.* T ℜ...𝔚 = *inferant.* E = *ferant.* ℜ ... 𝔊 = *Qui etiam quaedam dura.* g = *patiuntur dura.*

ut alios pati doceant = BGVADE Gr. ℜ...𝔊𝔊ro...𝔅o. 𝔐...𝔏4. + *ut etiam alios p. d.*

3. G(m∾) = *et alios inanes.* F = *longuo facilique somnio.* G (s∾) VD (cr. ∾) g = *fallacique somno.* T = *somnio basi.* mT = *al's oppressi.*

et argento = BGVADEFg. ℜ... 𝔅o — *et.*

Adornavi = BGVADEFg ℜ... 𝔊. 𝔐...𝔅o = *ornavi.* B = *virtus boni nihil est.* D = *Istis quos.* G (cr.∾) = *pro felicioribus.* AT = *adspicis.* BG = *si non currunt.* VEFg P3. Col. Ort. ℜ...𝔈1. = *si non qua currunt.* D = *si nunquam currunt.* mD = *sine qua occurrunt.* T P4. = *si non curant.* P2. = *si non quatiuntur, sed quam latent.* Germ. m𝔈2. m𝔊 = *si non qua cernuntur.* A = *videris.* G (s∾) VT = *videtis.* Vg P3. Ort. + *sordidi sunt.* V P3. Ort. = *exterius culti.* Apud g *culti* in litura. Vg — *ista* ante *solida.* B ℜ ...𝔚 = *equidem tenuis.*

4. D — *ad* ante *arbitrium.* G(s∾) — *ostendi.* mT = *nitent et imperant.* mA = *Imponunt. id est. fallunt.* G = *apparet quantum alie.* GVD(m∾) E = *ac verae felicitatis.* B = *splendor ascendit.* D(cr.∾) = *certe mansura.*

versaverit aliquis et undique inspexerit = BGVADETFg ex. Francisc. P2. 3. 4. Col. Ort. ℜ...𝔅o = *versaveritis et undique inspexeritis.* V = *maiora melioraque.* T + *meliora maioraque invenerit.* P4. = *meliora maioraque inveniet.* Ex. Franc. + *tanto videbit meliora maioraque.* ℭ𝔊 + *tanto videbitis meliora maioraque.* G(n.)ET P4. = *Promisi vobis.* Col. = *Permisit vobis.* m𝔈1. 𝔈2....𝔏4. = *cupienda fastidire* contra mstos etiam F Gr. Nauta, nescio, inquit, an melior sit lectio, quam Schottus et Lips. habent, *cupienda.* A(cr.∾) = *non fulgentis.* G(n.) + *Sicut mundus.* Tronc. = *exteriora contemti.*

tempsit spectaculo sui laetus. intus omne posuit bonum. Non
5 egere felicitate felicitas uestra est. At multa incidunt tristia,
horrenda, dura toleratu. Quia non poteram uos istis subduce-
re, animos uestros aduersus omnia armaui. Ferte fortiter. hoc
est quo deum antecedatis: ille extra patientiam malorum est,
uos supra patientiam. Contemnite paupertatem: nemo tam pau-
per uiuit quam natus est. Contemnite dolorem: aut soluetur
aut soluet. Contemnite mortem: quae uos aut finit aut trans-
fert. Contemnite fortunam: nullum illi telum quo feriret ani-
6 mum dedi. Ante omnia caui, ne quis uos teneret inuitos: pa-
tet exitus. Si pugnare non uultis, licet fugere. Ideo ex
omnibus rebus quas esse uobis necessarias uolui nihil feci faci-
lius quam mori. Prono animam loco posui: trahitur. Adten-
dite modo et uidebitis quam breuis ad libertatem et quam expe-
dita ducat uia. Non tam longas in exitu uobis quam intranti-
bus moras posui: alioquin magnum in uos regnum fortuna te-

V = *spectaculo suo*. G — *omne*. *posuit bonum* = BGVADETg𝔑... 𝔐. 𝔏...𝔅o = *posui bonum*. A (cr. ~) = *felicitatem*. D (cr. ~) = *felicitas vera est*.

5. B(cr. ~) = *Ac multa*. A(cr. ~) = *ad multa*. BA (cr. ~) D(cr. ~) = *tristitia*. g (n.) + *et horrenda*. In A prius videtur fuisse *dura tolerantur*. g + *Sed quia non poteram*. F = *Quare non poteram*. Vg = *Fortes fortiter*. 𝔑...𝔅 = *Forte fortiter*. B — *hoc est*. F = *hoc ut*. BG = *quod eum antecedatis*. A (cr. ~) = *quod eum ante caedatis*. Ad verbum *antecedatis* Nauta praeferam, inquit, indicativum, ut iam a verbis *hoc est* comparatio bonorum cum deo incipiat. G (m~ r.m.) — *ille extra patientiam ... paupertatem*. E(s~) = *Illi extra pat*. D(cr. ~) = *malorum sunt*. E (s~) = *malorum fuit*. B + *vos vero supra*. 𝔑... 𝔊1. = *Nos supra pat*. V — *est* post *natus*. 𝔑...𝔊2. + *quia aut solvetur*.

Contemnite mortem: quae vos aut finit aut transfert. Contemnite fortunam: nullum illi telum quo feriret animum dedi = A Col. B = ~ *quod feriret* ~. V — *quae vos*. D = *Contempnite mortem*. [m *que*] *aut finit aut transfert vos*. ~. E = *Contempnite mortem*. *aut finit* [haec n.] *aut finit aut transfert vos*. ~. TF = ~ *quae aut finit aut transfert vos*. G g Pinc. v. l. P3. 4. 𝔖𝔊 = ~ *mortem. aut finit aut transfert vos*. ~. P2. = *Cont. mortem quos aut finit aut transfert*. ~. Ort. = *Cont. mortem. aut finit aut transferet vos*. ~. 𝔑... 𝔊2. — *Contemnite mortem ... transfert*. 𝔐 = *Contemnite fortunam* ~ *dedi. contemnite mortem: aut finit aut transfert*. Bong. 𝔏...𝔅o = *Contemnite fortunam* ~ *dedi. Contemnite mortem* ~ *transfert*.

6. 𝔑...𝔊 = *Ante omnia curavi*. G (s.m.) = *Si repugnare*. D (m~) — *fugere*.

Ideo ex omnibus = AD. BGVE 𝔑...𝔅o + *Ideoque ex omnibus*. B GD (cr. ~) E(s~) = *nihil feci felicius*. g = *parvo* [voluit fortasse *pervio*] *animam loco*. DET = *posui loco*. E = *Trahetur*. Lips. ci. = *traditur* vel *truditur*. g = *Attende modo*. F = *Antecedite modo*. GDT — *et* ante *quam expedita*. B = *Non tamen longas*. D (cr. ~) = *posuit*.

alioquin = BGg 𝔑...𝔅. V𝔊1. ...𝔅o = *alioqui*. De rell. nihil proditur. Vg = *in vobis regnum*.

nuisset, si homo tam tarde moreretur quam nascitur. Omne 7
tempus, omnis nos locus doceat quam facile sit renuntiare na-
turae et munus illi suum inpingere. Inter ipsa altaria et sol-
lemnes sacrificantium ritus, dum optatur uita, mortem condisci-
te. Corpora opima taurorum exiguo concidunt uolnere et magna-
rum uirium animalia humanae manus ictus inpellit. tenui ferro
commissura ceruicis abrumpitur, et cum articulus ille qui caput
collumque committit incisus est, tanta illa moles corruit. Non 8
in alto latet spiritus nec utique ferro eruendus est. non sunt
uolnere penitus inpresso scrutanda praecordia: in proximo mors
est. Non certum ad hos ictus aestimaui locum: quacumque
peruium est. Ipsum illud quod uocatur mori, quo anima disce-
dit a corpore breuius est, quam ut sentiri tanta uelocitas pos-
sit. Siue fauces nodus elisit, siue spiramentum aqua praeclu-
sit, siue in caput lapsos subiacentis soli duritia conminuit, siue

Gg = *mor iretur.*

7. B = *omnis locus vos.* G (s∾) — *vos.* g (s∾) = *renuntiare fortunae.*

munus illi suum = GA. B = *munus ille suum.* VDE 𝔑 ... 𝔅o = *munus suum illi.* G = *sacrificium ritus.* 𝔑 ... 𝔅 = *mortem condiscat.* G (cr. ∾) D (cr. ∾) E (s∾) = *Corpora optima.* V = *taurorum opima.* D (n.) + *humane hec.* 𝔑 ... 𝔊 = *impulit* contra mstos etiam Bong. 𝔑 ... 𝔅 = *tenuit.* g Ort. (m∾) = *commissa cervix.* 𝔑 ... 𝔅 = *commissura cervix.* Col. = *commissum cervicis.* B 𝔑 ... 𝔅 = *arrumpitur.* F = *adrumpitur.* G (cr. ∾) = *articulis.* V g — *ille* ante *qui caput.*

collumque committit = BGAD P 2. Col. 𝔑 ... 𝔏4. V P 3. 4. Ort. mCol. 𝔊ro ... 𝔅o = *collumque connectit.* probat Grut. E = *collumque conectit.* g = *collumque innectit.* mA = *Committit .i. coniungit.* D (cr. ∾) = *et tanta illas.* g = *tota illa.* BG = *illi moles.* V = *molles.*

8. G = *ferro erudiendus.*

volnere penitus inpresso = BAF Bong. G (m∾) — *impresso.* V = *penitus impresso vulnere.* DE Col. 𝔏4, ... 𝔅o = *vulnere impresso penitus.* g P3. Ort. = *penitus vulnere impresso.* Rom. Scal. Anic. = *vuln. impr. penitus tractanda.* P2. 𝔑 ... 𝔏 𝔍u — *penitus.* F 𝔑 ... 𝔅 = *scrutata.*

aestimavi locum = BGADETF g Bong. Col. P2. 3. 4. Ort. 𝔑 ... 𝔅 (BGDETFg P2. 3. 4. Ort. = *extimavi*, ut solent). V = *existimavi locum.* 𝔈1. ... 𝔅o = *destinavi locum.* VA (s.m.) D 𝔈2. + *quacunque vi.* A (p.m) = *quacumque vie perviam et* (cr. ∾). F = *quacunque inpervium est.* P2. = *quacunque inpervum est.* 𝔑 ... 𝔈1. = *quacunque vi parvum est.* m𝔈1. m𝔈2. = *pronum est.* Col. = *Quantumvis pervium est.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. Pinc. v. l. 𝔈𝔊 = *pervium est, ipsum illud.* V = *quod vocavi.* B = *quod anima.* T = *descendit a corpore.* D (cr. ∾) F = *brevis est.* Vg 𝔑 ... 𝔅 = *quam sentire.* BGD ETF = *quam sentiri.* A ∾. G = *capud.* P4. = *sub in caput lapsa iacentis.* BG (cr. ∾) P2. = *lapsas* (B = *subiecentis*). A (cr. ∾) D (cr. ∾) EFg Ort. = *in caput lapsa.* T = *in caput lapsa iacentis.* 𝔑 ... 𝔅 = *sive vi corpus lapsum.* 𝔈1. 2. — *sive corpus lapsum.* Rell. etiam Pinc. Col. ∾. G = *sive angustus*

haustus ignis cursum animae remeantis interscidit: quicquid est properat. Ecquid erubescitis? quod tam cito fit timetis diu?

ignis. BmG = *austus ignis.* GD (cr. ∾) T = *interscindit.* 𝔑 . . . 𝔚 = *intercidit.* BVg = *Et quid. erubescitis.* 𝔑 . . . 𝔚 = *et quicquid erubescitis.* D (cr. ∾) = *tenetius diu.* sE = *tenetis diu.* T = *diu timetis.* P4. = *diu timetus.* G = *Explicit liber primus ad lucilium. Incipit liber secundus* etc. V = *Explicit liber de divina providentia.* A = *L. A. Senecae ad Lucilium. Quare aliqua incommoda bonis viris accidant cum providentia sit explicit. Incipit ad Serenum* etc. E = *Explicit liber primus ad lucillium. Incipit secundus ad Serenum* etc. T = *Explicit liber Senece de providentia ad Lucilium.* g = *Explicit de providentia divina. Annei Senece de providentia divina ad Lucilium liber explicit. Deo gracias.* 𝔑 . . . 𝔚 = *Explicit liber de providentia dei.*

AD SERENUM

NEC INIURIAM NEC CONTUMELIAM ACCIPERE SAPIENTEM.

AD SERENUM

NEC INIURIAM NEC CONTUMELIAM ACCIPERE SAPIENTEM.

I. Tantum inter Stoicos, Serene, et ceteros sapientiam professos interesse quantum inter feminas et mares non inmerito dixerim, cum utraque turba ad uitae societatem tantumdem conferat, sed altera pars ad obsequendum, altera imperio nata sit. Ceteri sapientes molliter et blande, ut fere domestici et fami-

Ad Serenum nec iniuriam nec contumeliam accipere sapientem = A. V = *Lucii annei Senece cordubensis. Quod in Sapientem non cadit ira neque contumelia liber Incipit ad Serenum.* B = *Liber secundus annei Sencce ad Serenum quomodo in Sapientem nec iniuria nec contumelia cadit.* G = *Explicit liber primus ad lucilium. Incipit liber secundus ad Serenum quomodo in Sapientem nec iniuria nec contumelia cadit.* In summis paginis B et G hunc librum secundum *de Providentia* dicunt. D = *Añey lucii cordubensis senece quomodo in sapiente non cadit iniuria nec contumelia. Incipit liber secundus de providentia Ad Serenum.* E = *Incipit secundus ad serenum quomodo in sapientem non cadit iniuria nec contumelia.* Bong. = *Quomodo in sapientem nec iniuria nec contumelia cadat.* P2. = *Incipit Secundus. quomodo sapiens nec in iniuriam cadit.* P3. = *Incipit secundus. quod iniuria vel contumelia non cadunt in sapientem.* P4. = *Incipit secundus de Providentia. quomodo in sapientem nec iniuria nec contumelia cadit.* Col. = *Incipit liber L. Annaei Senecae: quomodo in sapientem nec iniuria nec contumelia cadit.* Ort. = *Incipit libellus Senecae de constantia animi sapientis viri, ad Serenum.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *Lucii Annei Senecae Ad Serenum Liber Secundus Quomodo In Sapientem Non Cadit Iniuria.* 𝔈2. = *Lucii Annei Senecae Ad Serenum Liber Secundus.* 𝔊 . . . 𝔐 = *Lucii Annaei Senecae Ad Serenum Liber I·I. Quod In Sapientem Non Cadit Iniuria* (𝔐 — *Liber II.*). 𝔏 . . . 𝔊ro = *L. Annaei Senecae De Constantia Sapientis sive Quod In Sapientem Non Cadit Iniuria.* cui titulo 𝔅1. 2. 𝔅o etiam adiiciunt *Liber Unus,* 𝔑u *Liber Unus Ad Annaeum Serenum.* Fischerus voluit: *L. Annaei Senecae De Constantia Sapientis Liber.* Pinc. scribit correctioribus exx. abesse illud *secundus.* Ceterum codd. msti omnes collocant hunc librum post eum, qui solet *de Providentia* inscribi, impressi post librum *de Tranquillitate.*

Cap. I.

G(cr. ∾) = *sapientia prof.* 𝔑 . . . 𝔅 = *professi.* Rom. Anic. — *tantumdem.* probat Dalech. sG + *quae sed altera pars.* P4. + *ac si altera pars.* 𝔑 . . . 𝔊 + *et molliter* contra

liares medici aegris corporibus non qua optimum et celerrimum est medentur, sed qua licet: Stoici uirilem ingressi uiam, non ut amoena ineuntibus uideatur curae habent, sed ut quamprimum nos eripiat et in illum editum uerticem educat qui adeo extra omnem teli iactum surrexit, ut supra fortunam emineat.
2 At ardua per quae uocamur et confragosa sunt. Quid enim plano aditur excelsum? Sed ne tam abrupta quidem sunt quam quidam putant. prima tantum pars saxa rupesque habet et inuii speciem, sicut pleraque ex longinquo speculantibus abscisa et eo nexa uideri solent, cum aciem longinquitas fallat. Deinde propius adeuntibus eadem illa quae in unum congesserat error oculorum paulatim adaperiuntur: tum illis quae praecipitia ex
3 interuallo adparebant redit lene fastigium. Nuper cum incidisset mentio M. Catonis, indigne ferebas, sicut es iniquitatis inpatiens, quod Catonem aetas sua parum intellexisset, quod supra Pompeios et Caesares surgentem infra Uatinios posuisset. et tibi indignum uidebatur, quod illi dissuasuro legem toga in

mstos. GD(cr.∾)E Rom. Scal. Tronc. = *non quod optimum.* ℜ ... 𝔅 = *non quia optim.* DE = *et celeberimum.* G(s∾) — *qua* ante *licet.* Scal. Tronc. = *sed quae licet.* sE = *sed quae libet.* ℜ ... 𝔅 = *sed quia licet.* D(m∾) = *mentibus videatur.* B = *inheuntibus videantur.* V = *videtur.* G(cr.∾) D(cr.∾) = *curae habeant.*

eripiat et in illum editum verticem educat = BGVAD Pinc. v. l. P3. Ort. E Col. P2. 4. 𝔈1. ... 𝔅o = *eripiant* ∾ *educant.* ℜ ... 𝔅 = *capiant* ∾ *educant.* B = *quia deo extra omnem.* Col. = *ultra omne teli iactum.* E Ort. = *celi iactum.*

2. BG(cr.∾)P4. ℜ ... 𝔅 𝔈2. ... 𝔊 = *Et ardua.* Ort. = *Ac ardua.* 𝔈1. = *per ardua ad quae.* Rell. etiam ex. Fac. et Primit. Col. P2. 3. ∾. ℜ ... 𝔅 = *vocantur.* E(s∾) — *et* ante *confragosa.* P2. 4. = *Quod enim plano.* non improbat Grut. Anic. + *ex plano.* D(cr. ∾) E(cr. ∾) = *plano auditur.* G(cr.∾) V = *additur.* G = *arrupta.* B = *abrapta.* Ad *ne* mA = *pro nec vel non.* GDE = *sunt quidem.* BE ℜ ... 𝔊 = *prima tamen.* V = *et rupes.* G(m∾) = *et numeri speciem.* G(m∾) = *sicut pluraque.* E = *sicut plura.* P2. ℜ ... 𝔅 = *ex longo speculantibus.*

abscisa = GVGr. 𝔊𝔯𝔬ℜ𝔲 ... 𝔅𝔬. B = *abcisa.* ℜ ... 𝔅1. (exc. 𝔊𝔯𝔬) = *abscissa.*

et eo nexa = A(p.m.). D = *convexa* om. *et.* E = *et convexa.* Col. = *et evexa.* A(s.m.) BGV ℜ ... 𝔅𝔬 = *et connexa.* ℜ ... 𝔊 = *Demum propius.* G(cr.∾) Scal. = *error ocultorum.* D(cr. ∾) = *paulatim aperiuntur.* D = *cum illis queque precipita.* mD = *tum illa que precipitia.* E = *Cum illis que pr.* ℜ ... 𝔅 = *tamen illis quae.* G = *reddit* [cr. ∾] *locum fastigium.* Vℜ ... 𝔈1. = *reddit lene fast.* B P2. Col. = *redit leve fast.* D = *reddit leve fast.* D(s.m.) P3. Ort. = *reddunt leve fast.* P4. = *reddit leve fast.*

3. E = *Pauper cum inc.* ℜ ... 𝔊 — *M.* ante *Catonis* contra mstos etiam Pinc. Gr. E = *sicut ens iniq.* ℜ ... 𝔈2. — *quod* ante *supra Pompeios* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *Pompeias.* Ed. Par. a. 1613. — *et* ante *tibi indignum.* GD(cr.∾) = *legem totam.* BG(s.m.) ℜ ... 𝔅

foro esset erepta quodque a Rostris usque ad arcum Fabianum per seditiosae factionis manus traditus uoces inprobas et sputa et omnes alias insanae multitudinis contumelias pertulisset. Tum ego respondi habere te quod Reipublicae nomine mouereris quam hinc P. Clodius, hinc Vatinius ac pessimus quisque uenumdabat et caeca cupiditate correpti non intellegebant se, dum uendunt, et uenire. II. Pro ipso quidem Catone securum te esse iussi: nullum enim sapientem nec iniuriam accipere nec contumeliam posse, Catonem autem certius exemplar sapientis uiri nobis deos inmortales dedisse quam Ulixen et Herculem prioribus seculis. Hos enim Stoici nostri sapientes pronuntiauerunt, inuictos laboribus, contemptores uoluptatis et uictores omnium terrarum. Cato non cum feris manus contulit quas consectari 2
uenatoris agrestisque est. nec monstra igne ac ferro persecutus est nec in ea tempora incidit quibus credi posset coelum humeris unius inniti excussa iam antiqua credulitate et seculo ad summam perducto sollertiam. Cum ambitu congressus, multi- 3

= *legem tota.* V = *est erepta.* G = *esset erecta.* B = *esset execta.*
manus traditus = BG (s.m.) VA DE P2. 3. 4. Col. ℜ... 𝔈1. G(p.m.) = *mitius traditur.* Ort. 𝔈2.... 𝔅o = *manus tractus.*

Tum ego = BVADE. G = *Tunc ergo.* G(s.m.) ℜ... 𝔅o = *Tunc ego.* G (cr. ∾) E = *quoniam hinc.* G (cr. ∾) = *praecludit domus hinc Vatinius.* D(cr.∾) E P4. = *hinc precludit Clodius hinc V.* ℜ... 𝔅 = *P. Claudius: hinc facinius.* P2. 𝔈1. = *P. Claudius* ∾. Ort. = *Cladius.*

correpti = BGADE Pinc. v. l. P4. Col. Ort. P3. = *correcti.* P2. ℜ... 𝔅o = *corrupti.* GD (s∾) E — *non* ante *intellegebant.* D = *sed dum vendunt.*

et venire = BGA mDE P2. 3. Col. Ort. ℜ... 𝔈2. 𝔊ro... 𝔅o. VD — *et.* P4. = *etiam emere.* Pinc. v. l. 𝔈... 𝔏4. = *etiam venire.*

Cap. II.

B — *Pro.* G — *quidem.* B = *iniuriam accepere.*

Ulixen = A. BGVDE ℜ... 𝔅 𝔐... 𝔏4. = *Ulixem* aut *Ulixē.* 𝔈1. = *Ulyxem.* 𝔈2.... 𝔊 𝔊ro... 𝔅o = *Ulyssem.* V = *pronuntiarunt.* G(s∾) — *et* ante *contemptores.* Lips. ci. 𝔊ro ℜu... 𝔅o = *omnium terrorum* contra mstos.

2. *Cato non cum feris manus contulit* = BVAmD P3. Col. Ort. GP4. = *Catonem cum feris m. c.* Col. = *Cato non feris m. c.* ℜ... 𝔅o = *Cato cum feris manus non cont.* DE — *non* ante *cum feris.* D(cr.∾) E = *quas consecrari.* BsA = *venatoria agrestisque.* A(m∾) = *venatori agr.* G = *mostra.* V = *igne et ferro.* G = *igne ac sacro.* unde potuerit coniicere aliquis: *igne ac saxo.*

humeris unius inniti = A (prius fuit *umeris*). B = *humeris unius iumenti.* ℜ... 𝔅o = *unius in humeris inn.* GVDE 𝔈1.... 𝔅o = *unius humeris inniti.* D(cr.∾) E = *antiqua crudelitate.* BGAD = *ad summam perducto sollertia.* unde coniicere ∾ *sollertiae* promptum est. sDE = *ad summam perducto cum sollertia.* V = *ad summa producto. sollertia cum ambitu congressa.* P2. 3. Col. = *ad summam perducto* [P2. = *producto*]. *Solertia cum ambitu congressa.* G (s.m.) D (tert. m.) ℜ... 𝔅o ∾ (ℜ... 𝔅 = *producto*).

3. G (cr. ∾) = *tamen ambitu.*

liares medici aegris corporibus non qua optimum et celerrimum est medentur, sed qua licet: Stoici uirilem ingressi uiam, non ut amoena ineuntibus uideatur curae habent, sed ut quamprimum nos eripiat et in illum editum uerticem educat qui adeo extra omnem teli iactum surrexit, ut supra fortunam emineat.
2 At ardua per quae uocamur et confragosa sunt. Quid enim plano aditur excelsum? Sed ne tam abrupta quidem sunt quam quidam putant. prima tantum pars saxa rupesque habet et inuii speciem, sicut pleraque ex longinquo speculantibus abscisa et eo nexa uideri solent, cum aciem longinquitas fallat. Deinde propius adeuntibus eadem illa quae in unum congesserat error oculorum paulatim adaperiuntur: tum illis quae praecipitia ex
3 interuallo adparebant redit lene fastigium. Nuper cum incidisset mentio M. Catonis, indigne ferebas, sicut es iniquitatis inpatiens, quod Catonem aetas sua parum intellexisset, quod supra Pompeios et Caesares surgentem infra Uatinios posuisset. et tibi indignum uidebatur, quod illi dissuasuro legem toga in

mstos. GD(cr.∾)E Rom. Scal. Tronc. = *non quod optimum*. ℜ...𝔅 = *non quia optim*. DE = *et celeberimum*. G(s∾) — *qua* ante *licet*. Scal. Tronc. = *sed quae licet*. sE = *sed quae libet*. ℜ...𝔅 = *sed quia licet*. D(m∾) = *mentibus videatur*. B = *inheuntibus videantur*. V = *videtur*. G(cr.∾) D(cr.∾) = *curae habeant*.

eripiat et in illum editum verticem educat = BGVAD Pinc. v. l. P3. Ort. E Col. P2. 4. 𝔈1....𝔅o = *eripiant* ∾ *educant*. ℜ...𝔅 = *capiant* ∾ *educant*. B = *quia deo extra omnem*. Col. = *ultra omne teli iactum*. E Ort. = *celi iactum*.

2. BG(cr.∾)P4. ℜ...𝔅 𝔈2....𝔊 = *Et ardua*. Ort. = *Ac ardua*. 𝔈1. = *per ardua ad quae*. Rell. etiam ex. Fac. et Primit. Col. P2. 3. ∾. ℜ...𝔅 = *vocantur*. E(s∾) — *et* ante *confragosa*. P2. 4. = *Quod enim plano*. non improbat Grut. Anic. + *ex plano*. D(cr.∾) E(cr.∾) = *plano auditur*. G(cr.∾) V = *additur*. G = *arrupta*. B = *abrapta*. Ad *ne* mA = *pro nec vel non*. GDE = *sunt quidem*. BE ℜ...𝔊 = *prima tamen*. V = *et rupes*. G(m∾) = *et numeri speciem*. G(m∾) = *sicut pluraque*. E = *sicut plura*. P2. ℜ...𝔅 = *ex longo speculantibus*.

abscisa = GVGr. 𝔊roℜu...𝔅o. B = *abcisa*. ℜ...𝔅1. (exc. 𝔊ro) = *abscissa*.

et eo nexa = A(p.m.). D = *convexa* om. *et*. E = *et convexa*. Col. = *et evexa*. A(s.m.) BGV ℜ...𝔅o = *et connexa*. ℜ...𝔊 = *Demum propius*. G(cr.∾) Scal. = *error ocultorum*. D(cr.∾) = *paulatim aperiuntur*. D = *cum illis queque precipita*. mD = *tum illa que precipitia*. E = *Cum illis que pr*. ℜ...𝔅 = *tamen illis quae*. G = *reddit* [cr. ∾] *locum fastigium*. Vℜ...𝔈1. = *reddit lene fast*. B P2. Col. = *redit leve fast*. D = *reddit leve fast*. D(s.m.) P3. Ort. = *reddunt leve fast*. P4. = *reddit leve fast*.

3. E = *Pauper cum inc*. ℜ...𝔊 — *M.* ante *Catonis* contra mstos etiam Pinc. Gr. E = *sicut ens iniq*. ℜ...𝔈2. — *quod* ante *supra Pompeios* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *Pompeias*. Ed. Par. a. 1613. — *et* ante *tibi indignum*. GD(cr.∾) = *legem totam*. BG(s.m.) ℜ...𝔅

foro esset erepta quodque a Rostris usque ad arcum Fabianum
per seditiosae factionis manus traditus uoces inprobas et sputa
et omnes alias insanae multitudinis contumelias pertulisset. Tum
ego respondi habere te quod Reipublicae nomine moucreris
quam hinc P. Clodius, hinc Latinius ac pessimus quisque uenum-
dabat et caeca cupiditate correpti non intellegebant se, dum uen-
dunt, et uenire. II. Pro ipso quidem Catone securum te esse
iussi: nullum enim sapientem nec iniuriam accipere nec contu-
meliam posse, Catonem autem certius exemplar sapientis uiri
nobis deos inmortales dedisse quam Ulixen et Herculem priori-
bus seculis. Hos enim Stoici nostri sapientes pronuntiauerunt,
inuictos laboribus, contemptores uoluptatis et uictores omnium
terrarum. Cato non cum feris manus contulit quas consectari 2
uenatoris agrestisque est. nec monstra igne ac ferro persecu-
tus est nec in ea tempora incidit quibus credi posset coelum hu-
meris unius inniti excussa iam antiqua credulitate et seculo ad
summam perducto sollertiam. Cum ambitu congressus, multi- 3

= *legem tota*. V = *est erepta*. G = *esset erecta*. B = *esset execta*.

manus traditus = BG (s.m.) VADE P2. 3. 4. Col. ℜ ... 𝔈1. G(p.m.) = *mitius traditur*. Ort. 𝔈2. ... 𝔅o = *manus tractus*.

Tum ego = BVADE. G = *Tunc ergo*. G(s.m.) ℜ ... 𝔅o = *Tunc ego*. G (cr. ∾) E = *quoniam hinc*. G (cr. ∾) = *praecludit domus hinc Vatinius*. D (cr. ∾) E P4. = *hinc precludit Clodius hinc V*. ℜ ... 𝔅 = *P. Claudius: hinc facinius*. P2. 𝔈1. = *P. Claudius* ∾. Ort. = *Cladius*.

correpti = BGADE Pinc. v. l. P4. Col. Ort. P3. = *correcti*. P2. ℜ ... 𝔅o = *corrupti*. GD (s∾) E — *non* ante *intellegebant*. D = *sed dum vendunt*.

et venire = BGA mDE P2. 3. Col. Ort. ℜ ... 𝔈2. 𝔊ro ... 𝔅o. VD — *et*. P4. = *etiam emere*. Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔏4. = *etiam venire*.

Cap. II.

B — *Pro*. G — *quidem*. B = *iniuriam accepere*.

Ulixen = A. BGVDE ℜ ... 𝔅 𝔐 ... 𝔏4. = *Ulixem* aut *Ulixē*. 𝔈1. = *Ulyxem*. 𝔈2. ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *Ulyssem*. V = *pronuntiarunt*. G(s∾) — *et* ante *contemptores*. Lips. ci. 𝔊ro ℜu ... 𝔅o = *omnium terrorum* contra mstos.

2. *Cato non cum feris manus contulit* = BVAmD P3. Col. Ort. GP4. = *Catonem cum feris m. c.* Col. = *Cato non feris m. c.* ℜ ... 𝔅o = *Cato cum feris manus non cont.* DE — *non* ante *cum feris*. D(cr. ∾) E = *quas consecrari*. BsA = *venatoria agrestisque*. A(m∾) = *venatori agr.* G = *mostra*. V = *igne et ferro*. G = *igne ac sacro*. unde potuerit coniicere aliquis: *igne ac saxo*.

humeris unius inniti = A (prius fuit *umeris*). B = *humeris unius iumenti*. ℜ ... 𝔅o = *unius in humeris inn.* GVDE 𝔈1. ... 𝔅o = *unius humeris inniti*. D(cr. ∾) E = *antiqua crudelitate*. BGAD = *ad summam perducto sollertia*. unde coniicere ∾ *sollertiae* promptum est. sDE = *ad summam perducto cum sollertia*. V = *ad summa producto*. *sollertia cum ambitu congressa*. P2. 3. Col. = *ad summam perducto* [P2. = *producto*]. *Solertia cum ambitu congressa*. G (s.m.) D (tert. m.) ℜ ... 𝔅o ∾ (ℜ ... 𝔅 = *producto*).

3. G (cr. ∾) = *tamen ambitu*.

formi malo, et cum potentiae inmensa cupiditate quam totus orbis in tres diuisus satiare non poterat, aduersus uitia ciuitatis degenerantis et pessum sua mole sidentis stetit solus et cadentem Rempublicam, quantum modo una retrahi manu poterat, tenuit: donec uel abreptus uel abstractus comitem se diu sustentatae
4 ruinae dedit simulque exstincta sunt quae nefas erat diuidi. Neque enim Cato post libertatem uixit nec libertas post Catonem. Huic tu putas iniuriam fieri potuisse a populo, quod aut praeturam illi detraxit aut togam? quod sacrum illud caput purgamentis oris adspersit? Tutus est sapiens nec ulla adfici aut iniuria aut contumelia potest. III. Uideor mihi intueri animum tuum incensum et efferuescentem. paras adclamare: Haec sunt quae auctoritatem praeceptis uestris detrahant. magna promittitis et quae ne optari quidem nedum credi possint. deinde ingentia locuti cum pauperem negastis esse sapientem, non negatis solere illi et seruum et tectum et cibum deesse. cum sapientem

Steph. (Prood. II, 3.) ci. + *Sed cum ambitu.* DE + *cum multiformi.* D(cr. ∾) = *potentie immense cup.* Ad vocem *tres* mA = *scilicet Cesarem. pompeium et Crassum.* Cod. Dal. 𝔑 . . . 𝔈2. + *divisus partes* contra mstos etiam Pinc. Gr. G(cr. ∾) = *et civitates.* D = *et possum sua mole.* D(s.m.) = *et pessimi sua mole.* Ad *pessum* mA = *id est subtus quasi sub pedibus.* D(s.m) = *sedentis.* E = *fidentis.* G(cr. ∾) = *stetit solum.* G = *manu trahi.* D(cr. ∾) = *omni manu.*

tenuit = BGVADE. 𝔑 . . . 𝔅o = *retinuit.* 𝔑 . . . 𝔅 — *donec.* P3. — *vel* ante *abreptus.* A Col. — *vel abreptus vel.* quae Senecae non esse non dixerim. D = *vel arectus vel* [haec n.] *abstractus.* B = *vel areptus.* GmA = *vel arreptus* (mA — *vel* post *abreptus*). P2. = *vel abrectus abstractus.* V = *vel areptus abstractus ve.* P4. = *vel arrectus vel abstractus.* Ort. = *abreptus abstractusve.* G (cr. ∾) = *sustentare.* E = *sustentante.* 𝔑 . . . 𝔅 = *sustentantẽ.* BGV 𝔑 = *nephas.*

4. G (m∾) = *post libertatem iussit.* sA + *post libertatem scilicet perditam.* D (cr. ∾) E 𝔅1. = *Hinc tu putas.* G = *Huic tũ putas.* VP3. = *illi distraxit.* P2. = *illi destruxit.* mG = *quod facit illud.* G(cr. ∾) = *Totus est sapiens.* D (cr. ∾) E = *Totus enim sapiens.* G(cr. ∾) = *nec illa affici.*

Cap. III.

G (cr. ∾) = *Videt mihi.* V + *quem incensum.* P3. = *an. tuum in censura.* 𝔈2. . . 𝔊 = *an. tuum inclusum* contra mstos etiam Bong. ex Cui. Sicul. Gr. BV = *et fervescentem.* GDE Ort. 𝔑 . . . 𝔊 = *paratum acclamare.* P4. = *paratum adamare.* P3. = *paris acclamare.* Rell. etiam Sicul. P2. Col ∾. D (cr. ∾) E = *praeceptis nostris.* BD (cr. ∾) E 𝔊ro . . . 𝔑u = *magna promittis.* G(cr. ∾) = *non optari quidem necdum credi.* 𝔑 . . . 𝔅 = *non optari quidem nondum credi.* G = *loquti.* DE = *sapientem esse.* G (cr. ∾) = *non negastis solem illi.*

et servum et tectum = A. mA Col. ∾ *et servum vel vestitum et tectum.* B + *et servum vel vestium et tectum.* GP2.3. Ort. + *et servum vel vestem et tectum.* V = *et servum vel vestem vel tectum.* P4. = *et serenum vel vestem et tectum.* DE 𝔑 . . . 𝔅o + *et servum et vestem et tectum.* a librario haec profecta esse apparet. BG (cr. ∾) E = *et cibum dedisse.*

negastis insanire, non negatis et alienari et parum sana uerba
emittere et quicquid uis morbi cogit audere. cum sapientem ne- 2
gastis seruum esse, iidem non itis infitias et uenilurum et im-
perata facturum et domino suo seruilia praestaturum ministeria.
Ita sublato alte supercilio in eadem quae ceteri descenditis mu-
tatis rerum nominibus. Tale itaque aliquid et in hoc esse suspi-
cor quod prima specie pulchrum atque magnificum est, nec in-
iuriam nec contumeliam accepturum esse sapientem. Multum 3
autem interest utrum sapientem extra indignationem an extra
iniuriam ponas. Nam si dicis illum aequo animo laturum, nul-
lum habet priuilegium: contigit illi res uolgaris et quae discitur
ipsa iniuriarum adsiduitate, patientia. Si negas accepturum in-
iuriam, id est neminem illi temptaturum facere, omnibus re-
lictis negotiis Stoicus fio. Ego uero sapientem non imaginario 4
honore uerborum exornare constitui, sed eo loco ponere quo
nulla permittatur iniuria. Quid ergo? nemo erit qui lacessat,
qui temptet? Nihil in rerum natura tam sacrum est quod sacri-
legum non inueniat; sed non ideo diuina minus in sublimi sunt,

2. E + *et parum illi*. 𝔑 . . . 𝔅 = *et quicquam yis*. G (cr. ∾) E = *cogit audire*. BG Col. P3. 𝔑 . . . 𝔅 = *servum esse idem*. P4. = *servum esse id est*. P2. = *servum esse et idem*. D = *servum esse unde*.

non ilis infitias = A cod. Iur. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o. BsA + *non ilis in infilias* (B = *inficias*). G = *non ita* [*s non*] *infitiaris*. Col. = *non inficiaris*. V = *non ita infilias*. P4. = *infitiaris* om. *non*. D = *non ita inficiamur*. P2. = *non ita inficiamini*. E = *non ilis munifices*. Cod. Agric. 𝔈1. = *non iturum inficiamini*. P3. = *non iturum infilias*. Ort. 𝔈2. . . . 𝔊 𝔅2. = *non infitiamini*. placet Grutero. Erm. ci. = *non infitiamini iturum et venum*, „aut quod mollius“ *et venum iturum*. 𝔑 . . . 𝔅 = *non ita ut inficiamini*.

et veniturum = BADE P2. Ort. cod. Iur. GV P3. 4. Col. 𝔑 . . . 𝔅 = *et venturum*. 𝔈1. = *et venum et imperata facturum*. 𝔈2. . . . 𝔅o = *et venum* [*vaenum*] *iturum*. G — *et* ante *imperata*.

praestaturum = BA P2. Col. cod. Iur. GVDE 𝔑 . . . 𝔅o = *praestiturum*. G = *ministerio*. GD (m∾) E — *ceteri*. 𝔑 . . . 𝔅 = *quae certi*. BCol. 𝔑 . . . 𝔈2. = *descendistis*. G VD (m∾) E Pinc. v. l. P2. 3. 4. Ort. 𝔈𝔊 = *incidistis*. G (s∾) — *rerum*. D (m∾) — *est* post *magnificum*.

3. G (s.m.) = *esse indignationem*. 𝔐 . . . 𝔏4. — *Nam* ante *si dicis* contra mstos etiam Gr. E Gr. 𝔑 . . . 𝔈1. 𝔅2. = *contingit illi*. non improbat Grut. GV = *et quae dicitur*. sGV + *et patientia*. GD (cr. ∾) = *iniurias idem neminem*. E = *iniurias. Idem n*. V = *iniurias id est n*. 𝔑 . . . 𝔅 = *Stoicus fit*.

4. 𝔑 . . . 𝔅 — *sapientem*. V = *non imaginario ore*. GVDE = *adornare constitui*. B = *exhonerare constitui*. 𝔑 . . . 𝔅 + *vel quo nulla*. B = *permittitur iniuria*. D (cr. ∾) = *permittantur iniuria*. Pinc. ci. = *perveniatur iniuria*. m𝔈𝔐 = *perveniat iniuria*. Rell. etiam Gr. ∾. A (cr. ∾) = *lacessiat*. D (m∾) E — *in* ante *sublimi*. E 𝔑 . . . 𝔅 = *quam sacrilegium*. D (cr. ∾) P3. Col. Ort. 𝔈1. 2. = *quod sacrilegium*.

si exsistunt qui magnitudinem multum ultra se positam non tacturi
5 adpetant. Inuolnerabile est non quod non feritur, sed quod non laeditur. Ex hac tibi nota sapientem exhibebo. Numquid dubium est, quin certius robur sit quod non uincitur quam quod non lacessitur? cum dubiae sint uires inexpertae, at merito certissima firmitas habeatur quae omnis incursus respuit. Sic tu sapientem melioris scito esse naturae, si nulla illi iniuria nocet, quam si
6 nulla fit. Et illum fortem uirum dicam quem bella non subigunt nec admota uis hostilis exterret, non cui pingue otium est inter desides populos. Hoc igitur dico, sapientem nulli esse iniuriae obnoxium. Itaque non refert quam multa in illum coiciantur tela,
7 cum sit nulli penetrabilis. Quomodo quorumdam lapidum inexpugnabilis ferro duritia est nec secari adamas aut caedi uel deteri potest, sed incurrentia ultro retundit. quemadmodum quaedam non possunt igne consumi, sed flamma circumfusa rigorem

D(cr.∾) = *si extimet qui.* E = *si existimet qui.*

non tacturi adpetant = ci. Ruben. A(p.m.) = *non iacturi adp.* ita scriptum fuisse videbatur: sed potest etiam fuisse illud *tacturi.* BGA(s.m.) DE Pall. Col. duo Bruxell. = *non acturi appetant.* V = *non acturi appetunt.* 𝔑 . . . 𝔅 = *non acturi petant.* Aliquando vitium quaerebam in Negativa, ac si scriptum fuisset: *nihil* vel *nil acturi adp.* quod firmari videbatur proximis *Involnerabile . . . non laeditur.* 𝔈1. . . . 𝔏𝔍u = *non icturi petant.* 𝔏4. . . . 𝔅o = *non icturi appetant.*

5. D — *nota.* E = *Ex hac tibi nõ.*

exhibebo = AD(s.m.) 𝔈1. . . . 𝔊 𝔏4. BGVD(p.m.) E 𝔑 . . . 𝔅 𝔐 . . . 𝔅o (exc. 𝔏4.) = *exhibeo.* G(s. m.) = *exhieo.* D(cr.∾) = *quin certus.* BD(cr.∾) = *cum dubiae sunt* (B = *s̃*). D(m∾) — *sit* post *robur.* D 𝔊ro . . . 𝔅o = *ac merito.* Rell. ∾. V Ort. = *firmitas habetur.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *f. habebatur.* B = *qua.*

omnis = BV. G𝔑 . . . 𝔅o = *omnes.* Rell. n. l. D(m∾) — *tu.* GDE = *scito melioris.* G = *naturae esse.* BD(m∾) E 𝔑 . . . 𝔊 — *esse.*

si nulla illi = BVA. GDE Rom. Anic. Tronc. = *si nulla ei.* 𝔑 . . . 𝔅o = *si nullius illi.* BGV Rom. Anic. Tronc. = *nocet iniuria.* P4. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔈2. 𝔊ro . . . 𝔅o = *quam si nulla sit.* Rell. etiam Pinc. P2. 3. ∾.

6. G = *que bella non.* D(cr. ∾) = *quod bella non.* A(cr.∾) D(cr.∾) = *a mota vis.* P2. = *pugnae otium est.* 𝔑 . . . 𝔅 = *inter presides populos.*

Hoc igitur dico, sapientem = BA Ort. V duo Pall. = *Hoc igitur sapientem dico.* GDE cod. Iur. = *Hoc ergo dico sapientem.* Col. unus Pal. = *Hoc ergo sapientem dico.* Pall. „unica litera exprimunt primam vocem, quae valere queat tam *hoc* quam *hic* aut *hunc* (?) sive adeo *huiusmodi* (?).“ 𝔑 . . . 𝔈1. = *Huiusmodi igitur sapientem dico.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *Huiusmodi igitur sapientem nulli.* Ceterum nil facilius in mstis confunditur quam particulae *igitur* (*g* with *i* above) et *ergo* (*g* with *o* above). V = *quam in illum multa.*

coiciantur = BGVAE. D = *cohiciantur.* 𝔑 . . . 𝔅 = *coiiciantur.* 𝔈1. . . . 𝔅 = *coniiciantur.* B = *penetrabitur.*

7. V = *expugnabilis.* G(cr.∾) = *adamans.*

vel deteri = BGVA Pinc. v. l. P4. 𝔏 . . . 𝔅o. EOrt. = *aut deteri.* Col. = *vel doteri.* D 𝔑 . . . 𝔐 = *vel teri.* D(cr.∾) = *flamma confusa.*

suum habitumque conseruant. quemadmodum proiecti quidam in altum scopuli mare frangunt nec ipsi ulla saeuitiae uestigia tot uerberati seculis ostentant: ita sapientis animus solidus est et id roboris colligit, ut tam tutus sit ab iniuria quam illa quae retuli. IV. Quid ergo? non erit aliquis qui sapienti facere templet iniuriam? Temptabit, sed non peruenturam ad eum. Maiore enim interuallo a contactu inferiorum abductus est, quam ut ulla uis noxia usque ad illum uires suas perferat. Etiam cum potentes et imperio editi et consensu seruientium ualidi nocere intendent, tam citra sapientiam omnes eorum impetus deficient, quam quae neruo tormentisue in altum exprimuntur, cum extra uisum exsilierint, citra coelum tamen flectuntur. Quid? tu putas 2
tum, cum stolidus ille rex multitudine telorum diem obscuraret, ullam sagittam in solem incidisse? aut dimissis in profundum catenis Neptunum potuisse contingi? Ut coelestia humanas manus effugiunt et ab his qui templa diruunt ac simulacra conflant nihil diuinitati nocetur, ita quicquid fit in sapientem proterue,

proiecti quidam = BGVADE. ℜ...𝔅o — *quidam*. G = *mari frangunt*. V = *ulla se vitio vestigia*. A (cr. ∾) = *saevitia*. ℜ...𝔊 = *verberati procellis* contra mstos etiam Pinc. Gr. Scal. (P2. = *scelis*. P4. = *sclĩs*). D(cr. ∾) E = *ostendant*.

colligit = BGVADE (E = *coligit*). ℜ...𝔅o = *collegit*. G(s∾) — *illa*.

Cap. IV.

Quid ergo = BGVADE. 𝔗...𝔅o = *Quid igitur*. V = *non perventura*. G — *a* ante *contactu*. sG = *ac contactu*. B = *a contactus*. P2. = *à contractu*. 𝔗𝔅 = *et contractu*. Col. = *a comitatu*. B = *adductus*. G(cr. ∾) = *obductus*. D (m∾) — *ut* ante *ulla vis*. D (n.) + *in consensu*. 𝔗...𝔈2. = *Cum potentes imperio editi* contra mstos etiam Pinc. Gr.

nocere intendent = BVA P3. Col. GP2. 4. Ort. 𝔗...𝔈1. = *nocere intentent*. DE = *nocere intemptent*. mOrt. = *nocere nitentur*. mD 𝔈2. ...𝔏4. = *nocere ei tentent*. Cod. Iur. 𝔊ro...𝔅o + *nocere ei intendent*. V = *tum*.

citra sapientiam = BGVADE Gr. 𝔗𝔅 𝔅2. 𝔈1. ...ℜu 𝔅o = *citra sapientem*. GVDE = *omnis eorum impetus deficiet*. GV = *quam qui*. G(m∾) 𝔗𝔅 = *numero tormentisve*. B = *tormenti sue*.

exsilierint = BG(s.m.) VADE (scribunt tamen *exilierint*). G (p.m.) 𝔗...𝔅o = *exsilierunt*. B = *tamen coelum*. G = *coelum l' non flectuntur*.

2. E — *tu putas*. B = *putas tu*.

tum, cum stolidus = BGAE. D = *tamen cum stolidus*. mD = *tunc cum stol*. V 𝔗...𝔅o — *tum*. BG (s.m.) = *multitudinẽ*.

obscuraret = BGVADE Anic. Tronc. 𝔗...𝔅o = *obscurasset*.

dimissis = BGVADE P2. 4. Col. 𝔗...𝔈2. propter verbum *contingi* recipiendum videbatur. Pinc. v. l. (?) P3. 𝔈...𝔅o = *demissis*. Cod. Dal. Pinc. ci. m𝔈 = *potuisse constringi*. Rell. etiam Gr. ∾. D (m∾) E = *templa diripiunt*. Rom. = *t. deripiunt*. 𝔗...𝔈1. = *t. dirimunt*.

ac simulacra = BGVADE. 𝔗...𝔅o = *aut simulacra*. D(n.) + *divinitati enim*. sG = *itaque quicquid*. V — *fit*.

3 petulanter, superbe, frustra temptatur. At satius erat neminem esse qui facere uellet. Rem difficilem optas humano generi, innocentiam. Et non fieri eorum interest qui facturi sunt, non eius qui pati ne si fiat quidem potest. Immo nescio an magis uires sapientia ostendat tranquillitatis inter lacessentia, sicut maximum argumentum est imperatoris armis uirisque pollentis
4 tuta securitas in hostium terra. Diuidamus, si tibi uidetur, Serene, iniuriam a contumelia: prior illa natura grauior est, haec leuior et tantum delicatis grauis. qua non laeduntur homines, sed offenduntur. Tanta est tamen animorum dissolutio et uanitas, ut quidam nihil acerbius putent. Sic inuenies seruum qui flagellis quam colaphis caedi malit et qui mortem ac uer-
5 bera tolerabiliora credat quam contumeliosa uerba. Ad tantas ineptias peruentum est, ut non dolore tantum, sed doloris opinione uexemur, more puerorum quibus metum incutit umbra et personarum deformitas et deprauata facies. lacrimas uero euocant nomina parum grata auribus et digitorum motus et alia quae inpetu quodam erroris inprouidi refugiunt. V. Iniuria propositum hoc habet aliquem malo adficere. malo autem sapientia non relinquit locum: unum enim illi malum est turpitudo quae intrare eo ubi iam uirtus honestumque est non potest: ergo si iniu-

sG + *et petulanter*.
3. V = *difficile*. ℭ1. = *optes*. ℭ2. ...𝔏ℑu = *At non fieri*. P2. — *et*. Rell. etiam Gr. 𝔗...ℭ1. ∾. B = *nec si fiat q*. V — *si*. 𝔏ℑu ed. Par. a. 1613. 𝔊ro ... 𝔅o + *non potest*. G(s∾) — *potest*.
tranquillitatis = BGVADE Gr. 𝔗...𝔊 𝔊ro...𝔅o. 𝔐...𝔏4. = *tranquilla*. B = *interest*. D(m∾) — *est* post *argumentum*. BG (cr.∾) VADE = *imperatori si armis*. P2. 4. Col. + *si armis*. E = *armis utrisque*. P3. Ort. 𝔗...𝔅o ∾. G DE P4. = *pollenti*. G (s.m.) = *polleat*. V = *pollenti est*. P2. 4. = *pollentis* [P4. = *pollenti*] *tota securitas hostium terra*. BG = *tuta securitas hostium terra*. sG = *tuta securitas est hostium terra*. Col. = *tuta securitas in hostium terris*. DE = *et secura sit hostium terra*. 𝔗...𝔅o + *et in hostium terra*. VA Bong. ∾.
4. V + *haec levior est*. Bong. = *et tamen delicatis*. P2. 𝔗...𝔊 = *tamen delicatis* om. *et*.
laeduntur homines = BGVADE Bong. 𝔗 ... 𝔅o — *homines*. D (m∾) E = *dissolutio et varietas*. D E P2. 3. 𝔗𝔅 + *qui tam flagellis*. B = *calaphis*. P2. Col. = *aut verbera*.
5. G(cr.∾) = *opinione vetemur*.
metum incutit = BGVAD Scal. Tronc. E = *metum intulit*. 𝔗...𝔅o = *metus incutit*. Anic. = *metum incutiunt verba*.

Cap. V.

G(cr.∾) = *propositum hic*. V = *habet hoc*. B = *malum afficere*. GV = *non reliquit*. B — *enim* post *unum*.
illi malum est = BGVADE Pinc. v. l. Gr. (P3. — *est*) 𝔅2. 𝔗...ℭ2. = *Unum malum enim illi est*. 𝔊...𝔑u 𝔅o = *malum illi est*.
intrare eo = BGVADE Gr. Rom. Anic. 𝔊ro...𝔅o. 𝔗...𝔏4. = *introire eo*. G + *vel esse non potest*.

ria sine malo nulla est, malum nisi turpe nullum est, turpe autem ad honestis occupatum peruenire non potest: iniuria ad sapientem non peruenit. Nam si iniuria alicuius mali patientia est, sapiens autem nullius mali est patiens, nulla ad sapientem iniuria pertinet. Omnis iniuria diminutio eius est in quem incurrit. nec potest quisquam iniuriam accipere sine aliquo detrimento uel dignitatis uel corporis uel rerum extra nos positarum. sapiens autem nihil perdere potest: *omnia in se reposuit*, nihil fortunae *credit*, *bona sua in solido habet contentus uirtute quae fortuitis non indiget*. Ideoque nec augeri nec minui potest. 2
nam et in summum perducta incrementi non habet locum et nihil eripit fortuna, nisi quod dedit, uirtutem autem non dat, ideo nec detrahit. Libera est, inuiolabilis, inmota, inconcussa. sic contra casus indurat, ut ne inclinari quidem, nedum uinci possit. Aduersus adparatus terribilium rectos oculos tenet, nihil ex uoltu mutat, siue illi dura siue secunda ostentantur. Itaque nihil perdet quod perire sensurus sit. Unius enim in possessione uirtutis est ex qua depelli numquam potest. ceteris precario utitur: quis autem iactura mouetur alieni? Quodsi in- 3

ergo si iniuria sine malo nulla est, malum nisi turpe nullum est, turpe autem ad honestis occupatum perveni- re non potest: iniuria ad sapientem non pervenit = A. BGVDE 𝔗 ... 𝔅o — *ergo si ... non potest.* omissa sunt propterea, quod in eadem verba *non potest* cadit hoc et superius enuntiatum. P2. 𝔗 ... 𝔅o + *iniuria ergo.* Rell. etiam Gr. ∾. B — *autem* post *sapiens.*

diminutio = BGVADE 𝔈1. ... 𝔊. 𝔗𝔅 = *dimminutio.* 𝔐 ... 𝔅o = *deminutio.* V = *in quem currit.*

nec potest quisquam = BGVAD E P2. 3. 4. Col. 𝔊ro ... 𝔅o. Scal. Tronc. = *neque potest quisquam.* Ort. = *non potest quidquam.* 𝔗 ... 𝔏4. = *nec potest aliquis.* V = *nihil quidem potest. omnia in se posuit.* P2. 𝔗 ... 𝔈2. = *in solidum habet.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

2. mG = *nec mutari potest.*

nam et in summum = GVADE (tres Gr.). Ort. = *nam et in supremum.* B𝔗 ... 𝔅o — *et.* P4. 𝔗 ... 𝔊 = *producta* (P4. = *productus* [?]). Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

habet = BGVADE. 𝔗 ... 𝔅o = *habent.*

et nihil = BGVADE Gr. 𝔗 ... 𝔅o — *et.* P2. 𝔗 ... 𝔈2. — *inconcussa.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G + *sic qu tra contra.* G(s.m.) D(n.) E P4. + *sicque contra.* probat Grut.

indurat = B mGADE 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o. mCol. addit *id est virum.* G — *indurat.* V = *induerat.* Pinci. m𝔊 𝔐 ... 𝔏4. = *indurata.* Pinci. m𝔊 etiam = *induruit.*

ne inclinari quidem = BGVADE. 𝔗 ... 𝔅o = *nec incl. q.* V = *nec-dum.* V = *ex vultu nutat.* D(cr.∾) = *sive illa dirra et blanda sive.* G Scal. Tronc. + *dura et blanda.* B = *dura et blanda sive secura.* DE Pall. Scal. Tronc. = *ostendantur.* G (s.m.) Ort. = *ostententur.* V = *ostendetur.* Rell. etiam Col. ∾. G D(cr.∾) E = *nihil perdit.* G(cr.∾) = *quam perire.* GD (cr.∾) E = *aliena.*

iuria nihil laedere potest ex his quae propria sapientis sunt, quia uirtute sua salua sunt, iniuria sapienti non potest fieri. Megaram Demetrius ceperat cui cognomen Poliorcetes fuit. ab hoc Stilbon philosophus interrogatus num aliquid perdidisset, *Nihil,* inquit: *omnia mea mecum sunt.* Atqui et patrimonium eius in praedam cesserat et filias rapuerat hostis et patria in alienam ditionem peruenerat et ipsum rex circumfusus uictoris exercitus armis ex superiore loco rogitabat.

4 At ille uictoriam illi excussit et se urbe capta non inuictum tantum, sed indemnem esse testatus est: habebat enim uera secum bona in quae non est manus iniectio. At quae dissipata et direpta ferebantur non iudicabat sua, sed aduenticia et nutum fortunae sequentia:

3. A = *nichil* [s *l*] *a e dere.* GD Scal. Tronc. = *quae propr i e.* P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *virtute su i.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. Lips. ci. + *virtute sua s a l v a salva sunt.* V = *iniuria p a- t ienti.*

Megara m = BGVADE P2. 3. Col. 𝔗 . . . 𝔊 𝔚1. 𝔑u 𝔅o. P 4. = *Me- g r am.* Ort. = *Meg e ram.* Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔊ro 𝔚2. = *Megar a.* BADE = *Poli h e r celes.* P3. = *Poli e r celes.* V (lit.) P2. 𝔈1. = *Poli c r a tes.* 𝔗𝔅 = *Po l y c r a tes.* G = *Pol i e r t i tes.* G (s.m.) = *Pol i e r t e tes.* P3. = *Po- li h e r t i tes.* P4. = *Pol i h e r tes.* Ort. = *Pol i o c e r tes.* BGVE = *a d hoc.*

Stil b on = BGVAmDE Gr. D = *Sti b b on.* 𝔗 . . . 𝔚o = *Stil p on.*

num a l i q u id = BG (lit.) VADE. 𝔗 . . . 𝔈1. = *nu n q u i d aliquid.* 𝔈2. . . . 𝔚o = *nu m q u i d* (*nu n quid.* 𝔏4. = *num q u i d*).

omnia mea mecum sunt = AD. BVmDE P3. 4. Col. Ort. Tronc. Rom. Scal. Anic. + *omnia e n i m mea m. s.* G + *omnia e n i m b o n a* [hoc n.] *mea mecum sunt.* 𝔗 . . . 𝔅o + *omnia n a m q u e mea m. s.* P2. + *omnia e r g o mea m. s.* D (cr. ∾) E = *in pred a cesserat.* sG = *et fili o s.*

et patria in alienam ditionem p e r- venerat et ipsum rex circumfusus vi- ctoris exercitus armis ex superiore lo- co rogitabat. A t ille = A (habet ta- men *c o n d i cionem*). Col. = ∾ *c o n- ditionem v e n e rat* ∾ *rogitabat. ille* om. *At.* Duo Brux. = ∾ *rogitabat. Ille* om. *At.* Ort. = ∾ *in alienam di- tionem v e n erat* ∾. 𝔊ro . . . 𝔅o = ∾ *v e n erat* ∾. *Ille* om. *At.* GD = *et patri a m m a l i* [hoc n.]. *At ille* rell. om. mD = *in alienam c o n d i- c tionem pervenerat. et ipsum rex cir- cumfus i s v i c t o r u m victoris exerci- tus armis ex superiore loco rogitabat.* E = *et patri a m m a l i. At ill i* („Sic. Num τὸ *mali* ortum a praepositione *in* et dimidia voce *alienam*, id est *in ali*–? Sane in ipso codice A linea desinit adamussim sic: *in ali*– et al- tera parte eiusdem vocis, id est –*e- nam* cum sequentibus verbis omissis in aliis codicibus usque ad *rogitabat* integra alia linea constat"). Ita Branca, cui assentior: nam alia quo- que apparent vestigia, ex quibus col- ligitur codicem A multorum ex no- stris esse avum vel abavum. B = *et patria ĩ a l i at ille.* Pinc. v. l. 𝔈 . . . 𝔏4. = *et patri a m. At ille* rell. om. P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *et patri a m v i o l a v e r a t. ille.* P3. = *et pa- triam v i o l a v e r a t ille victoriam ill a excussit.* P4. = *et patri a m v i o- l a v e r a t. At ille.* V — *patria* . . . § 4. *invictum tantum.*

4. G (cr. ∾) = *excussit n e urbe ca- pta.* G (cr. ∾) 𝔗 . . . 𝔈2. = *non v i- ctum.* P2. = *non v i n c tum.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V = *s e inde- mnem esse.*

vera secum bona = BVA. GDE 𝔗 . . . 𝔅o = *secum vera bona.*

At quae dissipata = BGVADE. 𝔗 . . . 𝔅o + *At e a quae d.* G — *et direpta.*

ideo ut non propria dilexerat. Omnium enim extrinsecus adfluentium lubrica et incerta possessio est. Cogita nunc an huic fur aut calumniator aut uicinus inpotens aut diues aliquis regnum orbae senectutis exercens facere iniuriam possit cui bellum et hostis et ille egregiam artem quassandarum urbium professus eripere nihil potuit. Inter micantes ubique gladios et militarem in rapina tumultum, inter flammas et sanguinem stragemque inpulsae ciuitatis, inter fragorem templorum super deos cadentium uni homini pax fuit. VI. Non est itaque quod audax iudices promissum cuius tibi, si parum fidei habeo, sponsorem dabo. Uix enim credis tantum firmitatis in hominem aut tantam animi magnitudinem cadere. sed si prodit in medium qui dicat: Non est quod dubites an adtollere se homo natus supra humana possit, an dolores, damna, ulcerationes, uolnera, magnos motus rerum circa se frementium securus adspiciat et dura placide ferat et secunda moderate, nec illis cedens nec his fretus unus idemque inter diuersa sit nec quicquam suum nisi se putet esse, eaque parte qua melior est. En adsum hoc uobis probaturus

ut non propria = BVA 𝔗𝔅. GD E 𝔈1. . . . 𝔅o = *non ut propria.* GV P2. 3. Col. 𝔗𝔅 = *e f fluentium.*

5. G ed. Commel. a. 1594. Fol. = *a u t huic fur.* 𝔈1. . . . 𝔊ro = *a n calumniator* contra mstos etiam Bong. Gr.

aut vicinus i npotens = BG(p.m.) V AD (s.m.) Boug. Pinc. v. l. P3. Ort. Tronc. Anic. Rom. Scal. alter Brux. 𝔐 𝔊ro 𝔅1. 2. 𝔅o. sA = *id est s u-p e r b u s.* G(s.m.) = *aut vicinus v i p o tens.* D(p.m.) E = *aut i n c u i u s impotens.* P2. 4. Col. 𝔈2. . . . 𝔊 𝔏. . . 𝔏4. 𝔑u = *aut vicinus p o t e ns.* 𝔗. . . 𝔈1. = *aut vicinus a u t p o tens.* D (m∾) — *regnum.* mA = *orbae s e-v e r i t a t i s.* B = *iniuriam facere.*

et hostis e t ille = BsGVADE Bong. G𝔗. . . 𝔅o — *et.* G = *c a s sanda-rum.* 𝔗𝔅 = *Inter n u t antes u s que gladios.* 𝔈1. 2. = *Inter n u t antes u-bique gl.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. Gr. ∾. D(cr.∾) = *Inter m e-d i t antes u. gl.* G = *et milita r e.*

in rapin a = BGVADE P3. Col. Ort. Tronc. Anic. 𝔏4. . . . 𝔅o. P2. 4. 𝔗. . . 𝔏 𝔍u = *in rapin a m.* V = *et sanguin u m.* G = *i n fragorem.* mD = *uni homini p a r u m fuit.*

Cap. VI.

Edd. ante 𝔑u cap. VI. incipiunt a verbis *Non est quod dubites.* Ad vocem *promissum* mA = *id est p r o-m i s s i o n e m m e a m* ⁖ . . *s a p i e n-t e m n o n p o s s e p a t i i n i u r i a m.* G(cr.∾) = *promis i b u s.* E = *pro-miss u.* Col. — *si* aute *parum.* B = *fidei a b eo.* Pinc. v. l. Rom. 𝔈𝔊 = *fidei hab e s.* BGVADE Gr. 𝔗. . . 𝔊 = *in homin e.* P2. 3. 𝔗. . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *an t o l lere.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G (cr. ∾) = *circa se fre-q u e n t ium.* G(cr.∾) = *secu m mo-derate.* G (cr. ∾) D (cr. ∾) = *c r e-dens.* B = *inter diversa f i t ne quic-quam.* G (cr. ∾) = *nec qui s quam.* V — *suum.*

ea q u e parte. Ita scribendum videbatur ex Senecae mente. BGVA DE Gr. = *q u o q u e ea parte.* G(s.m.) 𝔈1. . . . 𝔅1. 𝔅o = *ea q u o q u e parte.* De Particulis *que* et *quoque* inter se mutatis cf. Drkb. ad Liv. V, 27, 1. postquam autem in aliquod codici-

sub isto tot ciuitatum euersore munimenta incussu arietis labefieri et turrium altitudinem cuniculis ac latentibus fossis repente desidere et aequaturum editissimas arces aggerem crescere: at nulla machinamenta posse reperiri quae bene fundatum animum agitent. Erepsi modo e ruinis domus et incendiis undique relucentibus flammas per sanguinem fugi. Filias meas quis casus habeat, an peior publico nescio. Solus et senior et hostilia circa me omnia uidens tamen integrum incolumemque esse censum meum profiteor: teneo, habeo quicquid mei habui. Non est quod me uictum uictoremque te credas: uicit fortuna tua fortunam meam. Caduca illa et dominum mutantia ubi sint nescio: quod ad res meas pertinet, mecum sunt, mecum erunt. Perdiderunt isti diuites patrimonia, libidinosi amores suos et magno pudoris inpendio dilecta scorta, ambitiosi curiam et fo-

bus legebatur *quoque*, haec Particula praeter alteram aliis inserta mox eam expulit: hinc etiam apparet causa, cur *quoque* ante Pron. *ea* poni potuerit. 𝔗𝔅 𝔐u 𝔅2. = *ca quaque parte.*

2. *En adsum* = BGVAD (s. m.) Bong. Pinc. v. l. Col. Ort. P3. 4. Anic. Scal. Tronc. 𝔊ro ... 𝔅o. D (p. m.) E = *En adversum.* P2. 𝔗 ... 𝔈1. = *Tamen adsum* (*assum*). 𝔈2. ... 𝔊 = *tandem adsum.* 𝔐 ... 𝔏4. — *En.* V = *hec vobis.*

incussu arietis = G (s.m.) A Iur. 𝔊ro ... 𝔅o. mG *arielis* explicat per *machinarum.* B 𝔗 ... 𝔈1. = *incursu aeris.* VD(s.m.) 𝔈2. ... 𝔏4. = *incursu arietis.* D (p.m.) E = *incursu aries labefecit.* Apud G *labefieri* est in litura. Gr. = *incursu.* quidam Gr. = *aeris.* G = *ac labentibus.*

desidere = BAD (s.m.) Borg. Iur. GVD (p.m.) E 𝔗 ... 𝔅o = *residere.* mD = *subsidere.* D (cr. ∾) E = *equarum edissimas.* BG = *artes.* B = *ac nulla.* G = *bone fundatum.* D (m∾) E — *bene.* V = *Erepsi me e ruinis.* E = *Erepsimus domos. eruimus.* B = *Erepsi modo erimus.* m𝔈 1. = *Erepsimus domo.* G (cr ∾) D(cr. ∾) = *Erepsi modo domos. eruimus.* P2. = *Erepsi modo erumpnis domus.* P3. = *Erepta est modo e ruinis domus.* P4. = *Eripi modo domos, erui modo et incendiis.* 𝔗 ... 𝔈2. = *Eripimus aerumnis domos.* Germ. ci. Agric. m𝔈2. = *Eripui me nudum domo.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. Col. Ort. ∾. D(cr. ∾) E = *et incensus undique.* 𝔈2. ... 𝔏 𝔍u + *per flammas* contra mstos etiam Gr. Iur.

quis casus = BGVADE (E = *cusus*). 𝔗 ... 𝔅o = *qui casus.* sG = *et sentior.* V — *et* ante *hostilia.* G = *omnia videtis tantum* [D (cr. ∾) E =] *integre censum meum incolumemque* om. *esse.* V = *censum meum integrum incolumemque* om. *esse.* A = *incolumenque.* 𝔐 + *teneo habeoque* (hoc laudat Grut. ex ed. Rom., sed Par. et Com. ∾) contra mstos etiam Gr.

3. *victoremque* = BGVAE Gr. 𝔗𝔅 𝔊ro ... 𝔅o. D 𝔈1. ... 𝔏4. — *que.* E — *te.* G(m∾) = *et demum mutantia.* P2. Ort. 𝔗𝔅 = *et dominium mutantia.* D = *et dominum imitantia.* mD = *dominam.* VD (cr. ∾) E = *ubi sunt.* V = *que ad res meas pertinent.* G = *pertinet necesse* [m∾] *sunt mei* [lit.] *erunt.* V = *mecum sunt erunt* om. *mecum.* D (cr. ∾) E = *pertinet necesse sunt inesse erunt.* B = *et magni pudoris impendio.* Col. = *et magna pu-*

rum et loca exercendis in publico uitiis destinata. feneratores 4
perdiderunt tabellas quibus auaritia falso laeta diuitias imaginatur: ego quidem omnia integra inlibataque habeo. Proinde istos interroga qui flent, qui lamentantur, strictis gladiis nuda pro pecunia corpora opponunt, qui hostem onerato sinu fugiunt.
Ergo ita habes, Serene, perfectum illum uirum humanis diui- 5
nisque uirtutibus plenum nihil perdere. Bona eius solidis et inexsuperabilibus munimentis praecincta sunt. Non Babylonios illi muros contuleris quos Alexander intrauit, non Carthaginis aut Numantiae moenia una manu capta, non Capitolium arcemue: habent ista hostile uestigium. Illa quae sapientem tuentur et a flamma et ab incursu tuta sunt: nullum introitum praebent excelsa, inexpugnabilia, dis aequa. VII. Non est quod dicas, ita ut soles, hunc sapientem nostrum nusquam inueniri. Non fingimus istud humani ingenii uanum decus nec ingentem imaginem falsae rei concipimus, sed qualem confirmamus exhibuimus et exhibebimus, raro forsitan magnisque aetatum

doris impendia. Ort. = *exercendis publice vitiis.* G = *vitiis destituta.*

4. *tabellas quibus* = BGVADE. 𝔗...𝔚o + *tabellas suas quibus.* E = *divina imaginatur.* G(s∾) = *imaginarunt.* G = *eo quidem omnia* [E =] *integre* (sG ∾). V — *integra.* BG(s∾) = *illibata* om. *que.* D (m∾) E — *corpora.* E = *onerato suum fugiunt.*

5. *Ergo ita habes, Serene* = AD (s.m.) Col. Grutero non valde displicet. BGV P2. Ort. 𝔗𝔚 = *Erga ista habes Serene.* P4. Anic. Scal. Tronc. Germ. = *Ergo ista habes S.* P3. = *Ergo ista habes perfectum serenum illum virum.* D(p.m.) E 𝔈1. ...𝔚o = *Ergo ita habe Serene.* V *Bonis etiam solidis.* D = *solidisque* [n.] *et insuperabilibus* [cr.∾] *monumentis.* BG(s∾) A = ∾ *monimentis.* P2. 𝔗𝔚 = *munimentis praecisa sunt.* VP3. = *praecinctis* om. *sunt.* G = *Nam Babilonios.* 𝔗... 𝔏𝔍u = *Non Babylonis* contra mstos etiam Gr. Rom. Scal. G = *Carstaginis.* Lips. ci. = *pavent ista hostile.* sed ipse retractavit. Pinc. ci. = *patent ista hostili vestigio.* Bong. = *parent ista hostili vestigio.* G P4. = *hostile fastigiumque.* VD (cr. ∾) E Ort. = *hostile fastigium.* non improbat Grut. mG = *fastidiumque.* A (m∾) = *hostile fastidium.* P2. + *Habent ista non hostile vestigium vel fastigium.* 𝔗𝔚 + *habent ista: non hostile vestigium vel illa quae.* 𝔈1. + *non hostile vest.*

et a flamma = VA Col. Ort. P2. BG P3. 4. = *et flamma* om. *a.* D (cr.∾) = *tuerentur* om. *et a flamma.* E = *tuerentur et flamma* om. *a.* 𝔗...𝔚o = *a flamma* om. *et.* GVE + *et inexpugnabilia.* D = *et inexpugnabila.* Col. = *nulli interitum praebent.* 𝔗...𝔈2. + *habent nec praebent.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

Cap. VII.

BGVAD Gr. Anic. Scal. 𝔗𝔚 = *ista ut soles.* E = *sapientem virum.* V — *nostrum.* E = *invenire.* V = *non fingamus.* D (cr. ∾) = *non fugimus.* D(cr.∾) E = *falsae regi.* 𝔗𝔚 = *falsae virtuti.* 𝔈1....𝔊 = *falsae virtutis.* G(n.) + *et exhibuimus.* A (s∾) — *et* ante *exhibebimus.* V Ort. = *Raro namque.* P2. = *Raro si forsan.* Bong. Iur. = *aetatium.* Rell. ∾.

interuallis unum: neque enim magna et excedentia solitum
ac uolgarem modum crebro gignuntur. ceterum hic ipse M.
Cato a cuius mentione haec disputatio processit uereor ne supra
2 nostrum exemplar sit. Denique ualidius debet esse quod laedit eo
quod laeditur. non est autem fortior nequitia uirtute: non potest
ergo laedi sapiens. Iniuria in bonos nisi a malis non temptatur.
bonis inter se pax est: mali tam bonis perniciosi quam inter se.
Quodsi laedi nisi infirmior non potest, malus autem bono infir-
mior est, nec iniuria bonis nisi a dispari uerenda est: iniuria
in sapientem uirum non cadit. Illud enim iam non es admonen-
3 dus neminem bonum esse nisi sapientem. Si iniuste, inquit,
Socrates damnatus est, iniuriam accepit. Hoc loco intellegere
nos oportet posse euenire, ut faciat aliquis iniuriam mihi et ego
non accipiam, tamquam si quis rem quam e uilla mea subripuit
in domo mea ponat, ille furtum fecerit, ego nihil perdiderim.
Potest aliquis nocens fieri, quamuis non nocuerit. Si quis cum
uxore sua tamquam aliena concumbat, adulter erit, quamuis

unum = A Col. B = *intervallis īnuūt.* P2. = *intervallis minuitur.* GVDE 𝔗...𝔅o = *intervallis invenitur.* B = *magna et incendia.* D(cr. ∾) E = *magna et extendentia.* GD(m∾) E — *Cato.* G(m∾) D(cr. ∾) E = *a cuius intentione.* Ort. = *super nostrum.* V = *supra vestrum.* Col. = *exemplum.*

2. D(s∾) = *Deinde validius.* A (cr. ∾) = *validus.* GDE = *nequitia fortior.*

nisi a malis non templatur = BGV ADE P2. 3. 4. Col. 𝔊ro...𝔅o. Ort. = *sapiens iniuria; et boni nisi a malis non tentantur.* 𝔗...𝔏4. = *non tentatur nisi a malis.*

mali tam bonis perniciosi quam inter se = GADE P4. Col. 𝔊ro...𝔅o. B = ∾ *cum inter se.* V + ∾ *quam inter se sunt.* P2. = *mali tamen bonis perniciosi, quam mali inter se.* 𝔗...𝔈2. + *Mali tam bonis perniciosi sunt quam mali inter se.* Pinc. v. l. P3. Ort. Tronc. Scal. Auic. Germ. 𝔈𝔊 + *Mali tam bonis perniciosi sunt quam inter se.* probat Steph. (Prood. II, 2.) et dicit aut haec retinenda esse aut tollenda etiam *bonis inter se pax est.* 𝔐...𝔏4. — *mali ... inter se.* BG = *laedi natura infirmior.* D(cr. ∾) E = *natura firmior.* 𝔗...𝔈2. — *malus autem bono infirmior est.* Pinc. v. l. 𝔈𝔊 = *malus autem infirmior bono* om. *est.* V = *malus autem infirmior est bono.* G (cr. ∾) = *nec iniuria hominis.* Ort. = *nisi a disparibus verenda est.* GV D (m∾) E Pinc. v. l. P3. 𝔈...𝔐 (Par. Com. ∾) = *a dispari inferenda est.* G (cr. ∾) = *iam nos admonendus.* D(m∾) — *neminem.*

3. 𝔗...𝔏𝔍u = *Sed iniuste contra* mstos.

inquit = BGVA. DE 𝔗...𝔅o = *inquis.* B = *Socrotes.* D(m∾) E — *est* post *damnatus.* E = *accipit.* BG = *Hoc intelligere loco* (G p.m. — *Hoc*). BG = *ut aliquis faciat.*

rem quam e villa = AD (s.m.) Col. 𝔊ro ... 𝔅o. BGD (p.m.) E Pinc. v. l. Pall. 𝔈...𝔏4. = *rem cum e villa.* Ort. = *cum rem e villa.* V = *rem e villa mea cum.* 𝔗𝔅 = *rem si quis e villa.* 𝔈1. = *rem cum villa.* 𝔈2. = *rem cum in villa.* D (m∾) E — *mea.* V = *ille furtum fecit.* E + *furtum quod fecerit.* V = *ego nihil perdidi.* P2. (?) 𝔗...𝔏4. — *sua* post *uxore* contra mstos etiam Ort. Iur. (𝔅1. = *uxore suo*). VD P2. = *concubat.* Ort. = *concubuit.*

illa adultera non sit. Aliquis mihi uenenum dedit, sed uim suam 4
remixtam cibo perdidit: uenenum illud dando sceleri se obligauit,
etiam si non nocuit. Non minus latro est cuius telum opposita ueste
elusum est. Omnia scelera etiam ante effectum operis, quantum
culpae satis est, perfecta sunt. Quaedam eius condicionis sunt
et hac uice copulantur, ut alterum sine altero esse possit, alterum
sine altero non possit. Quod dico conabor facere manifestum. 5
Possum pedes mouere, ut non curram: currere non possum, ut
pedes non mouearn. possum, quamuis in aqua sim, non natare:
si nato, non possum in aqua non esse. Ex hac sorte et hoc est
de quo agitur. si iniuriam accepi, necesse est factam esse. si
est facta, non est necesse accepisse me. Multa enim incidere
possunt quae submoueant iniuriam. Ut intentata manu deicere
aliquis casus potest et emissa tela declinare, ita iniurias qualescumque potest aliqua res repellere et in medio intercipere, ut
et factae sint nec acceptae. VIII. Praeterea iustitia nihil iniustum pati potest, quia non coeunt contraria. iniuria autem
non potest fieri nisi iniuste: ergo sapienti iniuria non potest

4. G = *venenum mihi.*

remixtam = GADE P3. 4. 𝔗𝔚. BV = *remistam.* P2. = *remixta.* Ort. = *reiecto cibo.* quod non malum putat Grut. 𝔈1. . . . 𝔚o = *remixtum.* G (cr. ∾) = *cito perdidit.* D + *venenum etiam.* G (cr. ∾) = *dandi.*

sceleri = BGVADE Col. Ort. P2. 4. 𝔗 . . . 𝔊𝔚2. probat Grut. P3. = *sceleribus.* 𝔐 . . . 𝔚o = *scelere.* G (cr. ∾) = *minus latus est.* E = *latronem cuius.* V = *eluxum est.* Ex. Fac. et Prim. P2. = *clusum est.* 𝔗𝔚 = *eclusum est.* G(s∾) — *effectum.* A(m∾) — *Quaedam eius condicionis sunt.*

ut alterum sine altero esse possit, alterum sine altero non possit = BGVAD(s.m.) ex. Fac. et Prim. Col. 𝔊𝔯𝔬 . . . 𝔚o. P3. = ∾ *non esse possit.* P4. + ∾ *quod alterum sine altero non possit.* Germ. Scal. Tronc. + ∾ *et alterum sine altero non possit.* DE = *ut alterum sine altero esse possit* rell. om. P2. Ort. 𝔗 . . . 𝔏4. = *ut alterum sine altero esse non possit.* rell. om.

5. D = *cenabor.* E — *Possum.* G — *non possum* post *curram.* D(cr. ∾) = *in aquam sum non nature.* G (cr. ∾) = *Ex hoc sorte.* P2. Col. = *Ex hac forte.* GD(m∾) E — *et* ante *hoc est.* D (m∾) = *de quo arguitur.* B — *est* post *necesse.* V = *si facta est.* V = *me accepisse.* D(m∾) E — *accepisse.* V = *accidere possint.* GD (cr. ∾) E = *submoven iniuriam.* 𝔗𝔚 = *immoveant.*

intentata manu = A Col. Iur. BGE P2. 4. = *intenta manu.* Ort. = *intentatam manum.* idem ci. amicus Grut. VD P3. 𝔈1. . . . 𝔚o = *intentam manum.* 𝔗𝔚 = *in terra manum.*

aliquis cusus = BGVADE 𝔗 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔚o — *aliquis.*

repellere = BGVADE. 𝔗 . . . 𝔚o = *depellere.* D (m∾) E — *et* ante *in medio.* D = *non acceptae.*

Cap. VIII.

iustitia nihil iniustum = BGADE. V 𝔗 . . . 𝔚o = *nihil iniustum iust.*

nisi iniuste = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔊𝔯𝔬 . . . 𝔚o. 𝔐 . . . 𝔏4. = *non iniuste.* 𝔗 . . . 𝔈2. — *ergo sapienti iniuria non potest fieri* contra mstos et-

fieri. Nec est quod mireris: si nemo potest illi iniuriam facere, ne prodesse quidem quisquam potest. et sapienti nihil deest quod accipere possit loco muneris. et malus nihil potest dignum tribuere sapiente. Habere enim prius debet quam dare: nihil au-
2 tem habet quod ad se transferri sapiens gauisurus sit. Non potest ergo quisquam aut nocere sapienti aut prodesse, quoniam diuina nec iuuari desiderant nec laedi possunt. sapiens autem uicinus proximusque dis consistit, excepta mortalitate similis deo. Ad illa nitens pergensque excelsa, ordinata, intrepida, aequali et concordi cursu fluentia, secura, benigna, bono publico nata, et sibi et aliis salutaria nihil humile concupiscet, nihil flebit qui rationi innixus per humanos casus diuino incedet animo. Non habet ubi accipiat iniuriam. ab homine me tantum dicere putas? ne a fortuna quidem quae, quotiens cum uir-
3 tute congressa est, numquam par recessit. Si maximum illud ultra quod nihil habent iratae leges ac saeuissimi domini minan-

iam Pinc. Gr. V = *non potest iniuria fieri.* 𝔗...𝔈2. = *Non est quod* (𝔗𝔚 = *quid*) contra mstos etiam Pinc. Gr. V = *Nec miseris* om. *est quod.* B = *illi potest.*

ne prodesse quidem = BA. GV DE Pinc. v. l. P3. 4. = *nec prodesse vero.* mD P2. Col. 𝔗...𝔚o = *nec prodesse quidem.* Ort. = *quia nec prodesse quicquam, quia sapienti nihil.* BG = *et sapienti nihil deesse.* BGVAD(m∾) P2. 3. 4. Col. 𝔈1. 2. = *et maius nihil.* 𝔗𝔚 = *et manus nihil.* Exx. Pinc. et Franc. 𝔈𝔊 = *et inanis nihil.* Ort. 𝔐...𝔚o ∾.

potest dignum tribuere sapiente = BA ci. Grut. P2. = ∾ *sapientem.* mD Ort. = *potest dignum tribuere sapienti.* Col. = *nihil tribuere potest sapiente.* GV P3. 𝔗...𝔚o = *nihil potest tribuere sapienti* (*ti* apud G in lit.). DE exx. Pinc. et Franc. P4. = *nihil potest tribuere sapiens.* D — *quod ad se.* mDE exx. Franc. et Pinc. Pall. Ort. 𝔗𝔚 = *quod a se.* Rell. etiam Col. ∾.

2. V = *Nemo potest ergo.*

quoniam divina = BADE Scal. Trist. G + *quoniam nec divina.* V 𝔗...𝔚o = *quemadmodum divina.* V = *consistit ipsis diis.* Rom. + *diis ipsis.* A (cr. ∾) = *at illa nitens.* D(cr. ∾) = *nitens spargensque.* E = *pergens que.* 𝔗...𝔈2. = *nitens petensque.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V — *excelsa ... concordi.* Lips. ci. = *securus, benignus.*

bono publico nata, et sibi et aliis salutaria = BGVADE Gr. 𝔗...𝔊. Lips. ci. 𝔐...𝔚o = *bono publico natus, et sibi et aliis salutaris.* D (cr. ∾) = *vel flebit.* Acidal. (ad Vell. II, 16. p. 753. ed. Ruhnk.) ci. = *nihil fluctuabit.* Col. — *nihil flebit.* GDE P3. 4. Ort. 𝔗...𝔊 = *incedit.* probat Grut. G (s.m.) = *incendet animo.* P2. Col. = *incidet.*

Non habet ubi = BGVADE Gr. Rom. 𝔗...𝔈2. 𝔊ro...𝔚o. Pinc. ci. 𝔈...𝔏4. = *Non habet unde.* Notat Dalech. post haec esse lacunam in Rom. D(cr. ∾) E = *ad hominem.* G = *me tamen dicere.* E = *ducere.*

ne a fortuna quidem = BADE (A *quidem* habet a s. m.). GV 𝔗...𝔚o = *nec a. f. q.* D(cr. ∾) = *pax recessit.*

3. G = *Si maximum illis.* D(cr. ∾) E = *ultra quam.* B = *nihil habeant.* Acidal. (l. l.) ci. = *nihil iubent.*

ac saevissimi domini = BGAD Pall.

tur, in quo imperium suum fortuna consumit, aequo placidoque animo accipimus et scimus mortem malum non esse, ob hoc ne iniuriam quidem: multo facilius alia tolerabimus, damna, dolores, ignominias, locorum commutationes, orbitates, discidia. quae sapientem, etiam si uniuersa circumueniant, non mergunt: nedum ut ad singulorum inpulsus moereat. Et si fortunae iniurias moderate fert, quanto magis hominum potentium quos scit fortunae manus esse? IX. Omnia itaque sic patitur ut hiemis rigorem et intemperantiam coeli, ut feruores morbosque et cetera forte accidentia. Nec de quoquam tam bene iudicat, ut illum quicquam putet consilio fecisse quod in uno sapiente est: aliorum omnium non consilia, sed fraudes et insidiae et motus animorum inconditi sunt quos casibus adnumerat. Omne autem fortuitum citra nos saeuit et iniuriatur. Illud quoque cogitat iniuriarum latissime patere materiam illis per quae periculum nobis quaesitum est: ut accusatore submisso aut criminatione falsa aut

Col. ℨ . . . 𝔐. Ort. = *a t saevissimi d.* E — *ac.* V = *ac severissimi d.* Grut. ci. 𝔏 . . . 𝔅o = *a u t saevissimi d.*

m i n a n t u r = BGVA (s.m.) Pall. Ort. ℨ . . . 𝔊2. 𝔊ro . . . 𝔅o. probat Grut. A (p.m.) = *min e tantur.* unde potius fieri debuit *min i tantur.* Col. = *min a tur.* E = *min e n tur.* D Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔏4. = *q u o d min e n tur.* G = *suum imperium.* sG = *accipim u r.* E = *ne iniur i a q.* D (m∾) Pinc. v. l. cod. Dal. = *multo f o r t i u s alia.* E = *ali o.* V = *tolerabil i u s q u e.* P3. Ort. = *tollerabil i u s q u e s u s t i n e b i m u s damna.* P2. ℨ . . . 𝔊2. = *damnu m.* GADE P2. + *e t dolores.* ℨ . . . 𝔊2. + *e t dolores e t ignominias.* Rell. etiam Pinc. Col. P4. ∾. GV Ort. 𝔊1. . . . *di s s idia.* P4. = *di s s idia q u e.* Rell. etiam Col. P2. 3. ∾. *quae* ante *sapientem* apud G in lit. G (n.) = *e n i m si universa.* G VD(cr.∾) E = *circumven i u nt.*

nedum u t = BAD (s.m.) P2. Col. Ort. Iur. Rom. ℨ𝔅. probat Iuret. G VDE 𝔊1. . . . 𝔅o — *ut.* G + *fortunae s o r t e.* D(m∾) E(s∾) = *f o r t e fortunae iniurias fert.* V = *poten t u m.* D(cr.∾) = *quos f i t fort.*

Cap. IX.

Ort. = *Omnia u t q u e.*

e t intemperantiam = BGVAmD Gr. ℨ . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅o = *u t intemp.* DE — *et.* D (m∾) — *ut* ante *fervores.* V = *morbos* om. *que.* GD(m∾) E P4. ℨ . . . 𝔏 𝔍u = *s o r t e accidentia.* Rell. etiam Pinc. Gr. Rom. Anic. ∾. V = *Nec de quol i b e t.* G (n.) + *Nec de quoquam v e r e.* G(cr.∾) D(cr.∾) E = *t a m e n bene iudicat.* B = *bene tam iudicat.* G (m ∾) = *quicquam p a t r e m consilio.* G(s∾) = *quod uno sapiente* om. *in* et *est.* D(m∾) — *et insidiae.* BG (s.m.) VADE P3. ℨ . . . 𝔊1. = *adnumer a n t.* P4. = *ad m u n i c a n t.* P2. Anic. = *q u i casibus adnumera n t u r.* G(p.m.) D(s.m.) Col. Ort. 𝔊2. . . . 𝔅o ∾.

c i t r a nos saevit = Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔅o. BGVADE P2. 3. 4. Ort. = *c i r c a nos saevit.* Col. = *c o n t r a nos s.*

et i n i u r i a t u r = G ℨ . . . 𝔊2. 𝔏 . . . 𝔅o. cf. Bff. VII, 31, 1. 𝔊 . . . 𝔐 — *et iniuriatur.* E = *et iniur i a.* D = *iniur i a* om. *et,* quod in m suppletur. P4. = *et in u r n a t u r.* Gron. ci. = *et iniuria i g i t u r.* Lips. ci. = *e t i a m iniuri a.* BVA P2. = *et i n v i t i a.* Col. P3. duo Brux. = *et i n v i t i a.* ℨ . . . 𝔊1. = *latissim a m patere.* D (cr.∾) = *pericul o r um.*

irritatis in nos potentiorum motibus quaeque alia inter togatos
2 **latrocinia sunt. Est et illa iniuria frequens, si lucrum alicuius excussum est aut praemium diu captatum. si magno labore adfectata hereditas auersa est et quaestuosae domus gratia erepta: haec effugit sapiens qui nescit nec in spem nec in metum uiuere. Adice nunc quod iniuriam nemo inmota mente accipit, sed ad sensum eius perturbatur: caret autem perturbatione uir erectus. erroribus moderatur suis altae quietis et placidae. Nam si tangit illum iniuria, et mouet et inpedit. caret autem ira sapiens quam excitat iniuriae species: nec aliter caret ira nisi**
3 **et iniuria quam scit sibi non posse fieri. Inde tam erectus laetusque est, inde continuo gaudio elatus. adeo autem ad offensiones rerum hominumque non contrahitur, ut ipsa illi iniuria usui sit per quam experimentum sui capit et uirtutem temptat. Faueamus, obsecro uos, huic proposito aequisque et animis et auribus adsimus, dum sapiens iniuriae excipitur: nec quicquam**

BA = *potentiorum* m o t i s. Rom. = *potentiorum* m o r i b u s. D (cr. ∾) = q u o q u e *alia*. V = *alia* i n t e r o *gatos latrocinia*. P2. 𝔗 . . . 𝔊2. = *intra togatos*. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

2. B P4. — *Est*. 𝔗 . . . 𝔊2. = a l i a *iniuria* contra mstos etiam Pinc. Gr.

lucrum alicu i u s = BGVAE. D = *lucrum* a d *cuius*. D (s.m) 𝔗 . . . 𝔅o = *lucrum* a l i c u i. ADE = e x c e s s u m *est*. V — *diu*. GD (cr. ∾) E = *diu* c a p t u m. G (cr. ∾) = *hereditas est* a d *versa*. DE Pall. 𝔗𝔅 = a d *versa est*. Ort. = e v *ersa est*. G (cr. ∾) = h o c *effugit*. Ort. = H i c *effugit*. D (cr. ∾) EP4. = *haec* r e *fugit*. P2. 𝔗 . . . 𝔊2. = *effug* i e t. Rell. etiam Pinc. P3. Col. ∾.

nec in sp e m nec in met u m = BV A P2. 3. Col. GDE Ort. P4. 𝔗 . . . 𝔅o = *nec in sp e nec in met u*. G (s.m.) 𝔗 . . . 𝔊 = *vir* r e *ctus*. P2. 3. = *vir* e r e *ptus*.

e r r o r i b u s moderat u r s u i s = B GADE Ort. Col. P2. 𝔗 . . . 𝔊. VP3. = *erroribus suis moderatur*. P4. = *erroribus moderat* u s *suis*. s Col. = *erroribus* m e d e t u r *suis*. 𝔐 . . . 𝔅o = *moderat* o r s u i om. *erroribus*. D s E = *quiet* e.

N a m si tangit illum = BGVADE. Col. = *Si tangit illum* om. *Nam*. P2. = *Nam si tangit iniuria* om. *illum*. Ort. P3. 4. 𝔗 . . . 𝔅o = *Nam si illum tangit*. Pinc. v. l. = *E t i a m si illum tangit*. D Pinc. v. l. + *impedit.* h a b e t i r a m. *caret*. E = *et* i m p e l l i t [= cf. Bentl. ad Hor. Satt. I, 3, 65.] h a b e t i r a m. *caret*. Ort. + *impedit*. N o n h a b e t i r a m. *caret*. P4. = *impedit*. c a d i t *sapiens*.

nec aliter car e t = G (s.m.) A (p.m.) DE. G (p.m.) + *nec aliter caret* e t. BVA (s.m.) 𝔗 . . . 𝔅o = *nec aliter car* e r e t. GVAD (s.m.) E = *sibi posse* [D p.m. = *pos* s i t] *non fieri*.

3. D (cr. ∾) E = I d e m t a m e n *erectus*. G (s ∾) — *est* post *laetusque*.

adeo a u t e m = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊2. Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔅o — *autem*. D (s ∾) — *ad* ante *offensiones*. G (cr. ∾) = *rerum* o m n i u m *que*.

ut ipsa il l i = BGVADE Pinc. P3. 4. Col. Ort. 𝔊 . . . 𝔐 𝔊ro . . . 𝔅o. P2. 𝔗 . . . 𝔊1. = *ut il* l a *ips* i. 𝔊2. = *ut illi ipsa*. 𝔏 . . . 𝔏4. = *ut ipsa ill* a. D (cr. ∾) = v i *sui*. *sit* post *usui* apud G in lit. D (cr. ∾) = *cap* u d *et virtutem*. V = *capit virtutem* q u e.

nec quicquam a d *eo* = BGVADE

adeo petulantiae uestrae aut rapacissimis cupiditatibus aut caecae temeritati superbiaeque detrahitur. Saluis uitiis uestris haec sapienti libertas quaeritur. non ut uobis facere non liceat iniuriam, agimus, sed ut ille omnes iniurias in altum dimittat patientiaque se ac magnitudine animi defendat. Sic in certaminibus sacris plerique uicerunt caedentium manus obstinata patientia fatigando. Ex hoc puta genere sapientem eorum qui exercitatione longa ac fideli robur perpetiendi lassandique omnem inimicam uim consecuti sunt. X. Quoniam priorem partem percurrimus, ad alteram transeamus: quoniam quibusdam propriis, plerisque uero communibus contumeliam refutauimus. Est minor iniuria quam queri magis quam exsequi possumus, quam leges quoque nulla dignam uindicta putauerunt. Hunc ad-

Gr. ℨ𝔅. 𝔊1.... 𝔅o = *nec quidquam ideo.*

petulantiae vestrae = VAE. G = *speculantiae nostrae.* BD ℨ... 𝔅o = *petulantiae nostrae.*

aut caecae temeritati = BGVAD E P2. 4. Ort. Iur. 𝔊ro... 𝔅o. Col. = *aut cete temer.* P3. ℨ... 𝔊 = *aut certe temeritati.* Scal. Tronc. = *certae temeritati caecae.* 𝔐... 𝔏4. — *caecae.*

4. D = *vitiis nostris.* B = *sapientis libertas.* D = *ut nobis facere.* E = *non licet.* G(m∾) — *agimus.* V — *omnes* ante *iniurias.*

in altum dimittat = GA(p.m.) P2. 3. Col. ℨ𝔅 𝔏... 𝔅o. BVA (s.m.) Ort. 𝔊1.... 𝔐 = *in altum demittat.* E = *in alto demittat.* Lips., Et posset, inquit, *in alto* legi. Cod. Lips. = *in altu dimittat.* Lips. ci. = *inultus dimittat.* D + *ac etiam magnitudine.* Tronc. — *sacris* post *certaminibus.*

vicerunt = BGVADE. ℨ... 𝔅o = *vicere.* D (m∾) E — *obstinata.* P2. = *sapientiae eorum.* Ort. = *sapientes eos.* non male, ait Grut. ℨ... 𝔊2. = *patientiam et sapientiam eorum.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G (cr.∾) VD(m∾) E = *robur patiendi.* A(cr.∾) = *robur perpendi.* BGV P2. 3. Col. Ort. ℨ𝔅 = *laxandi.* Rell. etiam P4. ∾. G (cr. ∾) = *consecuti fuerunt.*

Cap. X.

V rubro scripta haec praefigit: *Capitulum nonum. et pars tertia. Quid sit contumelia.* Ort. = *Quoniam priorem quidem partem cucurrimus.* G = *compercurrimus.* D (cr. ∾) E = *ad alterum.*

quoniam quibusdam = BGV quoddam ex. Ermi P2. 3. 4. Col. ℨ... 𝔊2. AmD = *quam quibusdam.* D E = *quoniam quibus.* Ort. = *qua quibusdam.* Erm. ci. 𝔊ro... 𝔅o = *qua iam quibusdam.* 𝔐... 𝔏4. = *in qua quibusdam.* Pinc. ci. 𝔊𝔊 = *cum iam quibusdam.* Quoddam ex. Ermi ℨ𝔅 = *propriisque contumeliam* rell. om. D (cr. ∾) E Ort. = *propriam plerisque vero communem.* 𝔊1. 2. = *plerisque non communibus.* Col. = *plurisque vero.* G (cr.∾) = *pluribusque vero.* Rom. Scal. = *pluribus vero.* P4. = *plerisque vero omnibus.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

refutavimus = BGVADE P2. 3. 4. Ort. ℨ... 𝔊1. Col. 𝔊2. 𝔐... 𝔅o = *refutabimus.* Pinc. ci. 𝔊𝔊 = *refutaverimus.* 𝔐... 𝔏4. + *Contumelia est minor iniuria* contra mstos etiam Gr. DE = *de qua queri. queri* apud G in lit. BAmD = *possimus.* de quo vide. DE = *possemus.* B = *nulla dignam.* E = *digna.* D (cr.∾) = *nullam vindictam dignam* [G =] *posuerunt.* ℨ𝔅 = *puta-*

fectum mouet humilitas animi contrahentis se ob factum dictumque inhonorificum. Ille me hodie non admisit, cum alios admitteret. sermonem meum aut superbe auersatus est aut palam risit. et non in medio me lecto, sed in imo collocauit. et alia
2 huius notae. Quae quid uocem nisi querelas nausiantis animi in quae fere delicati et felices incidunt? non uacat enim haec notare cui peiora instant. Nimio otio ingenia natura infirma et muliebria et inopia uerae iniuriae lasciuientia his commouentur quarum pars maior constat uitio interpretantis. Itaque nec prudentiae quicquam in se esse nec fiduciae ostendit qui contumelia adficitur: non dubie enim contemptum se iudicat. et hic morsus non sine quadam humilitate animi euenit supprimentis
3 se ac descendentis. Sapiens autem a nullo contemnitur, magnitudinem suam nouit. nullique tantum de se licere nuntiat sibi et omnis has quas non miserias animorum, sed molestias dixerim non uincit, sed ne sentit quidem. Alia sunt quae sapientem feriunt, etiam si non peruertunt, ut dolor corporis et debi-

verint. Rell. ∾. A(p.m.) = *ob dictum factum.* Altera vox suspecta, tanquam Seneca scripserit *ob dictum inhonorificum.* 𝔗𝔅 = *ob factum demumque.* A(cr.∾) = *cum alios ad sermonem.* D(m∾) E — *aut* ante *superbe.* BG (cr.∾) V 𝔗𝔅 = *adversatus est.*

in medio me lecto = B (p.m.) GA DE plerique Pinc. P3. 4. Col. cod. bonus Lips. Iur. Rom. 𝔊𝔯𝔬 . . . 𝔅𝔬. V — *in.* B (s.m.) Ort. P2. 𝔗 . . . 𝔏4. = *in medio me loco.* Lips. ci. = *medio me lecti.*

sed in imo = GVADE Col. P2. 𝔗 . . . 𝔊. Ort. 𝔊 . . . 𝔅𝔬 — *in.* P3. = *sed uno.* P4. = *sed uno me collavit.* B + *sed in imo me.* Tronc. = *non in medio me: sed in uno lecto.* D (cr.∾) = *et alia hac nocte.* E + *huiusmodi note.*

2. G(cr.∾) D(cr.∾) E 𝔗𝔅 = *Quae quidem vocem.*

nausiantis = A. GD = *nausitantis.* E = *nausitatis.* BVD(s.m.) 𝔗 . . . 𝔅𝔬 = *nauseantis.* Tronc. Anic. + *huius animi.*

in quae = BG (lit.) VADE 𝔗 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅𝔬 = *in quas.* D (cr. ∾) = *hoc notare.*

cui peiora = GAD (s.m.) Ort. 𝔐 . . . 𝔅𝔬. BVD(p.m.) E P2. 3. 4. Col. 𝔗 . . . 𝔊 = *cum peiora.* Ort. = *instent.* BGD (cr.∾) E = *Nimia otia.* sGV Ort. = *ingenia nostra.* G(s∾) = *firma.* B = *lascitientia.*

quarum pars maior = BsGADE P2. 3. Col. 𝔗 . . . ℭ1. facile intelliguntur *iniuriae.* V = *pars maior quarum.* G P4. Ort. ℭ2. . . . 𝔅𝔬 = *quorum pars maior.* E = *interprecantis.* E — *ostendit.* G(cr.∾) = *contentum se iudicat.* E = *Etenim morosus non sine.* G = *animi adinvenit.* E = *advenit.* V = *ac defendentis.*

3. G (cr.∾) = *nullumque tantum.*

tantum de se licere nuntiat sibi = BVA quaedam exx. Pinc. (P2. 3. Col. sed non omnino liquet eos *nuntiat* habuisse). GDE quaedam exx. Pinc. Ort. + ∾ *nuntiat quantum sibi.* 𝔗 . . . ℭ2. + ∾ *nuntiat quam sibi.* P4. = *tantum de se licere renuntiat quantum sibi.* quod Grutero nectar sapit. 𝔐 . . . 𝔅𝔬 = *licere renuntiat sibi.*

omnis has = BV. G𝔗 . . . 𝔅𝔬 = *omnes has.* Rell. n. l. G (s∾) — *non* ante *miserias.* GDE 𝔗 . . . ℭ1. = *nec sentit quidem.* E — *feriunt,*

litas aut amicorum liberorumque amissio et patriae bello flagrantis calamitas. Haec non nego sentire sapientem: nec enim lapidis illi duritiam ferriue adserimus. nulla uirtus est quae non sentias perpeti. XI. Quid ergo est? Quosdam ictus recipit, sed receptos euincit et sanat et conprimit: haec uero minora ne sentit quidem nec aduersus ea solita illa uirtute utitur dura tolerandi, sed aut non adnotat aut digna risu putat. Praeterea, cum magnam partem contumeliarum superbi insolentesque faciant et male felicitatem ferentes, habet quo istum adfectum inflatum respuat, pulcherrimam uirtutem omnium, animi sanitatem: illa quicquid eiusmodi est transcurrit ut uanas species somniorum uisusque nocturnos nihil habentis solidi atque ueri. Simul illud 2 cogitat omnes inferiores esse, quam ut illis audacia sit tanto excelsiora despicere. Contumelia a contemptu dicta est, quia

etiam. G = *feriunt, etsi non.* P4. = *sed non pervertunt.* P2. 𝔗...𝔊 = *pervertant.* Acidal. (ad Vell. II, 16.) ait se vidisse alibi scriptum: *etiamsi non penetrant.* B = *flagantis.* V = *duritiam vim ferri.* D (m∾) E = *duritiam fore asserimus.*

quae non sentias perpeti = 𝔈1.... 𝔅o. BVADE P3. 4. Col. Ort. Rom. Trist. Anic. Scal. = *quae non sentiat se perpeti.* quod uescio an recipiendum fuerit. G = *quae non sentiat se peperci.* P2. 𝔗𝔅 = *quae non sentiat perpeti.* Germ. = *quae se non sentiat perp.*

Cap. XI.

et sanat = BGVADE. 𝔗...𝔅o — *et.* Tronc. = *haec nostra minora.* GVE = *non sentit quidem.* D(m∾) mE = *non sedit quidem.* 𝔗𝔅 = *nec sentit q.* V = *sed aut non advocat.* G = *sed digna risu.* G V P3. 4. Ort. = *cum contumeliarum magnam partem.* Acidal. (l. l.) legit: *cum magnam partem contumelias.* B = *habet quod.*

istum adfectum inflatum = BAGr. (Ort. p.m. = *afflatum*) 𝔗... 𝔊 𝔊ro ...𝔅o. GVDE = *istum inflatum affectum.* 𝔐...𝔏4. = *illum affectum infl.*

animi sanitatem = Col. A = *animi magni animitatem* (*sanitatem* suppletur in m). B + *animi sanitatem magnanimitatem.* P2. = *animi sanitate magnanimitatem.* P3. = *animi omnium sanitatem magnanimitatemque.* P4. = *animum, sanitatem, magnanimitatemque.* GVDE Ort. 𝔗𝔅 + *animi sanitatem magnanimitatemque.* 𝔈1....𝔅o + *animi sanitatem magnitudinemque.*

eiusmodi = BVA Anic. GDE Scal. Tronc. = *huiuscemodi.* 𝔗... 𝔅o = *huiusmodi.* G (n.) + *terras transcurrit.*

vanas species somniorum = BGVA DE. P2. = *vana somniorum.* quod Grut. dicit orationis quasi carbunculum. P3. 4. Col. Ort. 𝔗...𝔅o = *vanas somniorum species* (sed opinor Gruterum non attendisse ad ordinem verborum).

habentis = B. GV 𝔗...𝔅o = *habentes.* Rell. n. l.

atque veri = BGVADE Gr. 𝔗𝔅 𝔊ro ... 𝔅o. 𝔈1.... 𝔏4. = *neque veri.*

2. 𝔗... 𝔈2. = *quantum illis audacia* [𝔈1. 2. = *audaciae*] *sit, tanto audaciora* (mm 𝔈1. 2. ∾). G(m∾) = *quam ut illis audita sit.* P2. = *quantum illis audacia sit* ∾. GDmE Pinc. v. l. P4. = *tanto celsiora.* E = *tanto cẽsiora.* Rell. etiam Col. Ort. P3. ∾.

nemo, nisi quem contempsit, tali iniuria notat: nemo autem maiorem melioremque contemnit, etiam si facit aliquid quod contemnentes solent. Nam et pueri os parentum feriunt et crines matris turbauit lacerauitque infans et sputo adspersit aut nudauit in conspectu suorum tegenda et uerbis obscoenioribus non pepercit: et nihil horum contumeliam dicimus. quare? quia qui fecit contemnere non potest. Eadem causa est cur nos mancipiorum nostrorum urbanitas in dominos contumeliosa delectet: quorum audacia ita demum sibi in conuiuas ius facit, si coepit a domino. et ut quisque contemptissimus et ut ludibrium est, ita solutissimae linguae est. Pueros quidam in hoc mercantur procaces et illorum inpudentiam acuunt ac sub magistro habent qui probra meditate effundunt: nec has contumelias uocamus, sed argutias. XII. Quanta autem dementia est iisdem modo delectari, modo offendi et rem ab amico dictam maledictum uoca-

D (cr. ∾) = *nisi que contempsit.* E = *nisi qui contempsit.* 𝔗 . . . 𝔊 = *afficit tali iniuria* contra mstos etiam Bong. D (s∾) = *melioremque contempsit.* B = *parentium.* V = *et crines matris laceravit infans* rell. om. D (cr. ∾) E (m ∾) = *turbantis.* Apud G *turbavit laceravitque* in lit. Rom. Tronc. = *turbant, lacerantque: Infans ex sputo aspersit.* B = *in conspectu suo.* V = *quia qui facit.*

3. GD(m∾) E = *urbanitas mancipiorum* om. *nostrorum.* Pinc. v. l. P3. (immo 4.) Ort. 𝔈𝔊 — *nostrorum.* Rell. etiam P2. 3. Col ∾. DE = *delectat.* Col. = *miserrimas ius facit.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *in conviviis ius facit.* V = *in convivas vim facit.* D = *ius fecit*

et ut quisque contemptissimus et ut ludibrium est = BVD(s.m.) Col. Ort. P2. 4. A = *et ut quisque contemptissimis* [s.m. + *contemptissimus is*] *et ut ludibrium est.* DE — *et* ante *ut quisque.* G = *ut quisque contempsimus* ∾. 𝔈1. = *ut quisque contempsimus, ut ludibrium est.* P3. = *Et ut quisque contemptissimus et ludibrio est.* 𝔗𝔅 = *et ut contemptisumus. Et ut ludibrium est.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *Ut quisque contemptissimus, et ut maxime ludibrio est.* 𝔊ro . . . 𝔅o = *Ut quisque contemptissimus et ludibrio est.* cf. Gron. ad Liv. I, 25, 13.

Pueros quidam = BVAD (s.m.) P3. Col. 𝔐; idem laudat Torrent. ad Suet. Aug. c. 83. p. 130. GDE P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔅o = *Pueros quidem.* B 𝔗𝔅 = *in hac.* unde possis coniicere *in haec.* D(cr.∾) E = *in hoc mereantur.*

et illorum = BGVADE. 𝔗 . . . 𝔅o = *et eorum.* sG = *imprudentiam.* E = *impudentia.*

ac sub magistro = BGVAD. E = *Ac cum* [n.] *magistro bene qui.* 𝔗 . . . 𝔅o = *et sub magistro.*

meditate effundunt = G(s.m.) VA P2. Col. 𝔗 . . . 𝔈1. Germ. m𝔈1. = *immeditate.* G (p.m.) = *medietate offunduntur.* P4. = *medietate offenduntur.* B = *medietate effundunt.* P3. = *meditati effundunt.* DE Pinc. v. l. m𝔈 = *immeditata effundunt.* Torrent. l. l. citat *immeditata effundant.* Adr. Behotius (Apophorett. II, 16. p. 112.) Vetus, inquit, lectio *immeditata effundunt:* tu scribito *meditata* (= D s.m.). 𝔈2. . . . 𝔅o = *meditate effundant.* quod tenerem, si in mstis legeretur. Col. = *sed versutias.*

Cap. XII.

GV = *hiisdem.* 𝔗 . . . 𝔊 = *hisdem.* G (m∾) D(m∾) E = *ab ami-*

re, a seruulo ioculare conuicium? Quem animum nos aduer-
sus pueros habemus hunc sapiens aduersus omnes quibus etiam
post iuuentam canosque puerilitas est. An quicquam isti profe-
cerunt quibus animi mala sunt auctique in maius errores, qui
a pueris magnitudine tantum formaque corporum differunt cete-
rum non minus uagi incertique, uoluptatium sine delectu adpe-
tentes, trepidi et non ingenio, sed formidine quieti? Non ideo 2
quicquam inter illos puerosque interesse quis dixerit, quod illis
talorum nucumue et aeris minuti auaritia est, his auri argenti-
que et urbium. quod illi inter ipsos magistratus gerunt et prae-
textam fascesque ac tribunal imitantur, hi eadem in campo foro-
que et in curia serio ludunt. illi in litoribus arenae congestu
simulacra domuum excitant, hi ut magnum aliquid agentes in
lapidibus ac parietibus et tectis moliendis occupati tutelae corpo-
rum inuenta in periculum uerterunt. Ergo par pueris longius- 3
que progressis, sed in alia maioraque error est. Non inmerito
itaque horum contumelias sapiens ut iocos accipit. et aliquando
illos tamquam pueros malo poenaque admonet [et adficit], non

co datam. 𝔗𝔅 = *maledictam.* G = *vocari* [= DE] *a serculo* (m∾). AD(cr.∾) E = *iocolari.* GVD(m∾) E P3. 4. 𝔗 . . . 𝔊 = *adversus pueros habebimus* (Grut. ex 𝔈2. male laudat *habemus*). P2. = *adv. p. habebamus.* Rell. etiam Ort. Col. ∾. D = *Habet sapiens.* G (m∾) = *post viventem.* D (cr.∾) = *An quicquid.* G (cr.∾) DE = *animi mali sunt.* G = *actique.* D + *errores eorum sunt.* GD (m∾) E — *corporum.*

voluptatium = A. BGVD (s.m.) E Col. Pall. 𝔗 . . . 𝔊 𝔏4. . . . 𝔚o = *voluptatum* (𝔈1. = *voluntatum*). D (p.m.) Ort. 𝔐 . . . 𝔏𝔍u = *voluptatem.* B 𝔐 . . . 𝔚o = *sine dilectu.* B 𝔗𝔅 = *apparentes.*

2. Ort. = *nec quicquam ideo.* Amicus Gruteri ci. = *Num ideo quicquam.*

nucumve = BVA. G(lit.) DE 𝔗 . . . 𝔚o = *nucumque.* A (cr.∾) = *avaria est.* G + *at et urbium.* B (s∾) — *et.* P2. + *inter se ipsos.* G (s∾) — *ipsos.* D = *magistratum.* D (s∾) = *facesque.* GPinc. v. l. = *Hi eodem in campo.* P4. = *Hi eodem campo.* VCol. P2. 3. 𝔗 . . . 𝔈2. = *Hi autem in campo.* Ort. = *Hi autem eodem in campo.* Rell. etiam Pinc. ci. ∾. E — *et* ante *in curia.* Rom. 2. = *ex curia.* 𝔗 . . . 𝔊 — *et in curia.* Col. = *seria ludunt.* Scal. Tronc. 𝔐 . . . 𝔏𝔍u — *serio.*

arenae congestu = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔏4. . . . 𝔚o (A = *harenae*). 𝔐 . . . 𝔏𝔍u = *arena congesta.* G (m∾) V = *domum.* DE = *et domuum.* mD 𝔗 . . . 𝔊 = *domorum.* GVDE + *hi autem ut magnum.* mD = *et testis.* G = *et textis.* BDE = *molendis.*

tutelae corporum = BADE. V = *tutelam corporum.* GDmV 𝔈1. . . . 𝔚o = *ad tutelam corporum.* 𝔗𝔅 = *ad tutela corporum.* G = *vertitur.*

3. G (cr.∾) D(cr.∾) = *longiusque progressus.* 𝔈1. 2. = *sed longius progressus.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. B = *eorum contumelias.* E = *pueris malo.* D (cr.∾) = *pueros malos.* 𝔈1. = *mala poenaque.* VA — *et* ante *adficit.* Voces suspectas uncis circumdedi. cf. XI, 2. ubi *afficit* pro *notat* in contextum olim irrepsit.

quia accepit iniuriam, sed quia fecerunt, et ut desinant facere. Sic enim et pecora uerbere domantur. nec irascimur illis, cum sessorem recusauerunt, sed conpescimus, ut dolor contumaciam uincat. Ergo et illud solutum scies quod nobis opponitur. Quare, si non accepit iniuriam sapiens nec contumeliam, punit eos qui fecerunt? non enim se ulciscitur, sed illos emendat. XIII. Quid est autem quare hanc animi firmitatem non credas in uirum sapientem cadere, cum tibi in aliis idem notare, sed non ex eadem causa liceat? Quis enim phrenetico medicus irascitur? quis febricitantis et a frigida prohibiti maledicta in malam partem accipit? Hunc adfectum aduersus omnis habet sapiens quem aduersus aegros suos medicus: quorum nec obscoena, si remedio egent, contrectare nec reliquias et effusa intueri dedignatur nec per furorem saeuientium excipere conuicia.
2 Scit sapiens omnis hos qui togati purpuratique incedunt, [ualentes] coloratos male sanos esse: quos non aliter uidet quam aegros intemperantis. Itaque ne succenset quidem, si quid in morbo petulantius ausi sunt aduersus medentem et quo animo honores

G(s∾) D(cr.∾)E = *accipit iniuriam.* D + *et sed quia.* 𝔈1. ... 𝔊 — *et* ante *ut desinant.* G (cr.∾) = *Sic igitur et peccora.* D(cr.∾) = *peccorum.*

recusaverunt = BGVADE. 𝔗 ... 𝔅o = *recusaverint.* sG = *compescimur.* V — *et* post *Ergo.* BGD (cr.∾) E = *illum solutum.*

sapiens nec contumeliam = BGVA DE. 𝔗 ... 𝔅o = *nec contumeliam sapiens.*

Cap. XIII.

B = *Quid autem* om. *est.* mVDE = *animi infirmitatem.* G (s.m.) — *tibi* ante *in aliis.* D = *in illis idem.* E = *illis idem* om. *in.* A = *notares et.* D = *notare idem sed.* GD (n.) E + *causa tibi liceat.*

et a frigida = BsGADE Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. GV 𝔗 ... 𝔏4. — *a.* B = *prohibi.*

omnis = B. GV 𝔗 ... 𝔅o = *omnes.* Rell. n. l. D(cr.∾) = *quam adversus.* 𝔗 ... 𝔈2. = *quemadmodum adversus aegros suos* contra mstos etiam Pinc. Gr. D(m∾) — *suos.* GDE Rom. 2. + *habet medicus.* D(m∾) — *nec* ante *obscoena.* D (cr.∾) E = *si de medio egent.* V = *eget.*

contrectare = A 𝔗 ... 𝔊 𝔅1. ... 𝔅o. BGVDE 𝔐 ... 𝔊ro = *contractare.* B = *nunc reliquias.* D (s∾) E = *nec res aliquas.* E = *effusas.* G(cr.∾) = *dedignantur.* G + *servientium vel saevientium.*

2. B — *hos* post *omnis.* ita scripsi ex eodem. GV 𝔗 ... 𝔅o = *omnes.* Rell. n. l. D(cr.∾) = *incendunt.*

[*valentes*] *coloratos male sanos esse* = BVAmD Col. Ort. P2. 3. GDE = *valentes male coloratos sanos esse.* P4. = *valentes malo coloratos sonos.* 𝔗 ... 𝔊 𝔏 ... 𝔅o + *valentes coloratosque male sanos esse.* 𝔐 = *coloratos maleque sanos esse* om. *valentes,* quod mihi quoque suspectum. D (m∾) — *non* ante *aliter.*

intemperantis = A. BGVE P3. 4. Pinc. v. l. 𝔈 ... 𝔅o = *intemperantes.* D duo Gr. 𝔗 ... 𝔈2. = *intemperatos.* GVmD 𝔗𝔅 = *nec succenset q.* DE = *nec suo cesset quidem.* mA = *ne succendit quidem.* BA (m∾) — *quidem.* D (m∾) = *in morbo postulantius usi sunt.* E (n.) = *po-*

eorum nihilo aestimat eodem parum honorifice facta. Quemad- 3
modum non placebit sibi, si illum mendicus coluerit, nec contu-
meliam iudicabit, si illi homo plebis ultimae salutanti mutuam
salutationem non reddiderit: sic ne se suspiciet quidem, si il-
lum multi diuites suspexerint. scit enim illos nihil a mendicis
differre, immo miseriores esse: illi enim exiguo, hi multo
egent. Et rursus non tangetur, si illum rex Medorum Atta- 4
lusue Asiae salutantem silentio ac uoltu adroganti transierit:
scit statum eius non magis habere quicquam inuidendum quam
eius cui in magna familia cura obtigit aegros insanosque con-
pescere. Num moleste feram, si mihi non reddiderit nomen
aliquis ex his qui ad Castoris negotiantur nequam mancipia
ementes uendentesque, quorum tabernae pessimorum seruorum
turba refertae sunt? non, ut puto: quid enim is boni habet sub
quo nemo nisi malus est? Ergo ut huius humanitatem inhuma- 5
nitatemque neglegit, ita et regis. Habes sub te Parthos et Me-
dos et Bactrianos: sed quos metu contines, sed propter quos

stulancius ausi sunt. 𝔗 = *pecu-lantius.* Ort. = *et aequo animo honores.* 𝔗𝔚 = *aequo animo* om. *et.* 𝔈1. 2. — *et* ante *quo* contra mstos etiam Pinc. Gr. G(n.) + *nihilo minus aestimat.* V(cr. ∾) = *aestimant.* E (n.) = *eximat.*

3. *non placebit sibi* = BGVADE Scal. Dal. 𝔗 . . . 𝔚o = *non placet sibi.* B = *medicus.* G = *si illum homo plebis ultime salutanti* [hoc n.] *medicus coluerit.* G — *homo . . . salutanti.* D = *saluti mutuam solutionem.* BA = *ne suspiciet quidem* om. *se.* G (cr. ∾ partim in m) = *si nec suscipiet quidem.* DE Ort. 𝔈1. = *nec suscipiet* [mD = *suspiciet*] *quidem.* V quatuor Gr. 𝔗𝔚 = *nec suspiciet q.* 𝔈2. . . . 𝔚o = *nec se suspiciet q.* G (cr. ∾) = *suspexerunt.* B = *scit autem illos.* G = *nihil a medicis.*

4. *Et rursus* = GVAD 𝔗 . . . 𝔐 𝔍u ed. Par. a. 1613. E = *et mersus.* B 𝔏 . . . 𝔚o = *Et rursum.* G = *si illi rex Medorum.* D(cr. ∾) = *salutatione silenti.* GV = *transierit arroganti.* V + *Sic enim scit statum.* mD + *scit enim statum.* B = *quam eius qui.* GD (m∾) — *in* ante *magna.* sG = *familie.* BG = *optigit.* V = *obtigit.* 𝔗𝔚 = *contingit.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *contigit.* BG D(cr. ∾) E = *Non moleste feram.* V P2. 3. Anic. = *ad Castora negociantur.* DE = *ad Castoras neg.* mG 𝔗 . . . 𝔈2. = *ad castra neg.* Col. = *ad Castoria neg.* mCol. = *id est medicamenta quae fiunt de testiculis Castoris.* Burm. (ad Prop. I, 9, 4. p. 99.) ci. = *ad catastas* sive *in catastis neg.* Rell. etiam Pinc. P4. ∾. V = *quorum tabulae pessimorum.* D = *pessimorum suorum.* B = *quid enim his boni.*

5. 𝔗 . . . 𝔈2. = *huiusmodi humanitatem* contra mstos etiam Pinc. Gr. D (m∾) — *inhumanitatemque.* G = *inhumanitatemque necglexit.* V = *ita et regit.* P2. 4. 𝔗 . . . 𝔈2. = *habentis sub se Parthos.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

et Medos = VADE Col. P2. 3. 4. BG Pinc. v. l. 𝔗 . . . 𝔚o — *et.* B = *et bac*$\overset{t}{c}$*dianos*. G (s.m.) P3. (an 4?) 𝔗 . . . 𝔈1. (m𝔈1. ∾) = *et Britannos.* G (s∾) — *sed* ante *quos metu.* D(m∾) = *scilicet quos metu.* Ex. Fac. et Prim. Ort. = *sed per quos.*

remittere arcum tibi non contigit, sed postremos, sed uenales, sed nouum aucupantes dominium. Nullius ergo mouebitur contumelia. omnes enim inter se differunt: sapiens quidem pares illos ob aequalem stultitiam omnis putat. Nam si semel se demiserit eo, ut aut iniuria moueatur aut contumelia, non potuerit umquam esse securus: securitas autem proprium bonum sapientis est. Nec committet, ut iudicando contumeliam sibi factam honorem habeat ei qui fecit: necesse est enim a quo quisque contemni moleste ferat suspici gaudeat. XIV. Tanta quosdam dementia tenet, ut sibi contumeliam fieri putent posse a muliere. Quid refert quantum habeat, quot lecticarios, quam oneratas aures, quam laxam sellam? aeque inprudens animal est et, nisi scientia accessit ac multa eruditio, ferum, cupiditatum inconti-

Pinc. ci. = *remittere animum.*

tibi non contigit = BAE 𝔊ro ... 𝔑u 𝔅o. GVD ex. Fac. et Prim. 𝔈 ... 𝔏4. 𝔅2. = *tibi non contingit.* 𝔗 ... 𝔊2. = *non tibi contingit.* BGV 𝔗 ... 𝔊 = *postremos et venales.* A = *post terrimos sed venales.* D (m∾) = *habes teterrimos et venales.* E = *habes deterimos et venales.* G (m∾) — *dominium.* 𝔊1. ... 𝔏 𝔍u = *dominum* contra mstos etiam Pinc. P2. 3. Ort. Col.

6. BGDE + *sapiens si quidem.*

omnis = BAmD. GV 𝔗 ... 𝔅o = *omnes.* G(m∾) D(m∾) — *omnis ... aut iniuria.* E — *omnis putat.*

Nam si semel = BmGVAmDE 𝔗 ... 𝔐 𝔅1. ... 𝔅o. 𝔏 ... 𝔊ro = *Iam si semel.*

se demiserit = AmDE Pinc. ci. 𝔈 ... 𝔊ro 𝔑u 𝔅2. (𝔑u = *dimiserit*, sed errore librarii). BGV Gr. 𝔗 ... 𝔊2. 𝔅1. 𝔅o = *se dimiserit.* mD — *ut* ante *aut iniuria.* BG = *esse secutus.*

ut iudicando = GADE P3. Ort. P4. = *ut indicando.* P2. 𝔗 ... 𝔊 + *ut in iudicando.* Col. = *aut iudicando.* BV 𝔐 ... 𝔅o = *ut vindicando.*

contumeliam sibi factam = BVA. GD 𝔗 ... 𝔅o = *sibi contum. f.* G = *habeat eius qui.* BG — *est* post *necesse.* G (cr.∾) = *aliquo quisque.* P2. 4. = *contemptum.* Ort. = *contemnitur.*

moleste ferat = BGVADE P2. 3. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔊. Col. = *modeste ferat.* 𝔐 ... 𝔅o = *moleste fert.* G D(m∾) 𝔗𝔅 = *suscipi gaudeat.*

Cap. XIV.

sibi contumeliam fieri putent posse = A. B = *sibi contumeliam posse fieri putent.* V = *sibi contum. fieri posse putent.* G (s∾) DE — *posse* (E = *feri*). 𝔗 ... 𝔅o = *contumeliam sibi posse fieri putent* (𝔗𝔅 = *putant*). BGADE = *quam habeat.* VsA Col. P2. 3. 4. 𝔗 ... 𝔊1. = *quam habeant.* Ort. = *quam hanc.* 𝔐 — *quantum habeat.* B P3. 𝔗 ... 𝔊1. = *quos lecticarios habentem.* Col. = *quos lecticarios.* V = *quos lecticarios habentem.* P2. 4. = *equos lecticarios habentem.* Ort. = *equos lecticarios.* G = *eques lecticarios.* A = *quod lecticarios habentem.* DE(cr.∾) = *qua lecticarios habentem.* G (s∾) = *oneratos aures.* A = *aequae.*

inprudens animal est = BGVADE Ruhk. ci. 𝔑u 𝔅o. 𝔗 ... 𝔅1. 2. = *impudens animal est.* „*Impudens* tamen est retinendum: elucet hoc e verbis: *Tanta — muliere:* atqui contumeliam facere est impudentis: deinde quod *ferum* etc. addit.“ [Ruhk. ms.]. G P4. = *cupiditatis ferme incontinens.* G (s.m.) mD = *cupiditatum fere incont.* P3. 𝔗 ... 𝔊 = *fere cupid. incont.* V = *sere cupid. incont.* D = *cupiditatum infirmum*

nens. Quidam se a cinerario inpulsos moleste ferunt et contu-
meliam uocant ostiarii difficultatem, nomenclatoris superbiam,
cubicularii supercilium. O quantus inter ista risus tollendus est,
quanta uoluptate inplendus animus ex alienorum errorum tumultu
contemplanti quietem suam! Quid ergo? sapiens non accedet 2
ad fores quas durus ianitor obsidet? ille uero, si res neces-
saria uocabit, experietur et illum quisquis erit tamquam ca-
nem acrem obiecto cibo leniet. nec indignabitur aliquid inpen-
dere, ut limen transeat, cogitans et in pontibus quibusdam pro
transitu dari. Itaque illi quoque quisquis erit qui hoc saluta-
tionum publicum exerceat donabit: scit emere uenalia. Ille
pusilli animi est qui sibi placet, quod ostiario libere respondit,
quod uirgam eius fregit, quod ad dominum accessit et petiit co-
rium. Facit se aduersarium qui contendit, et ut uincat, par 3
fuit. At sapiens colaphis percussus quid faciet? quod Cato,
cum illi os percussum esset: non excanduit, non uindicauit in-

et incont. E = *cupiditatum ferinum et incont.* P2. = *ferrum cupid. incont.* Col. = *fertur cupiditatum incontinens.* B = *cupiditatium.* quod nescio an recipiendum fuerit. A Ort. Scal. Anic. ∾. 𝔗𝔚 = *Quidem.* G = *a cineratio.* E = *nomenuculatoris.* mG = *nominumculatoris.* V = *numunculatoris.* BG 𝔗𝔚 = *nomen cultoris.* mE = *habentis ymyos.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *nomenculatoris.* AE ∾. A = *quantus risus inter ista risus* [BsE =] *tolerandus est.* D = *inter ista rursus* [cr. ∾] *tollerandus est.* P2. = *risus colendus est.* Rell. etiam duo Gr. ∾. GV (cr. ∾) D(cr. ∾) E = *voluntate.* G (cr. ∾) E = *ex aliorum errorum.* D(cr. ∾) = *ex aliorum tumultu* om. *errorum.* B = *contemplati.* 𝔗 . . . 𝔊 = *contemplari q. s.*

2. G (m∾) = *dictus ianitor.* D (m∾) E — *durus.* GD (cr. ∾) E = *res necessarias.* E P2. = *quisque erit.* P3. = *quisquis erat.* Germ. 𝔗 . . . 𝔊2. = *et illum quem quaerit.* B(cr. ∾) = *nec dignabitur.* G (m∾) = *cogitant et.* G (cr. ∾) = *quibusdam transitum dari.* B — *pro.* G = *illi quoque quies erit.* mG = *quis eis erit.* D = *que ille erit.* P4. = *qui hoc salutatorum publicum.* P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *qui salutatorium publicum.* Ort. ÷ *qui hoc opus vel munus salutationum publ.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾.

exerceat = BGVADE Col. P3. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊. probat Stephan. Prood. II, 10. P2. — *exerceat.* 𝔐 . . . 𝔚o = *exercet.* sG = *dabit.* Ort. = *accessit petitorium.* BA Col. P2. = *et petit corium.* sed ipsum hoc est Perfectum. VDE P3. cod. Lips. = *petens corium.* G Pinc. ex. dom. = *petens torvum.* mG ex. Fac. et Prim. = *petens thronum.* P4. = *petens, torum facit se.* 𝔗 . . . 𝔊1. = *et petit tornum* (m𝔊1. ∾). 𝔊2. (m∾) = *et petiit tornum.* m𝔊2. = *et petiit torum.* probat Grut. 𝔊𝔊 = *et petiit thorum.* m𝔊2. Lips. ci. = *et petiit lorum.* Etiam Iur. = *corium.*

3. P2. 𝔚1. 𝔑u 𝔚o = *Fecit se adv.* Rell. etiam Gr. ∾. A (m∾) E — *se adversarium.* BV P2. 4. Col. + *facit qui contendit.* D(cr. ∾) = *facit quod contendit.* D (cr. ∾) E = *ut vincat pax fuit.* B = *Ac sapiens.* B GE = *non exaudivit.* D (cr. ∾) = *non exavit.* D(m∾) E — *non vindicavit.*

iuriam. ne remisit quidem, sed factam negauit. Maiore animo non agnouit quam ignouisset. Non diu in hoc haerebimus: quis enim nescit nihil ex his quae creduntur mala aut bona ita uideri sapienti ut omnibus? Non respicit quid homines turpe iudicent aut miserum. non it qua populus: sed ut sidera contrarium mundo iter intendunt, ita hic aduersus opinionem omnium uadit. XV. Desinite itaque dicere: Non accipiet ergo sapiens iniuriam, si caedetur? si oculus illi eructur? non accipiet contumeliam, si obscoenorum uocibus inprobis per forum agetur? si in conuiuio regis recumbere infra mensam uescique cum seruis ignominiosa officia sortitis iubebitur? si quid aliud ferre cogetur eorum quae excogitari pudori ingenuo molesta possunt? In quantumcumque ista uel numero uel magnitudine cre-
2 uerint, eiusdem naturae erunt. Si non tangent illum parua, ne maiora quidem. si non tangent pauca, ne plura quidem. Sed ex inbecillitate uestra coniecturam capitis ingentis animi. et cum cogitastis quantum puletis uos pati posse, sapientis patientiae paulo ulteriorem terminum ponitis. At illum in aliis mundi finibus sua uirtus collocauit nihil uobiscum commune habentem.

G (s.m.) V 𝔗 . . . 𝔊 = *non remisit quidem.* 𝔅1. . . . 𝔅o = *nec remisit q.* E = *ne reminiscit quidem.* G 𝔗𝔅 = *quam agnovisset.*

mala aut bona = mss. 𝔗 . . . 𝔅o = *bona aut mala.* B = *sapienti ut hominibus.* Col. + *ut sit̄* [*t* ambiguum, ut possit etiam pro *c* accipi] *omnibus volgo.* G P3. = *non id qua populus.* Col. P2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *non id quod populus.* A = *non hit qua populus.* BA(s.m.) D = *non ut qua pop.* Agric. ci. = *non it quo pop.* Rell. etiam P4. Ort. ∾. G(s∾) — *mundo.* B = *iter incedunt.*

Cap. XV.

B = *Non accipit ergo.* D (cr.∾) = *Non accipiet itaque.* Germ. = *si caedatur. si oculus illi eruatur.* P2. — *si oculus illi eruetur.* 𝔗𝔅 = *si oculos illi eruet.* 𝔈1. = *si oculus illi eruet?* 𝔈2. = *si quis oculos illi eruet.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. GD (cr.∾) E = *per forum ageretur.* G + *cum servis suis.* Ort. = *sortitus iubebitur.* E = *officia sortiturus videbitur.* GD (m∾) E Rom. 2. Scal. = *facere cogetur.* B + *eorumque quae.* BGVD (m∾) E = *pudori ingenio.* G(m∾) — *molesta.* D(m∾) = *numerorum* om. *vel.* E — *vel.*

2. E — *si non tangent . . . ne plura quidem.* 𝔗 . . . 𝔊 = *si non tangant illum.* V𝔗 . . . 𝔊 = *nec maiora quidem.* B — *quidem.* BG(s.m.) V𝔗 . . . 𝔊 = *nec plura quidem.* G(p.m.) = *vel plura quidem.* Col. = *Videlicet ex imb. vestra.* In reliquis Gr. potuit fuisse *Scilicet ex imb.* P3. 4. = *ex imbecillitate nostra.* D(cr. ∾) = *ex imbecillitate natura* (*ñ̃a* = *natura.* *nr̃a* = *nostra*). P2. 𝔗 . . . 𝔈2. + *coniecturam non capitis.* P4. = *capiet.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. BG(s∾) DE 𝔗 . . . 𝔊 = *et cum cogitatis.* B = *quantum puteũ vos poti.* G — *putetis.* Rom. 2. Trist. = *sapienti patientiae.* BVD(cr.∾) E Anic. Scal. 𝔗𝔅 = *sapientis sapientiae.* 𝔈1. = *sapientiae* om. *sapientis.* E = *terminum proponitis.* G (s∾) — *finibus.*

Quare et aspera et quaecumque toleratu grauia sunt audituque et uisu refugienda, — non obruetur eorum coetu et qualis singulis talis uniuersis obsistet. Qui dicit illud tolerabile sapienti, illud intolerabile et animi magnitudinem intra certos fines tenet male agit: uincit nos fortuna, nisi tota uincitur. Ne putes 3
istam Stoicam esse duritiam, Epicurus quem uos patronum inertiae uestrae adsumitis putatisque mollia ac desidiosa praecipere et ad uoluptates ducentia, *Raro, inquit, fortuna sapienti interuenit.* Quam paene emisit uiri uocem! Uis tu fortius loqui et illam ex toto submouere? Domus haec sapientis angusta, sine cultu, sine strepitu, sine adparatu nullis obseruatur ianitoribus turbam uenali fastidio digerentibus: sed per hoc limen uacuum et ab ostiariis liberum fortuna non transit. scit non esse illic sibi locum ubi sui nihil est. Quodsi Epicurus quoque 4
qui corpori plurimum indulsit aduersus iniurias exsurgit, quid apud nos incredibile uideri potest aut supra humanae naturae

Quare et aspera et quaecumque = BGVADE Pall. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. Ex. Fac. et Prim. 𝔊𝔊 + *Quare et si aspera* ∾. Col. = ∾ *quantumcumque.* Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔅o = *Quare et si aspera et quantumcunque.* B = *toleravi.*

gravia sunt = BGVADE 𝔗 . . . 𝔐. Pinc. ci. 𝔏 . . . 𝔅o = *gravia sint.* 𝔗𝔅 = *et usu refugienda.* GDE = *et visu fugienda.* idem ex 𝔐 laudat Grut. sed edd. Par. et Comm. ∾. B = *et visu et fugienda.* 𝔊 . . . 𝔐 + *refugienda ingruerint* contra mstos etiam Gr. Ἀναχόλουθον significavi lineola interposita. 𝔗 . . . 𝔈2. = *eum non obruent cum eorum coetu.* 𝔐 + *etiam eorum coetu* contra mstos etiam Gr. GD (cr. ∾) E = *obsistit.* D (cr. ∾) = *Quid dicit.* G (m∾) D(m∾) — *sapienti illud intolerabile.* V Ort. = *intra certos terminos.* G(s.m.) Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔐 = *teneri.* Rell. etiam Gr. ∾. B + *et male.* BG s∾) D (s.m.) = *male ait.* mD + *Vincit enim.* E = *Vicit nos.*

nisi tota vincitur = BGVADE Pinc. v. l. Col. Pall. Anic. Tronc. Scal. D(s.m.) Ort. 𝔗 . . . 𝔅o = *nisi tota vincatur.*

3. *Ne putes* = BGVADE Pinc. v. l. P3. 4. Col. Ort. P2. 𝔗 . . . 𝔅o = *Nec putes.* sA = *Ne dicas.* V = *ipsam hanc Stoicam.* Ort. = *hanc Stoicam.* G (m∾) = *istam Strucam.* V = *duritiam esse.* B = *asumitis.* G = *ac desidiosa praecerpere.* D(m∾) — *et* ante *ad voluptates.* E 𝔗 . . . 𝔊 = *et ad voluptatem.* 𝔐 = *Rara, inquit* contra mstos etiam Gr.

fortuna sapienti intervenit = mss. 𝔗 . . . 𝔅o = *sapienti intervenit fortuna.* V = *Vis fortius loqui et illu.* P4. = *et olla.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *et illum* contra mstos etiam Pinc. Gr. D (m∾) — *ex* ante *toto.*

nullis ad servatur ianitoribus = AD P2. Iur. (P2. = *asservatur*). B = *nullis ad* [sp. vc.] *ianitoribus.* G = *nullis assumatur ianitoribus.* VmGE P3. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔅o = *nullis observatur ian.* D(cr. ∾) = *fastigio.* Quaedam exx. Pinc. m𝔊 = *venali studio.* BG (cr. ∾) = *degerentibus.* V = *dirigentibus.* mA = *digerentibus* explicat per *segregantibus.* B = *si per hoc limen.* G (cr. ∾) = *non esse illis sibi.* P2. = *ubi suum nihil est.*

4. V 𝔗 . . . 𝔈1. = *Quid si Epic.* mV = *plurimum sensit.* V = *exsurget.*

mensuram? Ille ait iniurias tolerabiles esse sapienti, nos iniurias non esse. XVI. Nec enim est quod dicas hoc naturae repugnare. Non negamus rem incommodam esse uerberari et inpelli et aliquo membro carere: sed omnia ista negamus iniurias esse. non sensum illis doloris detrahimus, sed nomen iniuriae quod non potest recipi uirtute salua. Uter uerius dicat uidebimus: ad contemptum quidem iniuriae uterque consentit. Quaeris quid inter duos intersit? Quod inter gladiatores fortissimos quorum alter premit uolnus et stat in gradu, alter respiciens ad clamantem populum significat nihil esse et interce-
2 di non patitur. Non est quod putes magnum, quod dissidemus.
Illud quo de agitur, quod unum ad uos pertinet utraque exempla
hortantur, contemnere iniurias et quas iniuriarum umbras ac
suspiciones dixerim contumelias ad quas despiciendas non sa-
piente opus est uiro, sed tantum conspiciente qui sibi possit di-
3 cere, Utrum merito mihi ista accidunt an inmerito? Si merito,
non est contumelia, iudicium est. si inmerito, illi qui iniusta
facit erubescendum est. Et quid est illud quod contumelia dici-

V = *iniurias in tolerabiles.* G(s.m.) = ĩ ủo *iniurias non esse.* 𝔈𝔊 = *nos iniuriis non esse* contra mstos etiam Bong. ex Cui.

Cap. XVI.

Nec enim est = BG (s.m.) VADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊. G(p.m.) — *est.* Grut. ci. = *Nec tamen est.* 𝔐 . . . 𝔅o — *enim.* G(cr. ∾) = *naturae impugnare.* B = *sed omnes istas negamus.* G = *sed omnino negamus.* D(cr. ∾) E = *iniuriam esse.* GDE = *doloris demimus.* G (s∾) D(cr. ∾) E = *Utrum verius.* Tronc. = *Uter verum.* G (s.m.) = *Quid inter gladiatores.* sA + *volnus sibi illatum.* G (cr. ∾) D(cr. ∾) = *et extat.* E = *et estat.* B = *restat* om. *et.* Bong. ex Cui. = *et restat.* adiicit: „forte *restat vel exstat.*“ 𝔗 . . . 𝔊 = *et constat.* VD(cr. ∾) E Ort. = *in gradum.* DE = *aller inspiciens.* VP3. = *adclamantem populum.* Ort. = *ad adclamantem pop.* 𝔗𝔅 = *intercidi.*

2. V = *quod putet.*

quod dissidemus = BGVADE 𝔗 𝔅. 𝔈1. . . . 𝔅o = *quo dissidemus.*

Illud quo de agitur = A Lips. ci. 𝔊rc . . . 𝔅o. D (p.m.) = *Illud quo agitur* om. *de.* GBVD(s.m.)E P2. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *Illud quoque agitur.* P3. = *Istud quoque agitur.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *Illud quidem agitur.*

unum ad vos pertinet = BVAmD. GE = *omnino* [= Rom. 2. Scal.] *ad vos pertinet.* D = *omni ad nos pertinet.* 𝔗 . . . 𝔅o = *unum ad nos pertinet.* 𝔐 . . . 𝔏𝔍u ed. Par. 1613. + *et iniurias* contra mstos etiam Gr. V = *etiam quas iniuriarum.* P3. = *et quasi iniuriarum.* mA = *dixerim. id est. dixisse inveniar.*

non sapiente = BGV 𝔗𝔅. idem voluit Ruben. 𝔈1. . . . 𝔅o = *non sapienti.* Rell. n. l. Ruben. ci. 𝔊ro 𝔅1. = *sed tantum consipiente* contra mstos. AG (s.m.) = *qui si possit dicere.* GsA D (s.m.) Pall. Col. 𝔗𝔅 = *Quid si possit dicere.* D(p.m.) E = *Quis si possit dicere.* V = *Quodsi possit dicere.* Ort. = *Qui si possim dicere.* B = *virum merito mihi.* V = *ista accidant.*

3. G(m∾) — *Si merito . . . si inmerito.* mG = *si immerito, non est.* D(m∾) — *iudicium est . . . illud quod contumelia.* A (cr. ∾) = *rubescen-*

tur? In capitis mei laeuitatem iocatus est et in oculorum ualitudinem et in crurum gracilitatem et in staturam. Quae contumelia est quod adparet audire? Coram uno aliquid dictum ridemus, coram pluribus indignamur et eorum aliis libertatem non relinquimus quae ipsi in nos dicere adsueuimus. Iocis temperatis delectamur, inmodicis irascimur. XVII. Chrysippus ait quemdam indignatum, quod illum aliquis *ueruecem marinum* dixerat. In senatu flentem uidimus Fidum Cornelium, Nasonis Ouidii generum, cum illum Corbulo *struthocamelum depilatum* dixisset. Aduersus alia maledicta mores et uitia conuolnerantia frontis illi firmitas constitit, aduersus hoc tam absurdum lacrimae prociderunt: tanta animorum inbecillitas est, ubi ratio discessit. Quid, quod offendimur, si quis sermonem no- 2
strum imitatur, si quis incessum, si quis uitium aliquod corporis aut linguae exprimit? quasi notiora illa fiant alio imitante

dum est. GV Gr. = *Et quidem illud.* B𝔗... 𝔈2. = *Equidem illud quod.* Ex. Fac. et Prim. = *et quibus illud quod.* Pinc. ci. 𝔖𝔊 = *ex quibus illud quod.* D = *si capitis mei.* mD + *si in cap. m.* G (s∾) = *in capitis mei vanitatem.* mA ad vocem *laevitatem* haec habet: *id est planitie vel depilatione* et al. m. *levitatem id est depilationem.* Edd. = *levitatem.* D (cr.∾) E = *iocatum.* V Pall. Col. 𝔗𝔅 = *crurium.* non contemnit Grut. Rell. ∾. DE = *in staturamque.* D = *egregie dictum ridentes.* E = *dictum ridentes.* sG + *et eorum in aliis.* V = *non reliquimus.* 𝔗... 𝔈2. — *in nos* ante *dicere* contra mstos etiam Pinc. Gr.

Cap. XVII.

G = *Crossius ait.* mG = *Crisipus.* D (cr.∾) = *quidam indignatur.* P2. = *vervecem aliquis marinum.* P3. = *aliquis nec veterem marinum.* P4. = *aliquis venientem maximum.* Col. = *aliquis vervecem maximum.* ℜ... 𝔅 = *venientem aliquis maximum.* 𝔈1. ... 𝔖 = *vervecem aliquis maximum.* Rell. etiam Pinc. Ort. ∾. D (cr.∾) = *In senatum.*

Nasonis Ovidii = BGADE P4. Ort. cod. Lips. Tronc. Scal. = *Ovidii Nasonis.* V Col. P2. 3. ℜ... 𝔅o — *Ovidii.* G (p. m.) = *Scorbulo.* G (s.m.) V Ort. P3. 𝔈2.... 𝔖 = *Corbula.* P2. = *Corbolo.* ℜ... 𝔈1. = *Corbola.* P 4. = *Corbulos.* Rell. etiam Pinc. v. l. Col. ∾.

struthocamelum = BA cod. Dal. Col. = *strudo camelum.* GV = *struco camelum.* P2. 3. = *strucho camelum.* P4. = *trucho camelum.* D = *straho camelam.* mD Ort. = *structio camelum.* E = *straho camelum.* ℜ... 𝔅 = *struto camelum.* Pinc. v. l. = *struchio camelum* (?). 𝔈1.... 𝔅o = *struthiocamelum*, nescio quo iure. B — *depilatum.* B = *alias maledictas*

et vitia convolnerantia = BGVAD E Anic. Tronc. Scal. ℜ... 𝔈1. 𝔈2.... 𝔅o = *et vitam convolnerantia.* ℜ... 𝔅 = *fronte illi.* GD (m∾) E Scal. Rom. 2. = *firmitas erat.* V = *firmitas fuit.* BG(m∾) D (m∾) E — *hoc* post *adversus.* G (cr.∾) = *lacrimae prodiderunt.* V P3. Ort. = *lacrimae constiterunt.* ℜ... 𝔅 + *quod ubi ratio.*

2. V — *Quid.* ℜ... 𝔈2. — *Quid, quod.* Rell. etiam Pinc. ∾. P2. — *si quis incessum.* P4. = *incessuram.* B = *si quid vitium.* ℜ = *vitium aliquid.* V — *illa* post *notiora.* G = *illa fiat.*

quam nobis facientibus. Senectutem quidam inuiti audiunt et canos et alia ad quae uoto peruenitur. Paupertatis maledictum quosdam perussit: quam sibi obiecit quisquis abscondit. Itaque materia petulantibus et per contumeliam urbanis detrahitur, si ultro illam et prior occupes: nemo risum praebuit qui ex se ce-
3 pit. Uatinium hominem natum et ad risum et ad odium scurram fuisse et uenustum ac dicacem memoriae proditum est: in pedes suos ipse plurima dicebat et in fauces concisas. sic inimicorum quos plures habebat quam morbos et in primis Ciceronis urbanitatem effugerat. Si hoc potuit ille duritia oris qui adsiduis conuiciis depudere didicerat: cur is non possit qui studiis liberalibus et sapientiae cultu ad aliquem profectum peruenerat?
4 Adice quod genus ultionis est eripere ei qui fecit contumeliae uoluptatem. Solent dicere, O miserum me! puto, non intellexit: adeo fructus contumeliae in sensu et indignatione patientis est. Deinde non deerit illi aliquando par: inuenietur qui te quoque

GVAE = *Senectutem quidem.* G = *peruxit.* VmG P3. 4. ℜ ... 𝔊 = *percussit.* probat Grut. Rell. etiam Col. P2. Tronc. Anic. Scal. ∾. Ad *quam* Pron. mA = *id est paupertatem.* BV P3. 4. Col. = *obiecit quisque.* P2. = *obicit quisque. eam abscondit.* Rell. etiam Ort. ∾. ℜ ... 𝔚 = *materiam.* ℜ ... 𝔈2. = *propter contumeliam* contra mstos etiam Pinc. Gr. Quaedam exx. Pinc. mℭ = *et ultro illa.*

nemo risum = BGVADE. ℜ ... 𝔚o + *nemo aliis risum.* Germ. 𝔗 ... 𝔈1. = *qui ex se coeperit.* Ort. 𝔈2. = *qui ex se ceperit.* P2. = *qui ex se exceperit.* Pinc. v. l. ℭ𝔊 = *qui ex se coepit.*

3. G = *Vaticinium.* B = *Varium.*

et venustum = BGVADE Gr. ℜ ... ℭ (P3. = *et dicacem.* probat Grut.). 𝔊 ... 𝔚o — *et.* E + *inimicorum dicta evadebat quos.* BG = *inimicorum quam.*

effugerat = BGVADE. ℜ ... 𝔚o = *effugit.*

Si hoc potuit ille = A. BGVDE = *Si hoc ille potuit.* ℜ ... 𝔚o = *Si ille hoc potuit.* G(m∾) — *depudere ... qui studiis.*

depudere didicerat = BD(s.m.) P4. ℜ ... 𝔚o. mGVAD (p.m.) E Pinc. v. l. P2. 3. = *pudere didicerat.* Col. = *pudere dedisceral.* Ort. = *dedere didicerat.* Anic. = *pudorem dedidicerat.* Scal. Pinc. ci. = *pudere dedidicerat.* V = *cui is non.*

pervenerat = BGVADE Gr. ℜ ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔚o = *pervenerit.*

4. V = *est ultionis.* A(s∾) — *est.* G = *eripe ei.*

factae contumeliae = BGVADE Scal. Tronc. Anic. Rom. 2. 𝔈1. ℜ ... 𝔚o (exc. 𝔈1.) — *factae.* A(cr.∾) D(cr.∾) E = *voluntatem.*

O miserum me = BGVADE Gr. Scal. Tronc. Anic. Germ. ℜ ... 𝔈1. 𝔈2. ... 𝔚o — *O.* G(cr.∾) = *non intellexi.* BG (m∾) DE = *fructum.* BG (cr. ∾) = *sensum et indignationem.* D (cr.∾) = *sensu et indignationi.* E = *sensum esse et indignationem.* G(cr.∾) = *patientis esse.* P2. 4. ℜ ... 𝔈2. + *patientis est. Non debet quidem homo esse contumeliosus.* Rell. etiam Gr. ∾. D(s∾) = *non erit illi.* GDE optimus Lips. 𝔊ro ... 𝔚o = *parem invenire.* B = *par invenire.* V = *par. Invenitur.* A ℜ ... 𝔏4. ∾.

uindicet. XVIII. C. Caesar inter cetera uitia quibus abundabat contumeliosus mirabiliter ferebatur omnis aliqua nota feriendi, ipse materia risus benignissima. Tanta illi palloris insaniam testantis foeditas erat, tanta oculorum sub fronte anili latentium toruitas, tanta capitis destituti et emendicatis capillis adspersi deformitas. adice obsessam setis ceruicem et exilitatem crurum et enormitatem pedum. Inmensum est, si nelim singula referre per quae in parentes auosque suos contumeliosus fuit, per quae in uniuersos ordines: ea referam quae illum exitio de-
derunt. Asiaticum Ualerium in primis amicis habebat, ferocem 2
uirum et uix aequo animo alienas contumelias laturum. Huic in conuiuio, item in concione uoce clarissima qualis in concubitu esset uxor eius obiecit. Di boni, hoc uirum audire, principem scire et usque eo licentiam peruenisse, ut, non dico consulari, non dico amico, sed tantum marito princeps et adulte-

G (cr. ∾) = *vindicent.*

Cap. XVIII.

A = *Ḡ. Caesar.* 𝔑𝔗 = *G. Caesar.* D = *Gravis Caesar.* mD = *Gaius Caesar.* Ort. = *Caius Caesar.* 𝔐 — *C.* Germ. Scal. 𝔐 = *mirabili studio ferelatur.* P4. — *mirabiliter.* Rell. etiam Gr. ∾.

omnis = BGVA P2. 4. 𝔑 . . . 𝔈2. Ort. P3. 𝔐 . . . 𝔏4. = *omnes.* DE libri meliores Lips. m𝔈1. m𝔈2. 𝔊𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *omnibus.* Col. = *omnia.* P3. = *aliquando nota.* Ort. Lips. ci. = *feriendo.* D = *ferendis.* E libri meliores Lips. mm𝔈1. 2. 𝔊𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *feriendis.* Rell. etiam Gr. ∾. G(s∾) = *tempore materia.* mD = *materia usus.* E = *pallor vis.* P2. 𝔑 . . . 𝔊 = *sub fronte simul latentium.* unde Lips. ci. = *sub fronte simili lat.* Olim Lips. ci. = *sub fronte simu lat.* Cod. Lips. = *sub fronte havili lat.* P4. = *sub anili fronte.* Col. — *anili.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. Gr. ∾.

et emendicatis capillis = VmG sA Bong. ex. Fac. et Prim. P3. Ort. Col. 𝔐 . . . 𝔅o (Col. — *adspersi*). BA P1. (immo 2.) = *et emendacitatis capillis* (P2. = *aspersis*). sub quo quid lateat, vide. G = *et enudatis totis capillis.* DE P4. = *enudati totis capillis.* mP4. = *tetris i. e. nigris.* mD = *ex mendicatis capillis.* 𝔑 . . . 𝔊 = *enudatis capillis.* Grut. ci. = *aut emendicatis cap.* Pinc. ci. = *et medicatis capillis.* V P2. 3. 4. Col. = *crurium.* Rell. etiam Ort. ∾. B = *inormitatem.*

parentes avosque = A𝔐. BGV DE Gr. 𝔑 . . . 𝔊𝔏 . . . 𝔅o = *patres avosque.* D(m∾)E — *fuit . . . ordines.* G(s∾) — *in ante universos.* D (n.) + *ordines quae illum.*

2. V = *Asiticum.* B = *Velerium.* G — *amicis.* sG = *amissis.* 𝔑 . . . 𝔈2. = *ferocem habebat virum* contra mstos etiam Pinc. Gr. G (s∾) = *Ubi in convivio.* 𝔑 . . . 𝔈2. — *item.* BGADE cod. Lips. = *idem.* G(s.m.) ci. Lips. 𝔊ro . . . 𝔅o = *id est in conc.* P2. = *et idem in conc.* P4. = *vel in convivio idem in conticem.* Col. = *idem in tontione.* Ort. = *idem in cōcōne.* Grut. ci. = *Huic in commessatione voce clar.* rell. om. Nam P3. = *hic in convivio .i. contentione* (*contōne*). V ∾. sed mihi quidem voces *item in concione* suspectae sunt. G (cr. ∾) = *audirem.* G (s∾) = *principem sciẽtie.* D(m∾) — *usque eo . . . princeps.* P2. + *sed tempore tantum marito.*

rium suum narret et fastidium? Chaereae, tribuno militum, sermo non pro manu erat, languidus sono et, ni facta nosses, su-
3 spectior. Huic Caius signum petenti modo *Ueneris*, modo *Priapi* dabat aliter atque aliter exprobrans armato mollitiam. Haec ipse perlucidus, crepidatus, auratus. Coegit itaque illum uti ferro, ne saepius signum peteret. Ille primus inter coniuratos manum sustulit. ille ceruicem mediam uno ictu decidit. plurimum deinde undique publicas ac priuatas iniurias ulciscentium gladiorum ingestum est: sed primus uir fuit qui minime
4 uisus est. At idem Caius omnia contumelias putat et sicut ferendarum inpatiens faciendarum cupidissimus. Iratus fuit He-

G = *Choree.* BsG = *Cherree.* A = *Cherre.* A (s.m.) = *Cherreae.* mA = *Cherra.* E(n.) = *Chĕree.* 𝔑 ... 𝔅 = *Teree.* 𝔐 = *De Chaerea* ∾. G + *cum tribuno.* BVADE cod. Lips. 𝔑 ... 𝔈1. = *contribuno.* 𝔈2. ... 𝔊 = *De Charea tribuno militum sermo* [𝔑 ... 𝔈1. =] *promaverat.* V (m∾) P4. — *non* ante *pro manu.* Col. = *sermo nostri pro manu erat.* Rell. etiam Gr. Sicul. ∾.

languidus sono et, ni facta nosses, suspectior = A Sicul. B = ∾ *et in facta nosses suspitior.* 𝔐 + *quod languidus sono* ∾. V = *languidus sōno et in facta nocēs suspectior.* P2. = *languidus somno et in facta nocens suspectior.* GE = *languidus sono et in facta noxe suspectior.* D = ∾ *infecta* [s. m. *in facta*] *nosse* [s s] *suspectior.* P3. = *quod languidus sono et in facta nocens suspectior.* P4. = *languidus sono et in faxo nocte suspectus.* Col. = *Languidus sono imperfecta* [an potius *imperfectior*? prius fuerat *in facta*] *mulieris suspectior.* Ort. = *et infecta noxe suspectior.* Illud *in facta* apud Gr. scriptum *infc̄ta*, quod Grut. putat legi posse *infracta.* 𝔑 ... 𝔅 = *languidus somno et in facta voce suspectior.* 𝔈1. = *languidus somno et infracta voce suspectior.* Pinc. v. l. 𝔈2. ... 𝔊 = *quod languidus somno et infracta voce suspectior.* 𝔏 ... 𝔅o = *languidus sono et infracta voce suspectior.*

3. BG 𝔑 = *Huic Gaius*, ut solent. G (s∾) = *petendi.* A (s∾) — *modo* ante *Priapi.* B = *modo prici.* G (cr. ∾) = *exprob ans.* B = *molli tiem.* 𝔑 ... 𝔈1. 𝔖𝔊 = *molliciem.* 𝔏4. = *mollitia.* G (s∾) 𝔑 ... 𝔊 = *Hoc ipse.* Pall. ambigue scribunt Pron. D (m∾) = *Hic ipse.* G 𝔑 ... 𝔅 = *per lucidos* [in G cr. ∾. Col. =] *trepidatus.* P4. = *praelucido trepidatus.* P2. = *perlucidus testatus.*

auratus = BVAD (s.m.) E P2. Col. 𝔑 ... 𝔈2. 𝔑u ... 𝔅o. D = *auratur.* G Pinc. v. l. P4. = *ac iratus.* P3. = *avarus.* Ort. = *accuratus.* mOrt. = *atque iratus.* Pinc. ci. 𝔖 ... 𝔅1. = *armillatus.* probat Grut. B + *Coegitque.* GD (m∾) E = *Coegit iam illum.*

decidit = mss. etiam (Pinc.) Gr. 𝔑 ... 𝔅1. 𝔅o. Pinc. ci. m𝔖 𝔑u 𝔅2. = *discidit.* V = *fuit vir.* Col. = *que minime.* D(m∾)E = *qui minime usus est.*

4. BG P4. = *Ad idem Gaius.* Ort. = *Ac idem Gaius.* 𝔑 ... 𝔅 = *Hac ratione Caius* (𝔑 = *Gavis*). P2. = *Hac ratione gravis omnia.* 𝔈1. (m∾) = *Hac idem Caius.* Pinc. ci. = *Hic idem Caius omnis contumeliae puteus.* P4. = *putamus* Col. 𝔐 ... 𝔅o = *putabat.* Rell. etiam Gr. ∾. D (s.m.) 𝔑 ... 𝔐 = *et fuit ferendarum* (D p.m. = *et sicut ferenda*). E = *et fit ferendarum.* B VA P2. 3. Col. = *et sunt ferendarum.* P4. = *et satis ferendarum.* BG (cr. ∾) V P2. 3. Col. = *impatientes.* P4. + *imputientes cupidissimus.* AD (cr. ∾) = *cupidissimis.* BV P2. 3. Col. = *cupidissimi.* E =

rennio Macro, quod illum Caium salutauerat. nec inpune cessit primipilari, quod Caligulam dixerat. Hoc enim in castris natus et alumnus legionum uocari solebat nullo nomine militibus familiarior umquam factus: sed iam Caligulam conuicium et probrum iudicabat conturbatus. Ergo hoc ipsum solatio erit, etiam si nostra facilitas ultionem omiserit, futurum aliquem qui poenas exigat a procace et superbo et iniurioso: quae uitia numquam in uno homine et in una contumelia consumuntur. Respiciamus eorum exempla quorum laudamus patientiam, ut Socratis qui comoediarum publicatos in se et spectatos sales in partem bonam accepit risitque non minus, quam cum ab uxore Xanthippe inmunda aqua perfunderetur. Antistheni mater barbara et Thraessa obiciebatur: respondit *et deorum matrem Idaeam esse*. XIX. Non est in rixam colluctationemque ueniendum:

cupiditissimus. Bong. ex Cui. = *putans, ut sunt ferendarum impatientes, faciendarum cupidissimi.* Pinc. v. l. Ort. ∾. G (cr.∾) — *fuit* post *Iratus*. G = *iuberem Macro.* B = *her'eni marco.* V = *herenii marco.* D = *Hereni* [s o] *marcho.* etiam Ort. = *Marcho.* rell. Gr. 𝔑 . . . 𝔈1. = *Marco.* E = *herenni marco.* P2. 𝔑 . . . 𝔊 = *qui illum.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

primipilari = Bong. BVA = *primipilarii.* G(s.m.) = *primipilaribus.* D = *primi pylarioque* [cr. quod] *Calig.* E = *prinipilarioque Calig.* 𝔑 . . . 𝔅 = *primipilarium quem Calig.* 𝔈1. = *primipilario quem* [m∾] *Calig.* 𝔈2. . . . 𝔚o = *primipilario.* D(cr.∾) = *dixerant.* V P2. 4. Col. Anic. 𝔑 . . . 𝔈2. = *Hic enim in castris.* G(cr.∾) = *Hoc eisdem in castris.* D = *Hoc idem in castris.* E = *Hoc eidem in castris.* Ort. + *Hoc enim cognomine in castris.* P3. dubie scribit Pron. 𝔊𝔊 = *Sic enim in castris.* BA Bong. Pinc. v. l. ∾. G(s∾) D(m∾) E — *natus.* D(cr.∾) = *alumpnis legionum.* P4. — *iam* ante *Caligulam.* Grut. ci. — *Caligulam.* Pinc. ci. = *sed iam caligam convicium et probrum putabat.*

conturbatus = BGVADE Bong. P2.3. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔈1. (P3. = *Conturbatus ergo*). P4. = *conturbatur.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *conturbatis ergo.* Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔚o = *cothurnatus.* G = *solatium erit.* VD(s.m.) E Bong. P2. 3. 𝔑 . . . 𝔈1. = *vestra facilitas.* D = *vestra felicitas.* P4. Ort. = *nostra felicitas.* non prorsus reiicit Grut. Col. = *vestra facultas.* G = *poenam exigat.* D(cr.∾) = *pena exigat.* D(cr.∾) E = *et procace.* G nonnulla exx. Pinc. P4. = *et in una contumelia confirmantur.*

5. GAD = *Socrates.* G = *publicos.* BGVADE Pall. Col. 𝔑 . . . 𝔈1. = *expectatos.* Ort. = *ac expectatos.* Bong. = *et exspectatos.* G = *xatyppe munda aqua.*

Antistheni mater = BA Bong. ex. Fac. et Prim. 𝔊ro . . . 𝔚o. V = *Anthistem mater.* P2. Col. = *Antistem.* Ort. = *Antisteni mater.* P3. = *Antisthenii.* G = *Antifoem mater.* D = *Antiphoem* [m *Antisphē*] *mater.* E = *Antiphoeni mater.* P4. = *Antiphaeni.* Nonnulla exx. Pinc. = *Antiphori mater.* 𝔑 = *Antipheomque mater.* 𝔗𝔅 = *Antipheumque mater.* 𝔈1. = *Antiopeque mater.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *At Iphicrates cui mater.* B = *barbata et Thraessa.* Ort. = *barbata et crassa.* GD = *et Traessa.* Col. = *et thraesta.* P2. 𝔑 . . . 𝔅 = *et thrachessa.* 𝔈1. = *et Trahessa.* 𝔈2. . . . 𝔚o = *et Thressa.* VAE ∾. DE — *respondit.* D(m∾) E = *et eorum matrem.*

procul auferendi pedes sunt et quicquid horum ab inprudentibus fiet (fieri autem nisi ab inprudentibus non potest) neglegendum. Et honores iniuriaeque uolgi in promiscuo habendae: nec his dolendum nec illis gaudendum. Alioquin multa timore contumeliarum aut taedio necessaria omittemus publicisque et priuatis officiis, aliquando etiam salutaribus non occuremus, dum muliebris nos cura angit aliquid contra animum audiendi. aliquando etiam obirati potentibus detegemus hunc adfectum intemperauti
2 libertate. Non est autem libertas nihil pati. Fallimur: libertas est animum superponere iniuriis et eum facere se ex quo solo sibi gaudenda ueniant. exteriora deducere a se, ne inquieta agenda sit uita omnium risus, omnium linguas timenti. Quis enim est qui non possit contumeliam facere, si quisquam potest? Diuerso autem remedio utetur sapiens adfectatorque sapientiae. Inperfectis enim et adhuc ad publicum se iudicium dirigentibus hoc proponendum est inter iniurias ipsos contumeliasque debere

Cap. XIX.

V = *sunt pedes*.

inprudentibus fiet = BGVAE. D𝔑 ... 𝔚o = *imprudentioribus*. D (n.) + *non nisi*. DE = *Negligendi sunt*.

iniuriaeque = BGVADE. 𝔑 ... 𝔚o = *et iniuriae*.

habendae = BVADE Gr. G = *habendum*. 𝔑 ... 𝔊 𝔏4. + *habendae sunt*. 𝔐 ... 𝔚o (exc. 𝔏4.) = *habendi sunt*. B = *ne his dol*. 𝔑 ... 𝔚 + *et contumeliarum*. G = *committemus*. 𝔑 = *ob mittemus*.

publicisque et privatis = BGVADE Pinc. v. l. P4. Col. Ort. = *publicasque et privatas. Officiis*. P2. = *publicis et privatis. aliquando*. 𝔑 ... 𝔈1. = *publicis et privatis officiis*. P4. = *publicisque ac privatis*. 𝔈2. = *ex publicis et privatis officiis*. 𝔊 ... 𝔚o = *et publicis privatisque officiis*. Col. = *alioquin etiam sal*. P2. 𝔑 ... 𝔈2. (mm𝔈1. 2. ∾) = *etiam salutantibus*. G (m∾) = *etiam salutabimus*. G(s∾) = *muliebres*. B = c$\overset{a}{\text{-}}$c *animum*. GE = *contra amicum*. V = *audendi*. Col. = *Alioquin etiam* [Ort. =] *ab iratis potentibus*. V ex. Fac. et Prim. Anic. = *obiratis pot*. G = *conliniti potentibus*. mG = *obniti potentibus*. E = *obruti potentibus*. P4. = *obvii potentibus*. 𝔈1. ... 𝔊 = *obaerati potentibus* (𝔈1. = *oberati*). m𝔊 = *obaerati petentibus*. Rell. etiam Bong. Iur. P2. 3. ∾. E — *delegemus*. G = *intemperati*.

2. G = *nisi pati*. G (s∾) — *est* post *libertas*.

superponere iniuriis = VAE Col. BGD Pall. Ort. cod. Lips. 𝔑 ... 𝔈1. 𝔊ro ... 𝔚o = *supponere iniuriis*. non improbant Grut. et Lips. at facile potuit nasci ex *supponere* vel *sup'ponere*. 𝔈2. ... 𝔏4. = *opponere iniuriis*. D (m∾) — *a se*. D exx. Fac. et Prim. ac Pinc. — *agenda*. 𝔑 ... 𝔚 = *timent*.

Quis enim est = BGVADE Pinc. v. l. tres Gr. 𝔊𝔊. P3. = *Quis enim qui om. est*. 𝔑 ... 𝔈2. = *Quis omnium est*. 𝔐 ... 𝔚o = *Quis est enim*. V Ort. 𝔑 ... 𝔚 = *contumelias*. Acidal. ci. = *si quicquam potest*. probat Grut. G(n.) + *si non quisquam*. V = *suis qui potest*.

adfectatorque = BGVAD (s.m.) E Pall. Ort. 𝔑 ... 𝔊. D = *affectorque*. Col. = *affectatorum sap*. 𝔐 ... 𝔚o = *assectatorque*. V = *in publicum*. 𝔑 ... 𝔊 = *inter iniurias ipsas* contra mstos etiam Bong. V = *deberi*.

uersari. Omnia leuiora accident exspectantibus: quo quisque 3
honestior genere, fama, patrimonio est, hoc se fortius gerat. memor in prima acie altos ordines stare contumelias et uerba probrosa et ignominias et cetera dehonestamenta uelut clamorem hostium ferat et longinqua tela et saxa sine uolnere circa galeas crepitantia. Iniurias uero ut uolnera, alia armis, alia pectori infixa, non deiectus, ne motus quidem gradu sustineat. Etiam 4
si premeris et infesta ui urgere, cedere tamen turpe est: adsignatum a natura locum tuere. Quaeris quis hic sit locus? uiri. Sapienti aliud auxilium est huic contrarium. Uos enim rem geritis: illi parta uictoria est. Ne repugnate uestro bono et hanc spem, dum ad uerum peruenistis, alite in animis libentesque meliora excipite et opinione ac uoto iuuate. Esse aliquid inuictum, esse aliquem in quem nihil fortuna possit

3. *accid e nt exspectantibus* = BGA DE Anic. V = *acc e dent exp.* 𝔑 ... 𝔅o = *accid u n t exsp.* BG(s.m.) = *q u o s q u e honestior.* G (p.m.) V P3. 4. 𝔑 ... 𝔊2. = *q u o q u e honestior.* D(m∾) = *q u e honestior.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. Pall. 𝔑 ... 𝔊2. + *e s t genere.* 𝔑 ... 𝔊2. + *patrimonioq u e.* P4. = *h i c se fortius gerat.* V Pinc. v. l. = *hoc se fortius s t a r e f a c i a t.* P3. = *h i c se fortius s t a r e f a c i a t.* G (cr.∾) = *memor i a.* V = *altos ordin e stare.* P2. 𝔑 ... 𝔅 + *altos ordines p r i m o l o c o stare.* V = *prob o sa.* GD (cr.∾) E = *clamorem h o n e s t u m.* G = *circa galeas crepram tia.* 𝔑 ... 𝔅 = *circa galeas t r e p i d a n t i a.* GDE = *n e c motus quidem.* P2. 4. = *n e c motus* (om. *quidem?*). quod mavult Grut. Ort. = *n e c r e motus quidem.*

4. D (cr.∾) = *premer e s.* E = *premerer i s.* E = *et in g esta* [m∾] *vi urger i s.* B = *et f e s t a vi urgere.* V = *vi urgere f e sta.* GD 𝔑 ... 𝔅o = *urger i s.* A ∾.

cedere t a m e n turpe est = VADE Bong. Col. Ort. P 2. 3. Tronc. Anic. Rom. 2. 𝔊ro ... 𝔅o. BG = *cedere tamen est* om. *turpe.* P4. = *cedere t a n t u m t e m p o r e est.* mG 𝔊2. ... 𝔏4. = *cedere turpe est* om. *tamen.* 𝔑 ... 𝔊1. = *cedere a u t e m turpe est.* P 2. = *Quisqu i s hic sit locus.* D = *Hic quis sit.* 𝔑 ... 𝔊2. — *hic.* Col. + *locus . s . viri. Sap.* GP2. = *viri sapient i s?* D(cr.∾) = *viri. Sapient i s.* E (n.) = *Viri e s t sapient i s.* 𝔊𝔊 = *Vir o Sapienti.* Rell. etiam Bong. exx. Fac. et Prim. ac Pinc. Gr. ∾. D (m∾) — *Vos.* G (cr.∾) = *r e s geritis.* G (m∾) = *p a u c a victoria est.* DE = *par c a v. e.* Bong. = *par a ta v. e.* Ort. = *n e c repugna r e n o stro bono.* G(s∾) P3. = *Ne repugnar e* (P3. = *n o s tro bono*). D (cr.∾) E Col. = *Ne repugnan te.* P2. 𝔑 ... 𝔊1. = *N e c repugn a t.* 𝔊2. = *n e c repugnate.* Col. + *dum d o n e c.*

perven i s tis = BGVADE Gr. 𝔑 ... 𝔅. G(s.m.) 𝔊1. ... 𝔅o = *perven i t is.* BGVAD (cr. ∾) E P2. 3. 𝔑 ... 𝔅 = *alit e r in animis* (D p.m. = *anim a s*). P4. = *al t e r m a g i s.* Col. Ort. ∾.

libent e s que = BAD (s.m.) P3. Col. Anic. Rom. 𝔏4. ... 𝔅o. P2. 𝔑 ... 𝔏𝔍u = *libent e r que.* DE P4. = *lib e r i h e r e n t e s que.* G = *liber a n tes q u i a.* D(m∾) Rom. = *meliora c o n cipite.*

Esse aliq u i d invictum = BmGVA Pinc. v. l. 𝔊𝔊. GE 𝔑 ... 𝔊2. haec omittunt. D = *Esse aliqu o d in quem* rell. om. D(s.m.) P4. 𝔐 ... 𝔅o = *Esse aliq u e m invictum* (rell. Gr. n. l.). B = *esse aliqu o d in q u e.* V = *esse aliqu o d in quem.* 𝔑 ... 𝔊2. = *in quem fortuna n o n possit.*

e republica est generis humani.

e republica est generis humani = P3. BVA Pinc. v. l. P2. Ort. + *e republica est. generis humani est.* G = *in republica est generis humani* (s.m. + *est*). DE = *in republica* [mD = *ex rep.*] *est. generis humani est.* P4. = *in republica vis generis humani est.* Col. = *quod republica est humani est.* ℜ . . . 𝔊1. = *ex republica est, humani generis est.* 𝔊2. = *ex Republica est humani generis.* 𝔊 . . . 𝔅o = *e republica humani generis est.* G = *Explicit liber annei lucii Seneoe de providentia dei ad Serenum. Incipit liber eiusdem de beata vita ad Gallionem.* A = *L. A. Senecae ad Serenum. Nec iniuriam nec contumeliam accipere Sapientem explicit. Incipit ad Novatum De Ira liber primus. feliciter.* D = *Anney lucii senece cordubensis de beata vita ad Galionem liber primus Incipit feliciter.* E = *Explicit liber senece de providentia ad serenum. Deo Gratias Amen.* mE = *Explicit liber secundus anei lucii senece de providentia ad serenum. Incipit liber de beata vita.*

AD MARCIAM

DE CONSOLATIONE.

AD MARCIAM
DE CONSOLATIONE.

I. Nisi te, Marcia, scirem tam longe ab infirmitate muliebris animi quam a ceteris uitiis recessisse et mores tuos uelut aliquod antiquum exemplar adspici: non auderem obuiam ire dolori tuo cui uiri quoque libenter haerent et incubant. nec spem concepissem tam iniquo tempore, tam inimico iudice, tam inuidioso crimine posse me efficere, ut fortunam tuam absolueres. Fiduciam mihi dedit exploratum iam robur animi et magno
experimento adprobata uirtus tua. Non est ignotum qualem te 2
in personam patris tui gesseris. quem non minus quam liberos dilexisti, excepto eo quod non optabas superstitem: nec scio an et optaueris. Permittit enim sibi quaedam contra bonum

G = *Incipit* l i b e r *e i u s d e m ad martiam de consolatione f i l i i s u i.* A = *Incipit ad Marciam de Consolatione.* D = *Incipit l i b e r ad martiam de consolatione f i l i i* [s.m. s *m e t i l i i*] *s u i.* mE = *Incipit l i b e r p r i m u s.* g = *Lucii Annei Senece de consolatione f i l i i ad martiam l i b e r incipit.* 𝔑 . . . 𝔅 = *Lucii Annei Senece incipit l i b e r de consolatione ad Martiam.* 𝔈1. . . . 𝔙o (exc. ℜu) = *Lucii* [*L.*] *Annaei Senecae Ad Martiam De Consolatione L i b e r U n u s* (𝔈1. 2. = *A n n e i.* 𝔈 . . . 𝔙o = *Marciam*). ℜu = *Ad Marciam Consolat i o.* Fisch. voluit: *L. Annaei Senecae Ad Marciam De Consolatione L i b e r.* m𝔈1. = *Stilus arguit hoc opus n o n e s s e S e n e c a e, tametsi doctum. Nec videtur absolutum.*

Cap. I.

BG 𝔑 . . . 𝔊 = *Martia*, ut solent. GD (m ∾) — *a* ante *ceteris.* G = *velu d.*

aliquod antiquum = VAg. G = *antiquum a d quod.* BD 𝔑 . . . 𝔙o = *antiquum aliquod.* G = *v e r o auderem.* Rom. = *non i r e m obviam dolori tuo.* G(m∾) D(m∾) g P2. 3. 𝔑 . . . 𝔐 = *i n c u m b u n t.* P4. Col. = *incumbant.* Rell. etiam Bong. cod. Iur. ∾. P2. 𝔑 . . . 𝔈2. = *nec spem a c c episissem.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G — *tempore, tam inimico.* BVg Gr. 𝔑 . . . 𝔐 = *tam i n i q u o iudice.* Rell. etiam Iur. ∾. P4. (m∾) = *tam i u d i c i o s o crimine.* G = *fortuna t u m* [lit.] *absolv e n s.* GV = *animi robur.* D = *e x probata virtus.*

2. 𝔑 . . . 𝔐 (ed. Par. ∾) = *in persona patris* contra mstos etiam Pinc. Gr. g — *non* ante *optabas.* Vg = *n e s cio an optaveris* om. *et.* G(m∾) — *quaedam* post *sibi.*

contra bonum morem = BGVADg

morem magna pietas. Mortem A. Cremutii Cordi, parentis tui, quantum poteras inhibuisti. Postquam tibi adparuit inter Seianianos satellites illam unam patere seruitutis fugam, non fauisti consilio eius, sed dedisti manus uicta fudistique lacrimas: palam et gemitus deuorasti quidem, non tamen hilari fronte texisti et hoc illo seculo quo magna pietas erat nihil inpie facere.
3 Ut uero aliquam occasionem mutatio temporis dedit, ingenium patris tui de quo sumptum erat supplicium in uisum hominum reduxisti et a uera illum uindicasti morte ac restituisti in publica monumenta libros quos uir ille fortissimus sanguine suo scripserat. Optime meruisti de Romanis studiis: magna illorum pars arserat. optime de posteris: ad quos ueniet incorrupta rerum fides auctori suo magno inputata. optime de ipso: cuius uiget

Gr. ℜ ... 𝔊2. Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔅o + *et contra b. m.* ABD ℜ ... 𝔊1. = *Mortem acrem uti cordi.* Vg = *mortem acrem uti cordis.* G = *matrem acrem uti cordi.* g = *patris tui.* GD = *parentis cui.* P4. = *quantum poterus inbuisti.* Col. + *non inhibuisti.*

adparuit = BGVADg Bong. ex Cui. codd. Lips. ℜ ... 𝔊1. Ruhk. tamen asseverat hoc esse a socordia librariorum. 𝔊2. ... 𝔅o = *aperuit.* A(p.m.) = *inter Sitianianos.* A(s.m.) BGV P3. = *inter Sillanianos.* D = *inter Silanianos.* gCol. = *inter Sillanos.* P2. = *inter Sallannianos.* P4. 𝔅𝔊1. = *inter Salamannos.* ℜ 𝔗 = *inter Salãmanos.* Cod. Ermi = *inter Sesanianos.* Grut. putat ferri posse *inter Syllanianos.* Agric. ci. ∾. VAD (s.m.) Bong. ex Cui. Pinc. ci. P2. 3. = *patere servituti fugam.* Poterit quispiam coniicere: *patere virtuti fugam.* G Col. = *partem servituti fugam.* B = *parem servituti fugam.* D = *parte servituti fugam.* g = *Iam unam patriae servituti fugam.* P4. ℜ ... 𝔅 = *patriae servituti fugam.* 𝔊1. ... 𝔖 = *patriae servitutis fugam.* Pinc. ci. m𝔊 = *paternae servitutis fugam.* 𝔐 ... 𝔅o ∾. Pinc. ci. 𝔏 ... 𝔏4. = *lacrimas clam.* probat Lips. Sed vide Arntz. ad Plin. Pan. II, 2. 𝔐 = *victaque fudisti lacrimas clam.* Mss. etiam Gr. ∾. g = *et devorasti gemitus quidem.* V = *et devorasti quidem gemitus.* ℜ ... 𝔊1. = *devorasti quae.* 𝔊2. ... 𝔖 — *quidem.* P3. = *non tam hilari.* Bong. = *tantum non hilari.* AD = *et haec illo seculo.* G(s.m.) g(s.m.) mCol. Francisc. Dal. ℜu 𝔅o = *nihil pie facere.* Rell. etiam Gr. ∾.

3. *mutatio temporis* = VmDg ex. Fac. et Prim. P3. 4. P2. = *imitatio temporis dedit.* ℜ ... 𝔅 = *aliqua tractum mutatio temporis dedit.* BGAD Col. = *mutato tempore dedit.* 𝔊1. = *aliqua occisio temporis dedit.* 𝔊2. ... 𝔖 = *aliquem spiritum mutatio temporum dedit.* 𝔐 ... 𝔅o = *mutatio temporum.* B = *de quo supra tamen erat supp.*

in visum hominum reduxisti = B Vg P2. Col. cod. Iur. ℜ ... 𝔅. Tac. Ann. IV, 35. *Libros* [Cremutii] *per aediles cremandos censuere patres: et manserunt occultati et editi.* Dio LVII, 24. ἄλλοι τε γὰρ καὶ μάλιστα ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Μαρκία συνέκρυψεν αὐτά. 𝔊1. ... 𝔅o = *in usum hominum red.* G = *in versum hominum red.* Rell. n. l. G = *et a vetera illum.* g (s∾) = *et avara illum.* ℜ ... 𝔖 — *illum.* BG ℜ ... 𝔊1. = *liberos.* g = *liberos monumenta.* D(u.) P2. ℜ ... 𝔅 + *ex sanguine.* mG = *scripsit.* Vg = *pars magna illorum.* D (cr. ∾) = *pars asserat.* G = *pars afferat.* D + *et auctori.* g = *actori suo.* BG = *imputato.*

uigebitque memoria, quamdiu in pretio fuerit Romana cognosci.
quamdiu quisquam erit qui reuerti uelit ad acta maiorum.
quamdiu quisquam qui uelit scire quid sit uir Romanus, quid
subactis iam ceruicibus omnium et ad Seianianum iugum adactis
indomitus, quid sit homo ingenio, animo, manu liber. Magnum 4
mehercule detrimentum respublica ceperat, si illum ob duas res
pulcherrimas in obliuionem coniectum, eloquentiam et liberta-
tem, non eruisses. Legitur, floret: in manus hominum, in
pectora receptus uetustatem nullam timet. At illorum carnifi-
cum cito scelera quoque quibus solis memoriam meruerunt tace-
bunt. Haec magnitudo animi tui uetuit me ad sexum tuum re-
spicere, uetuit ad uoltum quem tot annorum continua tristitia,
ut semel obduxit, tenet. Et uide quam non subrepam tibi nec 5
furtum facere adfectibus tuis cogitem. Antiqua mala in memo-
riam reduxi: et uis scire hanc quoque plagam esse sanandam?
ostendi tibi aeque magni uolneris cicatricem. Alii itaque mol-
liter agant et blandiantur: ego confligere cum tuo moerore con-

in pretio fuerit = BGVADg. ℜ ... 𝔅o = *fuerit in pretio.* BVDg 𝔈2. ... 𝔊 = *Romana nosci.* ℜ ... 𝔈1. = *Romana nosti.* G (s∾) — *erit* post *quisquam.* G (m∾) — *qui reverti velit.* mGV = *velit reverti.* G — *ad acta maiorum. quamdiu quisquam.* Bg = *ad acta malorum.* V ℜ ... 𝔊 + *quamdiu quisquam erit.* D = *qui sit vir.* gP2. 4. Col. ℜ ... 𝔐 = *qui subactis.* Rell. etiam Pinc. P3. ∾. G = *subactus nam* (hoc s.m.). BGVD = *et ad Sillanianum.* Bong. = *Silanianum.* g = *et ad Sillanum.* ℜ ... 𝔅 = *et Sillanum.* 𝔈1. 2. = *et ad Syllanum.* m𝔈1. = *Salamannium.* Grut. ci. = *Sullanianum.* A Pinc. ci. ∾. V ℜ ... 𝔅 = *et domitus.*

quid sit homo = BGAg P3. 4. Col. probat Grut. V = *sit. Quid homo.* D P2. ℜ ... 𝔅o — *quid.* G = *ingenuo.* g + *et manu.*

4. g = *mehercules.* Rell. ∾. g = *reipublica.* ℜ = *reipublice.*

ob duas res = VAmDg Bong. Pinc. v. l. Col. cod. Dal. sg P3. 𝔊ro ... 𝔅o = *ob duas partes.* probat Lips. D = *ob dictas res.* B = *obditas partes.* G = *abditas* [m *partes*] *pulcerrimas.* P2. 4. ℜ ... 𝔊 = *ob dictas partes.* 𝔐 ... 𝔏4. = *ob duas artes.* g = *in oblivione coniectum.* ℜ ... 𝔈2. = *in oblivionem correptum.* P2. (m∾) = *correctum.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V P2. 4. ℜ ... 𝔊 + *in eloquentiam.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. g = *non exuisses.* A BG = *florei.* G = *venustatem.* ℜ ... 𝔈1. = *cito secula quoque.* Nonnulla exx. Pinc. 𝔊 ... 𝔏4. — *quoque.* Rell. etiam Gr. ∾. Col. = *quibus se in mem meruerunt.*

tacebunt = VGADg Gr. Bruxell. ℜ ... 𝔈2. 𝔊ro ... 𝔅o. vid. Gron. ad Liv. IX, 6, 12. B Pinc. codd. 𝔊 ... 𝔏4. = *tacebuntur.* Grut. ci. = *iacebunt.* G (m∾) — *ad voltum.* G = *que in tot annorum.* D (m∾) — *quem* ante *tot.* g = *continua annorum.* 𝔊 = *continua iustitia.*

5. G = *Et inde quam.* B = *subrectam tibi.* 𝔅 = *surreptam.* g = *ut fructum facere.* G = *nec fructum facere.* Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔐 𝔚1. ℜu 𝔅o = *nec fucum facere.* Rell. etiam Gr. ∾. V = *et vix scire.* Francisc. Dal. = *et vis sanare.* B = *plagam esse salvandam.* G = *pl. esse sanatam.* B = *ostendit.* g = *ostende.* ℜ ... 𝔈2. = *molliter agunt* contra mstos etiam Pinc. Gr.

stitui et defessos exhaustosque oculos, si uerum uis, magis iam
ex consuetudine quam ex desiderio fluentis continebo: si fieri
potuerit, fauente te remediis tuis, si minus, uel inuita. Teneas
licet et amplexeris dolorem tuum quem tibi in filii locum super-
6 stitem fecisti. Quis enim erit finis? omnia in superuacuum
temptata sunt: fatigatae adlocutiones amicorum. auctoritates
magnorum et adfinium tibi uirorum, studia, hereditarium et
paternum bonum, surdas aures inrito et uix ad breuem occupa-
tionem proficiente solatio transeunt. Illud ipsum naturale re-
medium temporis quod maximas quoque aerumnas conponit in
7 te una uim suam perdidit. Tertius iam praeteriit annus, cum
interim nihil ex primo illo inpetu cecidit: renouat se et conro-
borat cotidie luctus et iam sibi ius mora fecit eoque adductus
est, ut putet turpe desinere. Quemadmodum omnia uitia peni-
tus insidunt, nisi, dum surgunt, oppressa sunt: ita haec quoque
tristia et misera et in se saeuientia ipsa nouissime acerbitate
8 pascuntur et fit infelicis animi praua uoluptas dolor. Cupissem
itaque primis temporibus ad istam curationem accedere: leuiore
medicina fuisset oriens adhuc restringenda uis. uehementius

G = *ego confugere*. G = *defexos*.
si verum vis = BA Col. P3. probat Grut. G = *si verum veri magis* [B =] *tam*. D = *si verum vis audire magis ex cons.* om. *iam*. g = *verum audire vis magis ex cons.* om. *si* et *iam*. P2.4. ℜ...𝔅o + *si verum audire vis*. Pinc. v. l. m𝔊 + *si verum fateri vis*. Post *iam* in A minor quaedam vox erasa est.
fluentis = BG. V ℜ...𝔅o = *fluentes*. Rell. n. l. Col. + *et hoc si fieri*. G(m∾) — *si fieri potuerit*. V = *potuit*. 𝔊ro...𝔅o = *te favente* contra mstos.
si minus = BGVADg ℜ...𝔅. 𝔈1....𝔅o = *sin minus*. GD — *vel*. mG = *illos*. mD + *vel te*. g = *que tibi*. G = *in filium locum*. g + *superstitem esse*.
6. B = *Quid enim erit*. G (m∾) — *finis*. G(s∾) = *irrita*.
et vix = BGVA (lit.) Dg. ℜ...𝔅o = *ac vix*. VAg ℜ...𝔈1. = *proficientes. Solatio*. G = *perficientes*. ℜ...𝔊 = *istud idem*. P2. = *illud idem*. BG P2. ℜ...𝔊 = *remedium naturale*. Col. + *et quod maximus*. G = *quidem maximas quoque*. 𝔏...ℜu 𝔅o = *quod maximas aerumnas quoque*. P2. ℜ...𝔐 — *quoque*. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. ℜ...𝔈1. = *in re una vim*.
7. A = *praeterit*. D = *praetereunt*. V ℜ = *ex illo primo impetu*. 𝔗...𝔈2. — *primo* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *ex primo illos imp.* D(m∾) — *se* ante *conroborat*. ℜ...𝔅 = *vis mora*. G — *fecit*. sG = *facit*. V = *penitus insistunt*. g — *nisi*.
oppressa sunt = BGVAD ℜ...𝔈1. (g) 𝔈2. . . . 𝔅o = *oppressa sint*.
ita haec quoque = VAD P3. Col. P4. ℜ...𝔈2. — *haec*. 𝔊...𝔅o = *ita quoque haec*. BGg + *itaque haec quoque*. Pinc. v. l. = *itaque quoque haec*. Gg P3. 4. Col. ℜ...𝔈2. = *tristitia* [G cr.∾] *et miseria*. D(cr. ∾) P2. = *tristitia* ∾. V — *tristia*. G(cr.∾) = *ipsam*. VDg = *novissima*. G = *et sic infelices animi pretio*. BVAD(s.m.) = *pravo*. D = *pravi*. mD = *infelici animo et pravo*.
8. V = *adhuc oriens*. G — *adhuc*. g = *ad haec oriens*.
restringenda = BADg ℜ...𝔅

contra inueterata pugnandum est. Nam uolnerum quoque sani-
tas facilis est, dum a sanguine recentia sunt: tunc et uruntur
et in altum reuocantur et digitos scrutantium recipiunt. ubi cor-
rupta in malum ulcus uerterunt, difficilius curantur. Non pos-
sum nunc per obsequium nec molliter adsequi tam durum dolo-
rem: frangendus est. II. Scio a praeceptis incipere omnes
qui monere aliquem uolunt et in exemplis desinere. Mutari
hunc interim morem expedit. Aliter enim cum alio agendum
est. Quosdam ratio ducit: quibusdam nomina clara opponenda
sunt et auctoritas quae liberum non relinquat animum ad specio-
sa stupenti. Duo tibi ponam ante oculos maxima et sexus et 2
seculi tui exempla: alterius feminae quae se tradidit ferendam
dolori, alterius quae pari adfecta casu, maiore damno, non ta-
men dedit longum in se malis suis dominium, sed cito animum
in sedem suam reposuit. Octauia et Liuia, altera soror Augu-
sti, altera uxor, amiserunt filios iuuenes, utraque spe futuri
principis certa. Octauia Marcellum cui et auunculus et socer 3
incumbere coeperat, in quem onus imperii reclinare. adulescen-

𝔊𝔖. GV 𝔈1. 2. = *restingenda.* 𝔐 ... 𝔅o = *restinguenda.* 𝔈2. ... 𝔐 + *mali vis* contra mstos etiam Gr. Vg + *vis est.* G = *façile est.* P2. = *tum et vehuntur.* G = *in altera revocantur.* g = *at digitos.* P2. 4. = *ad scrutandum.* B = *scrutandum.* g(s∾) = *nisi corrupta.*

in malum ulcus verterunt = BA DP2. 4. Col. 𝔑 ... 𝔅 𝔏 ... 𝔏4. 𝔈1. ... 𝔊 + *in malum ulcus se verterunt.* V P3. (ut videbatur) 𝔐 𝔊ro ... 𝔅o = *in malum ulcus veteraverunt.* Ex. Fac. et Prim. m𝔈 = *in m. u. veteraverunt.* g = *in malum ulcera vetera.* G = *in malum ultra intereunt.* BG(m∾) VP2. 4. Col. — *difficilius curantur.* A DP3. 𝔑 ... 𝔅o∾. Vg = *Non possum nec.* D(cr.∾) = *Non possunt nec.* Lips. suspectum habet *adsequi.* Triller (Obss. IV, 17. p. 414.) ci. = *aggredi* s. *attrectare* s. *progredi.* quorum primum ipse praefert. Mss. ∾. B = *frangendum est.*

Cap. II.

V minio praescripsit *Secunda pars.* g = *Scito.* G — *a* ante *praeceptis.* Vg = *movere aliquem.*

et in exemplis = VAmDg Pinc. v. l. P3. 4. Col. 𝔊𝔖. B Bong. = *in exemplis* om. *et.* probo. G = *exemplis* om. *et in.* DP2. 𝔑 ... 𝔈2. = *et in exemplum.* 𝔐 ... 𝔅o = *et in exempla.* g = *nutari.* BG = *interim dolorem.* P3. = *interim colorem.* P2. 𝔑 ... 𝔐 = *interim ordinem.* P4. = *interim omnem.* Rell. etiam Pinc. Col. ∾. g = *Alter enim.* Vg = *clara nomina.* 𝔑 ... 𝔅 = *clam apponenda.* B = *relinquet.*

stupenti = Col. 𝔈 ... 𝔊 = *stupendi.* BGVg Bong. Pall. Rom. Scal. 𝔑 ... 𝔈1. = *stupenda.* Germ. Bong. ci. 𝔐 ... 𝔅o = *stupentem.* AD n. l.

2. V + *Duo tamen.* Vg = *maxima ante oculos ponam.* VP2. 𝔑 ... 𝔈2. = *seculi nostri.* 𝔊𝔖 = *et sexus tui et seculi nostri.* Rell. etiam Bong. Pinc. Gr. ∾. V = *quae tradidit se.* Ruhnk. (ad Vell. II, 30. p. 174.) ci. = *pari afflicta casu.* G(s∾) — *casu.* 𝔅1. 𝔑u 𝔅o = *dominum.* G (cr.∾) = *Octaviam.* G = *ammiserunt.* GD + *liberos seu filios.* Col. + *illarum utraque.*

3. V = *cuius et avunculus.* G = *in quam honus imperii.*

tem animo alacrem, ingenio potentem, sed frugalitatis continentiaeque in illis aut annis aut opibus non mediocriter admirandae, patientem laborum, uoluptatibus alienum, quantumcumque inponere illi auunculus et, ut ita dicam, inaedificare uoluisset
4 laturum. Bene legerat nulli cessura ponderi fundamenta. Nullum finem per omne uitae suae tempus flendi gemendique fecit. nec ullas admisit uoces salutare aliquid adferentis. Ne auocari quidem se passa est. Intenta in unam rem et toto animo adfixa talis per omnem uitam fuit qualis in funere, non dico non ausa consurgere, sed adleuari recusans, secundam orbitatem iudicans lacrimas mittere. Nullam habere imaginem filii carissimi uoluit,
5 nullam sibi de illo fieri mentionem. Oderat omnes matres et in Liuiam maxime furebat, quia uidebatur ad illius filium transisse sibi promissa felicitas. Tenebris et solitudini familiarissima, ne ad fratrem quidem respiciens carmina celebrandae Marcelli memoriae conposita aliosque studiorum honores reiecit et aures

reclinare = BsGA quaedam exx. Pinc. P3. Col. 𝔏4. 𝔊ro 𝔅2. probat Lips. ad Tac. Ann. I, 3. Gg = *declinare.* V P2. 4. 𝔑 . . . 𝔏 𝔍u 𝔅1. 𝔑u 𝔅o = *reclinaret.* D = *declinarent.* mD = *reclinarent.* B = *adolescere.* P2. (cr.∾) = *animo acrem.* BG (cr.∾) AD P2. 𝔑 . . . 𝔊 = *impotentem.* de quo vide. Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. 4. Col. ∾. P2. 4. = *sed fragilitatis* (cr. ∾). Col. = *sed et frugalitatis continentem in illis.* 𝔐 — *sed* ante *frugalitatis.* Pinc. ci. 𝔈𝔊 𝔏 . . . 𝔅o + *sed et frugalitatis.* Rell. ∾. g 𝔑 . . . 𝔅 = *in illis autem.* 𝔑 . . . 𝔅 = *operibus.*

admirandae = BVADg 𝔑 . . . 𝔐. 𝔏 . . . 𝔅o = *admirandum.*

laborum = BGADg P3. 4. Col. 𝔏4. V P2. 𝔑 . . . 𝔅o (exc. 𝔏 4.) = *laboris.* G — *et* ante *ut ita dicam.* BG Col. = *modificare voluisset* (*vo* in G al. m.). V P2. = *in eo aedificare.* g P 3. Lat. Latin. (B. P. p. 47.) = *Bene iecerat.* mP4. = *legerat id est elegerat.* Col. = *Dum Octavia legerat nulli torsura ponderi fund.*

4. B = *Nullum finem pone vitae.* G (cr.∾) = *fluendi gemendique.* G = *salutare aliquis.*

adferentis = BG. V 𝔑 . . . 𝔅o = *adferentes.* Rell. n. l. GVg = *nec advocari* [hoc cr.∾ in G] *quidem.* 𝔑 . . . 𝔊 = *nec avocari q.* B = *ne advocari q.* G = *Intentā in unam rem et toto animo effusa.* g = *in una re.* G — *fuit* post *vitam.* AmD P3. Col. + *non est ausa.* BG = *non est causa.* V = *non dico tantum ex causa.* g = *non dico nunc ex casa.* P2. = *non dico nunc ex causa.* D ex. Fac. et Prim. = *non dico tantum consurgere.* P4. = *non est ex causa.* 𝔑 . . . 𝔅 = *non dico ex nunc ex causa.* 𝔈1. + *Non dico enim, non est ausa.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *non dico ex luctu tanto consurgere.* g = *sed recusans alienari.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *lacrimas amittere.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *lacrimas omittere.* P2. = *lacrimas emittere.* Rell. etiam Bong. Gr. Rom. Scal. ∾ (mD = *pro dimittere.* m P2. = *id est dimittere*). Gg = *carissimi filii.* B = *ullam.* G = *nulla.*

de illo fieri = BGADg P3. 4. Col. Bong. 𝔅2. VP2. 𝔑 . . . 𝔈2. — *de illo.* Pinc. v. l. 𝔈 . . . 𝔑u 𝔅o = *fieri de illo.*

5. G(m∾) — *Oderat.* g = *quia videbat.* G = *transire.* g = *sibi promissam felicitatem.* G = *et solicitudini.* 𝔑 . . . 𝔅 = *nec ad fratrem q.* G = *recipiens carmina.* G(s∾) — *a* ante *sollemnibus.* g = *alios studiorum* om. *que.* 𝔑 . . . 𝔅

suas aduersus omne solatium clausit. a sollemnibus officiis seducta et ipsam magnitudinis fraternae nimis circumlucentem fortunam exosa defodit se et abdidit. Adsidentibus liberis, nepotibus lugubrem uestem non deposuit non sine contumelia omnium suorum quibus saluis orba sibi uidebatur. III. Liuia amiserat filium Drusum, magnum futurum principem, iam magnum ducem. Intrauerat penitus Germaniam et ibi signum Romani fixerunt ubi uix ullos esse Romanos notum erat. In expeditione decesserat ipsis illum hostibus aegrum cum ueneratione et pace mutua prosequentibus nec optare quod expediebat audentibus. Accedebat ad hanc mortem quam ille pro republica obierat ingens ciuium prouinciarumque et totius Italiae desiderium per quam effusis in officium lugubre municipiis coloniisque usque in urbem ductum erat funus triumpho simillimum. Non licuerat 2
matri ultima filii oscula gratumque extremi sermonem oris haurire. Longo itinere reliquias Drusi sui prosecuta tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi totiens illum amitteret, in-

= *eiecit.* 𝔅2. = *clusit* contra mstos. B = *deducta.* D (m∾) = *educta.* G = *magnitudinem fraternae.* BV P2. = *magnitudinis superne.* P4. = *superbe nimis.* P3. = *formam* (pro *fraternae*, an pro *fortunam?*). P2. = *se dedit et abdidit.* 𝔑 ... 𝔅 = *Abscidentibus.* Vg + *et nepotibus.* Vg = *non deposuit vestem.* Bong. = *orba sui videbatur.*

Cap. III.

𝔑 (ex. Gotting.) + *Siva Livia.* 𝔗 (ex. meum) + *Iva Livia.* 𝔅 ... 𝔊 + *Diva Livia* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. G = *ammiserat,* ut solet. V + *filium suum.* V P2. 𝔑 ... 𝔊 + *ipse penitus.* probat Grut. P4. = *ipse genitus.* D (m∾) g = *paratus Germaniam.* Rell. etiam Bong. P3. Col. ∾.

et ibi signum Romani fixerunt = BG (hic p. m. *stagnum*) VADg P2. 3. 𝔑 ... 𝔈1. P4. = *et ibi signa Romanum fixerat.* non improbat Grut., ut sit *Romanum* pro *Romanorum.* Col. = *et ibi signum Romanum fixit.* 𝔈2. ... 𝔊 = *et ibi signa Romani fixerunt.* 𝔐 ... 𝔅o = *et ibi signa Romana fixerat.* Vg 𝔑 ... 𝔅 = *vix illos esse.* V P2. = *ter cesserat* (sV mP2. = *decesserat*). 𝔑 ... 𝔈1. + *ter decesserat.* 𝔈2. ... 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔅o + *victor decesserat.* g = *discesserat.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. 𝔑 ... 𝔅 = *quidem expediebat.* G (cr. ∾) g 𝔑 ... 𝔅𝔊 = *audientibus.* Germ. = *et quod lugentibus quidem expediebat, nec optare audentibus.* V = *quia ille pro rep.* G = *illa pro rep.* 𝔑 ... 𝔈1. = *et totius Italiae* [*Ytaliae*] *multitudo Eside per quam.* 𝔈2. ... 𝔐 = *et totius Italiae multitudo per quam* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. gCol. = *per quod.* g = *officiis.* 𝔑 ... 𝔈1. = *mancipiis* [g =] *colonisque.* G = *in orbem.* g = *deductum erat.*

2. BGA (lit.) Bong. = *matri ultinam filii oscula.* Vg nonnulla exx. Pinc. Col. = *matri uti filii osculo.* P4. = *matri in suprema filii oscula.* P2. 𝔑 ... 𝔊 = *matri ut filii oscula.* Codd. Pinc. P3. 𝔐 ... 𝔅o ∾. probat Bong. BP2. 𝔑 ... 𝔊 = *hauriret.* g = *sui Drusi.* Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔏𝔍u = *prosecutae* ∾ *irritatae* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. B = *ardentibus regis* BGA = *totiens*

ritata, ut primum tamen intulit tumulo, simul et illum et dolorem suum posuit nec plus doluit quam aut honestum erat Caesari aut aequum in alio. Non desiit denique Drusi sui celebrare nomen, ubique illum sibi priuatim publiceque repraesentare, libentissime de illo loqui, de illo audire: cum memoriam alterius uix homo potest retinere et frequentare qui illam tristem sibi reddidit.
3 Elige itaque utrum exemplum putes probabilius: si illud prius sequi uis, eximis te numero uiuorum. auersaberis et alienos liberos et tuos ipsumque desiderans triste matribus omen occurres.

illam. 𝔑 . . . 𝔊2. — *et illum* post *simul* contra mstos etiam Pinc. Gr.

quam aut honestum erat Caesari aut aequum in alio. sic scribendum videtur, vel potius *aequom in alio.* B A = *quam aut honestum erat Caesare aut aequo maluo.* g P2. = *quam aut honestum erat Caesare aut aequum in alio.* G = *aut quam honestum erat Caesare aut aequo maius.* V = *quam aut honestum erat cessare aut aequo maius.* P4. = *quam ut honestum erat cessare aut equo maius non desiit.* P3. = *quam aut honestum erat Caesari aut equo maius.* D 𝔑 . . . 𝔅 = *quam aut honestum erat Caesare aut aequo maius.* 𝔊1. . . . 𝔏4. = *quam aut honestum erat, aut Caesare aut aequo maius.* Col. = *quam ut honestum erat Caesari aut aequum matri.* Bong. ci. Durant. (Varr. II, 12.) 𝔊ro . . . 𝔅o = *quam aut honestum erat Caesari aut aequum matri* (sed Bong. voluit *aequom*). probat Lips.

Non desiit denique = VA Bong. g = *Non desit utique* [V =] *sui Drusi.* BGD 𝔑 . . . 𝔅o = *Non desiit itaque.* 𝔑𝔗 = *Drusii sui.* BGD (m∾) P2. 4. 𝔑 . . . 𝔊2. = *utique illum.* V — *illum.* Rell. etiam Pinc. P3. Col. ∾. G = *publiceque repente.* P2. 4. = *publiceque repetere.* V 𝔑 . . . 𝔅o + *et libentissime.* Rell. etiam Bong. ∾.

cum memoriam alterius vix homo potest retinere et frequentare qui illam tristem sibi reddidit = VP2. mP2. = *quasi dicat, de facile quis non reducit sibi ad memoriam frequenter eundem, cuius memoria contristatur.* AD(s.m.) = *cum memorialius vix nemo potest retinere et frequentare qui illam tristem sibi reddidit.* B G = *cum memoria alius vix nemo potest retinere et frequentare qui illam tristem sibi* [G = *sibi tristem*] *reddidit.* g = *cum memorabilius vix nemo potest retinere ac* [?] *frequentare quin* [?] *illam sibi tristem reddidit.* D = *cum memoria illius vix nemo potest retinere et frequentare que illam tristem sibi reddidit.* P3. = *cum memorialius vix nemo potest retinere et frequentare quin illam sibi tristem reddidit.* P4. = *cui memoriam illius vix nemo potest retinere et frequentare quae illam tristem sibi reddidit.* Col. = *cum memoria alius nemo vix potest retinere quae illam tristem sibi reddidit.* 𝔑 . . . 𝔊1. = *cum memoriam alterius vix nemo potest retinere et frequentare qui illam tristem sibi reddit.* 𝔊2. . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔅o = *cum memoriam alterius nemo posset retinere et* [𝔏 . . . 𝔅o = *ac*] *frequentare, quin illam tristem sibi redderet.* Hoc nec Senecam nec alium quenquam scribere potuisse facile apparet. 𝔐 = *cum memoriam alterius nemo posset retentare, quin illam tristem sibi redderet.* Bong. ci. = *cum memoriam alterius nemo possit retinere et frequentare, quin illam tristem sibi reddat.*

3. *putes probabilius* = BGVADg P2. 3. Col. P4. + *quod putes probabilius.* 𝔑 . . . 𝔅o = *putas prob.* G = *si prius illud.* G(m∾) = *exuis te.* B + *vivorumque.* BGVg 𝔑 . . . 𝔅 = *adversaberis.* quod ferri potest. B = *ipsumque desiderans triste matribus omne occurrere.* G = *ipsumque desideraris triste matribus omnem occurrere.* V = *triste matribus omen*

Uoluptates honestas, permissas, tamquam parum decoras fortunae tuae reicies, inuisa haerebis in luce et aetati tuae, quod non praecipitet te quamprimum et finiat, infestissima eris. quod turpissimum alienissimumque est animo tuo in meliorem noto partem, ostendes te uiuere nolle, mori non posse. Si ad 4 hoc maximae feminae te exemplum adplicueris moderatius ac mitius, non eris in aerumnis nec te tormentis macerabis. Quae enim amentia est poenas a se infelicitatis exigere et mala sua

occur r e r e. V = *ipsumque triste matribus omen desidera b i s occur r e r e.* g = *triste matribus o ñ m desiderans occur r e r e.* D = *ipsumque desiderans triste matribus o m n e m occur-r e r e.* A = *occurrer e s* (*s* del. s.m.). Quaedam exx. Pinc. = *ipsumque desiderans trist e m matribus o m n e m occur r e r e.* Alia Pinc. = *ipsumque desiderans o m n e m occur r e r e.* Pinc. ci. = *ips a t e desider a b i s. Triste matribus omen occurres.* vel *ipse q u e q u e m desider a s trist i s matri e t ominosu s occurr e t.* Lips. ci. = *i-p s a m t e.* P2. = *ipsumque desidera-b i s triste matribus omen occurr e r e.* P3. = *ipsumque desidera r i s triste matribus omen occurr e n s.* P4. = *i m-p e r i u m que desidera b i s triste matribus omen occurr e r e.* Col. = *ipsumque desiderans triste matribus occur-r e r e.* ℜ𝔗 = *ipsumque desider a b i s triste matribus o g men occurr e r e.* 𝔅 ... 𝔊 = *ipsumque desidera b i s triste matribus a g m e n* [m𝔊2. = *omen*] *occurr e r e.* 𝔐 ... 𝔅o ∾. Bong. ci. — *permissas.* m𝔊1. = *v i r t u t i tuae.* V ℜ ... 𝔏𝔍u = *reiic i e n s.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾.

invis a h a e r e b i s i n l u c e = BD (s.m.) Bong. cod. Lips. AD = *invisa haerebis in luc e m.* G = *invisa h'e s l u x in luce.* g = *invisa h a-b e b i s in luce m.* ℜ ... 𝔅 = *invisa h a b e b i s in luce.* V 𝔊1. ... 𝔅o = *invis a m h a b e b i s luc e m.* G 𝔅1. = *praecip i e t te.* Vg = *primum quam.* g — *et* ante *finiat.* G = *t a-m e n f e stissima eris.* G = *f r e n is-simumque.* P2. 4. ℜ ... 𝔊 = *e f f r e-nissimumque.* D (cr. ∾) = *alienissi-mum* om. *que.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. P3. Col. ∾. BG — *est* ante *animo tuo.* P2. 4. + *i n animo tuo.* BGADg P2. 3. Col. ℜ ... 𝔊 = *in melior e nolo part e.* de quo vide. V = *in melior e v o to part e.* P4. = *in melior e v o to par c e.* Pinc. ci. = *in melio r e nolo p a t r e* „contra omnia exemplaria." g = *ostend e n s.*

4. ℜ ... 𝔊 = *ad maxim u m feminae exemplum* om. *te.* P2. — *te.* Col. + *Si ad hoc L i v i a e maximae feminae.* Rell. etiam Bong. Pinc. P3. 4. ∾.

moderatius ac mitius, n o n eris in aerumnis = Pinc. v. l. 𝔐 ... 𝔏4. BGVAD ℜ ... 𝔅 = *moderatius mitius. non eris in aerumnis* om. *ac.* Videtur autem alterutrum ex vocabulis *moderatius* et *mitius* alterius interpretamentum. g = *moderatius e t mitius non eris in aerumnis.* P3. = *s i eris in aerumnis.* P2. 4. Col. = *non eris in aerumnis.* Sed utrum habeant Gr. Copulam, nec ne, non traditur. 𝔊1. = *moderatius ac mitius q u a m e-ris in aerumnis.* 𝔊2. ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *applicueris: moderatius ac mitius eris in aerumnis* om. *non.* probat Lips.: sed Latinitas non patitur. Ruhk. postea *non* restitutum voluit.

Quae enim amentia est = P4. G (s.m.) Vg P3. + *Quae enim m a l i amentia est.* P2. + *Quae enim a l i-q u a n d o amentia est.* Col. Durant. (Varr. II, 12.) = *Q u o d enim m a-l u m ament i a e est.* ℜ ... 𝔊2. = *Quae enim m a i o r est amentia.* 𝔊𝔊 = *Quae enim m a l u m est amentia.* B Pinc. v. l. 𝔐 ... 𝔅o + *Quae enim, m a l u m, amentia est.* AD n. l. Vocem non dubie suspectam delevi. G VD Gr. codd. Lips. ℜ ... 𝔊 = *a se i l l i c i t a s exigere.* idem laudat Durant. l. l. B = *a se i l l i c i t a t i s exigere.* Lips. ci. = *i n f l i c t a s exigere.*

augere? Quam in omni uita seruasti morum probitatem et uerecundiam in hac quoque re praestabis: est enim quaedam et dolendi modestia illum ipsum iuuenem: dignissime quietam semper nominatus cogitatusque faciat. meliore pones loco, si matri suae qualis uiuus solebat, hilarisque et cum gaudio occurrit.

IV. Nec te ad fortiora ducam praecepta, ut inhumano ferre humana iubeam modo, ut ipso funebri die oculos matris exsiccem. ad arbitrum tecum ueniam: hoc inter nos quaeretur utrum ma-

Ag Pinc. v. l. ∾. BG (n.) A + *non augere*. G = *morum probitate*. D (m∾) — *et* ante *verecundiam*. G = *Et hic quaedam et dolendi molestia* (hoc cr. ∾). V = *Etenim quaedam erit molestia dolendi*. g = *Etenim quaedam erat* [s *erit*] *modestia dolendi*. Pall. 𝔑 . . . 𝔊1. = *Et enim quaedam* ∾. Durant. l. l. = *Praestabis etiam quandam dolendi modestiam*. Rell. ∾.

illum ipsum iuvenem: dignissime quietam semper nominatus cogitatusque faciat = BGA P3. VD(s.m.) g + *illum ipsum iuvenem. si te dignissime quietam semper nominatus cogitatusque faciat*. D = *illum ipsum iuvenem. si te dignissime quietam semper nominatum cogitatumque faciat*. Omnes Pinc. codd. = *illum ipsum iuvenem dignissime quietum, semper nominatus cogitatusque faciet*. Col. Durant. l. l. = *Ille idem iuvenis dignissime quietem* [Col. = *quietam*] *semper nominatus cogitatusque faciat*. P2. = *illum ipsum iuvenem dignissimum, quietum* [hoc s.m.] *semper nominatus cogitatusque faciat meliore pones*. P4. = *illum ipsum iuvenem dignissimum quietam semper nominatus cogitatusque faciat*. Bong. = *illum ipsum iuvenem dignissime quietum* [s *quietam*] *semper nominatus cogitatusque faciet*. 𝔑 . . . 𝔅 = *illum ipsum iuvenem dignissimum: quietum semper nominatum cogitatum faeiat. Meliore*. Cod. Lips. 𝔊1. = *illum ipsum iuvenem dignissime quietum semper nominatum cogitatumque faciet*. 𝔊2. = i. i. *iuvenem dignissime quietum, quem semper nominatum cogitatumque faciet, in meliore*. Pinc. ci. 𝔊𝔊 = i. i. *iuvenem dignissimum quiete, semper nominans cogitansque faciet*. Lips. ci. = *dignissimum quiete, quietè semper nominatum cogitatumque facies, et meliore*. 𝔐 . . . 𝔏4. = i. i. *iuvenem dignissimum quiete semper nominans cogitansque meliore pones*. 𝔊ro . . . 𝔅o = *Illum ipsum iuvenem dignissime quietum semper nominans cogitansque facies, et meliore*. 𝔑u = *matris suae*. Vg = *qualis solebat adhuc vivus*.

hilarisque et cum gaudio = Vg P3. 4. BGA = *hilaris quam et cum g*. D = *hilaris et tanquam cum g*. Col. = *hilarisque cum g*. om. *et*. P2. 𝔑 . . . 𝔅o = *hilaris et cum g*, om. *que*. Lips. ci. = *hilari*.

occurrit = BGVAg Gr. 𝔑 . . . 𝔊. D 𝔐 . . . 𝔅o = *occurrat*.

Cap. IV.

𝔑 (ex. Gotting.) 𝔗 (ex. meum) = *Hec te ad f*. V(s.m.) = *Ne te ad f*. G = *ad fortia*. A 𝔊1. = *ut humano ferre humana iubeam modo*. BG P3. 4. = *ut humane ferre humana iubeam modo*. Col. = *scilicet ut humane ferre humana iubeam modo*. V = *ut humana ferre humano iubeam modo*. g = *ut humano* [s *animo* ead. m.] *ferre inhumano* [cr. *inhumana* ead. m.] *iubeam modo*. D = *ut humano animo ferre inhumana iubeam modo* (hoc n.). mD = Pinc. ci. 𝔊𝔊 = *ut humana ferre inhumano iubeam modo*. Pinc. v. l. = *ut humanae ferre inhumano iubeam modo*. P2. = *ut humano ture humana iubeam modo*. 𝔑𝔗 = *ut humana ferre humana iubeam: modo ut*. 𝔅 . . . 𝔊2. = *ut humana ferre humane iubeam modo*. 𝔐 . . . 𝔅o ∾. BGA 𝔑 . . . 𝔊1. = *ut ipse*. AD 𝔑 . . . 𝔅 = *ad arbitrium*. g = *hic inter nos quaeretur*.

gnus dolor esse debeat an perpetuus. Non dubito quin Iuliae Augustae quam familiariter coluisti magis tibi placeat exemplum. Illa te ad suum consilium uocat. illa in primo feruore, cum ma- 2
xime inpatientes ferocesque sunt miseriae, se Areo philosopho uiri sui praebuit et multum eam rem profuisse sibi confessa est, plus quam populum Romanum quem nolebat tristem tristitia sua facere, plus quam Augustum qui subducto altero adminiculo titubabat nec luctu suorum inclinandus erat, plus quam Tiberium filium cuius pietas efficiebat, ut in illo acerbo et defleto gentibus funere nihil sibi nisi numerum deesse sentiret. Hic, ut opinor, aditus illi fuit, hoc principium apud feminam opinionis suae custodem diligentissimam: *Usque in hunc diem, Iulia (quan-* 3
tum quidem ego sciam adsiduus uiri tui comes cui non tantum quae in publicum emittuntur nota, sed omnes sunt secretiores animorum uestrorum motus) dedisti operam, ne

dolor esse debeat = VAmDg Bong. Pinc. v. l. BGD P2. 4. Col. ℜ . . . 𝔈2. — *dolor.* P3. 𝔚2. = *magnus esse debeat dolor.* 𝔈 . . . 𝔑u 𝔚o = *magnus esse debeat, an perpetuus dolor.* g = *dubitem quin.*

Iuliae Augustae = BGAD cod. Lips. vid. Tac. A. I, 8. VmD ℜ . . . 𝔚o = *Liviae Augustae.* g + *Liviae Iuliae aut Augustae.* ℜ . . . 𝔈2. = *magnum tibi placeat* contra mstos etiam Pinc. Gr. G — *exemplum.*

2. G = *Illa ad suum* om. *te.* V 𝔈1. 2. = *concilium.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. ℜ . . . 𝔊 = *in primo furore.* ℜ . . . 𝔅 = *cum maximo.*

se Areo philosopho viri sui = g ex. Fac. et Primit. A = *consolareo philosopho viri sui* sine *se.* B Pinc. v. l. P3. = *consulareo philosopho v. s.* G = *consulares philippo* [m *philosopho*] *viri sui.* V = *se consilia* [duae fere litterae erasae] *rcho philosopho v. s.* P2. = *se consulareo philosopho v. s.* mP2. = *se consuli arco.* P4. = *se consulari philosopho viri sui.* Col. = *consilium philosophicum viri sui.* Dm𝔈1. = *consolamen philosophicum viri sui.* ℜ . . . 𝔈1. = *se consulero philosopho viri sui.* m𝔈1. 𝔈2. = *se consolandam philosopho v. s.* Pinc. ci. = *se consilio Arei philosophi viri sui.* 𝔈 . . . 𝔚o + *se consolandam Areo philosopho viri sui.* Fortasse scripsit Seneca: *consolari se Areo* etc. A(cr. ∾ fortasse ead. m) = *meam rem.* BGAg P3. 4. Col. ℜ . . . 𝔈2. — *est* post *confessa.* VD Pinc. v. l. P2. ∾. G (m∾) — *plus quam . . . tristitia sua facere.* ℜ . . . 𝔅 = *philosophum Romanum.* 𝔈1. — *populum* mG — *tristem.* g = *sua tristitia.* G(n.) + *tamen qui pro subducto.* g ℜ . . . 𝔈1. = *altero avunculo.* A (cr. ∾ ead. m.) = *cuius pietatis.* G = *afficiebat.* g = *ut illo acerbo* om. *in.* G (del.) = *nihil sibi non numero.* Cod. Lips. — *suae* post *opinionis.* Lips. ci. = *opinionis sanae.* BGVADg Gr. ℜ . . . 𝔈1. = *diligentissimum.* quod expende. Pinc. ci. = *custodem. Diligentissime usque.*

3. *Iulia* = BGAD Bong. VmD (g) ℜ . . . 𝔚o = *Livia.* Vg = *scio.* Dg P3. = *assidua virtutis comes.* BGAD Bong. P3. 4. Col. ℜ . . . 𝔈1. = *assiduus virtutis comes.* B — *emittuntur.* mGA ℜ . . . 𝔈1. = *emittunt.*

nota, sed omnes sunt = BGVAmD Bong. Pinc. v. l. P2. 4. Dg P3. = *nota, sed omnes* om. *sunt.* Col. = *vota, sed omnes sunt.* ℜ . . . 𝔈1. = *vota: sed omnes secr.* om. *sunt.* 𝔈2. . . . 𝔚o = *nota sunt, sed omnes quo-*

quid esset quod in te quisquam reprehenderet. Nec id in maioribus modo obseruasti, sed in minimis, ne quid faceres cui famam, uberrimam principum iudicem, uelles ignoscere. Nec quicquam pulchrius existimo quam in summo fastigio collocatos multarum rerum ueniam dare, nullius petere. Seruandus itaque tibi in hac quoque re tuus mos est, ne quid committas quod minus aliterue factum uelis.

V. Deinde oro atque obsecro, ne te difficilem amicis et intractabilem praestes. Non est enim quod ignores omnes hos nescire quemadmodum se gerant, loquantur aliquid coram te de Druso an nihil, ne aut obliuio clarissimi iuuenis illi faciat iniuriam aut mentio tibi. Cum secessimus et in unum conuenimus, facta eius dictaque quanto meruit suspectu ce-

2 *lebramus: coram te altum nobis de illo silentium est. Cares itaque maxima uoluptate, filii tui laudibus, quas non dubito quin uel inpendio uitae, si potestas detur, in aeuum*

que secr. Vg Pall. 𝔑 . . . 𝔈1. = *animorum nostrorum.* g = Nec *illud in maioribus.* G = *sed in mimis ne quid.*

uberrimam = BGVADg Gr. 𝔑 . . . 𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔚o = *liberrimam.* P2. 4. 𝔑 . . . 𝔚 = *principium.* Col. = *praecipuum.* mD = *indicem.* g = *Ne quicquam.*

existimo quam in summo fastigio collocatos multarum rerum veniam dare. Ita scripsisse videtur Seneca. A = *existimo qua* [s.m. *quā*] *in summo fastigio collocatas multorum rerum v. d.* Bong. Col. = *existimo quam in summo fastigio collocatas multarum rerum v. d.* BP2. 4. = *existimo fastigio collocatis multarum rerum v. d.* rell. om. P3. = *existimo quam fastigio collocatos multarum rerum v. d.* G = *existimo fastigio calcatis* [m *collocatus*] *multarum rerum v. d.* V = *existimo fastigio collocatis quam multarum rerum v. d.* D = *existimo quam in* [hoc del.] *summo fastigio collocatam. quam multarum rearum* [m *rerum*] *v. d.* g = *existimo fastigio collocatas multarum rerum v. d.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *existimo fastigio collocatis quam multarum rerum v. d.* 𝔈2. . . . 𝔚o (exc. 𝔏4.) = *existimo in fastigio collocatis quam multarum rerum v. d.* 𝔏4. = *existimo in summo fastigio collocatis quam multarum rerum v. d.* G (cr. ∾) = *Servandusi ram tibi.* g + *Servandus est.*

in hac quoque re = Ag Bong. V = *Servandus est itaque tibi in hac re tuus mos.* BGD 𝔑 . . . 𝔚o — *quoque.* A = *quis minus aliterve.* 𝔑 = *facturum velis.*

Cap. V.

Vg 𝔑 . . . 𝔊 = *Deinde rogo.* Rell. ∾. G(m∾) — *amicis.* P2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *nescire quemadmodum aliquid loquantur coram te.* G = *loquitur aliquid.* g = *loquentur aliquid.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G P4. = *carissimi iuvenis.* Dg P2. 3. 𝔗 . . . 𝔈1. = *illis faciat.* GA = *iniuria.* Gg P3. 4. 𝔗 . . . 𝔊 = *Cum secedimus.* mG = *cum cessessimus.* P2. = *Cum sedimus.* Rell. etiam Bong. Col. ∾. G(cr. ∾) = *in unum conveniemus.* V = *in unum convenissemus.* G = *facta enim dictaque.* G (cr. ∾) = *suspectum.* D = *celebravimus.* B GVAmD = *coram te aliud nobis de illo.* g = *coram te at si nobis de illo.* D 𝔗 . . . 𝔚o ∾.

2. A = *maxime.* B = *voluntate.* BG (m∾) 𝔗𝔚 = *quin vel impedimento.* B = *in aevum omnem.*

omne sis prorogatura. Quare patere, immo accerse sermones quibus ille narretur et apertas aures praebe ad nomen memoriamque filii tui: nec hoc graue duxeris ceterorum more qui in eiusmodi casu partem mali putant audire solatia. Nunc incubuisti tota in alteram partem et oblita meliorum fortunam tuam qua deterior est adspicis. 3 *Non conuertisti te ad conuictus filii tui occursusque iucundos, non ad pueriles dulcesque blanditias, non ad incrementa studiorum: ultimam illam faciem rerum premis. in illam, quasi parum ipsa per se horrida sit, quicquid potes congeris. Ne, obsecro te, concupieris peruersissimam gloriam infelicissima videri. Simul cogita non esse magnum rebus prosperis fortem se gerere, ubi secundo cursu uita proce-*

G = *Quare parte una accerse.* V = *Quare parce* [m∾] *immo* [𝔊ro . . . 𝔚o =] *arcesse.* g = *immo adcersere.* A (cr. ∾) = *inarretur.* fortasse voluit *enarretur.* G Scal. = *narretur ad apertas.* D (m∾) = *memoriam filii* om. *que* et *tui.*

grave duxeris = A 𝔊2. . . . 𝔚o. BGVDg Gr. 𝔊1. = *grave dixeris.* Germ. = *nec hoc errore ducaris.* 𝔗𝔚 = *nec hoc genere dixeris.* V Pinc. v. l. Gr. (?) = *qui in huiusmodi.* 𝔊1. 2. — *in* contra mstos etiam Pinc. Gr.

casu = BGVAD (s.m.) P3. 4. Col. D (p.m.) = *casum.* Pinc. v. l. P2. 𝔗 . . . 𝔚o = *casibus.* G = *partem mali putavit.* G(cr. ∾) = *totam in alteram partem.* g = *in partem alteram.* P4. = *meliorem fortunam quae det.* om. *tuam* (?). 𝔊1. = *meliorem fortunam tuam quae det.* 𝔊2. = *meliorem* ∾. D (cr. ∾) = *quo deterior est.* G = *quare deteriorem aspicis.* V = *deterior es.* g 𝔗𝔚 = *quae deterior est.* P2. = *que det. est.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

3. *Non convertisti te* = BGVADg (Pinc. v. l.) Gr. Durant. Cas. (Varr. II, 13.) 𝔗 . . . 𝔊2. Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔚o = *Non convertis te.* G — *tui* post *filii.* G(n.) + *occursusque et.* 𝔊1. 2. = *occursus* om. *que* contra mstos etiam Pinc. Gr.

premis. in illam, quasi parum. Ita scribendum duxi. A = *premis inlitam. quasi parum ipsa per se.* B = *premis illitam quasi parum ipsa per se.* G = *primis illitam quasi parum ipsa per se.* V = *premis incultam. quasi ipsa per se parum.* g = *promis incultam quam ipsa per se parum.* D = *premis incultam* [m *illitam*]. *Quasi* [m *quam*] *ipsa parum per se.* Col. = *premis illi, tam quasi parum.* P4. = *primis illatam, quasi parum ipsa.* P3. = *premis illic tanquam parum ipsa per se.* Durant. (l. l.) = *primis illatam annis, quasi primum per se horrida sit quocunque potes congeris.* 𝔗 . . . 𝔊 = *premis. Illi tanquam ipsa per se parum.* Bong. P2. 𝔊ro . . . 𝔚o = *premis. Illi, tanquam parum ipsa per se.* 𝔐 = *premis. In hanc, quasi parum ipsa per se.* 𝔏 . . . 𝔏4. = *premis. In illam, tanquam parum ipsa per se.* G = *Non obsecro.* G(m∾) — *te.* Dg = *Nec obsecro.* g = *ut cupias perverissimam gloriam.*

infelicissima videri = BGVADg. 𝔗𝔚 = *infelicissimam que videri.* 𝔊1. . . . 𝔚o = *infelicissimam videri.* V P2. 𝔗𝔚 = *Similius cogita non esse* [mD 𝔊1. . . . 𝔐 =] *magni animi.* 𝔊1. . . . 𝔐 + *Simul vero cogita.* Rell. etiam Gr. ∾.

rebus prosperis fortem se gerere = BVmD. G = *r. p. fortem me gerere.* g = *r. p. se fortem gerere.* 𝔗 . . . 𝔚o = *se rebus prosperis fortem gerere.* AD — *se.* recte fortasse, ut

dit. ne gubernatoris quidem artem tranquillum mare et obsequens uentus ostendit: aduersi aliquid incurrat oportet quod animum probet. Proinde ne submiseris te, immo contra fige stabilem gradum et quicquid onerum supra cecidit sustine primo duntaxat strepitu conterrita. Nulla re maior inuidia fortunae fit quam aequo animo. Post haec ostendit illi filium incolumem, ostendit ex amisso nepotes. VI. Tuum illic, Marcia, negotium actum, tibi Areus adsedit. muta personam: te consolatus est. Sed puta, Marcia, ereptum tibi amplius quam ulla umquam mater amiserit. (non permulceo te nec extenuo calamitatem tuam.) si fletibus fata uincuntur, conferamus: eat omnis inter luctus dies. noctem sine somno tristitia consumat. ingerantur lacerato pectori manus et in ipsam faciem inpetus fiat atque omni se genere saeuitiae profecturus
2 moeror exerceat. Sed si nullis planctibus defuncta reuocantur, si sors inmota et in aeternum fixa nulla miseria mutatur et mors renuit quicquid abstulit: desinat dolor qui perit. Quare regamur nec nos ista uis transuersos auferat. Turpis est nauigii

sit *fortem gerere* idem atque *fortem agere.*

ne gubernatoris quidem = BA. GVDg𝔗...𝔅o = *nec gub. q.* 𝔐 = *et sequens ventus* contra mstos etiam Gr. G = *inoccurrat oportet.* Scal. = *occurrat.* g = *oportet incurrat.* GV = *quod animum praebet.* B = *sumiseris te.* G = *substinere primo.* gP3. = *strepitu contrita.* 𝔗...𝔊 = *strepitu contenta.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G(m∾) — *Nulla re...aequo.* V — *fortunae.* D = *equus animus.*

Post haec = A. G (p. m.) = *praeter hoc.* G(s.m.) = *post hic.* BVDg𝔗...𝔅o = *Post hoc.* G = *nepote.*

Cap. VI.

G = *negotium actum triareus assedit.* V = *tibi Areus asserit.* P2. (m∾) 4. 𝔗...𝔈1. = *tibi aureus assedit.* P3. = *tibi reus assedit.* 𝔈2. ...𝔊 = *Arius.* Rell. etiam Col. ∾ (D[m∾] = *absedit.*

muta personam: te consolatus est = A ex. Fac. et Prim. (A cum G = *consulatus est*). BGVD P2. 3. Col. 𝔅2. = *mutata persona te consolatus est.* P4. = *et mutata persona te consolatus est.* 𝔗...𝔊 = *et mutata persona consol. est* om. *te.* m𝔈 = *et muto personam.* 𝔐...𝔑u𝔅o = *te mutata persona consol. est.* V verbis *Sed puta* praefigit *Pars tertia.* G = *fama vincuntur.* Pinc. ci. m𝔈 = *vincuntur, confligamus.* Opsop. maluit *confleamus.* G (cr.∾) = *omnes inter luctus.* D = *omnes in luctus.* 𝔗𝔅 = *tristicia consummet.* V = *lacero pectori.* G = *lacerato petitioni.* G = *et in ipsa faciem.* A = *omnis e genere.* BGD(m∾) = *omnis ex genere.* P3. 4. = *omni ex genere.* P2. = *ac causas ex genere.* 𝔗𝔅 = *At causas omni genere.* gCol. = *atque omni genere.* 𝔈1. ...𝔐 = *atque sese omni genere.* G = *memor exercent.*

2. G(s∾) — Sed. G(cr.∾) = *nullus.* V = *nullius.* B = *si sor inmota.* G (m∾) — *miseria mutatur.*

et mors renuit = B. VmGA Col. P2. 𝔗...𝔈2. = *et mors tenuit.* GPinc. v. l. P3. 4. 𝔈...𝔅o = *et mors tenet.*

Quare regamur nec nos ista vis = BAmD P2. 𝔈1. VPinc. v. l. = *quare regamus ne nos ista vis.* Col. = *quare regamur, ut nos ista vis.* P3.

rector cui gubernacula fluctus eripuit, qui fluitantia uela deseruit, permisit tempestati ratem: at ille uel in naufragio laudandus quem obruit mare nauem tenentem et obnixum. VII. At enim naturale desiderium suorum est. Quis negat, quamdiu modicum est? nam discessu, non solum amissione carissimorum necessarius morsus est et firmissimorum quoque animorum contractio. Sed plus est quod opinio adicit quam quod natura imperauit. Adspice mutorum animalium quam concitata sint desideria et tamen quam breuia. Uaccarum uno die alteroue mugitus auditur. nec diutius equarum uagus ille amensque discursus est. Ferae cum uestigia catulorum consectatae sunt et siluas peruagatae, cum saepe ad cubilia expilata redierunt, rabiem intra exiguum tempus exstinguunt. Aues cum stridore magno 2
inanes nidos circumfremuerunt: intra momentum tamen quietae uolatus suos repetunt. Nec ulli animali longum fetus sui desiderium est nisi homini: qui adest dolori suo nec tantum quantum sentit, sed quantum constituit adficitur. Ut scias autem non esse hoc naturale luctibus frangi, primum magis feminas

= *quare regamur, ne nos ista vis.* 𝔗𝔅 = *quare rogamur. Nec nos ista vis.* GDP4. = *quare rogamus ne nos* [G = *vos*] *ista vis.* Pinc. ci. = *quare regamus nos, ne ista vis.* 𝔊𝔊 = *quare regamus nos, nec ista vis.* 𝔐 = *Regamur: nec nos i. v.* om. *Quare.* 𝔏 . . . 𝔅o = *Quare regamus: nec nos i. v.* Lips. ci. = *erigamur.* G = *Turpius est.*

fluitantia vela = A Pinc. v. l. Col. m𝔊. B = *fluvitantia vela.* quod eadem ratione probatur qua *fluvidus.* V = *fluctantia.* Pall. 𝔗 . . . 𝔅o = *fluctuantia v.* mD + *et permisit.* P2. = *permiserit.* V P2. 𝔗 . . . 𝔐 = *tempestati navem.* Rell. etiam Col. P3. 4. ∾. g = *ille vir in naufragio.* G (s∾) A(s∾) — *mare post obruit.*

navem tenentem et obnixum = BG VADg Col. P2. 3. 𝔗𝔅. probat Grut. P4. = *navem tenentem obnixum* om. *et.* 𝔊1 . . . 𝔅o = *clavum tenentem et obnixum* (𝔊 = *et obnoxium.* quod Grut. laudat ex 𝔊). mG = *al' abraxũ.* fortasse voluit illud *obnoxium.*

Cap. VII.

V praefigit *Pars IV.* 𝔗 . . . 𝔊1. = *Etenim naturale.* A (cr. ∾) = *Quis necat.*

nam discessu = BA Col. P3. 4. 𝔗𝔅. G = *nam in discessum.* VmDg P2. 𝔊ro . . . 𝔅o + *nam ex discessu.* D 𝔊1 . . . 𝔏4. + *nam in discessu.* G = *quorum animorum contractio est. Si plus est.* g = *firmissimorumque animorum.* A = *quam opinio.* BGD 𝔗 . . . 𝔊 = *concitata sunt.* G = *mugitur.* A (cr. ∾) = *equorum vagus.* g = *equorum ille vagus.* D(m∾) — *vagus.* V = *ille vagus.* G = *catulorum cum cecitate sunt per silvas.* G = *ad cubilia exalata.* V P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *expilatae.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

redierunt = D. ABGVg 𝔗 . . . 𝔅o = *redierint.* iidem autem omnes supra scribunt *consectatae sunt.* B GV = *extingunt.*

2. *circumfremuerunt* = A 𝔐. BGVDg 𝔗 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔅o = *circumfremunt.* G(s.m.) — *tamen post momentum.* Vg = *sui fetus.* V = *nec tamen quantum.* 𝔗𝔅 = *Ut sciat autem.* G = *Ut scias ante non esse.*

hoc naturale = AmDg 𝔐 . . . 𝔅o. BGVD 𝔗 . . . 𝔊 — *hoc.*

quam uiros, magis barbaros quam placidae eruditaeque gentis homines, magis indoctos quam doctos eadem orbitas uolnerat. Atqui ea quae a natura uim acceperunt eamdem in omnibus seruant. Adparet non esse naturale quod uarium est. Ignis omnes aetates omniumque urbium ciues tam uiros quam feminas uret. ferrum in omni corpore exhibebit secandi potentiam: quare? quia uires illi a natura datae sunt quae nihil in personam constituit. Paupertatem, luctum, ambitionem alius aliter sentit, prout illum consuetudo infecit: et inbecillum inpatientemque reddit praesumpta opinio de non timendis terribilis. VIII. Deinde quod naturale est non decrescit mora: dolorem dies longa consumit. licet contumacissimum, cotidie insurgentem et contra remedia efferuescentem, tamen illum efficacissimum mitigandae ferociae tempus eneruat. Manet quidem tibi, Marcia, etiam nunc ingens tristitia et iam uidetur duxisse callum, non illa concitata qualis in illa fuit, sed pertinax et obstinata: tamen hanc

Vg = *magis barbaras.*

placidae eruditaeque gentis homines = BA (p. m.) (B = *genitis*). VA (s.m.) g = *placidas eruditasque gentes, homines magis.* G 𝔗 . . . 𝔅o = *placidos* ∾. BG = *volverat.* Gg = *Atque ea quae.* A = *atqui. a qua natura.* 𝔗 . . . 𝔊2. = *eadem in omnibus servant* contra mstos etiam Pinc. Gr. mCol. + *eandem scilicet vim.* G(p.m.) = *eandem in hominem* [s.m. *homines*] *servant.*

3. B P3. 4. = *Adpareat non esse.* V = *Appareat igitur non esse.* g = *Appareat igitur naturale non esse.* G = *Oporteat non esse.* P2. = *Appareat ergo non esse.* AD Col. 𝔗 . . . 𝔅o ∾.

omniumque urbium = BGVg. 𝔗 . . . 𝔅o = *omnium urbium* om. *que.* Rell. n. l. D = *tam mares quam feminas.* V = *feminas naturaliter urit.* g = *feminas urit.* P2. + *naturaliter uret.* 𝔗 . . . 𝔖 + *quia naturaliter uret.* Rell. etiam Bong. Pinc. P3. 4. Col. ∾. V = *quia vires illi natura donat.* 𝔐 — *illi.* g = *quia illi vires natura donat.* G = *in persona.* 𝔗 . . . 𝔖 = *quae nihil impium constituit* contra mstos etiam Bong. ex Cui. Pinc. Gr. 𝔗 . . . 𝔊2. = *Paupertatem, lucrum* contra mstos etiam Pinc. Gr.

ambitionem = BGVADg Gr. 𝔗 . . . 𝔊2. 𝔖ro . . . 𝔅o. Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔏4. = *orbationem.* Grut. Iur. Lips. cii. = *abitionem.* G(cr. ∾) = *alius autem sentit.* P4. Pinc. ci. = *de non timendis terribilibus.* Steph. (ad Dal. Ep. 36.) ci. = *de timendis terribilibus* om. *non.*

Cap. VIII.

G (s∾) — *est* post *naturale.* BGA = *decrescere.* V = *potest decrescere.* Dg = *decrescere potest.*

dies longa = G(s.m.) ADg Pinc. v. l. Rom. Scal. BG (p.m.) = *dies longe.* 𝔗 . . . 𝔅o — *longa.* A(m∾) — *cotidie . . . efficacissimum.* G = *insurgentem e contra.* D(m∾) — *et* ante *contra.* V = *fervescentem.* G = *tam illum.*

etiam nunc = BGVADg 𝔗 . . . 𝔊1. · 𝔊2. . . . 𝔅o = *etiamnum.* VD — *illa concitata.* BGmD Gr. 𝔗 . . . 𝔊1. = *non illum concitata.* Ag ∾.

qualis in illa fuit = P2. ci. Gothofr. intelligitur *Octavia*, non *Livia*, quod videbatur Gothofredo. mP2. = *scilicet Livia.* Pinc. ci. = *qualis in Livia fuit.* BGA P3. 4. Col. 𝔗 . . . 𝔖 = *qualis in illo fuit.* VDg

quoque tibi aetas minutatim eximet. Quotiens aliud egeris, ani- 2
mus relaxabitur: nunc te ipsa custodis. multum autem interest
utrum tibi permittas moerere an imperes. Quanto magis hoc
morum tuorum elegantiae conuenit finem luctus potius facere
quam exspectare nec illum opperiri diem quo te inuita dolor
desinat? ipsa illi renuntia. IX. Unde ergo tanta nobis perti-
nacia in deploratione nostri, si id non fit naturae iussu? quod
nihil nobis mali, antequam eueniat, proponimus, sed ut inmu-
nes ipsi et aliis pacatius ingressi iter alienis non admonemur ca-
sibus illos esse communes. Tot praeter domum nostram ducun-
tur exsequiae: de morte non cogitamus. tot acerba funera:
nos togam nostrorum infantium, nos militiam et paternae he-
reditatis successionem agitamus animo. tot diuitum subita pau-
pertas in oculos incidit: et nobis numquam in mentem uenit no-
stras quoque opes aeque in lubrico positas. Necesse est itaque 2
magis corruamus qui quasi ex inopinato ferimur. Quae multo
ante perculsa sunt languidius incurrunt. Uis tu scire te ad omnis

= *qualis in primo fuit.* Lips. ci. 𝔐 . . . 𝔚o = *qualis initio fuit.* A = *et obstinatam.* G = *tamen haec quoque.*

tibi aetas = mss. 𝔗 . . . 𝔚o = *aetas tibi.*

2. G = *Quotiens alius* [n.] *aliud coegeris.* BGVAD Bong. = *non te ipsa custodis.* g = *non te ipsam custodis.* 𝔗 = *nunc re ipsa custodis.* 𝔗𝔅 = *utrum tibi obmittas.* G = *permittas nature.* g = *aut impares.* BG = *elegantia convenit.* G = *quoniam illum oportet* [m ∾] *diem.* V = *ullum opperiri.* D (s.m.) = *experiri.* P2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *aperiri.* P4. = *operi diem.* P3. Col. 𝔈2. . . . 𝔊 = *operiri.* G (m∾) — *dolor.* G = *illa illi reverentia.*

Cap. IX.

V praescribit *Pars V.* G — *ergo.* G = *sed id non fit.* D = *quod nil nobis.*

et aliis pacatius = VA ex. Fac. et Prim. 𝔐 . . . 𝔏4. BG = *et alius pacatius.* unde poteris coniicere *alias.* D = *et altius pacatius.* mD Bong. P3. 4. Col. 𝔊ro 𝔚1, 2. = *et aliud pacatius.* probat Grut. 𝔗𝔅 = *et aliud paratius.* P2. = *et pacatius* om. *aliis.* Cod. Lips. 𝔈1. = *et altius et pacatius.* 𝔈2. . . . 𝔊 𝔑u 𝔚o = *et aliud et pacatius.* G(s.m.) VD 𝔗𝔅 = *non admoniti casibus.* G (p.m.) = *admoneti.* g = *non admoniti canibus.* BA Bong. = *non admonet casibus.* VD + *illos credimus esse communes.* g + *Illos non credimus esse communes.* mD *praeter* explicat per *ante* vel *iuxta.* G = *domum meam.* P2. = *hereditatis successorem.*

agitamus animo = BGVADg. 𝔗 . . . 𝔚o = *animo agitamus.* G (m∾) — *in mentem venit.* G = *equo in lubrico.* g — *aeque in.*

2. BG(s∾)A P2. — *qui ante quasi.* (G = *ex opinato.*) Lat. Latin. (B. Pr. p. 47.) — *quasi.* P3. 4. = *quia ex inopinato.* Col. = *quae ex inopinato.* Vg 𝔗 . . . 𝔚o ∾.

quae multo ante perculsa sunt = BA Bong. ex Cui. P2. 3. Col. i. e. *quorum vis multo ante* (*cogitatione*) *fracta est.* GV = *Quae multo ante percussa sunt.* Dg Pinc. v. l. P4. 𝔊ro . . . 𝔚o = *q. m. a. praevisa sunt.* 𝔗 . . . 𝔏4. = *quae m. a. provisa sunt.* Cui. ci. apud Bong. = *q. m. a. percursa sunt.* quod valde placet.

ad omnis = A. BGVD 𝔗 . . .

expositam ictus stare et illa quae alios tela fixerunt circa te uibrasse? uelut murum aliquem aut obsessum multo hoste locum et arduum adscensu semermis adeas, exspecta uolnus et illa superne uolantia cum sagittis pilisque saxa in tuum puta librata corpus. Quotiens aliquid ad latus aut pone tergum ceciderit, exclama: Non decipies me, fortuna, nec securam aut neglegentem opprimes: scio quid pares. alium quidem percussisti, sed
3 me petisti. Quis umquam res suas quasi periturus adspexit? quis umquam uestrum de exilio, de egestate, de luctu cogitare ausus est? quis non, si admoneatur, et tamquam dirum omen respuat et in capita inimicorum aut ipsius intempestiui monitoris abire illa iubeat? Non putaui futurum. Quicquam tu putas non

𝔅o = *ad omnes.* G = *oppositum.* BVADg P2. 3. Col. 𝔗 . . . 𝔈1. = *expositum.* probat Heusing. (Emendd. p. 241 sq.). P4. ∾. V = *et alia quae alios.* G = *et illo quae alios.*

adscensu semermis = A 𝔐. cf. Drkb. ad Liv. XXVII, 1, 13. g = *ascensum si inermis.* B = *ascensus inermis.* G = *assensus inermis.* D𝔗 . . . 𝔈1. = *ascensum inermis.* 𝔈2. . . . 𝔅o (exc. 𝔐) = *ascensu* [Gr. =] *inermis.* A = *superne volentia.* BGA = *cum sagittis pellisque.* Vg = *cum sagittis telisque.* D 𝔗 . . . 𝔅o ∾. G = *scissa* (pro *saxa*).

in tuum puta librata corpus = AD (s.m.) Bong. P3. D (n.) + *in tuum puta librata corpus caput.* BG = *in tutum puta librata corpus.* Vg = *in tuum puta librata caput.* P4. = *in tutum* [m *tuum*] *vibrata corpus.* Col. = *ante tuum librata corpus. librata* probat Steph. (Prood. II, 8.). 𝔗 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *puta in tuum librata* [𝔊 = *liberata*] *corpus.* 𝔐 = *puta in tuum vibrata caput.* Pinc. ci. m𝔊 𝔏 . . . 𝔏4. = *puta in tuum vibrata corpus.*

Quotiens aliquid ad latus aut pone tergum ceciderit = A cod. Iur. D Bong. ex Cui. = ∾ *aut pones* [mD *penes*] *tergum ceciderit.* g = ∾ *aut penes tergum ceciderit.* BG = ∾ *aut pene tergum ceciderit.* P2. Col. = *aut pene tergum.* P3. 4. = *aut penes tergum.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *Quoties aut ad latus aut penes tergum ceciderunt.* Pinc. ci. = *Quoties ad latus post tergum ceciderint.* V𝔊 . . . 𝔏4. = *Quoties aut ad latus aut post tergum ceciderint.* 𝔊ro . . . 𝔅o = *Quoties aut ad latus aut pone tergum ceciderint.* Vg = *non me fortuna decipies.* BGADg Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. = *nec securum.* probat Heusing. l. l.

alium quidem percussisti, sed me = BGVADg Pinc. v. l. P3. 4. Col. P2. 𝔗 . . . 𝔅o = *alium percussisti, me petisti* om. *quidem* et *sed.*

3. G(m∾) D(s.m.) = *quasi perituras.*

quis umquam vestrum = A. BGVDg 𝔗 . . . 𝔅o = *quis umquam nostrum.*

si admoneatur, et tamquam = G P2. BADg P3. 4. Col. + *si admoneatur et cogitet tamquam.* V + *si admoneatur et cogitat tanquam.* 𝔗𝔅 = *Quis non admoveatur suis tanquam aegrum durum respuat.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *Quis non, si admoneatur ut de suis cogitet, tanquam* (𝔈1. = *durum*). m𝔈1. = *ut se egrum cogitet, tanquam durum omen respuat.* 𝔊ro . . . 𝔅o = *si admoneatur ut cogitet, tanquam.* Verba *de suis* ne apud Pinc. quidem leguntur. Gatak. (ad Anton. p. 168, 38.) legit *si admoneatur ut de istis, ut suis, cogitet, tanquam.* Illud *cogitet* glossema est ex superiore *cogitare* ductum. Gg = *dirum omne.* B = *abire illa iubeatur.* D(m∾) P4. — *Quicquam . . . non futurum.* P2. 3. Col. Dur. Casel. (Varr. II, 7.) = *Non*

futurum quod multis scis posse fieri, quod multis uides euenisse? Egregium uersum et dignum qui e Publio exierit, 4

Cuivis potest accidere quod cuiquam potest!

Ille amisit liberos: et tu amittere potes. Ille damnatus est: et tua innocentia sub ictu est. Terror decipit, hic effeminat, dum patimur quae numquam pati nos posse praeuidimus. Aufert uim praesentibus malis qui futura prospexit. X. Quicquid est hoc, Marcia, quod circa nos ex aduenticio fulget, liberi, honores, opes, ampla atria et exclusorum clientium turba referta uestibula, clara, nobilis aut formosa coniux ceteraque ex incerta et

putavi futurum quicquam. Tu putas. G(cr.∾) = *multis inde evenisse.* D = *multis scis evenisse.*

4. *Egregium versum et dignum qui e Publio exierit.* Ita scripsi, cum meliora non suppeterent. A = *Egregium versum et dignum qui non e populo eriet.* BG (p.m.) = *Egregium versum et dignum qui non e populo eri et.* G (s.m.) = *Egregium versum et dignum audivi qui non cuivis potest.* V = *Egregium versum et dignum audivi. quod Cuivis.* D = *Egregium versum et dignum audivi. Quod* [s.m. *Quid*] *e populo cuivis potest.* g = *Egregium versum et digmum auditu qui non e populo heri .et cuivis.* Quidam codd. Pinc. = *Egregium versum et dignum audivi qui non e populo heri et.* Pinc. ci. = *Egregium versum audi, et dignum qui non esset Publii Syri* [postrema sex verba annotavit Bong.]: *Et cuivis.* Cod. Iur. = *Egregium versum et dignum qui non e populo! Cuivis.* Col. = *Egregium versum et dignum qui non e populo erit, et cuivis.* P2. = *Egregium versum et dignam que non e populo heri et cuivis.* P3. = *Egregium versum et dignum qui. e populo eri et cui vis.* P4. = *Egregium versum et dignum quando est populo erit et cuivis.* Lips. ci. = *digmum audi qui non in populo periret.* Postea Lips. ci. = *dignum audi, qui non e Publio exiret.* Is. Voss. (ad Catull. p. 125.) ci. = *qui non e populo Remi.* Rutgers. (Varr. Lectt. VI, 3. p. 550.) ci. = *et dignum audi! Qui non? Poplii Syri est.* Petr. Scriver. ci. = *qui non est ex ooulifertis.* Triller. (Obss. p. 253.) ci. = *et dignum qui non e ioculari* vel *ioculario exiret.* Heus. (Emendd. p. 242.) ci. = *e Publii ore exiret.* 𝔗𝔅 = *Egregium versum et dignum audivi. est enim: et cuivis.* 𝔊1. ... 𝔊 𝔏𝔍u = *Egregium versum et digmum audivi, est enim e populo, Cuivis.* 𝔐 = *Egregium versum audi et dignum Publio: Cuivis.* 𝔏4. = *Egregium versum et dignum audivi. est enim e populo. Cuivis.* Gron. ci. 𝔊ro ... 𝔅o (exc. 𝔑u) = *Egregium versum et dignum, qui non e Publio exiret, Cuivis.* 𝔑u = *Egregium versum et dignum audi, qui non e Publio periret.* D — *et* ante *tu amittere.* G = *tu innocentia.* G (p.m.) = *subiectus es.* G (s.m.) = *sub ictus es.*

Terror decipit = BGVADg Gr. 𝔗 ... 𝔊. Pinc. ci. = *Error decipit.* 𝔐 ... 𝔅o = *Hic nos error decipit.* Gg = *nos pati.* B — *pati.* A(s.m.)g = *providimus.* G(m∾) = *posse videmus.* D = *providemus.* B = *An fert vim.* g = *Auferet vim.* g = *quae futura.*

Cap. X.

G = *Quicquid est hec materia nos ex adv.* 𝔗𝔅 = *Quicquid est haec materia circa nos.* B — *circa nos.* Dg = *Martia nobis ex adv.* 𝔗 ... 𝔊2. = *ampla arva* contra mstos etiam Pinc. Gr. Vg = *clientum.* 𝔗𝔅 = *Referam vestibula clara.* A (cr.∾) = *clarum.* Germ. = *chara.* g = *ac formosa.* G = *aut forma.* V 𝔗 ... 𝔊 = *coniunx.* G = *ceterosque.* G = *et morte* [s

mobili sorte pendentia, alieni commodatique adparatus sunt. nihil horum dono datur: collaticiis et ad dominos redituris in-
2 strumentis scena adornatur. Alia ex his primo die, alia secundo referentur: pauca usque ad finem perseuerabunt. Itaque non est quod nos suspiciamus tamquam inter nostra positi: mutuà accepimus. Usus fructusque noster est cuius tempus ille arbiter muneris sui temperat: nos oportet in promptu habere quae in incertum diem data sunt et adpellatos sine querela reddere. Pessimi debitoris est creditori facere conuicium. Omnes ergo nostros, et quos superstites lege nascendi optamus et quos praecedere iustissimum ipsorum uotum est, sic amare debemus, tamquam nihil nobis de perpetuitate, immo nihil de diuturnitate
3 eorum promissum sit. Saepe admonendus est animus, amet ut recessura, immo tamquam recedentia. quicquid a fortuna datum est, tamquam exemptum auctore possideas. Rapite ex li-

morbo] *sorte pendentia* (hoc in lit.). g P3. = *accommodatique*. B P2. — *adparatus*. G(n.) + *apparatus quae sunt*. 𝔈1. 2. — *horum* ante *dono*. G = *dona datur*. P4. = *donatorum*. 𝔗𝔅 = *donaturum*. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. VP2. = *commodaticiis et ad*. g = *collatis et ad*. Col. = *collocaticiis et ad*. P2. 𝔗 ... 𝔈2. = *et ad dominum*. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. A (cr. ∾) = *redituros*. GD = *reddituris*. g + *instrumentis et ministris*. G = *cena adornatur*.

2. V𝔗𝔅 = *referuntur*. g (lit.) = *secundo repetuntur*. GD — *usque*. g = *usque in finem*.

Itaque non est = BGVADg. 𝔗 ... 𝔅o = *Ita non est*. g = *suspicamus*. VP2. = *intra nostra positi*.

mutua accepimus = Ag. BGVD 𝔗 ... 𝔅o = *mutuo accepimus*.

Usus fructusque = A. G 𝔗 ... 𝔈1. = *Usufructus* om. *que*. BVDg 𝔈2. ... 𝔅o = *Ususfructus* om. *que*. P2. 𝔗 ... 𝔊 = *cuius tempora*. Rell. etiam Bong. Pinc. Gr. ∾. Vg = *sui muneris*. sG = *muneris sui imperat*. GVAD (m∾) 𝔗 ... 𝔊 = *in certum diem* (𝔗𝔅 = *nata sunt*). Bg ∾. B G(m∾) P2. 4. 𝔗𝔅 — *sine querela*.

debitoris est = BGVADg. 𝔗 ... 𝔅o = *est debitoris*. G = *ad quod superstites*. G = *et quod iustissimum praecedere iustissimum*. g = *iustissimum eorum*. BG (cr. ∾) = *ipsorum volutum*. A = *ipsorum voltum*. G(m∾) = *nihil nobis de paupertate*. g = *de perpetuitate nobis*. g — *nihil* post *immo*. BG (s∾) — *eorum* ante *promissum*. G = *promissum est*.

3. *amet ut recessura* = D (s. m.) Bong. ex Cui. Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔅o. D (p.m.) = *amet ut recessuro*. A = *ametu ire. cessura*. BG Pinc. v. l. = *a metu ire cessura*. V = *a metu ire cessuro*. g P3. = *a metu in recessuro*. P 2. = *animus metiri ut cessura*. P4. = *animus ametiri ut cessura*. Col. = *animus a motu in recessura*. 𝔗 𝔅 = *animus metiri: ut casura*. 𝔈1. ... 𝔊 = *animus metuere ut recessura*. m𝔈2. = *metiri*. VD (cr. ∾) g P3. = *tanquam recedenti*. G (s.m.) = *tanquam incedenti*.

tamquam exemptum auctore possideas = Col. probat Grut. ℜu 𝔅2. = *tanquam exemtum auctore possideat*. Ruhk. „Sensus, inquit: quae Fortuna tibi dederit, perinde possideas, ac si nullum dominum (auctorem) haberent, tibique verendum sit, ne statim revertatur auctor suorum reposcendorum gratia. Proinde omni modo fructum ex iis cape. — Sequentia apprime concinunt.“ Gron. ci. = *tanquam exceptum auctori pos-*

beris uoluptates, fruendos uos inuicem liberis date et sine dilatione omne gaudium haurite. nihil de hodierna nocte promittitur. nimis magnam aduocationem dedi: nihil de hac hora. Festinandum est. instatur a tergo: iam disicietur iste comitatus. iam contubernia ista sublato clamore soluentur. Rapina rerum 4
omnium est: miseri nescitis fuga uiuere. Si mortuum tibi filium doles, eius temporis quo natus est crimen est: mors enim illi denuntiata nascenti est. In hanc legem datus. hoc illum fatum ab utero statim prosequebatur. In regnum fortunae et quidem durum atque inuictum peruenimus illius arbitrio digna atque indigna passuri. corporibus nostris inpotenter, contume-

sideas. ipse interpretatur: „*Exceptum* igitur *auctori possidemus*, quod nobis sive solum, sive cum aliis, ab auctore possessionis nostrae tenendum ea lege traditum est, ut illi cum libuisset, in idem manus iniectio eiusve repetitio esset.“ BGVAg ms. Durant. Cas. (Varr. II, 7.) P2. 3. 4. 𝔗𝔚 = *tanquam exemplum auctore possideas.* mP2. = *tanquam ab extraneo auctore possideas.* D cod. Lips. 𝔈1. = *tanquam exemplum ab auctore possideas.* probat Lips. Durant. (l.l.) ci. = *tanquam ex empto sine auctore possideas* vel potius *tanquam exemptum sine auctore possideas.* 𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔚o = *tanquam extemplo abiturum possideat.* g P3. = *Capite ex liberis.* G(s∾) — *vos ante invicem.* G — *liberis.* Rom. = *deliberatione omne gaudium.* P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *omne gaudium advertite.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

de hodierna nocte = BADg Bong. ex Cui. GV 𝔗 . . . 𝔚o = *de hodierna die.* Rom. + *nec morte promittitur.* A (cr. ∾) = *advocatio.* G — *dedi.*

instatur a tergo: iam disicietur iste comitatus = A Bong. ex Cui. P4. cod. Iur. mP4. = *id est dispergitur a dis et iacio.* Col. = *Instatur a tergo, iam deicietur iste comitatus.* BG P3. = *Instatur a tergo. iam deficietur iste comitatus.* D = *Instatur a tergo. iam diseruetur* [cr. *destruetur.* m *difficiet*] *iste comitatus.* Vg 𝔈1. = *Instatur a tergo. iam deficiet iste comitatus.* P2. = *Festinandum est instanter. at ergo iam difficietur iste comitatus.* 𝔗𝔚 = *Instat a tergo iam deficiet iste comitatus.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *Instat a tergo mors: iam deficiet iste comitatus.* Quidam codd. Pinc. = *deficietur.* unde Pinc. ci. = *deficiet te.* 𝔊ro . . . 𝔚o = *Instat a tergo mors: iam* ∾.

4. Vg = *omnium rerum.* g + *et clamore.* 𝔈𝔊 = (*miseri nescitis*). 𝔅1. = (*miseri, nescitis?*).

fuga vivere = AD 𝔐 . . . 𝔏4. A (s.m.) = *miser nescit is in fuga vivere.* mDV Gr. 𝔗𝔚 + *in fuga vivere.* Bong. 𝔈1. 2. 𝔑u . . . 𝔚o = *in fugam vivere.* BG Pinc. v. l. cod. Lips. 𝔊ro . . . 𝔅1. + *et fuga vivere.* g + *et in fuga vivere.* V = *Si mortuum enim filium.* G = *filium debes.* g (s∾) — *est post crimen.*

denuntiata nascenti est = AmD Bong. (etiam cod. Iur. duo Bruxell. = *denuntiata*). mGVg 𝔑u . . . 𝔚o = *nascenti denuntiata est.* P3. Col. = *illi denuntiata est* (om. *nascenti?*). P4. = *detiãta est.* BG P2. Germ. cod. Dal. 𝔐 . . . 𝔅1. = *nascenti determinata est.* 𝔗 . . . 𝔊 = *nascenti determinata et in hanc.* Germ. cod. Dal. = *et in hanc legem editus.* V = *In hac lege datus est.* g Pinc. v. l. Col. + *datus est.* 𝔗𝔚 = *data.*

hoc illum fatum = BAD (s.m.) g Bong. Pinc. v. l. Col. P3. G P2. 𝔗𝔚 = *Hoc factum* om. *illum.* VD P4. 𝔈1. . . . 𝔚o = *hoc fatum* om. *illum.*

prosequebatur = BAD Pall. 𝔗 . . . 𝔚o. G = *prosequebantur.* V = *persecutum.* g = *prosecutum.* Pinc. v. l. Col. = *prosecutum est.* mG = *persequutus est.*

liose, crudeliter abutetur: alios ignibus peruret uel in poenam admotis uel in remedium. alios uinciet: id nunc hosti licebit, nunc ciui. alios per incerta nudos maria iactabit et luctatos cum fluctibus ne in arenam quidem aut litus explodet, sed in alicuius inmensae uentrem beluae decondet. alios morborum uariis generibus emaceratos diu inter uitam mortemque medios detinebit.
5 Ut uaria et libidinosa mancipiorumque suorum neglegens domina et poenis et muneribus errabit. Quid opus est partes deflere? tota flebilis uita est. Urgebunt noua incommoda, priusquam ueteribus satisfeceris. Moderandum est itaque uobis maxime quae

V + *et crudeliter*. G = *crudeliter arbitretur*. P4. = *ignibus perierit*.

admotis vel in remedium. alios vinciet: id nunc hosti licebit, nunc civi. alios per incerta nudos maria iactabit = A Col. Brux. Gro ... Bo (A = *iactavit*). BG = *admotis vel incerta nudos maria iactabit* rell. om. mG = *vel in remedium alicuius vincit id ut hosti licebit non cui alios per incerta*. V = *admotos vel in remedium alicuius vincit. Id nunc hosti licebit nunc civi, alios per incerta nudos maria iactabit*. D = *admotis* [s. m. *admotos*. m *vel in remedium. Alios vinciet. id nunc hosti licebit. nunc civi. Alios per*] *vel* [hoc n.] *incerta nudos maria iactabit*. g = *admotos vel in remedium. alios per incerta nudos maria iactabit* rell. om. Erm. ci. = *admotis vel incertis sive insertis, alios nudos mari iactabit*. Codd. emendatiores Pinc. = *admotis vel in remedium, alios vinciet. Id nunc isti licebit nunc tibi. Alios per incerta nudos maria iactabit*. P2. = *admotos, vel in incerta nos maria iactabit*. P4. T ... G1. = *admotis, vel incerta nudos maria iactabit* (G1. = *iactabat*). Grut. ci. = *admotis, alios in incerta nudos maria iactabit* rell. om. P3. = *admotos vel in rei medium, per incerta nudos maria iactabit*. G2. ... G = *admotis vel incertis, alios nudos mari iactabit*. M ... L4. = *admotis vel in remedium: alios nudos mari iactabit*. Lips. ci. = *vel in certamen*. Triller. (Obss. p. 456.) ci. = *vel in incerta salutis*. mZu = *vel insutos culeo vel nudos mari iactabit*. G + *et ne in arenam*. g = *nec in arenam*. Vg = *et litus*. Germ. = *aut litus expellet*.

in alicuius inmensae ventrem beluae decondet = VA (A p.m. = *belua*). P3. 4. Col. g = *in alicuius immensae beluae ventrem decondet*. B D Bong. Gro ... Bo = *in alicuius ventrem immensae beluae decondet*. G Pinc. v. l. = *in alicuius ventrem immensae beluae recondet*. P2. T ... L4. = *in alicuius ventrem immensae beluae detrudet*.

inter vitam mortemque medios detinebit = VAmDg Bong. Col. P3. Iur. Gro ... Bo. G = *inter vitam et mortem* [s *que*] *metus detinebit*. B P2. 4. T ... L4. — *medios*.

5. Vg P2. = *vana et libidinosa*. D (m ∽) = *mancipiorum* om. *que*. G — *et* ante *muneribus*. Lat. Latin. (B. Pr. p. 47.) = *et muneribus enarrabit*. A = *erravit*.

flebilis vita = GVADg. B = *deflebilis vita*. T ... Bo = *vita flebilis*. G = *satisfecerit*.

Moderandum est itaque vobis maxime quae inmoderate fertis = BAD Bong. ci. Lips. Gro ... Bo. Pinc. v. l. = ∽, *vobis maxime qui immoderate fertis*. G = *Moderandum est itaque nobis maxime* [m *quae immoderate*] *fertis*. Col. = ∽ *nobis* ∽. g = *Moderanda sunt itaque maxime vobis quae immoderate fertis*. P3. = *Moderanda est itaque vobis* ∽. P4. = *Moderandus est itaque nobis maxime dolor quem immoderate fertis*. V = *Moderandus est itaque vobis animus adhuc maxime quae immo-*

inmoderate fertis et in metus et in dolores humanum pectus dispensandum. XI. Quae demum ista suae publicaeque condicionis obliuio est? Mortalis nata es, mortales peperisti. putre ipsa fluidumque corpus et causis repetita sperasti tam inbecilla materia solida et aeterna gestasse? Decessit filius tuus, id est, decucurrit ad hunc finem ad quem quae feliciora partu tuo putas properant. Huc omnis ista quae in foro litigat, in theatris [desidet], in templis precatur turba dispari gradu uadit.

derate fertis. P2. = *Moderandus est itaque nobis animus adhuc maxime quae immoderate fertis* 𝔗𝔅 = *Moderandus est itaque nobis maxime animus ad haec quae immoderate fertis.* 𝔊1. 2. = *Moderandus est itaque nobis animus ad haec maxime quae immoderate fertis.* 𝔊 . . . 𝔏4. = *Moderandus est itaque vobis animus ad haec maxime quae immoderate fertis.*

et in metus et in dolores humanum pectus dispensandum = V P2. 𝔗 . . . 𝔅o. B = *et in multos et in dolores humani pectus dispensandum.* G Col. = *et in multos dolores humani pectoris dispensanda* (G cr. = *dispensatis*). A = *et in multos et in dolores humani pectus dispensanda.* Dg P3. = *et in multos dolores humanum pectus dispensatis* (mD = *humani pectoris dispensanda*). Boug. Pinc. v. l. = *et in multos dolores humanum pectus dispensandum.* P4. = *et in multos et in dolores humani pectoris dispensandus.* Lips. ci. = *et in multos dolores humana pectora dispensanda.* Poterat etiam coniicere: *et in metus et in dolores humani pectoris dispensandae* vel *et in multos dolores humani pectoris dispensandae.*

Cap. XI.

A = *Quae deinde.* de quo vide. G(cr. ∾) = *Quod demum.* Rell. ∾. *suae publicaeque* = BGVADg 𝔗 𝔅. 𝔊1. . . . 𝔅o = *tuae publicaeque.* quod si scripsisset Seneca, non video quomodo in illud abire potuerit. G + *et mortales.* g + *mortalesque peperisti putres. putre.*

et causis repetita sperasti. Ita scripsisse videtur Seneca. B P3. Col. = *et causis morbos repetita sperasti.* Hoc inde ortum, quod quis adscripserat *morbos* esse intelligendos. m Col. = *et casibus morbos repetita.* A = *et causis morbos repetitas* [s n.] *sperasti.* G = *corpus morbos repetita sperasti.* V + *et causis repetita morborum sperasti.* D = *et casibus morbisque repetitam sperati* [cr. *sperasti*] *tam imbecillam materiam.* g = *et curis morbisque repetita sperasti.* P2. = *et canis* [ortum ex cāis, quod et *causis* et *canis* legi potest] *morborum repetita sperasti.* P4. = *et causas morbos repetita sperasti.* 𝔊ro . . . 𝔅o + *et causis morbisque repetita sperasti.* Gron. „Ex tert. Pal. Col. Bruxell. recepimus, inquit: *et causis morbisque repetita.*" At cum haec in P3. Col. non legantur, dubito etiam de Bruxell. 𝔗𝔅 = *et causis morbos repetita separasti.* 𝔊1. . . . 𝔏4. = *et casibus morbisque repetita sperasti.* P2. 3. = *tam imbecilli materia.* G (cr. ∾) = *gustasse.*

id est, decucurrit = BAD 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o. Vg = *idem decurrit.* P2. = *adest decurrit.* P3. = *et decurrit.* Col. = *idem filius decurrit.* G𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. = *id est decurrit.* G = *ad quem etiam feliciora.* Vg — *quae* ante *feliciora.* G (cr. ∾) = *putant.* V = *properat.* BA Col. = *Hoc omnis ista.* V = *ad hoc ista omnis.* G 𝔊1. 2. = *Haec omnis ista.* P2. 4. 𝔗𝔅 = *Ad haec omnis ista.* D = *Hoc omnis quae om. ista.* Pinc. v. l. P3. ∾. Pinc. v. l. Franc. Dal. Rom. 2. Scal. = *quae in foris litigat.*

in theatris [*desidet*], *in templis precatur* = 𝔊2. . . . 𝔅o. *desidet* uncis circumdedi, quoniam est a ci. Ermi. BGAD Gr. = *in theatris, in templis precatur.* Vg = *in theatris et in templis precatur.* Opinor fere Se-

2 **Et quae diligis et quae despicis unus exaequabit cinis. Hoc uidelicet illa Pythicis oraculis adscripta NOSCE TE. Quid est homo? quodlibet quassum uas et quolibet fragile iactatu. Non tempestate magna ut dissiperis est opus: ubicumque arietaueris solueris. Quid est homo? inbecillum corpus et fragile, nudum, suapte natura inerme, alienae opis indigens, ad omnis fortunae contumelias proiectum, cum bene lacertos exercuit, cuiuslibet ferae pabulum, cuiuslibet uictima, ex infirmis fluidisque contextum et lineamentis exterioribus nitidum, frigoris, aestus, laboris inpatiens, ipso rursus situ et otio iturum in tabem, ali-**

necam scripsisse: *in foro litigat, in theatris precatur*, ut illud *in templis* profectum sit ab emendaturo. 𝔗𝔚 = *dispargi gradu*. D 𝔊1.... 𝔖 + *non dispari gradu*. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

Et quae diligis et quae despicis unus exaequabit cinis. Ita scribo: nam quod in mstis praeterea legitur *veneraris*, adiectum est ab iis, qui putarent *diligis* non satis respondere verbo *despicis*. BAD quidam codd. Pinc. Col. P2. 3. 4. 𝔗... 𝔖 + *Et quae diligis veneraris et quae despicis unus exaequabit cinis.* Vg + *Et quae diligis et veneraris unus exaequabit cinis.* G = *Hex quae diligis veneraris et quae despicis unus exaequabit cinis.* 𝔐... 𝔅o = *Et quae veneraris, et quae despicis, unus exaequabit cinis.* Pinc. ci. = *Et quem diligis, veneraris, et quem despicis, unius exaequat vox Chilonis* vel *Chilonis vox.* Grut. ci. + *Et quae diligis venerarisve, et quae despicis.*

2. *Hoc videlicet illa Pythicis oraculis adscripta NOSCE TE.* Ita fere msti. BAD = *Hoc videlicet illa Pythicis oraculis adscripta noscite* (D = *noscit*). Col. = *hoc videlicet illa Phiticis oraculis adscripta noscite* (m *nosce te*). Vg = *Hoc videlicet illa phyticis* [g = *phisicis*] *oraculis adscripta noscite.* G = *Hoc videlicet illa Pithi* [s cis] *oraculis ascripta noscit.* P2. = *haec videlicet illa Phyticis oraculis ascripta noscit.* P3. = *hoc videlicet illa Pithiis oraculis ascripta noscit.* P4. = *hoc videlicet illa Phiticis oraculis adscripta nossit.* 𝔗𝔚 = *hic rudet* [𝔚 = *tudet*]: *illa phythicis oraculis ascripta noscit.* 𝔊1. = *hic videlicet, illa Phyticis oraculis ascripta noscit.* 𝔊2.... 𝔖 = *Hoc iubet illa Pythicis oraculis ascripta vox*, γνῶθι σεαυτόν. 𝔐 ... 𝔅o = *Hoc iubet illa Pythicis oraculis ascripta vox, Nosce te.* Pinc. ci. = *haec videlicet, illa Pythicis oraculis ascripta, Nosce te* vel *licet illa Pythicis oraculis ascripta, Nosce te* (vide ad 1. ex.). Vg = *cassum.*

quolibet fragile iactatu = AD(s.m.) P3. cod. Iur. 𝔗𝔚 = *quolibet fragile iactu*. BGV P2. 4. Col. 𝔊1. = *quodlibet fragile iactatu.* 𝔊2. ... 𝔅o = *quodlibet fragile: iactatu.* 𝔗... 𝔊2. — *magna* contra mstos etiam Pinc. Gr. V = *ut dissipetur.*

opus est = VAg. BGD 𝔗... 𝔅o = *est opus.* Dg Col. = *arietaberis.* A(s∾) — *homo* post *Quid est.* 𝔗𝔚 = *imbecillissimum corpus.* 𝔊1. 2. = *imbecillimum corpus.* g = *sua parte natura.* G𝔗... 𝔊1. = *naturae.* BG = *operis indigens.*

ad omnis fortunae contumelias = A. BGVDg = *ad omnes f. contumelias.* 𝔗... 𝔅o = *ad omnem f. contumeliam.* A = *laceratos exercuit.* G = *cuiuslibet ferae pabulum.* A = *ex firmis.* G = *fluidis contextum* om. *que.* G = *ex lineamentis.* V = *et liniamentis.* G (s∾) = *aestu.* g + *et laboris.* G = *ipso rursu sinu.*

situ et otio iturum in tabem = GA g 𝔊2.... 𝔅o. A (s.m.) = ∾ *in tabe.* B P3. = *situ et otio iturum et otium in tabe.* VCol. 𝔗... 𝔊1. +

menta metuens sua quorum modo copia, modo inopia rumpitur, anxiae sollicitaeque tutelae, precarii spiritus et male haerentis qua, parum repentinum cum audit et ex inprouiso, sonus auribus grauis excutit, soli semper sibi nutrimentum uitiosum et inutile. Miramur in hoc mortem quae unius singulis opus est? 3
Numquid enim, ut concidat, magni res molimenti est? Odor illi saporque et lassitudo et uigilia et humor et cibus et sine quibus uiuere non potest mortifera sunt. Quocumque se mouit statim infirmitatis suae conscium, non omne coelum ferens,

situ et otio iturum in ocium in tabem. D + *situ et otio iturum in otium et in tabem.* P2.4. = *situ et otio iturum in otium in tabe.* Lat. Latin. (B. Pr. p. 47.) = *situ et otio interiturum alimenta intuens sua.* mD quidam codd. Pinc. + *et semper alimenta.*

modo copia, modo inopia rumpitur. Haec verba si scripsit Seneca, hoc ordine videtur scripsisse. A = *modum in inopia rumpitur*, ut appareat vitium latere in syllabis *um in:* accedit, quod ex similibus prius saepius omittitur quam alterum. BG = *modum inopia rumpitur.* Vg P4. = *modus inopia rumpitur.* D = *quorum inopia modus rumpitur.* Col. = *modis et inopia rumpitur.* P2. = *modus inopia rupit.* P3. = *quorum modus etiam inopia rumpitur.* 𝔗 . . . 𝔊 = *modum inopia rumpit.* Pinc. ci. = *et semper alimenta metuens sua, quorum modo inopia laborat, modo copia rumpitur.* 𝔐 . . . 𝔅o = *quorum modo inopia, modo copia rumpitur.* D (m∾) = *solitaeque tutelae.* A = *praecare spiritus.* VP2. codd. Lips. 𝔗 . . . 𝔊 = *et male inhaerentis.*

qua, parum repentinum cum audit et ex inproviso, sonus auribus gravis excutit. Ita restituendus videtur locus corruptissimus, dum alius meliora invenerit. BA 𝔗 . . . 𝔏4. = *qua parum repentinum audiet et improviso sonus auribus gravis excutit.* GP3. = *quae parum repentinum audiet et improviso sonus auribus gravis excutit.* V = *quem parum repentinum audiet et ex improviso auribus sonus gravis excutit.* D P2. 4. = *quam parum repentinum audiet ex improviso sonus auribus gravis excutit.* g = *quem parum repentinum audiet et improviso aurilus sonus gravis excutit.* Col. = *qui parum repentinum audiet ex improviso sonus auribus excutit.* Cod. Lips. = *quam parum repentinum auditum ex impr.* Lips. ci. = *quem pavor repentinus aut item ex improviso sonus.* Gron. ci. 𝔊ro . . . 𝔅o = *quem pavor repentinus adiectusve ex improviso sonus auribus gravis excutit.* quae vix possunt latere in codicum scripturis. De *parum* Particulae vi minus usitata cf. Ep. 116, 6. *dolebimus, sed parum. concupiscemus, sed temperate.* G = *sibi olim sibi semper.* g + *nutrimentum quaerens.* BGA = *et inutili.*

3. V + *Miramur et.*

mortem quae unius singulis opus est = VAg (A = *singulius*). B = *morte quē unius singulis opus est.* G = *mortem quam unius singularis* [cr. *singulis*] *opus est.* D = *mortem quae singulis opus est* om. *unius.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *mortem unius quae singulis opus est.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *mortem unius qua singulis opus est.* V + *ut concidat iste.* P2. + *iste ut concidat.*

magni res = Ag. BGVD 𝔗 . . . 𝔅o = *res magni.* P3. = *molumenti est.* V P2. (m∾) 𝔗𝔅 = *emolumenti est.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *momenti est.* Rell. etiam Col. P4. ∾. V = *sapor et* om. *que.*

se movit statim infirmitatis suae = BGVAD (G p.m. = *statum*). g = *te movit* ∾. 𝔗 . . . 𝔅o = *se movet infirmitatis suae statim.* g = *conscius.* G = *conscium ut esse telum.*

aquarum nouitatibus flatuque non familiaris aurae et tenuissimis causis atque offensionibus morbidum, putre, causarium, fletu uitam auspicatum: cum interim quantos tumultus hoc tam contemptum animal mouet? in quantas cogitationes oblitum condicionis suae uenit? Inmortalia, aeterna uolutat animo et in nepotes pronepotesque disponit, cum interim longa conantem eum mors opprimit. et hoc quod senectus uocatur pauci sunt circuitus annorum. XII. Dolor tuus, si modo ulla illi ratio est, utrum sua spectat incommoda an eius qui decessit? Utrum te amisso filio mouet, quod nullas ex illo uoluptates cepisses, an quod maiores, si diutius uixisset, percipere potuisti? Si nullas percepisse te dixeris, tolerabilius efficies detrimentum tuum:

flatuque non familiaris aurae = 𝔈2. . . . 𝔅o. A (p.m.) = flatuque non familiaris aura. A(s.m.) BGVDg Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. = flatuque non familiari aura. V + et non tenuissimis. G — causis.

putre, causarium, fletu vitam = Bong. ex Cui. cii. Grut. Lips. 𝔊ro . . . 𝔅o. BA = putre causarum fletu vitam. Col. = putra [?], causarum, fletu vitam. G P3. = putre causarum flatu vitam. V = putre casurum flatu vitam. P2 = putre casurum flatu vita. D = putrem al' [hoc n.] causarumque vitam. g = putre causarumque flatu vitam amittit. Tum interim quantos. P4. = putre casurum fletu [= mm𝔈1, 2.] vitam auspicavit (s∾). 𝔗 . . . 𝔈2. = putre causaque fletus vitam. Pinc. ci. 𝔖 . . . 𝔏4. = putre, cassum, a fletu vitam. mA = auspicatum id est cum auspicio nactum. D(m∾) P4. 𝔈2. . . . 𝔊 = ceterum quantos tumultus. 𝔈1. = caeteram q. t. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. BG = concep tum animal. A = animali. g = contemptum alias. VDg = in quantam cogitationum solicitudinem. mG + in quantas solicitudine cogitationes. g = oblitus suae conditionis. G(s∾) = oblitum proditionis. V = suae conditionis. D = conditionis suae venit oblitum. Vg P2. + et aeterna. G = volitant animo. g = voluptat animo. D (m∾) — in ante nepotes. G (cr. ∾) = longam cervicem eum mors. g = et hoc que senectus vocatur. A = paucissimo circuitus annor (s um). B = paucissim circuitus annorum. G = senectus vocatur potissimi vocatur [haec n.] potissimi circuitus annorum. V = paucissimi sunt circuitus annorum. D = paucissimi sit circuitus annorum. Bong. = paucissimo circuitu annorum.

Cap. XII.

Dolor tuus, si modo ulla illi ratio est = AD. B = Dolor tuus si m9 ulla illi ratio est. G = Dolor tuus si modo ulla tibi ratio om. est. V = Dolor tuus o Martia [Pall. =] si modo ulla tibi ratio est. g = Dolor tuus o Marcia si modo illi ulla ratio om. est. 𝔗 . . . 𝔈2. = Dolor tuus o Martia si modo tibi ulla ratio est. 𝔖 . . . 𝔅o = Dolor tuus, o Marcia, [ex. Fac. et Prim. Col. =] si modo illi ulla ratio est. G — sua ante spectat. g = spectet. B = an vis decessit. A = anius decessit. G(s∾) = anius qui decessit. D = an huius qui decessit. V 𝔗 . . . 𝔅o ∾.

Utrum te amisso filio movet = BG VA Scal. Rom. 𝔗 . . . 𝔊. D = Utrum te inmisso filio movet. g(s.m.) = Utrum te amissio filii movet. 𝔐 . . . 𝔅o = Utrumne amisso filio movet. G = voluntates.

cepisses = BGVADg. 𝔈2. . . . 𝔅o = cepisti. 𝔗𝔈1. = coepisset. 𝔅 = coepisses. g = percipere potuisses. Rell. ∾.

percepisse te = VA. BGDg 𝔗 . . .

minus enim homines desiderant ea ex quibus nihil gaudii laeti-
tiaeque perceperant. Si confessa fueris percepisse magnas uo-
luptates, oportet te non de eo quod detractum est queri, sed
de eo gratias agere quod collegisti. Prouenerunt enim satis 2
magni fructus laborum tuorum ex ipsa educatione: nisi forte hi
qui catulos auesque et friuola animorum oblectamenta summa
diligentia nutriunt fruuntur aliqua uoluptate ex uisu tactuque et
blanda adulatione mutorum, liberos nutrientibus non fructus
educationis ipsa educatio est. Licet itaque nil tibi industria eius
contulerit, nihil diligentia custodierit, nihil prudentia suaserit:
ipsum quod habuisti, quod amasti, fructus est. At potuit lon-
gior esse, maior. Melius tamen tecum actum est quam si 3
omnino non contigisset, quoniam si ponatur electio utrum satius
sit non diu felicem esse an numquam, melius est discessura

𝔅o = *te percepisse.* G (cr. ∾) = *homines desiderint ex quibus.* V — *laetitiaeque.*

perceperant = BGAD 𝔗 ... 𝔐. Vg 𝔈 ... 𝔅o = *perceperunt.* Vg = *magnas percepisse.* g (m∾ ead. m.) — *quod detractum est queri, sed de eo.* g + *mamas* [an *mãmas* i. e. *maximas*?] *gratias.* D + *magnas gratias.* A = *de eo quod gratias agere quod colligit.* Col. = *quod colligit.* VD(m∾) g Pinc. v. l. = *quod cepisti.* Rell. etiam Pall. ∾.

2. *Provenerunt enim* = BG Pinc. v. l. Col. 𝔊 ... 𝔅o. VADg P2. 3. 𝔗 ... 𝔈2. = *Pervenerunt enim.* P4. = *Pervenit enim satis magnus fructus.* G = *ex ipsas educationes* [haec cr. ∾] *si forte.* A = *ex ipsa educat nisi f.* B = *ex ipsa educati om̃s nisi f.* G = *avesque ex frivola.* V = *frivola eorum oblectamenta.* G = *oblectamenta sine diligentia.* GV Pall. 𝔗𝔅 + *et fruuntur.* g + *fruunturque.* G = *aliqua orbitate.* B = *ex visu iactuque.* A (cr. ∾) = *ex sui actuque.* sG + *non nutrientibus.* g + *liberos vero nutrientibus.*

Olim scribere institueram: *non fructus educati, ipsa educatio est*, ut 'Ανακόλουθον esset. Nam BA = *non fructus educat ipsa* [in A videtur prius fuisse *ipsae*] *educatio est.* G = *non fructus educat ipsa educatio* [s *est*]. *Licet.* Quaedam exx. Pinc. = *non fructus educat ipsa educatio.* Vg P2. + *non fructus educati sed ipsa educatio fructus est.* En, habes coniecturam nostram explicatam. Bong. = *non fructus ipsa educatio est.* D = *nutrientibus ipsa educatione fructus acquiruntur. licet.* P3. = *non fructus educatio, ipsa educatio est.* P4. = *non fructus educatu, ipsa educatio fructus est.* Col. = *non fructus educitur ipsa educatione.* 𝔗 ... 𝔊 𝔅2. = *non ipsa fructus educatione acquiritur. Licet.* quae sic in plerisque codd. Pinc. legi male asseverat Exterus a Grutero deceptus. mD 𝔐 ... 𝔑u 𝔅o ∾.

nil tibi = BDAD. Vg Bong. = *nihil tibi.* 𝔗 ... 𝔅o = *tibi nihil.* 𝔗𝔅 = *licet nil diligentia.* 𝔈1. 2. + *licet nihil dil.* contra mstos etiam Pinc. Gr. B — *nihil diligentia custodierit.*

nihil prudentia suaserit. Ita scripsi ex divinatione. BGVADg Gr. 𝔗 ... 𝔊1. = *nihil* [D = *nil*] *prudentia sua. ipsum.* 𝔊2. ... 𝔊 = *nihil prudentia quaesierit sua.* 𝔐 ... 𝔅o = *nihil prudentia quaesierit.* g = *ac potuit.*

longior esse, maior = BA Col. G g Pall. 𝔗 ... 𝔊 + *longior esse, non maior.* G(s.m.) V ex. Fac. et Prim. + *longior esse maiorque.* 𝔐 ... 𝔅o + *longior esse et maior.*

3. A — *non ante contigisset.* G = *quam si ponatur.* Vg = *esse felicem.* g = *aut nunquam.* BG — *est* post

nobis bona quam nulla contingere. Utrumne malles degenerem aliquem et numerum tantum nomenque filii expleturum habuisse an tantae indolis quantae tuus fuit? Iuuenis cito prudens, cito pius, cito maritus, cito pater, cito omnis officii curiosus, ci-
4 to sacerdos, omnia tamquam praepropera. Nulli fere magna bona et diuturna contingunt. non durat nec ad ultimum exit nisi lenta felicitas. Filium tibi di inmortales non diu daturi statim talem dederunt qualis diu effici potest. Ne illud quidem dicere potes electam te a dis cui frui non liceret filio. Circuice per omnem notorum, ignotorum frequentiam oculos: occurrent

melius. B = *dicessura.* G = *discesserat vobis bona quam nunquam contingere.* BG = *degenere aliquem.*

an tantae indolis = VD (s.m.) g 𝔗 ... 𝔚o. A (p.m.) = *ante indolis.* A(s.m.) BG — *an.* D(p.m.) = *ante tantae indolis.* A = *quanta et vis fuit.*

Iuvenis cito prudens, cito pius, cito maritus, cito pater, cito omnis officii curiosus, cito sacerdos, omnia tamquam praepropera. Ita fere codd. A = ∾ *cito sacer; do omnia tamquam praepropera.* B = *Iuvenis cito prudens, cito maritus cito pater cito omnis officii curiosus cito sacer do io omnia tamquam praepropera.* G = ∾ *cito omnis affectio curiosus cito sacer do omnia tanquam prospera* (cr. *propera*). V = ∾ *cito socer. do omnia tanquam propria.* D = ∾ *cito sacer ad* [m *al. sacerdos al. socer*] *omnia tanquam propria.* P2. = *Iuvenis cito prudens, post cito maritus, cito pater, cito omnis officii curiosus, cito sacerdos omnia tanquam prospera.* P3. = *cito pius cito maritus, cito pater, cito omnis officii curiosus, cito sacer do omnia. tanquam prospera.* P4. = ∾ *cito sacerdos.* de extremis nil proditur. Col. = *cito pius, cito maritus, cito omnis officii curiosus, cito sacer. do omnia* [m *dominia*] *propria.* 𝔗 ... 𝔈2. = *Iuvenis cito prudens, cito maritus, cito pater, cito omnis officii curiosus, cito sacerdos, omnia tanquam prospera.* 𝔈𝔊 = ∾ *cito sacerdos,* [ci. Pinc. =] *omnia tam praepropera.* 𝔐 = ∾ *cito pater, cito curio* [= ci. Lips. Electt. I, 10.], *cito sacerdos, omnia tam propera.* 𝔏 ... 𝔚o = ∾ *omnia tam propera.* Bong. voluit *omnia propera.*

4. *Nulli fere magna bona* = GVA g. sGBD 𝔈1. ... 𝔚o + *et magna.* Scal. + *Nulli fere propera et magna bona.* 𝔗𝔅 = *Nulli referta et magna bona.* G Scal. = *nec ad ultimum hesit nisi.* Vg = *nec ad ultimum venit nisi.* 𝔗𝔅 = *exit verbi lenta.* g = *duraturum statim.* 𝔗 ... 𝔈2. = *non diu dant. statim tibi talem.* Pinc. v. l. 𝔈𝔊 + *statim tibi talem.* G (n.) + *daturi et statim.* Vg = *Nec illud quidem.* 𝔗 ... 𝔈 = *Ne dicere illud quidem.* 𝔊 = *Nec dicere illud quidem.* B 𝔈1. = *eiectam te a diis.* P4. = *eiectam te diis.* D = *eiectum* [m *electam al. eiectam*] *te a diis.* G = *eiectante* [= 𝔗𝔅] *a diis cui fovi non l.* Vg = *abiectam te a diis.* Ex. Fac. et Prim. = *abiectam te a diis, cum frui non licuerit.*

Circuice per omnem notorum, ignotorum frequentiam oculos. Ita de coniectura scribere non dubitavi. A Bong. = *Circui per omnem notorum ignotorum frequentiam oculos.* BDg Col. P3. 4. = *Circui per omnem notorum et ignotorum frequentiam oculos.* G = *Circui per omnem notarum et ingnotatum frequentiam oculos.* V 𝔗𝔅 = *Circue per omnem notorum et ignotorum frequentiam oculos.* P2. = *Circue per omnem notorum et ignotorum frequentiam oculorum.* 𝔈1. ... 𝔐 = *Circumfer per omnem notorum et ignotorum frequentiam oculos.* 𝔏 ... 𝔚o = *Circui*

tibi passi ubique maiora. Senserunt ista magni duces, sense-
runt principes. ne deos quidem fabulae inmunes reliquerunt,
puto, ut nostrorum funerum leuamentum esset etiam diuina con-
cidere. Circumspice, inquam, omnis: nullam miseram nomi- 5
nabis domum quae non inueniat in miseriore solatium. Non
mehercules tam male de moribus tuis sentio, ut putem posse te
leuius pati casum tuum, si tibi ingentem lugentium numerum
produxero: maliuoli solatii genus est turba miserorum. Quos-
dam tamen referam, non ut scias hoc solere hominibus accide-
re. ridiculum est enim mortalitatis exempla colligere. sed ut
scias fuisse multos qui lenirent aspera placide ferendo. A feli-
cissimo incipiam. L. Sulla filium amisit: nec ea res aut mali- 6
tiam eius et acerrimam uirtutem in hostes ciuesque contudit aut
effecit, ut cognomen illud usurpasse saluo uideretur quod amisso
filio adsumpsit. nec odia hominum ueritus quorum malo illae
nimis secundae res constant nec inuidiam deorum quorum illud

per omnem notorum et ignotorum frequentiam oculis. G = *occurrere.*

passi ubique maiora = Ag Col. Pall. ci. Grut. (Suspicc. XII, 17.) 𝔊ro ... 𝔚o. BD Bong. Pinc. v. l. = *passim ubique maiora.* G = *possim ubique maiora.* V = *tibi passim que* [hoc in lit.] *maiora senserunt.* 𝔗𝔚 = *occurrent passim ubique quae maiora senserunt.* 𝔈1. = *occurrent passim. ubique maiora senserunt.* 𝔈2. = *occurrent passim. ubique qui maiora senserunt.* 𝔖𝔊 = *occurrent passim tibi maiora.* 𝔐 ... 𝔏 𝔍u = *occurrent tibi ubique maiora.* 𝔏4. = *tibi ubique passi maiora.* Fortasse scribendum: *tibi passi utique maiora.* G (m∾) — *duces.* BD(m∾) 𝔗 ... 𝔈2. = *magni iudices.* A (cr. ∾ p.m.) = *dulces.* Vg Pinc. v. l. ∾. Vg + *et principes.* Vg = *nec deos q.* Bg = *relinquerunt.* G = *lavamentum.* V = *et divina.*

5. D = *Circumspice itaque.*

omnis = B. G + *omnis turba.* Vg 𝔗 ... 𝔚o = *omnes.* AD n. l.

nullam miseram = BGVADg P2. Col. 𝔗 ... 𝔊. P3. 4. = *nullam miseriam.* 𝔐 ... 𝔚o + *nullam tam miseram* (𝔚2. = [*tam*]).

mehercules = BGVg. 𝔗 ... 𝔚o = *mehercule.* AD n. l. sed vid. ad XIII, 2. V = *ut putem levius ferre* om. *posse.* V = *ut putem te posse levius ferre.*

lugentium numerum = VAg. BG D 𝔗 ... 𝔚o = *numerum lug.* (𝔗𝔚 = *lugientium*). G (cr. ∾) = *seduxero.* A = *solacium.* g = *turbã miserorum.* G = *Quosdam tantum.* B = *ut non scias hoc.* G = *hoc solite.* V = *sed ut scias esse multos.*

qui lenirent = BG(s.m.) AD(s.m.) Gr. D(p.m.) = *qui lenirentur.* G (p.m.) = *qui venirent.* Vg 𝔗 ... 𝔚o = *qui lenierunt.*

placide ferendo = BGVADg. 𝔗 ... 𝔚o = *ferendo placido.* D (cr. ∾) = *At felicissimo.* g + *incipiam loqui.*

6. G = *Cum Silla.* V = *Lu. Sylla.* P2. = *incipiam Lucio Sylla.* D + *filium suum.* P3. (s.m.) ci. Lips. 𝔊ro ... 𝔚o = *aut militiam.* Rell. etiam Gr. ∾. P2. = *aut acerrimam.* D + *virtutem eius.* BG (cr. ∾) V Pall. 𝔗𝔚𝔊 = *contulit.* Col. = *concudit.* A (s∾) = *aut efficit.* g = *aut efficiet.* G = *hominum virtus.*

quorum malo illae nimis secundae res constant. Ita scripsi codices imitatus, quoad fieri potuit. A Pinc. v. l. Col. = *quorum male illo nimis secundae res constant.* BG P3. 𝔗𝔚 =

crimen erat Sulla tam felix. Sed istud inter res nondum indicatas abeat qualis Sulla fuerit: etiam inimici fatebuntur bene illum arma sumpsisse, bene posuisse. hoc de quo agitur constabit, non esse maximum malum quod etiam ad felicissimos peruenit. XIII. Ne nimis admiretur Graecia illum patrem qui in ipso sacrificio nuntiata filii morte tibicinem tantum tacere iussit et coronam capiti detraxit, cetera rite perfecit, Puluillus effecit pontifex cui postem tenenti et Capitolium dedicanti mors filii nuntiata est: quam ille exaudisse dissimulauit et sollemnia uerba concepit gemitu non interrumpente precationem et ad filii sui nomen Ioue propitiato. Putasses eius luctus aliquem finem esse debere cuius primus dies, primus inpetus ab altaribus publi-
2 cis et fausta nuncupatione non abduxit patrem. Dignus meher-

quorum illos male nimis secundae res constant (G = *constat*). V = *quorum male illos nimis scelere* [m *sedere*] *res constant.* g = *quorum male* [cr. *e malo*] *ille* [cr. *illo*] *nimis secundae res constant.* D = *quibus male* [m *quorum malo*] *nimis secunde res constant.* P2. = *quorum illos* [s *illo*] *male nimis sedere res constat.* P4. = *quorum illos male nimis secundum* [m *secundae*] *res constant.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *quibus male nimis secundae res constant.* Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔅o = *quorum malis illius nimis secundae res constabant.* D = *invidia.* G = *Si istud inter.*

abeat = AD(s.m.) Bong. ex Cui. P4. Iur. D (p.m.) = *habeat.* P3. = *eat.* G (p.m.) = *habeantur.* BG(s.m.) Vg Col. P2. 𝔗 . . . 𝔅o = *habeatur.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *et inimici.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *at inimici.* G(cr. ∾) = *constabitur.* A = *etiam ad fectissimos pervenit.* g = *ad perfectissimos pervenit.*

Cap. XIII.

G 𝔗 . . . 𝔏𝔍u = *Nec nimis.* V = *Graecia admiretur.* g = *admiratur.* A (s∾) g — *tantum* ante *facere.* BG D(m∾) P3. Col. — *iussit.*

Pulvillus effecit = BAD Col. P3. 4. Brux. 𝔏4. . . . 𝔅o. Branca putat hoc ortum esse ex *haec fecit.* G = *Pulus effecit.* V 𝔗 . . . 𝔏𝔍u = *Pulvillus hoc fecit.* gP2. = *Pulvillus effectus.* P2. = *potestatem tenenti.* Vg = *quam ille audisse.*

dissimulavit et sollemnia verba concepit. Ita fere scripsisse videtur Seneca. BA = *dissimulare* [ortum ex *dissimulav̄* vel *dissimulav'*] *et sollemnia pontificia* [B = *pontifica*] *carmina* [sAB = *carmini*] *verba concepit.* Col. + *et sollemnia pontificia carmini verba concepit* (quomodo hic et rell. Gr. superiora conceperint, non constat). D + *dissimulavit et sollemnia pontificali carmine verba concepit.* Vg = *dissimulans* [ex. Fac. et Prim. =] *sollemnia Pontifica* [mG =] *perfecit* (g = *soll. pontificia peregit*). G = *dissimulans et sollemnia pontifica carmini verba concepit.* 𝔗 . . . 𝔅o = *dissimulans* [P2. 4. =] *et sollemnia pontificalis carminis verba concepit.* P3. + *et solemnia Pontificalium verba concepit.* Ut explicarentur *sollemnia verba* adiecta sunt *pontificia carmina:* haec deinceps mutata et ceteris accommodata. Etiam La Grange omisit voces *pontificalis carminis* vertendo: *Il feignit de ne pas entendre, et proféra la formule solemnelle.* g = *gemitū.* gP3. = *Putas eius.* P2. + *Non putasses.* A + *est primus inpetus.* A (s.m.) Dg + *et primus impetus.*

2. *mehercules* = GVAD (s.m.) g. Testatur Branca codicem A ita ubique scribere. D (p.m.) = *hercules.*

cules fuit memorabili dedicatione, dignus amplissimo sacerdotio qui colere deos ne iratos quidem destitit. Idem tamen, ut rediit domum, et inpleuit oculos et aliquas uoces flebiles misit et peractis quae mos erat praestare defunctis ad Capitolinum illum rediit uoltum. Paulus circa illos nobilissimi triumphi dies quo uinctum ante currum egit Persen duos filios in adoptionem dedit: quos sibi seruauerat extulit. Quales retentos putas, cum inter commodatos Scipio fuisset? Non sine motu uacuum Pauli currum populus Romanus adspexit. concionatus est tamen et egit dis gratias, quod conpos uoti factus esset: precatum enim se ut, si quid ob ingentem uictoriam inuidiae dandum esset, id suo potius quam publico damno solueretur. Uides quam magno animo tulerit? orbitati suae gratulatus est. Ecquem magis poterat permouere tanta mutatio? solatia simul atque auxilia perdidit: non contigit tamen tristem Paulum Persi uidere.

B𝔗...𝔚o = *mehercule*. Vg = *dedicatione memorabili*. V = *deos nec quidem destitit*. g = *nec iratos quidem*. 𝔗𝔚 = *ne iratus quidem*. g = *quibus mos erat pr. defuntis*. BG = *ut redit domum*.

ad Capitolinum illum rediit voltum = A cod. Iur. 𝔊ro...𝔚o. probant Grut. Lips. B = *ad Capitolium illum redit vultum*. Col. = *ad Capitolium redit vultum*. G = *ad Capitolium ilari redit vultu*. V = *ad Capitolium hilari redit vultu*. P 4. = *ad Capitolium illum reddit multum*. g P2. 3. 𝔗...𝔏4. = *ad Capitolium hilari rediit vultu*. Pinc. v. l. (?) 𝔗...𝔏𝔍u = *quo victum ante currum* contra mstos etiam Gr. Rom. 2. G = *ante cursum egit*. BG = *egit Perse*. 𝔈1. = *Persae*. P2. 4. = *per se*. 𝔗𝔚 = *Persaei*. V = *Perseum*. Pinc. v. l. 𝔖𝔊 = *Persem*. g — *Persen*.

BVg P2. 4. 𝔗...𝔊𝔏...𝔚o + *incliti regis nomen, duos filios*. G + *incliti nomen regis duos filios*. AD n. l. Sed Gruterus quoque haec glossema esse perspexit, et Col. P3. 𝔐 ∾. Lips. ci. + *inclitum regis nomen, duos filios*. G (cr. ∾) = *tamen inter commodatas*.

Scipio fuisset = A Col. 𝔈2. ... 𝔚o. BGVDg P2. 4. 𝔗 ... 𝔈1. = *suspicio fuisset*. P3. = *suspitiosus sed*.

3. g — *quod conpos*. V = *Precatum etiam se*. g = *Precatus etiam ut si*. A = *victor invidiae*. G = *invidiam*. G (s∾) — *id* ante *suo potius*.

publico damno solveretur = B GVADg Gr. Scal. 𝔗...𝔈1. 𝔊ro... 𝔚o. 𝔈2....𝔏4. = *p. d. lueretur*. G (m∾) — *orbitati suae*.

Ecquem magis poterat permovere = cod. Iur. B = *Et quem magis* [= P2.] *poterat permovere*. G = *Et que magis poterat monere*. V = *Et quem magis poterat promovere*. g = *Et quem magnos poterat permovere*. P3. 4. = *Et quam magis*. Col. = *et quem magis poterat permovere*. Ex. Fac. et Prim. fere = *Ecquem magis poterat (movere?)*. 𝔗 ... 𝔈2. = *et qui magis poterat movere*. ℭ...𝔚o = *Ecquem magis poterat movere*. AD n. l. V = *et auxilia*. GD 𝔗𝔚 = *continegit*.

Persi videre = A (p.m. ut videtur) 𝔏4....𝔚o. A (s.m.) = *Persen videre*. BG = *Persii videre*. V = *Persiis Paulum tristem reddere*. D = *Persis videri*. mD = *Persem videre*. g = *prorsus Paulum tristem reddere*. Ex. Fac. et Prim. = *Persae tristem Paulum videre*. P2. 4. = *Paulum per se videre*. P3. Col.

XIV. Quid nunc te per innumerabilia magnorum uirorum exem-
pla ducam et quaeram miseros, quasi non difficilius sit inuenire
felices? Quota enim quaeque domus usque ad exitum omnibus
partibus suis constitit in qua non aliquid turbatum sit? Unum
2 quemlibet annum occupa et ex eo magistratus cita: Lucium si
uis Bibulum et C. Caesarem, uidebis inter collegas inimicissi-
mos concordem fortunam. L. Bibuli, melioris quam fortioris
uiri, duo simul filii interfecti sunt, Aegyptio quidem militi lu-
dibrio habiti, ut non minus ipsa orbitate auctor eius digna res
lacrimis esset. Bibulus tamen qui toto honoris sui anno ob in-
uidiam collegae domi latuerat postero die quam geminum funus
3 renuntiatum est processit ad solita imperii officia. Quid minus
potest quam unum diem duobus filiis dare? tam cito liberorum
luctum finiuit qui consulatum anno luxerat. C. Caesar cum
Britanniam peragraret nec Oceano continere felicitatem suam
posset, audiit decessisse filiam publica secum fata ducentem.
In oculis erat iam Cn. Pompeius non aequo laturus animo quem-

= *Persis videre.* 𝔗 ... 𝔏𝔍u = *Persae videre.*

Cap. XIV.

Vg = *Quid te nunc.* D (m∾) — *magnorum.* V = *sit difficilius.*

Quota enim quaeque. Ita scribendum duxi. BVA = *Quod enim quaeque.* G P3. = *Quid enim quaeque.* D = *Quid enim.* *Que* (s *que*). g P2. = *Quae enim quaeque.* P4. = *Quod est quoque domus.* 𝔗𝔅 — *Quota enim.* 𝔊1. = *Quae domus.* 𝔊2. ... 𝔅o — *enim.* G — *suis* post *partibus.* D = *perturbatum sit.* B = *Unum quemlibet aĩm.* D (m∾) = *Unum quilibet animum.* P4. = *animum occupa.* V (m∾) g Pinc. v. l. = *animo occupa.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Col. P2. 3. ∾. V 𝔊1. ... 𝔊 = *magistratu.* 𝔗𝔅 = *magistratu circa.* Rell. etiam Bong. ∾.

2. g + *Cita Lucium.* G = *Livium si vis.* ℜu 𝔅o = *Marcum si vis* et infra *M. Bibuli* contra mstos. G = *G. Caesarem,* ut solet. V = *L. Bibuli melius accidit quam melioris viri duo* rell. om. G = *filii simul.* D cod. Lips. = *orbitate auctoris digna.* unde Lips. ci. = *auctores.* Refutatur ab I. M. Heusing. Emendd. p. 242. BG = *lacrimis est.* G (m∾) = *Bidiculus tamen.* A = *tot honoris sui anno.* V = *tot honoris sui annis* [g =] *invidia collegae.* D (cr. ∾) = *tor honoris sui annis.* G = *postremo die.* g = *postera die qua.*

ad solita imperii officia = Vg. A = *ad solita imp. officia.* B = *ad solita in .p. officia.* mD = *ad solita imperatoris officia.* G = *ad solita imp ublica officia.* 𝔗 ... 𝔐 = *ad solita in publicum officia.* D 𝔏 ... 𝔅o = *ad solita et publica officia.*

3. *Quid minus potest* = BGVADg Gr. 𝔗 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔅o = *Quid minus poterat.* g = *luctum finiit.* 𝔗𝔅 = *anno lus erat.* Germ. + *aperto oceano.* 𝔗𝔅 = *nec apto anno.* D (m∾) = *oceanus.*

continere felicitatem suam = VAg. BGD 𝔗 ... 𝔅o = *fel. s. continere.*

audiit. Sic scripsi: nam ADg = *audit.* V = *audi.* G = *aut id.* B = *aut decessisse.* sVsD 𝔗 ... 𝔅o = *audivit.* g = *prisca secum fata.* g = *In oculos erat Cn. Pomp.* om. *iam.* V — *iam.* G = *non aequo lacunas animo quam olivi*

quam alium esse in Republica magnum et modum inpositurus incrementis quae grauia illi uidebantur, etiam cum in commune crescerent: tamen intra tertium diem imperatoria obiit munia et tam cito dolorem uicit quam omnia solebat. XV. Quid aliorum tibi funera Caesarum referam? quos in hoc mihi uidetur interim uiolare fortuna, ut sic quoque generi humano prosint ostendentes ne eos quidem qui dis geniti deosque prosint ostendentes ne eos quidem qui dis geniti deosque genituri dicantur sic suam fortunam in potestate habere quemadmodum alienam. Diuus Augustus amissis liberis, nepotibus, exhausta 2
Caesarum turba adoptione desertam domum fulsit. Tulit tamen fortiter quam cuius iam res agebatur cuiusque maxime intererat de dis neminem queri. Tiberius Caesar et quem genuerat et quem adoptauerat amisit: ipse tamen pro rostris laudauit filium stetitque in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo uelamento quod pontificis oculos a funere arceret et flente populo Romano non flexit uoltum. experiendum se dedit

esse. g = *animo laturus.* g = *in rep. esse.* g (lit.) = *n e c modum.* 𝔗 . . . 𝔊2. = *q u o n i a m gravia illi* contra mstos etiam Pinc. Gr. g ex. Fac. et Prim. Col. = *cum in c o n c i v e m crescerent.* probat Pinc. G(cr.∾) = *imperator i a m.* BGAD (s∾) = *ob i t.* g — *obiit.* V(s.m.) D = *i n i u r i a et tam cito.* mD = *n u m i n a et tam cito.* G (cr.∾) = *v i n cit.*

Cap. XV.

G (s∾) = *Caesarum f e ram.*
videtur interim = BGVAD(s.m.)g. D (p.m.) = *videtur in t a n t u m.* 𝔗 . . . 𝔅o = *interim videtur.* P3. 𝔐 = *pros i t ostend e n s.* g 𝔊𝔊 = *prosint, ostend e n s.* Mss. etiam Col. P2. 4. ∾. g = *n e c eos quidem.* G(cr.∾) = *ne eos qui q u i diis.* G = *genituri dic a tur.* g = *dic u n tur.* g = *fortunam suam.* g + *in s u a potestate.* g + *d i c a n t u r quemadmodum i n alienam.*

2. g + *e t nepotibus.* Vg Scal. = *domum r e s t i t u i t.*
Tulit tamen fortiter q u a m c u i u s iam res ag e b a t u r cuiusq u e maxime = BA Bong. ex Cui. cf. Drkb. ad Liv. II, 56, 9. D = *Tulit tamen t a m fortiter cuius res iam agebatur cuiusque maxime.* G = *Tulit tamen quam cuius iam res agebatur cuiusque maxime.* V = *Tulit tamen fortiter* [*m t a n quam cuius*] *iam res agebatur cuiusque maxime.* g P2. 4. 𝔅2. = *Tulit tamen fortiter t a n quam cuius iam res agebatur cuiusque maxime.* probat Grut. P 3. = *Tulit tamen fortiter, q u o n i a m e i u s iam res agebatur, e i u s que maxime.* quod aliquando unice probabam. Col. = *Tulit tamen fortiter q u o n i a m e i u s iam res agebatur cuiusque maxime.* 𝔗𝔅 = *Tulit tamen fortiter t a n quam e i u s iam res agebatur cuiusque maxime.* 𝔊1. = *Tulit tamen fortiter t a n quam e i u s iam res agebatur cuius maxime.* 𝔊2. . . . 𝔊 = *Tulit tamen fortiter t a n quam e i u s iam res agebatur cuius q u a m maxime.* 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o = *Tulit tamen fortiter, t a n quam e i u s iam res ager e t u r, cuius c u m maxime.* G = *de h i i s neminem queri.* A = *T. Caesar.* BGV = *G. Caesar.* D = *G a i u s Caesar.* g 𝔗 . . . 𝔊1. = *C. Caesar.* D (cr. ∾) = *qu a m genuerat et q u a m.* G(m∾) — *et quem post genuerat.* g — *tamen* ante *pro rostris.* G (cr. ∾) = *pro rostris laudab a t.* B = *pro rostris l a t u i t.* D = *in conspect u m.* g = *a funere arc e t.*

3 Seiano ad latus stanti quam patienter posset suos perdere. Videsne quanta copia uirorum maximorum sit quos non excepit hic omnia prosternens casus, in quos tot animi bona, tot ornamenta publice priuatimque congesta erant? Sed uidelicet it in orbem ista tempestas et sine delectu uastat omnia agitque ut sua. Iube singulos conferre rationem: nulli contigit inpune nasci. XVI. Scio quid dicas: Oblitus es feminam te consolari, uirorum refers exempla. Quis autem dixit naturam maligne cum mulierum ingeniis egisse et uirtutes illarum in artum retraxisse? Par illis, mihi crede, uigor, par ad honesta (libeat) facultas est. dolorem laboremque ex aequo, si consueuere, patiuntur. In qua istud urbe, di boni, loquimur? in qua regem Romanis capitibus Lucretia et Brutus deiecerunt: Bruto libertatem debemus, Lucretiae Brutum. in qua Cloeliam contempto hoste et

G(cr.∾) = *ad latus statim.* BG AD 𝔗 . . . 𝔊 = *patienter possit.* V mDg ∾.

3. sGVD (m∾)g = *quos sic excepit.* g = *haec omnia.* A = *prosternes* s.m. *prosternet.* A = *et quos tot animi.* BG (s∾) = *privatimque gesta.* g = *Saevit in orbem ista.* G Col. P2. = *Sed videlicet id in orbem.* P3. = *Sed videlicet adit ista temp.* P4. = *Sed videlicet ibi mortem ista.* 𝔗𝔚 = *Sed vide ut in orbe ista.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *Sed vide ut in orbem* (mm𝔈1. 2. 𝔈 = *videlicet*). Rell. etiam Bong. ex Cui. omnis Pinc. v. l. ∾.

sine delectu = Vg 𝔗 . . . 𝔊. G = *sine dilecti.* B 𝔐 . . . 𝔚o = *sine dilectu.* AD n. l. G = *vastet omnia agitque insula. Iube.* g cod. Lips. = *Iubet singulos.* Cod. Lips. = *rationi.* BVD 𝔗 . . . 𝔈1. = *contingit.*

Cap. XVI.

Vg = *te feminam.* A = *refer exempla.*

Quis autem dixit = BGA. 𝔗𝔚 = *Quis enim dixit.* VD = *Quis autem dixerit unquam.* g = *Quis autem dixerit intam.* Pinc. v. l. (?) 𝔈1. . . . 𝔐 = *Quis enim dixerit* (etiam Bong. = *autem*). 𝔏 . . . 𝔚o = *Quis autem dixerit.* Vg = *maligne naturam.*

cum mulierum ingeniis = D (s.m.). BGA Col. P3. 4. = *cum mulieris ingeniis.* Vg = *cum mulieris egisse ingeniis.* P2. 𝔗𝔚 = *cum mulieris ingenio.* D Bong. = *cum mulieribus ingeniis.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *cum mulieribus ingenuis.* Pinc. v. l. 𝔐 . . . 𝔚o = *cum muliebribus ingeniis.* G𝔗 . . . 𝔈2. = *virtutem.* Rell. etiam Pinc. v. l. Gr. ∾. g = *virtutes illorum.* V = *traxisse in arctum.* g = *detraxisse in arctum.* G = *Par credere* [re n.] *mihi* om. *illis.* Germ. + *Par illis ratio mihi crede.* 𝔗𝔚 = *Par illis ratio crede. vigor par: ad honesta libera facultas* om. *est.* VD = *libera facultas est.* 𝔈1. . . . 𝔐 = *libera facultas* om. *est.* g — *libeat.* Pinc. v. l. P2. — *est* post *facultas.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾.

dolorem laboremque = BGVADg Bong. 𝔗 . . . 𝔈2. = *dolorem, laborem ex aequo.* Pinc. v. l. 𝔈 . . . 𝔚o = *laborem doloremque* (sed errasse videtur Pincianus: nam pervertit verborum ordinem etiam in 𝔈1. 2. laudando *laborem, dolorem*). G = *.s. consuere patiuntur.* A = *se consuevere.* P2. (s∾) = *In qua iustum urbe.* P4. = *Etiam qua istud urbe.* Col. = *In illa istud urbe.* praefert Grut. G = *rege Romanis.* Vg + *a Romanis.* A = *In quo Coeliam.* B = *Cloheliam.* G = *Coheliam.* V = *Choeliam.* D = *Corneliam.* mD = *Clohelia.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *Cocliam.* A + *in hoste.*

flumine ob insignem audaciam tantum non in uiros transcripsimus. Equestri insidens statuae in sacra uia, celeberrimo loco, Cloelia exprobrat iuuenibus nostris puluinum escendentibus in ea illos urbe sic ingredi in qua etiam feminas equo donauimus.
Quod tibi si uis exempla referri feminarum quae suos fortiter 2
desiderauerint, non ostiatim quaeram: ex una tibi familia duas Cornelias dabo: primam Scipionis filiam, Gracchorum matrem. duodecim illa partus totidem funeribus recognouit. et de ceteris facile est quos nec editos nec amissos ciuitas sensit, Tiberium Gracchum et Caium quos etiam qui bonos uiros negauerit magnos fatebitur et occisos uidit et insepultos: consolantibus tamen miseramque dicentibus, *Numquam*, inquit, *non felicem me dicam quae Gracchos peperi.* Cornelia Liuii Drusi cla- 3
rissimum iuuenem illustris ingenii uadentem per Gracchana uestigia inperfectis tot rogationibus intra penates interemptum suos amiserat incerto caedis auctore: tamen et acerbam mortem filii et inultam tam magno animo tulit quam ipse leges tulerat. Iam

g + *et hoste.* G = *tantum non vires* om. *in.* g = *incidens statuae.* G = *insistens statuae.* B — *sacra via.* Ag = *Cloeliam.* B = *Cloheliam.* V = *Choelium.* G = *Coheliam* (*m* n.). D = *Corneliam* (*m* n.). mD = *Clohelia.* 𝔗𝔅 = *Cocliam.* 𝔈1. = *Coclia.* BGV 𝔗 . . . 𝔈1. = *exprobat.*

pulvinum escendentibus = BA Bong. ex Cui. cod. Iur. 𝔊ro 𝔅2. probat Opsop. P3. = *plus virium escendentibus.* g = *plurimum ascendentibus.* G = *pulvinum deiscentibus.* VD P2. 4. 𝔗 . . . 𝔏4. 𝔅1. ℜu 𝔅o = *pulvinum ascendentibus.* Col. = *pulvinum incumbentibus.* D = *in eam illos urbem.* GVD(m∾) = *sic ingressos.* G (cr. ∾) = *equo dampnavimus.*

2. D = *Quid tibi si vis.* D(a.m.) = *Quid si tibi vis.* V = *Quod si tibi vis* [g =] *feminarum exempla referri.* Pinc. v. l. = *Quod si tibi vis ex. ref.* Rell. etiam Gr. ∾.

desideraverint = BA. GVDg 𝔗 . . . 𝔅o = *desideraverunt.* GVg 𝔗 . . . 𝔊 = *hostiatim.* G = *et una tibi familias duas.* g = *non editos.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *civitas sentit* contra mstos etiam Pinc. Gr. BA — *et Caium.* G = *G. Grachum quos oñis bonos viros.* V = *G. Gracchum quos etiam qui bonos viros.* D = *Ti. Gracchum et alios Gracchos quos etiam qui.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *T. Gracchum et G. quos.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *T. Gracchum et C. quos.* G = *fatebitur et otiosos vidit.* B G (s∾) — *et* ante *insepultos.* Vg = *inquit infelicem.* G (m∾) — *dicam.* G — *quae* post *dicam.*

3. *Cornelia Livii Drusi* = ci. Lips. ℜu . . . 𝔅o. BGVADg Gr. 𝔈1. = *Cornelia divi Drusi.* 𝔗𝔅 = *C. divi Drusii.* 𝔈2. . . . 𝔅1. = *C. Livium Drusum.* D(cr. ∾) = *clarissimi.*

per Gracchana vestigia = BGAD Gr. Iur. Scal. 𝔊ro . . . 𝔅o. V = *per Graccaria vestigia.* g = *per Gracchanaria vestigia.* 𝔗𝔅 = *per gracchona vest.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *per Gracchorum vest.* Vg = *penates suos int.* D + *interemptum vidit. et suos.* G = *amisit.*

et inultam = mD 𝔈1. . . . 𝔅o. AD P3. 4. Col. = *et inuitam.* sAB = *et invitatam.* G = *et invictam.* Vg P2. 𝔗𝔅 = *et iniustam.* V = *tam magno tulit animo.* BG — *animo.* G = *quam ipso.* V = *leges tu-*

cum fortuna in gratiam, Marcia, reuerteris, si tela quae in Scipiones Scipionumque matres ac filios exegit, quibus Caesares petiit ne a te quidem continuit.
4 Plena et infesta uariis casibus uita est: a quibus nulli longa pax, uix induciae sunt. Quatuor liberos sustuleras, Marcia: nullum aiunt frustra cadere telum quod in confertum agmen inmissum est. Mirum est tantam turbam non potuisse sine inuidia damnoue praeteruehi? At hoc iniquior fortuna fuit, quod non tantum eripuit filios, sed elegit. Numquam tamen iniuriam dixeris ex aequo cum potentiore diuidere. duas tibi reliquit filias et harum nepotes et ipsum quem maxime luges prioris oblita non ex toto abstulit: habes ex illo duas filias, si male fers, magna onera, si bene, magna solatia. In hoc te perduxit, ut illas cum uideris, admonearis
5 filii, non doloris. Agricola euersis arboribus quas aut uentus radicitus euulsit aut contortus repentino inpetu turbo praefregit sobolem ex illis residuam fouet et amissarum semina statim plantasque disponit: et momento (nam ut in damna ita ad incrementa rapidum ueloxque tempus est) adulescunt amissis laetiora.

lerant. g = *cum fortunā.* BG = *Scipiones Scipio nunquam matres.*

exegit = BGVADg Pinc. v. l. P3. 4. Col. 𝔊ro ... 𝔅o. defendit Gron. P2. 𝔗 ... 𝔏4. = *egit.* BGAD 𝔗𝔅 = *Caesares petit.* sGV = *nec a te q.*

4. V praescribit *Pars VII.* G = *Pena et infesta.* D + *vixque induciae.* B — *est* post *vita.* G (s∾) — *longa* ante *pax.* Vg = *sustuleras Martia.*

aiunt frustra cadere telum = B sGmA Bong. ex Cui. P2. 3. Col. 𝔏 ... 𝔅o. DP4. = *autem frustra cadere telum* (*aiūt* = *aiunt. aūt* = *autem*). Vg 𝔗 ... 𝔐 = *autem frustra cadet telum.* G quidam codd. Pinc. = *amat frustra cadere telum.* A (m∾) — *frustra ... confertum.* g = *consertum agmen.* Col. — *est* post *Mirum.* Pinc. ci. = *Mirum esset.* B = *tantam turbari.* Vg quaedam exx. Pinc. — *non potuisse.* 𝔗 ... 𝔊 = *iam potuisse.* sGVg eadem exx. Pinc. = *sine damno praetervehi.* BG = *damnone.* P4. = *damno te praetervehi.* Rell. etiam alia exx. Pinc. P2. 3. Col. ∾. BADg Col. 𝔈1. 2. = *Ad hoc iniquior.* P2. 𝔗𝔅 = *Adhuc iniquior.* GV Pinc. v. l. P3. 4. ∾.

eripuit filios = VAg. BGD 𝔗 ... 𝔅o = *filios eripuit.* G = *nepotes ipsum quam maxime.* G = *oblito.* BVAD Gr. = *similes. fers magna onera* (A s.m. = *fer*). Gg = *sileres. fers magna onera.* 𝔗 ... 𝔈1. = *similes patri. Fers magna onera.* 𝔈2. ... 𝔐 + *similes patri, si male fers.* Pinc. notat *similes patri* in v. l. non esse. g + *et virtutis magna solatia.* Lips. ci. = *In hoc tibi produxit.* g + *doloris exemplum.*

5. V 𝔗𝔅 = *evulsis arboribus.* BD = *avulsit.* V = *eversit.*

praefregit = AD. BGVg 𝔗 ... 𝔅o = *perfregit.* 𝔐 ... 𝔊ro = *subolem* contra mstos. BGVA 𝔗 ... 𝔊 = *fovit.* BGVAD(s.m.) P4. (m∾) = *et inmissarum.* gP3. + *et in amissarum.* unde poteris coniiccre + *et in amissarum locum.* D (p.m.) P2. Col. 𝔗 ... 𝔅o ∾. P3. = *planetasque.* V Col. = *deponit.* g + *et in momento.* BG(s∾) — *ut* post *nam.* A = *a damna.* sA = *ad damna.* g + *et ad incrementa.*

**Has nunc Metilii tui filias in eius uicem substitue et uacantem 6
locum exple. Unum dolorem geminato solatio leua. Est qui-
dem haec natura mortalium, ut nihil magis placeat quam quod
amissum est. iniquiores sumus aduersus relicta ereptorum de-
siderio: sed si aestimare uolueris quam ualde tibi fortuna, etiam
cum saeuierit, pepercerit, scies te habere plus quam solatia:
respice tot nepotes, duas filias. XVII. Dic illud quoque, Mar-
cia: Mouerer, si esset cuique fortuna pro moribus et numquam
mala bonos sequerentur: nunc uideo exempto discrimine eodem
modo malos bonosque iactari. Graue est tamen quem educaue-
ris iuuenem, iam matri, iam patri praesidium ac decus, amitte-
re. Quis negat graue esse? sed humanum est. Ad hoc genita
es ut perderes, ut perires, ut sperares, metueres, alios teque
inquietares, mortem et timeres et optares et quod est pessimum
numquam scires cuius esses status. Si quis Syracusas petenti 2
diceret: Omnia incommoda, omnes uoluptates futurae peregri-
nationis tuae ante cognosce, deinde ita nauiga. Haec sunt quae**

6. V(s.m.) = *Has nunc filii tui.* P3. = *Has nunc met. illi.* P4. = *Mecillii.* 𝔗...𝔊 = *Mecilii filii tui.* 𝔐 + *Metilii filii tui.* Rell. etiam Pinc. v. l. P2. Col. ∾. B = *sustitue.* G = *substituet* [*t* n.] *vacantem.* A = *explet. Unum.* A(s.m.) D(s.m.) + *et unum.*

Est quidem haec natura mortalium = BGVADg Pinc. v. l. P3. 4. 𝔅2. P2. Col. = *Et quidem* ∾. 𝔗𝔅 = *Quidem hoc natura mortalium est.* 𝔈1.... 𝔑u 𝔅o = *Haec quidem natura mortalium est.* BGVAD = *ereptorum desideria.*

quam valde tibi = BGAg. VD 𝔗 ... 𝔅o = *quam tibi valde.* g = *cum saeviret pepercit.* P2. = *cum saevit.* Col. = *cum senuit.* G = *perceperit.*

Cap. XVII.

𝔗 (ex. meum) = *Sic illud quoque.* Germ. 𝔅...𝔊 = *Hic illud quoque.* g Col. = *Dic quoque illud.* P3. = *Dicit illud quoque Marcia.* Grut. haec quatuor verba pro glossemate habet: sed rell. etiam Gr. ∾.

Moverer, si esset = A P2. non improbat Grut. BG P4. Col. = *Moveret si esset.* P3. = *Moverem si esset.* 𝔗...𝔐 = *Movet me, si esset.* Pinc. prodit tantum in v. l. esse *moveret*, non *movet.* 𝔏...𝔅o = *Moveret me, si esset.* g = *Moveret me, si sic esset.*

fortuna pro moribus = VAg. BG Dg 𝔗...𝔅o = *pro moribus fortuna.*

et numquam = BGVADg Col. P2. 3. 𝔗...𝔈1. probat Grut. P4. = *ut numquam.* 𝔈2....𝔅o — *et.* V = *exempto crimine.*

eodem modo = BGVADg. 𝔗...𝔅o + *et eodem modo.* Vg = *bonos malosque.* D(cr. ∾) = *quam educaveris iuvenem quam matri.* g = *educaveris inventum.* Vg Col. = *iam patri iam matri.* Pinc. ex cod. Fac. et Prim. = *iam patri, iam matri residuum amittere:* reliqua otiosa esse. g = *et decus.* BGVAg Gr. 𝔗𝔅 = *Ad hoc genitus es.* D ∾. G — *ut perires.* G = *ut saperes metueres.* g + *ut metueres.* BG(s.m.) g 𝔗𝔅 = *cuius esset status.* G(p.m.) = *cuius esset statutus.* Cod. Lips. = *stares* pro *status.*

2. A(s∾) = *perigrinati tuae.* V + *Haec sunt autem.* A(p.m.) = *quae mirari possit.* A(s.m.) Bg P2. 4.

mirari possis: uidebis primum ipsam insulam ab Italia angusto interscissam freto quam continenti quondam cohaesisse constat. subitum illo mare inrupit et

Hesperium Siculo latus abscidit.

deinde uidebis (licebit enim tibi auidissimum maris uerticem restringere) stratam illam fabulosam Charybdim, quamdiu ab austro

Col. 𝔗𝔅 = *quae mirari possint.* G V = *quae mirari possunt.* P3. = *quae admirari possunt.* D = *quae mirari potes.* 𝔈1. . . . 𝔅o ∾. Vg = *primo ipsam.*

interscissam = A. D (s.m.) = *interscisam.* D(p.m.) BGVg 𝔗 . . . 𝔅o = *intercisam.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *quam in continenti quondam cessisse* (m𝔈1. = *a cont.*). P2.(m∾) 𝔈2. = *quam continenti quondam cessisse* (m𝔈2. = *iunctam esse*). Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G = *subito illum mare.* Germ. 𝔗 . . . 𝔈2. = *subito illud mare.* P2. = *subitum illud mare.* B = *irrumpit.* Grut. ex 𝔈2. male laudat *erupit* et ait consentire P2. g = *esperum Siculo.* 𝔗 = *experum Siculo.* 𝔗 = *hesperum.*

licebit enim = BADg P3. 𝔗 . . . 𝔏4. Col. P4. 𝔊ro . . . 𝔅o = *licet enim.* G = *licebit tibi* om. *enim.* V = *videbis* [P2. =] *celebrem et avidissimum.* Col. = *tibi avidem.*

verticem restringere) stratam illam fabulosam Charybdim, quamdiu ab austro vacat, at si quid inde vehementius spiravit, magno hiatu = Bong. et ita fere optimi libri. A = *verticem restringere stratam illam fabulosam Charibdi aquam. diu vacat* [s.m. *vacatam*] *at si quid inde vehementius spiravit magno hiatu.* B = *verticem restringere constitutam illam fabulosam Charybdi aquam diu ab austro vacatam. at si quit inde vehementius spiravit magno hiatu.* G = *verticem restringere stractam illam fabulosam Caribdim aquam diu ab austro vooaturam. at si quid inde vehementius spiravit magno hyatu.* V = *verticem constringere stratam illam fabulosam Charybdim aquam diu ab austro vacatam. at si quis inde ventus spiravit hiatu magno.* D = *verticem constringere stratam illam fabulosam caripdis aquam diu ab austro vocaturam* [cr. *vacaturam*] *at si quis* [cr. *quid*] *inde vehementius spiravit magno hiatu.* g = *verticem constringere stratam illam fabulosam Caribdim aquam diu ab Austro vocatam. at si quis ventus inde vehementius spiravit magno hiatu.* P2. = *verticem restringere stratam illam fabulosam Caribdim aquam diu ab Austro vocatam at si quis ventus inde vehementius spiravit magno hiatu.* P3. = *verticem restringere stratam illam fabulosam Caribdi aquam diu. ab austro vocatam at si quid inde vehementius spiravit magno hiatu.* P4. = *verticem restringere stratam illam fabulosam, aripidi aquam, diu ab austro vocatam. at si quid inde vehementius spiravit magno hiatu.* Col. = *verticem conrestringere stratam illam fabulosam Caribdim aquam diu ab Austro vocatam. at si quid inde vehementius inspiravit magno hiatu.* Cod. Lips. = *verticem restringere stratam illam fabulosam Caripidis aquam diu ab Austro vocaturam, si quid inde vehementius spiravirt.* Lips. ci. = *stratam illam fabulosam Charybdin, quamdiu ab Austro vacat; verum si quid inde vehementius spiravit.* Pinc. voluit *perstringere.* 𝔗𝔅 = *mari verticem restringere: stratam illam fabulosam Charybdim: aquam diu ab austro vocatam. At si quis inde vehementius spiravit hiatu magno.* 𝔈1. = *maris verticem restringere, stratum illam fabulosam Charybdis aquam, diu ab austro revocaturam. Aut si quis inde vehaementius spiravit hiatu magno.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *verticem restringere, fretum, illam fabulosam Charybdim dico, quamdiu ab austro vacat, quietam, at si quis inde ventus spiravit, hiatu magno* (𝔊 = *restringere*) *fretum*).

uacat, at si quid inde uehementius spirauit, magno hiatu pro-
fundoque nauigia sorbentem. Uidebis celebratissimum carmi- 3
nibus fontem Arethusam, nitidissimi ac perlucidi ad imum stagni,
gelidissimas aquas profundentem: siue illas ibi primum nascen-
tis inuenit, siue id ipsum terris flumen integrum subter tot ma-
ria et a confusione peioris undae seruatum reddidit. Uidebis
portum quietissimum omnium quos aut natura posuit in tutelam
classium aut adiuuit manus, sic tutum, ut ne maximarum qui-
dem tempestatum locus furori sit. Uidebis ubi Athenarum po- 4
tentia fracta, ubi tot milia captiuorum ille excisis in infinitam
altitudinem saxis natiuus carcer incluserat, ipsam ingentem ci-

𝔐...𝔏4. = *verticem stringere*) *illam fabulosam Charybdim dico, quamdiu ab Austro vacat, quietam, at si quis inde ventus spiravit, hiatu magno.* 𝔊ro...𝔅o = *verticem stringere*) ∾. G = *navigii sorbientem.*

3. G + *Aretusamque.* D = *nitidissimum ac perlucidum.* V = *ac lucidissimi.* P2. = *ac lucidi:* idem Grut. laudat ex 𝔐, sed edd. Comm. et Paris ∾. 𝔗...𝔊 = *ac perlucidissimi.* V = *gelidas aquas.*

illas ibi primum nascentis invenit. Ita fere mss. BA Col. = *illa sibi primum nascentis inv.* G = *illa se sibi* [cr. *illas ibi*] *primum nascentes inv.* g = *illas sibi primo nascentes inv.* D = *illas sibi primum nascens inv.* V = *illas sibi primum nascentes inv.* Pinc. v. l. = *illas ibi primum* [cod. Lips. =] *nascens inv.* probant Lips. et Hemsterh. ad Luc. II. p. 357. P2. 𝔗...𝔈1. = *illas primum nascentes inv.* P3. = *illa sibi primum nascentes inv.* P4. = *illa sibi primum nascens inv.* 𝔊...𝔅o = ∾ *nascentes inv.*

sive id ipsum terris flumen. Ita scripsi coniectura facili. VAD Bong. Col. Bruxell. = *sive in ipsum terris flumen.* BGg Pinc. v. l. P4. = *sive in ipsum trans flumen.* Quidam codd. Pinc. = *sive in ipsum tris* [an potius *t'ris* i. e. *terris?*] *flumen.* P2. 𝔗...𝔈1. = *sive trans flumen integrum* [Col. =] *subtus* (𝔈1. = *subter*). P3. = *sive in ipsum trans flumen integrum subeunt.* Cod. Lips. = *sive ipsum terris fl.* om. *id.* non spernit Lips. et *ipsum* refert ad *fontem.* 𝔈2. = *sive flumen int.* rell. om. Pinc. ci. 𝔊...𝔅o = *sive immersum terris flumen.* Ruben. ci. = *sive immissum terris fl.* Gron. ci. = *sive Pisa means flumen.* Hemsterh. l l. ci. = *sive in ipsum penetrans flumen.* BGA P2. 3. Col. 𝔗𝔅 = *et ad confusionem.* P4. = *et confusionem.* D = *servatum reddit.* D = *quem aut natura.* G = *aut quos natura.* BGAD = *in tutela classium.* VAD = *aut adiuvit munus.* quod verum puto et pro *aedificatione* accipio. G P2. 𝔗𝔅 = *aut adiuvit minus.* P4. = *aut adiuvit. Minus.* B = *aut adiuvit sic tutum minus.* Col. = *aut adiuvit ut ne minus.* P3. = *aut adiunt manus.* g 𝔈1. ... 𝔅o ∾. Vg = *nec maximarum q.*

locus furori sit = BGV Pall. 𝔗...𝔊. Ex. Fac. et Prim. Col. 𝔐...𝔅o = *furori locus sit.* Rell. n. l.

4. GV — *in* post *excisis.*

nativus carcer = ci. Lips. A = *altitudinem* [s *saxis*] *naulivus carcer.* V = *multitudinem saxis naulius carcer.* D = *multitudinem saxis naulimis* [cr. *naulinus*] *carcer.* BP4. = *altitudinem saxis naulinus sacer.* G = *altitudinem naulinus sacer.* P2. = *altitudinem saxis Naulus* [al. m. *Naulius*] *carcer.* g P3. cod. Lips. = *altitudinem saxis naulinus carcer.* Col. 𝔗...𝔊 = *altitudinem saxis naulius carcer.* 𝔐...𝔏4. = *altitudinem saxis nobilis carcer.* Pinc. ci. 𝔊ro ... 𝔅o = *altitudinem*

nitatem et laxius territorium quam multarum urbium fines sunt lepidissima hiberna et nullum diem sine interuentu solis. Sed cum omnia ista cognoueris, grauis et insalubris aestas hiberni coeli beneficia corrumpit. Erit Dionysius illic tyrannus, libertatis, iustitiae, legum exitium, dominationis cupidus etiam post Platonem, uitae etiam post exilium: alios uret, alios uerberabit, alios ob leuem offensam detruncari iubebit. accerset ad libidinem mares feminasque et inter foedos regiae intemperan-
5 tiae greges parum erit simul binis coire. Audisti quid te inuitare possit, quid absterrere: proinde aut nauiga aut resiste. Post hanc denuntiationem si quis dixisset intrare se Syracusas uelle, satisne iustam querelam de ullo nisi de se habere possit qui non incidit in illa, sed prudens sciensque uenisset? Dicit omnibus nobis natura: Neminem decipio. tu si filios sustuleris,

saxis lautumius. Oudend. (ad Appul. vol. II. p. 335. a) ci. = *nubilus carcer.* Lips. et Ruhk. laudant ex „libris vulgatis" *Nablius carcer*, quod nusquam offendi. V (P2.) 𝔗 . . . 𝔐 + *et ipsam ingentem.* Rell. etiam Col. P3. 4. ∾. P4. — *civitatem.*

laxius territorium = Bong. m m𝔈1. 2. 𝔐 . . . 𝔏4. gP2. 𝔗 . . . 𝔊 = *latius territorium.* A = *laxius territor* (saepe A terminationes omittit in hoc quidem libello). B Col. = *laxius torritor.* D = *laxius territur* (m *territam* = V). P3. = *lassius tōritam.* G = *laxius contritam.* P4. = *laxius quam multorum* om. *territorium.* Ex. Fac. et Prim. m𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *laxius turritam.* probat Lips. qui ex „libris scriptis" (quibusnam?) laudat *torritam.* Lips. ci. = *laxius terminatam.*

fines sunt = BGAD. Vg 𝔗 . . . 𝔅o = *fines sint.*

lepidissima hiberna = BVAg Pinc. v. l. Col. P2. cf. Plaut. Bacch. I, 1, 51. *tibi locum lepidum dabo.* D P3. 4. 𝔗 . . . 𝔈2. = *limpidissima* [*lymp.*] *hiberna.* G = *limpidissa hiberna.* Pinc. ci. 𝔈 . . . 𝔅o = *tepidissima hiberna.*

corrumpit = BGVADg 𝔗 . . . 𝔐. 𝔏 . . . 𝔅o = *corrumpet.*

post Platonem = BA P2. Col. 𝔗 . . . 𝔅o (A = *post Platonē.* addit Branca haec: „sic declinatum hoc tantum loco; nam alias Codex sequitur inflexionem Graecam"). G = *post planatonem.* Vg = *post populationem.* P4. = *post plōnem.* P3. = *post propulonem.* mP2. = *post Platonis necem.* G = *post exitium.* D — *alios uret.* mD = *alios urit.* Vg = *ob levem causam.*

detruncari iubebit = VAg. BGD 𝔗𝔅 = *iubet detruncari.* 𝔈1. = *videbis detruncari.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *iubebit detruncari.* B𝔊ro . . . 𝔅o = *arcesset.* V = *lacesset.* Rell. ∾. Vg = *feminas maresque.* G — *et* ante *inter foedos.* A = *regia et* [s.m. *regiae*] *intemperantiae reges.* G = *regiae temperantiae.* G = *binis simul.*

5. A = *quia* [cr. *quod*] *te invitare.* G = *quid abstergere.* P3. = *aut desiste.* G = *Potest hanc denunt.* G = *intra se Siracusas.*

possit = BGAD. Vg 𝔗 . . . 𝔅o = *posset.*

qui non incidit = BGD 𝔗 . . . 𝔈1. A = *qui non incidi.* Vg = *qui non incidens.* mD 𝔈2. . . . 𝔅o = *qui non incidisset.* BGV Pall. 𝔗 . . . 𝔊 = *in illam.* ADg 𝔐 . . . 𝔅o ∾.

venisset = mss. 𝔗 . . . 𝔅o. fortasse scribendum: *venit? Et dicit.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *Dicet omnibus* contra mstos etiam Pinc. Gr. V = *natura nobis.*

poteris habere formosos, et deformes poteris fortasse. multi nascentur: esse aliquis ex illis tam seruator patriae quam proditor poterit. Non est quod desperes tantae dignationis futuros, 6 ut nemo tibi propter illos maledicere audeat: propone tamen et tantae futuros turpitudinis, ut ipsi maledicta sint. Nihil uetat illos tibi suprema praestare et laudari te a liberis tuis: sed sic te para tamquam in igne inpositura uel puerum uel iuuenem uel senem. Nihil enim ad rem pertinent anni, quoniam nullum non acerbum funus est quod parens sequitur. Post has leges propositas, si liberos tollis, omni deos inuidia liberas qui tibi nihil certi spoponderunt. XVIII. Ad hanc imaginem agedum totius uitae introitum referamus. Syracusas uiseres deliberanti tibi quicquid delectare poterat, quicquid offendere exposui: puta nascenti me tibi uenire in consilium. intratura es urbem dis

et deformes poteris fortasse. multi nascentur: esse aliquis ex illis = BGAD P4. Col. = ∾ *nascantur* ∾. P3. = ∾ *poteris. fortasse. Multi* ∾. Vg = *poteris et fortasse deformes. multi nascentur. esse ex illis aliquis.* P2. = *poteris potes habere formosos deformes. si fortasse multi nascentur esse aliquis ex illis.* Pinc. v. l. castior = *poteris habere formosos, poteris et deformes. Multi nascentur. esse aliquis ex illis.* Grut. ci. = *et deformes poteris. multi nascentur? esse aliquis ex illis.* Sed idem dubitat, num prorsus abiicienda sit vox *fortasse.* 𝔗𝔅 = *potes habere formosus: deformes. sed si fortasse tibi nulli nascentur esse ex illis aliquis.* 𝔈1. 2. = *potes habere formosos, et deformes, sed si fortasse tibi multi nascentur, esse ex illis aliquis.* 𝔖...𝔅o = *poteris et deformes: et si fortasse tibi multi nascentur, esse ex illis aliquis.* G = *tanti servator.* P4. = *conservator patriae.*

6. VD (m∾) gCol. P2. 3. 𝔗...𝔐 = *Non est quod speres.* Rell. etiam Bong. quaedam exx. Pinc. P4. ∾.

ut ipsi maledicta sint. ita scribendum reor. Nam BA = *ut ipsi maledicta sit.* P2. 3. = *ut ipsis maledicta sint.* G = *ut ipsi maledictum sit.* VDg 𝔗...𝔊 = *ut ipsis maledictum sit.* P4. Col. = *ut ipsi maledicti sint.* 𝔐...𝔅o = *ut ipsi maledictum sint* (𝔊ro 𝔅1. = *sit*). I. M. Heus. (Emendd. p. 243.) ci. = *ut ipsis* [vel *ipsa his*] *maledictura sis.* Vg = *Nil vetat.* G = *Nihil vetas.* Col. = *illos et suprema.* g = *superna praestare.* A = *praestari.*

in igne inpositura = A P3. Col. VDg 𝔈2....𝔅o = *in ignem positura.* BG P4. = *in igne positura.* P2. 𝔗𝔅 = *in ignem positurum.* 𝔈1. = *in ignem positurus.*

Nihil enim = BGVAg 𝔗...𝔊. D 𝔐...𝔅o = *Nil enim.* G 𝔗 = *pertinet.* A (s ∾) — *anni.* BG = *quando nullum.* G (s ∾) — *si ante liberos* et = *tollit.*

qui tibi nihil certi = BVADg. G = *quia nihil tibi responderunt* (s *spop.*). 𝔗...𝔅o — *certi.*

Cap. XVIII.

BGA 𝔗𝔅 — *Ad* ante *hanc im.* D = *hac ymagine.* G = *agende totius v.* g + *ad totius vitae.* A = *introitum refertanus.* D = *refert annus.* mG = *reff' annus.*

Syracusas viseres deliberanti tibi = BA. G = *si recusas viseres del. t.* V = *Syracusas videre* [= g] *tibi deliberanti.* D𝔗...𝔅o = *Syr. visere delib. t.* G = *poteras.* Vg = *me tibi nascenti in consilium venire.* G = *ne tibi.* A = *Intraturus est.* BGVDg Gr. 𝔗𝔅 = *Intraturus*

hominibusque communem, omnia conplexam, certis legibus ae-
ternisque deuinctam, indefatigata coelestium officia uoluentem.
Uidebis illic innumerabiles stellas, miraberis uno sidere omnia
inpleri, solem cotidiano cursu die noctisque spatia signantem,
2 **annuo aestates hiemesque aequaliusque diuidentem. Uidebis**
nocturnam lunae successionem, a fraternis occursibus lene re-
missumque lumen mutuantem et modo occultam, modo toto ore
terris inminentem, accessionibus damnisque mutabilem, semper
proximae dissimilem. Uidebis quinque sidera diuersas agentia
uias et in contrarium praecipiti mundo nitentia: ex horum le-
uissimis motibus fortunae populorum dependent et maxima ac
minima proinde formantur, prout aequum iniquumue sidus in-
cessit. Miraberis coiecta nubila et cadentes aquas et obliqua
3 **fulmina et coeli fragorem. Cum satiatos spectaculo superorum**

es. B = *urbe dis omnibus commu-nem.* G = *urbem diis omnibus* [s *que*] *commune.* A = *hominibus* om. *que.* recte fortasse. Vg = *complexantem.* G = *devictam.* A = *officia volentem.* BGA = *videre micabis uno sidere.* D + *videre miraberis.* 𝔗𝔅 = *Videbis illic innumerabiles stellas sole quotidiano cursu* rell. om. VDg + *videbis solem.*

die. hanc formam vetustam recepi ex BA (A s.m. = *diē*). P2. 𝔗𝔅 = *die noctuque.*

annuo aestates hiemesque aequaliusque dividentem = A. Col. + *annuo cursu aestates* ∾. BG = *anno aestates hiemesque* ∾. D = *annuo spatio* [= cod. Lips.] *aestates hiemesque equaliter dividentem.* g = *anno aestates h. aequaliter dividentem.* VP2. = *annuam aestatem hyememque aequaliusque* [V — *que*] *dividentem.* P3. = *animo aestates hyemesque aequalius dividentem.* P4. = *annua aestates hyemesque.* 𝔗𝔅 = *annum: aestatem: hyememque aequaliusque dividentem.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *annum, aestatem, hyememque aequaliter dividentem.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *annum in aestatem hiememque aequaliter dividentem.* 𝔊ro . . . 𝔅o = ∾ *aequaliter dividentem.* probant Grut. Nic. Faber.

2. G — *nocturnam.* GmVD (m∾) P3. 4. Col. vet. cod. Dal. = *a supernis.* Cod Lips. = *a superis.* 𝔗 . . . 𝔏4. = *occursionibus* contra mstos etiam Pinc. Gr. Scal. Lips. Vet. cod. Dal. = *cursibus.* GV P3. 4. = *leve remissumque.* P3. = *et inocultam modo toto ore.* 𝔗 . . . 𝔐 = *et modo toto ore terris* rell. om. contra mstos etiam Pinc. Gr. B = *occulta.* G (s ∾) — *modo* post *occultam.* P4. = *non tota urbe terris.* BG(s∾) A = *tot ore terris.* D (s∾) = *tot horis terris.* D (s∾) = *dampnis* om. *que.* G (m∾) = *miserabilem.* Scal. = *miserabiliter.* mV P2. 𝔗 . . . 𝔐 = *mirabilem.* Rell. etiam Pinc. Gr. Rom. 2. ∾. G (s ∾) = *proximae similem.* G = *diversa agentia.* G = *et eorum levissimis.* D(m∾) = *moribus.* B = *populorum deponent.* V = *populorum disponuntur.* Col. = *pop. disponentur.* g = *et maxima minimaque provide* [*proinde?*]. 𝔊ro . . . 𝔅o = *perinde* contra mstos. A = *formatur.* G = *iniquum ne.* mA' = *incessit id est provocat.*

coiecta nubila = A. cf. *Ad Serenum Nec Ini.* III, 6. *coiciantur.* BG VD Gr. 𝔗 . . . 𝔊 = *coniecta nubila.* 𝔐 . . . 𝔊ro 𝔅2. = *conlecta nubila.* 𝔅1. 𝔑u 𝔅o = *collecta nubila.* BAD (m∾) P2. 4. Col. = *obliqua flumina.*

3. *Cum satiatos* = 𝔈2. . . . 𝔅o BGVADg Gr. Germ. 𝔗 . . . 𝔈1. = *Cum satiatus.*

superorum = BD Pall. 𝔗 . . .

**in terram oculos deieceris, excipiet te alia fortuna rerum aliterque mirabilis. Hinc camporum in infinitum patentium fusa planities, hinc montium magnis et niualibus surgentium iugis erecti in sublime uertices. deiectus fluminum et ex uno fonte in Occidentem Orientemque defusi amnes et summis cacuminibus nemora nutantia et tantum siluarum cum suis animalibus auiumque concentu dissono. uarii urbium situs et seclusae nationes locorum difficultate quarum aliae se in erectos subtrahunt montes, aliae ripis, lacu, uallibus pauidae circumfunduntur: ad uitam fructus, seges et arbusta sine cultore feritatis. et riuorum leuis inter prata discursus et amoeni sinus et litora in portum recedentia, sparsae tot per uastum insulae quae interuentu suo paria distinguunt. Quid lapidum gemmarumque fulgor et inter 4
rapidorum torrentium arenas aurum interfluens et in mediis ter-**

𝔊1. GsD 𝔊2. = *superiorum*. Col. = *siderum et superum*. Vg Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔚o = *supernorum*. A = *superator*. BGA = *deiecerit*. V = *atque miraberis*. g = *aliterque miraberis*. G = *in infinitam*. B = *parentium*. D(m∾) — *patentium*. B = *et ĩvalibus*. D = *et evalibus*. P2. Col. 𝔗𝔅 = *et in vallibus*. P4. = *et infallibus*. g + *e vallibus l' et nivalibus*. Rell. etiam P3. ∾. G = *serpentium iugis*. 𝔗𝔅 = *erepti in sublime*. BA = *verticis*. Vg = *delectus*. G = *deiectis*. 𝔗𝔅 = *deiectus fluvius*.

in Occidentem Orientemque = BAD. G = *in Occidentem Orientem* om. *que*. Vg 𝔗 . . . 𝔚o = *in Orientem Occidentemque*. V = *difusi*. Gg = *diffusi*. quod placet: sed rell. ∾. g = *et cacuminibus summis*. D (p.m.) = *nemora nutantia*. D (s.m.) = *nemora micantia*. g = *nemora iactantia*. g = *et terminum silvarum*. G = *contentu dissono*. G(s∾) = *et sedulae nationes*. D (n.) + *secluse al' sedule nationes*. 𝔗 . . . 𝔊1. (m∾) = *et seductae nationes*. A (cr.∾) = *quarum alia*. G = *quarum ille se*. V = *subtrahunt se in erectos*. g P2. = *in ereptos subtrah*. G = *aliae rupis*.

pavidae circumfunduntur = A. g = *paludibus circumf*. BGVD 𝔗 . . . 𝔚o = *palude circumf*.

ad vitam fructus, seges et arbusta sine cultore feritatis. Ita scribendum videtur ex mstorum vestigiis. Cod. Lips. = *Ad vitam fructus. seges* (rell. n. l.). g = *at vitam cultu segetes et arbores sine cultore fertiles*. A = *adiuta fructu seges et abusta* [s r] *sine cultore feritatis*. B P4. = *adiuta fructus seges et arbusta sine cultore feritatis*. G = *adiuta fructu* [s.m. *cultu*] *seges et arbusta sine cultore fertilitatis*. V P3. = *adiuta cultu seges et arbores sine cultore fertiles*. P2. = *adiuncta fructus seges et arbusta sine cultore feritatis*. Col. = *adiuta fructu seges et arbusta sine cultore fertilitatis*. D𝔗 . . . 𝔚o = *adiuta cultu seges et arbusta sine cultore fertilia*. VDg 𝔗 . . . 𝔊 = *et rivorum levis*. Rell. etiam v. c. Rom. ∾. BG = *intra prata*. B = *amoeni scimus*. B = *in portum redentia*. V P2. = *in portum tendentia*. G P4. Scal. = *in portum redeuntia*.

paria distinguunt = BA P4. „et aequalitas, inquit, illa maris et par facies variatur ab insulis." Lips. Cod. Lips. = *patriam distinguunt*. GV Dg tres Gr. 𝔗 . . . 𝔚o = *maria distinguunt* (BGVg = *distingunt*). 𝔗 . . . 𝔊2. + *circumdant et dist.* contra mstos etiam Pinc. Gr.

4. B = *Qui lapidum*. G = *et inter lapidorum*.

ris medioque rursus mari terrentes ignium faces et uinculum terrarum Oceanus continuationem gentium triplici sinu scindens et ingenti licentia exaestuans? Uidebis his inquietis et sine uento fluctuantibus aquis innare et excedenti terrentia magnitudine animalia, quaedam grauia et alieno se magisterio mouentia, quaedam uelocia et concitatis perniciora remigiis, quaedam haurientia undas et magno praenauigantium periculo efflantia. Uidebis hic nauigia quas non nouere terras quaerentia. Uidebis nihil humanae audaciae intemptatum erisque et spectatrix et ipsa pars magna conantium. disces docebisque artes, alias quae uitam instruant, alias quae ornent, alias quae regant. Sed istic

torrentium arenas aurum interfluens = Vg ex. Fac. et Prim. P3. 𝔊... 𝔐𝔅2. BGAP2. 4. Col. 𝔗𝔅 = torrentium aurum arenis [A = harenis] interfluens. D𝔈1.2.𝔏 ... 𝔑u 𝔚o = torrentium cursum aurum arenis [𝔍u ed. Par. 1613. = arenas] interfluens.

terrentes ignium faces. Ita scribendum reor, et fuit fortasse a p.m. in AD, qui s.m. = terrae ignium faces. BG = terret ignium f. P4. m𝔈1. = terrent ignium f. Col. = torrent ignium f. g = torrent nitentes ign. f. P2. „hic viginti vocibus plus minus deficit.“ 𝔗... 𝔈1. = nitens ignium f. mGV𝔈2. ... 𝔚o = nitentes ignium f. BGA = continentis. B = triplicissimi scindens. A(cr. ∾) = exaestuas. D = estuans. D Ops. ci. = hic inquietis. Rell. etiam Gr. ∾. B = his inquiens. g = et sine ventu.

innare et excedenti terrentia magnitudine animalia. Ita fere A et mD, qui tamen innari scribunt. B GD Gr. = in mari et excedenti terrentia m. a. 𝔗... 𝔈1. = in mari et excedenti magnitudine terrentia animalia. 𝔈2. = in mari et fidem excedenti magn. terrentia an. Pinc. v. l. = immani, non in mari. 𝔊 ... 𝔏4. = immani et fidem excedenti magn. terrentia an. Grut. ci. = immani et excedenti terrentia magn. an. 𝔊ro ... 𝔚o = immani et excedenti terrestria magn. an. Vg = in mari excedentique [Lips. ci. =] terrena [mV ∾] magn. an. GScal. = et alieno semper magisterio. B𝔗𝔅 = movent. ita quaedam. G = movent. itaque [s quaedam] velocia. V = movent. ita quaedam velocia et concitatis [P2. =] promptiora. gPall. + moventia ita quaedam. Col. = ita quaedam violentia. 𝔈1. = movent, quaedam. 𝔗 ... 𝔚o — et ante concitatis contra mstos. gP3. = pernitiosa remigiis. D(m∾) = pertitiora remigiis. 𝔗... 𝔈2. + navigiis et remigiis contra mstos etiam Pinc. Gr. A = remigis. AD = quaedam aurentia. G D(s.m.) = aurientia. Col. = magno navigantium.

5. G = Videbis his. P3. 4. = Videbis hinc. „Col. compendiose scribit, quodque tam notet hoc, quam haec aut hic.“ V = quaerentia quas non novere terras. V (m∾) = Vides nihil. BG = intemplare. A = intemplato. mA = intemplatae. A = ei spectator et ipse p (s ar, ut legendum sit par, non per, s.m.). B = ei spector et ipse par. GD Col. = eius spectator et ipse pars. VP4. = eius spectator et ipse par. g = eius spectator ipse par. P2. = ei spectator [= cod. Iur.] et ipse par. P3. = ei spectator et ipse pars. Quaedam exx. Pinc. = erisque eius expertrix. Cod. Lips. = eius specteris et ipsa. Lips. ci. = et susceptrix. „certe et pro ei scribendum.“ 𝔗𝔅 = ei spectator et ipsi par. 𝔈1. ... 𝔏4. = ei spectatrix ∾. G = tonantium. disces docebis quod artes. V = alias artes. 𝔗... 𝔈2. = illas quae vitam contra mstos etiam Pinc. Gr. G = quae ornant.

erunt mille corporum, animorum pestes, et bella et latrocinia et uenena et naufragia et intemperies coeli corporisque et carissimorum acerba desideria et mors, incertum facilis an per poe-
nam cruciatumque. Delibera tecum et perpende quid uelis: ut 6
ad illa uenias, per illa exeundum est. Respondebis uelle te uiuere? Quidni? Immo, puto, ad id non accedes ex quo tibi aliquid decuti doles. Uiue ergo ut conuenit. Nemo, inquis, nos consuluit. Consulti sunt de nobis parentes nostri: qui cum condicionem uitae nossent, in hanc nos sustulerunt. XIX. Sed ut ad solatia ueniam, uideamus primum quid curandum sit, deinde quemadmodum. Mouet lugentem desiderium eius quem dilexit. Id per se tolerabile esse adpareat: absentis enim ab-

corporum, animorum = BGA. Vg 𝔗...𝔚o + *corporum et animorum.* D = *corporum animoque.* mD + *corporum animorumque.* V — *et* ante *latrocinia.* g — *et* ante *venena.* 𝔗 ... 𝔈2. — *et venena* contra mstos etiam Pinc. Gr. V = *et corporis.* G (s∾) = *corporis* om. *que.* Germ. = *corporumque.* BA = *incertus facilis an.* G = *interitus facilis an perpetuam cruciatumque.* Vg quaedam exx. Pinc. = *incertusque finis per poenam.* P3. = *incertusque finis, aut per p.* D = *inter finis per poenam.* mD = *incerta facilis an.* P2. + *incertum est facilis.* P4. = *incerta facilis et an.* 𝔗𝔚 = *incertum facinus an per p.* 𝔈1. = *incerta, facilis, per poenam.* 𝔈2. ... 𝔊 = *incertum an per facinus, an per poenam.* Lips. ci. = *fatalis an per p.* Pinc. ex. dom. Col. ∾.

6. G = *et perpendas.*

ut ad illa venias, per illa = BA D P2. 3. Col. G (p.m.) = *ut in illa venias per illa.* G(s.m.) Vg 𝔗 ... 𝔈1. = *ut illa invenias per illa.* P4. = *ut ad illam pervenias per illa.* 𝔈2. ... 𝔚o = *ut in illa venias, per ista.* sP4. 𝔗 ... 𝔈2. = *nolle te vivere* contra mstos etiam Pinc. Gr. Lips. ci. = *vivere? Quinimo, puto.* G 𝔗𝔚 = *non accedas.*

aliquid decuti = BAD P3. Col. Iur. m𝔈1. G = *aliquid deduci.* Vg P2. 4. 𝔗 ... 𝔚o = *aliquid detrahi.* V verbis *Nemo, inquis* praescribit *pars VIII.* g = *Nemo inquit nobis.* D = *inquis nobis.* G = *nos consulitur.* 𝔗𝔚 = *nos consulit.* BG = *Consulit hiis sunt.* A = *consulit is sunt.* VD = *Consuluerunt de nobis.* g = *Consuluerunt nobis.* BA = *qui tunc condicionem.* G — *cum* ante *condicionem.* P2. = *cum de conditione vitae.* G — *vitae.* sG = *timenti.* GV = *noscent.* P2. 𝔗𝔚 = *noscerent.* BGA = *an hanc.* D = *ad hanc.* G(cr. ∾) = *non sust.* BG = *sustulerit.*

Cap. XIX.

videamus primum = Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔚o. V = *videamus primo.* A ex. Fac. et Prim. = *videatis primum.* P3. = *videatis primum curandum sit.* mD Col. = *videas primum.* g = *videas primo.* BGD P4. 𝔈1. 2. = *videbis primum.* P2. 𝔗𝔚 = *videbis quid curandum sit.*

Id per se tolerabile esse adpareat = A. Col. = *id per tolerabile esse appareat.* P2. 4. = *at* [P4. = *ac*] *per se desiderabile appareat.* BG = id [G p.m. = *ad*] *per se desiderabile appareat* (G s.m. = *apparet*). 𝔗𝔚 = *aut per se desiderabilem appareat.* 𝔈1. 2. = *id per se desiderabile apparet.* mGVDg = *id per se tolerabile esse apparet.* Ex. Fac. et Prim. P3. 𝔊 ... 𝔚o = *id per se tolerabile apparet.*

absentis enim = BA. GVDg Gr. 𝔗 ... 𝔚o = *Absentes enim.*

futurosque, dum uiuent, non flemus, quamuis omnis usus nobis illorum et conspectus ereptus sit. Opinio est ergo quae nos cruciat et tanti quodque malum est quanti illud taxauimus. In nostra potestate remedium habemus. Iudicemus illos abesse et nosmet ipsi fallamus. dimisimus illos, immo consecuturi prae-
2 misimus. Mouet et illud lugentem: Non erit qui me defendat, qui a contemptu uindicet. Ut minime probabili, sed uero solatio utar, in ciuitate nostra plus gratiae orbitas confert quam eripit. adeoque senectutem solitudo quae solebat destruere ad potentiam ducit, ut quidam odia filiorum simulent et liberos eiurent et orbitatem manu faciant. Scio quid dicas: Non mouent me detrimenta mea. etenim non est dignus solatio qui filium sibi decessisse sicut mancipium moleste fert, cui quicquam
3 in filio respicere praeter ipsum uacat. Quid igitur te, Marcia, mouet? utrum quod filius tuus decessit, an quod non diu uixit? Si quod decessit, semper debuisti dolere: semper enim scisti

BGVADg Gr. 𝔗𝔚 = *futurosque.* 𝔈1. 2. = *futuros.* ℜu = *abfuturos.* Pinc. v. l. ∾.

dum vivent = AD P3. Col. mD g = *dum vivunt.* BGV Pinc. v. l. P3. 4. 𝔗 . . . 𝔚o = *dum viverent.*

nobis illorum = BGVAD Pall. 𝔚2. Col. + *nobis et illorum.* g + *nobis illorumque.* 𝔗𝔚 — *illorum.* 𝔈1. . . . ℜu 𝔚o = *illorum nobis.* BGVAD(s∾) Col. — *et* ante *conspectus.* GV = *conspectu.* Pall. ∾. G = *sit ereptus.* Col. = *est ereptus.* g = *erectus sit.* BGD (m∾) P2. 4. Col. 𝔗𝔚 = *et tanti quoque.* g — *quodque.* A = *quanti illum taxavimus.* D = *quantum illud tax.* mA = *Taxabimus i. e. estimabimus.* B = *In nostri potestate.* D(m∾) = *in nostra potentia.* G(m∾) = *habemus. dimisimus illos. immo consecuturi* rell. om.

et nosmet ipsi fallamus = A quidam codd. Pinc. Col. 𝔊 . . . 𝔚1. 𝔚o. B mG P3. = *et nos in ea ipsi fallamus.* Scal. = *et nos in eo ipsi fallamur.* V P2. 4. Germ. = *et nos etiam ipsi fallamus.* D = *et nosmet ipsi non fallimus.* Alii codd. Pinc. haec omittunt (cum G). 𝔗𝔚 = *et nos etiam ipsi fallamur.* Cod. Lips. 𝔈1. 2. ℜu + *et nos met ipsi non fallamus.* Lips. ci. 𝔅2. = *et nosmet ipsi non fallemus.* mG = *praemisimus illos.* g 𝔗𝔚 = *divisimus.*

2. G = *qui me defendere.* P2. Col. 𝔗 . . . 𝔊 = *qui contemptum vindicet.* Mss. etiam Pinc. P 3. 4. ∾. Germ. = *sic vero solatio.* G = *sed non solatio.* G = *plus gratia.* 𝔗 . . . 𝔈2. — *gratiae* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *Adeo* om. *que.* D = *solititudo* [cr. ∾] *senectutem.* G = *solitudo etiam solebat.* D(m∾) = *quam solebat.* Col. = *ut quaedam odia.* P4. = *ut quaedam ocia fil.*

et liberos eiurent = ci. Grut. 𝔊ro . . . 𝔚o. P4. Germ. = *ut liberos servent.* m𝔈1. = *ne liberos servent.* Gothofr. ci. = *et liberos non servent.* BGVADg Col. P2. 3. 𝔗 . . . 𝔏4. = *et liberos servent.* A (s∾) — *et* ante *orbitatem.* G = *manu facient.* BV P2. 4. = *detrimenta tua.* mV = *documenta tua.* B = *non es dignus.* Vg = *sibi filium.* Col. = *moleste sumit.* BG (n.) A P4. + *si praeter ipsum.* g + *si potest praeter ipsum.* V P2. 𝔗𝔚 = *propter ipsum.* mV addit *si potest.* VP2. 𝔗𝔚 + *non vacat.* G = *vocant.* P3. 4. = *vocat.*

3. D = *Quid ergo Marcia.* g = *sed quod decessit.* g = *semper eum*

mori. Cogita nullis defunctum malis adfici. illa quae nobis inferos faciunt terribiles fabulam esse. nullas inminere mortuis tenebras nec carcerem nec flumina igne flagrantia nec obliuionis amnem nec tribunalia et reos et in illa libertate tam laxa ullos iterum tyrannos. Luserunt ista poetae et uanis nos agitauere terroribus. Mors dolorum omnium et solutio est et finis 4
ultra quam mala nostra non exeunt, quae nos in illam tranquillitatem in qua antequam nasceremur iacuimus reponit. Si mortuorum aliquis miseretur, et non natorum misereatur. Mors nec bonum nec malum est. Id enim potest aut bonum aut malum esse quod aliquid est: quod uero ipsum nihil est et omnia in nihilum redigit nulli nos fortunae tradit. Mala enim bonaque circa aliquam uersantur materiam. Non potest id fortuna tenere

scisti moriturum. V Col. 𝔈2. . . . 𝔐 = *scisti moriturum.* Rell. etiam Gr. ∾. Grut. putat ante *Cogita* aliquam multa desiderari. gP2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *nullum defunctum.* P4. — *nullis.* BG(cr. ∾) A(cr. ∾) P4. = *malis afficit.* D = *malis offiti.*

illa quae nobis inferos faciunt terribiles fabulam esse = A (s.m.) P3. 𝔊ro . . . 𝔚o. BA (p.m.) = ∾ *fabula* [sB = *fabulosa*] *esse.* G(s.m.) A (tert. m.) P4. = ∾ *fabulas esse.* Gron. elegantius putat *illas* ∾ *fabulas esse.* G (p.m.) = *illa quae nos inf. f. t. fabulas esse.* P2. = *illam quae* ∾. D = ∾ *terribilis* [cr. ∾] *fabula est.* V = ∾ *terribiles faciunt fabula est.* Pinc. v. l. = ∾ *fabula* om. *est.* g Col. 𝔗 . . . 𝔏4. = ∾ *fabula est.* D + *Nullas tamen scimus imminere.* Pinc. v. l. Col. 𝔈 . . . 𝔏𝔍u + *Nullas scimus inminere.* G = *mortis tenebras.* D (s.m.) 𝔗𝔚 = *nec fulmina.*

igne flagrantia = BGVAg. 𝔗𝔚 = *fragantia igne.* D 𝔈1. . . . 𝔚o = *flagrantia igne.* BAg 𝔗𝔚 = *nec oblivione.* G = *nec oblivionem.* recte fortasse. V P2. = *nec oblivionum.* P3. = *nec obliviones anne.* P4. = *nec oblivionis animae.* Col. ∾. sed *amnem* vox ita emendata erat s.m.

nec tribunalia et reos et in illa libertate = Col. 𝔏4. 𝔚1. . . . 𝔚o. 𝔊ro = *nec reos nec in illa l.* quod fuisse in Bruxell. tradit: fides sit penes ipsum. BG(p.m.) A P2. 4. + *nec tribunalia et reos et in illa reos libertate.* G(s.m.) V Pinc. v. l. P3. 𝔗𝔚 + ∾ *et in illa reorum libertate.* g = ∾ *et illa reorum libertatem.* D𝔈1. 2. = *nec tribunalia nullos in illa reos libertate.* 𝔈 = *nec tribunalia nec reos nullos.* 𝔊 . . . 𝔏𝔍u = ∾ *nec reos ullos in illa libertate.* P2. = *tamquam laxa.* Germ. = *nec ullos ibi tyrannos.* G = *illos iterum tyr.* g 𝔈1. 2. 𝔐 . . . 𝔏𝔍u = *nullos iterum tyr.* 𝔈𝔊 — *ullos.* g = *Luxerunt ista.* Cod. Rom. = *Finxerunt ista.*

4. *dolorum omnium* = VA. BG Dg 𝔗 . . . 𝔚o = *omnium dolorum.* G (m∾) — *et solutio . . . Si mortuorum.* BVDg P3. 4. Col. = *exsolutio est.* A = *exolutio est.* mG P2. 𝔗 . . . 𝔚o ∾. BAmD = *ultra quem.* Col. = *ultra quae.* P3. = *quem* om. *ultra.* P4. + *et ultra quam.* P4. — *non ante exeunt.* g = *in quam antequam.* mG = *nasceremus.* A (cr. ∾) = *nasceretur.* gP3. = *latuimus reponit.* P3. = *et non natorum miseratur.* V = *quod est aliquid.* P2, 𝔗 . . . 𝔈2. = *ad nihil redigit.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. g = *nos fortitudine tradit.* Vg = *mala autem bonaque.* B A = *circa aliquam* [A p.m. = *aliquem*] *versatur.* B = *non potest a fortuna.* G (cr. ∾) V = *id fortunam.* 𝔗𝔚 = *Et potest fortuna.* 𝔈1. 2. — *id* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *tenete.* D (cr. ∾) g = *non potest.*

quod natura dimisit. nec potest miser esse qui nullus est. Excessit filius tuus terminos intra quos seruitur: excepit illum magna et aeterna pax. non paupertatis metu, non diuitiarum cura, non libidinis per uoluptatem animos carpentis stimulis incessitur, non inuidia felicitatis alienae tangitur, non suae premitur, ne conuiciis quidem ullis uerecundae aures uerberantur. nulla publica clades prospicitur, nulla priuata. non sollicitus futuri pendet et ex euentu semper in incertiora dependenti. Tandem ibi constitit unde nil eum pellat, ubi nihil terreat.

XX. O ignaros malorum suorum quibus non mors ut optimum inuentum naturae laudatur exspectaturque: siue felicitatem includit, siue calamitatem repellit, siue satietatem ac lassitudinem senis terminat, siue iuuenile aeuum, dum meliora sperantur, in flore deducit, siue pueritiam ante duriores gradus reuocat, omnibus finis, multis remedium, quibusdam uotum, de nullis

g = *esse miser.*
5. GD(cr.∾) P3. = *intra quos servatur.* P4. = *intra quos servabatur.* 𝔗...𝔐 = *servit.* Rell. etiam P2. Col. cod. Iur. Scal. Dal. ∾. P3. 4. Col. = *metus.* g = *nec divitiarum.* G — *non* ante *libidinis.* G = *sed voluptatem.* D(m∾) — *per* ante *voluptatem.* Vg = *non libidinis voluptate.* Col. = *stimulus.* G = *stimulis incensitur.*

non suae premitur = BGVADg Gr. 𝔗...𝔅o = *nec suae premitur.*

ne conviciis quidem = GA. BVD 𝔗...𝔅o = *nec conv. q.* g = *non conv. q.* G = *vel iracundie aures verb.* 𝔗...𝔈2. + *et nulla publ.* BCol. = *cladis.* P4. = *clade.* Vg ex. Fac. et Prim. P3. = *publica pestis.*

prospicitur = BVADg P3. 4. Col. cod. Lips. 𝔊ro...𝔅o. G = *perspicitur.* 𝔗 ... 𝔏4. = *conspicitur.* P2. — *prospicitur, nulla privata.* BA = *solliciti.* G = *sollicita.*

et ex eventu = BGVAD Gr. cod. Lips. 𝔗...𝔈1. g𝔈2....𝔅o — *et.*

semper in incertiora dependenti = mD. BGADP2. 4. Col. cod. Lips. m𝔈1. = *semper incertiora dep.* om. *in*, quod facillime poterat absorberi. Vg P3. = *semper incertior dependenti.* 𝔗𝔚 = *semper interiora dependenti.* 𝔈1....𝔏4. ℜu 𝔚2. = *semper in deteriora dependenti.* Agric. ci. = *semper anteriora deprendens.* Lips. ci. 𝔊ro...𝔚1. 𝔅o = *semper incertiora rependenti.* G(s∾) = *Gaudere ibi constitit.* g = *unde nil eum depellat.* Pinc. v. l. = *unde nihil eum depellat.*

ubi nihil terreat = BGA Pinc. v. l. P2. = *unde nil terreat.* 𝔗...𝔈1. = *unde nihil terreat.* VDg P3. 4. Col. 𝔐...𝔅o = *ubi nil terreat.* m𝔈1. = *ubi nil pereat.* 𝔈2. ...𝔊 = *ubi nil teneat.*

Cap. XX.

g — *suorum.*

laudatur exspectaturque: sive = A. G = *laudantur quae sive.* BVDg 𝔗...𝔅o = *laudatur: quae sive.* g = *felicitatem inclusit.* Vg Pinc. v. l. = *calamitatem expellit.*

ac lassitudinem = BVAP3. 4. Col. G(p.m.) = *aut luxitatem senis.* G (s.m.) P2. = *aut laxitudinem.* g = *et lassitudinem.* 𝔗...𝔅o = *aut lassitudinem.* g = *senis terminavit.* Lips. ci. 𝔚2. = *in flore educit.* sed mox Exterus voluit repositam omnium librorum scripturam *deducit.* BG(cr.∾) = *ante141 dunioris.* G(m∾) — *omnibus.* D + *finis est.* G + *in remedium.* V + *votum est.* D (m∾) — *de* ante *nullis.*

melius merita quam de iis ad quos uenit, antequam inuocaretur. Haec seruitutem inuito domino remittit. haec captiuorum 2
catenas leuat. haec e carcere educit quos exire imperium inpotens uetuerat. haec exulibus in patriam semper animum oculosque tendentibus ostendit nihil interesse infra quod quis iaceat. haec, ubi res communis fortuna male diuisit et aequo iure genitos alium alii donauit, exaequat omnia. haec est post quam nihil quicquam alieno fecit arbitrio. haec est in qua nemo humilitatem suam sensit. haec est quae nulli non patuit. haec est, Marcia, quam pater tuus concupiit. Haec est, inquam, quae 3
efficit, ut nasci non sit supplicium. quae efficit, ut non concidam aduersus minas casuum, ut seruare animum saluum ac potentem sui possim: habeo quod adpellem. Video isti cruces non

V — *melius.* g = *merita melius.* G (cr. ∾) = *meriti.*

de iis = A (sed scribit *is* antiqua ratione). BGVD = *de hiis.* A (s.m.) g 𝔗 . . . 𝔚o = *de his.* V = *antequam invocetur.*

2. G = *Haec servi virtutem.* 𝔗 . . . 𝔊2. — *haec e* ante *carcere* contra mstos etiam Pinc. Gr. VP2. = *de carcere.* B = *e carcerem.* 𝔑u 𝔚o = *deducit* contra mstos. „*deducit* bona lectio. Lipsius coni. *educit.*" Ruhk. Sed male huc retulit notam Lipsii, quae pertinet ad illa *in flore deducit* § 1. G = *impotens vetaverat.* BA = *in patria.* G = *oculos* om. *que.* P4. = *oculos oculisque.* 𝔗 . . . 𝔊1. = *animum oculisque.* B (s∾) G (s∾) A (cr. ∾) = *tendenti.* Ed. Par. a. 1613. = *nihili interesse.*

infra quod quis iaceat = AD Col. P3. 4. (mD = *lateat*). BGVg = *infra quos quis iaceat.* 𝔊1. = *infra quot quisque iaceat.* P2. 𝔗𝔚 = *intra quod quisque iaceat.* Pinc. v. l. = *intra quod quis iaceat.* 𝔊2. . . . 𝔚o = *inter quos quisque iaceat.* Scal. Pinc. ci. = *in terra qua quis iaceat.*

res communis = BGA P3. VP2. 𝔗 . . . 𝔐 — *communis.* D Pinc. v. l. Col. 𝔏 . . . 𝔚o = *res communes.* g = *res fortuna communes.* P4. = *res quis fort.* g (s∾) = *male dimisit.* g = *genitis* [Pinc. v. l. =] *aliud alii.* P4. = *alium dii domavit.* Col. = *alium alii donaverit.* Rell. etiam Gr. Pinc. ci. ∾. (Lips. male, Acutissime, inquit, Pincianus, *aliis donavit:* atque adeo verissime. De rebus loquitur opibusque, quas naturâ communes, Fortuna iniquè distribuit, huic multas, illi paucas.) B = *exaequatur.*

haec est post quam nihil = A. D = *haec est que nil.* g = *haec aeque nihil.* BGV 𝔗 . . . 𝔚o = *haec est, quae nihil.* Col. = *haec est quae numquam quicquam.* G = *quicquid.* B = *in quam nemo.* P3. = *felicitatem suam.* 𝔗 . . . 𝔊2. — *suam* contra mstos etiam Pinc. Gr.

quae nulli non patuit = AmD. B (p.m.) GD Col. P2. 4. = *quae nulli patuit* om. *non.* B (s.m.) V (P3.) 𝔗 . . . 𝔚o = *quae nulli paruit.* g = *quae nulli partit* (an potius *parcit?*). 𝔗𝔚 = *Haec est materia qua.* G = *que pater tuus.*

concupiit = A (s.m.). A (p.m.) = *concupit.* BGVDg 𝔗 . . . 𝔚o = *concupivit.*

3. g 𝔊ro = *quae effecit ut nasci.* Ex. Fac. et Prim. = *adversus ruinas casuum.* A (cr. ∾) D (cr. ∾) = *casum.* Pinc. ci. = *Caesarum* pro *casuum.* A (cr. ∾) = *ut servaret.* Vg = *ac sui potentem.* G = *ac potentem filii.*

quod adpellem = BGAD cod. Lips. Germ. 𝔊1. . . . 𝔊. Vg = *quo appellem.* Dal. = *quid quo appel-*

unius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas. capite quidam conuersos in terram suspendere, alii per obscoena stipitem egerunt, alii brachia patibulo explicuerunt. Uideo fidiculas, uideo uerbera: et membris singulis et articulis singula docuerunt machinamenta: et uideo mortem. Sunt istic hostes cruenti,
4 ciues superbi: sed uideo istic et mortem. Non est molestum seruire, ubi si dominum pertaesum est, licet uno gradu ad libertatem transire. caram te, uita, beneficio mortis habeo. Cogita quantum boni opportuna mors habeat, quam multis diutius uixisse nocuerit. Si Cn. Pompeium, decus istud firmamentumque imperii, Neapoli ualitudo abstulisset, indubitatus populi
5 Romani princeps excesserat. At nunc exigui temporis adiectio

iam. 𝔗𝔅 = *quid appellem.* 𝔐 ... 𝔅o = *quo appellam.*

Video isti = A. cf. Oudend. ad Appul. M. IV, 72. p. 267. a. BGV D 𝔗 ... 𝔅o = *Video istic.* g = *Video hic.*

capite quidam = GAD (s m.) g P3. 𝔊ro ... 𝔅o. P2. 𝔗 ... 𝔈1. — *quidam.* BVD (p.m.) Col. P4. = *capite quidem.* 𝔈2. ... 𝔈4. = *alii capite conv.* A (s.m.) D (s.m.) P3. = *converso.* A Col. P3. = *in terra.* B = *intra suspendere.* G (cr. ∾) = *infra susp.* D (cr. ∾) = *stipe egerunt.* g = *fiduculas.*

et membris singulis et articulis = B GVADg. P2. = *et singulis etiam articulis.* P3. = *singulis articulis* om. *et.* P4. = *et membris singulis articulisque.* Col. = *et membris singulis in articulis.* 𝔗 ... 𝔅o = *et membris et singulis art.*

singula docuerunt machinamenta = BGVADg Gr. 𝔗 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔈4. 𝔅1. 𝔑u 𝔅o — *docuerunt.* Gothofr. ci. 𝔊ro 𝔅2. = *singula dolorum machinamenta.* Lips. ci. = *singula occurrunt machinam.*

et video mortem = BG (s.m.) D P2. 4. 𝔗 ... 𝔊. G (p.m.) = *et ideo mortem.* A + *et video et mortem.* Col. + *et video et tam mortem* (voluit fortasse *etiam mortem*). VD (s.m.) g = *video et mortem.* P3. = *sed video mortem.* 𝔐 ... 𝔅o = *sed video et mortem.* G = *Sic istic hostes.* D = *Sunt istic homines.* G (cr. ∾) = *cives servi.*

4. g = *Non est molesta res servire.* *dominum pertaesum est* = BGVA D (s.m.) g 𝔗 ... 𝔈1. probat Grut. et recte accipit pro Gen. Plur. D (p m.) Gr. = *dominium pert. e.* Sed ipse ait Grut. suos scribere vocem compendio *dnm.* 𝔈2. ... 𝔑u 𝔅o = *domini pert. e.* 𝔅2. = *dominii pert. e.*

caram te, vita, beneficio mortis habeo = AmD. Bg P3. Pinc. v. l. = *coram te vita benef. m. h.* G P2. 4. 𝔗 ... 𝔈1. = *coram te iura benef. m. h.* V = *coram te beneficia vita mortis h.* D = *coram te vita benefitium mortis h.* Col. = *coram te beneficium vita mortis h.* Pinc. ci. = *coram te vitam beneficio m. h.* 𝔈2. ... 𝔊 = *coram te iura vitae beneficio mortis habeo.* 𝔐 ... 𝔅o = *contra iniurias vitae beneficium mortis habeo.* Lips. ci. = *Contante* sive *morante vita beneficio mortis abeo.* Triller (Obss. IV. 25. p. 458.) ci. = *Coram te iura vitae et necis. Ab eo cogita.* Vg = *nocuerit diutius vixisse.* G = *Si ergo tuum Pompeium.*

decus istud = BA Col. P4. 𝔈4. G = *istud decus.* Vg P2. 𝔗 ... 𝔅o (exc. 𝔈4.) = *decus istius.* D — *istud.* mD P3. = *decus illud.* G (s∾) = *firmamentum* om. *que.* Vg P2. 3. Col. = *Neapolim.* Ex. Fac. et Prim. 𝔗 ... 𝔊 = *Neapolis.* g P2. 𝔗 ... 𝔊 = *fortuna abstulisset.* P4. = *fortitudo abstul..* Grut. ci. = *Neapoli invaletudo.* g = *indubitanter.* G = *R. p. princeps.*

5. Vg = *adiectio temporis.*

fastigio illum suo depulit. Uidit legiones in conspectu suo caesas: et ex illo proelio in quo prima acies senatus fuit quam infelices reliquiae sunt ipsum imperatorem superfuisse! uidit Aegyptium carnificem et sacrosanctum uictoribus corpus satelliti praestitit, etiam si incolumis fuisset, poenitentiam salutis acturus. quid enim erat turpius quam Pompeium uiuere beneficio regis? M. Cicero si illo tempore quo Catilinae sicas deuitauit 6
quibus pariter cum patria petitus est concidisset, liberata republica seruator eius, si denique filiae suae funus secutus esset, etiam tunc felix mori potuit. Non uidisset strictos in ciuilia capita mucrones nec diuisa percussoribus occisorum bona, ut etiam de suo perirent, non hastam consularia spolia uendentem nec caedes nec locata publice latrocinia, bella, rapinas, tantum Catilinarum. Marcum Catonem si a Cypro et hereditatis regiae 7
dispensatione redeuntem mare deuorasset uel cum illa ipsa pecunia quam adferebat ciuili bello stipendium, nonne illi bene actum foret? hoc certe secum tulisset neminem ausurum coram

Vg = *illum suo fastigio.* Vg = *in suo conspectu.*

quae infelices reliquiae = mD ex. Fac. et Prim. P2. 𝔗𝔅 𝔐. BGVAg P3. 4. = *quae infelicis reliq.* Col. = *quae infelicis requies fuit.* Dℭ1. ... 𝔊𝔏 ... 𝔚o = *quam infelices reliq.*

ipsum imperatorem = AmD. Dg ex. Fac. et Prim. — *ipsum.* BGV𝔗 ... 𝔚o = *imperatorem ipsum.* G P2. 𝔗 ... ℭ1. = *Aegyptum carnificem.* Col. = *qui sacrosanctum capud servavit etiamsi incolumis.* Pincianus, Considera, inquit, an sit commodior lectio, *et sacrosanctum victoribus caput satelliti praestitit.* D = *et sacrosanctum fuit* [cr. *sui*] *litoribus.* g = *et sacrosanctum litoribus fuit.* BGVA𝔗 ... ℭ1. = *satietati praestitit.* g = *saucietati praestitit.* D = *sacietati fuit.* ℭ2. ... 𝔚o ∾. Col. = *Quid enim turpius beneficio regis* rell. om. Lips. ci. = *beneficio gregalis.* Non dubitat Grut., quin unum atque alterum verbum exciderit, quo imminuerit illud ipsum beneficium.

6. *si illo tempore* = BGA. D = *felix esset Marcus si illo tempore.* g = *felix esset M. Cicero si tempore illo.* V𝔗 ... 𝔚o = *si eo tempore.* G = *sicat devitavit.*

servator eius, si. Ita scribendum videtur. BAG = *servat eius, si.* VD ex. Fac. et Prim. — *servator eius.* g = *servaretur si.* mD = *servataque si.* P3. = *servat alias servaretur; denique.* P4. = *conservator eius desidemque servator, si denique.* Col. = *felix esset. Si denique.* 𝔗𝔅 + *conservator eius: desidemque servator eius: si denique.* ℭ1. ... 𝔚o = *conservator eius, si.*

secutus esset = BGVADg. 𝔗 ... 𝔚o = *secutus fuisset.* Cod. Lips. = *liberata republica senatusque fuisset, etiam nunc felix mori potuit* rell. om. G = *que tunc felix.* 𝔗 ... 𝔐 — *etiam* ante *tunc* contra mstos etiam Pinc. Gr. BG = *non hasta.* Pinc. ci. 𝔐 = *trium Catilinarum.* refutatur a Lipsio.

7. G = *si agğppo et hereditatis regione.* B = *despensatione.*

vel cum illa ipsa = AmDg. V = *vel illa ipsa.* BGD𝔗 ... 𝔚o — *ipsa.*

Nonne illi bene actum foret = BmGVADg 𝔗 ... 𝔐. G — *bene.* 𝔏 ... 𝔚o = *Nonne illo bene actum fo-*

Catone peccare. Nunc annorum adiectio paucissimorum uirum
libertati non suae tantum, sed publicae natum coegit Caesarem
fugere, Pompeium sequi. Nihil ergo mali illi inmatura mors
8 adtulit: omnium etiam malorum remisit patientiam. Nimis ta-
men cito periit et inmaturus. Primum puta illi superfuisse.
Conprehende quantum plurimum procedere homini licet: quan-
tum est? Ad breuissimum tempus editi, cito cessuri loco ue-
nienti in pactum hoc prospicimus hospitium. De nostris aetati-
bus loquor quas incredibili celeritate conuolui constat? conputa
urbium secula: uidebis quam non diu steterint etiam quae uetu-
state gloriantur. Omnia humana breuia et caduca sunt et infi-
9 niti temporis nullam partem occupantia. Terram hanc cum
urbibus populisque et fluminibus et ambitu maris puncti loco
ponimus ad uniuersa referentes: minorem portionem aetas no-
stra quam puncti habet, si omni tempori conparetur cuius maior

ret. V + *e t Pompeium sequi.* *g* = *e t sequi Pomp.*

Nihil ergo mali ill i inmatura mors adtulit = BGA ex. Pinc. P3. Col. VDg = ∾ *illi mali* ∾. P2. = *Nihil ergo mali e t i a m immatura mors attulit illi.* 𝔗 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *Nihil ergo mali immatura mors attulit illi.* P4. = *Nihil ergo mal u m illi i n n a tura mors attulit.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *Nihil ergo mali immatura mors attulit M e t i l i o.* Pinc. ci. = *Nihil ergo mali M e t i l i o immatura mors attulit.* Lips. ci. = *f i l i o* pro *illi.* G (del.) + *omnium t a m etiam malorum.* G = *patient i a.*

8. VP2. = *t a m cito.* 𝔗 . . . 𝔐 — *tamen.* BG = *per i t.*

ill i superfuisse = BGVADg Gr. Germ. Scal. 𝔗 . . . ℭ2. Grut. suspicatur aliquam multa excidisse et inter cetera vocem *aetatem.* Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔐 = *ill u m super e s s e.* 𝔏 . . . 𝔅o = *ill u m superfuisse.* *g* = *homini procedere.* sG = *homini lice a t.*

quan t u m est = BBVADg 𝔗 . . . ℭ2. Ex. Pinc. 𝔊 . . . 𝔅o = *quan t u l um est?* D = *cito cessur u s* ∾ *i n venien t e s* [cr. ∾] *in pactum hoc* ∾. P2. = *venienti in pactum. Hoc prospicimus hospitium. De nostris.* P4. = *venienti in p r e c i u m. H i s prospicimus hospitium, de nostris.* Col. = *brevissimum tempus editi, cito cessuri loco, venienti in pactum, hoc prospicimus hospitium, de nostris aetatibus* om. *ad.* *g* = *ad br. tempus editi* [cr. *edic ti*] *cito cessuri loco venien t e s in pactum hoc prospicimus o f f i c i u m.* Cod. Lips. = *edit i s, cito cessur i s l. venient e s i. p. h. p. o f f i c i u m.* Ex. Pinc. = *ad br. tempus edit i s, cito cessur i s loco venien t i b u s.* Pinc. ci. = *Venien t i b u s in p u n c t i hoc p r o x i m u m hospitium s. s p a t i u m.* Gothofr. ci. = *quan tu l u m est i d? brevissimum tempus edit i s a c cito cessu r i s loco. C o r p u s hoc q u o d d i c i m u s, hospitium e s t.* Rell. ∾. BG (cr. ∾) P2. 4. = *quas i incredibili.* BGA P2. 4. = *convolv i t. computa.* quod vide, num possit ad *tempus* referri. Col. = *con v a l u i t. Computa.* P3. = *convolv i t. Constat computa.* V = *convolvi constat p u t a.* Dg 𝔗 . . . 𝔅o ∾. Sed posui interrogationis notam post *constat.* G = *et i n f a n t i temporis.* ℭ1. . . . 𝔑u 𝔅o — *et* ante *infiniti* contra mstos etiam Pinc. Gr.

9. *cum urbibus populisque* = BGVADg. 𝔗 . . . 𝔅o = *cum populis urbibusque.* G (s∾) — *et* ante *ambitu.*

quam puncti habet = BGA P3. 𝔊ro . . . 𝔅o. Vg ex. Fac. et Prim. = *habet aetas nostra quam punct u m.* P4. = *quam punct u m habet.* P2. = *Min o r e s t aetas nostra quam puncti*

est mensura quam mundi, utpote cum ille se intra huius spatium totiens remetiatur. Quid ergo interest in id extendere cuius quantumcumque fuerit incrementum non multum aberit a nihilo? uno modo multum est quod uiuimus, si satis est. Licet mihi uaces et in memoriam traditae senectutis uiros nomines centenos denosque percensens annos: cum ad omne tempus dimiseris animum, nulla erit illa breuissimi longissimique aeui

habet. Col. = *quantum puncti habet.* 𝔗𝔅 = *referentes minorem. Aetas nostra quam punctus habet.* D 𝔈1. ... 𝔏4. + *quam partem puncti habet* (𝔈1. = *portionem minorem. Aetas nostra* etc.). GVAg = *si omni tempore comparetur.* B = *si enim tempore comparetur. cuius.* P2. 𝔗 ... 𝔅o = *si tempori comparetur omni.* D ex. Fac. et Prim. P3. 4. Col. ∾. Sed facile mihi persuadeo Senecam scripsisse, *si cum tempore comparetur.* BG = *cuius est maior.* 𝔗𝔅 = *cuius enim est maior.* 𝔈1. + *cuius est enim, maior est.* 𝔈2. = *Huius est enim maior.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. Gr. ∾. Vg = *ut puta cum ille se.* ACol. = *cum illi se.* G = *parte huius spatium remetiatur.* P2. = *partem huius spatii remetiatur.* Pinc. ex. domest. = *cum ille se prae huius spatium metiatur.* Pinc. ci. = *per huius spatium toties remetiatur.* BP4. 𝔗 ... 𝔈2. — *totiens.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. ∾.

in id extendere = BGAg P3. Col. D ≐ *in id extendi.* G(s.m.) V P2. 4. 𝔗 ... 𝔅o — *in.* P3. = *abierit a nihilo.* quod minime displicet. P3. (s∾) — *a* ante *nihilo.* B = *uno multum est* om. *modo.* G 𝔗 ... 𝔈2. = *immo multum est.* Pall. 𝔊𝔊 = *imo multum est.* D = *inimo multum est.* g = *ymmo multum est.* Ex. Fac. et Prim. = *imo modo multum est.* Col. — *est* post *multum.* VAmD Pinc. ci. ∾.

10. *Licet mihi vaces et in memoriam traditae senectutis viros nomines centenos denosque percensens annos.* Ita scripsi: at non dubito, quin in verbo *percensens* aliquid vitii lateat. BGAD Cod. Lips. = *Licet mihi vaces et in memoriam traditae senectutis viros nominis* [D cod. Lips. = *nomines*] *centenos denosque percenseas annos.* g = *Licet mihi vates et in mem.* ∾ *centenos denosque annos percensens.* V P3. 𝔊ro 𝔚1. = *Licet mihi vates* ∾ *percenseas annos.* probat Lips. et *vates* intelligit de *Sibyllis* longaevis vel ad proverbium. P2. = *Licet mihi vates et in memoriam traditae senectutis novies centenos denosque percenseas annos.* P4. = *licet mihi noces et in memoriam traditae senectutis. viros nominis centenos denosque percenseas annes.* Col. = *Licet mihi voces et in memoriam traditae senectutis viros, nomines, centenos denosque percenseas annos.* Mss. Dur. Casell. (Varr. II, 7.) = *Licet mihi vades et in memoriam traductae senectutis, viros nomines centenos denosque percenseas annos.* probat ipse. Grut. retinenda censet verba *Licet mihi vaces,* de reliquis nihil statuit. 𝔗𝔅 = *Id mihi vates et in memoriam traditae senectutis* [𝔅 = *servitutis*] *viros nonies centenos denosque pertensus annos.* 𝔈1. ... 𝔏4. = *Licet mihi vaces et in moram tardatae senectutis novies centenos denosque* [𝔐 ... 𝔏4. = *denos centenosque*] *percenseas annos.* 𝔑u ... 𝔅o = *Licet mihi vivaces et in mem.* ∾ *percenseas annos* ex ci. Ruhk. quod si quis retinere voluerit, tollat *et.* Mihi quidem aliquando in mentem venit: ∾ *centenos denosque pertensos annos,* ad quod illud *pertensus* in 𝔗𝔅 proxime accedit. iam si *pertensus* de eo dici posset, cuius vita *est pertensa,* vel qui ipse est *emensus:* optime consultum est huic loco. Interim scripsi *percensens* ex g, quod in *percenseas* propter verba *vaces* et *nomines* facile abire potuisse apparet. G — *erit* post *nulla.* V — *illa* post *erit.* B (cr.∾) GA = *brevissima.* g = *longaevissimaque.*

differentia, si inspecto quanto quis uixerit spatio conparaueris quanto non uixerit. Deinde si inmaturus decessit (uixit enim quantum debuit uiuere): nihil illi iam ultra supererat. Non una hominibus senectus est, ut ne animalibus quidem: intra quatuordecim quaedam annos defatigantur et haec illis longissima aetas est quae homini prima. dispar cuique uiuendi facultas data est: nemo nimis cito moritur, quia uicturus diutius quam uixit
11 non fuit. Fixus est cuique terminus: manebit semper ubi positus est. nec illum ulterius diligentia aut gratia promouebit: tulit suum

D = *quanto quis vixit spatio* ∾ *non vixerat.*

Deinde si inmaturus = BGADg P3. 4. Col. V P2. 𝔗 ... 𝔅o = *Deinde non inmaturus.* Vg — *vivere.*

nihil illi iam ultra supererat = BG (s.m.) AD Pinc. v. l. P4. 𝔅2. G (p. m.) = *superat.* Vg = *nihil tamen illi ultra s.* P3. = *nihil illi tamen ultra s.* Col. = *nil illi tam ultra supererit.* P2. = *nihil enim iam illi supererat.* 𝔗 ... 𝔈2. = *nihil enim iam supererat.* 𝔊 ... ℜu 𝔅o + *Nihil enim illi iam s.* Fortasse verba *vixit enim ... vivere* his sunt postponenda: interim ea pro parenthesi accepi. V = *annos quaedam.* P2. — *quaedam.* Col. + *quaedam animalia annos.* 𝔗𝔅 = *quidam annos.* Col. = *defatigant.* BGA P2. 4. 𝔗 ... 𝔈2. = *defatigavit.* VDg Pinc. v. l. P3. ∾. P4. = *elongissima.* D(m∾) P2. = *longissima vita est.* G (s∾) — *est* post *aetas.* V — *vivendi.* g = *est data.*

quia victurus = BGAD Pinc. v. l. P3. 4. Col. 𝔅2. Vg P2. 𝔗 ... ℜu𝔅o = *qui victurus.* g = *quam vixerit.*

11. g + *ibi manebit.* P2. 𝔗 ... 𝔈2. — *semper.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

nec illum ulterius diligentia aut gratia promovebit: tulit suum. Omisi verba nonnulla, quae his interponi solebant: nam spuria ea esse constabat mihi. A = ∾ *diligentiam ut gratia promovebit.* [mD =] *Sic habent: illum ulterius diligentiam ex consilio perdidisse. Tulit suum.* D + ∾ *promovebit. Sit libenter illum ulterius diligentiam ex consilio perdidisse. sed tullit suum* ∾ *dicens potuit diutius vivere.* Col. + ∾ *promovebit, sic habent, illum ulterius diligentiam ex consilio perdidisse. Tulit suum.* B = *nec illum ulterius diligentiam ex consilio perdidisse. tulit suum* rell. om. G = *nec illum ulterius diligentiam aut gratia promovebit. scit libenter illum ulterius ex consilio perdidisse. Tulit suum.* V g = *nec ulterius illum diligentia aut gratia promovebit. scit libenter illum ulterius diligentiam ex consilio perdidisse. Tulit suum.* Cod. Pinc. = *ubi positus est. scit libenter illum ex consilio perdidisse. Tulit suum* rell. om. Pinc. ci. = *nec illum diligentia vel consilio protulisset.* P2. 4. = *nec illum ulterius diligentiam* [P4. = *diligentia*] *ex consilio perdidisse. Tulit suum.* P3. = *Nec illum ulterius diligentia promovebit aut gratia. scit libenter illum ulterius diligentia consilio perdidisse. Tulit suum.* Cod. Lips. verba spuria sic concipit: *ulterius diligentia ex consilio perdidit, sed tulit suum.* Lips. ci. = *ex consilio perduxit s. perduxerit* rell. om. aut *promovebis, si libeat; nec illum interius diligentia et consilio perduces s. reduces.* 𝔗 ... 𝔊 = *nec ullum* [𝔈1. = *illum*] *ulterius diligentia aut gratia promovebit: scit libenter illum ex consilio perdidisse. Tulit suum.* mm𝔈1. 2. = *nec illum diligentia ex consilio perdidit.* 𝔐 ... 𝔅o + ∾ *promovebit. scit libenter illum ulterius diligentiam ex consilio perdidisse. Tulit suum.* (𝔚 = . *scit libenter ... perdidisse* .).

metasque dati peruenit ad aeui. Non est itaqne quod sic te oneres: Potuit diutius uiuere. Non est interrupta eius uita nec umquam se annis casus interiecit. soluitur quod cuique promissum est: eunt ui sua fata nec adiciunt quicquam nec ex promisso semel demunt. frustra uota ac studia sunt. Ha- 12
bebit quisque quantum illi dies primus adscripsit: ex illo quo primum lucem uidit iter mortis iugressus est accessitque fato propior et illi ipsi qui adiciebantur adulescentiae anni uitae detrahebantur. In hoc omnes errore uersamur, ut non putemus ad mortem nisi senes inclinatosque iam uergere, cum illo infantia statim et iuuenta, omnis aetas ferat. Agunt opus suum fata: nobis sensum nostrae necis auferunt quoque facilius obrepant, mors sub ipso uitae nomine latet. Infantem in se pueritia conuertit, pueritiam pubertas, iuuenem senex abstulit. Incrementa ipsa si bene conputes, damna sunt. XXI. Quereris, Marcia, non tam diu filium tuum uixisse quam potuisse? Unde enim

metasque dati. Virg. A. X, 472. Vg = *te sic oneres.* B = *honeres.* G = *honores.* 𝔗𝔅 = *sic deoneres.* Vg 𝔗𝔅 = *se annuis casibus interiecit.* BA = *se annis casibus intericit.* D(s.m.) = ∾ *intericit.* G = *se annis casibus interiecit.* P2. = *se annuus casibus interiecit.* P3. = *se amens casus interiecit.* P4. = *se annis casibus interiecit alias interiere.* Col. = *nec inquam* [s ∾] *se anno casibus interiecit.* B = *quo cuique.* D (s∾) = *cui* om. *que.* BGVADg P2. 4. 𝔈1. . . . 𝔖 = *eunt ut sua fata.* sB = *eunt ut suo modo.* P3. = *Eunt ũ sua fata.* Col. = *Essent ut sua fata.* 𝔗𝔅 = *eunt et sua fata.* Pinc. ci. ∾. V = *nec adiiciant quicquam licet.* P2. 𝔗 . . . 𝔈2. + *et frustra.* 𝔈2. . . . 𝔏𝔍u = *studia fiunt* contra mstos etiam Gr.

12. A = *Habebunt.* V = *quisquam.* V (s∾) D(m∾) — *illi ante dies.* G (m∾) — *adulescentiae . . . detrahebantur.* G(cr.∾) = *versamus.*

omnis aetas = BA. G = *oris aetas.* Dg P3. 4. + *et omnis aetas.* VCol. 𝔗 . . . 𝔚o + *omnisque aetas.*

Agunt opus suum = 𝔐 . . . 𝔚1. 𝔚o. A = *Agurii opus suum.* BG D (s.m.) P3. 4. Col. 𝔗𝔅 = *augurii opus suum.* D(p.m.) = *angurii opus s.* V = *suum augurii opus.* g = *ferent augurii opus s.* P2. 𝔈1. . . . 𝔖 = *Auguria opus suum.* Piuc. ci. = *Urgent opus suum.* Lips. ci. 𝔑u 𝔚2. = *Actura opus suum.* D(s∾) Col. = *quo facilius* om. *que.*

obrepant, mors = VADg Col. B G P4. = *obreptant. mors* (sP4. = *obiectant.*). P2. = *obrectant. mors.* P3. = *obrepat. Mors.* 𝔗𝔅 = *obrepit mors.* 𝔈1. . . . 𝔚o = *obrepat mors.* A = *nomine late.* g Col. = *Infantiam in se.* probat Grut. P4. = *Infantem in se quaerat amicitiam.* VP2. 𝔊ro . . . 𝔚o + *pubertas, pubertatem iuventus.* g = *pueritia pubertatem pubertas iuventutem.* Rell. etiam Gr. ∾.

iuvenem senex abstulit = BGA D P3. 4. Col. sP4. = *iuventutem senex abstulit.* Vg P2. 𝔗 . . . 𝔚o = *iuventutem senectus abstulit.*

Cap. XXI.

𝔗 = *Queris.* G(m∾) — *Marcia.*

filium tuum vixisse = BGVADg P3. 4. Col. P2. = *vis vixisse filium tuum.* 𝔗 . . . 𝔚o = *vixisse filium tuum.*

quam potuisse = BGVADg 𝔗 . . . 𝔖. 𝔐 . . . 𝔚o = *quam potuisset.* g = *Unde etiam scis.*

scis an diutius illi expedierit? an illi hac morte consultum sit? Quem inuenire hodie potes cuius res tam bene positae fundataeque sint, ut nihil illi procedenti tempore timendum sit? Labant humana ac fluunt neque alia pars uitae nostrae tam obnoxia aut
2 tenera est quam quae maxime placet: ideoque felicissimis optanda mors est, quia in tanta inconstantia turbaque rerum nihil nisi quod praeteriit certum est. Quis tibi recepit illud fili tui pulcherrimum corpus et summa pudoris custodia inter luxuriosae urbis oculos conseruatum iri potuisse aut morbos ita euadere, ut ad senectutem inlaesum perferret formae decus? XXII. Cogita animi mille labes: neque enim recta ingenia qualem in adulescentia spem sui fecerant usque in senectutem pertulerunt, sed interuersa plerumque sunt. Aut sera eoque foedior luxuria

A + *expedierit* v i v e r e. P3. + *v i v e r e expedierit.* g + *an* ill i c *hac morte.* B (s∾) = *illi* a c *morte.* A = *quemq u ē invenire.* Vg = *Quem hodie potes invenire.*

positae fundataeq u e s i n t = Vg. A = *positae fundataeque* om. *sint.* B GD 𝔗 . . . 𝔏4. = *positae sint e t fundatae.* 𝔊ro . . . 𝔚o = *positae s u n t et fundatae.* V = *procedent e tempore.*

Lab a n t humana = A Col. P2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *Lab u n t humana.* BG VDg 𝔈2. . . . 𝔚o = *Lab u n t u r humana.*

neque a l i a pars vitae nostrae. Ita scribo. g = *n e c a l i q u a pars vitae n.* V = *n e q u a pars vitae n.* BGA P3. Col. = *ac fluunt neq u i t i a. pars vitae nostrae.* D = [m *ac*] *fluunt. neque* [m *u l l a*] *pars* [m *nostrae*] *vitae.* 𝔗 . . . 𝔐 = *N u l l a pars vitae nostrae.* 𝔏 . . . 𝔚o — *alia.* g = *a c tenera.* B = *place n t.*

2. BDg = *praeter i t.* G (s∾) — *tibi* post *Quis.* BVAg = *rec i pit illud.* D = *r e t u l i t illud.*

fili tui pulcherrimum corpus = AB VDg Gr. 𝔅2. (sed scribunt *fil i i* praeter A). 𝔗 . . . 𝔑u 𝔚o = *pulcherrimum fil i i tui corpus.* G = *fil i i t u u m pulcherrimum corpus.* V P2. = *c u m summa.* probat Grut. D = *summa* om. *et.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *et summ a m pudoris custod i a m.* Col. 𝔈2. . . . 𝔖 = *i n summa.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. 4. ∾. G = *p o doris.* G = *inter luxur i e urbis.*

conservatum i r i potuisse a u t morbos ita evadere = ci. Phil. Robert. probat Iuret. nec improbat Grut. A cod. Iur. = *conservatum potuisse u t morbos ita evadere.* P3. = *conservat a potuisse ita morbos evadere.* 𝔈2. . . . 𝔖 = *conservatu r u m s i potuisse t ita morbos evadere.* 𝔈1. = *conservatum s i potuiss e t ita morbos evadere.* G ex. Fac. et Prim. Col. 𝔗𝔚 = *conservatum potuiss e t ita morbos evadere* (Col. = *morbos ita ev.*). Vg = *conservatum potuisse morbos ita evadere.* BD 𝔐 . . . 𝔚o = *conservatum potuisse ita morbos ev.*

inlaesum perferret formae decus = BGVADg (D = *ille s s um*). 𝔗 . . . 𝔚o = *formae illaesum perferret decus.*

Cap. XXII.

BG (cr. ∾) A = *adulescenti a m.* g = *spem su a e.* G = *in senectutem pert u s u n t.* V = *sed int r a versa.* P2. = *pler i que.* g = *Aut e t sera aut e x q u o foedior i n s e r i t u r luxuria v e l invasit.* 𝔗𝔚 = *aut sera p r o l o q u i e x q u o foedior.* 𝔈2. = *aut f o e d a p r o l o q u i, e x q u o luxuria foedior invasit.* Pinc. v. l. 𝔈𝔖 = *e t sera* ∾. P2. = *e t q u a e luxuria foedior.* P3. = *e t e x q u o luxuria foedior i n s e r i t u r.* V = *e x q u o foedior i n s e r i t u r luxuria.* G = *e o r u m que foedior.* 𝔗𝔚 = *luxuria foed o r invasit.* 𝔈1. — *luxuria.*

inuasit coegitque dehonestare speciosa principia. aut in popinam uentremque proiecti summaque illis curarum fuit quid essent, quid biberent. Adice incendia, ruinas, naufragia lacerationesque medicorum ossa uiuis legentium et totas in uiscera manus demittentium et non simplici dolore pudenda curantium. post haec exilium: non fuit innocentior filius tuus quam Rutilius. 2 carcerem: non fuit sapientior quam Socrates. uoluntario uolnere transfixum pectus: non fuit sanctior quam Cato. Cum ista perspexeris, scies optime cum his agi quos natura, quia illos hoc manebat uitae stipendium, cito in tutum recepit. Nihil est tam fallax quam uita humana, nihil tam insidiosum: non mehercules quisquam illam accepisset, nisi daretur inscien-

coegitque dehonestare. Ita scribendum reor. A Col. = *cogitque dehon.* Vg = *coegit dehonestare.* B𝔗𝔚 = *cogit de honestate.* G = *coegit de honestate.* D = *et cogitur dehonestare.* D (s.m.) 𝔊1. . . . 𝔊 = *et cogit dehon.* P2. 4. = *cogit dehonestare.* 𝔐 . . . 𝔚o = *et coegit dehon.*

aut in popinam ventremque proiecti summaque illis curarum fuit. Ita videtur scribendum. BA = *aut in popinam ventremque pro toti summaque* ∾. P2. + ∾ *proiecti sunt summaque* ∾. g = ∾ *proiecti sunt summaque illis cura fuit.* 𝔗 . . . 𝔊1. = ∾ *proiecti. Summa illius* [𝔊1. = *illis*] *curarum fuit.* 𝔊2. . . . 𝔏4. = ∾ *proiectis, summa illis curarum fuit.* G = ∾ *procoqui summaque* ∾. V = ∾ *procoqui summaque illis cura fuit.* D = ∾ *percoque. Summaque* ∾. Pinc. v. l. P3. 4. Col. = ∾ *percoqui. Summaque illis curarum fuit* (sP4. = *proiecti*). Lips. ci. = *praecoquis et summa illis.* 𝔊ro . . . 𝔚o = ∾ *praecoquis summa illis c. f.* VD(m∾) = *quid ederent.* mG = *ederant.*

lacerationesque = BGVADg. 𝔗 . . . 𝔚o = *lacerationes* om. *que.* BG = *mediocrum.* Vg P2. = *ossa nervosque legentium.* BGVAg quaedam exx. Pinc. Gr. = *et non simplicem dolorem.* vide num possit transitiva vi accipi. D alia exx. Pinc. = *et non per simplicem dolorem.* 𝔗 . . . 𝔚o ∾.

2. Gg = *Post hoc exilium.* Vg = *Rutilius carcere.* P2. 𝔗 . . . 𝔊1. = *Rutilius Corruncanus* (P2. = *Coruncanus*). P4. = *Rutilius Coruncanius.* 𝔊2. . . . 𝔊 = *quam Rutilius, quam Corruncanus.* Rell. etiam Bong. Pinc. P3. Col. ∾ (sed in Castigg. Pinc. omisit *Rutilius*). BG (cr. ∾) = *Volveret transfixum pectus.* P4. = *volieret* [*s alias volnus*] *transf. p.* D(n.) + *qui voluntario volnere.* g = *Voluntarie volnere.* V = *Voluntarie volvere.* P2. — *Voluntario.* 𝔊1. . . . 𝔊 = *non fuit sanctior quam Cato, qui voluntario vulnere transfixit pectus.* Rell. etiam Bong. Pinc. Gr. ∾. A (cr. ∾) D(cr. ∾) = *Cum ista persperis.* BA P4. = *quia natura.* G P3. Col. — *quos ante natura.* recte, opinor. Vg P2. 𝔗 . . . 𝔚o ∾. P3. = *vitae dispendium.* V — *cito in tutum recepit.* G (cr. ∾) = *Nihil tam fallax est.* g = *ut vita humana.* Vg + *nihilque tam insidiosum.* A = *tam insidio.*

mehercules = GAmDg. BV𝔗 . . . 𝔚o = *mehercule.* D (m∾) — *non mehercules . . . si felicissimum.*

quisquam illam accepisset = BGV Ag P3. 4. Col. 𝔗𝔚 𝔚2. P2 = *quia illam accep.* mD = *illam quisquam accepisset.* 𝔊1. . . . 𝔑u 𝔚o — *illam.* BA = *nisi daretur intibus.* sub quo latere suspicor *inscientibus.* G = *nisi daretur civibus* (mG = *insiis*). mD — *inscientibus.* P2. = *nisi daretur vicibus.* P4. = *nisi daretur vitibus.* sP4. Col. = *n. d. in*

tibus. itaque si felicissimum est non nasci, proximum puto breuitate uitae defunctos cito in integrum restitui. Propone illud acerbissimum tibi tempus quo Seianus patrem tuum clienti suo Satrio Secundo congiarium dedit. Irascebatur illi ob unum aut alterum liberius dictum, quod tacitus ferre non potuerat Seianum in ceruices nostras ne inponi quidem, sed escendere.
3 Decernebatur illi statua in Pompeii theatro ponenda quod exustum Caesar reficiebat. Exclamauit Cordus *Tunc uere theatrum perire.* Quid ergo, non rumperetur supra cineres Cn. Pompeii constitui Seianum et in monumentis maximi imperatoris consecrari perfidum militem? consecratur subscripto. et acerrimi canes quos ille, ut sibi uni mansuetos, omnibus feros haberet, sanguine humano pascebat circumlatrare hominem et-

vitis. Vg P3. 𝔗 . . . 𝔚o = *n. d. insciis.* P2. 3. — *si* post *Itaque.*

non nasci, proximum puto brevitate vitae defunctos = D 𝔈1. . . . 𝔐. P2. 𝔗𝔚 = ∾ *proxime* ∾. ABG = *non naso* [A s.m. = *nasoi*] *proxime puto brevitate defunctos.* V P3. 4. = *non nasci, proxime puto brevitate defunctos.* Col. = ∾ *proxime puta brevitate defunctos.* Grut. ci. 𝔏 . . . 𝔚o = ∾ *puta* ∾. BGAD = *in integrum resiste.* V = *in integrum resistere.* mD = *in integrum restitue.* P2. 3. = *in int. restituere.* P4. = *restituitur.* Col. = *restitute.* g 𝔗 . . . 𝔚o ∾. Vg = *tibi illud acerbissimum.* BGAD (s.m.) P3. 4. Col. 𝔈1. = *Seianum patrem tuum.* D (p. m.) g = *Scianum p. t.* 𝔗𝔚 = *quo avum patrem tuum.* P2. ∾. BGVDg Pall. 𝔗 . . . 𝔈2. = *atrio Secundo.* Col. = *Sacrio Secundo.* A ∾. g = *cogiareum.* BGAg = *aut alterum libertus.* g = *dictumque tacite ferre.* P3. = *quod tacite ferre non poterat.* Col. = *quod tactus ferre non potuerat.* 𝔗𝔚 = *avum inter vices nostras.* g = *Scianum,* ut solet. 𝔈1. = *Seianum inter vices nostras.*

ne inponi quidem = BGVADg 𝔗𝔚. Quaedam exx. Pinc. 𝔈1. . . . 𝔚o = *nec imponi q.*

sed escendere = ci. Lips. (ad Tac. A. IV, 34.) 𝔐 𝔊ro . . . 𝔚o. BA P3. 4. = *se descendere* („semper in cod. A = *escendo* pro *ascendo*; unde lege *sed escendere.*“ Branca). V Col. P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *sed descendere.* G = *se descernere.* g = *sed defendere.* Quaedam exx. Pinc. 𝔏 . . . 𝔏4. = *sed ascendere.*

3. B P2. 4. 𝔗𝔚 = *Decernebantur illi statuta.* 𝔈1. 2. = *Decernebantur illi statuae* ∾ *ponendae.* G = *Decernebantur illi statua.* V = ∾ *illa statua.* Rell. etiam Pinc. Col. ∾. 𝔗 . . . 𝔈2. = *Exclamavit tunc Cordus* [𝔗 = *cor*] *vere theatrum perire.* D = *Codrus.*

Quid ergo, non rumperetur = BGAD. Vg 𝔗 . . . 𝔚o = *Quis ergo non r.* G = *supra cineres cum. N. Pompeii.* g = *constitui Ianum.* 𝔗𝔚 = *constitui avum.*

perfidum militem = BGVADg Boug. P3. 4. Col. 𝔊ro . . . 𝔚o. P2. sP4. 𝔗 . . . 𝔏4. = *pessimum militem.*

consecratur subscripto. Ita scribendum videtur. Lips. ci. = *consarcinatur* s. *comparatur subscriptio.* G = *consecrantur subscripto.* P4. = *consecratus subscriptio.* Gron. ci. 𝔑u . . . 𝔚o. = ∾ *subscriptione.* 𝔐 . . . 𝔚1. = *consecratur. Subscriptio et ae.* Rell. etiam Gr. = *consecratur subscriptio.* 𝔗 . . . 𝔈2. — *uni* ante *mansuetos* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *omnibus ferox.* BGACol. 𝔈1. = *habere.* mGg Pinc. v. l. = *habere posset.* P4. 𝔗𝔚 = *habebat.*

circumlatrare hominem etiam il-

iam illum imperatum incipiunt. Quid faceret? si uiuere uellet, 4
Seianus rogandus erat, si mori, filia, uterque inexorabilis.
Constituit filiam fallere: usus itaque balineo, et quo plus uirium
poneret, in cubiculum se quasi gustaturus contulit et dimissis
pueris quaedam per fenestram, ut uideretur edisse, proiecit. a
coena deinde, quasi iam satis in cubiculo edisset, abstinuit.
altero quoque die et tertio idem fecit. Quartus ipsa infirmitate
corporis faciebat indicium. Conplexus itaque te, *Carissima,* 5
inquit, *filia et hoc unum tota celata uita iter mortis ingressus sum et iam medium fere teneo. Renocare me nec
debes nec potes.* Atque ita iussit lumen omne praecludi et se
in tenebras condidit. Cognito consilio eius publica uoluptas
erat, quod e faucibus auidissimorum luporum educeretur praeda.
Accusatores Seiano auctore adeunt consulum tribunalia. que-

lum imperatum incipiunt. Ita scribendum duco. BADg = ∾ *imperiatum inc.* (*g* = *ceperunt*). GmD P2. 4. = ∾ *imp aratum inc.* V = *circumlatrare omnes hominem etiam illum imp aratum inc.* Col. = ∾ *in illum imp aratum inc.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *circuml. etiam hominem illum imperatum inc.* 𝔈2. . . . 𝔐 = *circuml. etiam hominem illum imp aratum inc.* 𝔏 . . . 𝔏4. = *circuml. etiam hominem et illum imp aratum inc.* 𝔊ro = *circuml. etiam hominem et illum imperatum inc.* 𝔅1. . . . 𝔅o = ∾ *et illum* ∾.

4. A (cr. ∾) = *si vivere t vellet.* V + *et si mori.* BG (cr. ∾) A = *si morte filia.* D = *si se mori filie esset inexorabilis.* 𝔈1. = *filia suae esset inexor.* g = *filia utique memorabilis. balineo* scripsi ex A.

et quo plus virium poneret = A P3. cod. Lips. Bruxell. 𝔊ro . . . 𝔅o. Aliquando cum I. M. Heusing. (Emendd. p. 243.) cogitabam de *et* Part. tollenda: sed explicativa est, quod iam perspexit Gron., qui explicat: *et eo* vel *tali balneo quo.* D = *quo plus* ∾ om. *et.* mD = *et quo plus virium poneretur.* V = *et quo plus virium imponeret.* g = *et quod plus virium poneret.* B = *et quo post virum poneret.* G = *et quo post vinum poneret.* P2. sP4. = *et quo postumum poneret.* mP4. = *postumus dicitur puer post parentis mortem natus.* P4. = *et quod post ovinum poneret.* Col. = *et quo plus vitium poneret.* 𝔗𝔅 = *et quo plus vinum poneret.* 𝔈1. = *quo populus poneret* om. *et.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *et quo plus imponeret.* probat Lips. Ruhk. ci. = *quo pluribus imponeret.* Iul. Held (De vita et scriptis A. Cremutii Cordi p. 12. n. 14.) ci. = *usus itaque balneo est, quo plus virium poneret, et in cubiculum.* A = *et dimisi pueris.* G (cr. ∾) A P2. 4. Col. = *proiecta a coena.* P2. = *proiec̃ a coena.* 𝔗𝔅 = *proiecta coena.* G — *quasi iam.*

altero quoque die = BGVAg Gr. 𝔗𝔅. D = *altero quoque et in tercio.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *alteroque die.* G = *ita fecit.*

Quartus ipsa = BGAD. g + *Quartus ipsa ab* [hoc n.] *inf.* V 𝔗 . . . 𝔅o = *Quarto ipsa.* g = *faciebat yicium.*

5. g + *bona carissima.* BV = *inter mortis.* G (cr. ∾) AD (cr. ∾) = *medium ferre.*

iussit lumen omne praecludi = BG VADg. 𝔗 . . . 𝔅o = *lumen omne praecludi iussit.*

in tenebras = A. BGVDg 𝔗 . . . 𝔅o = *in tenebris.* A = *Cogito consilio.* D = *consilio cuius.* GVg = *pulica voluntas.* B = *quod a faucibus.* G = *e facibus.* BG = *Seiano*

runtur mori Cordum, ut interpellarent quod coegerant: adeo
6 illis Cordus uidebatur effugere. Magna res erat in quaestione an morte rei perderentur. dum deliberatur, dum accusatores iterum adeunt, ille se absoluerat. Uidesne, Marcia, quantae iniquorum temporum uices ex inopinato ingruant? fles, quod alicui tuorum mori necesse fuit? paene non licuit. XXIII. Praeter hoc quod omne futurum incertum est et ad deteriora certius, facillimum ad superos iter est animis cito ab humana conuersatione dimissis: minimum enim faecis, ponderis traxerunt. antequam obducerent et altius terrena conciperent, liberati, leuiores ad originem suam reuolant et facilius quicquid est illud obsoleti inlitique eluunt. Nec umquam magnis ingeniis cara in

auctore ad eum. A = *Seiano ad eum* om. *auctore.*

ut interpellarent = V P2. 𝔗 . . . 𝔐. BA = *ut interpella.* GP3. = *ut interpellas quod.* P4. = *ut interpellas quae.* sG = *ut interpellatores quod.* g = *ut interpellatores quae.* D = *ut interpellant.* Col. = *ut interpellato veni quod.* 𝔏 . . . 𝔚o = *Cordum, interpellantes quod.* G = *cogerant.* D = *egerant.* D = *adeo illos.*

6. G = *Magna etas erat.*

an morte rei perderentur = Bong. ex Cui. veteres libri Mur. 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔚o. BGAP4. = *an mortis rei perderent.* DVg P3. Col. = *an mortis reum perderent.* P2. 𝔗 . . . 𝔖 = *an mortis rei perderentur.* Pinc. ci. = *an maiestatis reo perire daretur.* Cod. Lips. = *an mortis rei rem* [*reum*] *perderent.* Lips. ci. 𝔑u 𝔅2. = *an morte rei prohiberentur.* Ios. Mercer. ci. = *an mortis rei proderentur.* Gron. ci. = *an mortem rei perderent.* Triller (Obss. IV, 10. p. 353.) ci. = *an mortis rei arbitrium perderent.* P4. — *se* ante *absolverat.* 𝔗 . . . 𝔈1. (m∾) = *se abstulerat.* g = *Vides Marcia* om. *ne.* BGAD (s.m.) g = *quanta iniquorum.* BGVAg Gr. 𝔗 . . . 𝔖 = *temporum vires.* quod in duas voces *vi res* poterat dirimi, nisi obesset sententiarum nexus. D (p.m.) = *temporum vires* vel *viros.* D(s.m.) = *temporum in res.* B = *incruant.* Vg = *ingerant.* g + *flesque.* G = *fles alicui quod.* VP2. 𝔗 . . . 𝔖 = *quod quemquam tuorum.* Pinc. v. l. = *quod cuiquam tuorum.* Rell. etiam Gr. ∾. g (s∾ ead. m.) — *mori.* V Dg Col. P3. = *perire non licuit.*

Cap. XXIII.

Col. = *Patet hoc quod.* Vg = *hoc quidem omne.* P2. 𝔗 . . . 𝔐 = *Praeter hoc etiam omne.* Pinc. v. l. + *etiam quod.* B = *quod esse futurum.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. ∾. A(s∾) = *ad deteriora certus.*

facillimum = BGVADg Gr. 𝔗 . . . 𝔚o = *facilius.* G = *animus cito ad humana conversatione dimissus.*

minimum enim = BGVADg. 𝔗 . . . 𝔚o = *minus enim.*

faecis, ponderis traxerunt = BGVA. D + *f. et ponderis tr.* g + *et f. ponderisque.* 𝔗 . . . 𝔚o + *f. ponderisque tr. ponderis* pro glossemate habeo. g + *transeunt antequam.*

obducerent = sA (ead. m.) G(s.m.) gP3. 𝔗𝔅 𝔑u . . . 𝔚o. AG (p.m.) = *obducere.* BP2. 4. = *obduceres.* Col. = *abduceres.* VD 𝔈1. . . . 𝔅1. = = *obducerentur.* mD = *obdurescerent.* V = *et latius terrena.* V + *et leviores.* G = *leviores originem revolant.*

obsoleti inlitique eluunt = ci. Gron. 𝔑u 𝔅2. BA mD cod. Iur. = ∾ *fluunt.* P4. = *absoleti illitique fluunt.* G = *obsoliti illique fluunt* (cr. *transfluunt*). Col. = *obsoleti illicitique fluunt.* D cod.

corpore mora est: exire atque erumpere gestiunt, aegre has
angustias ferunt uagi per omne, sublimes et ex alto adsueti hu-
mana despicere. Inde est quod Platon clamat *Sapientis ani-* 2
mum totum in mortem prominere, hoc uelle, hoc meditari,
hac semper cupidine ferri in exteriora tendentem. Quid
tu, Marcia, cum uideres senilem in iuuene prudentiam, uicto-
rem omnium uoluptatum animum, emendatum, carentem uitio,
diuitias sine auaritia, honores sine ambitione, uoluptates sine
luxuria adpetentem, diu tibi putabas illum sospitem posse con-
tingere? Quicquid ad summum peruenit ad exitum prope est.
Eripit se aufertque ex oculis perfecta uirtus: nec ultimum tem-
pus exspectant quae in primo maturuerunt. Ignis quo clarior 3
fulsit citius exstinguitur: uiuacior est qui cum lenta ac difficili
materia commissus fumoque demersus ex sordido lucet. eadem
enim detinet causa quae maligne alit: sic ingenia quo inlustriora
breuiora sunt. Nam ubi incremento locus non est uicinus oc-
casus est. Fabianus ait, id quod nostri quoque parentes uide-
re, puerum Romae fuisse statura ingentis uiri: sed hic cito
decessit. et non moriturum breui nemo prudens dixit: non

Lips. = *obsoletum illitumque fluunt.* Lips. ci. = *obsoletum illotumque effluunt* vel *obsoleti illotique transfluunt.* P2. = *obsoleti illiciteque fluunt.* P3. = *obsoleti illicique fluunt.* Vg 𝔗...𝔅1. 𝔅o = *absoluti transfluunt.* g = *cura in corpore.* G = *erumpere gestunt aegras angustias fecit.* BG = *per omnem.*

sublimes = BGAD. Vg 𝔗...𝔅o = *sublime.* g — *et* ante *ex alto.*

2. *quod Platon.* = A. BVDg 𝔗...𝔅o = *quod Plato.* G = *Plato quod.* G = *sapientis animi.* BGVA 𝔗...𝔊 = *in morte.* G = *hoc nolle.* D + *non in exteriora.* D = *Quid n i Marcia.* A(cr. ∾) = *cum videris.* G = *in iuvene senilem.* G (cr. ∾) = *honores sine ambigine.* G (s.m.) Ag = *illum hospitem posse.* D + *sospitem tibi posse.* P2. 𝔗...𝔊 = *ad summam venit.*

ad exitum prope est = BGVADg Gr. 𝔗...𝔊 𝔊ro...𝔅o. 𝔐...𝔏4. = *ad exitum properat.* Lips. ci. 𝔑u [in nota] = *ab exitu prope est.* B = *aufert quod ex oculis.*

3. V = *clarior efulsit.* A(s∾) = *citus exst.*

ac difficili = VADg. BG — *ac.* 𝔗...𝔅o = *difficilique.* G (cr. ∾) = *summoque demersus.* G = *qua maligne alitus sic igne via* [hoc cr. ∾] *quo.* P2. 3. = *qua mal. alitur.* B = *alitus.* g = *quae mal. nutrit si ing.*

quo inlustriora breviora sunt = BVADg Pinc. v. l. P3. 4. Col. cod. Lips. 𝔏 𝔍u 𝔊ro 𝔅2. G = ∾ *brevia sunt.* P2. 𝔗...𝔈2. = *quae illustriora* ∾. 𝔈...𝔐 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔅o + *quo illustriora eo breviora sunt.*

id quod nostri = BGVAD P2. 4. Col. P2. P3. = *idque nostri.* g = *id nostri temporis quoque* om. *quod.* 𝔗...𝔑u 𝔅o — *id.* BG(n.) AD + *ingentis viri ante.*

et non moriturum brevi nemo prudens dixit = BGAD P2. 4. Col. 𝔗𝔅. Vg = ∾ *nemo sapiens dixit.* P3. = ∾ *vento prudens dixit.* 𝔈1....𝔅o = *et moriturum brevi nemo non prudens dixit.* g = *non enim poterat.*

poterat enim ad illam aetatem peruenire quam praeceperat. Ita est indicium imminentis exitii maturitas et adpetit finis ubi incrementa consumpta sunt. XXIV. Incipe uirtutibus illum, non annis aestimare: satis diu uixit. pupillus relictus sub tutorum cura usque ad quartum decimum annum fuit, sub matris tutela semper. cum haberet suos penates, relinquere tuos noluit et in materno contubernio, cum uix paternum liberi ferant, perseuerauit. Adulescens statura, pulchritudine, cetero corporis robore castris natus militiam recusauit, ne a te discederet. Conputa, Marcia, quam raro liberos uideant quae in diuersis domibus habitant. cogita tot illos perire annos matribus et per sollicitudinem exigi quibus filios in exercitu habent: scies mul-
2 tum patuisse hoc tempus ex quo nil perdidisti. Numquam a conspectu tuo recessit. sub oculis tuis studia formauit excellentis ingenii et aequaturi auum, nisi obstitisset uerecundia quae multorum profectus silentio pressit. Adulescens rarissimae for-

Vg = *ad illam aetatem venire.* VG P3. 𝔗𝔅 = *quam inceperat.* P2. 4. Col. = *quam perceperat.* G = *Ita* [*s est*] *quod victum* [hoc cr. ∾] *imminentis exitum.* AB = *Ita est indictum.* D = *Ita enim* [cr. *est*] *indictum.* g 𝔗 ... 𝔈1. = *Ita est iudicium.* P3. = *Ita est iudicii.* P4. + *ita non est indicium.* Pinc. v. l. + *Ita est, indicium est.* VDg = *appetitur finis.*

Cap. XXIV.

G = *non annis exterminare. satis diu iussit.* G(m∾) — *relictus.* B = *tutorium.* G = *cura ut ad.*

quartum decimum = BGVA. D = *quatuordecimum.* g 𝔈1. ... 𝔅o = *decimum quartum.* 𝔗𝔅 = *ad XIIII.* g — *annum.*

sub matris tutela = BGADgBong. Pinc. v. l. P3. 4. Col. Rom. 𝔊ro ... 𝔅o. VP2. 𝔗 ... 𝔏4. = *sub matris custodia.* Grut. putat utramque vocem a glossa profectam et eleganter intelligi *cura.* G = *suas penates.*

et in materno contubernio, cum vix paternum liberi ferant, perseveravit = AmD (sed A = *materno n.* cr. ∾ p.m.). BGV Dg 𝔗 ... 𝔅o haec omittunt, quae Senecae esse certissime persuasum habeo. G(m∾) — *pulchritudine* ... *castris natus.* BG = *malitiam recusavit.* B = *ne a te disceret.* Scal. = *Cogita Marcia.* g = *videant liberos quam raro.* g + *Cogita Marcia tot illos.* B = *toti illos perire.* V P2. 𝔗𝔅 = *totis illos.* Pinc. v. l. P3. 4. 𝔈 ... 𝔐 = *totos illos.* Rell. etiam Col. ∾. G — *et* post *matribus.* Bong. Pinc. v. l. P4. 𝔈 ... 𝔐 = *et per solitudinem.* Rell. etiam Gr. ∾. D = *in exercitia.* V = *in exercitu habeant.* G = *sciens multum patrasse ac tempus.* D(m∾) = *multum parasse.*

nil perdidisti = BGsAd. A — *nil.* Vg 𝔗 ... 𝔅o = *nihil perdidisti.*

2. G = *Numquam conspectu recessit.* Vg = *Numquam tuo conspectu recessit.* sg = *tuo e conspectu.* BA Bong. 𝔗𝔅 — *a.* D ∾. V = *et exaequaturi avum.* Col. = *et aequaturi annum.* g = *et aequaturi animi.* Bong. P4. 𝔗 ... 𝔈2. = *et aequaturi animum.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. gP2. 𝔗𝔅 = *multos profectus.* G = *multorum perfectus.* mGV = *multorum ingenia.* D(m∾) = *multorum silentio pressit ingenia.* V = *pressit silentio.* BGD Bong. = *rarissimae fortunae.*

mae in tam magna feminarum turba uiros corrumpentium nullius se spei praebuit: et cum quarumdam usque ad temptandum peruenisset inprobitas, erubuit, quasi peccasset, quod placuerat. Hac sanctitate morum effecit, ut puer admodum dignus sacerdotio uideretur materna sine dubio suffragatione: sed ne mater quidem nisi pro bono candidato ualuisset. Harum contemplatione uirtutum filio iungere, quasi nunc ille tibi magis uacet. Nunc nihil habet quo uocetur: numquam tibi sollicitudini, numquam moerori erit. Quod unum ex tam bono filio poteras dolere doluisti: cetera exempta casibus, plena uoluptatis sunt, si modo uti filio scis, si modo quid in illo pretiosissimum fuerit intellegis. Imago dumtaxat filii tui periit et effigies non simillima: ipse quidem aeternus meliorisque nunc status

B = *vi tam magna.* G = *tam magnam.*

feminarum turba = BGAD. Vg 𝔗...𝔅o = *mulierum turba.*

nullius se spei = BADg Bong. V P3. + *nullius se feminae spei.* G (s∾) — *spei.* mG = *scire.* 𝔗... 𝔊 + *nullius feminae spei se p.* Pinc. tradit tantum in v. l. non legi *feminae.* P2.4. Col. 𝔐...𝔅o = *nullius spei se* (at videtur Grut. non attendisse ad ordinem verborum). Vg = *et quarundam licet ad templandum.* A(cr.∾) = *Hanc sanctitate.* G = *ac sanctitate.* GD(cr.∾) 𝔗𝔅 = *efficit.* BGg 𝔗 ... ℭ1. = *per admodum.* V — *puer.* B = *dignius.* 𝔗𝔅 = *sed ne matri q.* g Bong. quaedam exx. Pinc. = *voluisset.*

Harum contemplatione virtutum = VAD (s.m.) 𝔗...𝔐. g = *harum contemplationem virt.* BGD 𝔏...𝔅o + *Harum in contemplatione virt.*

filio iungere, quasi nunc ille tibi magis vacet. Ita scribendum videtur. Lips. ci. 𝔊ro...𝔅l. = *filio iungere, tanquam si nunc ille* ∾. BGA = *filium geri quam si nunc ille tibi magis vacat.* sG = *filium geri inquam si.* D = *filium geri tanquam nunc ille tibi magis vacet.* g = *filium geri nunc ille magis vacat* rell. om. VP2. = *filium geri quam sine te ille tibi magis vacat.* P3. Col. = *filium geri quoniam si nunc ille tibi magis vacat.* P4. = *filium geri quam si nunc* [s *sententia*] *ille tibi magis vacat.* 𝔗𝔅 = *filium geri quam sinere: ille tibi magis vacat.* ℭ1. = *filium geri, tanquam si nec ille tibi magis vacet.* ℭ2. = *filium gerit. Quid si nunc ille tibi magis vacat.* Pinc. ci. ℭ... 𝔏4. = *sic te gere, tanquam si nunc* ∾. ℜu ... 𝔅o = *filium gere, tanquam si nunc* ∾. *gere* Ruhk. explicat per *habe, tene.*

3. V = *Nunc igitur nihil.*

quo vocetur = BGVADg Gr. 𝔗 ... ℭ2. Pinc. ci. ℭ...𝔅o = *quo avocetur.* G = *nunquam me erit.* V 𝔗𝔅 = *memoriae erit.* D (m∾) = *memoria erit.* D (m ∾) — *unum* ante *ex tam bono.* BGVAg P2. 3. Col. 𝔗 ... ℭ1. = *celera exempla casibus.* P4. = *celera exempla canibus.* D = *celera ex* ^{a} *casibus.* g = *voluptati sunt.* 𝔗𝔅 — *si modo uti filio scis.* B = *si modo quid nullo.* Vg = *pretiosissimum fuit.* VA 𝔗𝔅 = *filii tui perit.* A = *et efficies.* g = *ut simillima.* Pinc. ci. = *non simul ipse* vel *simul animus ipse qui.* Col. = *ipseque aeternus.* Ex. Fac. et Prim. = *ipse qui cetera.* 𝔊𝔊 = *non simul animus ipse: qui quidem aeternus.* V = *meliorisque status. nunc satius est.* g = *meliorisque status nunc est.* BGA = *meliorisque nunc satius est.* P2. = *meliorque nunc satius est.* P4. = *meliorque nunc sacius est.* Col. = *me-*

4 est, despoliatus oneribus alienis et sibi relictus. Haec quae uides ossa circumiecta nobis, neruos et obductam cutem uoltumque et ministras manus et cetera quibus iuuoluti sumus uincula animorum tenebraeque sunt. Obruitur his animus, obfuscatur, inficitur, arcetur a ueris et suis in falsa coniectus: omne illi cum hac carne graui certamen est, ne abstrahatur et sidat. nititur illo unde dimissus est. ibi illum aeterna requies manet e confusis crassisque pura et liquida uisentem. XXV. Proinde non est quod ad sepulcrum filii tui curras: pessima eius et ipsi molestissima istic iacent, ossa cineresque, non magis illius partes quam uestes aliaque tegumenta corporum. Integer ille nihilque in terris relinquens fugit et totus excessit paulumque supra nos commoratus, dum expurgatur et inhaerentia uitia situmque

liorque est, nunc satius est. D P3. ∾.

4. G = *Hic qui vides.*

ossa circumiecta nobis, nervos. Ita scribo. BGA P2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *ossa circum nobis nervos.* Col. = *circum nobis .s. ossa nervos.* B (s.m.) sGD = *ossa circum nos nervos.* Vg P3. = *circa nos ossa nervos.* Ex. Fac. et Prim. 𝔅2. = *circa nos ossa et nervos.* 𝔈2. . . . 𝔑u 𝔅o = *ossa circumvoluta nervis.* Fortasse aliquis Servii testimonio fretus defendet codicum scripturam *circum nobis.* cf. Serv. ad Virg. Ecl. I, 30. Dg = *cutim.* G = *vultum* om. *que.* D — *et* ante *cetera.* B = *Obruitur his effucatur* om. *animus.* GA Col. P2. 4. = *Obruitur his effugatur.* DP3. = *Obr. his animus effugatur.* V = *Obr. his animus fugatur.* g = *Obr. his animus casu effugatur.* B(cr. ∾) G(cr. ∾) A = *arcetur aversis et suis.* 𝔗𝔅 = *arcetur adversis et suis.* VDg = *arcetur adversis suis.* Bong. = *arcetur a diversis et suis* et *aversus a suis.* P2. 4. = *aroetur adversis a suis.* P3. = *aversis.* Col. = *arcetur aversis et a suis.* Quaedam exx. Pinc. = *adversis,* alia = *aversis.* Pinc. ci. = *a veris et suis* vel *aversus a suis.* 𝔈1. 2. = *a diversis, e suis.* g = *omne illi cum his grave certamen est.* B = *ne abtrahatur.* BGA = *dimissum est.* g = *illum ibi aeterna.* g = *requies detinet et confusis grossis pura.* B = *et confusis* [BG =] *grassisque* ∾. P4. = *et confusis grossisque pura et liquida v.* P3. = *et confusis grassisque pura et liquidavi sentem.* P2. = *protenȝ, et confusis crossisque pula et liquida inferentem.* Col. = *et confusis crassisque relictis, pura et liq. v.* D = *et* [cr. ∾] *confusis grossisque* [*que* n. m = *crassis*] *pura* ∾. 𝔗𝔅 = *et confusis grossisque pura et liquida inferentem.* 𝔈1. = *et confusis crassisque pura et liquida inferentem.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *pro confusis crassisque pura et liquida referentem.* G — *visentem.* Bong. Pinc. v. l. ∾. Bong. ci. = *revisentem.*

Cap. XXV.

V praescribit *pars VIIII.* g = *pessima enim et ipsi molestia.* BGg Pall. = *istinc iacent.* Col. 𝔗𝔅 — *istic.* V 𝔑 . . . 𝔅 + *Integer ille animus.* Germ. + *Integer animus ille.* G(cr. ∾) = *ille* [s *nihilque*] *quod terris relinquens vis* [s *animus*] *fugit.* B = *nihilque in ceteris relinquens ius fugit.* A + *vis fugit.* D = *nihilque* [m *in*] *terris relinquens vix fugit.* Fortasse quispiam censuerit *vix* retinendum: ego quidem arbitror scribendum esse *aufugit.* P2. 4. 𝔑 . . . 𝔈2. — *in* ante *terris.* Rell. etiam Pinc. Col. P3. ∾. A = *et totius.* g = *et totus excessus.* G = *paululumque.* BA = *commoratur.*

omnem mortalis aeui excutit, deinde ad excelsa sublatus inter felices currit animas [excepit illum coetus sacer, Scipiones Catonesque] interque contemplores uitae et mortis beneficio liberos. Parens tuus, Marcia, illi nepotem suum, quamquam illic 2
omnibus omne cognatum est, adplicat sibi noua luce gaudentem et uicinorum siderum meatus docet. nec ex coniectura, sed omnium ex uero peritus in arcana naturae libens ducit. Utque ignotarum urbium monstrator hospiti gratus est, ita sciscitanti coelestium causas domesticus interpres et in profunda terrarum permittere aciem: iuuat enim ex alto relicta respicere. Sic 3

GD = *commorans.* G = *moratur.* GA = *dum expugnatur.* gP4. = *dum expurgantur et* [P4. — *et*] *inertia vitia.* P3. 𝔑 ... 𝔊1. — *et* ante *inhaerentia.* 𝔊2. ... 𝔐 = *expurgat inhaerentia.*

situmque omnem mortalis aevi = VD (s.m.) g. D = *situmque omne mortalis aevi.* BA Col. = *situmque omnium mortalis aevi.* P2. = *omnium mortalis cui.* G P3. = *situmque omniumque mortalis aevi.* P4. = *situmque omnium mortalium om. aevi.* 𝔑 ... 𝔅o = *omnis mortalis aevi.*

excepit illum = VAg. BGD + *excepitque illum.* 𝔑 ... 𝔅o = *excipitque illum.* D (cr. ∾) = *exceptus sacer, Scipiones.* Verba *excepit ... Catonesque* uncis circumdedi.

interque contemplores vitae et mortis beneficio liberos = gPinc. v. l. P2. 4. Rom. Germ. 𝔑 ... 𝔅 = *itemque contemptores* ∾. BA = *interque contemplores* [B = *contemptoris*] *vitae et beneficio liberos.* G = *interque contemplores* [*s continens*] *vitae et beneficio mortis liberes.* VD = *Catonesque continens vitae beneficio liberos* (D = *libero*). P3. = *continens et vitae beneficio liberos.* mD = *utrique contemplores vitae benefici ac liberi.* Col. = *inter contemplores vitae et beneficio liberos.* 𝔊1. ... 𝔅o = *utique contemplores vitae et mortis beneficio liberi.*

2. G (s∾) = *Parens eius.*

illi = A. sA BGVDg 𝔑 ... 𝔅o = *illic.* quod mox idem A cum ceteris scribit *illic omnibus*, causam quaere in tollendo hiatu. Col. = *quamque natura illic* ∾. P2. = *quem* [V =] *illic esse omnibus cognitum est.* G P4. — *omne.* P3. — *est* post *cognatum.* P4. = *cognatum esse.* D (m∾) = *omnibus esse cognatum.* 𝔑 ... 𝔅 = *omnibus esse* [Germ. =] *cognitum est.* D (m∾) = *applicet.*

ex coniectura = BGADg. 𝔑 ... 𝔅 = *coniecturisque omnium.* V𝔊1. ... 𝔅o = *ex coniecturis.* P2. = *vere libens ducit.* 𝔊1. ... 𝔊 = *liber ducit.* G Pinc. v. l. P4. = *libens ducitur.* P3. Col. = *libens ducens* (? nam idem Grut. male laudat ex 𝔐). 𝔑 ... 𝔅 = *liberis ducit.* G = *ut quod ignotarum.* g = *Ut ignotarum* om. *que.*

monstrator = ex. Francisc. 𝔊 ... 𝔏4. B = *monstratur.* GmVADg Gr. 𝔑 ... 𝔊2. 𝔊ro ... 𝔅o = *monstratus* (mCol. addit *nominativi casus*). V = *mõ status.* BG = *suscitanti coelestium.*

et in profunda = BGVADg 𝔑 ... 𝔐. 𝔏 ... 𝔅o = . *In profunda.*

permittere aciem: iuvat enim = BG A P2. 4. Col. Vg = *terrarum dimittit aciem. iuvat enim.* D = *litterarum demittit aciem. iuvat enim.* P3. cod. Dal. Germ. = *permittit aciem. Iuvat enim.* Pinc. v. l. = *promittere aciem. Iuvat enim.* „quam lectionem agnoscit quoque ex. emendatissimum Fac. et Prim.“ 𝔑 ... 𝔅 = *promittit aciem. Iuvat enim.* 𝔊1. ... 𝔊 = *promittere aciem iuvat. Delectat enim.* 𝔐 ... 𝔅o + ∾ *iuvat. Delectat enim.* Vg 𝔑 ... 𝔅 + *ex alto terrena relicta.*

itaque te, Marcia, gere, tamquam sub oculis patris filiique posita, non illorum quos noueras, sed tanto excelsiorum et in summo locatorum: erubesce quicquam humile aut uolgare et mutatos in melius tuos flere. In aeterna rerum per libera et uasta spatia dimissos non illos interfusa maria discludunt nec altitudo montium aut inuiae ualles aut incertarum uada Syrtium: tramites omnia plani et ex facili mobiles et expediti et inuicem peruii sunt intermixtique sideribus. XXVI. Puta itaque ex illa arce coelesti patrem tuum, Marcia, et cui tantum apud te auctoritatis erat quantum tibi apud filium tuum non illo ingenio quo ciuilia bella defleuit, quo proscribentis in aeternum ipse proscripsit, sed tanto elatiore quanto est ipse sublimior dicere:

3. *te, Marcia* = VAg. D = *Sic ita* [cr. ∾] *Marcia te*. BGD ℜ ... 𝔅o = *Marcia te*. BG = *gerere*.

excelsiorum = BGVADg. ℜ ... 𝔅o = *excellentiorum*. A (s∾) = *locato*. *erubesco*. G = *erubesce quamquam*. B = *humilem*. B = *invitatos in melius*. G = *multos in melius*. G (s. m.) = *multas in melius*.

In aeterna rerum per libera et vasta = B. A = in [in del.] *aeternam rerum libera et vasta*. D = *per* [cr. in] *aeterna rerum per vasta et libera*. G = *In aeterna rerum per vesta et libera*. V = *In aeterna rerum et vasta dimissos spatia*. g = *per aeterna rerum per libera et vasta dimissos spatia*. P2. = *Aeterna rerum publica et vaga discurrunt. nec altitudo* rell. om. P3. = *per aeterna rerum per vasta et libera*. P4. = *aeterna rerum per vasta et libera*. Col. = *per libera et aeterna rerum et vasta*. ℜ ... 𝔅 = *aeterna rerum per vasta et libera spacia divisi*. 𝔈1. ... 𝔅o = ∾ *per vasta et libera*. BG = *dimissi*. Ed. Par. a. 1613. = *demissos*. Col. = *interclusa maria discludunt*. P 3. = *interfusa maria excludunt*.

aut inviae valles = BGVAD(s. m.) Boug. P2. Col. ℜ ... 𝔈2. DP4. = *aut in me valles*. g codd. nonnulli Pinc. P3. 𝔊 ... 𝔅o = *aut imae valles*.

aut incertarum vada Syrtium = BGVADg iidem codd. Pinc. P3. 4. Col. P2. ℜ ... 𝔅o = *aut incerta vada S*. (P2. = *Sirtum*).

tramites omnia plani = 𝔐 ... 𝔅o. BGA P2. = *Omnium plana* ∾ (G — *pervii*. sed m ∾. idem = *intermissique*). D iidem codd. Pinc. 𝔊𝔊 = *Omnia plana* ∾ *mobilia et expedita* ∾ *pervia* ∾ *intermixtaque*. Vg = *tramites plani et expediti et ex facili mobiles et invicem pervii sunt*. P3. ℜ ... 𝔈2. = *tramites plani et ex facili* ∾. P4. = *Omnium plena et ex facili mobiles et invicem pariter sunt intermixtique sid*. Col. = *Omniumque plana et ex facili* ∾. sed loco *pervii* habet spatium vacuum quatuor fere litterarum. Cod. Lips. — *tramites*. Lips. ci. = *tramites omnium* sc. *animarum*. Gron. defendit *omnia*.

Cap. XXVI.

et cui tantum = VA ℜ ... 𝔊. Part. *et* habet vim explicativam. B = *cui tamen aput te*. GDg 𝔐 ... 𝔅o — *et*. BG = *defleverit*. ℜ ... 𝔅 = *defluunt*. 𝔈1. = *defluxerunt*.

proscribentis = BGVg. ℜ ... 𝔅o = *proscribentes*. AD n. l. V = *ipse descripsit*. g = *proscripsit ipse*.

sed tanto elatiore = V P2. Iur. 𝔊ro ... 𝔅o. A Boug. P4. Col. = *sed tanto elatiorem*. BG P3. = *sed tanto elatior est* (G = *ipso*). g = *sed tanto elatior est quanto sublimior est diceret*. D = *sed tanto clariorem* (m *ellatiorem*). ℜ ... 𝔅 = *si tanto clarior est quam*. 𝔈1. = *sed tanto clarior est quanto est*.

Cur te, filia, tam longa tenet aegritudo? Cur in tanta ueri ignoratione uersaris, ut inique actum cum filio tuo iudices, quod integro domus statu, integra te ipsa ad maiores se recepit suos? Nescis quantis fortuna procellis disturbet omnia? quam nullis benignam facilemque se praestiterit, nisi qui minimum cum illa contraxerant? Regesne tibi nominem felicissimos futuros, si 2
maturius illos mors instantibus subtraxisset malis? an Romanos duces quorum nihil magnitudini deerit, si aliquid aetati detraxeris? an nobilissimos uiros clarissimosque ad ictum militaris gladii conposita ceruice formatos? Respice patrem atque auum

𝔊2. . . . 𝔏4. = *sed tanto c l a riore.* A (s∾) — *tenet.*

igno r a t ione = BAmD Bong. G = *ignor a n t i e.* VDg 𝔑 . . . 𝔚o = *i-gnor a n t i a.* BG (cr. ∾) V = *u b i inique.*

cum filio tuo iudices = AG. BG VD 𝔑 . . . 𝔚o = *iudices cum filio tuo.*

quod i n t e g r o d o m u s s t a t u, i n t e g r a t e i p s a ad maiores se recepit suos. Ita restituo locum valde corruptum eo potissimum adductus, quod vetustissimus A et ceterorum quasi parens saepissime omittit verborum extremas syllabas. BA P3. = *quod* [P3. = *q u i d*] *i n t e domus sta-t u s. i n t e ipse ad maiores recepit suos.* D = *quod se i p s u m ad maiores recepit suos* rell. om. mD = *quod i n t e ip s e e s t. ad maiores suos recepit.* Exx. quaedam Pinc. = *quod se ips e ad maiores rec i pit suos* rell. om. G = *quod i n domus sta-t u s i n t e ipse ad maiores rec i pit suos.* V = *quod v i t e domus stat u s e t se ipse ad maiores suos recepit.* g = *q u i i n t e domus stat u s e t vi-t a e se ipse ad maiores suos recepit.* P2. = *q u i d i n t e domus stat u s i-pse ad maiores rec i pit suos.* P4. = *quod i n t e domus stat u s i n t e ipse ad m o r e s c i pit suos.* Col. = *quod v i t a e d e v i u s stat u s s i t, se ips e ad maiores suos rec i pit.* 𝔑 . . . 𝔚 = *Q u i d i n t e domus stat u s v i t a e i-ps e ad maiores se rec i pit suos.* 𝔊1. = *Q u i d i n t e* [m *C u m i p s e*] *do-mus stat u s v i t a e, ipsa ad maiores recepit suos.* 𝔊2. . . . 𝔚o = *quod i n t a e d i u m v e r s u s v i t a e ips e ad maiores se recepit suos.* Pinc. ci. = *quod v i v a te, dom o s t a n t e, se ips e ad maiores recepit suos.* Cod. Lips. = *quod ipse ad maiores.* Lips. ci. = *quod s i n e t a e d i o, s a t u r v i-t a e, ips e ad.* Gron. ci. = *quod v i-t a e d e m o n s t r a t u s, ipse se ad maiores recepit suos.* Vg = *distur-b a t.*

facil e m q u e = VAD Bcng. P3. Col. Rom. 𝔏4. . . . 𝔚o. g = *f e l i c e m-que.* BG Pinc. v. l. = *facilem* om. *que.* P2. 4. 𝔑 . . . 𝔏𝔍u = *faci l e.* P2. 𝔑 . . . 𝔖 = *praestit i t.* Rell. etiam Bong. Pinc. Gr. ∾. A = *nisi qui m i m u m* [s.m. *m ĩ m u m*] *cum illa contraxer a t.* B = *nisi qui i n i m u m cum illa con-traxer a t.* Col. = *nisi qui i n y m u m cum illa contraxer a t.* G = *nisi q'u e i m u m cum illa contraxer a t.* V Pall. 𝔑 . . . 𝔊2. = *nisi qui i n u n u m cum illa contraxer a t.* D = *nisi qui i n u n u m* [m *al' m i m u m al' minimum*] *cum ill i contraxer a t.* g = *nisi qui n i m i u m* [= Bong.] *cum illa contra-xer a t.* Pinc. v. l. = *nisi qui mini-mum cum illa contraxe r i n t.* 𝔊𝔖 = *nisi qui i n u n u m* [m𝔊 ∾] *cum illa contrax e r i n t.*

2. BG P4. = *Regesne tibi nomin e fel.* V = *Regesne d i c e r e felicissi-mos.* g = *Reges v e d i c e r e m feli-ciss.* P2. = *N e gesne tibi nomin e fe-lic.* P3. = *Reges v e tibi d i c e r e s fe-lic.* 𝔑 . . . 𝔖 = *Reges ne d i c e r e s felic.* Rell. etiam Bong. Pinc. Col. ∾. g — *futuros.* BGVAD Gr. 𝔑 . . . 𝔊2. = *mors s t a n tibus.* g Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔚o ∾. G = *su s t r a s s issel malis.* G(cr. ∾) = *a d d i ctum militaris.* P3. = *a d d u ctum militaris.* 𝔑 . . . 𝔚 = *cervice f i rmatos.*

3 tuum: ille in alieni percussoris uenit arbitrium. ego nihil in
me cuiquam permisi et cibo prohibitus ostendi quam magno me
iuuaret animo scripsisse. Cur in domo nostra diutissime luge-
tur qui felicissime moritur? coimus omnes in unum uidemusque
non alta nocte circumdati nil apud uos, ut putatis, optabile, nil
excelsum, nil splendidum, sed humilia cuncta et grauia et anxia
4 et quotam partem luminis nostri cernentia? Quid dicam nulla
hic arma mutuis furere concursibus nec classes classibus frangi
nec parricidia aut fingi aut cogitari nec fora litibus strepere dies
perpetuos, nihil in obscuro, detectas mentes et aperta prae-
cordia et in publico medioque uitam et omnis aeui prospectum
ueuientiumque? Iuuabat unius me seculi facta conponere in
parte ultima mundi et inter paucissimos gesta: tot secula, tot
aetatum contextum, seriem, quicquid annorum est licet uisere.
licet surrectura, licet ruitura regna prospicere et magnarum

3. GD = *alieni persecutoris*. g — *venit*. D = *ergo nihil in me*. 𝔊ro = *Eo nihil*. D = *cito prohibitus*.

quam magno me iuvaret animo scripsisse = ci. Bong. 𝔊ro 𝔅1. 𝔅o = *quam magno et quam vivaci animo scripsissem*. A = *quam* [m *magno me quam*] *uibar animo scribsisse*. D = *quam magno me quam vivaci animo scripsissem*. Pinc. omnis v. l. = *scripsissem*. B P4. = *quam magno me quam vivat* [P4. = *iuvat*] *animo scripsisse*. G = *quam magno me quem iuvat animo scripsisse*. Vg P2. 3. ℜ . . . 𝔊 ℜu 𝔅2. = *quam magno me iuvat animo scripsisse*. Pinc. ci. = *quam magno quae iuvabat animo scripsissem*. Col. = *quam iuvat animo scripsisse*. Cod. Lips. = *quam magno me quam iuvaci animo*. Lips. ci. = *quam magno, neque vivaci, animo* vel *quam magno mea, quam vivaci animo*. Ceterum verba Senecae sic iunge: *quam me iuvaret magno animo scripsisse*. P2. = *in domo vestra*.

omnes in unum = BGVADg. ℜ . . . 𝔅o = *in unum omnes*. Col. = *videmus om. que*.

non alta nocte circumdati = BV AD Bong. Pinc. v. l. Gr. ℜ . . . 𝔈1. ℜu 𝔅2. G — *nocte*. sGg = *non alta voce circumdati*. 𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔅o = *vos alta nocte circumdari*. *Nil*. VD = *Nichil apud vos*. Gm 𝔈1. = *nil excelsum nil flendum*. G = *et gravia an anoxia et catam*.

4. g = *furere mutuis*. V = *perpetuos dies*. Bong. mm 𝔈2. 𝔊 = *vel in obscuro*. Rell. etiam Gr. ∾.

venientiumque? Iuvabat unius me seculi facta = A. BG P2. 4. Col. ℜ . . . 𝔈2. = ∾ [𝔈1. 2. = *Iuvavit*] *unius seculi me facta*. Etiam cod. Lips. = *venientiumque*. Lips. ci. = *venientiaque* aut *eventaque*. V = *eventumque. iuvat ad unius me seculi fata*. g = *eventumque. iuvat aliquid unius me seculi fata*. D = *eventumque. iuvat ad unius seculi me fata*. Pinc. v. l. = *eventumque. Iuvabat unius seculi fata* om. *me*, quod mihi quoque leviter suspectum. P3. = *eventumque. Iuvat ad unius seculi me fatta*. Cod. Iur. = *Iuvabut me unius seculi facta*. 𝔊 . . . 𝔐 = *eventumque? Iuvat unius seculi fata*. 𝔏 . . . 𝔏4. = *eventumque? Iuvabat unius seculi me fata comp*. 𝔊ro . . . 𝔅o = *eventumque? Iuvabat unius seculi me facta comp*. D (cr. ∾) = *in partem ultimam*.

contextum, seriem = BGAD. Vg = *contextam seriem*. ℜ . . . 𝔅o + *contextum et seriem*. G = *subrectura*. ℜ . . . 𝔈1. (m∾) = *licet peritura regna*.

urbium lapsus et maris nouos cursus. Nam si tibi potest solatio 5 esse desiderii tui commune fatum, nihil quo stat loco stabit, omnia sternet abducetque secum uetustas. nec hominibus solum, (quota enim ista fortuitae potentiae portio est?) sed locis, sed regionibus, sed mundi partibus ludet: tot supprimet montes et alibi rupes in altum nouas exprimet. maria sorbebit, flumina auertet et commercio gentium rupto societatem generis humani coetumque dissoluet. alibi hiatibus uastis subducet urbes, tremoribus quatiet et ex infimo pestilentes halitus mittet et inundationibus quicquid habitatur obducet necabitque omne animal orbe submerso et ignibus uastis torrebit incendetque mortalia. Et 6 cum tempus aduenerit quo se mundus renouaturus exstinguat, uiribus ista se suis caedent et sidera sideribus incurrent et omni flagrante materia uno igne quicquid nunc ex disposito lucet ardebit. Nos quoque felices animae et aeterna sortitae, cum deo uisum erit iterum ista moliri, labentibus cunctis et ipsae parua

B = *urbium lassus.*

5. *Nam si tibi potest* = BGVAD (s.m.) g. D — *potest.* ℜ . . . 𝔚 — *tibi.* 𝔈1. . . . 𝔚o = *Nam si potest tibi.* Vg = *esse solatio.* ℜ . . . 𝔚 = *solacio et desiderii commune factum.* 𝔈1. = *solatio esse desyderium tui commune fatum.* 𝔈2. . . . 𝔐 = *desideriis tuis* contra mstos etiam Gr. BG (cr.∾) = *commune factum.* D (m∾) = *quo eat loco stabit.* ℜ . . . 𝔊 + *nihil constat loco stabili: et nihil quo stat* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. D Pall. ℜ . . . 𝔈2. = *adducetque.* Rell. etiam Pinc. Col. ∾. A(m∾) — *secum.* G(m∾) = *nec omnibus solum.* G = *quod enim ista.* D(m∾) ex. Fac. et Prim. Dal. = *ista fortunae.* ℜ . . . 𝔚 = *si locis si regionibus si mundi.* Vg = *partibus mundi.* BG (cr.∾) A = *supprimit.* ℜ = *suppremet.* BGA DP3. = *rupes in alium novas.* Col. = *in alveum.* G (cr.∾) = *exprimit.* Vg = *sorbebit maria.* G(cr.∾) = *sordebit.* Vg ℜ . . . 𝔚 = *flumina advertet.* B = *commercium gentium.*

coetumque = BsGADg. G = *centrumque.* Vℜ . . . 𝔚o = *coetusque.* BG ℜ . . . 𝔚 = *Alibi in actibus.* mV = *in arcibus vastis.* D (m∾) codd. Lips. = *Alibi montibus.* Lips. ci. = *motibus.* Dg = *terrae motibus quatiet.* A = *tremoribus quatit.* B = *catit.* B — *et* post *quatiet.* G(cr.∾) = *et ex instrumento.* V = *et ex infirmo.*

pestilentes halitus = A 𝔐 . . . 𝔏4. BGVDg Gr. ℜ . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔚o = *pestilentiae halitus* (g = *ad litus*). G (m∾) — *mittet.* BA = *mittit.* G = *habundationibus.* V P2. = *inhabitatur.* Col. = *abducet.* Ed. Par. a. 1613. = *adducet.* P2. = *necobisque omne animal.* P3. — *animal.* P4. = *omne a malis.* A = *vastis orrebit.* mGVg = *vastis ardebit.* ℜ . . . 𝔚 = *vastis terrebit.* Vg = *et incendet.*

6. Ed. Par. a. 1613. = *mundus revocaturus.* G = *viribus instet se suis.* B = *viribus istet se suis.* D (m∾) — *uno igne.* BG = *uno igni.* D(m∾) = *ex dispositione.* BG P2. 4. = *Vos quoque.* ℜ . . . 𝔈2. = *aeterna sorte.* 𝔈𝔊 = *aeternae sorte.* Bong. ci. = *aethera sortitae.* Mss. etiam Pinc. Gr. ∾. V — *iterum.* g = *ista iterum.* BA = *istam moliri.*

et ipsae parva ruinae = A (s.m.) gBong. Pinc. v. l. Pall. 𝔊ro . . . 𝔚o. BGA(p.m.) = *et ipsae parva ruina.* D = [m *et*] *ipsa* [m *parva*] *ruinae.*

ruinae ingentis accessio in antiqua elementa uertemur. Felicem filium tuum, Marcia, qui ista iam nouit!

Col. = *nos ipsi* [*i* s. m.] *parva.* 𝔑 ... 𝔊1. = *et ipsius parva ruina.* 𝔊2. ... 𝔊 = *et ipsius parva ruinae.* 𝔐 ... 𝔏4. = *et ipsi parva ruinae.* Vg = *ingentis occasio.* D(cr.∾) = *accessionis.* G = *vertentur.* G = *non novit.* A = *L. A. Senecae ad Marciam explicit.* G = *Explicit liber annei lucii Senece ad Martiam de consolatione filii sui. Incipit liber eiusdem ad helbiam* etc. V = *Deo gratias. X. Mai.* 1375. *Lucii annei Senece cordubensis de consolatione ad Marciam liber explicit. Marci de Raphanellis.* g = *Deo gratias. Explicit liber Senece super consolatione filii mortui ad Marciam.* 𝔑 = *Lucii Annei Senecae liber de consolatione ad Martiam explicit.*

AD GALLIONEM

DE VITA BEATA.

AD GALLIONEM
DE VITA BEATA.

I. Uiuere, Gallio frater, omnes beate uolunt, sed ad peruidendum quid sit quod beatam uitam efficiat caligant. adeoque non est facile consequi beatam uitam, ut eo quisque ab ea longius recedat quo ad illam concitatius fertur, si uia lapsus est: quae ubi in contrarium ducit, ipsa uelocitas maioris interualli causa fit. Proponendum est itaque primum quid sit quod adpetamus. tunc circumspiciendum qua contendere illo celerrime possimus intellecturi in ipso itinere, si modo rectum erit, quantum cotidie profligetur quantoque propius ab eo simus ad quod

A = *Incipit ad Callionem de vita beata.* D = *Anney lucy senece cordubensis de beata vita ad Galionem liber primus Incipit feliciter.* E = *Incipit liber senece de beata vita.* G = *Incipit liber eiusdem de beata vita ad Gallionem.* 𝔑...𝔚 = *Incipit liber Lucii Annei Senecae ad Galionem de vita beata.* 𝔈1. = *Lucii Annei Senecae De Vita Beata Ad Gallionem Fratrem Liber Primus.* 𝔈2....𝔚1. 𝔚o = *Lucii Annaei [Annei] Senecae De Vita Beata Ad Gallionem Fratrem Liber Unus.* 𝔑u = *De Vita Beata Ad Gallionem Fratrem Liber Unus.* 𝔚2. = *L. Annaei Senecae De Vita Beata Et De Otio Sapientis Libri.* Fischerus voluit: *L. Annaei Senecae De Vita Beata Ad Gallionem Fratrem Liber.*

Cap. I.

P3. = *Si vere Gallio frater vivere omnes se beate volunt.* P2. = *Vivere Gallio semper omnes.* P4. Ort. + *omnes quidem beate volunt.* D P2. 3. 𝔑... 𝔈1. = *ad providendum.* Ort. = *ad praevidendum.*

ut eo quisque ab ea = A. BGDE 𝔑...𝔚o = *ut ab ea quisque eo.* 𝔐...𝔏𝔍u = *citatius fertur.* D(cr. ∾) = *concitatius ferunt.* Rell. etiam Gr. ∾. sG P3. = *sic via lapsus est.* P4. = *sic vir lapsus est.* Ort. = *sicut via lapsus est.* 𝔑...𝔚 + *si via concitatius lapsus est.* P2. = *quae ibi in contemptum ducit.* 𝔑...𝔚 = *quae ibi in contrarium d.* P4. = *quam in contr. d.* Col. 𝔈1. ...𝔊 — *ubi.* Rell. etiam Pinc. P3. Ort. ∾. 𝔏4. = *intervalli causa sit.* sE = *Providendum est itaque.* 𝔐...𝔏𝔍u = *quid sit quod petamus* contra mstos etiam Gr. Col. = *appetemus.*

circumspiciendum = A. BGDE 𝔑...𝔚o + *circumspiciendum est.* D = *possumus.* mG P3. Ort. (m ∾) Scal. 𝔑...𝔊 = *quantum cotidie proficiamus.* Rell. etiam Pinc. Gr. m𝔈1. ∾. G(cr. ∾) DE (cr. ∾) = *ab eo sumus.*

2 nos cupiditas naturalis inpellit. Quamdiu quidem passim uaga-
mur non ducem secuti, sed fremitum et clamorem dissonum in
diuersa uocantium, conteretur uita inter errores breuis, etiam si
dies noctesque bonae menti laboremus. Decernatur itaque, et
quo tendamus et qua, non sine perito aliquo cui explorata sint
ea in quae procedimus: quoniam quidem non eadem hic quae in
ceteris peregrinationibus condicio est. In illis conprensus ali-
quis limes et interrogati incolae non patiuntur errare: at hic
3 tritissima quaeque uia et celeberrima maxime decipit. Nihil er-
go magis praestandum est, quam ne pecorum ritu sequamur
antecedentium gregem pergentes non quo eundum est, sed quo
itur. Atqui nulla res nos maioribus malis inplicat, quam quod
ad rumorem conponimur optima rati ea quae magno adsensu re-
cepta sunt quorumque exempla nobis multa sunt, nec ad ra-
tionem, sed ad similitudinem uiuimus: inde ista tanta coacerua-
4 tio aliorum super alios ruentium. Quod in strage hominum
magna euenit, cum ipse se populus premit, nemo ita cadit, ut
non et alium in se adtrahat, primique exitio sequentibus sunt,
hoc in omni uita accidere uideas licet: nemo sibi tantummodo

2. G = *in diversa vocantur.*

conteretur vita = BA Col. P2. 𝔑 ... 𝔚. GD(s.m.) EP4. Ort. 𝔊1. ... 𝔚o = *conteritur vita.* P3. = *contētur vita.* D = *ideoque contigit vita.* G = *Decernetur itaque.* E = *et aqua. non sine.* G(m∾) D(cr.∾) = *hec quae in ceteris.*

conprensus = A. A(s.m.) mD = *conpressus.* E = *comprehensis.* BGD 𝔑 ... 𝔚o = *comprehensus.* 𝔑 ... 𝔚 = *at hic certissima quoque via.* Ort. = *certissima quaeque.* mOrt. = *tutissima quaeque.*

3. *non quo eundum est, sed quo itur* = BGAD quinque Gr. 𝔑 ... 𝔊 𝔚2. E + ∾ *sed quo vir itur.* 𝔐 ... 𝔑u 𝔚o = *non qua eundum est, sed qua itur.* E — *nos* ante *maioribus.* G(cr.∾) = *componitur.*

quorumque exempla nobis multa sunt = 𝔏 ... 𝔚o. AmDE Col. P2. Ort. = *quodque exempla bonis multa sunt.* BG = *quod q̄ exempla bonis multa sunt.* D = *que exempla bonis multa sunt.* P3. = *quod exempla bonis multa sunt.* P4. = *quodque exempla boni, nulla bonis multa sunt.* Exx. Pinc. atque Fac. et Prim. = *quodque exempla boni multa sunt.* Rell. Pinc. omnes = *quodque exempla multa sunt.* nec scio an Pron. *nobis* retinendum non sit. Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔐 = *quorumque exempla multa sunt.* 𝔑 ... 𝔚 = *quidque exempla bonis multa sunt.* 𝔊1. 2. = *quodque exempla pro bonis multa sunt.* D(cr.∾) E = *Idem ista tanta.* A(cr.∾ p.m.) mD = *tanta concertatio.*

aliorum super alios = BGAD(s.m.) Gr. 𝔊ro ... 𝔚o. cf. Appul. Oudend. vol. III. p. 262. b. DE = *alio super alios.* 𝔑 ... 𝔏4. = *aliorum supra alios.*

4. 𝔑 ... 𝔚 — *se* ante *populus.* D(m∾) = *cadit non alium* om. *ut* atque *et.* G 𝔑 ... 𝔚o (exc. 𝔏4.) — *et* ante *alium.* Rell. ∾.

primique = AmD. BGDE 𝔑 ... 𝔚o = *primi* om. *que.* P4. = *nemo soli.*

tantummodo errat = BADE Gr.

errat, sed alieni erroris et causa et auctor est. Nocet enim adplicari antecedentibus, et dum unusquisque mauult credere quam iudicare, numquam de uita iudicatur, semper creditur uersatque nos et praecipitat traditus per manus error: alienis perimus exemplis. Sanabimur, si modo separemur a coetu: nunc uero stat contra rationem defensor mali sui populus. Itaque id euenit quod in comitiis in quibus eos factos esse praetores iidem qui fecere mirantur, cum se mobilis fauor circumegit. Eadem probamus, eadem reprehendimus: hic exitus est omnis iudicii in quo secundum plures datur. II. Cum de beata uita agetur, non est quod mihi illud discessionum more respondeas: Haec pars maior esse uidetur. Ideo enim peior est. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est. Quaeramus ergo quid optimum factu sit, non quid usitatissimum. et quid nos in possessione felicitatis aeternae constituat, non quid uolgo, ueritatis pessimo interpreti, probatum sit. Uolgum autem tam chlamydatos

𝔊ro . . . 𝔅o. G = *tantum erret.* 𝔑 . . . 𝔏4. = *tantum errat.* 𝔐 . . . 𝔏𝔍u = *alii erroris.* 𝔑 . . . 𝔏𝔍u — *et* ante *causa.* G = *et causa et actor est.* P4. — *et* ante *auctor.* Rell. etiam Gr. ∾.

alienis perimus = A. sABGDE 𝔑 . . . 𝔅o + *alienisque perimus.*

5. D (s∾) E = *sanabitur.*

si separemur modo = G (s.m.) AD E. BG = *si separaremur modo.* mD = *si separabitur modo.* 𝔑 . . . 𝔅o = *si modo separemur.* D = *Non vero stat.* D (m ∾) E = *contraponere defensor.*

Itaque id evenit = BGADE Gr. 𝔊ro . . . 𝔅o. 𝔑 . . . 𝔅 = *Itaque idem venit.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *Itaque idem evenit.*

factos esse praetores = BGADE Gr. 𝔑 . . . 𝔅o — *esse.* B 𝔑 . . . 𝔊 = *idem qui.* G = *Eadem properamus.* 𝔑 . . . 𝔅 + *et eadem repr.* E — *est* post *exitus.* G = *omnes iudicii.* P3. = *communis iudicii.* Ort. = *quod secundum plures datur.* Col. + *in quo secundum plures sententia datur.* 𝔈2. . . . 𝔏𝔍u + *in quo lis secundum plures datur.* Nostram scripturam et ferunt reliqui libri omnes (etiam P2. 3. 4. Bruxell.) et probat Gron.

Cap. II.

Cum de beata vita agetur = BGA DE Scal. 𝔑 . . . 𝔅. D (s.m.) Iur. (iñ m𝔍u) 𝔈1. . . . 𝔅o = *Cum de beata vita agitur* (𝔈1. =, *cum de*). G D Pall. Ort. 𝔑 . . . 𝔈1. = *illud dissensionum more.* D = *illud distentionum more.* Col. = *distentionem.* B AmDE Rod. Agric. 𝔈2. . . . 𝔅o ∾. BG(s.m.) DE P2. Col. 𝔑 . . . 𝔊 = *cum rebus humanis geritur.* G = *cum rebus humanis bene geritur.*

Quaeramus ergo quid optimum factu sit = A. mD = *Quaeramus ergo quid optimum factum sit.* Ex. Fac. et Prim. = *quid optimum factu sit.* BE Bong. ex Cui. P3. Col. 𝔏4. . . . 𝔅o = *Quaeramus quid optimum factum sit.* GD P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔏𝔍u = *Quaeramus quid optime factum sit.* D = *numquid usitatiss.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *et quod nos in poss.* GE Bong. Col. P4. Ort. 𝔑 . . . 𝔅 = *in possessionem.* probat Grut. Rell. ∾. 𝔑 . . . 𝔅 = *interprete.* GD (cr. ∾) E 𝔑 . . . 𝔊 = *Vulgus autem.*

tam chlamydatos quam coronatos = 𝔗 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o. Hoc Gron. interpretatur de sacerdotibus, illud de militibus Graecis, quales in comoediis spectabantur. BA (s. m.) mD

2 quam corouatos uoco. Non enim colorem uestium quibus praetexta sunt corpora adspicio. oculis de homine non credo: habeo melius et certius lumen quo a falsis uera diiudicem. Animi bonum animus inueniat. hic, si umquam respirare illi et recedere in se uacauerit, o quam sibi ipse uerum tortus a se fatebitur ac dicet: Quicquid feci adhuc infectum esse mallem. quicquid dixi cum recogito, in multis rideo. quicquid optaui inimicorum exsecrationem puto. quicquid timui, di boni, quanto
3 leuius fuit quam quod concupiui? Cum multis inimicitias gessi et in gratiam ex odio, si modo ulla inter malos gratia est, redii: mihi ipsi nondum amicus sum. Omnem operam dedi, ut me multitudini educerem et aliqua dote notabilem facerem: quid aliud quam telis me opposui et maliuolentiae quod morderet ostendi? Uides istos qui eloquentiam laudant, qui opes sequuntur, qui gratiae adulantur, qui potentiam extollunt? omnes aut sunt hostes aut quod in aequo est esse possunt. Quam magnus

P2. 4. Col. Ort. 𝔑 = *tam clamidatos quam coronatos.* Apud A prior scriptura prorsus abrasa est. G P3. = *tam clamitatos quam coronatos.* quod velim accuratius examines. DE = *tam dampnatos quam coronatos.* Grut. ex ed. Veneta tum (a.1594.) centum annorum laudavit *coloratos:* at in ed. Veneta II. a. 1492. legitur *coronatos.* Primam Venetam a. 1490. aut tertiam a. 1503. inspicere nunc non licet. 𝔐 ... 𝔏4. = *tam chlamydatos quam coronam.*

2. *praetexta sunt corpora* = BAD. E = *praetesta sunt corpora.* G 𝔑 ... 𝔚o = *praetexta corpora sunt.*

et certius = BGADE. 𝔑 ... 𝔚o = *certiusque.* P3. 4. 𝔈1. = *Hic si nunquam.*

respirare illi et recedere in se = B GA. D = *resp. illi et in se recedere.* E = *respicare* [n.] *et in se recedere.* 𝔑 ... 𝔅 = *ille resp. et rec. in se.* 𝔈1. ... 𝔚o = *illi resp. et rec. in se.* m𝔈1. = *expicare.* 𝔑 ... 𝔅 = *o quam si ipse.* D (cr. ∾) = *totus a se fatebitur.* E = *ac diceret.* 𝔐 — *Quicquid feci ... mallem.* G(cr. ∾) = *Quicquid fecit.* B — *quicquid dixi ... in multis rideo.* G(s∾) = *non recogito.* Col. = *cum regito* [?]. *In m.*

in multis rideo = mD ci. Lips. Lips. ci. etiam = *in multis rubeo.* GADE Col. P2. 3. 𝔑 ... 𝔏4. = *in multis video.* P4. = *multis invideo.* Grut. ci. 𝔊ro ... 𝔚o = *mutis invideo.*

quanto levius fuit = BGADE P2. 4. Col. Ort. cod. Lips. cod. Dal. 𝔑 ... 𝔈2. 𝔊ro 𝔅1. 𝔚o. mG ex. Fac. et Prim. P3. 𝔈 ... 𝔏4. 𝔑u 𝔅2. = *quanto melius fuit.* G(s∾) D(m∾) E P3. 4. — *quod* post *quam.* G = *concupii.* B = *cupii.* E = *cupi.*

3. 𝔑 ... 𝔊 = *cum multis amicitias gessi* contra mstos etiam Pinc. Gr. DE = *nondum mihi ipsi.* DE = *educerem cum aliqua.* P2. Ort. 𝔑 ... 𝔈2. = *et aliquam dotem.* m𝔈2. = *aliquando rem.* P4. = *et aliqua dota.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G (cr. ∾) = *dote dotabilem.* D + *me notabilem.* 𝔑 ... 𝔅 = *etiam malivolentiae.* G(s.m.) = *mali violentiae.* D (cr. ∾) = *mordere ostenditur.* E = *morderer ostenditur.* B = *mordet.* A(s∾) — *istos* post *vides.* 𝔑 ... 𝔏 𝔍u + *Vides tu istos.* Rell. etiam Gr. ∾. B = *secuntur.* GDE 𝔑 ... 𝔈1. = *omnes autem sunt hostes* (in G haec verba quatuor sunt notata).

mirantium tam magnus inuidentium populus est. *III.* Quin potius quaero aliquod usu bonum quod sentiam, non quod ostendam: ista quae spectantur, ad quae consistitur, quae alter alteri stupens monstrat foris nitent, introrsus misera sunt. Quaeramus aliquid non in speciem bonum, sed solidum et aequale et a secretiore parte formosius. Hoc eruamus. nec longe positum est. inuenietur: scire tantum opus est quo manum porrigas. Nunc uelut in tenebris uicina transimus offensantes ea ipsa quae desideramus. Sed ne te per circumitus traham, aliorum qui- 2
dem opiniones praeteribo: nam et enumerare illas longum est et coarguere. nostram accipe. *nostram* autem cum dico, non adligo me ad unum aliquem ex Stoicis proceribus: est et mihi censendi ius. Itaque aliquem sequar, aliquem iubebo sententiam diuidere: fortasse et post omnes citatus nihil inprobabo ex iis quae priores decreuerint et dicam, *Hoc amplius censeo.* Interim quod inter omnis Stoicos conuenit rerum naturae adsentior: ab illa non deerrare et ad illius legem exemplumque formari sapientia est. Beata est ergo uita conueniens naturae 3
suae: quae non aliter contingere potest, quam si primum sana mens est et in perpetua possessione sanitatis suae, deinde fortis

D (m∾) — *mirantium tam magnus.*

Cap. III.

aliquod usu bonum = BGADE Bong. ex Cui. *usu* pro Dativo videtur accipiendum. ℜ . . . 𝔅o = *aliquid usu bonum.* BG = *quam sentiam.* sG = *nunc quod ost.* ℜ . . . 𝔅 — *quod* ante *ostendam.* BG = *atque consistitur.* D = *adque consistunt.* E = *sperantur atque consistunt.* ℜ . . . 𝔈1. = *aliquod non in specie bonum.* Rell. omnes = *aliquid.* Ort. 𝔈2. = *aliquid non in specie bonum.* P2.3. = *in spem bonum.* G (cr.∾) = *in speciem boni.* Pinc. v. l. + *in solidum et aequale.* 𝔈2. . . . 𝔅o (exc. 𝔏4.) = *solidum et aequabile* contra mstos etiam Gr. Tronc. Verd. D(cr.∾) E = *positum est invenire.* Steph. (ad Dalech. Ep. 35.) ci. + *cito invenietur.* G (s.m.) D(s.m.) = *scire tamen.* D(cr.∾)E = *nec velut in tenebris.* D = *vicia transimus.*

ea ipsa quae = BAD (s.m.) Col. P3. GDE P2. 4. ℜ . . . 𝔈1. — *ea.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *in ipsa quae.*

2. *circumitus* = A. D (p.m.) = *circuimus.* BGD(s.m.) Eℜ . . . 𝔅o = *circuitus.* G (cr.∾) = *nostram accipere.*

nostram autem = AmD. D — *autem.* BGE ℜ . . . 𝔅o = *Nostram vero.* G(s∾) — *cum* ante *dico.* B G(s.m.) = *ad unum aliquod.* ℜ . . . 𝔈1. = *censendi vis.* E = *Itaque aliquem sequatur.* B = *aliquem video sententiam.* D (m∾) = *aliquem videbo sent.*

ex iis quae = A. BGA (s.m.) D E ℜ . . . 𝔅o = *ex his* vel *hiis quae.* E = *etiam dicam.* ℜ . . . 𝔈1. = *Haec amplius.*

inter omnis = B. D — *omnis.* G mD ℜ . . . 𝔅o = *inter omnes.* AE n. l. GDE Pall. Ort. ℜ . . . 𝔈1. = *r. n. assentio.* BA Col. ∾. Hic locus suspectus est Stephano Prood. I, 5.

3. *quae non aliter* bis habet G.

deinde fortis = BGADE Pinc. v. l. Gr. 𝔊ro 𝔅2. ℜ . . . 𝔈2. + *deinde*

ac uehemens, tunc pulcherrima et patiens, apta temporibus, corporis sui pertinentiumque ad id curiosa non anxie. tum aliarum rerum quae uitam instruunt diligens, sine admiratione cuius-
4 quam usura fortunae muneribus, non seruitura. Intellegis, etiam si non adiciam, sequi perpetuam tranquillitatem, libertatem depulsis iis quae aut inritant nos aut territant. Nam uoluptatibus et pro illis quae parua ac fragilia sunt et in ipsis flagitiis noxia ingens gaudium subit, inconcussum et aequale. tum pax et concordia animi et magnitudo cum mansuetudine: omnis enim ex infirmitate feritas est. IV. Potest aliter quoque definiri bonum nostrum, id est eadem sententia, non iisdem conprehendi uerbis. Quemadmodum idem exercitus modo latius panditur, modo in angustum coartatur et aut in cornua sinuata media parte curuatur aut recta fronte explicatur, uis illi, utcumque ordinatus est, eadem est et uoluntas pro iisdem partibus standi: ita

sit fortis. Pinc. ci. 𝔊...𝔏4. 𝔚1. 𝔑u 𝔚o + *deinde si fortis.*

tunc pulcherrima = BGADE. 𝔑...𝔚 — *tunc.* 𝔈1....𝔚o = *tum pulch.* 𝔑...𝔚 + *et patiens anxii.* unde fieri posse *auxilii* Erm. notat. D + *et apta,* E = *corpori suo pertinentibus.* B = *pertinentium que.*

non anxie. tum aliarum rerum = BAE. G = *non auxit tamen al. r.* (mG = *et al. rer. contemplationem*). D = *non anxie tamen ad al. rer. contemplationem quae vitam.* P2. = *non anxie et ad aliarum rer. contemplationem q. v.* P4. = *non anxio cum aliarum rer. quae v.* Col. = *non anxia; cum aliarum rer. quae.* probat Grut., modo scribatur *tum.* Ort. + *tum et aliarum rerum contemplationi.* 𝔑...𝔈1. = *non anxia tamen illarum rerum quae.* 𝔈2....𝔊 = *non anxie tamen illarum rer. q.* 𝔐...𝔏3u — *aliarum.* P3. 𝔏4....𝔚o = *non anxie tamen: aliarum r. q.* E(s∾) Pinc. v. l. P2. 4. Ort. 𝔑...𝔚 = *cuiusque.* 𝔈1. 2. = *cuiuscunque.* Rell. etiam Col. P3. Pinc. ci. ∾. G = *muneribus non servatam.*

4. D(m∾)E = *Intelligis que si non.*

depulsis iis = A. BGDE 𝔑...𝔚o = *depulsis his* vel *hiis.* sGD (n.) E + *aut territant nos.* 𝔑...𝔈1. = *aut tentant nos* (𝔑 = *temptant*).

Nam voluptatibus = BGADE 𝔑...𝔚. 𝔈1....𝔚o + *Nam pro voluptatibus.* 𝔑...𝔚 = *etiam pro illis.* 𝔑...𝔊 = *aut fragilia.* B P2. 4. Ort. = *et ipsis flagitiis* om. *in.* P3. = *et hiisdem flagitiis.* Col. = *et ipsis flagitiis obnoxia.*

et aequale = BGAD (s.m.) E Gr. 𝔑...𝔈1. 𝔏4. D = *et inaequale.* 𝔈2....𝔚o (exc. 𝔏4.) = *et aequabile.* GE P4. Ort. 𝔈1....𝔊 = *et pax cum concordia.* D (m∾) = *et pax concordia.* P2. = *capax et concors est animi magnitudo.* P3. = *tunc alias cum pax et concordia.* Col. = *cum pax est. et concordia.* 𝔑...𝔚 = *et pax et c.* Rell. ∾. D(m∾) P4. — *animi.*

Cap. IV.

G(m∾) P2. 4. Tronc. Germ. 𝔑...𝔚 — *Potest ... conprehendi verbis.* B + *Potest etiam.* BmG — *quoque* post *aliter.* B = *idem eadem sententia.* mG = *cō eadem sent.* A = *non idem conpr.* mG = *non eundem compr.* mG = *et aut in cortina.* G (m∾) = *in cornua firmata.* 𝔑 = *in cornua sumata.* 𝔛𝔚 = *summata.* G = *vix illi utcunque.* G (s∾) — *et* ante *voluntas.* B G 𝔑...𝔐 = *pro eisdem partibus.*

finitio summi boni alias diffundi potest et exporrigi, alias colligi
et in se cogi. Idem itaque erit, si dixero: Summum bonum 2
est animus fortuita despiciens, uirtute laetus, aut, Inuicta uis
animi, perita rerum, placida in actu, cum humanitate multa et
conuersantium cura. Libet et ita finire, ut beatum dicamus ho-
minem eum cui nullum bonum malumque sit nisi bonus malusque
animus: honesti cultor, uirtute contentus, quem nec extollant
fortuita nec frangant. qui nullum maius bonum eo quod sibi 3
ipse dare potest nouerit. cui uera uoluptas erit uoluptatum con-
temptio. Licet, si euagari uelis, idem in aliam atque aliam fa-
ciem salua et integra potestate transferre. Quid enim prohibet
nos beatam uitam dicere liberum animum et erectum et interri-
tum ac stabilem, extra metum, extra cupiditatem positum, cui
unum bonum sit honestas, unum malum turpitudo? Cetera uilis 4
turba rerum nec detrahens quicquam beatae uitae nec adiciens,
siue auctu ac detrimento summi boni ueniens ac recedens. Hoc
ita fundatum necesse est, uelit nolit, sequatur hilaritas continua
et laetitia alta atque ex alto ueniens, ut quae suis gaudeat nec
maiora domesticis cupiat. Quidni ista bene penset cum minutis
et friuolis et non perseuerantibus corpusculi motibus? quo die
infra uoluptatem fuerit et infra dolorem erit. V. Uides autem

finito summi boni = A. BG 𝔑 ... 𝔈1. = *diffinitio s. b.* E = *differo summi boni.* D 𝔈2. ... 𝔅o = *definitio s. b.* 𝔑 ... 𝔖 = *potest et porrigi.*

Idem itaque erit = A 𝔐 ... 𝔏4. D = *Idem utique erunt.* BGD(s. m.) E Gr. 𝔑 ... 𝔖 𝔖ro ... 𝔅o = *Idem utique erit.*

2. *Libet et ita finire* = GA. BDE = *Libet itaque finire.* 𝔑 ... 𝔖 = *Libet itaque definire* (𝔑 ... 𝔈1. = *diffinire*). 𝔐 ... 𝔅o = *Libet et ita definire.* BmGDE 𝔑 ... 𝔖 = *illum cui nullum bonum.* G = *illum clui* vel *dui.* A 𝔐 ... 𝔅o ∾. B = *non extollant.* G = *non extollent.* DE 𝔑 ... 𝔖 = *non extollunt.* A 𝔐 ... 𝔅o ∾. 𝔑 ... 𝔖 = *nec frangunt.* Rell. ∾.

3. 𝔈1. ... 𝔖 = *sibi ipsi* contra iustos etiam Piuc. Gr. G — *cui vera voluptas erit.* 𝔑 ... 𝔅 = *cui natura voluntas erit.* GA (cr. ∾) P2. 4. 𝔑 ... 𝔅 = *voluptatum contentio.* D(cr. ∾) = *voluptatum contemptum.* P3. = *vol. contemptus.* BE Col. ∾. G(m ∾) — *atque aliam.* E + *atque in aliam.* 𝔑 ... 𝔖 = *nos beatum dicere.* G P3. = *vitam beatam ducere.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

cui unum bonum sit = BGADE P2. 4. Col. Ort. 𝔑 ... 𝔖 = *cui unum bonum fit hon.* 𝔐 ... 𝔅o — *sit.* quod Grutero quoque suspectum.

4. G (m ∾) = *ut detrahens quicquid.* sG ex. Fac. et Prim. = *detrahet.* D = *quicquam beatam vitam.* A(cr. ∾) = *adicies.* B(s ∾) = *sine actu.* A(cr. ∾) = *venies.*

Hoc ita fundatum = A. spectat ad *summum bonum.* BGDE = *Hoc itaque fundatum.* 𝔑 ... 𝔅o = *Hunc ita fundatum.* G = *Qui diu ista.* 𝔑 ... 𝔅 = *Quid in ista perisset bene.* 𝔈1. = *Quid ne.*

bene penset = BA. GDE 𝔈1. ... 𝔅o = *penset bene.* E 𝔑 ... 𝔅 = *cum inimicis et frivolis.* 𝔑 ... 𝔅 = *in dolore erit.*

quam malam et noxiosam seruitutem seruiturus sit quem uolu-
ptates doloresque, incertissima dominia inpotentissimaque, alter-
nis possidebunt. Ergo exeundum ad libertatem est: hanc non
alia res tribuit quam fortunae neglegentia. Tum illud orietur
inaestimabile bonum, quies mentis in tuto conlocata et sublimitas
expulsisque terroribus ex cognitione ueri gaudium grande et in-
motum comitasque et diffusio animi: quibus delectabitur non ut
2 bonis, sed ut ex bono suo ortis. Quoniam liberaliter agere
coepi, potest beatus dici qui nec cupit nec timet beneficio ra-
tionis. Quoniam et saxa timore et tristitia carent nec minus
pecudes: non ideo tamen quisquam felicia dixerit quibus non
est felicitatis intellectus. Eodem loco pone homines quos in nu-
merum pecorum et animalium redegit hebes natura et ignoratio
3 sui. Nihil interest inter hos et illa, quoniam illis nulla ratio
est, his praua et malo suo atque in peruersum sollers. Beatus
enim nemo dici potest extra ueritatem proiectus: beata ergo
uita est in recto certoque iudicio stabilita et inmutabilis. Tunc
enim pura mens est et soluta omnibus malis, cum non tantum
lacerationes, sed etiam uellicationes effugerit, statura semper
4 ubi constitit ac sedem suam etiam irata et infestante fortuna uin-

Cap. V.

G = *quoniam malum*. D(s.m.) = *mala*.

noxiosam servitutem = BGADE Col. Ort. (Col. Ort. = *subiturus sit*, quod probat Grut.). D(s.m.) = *noxiosa servitute*. P2. 𝔑 ... 𝔚o = *noxiam servitutem*. P3. = *quam mala et noxia servitute serviturus*. P4. = [*noxiam servitutem?*] *servaturus*. D(s∾) — *sit* post *serviturus*. G (s.m.) 𝔑 ... 𝔚 = *quae voluptates*. E = *voluptas*. P4. = *incertissima dominis potentissima*. 𝔑 ... 𝔚 = *incertissima divina*. Germ. = *incertissimi domini*. 𝔐 = *incertissimae dominae impotentissimaeque* contra mstos etiam Gr. Lips. ci. = *inertissima*. BG 𝔑 ... 𝔚 = *alterius possidebunt*. mG = *alterne*. D(cr.∾) E = *possidebuntur*. G(s.m.) = *hanc nunc alia res*. G = *Tunc illud*. 𝔑 ... 𝔊 = *oritur*.

in tuto conlocata = BADE (BDE = *coll.*). G = *in tuto collata*. 𝔑 ... 𝔚 = *in tuto collocare*. 𝔈1. ... 𝔚o = *in tuto collocatae*. P3. = *expressisque terroribus*. G(m∾) D (m∾) E quidam codd. Pinc. P4. Trist. Scal. = *expulsisque doloribus*. sG = *expulsisque coloribus*. Pinc. ci. m𝔊 = *expulsisque erroribus*. P2. 𝔑 ... 𝔈1. = *comitansque*. P3. = *communicasque et diffusio*. G(s∾) = *delectabimur*. G(m∾) — *suo* post *bono*.

2. A = *nec tristitia*. sA = *nec non tristitia*. DE = *in numero pecudum*. 𝔏4. = *in numero pecorum*. G(m∾) = *habes natura*. A(s.m.) D = *ignorantia sui*.

3. G = *illis mala ratio est*. 𝔐 = *his parva et malo* contra mstos etiam Gr.

extra veritatem. Ruhk., noli, inquit, emendare *virtutem*. *veritas* enim est h. l. rectum certumque iudicium. GADE = *quae non tantum*. B𝔑 ... 𝔚o ∾. sG = *sed et vellicationes*. D (m∾) — *sed etiam vellicationes*.

4. G = *ubi consistit*. G = *irata est et festante*. mG = *etiam*

dicatura. Nam quod ad uoluptatem pertinet, licet circumfundatur undique et per omnes uias influat animumque blandimentis suis leniat aliaque ex aliis admoueat quibus totos partesque nostri sollicitet: quis mortalium cui ullum superest hominis uestigium per diem noctemque titillari uelit, deserto animo corpori operam dare? VI. Sed animus quoque, inquit, uoluptates habebit suas. Habeat sane sedeatque luxuriae et uoluptatum arbiter, inpleat se eis omnibus quae oblectare sensus solent. deinde praeterita respiciat et exoletarum uoluptatum memor exsultet prioribus futurisque iam inmineat ac spes suas ordinet, et dum corpus in praesenti sagina iacet, cogitationes ad futura praemittat: hoc mihi uidebitur miserior, quoniam mala pro bonis legere dementia est. Nec sine sanitate quisquam beatus est 2
nec sanus cui futura pro optimis adpetuntur. Beatus ergo est iudicii rectus. beatus est praesentibus qualiacumque sunt contentus amicusque rebus suis. beatus est is cui omnem habitum

infestante. BA = *quod ad volu n tatem.* G (m∾) — *pertinet.*

e t per omnes vias = AmD. BGDE ℜ . . . 𝔅o — *et.* B = *blandimentis s u i i s leniat.* P2. = *l i niat.* P3. 4. = *le v iat.* ℜ . . . 𝔅 = *alia q u a e ex aliis.* A (s.m.) = *a m moveat.* D = *a m mo n eat.* E = *admo n eat.* BGE = *tot a s partes q u a e.* D (m∾) ℜ . . . 𝔅 = *quibus tot a s q u e partes nostri soll.* (ℜ . . . 𝔅 = *sollicit e n t*). P2. = *quibus n o s tot a s q u e partes nostri.* P3. + *quibus totos partesque p a r s q u a m nostri.* P4. Ort. = *quibus tot a s partesque nostri.* Col. = *quibus tot a s partes nostri.* . 𝔈1. . . . 𝔐ℜ = *quibus tot a s q u o q u e partes nostri.* A Pinc. v. l. ∾. D + *sollicitet. n o n c u r a t. quis.* E + *sollicitet. N o n c u r a t quis.* 𝔈1. = *sollicit e n o n c u r a t. Quis.* G (cr.∾) D (cr.∾) E P4. Col. Ort. = *cui n u l lum superest.* P2. 𝔅2. = *n i s i cui n u l lum superest.* BA P3. ℜ . . . ℜu 𝔅o ∾.

Cap. VI.

Sed animus quoque = BGADE. ℜ . . . 𝔅o + *Sed e t animus quoque.* P2. Col. = *inq u i s.* G (n.) + *e t habebit.*

s e d e a tque = BGADE ℜ . . . 𝔏4. 𝔊ro . . . 𝔅o = *c e d a tque.*

eis omnibus quae = BGAD(s.m.) E (E = *omnibus q u e*). D + *eis o m n i bus omnibusque.* ℜ . . . 𝔅o = *omnibus eis quae.* G (cr.∾) = *et exole r a t u m voluptatum.*

ac spes suas ordinet = BA. GDE ℜ . . . 𝔅o = *ac spes ordinet suas.*

futura praemittat. Ab his verbis incipit V, cui folium est exsectum. Lips. ci. = *ad futur a m.* V = *h i c mihi.*

videb i t u r miserior = BGVA P2. 3. Col. ℜ . . . 𝔅. E = *vid e t u r* om. *miserior.* DP4. Ort. 𝔈1. . . . 𝔅o = *vi d e t u r miserior.* mD = *c e r t e vi d e t u r miserior.* BG — *legere.* Ort. = *bonis e g e r e dem. e.* P = *bonis a p p e t e r e dem. e.* P2. ℜ . . . 𝔖 = *bonis a m p l e c t i dem. e.*

2. BV Col. P2. 3. 4. ℜ . . . 𝔅 — *sine* ante *sanitate.* non improbat Grut. GADE ∾. BDE P2. 4. = *quisq u i s beatus est.* Ort. ℜ . . . 𝔅 = *quisq u e.* V — *nec sanus.*

cui f u tura = BGVADE ℜ . . . 𝔅. 𝔈1. . . . 𝔅o = *cui o f futura.*

Beatus ergo est = BGAD. VE ℜ . . . 𝔅o = *Beatus est ergo.* V = *qualiacunque s i n t.*

beatus e s t is = BGVAD Trist. Scal. ℜ. E — *is.* 𝔗𝔈2. . . . 𝔅o — *est.* 𝔅𝔈1. = *beatus h i s cui.* A + *habitumq u e.*

rerum suarum ratio commendat. uidet et in illis qui summum
bonum dixerint quam turpi illud loco posuerint. Itaque negant
posse uoluptatem a uirtute deduci et aiunt nec honeste quemquam
uiuere, ut non iucunde uiuat, nec iucunde, ut non honeste quo-
3 que. Non uideo quomodo ista tam diuersa in eamdem copulam
coniciantur. Quid est, oro uos, cur separari uoluptas a uirtute
non possit? uidelicet quia omne bonis ex uirtute principium
est: ex huius radicibus etiam ea quae uos et amatis et expetitis
oriuntur. Sed si ista indiscreta essent, non uideremus quaedam
iucunda, sed honesta: quaedam uero honestissima, sed aspera,
per dolores exigenda. VII. Adice nunc quod uoluptas etiam
ad uitam turpissimam uenit: at uirtus malam uitam non admit-

videt et in illis qui summum bonum dixerint = A. i. e. homo iudicii rectus videt etiam, quam turpi loco summum bonum posuerint ii, qui hoc in illis (voluptatibus) esse dixerint. B P2. 3. 4. = *Videat et in illis* [P2. 3. = *hiis*] *qui summum bonum dixerint.* G = *Videat et in illis qui summum* [m *bonum*] *dixerint.* V = *Videat et qui summum bonum in hiis dixerunt quam illud turpi loco posuerint.* D = *Videat* [m *Videte*] *et in illis qui summum bonum voluptatem dixerunt quam turpi illud loco* [Dal. =] *posuerunt.* E = *Videant et in illis qui summum bonum voluptatem dixerunt* [= Col.] *quam turpi illud loco posuerunt.* Ort. = *Vide atque in illis qui.* Scal. = *Videant et illi.* ℜ ... 𝔅 = *Videant et in illis* ∾. 𝔈1. 2. = *Vide autem et in illis qui summum bonum voluptatem dixerint.* Ex. Fac. et Prim. = *Videant qui in his summum bonum dixerunt.* 𝔈𝔊 = *Videant qui in his summum bonum voluptatem dixerunt.* 𝔐 ... 𝔅o = *Videant et illi, qui summum bonum voluptatem dixerunt.* V = *voluptatem posse.* G P4. Ort. ℜ ... 𝔈2. + *et a virtute.* P2. + *etiam a virtute.* Rell. etiam Pinc. v. l. P3. Col. ∾.

deduci = BGVADE Gr. ℜ ... 𝔈2. Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔅o = *diduci.* V = *vivere quemquam.* Ort. = *ut non iucunde vivat, nec iucundus ut non honeste quoque.* E = *vivat. nec iocundum ut non honeste quoque.* ℜ ... 𝔅 = *nec honeste quemque vivere ut non iocunde, ut non honeste quoque* rell. om. 𝔈1. 2. = *nec honeste quemquam vivere ut non iucunde, nec iucunde ut non honeste quoque.* 𝔊 ... 𝔏𝔍u = *nec honeste quemquam vivere, ut non iucunde; nec iucunde, ut non honeste vivat* om. *quoque.* Rell. etiam Bong. Pinc. Gr. ∾.

3. *ista tam diversa* = 𝔐 ... 𝔏4. Non dubito, quin Mur. hanc scripturam ex nostro A duxerit, qui habet *istam diversa.* BGVA(s.m.) DE ℜ ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o — *tam.* probat Gron.

quia omne bonis ex virtute = B AD (s.m.) Bong. P2. Col. G Ort. = *quia omne bonum ex virtute* [= DE P4.] *praecipuum est.* Tronc. = *omne bonum.* Scal. = *praecipuum est.* V = *quia omne boni ea virtute.* P3. ex. Fac. et Prim. 𝔅2. = *quia omne boni ex virtute.* ℜ ... 𝔈2. = *quod omne bonis ex virtute.* 𝔊 ... 𝔐u 𝔅o = *quod omne boni ex virtute.* E — *ea* post *etiam.* BG (m∾) = *amatis et expeditis.* V = *appetitis.* DE = *tamen videremus.*

quaedam iucunda, sed honesta = A P2. 3. BG P4. Ort. ℜ ... 𝔅 = *quaedam iucunda et honesta.* VE 𝔈1. ... 𝔅o + *quaedam iucunda sed non honesta.* D Col. = *quaedam iucunda sed inhonesta.* BG (s∾) A = *honestissime.*

per dolores = BGADE Bong. ℜ ... 𝔈1. VsD 𝔈2. ... 𝔅o + *et per dolores.*

Cap. VII.

ℜ = *Addice nunc.* 𝔐 ... 𝔏𝔍u = *Addite nunc* contra mstos etiam

**tit. et infelices quidam non sine uoluptate, immo ob ipsam uo-
luptatem sunt: quod non eueniret, si uirtuti se uoluptas inmi-
scuisset qua uirtus saepe caret, numquam indiget. Quid dissi-
milia, immo diuersa conponitis? Altum quiddam est uirtus, ex-
celsum et regale, inuictum, infatigabile: uoluptas humile, ser-
uile, inbecillum, caducum, cuius statio ac domicilium fornices
et popinae sunt. Uirtutem in templo conuenies, in foro, in 2
curia, pro muris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas
habentem manus: uoluptatem latitantem saepius ac tenebras
captantem circa balinea ac sudatoria ac loca aedilem metuen-
tia, mollem, eneruem, mero atque unguento madentem, pal-
lidam aut fucatam et medicamentis pollinctam. Summum bonum 3
inmortale est, nescit exire. nec satietatem habet nec poeniten-
tiam: numquam enim recta mens uertitur nec sibi odio est. nec
quicquam mutauit optima. At uoluptas tunc cum maxime dele-
ctat exstinguitur. non multum loci habet: itaque cito inplet et
taedio est et post primum inpetum marcet. Nec id umquam cer-
tum est cuius in motu natura est. ita ne potest quidem ulla eius**

Gr. P2. — *immo ob ipsam voluptatem.* 𝔗...𝔈2. = *ab ipsa voluptate sunt.* P3. = *ad ipsam v.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P4. Col. Ort. ∾. V = *si se voluptas virtute sustentaret.* BGV (m∾) 𝔗...𝔈l. = *quia virtus saepe.* V + *Quid et dissimilia.* G = *Altum quidem est.*

excelsum et regale = BGVADE Gr. 𝔑...𝔊𝔚2. (B = *regnale*). 𝔐...𝔑𝔲𝔙𝔬 — *et.* D = *imbecille.* V = *et domicilium.*

2. *convenies* = A Bong. VmG = *in templo venientem.* BGDE 𝔗...𝔙𝔬 = *invenies.* D (m∾) — *muris...voluptatem.* B = *calas habentem.* sE P2. Col. = *callas habentem.* P3. = *call'as habentem.* A = *gallas habentem.* Bong ex Cui. = *g'allas habentem.* VmG + *manus invenies.* V + *voluptatem vero.* V — *saepius ac.* G = *ac tenebris.*

circa balinea = A. BGVA(s.m.) DE 𝔗...𝔙𝔬 = *circa balnea.* V = *atque sudatoria.* G Scal. + *etiam mollem.*

pallidam aut fucatam = mGA ex. Fac. et Prim. P3. Col. 𝔊𝔊 𝔏4.... 𝔙𝔬. B = *pallidam aut fuscatam.* P2. 4. = *callidam aut fucatam.* G = *calidam aut frigidam.* V = *pallidam atque fucatam.* D 𝔗... 𝔈2. = *pallidam ac fucatam.* E 𝔐 ...𝔏𝔷𝔲 = *pallidam, fucatam.*

pollinctam = A libri Mur. vetus ex. Steph. (Prood. II, 10.) 𝔐. BGVDE Gr. 𝔗...𝔊𝔏...𝔙𝔬 = *pollutam.*

3. Cod. Lips. = *nescit escire.* E = *nescit excidere.* A = *nec satietatem habet nec patientiam.* cui voci inscripta sunt haec. *i. e. non patitur.* 𝔗...𝔊 — *enim* post *numquam* contra mstos etiam Bong. 𝔈2. ...𝔊 = *recta mens uritur* contra mstos etiam Bong.

nec quicquam mutavit optima = B GVA Bong. P3. 4. Ort. 𝔐...𝔚1. E = *nec quisquam mutavit optima.* Col. = *nec quicquam mutabit optima.* D + *nec quicquam mutavit quia semper semper secuta est optima.* P2. 𝔗...𝔊𝔑𝔲...𝔙𝔬 + *nec quicquam mutavit, quia semper secuta est optima.* Gron. ci. = *nec quicquam mutavit a primo.* G = *ac voluptas.* 𝔊 = *Aut voluptas.*

non multum = VA. BGDE 𝔗 ...𝔙𝔬 = *Nec multum.* E = *multum ioci habet.* D (m∾) — *et* ante *taedio.* V = *marcet impetum.* D = *ita nec potest quidem nulla.* 𝔗...

esse substantia quod uenit transituе celerrime in ipso usu sui periturum. Eo enim peruenit ubi desinat, et dum incipit, spectat ad finem/ VIII. Quid, quod tam bonis quam malis uoluptas inest? nec minus turpes dedecus suum quam honestos egregia delectant. Ideoque praeceperunt ueteres optimam sequi uitam, non iucundissimam, ut rectae ac bonae uoluptatis non dux, sed comes sit uoluptas. Natura enim duce utendum est: hanc ratio obseruat, hanc consulit. Idem est ergo beate uiuere et
2 secundum naturam. Hoc quid sit iam aperiam: Si corporis dotes et apta naturae conseruabimus diligenter et inpauide tamquam in diem data et fugacia, si non subierimus eorum seruitutem nec nos aliena possederint, si corpori grata et aduenticia eo nobis loco fuerint quo sunt in castris auxilia et armaturae leues. Seruiant ista, non imperent: ita demum utilia sunt menti. Incorruptus uir sit externis et insuperabilis miratorque tantum sui, fidens animo atque in utrumque paratus artifex uitae. Fiducia eius non sine scientia sit, scientia non sine constantia: ma-
3 neant illi semel placita nec ulla in decretis eius litura sit. Intellegitur, etiam si non adiecero, conpositum ordinatumque fore talem uirum et in iis quae aget cum comitate magnificum. Erit

𝔈 = *Ita non potest quidem ulla.* 𝔊 = *Ita non potest quidem nulla.* E — *ita ne . . . quod venit.* V = *eius ulla esse.* 𝔈1. 2. 𝔅1. 𝔑u 𝔅o = *transitu celerrime* contra mstos etiam Pinc. Gr. V 𝔗 . . . 𝔊 = *ubi desinit.* D (m∾) — *et* ante *dum.*

Cap. VIII.

D = *voluntas inest.* G (s∾) = *turpis.* BG P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. — *suum* post *dedecus.* Rell. etiam Pinc. P3. Col. ∾. GVA = *delectat.* V = *veteres praeceperunt.* B = *perceperunt.*

sit voluptas = VA. BGDE 𝔗 . . . 𝔅o = *voluptas sit.* V + *et beate vivere.* BG = *Hoc quod sit iam.*

2. G = *et apte nature.* V = *et acta naturae.* BA = *in diem datam.* Col. = *in diem data et fugitiva.* V = *servitutem eorum.* V = *grata et advenientia.* P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *et armatura levis.* P3. = *et armatura leves.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G(m∾) = *nec imperent.* G = *ita deinde utilia.* V = *utilia sint.* G(cr.∾) = *sunt mentiti.* G V P4. Ort. = *vir sit exterius.* P3. = *vir sit interritus.* BG P2. 4. 𝔗 . . . 𝔊 = *miratorque sui tantum.* Col. = *imitaturque tantum veri.*

fidens animo = BGVADE P2. 3. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 (𝔊 = *fidet*). 𝔐 . . . 𝔅o = *fidens animi.* GD (cr.∾) = *utrinque paratus.* Ort. = *in utraque paratus.* P4. = *atque utrumque paratus.* P2. = *ad utrumque paratus.* A(s∾) = *partus.*

scientia non sine constantia = BGVADE Pall. Ort. 𝔊ro . . . 𝔅o. Col. = *Fiducia eius neu scientia sit, non sine constantia.* 𝔗 . . . 𝔏4. — *scientia.* BG(s∾)ADE 𝔗𝔅 = *illi semel placida.* V = *in eius decretis.* A = *litora sit* (s.m. *sint*). D(cr.∾) E (cr.∾) = *litura sint.* G = *libera sit.* mG = *littera sit.*

3. E = *forte talem virum.*

in iis quae = A. VE = *in hiis quae.* BGD 𝔗 . . . 𝔅o = *in his quae.* A = *magnificum erat vera.* *Ratio*

uera ratio sensibus insita et capiens inde principia: nec enim habet aliud unde conetur aut unde ad uerum inpetum capiat, in se reuertatur. Nam mundum quoque, cuncta conplectens rectorque uniuersi deus in exteriora quidem tendit, sed tamen in totum undique in se redit. Idem nostra mens faciat, cum secuta 4
sensus suos per illos se ad externa porrexerit: et illorum et sui potens sit. Hoc modo una efficietur uis ac potestas concors sibi et ratio illa certa nascetur non dissidens nec haesitans in opinionibus conprehensionibusque nec in persuasione. Quae cum se disposuit et partibus suis consensit et, ut ita dicam, concinuit, summum bonum tetigit. Nihil enim praui, nihil lubrici 5
superest. nihil in quo arietet aut labet. Omnia faciet ex imperio suo nihilque inopinatum accidet: sed quicquid agetur in

senibus inrita. D = *magnificum erit vera* [m *errat natura. Ratio vero*] *sensibus insita.* E = *magnificum errat* [n.] *vera ratio vera* [n.] *senibus indita.* B = *magnificum erat actum. vera ratio vera senibus irrita.* G = *erat* [s *actum*] *vera ratio vera* [cr. *vero*] *senibus* [s *sensibus*] *irrita et* [hoc n.] *capiens* (s *capiat*). V = *magnificentie acturum vera ratio vero irrita est.* P3. = *magnificum erat, alias acturum vera, nam ratio nam senibus irrita.* P4. Ort. = *magnificum. Erat vera ratio vera senibus irrita.* Col. = *magnificaturum vera. Ratio ubi a sensibus irritata.* P2. 𝔗...𝔚o ∾. G(s.m.) VP3. — *ad* ante *verum impetum.* Col. = *aut unde verum impetu capiat.* mG Ort. = *impetum quam ut in se revertatur.* 𝔗...𝔚o + *et in se revertatur* contra mstos etiam Gr.

Nam mundum quoque, cuncta conplectens = BGA P4. Ort. + *Nam mundum quoque a cuncta complectens.* unde Grut. ci. + *Nam mundum quoque ac cuncta complectens.* quod fere probo. V = *Nam mundum cunctaque complectens.* E = *Nam mondum quoque cunota rectorque universi* om. *complectens.* DP2. 3. Col. 𝔗...𝔚o = *Nam mundus quoque* ∾. 𝔗...𝔈2. = *tendit et redit* rell. om. contra mstos etiam Pinc. Gr. DE = *reddit.*

4. A (cr. ∾) = *ad externam.* 𝔗...𝔈2. = *porrexit* contra mstos etiam ex. Fac. et Prim. Gr.

et sui potens sit. Hoc modo = BG VA P2. 3. 4. Col. Ort. 𝔗...𝔈2. D + *et sui potens sit. et ut ita dicam conitiat* [s.m. *connitiat*] *summum bonum. Hoc modo.* E + *et sui potens sit. et ut ita dicam convinciat summum bonum. Hoc modo.* Ex. Francisc. 𝔊...𝔚o + *et sui potens sit; et* (*ut ita dicam*) *devinciat* [𝔊 = *devincat*] *summum bonum. Hoc modo.* V = *efficitur una vis et potestas sibi concors.* GD (cr. ∾) E = *et ratio illi certa.* 𝔗...𝔈2. = *non diffidens nec.* Col. = *non dissuadens nec.*

nec in persuasione = VA Col. P3. BGDE 𝔗...𝔚o + *nec in sua persuasione.* D (m ∾) E — *cum* ante *se disposuit.* 𝔗...𝔊 = *se disponit.*

concinuit = A 𝔐R...𝔚o. Col. = *continuit.* BGV Pall. Ort. 𝔗...𝔊 = *concinit.*

5. B = *Nihil enim* $\overset{a}{p}$*tu.* G(m ∾) = *nihil subici* [cr. *subiti* = P2. Tronc. Scal. 𝔗...𝔈2.] *superest.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. A (s ∾) = *nihil in quo ariet.* mGV Ort. = *arietet aut labatur.* P3. = *aut labat, vel labatur.* V — *ex* ante *imperio.* G (s et m ∾) = *nihilque opinatum faciet. sed.* B + *faciet et allia lictera accidet.*

sed quicquid agetur = BGVADE

bonum exibit facile et parate et sine tergiuersatione agentis. Nam pigritia et haesitatio pugnam et inconstantiam ostendit. Quare audaciter licet profitearis summum bonum esse animi concordiam. Uirtutes enim ibi esse debebunt ubi consensus atque unitas erit: dissident uitia. IX. Sed tu quoque, inquit, uirtutem non ob aliud colis, quam quia aliquam ex illa speras uoluptatem. Primum non si uoluptatem praestatura uirtus est, ideo propter hanc petitur: non enim hanc praestat, sed et hanc, nec huic laborat, sed labor eius, quamuis aliud petat, hoc quoque adsequetur. Sicut in aruo quod segeti proscissum est aliqui flores internascuntur: non tamen huic herbulae, quamuis
2 delectet oculos, tantum operis insumptum est. aliud fuit serenti propositum, hoc superuenit: sic et uoluptas non est merces nec causa uirtutis, sed accessio. nec quia delectat, placet, sed si placet, et delectat. Summum bonum in ipso iudicio est et habitu optimae mentis: quae cum suum inpleuit et finibus se suis cinxit, consummatum est summum bonum nec quicquam amplius desiderat. Nihil enim extra totum est, non magis quam ultra

Gr. 𝔗 . . . 𝔅o = *sed quicquid aget.* P2. — *in* ante *bonum.* P3. = *in bonum exiit.* A = *facile et parte* (s id est *parate*). G — *et haesitatio pugnam.* VP3. = *ostendunt.* P2. = *offendit.*

audaciter = BA. GVDE 𝔗 . . . 𝔅o = *audacter.* D (n.) + *et licet.* G = *animum concordiam.* G (s∾) = *debebant.* G(m∾) — *unitas.* V mG = *discedent vitia.* 𝔗𝔅 = *discident.*

Cap. IX.

VP3. Ort. = *Sed tu quoque dicis.* P2. Col. 𝔗 . . . 𝔖 = *inquis.* P4. = *Si tu quoque inquid.* B = *ab aliud.* G = *quia aliquem ex illa.* G (m∾) — *Primum non si voluptatem.* D (m∾) E — *non* post *Primum.* G = *praestituram.* G(s.m.) V = *praestitura.* Rell. ∾. Col. = *non enim ut hanc praestat ne huic laborat.* Ort. = *Non enim hanc praestat, sed habet nec huic laborat.* G (s∾) — *et* post *praestat, sed.* D (m∾) P2. 𝔗 . . . 𝔈2. — *et hunc.* E = *si hanc nec.* V — *hanc nec.* Rell. etiam exx. correctiora Pinc. P3. 4. Col. ∾.

aliud petat = BGVADE 𝔗 . . . 𝔖 𝔅1. . . . 𝔅o. 𝔐 . . . 𝔖ro = *aliud petet.* VE = *assequitur.* V + *Sicut et in arvo.* D = *Sic in arvo.* Apud G *Sicut* in litura est. 𝔗 = *Sicut in auro quod.* 𝔅𝔈1. = *Sicut in agro quod.* BA 𝔈1. = *segeti pro cissum est.* mGV P3. Ort. 𝔗𝔅 = *pro cisum.* mG P4. = *praecisum.* Scal. = *praescissum.* G = *s. percussum est.* P2. = *s. pretiosum est.* DE Col. ∾. G = *tantum opus.*

2. *sic et voluptas* = BGVDE Gr. 𝔖ro . . . 𝔅o. A = *si cum voluptas.* 𝔗 . . . 𝔏4. — *et.* G + *delectat et placet.*

sed si placet, et delectat = VA. BGDE 𝔗 . . . 𝔅o = *sed quia placet, delectat.* E — *in* ante *ipso iudicio.*

quae cum suum inplevit = BGVA Pinc. ex. domest. P3. 4. Col. Ex. Fac. et Prim. = *quem cum implevit.* P2. 𝔗 . . . 𝔖 𝔖ro . . . 𝔅1. = *quae cum sinum implevit.* Ort. + *quae cum sinum suum implevit.* DE cod. optimus Lips. 𝔐 . . . 𝔏4. + *quae cum suum habitum implevit.* Lips. ci. 𝔐u . . . 𝔅o + *quae cum suum ambitum implevit.* BG 𝔗 . . . 𝔖 = *Nihil est extra totum.* D (m∾) E — *enim* post *totum.* B = *ut magis quam.*

finem. Itaque erras, cum interrogas quid sit illud propter quod
uirtutem petam: quaeris enim aliquid supra summum. Interro- 3
gas quid petam ex uirtute? ipsam. nihil enim habet melius,
ipsa pretium sui. An hoc parum magnum est? Cum tibi dicam,
Summum bonum est infragilis animi rigor et prouidentia et sub-
tilitas et sanitas et libertas et concordia et decor: aliquid etiam-
nunc exigis maius ad quod ista referantur? Quid mihi uolupta-
tem nominas? Hominis bonum quaero, non uentris qui pecu-
dibus ac beluis laxior est. X. Dissimulas, inquit, quid a me
dicatur: ego enim nego quemquam posse iucunde uiuere, nisi
simul et honeste uiuit. quod non potest mutis contingere ani-
malibus nec bonum suum cibo metientibus. Clare, inquit, ac
palam testor hanc uitam quam ego iucundam uoco non sine ad-
iecta uirtute contingere. Atqui quis ignorat plenissimos esse
uoluptatibus uestris stultissimos quosque? et nequitiam abundare
iucundis animumque ipsum non tantum genera uoluptatis praua,
sed multa suggerere? In primis insolentiam et nimiam aestima- 2
tionem sui tumoremque elatum super ceteros et amorem rerum

V = *erras itaque*. G(m∾) V — *illud* post *quid sit*. V = *virtutem petas*. GD(m∾) D — *enim* post *quaeris*.

3. DE + *et interrogas*. Pinc. v. l. = *interrogans quid petam*. G Ort. 𝔗...𝔊 = *extra virtutem ipsam*. V Col. P3. = *ex virtute ipsa*. P2. 4. = *quid petam extra fortunam ipsam* (? nam idem Grut. male laudat ex 𝔈2.).

nihil enim habet melius, ipsa pretium sui = VA P2. 3. 4. Col. 𝔊ro ... 𝔚o. BG = ∾ *pretii sui*. D = *nihil enim habet aliud melius ipsa precii* [cr. *precium*] *sui*. E + *nihil enim habet melius. Est enim ipsa pretium sui*. 𝔗...𝔊 + ∾ *pretium sui est*. 𝔐...𝔏4. = *nihil enim est melius: ipsa pretium sui est*. DE P2. 4. Ort. 𝔗...𝔊 = *infrangibilis animi rigor*. Rell. etiam P3. Col. ∾. G = *rigor et prudentia*. 𝔗...𝔊 — *et* ante *subtilitas*. D (cr. ∾) E = *et subtili*. 𝔐 — *et subtilitas* contra mstos etiam Gr. D (m∾) — *et* ante *libertas*. E — *et concordia*. 𝔗...𝔏𝔍u — *et* ante *concordia* contra mstos etiam Gr. B = *et nunc exigis*. 𝔈2. ... 𝔚o = *etiamnum* contra mstos. G = *exigit*. BGD(cr.∾) E 𝔗...𝔈1. = *referuntur*. BV = *quod mihi voluptatem*.

Cap. X.

E (n.) = *P usimulas*. 𝔗𝔚 = *Dissimulas nunquid*. P2. = *inquis*. Ort. — *inquit*. G — *quid* post *inquit*.

vivit = BGADE Scal. VA(s.m.) 𝔗...𝔚o = *vivat*. G = *cito metientibus*. *clara*.

inquit = VAE exx. Francisc. Fac. et Prim. P3. Col. 𝔖𝔊. BD = *inquid*. GmD P2. 4. Ort. 𝔗...𝔈2. 𝔐...𝔚o = *inquam*. V — *ergo* ante *iucundum*. A = *non si adiecta*.

Atqui quis. Ita scribere non dubitavi. A = *At quiquis*. BGE 𝔗𝔚 = *At quisquis*. VD 𝔈1....𝔚o = *At quis*. V Pall. = *voluptatibus nostris*. BG P2. 4. = *stultissimos quoque*. 𝔗...𝔊 — *quosque*. AE P3. 4. Col. Ort. — *non tantum*. quod ferri potest, si scribatur: *et multa*. Gron. ci. = *animumque ipsum genera voluptatum* [an *voluptatis*?] *prava sed et multa*. BG = *sed multa suggere*.

2. GV = *insolertiam et nimiam*. E = *violentiam et iniuriam*. VD (cr.∾) E 𝔗𝔚 = *timoremque*.

super ceteros = BGVADE 𝔗𝔚. 𝔈1....𝔚o = *supra ceteros*.

suarum caecum et inprouidum, delicias fluentis et ex minimis ac puerilibus causis exsultationem, iam dicacitatem ac superbiam contumeliis gaudentem, desidiam dissolutionemque segnis animi indormientis sibi. Haec omnia uirtus discutit et aurem peruellit et uoluptates aestimat, antequam admittat: nec quas probauit magni pendit (utique enim admittit) nec usu earum, sed temperantia laeta est. temperantia autem cum uoluptates minuat, summi boni iniuria est. Tu uoluptatem conplecteris, ego conpesco. tu uoluptate frueris, ego utor. tu illam summum bonum putas, ego nec bonum. tu omnia uoluptatis causa facis, ego nihil. Cum dico me nihil uoluptatis causa facere, de illo loquor sapiente cui soli concedis uoluptatem. XI. Non uoco autem sapientem supra quem quicquam est, nedum uoluptas. Atqui ab hac occupatus quomodo resistet labori et periculo, egestati et tot humanam uitam circumstrepentibus minis? quomodo conspectum mortis, quomodo doloris feret? quomodo mundi fragores et tantum acerrimorum hostium? an molli aduersario uictus? Quicquid uoluptas suaserit faciet. Age, non uides quam multa suasura sit? Nihil, inquit, poterit turpiter suadere, quia adiuncta uirtuti est. Non uides iterum quale sit summum

fluentis et ex = ABVDE (BVDE = *fluentes*). etiam Gr. = *et ex minimis*. G = *fluentes ex ex*. 𝔗 ... 𝔅 = *fluentes ex*. V = *puerilibusque causis* [Col. =] *exsultantem*. Col. — *iam*.

dicacitatem ac superbiam = BGVA DE Pinc. v. l. Gr. 𝔗 ... 𝔐 + *dicacitatem et loquacitatem ac superbiam*. 𝔏 ... 𝔅o = *dic. et superbiam*. D (cr.∾) E = *animi in tormentis sibi*.

3. E = *virtus excutit*. BG(cr.∾) VAE P3. = *nec quasi probavit*. unde olim videbatur restituendum: *nec quas inprobavit*. Col. + *nec quas si probavit*. Ex. Franc. — *nec quas ... admittit*. D P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔅o ∾. D (m∾) — *temperantia laeta est*. D (m∾) E — *bonum* post *summum*. B — *nec* ante *bonum*. V = *voluptatis causa omnia*. BGA — *facere* post *voluptatis causa*. de quo vide. D(m∾) — *sapiente ... quicquam* (XI, 1.). Col. = *concedo voluptatem*.

Cap. XI.

B = *necdum*. A 𝔗 ... 𝔊1. = *At qui ab hac*. E P2. 4. Scal. Trist. = *At ab hac*. Ort. = *Ac ab hac*. D = *At* [m *qui*] *ob hanc*. Rell. etiam P3. Col. ∾.

et periculo = BGVADE. 𝔗 ... 𝔅o = *ac periculo*. D + *et egestati*.

doloris = BGVA (Pall. Col.) 𝔗 ... 𝔑u 𝔅o. DE Ort. 𝔅2. = *dolores*. non improbat Grut. sG = *ferret*. BGV = *fert*. V = *et tot acerrimorum*. 𝔗 ... 𝔊 — *tantum*. G (m∾) — *hostium*.

an molli adversario victus = BA mD. GD P4. = *aut molli adv. v.* V P3. Col. = *a molli adv. v.* P2. Ort. 𝔗 ... 𝔊ro 𝔐 (ed. Par.) = *tam molli adv. victus*. 𝔐 (ed. Comm.) 𝔅1. ... 𝔅o = *a tam molli adv. v.* V = *Aie non vides*.

Nihil, inquit = BGVADE (D = *inquid*). mD 𝔗 ... 𝔅o = *Nihil, inquis*.

turpiter suadere = BGVADE. 𝔗 ... 𝔅o = *suadere turpiter*.

Non vides = BGVADE. 𝔗 ... 𝔅o + *Non tu vides*.

bonum cui custode opus est, ut bonum sit? Uirtus autem quo- 2
modo uoluptatem reget quam sequitur, cum sequi parentis sit,
regere imperantis? a tergo ponis quod imperat? Egregium au-
tem habet uirtus apud nos officium uoluptates praegustare. Sed
uidebimus an apud quos tam contumeliose tractata uirtus est
adhuc uirtus sit: quae habere nomen suum non potest, si loco
cessit. interim, de quo agitur, multos ostendam uoluptatibus ob-
sessos in quos fortuna omnia munera sua effudit, quos fatearis
necesse est malos. Adspice Nomentanum et Apicium, terra- 3
rum ac maris, ut isti uocant, bona conquirentis et super men-
sam recognoscentis omnium gentium animalia. Uide hos eos-
dem e suggestu rosae spectantis popinam suam, aures uocum

A = *cui custodem*. G (cr. ∾) = *cui custodes*.

2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *quam sequatur*. V + *regere vero*.

a tergo ponis = Col. Scal. Tronc. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔚2. BGVAD (s.m.) Pall. = *at ergo ponis*. Ort. = *Ac ergo ponis*. DE = *At ergo potius quod imperat*. 𝔈2. . . . 𝔑u 𝔅o = *A tergo ponitis*.

Egregium autem habet virtus apud vos = BAE exx. Franc. Fac. et Prim. P3. Ort. 𝔏4. D Col. — *autem* post *Egregium*. V = ∾ *apud vos habet virtus*. P2. = *Egregium est autem virtutis apud vos*. G — *habet*. P4. = *Egregium autem virtus apud nos*. 𝔗 . . . 𝔅o (exc. 𝔏4.) = *Egregium autem virtutis apud vos* (𝔗 . . . 𝔊 = *apud nos*). 𝔗 . . . 𝔊 = *voluptates praestare* contra mstos etiam Bong. exx. Franc. Fac. et Prim. Gr. V = *contumeliose virtus tentata*.

3. A = *Nomentanum et Apicum*. VE = *Momentanum* [= P3. 4. Col. Ort.] *et Apicum*. BG = *Momentanum et Apicium*. D = *Momentanum et Apicion* (hoc cr. ∾). P2. = *Momentarium*. 𝔗𝔚 = *Momentaneum et Rapicium*. V = *et maris*.

conquirentis et super mensam recognoscentis = BGVADE (D p.m. = *conquerentis*). sG 𝔈1. . . . 𝔅o = *conquirentes* ∾ *recognoscentes* (P2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *conquerentes*). Bong. P3. Col. Ort. = *concoquentes*. P4. = *concoquant*. 𝔗 . . . 𝔊 = *omnium generum animalia* contra mstos etiam Pinc. Gr.

Vide hos eosdem e suggestu rosae spectantis popinam suam. Ita scribendum videtur maximam partem ex Gronovii coniectura. A = *Vide hos eosdem esuccessuros* [s.m. *et successuros*] *exspectantis p. s.* B G = *V. h. e. esuccessuros expectantis* [sG *tes*] *pop. s.* V = *Vide hos eosdem esu comesuros expectantis pop. s.* D = *V. h. e. ex successoris* [s.m. *et successuros*] *expectantes p. s.* E = *V. h. e. e successuris expectantes* [hoc. n.] *pop. s.* P2. = *Inde hos eosdem esuros expectantes pop. s.* P3. = *Vide hos eosdem esuccensuros expectantis p. s.* Ort. = *V. h. e. esucessuros expectantes p. s.* P4. = *V. h. e. esu tessuros expectantes p. s.* Col. Bruxell. 𝔈1. = *Vide hos eosdem sucoessuros exspectantes p. s.* (Brux. p.m. = *pompam s.*). 𝔗𝔚 = *Vide hos eosdem esuooessuros: expectantes p. s.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *Vide hos eosdem e lectis suis spectantes pop. s.* Cod. Lips. = *eosdem esuccessores exspectantes*. Lips. ci. = *esu censores*. ut iocose appellet censores quosdam in edendo. 𝔊ro . . . 𝔅o = ∾ *exspectantes p. s.* Ruben. ci. = *e successu rosae*. quod accipiebat de pergula vel trichilo e rosis. Triller (Obss. III, 16. p. 220. s.) ci. = *Vide hos eosdem e cocceis* vel *coccinis toris exspectantes p. s.* G (m∾) = *aurium vocum*.

sono, spectaculis oculos, saporibus palatum suum delectantes.
mollibus lenibusque fomentis totum lacessitur eorum corpus et,
ne nares interim cessent, odoribus uariis inficitur locus ipse in
quo luxuriae parentatur. Hoc esse in uoluptatibus dices: nec
tamen illis bene erit, quia non bono gaudent. XII. Male, in-
quit, illis erit, quia multa interueniunt quae perturbent animum
et opiniones inter se contrariae mentem inquietabunt. quod ita
esse concedo: sed nihilominus illi ipsi stulti et inaequales et sub
ictu poenitentiae positi magnas percipient uoluptates, ut faten-
dum sit tam longe tum illos ab omni molestia abesse quam
a bona mente et, quod plerisque contingit, hilarem insaniam
2 insanire ac per risum furere. At contra sapientium remissae
uoluptates et modestae ac paene languidae sunt compressaeque
et uix notabiles, ut quae neque accersitae ueniant nec, quam-
uis per se accesserint, in honore sint neque ullo gaudio per-
cipientium exceptae: miscent enim illas et interponunt uitae ut
ludum iocumque inter seria. Desinant ergo inconuenientia iun-
gere et uirtuti uoluptatem inplicare per quod uitium pessimis
3 quibusque adulantur. Ille effusus in uoluptates, ructabundus

D = *inficitur locus ille.* V Ort. = *qui luxuriae* [mG P3. =] *praeparatur.* E (n.) = *in quo luxuriae parcetur* vel *parietur:* nam dubie scribit. Col. = *luxuriae parentur.*

Hoc esse in voluptatibus = BGVA DE P2. 3. Col. Ort. P4. = *Hic esse in v.* mP4. = *Hos enim in vol.* 𝔗 ... 𝔅o = *Hos esse in vol.* V = *non tamen illis.* 𝔗 ... 𝔊1. = *nec tantum illis.* B = *qua non bono g.*

Cap. XII.

D = *inquis.* V = *erit illis.*

perturbent = BGVAD P2. 4. Col. Ort. 𝔚2. E = *turbent.* P3. 𝔗 ... 𝔑u 𝔅o = *perturbant.* V + *sed nihilominus tamen.* B = *et inaequalis.*

percipient = AmD. BGVDE 𝔗 ... 𝔅o = *percipiunt.* G = *tam longe cum illos.* P2. 𝔗 ... 𝔊2. = *tam longinquum illos.* DE P4. Ort. — *tum* post *longe.* Col. = *tam longe tamen illos.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. ∾. D (cr. ∾) = *quam alta mente.* D = *per hylarrem insaniam.* E = *per yllarem insaniam.* A (m ∾) — *insanire.*

2. V = *sapientum.* G = *comprehensaeque.* V = *et compressae.* 𝔗𝔅 = *ut vix notabiles.* G = *vis notabiles.* A = *arcersitae.* E = *arcesite.* G = *arcessisse.* BmGD 𝔐 ... 𝔅o = *arcessitae.* V𝔗 ... 𝔊 ∾. A = *quamvis per se accerserint.* V = *nec ullo gaudio.* P2. = *ut ludus iocumque.* Grut. ci. = *ut ludos iocumque.* G (cr. ∾) = *inconvenientia vincere.* P4. + *inconv. invicem; non, iungere.* Ort. = *inconven. pingere* (m *vincire*). V = *quibuscamque adulantur.*

3. V = *Ille in voluptates effusus est.*

ructabundus = ci. Lips. probat I. M. Gessner Praef. ad Isag. p. 4. n. 1. ed. Nicl. AmD = *ruptabundus.* BVDE omnia exx. Pinc. Gr. = *raptabundus.* G — *ructabundus.* 𝔗 ... 𝔊 = *ac vagabundus.* mG Bong. Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔅o = *reptabundus.* probat Gron. Sed Gron. Ruben. cii. = *lapsabundus.*

semper atque ebrius, quia scit se cum uoluptatete uiuere, credit et cum uirtute: audit enim uoluptatem separari a uirtute non posse. deinde uitiis suis sapientiam inscribit et abscondenda profitetur. Itaque non ab Epicuro inpulsi luxuriantur, sed uitiis dediti luxuriam suam in philosophiae sinu abscondunt et eo concurrunt ubi audiant laudari uoluptatem. Nec aestimatur uoluptas 4
illa Epicuri (ita enim mehercules sentio) quam sobria ac sicca sit: sed ad nomen ipsum aduolant quaerentes libidinibus suis patrocinium aliquod ac uelamentum. Itaque quod unum habebant in malis bonum perdunt, peccandi uerecundiam: laudant enim ea quibus erubescebant et uitio gloriantur. ideoque ne resurgere quidem adulescentiae licet, cum honestus turpi desidiae titulus accessit. XIII. Hoc est cur ista uoluptatis laudatio perniciosa sit, quia honesta praecepta intra latent, quod corrumpit adparet. In ea quidem ipsa sententia sum (inuitis hoc nostris popularibus dicam) sancta Epicurum et recta praecipere et, si pro-

V — *semper.*

separari a virtute = A. BGVDE 𝔗...𝔚o = *a virtute separari.* V = *suis vitiis.*

Itaque non ab Epicuro = BVAD P2. 3. Col. Ort. Scal. Tronc. 𝔗𝔚 𝔚2. G = *Itaque cum ab Epicuro.* E = *Itaque ut ab Epicuro.* P4. 𝔈1. . . . 𝔑u 𝔚o = *Ita non ab Ep.* male Grut. hoc laudat ex codd. Pinc., qui refert tantum in suis libris legi *impulsi*, non *repulsi* = 𝔗...𝔈1. V = *in philosophiae sinum.* G (cr. ∾) = *abscondit.* 𝔗...𝔊 = *absconderunt.*

ubi audiant = BGVADE 𝔗...𝔊. 𝔐...𝔚o = *ubi audiunt.*

4. A (?) = *Nec estimant.* D = *Nec extimant.* E = *Nec exstimant.* P4. = *haec aestimatur.* 𝔗...𝔈2. = *Nec aestimabitur.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. BG P2. 𝔗𝔚 = *ita mehercule enim.* V P3. Col. castigatiores codd. Pinc. 𝔈𝔊 — *enim.* P4. = *ita mehercules ego.* Ort. 𝔈1. 2. = *ita mehercules enim.* ADE ∾.

quam sobria ac sicca sit = BGVA DE Gr. 𝔈1. D (s.m.) = *quam sobria ac sancta sit.* 𝔗𝔚 = *quam sobria ac sicca sint.* 𝔈2. . . . 𝔐 = *quum sobria ac sicca sit.* 𝔏...𝔊ro 𝔚2. = *quam sobria et sicca sit.* 𝔚1. 𝔑u 𝔚o = *quum sobria et sicca sit.*

D = *ad nomen ipsum adulant.* E = *unum habebat.* GDE 𝔗...𝔊 = *Laudant etenim.* G (s∾) V 𝔗...𝔊 = *erubescant.* V = *neque resurgere q.* G = *ab adolescentia.* GP2. 𝔗𝔚 — *cum* ante *honestus.* P4. = *ubi et hostiis turpi des.*

Cap. XIII.

𝔗...𝔈1. = *Haec est cur.* G = *quia honesta premia.* D — *praecepta.* G (m∾) — *intra.* V = *inter.* G (cr. ∾) = *quod contra rumpit apparet.* 𝔗𝔚 = *corrupit.*

In ea quidem ipsa sententia sum = VA P3. Col. B 𝔈1. = *Mea quidem ipsa sententia sunt.* G = *Mea* [m *in ea*] *quidem ipsa sententia summa sunt.* D = *mea* [cr. ∾] *quidem ipsa sententia sit* (cr. *sunt*). E = *Mea quidem ipsa sententiam* [hoc n.] *sunt.* P2. 4. Ort. 𝔗𝔚 = *In ea quidem ipsa sententia sunt* (𝔗𝔚 = *.Sunt*). 𝔈2. . . . 𝔏 𝔍u = *Mea quidem ista sententia est.* Grut. ci. 𝔏4. . . . 𝔚o = *In ea quidem ipse sententia sum.* B — *hoc* post *invitis.* 𝔗...𝔊 = *invitis haec nostris.* D = *invitis* [m *invidis*] *hos* [cr. *hoc*] *vestris* [m *nostris*] *appellaris* (cr. ∾). E = *in viti. hoc nostris pop.* V = *sciam Epicurum.* D (cr. ∾) = *pro-*

pius accesseris, tristia: uoluptas enim illa ad paruum et exile reuocatur et quam nos uirtuti legem dicimus eam ille dicit
2 uoluptati. Iubet illam parere naturae: parum est autem luxuriae quod naturae satis est. Quid ergo est? ille quisquis desidiosum otium et gulae ac libidinis uices felicitatem uocat bonum malae rei quaerit auctorem et, dum illo uenit blando nomine inductus, sequitur uoluptatem, non quam audit, sed quam adtulit. et uitia sua cum coepit putare similia praeceptis, indulget illis non timide nec obscure. luxuriatur etiam inde aperto capite. Itaque non dico quod plerique nostrorum sectam Epicuri flagitiorum magistram esse, sed illud dico, male audit, infamis
3 est est inmerito. Hoc scire quis potest nisi interius admissus? frons eius ipsa dat locum fabulae et ad malam spem inritat. Hoc tale est quale uir fortis stolam indutus. Constanti tibi pudicitiae ueritas salua est: nulli corpus tuum patientiae uacat, sed

prius accesserit. A = *propitius accesseris.* GAD (cr. ∾) 𝔅 = *tristitia.* G = *voluptas vel enim* [hoc n.] *tamen illa.* 𝔗 . . . 𝔈2. (m𝔈1. ∾) = *ad pronum et exile.* Ort. = *ad pravum et exile.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V = *ea ille dicit.*

2. V — *autem* ante *luxuriae.*

ille quisquis desidiosum = BGVA (s.m.) DE P2. 3: Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o. A — *ille.* et recte fortasse. P4. = *ille quisque des.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *ille qui des.* D = *quaerit actorem.* GD (cr. ∾) E P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. = *et dum ille venit.* Col. = *et dum illuc venit.* V = *et dum illa venit.* BA Pinc. v. l. P3. ∾. E (n.) = *non quam auditur.* GV = *vitia sua concepit.* E = *vitia sua non cepit.* D (m∾) — *similia.* V = *perceptis.* G (m∾) — *non* ante *timide.* D = *luxuriantur.*

etiam inde aperto capite = A mD Col. Germ. = *luxuriantur enim aperto capite.* BGVDE Pall. mOrt. 𝔗𝔅 = *etiam inde peracto capite.* mG = *in vitia tempore.* Ort. = *et vitia parato tempore.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *etiam inoperto capite.* BGA P3. 4. Col. = *Itaque non dicunt.* VmD = *Itaque non dicam.* quod fortasse genuinum. mG = *Itaque non dictum.* DE = *Itaque non dicti.* unde poteris suspicari *dixi.* V = *quod quidam nostrorum.* sG = *flagitiosorum magistrum.* V = *esse magistrum.* BGVADE Gr. 𝔗𝔅 = *male audit. infans est.*

3. *Hoc scire quis potest nisi interius admissus* = G P2. Col. 𝔊ro . . . 𝔅c. BA = ∾ *qui potest* ∾. quod probo: est enim *quomodo*, et intelligitur adversarius, sicut in illo inquit. mGP3. = *Hoc scire quisquam potest* ∾. P4. = *Hic scire* ∾. mG Ort. = ∾ *nisi interius admiseris.* D E + ∾ *fuerit admissus.* 𝔗𝔅 = *hoc scire quisquam potest: nisi interius admiserit.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *Nec hoc scire quisquam potest, nisi interius admissus erit.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *Nec hoc scire quisquam potest nisi interius fuerit admissus.*

frons eius ipsa = BADE P3. Col. G(n.) Ort. = *cum frons ipsa.* VP4. 𝔗 . . . 𝔅o — *eius.* P2. = *fratros ipsa dat.*

ad malam spem inritat = BGVA DE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o = ∾ *invitat.*

stolam indutus = BGVADE Gr. 𝔊ro . . . 𝔅o. 𝔗 . . . 𝔏4. = *stola indutus.*

Constanti tibi pudicitiae veritas salva est = DE. BGVA = *Constanti tibi pudicitia* [Gr. =] *veritas salva est.* 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔊ro 𝔑u . . . 𝔅o = *Constante tibi pudicitia veri-*

in manu tympanum est. Titulus itaque honestus eligatur et inscriptio ipsa excitans animum ad ea depellenda quae statim eneruant cum uenerunt uitia. Quisquis ad uirtutem accessit dedit generosae indolis spem. qui uoluptatem sequitur uidetur eneruis, fractus, degenerans uir, peruenturus in turpia, nisi aliquis distinxerit illi uoluptates, ut sciat quae ex eis intra naturale desiderium desistant, quae praeceps ferantur infinitaeque sint et quo magis inplentur eo magis inexplebiles. Agedum, uirtus antecedat: tutum erit omne uestigium. Et uoluptas nocet nimia: in uirtute non est uerendum ne quid nimium sit, quia in ipsa est modus. Non est bonum quod magnitudine laborat

tas salva est. 𝔈2. . . . 𝔏4. 𝔅1. = *Constante tibi pudicitia virtus salva est.* Lips. ci. = *veritas salva esto.* Gron. ci. = *virilitas salva est.* Ort. + *Falsa est si nulli.* A mD Col. + *turpi patientiae.* quod necio an reiiciendum non fuerit. D E = *corpus suum impudicitie patientie.* mD + *impudice patientie.* 𝔈1. . . . 𝔐 = *corpus tuum impudicitiae vacat.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Gr. ∾. B = *inscriptos ipsa.*

excitans animum ad ea depellenda quae statim enervant cum venerunt vitia. Ita restituendus videtur locus in mstis valde mutilus. BGA P2. 4. = *excitans animum* [cod. Lips. =] *quae statim venerunt vitia* rell. om. mG = *enervant cum.* V = *excitans animum quem statim enervant cum venerunt vitia.* DE = *excitans animum ad ea depellenda quae statim* [D = *statura*] *venerunt vitia.* P3. = *excitans animum quae statim enervant cum venerunt vitia.* Col. = *excitans animum quem enervant vitia.* Ort. = *excitans animum quia* [alias *quae*] *statim venerunt vitia.* Ex. Pinc. = *quae statura venerunt vitia.* Ex. Fac. et Prim. = *quae statim enervant, cum venerunt, vitia.* 𝔗𝔅 = *excitans animum in quem statim venerunt vitia.* 𝔈1. = *excitans animum ad ea repellenda quae statim venerunt vitia.* 𝔈2. = *excitans animum ad ea repellenda quae non statim venerint vitia.* 𝔊 . . . 𝔅o = *excitans animum ad ea repellenda, quae statim enervant, cum venerint, vitia.* Gron. ci. = *excitans animum, quae statim enervet, cum venerint vitia* rell. om. Interpolata haec agnoscit Lipsius: neque ego integra esse dixerim.

4. A = *indolis speciem quae voluptatem.* Col. P2. = *indolis speciem.* quod non omnino reiicit Grut. V = *quomodo sequitur voluptatem.* D(m∾) = *enervis fr degenerans.* V + *et vir.* m𝔈2. = *degenerans vi perv.* Erm. ci. 𝔈1. = *degenerans vix perv.* Ex. Fac. et Prim. = *degenerans ut perv.* Pinc. ci. = *degenerans mox* vel *et perv.* 𝔈𝔊 = *degenerans mox et perv.* 𝔐 𝔅1. ℜu 𝔅o = *degenerans a viro.* Rell. etiam Gr. ∾. V = *ei voluptates.* G(m∾) — *sciat.* V = *quae ex illis.* P2. = *ultra naturale des.*

desistant = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔊 = *resistant.* 𝔐 . . . 𝔅o = *sistant.* P2. + *et quae praeceps ferantur.* Grut. ci. + *quaeve praeceps.* V = *quae praeceps ferant.* D = *quae preces ferantur.* mD 𝔈1. 2. 𝔊ro . . . 𝔅o + *in praeceps ferantur.* Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔐 = *in praeceps ferant.* Rell. etiam Gr. ∾. BD(m∾) E P2. 4. Ort. = *et cum magis implentur.* Grut. ci. = *et quam magis impl.* V + *inexplebiles sunt.* D = *antecedit.*

Et voluptas = BGADE P2. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. VD(s.m.) Pinc. v. l. P3. 𝔊 . . . 𝔅o — *Et.* Lips. ci. — *in* ante *ipsa est modus.* G(s∾) = *laboret.*

sua. XIV. Rationabilem porro sortitis naturam quae melius res quam ratio proponitur? et si placet ista iunctura [si hoc placet ad beatam uitam ire comitatu], uirtus antecedat, comitetur uoluptas et circa corpus ut umbra uersetur. Uirtutem quidem excelsissimam omnium uoluptati tradere ancillam nihil magnum animo capientis est. Prima uirtus sit, haec ferat signa: habebimus nihilominus uoluptatem, sed domini eius et temperatores
2 erimus. aliquid nos exorabit, nihil coget. At ei qui uoluptati tradidere principia utroque caruere: uirtutem enim amittunt. ceterum non ipsi uoluptatem, sed ipsos uoluptas habet cuius aut inopia torquentur aut copia strangulantur. Miseri, si deseruntur ab illa, miseriores, si obruuntur! sicut deprensi mari Syrtico modo in sicco relinquuntur, modo torrente unda fluctuantur.
3 Euenit autem hoc nimia intemperantia et amore caecae rei. nam mala pro bonis petenti periculosum est adsequi. Ut feras

Cap. XIV.

V = *Ratiocinabilem.* G (s∾) = *Rationalem.* E 𝔗𝔅 = *sortitus.* 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔑𝔲 𝔅𝔬 = *sortiris.* Rell. ∾.

et si placet ista iunctura = BGV ADE Pall. Tronc. Verd. (P3. = *etiamsi*, ut videbatur). Col. = *et placet ista vinctura.* Ort. = *et si placet ista vinctura.* 𝔗 ... 𝔅𝔬 = *et si placet illa iunctura.*

[*si hoc placet ad beatam vitam ire comitatu*] = BD Col. 𝔐 𝔏4. ... 𝔅𝔬. B GmDE Pall. 𝔗 ... 𝔊 + ∾ *scilicet ad beatam* ∾ (GD 𝔗 ... 𝔊 𝔏𝔍𝔲 = *comitatum*). V Ort. = *vel utramque* [Ort. = *utraque*] *scilicet ad beatam* ∾. mG = *vel utramque.* Pinc. et Grut. verba *si hoc placet* .. *comitatu* spuria habent: assentior et uncos circumdedi cum 𝔍𝔲. V = *virtus praecedat.* G (cr.∾) = *antecedit.* V = *subsequatur voluptas.* A = *comitatu* [s m] *voluptas.* DE + *comitatum comitetur.* BG 𝔗 ... 𝔅𝔬 ∾. D (s∾) E(s∾) = *Virtutem quid est.* 𝔊𝔩. 2. = *Virtutem quidam* contra mstos etiam Pinc. Gr. 𝔏 𝔍𝔲 = *ut membra versetur* contra mstos.

excelsissimam = BA𝔐 ... 𝔏4. GVDE exx. Francisc. et domest. Pinc. Gr. 𝔗 ... 𝔊 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔅𝔬 = *excellentissimam.* 𝔊𝔩. 2. = *tradidere ancillam* contra mstos etiam Pinc. G (cr.∾) = *ancillarum.* D (m∾) = *animi.* G(s∾) = *capienti est.* A = *Prima virtus at haec ferat.* A(s.m.) mDE 𝔗 ... 𝔊𝔩. = *Prima virtus ad haec ferat.* Ort = *Prima virtus ad. haec ferat.* GVD P2. 3. Col. = *Prima virtus ad hoc ferat.* P4. = *Prima virtus* [*ad* s.m.] *hoc ferat.* B = *Prima virtus adhuc ferat.* G Ort. 𝔗 ... 𝔐 = *si domini eius.* Rell. etiam Gr. ∾. E = *sed dmꝯ temperatores.* D = *sed domini eius et comparationes* (s.m. *temperatiores*).

2. *At ei qui* = A. GVDE = *At hii qui.* B 𝔗 ... 𝔅𝔬 = *At hi qui.* Fisch. ci. — *ei.* D = *voluptatis.* V = *utraque caruere.* G = *admittunt.* B = *admittant.* mG = *voluptas haberet.* BG (s.m.) = *stragulantur.* A (partim s.m.) = *strangulentur. anseri si.*

deprensi mari Syrtico = BA. G = *dempsi mari S.* VDE Gr. 𝔗 ... 𝔊 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔅𝔬 = *deprehensi mari S.* 𝔐 ... 𝔏4. = *deprehensi in mari S.*

3. B = *Et venit autem.* V = *Evenit autem ex nimia.*

et amore caecae rei = BGVADE Gr. 𝔗 ... 𝔊𝔩. i. e. *vanae rei*, quemadmodum apud Liv. (XL, 10, 1.) dicuntur *caecae exsecrationes.* 𝔊 2. ... 𝔅𝔬 = *et amore caeco rei.* V — *petenti.* G(m∾) = *et feras cum.* mD

cum labore periculoque uenamur et captarum quoque illarum
sollicita possessio est (saepe enim laniant dominos): ita ha-
bentes magnas uoluptates in magnum malum euasere captaeque
cepere. Quae quo plures maioresque sunt eo ille minor ac plu-
rium seruus est quem felicem uolgus adpellat. Permanere libet 4
in hac etiamnunc huius rei imagine. quemadmodum qui bestia-
rum cubilia indagat et *laqueo captare feras* magno aestimat
et *latos canibus circumdare saltus*, ut illarum uestigia pre-
mat, potiora deserit multisque officiis renuntiat: ita qui sectatur
uoluptatem omnia postponit et primam libertatem neglegit ac pro
uentre dependit: nec uoluptates sibi emit, sed se uoluptatibus
uendit. XV. Quid tamen, inquit, prohibet in unum uirtutem
uoluptatemque confundi et effici summum bonum, ut idem et
honestum et iucundum sit? Quia pars honesti non potest esse
nisi honestum: nec summum bonum habebit sinceritatem suam,
si aliquid in se uiderit dissimile meliori. Ne gaudium quidem
quod ex uirtute oritur, quamuis bonum sit, absoluti tamen boni
pars est, non magis quam laetitia et tranquillitas, quamuis ex
pulcherrimis causis nascantur. Sunt enim ista bona, sed con- 2

\+ *feras quas cum.* Apud A verba *venamur et captarum* scripsit s.m. abrasis prioribus. BGDE (s∾) Col. = *capta quoque illarum.* V — *quoque illarum.* Ort. — *illarum.* V + *dominos suos.* 𝔈1. . . . 𝔐 = *ita habentis magnae voluptates* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *voluptates inmanum malum.* P2. = *captasque cepere.* P3. Col. = *eo illo minor.* B VD Pall. Col. 𝔗 . . . 𝔈1. = *ac plurimum servus est.* Rell. etiam Ort. ∾.

4. 𝔗 . . . 𝔈2. = *licet* contra mstos etiam Pinc. 𝔗𝔅 = *in hanc* ∾ *imaginem.* B𝔈1. = *in hac* ∾ *imaginem.* V = *etiam huic rei* om. *nunc.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *etiamnum* contra mstos. A = *quibus bestiarum cubilia.* 𝔗 . . . 𝔊 = *bestiarum cubicula.* Col. = *feras in agro aestimat.*

et latos canibus = A. G = *et lactos canibus.* BD = *et laceratos canibus.* E P1. (potius 2.) = *et laceratas canibus.* P4. = *lacertos canibus.* Virg. (G. I, 140.) 𝔈1. . . . 𝔅o = *magnos canibus.* Col. = *et saltus canibus circumdare. interim ut illarum.* V P3. Ort. = *et laceratas canibus circumdare saltus* [V P3. — *saltus*] *in tantum ut illarum.* Grut. ci. = *magno aestimat, interim ut illarum* rell. om. BG ADE 𝔗𝔅 = *circumdare intus ut illarum.* P1. (immo 2.) = *circumdare intus ut illa vestigia.* V = *itaque qui voluptatem sectatur.* G = *qui sectura voluptatem.* BmG = *sectantur.* V — *ac pro ventre dependit.* E = *ac provenire d.* G 𝔗𝔅 = *dependet.* V = *non voluptates.*

Cap. XV.

V — *inquis.* 𝔗 . . . 𝔊 + *et ita effici.* 𝔗𝔅 — *ut* ante *idem.* 𝔈1. = *Et idem.* V = *honestum sit et iucundum.* V = *esse non potest.* 𝔗 . . . 𝔈2. + *nisi honestum et iucundum sit* contra mstos etiam Pinc. mG = *si qui in se viderit.* E = *videris.*

Ne gaudium quidem = BGVA. DE 𝔗 . . . 𝔅o = *Nec gaud. q.* G — *quod* ante *ex virtute.* E — *quamvis . . . tranquillitas.* BGV Gr. 𝔗 . . . 𝔊 = *quam laetitiae tranquillitas* ∾. E = *nascatur.*

sequentia summum bonum, non consummantia. Qui uero uirtutis uoluptatisque societatem facit et ne ex aequo quidem fragilitate alterius boni quicquid in altero uigoris est hebetat libertatemque illam ita demum, si nihil se pretiosius nouit, inuictam sub iugum mittit. Nam, quae maxima seruitus est, incipit illi opus esse fortuna. sequitur uita anxia, suspiciosa, trepida, casum pauens:
3 temporum suspensa momenta sunt. Non das uirtuti fundamentum graue, inmobile, sed iubes illam in loco uolubili stare. Quid autem tam uolubile est quam fortuitorum exspectatio et corporis rerumque corpus adficientium uarietas? Quomodo hic potest deo parere et quicquid euenit bono animo excipere nec de fato queri casuum suorum benignus interpres, si ad uoluptatum dolorumque punctiunculas concutitur? Sed ne patriae quidem bonus tutor aut uindex est nec amicorum propugnator, si
4 ad uoluptates uergit. Illo ergo summum bonum adscendat unde

2. G = *non consumentia.* V = *Quod vero.*
virtutis voluptatisque = BGVADE. 𝔗 . . . 𝔈1. = *voluptatis veritatisque.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *voluptatis virtutisque.* Ort. = *et nec ex eo quidem.* mOrt. = *quae ex aequo.* DE Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔐 = *et ne exaequat quidem.* BGVA Pall. Col. ∾. DE = *fragilitatem.* Scal. Germ. Verd. = *in alio vigoris est.* BG P4. 𝔗𝔅 = *haec vetat libertatemque.* D(cr. ∾) E = *haec vetat libertatem.* P3. + *hoc vel hebetat vetat.* P2. = *hoc vetat libertatemque.* 𝔈1. 2. = *vetat, libertatemque.* mm𝔈1. 2. = *enervat lib.* VA Pinc. v. l. Col. Ort. ∾ (Col. — *que*). 𝔗 . . . 𝔈1. = *illa voluptas.* *Ita demum.* 𝔈2. = *illam voluptas ista demum.* 𝔊𝔊 + *illam voluptas ita demum.* Col. = *uti demum.* P2. = *illa ita demum.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. D = *pretiosius noverit.* GP2. 4. 𝔗 . . . 𝔈2. = *novit invitam.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. BDE = *Namque maxima.* G(lit.) = *Nam quod maxima.* P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *Namque quod maxima.* DE = *illi incipit enim.* D (cr. ∾) = *fortune.* D = *ac suspitioxa.*
casum pavens = BGAD Pinc. v. l. P4. Ort. Col. 𝔊𝔊. V ex. Fac. et Prim. = *casum timens.* P2. 3. 𝔗 . . . 𝔈2. = *casum pariens.* m𝔈2. = *casuum impatiens.* E Bong. ex Cui. ci. Lect. 𝔏 . . . 𝔅o = *casuum pavens.*
temporum suspensa momenta sunt = BGVAD (s.m.) E Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. D = *temp. suspecta momenta sunt.* Pinc. ex. domest. — *momenta sunt,* ut quis possit effingere scripturam instar orationis Tacitinae hanc: *casuum pavens, temporum suspensa.* 𝔈2. 𝔑u 𝔅2. — *sunt.* 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔅o = *temporumque suspensa momentis.*
3. DE = *Non dans.* G (cr. ∾) D (cr. ∾) E 𝔗 . . . 𝔈1. = *virtutis.* DE = *sed iubens illam.* Col. — *autem* ante *tam volubile.* probat Grut. *autem* apud Ort. in lit. G (cr. ∾) = *quando hic potes.* D(m∾) = *bono animo accipere.*
de fato queri = G (s.m.) AD(s.m.) Col. 𝔈1. . . . 𝔅o. A (s.m. perantiqua) BGV Pall. Ort. 𝔗𝔅 = *de fato queritur.* D = *de facto queritur.* E = *dum facto queritur.* 𝔗𝔅 = *casum suorum.* G = *ad voluptatem.* A = *dolorumque punctti ungulas.*
concutitur = AE 𝔐 . . . 𝔏𝔍u. B GVD Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔏4. . . . 𝔅o = *concitatur.*
Sed ne patriae quidem = BGVADE. 𝔗 . . . 𝔅o = *Sed nec pat. q.* V = *tutor aut iudex.* 𝔗 . . . 𝔊 = *verget.*
4. G (m∾) = *Illo igitur summum.* mD + *ad summum bonum.*

nulla ui detrahitur. quo neque dolori neque spei nec timori sit aditus nec ulli rei quae deterius summi boni ius faciat. Escendere autem illo sola uirtus potest. illius gradu cliuus iste frangendus est. illa fortiter stabit et quicquid euenerit feret non patiens tantum, sed etiam uolens. omnemque temporum difficultatem sciet legem esse naturae. Et ut bonus miles feret uolnera, 5
enumerabit cicatrices et transuerberatus telis moriens amabit eum pro quo cadet imperatorem: habebit illud in animo uetus praeceptum, *deum sequere.* Quisquis autem queritur et plorat et gemit imperata facere ui cogitur et inuitus rapitur ad iussa nihilominus. Quae autem dementia est potius trahi quam sequi? tam mehercules quam stultitia et ignorantia condicionis est 6
suae dolere, quod aliquid tibi incidit durius, aut mirari aut indigne ferre ea quae tam bonis accidunt quam malis: morbos

a d scendat = BGVA (p.m.) Gr. 𝔗 ... 𝔈2. 𝔏4. 𝔊ro. DE cod. Pinc. 𝔈𝔊 𝔏 𝔍u = *ascend i t.* probat Pinc. A (s.m.) 𝔅1. ... 𝔚o = *e s cendat.* 𝔐 = *e s cend i t.* A(cr.∾) = *m u nde nulla.* E = *u b i nulla.*

detrah i tur = BGVADE (Pinc. v.l.) Gr. 𝔗 ... 𝔏4. Grut. ci. 𝔊ro ... 𝔚o = *detrah a tur.* quod tenere contra mstorum consensum non ausus sum. V = *quo n e c dolori n e c spei.* D — *neque dolori.* mD = *n e c dolori.*

n e c timori = BVA 𝔗 ... 𝔈1. G DE 𝔈2. ... 𝔚o = *n e q u e timori.* G (cr.∾) = *a u ditus.* V — *ulli* ante *rei quae.*

E s c endere = AP3. 𝔐𝔊ro ... 𝔚o. BGVDE P2. 4. Col. Ort. 𝔗 ... 𝔊 𝔏 ... 𝔏4. = *A s c endere.* mG = *illius g l a-d i i clivus.* Scal. = *illius g l a d i o clivus.* E = *gradu d i v e s.* P2. 4. = *d i vus iste.* Ort. = *d i vus ist a.* G (m∾) = *iste p l a n gendus est.* D (m∾) — *est.* 𝔗 ... 𝔈2. + *illa v i r-t u s fortiter* contra mstos etiam Pinc. Gr. (P4. *Ill e fortiter*). V = *non tantum patiens.* D(m∾) = *non pa r ens tantum.*

5. .G (s∾) E = *f e r t vulnera.* A (cr.∾) = *volner i.* G Ort. = *am a t eum* (Ort. = *i l l um?*). quod non prorsus displicet Grutero. P2. = *a-m e t.* P4. = *a ũ t.*

habebit illud in animo = VA. BG DE 𝔗 ... 𝔚o = *habebit in animo il-lud.* G(m∾) = *d o m u i sequere.* E = *Qui c quid autem.* B = *Q u i s autem.* V = *Quisquis a u t queritur a u t plorat.* Col. = *c o n queritur.* 𝔗 ... 𝔈2. + *c o g i t u r queritur* contra mstos etiam Pinc. Gr. P3. — *et* ante *plorat.* Col. = *plorat gemit* om. *et et.* E = *et plorat et ge r it.* V = *et in-vi c tus rapitur.*

6. *tam mehercules* = A. V = *q u a m mehercules stultitia e s t.* mG = *q u a m mehercu l e.* BG (DE) 𝔗 ... 𝔚o = *tam mehercu l e.*

condicionis e s t suae dolore, quod aliquid tibi incidit durius, aut mirari aut indigne ferre = D. sed locus hic interpolatus, quod docent reliquorum librorum scripturae. BA = *igno-r a t a condicionis est suae dolore quod e s t aliquid a u t incidit durius a e-q u e mirari aut indigne f.* G = *igno-r a t a* [*s antia*] *conditionis est* [hoc n.] *suae dol o re* [cr. ∾] *t a m* [in lit.] *e s t aliquid tibi q u o d* [in lit.] *incidit durius e q u o mirari aut ind. f.* V = *ignor a t a conditionis suae dolore t a m aliquid q u o d incidit durius e-q u e mirari aut ind. f.* E = *ignorantia conditionis est suae dolore quod e s t aliquid tibi u t incidit durius aut mi-rari a t ind. f.* P2. Col. = *quod e s t aliquid tibi a u t incidit durius a e q u e mirari aut ind. f.* P3. = *q u i d e s t a l i u d, t a m e n aliquid q u o d incidit*

dico, funera, debilitates et cetera ex transuerso in uitam humanam incurrentia. Quicquid ex uniuersi constitutione patiendum est magno usurpetur animo: ad hoc sacramentum adacti sumus ferre mortalia nec perturbari iis quae uitare non est nostrae potestatis. In regno nati sumus: deo parere libertas est. XVI. Ergo in uirtute posita est uera felicitas. Quid haec uirtus tibi suadebit? ne quid aut bonum aut malum existimes quod nec uirtute nec malitia continget. deinde, ut sis inmobilis et contra malum ex bono, ut qua fas est deum effingas. Quid tibi pro hac expeditione promittit? ingentia et aequa diuinis. Nihil cogeris. nullo indigebis. liber eris, tutus, indemnis. nihil frustra temptabis, nihil prohibeberis. omnia tibi ex sententia cedent. nihil aduersum accidet, nihil contra opinionem ac uolun-

durius aequo mirari aut ind. f. P4. = quod est cum aliquid tibi aut incidit durius. Ort. = tam cum aliquid tibi aut incidit durius aequo mutari aut indigne. 𝔗𝔅 = ignorantia conditionis est suae dolore: quod est aliquid tibi. Aut incidit durius aeque mirari: vel indigne f. 𝔊1. 2. = et ignorantia conditionis suae dolore, quod aliquid tibi incidit durius, aut aeque mirari, vel ind. f. 𝔊 . . . 𝔅o — est post condicionis. Pinc. v. l. = aut mirari aut indigne ferre. G (cr. ∾) = morbis dico. G (m∾) = finiam debilitates. 𝔗𝔅 = debilitas. V = debilitates et omnia. BDE P2. 4. Col. Ort. Scal. Trist. Tronc. Verd. 𝔗 . . . 𝔊1. = ex universa constitutione. G = ex uniusa const. VAD (s.m.) ex. Fac. et Prim. P3. ∾.

magno usurpetur animo. Ita scripsi ex coniectura. VA P3. Col. = magno usu eripiatur animo. P2. 4. 𝔗𝔅 = magno visu eripiatur animo. BGDE Ort. 𝔊1. . . . 𝔊 ℜu . . . 𝔅o = magno nisu eripiatur animo. Ruhk. sic explicat: „magna ἐνεργείᾳ velut occupetur ab animo, in antecessum arripiatur.“ 𝔐 . . . 𝔅1. = magno excipiatur animo. Lips. ci. = magno nobis excipiatur animo. Gron. ci. = hoc iusiurandum [an voluit sacramentum?] adacti om. ad. P3. = ferre immortalia.

iis quae = A. GVDE = hiis quae. B 𝔗 . . . 𝔅o = his quae.

non est nostrae potestatis = BA. V = non est nostrae potestatis vitare. GDE 𝔗 . . . 𝔅o = nostrae potestatis non est. 𝔅 + In regno non est. In regno nati sumus. 𝔊1. + In regno libertas non est. In regno nati sumus.

Cap. XVI.

V = est posita. G = vera felicitas est.

Quid haec tibi virtus suadebit = BG (s.m.) AD Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. G = Quid haec tibi virtus sua dedit. V = Quid hoc tibi virtus suadebit. E = Quid enim hoc tibi virtus suad. Pinc. ci. 𝔐 . . . ℜu 𝔅o — virtus. BG V Tronc. Scal. = aut malum aestimes. Col. = contingit. quod fere praefert Grut. 𝔗 . . . 𝔊 = contingeret. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. 𝔊 . . . 𝔏4. — et ante contra malum contra mstos etiam Gr. G = dm̄ effingas. V = deum fingas.

promittit = BGVAE. D 𝔗 . . . 𝔅o = promittitur. B = et aequa divitiis. G = liber eris tuus ind. V = liber eris, tuus eris ind. D (cr. ∾) = nihil prohiberis. G = adversum excidet. P4. + extra vel contra opinionem. V = aut voluntatem. B = ac volūptatem. GD (cr. ∾) E = ac voluptatem.

tatem. Quid ergo? uirtus ad beate uiuendum sufficit? Perfecta illa et diuina quidni sufficiat, immo superfluat? Quid enim deesse potest extra desiderium omnium posito? quid extrinsecus opus est ei qui omnia sua in se collegit? Sed ei qui ad uirtutem tendit, etiam si multum processit, opus est aliqua fortunae indulgentia adhuc inter humana luctanti, dum nodum illum exsoluit et omne uinculum mortale. Quid ergo interest? quod alii adligati sunt, alii adstricti, alii destricti quoque. Hic qui ad superiora progressus est et se altius extulit laxam catenam trahit nondum liber, iam tamen pro libero. XVII. Si quis itaque ex istis qui philosophiam conlatrant quod solent dixerit: Quare ergo tu fortius loqueris quam uiuis? Quare superiori uerba submittis et pecuniam necessarium tibi instrumentum existimas et damno moueris et lacrimas audita coniugis aut amici morte demittis et respicis famam et malignis sermonibus tangeris? Quare cultius rus tibi est quam naturalis usus desiderat? 2
cur non ad praescriptum tuum coenas? cur tibi nitidior supellex est? cur apud te uinum aetate tua uetustius bibitur? cur annuum

2. *ad beate vivendum* = BGVAD (s.m.) E. E + *ad beate a d vivendum*. 𝔗 . . . 𝔚o = *ad vivendum beate*. GD(m∾) E — *et* ante *divina*. B = *q u i d i u sufficiat.*

immo superflu a t = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊l. 𝔊2 . . . 𝔚o = *immo superflu i t*. G — *potest* post *deesse*. P3. = *sed ei qui ad v e r i t a t e m* om. *tendit.*

opus est aliqua = BGADE P2. 3. Col. Ort. 𝔊l. P4. + *opus est, i n q u a m, aliqua.* V = *est t a m e n aliqua opus.* 𝔗𝔚 + *opus est e n i m aliqua.* 𝔊2. + *opus est t a m e n aliqua.* 𝔗𝔚 = *luctan d i.* BG (lit.) D (s.m.) E = *non dum illum.* D (tert. m.) 𝔏4. = *m o dum illum.* V = *e x t o t o d i s solvit et vinculum omne.* B GAD(cr.∾)E P2. 4. Col. (m∾) 𝔗 . . . 𝔊l. = *quod a m e alligati sunt.* VP3. Ort. ∾. E = *al i i s astricti.*

alii d e stricti quoque = BGAD (s.m.). D = *alii destr u cti quoque.* V = *alii quoque destr u cti.* 𝔗 . . . 𝔚o = *alii d i stricti q.* V = *s i altius ext.* 𝔗𝔚 + *pro i l l o libero.*

Cap. XVII.

P2. = *Si quis a u t e m ex istis.* G Gr. 𝔗 . . . 𝔊l. = *dixeri n t.* V = *quare tu ergo.* A = *quam viv e s.* quod nescio an recipiendum fuerit.

quare e t superiori = BGADE P3. 4. Col. Ort. VP2. 𝔗 . . . 𝔊l. = *quare e x superiori.* quod Grut. exactius dicit. 𝔊2 . . . 𝔚o — *et.* 𝔗𝔚 = *verba sum i t i s.* 𝔊 l. = *verba sum i s.* 𝔗𝔚 = *lachrymas i u n g i s aut a n i m a morte.* V = *tibi necessarium.*

d e mittis = BGADE 𝔊l . . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔚o. V 𝔗𝔚 𝔐 . . . 𝔏4. = *d i mittis.*

2. G(m∾) — *cur non* ante *ad praescriptum.* V = *cur non ad s o m n u m tuum.* 𝔐 = *m u n d ior supellex* contra mstos etiam Gr. B = *nitidior su p p l e x.* V — *est* post *supellex.* G (cr.∾) = *vinum ae s tate tua.*

cur a n n u u m disponitur. Ita scribendum duxi. A = *cur a u u m disponitur.* A(s.m.) mD = *cur a r v um disponitur.* BGDE nonnulli codd. Pinc. Pall. Col. cod. Lips. 𝔊ro = *cur a u t e m disponitur.* quod Lips. refert ad vinum per annos dispositum. V maior pars codd. Pinc. Ort. — *cur . . . disponitur.* Pinc. ci. = *cur l a u t e d o m u s disponitur.* 𝔗 . . . 𝔚o (exc.

disponitur? cur arbores nihil praeter umbram daturae conseruantur? quare uxor tua locupletis domus censum auribus gerit? quare paedagogium pretiosa ueste subcingitur? quare ars est apud te ministrare nec temere et ut libet conlocatur argentum, sed perite seruitur et est aliquis scindendi obsonii magister?
3 Adice, si uis, cur trans mare possides? cur plura quam nosti? turpiter aut tam neglegens es, ut non noueris pauculos seruos, aut tam luxuriosus, ut plures habeas quam quorum notitiae memoria sufficiat. Adiuuabo postmodo, conuicia et plura mihi quam putas obiciam, nunc hoc respondeo tibi: Non sum sapiens
4 et, ut maliuolentiam tuam pascam, nec ero. Exige itaque a me, ut non optimis par sim, sed ut malis melior: hoc mihi satis est cotidie aliquid ex uitiis meis demere et errores meos

𝔊ro) = *cur autem domus disponitur.*

nihil praeter umbram = BGVAD (s.m.) Gr. D — *nihil.* E = *nihil praeter umbras.* 𝔗 . . . 𝔚o = *praeter umbram nihil.*

conservantur = BGVADE P2. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. P3. = *servantur.* mD 𝔈2. . . . 𝔚o = *conseruntur.* B P4. Ort. + *de paedagogium.* G (s.m) Col. 𝔗 . . . 𝔊 = *paedagogus.* V — *paedagogium.* P2. = *de paedagogium praecingitur.* P3. = *quare de pretiosa veste subcingitur.* m𝔈2. = *paedagium.* Tronc. = *paedagogium praetonsa veste.* G (s.m.) A DE Bong. ex Cui. ∾. V = *quae ars est apud te ministrare.* E — *est* post *ars.* BG — *argentum.*

sed perite servitur = AP3. cod. Iur. 𝔐 . . . 𝔚1. BGVDE P2. 4. Col. 𝔗 . . . 𝔊 𝔑u . . . 𝔚o = *servatur* (𝔗 . . . 𝔈1. = *si.* 𝔑u 𝔚o verba *nec temere . . . servatur* uncis includunt). Lips. (Saturnall. II, 2.) I. Dous. (Praecidd. ad Petron. p. 241. ed. Francof.) cii. = *sed perite struitur.* P. Ciaccon. (de Tricl. p. 69. ed. Amst. a. 1689.) laudat: *sed perite seriatur* (Ruhk. scribit *feriatur*, nescio quo iure). quod Grutero non ita displicet, si modo derivetur a *serie.* Col. — *et est aliquis . . . magister.* G = *sindendi.* mG = *scindenda.* P4. = *studendi.*

3. 𝔈1. . . . 𝔏𝔍u + *quam nosti possides?* contra mstos etiam Gr. D = *cur plura que* [cr. *quam*] *scilicet possides.* P4. — *nosti.* Col. + *quam nosti cupis?*

turpiter = BGAP2. 3. Ort. 𝔗 . . . 𝔚o. E + *turpiter possides.* G (s.m.) VD ex. Fac. et Prim. Col. — *turpiter.* V — *et* post *neglegens.* G = *ut non moveris.* G = *pauccitulos servos.* D (m∾) E = *tam paucos.* D (n.) E + *servos habere.* A P3. = *notitiae memoriae sufficiat.* V = *notitiae memoriaeque sufficiat.* B GDE P2. Ort. Col. 𝔗𝔚 = *notitia memoriae sufficiat.* P4. = *quorum memoriae sufficiat.* Suspicor Senecam scripsisse: *quorum memoriae sufficias.*

postmodo = A. BGVADE 𝔗 . . . 𝔚o = *postmodum.*

hoc respondeo = BGAD Pall. 𝔗 . . . 𝔊 𝔏4. 𝔚2. V = *respondeo hoc.* E Col. Ort. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔚o (exc. 𝔏4.) = *hoc respondebo.* 𝔗𝔚 = *non tanquam sapiens, sed ut mal. t. p. Nec erro.* 𝔈1. = *non tanquam sapiens solum, sed ut mal. t. p. Nec erro.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *non tanquam sapiens, sed solum ut mal. t. p. Nec erro* contra mstos etiam Pinc. Gr. (sed P2. — *et* et — *tuam*).

4. *Exige itaque* = VA P3. Col. BGDE P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔚o = *Exigo itaque.*

ut non optimis = mss. Pall. Col. 𝔗 . . . 𝔈2. Pinc. ex. dom. Ort. 𝔊 . . . 𝔚o = *non ut optimis.* D = *de vitiis*

obiurgare. Non perueni ad sanitatem, ne perueniam quidem. delenimenta magis quam remedia podagrae meae conpono contentus, si rarius accedit et si minus uerminatur. Uestris quidem pedibus conparatus debilis cursor sum. XVIII. Haec non pro me loquor: ego enim in alto uitiorum omnium sum. sed pro illo cui aliquid acti est. Aliter, inquit, loqueris, aliter uiuis. Hoc, malignissima capita et optimo cuique inimicissima, Platoni obiectum est, obiectum Epicuro, obiectum Zenoni. Omnes enim isti dicebant non quemadmodum ipsi uiuerent, sed quemadmodum esset uiuendum. De uirtute, non de me loquor, et cum uitiis conuicium facio, in primis meis facio: cum potuero, uiuam quomodo oportet. Nec malignitas me ista multo 2

meis. VA P3. 4. Ort. = *Non pervenit.* V = *nec perveniet qu.* BGA P3. = *ne perveniat q.* P2. = *ne veniat qu.* P4. = *nec veniat qu.* Ort. = *nec venit qu.* 𝔗𝔅 = *ne veniam qu.* Rell. etiam Col. ∾.

delenimenta = A. G = *deliramenta magna quam.* DE P4. = *deliramenta magis q.* V = *delinementa m. q.* Col. = *delinamenta.* mD 𝔗 . . . 𝔅o = *delinimenta.* G (m∾) = *contentus si parvis.* B = *si radius accidit.* G = *accidit.*

verminatur = vet. ex. Steph. (Prood. II, 10. p. 242.) 𝔐 . . . 𝔅o. A = *veraminatur.* VP2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *vera minatur.* Col. = *et vera minatur.* B = *natura* [na, u] *minatur.* P3. = *nostra minatur.* GmOrt. = *iram minatur.* DE bona pars codd. Pinc. Ort. Tronc. = *irata minatur* (mD = *minuat*). P4. = *si minus irata.* m𝔈1. = Aliter *irata* aut *vere minatur.* Liber vet. Mur. = *ferminatur.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *fera minatur.* V = *Vestris pedibus quidem.* P3. Col. = *Nostris quidem pedibus.* Amicus Grut. ci. = *Virtutis quidem pedibus.* B = *comparatui.* V P3. = *comparatione tui.* Lips. ci. = *debilibus cursor sum.* Gron. ci. 𝔑u . . . 𝔅o = *debiles, cursor sum.* Grut. putat scripturam nostram per ironiam accipiendam: ego vero explicaverim, quamvis *debilis*, tamen *cursor sum vestris pedibus comparatus*, ut intelligendum sit Verbi Subst. Participium.

Cap. XVIII.

G (m∾) — *Haec . . . omnium sum.* VD = *Hoc non pro me.* 𝔗 . . . 𝔊 = *pro me non loquor* contra mstos etiam Bong. B = *enim ego.* mG — *enim.* V — *omnium.* P2. 𝔗 . . . 𝔊 (mm𝔈1. 2. 𝔊 ∾) = *cui aliquid apti est.* Ort. (m∾) = *cui aliquid datum est.* V sG ex. Fac. et Prim. P3. Scal. = *cui aliquid actum est.* quod Pinc. castigatius dicit. Rell. etiam Bong. plerique codd. Pinc. P4. Col. Tronc. ∾. D + *et aliter vivis.* V = *vivis. Haec.*

malignissima capita = BGVA Pinc. v. l. Gr. 𝔊ro . . . 𝔅o. 𝔗 . . . 𝔏4. + *per mal. cap.* DE cod. Lips. = *malignissimum capitulum* ∾ *inimicissimum.* V = *Platoni obiectum est, Epicuro sic et Zenoni.* GDE — *enim* post *Omnes.* G — *ipsi* post *quemadmodum.* BGD (m∾) E Gr. 𝔗 . . . 𝔊 = *vixerunt, sed.* probat Grut., sed VA ∾. BGAD P2. 4. Col. Ort. + *esset ipsis vivendum.* quod nescio an recipiendum fuerit. VE + *ipsis esset vivendum.* 𝔗 . . . 𝔊 = *ipsis vivendum esset.* 𝔐 . . . 𝔅o = *vivendum esset.* P3. ∾. B = *et conviciis convicium.* D (cr. ∾) = *et convitium convitiis facio.* E = *et convicium cum vitiis* om. *facio.* V + *cum vero potuero.* BG P2. 4. Ort. Scal. Trist. 𝔅2. = *cum potero.* recte, ait Grut. Rell. ∾. V = *ut oportet.*

2. V = *me ista malignitas.*

ueneno tincta deterrebit ab optimis. ne uirus quidem istud quo alios spargitis, quo uos necatis me inpediet, quo minus perseuerem laudare uitam, non quam ago, sed quam agendam scio, quo minus uirtutem et ex interuallo ingenti reptabundus sequar.
3 Exspectabo scilicet, ut quicquam maliuolentiae inuiolatum sit cui sacer nec Rutilius fuit nec Cato? Cur et aliqui non istis nimis diues uideatur quibus Demetrius Cynicus parum pauper est? uirum acerrimmum et contra omnia naturae desideria pugnantem, hoc pauperiorem quam ceteros Cynicos, quod, cum sibi interdixerit habere, interdixit et poscere, negant satis egere. Uides enim? non uirtutis scientiam, sed egestatis professus est.

XIX. Diodorum Epicureum philosophum qui intra paucos dies finem uitae suae manu sua inposuit, negant ex decreto Epicuri fecisse, quod sibi gulam praesecuit. alii dementiam uideri uolunt factum hoc eius, alii temeritatem: ille interim beatus ac plenus bona conscientia reddidit sibi testimonium uita excedens lauda-

𝔗𝔅 = *veneno contincta.* 𝔈1. = *veneno astincta.* sGVE = *Nec virus quidem.* 𝔗 . . . 𝔊 = *Nec virtus quidem.* P2. = *quo alios conspargitis.*

quo vos necatis me = BGVD 𝔗𝔅. A = *quo vos negatis ne.* E = *quo nos necatis me.* 𝔈1. . . . 𝔅o — *quo.* G (cr. ∾) = *reputabundus.* P2. = *rectabundus.* P3. = *raptabundus.* V = *tentabundus sequar.*

3. G = *ut quisquam.* E = *ut quicquid.* 𝔗𝔅 = *cui Caesar nec Rutilius.* B = *Ruptilius.* D (cr. ∾) = *invielatum.*

Cur et aliqui non istis nimis dives videatur. Ita scribendum duxi. BGVAE P2. 3. Col. = *cur et aliqui an istis nimis d. v.* D = *cur et aliqui* [s.m. *aliquis*] *an* [s.m. *ne*] *istis minis* [m *nimis*] *dives v.* P4. Ort. = *cur et aliquis an istis.* 𝔗 . . . 𝔅o = *cur et aliquis non istis dives nimis vid.* V P3. Col. = *parum pauperem.* DE — *est.*

virum acerrimum = BGVA Pinc. v. l. Gr. 𝔗𝔅 𝔏4. . . . 𝔅o. DE 𝔈1. . . . 𝔏 𝔍u + *O virum acerrimum.* 𝔐 = *pugnantem. ita quod sibi interdixit* rell. om. D Col. = *hoc pauperior est.* E = *hoc pauperimo est.* P3. 4. = *hic pauperiorem.*

celeros Cynicos, quod = BGVA Gr. 𝔗 . . . 𝔈2. D = *celeri Cynici* [= Pinc. v. l.] *qui.* E = *alteri Cynici qui.* 𝔊 . . . 𝔊 = *celeri Cynici, quod.* Grut. ci. = *quod cum hi sibi interdixerint.* 𝔑u 𝔅2. = *interdixerint.* V = *interdixit habere.* D (m∾) — *interdixit.* P3. = *dixit et poscere.*

negant satis egere = BGVA P2. 3. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔊ro 𝔑u 𝔅2. P4. = *Negavit satis agere.* Grut. apertius dicit *Negavit satis egere.* D + *negant enim satis sapientem egere.* E = *Negare satis sapientem egere.* 𝔐 𝔅1. 𝔅o = *negant enim sapientem egere.* m𝔊 = *Vix non virtutis.* G(s∾) — *non ante virtutis.* DE + *quia non virtutis.* V = *professus es.*

Cap. XIX.

D = *Diodorium Epicurum.* E = *Didorum Epicurum.* ABGV Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. = *Diodorum Epicurum.* D E = *inter paucos dies.* DE = *Epicuri ex decreto.* GP2. = *prosecuit.* P4. = *persecuit.* 𝔗𝔅 = *praescivit.* 𝔈1. = *praescidit.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *praecidit.* B + *dementiam eius.* B — *hoc post factum.* B = *praecedens vita laudabitque ei aetatis* ∾ *quietatem.* G = *vita procedens* [s

uitque aetatis in portu et ad ancoram actae quietem et dixit, quod uos inuiti audistis, quasi uobis quoque faciendum sit:

Uixi et quem dederat cursum fortuna peregi.

De alterius uita, de alterius morte disputatis et ad nomen 2
magnorum ob aliquam eximiam laudem uirorum sicut ad occursum ignotorum hominum minuti canes latratis. Expedit enim uobis neminem uideri bonum, quasi aliena uirtus exprobratio delictorum uestrorum sit. Inuidi splendida cum sordibus uestris confertis nec intellegitis quanto id uestro detrimento audeatis. Nam si illi qui uirtutem sequuntur auari, libidinosi, ambitiosique sunt: quid uos estis quibus ipsum nomen uirtutis odio est? Negatis quemquam praestare quae eloquitur nec ad exemplar orationis suae uiuere. Quid mirum, cum loquantur fortia, in- 3
gentia, omnes humanas tempestates euadentia? cum refigere se

prae vel *ex*] *laudabitque* [s∾] *ei* [n.] *aetatis im portu prae* [hoc n.] *ad hanc horam* [m *actae*] *quietem.* D = *praecedens* [m∾] *vita laudabilisque* [cr.∾] *eius aetatis in portum* [cr.∾] *et ad ancoram vitae actae quietem.* EP4. Ort. = *praecedens vita laudabilisque eius aetatis in portum* [P4. Ort. = *in portu*] *et ad anchorem* [P4. Ort. = *et ad hanc horam.* mOrt. ∾] *vitae actae quietem.* P2. 𝔗𝔚 = *praecedens vita laudabitque eius aetatis in portu et ad hanc horam vitae actae quietem.* Col. = *vita praecedens laudavitque aetatis in portu et ad anchoram vitae actae quietem.* Ex. Fac. et Prim. = ∾ *in portu ad anchoram vitae actae quietem.* Bong. = ∾ *laudabitque ei aetatis* ∾. 𝔈1. = *praecedens vita laudabilisque eius aetatis in portu et ad ancoram vitae actae quies.* 𝔈2. ... 𝔊 = *praecedentis vitae laudabilisque eius aetatis in portu et ad ancoram vitae actae quiete.* VA P3. 𝔐 ... 𝔚o ∾ (AP3. = *laudabitque*). BGA Pinc. v. l. 𝔗𝔚 = *et dixit quod vos invidi audistis* (G s.m. = *auditis*). Etiam Gr. = *invidi.* D = *cum dixi* [s.m. *dixit*] *quod invidi audistis* om. *vos.* E = *et dixit quod invidi audistis* om. *vos.* 𝔈1. = *et dixit, Quid vos invidi audistis?* 𝔈2. ... 𝔊 = *dicit quod* ∾ om. *et.* 𝔚1. = *et dixit, Quid vos* ∾. 𝔑u = *et dixit: (quid vos* ∾ *faciendum sit?).* G(cr.∾) = *Viri et quem.* G(m∾) — *fortuna.* Versus est Virg. Aen. IV, 653.

2. V = *quibus aliena virtus.* A = *exprobatio* [= D p.m. 𝔗𝔚] *delectorum omnium sit.* BGDE P2. 3. Col. Ort. Trist. Scal. 𝔗 ... 𝔈1. = *delictorum omnium sit.* mOrt. habebat *vestrorum*, sed, ut videbatur, loco *delictorum.* V = *sit omnium delictorum.* P4. + *delictorum vestrorum omnium sit.* placet Grutero. 𝔈2. ... 𝔚o ∾.

Invidi = GDE𝔗 ... 𝔊. BVA 𝔐 ... 𝔚o = *Inviti.* E = *cum in sordibus nostris.* E = *nec intellectis.* BGADE Pall. Ort. 𝔗 ... 𝔈1. = *audiatis.* V = *addatis.* Col. = *adeatis.* DE — *ipsum* ante *nomen.* 𝔗 ... 𝔈2. — *Negatis ... vivere* contra mstos etiam Pinc. Gr. D (cr.∾) = *Negatis quodquam.* E = *Negatis quicquam.*

praestare quae eloquitur = A. BGDE = *pr. qui eloquitur.* V Gr. = *pr. quod eloquitur.* probat Grut. Omnia exx. Pinc. 𝔊 ... 𝔚o = *pr. quae loquitur.* BGAE Gr. = *rationis suae.* V = *suae vivere rationis.* D = *rationis* [m *suae*] *vivere.* Omnia exx. Pinc. ∾.

3. D(m∾) — *cum* ante *loquantur.* E = *loquatur.* V = *ingenia fortia et omnes.* E + *fortia et.* G = *omnis.* D (m∾) = *humanas pote-*

crucibus conentur in quas unusquisque uestrum clauos suos ipse adicit? ad supplicium tamen acti stipitibus singulis pendent. Hi qui in se ipsi animum aduertunt quot cupiditatibus tot crucibus distrahuntur: aut maledici in alienam contumeliam uenusti sunt. Crederem illis hoc uacare, nisi quidam ex patibulo suos spectatores conspuerent. XX. Non praestant philosophi quae loquuntur. Multum tamen praestant quod loquuntur, quod honesta mente concipiunt. Nam quidem si et paria dictis agerent, quid esset illis beatius? interim non est quod contemnas bona uerba et bonis cogitationibus plena praecordia. Studiorum salutarium etiam citra effectum laudanda tractatio est. Quid mirum, si non escendunt in altum ardua adgressi? sed si uir es,
2 suspice, etiam si decidunt, magna conantis. Generosa res est

stat e s. E = *tamen repigere se crucibus.* G — *se* ante *crucibus.* D (cr. ∾) E Ort. = *unusquisque nostrum.*

ipse adicit = BGVADE 𝔗 . . . 𝔊. (𝔗 . . . 𝔊 = *adiicit*). 𝔐 . . . 𝔅o = *adigit.* G = *tamen actum.*

Hi qui in se ipsi animum advertunt = BADP2. 4. VP3. Ort. 𝔗𝔅 = *Hi qui in se ipsis animum advertunt.* G = *Hi qui in se ipsi animum evertunt.* E = *Hic qui in se ipsi animum adducunt.* quod non displicet. Col. = *Ili qui in se ipsos animum advertunt.* 𝔈1. . . . 𝔅1. 2. 𝔅o = *Hi qui in se ipsos animum advertunt.* ℜu = *Ili qui in se ipsi animadvertunt.* Lips. ci. = *Hi qui in ipsos* i. e. studiosos illos et sapientiae cupidos.

aut maledici = BGVADE P3. 4. Col. Ort. 𝔗𝔅. P2. = *ut mal.* 𝔈1. = *at mal.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *et mal.* BVA P2. 3. Bruxell. 𝔗𝔅 = *illis hoc vagare.* G(m∾) DE Col. Ort. = *illis hoc negare* (Ort. = *Crederim*). 𝔈1. = *Crederem vel hoc negare.* 𝔐 . . . 𝔏𝔍u = *Crederem illis, nisi* rell. om. Arbitratur enim Muretus ab antiquo quodam librario primum adscriptum *hoc*, deinde ab alio adiectum *vacat*, ut significaretur in aliis libris Pronomen non legi: postremo utrumque in contextum receptum et verbo *Crederem* per Infinitivum accommodatum esse illud *vacat.* V P3. = *nisi quidem ex patibulo suos quidam spectatores* [P3. = *expectatores*] *conspuerent.* BG 𝔗 . . . 𝔈1. = ∾ *conspuerunt.* DE Pinc. v. l. = *nisi quod quidam ex patibulo* ∾ *conspuerunt.* P2. = *quibus ex patibulo* om. *nisi.* Rell. etiam Gr. ∾. Huetus voluit *conspuerent?* per interrogationem.

Cap. XX.

V + *Non praestant ergo.* Steph. (Prood. II, 4.) mavult [𝔊ro . . . 𝔅o =] *loquuntur?* per interrogationem. A = *loquentur.* B = *locuntur.* V = *imo multum praestant quod locuntur.* D (m∾) = *honesta mente cupiunt.*

Nam quidem, si et = BGA Bong. P2. Col. 𝔊ro . . . 𝔅1. 𝔅o. VDE P3. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. = *Nam quidem et si paria.* 𝔈2. . . . 𝔏4. ℜu 𝔅2. = *Nam si et paria* om. *quidem.* Fortasse scribendum *Namque si et p.* V = *beatius illis.* D (cr. ∾) E = *circa effectum.* G 𝔗𝔅 = *citra affectum.* 𝔈1. = *etiam affectuum.* BG Bong. (s. m.) = *laudanda tractio est.* DE = *laudanda ratio est.* Pinc. v. l. P4. Ort. 𝔈𝔊 = *laudanda oratio est.* Rell. etiam Bong. P2. 3. Col. Scal. Tronc. ∾.

escendunt = BA Bong. ex Cui. P3. 𝔐. GVmADE P4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔅o = *ascendunt.* P2. = *ostendunt.*

ardua adgressi? sed si vir es, suspice = A. Bong. = ∾ *sed si vires suspice.* VP3. Col. cod. Lips. 𝔈1. = ∾ *sed vires suspice.* DE = ∾

respicientem non ad suas, sed ad naturae suae uires conari alta, temptare et mente maiora concipere, quam quae etiam ingenti animo adornatis effici possunt. Qui sibi hoc proposuit: Ego mortem eodem uoltu audiam quo uidebo. ego laboribus quanticumque illi erunt parebo animo fulciens corpus. ego diuitias et praesentes et absentes aeque contemnam nec, si alicubi iacebunt, tristior nec, si circa me fulgebunt, animosior. ego fortunam nec uenientem sentiam nec recedentem. ego terras omnes tamquam meas uidebo, meas tamquam omnium. ego sic uiuam quasi sciam aliis me natum et naturae rerum hoc nomine gratias agam: quo enim melius genere negotium meum agere 3 **potuit? unum me donauit omnibus, uni mihi omnis. quicquid habebo nec sordide custodiam nec prodige spargam. nihil magis possidere me credam quam bene donata. non numero nec pondere beneficia nec ulla nisi accipientis aestimatione perpendam.**

sed vires [mD = *vir es*] *suscipe.* Ort. = *in altum aggressi sed vires suscipe.* BG P4. 𝔗𝔅 = ∾ *sed virtutes suscipe.* P2. = ∾ *sed virtutes suscipere.* 𝔊2. . . . 𝔐 = *in altum? Ardui* [𝔐 = *Arduos*] *aggressus ad virtutes suspice.* 𝔏 . . . 𝔅o = ∾ *sed viros suspice.* Grut. ci. = ∾ *Et virtutes suspice.* D (cr.∾) = *dece dunt.*

magna conantis = BGVADE P3. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊1. P2. = *Magna conalis.* 𝔊2. . . . 𝔖 𝔏 . . . 𝔅o = *magna conantes.* 𝔐 = *magna conantur.*

2. *respicientem* = VAmD Bong. Col. 𝔐 . . . 𝔅o. mA = *Respicientem. participium pro infinito. id est. respicere.* BGDE Pall. Ort. 𝔗 . . . 𝔖 = *respicere.* V = *maiora accipere.* G P2. = 𝔗 . . . 𝔖 — *quae* ante *etiam ingenti.* D(m∾) E — *animo* ante *adornatis.* V = *adornantis.*

effici possunt = BGVADE 𝔗𝔅. 𝔊1. . . . 𝔅o = *effici possint.* 𝔗 . . . 𝔖 = *Quis sibi proposuit haec?* Pinc. v. l. = *qui sibi haec proposuit.* P2. = *sibi hic.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾. VP3. = *quo audiam videbo.* Ex. Fac. et Prim. = *videbo quo audiam.* A + *voltu cum audiam.* Fortasse scribendum: *eodem cum voltu.* D(cr.∾) = *vultu audientia.* 𝔗 . . . 𝔖 𝔑u 𝔅2. + *quo iubebo et videbo* contra msťos etiam Bong. ex Cui. ex. Fac. et Prim. Gr. Pinc. ex. domest.

= *et praesentes et posteras.* Bong. = *et posteras et absentes.* 𝔗𝔅 = *et absentesque contemnam.*

alicubi = BGVADE Col. P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊1. 𝔅1. . . . 𝔅o. P3. = *alicui.* 𝔊2. . . . 𝔖ro = *aliubi.*

tristior = BGVA Col. 𝔊1. . . . 𝔅o. A (s.m.) DE Bong. Pinc. v. l. P3. 4. Ort. 𝔗𝔅 = *tristor.* P2. = *contristor.* A = *animo.* [s.m. *animro.*] *cur ego.* mA = *animior.* B VDE P2. 3. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔖 (mm𝔊1. 2. 𝔊 ∾) = *animo ducor. ego.* mD = *animo eveor.* P4. = *animo duco.* G = *animo dicor ego.* Lips. ci. = *animo editior* vel *diductior.* V = *nec recedentem sentio.* V + *et meas tanq.* D = *Sic vivam* om. *ego.* E = *ego si vivam.* mG + *aliis me esse natum.* V = *me esse aliis natum.* Bong. + *aliis esse me natum.* E — *hoc nomine.* 𝔗𝔅 = *gratias agamus.*

3. V — *enim.* E = *negotium me agere.* BG = *unum in se donavit.* A(s∾) = *unum me dominavit.* *mihi omnis* = B. GV 𝔗 . . . 𝔅o = *mihi omnes.* ADE n. l. VA(cr.∾) E = *Quicquid habeo.* D — *nec* ante *sordide.* E = *donata modo munere.* V = *non pondere.* BA (s m.) D E Col. Ort. P4. 𝔗 . . . 𝔊1. = *nec pondero.*

perpendam = BVADE Gr. ∫

numquam id mihi multum erit quod dignus accipiet. nihil opinionis causa, omnia conscientiae faciam. populo spectante
4 fieri credam quicquid me conscio faciam. edendi mihi erit bibendique finis desideria naturae restinguere, non inplere aluum et exinanire. ego amicis iucundus, inimicis mitis et facilis exorabor antequam roger: honestis precibus occurram. patriam meam esse mundum sciam et praesides deos: hos supra me circaque me stare factorum dictorumque censores. quandoque aut natura spiritum repetet aut ratio dimittet, testatus exibo bonam me conscientiam amasse, bona studia, nullius per me libertatem deminutam, minime meam. XXI. Qui haec facere proponet, uolet, temptabit, ad deos iter faciet: nae ille, etiam si non tenuerit, *magnis tamen excidet ausis.* Uos quidem, quod uirtutem cultoremque eius odistis, nihil noui facitis: nam et solem lumina aegra formidant et auersantur diem splendidum

𝔊𝔚2. G = *percendam.* 𝔐 . . . 𝔑u𝔚o = *pendam.* A(cr. ∾) = *Nunc quam id mihi.* V = *sed omnia conscientia faciam.* 𝔏 . . . 𝔚o (exc. 𝔏4.) = *populo teste* contra mstos. BGDE P2. Ort. 𝔗𝔚 = *Quicquid mihi conscio.* 𝔏 . . . 𝔚1. (exc. 𝔏4.) = *me nescio* contra mstos.

4. *edendi mihi erit* = A Bong. BGVE — *mihi.* D = *Edendi bibendique erit.* BGVDE Scal. 𝔗𝔚 = *restringere.* A ∾. G = *et* ante *exinanire.* Amicus Grut. ci. = *Ero amicis.* 𝔗𝔚 = *antequam cogor.* 𝔊1. = *antequam rogor.* G = *honestis precibus concurram.* B = *patriam eam esse.* 𝔗𝔚 = *et praesidere hos deos.* 𝔊 . . . 𝔏𝔍u — *hos* ante *supra* contra mstos etiam Bong. Gr. 𝔗 . . . 𝔊1. = *circa quae me.* G(s∾) VD (m∾) E = *circa me* om. *que.*

quandoque aut = BGAD. E = *Quandoque autem.* sGmD P2. 4. Col. Ort. 𝔏4. = *Quandocunque aut.* V𝔗 . . . 𝔚o (exc. 𝔏4.) = *Quandocunque autem.* Bong. = *Quando aut.* V = *repetat aut ratio dimittat.* G + *et nullius per me.*

deminutam = BGA 𝔊ro. VDE Gr. 𝔗 . . . 𝔊𝔚1. . . . 𝔚o = *diminutam.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *imminutam.*

minime meam = BGVAD Pinc. v. l. Col. 𝔐 . . . 𝔚1. A(s.m.) E P3. = *minime mea.* P4. = *inde meam.* P2. 𝔗 . . . 𝔊𝔑u . . . 𝔚o = *a nemine meam.*

Cap. XXI.

Qui haec facere = A Bong. D = *Que* [cr. ∾] *hoc facere.* BGV𝔗 . . . 𝔚o = *Qui hoc facere.* E = *Qui hoc faceret.* 𝔗𝔚 = *proponi.* 𝔊1. = *proponit.* Col. = *valet tentabit.* P4. = *volet temperabit.* BGA (s∾) = *temptabit ad eos.* B = *inter faciet.* VP3. = *nec illa.* 𝔊2. . . . 𝔊 = *hoc ille.* P2. Ort. 𝔗 . . . 𝔊1. = *nec ille.* G(s.m.) Col. = *ne illa.* Rell. etiam Bong. P4. Pinc. ci. ∾. B G = *etiam si non renuerit.* mG = *tenuerit.* Ad verbum *tenuerit* mA habet haec: *Versus exameter.* [al. m.] *si non obtineat etc. forte ab aliquo poeta excerpserit.* BAD Bong. P2. 3. 4. Col. Ovid. (Met. IV, 328.) = *magnis tamen excidit.* quod non reiicit Grut. G = *tam excidit ausis.* mD = *cum excidit ausis.* 𝔗 . . . 𝔊2. = *excidit causis.* Ort. + *magis tamen excidet ausis.* VE Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔚o ∾.

quod virtutem = BGAE Bong. VD 𝔗 . . . 𝔚o = *qui virtutem* (𝔗𝔚 = *virtute*). D — *eius* ante *odistis.* E = *audistis.* A(s∾) — *et* ante *solem.* BGVDE Gr. = *adversantur.* A𝔗 . . . 𝔚o ∾. B Bong. Col. = *idem splendidum.* VP3. Ort. 𝔗𝔚 = *eundem splendidum.* P2. = *omne splendidum.* Rell. etiam P4. ∾.

nocturna animalia quae ad primum eius ortum stupent et latibula sua passim petunt, abduntur in aliquas rimas timida lucis. Gemite et infelicem linguam bonorum exercete conuicio. hiscite, conmordete: citius multo frangetis dentes quam inprimetis.
2 **Quare ille philosophiae studiosus est et tam diues uitam agit? quare opes contemnendas dicit et habet? uitam contemnendam putat et tamen uiuit? ualitudinem contemnendam et tamen illam diligentissime tuetur atque optimam mauult? et exilium uanum nomen putat et ait, Quid enim est mali mutare regiones? et tamen, si licet, senescit in patria? et inter longius tempus et breuius nihil interesse iudicat: tamen, si nihil prohibet, extendit aetatem et in multa senectute placidus uiret?** 3
Ait ista debere contemni: non, ne habeat, sed ne sollicitus habeat. non abigit illa a se, sed abeuntia securus prosequitur. Diuitias quidem ubi tutius fortuna deponet quam ibi unde sine querela reddentis receptura est? M. Cato cum laudaret Curium et Coruncanium et illud seculum in quo censorium crimen erat paucae argenti

V = *eius primum.* V — *sua* post *latibula.* BD (m∾) E P2. 4. Ort. 𝔗... 𝔈1. = *petunt abducuntur.* V = *latebris* [= P3. Ort.] *timide lucis.* V = *exercere.* G = *convicia.* mG = *cum vico.*

hiscite, conmordete = A(s.m.). A Bong. ex Cui. = *hisate, conmordete.* Bong. ci. = *hiate commordete.* mA (tert. m.) BGDE 𝔗 ... 𝔅o = *instate, commordete.* V — *hiscite ... inprimetis.* G = *fringentis dentes.*

2. V = *vitam ducit.* BA (cr. ∾) = *contemnebas dicit.* G = *contemnebat dicit.* 𝔅 = *cōtē̃das dicit.* V = *vitam contemnendam dicit.* G — *tamen* ante *vitam.* Verbo *contemnendam* mA imposuit: *scilicet dicit.* B = *optima mavult.* Scal. cod. Dal. — *Et* ante *exilium.*

vanum nomen = VA. BGDE 𝔗 ... 𝔅o = *nomen vanum.* A = *putant.*

Quid enim est = A. BGVDE 𝔗 ... 𝔅o = *Quid est enim.* BG Bong. = *et tamen scilicet senescit.* 𝔗𝔅 = *et tamen senilis senescit.* V𝔈1. ... 𝔊 — *si licet.* G(m∾) = *Et nostro longius.* DE = *longum tempus.* V = *et brevius tempus.* E (cr. ∾) = *breve.* E = *nihil esse iudicat.* sG = *ut in multa.* V = *ut multa.* P2. = *placide viret.* P4. 𝔗𝔅 = *placidus vivet.* 𝔈1. = *placidus vivit.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾.

3. B P3. 4. = *At ista debere.* V Ort. = *At ista inquam debere.* Col. = *At ista non debere.* P2. = *At ista deberent.* 𝔗 ... 𝔏4. = *abiget* contra mstos etiam Bong. Gr. BGD = *anbigit.* G(s.m.) = *nunc abigit.* G (m∾) — *a se.* G = *sed habundantia securus.* 𝔗𝔅 = *sed abeunda securus.* B 𝔈2. ... 𝔏4. = *prosequetur.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾. V = *perceptura est.* Bong. = *praeceptura est.* 𝔗𝔅 — *cum* post *Cato.* V = *Curtium et Corruncanium.* D = *et eorum canium.* E = *et quorum canium.* 𝔈1. ... 𝔊 = *Coruncanum.* Rell. etiam Bong. ∾. A = *et illiut* [s.m. *illiud*] *seculum.* BGVDE 𝔗 ... 𝔅o = *seculum illud.* A (m∾) = *in quo necsorium crimen.* BP4. = *in quo nec sorium crimen.* DE 𝔈1. = *in quo nec sordidum crimen.* mG P3. Ort. Col. 𝔗𝔅 = *in quo necessarium crimen.* V = *in quo necessarium nec crimen.* G (lit.) ci. Agric. 𝔈2. ... 𝔅o ∾. Grut. ci. 𝔅2. = *crimen erant* contra mstos. Vid. de hoc Attractionis genere Krüger Unterss. III, p. 57. Col. = *pauci.*

lamellae, possidebat ipse quadragies sestertium, minus sine dubio quam Crassus, plus quam Censorius Cato. Maiore spatio, si conparentur, proauum uicerat quam a Crasso uinceretur. Et si maiores illi obuenissent opes, non spreuisset: nec enim se sapiens indignum ullis muneribus fortuitis putat. Non amat diuitias, sed mauult. non in animum illas, sed in domum recipit. nec respuit possessas, sed continet et maiorem uirtuti suae materiam subministrari uult. XXII. Quid autem dubii est, quin haec maior materia sapienti uiro sit animum explicandi suum in diuitiis quam in paupertate? cum in hac unum genus uirtutis sit non inclinari nec deprimi, in diuitiis et temperantia et liberalitas et diligentia et dispositio et magnificentia campum habeat patentem. Non contemnet se sapiens, etiam si fuerit minimae staturae: esse tamen se procerum uolet. et exilis corpore ac amisso
2 oculo ualebit: malet tamen sibi esse corporis robur. et hoc ita, ut sciat esse aliud in se ualentius. malam ualitudinem tolerabit, bonam optabit. Quaedam enim, etiam si in summam rei parua sunt et subduci sine ruina principalis boni possunt, adiciunt ta-

G P2. = *lamillae.* D(m∾) E cod. Franc. et nonnulli alii codd. Pinc. P4. Ort. = *laminae.* 𝔗 . . . 𝔊 = *argenti armillae.* Rell. etiam Bong. ex Cui. ex. Fac. et Prim. P3. Col. ∾.

quadragies sestertium = BGADE P2. 𝔗 . . . 𝔏4. V rell. Gr. = *quadragesies sest.* Lips. ci. 𝔊ro . . . 𝔅o = *quadringenties sest.* 𝔐 . . . 𝔅o + *plus tamen quam Cens.* contra mstos. V + *et plus quam.* VE = *comparetur.* BA (m∾) = *vincerentur.* D (m∾) — *opes, non sprevisset.* G(cr.∾) V = *non sprevissent.* V = *non enim sapiens se.* E — *se* ante *sapiens.* V = *muneribus fortune putat.* V + *Non tamen amat.* 𝔗 . . . 𝔊 = *non in animum illam gazam* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. 𝔗 . . . 𝔊 + *possessas divitias* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. 𝔈1. . . . 𝔊 = *contemnit* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. V = *continet et in amorem.* BG (cr.∾) DE P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. = *virtutis suae.* V = *suae virtutis.* Rell. etiam Pinc. P3. Col. ∾. AD = *materiae.* sA (m∾) = *materiem.* V = *subministrat.*

Cap. XXII.

quin haec maior materia = BGV AD(s.m.) E Gr. 𝔗𝔅. D = *quin hoc maior materia.* 𝔈1. . . . 𝔅o — *haec.* V = *suum explicandi animum.* D(cr. ∾) E = *explicari.* BG(m∾) — *quam in paupertate . . . in divitiis.* A = *in paupertate? qua.* A(s.m.) = *in paupertatẽ? quã.* D = *in paupertate? quamquam.* A 𝔗 . . . 𝔊 = *virtuti sit.* G(s∾) VD(m∾) = *temperantia et libertas.* V = *si etiam fuerit.* P2. 3. = *habeat potentem.* Col. = *habeat apparentem.* 𝔗 . . . 𝔊 = *se procerum vellet* contra mstos etiam Bong. G Ort. = *et ex corpore.* P4. = *et ex infirmo corpore.*

ac amisso = BGVADE 𝔗 . . . 𝔅o. GOrt. Col. 𝔗 . . . 𝔊 = *mallet.* P4. = *mavult.* BG 𝔗 . . . 𝔊 = *sibi corporis esse robur.* V = *esse sibi corporis robur.* ADE Bong. ∾.

2. *et hoc ita* = BGVADE Bong. cod. Dal. 𝔗 . . . 𝔅o = *Et haec ita.* G𝔗𝔅 = *ut scias.* G = *bt'am optabit.* V = *Quaedam enim et si* [DE P3. 4. =] *in summa.*

et subduc isine ruina principalis boni possunt = G(s.m.) VDE. BGA + *ait* [A = *ait!*] *et subduci* ∾. 𝔗𝔅 + *ut et subduci* ∾. 𝔈1. . . . 𝔅o = *ut*

men aliquid ad perpetuam laetitiam et ex uirtute nascentem.
Sic illum adficiunt diuitiae et exhilarant ut nauigantem secundus
et ferens uentus, ut dies bonus et in bruma ac frigore apricus 3
locus. Quis porro sapientum, nostrorum dico quibus unum est
bonum uirtus, negat etiam haec quae indifferentia uocamus ha-
bere in se aliquid pretii et alia aliis esse potiora? Quibusdam ex
iis tribuitur aliquid honoris, quibusdam multum. Ne erres ita-
que, inter potiora diuitiae sunt. Quid ergo, inquis, me deri- 4
des, cum eumdem apud te locum habeant quem apud me? Uis
scire quam non habeant eumdem locum? mihi diuitiae si efflu-
xerint, nihil auferent nisi semetipsas: tu stupebis et uideberis
tibi sine te relictus, si illae a te recesserint. apud me diuitiae
aliquem locum habent, apud te summum ac postremum: diui-
tiae meae sunt, tu diuitiarum es. **XXIII.** Desine ergo philo-
sophis pecunia interdicere: nemo sapientiam paupertate damna-
uit. Habebit philosophus amplas opes: sed nulli detractas nec
alieno sanguine cruentas, sine cuiusquam iniuria partas, sine
sordidis quaestibus, quarum tam honestus sit exitus quam in-

et subduci s. r. p. b. possint. V = *aliquid tamen.* G = *Sicut illum afficiunt.* V = *Sic ullum aff.* P4. = *fecundus et ferens.* A + *et ferens et ventus.* DE — *et* ante *ferens.*

et in bruma ac frigore = BGADE P2. Col. 𝔊ro ... 𝔅o (D = *imbruma*). 𝔗 = *et in bruina ac fr.* V ex. Fac. et Prim. = *et in pruina et frig.* (etiam mG = *pruina*). P3. 4. Ort. 𝔅 ... ℭ2. = *et in pruina ac frig.* (sP4. = *id est in hyeme*). Ex. Pinc. = *ut bonus dies in bruma* (= ci. Lips.] *et frigore.* quod castigatius dicit Pinc. ℭ𝔊 = *ut dies bonus, in pruina, in frigore.* 𝔐 ... 𝔏4. = *ut in bruma ac fr.* B = *acpricus.* D(m∾) = *aptus* [an voluit *apertus?*] *locus.*

3. BG𝔗...𝔊 = *sapientium.* Rell. ∾. ABong. = *quae differentia vocamus.* V = *habet in se.* V = *et aliis alia.*

ex iis tribuitur = A. BGVDE = *ex hiis trib.* 𝔗 ... 𝔅o = *ex his trib.* A (s.m.) + *Quibusdam autem.* 𝔗𝔅 = *Quibusdam multis.* 𝔗𝔅 = *intra potiora.* ℭ1. = *interra potiora.* E = *Quid ergo inquit.* BA (s∾ fortasse p.m.) = *habeant quam.* G = *habebant quam.* D(cr. ∾) = *habebant quem.* In A supra verbum *habeant* legitur *sc. divitiae.* V = *quem apud me habeant.*

4. 𝔗 ... 𝔊 = *Vis scire quod non.* V = *eundem locum habeant.* Bong. = *eundem habeant.* 𝔗𝔅 = *diu affluxerint.* B = *nisi seme ipsas.* V = *nisi se ipsas.* 𝔗𝔅 — *tu* ante *stupebis.* B = *tu stupeberis.* G(m∾) = *et iubeberis tibi.* 𝔗𝔅 = *et videbis tibi.* V = *sine te derelictus.* V = *si ille a te receperit.* 𝔗𝔅 — *divitiae ... ac postremum.* DE ℭ1. ... 𝔊 = *aliquem locum habebunt.*

ac postremum = BAD (s.m.) P2. Ort. V P3. 4. Col. = *et postremum.* GD (p.m.) E ℭ1. ... 𝔅o = : *ad postremum.*

Cap. XXIII.

pecunia interdicere = A Bong. 𝔐 ... ℜu 𝔅o. sAE = *pecunias interdicere.* BGD P2. 4. Col. Ort. 𝔗 ... 𝔊 𝔅2. = *pecuniam interdicere.* P3. = *Philosophi pecunia damnare.* V = *philosophis divicias damnare.* ℭ1. ... 𝔊 = *nemo sapientem paupertate* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. Scal. Verd. Tronc. = *sapientium paupertatem.* D (m∾) — *nec alieno ... cruentas.* V = *cruentas sanguine.* G = *sanguine cruentatas.* B = *quarum tamen honestus.* E — *sit* post

troitus, quibus nemo ingemiscat nisi malignus. In quantum uis exaggera illas, honestae sunt: in quibus cum multa sint quae sua quisque dici uelit, nihil est quod quisquam suum possit di-
2 cere. Ille uero fortunae benignitatem a se non submouebit et patrimonio per honesta quaesito nec gloriabitur nec erubescet. Habebit tamen etiam quo glorietur, si aperta domo et admissa in res suas ciuitate poterit dicere: Quod quisque agnouerit tollat. O magnum uirum, optime diuitem, si post hanc uocem tantumdem habuerit! ita dico, si tuto et securus scrutationem populo praebuerit, si nihil quisquam apud illum inuenerit quo
3 manus iniciat: audacter et propalam erit diues. Sapiens nullum denarium intra limen suum admittet male intrantem. idem magnas opes, munus fortunae fructumque uirtutis, non repudiabit nec excludet. Quid enim est quare illis bono loco inuideat? ueniant, hospitentur. Nec iactabit illas nec abscondet: alterum infruniti animi est, alterum timidi et pusilli uelut magnum bo-

honestus. G — *ingemiscit.* GV = *exagere.*

quae sua quisque dici velit = A (s.m.). V = *quae sua quisque dicere velit.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *quae quisque sua dici velit.* A (p.m.) = *quae in sua quisque dicit velit.* BmG 𝔈1. . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔚o = *quae quisque sua dicere velit.* P3. 4. Col. Ort. = *dicere* om. *velit.* P2. = *quae quisque sua diceret.* G = *quae quisque sua dicere nihil est.* D = *quae non quisque sua dicit* [m *dicere*] *velit.* E = *quae non quisque dicit velit.* 𝔗𝔅 = *multae sunt quus quisque suas dicere nihil est.* V = *quod suum quisque dicere possit.* E = *quod quisquam sū.*

2. V = *et quo glorietur sed* [m∾] *aperta.* A = *glorientur.* B = *et amissa.*

Quod quisque agnoverit = BA Gr. 𝔗 . . . 𝔊. VDE 𝔐 . . . 𝔚o + *Quod quisque suum agnoverit.* mOrt. + *de suo agnoverit.* G = *quod quisque ignoverit.* Lips. ci. + *O optime meritum.*

si post hanc vocem tantumdem habuerit = BGAD P2. 4. 𝔗 . . . 𝔈1. E = *si post hanc vim tantumdem h.* V P3. = *si opus ad hanc vocem consonet.* mG ex. Fac. et Prim. Ort. 𝔈 . . . 𝔚o + *si opus ad hanc vocem consonet! si post hanc vocem* [*vocem* redundare dicit Lips.] *tantumdem habuerit.* V — *dico.*

si suto et securus = BGVA P2. 3. Col. 𝔗 . . . 𝔊. DE = *si tute et secure.* P4. Ort. = *si tuto et secure.* probat Grut. mD 𝔐 . . . 𝔚o = *si tutus et securus*

3. *Sapiens nullum denarium* = A. BGV Gr. 𝔗𝔅 + *Si sapiens n. d.* DE 𝔈1. . . . 𝔊 + *Sic sapiens n. d.* 𝔐 . . . 𝔚o + *Sicut sapiens n. d.* V = *intra suum limen.* Col. = *intra l. s. admiserit.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *admittat.* 𝔐 (ed. Par.) = *admittere.* BG(m∾) = *male in virtutem.*

idem magnas opes = BGVADE P2. 3. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊. P4. + *idem per magnas opes.* 𝔐 . . . 𝔚o = *ita et magnas opes.* V = *virtutis non reputabit.* V = *Quid enim est quod.*

bono loco invideant = BVADE Gr. 𝔗𝔅. cf. Drkb. ad Liv. II, 40, 11. Arntz. ad Plin. Pan. p. 364. G = *bono loco invideatur.* 𝔈1. . . . 𝔚o = *bonum locum invideat.* B = *iactabis illas.* BG Pall. Col. cod. Lips. = *infroniti.* V = *alterum timidi animi est et pusilli alterum ī infroniti.* Ort. = *in fruniti.* ADE 𝔗 . . . 𝔚o∾. Nescio, quid velit Ruhk., qui Lipsium dicit e suo codice dedisse *infruniti*, cum antea fuerit *infirmi.* E = vel-

num intra sinum continentis. nec, ut dixi, eiciet illas e domo. Quid enim dicet? utrumne, Inutiles estis, an, Ego uti diuitiis nescio? Quemadmodum etiam pedibus suis poterit iter conficere, 4
escendere tamen uehiculum malet: sic pauper, si poterit esse diues, uolet et habebit utique opes, sed tamquam leues et auolaturas. nec ulli alii nec sibi graues esse patietur. Quid? Donabit. quid erexistis aures? quid expeditis sinum? donabit aut bonis aut eis quos facere poterit bonos. donabit cum summo consilio dignissimos eligens, ut qui meminerit tam expensorum quam acceptorum rationem esse reddendam. donabit ex recta et probabili causa: nam inter turpes iacturas malum munus est. Habebit sinum facilem, non perforatum, ex quo multa exeant et nihil excidat. XXIV. Errat, si quis existimat facilem rem esse donare. Plurimum ista res habet difficultatis, si modo consilio tribuitur, non casu et inpetu spargitur. Hunc promereor, illi reddo. huic succurro, huius misereor. illum instruo dignum quem non deducat paupertas nec occupatum teneat.

ut magni locum. V = *intra suum continentis.* mA + *non continentis.* G = *eiciatur* [*ur* n.] *illa de domo.* P2. 4. Ort. = *eiiciat.* V — *e* ante *domo.*

4. *Quemadmodum etiam pedibus* = BGAE Bong. P3. 4. Col. D + *Quemadmodum etiam qui pedibus.* Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *Quemadmodum qui pedibus.* mDP2. Bong. ci. 𝔐 . . . 𝔅o + *Quemadmodum etiamsi pedibus.* V + *Quemadmodum si quis etiam pedibus.*

escendere = ABong. ex Cui. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o. A(s.m.)BGVDE P2. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. = *ascendere.* P3. = *accendere.* E = *tamen nichilum malet.* BGV 𝔗 . . . 𝔊1. 𝔊𝔊 = *mallet.*

sic pauper, si = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. probat Grut. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o — *pauper.* Bong. = *si potuerit.* D(m∾) — *et* ante *bona.* BGVADE Gr. 𝔗𝔅 = *et habebit itaque opes.* BG = *si tanquam.* G(m∾) — *et avolaturas . . . graves.* mGVDE = *advolaturas.* mG = *vel sibi graves.* V = *nisi sibi graves.*

Quid? Donabit. quid erexistis aures? = D(s.m.). D(p.m.) E P2. Col. 𝔗 . . . 𝔊2. — *quid* ante *erexistis.* A = *Quid? donavit* [cr. ∾]. *erexistis aures.* BG Ort. = *Quid? donabit. credoxistis ures.* V = *Quid donabit? donabit aut bonis aut illis quos poterit facere bonos* rell. om. P3. = *Cui donabit. donabit aut bonis* rell. om. P4. = *Quid donabit credet istis aures quid expeditissimum donabit autem bonis.* 𝔊 . . . 𝔅o — *Quid* ante *Donabit.* mDP2. = *expanditis sinum.* G = *expedistis signum.* BG = *Donabis aut bonis.* A (cr. ∾) = *Donavit* ∾ *donavit.* 𝔗𝔅 = *dignissimos eliges.* 𝔊1. . . . 𝔊 = *d eliget.* BG (cr. ∾) = *tam expansorum.* E = *tam expressorum.* G = *Donabis ex recta.* B = *turbes iacturas.*

et nihil excidat = BGA (s.m.) DE P2. Ort. Col. 𝔗 . . . 𝔊. VP3. = *et nihil decidat.* P4. = *et excitat* om. *nihil.* 𝔐 . . . 𝔅o — *et.*

Cap. XXIV.

V = *res ista difficultatis habet.* P4. = *si mero consilio.* G — *consilio.* mG = *consimili.* BGVA P2. 3. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊1. = *tribuit, non.* DE = *tribuit et non.* V = *aut impetu.* P4. = *Huic promereo.* 𝔗 . . . 𝔊2. = *illi credo, huic succurro contra motos etiam* Pinc. Gr. 𝔗 . . . 𝔊 = *huic misereor.* BGV = *dignumque non.*

deducat = BGVADE Gr. Trist.

quibusdam non dabo, quamuis desit: quia, etiam si dedero, erit defuturum. quibusdam offeram, quibusdam etiam inculcabo. Non possum in hac re esse neglegens: numquam magis nomina
2 facio quam cum dono. Quid? tu, inquis, recepturus donas? Immo non perditurus. Eo loco sit donatio unde repeti non debeat, reddi possit. Beneficium conlocetur quemadmodum thesaurus alte obrutus: quem non eruas, nisi fuerit necesse. Quid? domus ipsa diuitis uiri quantam habet benefaciendi materiam? Quis enim liberalitatem tantum ad togatos uocat? hominibus prodesse natura iubet: serui liberine sint hi, ingenui an libertini, iustae libertatis an inter amicos datae, quid refert?
3 ubicumque homo est ibi beneficii locus est. Potest itaque pecuniam etiam intra limen suum diffundere et liberalitatem exercere: quae non quia liberis debetur, sed quia a libero animo proficiscitur, ita nominata est. Haec apud sapientem nec umquam in turpes indignosque inpingitur nec umquam ita defatigata errat, ut non quotiens dignum inuenerit quasi ex pleno fluat. Non est ergo quod perperam exaudiatis quae honeste,

Scal. 𝔗𝔅 𝔊ro . . . 𝔅o. 𝔈1. . . . 𝔏4. = *diducat*. V = *quia et si dedero*. sCol. 𝔗 . . . 𝔊 = *erit defecturum*. P4. = *defaturum*. Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. Gr. ∾. G(m∾) — *quibusdam offeram*. A = *quibus etiam inculc*. V = *quibusdam et inculc*. G(s∾) = *Nemini possum*. B = *hac esse re*.

2. D(m∾) = *inquid*. E = *in uno non perditurus*. G(m∾) — *possit* post *reddi*. G = *theraurus alter* [hoc cr. ∾] *obrutus*. V = *nisi forte ante necesse fuerit*. G = *domus ipsa divitias* [P3. =] *quantum habet*. P2. = *divitiis viri*. P4. = *quam tam habet*. Col. = *quam habet*. G = *Quid enim libertatem* [P4. =] *tantum ad rogatos*. P2. = *Quid enim* ∾ *vocatur*. Ort. = *Quid enim*. BD(m∾) E P3. = *libertatem tantum*. Col. = *ad togatas*. BA = *prodesse naturam et iubet et servi*. G = *pr. naturam* [m n. m *iubet*] *et servi*. V + *pr. natura iubet et servi*. P3. Col. + *natura et iubet*. P4. Ort. = *naturam et iubet*. 𝔗𝔅 = *naturam iubet et servi*. DE P2. 𝔈1. . . . 𝔅o ∾.

liberine sint hi = GAE. B = *liberine sin hi*. D = *liberine* [s.m. *liberive*] *sint hii ingenii* [cr. ∾] *an libertini*. V = *liberive sint hi ingenui ac libertini*. 𝔗 . . . 𝔊 = *liberive sint hi*. laudat Lips. ad Tac. A. XIII, 27. 𝔐 . . . 𝔅o — *hi*. GV = *inter amicos dare*.

beneficii = VADE. B = *benefico*. G 𝔗 . . . 𝔅o = *beneficio*. D 𝔗 . . . 𝔊 — *est* post *locus*.

3. AD(s.m.) E = *Potest itaque pecunia etiam intra limen suum diffundi*. D(p.m.) P4. = ∾ *diffundi*. Col. = *Potest pecunia etiam intra limen suum diffundi*. P2. 𝔗 . . . 𝔊 — *etiam*. Ort. = *Potens est itaque pecuniam intra limen suum diffundere*. VP3. 𝔐 . . . 𝔏4. = *Potest etiam pecuniam suam* [V — *suam*] *intra limen* ∾. BG Grut. ci. 𝔊ro . . . 𝔅o ∾. VD(cr. ∾) E = *et libertatem*. Col. = *et libertatem* [voluit Grut. fortasse *liberalitatem*] *suam*. A = *quae non qua liberis debetur sed qua* [cr. *quia*] *liberis debetur. sed quia a lib.* DE = *detur, sed quia a lib.* G — *a* ante *libero*. B = *impingit*.

defatigata errat = BA P2. 4. Col. Ort. 𝔊ro . . . 𝔅o. GVP3. = *def. erat*. DE 𝔗 . . . 𝔏4. = *def. erit*. sA = *perperam* explicat per *perverse*. E = *perferam*. mG + *etiam exau-*

fortiter, animose a studiosis sapientiae dicuntur: et hoc primum adtendite. Aliud est studiosus sapientiae, aliud iam adeptus 4
sapientiam. Ille tibi dicet: Optime loquor, sed adhuc inter mala uolutor plurima. non est, quod me ad formulam meam exigas. cum maxime facio me et formo et ad exemplar ingens adtollo. si processero quantumcumque proposui, exige ut dictis facta respondeant. Adsecutus uero humani boni summa aliter tecum aget et dicet: Primum non est quod tibi permittas de melioribus ferre sententiam: mihi iam, quod argumentum est recti, contingit malis displicere. Sed ut tibi rationem reddam qua 5
nulli mortalium inuideo, audi quid promittam et quanti quaeque aestimem. Diuitias nego bonum esse: nam si essent, bonos facerent. nunc quoniam quod apud malos deprehenditur dici bonum non potest, hoc illis nomen nego. ceterum et habendas esse et utiles et magna commoda uitae adferentis fateor.
XXV. Quid ergo est? quare illas non in bonis numerem et quid praestem in illis aliud quam uos, quoniam inter utrosque conuenit habendas, audite. Pone in opulentissima me domo, pone ubi aurum argentumque in promiscuo usu sit: non suspiciam me ob ista quae, etiam si apud me extra me, tamen sunt. In subli-

diatis. V = *fortiter ac studiose a studiosis.*

4. E = *Alius est* ∾ *alius iam.* D + *aliud est iam.* G = *Ille tibi ducet.* P2. 𝔗𝔅 = *volup tor plurima.* V — *meam* post *formulam.* BGA = *cur maxime facio me.* P2. = *ad exemplar ingens extollo.*

quantumcumque proposui = DE Pinc. v. l. P4. Ort. ACol. = *quantumque proposui* (Col. = *quantum*3). 𝔗𝔅 = *quamcunque proposui.* BGV P2. 3. 𝔈1. . . . 𝔅o = *quantum prop.*

humani boni summa = BGA. V DE 𝔗 . . . 𝔅o = *h. b. summam.* V = *quod tibi promittas.* G = *Tamen iam quod arg.*

contingit = BGADE P2. 4. 𝔗𝔅. V𝔈1. . . . 𝔅o = *contigit.*

5. *qua nulli mortalium* = ADE. BGV𝔗 . . . 𝔅o = *quam n. m.*

invideo = BGVADE 𝔗 . . . 𝔅o. BGVADE = *quod promittam.* G = *quam tibi quemque aestimem.* G (s.m.) = *quam tibi quaeque.* D = *qua quemque aestim.* P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *quanti quemque aest.* Col. = *quanticunque aest.* Ort. = *quanta extimem.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. 4. ∾. Scal. + *bonos nos facerent.*

quoniam quod = A 𝔐 . . . 𝔅o. BGVDE Pall. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 — *quoniam.* Col. = *Nunc quae apud alios deprenduntur dici bona non possunt.* A (del.) + *hoc dici illis.* 𝔗𝔅 = *et magnas.*

vitae adferentis = BADE. G = *vitae et ferentis.* D (s.m.) P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *vitae conferentes.* VD (s.m.) P3. 4. Col. Ort. 𝔏4. . . . 𝔅o = *vitae afferentes.* 𝔐 . . . 𝔏𝔍u = *afferentes* om. *vitae.*

Cap. XXV.

Quid ergo est? = BGADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o. V — *est.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *Quid ergo sit, quare.*

praestem in illis = BGVADE P3. 4. Col. Ort. 𝔅2. P2. = *praestem in illud.* 𝔗𝔅 = *quidni illis praestem.* 𝔈1. . . . 𝔑u 𝔅o = *quid in illis praestem.* G (s∾) 𝔗𝔅 = *audire.* DE = *pone ut aurum.* BGVA Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔏𝔍u — *ubi ante aurum.* Germ. ∾. GV = *usu sint.* V = [illegible] *etiam.* P2. = *In suplicium* [illegible]l. =

eium pontem me transfer et inter egentes abige: non ideo tamen
me despiciam, quod in illorum numero consedero qui manum ad
stipem porrigunt. quid enim ad rem an frustum panis desit cui
non deest mori posse? Quid ergo est? domum illam splendidam
2 malo quam pontem. Pone in instrumentis splendentibus et deli-
cato adparatu: nihilo me feliciorem credam, quod mihi molle
erit amiculum, quod purpura conuiuis meis substernetur. Ni-
hilo miserius ero, si lassa ceruix mea in manipulo foeni ad-
quiescet, si super Circense tomentum per sarturas ueteris lintei
effluens incubabo. Quid ergo est? malo quid mihi animi sit
ostendere praetextatus et chlamydatus quam nudis scapulis aut

In sulpitium pontem. D = *ponte me.* V = *me pontem.* BGD(cr.∾)E = *et inter gentes.*

abige = BGVADE 𝔗 ... 𝔏4. 𝔊ro ... 𝔚o = *abiice.* E — *in* ante *illorum.*

consedero = AE Pall. Col. Scal. 𝔚2. G (s.m.) BVD Ort. 𝔗𝔚 = *consedeo.* G = *consedet.* 𝔈1. ... 𝔑u 𝔚o = *consideo.* G(cr.∾) E = *Quid manum.* BGV = *frustrum panis.* B mGV = *non deest mori debere.*

quam pontem = D (s.m.) mOrt. Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔚o. BGVA quidam codd. Pinc. P2. 3. Col. Ort. 𝔗𝔚 = *quam potentem.* Alii codd. Pinc. = *quam petentem.* D 𝔈1. 2. = *quam putentem.* E = *quam pudentem.* P4. = *quam utentem.* Germ. = *quam sordentem.*

2. GmE ex. Fac. et Prim. = *Pone me in stramentis.* V = *Pone me in strumentis.* D = *Pone me instrumentis.* AE P2. 4. Col. Ort. — *in* (Ort. = *instramentis*). Bong. = *Pone in strumentis* („*strumenta* notavit Cui."). 𝔐 + *Pone me in instr.* B P3. 𝔗 ... 𝔊 𝔏 ... 𝔚o ∾. 𝔗𝔚 = *male erit amioulum.* V = *quod molle mihi erit ãmiculum.* G(cr.∾) = *aminiculum.* A (s.m) = *ammminiculum.*

conviviis meis = VA 𝔗 ... 𝔏4. BG P3. Col. 𝔚2. = *conviviis meis.* Ort. = *in meis conviviis.* E = *in conviviis subst.* D (m ∾) = *conviuis subst.* P2. = *cum vitiis subst.* P4. = *conviviis subst.* 𝔊ro ... 𝔑u 𝔚o = *in conviviis meis* (𝔑u = *conviis*). VA P3. Col. = *substernatur.* P4. = *substerneretur.* BGA + *multas magnam meam. nihilo miserius ero.* P2. + *multas magnas meas. nihilo miserius ero.* P4. + *multa magna meaque. nihilo miserius ero.* Col. = *Multa magna mea. nihilo miserius* om. *ero.* 𝔗𝔚 + *Malam magnam meam: nihilo miserius ero.* unde fecit Agricola *Malo stragulam meam.* Fortasse scripsit Seneca: *Muta magnam rem meam: nihilo miserius ero.* aut *Mutas magnam rem meam? n. m. e.* VDE Bong. P3. Ort. 𝔈1. ∾. 𝔈2. ... 𝔚o = *Nihilo miserior ero* contra mstos etiam Gr. cf. Sall. Iug. 87, 4. *Romanos ... laxius licentiusque futuros.* Cic. p. Rosc. Am. 5, 11. *omnes hanc quaestionem haud remissius sperant futuram.* G = *si laxa cervis mea.* V = *si laxa coniunx mea.* P3. = *si lassa coniunx mea.* D = *si laxa crux mea.* E = *si lassa certus mea.* Col. = *si laxa cervix mea.* 𝔗 ... 𝔈2. = *si lapsa cervix mea.* Rell. etiam Pinc. P2. 4. Ort. ∾. BGAD(m∾) E = *in maniculo.* G (m∾) = *ferri.* V = *acquiescat.* BDE Pall. Ort. 𝔗𝔚 = *tormentum.* G(cr.∾) = *tormentorum.* VA Col. ∾.

per sarturas = BGA Pall. Ort. 𝔏4. ... 𝔚o. Col. = *per saturas.* 𝔗 ... 𝔈1. = *per sarcinas.* D (s.m.) E m𝔈1. 𝔈2. ... 𝔏𝔍u = *per suturas.* G = *lintei effluetis.* V — *est* post *Quid ergo.*

praetextatus et chlamydatus = 𝔑u ... 𝔚o. DE = *praetaxatus* [mD = *praetestatus*] *et* [codd. Lips. =] *clamidatus.* G Ort. = *praetaxatus et causatus.* B = *prae-*

semitectis. Omnes mihi ex uoto dies cedant. nouae gratulationes prioribus sublexantur: non ob hoc mihi placebo. Muta 3
in contrarium hanc indulgentiam temporis: hinc illinc percutiatur animus damno, luctu, incursionibus uariis, nulla hora sine aliqua querela sit: non ideo me dicam inter miserrima miserum, non ideo aliquem exsecrabor diem. prouisum est enim a me, ne quis mihi ater dies esset. Quid ergo est? malo gaudia temperare quam dolores conpescere. Hoc tibi ille Socrates dicet: 4
Fac me uictorem uniuersarum gentium. delicatus ille Liberi currus triumphantem usque ad Thebas a solis ortu uehat. iura reges Penatium petant: me hominem esse maxime cogitabo,

texatus et causanis. VA P3. 4. = *praetextatus et causatus* (sP4. = *camisatus*). P2. = *praetaxatus et catus.* Col. = *praetextatus et gausapatus.* Alii codd. Pinc. = *praetextatus et clamidatus:* alii = *praetextatus et causeatus.* 𝔗 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔏4. = *praetextatus et candidatus.* 𝔐 = *praetextatus et Canusinatus* ex libro Sicul. (?). Lips. ci. 𝔊ro . . . 𝔅1. = *pexatus et gausapatus.* BA = *nudi scapulis.*

aut semitectis. [3.] *Omnes mihi ex voto dies cedant.* Ita scribendum. A = *aut sententis. Omnes mihi ex voto dies cedant novo.* B = *aut sententis. Omnes mihi ex voto decidant novo.* G = *aut sententiis* [m *sentientes*] *omnes mihi ex voto decidant novo.* V = *aut sentientes omnes mihi ex voto discedant novo.* D = *aut fetentibus. Omnes mihi ex voto decedant* [m *dies cedant*] *novo.* E = *aut fetentibus. Omnes mihi ex voto decidant novo.* Quidam codd. Pinc. = *aut fetentibus: Omnes mihi ex voto decidant:* alii = *aut assentientes mihi omnes ex voto discedant.* Pinc. ci. = *Fac sententiae omnium mihi ex voto cedant.* Cod. Agric. = *aut sententias omnes mihi ex voto decidant.* Agric. ci. 𝔊2. . . . 𝔊 = *Ut sententiae omnes mihi ex voto cedant, novae.* P2. 𝔗𝔅 = *aut sententiis omnes mihi ex voto decidant: novae.* P3. = *aut assentientes omnis. mihi ex voto discedat. novae.* P4. = *aut suris. Omnis mihi ex n oto decidant, novo* (mP4. = *sura posterior et crassior pars crurium est*). Col. = *aut assentientes omnis mihi ex voto decedant. novae.* Ort. = *scapulis assentientes omnes mihi ex voto decidant.* 𝔊1. = *scapulis. Omnes mihi ex voto decidant. Novae.* Codd. Mur. = *scapulis a ferentibus.* Mur. ci. 𝔐 = *ac foetentibus. Ut omnes mihi dies ex voto cedant.* 𝔏 . . . 𝔏4. = *et foetentibus. Ut omnes mihi dies ex voto cedant.* Codd. Lips. = *aut ferentibus.* Lips. ci. = *aut semitectis.* 𝔊ro . . . 𝔅o = ∾. *Ut omnes mihi dies ex voto cedant.* E = *prioribus substentantur.* D = *nec ob hoc mihi.* V + *hinc et illinc.* A = *illic.*

nulla hora sine aliqua querela sit = 𝔐 . . . 𝔏4. A = *nulla homo sine aliqua querela sit.* BG (n.) P2. 4. 𝔗 . . . 𝔊1. = *nulla homo hora sine querela sit.* DE Ort. Col. 𝔊2. . . . 𝔊 — *aliqua* (E = *fit*). mGV ex. Fac. et Prim. P3. = *nullus homo sine aliqua querela sit* (V = *fit*). mP2. 𝔊ro . . . 𝔅o + *nulla omnino hora sine aliqua q. s.* probat Grut. G = *inter miseriam miserum.* Scal. = *miserrimos miseriam.* B = *aliquam.* V = *execrabo.* V — *enim* post *provisum est.* BG (cr. ∾) E Pall. Col. 𝔗 . . . 𝔊1. = *alter dies.* D = *dies alter.* V = *aliter dies.* Ort. = *aliquis dies.*

4. 𝔗𝔅 + *currus cuius.* D — *ad* ante *Thebas.* V = *vehat a solis ortu.*

iura reges Penatium petant = B A. Vide, num possint *iura Penatium* significare *ius vitae s. veniam vivendi:* nam Macrob. Satt. III, 4. *Qui diligentius eruunt veritatem, Penates*

cum deus undique consalutabor. Huic tam sublimi fastigio coniunge protinus praecipitem mutationem: in alienum inponar fericulum exornaturus uictoris superbi ac feri pompam: non
5 humilior sub alieno curru agar quam in meo steteram. Quid ergo est? uincere tamen quam capi malo. Totum fortunae regnum despiciam: sed ex illo, si dabitur electio, meliora sumam. Quicquid ad me uenerit bonum fiet: sed malo faciliora ac iucundiora ueniant et minus uexatura tractantem. Non est enim quod existimes ullam esse sine labore uirtutem: sed quaedam uirtutes stimulis, quaedam frenis egent. quemadmodum corpus in procliui retineri debet, aduersus ardua inpelli: ita
6 quaedam uirtutes in procliui sunt, quaedam cliuum subeunt. An

esse dixerunt, per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi possidemus. G 𝔗... 𝔊1. = *iura reges penatum petant.* D = *viam reges penatum putant.* E = *Iura leges penatum petant.* P4. = *Iura reges potentum* [n. ead. m.] *penatum petant.* Col. = *Iura reges pena tantum petant.* P2. haec omittit. V ex. Fac. et Prim. P3. Ort. = *iura regnis imponant.* 𝔊2. ... 𝔅o = *iura reges Persarum petant.* Sed non video, quomodo ex scriptura hac planissima evadere potuerit obscura illa. V = *me tamen esse hominem maxime.* 𝔗 ... 𝔖 = *me hominem maxime.* P2. = *maxime cogitabo* rell. om. Liber Sicul. Mur. (?) 𝔐 ... 𝔅o + *tum maxime.* Rell. etiam Gr. ∾. A (cr. ∾) = *cum deus undique consualutabor.* B = *cum deus undique consualuctabor.* G quaedam exx. Pinc. = *cum deus undique conscientia luctabor.* V P3. = *cum deus undique quae sua sunt requirat.* Quaedam exx. Pinc. Ort. = *cum deus undique quae sunt requirat.* D = *cum deo utique et scientia luctabor.* P4. = *cum deo utique conscientia luctabor.* P2. Col. = *cum hiis undique consultabor.* 𝔗𝔅 = *cum de his undique consultabor.* 𝔊1. ... 𝔖 = *cum diis undique consultabo.* E = *cum deo utique et consciam luctabor.* Codd. Lips. = *cum deo ubique conscia luctabor.* Mur. lib. Sic. ci. Lips. (Electt. II, 9.) 𝔐 ... 𝔅o ∾. V + *fastigio me.* B = *coniuge protinus.* A = *coniunge .. protinus* (duabus litteris abrasis). G D (cr. ∾) E 𝔗𝔅 = *coniungere protinus.* G = *mutatione alienam.* BA P3. = *in alienam inponam.* DE = *in domum alienam imponam.* P2. 𝔗𝔅 = *alienam imponam* sine *in.* P4. = *Alienum imponam.* Col. ∾.

ferículum = BGA 𝔗𝔅. DE = *feniculum.* sD P4. = *ferriculum.* V mD P3. Ort. = *vehiculum.* Col. P2. 𝔊1. ... 𝔅o = *ferculum.* V = *superbi ac feri victoris.* GD (cr. ∾) E = *sub alieno curru agat.* G (cr. ∾) = *in medio steteram.*

5. *meliora sumam* = BGVADE Gr. 𝔗 ... 𝔖 𝔅2. 𝔐 ... 𝔑u 𝔅o = *molliora sumam.* V = *iucundiora ac faciliora.*

existimes ullam esse sine labore virtutem = AmD 𝔊2. ... 𝔖 𝔅2. (𝔊2. ... 𝔖 = *aestimes*). BGVDE Gr. 𝔗 ... 𝔊1. — *esse* (𝔗 ... 𝔊1. = *aestimes*). 𝔐 ... 𝔑u 𝔅o = *ullam existimes esse s. l. v.* V = *frenis, quaedam stimulis.*

in proclivi retineri = BGADE 𝔐. sGV 𝔗 ... 𝔖 𝔏 ... 𝔅o = *in proclivo ret.*

adversus ardua = VAmDE P3. Col. B = *adversum ardua.* G = *animusque* [s in] *ardua.* D = *animus ardua.* P2. Ort. 𝔗 ... 𝔊1. = *animus in ardua.* P4. = *animusque in ardua.* 𝔊2. ... 𝔅o = *in ardua.* Steph. (ad Dal. Ep. 7.) ci. = *in arduo.* V = *quaedam ita.* sG = *in proclivo sunt.* Rell. ∾. V mG = *quaedam in altum* [mG = *in alto*] *tendunt.*

**dubium sit, quin escendat, nitatur, oblectetur patientia, forti-
tudo, perseuerantia et quaecumque alia duris opposita uirtus est
et fortunam subigit? Quid ergo? non aeque manifestum est per
deuexum ire liberalitatem, temperantiam, mansuetudinem? In
his continemus animum, ne prolabatur: in illis exhortamur in-
citamusque. Acerrimas ergo paupertati adhibebimus, illas quae
pugnare sciunt, fortiores: diuitiis illas diligentiores quae suspen-
sum gradum ponunt et pondus suum sustinent. XXVI. Cum
hoc ita diuisum sit, malo has in usu mihi esse quae exercendae
tranquillius sunt quam eas quarum experimentum sanguis et su-
dor est. Ergo non ego aliter, inquit sapiens, uiuo quam lo-
quor, sed uos aliter auditis. Sonus tantummodo uerborum ad
aures uestras peruenit: quid significet non quaeritis. Quid ergo
inter me stultum et te sapientem interest, si uterque habere
uolumus? Plurimum. Diuitiae enim apud sapientem uirum in
seruitute sunt, apud stultum in imperio. sapiens diuitiis nihil
permitit, uobis diuitiae omnia. Uos, tamquam aliquis uobis 2
aeternam possessionem earum promiserit, adsuescitis illis et
cohaeretis: sapiens tunc maxime paupertatem meditatur, cum
in mediis diuitiis constitit. Numquam imperator ita paci credit,
ut non se praeparet bello: quod etiam si non geritur indictum**

6. *quin escendat* = A 𝔐 𝔊ro ... 𝔑u 𝔅o. BGA(s.m.) D 𝔗 ... 𝔊𝔏 ... 𝔏4. 𝔅2. = *quin ascendat.* Col. = *qui ascendat.* E = *quin ascendit.* VP3. = *qui in altum tendit nitatur.* Ort. = *quin in altum ascendat.* P2. + *et nitatur.* P4. = *vertatur.* Col. = *vincatur.* mG = *continemus corpus.* D (s.m.) Col. = *incitamurque.* GA = *Acerrimus.* BVA (s.m.) DE P2. 3. 4. Col. Ort. 𝔗 ... 𝔈1. = *acerrimis. Ergo.* A = *paupertatis.* VP3. Col. = *paupertates.* G(s∾) V P3. 4. = *adhibemus.* P2. 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *quae impugnatae fiunt.* G = *pugnare fiunt.* V = *sciant.* P4. — *sciunt.* Rell. etiam Gr. ∾. Lips. ci. = *pugnare sunt fortiores.* Ort. = *digentioresque.* E = *suspensum gradus.*

Cap. XXVI.

V — *ita* ante *divisum.* G = *divisam.* BG = *quam exercendi tranquillius sint.* A = *quae exercendi tranquillius sunt.* V ex. Fac. et Prim. P3. = *quae exercendo tranquillae sunt.* D = *mihi* [m *esse*] *quam* [cr. ∾] *exercende tranquillius sunt* (p.m. *sint*). E = *quam* [n.] *exercende tr. sint.* Col. = *quae exercendi tr. sint.* P2. 4. 𝔗 ... 𝔅o = ∾ *sint.* Ort. ∾. V — *ego* post *Ergo non.*

aliter, inquit sapiens = BGVADE. 𝔗 ... 𝔈1. = *inquit aliter sapiens.* 𝔈2. ... 𝔅o = *inquit sapiens, aliter.* BG P2. 4. Col. Ort. 𝔗 ... 𝔊 = *aliter audistis.* VADE P3. ∾. BGAD(cr. ∾) E = *quod significet.* D — *me* ante *stultum.* V — *uterque.* 𝔗𝔅 = *divitiae autem.* 𝔈1. 2. — *enim.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. Gr. ∾.

2. BGVE Pall. 𝔗 ... 𝔊 = *et haeretis.* probat Grut. D = *et* [m *co*] *horetis.* Ort. = *et habetis.* ACol. ∾. BGDE (s.m.) P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔊 = *tunc paupertatem praecipue.* E = *tunc praecipue paupertatem.* V A (P3. Col.) ∾. VD (s.m.) E = *in mediis divitiis consistit.* D = *consistis.* V = *se bello praeparet.* V = *quod etsi non geritur tamen.*

est. Uos domus formosa, tamquam nec ardere nec ruere possit, insolentes, uos opes, tamquam periculum omne transcenderint maioresque sint uobis quam quibus consumendis satis
3 uirium habeat fortuna, obstupefaciunt. Otiosi diuitiis luditis nec prouidetis illarum periculum: sicut barbari plerumque inclusi et ignari machinarum segnes laborem obsidentium spectant nec quo illa pertineant quae ex longinquo struuntur intellegunt. Idem uobis euenit. marcetis in uestris rebus nec cogitatis quot casus undique inmineant iam iamque pretiosa spolia laturi. Sapienti quisquis abstulerit diuitias omnia illi sua relinquet: uiuit
4 enim praesentibus laetus, futuris securus. Nihil magis, inquit ille Socrates aut aliquis alius cui idem ius aduersus humana atque eadem potestas est, persuasi mihi quam ne ad opiniones uestras actum uitae meae flecterem. Solita conferte undique uerba: non conuiciari uos putabo, sed uagire uelut infantes miserrimos. Haec dicet ille cui sapientia contigit, quem animus uitiorum inmunis increpare alios, non quia odit, sed in remedium
5 iubet. Adiciet his illa: Existimatio me uestra non meo nomine,

B — *est* post *indictum*. G = *tanquam mehercule nec ruere*. Amicus Grut. ci. = *nec ruere possit, insolescitis*.

maioresque sint vobis quam = B GVAD (s.m.) E Pall. Ort. D = *m. sunt vobis quam*. Col. = *maioresque vobis sint* om. *quam*. 𝔗𝔅 = *sint nobis quam*. 𝔊1. . . . 𝔚o — *vobis*. G = *consumendum satis*.

3. D = *barbari plerique*. 𝔗 . . . 𝔊1. = *spectent*. VP3. = *nec quo illa ex longinquo* rell. om. A = *nec quo illâ pertinendã quae* (s.m. *illa pertinenda quae*). B = *nec quo illa pertinendave ex long*. G (m∾) = *nec quo illa pertinenda* [cr. *perfigenda*] *nec longinquo*. P2. = *illa pertinenda. nec ex long*. D (cr.) Col. Ort. P4. = *illa pertinenda quae*. E = *illa pertimenda quae*. sP4. 𝔗 . . . 𝔊1. = *illa pertingenda quae*. 𝔊2. . . . 𝔖 = *illa pertingant quae*. Pinc. v. l. ∾. 𝔗 . . . 𝔏4. = *instruuntur* contra mstos etiam Pinc. Gr. Trist. Scal. Dal. A = *intellegant*. B = *quod casus*. 𝔅1. 𝔑u 𝔚o — *iam* ante *iamque* contra mstos etiam Gr. P2. = *pretio*. A = *spoliatur sapiens*. A (s.m.) BGVDE Pall. Ort. 𝔗𝔅 = *spolia laturo. Sapienti*. Col. = *spolia ablaturus*. Pinc. ci. = *spolia daturi*. V = *quisque abstulerit*. V = *relinquent*.

futuris securus = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊1. 𝔊2. . . . 𝔚o = *futuri securus*.

4. P3. = *Nihil magni*.

inquit ille Socrates = A. GVD E P3. 4. Col. Ort. = *Socrates ille inquit*. B = *soc' ille inquit*. mG = *sac' ille*. P2. = *Socrate ille inquit*. 𝔗𝔅 = *facit ille inquit*. 𝔊1. . . . 𝔚o = *Socrates inquit*. B = *cui de adversus*. GADE — *ius*. V = *cui eadem adversus humana potestas est*. 𝔗 . . . 𝔚o ∾. D (cr. ∾) E (n.) = *ad opiniones nostras*. P2. = *actu*. Steph. (Prood. I, 7.) ci. = *ullum vitae meae actum*. V = *flectere*. E = *flecterent*. P4. = *insolita*. D (cr. ∾) E Gr. 𝔗𝔅 = *conferre*. B (cr. ∾) = *conviciari vos vitabo*. 𝔐 — *miserrimos* contra mstos etiam Gr. G = *Hic dicet ille*. BG (s∾) AD (s∾) mE = *cui sapienti*. VE 𝔗 . . . 𝔚o ∾. B GVDE 𝔗 . . . 𝔊1. = *contingit*. A ∾. G (m∾) D (m∾) P2. 4. = *non quia dat sed*.

5. 𝔗 . . . 𝔖 = *aestimatio me*. sG = *Existimatio mea*. V = *Existim. mei*. G (cr. ∾) D = *non modo nomine*. E = *nostra non modo nomine*.

sed uestro mouet, quia calamitates odisse et lacessere uirtutem
bonae spei eiuratio est. Nullam mihi iniuriam facitis: sed ne
dis quidem hi qui aras euertunt. Sed malum propositum adparet
malumque consilium etiam ibi ubi nocere non potuit. Sic
uestras hallucinationes fero quemadmodum Iupiter optimus maxi-
mus ineptias poetarum: quorum alius illi alas inposuit, alius
cornua, alius adulterum illum induxit et abnoctantem, alius sae- 6
uum in deos, alius iniquum in homines, alius raptorum ingenuo-
rum corruptorem et cognatorum quidem, alius parricidam et
regni alieni paternique expugnatorem. quibus nihil aliud actum
est, quam ut pudor hominibus peccandi demeretur, si tales
deos credidissent. Sed quamquam ista me nihil laedant, uestra
uos moneo causa: Suspicite uirtutem. credite iis qui illam diu 7
secuti magnum quiddam ipsos et quod in dies maius adpareat
sequi clamant. et ipsam ut deos et professores eius ut antisti-
tes colite. et quotiens mentio sacra literarum interuenerit,

𝔗𝔚 = *monet.*

quia calamitates odisse = BVADE Pinc. v. l. P3. 4. Col. Ort. 𝔅2. (AP3. = *calamitatis*). G = *movetque calamitates odisse.* P2. = *quia calamitatis est odisse.* 𝔗...𝔊 = *quia calamitas est odisse.* 𝔐 ... 𝔑u 𝔅o — *quia calamitates.* m𝔊 = *at lacessere.* V P2. 3. Col. Ort. 𝔗... 𝔈1. = *bonae spei evitatio est.* D = *bonae spei curatio est.* P4. = *iniuratio est.* 𝔈2. ... 𝔊 = *eviratio est.* Rell. etiam Pinc. ∾. G = *mihi iuriam facitis.*

sed ne dis quidem = BGVADE Gr. 𝔈1. 2. 𝔗𝔚 = *sed ne quidem diis.* Pinc. ci. 𝔈...𝔅o = *sicut ne diis quidem.* G = *hiis qui aras evenit* (m *evertunt*).

etiam ibi ubi = BAD P2. 3. Col. V — *ubi.* GP4. 𝔗...𝔅o — *ibi.* Ort. = *et ubi nocere.* A = *hallucinanationes* (m *habominationes*). VD E = *alutinationes.* G = *alucinationes.* 𝔗𝔚 = *allucinationes.* D (s.m.) = *abominationes.* B = *abucinationes.* 𝔗𝔚 = *inertias poetarum.* V = *quorum illi alius.* D (cr. ∾) E (n.) = *quorum alius alit.* G = *alius ad ultimum illum indixit* (hoc cr. ∾). 𝔗𝔚 = *illum adulterium indixerit.* 𝔈1. = *induxerit.* V = *et abnocentem.* P3. = *et obnemeritatem.* P4. = *et obnectantem.* 𝔗𝔚 = *obnotantem.* ADE Pinc. v. l. P2. Col. Ort. = *et obnoctantem.*

6. *raptorum ingenuorum corruptorem* = GAmD P2. 𝔊ro ... 𝔅o. Col. = *raptarum ingenuarum corruptorem.* V ex. Fac. et Prim. — *raptorum.* BsG P4. Ort. 𝔗 ... 𝔈2. = *raptorem ingenuorum corruptorem.* D = *raptorem ingenuorum correptorem.* E = *raptorem ingeniorum corruptorem.* 𝔈 ... 𝔏4. = *raptorem ingenuorum corruptoremque.* Ort. (s∾) — *et* ante *cognatorum.* Col. = *et cognatarum.* E = *et conatorum.* V = *peccandi hominibus.* 𝔗𝔚 — *deos.* A (cr. ∾) = *mea nihil laedant.* E — *nihil.* P4. = *vos movet causa.* Ex. Fac. et Prim. = *nos movet causa.* V = *suscipite virtutem.*

7. *credite iis qui* = A. BGVD E = *Cr. hiis qui.* 𝔗𝔚 = *Cr. his qui.* V = *seculi diu.* G = *magnum quidem ipsos* (s *ipsis*). 𝔊ro ... 𝔅o = *magnum quoddam* contra mstos. 𝔗𝔚 = *in diem magnus.* GE = *in diem maius.* V = *ac professores.* P2. = *et antistites.* 𝔗 ... 𝔊 = *sacrarum litterarum* contra mstos etiam Pinc. Gr. Steph. (ad Dal. Ep. 17.) suspectam habet vocem *literarum*, nec tamen audet substituere *mysteriorum:* alioquin libenter scriberet *sacrorum mysteriorum.*

fauete linguis. Hoc uerbum non, ut plerique existimant, a fauore trahitur: sed imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum nulla uoce mala obstrepente. XXVII. Quod multo magis necessarium est imperari uobis, ut quotiens aliquid ex illo proferetur oraculo, intenti et conpressa uoce audiatis. Cum sistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur, cum aliquis secandi lacertos suos artifex brachia atque humeros suspensa manu cruentat, cum aliquis genibus per uiam repens ululat laurumque linteatus senex et medio lucernam die praeferens conclamat iratum aliquem deorum: concurritis et auditis et diuinum esse
2 eum inuicem mutuum alentes stuporem adfirmatis. Ecce Socrates ex illo carcere quem intrando purgauit omnique honestiorem curia reddidit proclamat: Quis iste furor? quae ista inimica dis hominibusque natura est infamare uirtutes et malignis sermonibus sancta uiolare? Si potestis, bonos laudate: si minus, transite. Quod si uobis exercerė tetram istam licentiam placet, alter in alterum incursitate: nam cum in coelum insanitis, non dico sacrilegium facitis, sed operam perditis. Praebui ego aliquando Aristophani materiam iocorum: tota illa comicorum poe-
3 tarum manus in me uenenatos sales suos effudit. Inlustrata est uirtus mea per ea ipsa per quae petebatur. produci enim illi

E = *literarum v e n e rit.* A = *favete linguis h u i c. verbum non.* E = *Hoc n o n b e n e non plerique.* V = *Hoc verbum ut plerique existimant non.* Iac. Lectius, Dalech., Ios. Castalio (Obss. p. 118 sq.) verba *Hoc verbum ... obstrepente* pro glossemate habent: atque idem sentit Fr. Haase. At leguntur in omnibus libris etiam Gr., et respicit ad ea initium capitis proximi. Col. = *a favore trah u n t.* Lips. ci. = *a d favor e m trahitur s. trah i t.* E = *possit s a t i u m.* E = *obstrepen t e m.*

Cap. XXVII.

D (cr.∾) E = *imperari n o bis.* V DP2. Ort. ℜ ... 𝔖 = *ex illo prof e r tur.* G = *cum sist u m.* E = *ali q u i d.* V = *aliquis i n cutiens.* sG = *aliquis int u e n s.* G (m∾) = *ex imperit u s mentitur.* E = *m e litur. Cum aliqu i d.* B = *atque humer o.* ℜ ... 𝔅 = *per viam rep e r i e n s.* G V = *u l l u lat.* D(cr.∾) = *laurumque l a u reatus.* sG = *linteat u m.* V = *medioq u e lucernam.* P2. ℜ ... 𝔅 = *p e r ferens.* 𝔊1. 2. = *p r o ferens.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. ℜ ... 𝔅 = *concurr e t is.* BGℜ𝔗 = *a c divinum esse.* Amicus Grut. maluit *in vicem.*

2. ℜ ... 𝔅o = *Ecce soc e r ex illo.* sG = *ex u n o l' i m o carcere.* Germ. Dal. = *ex i m o carcere.* G = *cu ri a m reddidit.* D(cr.∾) E = *cur a m redd i t.* ℜ ... 𝔅 = *cur a reddidit.* ℜu ... 𝔅o = *reddidit! Proclamat.* A (s.m.) = *Q u i iste furor.* D(s∾) E = *hominibus* sine *que.* Gℜ ... 𝔖 — *est* post *natura.* V = *excerp ere istam tetram licentiam.* D(cr.∾) E(n.) ℜ ... 𝔅 = *t e r r a m istam licentiam.* V = *alterum incu r s a te.* DE 𝔅 = *aristo phã.* ℜ𝔗 = *aristoph a m.* BGDE = *materiam l o c orum.*

c o m i corum poetarum = BGVAD Eℜ ... 𝔖ro 𝔅2. 𝔅1. ℜu 𝔅o = *m i m i corum poetarum.* probat censor ℜu (in Supp. Ann. Litt. Hall. a. 1806. p. 412.) tanquam scripturam elegantiorem. G (s∾) D(cr.∾) E = *poetarum ma n e t.* V = *ven a t o s sales.*

3. B = *Illust r a est* [GDE P2. 4. ℜ ... 𝔖 =] *m a n u s mea.* Germ. m𝔊2. = *m e n s mea* (in m𝔍u legitur *me u s*).

et temptari expedit. nec ulli magis intellegunt quanta sit quam qui uires eius lacessendo senserunt. Duritia silicis nullis magis quam ferientibus nota est. Praebeo me non aliter quam rupes aliqua in uadoso mari destituta quam fluctus non desinunt undecumque moti sunt uerberare: nec ideo aut loco eam mouent aut per tot aetates crebro incursu suo consumunt. Adsilite, facite 4 inpetum: ferendo uos uincam. In ea quae firma et inexsuperabilia sunt quicquid incurrit malo suo uim suam exercet. Preinde quaerite mollem cedentemque materiam in qua tela uestra figantur. Uobis autem uacat aliena scrutari mala et sententias ferre de quoquam? Quare hic philosophus laxius habitat, quare hic lautius coenat? Papulas obseruatis alienas obsiti plurimis ulceribus. Hoc tale est quale si quis pulcherrimorum 5 corporum naeuos aut uerrucas derideat quem fera scabies depascitur. Obicite Platoni, quod petierit pecuniam, Aristoteli, quod acceperit, Democrito, quod neglexerit, Epicuro, quod consumpserit. mihi ipsi Alcibiadem et Phaedrum obiectate.

Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. Col. Ort. ∾. GD(m∾) E — *ipsa* post *per ea*. V — *qui* ante *vires eius*. G = *duricia felicis*.

nullis magis = BGVAD. E 𝔑 ... 𝔅o = *nulli magis*. G (s∾) = *Praebe me non aliter*. V (cr. ∾) — *me*. AE = *invadoso mari*. Lips. ci. = *in undoso*. 𝔅1. = *in cursu suo*.

4. DE 𝔑 ... 𝔊1. = *A silice facile*. sDG = *A silite*. V = *impetum facile*. 𝔑 ... 𝔅 = *feriendo vos vincam*. E(n.) = *ferendo vos succam*.

et inexsuperabilia = ADE 𝔑. 𝔗𝔅 = *et exuperabilia*. BGV 𝔊1. ... 𝔅o = *et insuperabilia*. G (cr. ∾) = *sicut quicquid*. G (n.) E P2. 4. Ort. 𝔑 ... 𝔅 + *in malo suo*. 𝔑 ... 𝔅 + *exercet. qui firma et insuperabilia aggreditur*. 𝔑 ... 𝔖 = *aliquem mollem*. BGADE = *aliquam molem*. V ∾.

in qua tela vestra = BGVADE 𝔑 ... 𝔅. 𝔊1. ... 𝔅o = *in quam tela vestra*. D = *sententiam*. B = *saxius habitat*. 𝔑 ... 𝔅 = *lapsius habitat*. 𝔊1. ... 𝔖 = *latius habitat*. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V = *quomodo hic splendide coenat*. V = *Pabulas*. Liber Sicul. Mur. + *ibsi obsiti* („Alii putarunt, *ibsi obsi*, per errorem a librariis scriptum.“ Mur.). 𝔐 ... 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔅o + *ipsi obsiti* contra mstos etiam Gr. A(cr. ∾) = *opsiti*. B — *obsiti*. D (cr. ∾) = *obliti*. B = *plurimus*. E = *pluribus*. V = *ulceribus plurimis*.

5. VmG 𝔑 ... 𝔅 = *nervos aut verrucas*. B = *ne vos aut v.*

quem fera scabies = VA Bong. ex. Fac. et Prim. P3. Ort. (s.m.) m𝔊2. 𝔐 (V = *quas*). G = *que vera scabies*. BP2. 4. Ort. 𝔊1. 2. = *quem vera scabies*. 𝔑 ... 𝔅 = *quam vera scabies*. DE = *quem scabies feda*. Ex. Pinc. Col. 𝔏 ... 𝔅o = *quem foeda scabies*. 𝔊𝔖 = *quem scabies* om. *fera*. V = *depascatur*. G (m∾) = *Obicere Platoni*. V — *Democrito, quod neglexerit*. G = *Demetrio*. B = *neglexerint*. G (s∾) = *quod sumpserit*. V — *mihi ipsi ... obiectate*. A = *mihi ipsi aliubi ad se et paedrum*. B = *mihi ipse alubi ad se et paedrum*. G = *mihi ipse* [s i] *abibi* [s *alicui*] *ad se p̄edium* (haec lineola ab al. m.). D = *mihi ipse* [cr. *ipsi*] *aliquod fedum obiectate*. E = *mihi aliquod ipse fedum obiectate*. Cod. optimus Lips. = *mihi ipsi aliquid foedum obiectate*. quod probaret Lips., si in persona Senecae haec dicta essent. Tres codd. N. Fabri = *alicubi as-*

6 **O uos usu maxime felices, cum primum uobis imitari uitia nostra contigerit! Quin potius mala uestra circumspicitis quae uos ab omni parte confodiunt, alia grassantia extrinsecus, alia in uisceribus ipsis ardentia? Non eo loco res humanae sunt: etiam si statum uestrum parum nostis, et uobis tantum otii supersit, ut in probra meliorum agitare linguam uacet? XXVIII. Hoc uos non intellegitis et alienum fortunae uestrae uoltum geritis: sicut plurimi quibus in circo aut theatro desidentibus iam funesta domus est nec adnuntiatum malum. At ego ex alto prospiciens uideo quae tempestates aut inmineant uobis paulo tardius rupturae nimbum suum aut iam uicinae uos ac uestra rapturae propius accesserint. Quid porro? nonne nunc quoque, etiam si parum sentitis, turbo quidam animos uestros rotat et inuoluit fugientes petentesque eadem et nunc in sublime adleuatos nunc in infima adlisos? ********

sem et pedrum. Unus eiusdem et Ort. = *alicubi assem et praedium.* quod solum purum putum arbitratur Faber nec improbat Grut. Refutat eos Lips.: potius scribendum fuisse *aes et praedia.* P2. = *mihi ipse alibi ad se et pedium obiectate.* P3. = *mihi ipsi aliubi assem et pedrum obi.* P4. = *mihi ipse alubi ad se et pedium obi.* Col. = *mihi ipsi aliubi assem et pedum obiectare.* 𝔑...𝔊1. = *mihi ipsi* [𝔅 = *ipsa*] *alibi et se et pedium obiectare* (𝔊1. = *obiectate.* m𝔊1. = *foedum*).

6. 𝔐 — *usu* ante *maxime* contra mstos etiam Gr. Lips. ci. = *O vos isti maxime.* Gron. ci. = *O vos tum maxime.* E 𝔑...𝔅 = *vitia vestra.*

sG = *contigerit* (va) ... *vestra* (cat). B = *contingerit.* A(s∾) = *qui potius.* V = *circumspicite.* quod valde placet. B G𝔑 = *crassantia.* D(m∾) E = *Nam eo loco.*

et vobis = BGVADE Pinc. v. l. Gr. 𝔑...𝔅. 𝔊1....𝔚o = *ut vobis ...vacet.* sine interrogationis nota. BG P2. 4. 𝔑...𝔅 = *tantum ocius* [sG = *otii*] *supersunt* (sP4. = *id est subito*). VP3. = *tantum otia supersunt.* Ort. = *tantum otiosa supersunt.* 𝔊1. = *tantum otium supersit.* ADE Col. ∾. E = *ut improbam meliorum.* V = *in probra melius.* 𝔑...𝔅 = *lingua.*

Cap. XXVIII.

𝔑...𝔊 = *Haec vos non.* E = *ut alienum.* 𝔑...𝔅 = *sic plurimis quibus.* E — *in circo.* D(cr.∾) = *id circo.*

aut theatro = BGVAD. E𝔑...𝔚o + *aut in theatro.* B — *domus.* 𝔑...𝔅 = *rupturae in cerebrum suum.* D = *rupturae membrum suum.* BGVADE Gr. 𝔑...𝔐 = *aut tam vicinae.* Pinc. v. l. ∾. V = *vos et vestra tracturae propius accesserunt.* Pinc. v. l. Col. = *vos ac vestra tracturae.* P2. 𝔑𝔊1. + *ut vos ac vestra rapturae.* P3. = *vos et* [= Ort.] *vestra casurae.* P4. = *nos ac nostra rupturae.* 𝔗𝔅 = *ut vos ac vestra rupturae.* 𝔊2. ... 𝔐 + *ut vos ac vestra rapturae sint, si propius acc.* BAD(cr.∾) E tres Gr. = *non nuncne quoque.* G = *non nunc nemoque.* 𝔑...𝔅 = *nonne hunc quoque.* VP4. ∾. G(s∾) = *turbas quidam.* E𝔚1. 𝔑u 𝔚o = *turbo quidem.* G — *in* ante *infima.* V ex. Fac. et Prim. P3. + *adlisos magno vos* [P3. = *nos*] *consensu* [Pinc. ci. = *concussu*] *in vitia rapit* (cf. initium libri *de Otio*). mG 𝔑...𝔚o + *allisos rapit.* Rell. etiam P2. 4. Col. codd. Lips. ∾. Clausula libri *de Vita Beata* perdita est. cf. comm. crit. ad initium libelli proximi.

AD SERENUM

DE OTIO.

AD SERENUM
DE OTIO.

I. [28.] **** cur nobis magno consensu uitia commendant? Licet nihil aliud quod sit salutare temptemus, proderit tamen per se ipsum secedere: meliores erimus singuli. Quid,**

Ad Serenum de Otio. Hunc titulum in fronte exhibet A inter librorum *de Vita Beata* et *de Tranquillitate Animi* titulos: hic vero nec praescriptio conspicitur nec aliud quidquam, quo alius opusculi initium significetur. immo superioris libelli finis huiusque initium uno quasi tenore leguntur in hunc modum: *in infima adlisos cur nobis magno.* Neque aliter res habet in reliquis libris sive mstis sive impressis ante 𝔏, nisi quod partim distinctionis quaedam signa interiiciunt. Lipsius autem, postquam monuit Muretus ad alium librum proxima pertinere, seiunxit haec ab illis et praescripsit: *L. Annaei Senecae de Otio* aut *Secessu Sapientis libri pars.* Continuavit tamen capitum numeros, ut libellus *de Otio* inciperet a cap. XXVIII. Lipsium imitati sunt posteri (𝔍u habet Ἀποσπασμάτιον *seu libri pars*. Iuges multa quidem deesse censet, sed non divellendum librum *de Otio* ab altero illo utpote eius partem secundam. Fischerus voluit *L. Annaei Senecae de Otio Sapientis libri pars*). Iactura autem inde facta esse videtur, quod in eo cod., ex quo transscriptus est A noster, unus foliorum quaternio aut duo quaternionis folia interna et inter se cohaerentia perdita erant: itaque factum est, ut librarius, qui titulum totius cod. fideliter transscripserat, cum libellum *ad Serenum de Otio* non invenire sibi videretur, ipse deleverit nomen illud, ut nunc legantur haec: *ad Gallionem de Vita Beata* .... [cernuntur tamen litterarum vestigia satis perspicua] *de Otio*, quasi unum opusculum esset bipartitum. Quod dixi unum quaternionem aut duo eius folia interna sublata fuisse: alioquin librarius vidisset lacunam et significasset, sive plures abfuissent quaterniones, sive exsecta aliquot folia. Non multa huius libri *de Otio* avulsa esse, cum restet argumenti partitio, bene docuit Ruhk.

Cap. I. [28.]

cur nobis = GAP2. 4. 𝔑 ... 𝔊. DE = *Cur vobis.* B = *Cir nobis.* Col. = *Circum vobis.* VP3. — *cur nobis ... commendant.* sed habent haec verba in fine libri *de Vita Beata.* A(s.m.) 𝔐 ... 𝔅o = *Circi nobis.* sG + *in vitia.* D(n.) + *et commendant.* 𝔑 ... 𝔊 𝔐u 𝔅2. + *quam quod sit salutare* contra mstos (𝔊1. + *quod sit salutare quam*). B = *fit salutare.*

tamen per se ipsum secedere = A (s.m.) mD Col. 𝔊ro ... 𝔅o. A p.m.) = *tamen p se ipsum sec.* GVDE exx. Piuc. et domest. Piuc. Pall. mOrt. = *tamen posse ipsum secedere.* B = *tamen posse ipsum se dedere.* Ort. = *tamen primo ipsum secedere.* 𝔑 ... 𝔅 = *autem primo in ipsum sec.* 𝔊1. ... 𝔏4. = *tamen primo in ipsum sec.* VOrt. = *quod quidem secedere.* Col. = *Quid, quod cedere.*

discunt facere sacra et cum didicerunt docent. III. [30.] Hoc Stoicis quoque placere ostendam, non quia mihi legem dixerim nihil contra dictum Zenonis Chrysippiue committere, sed quia res ipsa patitur me ire in illorum sententiam: quam si quis semper unius sequitur, non id curiae, sed iam factionis est. Utinam quidem iam tenerentur omnia et inoperta ac confessa ueritas esset nihilque ex decretis mutaremus! nunc ueritatem cum
2 eis ipsis qui docent quaerimus. Duae maximae et in hac re dissident sectae, Epicureorum et Stoicorum: sed utraque ad otium diuersa uia mittit. Epicurus ait: *Non accedet ad rempublicam sapiens, nisi si quid interuenerit.* Zenon ait: *Accedet ad rempublicam, nisi si quid inpedierit.* Alter
3 otium ex proposito petit, alter ex causa. Causa autem illa late

actui referre animos. P4. — *animum.* Grut. ci. = *favere et ad alios actos annos referre.* A = *inter officia divitis.* D — *facere* post *discunt.* B = *discunt facere socre.* G(cr. ∾) = *didicerunt movent.*

Cap. III. [30.]

Hoc Stoicis = BGADE Bong. Gr. V ℜ ... 𝔅o = *Haec Stoicis.* V = *nisi quia.*

mihi legem dixerim = BmGVAD (s.m.)E. D = *mihi legem dixeram.* G = *mihi ledere dixerim.* ℜ ... 𝔅o = *legem dixerim mihi.* BG = *dictum çenonis crispive.* D(m∾) Eℜ ... 𝔈1. — *res* ante *ipsa.* V — *ipsa.* DE = *sententia.* G(cr. ∾) = *quam si quis summam unius.* Col. = *quam si quis non semper unus sequitur.* P4. = *minus sequitur.* Ort. (m∾) = *quam si quis sententiam unius sequitur.* D = *super unius.*

non id curiae sed iam factionis est = ci. Lips. 𝔊ro ... 𝔅o. BGA = *non iniuria sed in* [sG = *l' si l' set*] *factionis. Utinam.* P2. 4. ℜ ... 𝔅 = *non iniuria sed in factionis. Utinam.* V = *non iniurie sed* [m *vi*] *factionis Utinam.* P3. = *non iniurie sed in factionis.* Ort. 𝔈1. = *non iniuriae sed factionis est.* D = *non iniuria. Sed in fractionis utinam.* E = *non iniuria sed fractionis utinam.* Col. = *non iniuria sed factio est.* 𝔈2. ... 𝔊𝔏 ... 𝔏4. = *non id vitae sed factionis est.* 𝔐 = *nonne iniuriam infert caeteris?* Steph. (Prood. II, 8.) ci. = *non id sectae, sed factionis est.* Fortasse erat scribendum: *non in curia, sed iam factio est* s. *sed id factio est.* G(m∾) D(m∾) EP4. = *iam darentur omnia* (D — *iam*). Col. = *iam omnia tenerentur.* P2. m𝔈 = *iam terrerentur omnia.* sG Ort. = *iam sedarentur omnia.* ℜ ... 𝔊 = *iam tententur* [ℜ = *temptentur*] *omnia.* m𝔈2. = *iam ostenderentur omnia.* Rell. etiam Pinc. P3. ∾. B = *et inoperata confessa v. e.* V = *et inoperata confessaque v. e.* mD P3. Ort. = *et inoperta confessaque v. e.* probat Grut. G = *ut inoperata* [hoc cr. ∾] *ac confestim v. e.* DE P4. mOrt. ℜ ... 𝔊 = *et inoperta confestim v. e.* ACol. — *ac* ante *confessa.* facillime poterat *ac* absorberi, cum iisdem litteris circumdatum esset.

nihilque = BGVADE Gr. ℜ ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔅o = *nihil* om. *que.* Ort. = *ex decreto.*

2. *et in hac re* = BGVADE Pall. Ort. 𝔅2. G(s.m.) D(s.m.) Col. ℜ ... ℜu 𝔅o — *et.* B = *dessident.* V = *discedent sectae.* GD = *Epicurorum.* G = *diversa manu mittit.* E = *non accidet ad publicam rem.* D = *non accedent* [cr. ∾] *ad* [m *rem*] *publicam.* B = *ad p. rẽ.* G = *ad pu. rem.* 𝔈2. ... 𝔊 — *ad* ante *rempublicam sapiens.* B — *intervenerit* ... *nisi quid.* G = *çenon*, ut solet.

3. P3. = *Cum autem illa late pa-*

patet: si respublica corruptior est quam ut adiuuari possit, si
occupata est malis, non nitetur sapiens in superuacuum nec se
nihil profuturus inpendet. si parum habebit auctoritatis aut ui-
rium, nec illum erit admissura respublica, si ualitudo illum in-
pediet. Quomodo nauem quassam non deduceret in mare, quo- 4
modo nomen in militiam non daret debilis: sic ad iter quod in-
habile sciet non accedet. Potest ergo et ille cui omnia adhuc
in integro sunt, antequam ullas experiatur tempestates, in tuto
subsistere et protinus commendare se nouis artibus et in illis
beatum otium exigere uirtutum cultor quae exerceri etiam quie-
tissimis possunt. Hoc nempe ab homine exigitur, ut prosit 5
hominibus, si fieri potest, multis, si minus, paucis, si mi-
nus, proximis, si minus, sibi. Nam cum se utilem ceteris
efficit, commune agit negotium. Quomodo qui se deteriorem
facit non sibi tantummodo nocet, sed etiam omnibus eis qui-
bus melior factus prodesse potuisset: sic quisquis bene de se

tet. 𝔑 . . . 𝔖 = *Causa autem late illa patet.* BGVADE Gr. 𝔑 . . . 𝔅 — *ut* ante *adiuvari.* BG(cr.∾) A P2. 4. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔅 = *si osculata est malis.* quod fortasse recipiendum, ut sit *malorum quasi osculis infecta.* Suspicatur Grut. sub his latere verbum aliquod, quod significaverit, si mali remp. omnem quasi tabes quaedam aut gangraena infecerint exederintque. VP3. mOrt. = *si occulta est malis.* DE = *si occupata malis* om. *est.* B = *nec se nic prof.*

profuturus = BGADE 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o. V Gr. 𝔑 . . . 𝔖 𝔅2. = *profuturis.* probat Grut. V = *amissura.*

4. G = *navem cessam.* B P2. 4. Ort. 𝔑 = *navem cassam.* E = *deducent in mare.*

ad iter quod inhabile = G(s.m.) VAD(s.m.) Bong. ex Cui. (P3. Col.) 𝔐 . . . 𝔅1. BGDE P2. 4. Ort. = *aditum* [ortum ex compendio *ad it'*] *quod inhabile.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *aditum quem inhabilem.* 𝔈2. . . . 𝔖 𝔑u . . . 𝔅o = *ad vitam quam inhabilem.* probat Lips. Salmas. (ap. Gron.) ci. = *ad actum qui se inhabilem sciet.* 𝔑 . . . 𝔅 = *cui omnia adhuc in regno sunt.* G = *antequam ullis* [cr. ∾] *aperiatur tempestas.* E = *illas experiatur.* B = *expiatur tempestates.* V = *tempestates et protinus se novis artibus commendare, in tuto subsistere.* A = *nobis artibus.* Ort. = *novis actibus.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *bonis artibus.* Rell. etiam Gr. ∾. B GA P4. 𝔑 . . . 𝔅 = *et in illum beatum otium.* D = *et* [m *in*] *illum beatum otium.* V = *et in se illud beatum otium.* P2. Col. = *et in illud b. o.* P3. = *et si illud b. o.* Ort. = *et in illum beatum otium se exigere.* E𝔈1. . . . 𝔑u 𝔅o = *et illud b. o.* Grut. ci. 𝔅2. ∾. D (m∾) — *exigere.* mD (tert. m.) = *exire.*

etiam quietissimis = BGVA Gr. 𝔑 . . . 𝔖 𝔖ro 𝔅2. DE 𝔐 . . . 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔅o + *etiam a quietissimis.*

5. BGADE Pall. Ort. 𝔑 . . . 𝔈1. = *exigit.* Col. = *exigit virtus.* G (cr.∾) = *ut possit hominibus.* D (cr.∾) + *et si fieri potest.* E + *etiam si fieri potest.* 𝔑 . . . 𝔖 = *Quoniam qui se det.* G = *Quomodo sequi deteriorem se facit.* Col. = *Quomodo si quis se det.* Rell. etiam Bong. ex. Fac. et Prim. Gr. ∾. V P3. — *eis* post *omnibus.* Rell. etiam Gr. ∾. 𝔈2. . . . 𝔖 — *factus* ante *prodesse* contra mstos etiam Bong. ex Cui.

sic quisquis bene de se = VAmD Bong. P3. Col. = *si quisquis bene de se.* BG P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔈2. = *sed si quis bene de se.* DE ex. Fac. et Prim. 𝔖 . . . 𝔅o = *sic si quis bene*

meretur hoc ipso aliis prodest, quod illis profuturum parat.
IV. [31.] Duas respublicas animo conplectamur, alteram magnam et uere publicam qua di atque homines continentur, in qua non ad hunc angulum respicimus aut ad illum, sed terminos ciuitatis nostrae cum sole metimur: alteram cui nos adscripsit condicio nascendi. Haec aut Atheniensium erit aut Carthaginiensium, aut alterius alicuius urbis quae non ad omnis per-
2 tineat homines, sed ad certos. Quidam eodem tempore utrique reipublicae dant operam, maiori minorique, quidam tantum minori, quidam tantum maiori. Huic maiori reipublicae et in otio deseruire possumus: immo uero nescio an in otio melius, ut quaeramus quid sit uirtus, una pluresne sint. natura an ars bonos uiros faciat. unum sit hoc quod maria terrasque et mari ac terris inserta conplectitur an multa ciusmodi corpora deus sparserit. continua sit omnis et plena materia ex qua cuncta
3 gignuntur an diducta et solidis inane permixtum sit. deus sedens opus suum spectet an tractet. utrumne extrinsecus illi circumfusus sit an toti inditus. inmortalis sit mundus an inter caduca et ad tempus nata numerandus. Haec qui contemplatur, quid deo praestat? ne tanta eius opera sine teste sint. Solemus dicere summum bonum esse secundum naturam uiuere: na-

de se. Aliquando suspicabar legendum: *hoc ipsi prodest quod illis*, ut *aliis* esset corrigentis. mD + *quod se illis.* D (m∾) — *parat.*

Cap. IV. [31.]

𝔅 = *quia dii atque homines.* BG = *ad hunc angelum.* Col. ℜ . . . 𝔈2. = *respicimus aut illum* om. *ad.* Rell. etiam omnis Pinc. v. l. Gr. ∾. Trist. Tronc. = *cum solo metimur.* Dal. = *cum coelo metimur.* G = *cui nos scripsit* [s∾] *condictio.* G(m∾) — *nascendi.* ℜ . . . 𝔊 = *Haec autem Ath.* ℜ . . . 𝔈2. + *aut Carthaginiensium erit* contra mstos etiam Pinc. Gr. V = *aut alterius alter urbis.* G = *alterius alicuius civitatis.* ℜ . . . 𝔊 — *urbis.*

ad omnis pertinet = B. GV ℜ . . . 𝔅o = *ad omnes pertinet.* ADE n. l. BG = *sed ad ceteros.*

2. BDE = *Quidam eo tempore.* B GDEℜ . . . 𝔅 = *maiori minorive.* G = *quidam tamen minori quidam tamen maiori.* BG = *Hec maiori reip.* D(cr.∾) cxx. Franc. et Pinc. = *Huic minori.* E = *Huic vero minori* (s *maiori*). Rell. etiam Gr. ∾. 𝔍u ed. Par. a. 1613. = *nescio non in otio.*

una pluresne sint = BAE. GVD ℜ . . . 𝔅o = *una pluresve sint.* D (m∾) — *natura . . . faciat.* V = *an res bonos viros.* m𝔈1. = *aera terrasque.* Pinc. ci. = *quod mari terras et maria terris inserta* contra omnia exx. sua. BGVADE Pall. Ort. ℜ . . . 𝔅 = *et maria a terris inserta.* Col. = *unde* [= m𝔈1.] *sit hoc quod maria a terris inserta* rell. om. D (s.m.) 𝔈1. = *maria terris inserta.* V = *completitur..* ℜ . . . 𝔏4. = *deus corpora eiusmodi* contra mstos etiam Gr. D (m∾) — *deus.* E — *omnis.* G(m∾) — *cuncta.* G = *deducta.*

3. A = *deus edens.* G (cr.∾) = *an tractus.* D = *totus inditus.* E = *totus editus* (hoc n.). Gℜ . . . 𝔅 = *toti inclitus* (*inclytus*). ℜ . . . 𝔊 = *immobilis sit mundus* contra mstos etiam Bong. ex Cui. Pinc. Gr. G — *et* ante *ad tempus.* VA = *opera sine teste sit.* de quo vide. G — *dicere.*

**tura nos ad utrumque genuit, et contemplationi rerum et actioni.
V. [32.] Nunc iam probemus quod prius diximus. Quid porro?
hoc non erit probatum, si se unusquisque consuluerit, quantam cupidinem habeat ignota noscendi, quam ad omnis fabulas excitetur? Nauigant quidam et labores peregrinationis longissimae una mercede perpetiuntur cognoscendi aliquid abditum remotumque. Haec res ad spectacula populos contrahit, haec cogit praeclusa rimari, secretiora exquirere, antiquitates euoluere, mores barbararum audire gentium. Curiosum nobis na- 2
tura ingenium dedit et artis sibi ac pulchritudinis suae conscia spectatores nos tantis rerum spectaculis genuit perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta, tam nitida et non uno genere formosa solitudini ostenderet. Ut scias illam spectari uoluisse, non tantum adspici, uide quem nobis locum dederit. In media nos sui parte constituit et circumspectum 3
omnium nobis dedit. nec erexit tantummodo hominem, sed etiam habilem contemplationi factura, ut ab ortu sidera in occasum la-**

G(cr.∾) = *nam nos ad utrumque.* P4. — *natura ... et actioni.* Ex. Franc. ℜ ... 𝔖 — *nos* contra mstos etiàm Gr. G(m ∾) — *genuit.* Ex. Franc. = *et contemplationem rerum et actionem.* m𝔖 = *et ad contemplationem rerum et actionem.* Mss. etiam Gr. ∾.

Cap. V. [32.]

Nunc iam probemus. Ita scribendum videtur. A = *Nunc improbemus* [alibi semper scribit *inprobo*] *quod prius praediximus* (in hoc verbo errasse videtur Branca: nam idem male laudat ex ed. Par. a. 1613.). D = *Nunc improbemus quod prediximus.* E = *Nunc improbemus prediximus.* BGV P3. 4. Ort. ℜ ... 𝔈1. = *Nunc improbemus quod prius diximus.* G (s.m.) mD 𝔈l. ... 𝔅o = *Nunc probemus* sine *iam.* G(s∾) = *consuluit.* E = *consulerit.*

cupidinem = VA. BGDE ℜ ... 𝔅o = *cupiditatem.* G (cr.∾) = *ignotam.* D(m∾) E = *noscendi tanquam.*

omnis fabulas = B. GV ℜ ... 𝔅o = *omnes fabulas.* ADE n. l. G = *una mercede propenduntur* (pro del. ead. m.). V = *una mercede petuntur.* E = *perpetuntur.* D(m∾) = *una ratione persecuntur.* GD (cr.∾) E (n.) = *aliquid aditum.* B = *ad spectaculum.* V = *contrahit populos.* BA = *rimare.* de quo vide. V = *antiquitatem revolvere.* G VA(cr.∾) = *barbarorum.* V — *gentium.*

2. V — *sibi* post *artis.* AmDEP2. Ort. = *consciae.* VP3. — *conscia.* B G Col. = *conscientiae.* P4. = *et scientiae.* D ℜ ... 𝔅o ∾. V + *nos tantum instruxit tantisque rerum spect.* B — *si* ante *tam magna.* G (cr.∾) = *solitudinis.* sG = *solicitudini.* D (cr.∾) = *solicitudine.* V + *non ostenderet.* BE = *spectari noluisse.* G = *non tamen aspici.* G = *locum nobis.* V = *dederit locum.*

3. ℜ ... 𝔖 = *et conspectum omnium.*

sed etiam habilem contemplationi factura, ut ab ortu. Sic scribendum duco. A = *sed etiam habilem contemplationem* [*m* del.] *factura ut ab ortu.* G = *sed etiam contemplationi* [maior pars codd. Pinc. =] *factura ut ab ortu.* V = *sed etiam hanc contemplationem factura ut ab ortu.* B = *sed etiam contemplationem factura ut oborti.* DE = *sed etiam habere* [mD = *est*] *contemplationem facture* [mD ∾] *ut ab ortu.* Cod. Lips. = *sed et habere contemplatio-*

bentia prosequi posset et uoltum suum circumferre cum toto, 4 sublime fecit illi caput et collo flexili inposuit. Deinde sena per diem, sena per noctem signa perducens nullam non partem sui explicuit, ut per haec quae obtulerat oculis eius cupiditatem faceret etiam ceterorum: nec enim omnia nec tanta uisimus quanta sunt. sed acies nostra aperit sibi inuestigandi uiam et fundamenta uero iacit, ut inquisitio transeat ex apertis in ob-
5 scura et aliquid ipso mundo inueniat antiquius unde ista sidera exierint. quis fuerit uniuersi status, antequam singula in partes discederent. quae ratio mersa et confusa diduxerit. quis loca rebus adsignauerit. suapte natura grauia descenderint, euolauerint leuia an praeter nisum pondusque corporum altior

nem facture. Lips. ci. = *sed et habilem contemplationi naturae.* P2. = *sed etiam est contemplationem factura ut ab ortu.* P3. = *sed etiam hanc contemplationem facturam ut ab ortu.* P4. = *sed etiam contemplationi futurum ut ab ortu.* Col. = *sed hanc etiam contemplationem factura ut ab ortu.* Ort. 𝔑 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔅o = *sed etiam ad contemplationem factum ut ab ortu.* ad quae Gron., mente, inquit, transpones accipiesque, quasi scriptum esset: sed etiam fecit illi sublime caput, ad contemplationem factum, et collo flexibili imposuit, ut ab ortu sidera ad occasum labentia prosequi posset, et vultum suum circumferre cum toto. Gron. ci. = *sed etiam ad contemplationem aptum, ut ab ortu* ∾ *cum toto sublimi, fecit illi caput.* 𝔐 = *sed etiam ut ab ortu* rell. om. quae etiam Dalechampio suspecta. BGA = *cum totos sublime.* P4. Ort. = *cum totos sublimes.* Col. = *cum totum sublime.* D 𝔊1. 2. + *cum toto corpore sublime.* V ex. Fac. et Prim. P3. 𝔊𝔊 = *cum toto sublimius.*

flexili = VA. BGDE 𝔑 . . . 𝔅o = *flexibili.*

4. *perducens* = mD. BA 𝔑 . . . 𝔅 = *perducent.* GVDE P3. 4 Col. Ort. = *perduceret.* Pinc. v. l. P2. = *produceret.* 𝔊1. 2. = *perlucent.* Pinc. ci. 𝔊𝔊 = *produxit et nullam.* 𝔐 . . . 𝔅o = *produxit, nullam.* G (m ∾) = *nullam vero partem.* E = *perrem sui.* G = *ut per hoc* [= DE] *quae extulerat.*

oculis eius = BGADE. V — *eius.* 𝔑 . . . 𝔅o = *eius oculis.* A = *cupiditate.* D = *faceret cupiditatem.* E = = *facerent.* V = *et ceterorum.* G = *que tanta visimus.* G = *si acies.* D(cr. ∾) = *operit sibi.* E = *appetit sibi.*

investigandi viam = BGVADE Gr. 𝔑 . . . 𝔅o = *investigando viam.*

fundamenta vero = AE Col. P3. BGVD P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔊1. = *fundamenta vera.* 𝔊2. . . . 𝔅o = *fundamenta veri.* G + *inquisitio vera.* G = *ex aptis in obscura caligine ipso mundo.* DE = *ipsi mundo.*

5. V = *una sidera exierint.* A — *sidera.* recte fortasse: sed rell. ∾. Trist. Tronc. + *antequam ista sidera.* Zu ed. Par. a. 1613. = *singulas in partes.* Boug. = *in partes descederent.* BVADE Gr. = *in partes descenderent.* 𝔑 . . . 𝔊1. = *in partes descenderint.* sG = *in partes escenderent.* G 𝔊2. . . . 𝔅o ∾. 𝔑 . . . 𝔅 = *mersa inconfusa.* 𝔅1. 𝔅o = *et contusa.* V 𝔑 . . . 𝔅 = *deduxerit.* D (cr. ∾) = *diduxerint.* G = *que loca.* V — *quis loca rebus adsignaverit.* 𝔐 = *gravia desederint* contra mstos etiam Gr. GDE 𝔑 . . . 𝔊1. = *et volaverint levia.* A = *praeter visum pondusque.* BVD (cr. ∾)E P2. 4. Col. Ort. = *praeter visum pondus* om. *que.* GP3. = *praeter nisum pondus* om. *que.* 𝔗 . . . 𝔊1. = *propter visum pondus corporum.*

aliqua uis legem singulis dixerit. an illud uerum sit quo maxime
probatur homines diuini esse spiritus, partem ac ueluti scintil-
las quasdam sacrorum in terram resiluisse atque alieno loco hae-
sisse. Cogitatio nostra coeli munimenta perrumpit nec contenta 6
est id quod ostenditur scire. Illud, inquit, scrutor quod ultra
mundum iacet: utrumne profunda uastitas sit an et hoc ipsum
terminis suis cludatur. qualis sit habitus exclusis, informia et
confusa sint an in omnem partem tantumdem loci obtinentia, an
et illa in aliquem cultum descripta sint. huic cohaereant mundo
an longe ab hoc secesserint et in uacuo uolutentur. indiuidua 7
sint per quae struitur omne quod natum futurumque est an con-
tinua eorum materia sit et per totum mutabilis. utrum contra-
ria inter se elementa sint an non pugnent, sed per diuersa con-
spirent. Ad haec quaerenda natus aestima quam non multum
acceperit temporis, etiam si illud totum sibi uindicat, cui licet
nihil facilitate eripi, nihil neglegentia patiatur excidere, licet

𝔈2. = *propter ipsum pondus corp.* 𝔈𝔊 = *praeter ipsum pondus corp.* (Pinc. tantum scripserat in suis codd. legi *praeter*, non *propter*). G = *legere singulis.* E = *legenti singulis.* V P3. Ort. = *indixerit.* 𝔍n ed. Par. a. 1613. = *an aliud verum sit.* D (cr. ∾) = *an illum verum sit.* D (s.m.) Bong. P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *quod a me* [m𝔈2. = *maxime*] *probatur.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

homines = BGVADE 𝔗 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅o = *hominem.*

esse spiritus = VA. P2. = *esse speciem ac veluti sint illas.* P3. = *esse species partem.* [V =] *An veluti.* BGDE 𝔗 . . . 𝔅o = *spiritus esse.* Lips. ci. = *quasdam astrorum.*

in terram resiluisse = BGVAD Pinc. v. l. P3. 4. Col. Ort. EP2. = *in terra resiluisse.* 𝔗𝔅 = *in tecta resiluisse.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *in terras desiluisse.*

atque alieno loco haesisse = BA𝔐 . . . 𝔅o. GE P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *atque ex alieno loco exisse.* V Pinc. v. l. P3. Col. = *atque extraneo loco haesisse.* D (cr. ∾) = *atque alieno loco exissent.*

6. 𝔗𝔅 — *nostra.* V = *coeli monimenta.* BGVAEP4. 𝔗𝔅 = *intra mundum.* DmOrt. = *inter mundum.* P2. = *in terram mundum.* P3. = *in terra mundum.* Col. Ort. = *in terra mundus.* V = *et an hoc ipsum.*

cludatur = A 𝔐 . . . 𝔅o. BGVDE 𝔗 . . . 𝔊 = *claudatur.* BG(cr. ∾) A(cr. ∾) = *informa.* D = *exclusi* [s s] *an informa* (s i). E = *exclusi an informia.* 𝔗𝔅 = *inermia et confusa.* V = *a forma confusa sint.* BG 𝔗 . . . 𝔈1. = *confusa sunt.* Lips. ci. = *ac in omnem partem.* G — *loci.* V = *optinentia.* E(n.) = *cohaereat.* GVAD 𝔗 . . . 𝔈1. + *et hic in vacuo.* E = *cesserint et hic in vacuo.* B + *et his in vacuo.*

7. D(cr. ∾) = *individua sunt.*

omne quod natum = BGVADE. 𝔗 . . . 𝔅o + *omne id quod n.* V = *natum est aut futurum.* B = *elementa sunt.* A = *pugnet.* BGD 𝔗 . . . 𝔈2. = *aestima quod non multum.* E = *existima quod non multum.* 𝔊 𝔊 = *existimat* [= Pinc. v. l.] *quod non multum.* Tronc. = *existimet.* VA ∾. Gr. certe = *aestima.* V = *temporis acceperit.*

sibi vindicat = BVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 (BVDE 𝔗 . . . 𝔊 = *vendicat*). G 𝔐 . . . 𝔅o = *sibi vindicet* (G = *vendicet*). D(cr. ∾) = *cui libet nihil.* G = *patiatur occidere.*

horas suas auarissime seruet et usque in ultimum aetatis humanae terminum procedat nec quicquam illi ex eo quod natura consti-
8 tuit fortuna concutiat: tamen homo ad inmortalium cognitionem nimis mortalis est. Ergo secundum naturam uiuo, si totum me illi dedi, si illius admirator cultorque sum. Natura autem utrumque facere me uoluit, et agere et contemplationi uacare. Utrumque facio, quoniam ne contemplatio quidem sine actione
9 est. Sed refert, inquis, an ad illam uoluptatis causa accesserit nihil aliud ex illa petens quam adsiduam contemplationem sine exitu: est enim dulcis et habet inlecebras suas. Aduersus hoc tibi respondeo: Aeque refert quo animo ciuilem agas uitam, an semper inquietus sis nec umquam sumas ullum tempus quo
10 ab humanis ad diuina respicias. Quomodo res adpetere sine ullo uirtutum amore et sine cultu ingenii ac nudas edere operas minime probabile est (misceri enim ista inter se et conseri debent): sic inperfectum ac languidum bonum est in otium sine
11 actu proiecta uirtus, numquam id quod didicit ostendens. Quis

𝔅1.𝔑u𝔅o — *suas* post *horas* contra mstos. BGVAD(cr.∾) = *amarissime.* E = *amantissime.* 𝔗 . . . 𝔅o ∾.

et usque in ultimum aetatis humanae terminum. Ita scribendum puto. V = *eiusque in ultimum aetatis humanae terminum.* AB = *eiusque in ultimum aetatis humanae terminet.* G = *eius quod in ultimae aetatis humanae terminet* [m *terminum*] *procedat* (m *vita*). DE Pall. Ort. 𝔗𝔅 = *eiusque in ultimae aetatis humanae terminos.* Col. = *eius in ultimum.* Tronc. = *terminum.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *et usque in ultimae aetatis humanae terminos.* E = *nec quisquam.* G Scal. = *fortuna excutiat.*

8. G = *homo immortalium cognitione.* D (cr.∾) = *ad mortalium.* G — *est* post *mortalis.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *Ego secundum naturam* contra mstos etiam Pinc. Gr. 𝔐 . . . 𝔏4. = *At natura utrumque* contra mstos etiam Gr. E — *et* ante *agere.* D(m∾) — *et* post *agere.* D + *utrumque tamen facio.* G = *Quoniam* [m *nec*] *contemplo* (s∾). VP3. Ort. = *ne contemplationi quidem intendere possum sine actione* om. *est.* P4. = *qui contemplatio quidem sine actione non est.*

9. *an ad illam* = VA. BGDE 𝔗 . . . 𝔅o = *an ad hanc.* G(cr.∾) V = *vol. causam.* V = *accesserim.* Fortasse scribendum: *accesseris.* Ort. 𝔗 . . . 𝔊 + *quae sine exitu est.* BVADE Pall. + *sine exitu est.* Col. ∾. E = *refertur quo.* mD = *refert equo vel quieto animo.*

an semper = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔅o + *an ut semper.* P4. = *quietus sis.* Ort. = *ne umquam.* A = *nec tum quos sumas.* B = *nec tum quas sumas illum tempus.* P3. = *nec tu qua sumas nullum tempus.* V = *nec umquam summas.* P4. 𝔗 . . . 𝔊 = *illud tempus.* P2. = *illud ad tempus.* GD E Pinc. v. l. Col. ∾. A (cr.∾) E(cr.∾) = *ad divinas.*

10. DE = *virtutis.*

ista inter se = BGVADE. 𝔗 . . . 𝔅o = *inter se ista.*

et conseri debet = BGVADE P3. 4. Col. Ort. 𝔊ro 𝔑u . . . 𝔅o. P2. hic lineam transsilit. 𝔗 . . . 𝔊 = *et considerari debent.* mm𝔈1. 2. (ex Ermi ci.) 𝔐 . . . 𝔏4. 𝔅1. = *et conferri debent.* BVADE tres Gr. = *sic interfectum.* Ort. = *sicut interfectum.* mD = *infectum.* G = *nunquam se quod didicit.*

negat illam debere profectus suos in opere temptare? nec tantum quid faciendum sit cogitare, sed etiam aliquando manum exercere et ea quae meditata sunt ad uerum perducere? Quid si per ipsum sapientem non est mora, si non actor deest, sed agenda desunt: ecquid illi secum esse permittes? Quo animo ad otium sapiens secedit? ut sciat se tum quoque ea acturum per quae posteris prosit. Nos certe sumus qui dicimus et Zenonem 12
et Chrysippum maiora egisse, quam si duxissent exercitus, gessissent honores, leges tulissent: quas non uni ciuitati, sed toti humano generi tulerunt. Quid est ergo, quare tale otium non conueniat bono uiro per quod futura secula ordinet nec apud paucos concionetur, sed apud omnes omnium gentium homines, quique sunt quique erunt? Ad summam quaero an ex praeceptis 13
suis uixerint Cleanthes et Chrysippus et Zenon. non dubie respondebis sic illos uixisse quemadmodum dixerant esse uiuendum: atqui nemo illorum rempublicam administrauit. Non fuit, inquis, illis aut ea fortuna aut dignitas ea quae admitti ad publicarum rerum tractationem solet. Sed iidem nihilominus

11. A + *illam debere* *illam*. 𝔗 ... 𝔏𝔍𝔲 = *illum debere*. Rell. etiam Gr. ∾.

manum exercere = BGVADE Gr. 𝔗 ... 𝔈1. 𝔊ro ... 𝔅o. 𝔈2. ... 𝔏4. = *manum exerere*. Tronc. = *ad usum perducere*. B = *Quid sit per ipsum*. Lips. ci. = *Quod si per*. B = *sine actor*. E (cr. ∾) = *si non auctor*. E = *desinit*. [Pall. =] *hoc quid illi*. V = *hec quid illi secum*. 𝔗𝔅 = *haec quid illi s*. B = $\overset{s}{h}$ *quid illi s*. G = $\overset{s}{h}$ *quid illa secum*. Col. = *hoc enim illi secum*. Ort. = $\overset{t}{h}$ *quidem illi secum*. D (cr. ∾) = *permittet*. G = *secedet* [s∾] *ut si* [hoc del.] *sciat*.

se tum quoque = VA cod. Lips. BG 𝔗 ... 𝔅o = *secum quoque ea*. D = *cum quoque eam* om. *se*. E = *se tamen quoque ea*. B = *prosint*.

12. G (m∾) — *qui dicimus*. P2. = *qui ducimus*. B = *Zenonem et Crispum*. B(cr. ∾) = *quam si dixissent*. G (m∾) — *exercitus gessissent*. G(cr. ∾) = *quas ĩ uni*. G(cr. ∾) = *sed toto h*.

Quid est ergo = BGVADE. 𝔗 ... 𝔅o = *Quid ergo est*. GD(cr. ∾) E P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔊 = *non conuenit*. BVA Bong. P3. Col. ∾. A = *futurae secula*. G(s.m.) V = *concinetur*. G (m∾) A(m∾) — *quique sunt*. B = *quĩque sunt quĩque erunt*. DE = *quicumque sunt quicumque erunt*. G(cr. ∾) = *quicumque erunt*. 𝔗 ... 𝔊 = *homines quicumque erunt*. V = ∾ *fuerunt*. Bong. ex Cui. ∾.

13. D(m∾) — *an* post *quaero*. B = *deanthes*. V = *Cleanthos*. AD (m∾) — *non* ante *dubie* (absorptum a nomine *Zenon*). B = *quemadmodum dixerat*. E = *Atque nemo illorum*.

inquis, illis = BGVADE. 𝔗 ... 𝔊 — *illis*. 𝔐 ... 𝔅o = *illis, inquis*.

aut ea fortuna aut dignitas ea = BGDE 𝔗 ... 𝔊. A + ∾ *ea dignitas ea*. V = ∾ *dignitas illa*. 𝔐 ... 𝔊ro = *aut ea fortuna aut dignitas* om. *ea*. 𝔅1. ... 𝔅o = *aut fortuna aut dignitas* bis om. *ea*. E = *admittit*. B — *rerum*. V — *tractationem*. BG = *sed idem nihilominus*. V = *Sed*

non segnem egere uitam: inuenerunt quemadmodum plus quies
illorum hominibus prodesset quam aliorum discursus et sudor.
Ergo nihilominus hi multum egisse uisi sunt, quamuis nihil
14 publice agerent. Praeterea tria genera sunt uitae inter quae
quod sit optimum quaeri solet: unum uoluptati uacat, alterum
contemplationi, tertium actioni. Primum deposita contentione
depositoque odio quod inplacabile diuersa sequentibus indiximus
uideamus an haec omnia ad idem sub alio atque alio titulo per-
15 ueniant. Nec ille qui uoluptatem probat sine contemplatione
est. nec ille qui contemplationi inseruit sine uoluptate est. nec
ille cuius uita actionibus destinata est sine contemplatione est.
Plurimum, inquis, discriminis est utrum aliqua res propositum
sit an propositi alterius accessio sit. Sane grande discrimen:
tamen alterum sine altero non est. Nec ille sine actione con-
16 templatur nec hic sine contemplatione agit. nec ille tertius de
quo male existimare consensimus uoluptatem inertem probat,
sed eam quam ratione efficit firmam sibi. Ita et haec ipsa uo-
luptaria secta in actu est. Quidni, in actu est, cum ipse dicat
Epicurus aliquando se recessurum a uoluptate, dolorem etiam
adpetiturum, si aut uoluptati inminebit poenitentia aut dolor

hi nihilom. V = *egerunt vitam.* G = *Ego nihilominus.* B = *publice egerent.* Etiam V scribere voluit *egerent*, sed emendavit scripturam inchoatam.

14. G = *tria sunt genera.* 𝔗 . . . 𝔊 = *quid sit optimum.* BG(n.) 𝔗 . . . 𝔈1. + *Primum quod deposita.* GV = *contemplatione.* ℑu ed. Par. a. 1613. = *quod implicabile* (mℑu = *inevitabile*). D = *quod implagabile est* (hoc del.). BG(n.) E 𝔗 . . . 𝔈1. + *quod implacabile est.* V = *induximus.* B = *In haec omnia.* V = *ad iddem.* 𝔊 . . . 𝔅o — *atque alio* contra mstos. BGVE Pall. Col. 𝔗 . . . 𝔊 = *perveniunt.* AD Ort. ∾.

15. BD P2. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 + *qui se contemplationi inseruit.* P4. = *qui se contemplationi servit.* V ex. Fac. et Prim. P3. Dal. = *qui contemplationem elegit.* E — *nec ille qui . . . contemplatione est.*

actionibus = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. 𝔐 . . . ℜu 𝔅o = *actioni.* G(m∾) — *inquis.*

propositum sit = BGAmDE. D — *sit an alterius propositi accessio.* G (s.m.) V 𝔗 . . . 𝔅o — *sit* post *propositum.* V = *alterum tamen.* sG = *nec hoc sine contemplatione.* B = *nec ad sine cont.* E = *nec id sine cont.* 𝔗 . . . 𝔊 = *nec is sine cont.*

16. BV = *de quo male aestimare.*

consensimus = BGVADE Pall. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 ℜu . . . 𝔅o. Col. 𝔐 . . . 𝔅1. = *consuevimus.* E (n.) = *voluptatem inertam probat, sed causam quam.* V = *sed quae ratione.* 𝔗𝔅 = *qua ratione efficit firmas.* 𝔈1. = *qua ratione* ∾. 𝔈2. . . . 𝔊 = *quae actione efficit firmos.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. E 𝔗𝔅 𝔊 = *voluntaria secta.* D (s.m.) = *voluptaria septa.* B = *Quid* om. *ni.*

in actu est = BGVADE 𝔗 . . . 𝔊. explica: *Quidni* dicamus, *in actu est?* 𝔐 . . . 𝔅o = *in actu sit.* BGDE 𝔗 . . . 𝔈1. = *quando ipse dicat Ep.* A = *quam ipse dicat Ep.* V∾. E = *voluptati inhibit.*

minor pro grauiore sumetur? Quo pertinet haec dicere? ut adpareat contemplationem placere omnibus. Alii petunt illam: 17
nobis haec statio, non portus est. Adice nunc huc quod e lege Chrysippi uiuere otioso licet: non dico, ut otium patiatur, sed ut eligat. Negant nostri sapientem ad quamlibet rempublicam accessurum. Quid autem interest quomodo sapiens ad otium ueniat, utrum quia respublica illi deest an quia ipse reipublicae? Si omnibus futura respublica est (semper autem deerit fastidiose quaerentibus): interrogo ad quam rempublicam sapiens sit accessurus. Ad Atheniensium in qua Socrates damnatur, Aristo- 18
teles ne damnaretur fugit? in qua opprimit inuidia uirtutes? Negabis mihi accessurum ad hanc rempublicam sapientem. Ad Carthaginiensium ergo rempublicam sapiens accedet in qua adsidua seditio et optimo cuique infesta libertas est, summa aequi ac boni uilitas, aduersus hostes inhumana crudelitas, etiam aduersus suos hostilis? Et hanc fugiet. Si percensere singulas 19
uoluero, nullam inueniam quae sapientem aut quam sapiens pati possit. Quodsi non inuenitur illa respublica quam nobis fingimus, incipit omnibus esse otium necessarium, quia quod unum

B = *Quod pertinet.*

haec dicere = BVA. E = *hic* [s *hoc vel hec*] *dicere.* GD𝔗... 𝔅o = *hoc dicere.*

17. *haec statio, non portus est* = VA Ort. P3. Col. = *haec statio est, non portus.* BGD Pinc. v. l. P2. 4. = *statio haec, non portus est.* E = *ut* [n.] *statio hec ut portus est.* 𝔗... 𝔊 = *statio est, non portus haec.* 𝔐... 𝔅o = *nobis haec statio est, non portus.* Videtur *haec* aliunde accessisse. V = *Adice nunc hec.* Ex. Fac. et Prim. P3. Col. Scal. = *Adiice nunc hoc.* B = *quo e lege Chr.* VDE Pinc. v. l. Pall. Ort. = *quod de lege Chr.* Col. 𝔗𝔅 = *quo de lege Chr.* A ∾. sGV = *vivere otiose.* In A ante *nostri* vox abrasa est. D(s.m.) = *Negant unde sapientem.* E (s∾) = *quia resp. illi desit.*

Si omnibus futura respublica est = BGADE Gr. Scal. Tronc. 𝔗... 𝔈1. VsD 𝔈2.... 𝔅o = *Si omnibus defutura resp. est.* P2. 3. = *semper aut deerit.* E = *deeris.*

sapiens sit accessurus = BGVAD. E = *sit sapiens accessurus.* 𝔗... 𝔅o = *sapiens accessurus sit.*

18. G(m∾) — *in qua.* G(s∾) = *se damnaretur.* G(cr.∾) = *inquam opprimit.* E = *Negabit.* G (s∾) — *mihi* ante *accessurum.* GEP2. 4. Ort. 𝔗... 𝔊 = *in hanc remp.* D (cr.∾) = *in remp.* BV ex. Fac. et Prim. P3. Col. ∾. D (m∾) — *Ad Carth. ergo remp.* GV = *Carthaginensium.* V — *sapiens* post *remp.* BG (s∾) A E 𝔗𝔅 = *accedit.* VD ∾. V = *in qua continua seditio.* Apud A loco *cuique* antea fuit alia vox.

adversus suos hostilis = BVAD E P2. 3. Col. 𝔊ro ... 𝔅o. G P4. Ort. = *adversus suos hostes.* mG𝔗 ... 𝔏4. = *adversus suos hostilitas.* E = *Ex hac fugiet.* G + *et in hanc fugiet.* sGV ex. Fac. et Prim. P3. + *fugiet sapiens.* Ort. + *et in hanc fugiet sapiens.*

19. *singulas* = A 𝔈2. ... 𝔅o. A(s.m.) BGVDE Gr. 𝔗... 𝔈1. = *singula.* 𝔗... 𝔊 = *nullam invenero* contra mstos. E = *aut tamquam sapientem pati possit.* B (cr.∾) = *invenietur.*

praeferri poterat otio nusquam est. Si quis dicit optimum esse nauigare, deinde negat nauigandum in eo mari in quo naufragia fieri soleant et frequenter subitae tempestates sint quae rectorem in contrarium rapiant: puto, hic me uetat nauem soluere, cum laudet nauigationem.

V = *Si quis dicat.* E = *tempestates sunt.* B = *quem rectorem.* G = *qm̄ rectorem.* Zu ed. Par. a. 1613. = *rapiunt.* mV + *hic potius me vetat.*

cum laudet navigationem = 𝔊1. ... 𝔊. BVAE 𝔗𝔅 = *quam laudet nav.* (etiam supra § 16. A scripsit *quam* pro *cum*). D ex. Fac. et Prim. ex. Pinc. = *antequam laudet nav.* Pinc. ci. = *quum ante laudaret n.* G = *quam* [m *laudat*] *navig.* P2. = *quam laudat nav.* P3. 4. Col. = *qui laudat nav.* Ort. = *antequam laudat nav.* Sed suspicor Gruterum ex suis codd. male referre *laudat*, cum in meis omnibus et Pinciani certe duobus sit *laudet* (illud *laudat* mG habet a r. m.). 𝔐 ... 𝔅o = *quamquam laudat nav.* 𝔏 ... 𝔅o = *navigationem* *** quia Lips. deesse quaedam censuerat: mihi tamen satis apta videtur clausula. G = *Explicit Seneca de beata vita ad gallionem. Incipit* etc. V = *Explicit liber de beata vita.* E = *Explicit liber annei lucii senece de beata vita ad galionem. Incipit* etc. 𝔑 ... 𝔅 = *Explicit liber de vita beata. Incipit* etc. (ad Marciam). 𝔊1. ... 𝔊 = *Libri de vita beata finis.* BAD nihil subscribunt.

AD SERENUM

DE TRANQUILLITATE ANIMI.

AD SERENUM

DE TRANQUILLITATE ANIMI.

I. Inquirenti mihi in me quaedam uitia adparebant, Seneca, in aperto posita quae manu prenderem, quaedam obscuriora et in recessu, quaedam non continua, sed ex interuallis redeuntia: quae uel molestissima dixerim ut hostes uagos et ex occasionibus adsilientes per quos neutrum licet, nec tamquam in bello paratum esse nec tamquam in pace securum. Illum tamen habitum in me maxime deprendo (quare enim non uerum

GE = *Incipit liber eiusdem de tranquillitate animi ad serenum.* A(s.m.) = *Incipit de tranquillitate animi* (p m. omisit titulum). D = *Anney lucij cordubensis senece de tranquillitate animi ad Serenum liber incipit feliciter.* ℜ...𝔚 = *Lutii* [𝔗𝔚 = *Lucii*] *Annei Senece ad Serenum incipit liber primus de tranquillitate vitae.* 𝔈1. ... 𝔊 = *Lucii Annaei* [𝔈1. 2. = *Annei*] *Senecae ad Serenum de Tranquillitate Vitae Liber primus.* 𝔐...𝔅o = *Lucii Annaei Senecae ad Serenum de Tranquillitate Animi Liber unus* (𝔏...𝔊ro = *Liber* om. *unus*, quod etiam Fischerus deletum voluit). Etiam codd. Bong. Mur. Gr. Anic. Scal. Verd. = *de tranquillitate animi.*

Cap. I.

𝔏...𝔏4. + *in me, Serene, quaedam vitia* contra mstos. B = *apparebat.*

Seneca, in aperto = GV quidam codd. Mur. P2. 3. Ort. 𝔊ro ... 𝔅o. defendit Gron. DE m Ort. ℜ ... 𝔊 *Serene, in aperto* (mD = *ymo Seneca*). A (s.m.) = *reteta in aperto* („ex voce autem priori manu exarata nihil aliud apparet nunc praeter priorem syllabam *se*, ex qua tantum diiudicari nequit, utrum *Serene*, an *Seneca*, fuerit prior lectio." Branca). Cod. Sicul. 𝔐 ... 𝔏4. = *retecta, in aperto.* probat fere Casp. Barthius in Advv. XXXII, 7. P4. = *senecta in aperto.* BCol. — *Seneca.* et recte fortasse: certe nomen minus apte est collocatum. G quaedam exx. Pinc. Ort. = *manu penderem.* P2. = *manu pendere.* Col. = *manu prendem.* 𝔑 ... 𝔈2. = *manu praeciderem.* 𝔖𝔊 = *manu prehenderem.* Rell. etiam Bong. ex Cui. ex. Fac. et Prim. P3. 4. mOrt. ∾. V = *ex intervallo.* D(or. ∾) E(n.) = *queque vel molestissima.* V = *velut hostes.* ℜ ... 𝔚 — *ex* ante *occasionibus.* BGDE = *per quos utrumne* [mD = *idest neutrum*] *licet.* BG (m∾) D — *nec tamquam in bello paratum esse.* Ort. — *in* ante *bello.* ℜ ... 𝔚 — *paratum esse.* mG = *operatum esse.* G — *nec* ante *tamquam in pace.* B = *illum tm̄* [i. e. *tantum*] *habitum.*

deprendo = B [illegible] GV ℜ ...

ut medico fatear?) nec bona fide liberatum eis quae timebam
2 et oderam nec rursus obnoxium. In statu ut non pessimo, ita
maxime querulo et moroso positus sum: nec aegroto nec ualeo. Non est quod dicas omnium uirtutum tenera esse principia, tempore illis duramentum et robur accedere. Non ignoro etiam quae in speciem laborant, dignitatem dico et eloquentiae famam et quicquid ad alienum suffragium uenit, mora conualescere. et quae ueras uires parant et quae ad placendum fuco quodam subornantur exspectant annos, donec paulatim colorem diuturnitas ducat: sed ego uereor, ne consuetudo quae rebus
3 adfert constantiam hoc uitium mihi altius figat. Tam malorum
quam bonorum longa conuersatio amorem induit. Haec animi inter utrumque dubii, nec ad recta fortiter nec ad praua uergentis infirmitas qualis sit non tam semel tibi possum quam per partes ostendere. Dicam quae accidant mihi: tu morbo nomen inuenies. Tenet me summus amor parsimoniae, fateor. placet non in ambitionem cubile conpositum, non ex arcula prolata uestis, non ponderibus ac mille tormentis splendere cogentibus

𝔚o = *deprehendo*. ADE n. l. ℜ ... 𝔚 + *non sine causa: verum.* Germ. + *non simpliciter verum.* G(s∾) — *ut* ante *medico*. Dalech. maluit: *quare enim verum, ut medico, non fatear?* ℜ ... 𝔚 = *ne bona fide.* 𝔈2. ... 𝔏4. + *me nec bona fide* contra mstos etiam Bong. Gr. Scal. Rom.

liberatum eis quae = VA (s.m.) D ℜ ... 𝔚. BGAE + *liberatumque eis quae.* 𝔈1. ... 𝔊 = *liberatum his quae.* 𝔐 ... 𝔚o = *liberatum iis quae.* Lips. ci. = *nec prorsus obnoxium:* ipse tamen alterum magis probat.

2. V = *ita querulo maxime.* D = *querulo et morboso.* G(s∾) — *esse* post *tenera*.

tempore illis = BGVADE Anic. Scal. Tronc. ℜ ... 𝔚o = *tempore ipsis.* V = *ac robur.* Col. = *qui in spem laborant.* Barthius l. l. *in spem* probat: sed refutatur a Gron. D(cr. ∾) E = *quae veras vias parant.* V = *colorem paulatim.* E (n.) = *diuturnitatis.* GE = *quae rebus aufert.* V = *quae rebus afert.* D (m∾) — *adfert.*

mihi altius figat = GAE Bong. Pall. Ort. D = *mihi altius fingat.* B = *mihi alterius figat.* V = *hoc mihi vitium altius figat.* Col. ℜ ... 𝔈1. = *in altius figat* (ortum ex $\overset{i}{m}$ i. e. *mihi*). 𝔈2. ... 𝔚o = *in me altius figat.*

3. *Tam malorum quam bonorum* = BGVAD. E (cr. ∾) ℜ ... 𝔚o = *Tam bonorum quam malorum.* Anic. Dal. = *: tam enim bonorum quam m.* E = *moram induit.* V ℜ ... 𝔏4. = *amorem inducit.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾. G = *nec ad retra fortiter.* ℜ ... 𝔚 = *ad prava vergens.* GE = *non tamen semel.* mV = *non tam simul.*

parsimoniae = BGV ℜ ... 𝔐. 𝔏 ... 𝔚o = *parcimoniae.* BGVADE Gr. Anic. = *in ambitione.* Dal. ℜ ... 𝔚 = *ambitione* om. *in.*

non ponderibus ac mille tormentis = VA P3. Col. BGD P2. 4. Ort. ℜ ... 𝔊 = *non ponderibus aut mille tormentis.* E = *non ponderibus aut nulle tormentis.* 𝔐 = *non ponderibus aut tormentis.* 𝔏 ... 𝔚o = *non mille ponderibus aut tormentis.* V = *splendorem cogentibus.* E (s∾) = *splendore oogentibus.*

expressa, sed domestica et uilis, nec seruata nec sumenda
sollicite. Placet cibus quem nec parent familiae nec spectent, 4
non ante multos imperatus dies nec multorum manibus ministra-
tus, sed parabilis facilisque, nihil habens arcessiti pretiosiue,
ubilibet non defuturus, nec patrimonio nec corpori grauis, non
rediturus qua intrauerit. Placet minister incultus et rudis uer-
nula, argentum graue rustici patris, sine ullo nomine artificis
et mensa non uarietate macularum conspicua nec per multas do-
minorum elegantium successiones ciuitati nota, sed in usum
posita, quae nullius conuiuae oculos nec uoluptate moretur nec
accendat inuidia. Cum bene ista placuerunt, praestringit ani- 5
mum adparatus alicuius paedagogii, diligentius quam in tralatu

expressa = BGVADE ℜ . . . 𝔊. probat Barthius l. l. 𝔐 . . . 𝔅o = *pressa*. V = *ac vilis*. E(u.) = *et vilia*.

4. E — *nec ante parent*. ℜ . . . 𝔅 = *non parent*. D = *nec paret f. nec spectet*. Barthius l. l. ci. = *nec capient s. portent f. nec spectent*. Pinc. „*exspectent* pro meliore lectione" existimat. Mss. etiam Gr. ∾. G = *non autem multos*. D = [m *in*] *multos paratus* (m *imperatus*). E P2. = *in multos paratus* (E = *patus*). Col. = *multos praeparatus*. Quaedam exx. Pinc. = *nec in multos paratus dies*. alia = *nec ante multos imparatus dies*. Pinc. ci. = *nec multos ante paratus dies*. BG P4. ℜ . . . 𝔏4. = *non ante multos paratus dies*. sGVA Bong. ex Cui. P3. mOrt. 𝔊ro . . . 𝔅o ∾. ℜ . . . 𝔈2. = *nihil habent* [P2. 3. Col. =] *accersiti pretio, sed*. V = *arcesiti pretio sed*. B = *accersita pretio sive*. Pinc. v. l. 𝔊𝔊 = *accersiti pretio sive*. A = *arcessiti pretio sive*. D = *arcessiti precio sed* (s.m. *preciosum*). GE P4. cii. Pinc. Lect. 𝔐 . . . 𝔅1. = *accersiti pretiosive*. Ort. = *accersiti pretiosi* om. *ve*. Pinc. v. l. = *ubi licet*. P4. = *ubique*. ℜ . . . 𝔈2. = *habilibus* [ℜ = *abilibus*] *non defuturus* (m𝔈2. ∾). Rell. etiam Gr. Pinc. ci. ∾.

nec patrimonio nec corpori gravis, non rediturus = A. B = *nec patrimonio nec corporis gravis* [P2. 3. Col. =] *non rediturus*. VE = *nec p. nec c. gravis* [P4. Ort. =] *nec rediturus*. G = *nec patrimonio gravis nec corpori gravi, non rediturus*. D = *nec patr. gravis nec corp. gravis. Nec rediturus*. ℜ . . . 𝔅 = *nec de patrimonio gravis nec corpori nec rediturus*. 𝔈1. . . . 𝔅o = *nec patr. gravis nec corp. nec rediturus*.

qua intraverit = BGVADE Gr. ℜ . . . 𝔅 = *quaque intervenit*. 𝔈1. = *quaque intervenerit*. 𝔈2. . . . 𝔅o = *qua intraverat*. Barthius l. l. ci. = *rusticis pateris*.

sine ullo nomine artificis = BGVA DE Bong. Pinc. v. l. Gr. Rom. Anic. Scal. Tronc. ℜ . . . 𝔅o + *sine ullo opere nomine artificis*. G = *maculorum*.

dominorum elegantium = BGE. A = *dom. elegantum*. VD ℜ . . . 𝔅o = *elegantium dominorum*. D = *ac mensa*. GE Rom. 2. Scal. = *sed in usu posita*. V = *ullius convivae*. E = *nec voluptatem*. G(s∾) = *accendit*. D (cr. ∾) = *accedat invidie*. V = *invidie*. E = *invidiam*.

5. BVE = *placuerint*. Rell. ∾. G ℜ . . . 𝔈1. = *perstringit*. BGVD E Bong. ex Cui. P2. 3. Col. Ort. ℜ . . . 𝔈1. = *paedagogi*. A = *paedagogii*. Agric. ci. 𝔈2. . . . 𝔊 = *paedagii*. P4. ∾. E = *diligentis*. ℜ . . . 𝔈1. + *de luxuria praedictorum diligentius*.

quam in tralatu vestita = BA mD Bong. cod. Iur. 𝔊ro . . . 𝔅o (BA mD = *intra latu*. Bong. adiicit: „ut in transitu etc. ut in seductu"). G V P2. 3. Col. = *quam intra lc vestita*. D = *quam intra lar*

uestita et auro culta mancipia et agmen seruorum nitentium. iam domus etiam qua calcatur pretiosa et diuitiis per omnes angulos dissipatis tecta ipsa fulgentia et adsectator comesque patrimoniorum pereuntium populus. Quid perlucentis ad imum aquas et circumfluentes ipsa conuiuia, quid epulas loquar scena sua
6 dignas? Circumfudit me ex longo frugalitatis situ uenientem multo splendore luxuria et undique circumsonuit. Paulum titubat acies: facilius aduersus illam animum quam oculos adtollo. Recedo itaque non peior, sed tristior. nec inter illa friuola mea tam altus incedo tacitusque morsus subit et dubitatio numquid illa meliora sint: nihil horum me mutat, nihil tamen non concutit. Placet uim praeceptorum sequi et in mediam ire rempublicam. placet honores fascesque non scilicet purpura aut uirgis adductum capessere, sed ut amicis propinquisque et omni-

del.] *vestita.* E P4. = *quam intra larum vestita.* Ort. = *diligentius iam inter latus vestita.* 𝔑 . . . 𝔈2. = *quam iam intra latus vestita.* Pinc. v. l. = *quam intra larem vestita.* non improbant Grut. Lips. Agric. ci. = *quam intra privatum vestita.* Pinc. ci. = *quam in privato lare vestita.* 𝔖 . . . 𝔏4. = *quam iam intra privatum larem vestita.* Cod. Lips. = *quam intra lacum vestita.* Lips. ci. = *diligentiusque iam intra larem vestita.* 𝔑 . . . 𝔅 = *et a gratia* [𝔑 = *a gracia*] *servorum.* mD 𝔑 . . . 𝔖 = *etiam quae calcatur* contra mstos etiam Bong. Gr. (Ort. = *culcatur*). G (cr. ∾) = *per omnes angelorum.* E = *terra ipsa fulgentia.* E = *adsectatorum.* 𝔑 . . . 𝔖 = *assentator* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr.

perlucentis = BG. V 𝔈2. . . . 𝔚o = *perlucentes.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *prolucentes ad rivum.* ADE n. l. D = *epulas loquatur.* G = *loquar seva sua.* DE + *scena sua est.* Col. = *coena sua dignitas* (etiam P4. = *dig̃tas*). D = *digna* (s a s. m.). B (cr. ∾) G (cr. ∾) E = *dignitas.* mD = *secta sua dignitas.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *scenas sua dignitate dignas.* m𝔈1. = *Coenis sua est dignitas.*

6. P4. Ort. 𝔑 . . . 𝔅 = *Circumfundit.* E = *veniente tumultu splendore.* G = *multus.* B (cr. ∾) = *multos.* V = *Paululum titubat.* 𝔑 . . . 𝔅 = *titubans acies.* V = *adversus illa animum.* V (lit.) = *inter ulla frivola.* D (m∾) — *illa.*

tam altus incedo = BGVADE P2. 4. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔖 𝔖ro . . . 𝔚o. P3. mm𝔈1. 2. = *cum altus incedo.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *tam laetus incedo.* G 𝔑 . . . 𝔈2. = *tantusque morsus.* E = *nũsquam morsus.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V = *et dubitatio subit.* A = *nuncquid illa.* D (cr. ∾) E = *Non quod meliora sint.* 𝔑 . . . 𝔅 = *meliora sunt.* D (cr. ∾) = *nihil horum metat.* E — *horum.* A (cr ∾) = *non tamen concutit.* A = *Placet in. praeceptorum.* D = [m *placet*] *inde praeceptorum.* E = *vide viamque praeceptorum.*

non scilicet purpura aut virgis adductum. Ita scribendum videtur. BVA Pall. Col. = *non scilicet purpura aut virgis abductum.* quod poterat defendi, ut esset idem atque *abreptum*, vel *seductum* a proposito. Ort. = *non scilicet purpura aut et virgis abductum.* G = *non simul purpura aut* [hoc n.] *et virgis adductum.* D = *non purpura aut aureis virgis obductum* (m *sceptrum*). E = *non scilicet purpura aut aureis virgis obductum.* 𝔑 . . . 𝔅 = *non si*

bus ciuibus, omnibus deinde mortalibus paratior utiliorque sim. Promptus, conpositus sequor Zenona, Cleanthen, Chrysippum: quorum tamen nemo ad rempublicam accessit et nemo non misit. Ubi aliquid animam insolitam arietari percussit, ubi aliquid occurrit aut indignum, ut in omni uita humana multa sunt, aut parum ex facili fluens, aut multum temporis res non magno aestimandae poposcerunt, ad otium conuertor et quemadmodum pecoribus fatigatis quoque uelocior domum gradus est, placet intra parietes suos uitam coercere. Nemo ullum auferat diem nihil 8

purpura aut et virgis abductum. 𝔊1. = *non purpura aut aureis virgis abductum.* 𝔊2. . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔏4. = *non purpura aut aureis virgis adductum.* Pinc., In quibusdam, inquit, codd. verbum *aureis* non habetur. In aliis *abductum*, non *adductum* et *compescere*, non *capessere*. Lips. olim (Electt. I, 23.) ci. = *laureis virgis:* sed postea utrumque (*aureis* et *laureis*) voluit abiectum. Bong. notat alios legere *virga*. Bong. 𝔐 𝔊ro . . . 𝔅o — *scilicet*. G = *compescere, sed ut*. V Gr. 𝔑 = *capescere*. G — *et* ante *omnibus*. 𝔑 . . . 𝔊 = *propinquis ve*.

7. *Promptus, conpositus sequor Zenona, Cleanthen*. Ita scribendum. A = *promptus sim positus sequor Zenona Cleanthen* (etiam Bong. = *Zenona*). B = *promptus sim positus sequar Zenona Cleanthen* (s.m. *Cleanthem*). G = *propitius sim positus sequor et* [n.] *Zenonem Cleanthem*. V Col. = *promptus compositusque sequor Zenonem Cleanthem*. D = *promptius* [m *al' propius al' promptus compositus*. ibidem suppletur *positus*] *sequor et Zenonem Cleanthem*. P3. = *Promptus compositus sequor Zenonac* etc. Anic. Tronc. certe = *promptus compositus*. Ort. 𝔑 . . . 𝔊1. = *promptus compositus. Sequor Zenonem* etc. (𝔑 . . . 𝔊1. = *Cleantem*). P2. 𝔊𝔊 = *Propius positus sequor Zenonem Cleanthem*. P4. = *Propior sim positus sequor et Zenonem Cleanthem*. 𝔊2. = ∾ *Zenonem, Cleanthem*. Pinc. v. l. 𝔐 . . . 𝔏4. = *propius positus. Sequor Zenonem, Cleanthem*. 𝔊ro . . . 𝔅1. = *propius compositus. Sequor Zenonem, Cleanthem*. Lips. *compositus* non improbat. 𝔑u . . . 𝔅o = *Propius compositus sequor Zenonem, Cleanthem*. B = *quorum cum nemo*.

et nemo non misit = BGVAmDE Bong. Pinc. v. l. Gr. 𝔑 . . . 𝔅 m𝔊2. D — *non*. 𝔊1. . . . 𝔊 = *et nemo non omisit*. 𝔐 . . . 𝔅o — *et* ante *nemo*.

Ubi aliquid animam insolitam arietari percussit = BGAmD Bong. ex Cui. Pinc. v. l. mOrt. cod. Iur. VE = ∾ *permisit*. D = [m *ubi*] *aliquid animam insolitam arietari permisit*. P3. Col. = *Ubi animam insolitam arietari permisit* om. *aliquid* (?). P4. = *Ubi aliquid animam insolitum erietari percussit*. Ort. — *aliquid*. P2. = *Ubi aliquid animam insolutam arietari permisit*. 𝔑 = *aliquam animam insolitum arietari permisit* om. *Ubi*. 𝔗𝔅 = *aliquam animam insolitam arietari permisit*. 𝔊1. = *nisi aliquam animam insolitam arietari permisit*. 𝔊2. . . . 𝔏4. = *Ad quam cum animum insolitum arietari* [𝔐 = *arietare*] *permisi*. Lips. ci. 𝔊ro . . . 𝔅o = ∾ *animum insolitum* ∾. D (cr. ∾) E = *aut in omni*. G — *ut in omni*. V = *multa sint*. E — *ex facili*. BGAD Gr. 𝔑 . . . 𝔊1. = *rei non magno aestimandae*. VE = *res non magno aestimandum*. mD 𝔊2. . . . 𝔅o ∾. 𝔑 . . . 𝔅 = *praeposcerunt*. D (cr. ∾) E 𝔊1. = *posuerunt*. 𝔑 . . . 𝔊1. = *velocior demum*. V = *domum ingressus est*. BGVDE = *inter parietes*. A 𝔑 ∾. B = *vitam cohercere*. G(s∾) = *vitam coercere*. D = *vitam coherrere*. E = *vitam crescere*.

dignum tanto inpendio redditurus. sibi ipse animus haereat, se
colat, nihil alieni agat, nihil quod ad iudicem spectet. ametur
expers publicae priuataeque curae tranquillitas. Sed ubi lectio
fortior erexit animum et aculeos subdiderunt exempla nobilia,
prosilire libet in forum, commodare alteri uocem, alteri operam,
etiam si nihil profuturam, tamen conaturam prodesse, alicuius
9 coercere in foro superbiam male secundis rebus elati. In stu-
diis puto mehercules melius esse res ipsas intueri et harum causa
loqui, ceterum uerba rebus permittere, ut qua duxerint hac ine-
laborata sequatur oratio. Quid opus est seculis duratura con-
ponere? Uis tu non id agere, ne te posteri taceant? morti
natus es: minus molestiarum habet funus tacitum. itaque oc-
cupandi temporis causa, in usum tuum, non in praeconium ali-
quid simplici stilo scribe: minore labore opus est studentibus in
10 diem. Rursus ubi se animus cogitationum magnitudine leuauit,
ambitiosus in .uerba est altiusque ut sperare ita eloqui gestit et
ad dignitatem rerum exit oratio: oblitus tum legis pressiorisque

8. DE + *ut nemo.* V = *tanto imperio redditurus.* G Rom. Dal. = *sibi ipsi animus.* V = *sibi enim animus.* D (m∾) 𝔑 ... 𝔈1. = *habeat, se colat.* B = *hererent, se colat.* G = *privataque.* A = *cura et tranquillitas.* D (m∾) — *et aculeos.* 𝔑 ... 𝔖 — *et* ante *aculeos* contra mstos etiam Bong. V = *subdiderint.* E = *addiderunt.* D(m∾) E 𝔑 ... 𝔅 = *commendare alteri.* D + *et alteri operam.*

etiam si nihil profuturam = BA (s.m.) DE Bong. A = *etiam nihil prof.* om. *si.* GV 𝔑 ... 𝔅o = *etsi nihil prof.* V = *cōnaturam.* 𝔑 ... 𝔅 = *alicuius prodesse coercere.* 𝔈1. ... 𝔏4. = *alterius coercere* contra mstos etiam Pinc. P2. 3. Col. Ort. Scal. P4. — *alicuius ... superbiam.*

9. 𝔏 ... 𝔏4. = * *In studiis.* Nam Lips. hic defectum aut confusionem odorari videbatur.

mehercules = VA. BG (DE) 𝔑 ... 𝔅o = *mehercule.* G = *cetera verba rebus.* V = *rebus committere ut que dixerint.* P2. = *rebus praetermittere.* Col. = *rebus promittere.* B = *Quid opus est sed eris d.* BGA(s∾) E = *durata conponere.*

Vis tu non id agere = BGVAE P3. 𝔑 ... 𝔅1. D = *Vis tu id non* [m ne] *agere.* P2. = *Vix tu non id agere.* P4. Ort. = *Vis tu vero id agere.* Anic. = *Vis tu nunc id agere, quod posteri non taceant.* m𝔈2. 𝔑u ... 𝔅o = *Vis tu nunc id agere.* Col. = *Vis tu id agere* om. *non.* quod probo. E = *vere posteri tacent.* A = *morti natus est.* BGD (m∾) E = *occupandi corporis causa.* G — *labore.*

10. *cogitationum magnitudine* = sGVADE Bong. omnes codd. Pinc. Col. Ort. Anic. Scal. B = *cogitationem magnitudinem.* G = *cogitatione magnitudine.* P3. = *cogitationibus magn.* P2. 4. 𝔑 ... 𝔅o = *cogitationis magnit.*

ut sperare = BGVAD (s. m.) E Bong. omnes codd. Pinc. Gr. Tronc. Anic. Scal. 𝔑 ... 𝔐. 𝔈1. ... 𝔅o = *ut spirare.* probat Grut. D = *ut superare.* E = *elequi stetit.* E = *exit ratio.* 𝔐 = *exsurgit oratio.* Col. = *ex* [it] *oratio.* Ex. Fac. et Prim. = *exigitur oratio.* Rell. etiam Gr. ∾. BGVDE P2. 4. Ort. 𝔑 ... 𝔈1. = *oblitus tamen* (BG = *tñ*). P3. = *oblitus tui.* Col. = *oblitus cum.* mD = *oblitus tam.* A ∾. V — *legis.*

iudicii sublimius feror et ore iam non meo. Ne singula diutius persequar, in omnibus rebus haec me sequitur bonae mentis infirmitas: cui ne paulatim defluam uereor, aut quod est sollicitius, ne semper casuro similis pendeam et plus fortasse sit quam quod ipse peruideo. Familiariter enim domestica adspicimus et semper iudicio fauor officit. Puto multos potuisse ad sapientiam 11
peruenire, nisi putassent se peruenisse, nisi quaedam in se dissimulassent, quaedam opertis oculis transsiluissent. Non est enim quod magis aliena iudices adulatione nos perire quam nostra. Quis sibi uerum dicere ausus est? quis non inter laudantium blandientiumque positus greges plurimum tamen sibi ipse adsentatus est? Rogo itaque, si quod habes remedium quo hanc 12
fluctuationem meam sistas, dignum me putes qui tibi tranquillitatem debeam. Non esse periculosos motus animi nec quicquam tumultuosi adferentis scio. ut uera tibi similitudine id de quo queror exprimam, non tempestate uexor, sed nausia. Detrahe ergo quicquid hoc est mali et succurre in conspectu terrarum la-

𝔈1. = *levis.* 𝔈2. = *lenis.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

sublimius feror = BVAD Pinc. v. l. P4. Ort. 𝔈𝔊. E = *sublimus feror.* G P2. 3. Col. 𝔎 . . . 𝔈2. 𝔐 . . . 𝔅o = *sublimis feror.* BAmD = *et ore tam non meo.* VDE P3. Col. = *et ore tamen non meo.* G = *et honore tantum meo.* P4. Ort. cod. Agric. 𝔎 . . . 𝔈1. = *et ore tantummodo* (*mo* = meo. *mo* = modo). P2. *et ore tamen non modo.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *et ore non tantum meo.* Agric. ci. = *et ore tantum non meo.* Bong. ∾. V 𝔎 . . . 𝔅 = *diutius prosequar.* E = *hoc me sequitur.* A = *defluam veriora ut.* E = *vereor autem.* E = *non semper casuro.* P2. + *fortasse in me sit.* unde Barthius l. l. facit *fortasse ruinae sit.*

ipse pervideo = BADE Bong. Pall. Col. 𝔎 . . . 𝔊 = *quod provideo* om. *ipse.* GV Ort. 𝔐 . . . 𝔅o = *ipse provideo.* Ad proximam sententiam spectat haec nota in mD: *amor enim est non parvus hostis recti iudicii. ut ait F. petra.* [Franciscus Petrarca] *in prohemio de vita solitaria.* V = *domestica accipimus.*

11. V = *nisi putarent.* 𝔅1. — *quaedam opertis oculis transsiluissent.*

opertis oculis = A ci. Lips. BGVD E 𝔎 . . . 𝔅o = *a pertis oculis.*

transsiluissent = BAD P2. 4. 𝔊ro 𝔑u . . . 𝔅o. Col. = *transivissent.* E = *disiluissent.* GV 𝔎 . . . 𝔅 𝔏 . . . 𝔏4. = *transilissent.* P3. 𝔈1. . . . 𝔐 = *transiliissent.* D (m ∾) — *est* ante *enim.*

quod magis aliena iudices adulatione nos perire = P2. 𝔅2. BGVAD E P2. 4. Col. Ort. 𝔎 . . . 𝔊 — *nos.* quod poterat a syllaba praecedente *ne* absorberi. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o = *quod nos magis aliena i. ad. p.* E = *Qui non inter.* 𝔎 . . . 𝔊 (m𝔈2. ∾) = *adulantium blandientiumque* contra mstos etiam Bong. E = *inter laudantium pocius greges.* E = *sibi ipsi.* D — *ipse.*

12. *dignum me putes* = BVADE. G𝔎 . . . 𝔅o = *dignum putes me.* A (s∾) = *periculos motus.* V = *animi motus.*

adferentis = BGVADE 𝔎 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅o = *afferentes.* DE Rom. = *sed ut natura* [sD = *vera*] *tibi simil.* E(u.) = *id quod quo.* B = *queror ad primam non tempestatem.* A(s∾) = *uxor.* D(m∾) E = *quicquid h*[illegible]*um.*

boranti. II. Quaero mehercules iam dudum, Serene, ipse tacitus cui talem adfectum animi similem putem: nec ulli propius admouerim exemplo quam eorum qui ex longa et graui ualitudine expliciti motiunculis leuibusque interim offensis perstringuntur et, cum reliquias effugerunt, suspicionibus tamen inquietantur medicisque iam sani manum porrigunt et omnem calorem corporis sui calumniantur. Horum, Serene, non parum sanum est corpus, sed sanitati parum adsueuit: sicut est quidam tremor etiam tranquilli maris utque lacus, cum ex tempe-
2 state requieuit. Opus est itaque non illis durioribus quae etiam transcucurrimus, ut alicubi obstes tibi, alicubi irascaris, alicubi instes grauis: sed illud quod ultimum uenit, ut fidem tibi habeas et recta ire te uia credas nihil auocatus transuersis multorum uestigiis passim discurrentium, quorumdam circa ipsam erran-
3 tium uiam. Quod desideras autem magnum et summum est

Cap. II.

D praefigit haec minio scripta: *Seneca respondet haec Sereno de tranquillitate animi.* 𝔑 ... 𝔅 praemittunt: *Nunc incipit de stabilitate mundi.* 𝔈1.... 𝔈: *De stabilitate mundi.* G(m∾) = *Quarto.*

mehercules = VA. BG(DE) 𝔑 ... 𝔅o = *mehercule.* B = *similem pute.*

nec ulli propius admoverim exemplo = V(s.m.)AD Bong. Pinc. v. l. P3. 4. Col. Tronc. Anic. Dal. cod. Lips. 𝔊ro ... 𝔅1. 2. BVD = *nec ulli proprius admoverim exemplo.* E = ∾ *admoveri exemplo.* P2. Ort. = *nec ulli proprius admoveri exemplo.* G = *nec ulli propius admoneris exemplo.* 𝔑 ... 𝔈1. = *nec ullius proprius* [𝔅 = *propitius.* 𝔈1. = *propius*] *admoneri exemplo.* 𝔈2.... 𝔏4. = *nec ullius propius admoneor exemplo.* 𝔑u 𝔅 = *nec ullius propius* ∾. D(cr.∾) = *expliciti monciunculis levibusque.* E = *explici* [n.] *mōtiunculis lenibusque.*

et cum reliquias effugerunt = GA DE Gr. B = *et conreliquias affugerunt.* V 𝔑 ... 𝔅o = *effugerint.* V = *sui calorem corporis.* A = *corpori.* E = *calumpniatur.* G = *num parum sanum.* 𝔑 ... 𝔈2. = *est corpus sanum.* E = *parum assuetum.* Cod. Rom. = *non purum et sanum est corpus et sanitati parum assuetum.* V = *sicut enim quidam tremor.* DE — *etiam* ante *tranquilli.*

utque lacus, cum ex tempestate = A (sed lacus legitur supra lineam). 𝔑 ... 𝔅 = *ut lacus qui ex temp.* om. *que.* B = *aut lacus que ex temp.* GDE 𝔈1.... 𝔊 = *aut lacus qui ex temp. requievit* (G p.m. = *requit*). V = *ut locus qui ex temp.* 𝔐 ... 𝔅o = *aut lacus cum ex temp.*

2. *quae etiam transcucurrimus* = Bong. A = *et tam transcucurrimus.* BGVDE 𝔑 ... 𝔅o = *quae etiam transcurrimus.* A Bong. = *ut alicube* ∾ *alicube* ∾ *alicube.* G = *alicubi ostes.* E = *alicui iras. caris.*

instes gravis = BVAD (s.m.) Pall. Col. 𝔈1. 2. GD Pinc. v. l. Ort. 𝔈 ... 𝔅o = *instes gravius.* 𝔑 ... 𝔅 = *stes gravis.* Lips. ci. = *sed illo quod ultimum venit.* E = *tibi habeat.*

et recta ire te via = A. BG = *et recta via ire credas.* V = *et recta via te ire credas.* 𝔑 ... 𝔅 = *et recta ire via credas.* DE 𝔈1. ... 𝔅o = *et recta ire via te.* BGV Ort. = *advocatus.* 𝔑 ... 𝔅 = *Nihil advocaturis.* Pall. Col. = *advocatis.* DE 𝔈1.... 𝔏4. + *et quorundam.* G = *quorum cura ipsam.* Rell. etiam Gr. ∾.

3. V = *Quod autem desideras.* B = *magnam et summum est.*

deoque uicinum, non concuti. Hanc stabilem animi sedem Graeci *εὐθυμίαν* uocant de qua Democriti uolumen egregium est: ego *tranquillitatem* uoco. nec enim imitari et transferre uerba ad illorum formam necesse est: res ipsa de qua agitur aliquo signanda nomine est quod adpellationis Graecae uim debet habere, non faciem. Ergo quaerimus quomodo animus semper aequalis secundoque cursu eat propitiusque sibi sit et sua laetus adspiciat et hoc gaudium non interrumpat, sed placido statu 4
maneat nec adtollens se umquam nec deprimens. Id *tranquillitas* erit. Quomodo ad hanc perueniri possit in uniuersum quaeramus: sumes tu ex publico remedio quantum uoles. Totum interim uitium in medium protrahendum est: ex quo agnoscet quisque partem suam. simul tu intelleges quanto minus negotii habeas cum fastidio tui quam hi quos ad professionem speciosam adligatos et sub ingenti titulo laborantis in sua simulatione pudor magis quam uoluntas tenet. Omnes in eadem 5
causa sunt, et hi qui leuitate uexantur ac taedio adsiduaque mutatione propositi quibus semper magis placet quod reliquerunt, et illi qui marcent et oscitantur. Adice eos qui non aliter quam quibus difficilis somnus est uersant se et hoc atque illo modo conponunt, donec quietem lassitudine inueniant: statum uitae

V = *hanc stabilem animi sedem. sed non concuti.* A = *Graeci eythymian vocant.* B = *Graeci eytimiã vocant.* G P4. = *Graeci etiam* [mG = *ethimiom*] *vocant.* V = *Graeci ethimiã vocant.* D = *Graeci tithimiam vocant.* E = *Graeci ethymiã vocant.* Col. = *athimiam.* P2. = *existimiam.* P3. = *exchimiam.* Ort. = *herimiam.* ℜ ... 𝔅 = *Graeci extimiam vocant.* ℜ ... 𝔈1. = *ego enim tranquillitatem voco.* 𝔈2. + *Ego eam tr. v.* contra mstos etiam Pinc. Gr. V P2. 3. Ort. Col. Germ. ℜ ... 𝔈1. = *nec enim immutari.* Anic. = *nec velim transmutari.* A = *ad illorum forma.* E = *ab illorum forma.* Ort. = *Ergo quaeramus.* V = *quo animus semper.* Lips. ci. ℜu ... 𝔅o = *aequali secundoque* contra mstos. G = *propitius sibi sit* om. *que.*

4. G = *nisi deprimens.* B = *protrahendum est equo.*

agnoscet = A 𝔐 ... 𝔏4. BGVD E Gr. ℜ ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *cognoscet.* BG (cr. ∾) VD (m∾) E P2. 4. Col. ℜ ... 𝔈1. = *Si multum intelliges.* P3. = *Sed multum intelliges.* Ort. = *si multum intelligas.* A ∾. V = *cum fastidio sui.*

laborantis = AE. BGVD ℜ ... 𝔅o = *laborantes.* G = *quam volũptas tenet.*

5. ℜ ... 𝔈1. = *assiduique.* B (cr. ∾) GV (cr. ∾) = *quod relinquerunt.* ℜ ... 𝔅 = *quod derelinquerint.*

oscitantur = BGADE P2. 4. Col. Ort. Rom. Scal. Anic. Germ. Bong. ci. ℜ ... 𝔈1. 𝔊ro ... 𝔅o (ℜ = *osscitantur*). V Bong. ex. Fac. et Prim. P3. = *ociantur.* 𝔈2. ... 𝔏4. = *oscitant.*

Adice eos = BGVAmDE. D — *eos.* ℜ ... 𝔅o = *Adiice illos.* ℜ .. [illegible] *est* post *somnus* contra

suae formando subinde in eo nouissime manent in quo illos non mutandi odium, sed senectus ad nouandum pigra deprendit. Adice et illos qui non inconstantiae uitio parum leues sunt, sed inertiae. Uiuunt non quomodo uolunt, sed quomodo coeperunt. Innumerabiles deinceps proprietates sunt, sed unus effectus ui-
6 tii, sibi displicere. Hoc oritur ab intemperie animi et cupiditatibus timidis aut parum prosperis, ubi aut non audent quantum concupiscunt aut non consequuntur et in spem toti prominent. semper instabiles mobilesque sunt quod necesse est accidere pendentibus ad uota sua. omni uita pendent et inhonesta se ac difficilia docent coguntque. et ubi sine praemio labor est, torquet illos inritum dedecus nec dolent praua, sed frustra uoluisse.
7 Tunc illos et poenitentia coepti tenet et incipiendi timor subrepitque illa animi iactatio non inuenientis exitum, quia nec im-

mstos etiam Gr. BG = *novissima manent.* G(m∾) = *sed senes ad novandum.*

deprendit = BV Bong. G𝔑 . . . 𝔅o = *deprehendit.* ADE n. l.

qui non inconstantiae vitio = G V P2. 𝔑 . . . 𝔏4. BADE quaedam exx. Pinc. P3. 4. Col. Ort. = *qui non constantiae vitio.* Facile potuit *in* absorberi. Pinc. ci. = *qui non constantia in vitio.* Lips. ci. 𝔊ro . . . 𝔅o = *qui non constantia in vita.*

sed inertiae = BGVADE P3. 4. Col. Ort. P2. 𝔑 . . . 𝔅o = *sed inertia.* A(m∾) = *et vivent non quomodo.* E (n.) = ĩmſ *non quomodo.* V + *et deinceps et.* 𝔑 . . . 𝔊 = *deinde proprietates* contra mstos. 𝔊1. = *unus affectus.* DE + *effectus est vitii.*

sibi displicere = BGVADE. 𝔑 . . . 𝔅 = *despicere sibi.* 𝔊1. . . . 𝔅o = *displicere sibi.*

6. D (m∾) E P4. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 = *Hoc oritur ab intemperantia.* Rell. etiam ex. d. Mariae P2. 3. Col. ∾. P2. = *cupiditatibus tumidis.* G (cr. ∾) V = *ubi autem non.* G (s∾) = *non sequuntur.* B = *non consecuntur.* GV = *toti preminent.*

semper instabiles mobilesque sunt = BGVA (s.m.) DE Gr. 𝔑 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅o — *sunt.* A = *infabiles* [vel *insabiles*] *mobilesque sunt.* G — *est* post *necesse.* 𝔐 . . . 𝔏4. — *ad vota sua* contra mstos etiam Gr. BAD (s.m.) E = *omni via pendunt.* D = *omnia via pendunt.* GV P2. 3. Ort 𝔑 . . . 𝔅 = *omni via pendent.* 𝔊1. = *ad vota sua omnia via pendent.* Lips. dicit parum suaviter *pendent* repeti praeeunte pendentibus: sed passim haec esse interpolata. Ego quidem suspicor Senecam scripsisse: *ad vota sua. Omnia inpendunt* vel *Ad vota sua omnia inpendunt:* nam ita verba iungunt mss. fere omnes. At P4. Col. ∾. V = *etiam ubi sine praemio.* 𝔑 . . . 𝔊1. = *irritum decus.* BGA ex. Fac. et Prim. P3. = *nec dolent parva* [BG cr. ∾] *se frustra voluisse.* V = *nec dolent frustra, sed parva vol.* D = *nec dolent prava* [m *parva*] *frustra vol.* E = *nec dolent prava se frustra vol.* P2. = *nec dolent se prava se frustra vol.* Col. = *nec dolent parva se frustra doluisse.* 𝔑 . . . 𝔊1. = *nec dolent se prava frustra vol.* 𝔊2. . . . 𝔐 = *et dolent se prava frustra vol.* Ex. Fac. et Prim. P4. Ort. ∾.

7. BG(s∾) DE — *et* ante *poenitentia.* E = *copti tenet.* 𝔑 . . . 𝔅 = *coepti continet.*

illa animi iactatio = BVADE. G = *animi illa iactatio.* 𝔑 . . . 𝔅o = *illa iactatio animi.* D = *exitum que nec.*

perare cupiditatibus suis nec obsequi possunt, et cunctatio uitae
parum se explicantis et inter destituta uota torpentis animi situs.
Quae omnia grauiora sunt, ubi odio infelicitatis operosae ad
otium perfugerunt et ad secreta studia quae pati non potest ani-
mus ad ciuilia erectus agendique cupidus et natura inquietus,
parum scilicet in se solatiorum habens: ideo detractis oblecta-
tionibus quas ipsae occupationes discurrentibus praebent domum,
solitudinem, parietes non fert, inuitus adspicit se sibi relictum.
Hinc illud est taedium et displicentia sui et nusquam residentis 8
animi uolutatio et otii sui tristis atque aegra patientia. utique
ubi causas fateri pudet et tormenta introrsus egit uerecundia, in
angusto inclusae cupiditates sine exitu se ipsae strangulant.
Inde moeror marcorque et mille fluctus mentis incertae quam
spes inchoatae habent suspensam, deploratam, tristem. inde ille
adfectus otium suum detestantium querentiumque nihil ipsos ha-
bere quod agant et alienis incrementis inimicissima inuidia. Alit 9

imperare cupiditatibus suis = BGV ADE. 𝔑 . . . 𝔅o = *cup. suis imperare.* D(cr.∾) E = *quae omnia grauia sunt.* G = *ut odio.* D(cr.∾) = *ad odium.*

perfugerunt = BGVAD(s.m.)E Gr. Scal. Tronc. Anic. 𝔊ro . . . 𝔅o. 𝔑 . . . 𝔏4. = *profugerunt.* BGVA P3. 4. Col. — *et* ante *secreta.* mVDE Pinc. v. l. P2. Ort. ∾. BGV P2. 3. Ort. 𝔑 . . . 𝔅 = *ad civilia rectus.* Rell. etiam P4. Col. ∾. D = *agendi* om. *que.* V(m∾) — *et natura inquies.*

inquies = A. A(s.m.) BGVDE 𝔑 . .·. 𝔅o = *inquietus.* G = *parum simul in se.* mGV 𝔑 . . . 𝔅 = *parum quidem in se.* Cod. Dal. = *parvum quidem solatium in se trahens.* B = *solationum.*

ideo detractis = BVADE. G𝔑 . . . 𝔅o + *ideoque detractis.* B = *olationibus.* G = *oblationibus.* 𝔑 . . . 𝔅 = *solitudines.* G(m∾) — *parietes.*

se sibi relictum = AmD Col. Rom. 𝔐𝔑. BGVDE Pall. Ort. 𝔑 . . . 𝔅 = *se sibi relictus est.* G(s.m.) 𝔈1. . . . 𝔊𝔏 . . . 𝔅o = *se sibi relictus.*

8. V Ort. = *Hinc id provenit taedium scilicet et displ.* P3. = *Hinc illud provenit taedium.* BGV = *voluptatio.* Anic. = *nisi causas.*

et tormenta = BGVADE P3. 4. Col. Ort. Anic. 𝔊ro . . . 𝔅1. 𝔅o. probant Grut. Lips. P2. 𝔑 . . . 𝔏4. 𝔑u 𝔅2. — *et.* Ruhk. „Lipsius, inquit: *et tormenta fortasse*, ut rotundior exiret oratio." quod unde duxerit, nescio: nisi forte voluit, *et tormenta,* fortasse ut etc. B(n.) + *et inclusae.* P2. 𝔑 . . . 𝔈2. = *se ipsas strangulant.* Mss. etiam Pinc. rell. Gr. ∾. V = *inde moeror rancorque.* BGV DE Pall. Ort. 𝔑 . . . 𝔈2. = *et ille fluctus.* A Pinc. v. l. Col. ∾.

quam spes inchoatae suspensam habent, deploratam, tristem = mVA. BVE P4. Ort. — *spes.* G = *quam inchoatae* [m *spes*] *habent suspensam* ∾. Col. + *quam spes inchoate suspensam habent, et deploratam tristem.* P3. = *quam inchoare suspensam habent. deploratam tristem.* P2. = *quam inchoate suspensam habent, et deploratam tristem.* D = *quam incoacte suspensam habent. deploratam. tristem.* 𝔑 .·. . 𝔅 = *quam inchoatae habent suspensam: deploratam tristem.* 𝔈1. = *quam inchoata habent suspensam* ∾. 𝔈2. . . . 𝔅o = *quam inchoata habent suspensam, deplorata tristem.* G(m∾) — *inde.* E(n.) = *affectus omni suum.* G(s∾) — *querentium.* mG + *habere permittit quod agant.* V = *et inimicissima alienis incrementis*

enim liuorem infelix inertia et omnes destrui cupiunt, quia se non potuere prouehere. et ex hac deinde auersatione alienorum processuum et suorum desperatione obirascens fortunae animus et de seculo querens et in angulos se retrahens et poenae incubans suae, dum illum taedet sui pigetque. Natura enim humanus animus agilis est et pronus ad motus. grata omnis illi excitandi se abstrahendique materia est, gratior pessimis quibus-
10 que ingeniis quae occupationibus libenter deteruntur. Ut ulcera quaedam nocituras manus adpetunt et tactu gaudent et foedam corporum scabiem delectat quicquid exasperat: non aliter dixerim his mentibus in quas cupiditates uelut mala ulcera eruperunt uoluptati esse laborem uexationemque. Sunt enim quaedam quae corpus quoque nostrum cum quodam dolore delectent, ut uersare se et mutare nondum fessum latus, et alio atque alio
11 positum uentilari. Qualis ille Homericus Achilles est, modo pronus, modo supinus, in uarios habitus se ipse conponens. quod proprium aegri est, nihil diu pati et mutationibus ut remediis uti. Inde peregrinationes suscipiuntur uagae et litora pererrantur et modo mari se, modo terra experitur semper prae-

9. E = *Aut enim livorem.* Ort. + *livorem illis infelix.*

quia se non potuere = BA P2. Col. VP3. = *quia* [apud V in lit.] *se provehere non possunt.* GDE P4. Ort. 𝔑 . . . 𝔅 = *quia se non potuerunt.* A — *et* ante *ex hac.* BVDE Pall. Ort. = *adversatione.* 𝔑 . . . 𝔅 = *Et ex hac animadversione aliorum processuum.* 𝔈1. = *Et ex hac deinde versatione alienorum.* GA Pinc. v. l. Col. ∾. G (m∾) = *oberrasset fortunae animus.* V = *in angulo se retrahens.* 𝔑 . . . 𝔅 = *se trahens.* sG Scal. Tronc. = *poenae incumbens suae.* V = *poenae suae incumbens.*

dum illum taedet sui = BA P3. 4. GDE Ort. = *dum illud taedet sui.* Col. = *dum ille cedet.* V = *dum illum sui taedet et piget.* P2. = *dum cedet.* 𝔑 . . . 𝔅o — *illum.* G = *et parvus ad motus.* 𝔐 — *abstrahendique.* m𝔈2. = *attollendique materia est.*

gratior pessimis quibusque = APinc. v. l. Pall. Ort. 𝔊ro . . . 𝔅o. BGVDE quaedam exx. Pinc. + *gratiorque pessimis quibusque.* Col. = *pessimis quoque.* 𝔑 . . . 𝔈2. = *gratior quibusdam pessimis.* 𝔊 . . . 𝔏4. = *gratior quibusque pessimis.* mG = *libenter detinentur.*

10. D(cr. ∾) E = *nocturnas manus.* 𝔐 = *et feram corporum* contra mstos etiam Gr. G(m∾) — *corporum.* P4. = *et foedant corpus scabiem delectant.* Lips. ci. = *in quis cupiditates.* 𝔑 . . . 𝔊 = *ulcera erumpunt.* V — *quoque* post *corpus.*

delectent = BGVAD. E 𝔑 . . . 𝔅o = *delectant.* Pinc. ci. = *et motare nondum* coll. Virg. A. III, 581. *Et fessum quoties motat* [*mutet*] *latus.* V = *nundum.* A = *fessus.* D(m∾) — *atque alio.* Grut. ci. 𝔊ro . . . 𝔅o = *positu* contra mstos (etiam Gr.).

11. 𝔑 . . . 𝔅 = *in varios actus.* G = *proprium est aegri.* mE = *proprium pigri est.* E — *mutationibus . . . vagae.* A + *et in litora.* V = *et modo se mari experiuntur.*

sentibus infesta leuitas. Nunc Campaniam petamus. iam deli-
cata fastidio sunt: inculta uideantur. Bruttios et Lucaniae saltus
persequamur: aliquid tamen inter deserta amoeni requiratur in
quo luxuriosi oculi longo locorum horrentium squalore releuen-
tur. Tarentum petatur laudatusque portus et hiberna coeli mi- 12
tioris, regio uel antiquae satis opulenta turbae. Iam flectamus
cursum ad urbem. nimis diu a plausu et fragore aures uacaue-
runt. iuuat iam et humano sanguine frui. Aliud ex alio iter
suscipitur et spectacula spectaculis mutantur, ut ait Lucretius,

Hoc se quisque modo semper fugit.

Sed quid prodest, si non effugit? sequitur se ipse et urget gra- 13
uissimus comes. Itaque scire debemus non locorum uitium esse
quo laboramus, sed nostrum. Infirmi sumus ad omne toleran-
dum, nec laboris patientes nec uoluptatis, nec nostrae nec ullius
rei diutius. Hoc quosdam egit ad mortem, quod proposita saepe
mutando in eadem reuoluebantur et non reliquerant nouitati lo-
cum. Fastidio esse illis coepit uita et ipse mundus: et subit il-

mVDE + *est infesta levitas.* G = *Brucios.*

et Lucaniae = BGVADE P3. 4. Col. Ort. Rom. Anic. P2. ℜ . . . 𝔅o = *et Lucanos.* ℜ . . . 𝔅 = *prosequamur.* B = *scalore releventur.*

12. B(s∾) AP2. Col. = *laudatque portus.* VD(s.m.) P3. ℜ . . . 𝔅 = *laudaturque portus.* G P4. Ort. = *laudatur portus.*

regio vel antiquae satis opulenta turbae. Ita scripsi, dum meliora invenirentur. A = *recto* [m *regio*] *velanti quae satis opulenta turbae.* Saepissime in A nostro *t* ponitur pro *i* : c autem pro *g* in omnibus codd. antiquioribus passim legitur. G = *et recto* [m *pro tecto*] *vel antiquae satis opulentia turbae* (m *est*). B = *et recto velanti quae satis opulenta turbae.* V Bong. P3. ℜ . . . 𝔊1. = *et recto velantis quae satis opulenta turbae est.* DE exx. Pinc. et Franc. haec omittunt. mD = *et recto velantique satis opulenta turbe.* Ort. = *pro recto velantisque satis opulenta turbae est.* P2. Col. = *et tecto velantis, quae satis opulenta turbae est.* P4. = *et recto velanti, quae satis opulenta turbae est.* 𝔊2. . . . 𝔅o = *et tecta vel antiquae satis opulenta turbae.* Lips. (Electt. I, 10.) ci. = *et tecta Veliae Antiique satis opulenta turbae.* Ruhk. [ms.] ci. = *et tecta Veliae Antiique saxis opulenta turba* et laudat Hor. Epp. I, 15, 1. Strab. V, 3, 5. p. 158. (232. Cas.). D(m∾) — *iuvat . . . mutantur.*

Aliud ex alio iter = BGVAmDP2. 3. 4. Ort. Rom. Anic. 𝔊ro . . . 𝔅o. E = *Alius* [cr.∾] *ex alio item.* Col. = *aut ex alia iter.* ℜ . . . 𝔏4. — *iter.* P4. = *suspicitur.* ℜ . . . 𝔅 = *susceperunt.* B — *spectacula.* Ort. = *imitantur.* mOrt. = *invitantur.* P3. = *inutantur.* Lucret. III, 1081. *semper* adiecit Seneca.

13. G(m∾) — *Sed quid . . . effugit.* D(m∾) — *et* ante *urget.* P2. — *comes.* P2. ℜ . . . 𝔊2. + *Omnes itaque scire.* Mss. etiam Pinc. rell. Gr. ∾. G — *esse* post *vitium.* P4. = *nec ullius rei dulcius.* V + *quod voluntatis proposita.* mG Ort. + *et dum non reliquerant.* V = *voluptati locum.* BG P2. Ort. = *novitatis locum.*

esse illis = BADE. V = *et coepit illis esse vita fastidio.* Gℜ . . . 𝔅o = *illis esse.* D(cr.∾) = *subit illud lis rapidarum.* E = *et subit illud*

lud rabidarum deliciarum, *Quousque eadem?* III. Aduersus hoc taedium quo auxilio putem utendum quaeris. *Optimum erat,* ut ait Athenodorus, *actione rerum et reipublicae tractatione et officiis ciuilibus se detinere. nam ut quidam sole atque exercitatione et cura corporis diem ducunt athletisque longe utilissimum est lacertos suos roburque cui se uni dicauerunt maiore temporis parte nutrire: ita nobis animum ad rerum ciuilium certamen parantibus in opere esse non longe pulcherrimum est? Nam cum utilem se efficere ciuibus mortalibusque propositum habeat, simul et exercetur et proficit qui in mediis se officiis posuit commu-*
2 *nia priuataque pro facultate administrans. Sed quia in hac,* inquit, *tam insana hominum ambitione tot calumniatoribus in deterius recta torquentibus parum tuta simplicitas est et plus futurum semper est quod obstet quam quod succedat, a foro quidem et publico recedendum est: sed habet ubi se etiam in priuato laxe explicet magnus animus. nec ut leonum animaliumque inpetus caucis coercetur, sic*
3 *hominum quorum maxime in seducto actiones sunt. Ita tamen*

ra p idarum. G(s∾) P4. Col. Ort. = *ra p idarum.* G (m∾) — *deliciarum.* Cod. Rom. = *t r i t a r u m deliciarum.* Lips. ci. = *sub i i t illum t a bidarum del.* ℜu 𝔅o = *rabid o rum deliciarum.* Rell. etiam P2. 3. ∾. V = *Quousque c a d i t.*

Cap. III.

ℜ . . . 𝔊 praescribunt: *De exercitatione animi.* V = *putem utendum auxilio.* B = *putem m u tendum.* G = *putem m i t t endum.* G = *ut ait T h e o d o r u s.* E = *quid e m sole* (hoc n.).

a t q u e exercitatione = BVADE. G = *sol e n t q u i a exercitatione.* 𝔗 . . . 𝔊1. = *a u t exercitatione.* 𝔊2. . . . 𝔅o = *e t exercitatione.* V = *corporis et cura.* 𝔗 . . . 𝔊1. — *diem.* 𝔊2. = *cur a m corporis* om. *diem.*

d u c u n t = A 𝔐 . . . 𝔏4. BGVD E Pinc. v. l. Gr. ℜ . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *e d ucunt.* GE = *e t a t is que.*

l o n g e utilissimum = BGVAE. D = *utilissimum longe.* 𝔗 . . . 𝔅o — *longe.* V = *e t robur.*

cui se u n i d i c averunt = A𝔐 . . . 𝔅o. BGDE Gr. ℜ . . . 𝔊 = *cui se v e n dicaverunt.* V = *cui se v e n dicaver i nt.* A = *ita v o bis.* 𝔗 . . . 𝔊 = *ad rerum civilium t u t amen* contra mstos etiam Pinc. Gr. BG = *pa r e n tibus.* D = *e s t* [n.] *p r o p e r antibus.* E = *p r ó p e r antibus.* D (m∾) E 𝔊1. . . . 𝔐 — *non* ante *longe.* Rell. etiam Gr. ∾. Sed Grut. putat *non* natum esse ex marginali voce *Nota.* D (cr.∾) = *efficere civ i l i bus.* E = *utilem se civ i l i bus* [hoc n.] om. *efficere.* G = *mortalibus* om. *que.*

2. V — *et* ante *exercetur.* D = *tam ins a c i a bili hominum.* G = *in deterio r i b u s recta.* G (m∾) = *pa rum c u r e simplicitas est.* BG — *est* post *semper.* V = *quod obst a t.* G — *quidem et.*

in privato la x e explicet = BVADE P3. Col. G P2. 4. 𝔗 . . . 𝔅o = *in privato la r e explicet.* Ort. = *etiam privato la r e expl.*

maxime in seduct o = BGADE Gr. Anic. Dal. 𝔊ro . . . 𝔅o. V = *in seducto maxime.* 𝔗 . . . 𝔏4. = *maxime in seduct u.* Lips. ci. = *maxim a e in sed.*

3. V + *d u m ita tamen.*

delituerit, ut ubicumque otium suum absconderit prodesse uelit singulis uniuersisque ingenio, uoce, consilio. Nec enim is solus reipublicae prodest qui candidatos extrahit et tuetur reos et de pace belloque censet, sed qui iuuentutem exhortatur, qui in tanta bonorum praeceptorum inopia uirtute instituit animos, qui ad pecuniam luxuriamque cursu ruentis prensat ac retrahit et, si nihil aliud, certe moratur in priuato publicum negotium agit. An ille plus 4 *praestat qui inter peregrinos et ciues aut urbanus praetor adeuntibus adsessoris uerba pronuntiat quam qui quid sit iustitia, quid pietas, quid patientia, quid fortitudo, quid mortis contemptus, quid deorum intellectus, quam gratuitum bonum sit bona conscientia? Ergo si tempus in studia*

DE Pinc. v. l. = *delituer i n t . . . abscondèr i n t . . . vel i n t.*

singulis universisq u e = ADE. B GV = *singulis, universis* om. *que.* quod genuinum puto. V𝔗 . . . 𝔊 *singulis et universis.* 𝔐 . . . 𝔅o = *e t singulis e t universis.* V = *h i c solus.* D = *solus h i c.* V = *praeceptorum inopia bonorum.*

virtute in s t i t u i t animos. Ita scribendum videtur. A = *virtute m instituat. anim u s* [s.m. *anim i s*] *qui.* B Col. = *virtutem instituat* [= Scal. Tronc.] *animosq u e ad p.* P3. = *virtutem instituat. animos qui ad.* V = *virtute instituat e t qui animos ad p.* G = *virtutem* [m n.] *in s t r u a t anim u m* [m *animos*] *qui in* [m *ad*] *pecuniam.* D = *virtutem in s t r u a t. qui animos i n pec.* P4. = *virtute in s t r u a t anim u m. qui in pec.* E = *virtutem in s t r u a t anim i s qui in pec.* Pinc. v. l. = *virtute in s t r u i t qui animos ad p.* P2. = *virtutem in s t r u i t animos. Qui ad pec.* Ort. = *a n i m u m virtute in s t r u a t* [al' *institu a t*] *qui animos ad p.* 𝔗𝔅 = *virtute in s t r u a t animos: qui ad p.* 𝔊1. = *virtute in s t r u a t i n i m i c o s, qui ad p.* 𝔊2. . . . 𝔅o = *virtute in s t r u i t animos, qui dd p.* A(s.m.)D (cr. ∾) 𝔊𝔊 = *cursu m.* V — *cursu.* Grut. ci. = *curs i m;* sed retractavit. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

ruent i s = A. BGVDE𝔗 . . . 𝔅o = *ruent e s.* Pall. Col. = *p e nsat.* quod Grut. putat etiam in Pinciani libris fuisse: sed hic laudat *prensat.* mP4. = *alias p a u s a t id est retardat.* Grut. non improbat *pausat.* V = *prensat e t t r a hit.* Col. = *ac t r a hit.* G (m∾) = *r e c t e moratur.* D (m∾) E = *certe mo l i t u r.* V = *c e r t e publicum.*

4. V = *praest e t.* BGD(m∾)E — *qui* post *praestat.* BGADE𝔗 . . . 𝔊1. = *aut urban o s. praetor.* 𝔗 . . . 𝔊 = *adeuntibus assesso r i b u s verba pr.* 𝔐 = *aut urbanus praetor p r a e e untibus assesso r i b u s t r i a verba pr.* Pinc. ci. = *aut urbanus praetor adeuntibus a u t assessor a e r i s verba pr.* Mss. etiam Bong. ex Cui. Gr. cod. Lips. ∾.

quam qui quid sit iustitia = mD Bong. Pinc. v. l. A = *n a m qui* [s c] *quid sit iust.* B = *n a m q u i d quid sit iust.* GVD = *n a m quid sit iust.* E = *N o n quid sit iust.* Ort. (lit.) = *N a m e t quid sit iust.* Codd. Ermi Pall. Col. 𝔗 . . . 𝔊1. 𝔊ro = *quam quid sit iust.* probat Grut. Erm. ci. 𝔊2. . . . 𝔈4. 𝔅1. . . . 𝔅o + *quam qui d o c e t, quid sit iust.* (𝔅2. = [*qui docet*]). DE — *quid pietas.* GDE𝔗 . . . 𝔊 = *quid s a pientia.* V + *q u i d s a p i e n t i a quid patientia.* Rell. etiam Bong. ∾. B = *quid de h orum intellectus.*

q u a m g r a t u i t u m b o n u m sit = Scal. 𝔊ro . . . 𝔅o. sed veram hanc scripturam esse non assevero. A P2. Col. = *qua n t u m gratui t o r u m h o m i n u m sit.* VP3. Ort. = *qua n t u m gratui t o r u m h o m i n u m sit* [V =

conferas, quod subduxeris officiis non deserueris nec mu-
5 *nus detrectaueris. Neque enim ille solus militat qui in acie stat et cornu dextrum laeuumque defendit, sed qui portas tuetur et statione minus periculosa, non otiosa tamen fungitur uigiliasque seruat et armamentario praeest: quae ministeria quamuis incruenta sint, in numerum stipendiorum ueniunt. Si te ad studia reuocaueris, omne uitae fastidium effugeris nec noctem fieri optabis taedio lucis nec tibi grauis eris nec aliis superuacuus: multos in amicitiam*
6 *adtrahes adfluetque ad te optimus quisque. Numquam enim quamuis obscura uirtus latet, sed mittit sui signa: quisquis dignus fuerit uestigiis illam colliget. Nam si omnem conuersationem tollimus et generi humano renuntiamus uiuimusque in nos tantum conuersi, sequetur hanc solitudinem omni studio carentem inopia rerum agendarum. Incipiemus aedificia alia ponere, alia subuertere et mare submouere et aquas contra difficultatem locorum educere et male dispensare tempus quod nobis natura consumendum dedit.*
7 *Alii parce illo utimur, alii prodige. alii sic inpendimus, ut possimus rationem reddere, alii, ut nullas habeamus re-*

sint] *bona conscientia declarat.* D = *quantum hominum gratuitorum* [m *gnaviorum*] *bona sit conscientia bona* [hoc n.] *declarat.* B G P4. cod. Lips. = *quantum* [P4. = *quanto*] *gravidorum hominum sit.* E = *quantum gravideorum* [n.] *hominum sit.* Pinc. v. l. + *quam gratuitum bonum sit b. c. declarat.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *quantum hominum sit b. c.* Germ. = *homini bonum.* m𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔏4. = *quantum bonum sit b. c.* V ex. Fac. et Prim. P3. = *quod de officiis subduxeris.* P4. = *subduceris* om. *quod.* Ort. + *te officiis.* D (n.) + *in officiis.* D cod. Lips. + *te non deserueris.* Ex. Pinc. + *non te deserueris.* E = *deum deserueris* om. *non.* Rell. etiam Gr. ∾. Ex. Pinc. — *nec munus detrectaveris.* VD 𝔗𝔅 = *nec minus.* 𝔗 . . . 𝔊 = *detra claveris.*

5. BGDE Tronc. Scal. = *Nec enim.* VA 𝔗 ∾. Lips. ·ci. = *cornu dextro laevove.* A = *cornū.* E = *defendit et.* 𝔐 . . . 𝔅o + *sed et qui portas* contra mstos etiam Gr. B = *non otiosa tm̄.* V = *armamentario prodest.* E = *armentario* [n.] *prodest.* *que* [hoc n] *in ministeria.* D = *in ministerio.* Torrent. ci. = *in numerorum stipendia* contra mstos etiam Gr. E — *vitae.* GP4. = *vitae studium.* P2. = *vitae studium.* Ort. = *fastidium fugeris* om. *vitae* (?). D = *confugeris.* V = *effugies.* V + *fastidio vel taedio lucis.* A = *gravis erit.* P2. + *optimus optimus quisque.*

6. E = *dignus fueris* ∾ *colliges. Nam si omnes.* B = *in nos cum conversi.* GD (cr. ∾) E P2. = *sequemur hanc.* 𝔗 . . . 𝔐 = *sequitur hanc.* Rell. etiam P2. 3. Ort. ∾.

difficultatem = BGVADE Ort. Pall. Col. (?) 𝔗 . . . 𝔅o = *difficultates.*

educere = BGADE P2. 4. Col. Ort. Tronc. Germ. Scal. 𝔗 . . . 𝔈2. V Pinc. v. l. P3. 𝔈 . . . 𝔅o = *ducere.* G (m∾) — *natura.* Tronc. = *natura conservandum.* 𝔗𝔅 = *consummandum.*

7. V = *Alii illo parce utuntur.* E = *illo utuntur.* G = *impedimus.* V = *impendunt et possint reddere rationem* ∾ *habeant reliquias.* E — *reliquias.*

liquias: qua re nihil turpius est. Saepe grandis natu senex nullum aliud habet argumentum quo se probet diu uixisse praeter aetatem. Mihi, carissime Serene, nimis uidetur submisisse temporibus se Athenodorus, nimis cito refugisse. Ne ego negauerim aliquando cedendum: sed sensim relato gradu et saluis signis, salua militari dignitate. Sanctiores tutioresque sunt hostibus suis qui in fidem cum armis ueniunt. Hoc puto 8
uirtuti faciendum studiosoque uirtutis: si praeualebit fortuna et praecidet agendi facultatem, non statim auersus inermisque fugiat latebras quaerens, quasi ullus locus sit in quo non possit fortuna persequi, sed parcius se inferat officiis et cum delectu inueniat aliquid in quo utilis ciuitati sit. Militare non licet? honores spectet. priuato uiuendum est? sit orator. silentium indictum est? tacita aduocatione ciues iuuet. periculosum etiam ingressu forum est? in domibus, in spectaculis, in conuiuiis, bonum contubernalem, fidelem amicum, temperantem conuiuam agat. Officia si ciuis amiserit, hominis exerceat. Ideo magno 9
animo nos non unius urbis moenibus clusimus, sed in totius orbis

qua re nihil turpius est. Saepe grandis natu senex nihil aliud habet = A (iungit tamen *quare*). V = *quare nihil turpius est. saepe* [m + *quam*] *grandis natu senex qui nullum habet aliud.* BGDE = *quare* [mD = *qua*] *nihil turpius est saepe quam grandis natu* [BG = *natus*] *senex qui nullum a. h.* 𝔗 . . . 𝔅o = *Quare nihil turpius est quam grandis natu senex qui n. a. h.* V = *Serene carissime.* G = *videtur minus submisisse.*

Ne ego negaverim = BGADE 𝔗𝔅. V = *Nec negaverim.* mV 𝔈1. . . . 𝔅o = *Nec ego negaverim.* E = *sensum.* E = *in fide.*

8. BG (s∾) = *studioque virtutis.* D(cr. ∾) = *studiose virtutis.* G(cr. ∾) P2. 4. Col. 𝔗𝔅 = *non statim adversus.* Rell. etiam P3. Ort. ∾.

in quo non possit = AmD P2. 3. Col. 𝔗𝔅 𝔊ro . . . 𝔅o. BGVDE P4. 𝔈1. . . . 𝔏4. — in. G = *fortunam persequi.* 𝔗𝔅 = *prosequi.*

parcius se inferat = BGAD quidam codd. Pinc. Gr. 𝔗𝔅 𝔊ro . . . 𝔅o. E = *paratius se inferat.* V = *parcius inferat se.* Pinc. ci. = *parcius se ingerat.* probat Steph. ad Dalech. Ep. 10. 𝔈1. . . . 𝔏4. = *parcius se inserat.*

et cum delectu = V 𝔈1. . . . 𝔊. 𝔗𝔅 = *et cum delectum.* BG 𝔐 . . . 𝔅o = *et cum dilectu.* ADE n. l. V = *sit civitati.* A = *utilis civitatis sit.* E = *in quo utilitati sit.* V + *Si militare.* sD = *Militares.* B = *honore spectet.* A = *honore spectat.* V — *spectet.* mD = *honores petat.* V = *si oratori silentium.* V = *advocatione tacita.* G (s∾) = *periculosum enim.* VP3. Ort. = *periculosum est etiam in foro ingredi.* D(m∾) = *ingredi in forum est.* P2. 4. Germ. 𝔗𝔅 + *in ingressu.* Scal. = *in forum ingredi.* BVDE 𝔗 . . . 𝔊 — in ante *spectaculis.*

fidelem amicum = BGVADE. 𝔗 . . . 𝔅o = *amicum fidelem.*

9. VA Pinc. v. l. P3. Col. Ort. — *si* ante *civis* (VPinc. v. l. = *amisit*). G D(cr. ∾) E = *si vix amiserit.* 𝔗𝔅 = *si cuius admiserit.* P2. 4. ∾. G(s∾) D(cr. ∾) E = *homines.* V — *non* ante *unius urbis.* G = *non huius urbis.*

clusimus = A 𝔗 . . . 𝔐. D =

commercium emisimus patriamque nobis mundum professi sumus, ut liceret latiorem uirtuti campum dare. Praeclusum tibi tribunal est et rostris prohiberis aut comitiis? respice post te quantum latissimarum regionum pateat, quantum populorum. numquam ita tibi magna pars obstruetur, ut non maior relinquatur. Sed uide, ne totum istud tuum uitium sit: non uis enim nisi consul aut prytanis aut ceryx aut sufes administrare rempublicam. Quid si militare nolis nisi imperator aut tribunus? etiam si alii primam frontem tenebunt, te sors inter triarios posuerit: inde uoce, adhortatione, exemplo, animo milita. Praecisis quoque manibus ille in proelio inuenit quod partibus conferat qui stat tantum et clamore iuuat. Tale quiddam facias: si a prima te reipublicae parte fortuna submouerit, stes tamen et clamore iuues et, si quis fauces oppresserit, stes tamen et

cluximus. B = *plusibus.* GE = *pluribus.* V𝔏 . . . 𝔅o = *clausimus.* V = *et in totius.* D (m∾) E = *totius urbis.* E = *omisimus.* V = *mundum nobis.* G(n.) + *in mundum.* E = *Non liceret.* BGV = *rationem virtuti campum.* D(m∾) ≐ *ratione virtuti campum.* E = *rationi virtutum campum.* G = *est tribunal.* E (cr. ∾) = *prohiberi.* A (cr. ∾) = *aut comittis.* D = *aut convitiis.* B = *respicere post te.* G = *latissimorum religionum.*

ita tibi = BGADE. mD = *tam tibi.* V = *ita magna pars tibi.* 𝔗 . . . 𝔅o = *tibi ita.*

10. V = *ne totum hoc.* D = *ne totum id.*

tuum vitium sit = BVADE. G𝔗 . . . 𝔅o = *vitium tuum sit.* VP3. Ort. — *aut pryt. . . . sufes.*

aut prytanis aut ceryx aut sufes = A 𝔅2. B = ∾ *aut fuses.* G = *aut* p̊ *stanis aut* ce*t*x *aut fuses.* (*va* / *cat*) D = *aut pirtanis. aut tenix. aut fuses.* E = *aut prytanis aut tirix aut funes* (hoc n.). P1. (immo 2.) = ∾ *aut ceris aut fules.* P4. = *aut praestans aut cetrix aut fuses.* Col. = ∾ *aut terix aut fuses.* 𝔗𝔅 = *aut pritanis : aut cerix : aut fasces.* 𝔊1. = *aut prytanes, aut ceryx, aut fasces.* 𝔊2. . . . 𝔑u 𝔅o = *aut prytanes* ∾. *terix* placuit Scaligero, qui asseverat vocem esse Syriacam et significare ἁρμοστήν. V = *primam frontem tenuerint.* DE + *et te sors.* D = *intus triarios.* Ort. = *inter criarios.* 𝔗 . . . 𝔊1. = *inter precarios.* 𝔊2. . . . 𝔊 = *inter gregarios.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. Gr. Scal. ∾.

posuerit = BGVADE Ort. Pall. Col. (?) 𝔗 . . . 𝔅o = *posuit.* G = *voce adoratione.* V = *in proelio ille.* E — *conferat.* BGAE 𝔗 . . . 𝔊1. = *qui stat tamen.*

Tale quiddam facias = BVAD. G = *Tale quoddam fatias.* E = *Tale quidam facias.* 𝔗 . . . 𝔅o = *Tale quiddam facies.* 𝔗𝔅 = *si a patria te.* G = *si ad primam te re. fortuna.* V = *parte reip.* D — *fortuna.*

et clamore iuves et, si quis. Ita scribendum. A = *et clam iuves et si quis.* BGVDE Pall. Ort. = *et clames. et si quis.* probat Grut. Col. = *et clames et si qui fauces oppresserint.* Pinc. v. l. = *clames.* *Si quis* bis om. *et.* Rom. Scal. Germ. = *clames.* 𝔗𝔅 = *Stes tamen et silentio iuves: si quis fauces oppressisset. Stes tamen et clames. Numquam inutilis.* 𝔊1. = *stes tamen, clamore vives, si quis fauces oppressisset.* 𝔊2. . . . 𝔊 = *stes tamen, cla-*

silentio iuues. Numquam inutilis est opera ciuis boni: auditus 11
eius uisusque uoltu, nutu, obstinatione tacita incessuque ipso
prodest. Ut salutaria quae citra gustum tactumque odore proficiunt, ita uirtus utilitatem etiam ex longinquo et latens fundit, siue spatiatur et se utitur suo iure, siue precarios habet excessus cogiturque uela contrahere, siue otiosa mutaque est et angusto circumsepta, siue adaperta: in quocumque habitu est prodest. Quid? tu parum utile putas exemplum bene quiescentis?
Longe itaque optimum est miscere otium rebus, quotiens actuosa 12
uita inpedimentis fortuitis aut ciuitatis condicione prohibetur. Numquam enim usque eo interclusa sunt omnia, ut nulli actioni locus honestae sit. Numquid potes inuenire urbem miseriorem quam Atheniensium fuit, cum illam triginta tyranni diuellerent? mille trecentos ciues, optimum quemque occiderant nec finem
ideo faciebant, sed inritabat se ipsa saeuitia. In qua ciuitate 13

more iuves: si quis fauces oppressit (mss. etiam Pinc. Pall. Ort. = *oppresserit*). 𝔐 ... 𝔅o = *stes tamen, clamore iuves: si quis fauces oppresserit.*

11. D = *Numquam macrius* [m *inanis*] *opera*. A(cr.∾) = *operam*.

auditus eius visusque voltu = BVDE P2. 3. Ort. 𝔗 ... 𝔈1. A = *aditus est* [cr. *eius*] *visusque voltu*. G = *auditus* [s n.] *eius visusque* [s.m. *visuque*] *vultu*. P4. = *Visus eius audituque voltu*. Col. + *Auditus eius visusque ab aliis vultu*. 𝔈2. ... 𝔅o = *auditu enim, visu, vultu*. mD = *obsitatione tacita*. B = *obstinatione tanta*.

Ut salutaria quae citra gustum tactumque odore proficiunt = A (s.m.) D (s.m.) P4. 𝔈2. ... 𝔊. A = ∾ *tactuque* ∾. BG — *odore*. V = *Ut salutaria quaedam curam gustu tactu odoreque proficiunt*. D = ∾ *quae circa gustum tactum odore prof.* E = ∾ *quae circa gustum tactuque odore prof.* P2. = *Ut salutaria quaeque circa gustum*. P3. = *Ut salutaria curam gustu*. Col. = *Ut salutaria quae cura, gustu, tactu, odore prof.* Ort. = *quae cirta gustum tactum odoremque*. Quidam libri apud Lips. = *citra gustum tactu, odore*. 𝔗 ... 𝔈1. = ∾ *quae circa gustum* ∾. 𝔐 ... 𝔅o = *Ut salutaria quaedam* ∾. V — *etiam* post *utilitatem*. V = *latensque diffundit*.

BGE P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔈1. = *sive patiatur*. 𝔈2. ... 𝔊 = *sive potitur*. 𝔐 = *sive spargitur*. Ex. Fac. et Prim. 𝔏 ... 𝔏4. = *sive exspatiatur*. VAD Bong. P3. Col. 𝔊ro ... 𝔅o ∾.

et se utitur suo iure = BAE Bong. Col. P2. 4. Ort. 𝔐 𝔊ro ... 𝔅o. GV D P3. — *se*. 𝔗 ... 𝔈1. = *et sentitur suo iure*. 𝔈2. ... 𝔊 𝔏 ... 𝔏4. = *et fruitur suo iure*.

excessus = BGVADE 𝔗 ... 𝔈1. 𝔈2. ... 𝔅o = *accessus*. D (s∾) = *cogitur* om. *que*. E = *cogitaturque*. G(s∾) — *et* ante *angusto*.

circumsepta = BA Tronc. (A = *circumsaepta*). GDE = *circumspecta*. V𝔗 ... 𝔅o = *circumscripta*. D(s.m.) = *adoperta*. BGAD (m∾) EP2. 4. Col. 𝔗 ... 𝔈2. = *prosit*. de quo vide. V ex. Fac. et Prim. P3. Ort. ∾.

12. Ex. Fac. et Prim. 𝔐 ... 𝔏4. = *Longe, inquam* contra mstos etiam Gr. A = *prohibebitur*. de quo vide.

locus honestae sit = BADE P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔊. G (s∾) — *sit*. Col. = *actioni honeste habitus sit*. V ex. Fac. et Prim. P3. 𝔐 ... 𝔅o = *honestae locus sit*. V(cr.∾) = *Num quid potest*. G = *trescentos*. V — *ideo*.

faciebant = BGVADE 𝔗 ... 𝔈1. 𝔈2. ... 𝔅o = *faciebat*.

erat Areos pagos, religiosissimum iudicium, in qua senatus populusque senatu similis coibat cotidie carnificum triste collegium et infelix curia tyrannis angusta. Poteratne illa ciuitas conquiescere in qua tot tyranni erant quot satellites essent? Ne spes quidem ulla recipiendae libertatis animis poterat offerri. nec ulli remedio locus adparebat contra tantam uim malorum:
14 unde enim miserae ciuitati tot Harmodios? Socrates tamen in medio erat et lugentes patres consolabatur et desperantes de republica exhortabatur et diuitibus opes suas metuentibus exprobrabat seram periculosae auaritiae poenitentiam et imitari uolentibus magnum circumferebat exemplar, cum inter triginta dominos liber incederet. Hunc tamen Athenae ipsae in carcere occiderunt. et qui tuto insultauerat agmini tyrannorum eius libertatem libertas non tulit: ut scias et in adflicta republica esse occasionem sapienti uiro ad se proferendum et in florenti ac bea-
15 ta pecuniam, inuidiam, mille alia inermia uitia regnare. Utcumque ergo se respublica dabit, utcumque fortuna permittet, ita aut explicabimus nos aut contrahemus: utique mouebimus nec adligati metu torpebimus. Immo ille uir fuerit qui periculis undique inminentibus, armis circa et catenis frementibus non

13. *Areos pagos* = BA. D = *Arios pagos.* sG = *Areopagos.* G V 𝔈1. . . . 𝔅o = *Ariopagos.* E = *Arispagos.* 𝔗𝔅 = *arnophagos.*
senatu similis = A. BGVDE 𝔗 . . . 𝔅o = *senatui similis.* G = *cohibat.* G (s∾) = *civitas quiescere.* Pinc. ci. = *in qua quot tyranni tot satellites erant.* 𝔗𝔅 = *in qua tot tyranni erant quot satellites erant.* 𝔈1. . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔏4. = *in qua tot tyranni, quot satellites erant.* 𝔐 = *in qua tot tyranni, tot satellites erant.* Mss. etium Gr. cod. Lips. ∾. V = *poterat afferri.* mG = *circa tantam vim.* V = *vim malorum tantam.* G = *miser civitati.* G = *Armodios.* V = *Armadios.*
14. G = *Socra tamen.* 𝔗 . . . 𝔊 = *opes suas moerentibus* contra mstos etiam Bong. ex Cui. omnes Pinc. Gr. V = *exprobabat.* BGAE = *feram periculosae.* G = *et inmitari.* D (cr.∾) E = *exemplum.* BG D (cr.∾) E = *inter triginta domos.* V = *inter triginta duos.* 𝔗𝔅 = *inciderel.* BG (m ∾) P2. Ort. 𝔗𝔅 = *cuius libertatem.* ADE Col. 𝔈1. = *civis libertatem.* V P3. 4. ∾. 𝔐 . . . 𝔏4. = *libera civitas non tulit* contra mstos etiam Gr. D = *vero* [m *non*] *tulit.* BGmD Gr. 𝔗𝔅 + *Et ut scias.* V = *hec ut scias in affl. rep. esse actionem.* ADE ∾. Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔐 = *impotentiam, invidiam.* Lips. ci. = *petulantiam, invidiam.* Col. = *pecuniae invidiam.* P3. ambigue scribit, ut legi possit *peniniam.* Mss. etiam P3. 4. Ort. ∾. V + *mille etiam alia.*
alia inermia vitia = BGVAD(s.m.). E — *alia.* D = *aliu` inermia* [m *inercia*] *enim* [n.] *vicia.* P4. = *ineruna.* mP4. = *enormia.* Col. = *inhaerentia.* P2. 3. Ort. (?) 𝔗 . . . 𝔅o = *vitia inermia.*
15. G = *Ut quocunque.* G(m∾) = *si resp.* P2. = *res se publica.* probat Grut. G = *fortuna perimet.* A = *contrahimus.* E + *movebimus nos.* BG = *vir ille fuerit.* B — *armis.* Col. — *armis . . . frementibus.* G

adliserit uirtutem nec absconderit. Non est enim seruare se obruere. Ut opinor, Curius Dentatus aiebat *Malle esse se* 16
mortuum quam uiuere. Ultimum malorum est uiuorum numero exire, antequam moriaris. Sed faciendum erit, si in reipublicae tempus minus tractabile incideris, ut plus otio ac literis uindices. nec aliter quam in periculosa nauigatione subinde portum petas nec exspectes, donec res te dimittant, sed ab illis te ipse diiungas. IV. Inspicere autem debebimus primum nosmetipsos, deinde ea quae adgrediemur negotia, deinde eos quorum causa aut cum quibus. Ante omnia necesse est se ipsum aestimare, quia fere plus nobis uidemur posse quam possumus. Alius eloquentiae fiducia prolabitur. alius patrimonio suo plus imperauit quam ferre posset. alius infirmum corpus laborioso pressit officio. Quorumdam parum idonea est uerecundia rebus 2

= *armis cura.* P2. + *circa se.* Ort. — *circa.* 𝔊1.... 𝔐 = *armis et catenis circumfrementibus.* Rell. etiam Bong. P3. 4. ∞.

Non est enim servare se obruere = A𝔐. B = *Non enim servare se obruere* om. *est.* V P2. 3. 𝔗... 𝔊1. = *Non enim debet servare se vel* [𝔊1. = *nec*] *obruere, ut opinor.* GE P4. Ort. = *Non enim servare se voluit nec obruere, ut opinor* (P4. = *nec opinor. Curius*). D = *Non enim servare se debet nec obruere.* Col. = *non enim debet servare; voluit se vel obruere, ut opinor. Curius.* Agric. ci. = *Non enim debet servantem se velo obruere.* 𝔊2.... 𝔊𝔏 ... 𝔏4. = *Non enim debet servantem se obruere, ut opinor* (𝔏 ... 𝔏4. = *Ut opinor*). Erm. ci. = *Non enim debet celare se nec obruere.* Lips. ci. = *Non enim cernuare se vult, nec obruere.* 𝔊ro ... 𝔅1. = *Non enim debet; cernulare se voluit nec obruere.* 𝔑u ... 𝔅o = *Non enim debet; servare se voluit nec obruere.*

16. D (cr.∞) = *Curius dendatus.* E = *Curius dampnatus agebat* (*si*). 𝔗𝔅 = *Curius dictatus.* V = *se mortuum esse.* A(cr.∞)DE = *se esse mortuum.* 𝔊2.... 𝔊 + *non vivere.* Pinc. ci. 𝔐 = *Malle esse se quam vivere mortuum.* probat Grut. Rell. etiam Gr. ∞.

e vivorum numero = VADE Bong. BG = *e vitiorum numero.* 𝔗... 𝔊2. = *ex virorum numero.* A(s.m.) 𝔊 ... 𝔅o = *ex vivorum n.* Pinc. notat tantum in suis libris legi *vivorum*, non *virorum.* P2. = *ex vivorum numero non exire.* P4. = *vitiorum numero non exire* om. *e.* DE + *Sed hoc fac.* P2. 4. + *te vindices.* E = *Non aliter quam.* P2. 3. Col. + *in periculosa.* VP3. = *summum portum petas.* P2. Col. 𝔗... 𝔊2. = *submersus portum petas.* Rell. etiam Pinc. P4. Ort. ∞. V — *te* ante *dimittant.*

diiungas = A. BGVDE 𝔗... 𝔅o = *disiungas.*

Cap. IV.

debebimus = BADE. GV𝔗... 𝔅o = *debemus.*

ea quae adgrediemur = BGADE P2. 4. Col. 𝔗𝔅 = *ea quae* [= Tronc. Germ. Scal.] *aggredimur.* V = *deinde quae aggrediamur.* Ort. = *deinde quae aggrediuntur.* 𝔊1. ... 𝔅o = *deinde quae aggredimur.*

aut cum quibus = BVA P2. 3. Col. 𝔗... 𝔊2. GmVDE Pinc. v. l. P4. Ort. 𝔊 ... 𝔅o + *aut cum quibus agendum est.* V = *semet ipsum aestimare.* D (cr.∞) E = *quia ferre plus.* A(cr.∞) = *eloquentia fiducia.* 𝔊 = *imperabit.*

ferre posset = BGVADE. 𝔗... 𝔅o = *ferre possit.*

laborio[illegible]*sit* = BGADE Pinc.

ciuilibus quae primam frontem desiderant. quorumdam contumacia non facit ad aulam. quidam non habent iram in potestate et illos ad temeraria uerba quaelibet indignatio offert. quidam urbanitatem nesciunt continere nec periculosis abstinent salibus. Omnibus his utilior negotio quies est: ferox inpatiensque natura inritamenta nociturae libertatis euitet. V. Aestimanda sunt deinde ipsa quae adgredimur et uires nostrae cum rebus quas temptaturi sumus conparandae. Debet enim semper plus esse uirium in actore quam in onere: necesse est opprimant onera quae ferente maiora sunt. Quaedam praeterea non tam magna
2 sunt negotia quam fecunda multumque negotiorum ferunt: et haec refugienda sunt ex quibus noua occupatio multiplexque nascetur. Nec accedendum eo unde liber regressus non sit: iis admouenda manus est quorum finem aut facere aut certe sperare possis. relinquenda quae latius actu procedunt nec ubi propo-

v. l. P3. Ort. Col. Tronc. Anic. Rom. Scal. V = *laborioso praestitit.* P2. = *laboriose presit.* P4. = *laboriose pressit.* 𝔗 . . . 𝔅o = *laborioso oppressit.*

2. *quae primam frontem desiderant* = BGADE Gr. cod. Lips. Anic. Scal. 𝔗 . . . 𝔊1. 𝔅2. Lipsius interpretatur: „aut eximiam et notabilem in duritie: aut primo et ante omnia assumendam talem frontem." Ego malim: primam frontis partem eamque duriorem. V = *qui primam fr. d.* 𝔊2. . . . ℜu 𝔅o = *quae firmam frontem des.* quod magis placet. BG (s∾) VD (m∾) E 𝔗 . . . 𝔊1. = *quorum contumacia.* A ∾. E — *non* ante *facit.* mG = *non facit ad illas.*

indignatio offert = BGAmDE Pall. Col. mGVD Ort. = *indignatio affert.* 𝔗 . . . 𝔅o = *ind. effert.* B = *nec pericolis abstinet a salibus.* V P2. 3. Ort. 𝔗 . . . 𝔊1. 𝔅2. ÷ *a salibus.* Grut. probat. G = *nec periculis abstinent ab inanibus.* D = *nec periculis ab inanibus abstinent salibus.* E = *nec periculis abstinent ab inanibus salibus.* Tronc. = *nec in periculis.* P4. = *abstinent ab inanibus.* Col. = *abstinent a talibus.* A ∾. V = *omnibus iis utilius negotium quies est.* B = *utiliori negotio.* E(n.) = *negotiatio.* B = *impatiensque turtura irrit.* G = *impatiens turtura irrit.* mD = *impatiensque tortura.* V 𝔗 . . . 𝔖 = *nocitura libertati evitet* (hoc apud V in lit.). A = *nociturae libertatis sevit. et.* Col. = *nociturae libertati sevit. Et aestimet.* P3. = *nocitura libertati sevit extimanda sunt.* Rell. etiam Bong. Pinc. v. l. P2. 4. Ort. ∾.

Cap. V.

G — *cum* ante *rebus.* G — *enim semper.* BDE — *semper.*

in actore = BGADE Gr. 𝔊1. . . . 𝔖 ℜu . . . 𝔅o. V = *in auctore.* 𝔗 𝔅 m𝔊2. = *in actione.* mD = *in lactore.* Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔏4. = *in latore.* Dalech. Gron. cii. 𝔊ro . . . 𝔅1. = *in vectore.* BGDE 𝔗 . . . 𝔖 = *quam in pondere.* Ort. = *quam pondere.* VA (Pall. Col.) ∾. V = *maiora ferente.* A = *non iam magna sunt.* D (m∾) — *multumque* . . . (2) *refugienda.* 𝔐 = *negotiorum serunt* contra mstos etiam Gr.

2. V = *liber egressus.*

iis admovenda = A. BGVDE = *hiis admovenda.* 𝔗 . . . 𝔅o = *his adm.* V = *aut sperare certe.* 𝔗𝔅 = *aut sperare possis certe. Relinq.* 𝔊2. . . . 𝔖 = *aut sperare possis. Certe relinq.* 𝔐 — *certe.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾. D + *Relinquenda sunt.* E + *Relinquenda sunt etiam.* A = *latius ac tu.* E = *proposuerit.*

sueris desinunt. VI. Hominum utique delectus habendus est: an digni sint quibus partem uitae nostrae inpendamus, an ad illos temporis nostri iactura perueniat. Quidam enim ultro officia nobis nostra inputant. Athenodorus ait *Ne ad coenam quidem se iturum ad eum qui sibi nil pro hoc debiturus sit.* Puto intellegis multo minus ad eos iturum qui cum amicorum officiis paria mensa faciunt, qui fericula pro congiariis numerant, quasi in alienum honorem intemperantes sint. Deme illis testes 2
spectatoresque, non delectabit popina secreta. Considerandum est utrum natura tua agendis rebus an otioso studio contemplationique aptior sit et eo inclinandum quo te uis ingenii feret. Isocrates Ephorum iniecta manu a foro subduxit utiliorem conponendis monumentis historiarum ratus. Male enim respondent coacta ingenia: reluctante natura inritus labor est. VII. Nihil tamen aeque oblectauerit animum quam amicitia fidelis et dulcis.

Cap. VI.

BV (lit.) D (cr. ∾) E P2. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. = *Hominum n a m que.* P4. = *Hominum v a n i que.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *Hominum q u o que.* Rell. etiam Pinc. P3. ∾. V (lit.) 𝔗𝔅 = *d i l ectus.* G = *est habendus.* DE = *digni s u nt.* G = *q u i partem.* BG = *iactura temporis nostri.*

Quidam e n i m ultro officia nobis nostra = BGVADE Gr. (V = *ultr a*). 𝔗 . . . 𝔏4. = *Quidam ultro officia nostra nobis.* 𝔊ro . . . 𝔅o = *Quidam enim ultro officia nostra nobis.* GV = *A n t enodorus.* B = *A n t h enodorus.* E = *quid a m se.* GE = *qui sibi n i c h i l pro hoc.* D = *qui n i c h i l sibi pro hoc.*

par i a mens a faciunt = BGABong. ci. Lips. DE cod. Lips. 𝔈1. . . . 𝔏4. + *paria i n mensa faciunt.* P2. 4. Col. 𝔗𝔅 𝔊ro . . . 𝔅o = *par e m mens a m faciunt.* probant Grut. Gron. mGVmD ex. Fac. et Prim. P3. Ort. Scal. = *par e s mens a s faciunt.*

fer i cula = A. A (s.m.) BGVDE 𝔗 . . . 𝔅o = *fer c ula.* G (m∾) — *numerant.*

2. BCol. = *d e i n d e illis testes.* D (m∾) = *D e illis testes.* E = *De me illis testes.* 𝔗𝔅 = *d e i n d e ill i testes.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *D e i n d e ill i s i n t testes.* V = *Deme testes illis.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. v. l. Pall. Ort. ∾. E + *delectabil' m e.*

Considerandum. Lips. hic hiatum suspicatur. B = *otios a studio.* Col. 𝔗 . . . 𝔊 = *ot i o, studio.* Rell. etiam Bong. Pinc. Pall. Ort. ∾. V + *et i n eo inclinandum.*

quo te vis ingenii f e r e t = A. BGVDE Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔅1. 2. = ∾ *r e f e r t.* probat Grut. 𝔈2. . . . 𝔏4. 𝔐u 𝔅o = ∾ *d e f e r t.* A = *S o c r a t e s e p horum.* A (s.m.) BDE P2. (immo 3.) 4. Ort. 𝔈1. = *S o c r a tes Ephorum.* G = *S o crates E f f o rum.* V = *S o crates e m phorum* (hoo cr. ∾). P2. = *S o crates e t h orum.* 𝔗𝔅 = *S o crates a e t h orum.* Col. = *S o crates p r o n o v e p̈ h orum* (i. e. *p h i l osophorum*). BGADE Col. = *l e c t a manu.* VP2. = *l e t a manu.* P2. (immo 3.) 4. Ort. 𝔗𝔅 = *l a e t a manu.* E(u.) = *U l t i o rem componendis.*

Cap. VII.

Cum haec prioribus non bene connexa sint, Lips. suspicatur hiulca esse: 𝔏4. 𝔐u 𝔅o hiatum stellulis significant. 𝔗 . . . 𝔊 praefigunt: *De his quae animum delectant: et de commodis amicitiae: et quod amicus cupiditatibus vacuus eligatur.* D (s.m.) = *Nihil t a m.* 𝔗 . . . 𝔐 — *et dulcis*

Quantum bonum est, ubi sunt praeparata pectora in quae tuto
secretum omne descendat, quorum conscientiam minus quam
tuam timeas, quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia con-
silium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse de-
lectet? Quos scilicet nacuos, quantum fieri poterit, a cupidita-
2 tibus eligemus. Serpunt enim uitia et in proximum quemque
transsiliunt et contactu nocent. Itaque, ut in pestilentia curan-
dum est, ne correptis iam corporibus et morbo flagrantibus ad-
sideamus, quia pericula trahemus adflatuque ipso laborabimus:
ita in amicorum legendis ingeniis dabimus operam, ut quam mi-
nime inquinatos adsumamus. Initium morbi est aegris sana
miscere. Nec hoc praeceperim tibi, ut neminem nisi sapientem
sequaris aut adtrahas: ubi enim istum inuenies quem tot seculis
3 quaerimus? pro optimo est minime malus. Uix tibi esset fa-
cultas delectus felicioris, si inter Platonas et Xenophontas et
illum Socratici fetus prouentum bonos quaereres, aut si tibi po-
testas Catonianae fieret aetatis quae plerosque dignos tulit qui
Catonis seculo nascerentur, sicut multos peiores quam umquam
alias maximorumque molitores scelerum. Utraque enim turba
opus erat, ut Cato posset intellegi: habere debuit et bonos qui-
bus se adprobaret et malos in quibus uim suam experiretur.

contra mstos etiam Gr. BGV = *praeparata sunt.* sE + *amicorum pectora.* G(s∾) = *in quo tuto.* V = *descendit.* G — *quorum . . . timeas.* V = *illaritas tristitiam.* sE P4. = *hilaritas tristia.* P2. = *hil. tristissima.* B = *quam tum fieri poterit.* G = *fieri potuit.*

2. BGVAD Bong. Pall. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. + *ut quod in pestilentia* [Scal. =] *curandum est* (D p.m. = *currandum*). Grut. ci. = *id quod in pest.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *ut in pest. cavendum est.* E Col. ∾.

ne correptis iam corporibus = A (s.m.) Bong. ci. Lips. A = *nec correptis iam corp.* BGDE = *ne corruptis corporibus.* V 𝔗 . . . 𝔚o = *ne corruptis iam corp.* V = *ex morbo fragrantibus.* 𝔗 . . . 𝔈2. + *afflatu ipso in proximo* contra mstos etiam Pinc. Gr. A(cr.∾) = *ut operam quam minime.* BGVD (m∾) E Pall. 𝔗𝔅 = *operam quam ut minime.* Ort. = *operam ut minime.* B = *Vitium morbi est.* B = *Ne hoc praeceperim tibi.* 𝔗𝔅 = *ne hoc praeciperim tibi.* BA P2. 3. = *istud invenies quem.* Col. 𝔗 . . . 𝔈2. = *istud invenies quod.* Rell. etiam Pinc. v. l. P4. Ort. ∾. Bong. = *Qui minimis urgetur, optimus ille est* pro illis: *Pro optimo est minime malus.*

3. B = *dilectus felicioris.* E = *dilectus celitioris.* Lips. ci. + *delectus huius felicioris.* V = *et exenophontas.* GE = *Socratis fetum* (G cr. *fetus*). B = *Socranti fetus.* D(cr.∾) = *Socrati fetus.* mA = *Socratici cetus.* B = *bonos quaerens.* V = *at si tibi potestas.* E — *potestas.* G = *quae populosque dignos.* G = *que Catonis.* BG(m∾) DE P4. Ort. = *maiorumque molitores.* non displicet Grutero. Rell. ∾. D = *Utraque enim natura.* G (m∾) = *in quibus vim suam oogeretur.*

uero in tanta bonorum egestate minus fastidiosa fiat ele- 4
praecipue tamen uitentur tristes et omnia deplorantes qui-
alla non causa in querelas placet. Constet illi licet fides
euolentia, tranquillitati tamen inimicus est comes pertur-
t omnia gemens. VIII. Transeamus ad patrimonia, ma-
humanarum aerumnarum materiam. Nam si omnia alia
angimur conpares, mortes, aegrotationes, metus, desi-
dolorum laborumque patientiam cum iis quae nobis mala
ı nostra exhibet, haec pars multum praegrauabit. Itaque
dum est quanto leuior dolor sit non habere quam perdere:
legemus paupertati eo minorem tormentorum quo minorem
um esse materiam. Erras enim, si putas animosius 2
enta diuites ferre: maximis minimisque corporibus par
lor uolneris. Bion eleganter ait *non minus molestum*
caluis quam comatis pilos uelli. Idem scias licet de pau-
us locupletibusque, par illis esse tormentum: utrisque enim
pecunia sua obhaesit nec sine sensu reuelli potest. Tolerabi-
lius autem est, ut dixi, faciliusque non adquirere quam amitte-
re: ideoque laetiores uidebis quos numquam fortuna respexit
quam quos deseruit. Uidit hoc Diogenes, uir ingentis animi, 3
et effecit ne quid sibi eripi posset. Tu istud paupertatem, in-
opiam, egestatem uoca, quod uoles ignominiosum securitati no-

4. D (m∾) — *non causam.* GD (cr.∾) E = *in querelis.* G(m∾) — *tamen.* sG = *et omnia timens.*

Cap. VIII.

𝔗...𝔊 praescribunt: *De mutatione animi.* G = *et* [u.] *maxima humanarum.* D(cr.∾)E = *maxima humanarum.* BG = *cum hiis quae nobis.* V𝔗𝔅 = *cum his quae nobis.* 𝔈1. = *cum is quae nobis.* V + *exhibet conferamus.* BGDE = *quantum levior.* GD(cr.∾)E = *intelligimus.* 𝔗 ... 𝔈1. = *et intelligamus paupertatem eo minorum.* 𝔈2. ... 𝔊 = *paupertatem.* V = *paupertatem eo mitiorem.* E = *paupertate minorem.*

2. BG = *divites detrimenta.* G(m∾) = *par est tormentum vulneris.* D (s∾) sE = *par est vulnus.* 𝔐 = *comatis quam calvis pilos velli* contra mstos. Ort. = *capillos velli.* sG = *pilos evelli.* G = *Idem fiat licet.* BVA Col. P2. 𝔗 ... 𝔈2. = *Utrique enim pecunia.* P3. = *Utrique pecunia.* G = *unde enim pecunia.* Ort. = *Uti enim pecunia.* ℨu ed. Par. a. 1613. = *Utriusque enim p.* DE Pinc. v. l. P4. ∾. VP2. 𝔗 ... 𝔐 = *adhaesit.* Rom. Scal. = *obhaeret.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. Ort. ∾. *revelli potest* = BGVADE P3. 4. Col. Ort. 𝔊ro ... 𝔅o. probat Grut. P2. 𝔗𝔅 = *evelli potest.* 𝔈1. ... 𝔏4. = *avelli potest.* V = *Tolerabilius est autem.* V + *quam non amittere.* V = *ideo laetiores* om. *que.*

3. V = *Vir ingentis animi Diogenes hoc vidit.* G = *ne quis sibi eripi.*

voca, quod voles = BGAD (s.m.) Gr. V𝔗 ... 𝔈1. = *vocas: quod voles* (𝔈1. = *vocas?*). D = *vota quod voles.* E = *nota quod voles.* Anic. 𝔈2. ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o + *voca,*

Quantum bonum est, ubi sunt praeparata pectora in quae tuto secretum omne descendat, quorum conscientiam minus quam tuam timeas, quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet? Quos scilicet uacuos, quantum fieri poterit, a cupidita-
2 tibus eligemus. Serpunt enim uitia et in proximum quemque transsiliunt et contactu nocent. Itaque, ut in pestilentia curandum est, ne correptis iam corporibus et morbo flagrantibus adsideamus, quia pericula trahemus adflatuque ipso laborabimus: ita in amicorum legendis ingeniis dabimus operam, ut quam minime inquinatos adsumamus. Initium morbi est aegris sana miscere. Nec hoc praeceperim tibi, ut neminem nisi sapientem sequaris aut adtrahas: ubi enim istum inuenies quem tot seculis
3 quaerimus? pro optimo est minime malus. Uix tibi esset facultas delectus felicioris, si inter Platonas et Xenophontas et illum Socratici fetus prouentum bonos quaereres, aut si tibi potestas Catonianae fieret aetatis quae plerosque dignos tulit qui Catonis seculo nascerentur, sicut multos peiores quam umquam alias maximorumque molitores scelerum. Utraque enim turba opus erat, ut Cato posset intellegi: habere debuit et bonos quibus se adprobaret et malos in quibus uim suam experiretur.

contra mstos etiam Gr. BGV = *praeparata sunt.* sE + *amicorum pectora.* G(s∾) = *in quo tuto.* V = *descendit.* G — *quorum . . . timeas.* V = *illaritas tristitiam.* sE P4. = *hilaritas tristia.* P2. = *hil. tristissima.* B = *quam tum fieri poterit.* G = *fieri potuit.*

2. BGVAD Bong. Pall. Ort. 𝔗 . . . 𝔊1. + *ut quod in pestilentia* [Scal. =] *curandum est* (D p.m. = *currandum*). Grut. ci. = *id quod in pest.* 𝔊2. . . . 𝔏4. = *ut in pest. cavendum est.* E Col. ∾.

ne correptis iam corporibus = A (s.m.) Bong. ci. Lips. A = *nec correptis iam corp.* BGDE = *ne corruptis corporibus.* V 𝔗 . . . 𝔅o = *ne corruptis iam corp.* V = *ex morbo fragrantibus.* 𝔗 . . . 𝔊2. + *afflatu ipso in proximo* contra mstos etiam Pinc. Gr. A(cr.∾) = *ut operam quam minime.* BGVD (m∾) E Pall. 𝔗𝔅 = *operam quam ut minime.* Ort. = *operam ut minime.* B = *Vitium morbi est.* B = *Ne hoc praeceperim tibi.* 𝔗𝔅 = *ne hoc praeciperim tibi.* BA P2. 3. = *istud invenies quem.* Col. 𝔗 . . . 𝔊2. = *istud invenies quod.* Rell. etiam Pinc. v. l. P4. Ort. ∾. Bong. = *Qui minimis urgetur, optimus ille est* pro illis: *Pro optimo est minime malus.*

3. B = *dilectus felicioris.* E = *dilectus celitioris.* Lips. ci. + *delectus huius felicioris.* V = *et exenophontas.* GE = *Socratis fetum* (G cr. *fetus*). B = *Socranti fetus.* D(cr.∾) = *Socrati fetus.* mA = *Socratici cetus.* B = *bonos quaerens.* V = *at si tibi potestas.* E — *potestas.* G = *quae populosque dignos.* G = *que Catonis.* BG(m∾) DE P4. Ort. = *maiorumque molitores.* non displicet Grutero. Rell. ∾. D = *Utraque enim natura.* G (m∾) = *in quibus vim suam oogeretur.*

Nunc uero in tanta bonorum egestate minus fastidiosa fiat ele- 4
ctio: praecipue tamen uitentur tristes et omnia deplorantes quibus nulla non causa in querelas placet. Constet illi licet fides et beneuolentia, tranquillitati tamen inimicus est comes perturbatus et omnia gemens. VIII. Transeamus ad patrimonia, maximam humanarum aerumnarum materiam. Nam si omnia alia quibus angimur conpares, mortes, aegrotationes, metus, desideria, dolorum laborumque patientiam cum iis quae nobis mala pecunia nostra exhibet, haec pars multum praegrauabit. Itaque cogitandum est quanto leuior dolor sit non habere quam perdere: et intellegemus paupertati eo minorem tormentorum quo minorem damnorum esse materiam. Erras enim, si putas animosius 2
detrimenta diuites ferre: maximis minimisque corporibus par est dolor uolneris. Bion eleganter ait *non minus molestum esse caluis quam comatis pilos uelli.* Idem scias licet de pauperibus locupletibusque, par illis esse tormentum: utrisque enim pecunia sua obhaesit nec sine sensu reuelli potest. Tolerabilius autem est, ut dixi, faciliusque non adquirere quam amittere: ideoque laetiores uidebis quos numquam fortuna respexit quam quos deseruit. Uidit hoc Diogenes, uir ingentis animi, 3
ct effecit ne quid sibi eripi posset. Tu istud paupertatem, inopiam, egestatem uoca, quod uoles ignominiosum securitati no-

4. D(m∾) — *non causam.* GD (cr.∾) E = *in querelis.* G(m∾) — *tamen.* sG = *et omnia timens.*

Cap. VIII.

𝔗...𝔊 praescribunt: *De mutatione animi.* G = *et* [n.] *maxima humanarum.* D(cr.∾)E = *maxima humanarum.* BG = *cum hiis quae nobis.* V𝔗𝔅 = *cum his quae nobis.* 𝔈1. = *cum is quae nobis.* V + *exhibet conferamus.* BGDE = *quantum levior.* GD(cr.∾)E = *intelligimus.* 𝔗 ... 𝔈1. = *et intelligamus paupertatem eo minorum.* 𝔈2. ... 𝔊 = *paupertatem.* V = *paupertatem eo militorem.* E = *paupertate minorem.*

2. BG = *divites detrimenta.* G(m∾) = *par est tormentum vulneris.* D (s∾) sE = *par est vulnus.* 𝔐 = *comatis quam calvis pilos velli* contra mstos. Ort. = *capillos velli.* sG = *pilos evelli.* G = *Idem fiat licet.* BVA Col. P2. 𝔗 ... 𝔈2. = *Utrique enim pecunia.* P3. = *Utrique pecunia.* G = *unde enim pecunia.* Ort. = *Uti enim pecunia.* ℨu ed. Par. a. 1613. = *Utriusque enim p.* DE Pinc. v. l. P4. ∾. VP2. 𝔗 ... 𝔐 = *adhaesit.* Rom. Scal. = *obhaeret.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. Ort. ∾. *revelli potest* = BGVADE P3. 4. Col. Ort. 𝔊ro ... 𝔅o. probat Grut. P2. 𝔗𝔅 = *evelli potest.* 𝔈1. ... 𝔏4. = *avelli potest.* V = *Tolerabilius est autem.* V + *quam non amittere.* V = *ideo laetiores* om. *que.*

3. V = *Vir ingentis animi Diogenes hoc vidit.* G = *ne quis sibi eripi.*

voca, quod voles = BGAD (s.m.) Gr. V𝔗 ... 𝔈1. = *vocas: quod voles* (𝔈1. = *vocas?*). D = *vota quod voles.* E = *nota quod voles.* Anic. 𝔈2. ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o + *voca,*

men inpone: putabo hunc non esse felicem, si quem mihi alium inueneris cui nihil pereat. Aut ego fallor aut regnum est inter auaros, circumscriptores, latrones, plagiarios unum esse cui noceri non possit. Si quis de felicitate Diogenis dubitat, potest idem dubitare et de deorum inmortalium statu, an parum beate degant, quod illis nec praedia nec horti sint nec alieno colono
4 **rura pretiosa nec grande in foro fenus. Non te pudet quisquis diuitiis adstupes? respice agedum mundum: nudos uidebis deos, omnia dantes, nihil habentes. Hunc tu pauperem putas an dis inmortalibus similem qui se fortuitis omnibus exuit? Feliciorem tu Demetrium Pompeianum uocas quem non puduit locupletiorem esse Pompeio? Numerus illi cotidie seruorum uelut imperatori exercitus referebatur cui iam dudum diuitiae esse debuerant duo**
5 **uicarii et cella laxior. At Diogeni seruus unicus fugit nec eum reducere, cum monstraretur, tanti putauit. *Turpe est,* inquit, *Manen sine Diogene posse uiuere, Diogenen sine Mane non posse.* Uidetur mihi dixisse: Age tuum negotium, fortuna. nihil apud Diogenen iam tui est. Fugit mihi seruus? immo liber abiit. Familia petit uestiarium uictumque. tot uentres**

et quod voles. 𝔐 . . . 𝔏4. = *voca, et quam voles.* G = *sed quem mihi* ∾ *cui nihil parcat.* G = *aut regimen inter avaros.* P4. — *est* post *regnum.* V (m∾) — *plagiarios.* D (m∾) — *esse* post *unum.* sGV = *dubitet.* E = *cogitat, potest idem.*

quod illis nec praedia nec horti sint = A. V = *quod illis nec praedia nec orti sunt.* B = *quod illis non praedia nec orti sunt.* G = *quod illi non praedia nec orti sunt.* DE = *quod illis non* ∾ *sunt.* 𝔗 . . . 𝔅o = *quod illis non* ∾ (𝔗𝔅 = *orti*).

4. V = *Non pudet te.* P4. = *quisquis divitiis obstupes.* 𝔊1. = *divitias stupes.* Col. = *quisquis divitiis ad stipes.* BG = *respice dum mundum.* mD = *respice nudum mundum.* E 𝔗𝔅 = *agendum mundum.* V + *nihil autem habentes.* G (s∾) = *pauperem putes.* G = *immortalibus simul est.* B = *qui te fortuitis.* GDE = *Numerus enim cotidie.* V = *Numerus ille servorum cotidie.* E = *imperatoris.* G = *divitiae exire debuerant.* Ad vocem *vicarii* mA haec habet: *.s. servi servorum.*

5. G = *Aut Diogeni.* A *At* habet a s.m., prius fortasse fuit *ad.* G = *fugit nec eum recludere.* BG — *inquit.* BGVADE P3. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊1. = *Mathen sine D.* P2. = *Matheum sine D.*

Diogenen = A Bong. BGVDE 𝔗 . . . 𝔅o = *Diogenem* (aut ambigue *Diogenē*). 𝔊𝔖 + *iam sine M.* Bong. + *vero sine M.* BVAD = *sine Mathe.* G Ort. Col. P3. 4. 𝔗 . . . 𝔊1. = *sine Mathen.* P2. = *sine Matheum.* E = *sine Matheusio posse.* D (m∾) E = *Age tutum negotium.* mA hanc habet glossam: *Libellus repudii. Age tuum negotium fortuna. ut viri uxoribus libellum repudii remittentes scribunt. Age. habe tibi mulier res tuas.*

apud Diogenen iam tui est = VA (V = *Diogenē*). P2. 3. Col. mOrt. 𝔗 . . . 𝔊2. = *apud Diogenem iam tui est.* BGDE P4. Ort. Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔅o = *apud Diogenem iam tuum est* (partim scribunt *Diogenē*). Pinc. v. l. = *iam tutum est.*

petit vestiarium violumque = BG

auidissimorum animalium tuendi sunt. emenda uestis et custo-
diendae rapacissimae manus et flentium detestantiumque ministe-
riis utendum. Quanto ille felicior qui nihil ulli debet, nisi quod 6
facillime negat sibi? Sed quoniam non est nobis tantum robo-
ris, angustanda certe sunt patrimonia, ut minus ad iniurias for-
tunae simus expositi. Habiliora sunt corpora in bello quae in
arma sua contrahi possunt quam quae superfunduntur et undique
magnitudo sua uolneribus obiecit. Optimus pecuniae modus est
qui nec in paupertatem cadit nec procul a paupertate discedit.
IX. Placebit autem haec nobis mensura, si prius parsimonia
placuerit sine qua nec ullae opes sufficiunt nec ullae non satis
patent, praesertim cum in uicino remedium sit et possit ipsa
paupertas in diuitias se aduocata frugalitate convertere. Ad-
suescamus a nobis remouere pompam et usus rerum, non orna-
menta metiri. Cibus famem domet, potio sitim, libido qua ne-
cesse est fluat. Discamus membris nostris inniti, cultum uictum-

(s.m.) VAD (A tres syllabas *arium* habet a s.m. prioribus abrasis). E = *p. v. victum* om. *que*. G = *p. v. nidumque*. 𝔗...𝔅o = *vestiarium petit victumque*. GD + *et emenda sunt*. V + *.s. emenda sunt*. E = *etenim da sunt*. E = *et custodiendum*.

6. G = *Quanto ille fortior est qui*. DE + *felicior est*. G — *ulli*. DE = *illi debet*.

nisi quod facillime negat sibi = BGVDE P2. 3. 𝔗...𝔊. Col. = *nisi quod facillime negant sibi*. Ort. = *nisi quod facillissime negat sibi*. A = *nisi quid fac. negat sibi*. P4. = *nisi quae fac. negat sibi*. 𝔐...𝔅o = *nisi cui facillime negat, sibi*.

nobis tantum roboris = BGVADE (sE = *ruboris*). 𝔗...𝔅o = *tantum roboris nobis*. E = *angustanda sunt. Certe*. G(m∾) Scal. = *ut micius ad iniurias*. V(m∾) = *ut minus adiurias*. BGD(m∾) E — *sunt* post *Habiliora*.

in bello = Col. Ort. Pinc. ci. 𝔊ro...𝔅1. 2. BVAmD P3. = *inbecillo* (A prius fortasse *inbecilla*). Ex. Fac. et Prim. = *imbecillo*. DP2. = *inbecilla*. GE = *imbecilla*. P4. = *inbecillia*. 𝔈2...𝔏4. 𝔑u 𝔅o = *pusilla*. Pinc. ci. etiam = *in bella*. probat Lips. V + *contrahi possunt magis quam*. DE + *et que undique*. G = *abiecit*. Rom. = *obiicit*. D(m∾) — *cadit nec procul a paupertate*. V = *recedit*.

Cap. IX.

𝔗...𝔈 praescribunt *De gloria removenda*. 𝔗...𝔈2. — *haec* ante *nobis mensura* contra mstos etiam Pinc. 𝔏...𝔅o = *parcimonia* contra mstos. G = *nec illae opes*. B = *nec ullae non patent satis*. V𝔐 — *non* ante *satis*. Rell. etiam Gr. ∾. Guidom. de Plestin in mG adscripsit: *credo quod debeat dici vero nisi dicitur non*. D(cr.∾) = *presenti cum in*. E = *presentium cum in*. V = *amovere pompam*. BG = *pompam removere*.

et usus rerum, non ornamenta metiri = BGVAmDE Pinc. v. l. Gr. Scal. Tronc. 𝔊ro...𝔅o. D = *et usus rerum in ornamenta mentiri*. 𝔗𝔅 = *et usus rerum ornamenta metiri*. 𝔈1...𝔏4. = *et usu rerum ornamenta metiri*. V = *sitim potio*. 𝔗𝔅 = *libidoque necesse est*. 𝔈1. 2. + *libidoque qua necesse est*. D(cr.∾) Pall. Ort. = *quam necesse*. E = *cum necesse est*. 𝔗...𝔊 = *effluat*. 𝔗...𝔊 = *membris nostris invitis*. P3.

que non ad noua exempla conponere, sed ut maiorum mores
2 suadent. Discamus continentiam augere, luxuriam coercere, gulam temperare, iracundiam lenire, paupertatem aequis oculis adspicere, frugalitatem colere, etiam si similes nos pudebit esse populo, desideriis naturalibus paruo parata remedia adhibere, spes effrenatas et animum in futura eminentem uelut sub uinculis habere, id agere, ut diuitias a nobis potius quam a fortuna petamus. Non potest umquam tanta varietas et iniquitas casuum ita depelli, ut non multum procellarum inruat magna armamenta pandentibus: cogendae in artum res sunt, ut tela in
3 uanum cadant. Ideoque exilia interdum calamitatesque in remedium cessere et leuioribus incommodis grauiora sanata sunt, ubi parum audit praecepta animus nec curari mollius potest. Quidni consulitur, si et paupertas et ignominia et rerum euersio ad-

= *inciti.* Tres Gr. = *inviti.* Rell. etiam Pinc. ∾. 𝔗𝔅 = *ad nova extra componere.*

mores suadent = BGVADE. 𝔗 ... 𝔅o = *suadent mores.*

2. *coercere gulam* = A𝔗 ... 𝔅o (A = *glam*). BGV = *coercere gl'iam* i. e. *gloriam* = DE cod. Lips. V = *paupertatem letis oculis aspicere, iracundiam lenire.*

etiam si similes nos pudebit esse populo = Pinc. ci. 𝔅2. (𝔅2. = (*etiam si ... populo*)). Ort. = *etiam similes nos pudebit esse populo et similes hos pudebit ei plus de-* [h] *sideriis.* A = *etiam simulos* [*h* s.m.] *pudebit ei plus desideriis.* BP4. = *etiam simul hos pudebit ei plus desideriis.* G = *etiam sil'is hos* [m *nos*] *pudebit rei plus* [m *populo*] *desideriis.* Quaedam exx. Pinc. = *etiam simul hos pudebit.* Alia = *etiam simules nos pudebit ei plus.* Pinc. ci. etiam = *etiam si milies nos pudebit.* DE 𝔈1. = *etiamsi hos pudebit desideriis.* P2. = *et his similis pudebit enim naturalibus desideriis.* P3. = *et similis os pudebit ei plus desid.* Col. = *etiam similis os pudebit ei plus desid.* 𝔗𝔅 = *et simul hos pudebit ei plus desid.* 𝔈2. ... 𝔑u 𝔅o = *etiamsi nos pudebit desid.* rell. om. V — *etiam si ... adhibere:* eadem 𝔑u 𝔅o uncis includunt. GDE = *spem effrenatam.* D (n.) + *sub vinculis habere dicendum est.*

Non potest umquam = BGVADE P3. 4. Col. Ort. Anic. Scal. Iur. P2. 𝔗 ... 𝔅o = *Non potest, inquam.* V + *tanta rerum varietas.* mG + *tanta varietas rerum.* G = *pendentibus.* D (m ∾) E + *armamenta sunt vela* [D = *vella*] *pandentibus.* 𝔈1. + *vela pandentibus.* G = *congerendae in artum.*

3. *Ideoque exilia interdum calamitatesque* = Ort. 𝔗 ... 𝔐. V = *Ideoque exilia interdum et calamitates.* P3. = *exilium interdum.* BA = *Ideoque ex illa iterum calamitates quae.* GDE = *Ideoque exilia iterum calamitatesque* (E = *calamitates que*). P4. = *interim calamitates.* mD 2 ... 𝔅o = *Ideoque exilia interim calamitatesque.* P2. = *Ideoque ex illa iterum calamitates.* Col. = *Ideoque exilia et rerum calamitates.* DE — *et* ante *levioribus.* D = *molius potest.* V Pinc. v. l. = *melius potest.* mD = *molibus potest.* Quaedam exx. Pinc. Ort. 𝔐 = *mollibus potest.* Rell. etiam Pall. ∾. 𝔗𝔅 = *etsi paupertas et ignominiosa rerum eversio.* 𝔈1. 2. = *Quidni, durius enim consulitur, etsi paupertas et ignominiosa rerum eversio.* 𝔈𝔊 = ∾ *et ignominiosa rerum eversio.* GA Col. P2.

hibetur? malo malum opponitur. Adsuescamus ergo coenare posse sine populo et seruis paucioribus seruiri et uestes parare in quod inuentae sunt, habitare contractius. Non in cursu tantum circique certamine, sed in his spatiis uitae interius flectendum est. Studiorum quoque quae liberalissima inpensa est tam- 4
diu rationem habet quamdiu modum. Quo innumerabiles libros et bibliothecas quarum dominus uix tota uita indices perlegit? Onerat discentem turba, non instruit: multoque satius est paucis te auctoribus tradere quam errare per multos. Quadraginta milia librorum Alexandriae arserunt, pulcherrimum regiae opulentiae monumentum. alius laudauerit, sicut et Liuius qui *elegantiae regum curaeque egregium id opus* ait *fuisse*. Non 5
fuit elegantia illud aut cura, sed studiosa luxuria: immo ne studiosa quidem, quoniam non in studium, sed in spectaculum conparauerant, sicut plerisque ignaris etiam seruilium literarum libri non studiorum instrumenta, sed coenationum ornamenta sunt. Paretur itaque librorum quantum satis sit, nihil in adpa-

— *et* ante *rerum eversio*. P3. = *rerum versio* om. *et*. Ort. = *rerumque eversio*. P4. = *etiam rerum eversio*. V Pinc. v. l. ∾. GD (s∾) E = *Assuescam* [G cr. *as*] *ergo*. V = *posse coenare*. E (n.) = *cenari posse*. G (n.) E + *et paucioribus*. G (n.) A = *servire*. B = *parare inquid*. P2. 3. Col. + *et habitare*. GD (cr. ∾) E P4. Ort. Scal. = *tritoque* [mG = *circi l' si*] *certamine*. P2. 3. Col. = *certique certamine*. 𝔗𝔅 = *circique certamen*. 𝔊1. 2. — *his* ante *spatiis* contra mstos etiam Pinc. BA = *interius flectentium est*.

4. G = *Structorum quoque*. Ex. Fac. et Prim. — *quae* ante *liberalissima*. E = *quae liberalis iam impensa*.

rationem habet = BVADE Gr. 𝔗 ... 𝔊. G = *rationem haberet*. Ex. Fac. et Prim. = *rationem habent*. Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔅o = *rationem habebo*. P2. + *quam diu modum. Reprehensibilis vero si excedit modum*.

Quo innumerabiles libros = BGVA. DE + *Quo per innumerabiles libros*. 𝔗𝔅 + *in quo innum. libros*. 𝔊1. ... 𝔅o + *Quo mihi innum. libros*. 𝔗𝔅 = *quarum dictis*. E + *dominus dimidium vix*.

tota vita indices perlegit = BGAD. mA = *Indices. id est. litteras*. E = *tota vita iudices* (*s perlegit*). 𝔗 𝔅 = *tota vita sua codices perl*. V + *tota sua vita indices perl*. 𝔊1. ... 𝔅o + *tota vita sua indices perl*. B = *Onerat discedentem turba*. V + *turba librorum*.

Quadraginta milia librorum = BGVADE Gr. 𝔗 ... 𝔐 (A = $\overline{\text{xl}}$. *librorum*: virgula superducta significat numerum millenarium et neglecta saepe fuit causa, cur excideret vox *millia*. cf. Gron. ad Liv. XXXIV, 10, 4.). Bong. = *Quadraginta librorum*. Pinc. ci. 𝔏 ... 𝔅o = *Quadringenta millia librorum*. E = *Alexandri asserunt*.

sicut et Livius = BGADE 𝔗𝔅. V𝔊1. ... 𝔅o — *et*. D (cr. ∾) = *curre egregium*.

5. B = *sed studios ʒ luxuria*. V = *nec studiosa q*. B = *quidam*. G — *in* ante *studium*. DE = *comparaverat*. 𝔚1. ... 𝔅o = *comparaverunt* contrà mstos. E = *pleris ignaris* om. *que*. E = *studiorum elementa*. V = *quantum sit satis*. V P2. 3. Col. Ort. = *nihil in apparatu* (P2. 3. Col. haec proximis adnectunt).

ciuilibus quae primam frontem desiderant. quorumdam contumacia non facit ad aulam. quidam non habent iram in potestate et illos ad temeraria uerba quaelibet indignatio offert. quidam urbanitatem nesciunt continere nec periculosis abstinent salibus. Omnibus his utilior negotio quies est: ferox inpatiensque natura inritamenta nociturae libertatis euitet. V. Aestimanda sunt deinde ipsa quae adgredimur et uires nostrae cum rebus quas temptaturi sumus conparandae. Debet enim semper plus esse uirium in actore quam in onere: necesse est opprimant onera quae ferente maiora sunt. Quaedam praeterea non tam magna
2 sunt negotia quam fecunda multumque negotiorum ferunt: et haec refugienda sunt ex quibus noua occupatio multiplexque nascetur. Nec accedendum eo unde liber regressus non sit: iis admouenda manus est quorum finem aut facere aut certe sperare possis. relinquenda quae latius actu procedunt nec ubi propo-

v. l. P3. Ort. Col. Tronc. Anic. Rom. Scal. V = *laborioso praestitit.* P2. = *laboriose presit.* P4. = *laboriose pressit.* 𝔗 . . . 𝔅o = *laborioso oppressit.*

2. *quae primam frontem desiderant* = BGADE Gr. cod. Lips. Anic. Scal. 𝔗 . . . , 𝔈1. 𝔅2. Lipsius interpretatur: „aut eximiam et notabilem in duritie: aut primo et ante omnia assumendam talem frontem.“ Ego malim: primam frontis partem eamque duriorem. V = *qui primam fr. d.* 𝔈2. . . . 𝔑u 𝔅o = *quae firmam frontem des.* quod magis placet. BG (s∾) VD (m∾) E 𝔗 . . . 𝔈1. = *quorum contumacia.* A ∾. E — *non* ante *facit.* mG = *non facit ad illas.*

indignatio offert = BGAmDE Pall. Col. mGVD Ort. = *indignatio affert.* 𝔗 . . . 𝔅o = *ind. effert.* B = *nec pericolis abstinet a salibus.* V P2. 3. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔅2. ÷ *a salibus.* Grut. probat. G = *nec periculis abstinent ab inanibus.* D = *nec periculis ab inanibus abstinent salibus.* E = *nec periculis abstinent ab inanibus salibus.* Tronc. = *neo in periculis.* P4. = *abstinent ab inanibus.* Col. = *abstinent a talibus.* A ∾. V = *omnibus iis utilius negotium quies est.* B = *utiliori negotio.* E(n.) = *negotiatio.* B = *impatiensque turtura irrit.* G = *impatiens turtura irrit.* mD = *impatiensque tortura.* V 𝔗 . . . 𝔊 = *nocitura libertati evitet* (hoc apud V in lit.). A = *nociturae libertatis sevit. et.* Col. = *nociturae libertati sevit. Et aestimet.* P3. = *nocitura libertati sevit extimanda sunt.* Rell. etiam Bong. Pinc. v. l. P2. 4. Ort. ∾.

Cap. V.

G — *cum* ante *rebus.* G — *enim semper.* BDE — *semper.*

in actore = BGADE Gr. 𝔈1. . . . 𝔊 𝔑u . . . 𝔅o. V = *in auctore.* 𝔗 𝔅 m𝔈2. = *in actione.* mD = *in lactore.* Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔏4. = *in latore.* Dalech. Gron. cii. 𝔊ro . . . 𝔅1. = *in vectore.* BGDE 𝔗 . . . 𝔊 = *quam in pondere.* Ort. = *quam pondere.* VA (Pall. Col.) ∾. V = *maiora ferente.* A = *non iam magna sunt.* D (m∾) — *multumque* . . . (2) *refugienda.* 𝔐 = *negotiorum serunt* contra mstos etiam Gr.

2. V = *liber egressus.*

iis admovenda = A. BGVDE = *hiis admovenda.* 𝔗 . . . 𝔅o = *his adm.* V = *aut sperare certe.* 𝔗𝔅 = *aut sperare possis certe. Relinq.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *aut sperare possis. Certe relinq.* 𝔐 — *certe.* Rell. etiam Bong. Gr. ∾. D + *Relinquenda sunt.* E + *Relinquenda sunt etiam.* A = *latius ac tu.* E = *proposuerit.*

sueris desinunt. VI. Hominum utique delectus habendus est: an digni sint quibus partem uitae nostrae inpendamus, an ad illos temporis nostri iactura perueniat. Quidam enim ultro officia nobis nostra inputant. Athenodorus ait *Ne ad coenam quidem se iturum ad eum qui sibi nil pro hoc debiturus sit.* Puto intellegis multo minus ad eos iturum qui cum amicorum officiis paria mensa faciunt, qui fericula pro congiariis numerant, quasi in alienum honorem intemperantes sint. Deme illis testes 2 spectatoresque, non delectabit popina secreta. Considerandum est utrum natura tua agendis rebus an otioso studio contemplationique aptior sit et eo inclinandum quo te uis ingenii feret. Isocrates Ephorum iniecta manu a foro subduxit utiliorem conponendis monumentis historiarum ratus. Male enim respondent coacta ingenia: reluctante natura inritus labor est. VII. Nihil tamen aeque oblectauerit animum quam amicitia fidelis et dulcis.

Cap. VI.

BV (lit.) D (cr. ∾) E P2. Ort. 𝔗... 𝔊1. = *Hominum n a m que.* P4. = *Hominum v a n i que.* 𝔊2. ... 𝔊 = *Hominum q u o que.* Rell. etiam Pinc. P3. ∾. V (lit.) 𝔗𝔅 = *d i l ectus.* G = *est habendus.* DE = *digni s u nt.* G = *q u i partem.* BG = *iactura temporis nostri.*

Quidam e n i m ultro officia nobis nostra = BGVADE Gr. (V = *ultr a*). 𝔗... 𝔏4. = *Quidam ultro officia nostra nobis.* 𝔊ro ... 𝔅o = *Quidam enim ultro officia nostra nobis.* GV = *A n t enodorus.* B = *A n t h enodorus.* E = *quid a m se.* GE = *qui sibi n i c h i l pro hoc.* D = *qui n i c h i l sibi pro hoc.*

par i a mens a faciunt = BGABong. ci. Lips. DE cod. Lips. 𝔊1. ... 𝔏4. + *paria i n mensa faciunt.* P2. 4. Col. 𝔗𝔅 𝔊ro ... 𝔅o = *pare m mens a m faciunt.* probant Grut. Gron. mGVmD ex. Fac. et Prim. P3. Ort. Scal. = *par e s mens a s faciunt.*

fer i cula = A. A (s.m.) BGVDE 𝔗... 𝔅o = *fer c ula.* G(m∾) — *numerant.*

2. BCol. = *d e i n d e illis testes.* D (m∾) = *D e illis testes.* E = *De me illis testes.* 𝔗𝔅 = *d e i n d e ill i testes.* 𝔊1. ... 𝔊 = *D e i n d e ill i s i n t testes.* V = *Deme testes illis.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. v. l. Pall. Ort. ∾. E + *delectabit m e.*

Considerandum. Lips. hic hiatum suspicatur. B = *otios a studio.* Col. 𝔗... 𝔊 = *ot i o, studio.* Rell. etiam Bong. Pinc. Pall. Ort. ∾. V + *et i n eo inclinandum.*

quo te vis ingenii f e r e t = A. BGVDE Gr. 𝔗... 𝔊1. 𝔊ro ... 𝔅1. 2. = ∾ *r e f e r t.* probat Grut. 𝔊2. ... 𝔏4. 𝔐u 𝔅o = ∾ *d e f e r t.* A = *S o c r a t e s e p horum.* A (s.m.) BDE P2. (immo 3.) 4. Ort. 𝔊1. = *S o crates Ephorum.* G = *S o crates E f f orum.* V = *S o crates e m phorum* (hoc cr. ∾). P2. = *S o crates e t h orum.* 𝔗𝔅 = *S o crates a e t h orum.* Col. = *S o crates p r o n o v e p̃ horum* (i. e. *p h i l osophorum*). BGADE Col. = *l e c t a manu.* VP2. = *l e t a manu.* P2. (immo 3.) 4. Ort. 𝔗𝔅 = *l a e t a manu.* E(n.) = *U l t i o rem componendis.*

Cap. VII.

Cum haec prioribus non bene conexa sint, Lips. suspicatur hiulca esse: 𝔏4. 𝔐u 𝔅o hiatum stellulis significant. 𝔗... 𝔊 praefigunt: *De his quae animum delectant: et de commodis amicitiae: et quod amicus cupiditatibus vacuus eligatur.* D (s.m.) = *Nihil t a m.* 𝔗... 𝔐 — *et dulcis*

6 ratum. Honestius, inquis, hocce inpensae quam in Corinthia pictasque tabulas effuderint. Uitiosum est ubique quod nimium est. Quid habes cur ignoscas homini armaria citro atque ebore captanti, corpora conquirenti aut ignotorum auctorum aut inprobatorum et inter tot milia librorum oscitanti, cui uoluminum

𝔗𝔅 = *nihil in apparatum honestius. Inquis.*

6. *Honestius, inquis, h o c c e inpensae quam in Corinthia pictasque tabulas effuderint.* Ita scribendum duco. BA Bong. ex Cui. = *Honestius inquis hoc te inpensae quam in Corinthia pictasque* [B = *pietasque*] *tabulas effuderint.* G = *Honestius inquis hoc te impense in Corinthia putasque* [m *pictasque*] *tabulas effuderint.* V = *Honestius inquis hoc te impensum esse quam in Corinthia pictasque tabulas. Vitiosum.* D = *Honestius inquis hoc te impense tanquam* [*tan* n.] *in Corinthia pictasque tabulas effunderunt* (s.m. *effuderunt*). E = *honestius inquis. In hoc te impense quam in Corinthia pictasque tabulas effuderunt.* Ex. Fac. et Prim. = *Honestius, inquis, in hos impensum esse quod in Corinthia pictasque tabulas effuderint.* P2. = *hac impensa quod in Corinthia pictae tabulae effuderint.* P3. = *hoc te impendit quam in Corinthia pictasque tabulas effunditur.* P4. = *hoc te impensae in Corinthia pictasque tabulas effunderint.* Col. = *huiusmodi impensae, quod in Corinthia pictae tabulae effuderint.* Ort. = *hoc impensum esse, quod in Corinthia pictasque tabulas effuderint.* 𝔗𝔅 = *hoc te impense quam in Corinthia pictas tabulas effuderint.* 𝔊1. = *hos impense quam in Corinthia pictas tabulas effuderint.* 𝔊2. . . . 𝔅o = *Honestius, inquis, in hos impensas, quam in Corinthia pictasque tabulas effunderim.* P4. = *Vitium est.* BGP2. 4. — *ubique.* P3. = *utque.* A (cr. ∾) = *quod minus est.*

cur ignoscas homini armaria citro atque ebore captanti, corpora conquirenti. Ita scribendum arbitror. A = *cur ingnoscas homini armaria citro atque ebore captante* [cr. *captanti*] *corpora conquirentia* (cr. ∾). Bong. = *cur ignoscas homini armario citro atque ebore captanti, corpora conquirenti.* Cod. Iur. = *cur minus ignoscas homini armario, citro atque ebore captanti.* Iur. ci. = *nomen marmore, citro atque ebore captanti.* V = *cur minus ignoscas homini armarium cedro atque ebore captanti corpora conquirenti.* D = *cur homini armatum* [s.m. *armaria*] *cedro atque ebore captanti corpora conquirenti.* E cod. Lips. 𝔐u . . . 𝔅o = *cur ignoscas homini armarium cedro atque ebore captanti, corpora conquirenti.* Lips. ci. = *cur ignoscas homini armarium* [sive *armaria*] *cedro atque ebore aptanti, corpora conq.* 𝔊ro . . . 𝔅1. = *cur ignoscas homini armaria cedro atque ebore aptanti, corpora conquir.* B = *cum ignoscas homini armario atque ebore captati corpora conquirenti.* G = *cum* [s *cur*] *ignoscas homini armario atque ebore captanti corpora conquerenti.* P2. = *cur ignoscas homini armario atque ebore captanti corpora conquaerenti.* P3. = *cur ignoscis homini armato cebro atque ebore captâti corpora conquirenti.* P4. Ort. = *cur ignoscas hominum* [Ort. = *homini*] *armario, atque ebore captanti corpora conquirenti* (Ort. = *conquerenti*). Col. = *cui ignoscas homini armaria cedro atque ebore captanti corpora conquirenti.* 𝔗𝔅 = *cur ignoscas homini et armario atque ebore captanti: corpora conquirenti.* 𝔊1. = *cur ignoscas homini, et armarium cedro, atque ebori captanti, corpora conquirenti.* 𝔊2. . . . 𝔏4. = *cur minus ignoscas nomen marmore atque ebore captanti quam opera conquirenti.* mG + *improbatorum opera.* Quidam codd. Pinc. — *et* ante *inter tot;* alii — *tot.* E = *librorum obsitanti.* P4. = *librorum hostiati* (s *hospitati*). P3. = *libro-*

suorum frontes maxime placent titulique? Apud desidiosissimos 7
ergo uidebis quicquid orationum historiarumque est, tecto tenus exstructa loculamenta. iam enim inter balnearia et thermas bibliotheca quoque ut necessarium domus ornamentum expolitur. Ignoscerem plane, si studiorum nimia cupidine oriretur: nunc ista conquisita, cum imaginibus suis descripta et sacrorum opera ingeniorum in speciem et cultum parietum conparantur. X. At ad aliquod genus uitae difficile incidisti et tibi ignoranti uel publica fortuna uel priuata laqueum inpegit quem nec soluere posses nec erumpere. Cogita conpeditos primo aegre ferre onera et inpedimenta crurum: deinde ubi non indignari illa, sed pati proposuerunt, necessitas fortiter ferre docet, consuetudo facile. Inuenies in quolibet genere uitae oblectamenta et remissiones et uoluptates, si nolueris malam putare uitam potius quam inuidio-

rum excitanti. V — *suorum* post *voluminum.*

7. D (cr. ∾) E (n.) = *Apud desiqsissimos.* V = *quicquid historiarum orationumque.*

tecto tenus = BA P3. Ort. Col. V = *tetro tenus.* 𝔗𝔅 + *quod est tecto tenus.* G = *et tecta tenus.* D = *et recto tenus.* E = *et recta tenus.* mD (P2. 4. Ort.) 𝔈1. . . . 𝔅o + *et tecto tenus.* B = *extruta.* BVDE Gr. 𝔗𝔅 = *ioculamenta.* BA ∾. 𝔗𝔅 = *et bibliothecas quoque.* 𝔈1. + *et bibliotheca quoque.* E — *quoque.* mD = *ut ceterum domus.*

si studiorum nimia = VA 𝔗 . . . 𝔈1. BG 𝔈2. . . . 𝔅o + *si e studiorum nimia.* DE + *si ex studiorum nimia.*

conquisita, cum imaginibus suis = BGVADE Bong. mG 𝔗 . . . 𝔈1. = *exquisita cum imag. s.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *exquisita et cum imag. s.* B = *discripta.*

et sacrorum = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔅o — *et.* V = [s *et*] *in cultum.*

Cap. X.

𝔗 . . . 𝔊 praefigunt: *De adversitate ferenda.*

At ad aliquod = BGVADE 𝔗𝔅. 𝔈1. . . . 𝔅o = *At in aliquod.* G = *non publica.* V — *vel.* G = *q͡m nec solvere.*

posses = BGVADE 𝔗𝔅. 𝔈1. . . . 𝔅o = *possis.*

nec erumpere = BADE Anic. Scal. 𝔗 . . . 𝔈1. V = *nec rumpere.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *nec abrumpere.* B = *primo gre ferre.* V — *et* ante *inpedimenta.* V𝔗 . . . 𝔊 = *crurium.* G = *currium.* Rell. etiam Bong. ∾. D E (s ∾) Rom. ex. Pinc. = *ubi non dedignari illa.* P4. = *sed compati proposuerunt.* GD + *Ast invenies.* E + *At invenies.* B + *facile ē.* *Invenies.* P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *voluptatem.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. VA = *si volueris mala putate* [V = *puta te*] *via potius quam invidiosa facere.* B G = *si volueris mala putare vita potius quam invidiosa facere* (mG = *tacere*). DE 𝔗 . . . 𝔈1. = *si volueris malam putate viam potius quam invidiosam facere.* P2. cod. Lips. = *si nolueris malam putare viam potius quam invidiosam facere.* Pinc. v. l. = *si volueris malam putare potius vitam quam invidiosam facere.* P3. = *si volueris mala putare via potius quam invidiosa facere.* P4. = *si volueris malam te puta viam potius quam invidiosam facere.* Col. = *si vis male putavere de vita potius quam invidiosam facere.* Ort. = *si volueris. Male* [m *Mala*] *te puta via potius quam invidiosa facere.* Unus cod. apud Lips. = *si volueris male* [s *mala*] *te puta potius*

2 sam facere. Nullo melius nomine de nobis natura meruit, quam
quod, cum sciret quibus aerumnis nasceremur, calamitatum
mollimentum consuetudinem inuenit cito in familiaritatem grauis-
sima adducens. Nemo duraret, si rerum aduersarum camdem
uim adsiduitas haberet quam primus ictus. Omnes cum fortuna
copulati sumus: aliorum aurea catena est, aliorum laxa, alio-
3 rum arta et sordida. Sed quid refert? eadem custodia uniuer-
sos circumdedit adligatique sunt etiam qui adligauerunt: nisi for-
te tu leuiorem in sinistra catenam putas. Alium honores, alium
opes uinciunt. quosdam nobilitas, quosdam humilitas premit.
quibusdam aliena supra caput imperia sunt, quibusdam sua.
quosdam exilia uno loco tenent, quosdam sacerdotia. Omnis
4 uita seruitium est. Adsuescendum est itaque condicioni suae et
quam minimum de illa querendum et quicquid habet circa se
commodi adprendendum. Nihil tam acerbum est in quo non ae-
quus animus solatium inueniat. Exiguae saepe areae in multos
usus describentis arte patuerunt et quamuis angustum pedem dis-
positio fecit habitabilem. Adhibe rationem difficultatibus: pos-

quam invidiosa facere. Lips. ci. = *si nolueris malam putare vitam, potiusque invidiosam facere.* 𝔈2. . . . 𝔙o ∾. Defendit quidem et explicat scripturam vulgatam Gronovius: at vereor, ne sana non sit.

2. V = *natura meruit de nobis.* B GVADE P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *quam cum sciret* om. *quod.* Col. = *quam tum sciret.* P3. = *quam ut sciret.* Pinc. ci. = *quam quod sciens quibus.* G = *quilibet aerumnis nasceretur.* G(cr.∾) = *calamitantium.* B = *calamitatium.* P3. 𝔗 . . . 𝔈2. = *consuetudine invenit.* Rell. etiam ex. Pinc. P2. 4. Col. Ort. ∾. Pinc. ci. = *consuetudinem invenerit.* V + *gravissima quaeque.* mD = *adducentem.* V = *si eandem vim rerum adversarum.* E = *copulati fuimus.* B — *aurea . . . laxa, aliorum.* DE Ort. Rom. = *arta catena est.*

aliorum laxa = GADE Gr. Rom. 𝔗 . . . 𝔈2. VsGD (s.m.) ex. Fac. et Prim. 𝔊 . . . 𝔙o = *et laxa.* V = *stricta et sordida.*

3. B = *Sed quid refertur.* BG = *et qui alligaverunt.*

nisi forte tu leviorem = BVAD. GD(s.m.) = *nisi fortem tu leviorem.* E (n.) = *nisi fortem cultivorem.* 𝔗 . . . 𝔙o = *nisi tu forte leviorem.* E = *cathena.* G (m∾) = *alium opes inveniunt.* E = *alium opes sumunt.* BA (cr.∾) D = *quosdam ex illa uno loco tenent.* G = *quosdam ex illo suo loco tenent.* E = *quosdam vexilla uno loco tenent.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *quosdam ex illis uno loco tenent sacerdotia.*

4. *Adsuescendum est* = VADE. G = *Ad vescendum* [m *asuescendum*] *itaque.* B 𝔗 . . . 𝔙o — *est.* 𝔗 . . . 𝔙o = *apprehendendum est.* B GVDE = *apprehendendum.* A (cr. ∾) = *adprendum.* A = *in qua non aequus.* V(m∾) — *usus:* sed videtur haec vox abrasa esse post *describentis.*

patuerunt = BGVAD. 𝔗 . . . 𝔙o = *patuere.* E = *posuerunt.* Trist. Scal. Pinc. ci. = *quemvis angustum pedem.* mD = *angustam edem.* Col. = *promit et angustam aedem.* V = *fecerit habitabilem.* E = *fecit habilitatem.* 𝔗 . . . 𝔊 (mm𝔈1. 2. ∾) = *fecit habitaculum.* BG = *difficultatibus rationem.*

sunt et dura molliri et angusta laxari et grauia scite ferentis minus premere. Non sunt praeterea cupiditates in longinquum 5
mittendae, sed in uicinum illis egredi permittamus, quoniam includi ex toto non patiuntur. Relictis his quae aut non possunt fieri aut difficulter possunt prope posita speique nostrae adludentia sequamur: sed sciamus omnia aeque leuia esse, extrinsecus diuersas facies habentia, introrsus pariter uana. Nec inuideamus altius stantibus: quae excelsa uidebantur praerupta sunt.
Illi rursus quos sors iniqua in ancipiti posuit tutiores erunt su- 6
perbiam detrahendo rebus per se superbis et fortunam suam quam maxime poterunt in planum deferendo. Multi quidem sunt quibus necessario haerendum sit in fastigio suo ex quo non possunt nisi cadendo descendere: sed hoc ipsum testentur maximum onus suum esse, quod aliis graues esse cogantur, nec subleuatos se, sed suffixos. iustitia, mansuetudine humana, larga et benigna manu praeparent multa ad secundos casus praesidia quorum spe securius pendeant.
Nihil tamen aeque nos ab his ani- 7

G = *et angusta lapsari.*
scite ferentis = BA. D = *sic te* [cr. ∾] *ferentis* (s.m. *ferentes*). E = *sic te ferentis.* GV = *si te ferentis.* P2. 𝔗 ... 𝔊 (mm𝔈1. 2. ∾) = *rite ferentes.* P3. = *scite.* P4. = *situ.* Col. = *stiri.* Ort. = *sic te.* 𝔐 ... 𝔅o = *scite ferentes.*
5. BsGV = *in longinqua.* A(cr. ∾) = *mittenda.* BGD (cr. ∾) E = *illis aggredi.* V = *relictis illis.* V = *non possunt ferri.* P3. = *possunt proposita.* P2. = *possunt prope proposita.* 𝔗𝔅 = *prope praeposita.* V = *aeque hec levia esse.* mD = *pariter una.*
quae excelsa videbantur = BGVA Gr. 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o. DE = *quae videbantur excelsa.* 𝔐 ... 𝔏4. = *quae excelsa videntur.*
6. A = *Illi aursus* (s.m. *aversus*). G (m∾) = *quos nos inqua mancipia posuit.* Tronc. Germ. Scal. 𝔗𝔅 = *sors iniqua mancipia posuit.* A ≐ *in ancipili profuit.* P3. = *quam maxime poterit.* probat Grut. D = *quoniam maxime poterunt.* E = *que maxime poterunt.* Ort. 𝔈1. 2. = *quam maxime potuerunt.* Rell. etiam Pinc. P2. 4. Col. ∾. sG = *necessario inhaerendum sit.* B = *in fastidio suo.*
sed hoc ipsum testentur = GADE Gr. 𝔗 ... 𝔈2. 𝔐 𝔊ro ... 𝔅o. BV ℭ𝔊 = *sed hoc ipsum testantur.* Pinc. v. l. = *sed hoc ipso testantur.* 𝔏 ... 𝔏4. = *sed hoc ipso testentur.* V(m∾) — *esse* post *onus suum.* G = *quos alii* [cr. ∾] *graves esse.* B — *se* post *sublevatos.* G(s∾) = *sed fixos.*
larga et benigna = VA Pinc. v. l. P3. = *mansuetudini humana large et benigna.* Ort. + *lege larga et benigna.* probat Grut. Col. 𝔈1. = *large et benigna.* BGDE P4. Ort. 𝔗𝔅 𝔈2. ... 𝔅o = *lege et benigna.* Lips. ci. = *humanitate, larga et benigna manu.* G = *praeparent multos.*
ad secundos casus = BGVADE Col. Ort. P4. 𝔗 ... 𝔈2. ℜu ... 𝔅o. P3. = *ad seculos casus.* P2. scribit, quod et *secundos* et *seros* legi possit. Grut. ci. 𝔊ro ... 𝔚1. = *ad sequiores casus.* Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔏4. = *ad sequentes casus.*
7. G = *Nihil tantum.* 𝔗𝔅 = *aeque nocet ab his.* 𝔈2. ... 𝔅o (exc. 𝔏4.) = *aeque hos* contra mstos etiam Gr. (in Col. inter *aeque* et *nos* duae litterae erasae).

mi fluctibus uindicauerit quam semper aliquem incrementis terminum figere. nec fortunae arbitrium desinendi dare, sed ipsos multo quidem citra exempla hortentur consistere. Sic et aliquae cupiditates animum acuent et finitae, non in inmensum incertumque producent. XI. Ad inperfectos et mediocres et male sanos hic meus sermo pertinet, non ad sapientem. Huic non timide nec pedetentim ambulandum est: tanta enim fiducia sui est, ut obuiam fortunae ire non dubitet nec umquam loco illi cessurus sit. nec habet ubi illam timeat, quia non mancipia tantum possessionesque et dignitatem, sed corpus quoque suum et oculos et manum et quicquid cariorem uitam facturum seque ipsum inter precaria numerat uiuitque ut commodatus sibi et reposcentibus
2 sine tristitia redditurus. Nec ideo uilis est sibi, quia scit se suum non esse: sed omnia tam diligenter faciet, tam circumspecte quam religiosus homo sanctusque solet tueri fidei com-

E — *incrementis*. E + *dare desinendi dare*. G = *desiendi dare*.

sed ipsos = BmGADE P3. 4. 𝔐. V Ort. 𝔗 ... 𝔅o (exc. 𝔐) + *sed se ipsos*. Col. P2. = *dare se ipsos*.

multo quidem citra exempla hortentur consistere = BAD P2. 4. Col. Ort. (P2. = *ortentur*. mCol. = *extrema*). G = *multo quidem citra exempla ortirentur consistere*. V𝔗𝔅 = *quidem multos citra exempla hortentur consistere*. E = *multo quidem circa exempla hortentur consistere*. P3. = ∾ *hortetur consistere*. ℭ1. = *quidem ultro citra exempla hortentur consistere*. ℭ2. ... 𝔊 = *quidem ultro citra extrema hortentur consistere*. 𝔐 = , *et quidem ultro, citra extrema consistere*. 𝔏 ... 𝔅o = *multo quidem citra extrema hortentur consistere*. D = *aliquem cupiditates*.

et finitae = BGVAD Gr. 𝔗 ... ℭ2. 𝔅2. (𝔅2. = *et finitae non*). Ex. Fac. et Prim. 𝔊 ... ℜu 𝔅o = *sed finitae*. E = *acuerint non in imm*. V(m∾) P2. 4. Ort. — *in* ante *inmensum*.

Cap. XI.

mD P2. 𝔗 ... 𝔊 (mmℭ1. 2. ∾) = *Ad imperitos et mediocres*. Cod. Lips. + *Ad imperitos imperfectos*. Rell. etiam P3. 4. Col. Ort. ∾. V = *et pedetentim*. E = *nec prodementi ambulandum est*. Trist. = *fiducia animi est*. V = *obviam ire fortunae*. D (cr. ∾) = *non dubitent*. V = *cessurus est*. Anic. = *nec habent ubi*. G(n.) + *non in mancipia tantum*. ℭ1. ... 𝔐 — *et manum* contra mstos etiam Gr.

et quicquid cariorem vitam facturum seque ipsum = P4 𝔅2. DE ℭ1. ... ℜu 𝔅o + *et* [D p.m. — *et*] *quicquid est cariorem vitam facturum seque ipsum*. Germ. = *et si quid cariorem*. BGA P3. = *et quicquid cariorem* [B = *cariem*] *vitam facturus eque* [A = *aeque*] *ipsum*. V Ort. = *et quicquid cariorem vitam facturum eque se ipsum*. P2. = *et quicquid chariorem vitam facit saepe se ipsum*. Grut. hanc scripturam putat vero proximam. Col. = *et quicquid cariorem vitam facit seque ipsum*. 𝔗𝔅 = *et quicquid charius est in vita: facturus saepe ipsum*. Anic. = *numeret vivatque*. 𝔐 — *ut* ante *commodatus* contra mstos etiam Gr. D (m∾) — *sibi ... redditurus*. Ort. + *reposcentibus se*.

2. *Nec ideo vilis est sibi* = GAD. B — *est*. V — *sibi*. E = *Nec ideo vilis est tibi*. 𝔗𝔅 = *Nec ideo est vilis quia*. ℭ1. ... 𝔅o = *Nec ideo est vilis sibi*. V = *quam religiosus homo tueri solet*. Etiam P3. — *sanctusque*. quod Grut. suspectum habet. BG

missa. Quandocumque autem reddere iubebitur, non queretur
cum fortuna, sed dicet: Gratias ago pro eo quod possedi habui-
que. Magna quidem res tuas mercede colui, sed quia imperas,
do, cedo gratus libensque. si quid habere me tui uolueris, et-
iam nunc seruabo: si aliud placet, ego uero factum signatum-
que argentum, domum familiamque meam reddo, restituo.
Adpellauerit natura quae prior nobis credidit, et huic dicemus: 3
Recipe animum meliorem quam dedisti. non tergiuersor nec
refugio. paratum habes a uolente quod non sentienti dedisti:
aufer. Reuerti unde ueneris quid graue est? male uiuet quis-
quis nesciet bene mori. Huic itaque primum rei pretium detra-
hendum est et spiritus in seruilia numerandus. *Gladiatores,* ut
ait Cicero, *inuisos habemus, si omni modo uitam inpetrare
cupiunt: fauemus, si contemptum eius prae se ferunt.* Idem
euenire nobis scias: saepe enim causa moriendi est timide mori.
Fortuna illa quae ludos sibi facit, Quo, inquit, te reseruem, 4
malum et trepidum animal? eo magis conuolneraberis et confo-
dieris, quia nescis praebere iugulum. At tu et uiues diutius et
morieris expeditius qui ferrum non subducta ceruice nec mani-
bus oppositis, sed animose recipis. Qui mortem timebit nihil

(cr.∾) D(m∾) E P2. 4. 𝔗 . . . 𝔈2. = *solet intueri.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. Col. Ort. ∾. BGD (cr.∾) E 𝔗𝔚 = *reddere videbitur.* G = *non conqueretur.* A = *sed dicit.* V = *possedi et habui.* G = *res suas mercede.*

sed quia imperas, do, cedo = V. BA P3. + *sed quia illa imperas, do cedo.* GDE P2. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. + *sed quia imperas illa* [sG = *illas*] *do cedo.* P4. 𝔈2. . . . 𝔊 + *sed quia imperas; illas do, cedo.* 𝔐 . . . 𝔅o — *do.* V = *gratus et libens.* V = *me tui habere.* G = *habere metus volueris.* 𝔗 . . . 𝔏 𝔍u = *me tu volueris* contra mstos etiam P4. Iur. P3. = *me cui volueris.* mG + *nunc si aliud placet.* E Ort. + *Et nunc si aliud placet.* D (cr. ∾) = *Et nunc si alide placet.* P4. + *etiamnunc si aliud placet.* A = *ego vero facit signatumque.* BGVDE Col. P2. 3. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *ego vero faciam : signatumque.* P4. = *ego non faciam signatam argentum.* GD (m ∾) E — *reddo* ante *restituo.*

3. DE + *Si appellaverit.* P2. = *Appellavit.* P4. = *appellaret.* G = *naturam.* D(cr.∾)E = *natura quoque.* A (cr. ∾) = *quae prius,* 𝔈1. 2. = *animo meliore* contra mstos etiam Pinc. Gr. GE = *non sentiente.* DE = *male vivit.*

in servitia numerandus = BGV ADE Gr. bonus Lips. 𝔗𝔚. 𝔈1. . . . 𝔏4. ℜu 𝔚2. = *inter servilia numerandus.* Lips. ci. 𝔊ro . . . 𝔚1. 𝔅o = *inter vilia numerandus.*

ut ait Cicero = A. BGVDE 𝔗 . . . 𝔅o — *ut.* Vid. Cic. pro Mil. 34, 92. V = *si omnino vitam.* G (s∾) = *impetrari.* D (m∾) E = *fovemus.* sGV = *contemptum sui.* G = *praeferunt.* V = *prae se ferant.* V = *nobis evenire.*

4. BG = *eo magis vulneraberis.* E = *quia nescit* ∾. *Ac tu.* 𝔗 . . . 𝔊 — *At tu et.* P4. — *et* ante *vives.* Rell. etiam Boug. Pinc. Gr. ∾. B = *expeditus.* G(cr.∾) = *nec manibus opponis.* B = *animose recipitis.* G = *mortem timebis.*

umquam pro homine uiuo faciet: at qui sciat hoc sibi cum conciperetur statim condictum uiuet ad formulam et simul illud quoque eodem animi robore praestabit, ne quid ex iis quae eueniunt subitum sit. Quicquid enim fieri potest, quasi futurum sit, prospiciendo malorum omnium inpetus molliet: qui ad praeparatos exspectantesque nihil adferunt noui, securis et beata tantum spectantibus graues ueniunt. Morbus enim, captiuitas, ruina, ignis, nihil horum repentinum est. Sciebam in quam tumultuosum me contubernium natura clusisset: totiens in uicinia mea conclamatum est, totiens praeter limen inmaturas exsequias fax cereusque praecessit. saepe a latere ruentis aedificii fragor sonuit. multos ex iis quos forum, curia, sermo mecum contraxerat nox abstulit et iunctas ad sodalitium manus capulus inter-

𝔐 — *homine* ante *vivo* contra mstos etiam Gr. V unus cod. Lips. = *vilius faciet*. Lips. ci. = *vivus faciet*. AD (cr. ∾) E(n.) = *vilio faciet*.

at qui sciat hoc sibi = BAmD. V = *atque scias hoc sibi*. G = *at qui fiat hoc sibi*. mG = *at qui sciet hoc sibi*. D = *atque scit hoc sibi*. 𝔗𝔅 = *At qui sciet hoc cum* om. *sibi*. E𝔊1. . . . 𝔅o = *at qui scit hoc sibi*. Lips. ci. = *statum:* refutatur a Gron. V = *statim conditum*. G (s∾) = *praestabis*.

quid ex iis = A. BGDE = *quid ex hiis*. V𝔗 . . . 𝔅o = *quid ex his*. V = *quae evenerint*.

5. G = *Quid enim sit fieri potest*. BG (s.m.) ADE 𝔗𝔅 + *si fieri potest*. V = *Quicquid sibi fieri potest*.

quasi futurum sit = BGADE. V 𝔗 . . . 𝔅o — *sit*. D(cr. ∾) = *prospitio*. GD(m∾) = *malorum hominum impetum*. E = *malorum impetum*. sGV = *nihil affertur*. E = *expectantibus*.

graves veniunt = A. V = *gravia veniunt*. BGDE 𝔗 . . . 𝔅o = *graves eveniunt*. V — *enim* post *Morbus*. Ort. = *Morbi, captivitas, ruina*. E — *Morbus enim*. Col. = *Mors* [an potius *Morbus*?] *et captivitas*. AP2. 3. = *Morbus est captivitas*. 𝔊1. 2. = *Morbus et captivitas*. BGD Pinc. v. l. P4. ∾. V = *Sciebam inquam* [= P3. Ort.] *in tumultuosum contubernium me naturam inclusisse*. Col. = *Sciebam inquam sapiens*. G (cr. ∾) = *clusis*. Pall. Ort. = *clusisse*. Col. = *elusisse*. 𝔗 . . . 𝔐 = *duxisset*. Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. ∾. D (cr. ∾) E = *in vicina mea*. G = *exclamatum est*. V = *conclamatum esse immaturas exequias praeter limen*. P2. 𝔗 . . . 𝔊2. = *prope limen*. Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G = *fas cereusque*. B = *fax cerẽsque*. V = *cereusque praecesserunt*.

saepe a latere ruentis = A. B GVDE Gr. = *saepe alterius ruentis*. 𝔗 . . . 𝔅o = *saepe altius ruentis*. V = *insonuit fragor*.

ex iis quos = A. BGVDE 𝔗 . . . 𝔅o = *ex his* [*hiis*] *quos* (𝔗 . . . 𝔊2. = *quorum forum* contra mstos etiam Pinc. Gr.). G = *nos abstulit*.

et iunctas ad sodalitium manus capulus interscidit. Ita scribendum videtur. A = *et iunctas ad sodalium manus copuatas* [cr. *copulatas*] *interscidit*. Lips. in ora unius libri invenit *Capulus*. B = *et vinctas ad sodalium manus copulatas interscidit*. G = *et vinctas ad sodalium manus copulatas intercidit*. V = *et vinctas ad sodalium manus intercidit*. D = *et iunctas ad sodalium manus copulas intersidit* [hoc cr. ∾]. *Mirer*. E = *et iunctas ad sodalium manus copulatus intersidit*. P2. = *et vi-*

scidit. Mirer ad me aliquando pericula accessisse quae circa me semper errauerint? Magna pars hominum est quae nauigatura de tempestate non cogitat. Numquam me in bona re mali pudebit auctoris. Publius tragicis comicisque uehementior ingeniis quotiens mimicas ineptias et uerba ad summam caueam spectantia reliquit, inter multa alia cothurno, non tantum sipario fortiora et hoc ait: 6

Cuiuis potest accidere quod cuiquam potest.

Hoc si quis in medullas demiserit et omnia aliena mala quorum ingens cotidie copia est sic adspexerit, tamquam liberum illis et ad se iter sit: multo ante se armabit quam petatur. Sero animus ad periculorum patientiam post pericula instruitur. Non putaui hoc futurum: et umquam tu hoc eventurum credidisses? Quare autem non? Quae sunt diuitiae quas non egestas et fa- 7

ctas ad sodalium manus copulatas inters. P3. = *evincas sodalium manus cop. intersc.* P4. = *et vinctos ad sodalium manus copul. intercidit.* Col. = *et iunctas ad sodalium manus copulatasque intercidit.* Ort. = *et vinctas ad sodalium manus copulatasque intercidit.* 𝔗𝔅 = *et victas ad sodalium manus copulatas intercidit.* 𝔈1. = *et ad sodalitium manus copulatas intercidit.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *et vinctas ad sodalitium manus copulatas intercidit.* Lips. ci. = *et vincta ad sodalitium manu, copulatus intercidit.*

6. *Mirer ad me aliquando* = BG (s.m.) VAD. 𝔐 . . . 𝔅o = *Mirer aliquando ad me* (etiam Bong. Pinc. v. l. = *Mirer*). G = *minor ad me aliquando.* E = *Miror ad me aliquando.* 𝔗 . . . 𝔖 = *Miror aliquando ad me* (etiam Pall. Col. = *Miror*). Ort. = *amor ad me aliquando.*

erraverint = BGVADE 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔅o = *erraverunt.* G — *de* ante *tempestate.*

in bona re = DE P4. 𝔈1. . . . 𝔅o. BGA P2. 3. Col. Ort. 𝔗𝔅 — *re.* Vm Ort. = *in bono.* G = *Publicus* [hoc cr. ∾] *gragitis inimicitiisque vehementior.* D = *Publicus tragitis* [haec cr. ∾] *comitiisque vehementior.* E = *Publicus tragicis comiciisque veh.* B = *nimiciisque veh.* BG 𝔗𝔅 = *quotiens inimicitias ineptias.* DE = *quotiens inimicas ineptias.* VA ∾. V(m∾) — *alia post multa.* G(s∾) = *coturtio.* A = *coturno.* D = *conturno.* E = *concurro non tamen sipario.* G (s∾) = *siparo fortiora.* D(cr. ∾) = *siparior fort.* P4. Col. = *sed pario fort.* Ort. 𝔗𝔅 = *si paris fortiora.* 𝔈1. — *sipario.* 𝔈2. . . . 𝔖 = *sipariis fort.* Rell. etiam Bong. Pinc. v. l. P2. 3. ∾. GDE = *Cui vix potest.* V = *Cuique potest.*

7. E — *in medullas demiserit.* G = *mala aliena.* V = *alia mala.* V = *copia cotidie.*

liberum illis = GVADE. B𝔗 . . . 𝔅o = *illis liberum.* G(cr. ∾)E = *ad se intersit.* V = *quam ante se armabit.* G = *amabit.* GE = *ad pericula.*

et umquam tu hoc eventurum credidisses? = BGAmD. Bong. = *et numquam hoc tu eventurum credidisses.* VP2. Col. 𝔗𝔅 = *numquam tu hoc eventurum credidisses.* adiecta interrogatione hoc admittendum putat Grut. P3. 4. = *et nunquam hoc* [P4. *hic*] *eventurum credidisses.* D Ort. = *et nunquam hoc eventurum credidissem.* E = *et hoc nunquam eventurum credidissem.* Grut. ci. = *et unquam hoc eventurum credidisses?* 𝔈1. . . . 𝔅o = *nunquam hoc eventurum*

mes et mendicitas a tergo sequatur? Quae dignitas cuius non
praetextam et augurale et lora patricia sordes comitentur et ex-
8 portatio, notae et mille maculae et extrema contemptio? Quod
regnum est cui non parata sit ruina et proculcatio et dominus et
carnifex? nec magnis ista interuallis diuisa, sed horae momen-
tum interest inter solium et aliena genua. Scito ergo omnem
condicionem uersabilem esse et quicquid in ullum incurrit posse
in te quoque incurrere. Locuples es? numquid diuitior Pom-
peio? cui cum Caius uetus cognatus, hospes nouus, aperuisset
Caesaris domum, ut suam cluderet, defuit panis, aqua. cum
tot flumina possideret in suo orientia, in suo cadentia, mendi-
cauit stillicidia. fame ac siti periit in palatio cognati, dum illi
9 heres publicum funus esurienti locat. Honoribus summis fun-
ctus es? numquid aut tam magnis aut tam insperatis aut tam
uniuersis quam Seianus? Quo die illum senatus deduxerat po-
pulus in frusta diuisit. in quem quicquid congeri poterat di ho-

credidissem. 𝔗𝔚 = *cuius non praetextura.* 𝔊l. = *protextam.* GE P2. 4. Ort. = *praetextam et angulare.* B = *pr. et angularem.* D (m∾) = *pr. et angurale.* Col. = *pr. et auginale.* 𝔗𝔚 = *augulare.* P4. = *et loca prĩa* (quod poteris interpretari et *prima* et *patria*). 𝔗𝔚 = *lora: et primitia.* m𝔊2. = *lora primitia.* Plerique veteres libri Mur. 𝔐 — *lora.* Mss. etiam P2. 3. Col. Ort. ∾. 𝔗 . . . 𝔚o + *et sordes* contra mstos etiam Bong. G(cr. ∾) = *conmittentur.* B = *comittentur.* Lips. ci. = *et exsputatio*, contemptus extremi signum. 𝔐 . . . 𝔚o + *et notae* contra mstos. A = *et millae.* E = *et nulle.* GV Anic. 𝔗 = *et extrema contentio* (𝔚 𝔊1. = *contẽtio*).

8. Bong. — *est* post *regnum.* G = *ruina parata sit et procultatio.* V = *et conculcatio.* BGDE P4. = *inter solum* [mD ∾] *et aliena genua.* P2. = *in solium et aliena genua.* Col. + *et inter solium et al. g.* 𝔗 . . . 𝔊 = *inter solum* [mD =] *et aulam ingenuam.* VA Bong. Pinc. v. l. P3. Ort. ∾. GV = *in illum incurrit.* V = *posse quoque in te.* E = *posset in te occurrere.* BGV = *locuplex es.*

divitior = BGADE P4. Col. V (P2. 3. Ort.) 𝔗 . . . 𝔚o = *ditior.* P4. Col. = *Pompeyo.* Mur. ci. = *Ptolemaeo* atque intelligit Iubae filium, Caligulae consobriuum. B𝔗𝔚 = *cui cum gravis vetus cogn.* P2. = *cui gravis vetus cogn.* 𝔊1. . . . 𝔊 = *Granius vetus cogn.* 𝔐 — *Caius.* V Bong. P3. 4. Col. Ort. = *Gaius.* Rell. etiam Pinc. v. l. ∾. D (cr. ∾) E = *appuruisset Caesaris domum.* Cod. Lips. = *et suam.* GVDE 𝔗 . . . 𝔊 = *ut suam clauderet.* VA Bong. ∾.

panis, aqua = BVA (A s. m. = *aquã*). GsVDE 𝔗 . . . 𝔚o + *panis et aqua.* V + *etiam cum tot.*

in suo orientia, in suo cadentia = mGA Bong. BG 𝔗𝔚 — *in suo orientia.* VDE 𝔊1. . . . 𝔏4. + *in suo orientia et in suo c.* 𝔊ro . . . 𝔚o = *et suo cad.* om. *in.* BADE Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *in palatio cognata.* P4. = *congnata.* P2. 3. = *cõgrata.* GV Bong. Pinc. v. l. ∾. B = *exurienti.*

9. BGD(cr. ∾) E 𝔗 . . . 𝔊1. = *functus est.* B = *tam magnus.* E = *imperatis.* V = *senatus duxerat.* BGVmADE 𝔗𝔚 = *in frustra divisit* (A ∾). B = *in que quicquid congeri poteras.* E = *Dũ hominesque.*

minesque contulerant ex eo nihil superfuit quod carnifex traberet. Rex es? non ad Croesum te mittam qui rogum suum et escendit iussus et exstingui uidit factus non regno tantum, sed etiam morti suae superstes. non ad Iugurtham quem populus Romanus intra annum quam timuerat spectauit. Ptolemaeum 10
Africae regem, Armeniae Mithridaten inter Caianas custodias uidimus: alter in exilium missus est, alter ut meliore fide mitteretur, optabat. In tanta rerum sursum ac deorsum euntium uersatione si non quicquid fieri potest pro futuro habes, das in te uires rebus aduersis quas infregit quisquis prior uidit. Pro- 11
ximum ab his erit, ne aut in superuacuis aut ex superuacuo laboremus, id est, ne aut quae non possumus consequi concupiscamus aut adepti uanitatem cupiditatium nostrarum sero post

A (cr.∾) = *homines qui*. G (cr.∾) V(cr.∾) D(cr.∾) E 𝔗 . . . 𝔊1. = *nihil superfluit*. G(cr.∾) = *Rex est. non aresuit te mittam*. V = *non te tantum mittam ad Croesum*. D(del.) E + *qui in rogum suum*. P4. = *qui in regnum suum*. 𝔗𝔅 = *qui regnum suum*.

et escendit iussus et exstingui vidit = A Bong. ex Cui. 𝔐 . . . 𝔑u𝔅o (ed. Par. a. 1613. = *ascendit*). probat Bong. BVDE Pinc. v. l. P2. 3. Col. 𝔗 . . . 𝔊 = *et* [P2. 𝔗 . . . 𝔊 — *et*] *descendit* [mD = *excendit*] *iussus et* [E — *et*] *exstingui vidit*. G P4. = *et descendi rursus* [mG = *iussus*] *et extingui vidit*. Ort. = *et accendi rursus et extingui vidit*. probat Lips. et distinguit: *et accendi, rursus et*. Pinc. ci. Bong. = *et incendi vivus et extingui vidit*. Grut. ci. 𝔅2. = *et accendi vivus et exstingui vidit*. non displicet Lipsio. P2. = *factus non tantum rogo*. Bong. — *sed* ante *etiam morti*. B = *mortis suae*. D — *suae*. G = *non ad virgulta* [m∾] *quem preest intra annum*. B = *non ad virgurtam quem p. R. innū*. E (n.) = *non ad Iug. quam pop. Rom. atrium quo innuerat*. BGmD 𝔗 . . . 𝔊1. = *quem timuerat*. V = *quem tenuerat* (m *timuerat*). Dm 𝔊1. = *quo timuerat*. A ∾.

10. G = *Ptholomeum*. V = *Tolom* (eum s.m.). DE = *Tholomeum*. mA = *ptolomeum*.

Mithridaten = A. B = *methridanten*. G = *mitridathen*. D = *metlidaten*. E = *metridatē*. V 𝔗 . . . 𝔅o = *Mithridatem*. G = *inter gayanas custodias*.

ut meliore fide mitteretur = GAD 𝔊2. . . . 𝔐. B = *ut meliore fide niteretur*. 𝔗 . . . 𝔊1. m𝔊2. (m𝔊1. ∾) = *ut meliore fide uteretur*. V = *fide meliore ut mitteretur*. E = *in meliorem fidem mitteret*. 𝔏 . . . 𝔅o = *ut meliori f. m.* V = *et deorsum*. sE = *ac deorsum redeuntium*. P2. Col. — *euntium*. Ort. = *tergiversatione*. E (s.m.) — *si non*. 𝔗𝔅 = *sive quicquid*. G = *fieri potes*. A = *profutura habes*. E = *profuturo*.

11. GDE = *ab eis erit*. V = *ab iis erit*. BA 𝔗 . . . 𝔅o ∾. A = *aut in supervacuis aut ex upervacuo* (*s* postea deletum). mA = *In supervacuo. scilicet. supervacuo*. BGDE P2. 4. 𝔗 . . . 𝔊1. — *aut* ante *ex superv*. V — *aut ex supervacuo*. P3. = *in supervacuis aut in supervacuo*. Col. Ort. ∾. VAmD Col. P4. 𝔗 . . . 𝔊1. = *ne quae aut non possumus* (𝔗 . . . 𝔊1. = *Idem*). BGDE P2. = *neque aut non poss.* (P2. = *Idem*). P3. = *idem ne quum non poss.* Ort. = *ne quod aut non poss.*

vanitatem cupiditatium = A. BGVDE = *vanitatem cupiditatum*. 𝔗𝔅 = *cupiditatem vanitatum*. 𝔊1. . . . 𝔅o = *cupiditatum vanitatem*.

multum pudorem intellegamus. id est, ne aut labor inritus sit sine effectu aut effectus labore indignus. Fere enim ex his tristitia sequitur, si aut non successit aut successus pudet. XII. Circumcidenda concursatio qualis est magnae parti hominum domos et theatra et fora pererrantium. Alienis se negotiis offerunt semper aliquid agentibus similes. Horum si aliquem exeuntem e domo interrogaueris, Quo tu? quid cogitas? respondebit tibi, Non mehercules scio: sed aliquos uidebo, aliquid agam. Siue proposito uagantur quaerentes negotia nec quae destinauerunt agunt, sed in quae incurrerunt. Inconsultus illis uanusque cursus est qualis formicis per arbusta repentibus. quae
2 in summum cacumen, deinde in imum inanes aguntur. His plerique similem uitam agunt quorum non inmerito quis inquietam inertiam dixerit. Quorumdam quasi ad incendium currentium misereris: usque eo inpellunt obuios et se aliosque praecipitant, cum interim cucurrerunt aut salutaturi aliquem non resalutaturum aut funus ignoti hominis prosecuturi aut iudicium saepe litigantis aut sponsalia saepe nubentis et lecticam adsectati quibus-

Bong. Pinc. v. l. — *id est* ante *ne aut labor*. P2. 3. = *Idem ne aut labor*. Rell. etiam P4. Col. Ort. ∾.

sit sine effectu = BGVADE Ort. P2. — *sine effectu*. P3. 4. Col. 𝔗 . . . 𝔅o = *sine effectu sit*. E = *tristia sequitur*.

Cap. XII.

𝔗 . . . 𝔊 praescribunt: *De vagationibus contra propositum*. G = *Circumcidentia concursatio*. E = *Circumdenda est concursatio*. DE (s.m.) 𝔗 . . . 𝔅o + *Circumcidenda est conc*. BVA Bong. ∾. V = *et forum*.

e domo = BGA P3. Col. VDE P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *de domo*. 𝔐 . . . 𝔏4. — *e*. BA = *Quo-tũ*. A(s.m.) = *Quo tum*. Pinc. v. l. = *Quid cogitas respondebit tibi?* Non improbat Grut.

Non mehercules = VA. B = *Nonne hercules*. G(DE) 𝔗 . . . 𝔅o = *Non mehercule*. BA 𝔗𝔅 = *neque destinaverunt* (𝔗𝔅 = *quid agant*). DE = *non que destinaverunt*. G = *se in quae*. E = *incurrerent*. G = *illis manusque*. D = *quasi formicis*. B + *et deinde*. V = *et inde*.

2. B = *vitam aguntur*. G = *dixerit inquietam inertiam*. A = *inquietam ineritam* (sA = *inmeritam*). B = *inquietam immerita*. V = *quietem immeritam*. P3. 4. Col. = *inquietam immeritam*. DE = *inquietam et immeritam*. P2. = *inquietam et immerita*. Ort. — *inertiam*. 𝔗 . . . 𝔅o ∾.

cucurrerunt = BGADE ex. Franc. P3. Col. Ort. V 𝔊2. = *concurrerint*. P2. 𝔗 . . . 𝔊1. = *concurrerunt*. P4. = *occurrerunt*. 𝔊 . . . 𝔅o = *cucurrerint*. G(s∾)E = *aut salutari*. G = *non salutaturum*. V + *aut ignominiam funusque*. G(s∾) = *ignoti homines*. V = *saepe aut ad iudicium*. mG = *indicõ*. Ex. Fac. et Prim. P3. Col. = *saepe aut iudicium litigantis*. 𝔗𝔅 = *aut saepe iudicium litigantis*. GVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔊2. + *aut ad sponsalia*. Fortasse erit scribendum: *aut ad iudicium s. l. aut ad sponsalia s. n.* Sed B ex. Fac. et Prim. ∾. P3. = *nubentium*. BV = *et leticam*. G (m∾) = *et leticiam*. P2. 4. Ort. = *et laetitiam*. EP4. = *assectanti*. Col. = *sectati*.

dam locis etiam tulerunt. deinde domum cum superuacua red-
euntes lassitudine iurant nescisse se ipsos quare exierint, ubi
fuerint, postero die erraturi per eadem illa uestigia. Omnis ita-
que labor aliquo referatur, aliquo respiciat. Non industria, in- 3
quietos et insanos falsae rerum imagines agitant: nam ne illi
quidem sine aliqua spe mouentur, proritat illos alicuius rei spe-
cies cuius uanitatem capta mens non coarguit. Eodem modo
unumquemque ex his qui ad augendam turbam exeunt inanes et
leues causae per urbem circumducunt nihilque habentem in quod
laboret lux orta expellit. et cum multorum frustra liminibus il-
lisus nomenculatores persalutauit, a multis exclusus neminem ex
omnibus difficilius domi quam se conuenit. Ex hoc malo depen- 4
det illud teterrimum uitium, auscultatio et publicorum secreto-
rumque inquisitio et multarum rerum scientia quae nec tuto nar-
rantur nec tuto audiuntur. Hoc secutum puto Democritum ita
coepisse, *Qui tranquille uolet uiuere nec priuatim agat
multa nec publice,* ad superuacua scilicet referentem. Nam

etiam tulerunt = BGA P2. 3. Col. Ort. VDE + *etiam se tulerunt.* P4. = *locis se tulerunt.* 𝔗...𝔈1. = *et in se contulerint.* 𝔈2.... 𝔅o = *et ipsi tulerint.* GD(m∾) E — *cum* post *domum.* BG(cr.∾) AD(cr.∾) E = *redeuntis.* G(m∾) — *lassitudine.* E — *se ipsos.*

exierint = A(s.m.) D(s.m.) 𝔈1.... 𝔅o. A = *exierent.* BGVDE = *exierunt.* 𝔗𝔅 — *exierint.* VDE = *ubi fuerunt.* V = *aliquo respiciat aliquo referatur.*

3. G = *Nam industria.* Col. = *Num industria.*

inquietos et insanos falsae rerum = BA P2. 3. Ort. 𝔗𝔅 𝔊ro...𝔅o. GV DE P4. Col. ex. Franc. 𝔐...𝔏4. + ∾ *sed falsae r.* 𝔈1....𝔖 = *inquietos sed insanos falsae r.* Ex. Fac. et Prim. = *inquietes.* Pinc. ci. = *Inanis industria inquietes, ut insanos falsae r.* BGVADE P2. Col. Ort. 𝔗...𝔈1. = *cuius vanitate.* P3. = *cuius varietate.* P4. = *cuius novitate.* 𝔈2.... 𝔅o ∾. DE 𝔈1. = *ad augendum.* 𝔗...𝔈2. + *et leves etiam causae* contra mstos etiam Gr.

in quod laboret. Ita scribendum. BGVAmD = *in quod labor et.* D = *habentes in quo labor et.* E = *habentes in quod labor et.* 𝔗...𝔈1. = *habentem in quo labor et.* 𝔈2.... 𝔅o = *in quo laboret.* VD(cr.∾) = *frustra luminibus.*

inlisus nomenculatores persalutavit AD(s.m.) Bong. Pinc v. l. P3. 4. Col. 𝔗𝔚. D = *inlisus nomencultatores pers.* E = *in usus nomenculatores pers.* BG 𝔊ro ... 𝔅o = *illisus nomenclatores pers.* V P2. = *inlisus nomen ioculatoris pers.* Ort. = *nomen clariatoris pers.* 𝔈1....𝔏4. = *illisus nomenclator pers.* Lips. ci. = *illisum nomenclator resalutavit.* G = *exclusus nomine ex omnibus.* V = *difficilius domui ex omnibus.* B = *difficilis domi.*

4. sG 𝔗𝔅 = *deprehendet illud.* BG Ort. = *tenerrimum vitium.* V Col. P2. 3. 𝔗...𝔖 = *temerarium vitium.* P4. = *deterrimum vitium.* ADE m𝔈2. 𝔐 ... 𝔅o ∾. V + *et ita coepisse.* V = *nec privatе.* BG + *nec multa.* G(m∾) — *ad supervacua ... et publice.* mG = *ad supervacua se refferat.* V = *ad supervacua se refferentia.* DE = *ad superv. se referens.* P4. = *ad superv. se ferens.* Col. = *ad superv. se referentem.* Ort. = *scilicet referens se.* Pinc. v. l. 𝔊𝔊 = *scilicet*

si necessaria sunt, et priuatim et publice non tantum multa, sed
innumerabilia agenda sunt: ubi uero nullum officium sollemne
nos citat, inhibendae actiones. **XIII.** Nam qui multa agit sae-
pe fortunae potestatem sui facit: quam tutissimum est raro ex-
periri, ceterum semper de illa cogitare et nihil sibi de fide eius
promittere. Nauigabo, nisi si quid inciderit. et praetor fiam,
nisi si quid obstiterit. et negotiatio mihi respondebit, nisi si
2 quid interuenerit. Hoc est quare sapienti nihil contra opinionem
dicamus accidere: non illum casibus hominum excerpimus, sed
erroribus. nec illi omnia ut noluit cedunt, sed ut cogitauit.
inprimis autem cogitauit aliud posse propositis suis resistere.
Necesse est autem leuius ad animum peruenire destitutae cupidi-
tatis dolorem cui successum non utique promiseris. **XIV.** Fa-
ciles etiam nos facere debemus, ne nimis destinatis rebus indul-
geamus. transeamusque in ea in quae nos casus deduxerit nec
mutationes aut consilii aut status pertimescamus, dummodo nos
leuitas, inimicissimum quieti uitium, non excipiat. Nam et per-
tinacia necesse est anxia et misera sit cui fortuna saepe aliquid
extorquet et leuitas multo grauior nusquam se continens. Utrum-
que infestum est tranquillitati, et nihil mutare posse et nihil pati.

referens. 𝔗...𝔊2. = *ad superv. se ferat.* BA Bong. P2. 3. ∾. DE + *innum. sunt agenda sunt.* G — *sollemne.* B = *nos creat.*

inhibendae actiones = BA. GDE + *inhibendae sunt actiones.* V𝔗... 𝔅o + *inh. actiones sunt.*

Cap. XIII.

𝔗...𝔊 praescribunt: *De vanitate fortunae.* A = *fortuna.* DE exx. Pinc. et Franc. 𝔊𝔖 + *cogitare debemus.* Rell. etiam Gr. ∾.

et nihil sibi = BGADE. V — *sibi.* 𝔗...𝔅o = *et sibi nihil.* G = *de eius fide.* E — *eius.* B (s∾) = *qui inciderit.* V — *et* ante *praetor.* D — *si quid* ante *obstiterit.* V — *et* ante *negotiatio.* V — *si* ante *quid intervenerit.*

2. E — *est* post *Hoc.*

excerpimus = BGVAD Anic. Scal. E = *excerbimus.* Tronc. = *excipimus.* 𝔗𝔅 = *expressimus.* 𝔊1. ... 𝔅o = *excepimus.* P2. = *ut voluerit cedunt.* P3. = *at volunt cedunt.* G — *ut* ante *cogitavit.* V = *sed ut cogitat.* V = *inprimis enim cogitat aliquid posse successibus suis resistere.* P2. — *inprimis autem cogitavit.* P2. = *provenire.* P3. = *levius venire animum.* Grut. ci. = *levius ferire animum.* E — *non* ante *utique.* V = *permiseris.* G(s∾) = *promisisis.*

Cap. XIV.

𝔗...𝔊 praescribunt: *De minatione mortis.* B = *Faciles enim vos.* D (cr.∾) E = *ne minus destinatis.* G (cr.∾) = *indulget. Eamus transeamusque.* P4. Ort. + *Eamus transeamusque.* P3. 𝔗...𝔅o = *transeamus* om. *que.* placet Pinciano. Mss. etiam omnis Pinc. v. l. P2. Col. ∾, G = *casus induxerit.* A = *nec mutatione.* BGVADE 𝔗...𝔊1. = *aut consilia.* G(cr.∾) = *aut statim.* E — *nos* ante *levitas.* P2. + *ei cui fortuna.* V = *semper aliquid.* V = *numquam se continens.* Ģ = *infestum et tr.* V — *est.*

Utique animus ab omnibus externis in se reuocandus est. sibi 2
confidat, se gaudeat, sua suspiciat. recedat quantum potest ab alienis et se sibi adplicet, damna non sentiat, etiam aduersa benigne interpretetur. Nuntiato naufragio Zenon noster, cum omnia sua audiret submersa, *Iubet*, inquit, *me fortuna expeditius philosophari.* Minabatur Theodoro philosopho tyrannus mortem et quidem insepultam. *Habes*, inquit, *cur tibi placeas. hemina sanguinis in tua potestate est: nam quod ad sepulturam pertinet, o te ineptum, si putas mea interesse supra terram an infra putrescam.* Kanus Iulius, uir inpri- 3
mis magnus cuius admirationi ne hoc quidem obstat, quod nostro seculo natus est, cum Caio diu altercatus, postquam abeunti Phalaris ille dixit, *Ne forte inepta spe tibi blandiaris, duci te iussi: Gratias*, inquit, *ago, optime princeps.* Quid senserit dubito: multa enim mihi occurrunt. Contumeliosus esse uoluit et ostendere quanta crudelitas esset in qua mors beneficium erat? An exprobrauit illi cotidianam dementiam? agebant enim gratias et quorum liberi occisi et quorum bona ablata erant.

2. G — *in se* post *externis.* DE (n.) + *in se gaudeat.* V 𝔗𝔅 = *sua suscipiat.* GD + *et recedat.* E = *et recedant.* B = *quantumcumque potest.* DE = *et adversa.* G = *interpretatur.*

Zenon = BADE. G = *çenon*, ut solet. V 𝔗 . . . 𝔚o = *Zeno.* P3. = *insepulta.* P2. 4. = *in sepultura.* 𝔗𝔅 = *equidem et sepulturam.* 𝔊1. (m ∾) = *et quidem et sepulturam.* DE + *Sed habes inquit.* B = *cur tibi placet.* G = *vena sanguinis.* D (cr. ∾) E = *En vena sanguis.* Pinc. v. l. P4. Ort. = *En vena sanguinis.* Scal. = *ex vena sanguinis.* Bong. = *hem vena sanguinis.* Rell. etiam P2. 3. Col. ∾ (Col. = *emina*). 𝔗𝔅 = *nam quid ad sepulturam.* 𝔗𝔅 = *o tu ineptum.*

mea interesse = BGAD (s. m.) E Bong. Pall. Col. (s. m.) Ort. Anic. Scal. Tronc. 𝔗 . . . 𝔊1. 𝔚2. DCol. = *me interesse.* 𝔊2. . . . ℜu 𝔚o — *mea.*

3. *Kanus Iulius* = BGAD (s. m.) P3. 4. D = *Kauus Iulius.* VE Bong. P2. Col. 𝔊ro . . . 𝔚o = *Canus Iulius.* Ort. = *Ranus Iulius.* 𝔊1. . . . 𝔖 = *Canius Iulius.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *Canius Iulus.* mD = *De Kario Iulio cum Gaio Cesare.* G = *admiratione hoc quidem.* G = *cum Gaio diu altercaret.* 𝔗 = *altricatus.*

Phalaris = BA ex. Fac. et Prim. P3. Col. ℜu . . . 𝔚o. Bong. = *Palaris.* G = *Fallaris.* VE P2. 4. Ort. 𝔅 . . . 𝔖 = *falleris ille.* D = *fallis ille.* 𝔗 = *phaleris ille.* 𝔐 — *Phalaris.* 𝔏 . . . 𝔚1. = *Falaris.* V = *inepta tibi blandiaris spe.* G (cr. ∾) D (cr. ∾) E 𝔗𝔅 = *inepta sepe.* G = *duci te duxi.* V = *Gratias ago tibi inquit.* 𝔗𝔅 + *optime Imperator vel princeps.*

mihi occurrunt = GVADE. B = *mihi accurrunt.* 𝔗𝔅 = *concurrunt mihi.* 𝔊1. . . . 𝔏o = *occurrunt mihi.* BE = *esse noluit.* V = *esse voluerit.* V + *quanta in eo crudelitas esset.* G = *et probavit illi cotidianam* om. *An.* DE = *Et exprobravit.* D (m ∾) = *Agebat enim gr.* [E =] *et cuius liberi.* G = *bona oblata erant.*

4 An tamquam libertatem libenter accepit? Quicquid est magno animo respondit. Dicet aliquis: Potuit post hoc iubere illum Caius uiuere. Non timuit hoc Canus: nota erat Caii in talibus imperiis fides. Credisne illum decem medios usque ad supplicium dies sine ulla sollicitudine exegisse? uerisimile non est quae uir ille dixerit, quae fecerit, quam in tranquillo fuerit. Ludebat latrunculis, cum centurio agmen periturorum trahens illum quoque excitari iuberet. Uocatus numerauit calculos et sodali suo, *Uide, inquit, ne post mortem meam mentiaris*
5 *te uicisse.* Tum adnuens centurioni, *Testis,* inquit, *eris uno me antecedere.* Lusisse tu Canum illa tabula putas? inlusit. Tristes erant amici talem amissuri uirum. *Quid moesti,* inquit, *estis? Uos quaeritis an inmortales animae sint: ego iam sciam.* nec desiit ueritatem in ipso fine scrutari et ex morte sua quaestionem habere. Prosequebatur illum philosophus suus nec iam procul erat tumulus in quo Caesari deo nostro

4. B = *Antequam libertatem.* D (m∾)E — *An.* V = *libenter acciperet.* E = *Quicquid ergo magno.* V 𝔗 . . . 𝔊 = *Dicit aliquis.* E = *Dicet aliquid.*

Potuit post hoc = BAE. D — *hoc.* G = *post hoc potuit.* V 𝔗 . . . 𝔅o = *Potuit post haec.* G = *Gaius illum.* V (m∾) — *hoc* post *Non timuit.*

Canus = GVAmD P2. 3. Col. 𝔗𝔅 𝔊ro . . . 𝔅o. B = *beanus.* D = *cauus.* P4. = *rarius.* Ort. = *Ranus.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *Canius.* G = *decem medios usque.* D (s∾) E — *ad* ante *supplicium.* V + *si attendas quae vir ille dixerit.* BGDE = *Ludebat laterculis.* V = *Ludebat calculis* (prima syll. in lit.). 𝔗𝔅 = *ludebat cum calculis laterunculis.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *laterunculis.* A ∾. G P2. Ort. = *agmen peritorum.* 𝔗 . . . 𝔊 = *agmen periturum.* Rell. etiam Pinc. v. l. P3. 4. Col. Anic. Scal. Tronc. ∾. 𝔈1. . . . 𝔏4. + *et illum quoque* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. ∾.

excitari iuberet = BVADE Bong. Pinc. v. l. Gr. 𝔗𝔅. 𝔈1. . . . 𝔊 = *citari iuberet.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *citari iubet.* 𝔊ro . . . 𝔅o = *excitari iubet.* G (cr. ∾) = *et sodalia sua.* G = *me post m. m. metiaris.*

5. V = *Tunc annuens.* D (m∾) = *erit.* P4. + *uno me die antecedere.* P3. = *uno me añtecl'o.* P2. = *uno mo antecedere.* Ort. = *uno mero antecedere.* G (s∾) = *Lusisse te.* E Ort. = *luxisse te.* D P2. = *luxisse tu.* GDE = *Kanum.* B = *Kunum.* P4. = *Kaium.* Ort. = *Ranum.* 𝔗𝔅 = *Canii.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *Canium.* VA Bong. P2. 3. Col. 𝔊ro . . . 𝔅o ∾. P2. 𝔗𝔅 𝔈2. = *illa talia putas.* G Ort. = *inclusit.* mG = *allusit.* DE = *inluxit.* B = *admissuri.* BGOrt. — *inquit.* D = *estis inquid vos.* V = *inquit vos estis.* Etiam Gr. 𝔗 . . . 𝔈2. = *estis vos? Quaeritis.* BGDE = *animae sunt.* G = *ego iam fiam. non desiit.*

veritatem in ipso = BGADE. V 𝔗 . . . 𝔅o = *in ipso veritatem.* G = *scruptari.* m𝔈2. 𝔐 . . . 𝔏4. = *et ex more suo* contra mstos etiam Gr. E = *philosophus suum.* Lips. ci. = *philosophus unus.* BGV P2. 𝔗 . . . 𝔈1. — *nec* ante *iam procul.* 𝔈2. = *iam non procul.* ADE Pinc. v. l. P3. 4. Col. Ort. ∾. G (m∾) = *iam protulerat.* mGV = *tumultus in quo.* G = *deo nostro Caesari.* B = *dum nostro Caesari.*

fiebat cotidianum sacrum. Is, *Quid,* inquit, *Cane, nunc cogitas? aut quae tibi mens est? Obseruare,* inquit Canus, *proposui illo uelocissimo momento an sensurus sit animus exire se.* promisitque, si quid explorasset, circumiturum amicos et indicaturum quis esset animarum status. Ecce in media 6
tempestate tranquillitas. ecce animus aeternitate dignus qui fatum suum in argumentum ueri uocat. qui in ultimo illo gradu positus exeuntem animam percunctatur nec usque ad mortem tantum, sed aliquid etiam ex ipsa morte discit: nemo diutius philosophatus. Sed non raptim relinquetur magnus uir et cum cura dicendus. dabimus te in omnem memoriam, clarissimum caput, Caianae cladis magna portio. XV. Sed nihil prodest priuatae tristitiae causas abiecisse. Occupat enim nonnumquam odium generis humani et occurrit tot scelerum felicium turba, cum cogitaueris, quam sit rara simplicitas et quam ignota innocentia et uix umquam, nisi cum expedit, fides, et libidinis lucra damnaque pariter inuisa et ambitio usque eo iam se suis non

V = *colidianum fiebat.*

Is, Quid, inquit = BGVAmD Bong. P2. 4. Col. 𝔅2. DE Pinc. v. l. (Ort.) 𝔈 . . . 𝔑u 𝔅o — *Is.* P3. = *io quidem inquid.* 𝔗𝔅 = *Is inquit: Quid.* 𝔈1. 2. = *inquit, Quid* om. *Is.* BGE = *Kane.* D = *Kaue.* Ort. = *Rane.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *Cani.* Rell, etiam Bong. Pall. Col. ∾. B P2. = *non cogitas.* B = *aut quem times observare.* G P2. 𝔗𝔅 = *aut quae times? observare.* mGV (cr. ∾) P3. = *aut quae timens es? observare.* BGD (s.m.) E P4. = *Kanus.* D = *Kauus.* Ort. = *Ranus.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *Canius.* Rell. etiam P2. 3. Col. ∾. A = *an sensus sit.* V(m∾) — *sit.* mGV 𝔗𝔅 = *animus exuere se.* G = *si quis explorasset.* G (cr. ∾ ead. m.) = *animorum status.*

6. BG𝔗𝔅 = *qui factum suum,* G(m∾) — *percunctatur.* 𝔐 . . . 𝔅o = *percontatur* contra mstos, VCol, — *ex* ante *ipsa.* BGsVDE P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *in ipsa morte.* A Bong. P3. ∾.

philosophatus = AmD 𝔗 . . . 𝔅o (exc. 𝔖𝔊). BGVDE Pinc. v. l. Gr. 𝔖𝔊 = *philosophatur.* V = *si non raptim relinquatur.* G = *discendus.* E = *in communem memoriam.* D (cr. ∾) = *carissimum.* E — *clarissimum.*

Cap. XV.

Quaedam exx. Pinc. Col. = *adiecisse.* B = *nonunquam.* 𝔑 . . . 𝔅 = *et odium tot scelerum.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *et circumcurrit* contra mstos etiam Bong. Pinc. v. l. Gr. P2. Ort. 𝔑 . . . 𝔈1. = *scelerum infelicium.* G = *cum cogitaverunt.* 𝔑 . . . 𝔈1. (m𝔈1. ∾) = *quam sit rara felicitas.* 𝔈2. . . . 𝔐 (m𝔈2. ∾) = *quam sit rara integritas* contra mstos etiam Gr. Anic. Scal.

et quam ignota = BGVAD Gr. 𝔑. E + *et et quam ignota.* 𝔗 . . . 𝔅o — *et.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *et vix umquam est ubi* [𝔈1. = *est nisi cum*] *expedit fides: sed libidinis.* 𝔈2. = *ut vix umquam est nisi cum exp. f. sed l.* P2. = *et vix nunquam ubi expedit fides.* Col. = *ubi cum expedit.* P3. — *libidinis.* Mss. etiam Pinc. P4. Ort. ∾. E — *damnaque.* V + *et quam sit ambitio.* E = *Et ambitiosusque Eo quod iam.*

continens terminis, ut per turpitudinem splendeat. Agitur animus in noctem et uelut euersis uirtutibus quas nec sperare licet
2 nec habere prodest tenebrae oboriuntur. In hoc itaque flectendi sumus, ut omnia uolgi uitia non inuisa nobis, sed ridicula uideantur et Democritum potius imitemur quam Heraclitum. Hic enim quotiens in publicum processerat flebat, ille ridebat. huic omnia quae agimus miseriae, illi ineptiae uidebantur. Eleuanda ergo omnia et facili animo ferenda. humanius est deridere ui-
3 tam quam deplorare. Adice quod de humano quoque genere melius meretur qui ridet illud quam qui luget. Ille et spei bonae aliquid relinquit: hic autem stulte deflet quae corrigi posse desperat. et uniuersa contemplatus maioris animi est qui risum non tenet quam qui lacrimas, quando leuissimum adfectum animi mouet et nihil magnum, nihil seuerum, ne serium quidem ex tanto paratu putat. Singula propter quae laeti ac tristes sumus sibi quisque proponat et sciet uerum esse quod Bion dixit, *Omnia hominum negotia similia initiis esse nec uitam illo-*
4 *rum magis sanctam aut seueram esse quam conceptum.* Sed

i

G = *ag animus.* 𝔑 ... 𝔅 = *animus innocentis et velut.* Germ. = *animum innocentis.* 𝔑 ... 𝔈2. = *non sperare licet non habere* contra mstos etiam Pinc. Gr. D (cr. ∾) E = *quas nec superure licet.* G(m∾) = *tenebrae obruuntur.* 𝔑 ... 𝔈1. = *tenebrae oriuntur.*

2. B = *non inusa nobis.* BG = *quam eradium.* V = *quam heracliũ.* G(m∾) — *ille ridebat.* BG = *Elevando ergo omnia.* B(s∾) = *humanus est.*

3. E = *Adice nunc quod humano.* V = *Adice q 3 de humano.* G = *te humano.* Ex. Pinc. 𝔖 ... 𝔏4. — *et* ante *spei bonae.* Anic. Scal. = *Ille enim spei b.* Tronc. = *ille etiam spei b.* Mss. etiam Gr. ∾.

hic autem stulte = BGVDE 𝔑 ... 𝔐. A = *hic aut stulte.* 𝔏 ... 𝔅o = *hic tamen stulte.* G = *ante levissimum.* VmD = *quoniam* [V = *qm̃*] *levissimum.* BG = *animi affectum.*

ne serium quidem = 𝔈2. ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔅o = *nec serium q.* 𝔑 ... 𝔅 = *vel miserum q.* BGVAmDE Bong. 𝔈1. = *ne miserum q.* D — *ne serium.* Gr. = *nec miserum q.*

ex tanto paratu = BG (s.m.) VA P2. 3. Col. 𝔑 ... 𝔅. G = *ex tanto paratum.* sG = *ex toto paratu.* D E P4. Ort. 𝔈1. ... 𝔅o = *ex tanto apparatu.* V = *laeti tristesque.* G 𝔑 ... 𝔅 — *sibi* ante *quisque.*

et sciet = VADE P2. 3. Col. Ort. 𝔑 ... 𝔅 𝔅2. GP4. = *et fiet.* B 𝔈1. ... 𝔑u 𝔅o = *et sciut.* B = *negotia similaria.* V = *negotia simillima.*

initiis esse = BADE Bong. nonn. exx. Pinc. P2. 3. Col. cod. Lips. 𝔐 ... 𝔅1. GV = *vitiis esse.* Alia exx. Pinc. = *miciis esse.* P4. = *similia nutis esse.* Ort. = *similia ūnciis esse.* 𝔑 ... 𝔊 = *similia nuptiis esse.* Piuc. ci. = *similia mimis* vel [𝔑u ... 𝔅o =] *mimicis esse.* probat hoc Gatak. ad Anton. p. 389, 10. Lips. ci. = *similia nundinis esse.*

quam conceptum. A + *quam conceptum. nichilo natus.* unde suspicor Seneccam scripsisse *quam conceptum,* reliqua autem duo vocabula

satius est publicos mores et humana uitia placide accipere nec in risum nec in lacrimas excidentem. Nam alienis malis torqueri aeterna miseria est, alienis delectari malis uoluptas inhumana: sicut illa inutilis humanitas flere, quia aliquis filiam efferat, et frontem suam fingere. In suis quoque malis ita gerere se oportet, ut dolori tantum des quantum poscit, non quantum consuetudo. Plerique enim lacrimas fundunt, ut ostendant, et totiens siccos oculos habent quotiens spectator defuit turpe iudicantes non flere, cum omnes faciant. Adeo penitus hoc se malum fixit ex aliena opinione pendere, ut in simulationem etiam res simplicissima, dolor, ueniat. Sequetur pars quae solet non inmerito contristare et in sollicitudinem adducere, ubi bonorum

extrinsecus accessisse: quae suspicio firmatur etiam eo, quod A illa . *nichilo natus.* punctis habet septa, ut sint extra structuram posita. GDE P4. Ort. cod. Lips. + *quam conceptum* [G s.m. = *conceptus*] *nichilo natum.* BV P2. 3. = *quam conceptus nichilo natus.* Col. Scal. Tronc. Germ. 𝔑 . . . 𝔅 = *quam conceptus nichilo natos.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *quam conceptus inchoatos,* quam scripturam ne Lipsius quidem verum habuit. Pinc. ci. = *quam concubitus in his actos.*

4. V = *Sed sanctius est.* E = *Sed satius esse.* V — *in* ante *lacrimas.*

excidentem = BGA Bong. P4. Col. Ort. mG = *exitari.* V ex. Fac. et Prim. P3. = *excitari.* DE P2. 𝔑 . . . 𝔅o = *excidere.* V = *torqueri malis.* G(m∾) — *aeterna.* V + *inhumana est.* sG = *qui si aliquis.* V ex. Fac. et Prim. = *flere si quis filium.* P3. + *quia nec aliquis.* 𝔑 . . . 𝔊 + *filium suum.* G Ort. = *effert.* sG = *efferent.* P2. = *efferet.* D(m∾) P3. 4. = *efferet.* E = *efferret.* Rell. etiam Col. ∾. GD (cr. ∾) E P4. Col. Ort. = *frontem suam fringere* (mD = *al' figere al' frigere*). illud non spernit Grut. Scal. = *frontem suam frangere.*

In suis quoque malis ita gerere se oportet = A. mA = ∾ *ita agere se oportet.* G = *In suis quoque malis .i. agere se op.* E = *In suis quoque malis agere se oportet.* BV D = *In suis quoque malis id agere se op.* 𝔑 . . . 𝔅o = *In tuis quoque malis id agere te oportet.* G = *ut dolore tamen des.* P3. = *ut dolori tantum des quantum consuetudo* rell. om. G = *quantum possit.* Ort. = *quantum possis.* 𝔐 𝔅1. 𝔑u 𝔅o + *quantum poscit ratio* contra mstos etiam Gr. mGV = *cum omnes hoc faciant.*

5. V = *Adeo enim.* BG(cr. ∾) V sADE Pall. Col. = *malum finxit.* Ort. = *malum fixerit.* A 𝔑 ∾. B Pinc. v. l. Pall. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 = *in simulatione.* Rell. etiam Bong. Col. ∾.

res simplicissima = BGVADE Bong. Gr. 𝔑 . . . 𝔈2. — *res.* Pinc. v. l. 𝔈 . . . 𝔅o = *simpl. res.* BDE 𝔑 . . . 𝔊 = *eveniat.* Rell. etiam Bong. Pinc. v. l. ∾.

Sequetur = BGADE. VmD ex. Fac. et Prim. 𝔑 . . . 𝔅o = *Sequitur.* VDE Col. 𝔈1. 2. = *contristari.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. Pall. Ort. ∾.

et in sollicitudinem adducere = BV AD Bong. ex. Fac. et Prim. Col. 𝔊ro . . . 𝔅o. P3. = *et in sollicitudine adducere.* GP2. 4. = *et in solitudinem adducere.* 𝔑 . . . 𝔅 𝔈𝔊 = *et in sollicitudinem deducere.* E = *et in sollicitudinem adduci.* 𝔈1. 2. = *et in sollicitudinem deduci.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *et in solitudinem deducere.* Ex. Fac. et Prim. 𝔈 . . . 𝔏𝔍u = *ut bonorum* contra mstos etiam Bong. Gr. BDE Ort. 𝔑 . . . 𝔈1. = *ubi dolorum*

exitus mali sunt: ut Socrates cogitur in carcere mori, Rutilius in exilio uiuere, Pompeius et Cicero clientibus suis praebere ceruicem, Cato ille, uirtutum uiua imago, incumbens gladio
6 simul de se ac de republica palam facere. Necesse est torqueri tam iniqua praemia fortunam persoluere: et quid sibi quisque nunc speret, cum uideat pessima optimos pati? Quid ergo est? uide quomodo quisque illorum tulerit: et si fortes fuerunt, ipsorum illos animos desidera. si muliebriter et ignaue perierunt, nihil periit. Aut digni sunt quorum uirtus tibi placeat aut indigni quorum desideretur ignauia. Quid enim est turpius quam, si maximi uiri timidos fortiter moriendo faciunt? Laudemus totiens dignum laudibus et dicamus: Tanto fortior, tanto felicior! hominis effugisti casus, liuorem, morbum. existi ex custodia. non tu dignus mala fortuna dis uisus es, sed indignus in quem iam
7 aliquid fortuna posset. Subducentibus uero se et in ipsa morte ad uitam respectantibus manus iniciendae sunt. Neminem flebo

exitus. G = *ubi dolor exitus.* P2. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔈1. = *Ubi Socrates.* P4. notam exhibet, quae significare possit *nec Socr.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. ∾. Amicus Grut. ci. = *Cato, illa virtutum.* P3. — *viva.* V = *de se simul et de rep.* DEP4. + *palam satis facere.* Lips. (Electt. I, 10.) ci. = *de rep. aleam iacere.*

6. 𝔈1. . . . 𝔐 = *Necesse est queri* contra mstos etiam Bong. Gr. De Infinitivis *torqueri . . . persolvere* cf. Gron. Obss. IV, 8. p. 604. ed. Pl. B = *iniquā.* V = *nunc quisque speret.* G = *quisque non speret.* V = *cum videat pessimum.* BGVDE 𝔑 . . . 𝔅 = *quisquis illorum.* A ∾.

ipsorum illos animos = P3. 𝔊ro . . . 𝔅o. BGA Bong. = *ipsorum illos animo desidera* (G p.m. = *desideria*). P2. = *ipsorum illo animo desidera.* E = *ipsos animos desidera.* Ort. = *ipsorum illos omnino desiderio digni sunt quorum virtus tibi placeat* rell. om. 𝔑 . . . 𝔅 = *ipsorum illos animos desiderio digni sunt quorum desiderio virtus* rell. om. 𝔈1. = *ipsorum animos desyderio.* D 𝔈2. . . . 𝔏4. = *ipsorum animos* om, *illos.* mGV ex. Fac. et Prim. P4. Scal. = *tu talis fieri desidera.* G — *si muliebriter . . . periit. Aut.* P2. — *ignave . . . periit.*

perierunt = BVADE. P3. = *peribant.* P4. — *perierunt.* Col. 𝔈1. . . . 𝔅o = *periere.* BAD (m∾) E = *perit* antiqua scriptura. 𝔈1. 2. + *quorum desiderio virtus* contra mstos etiam Pinc. Gr. VD (s∾) E = *tibi placet.* B = *desidentur ignavia.* V = *Quid enim est turpiter magis actum quam.* GOrt. — *timidos.* P2. = *quam si quid maximi viri fortiter moriendo.* B = *forti moriendo,* Col. = *timidos fortes moriendo.* V = *moriendo fecerunt.*

hominis effugisti casus = BGV mD 𝔑 . . . 𝔊. A Bong. = *homines effugisti cassus.* D = *homines effugisti casus.* E = *et homines effugisti casus.* 𝔐 . . . 𝔅o = *humanos effugisti casus.* V = *de custodia,* A = *visus essed indignus.* A (s.m.) BG VP4. Ort. = *visus esset indignus.* D E = *visus esses indignus.* P2. 3, 𝔑 . . . 𝔈2. = *visus es indignus* om. *sed.* Col. = *visus sed indignus* om, *es.* G (m∾) — *posset* post *fortuna.*

7. V = *ad vitam respicientibus.* D = *Neminem flevi* [m *letum*] *nemi-*

**laetum, neminem flentem: ille lacrimas meas ipse abstersit,
hic suis lacrimis effecit, ne ullis dignus sit. Ego Herculem
fleam, quod uiuus uritur, aut Regulum, quod tot clauis transfi-
gitur, aut Catonem, quod uolnere suo? Omnes isti leui tem-
poris inpensa inuenerunt quomodo aeterni fierent et ad inmorta-
litatem moriendo ueuerunt. Est et illa sollicitudinum non me- 8
diocris materia, si te anxie conponas nec ullis simpliciter osten-
das: qualis multorum uita est, ficta, ostentationi parata. Tor-
quet enim adsidua obseruatio sui et deprehendi aliter ac solet
metuit. nec umquam cura soluimur, ubi totiens nos aestimari
putamus quotiens adspici. Nam et multa incidunt quae inuitos
denudent et, ut bene cedat tanta sui diligentia, non tamen iu-
cunda uita aut secura est semper sub persona uiuentium. At 9
illa quantum habet uoluptatis sincera et per se inornata simpli-**

ne flente. E = *Neminem flevi. nemine* [hoc n.] *flente.* BG ℜ...𝔚 = *lacrimas suas.* V = *absterxit.* B = *huic suis lacrimis.*

effecit = BGVADE Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. 𝔐...𝔏4. = *efficit.* A(cr.∾) = *nec ullis.* mVE + *dignus sit plangi.* D + *dignus sit gl* [hoc del.] *plangi.* BGVDE P3.4. Col. Ort. ℭ𝔊 = *Ergo Herculem.* quod Grut. male laudat ex ℭ2. mG = *Ergone Herc.* P2. = *Ergo Hercule sic fleam.* Aℜ ∾. V = *qui vivus uritur aut R. qui.* A(m∾) — *aut Regulum ... transfigitur.* Ed. Par. a. 1613. — *quod tot clavis.*

transfigitur = V ex. Fac. et Prim. P3. Col. Tronc. probat Grut. mA + *configitur transfigitur.* B + *configit. transfigitur.* P2. ℜ...𝔚 + *configitur et transfigitur.* GDE P4. Ort. Scal. + *confixus transfigitur.* ℭ1....𝔅o = *configitur.* G = *aut Catonem qui.*

quod volnere suo = P3. Col. probat Grut. BA P2. ℜ...𝔚 = *quod vulnera sua.* mG = *vulnera sua iterantem.* V ex. Fac. et Prim. = *aut Catonis vulnus iteratum.* probat Pinc. Scal. = *quod vulnus iteratum fortiter tulerit.* 𝔐 = *quod vulnus suum iteraverit.* ℭ1. ...𝔊 = *quod vulnera sua fortiter tulerit.* mADE P4. Ort. 𝔏...𝔅o = *quod vulnera sua fortiter tulit.* Lips. ci. = *quod vulnera sibi fortiter intulit.* Triller (Obss. II, 23. p. 140.) ci. = *quod vulnera sua fortiter rupit.* B = *Omnis isti.* V — *temporis.* G = *tempore.*

et ad inmortalitatem = BADE. GV ℜ...𝔅o — *et.* mADE = *moriendo venirent.*

8. V = *Est et alia soll.* VmADE = *si non anxie.* B = *sine anxie.* G = *sive anne componas.* Aℜ ∾.

nec ullis simpliciter = BGA (s.m.) DE ℜ...𝔊. A = *nec u illis simpl.* V𝔐...𝔅o = *nec ulli simpl.* mV ℭ1....𝔑u 𝔅o + *et ostentationi* contra mstos etiam Gr. V = *assiduo.* V = *et deprendi aliter.* ℜ...𝔏4. = *quam solet* contra mstos etiam Bong. P2.3. G (m∾) D (m∾) E P4. Ort. = *ac solvi metuit.* Col. = *quam ut solet.* V = *ut totiens.* G = *nos existimari.* V = *putemus.* B = *quotiens aspiciet.* 𝔐 (apud Grut.) = *invidos denudent* contra mstos etiam Gr. V — *semper* post *aut secura est.*

9. V P4. Ort. ℜ...𝔊 = *quantum haberet.* GD(cr.∾) E cod. Lips. = *voluptatis sui causa.* non damnat Lips. Ort. = *voluptatis sine causa.* ℜ...𝔚 = *voluptatis sine ea.*

et per se inornata simplicitas = BsGADE P4. Col. Tronc. Scal. Germ.

citas nihil obtendens moribus suis? Subit tamen et haec uita contemptus periculum, si omnia omnibus patent: sunt enim qui fastidiant quicquid propius adierunt. Sed nec uirtuti periculum est, ne admota oculis reuilescat, et satius est simplicitate contemni quam perpetua simulatione torqueri. Modum tamen rei adhibeamus: multum interest simpliciter uiuas an neglegenter. Multum et in se recedendum est: conuersatio enim dissimilium bene conposita disturbat et renouat adfectus et quicquid inbecillum in animo nec percuratum est exulcerat. Miscenda tamen ista et alternanda sunt, solitudo et frequentia. Illa nobis faciet hominum desiderium, haec nostri: et erit alteri alterius remedium. odium turbae sanabit solitudo, taedium solitudinis turba. Nec in eadem intentione aequaliter retinenda mens est, sed ad iocos deuocanda. Cum puerulis Socrates ludere non erubescebat. et Cato uino laxabat animum curis publicis fatigatum. et Scipio triumphale illud ac militare corpus mouet ad numeros non molliter se infringens, ut nunc mos est etiam incessu ipso ultra

𝔑 . . . 𝔈1. G Ort. = *et per se inorta simpl.* P2. = *et per se orta simpl.* P3. = *et per se et ornato simpl.* V 𝔈2. . . . 𝔅o = *et per se ornata simpl.*

nihil obtendens moribus suis = mm𝔈1. 2. 𝔐 . . . 𝔅o. A = *nihil obaediens m. s.* BGVDE Bong. ex Cui. Pall. Rom. Tronc. 𝔑 . . . 𝔈1. = *nihil obediens m. s.* Col. = *nihil obediens in omnibus suis.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *nihil obdens m. s.* D (cr. ∾) E = *Subiit tamen.* G = *haec vita contentus.* V = *sed omnia.* BGADE Bong. 𝔑 . . . 𝔈1. = *propius audierunt.* V = *proprius audierint.* Gr. = aut *audierint* aut *audierunt.* Grut. ex 𝔐 laudat *adierint.* 𝔑 . . . 𝔅 = *revilescant.* G = *simplicitatem.* G — *simpliciter.* 𝔑 . . . 𝔊 + *an simpliciter* contra mstos etiam Bong.

Multum et in se recedendum est = VDE P4. 𝔊ro . . 𝔅o. BGAP3. Col. = *Multum et in se recidendum est.* P2. = *Multum in se recidendum est.* 𝔑 . . . 𝔏4. — *et.* Lips. maluit sic distingere: *an neglegenter: multum. In se rec.* est, „ut affirmandi caussa, bis repetatur illud *Multum.*" G — *in* ante *animo.* B = *nunc percuratum est.* Col. 𝔑 . . . 𝔊 = *per duratum est.* Quidam codd. Pinc. Tronc. = *procuratum est.*

10. G = *ista sunt et alteranda solitudo.* B = *allerlanda.* A = *alternanda sint.* 𝔑 . . . 𝔅 = *faciet bonum desiderium.*

alteri alterius remedium = BGAD E. V 𝔑 . . . 𝔅o = *altera alterius rem.* V = *aequaliter intentione.*

devocanda = A. V = *advocanda.* BGDE P3. 𝔑 . . . 𝔅o = *revocanda.*

cum puerulis = BGVAmD Col. P(4?) Tronc. Scal. DE P3. 𝔑 . . . 𝔅o = *cum pueris* (P3. = *cum pueris. Socrates*). V = *cludere.* G — *ludere.* BG P2. 𝔑 . . . 𝔅 = *et Cato verno laxabat.* mD𝔈1. (m∾) = *et Cato verne laxabat.* P4. = *et Cato ymo laxabat.* Ort. = *nervo* aut *mero* dubia scriptura. Rell. etiam. P3. ∾.

11. *ac militare* = A. BGVDE𝔑 . . . 𝔅o = *et militare.*

movet = BGVADE 𝔑 . . . 𝔅. mD = *movebat.* sE = *id est coreizabat.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *movit.* V = *ad humeros.* D(m∾) = *tamen molliter.*

muliebrem mollitiam fluentibus, sed ut antiqui illi uiri solebant inter lusum ac festa tempora uirilem in modum tripudiare non facturi detrimentum, etiam si ab hostibus suis spectarentur. Danda est animis remissio: meliores acrioresque requieti surgent. Ut fertilibus agris non est imperandum (cito enim illos exhauriet numquam intermissa fecunditas), ita animorum inpetus adsiduus labor franget. Uires recipient paulum resoluti et emissi.
Nascitur ex adsiduitate laborum animorum hebetatio quaedam et 12
languor: nec ad hoc tanta hominum cupiditas tenderet, nisi naturalem quamdam uoluptatem haberet lusus iocusque. quorum frequens usus omne animis pondus omnemque uim eripiet. Nam et somnus refectioni necessarius est: hunc tamen si per diem noctemque continues, mors erit. Multum interest remittas aliquid an soluas. Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publice cogerentur, tamquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. · Et magni, ut 13
dixi, uiri quidam sibi menstruas certis diebus ferias dabant. quidam nullum non diem inter otium et curas diuidebant.

mollitiam = A. BGVDE 𝔑 . . . 𝔅o = *mollitiem*.

antiqui illi viri = VA. B = *illa antiqui viri*. GDE 𝔑 . . . 𝔅o = *illi antiqui viri*. Aliquot exx. Pinc. = *intra ludos ac festa*. non improbat Lips. Omnis Pinc. v. l. — *tempora*. V = *et festa ipsa*. Sed rell. etiam Gr. ∾. 𝔑 . . . 𝔅 = *trepudiare*. V = *a suis hostibus*.

animis remissio = BGVADE. 𝔑 . . . 𝔅o = *remissio animis*. V = *meliores fortioresque requieti resurgent*. G(m∾) = *fertilibus agnis*.

illos exhauriet = VA. BGDE 𝔑 . . . 𝔅o = *exhauriet illos*. G = *facunditas*.

franget = BGVAE. D 𝔑 . . . 𝔅o = *frangit*. DE = *paululum*.

et emissi = BGAmDE 𝔑 . . . 𝔅. D = *et omissi*. V 𝔊1. . . . 𝔅o = *et remissi*.

12. G(m∾) = *Nascitur ex assuitate*. A (m∾) — *laborum*. Ex. Fac. et Prim. = *animo hebetatio*. BGV = *langor*. 𝔑 . . . 𝔊2. — *hoc* ante *tanta* contra mstos etiam Pinc. G= *quandam voluptatem naturalem*. G = *haberent lusus*. E = *haberent luxus*. V = *lusus ac iocus*. G(m∾) — *usus*. G = *omneque vim*. 𝔑 . . . 𝔅 = *omnemque vim erumperet*. V = *est necessarius*. B = *huic tamen*. BVADE Bong. P3. 4. Col. Ort. = *semper si diem noctemque*. G = *semper si diem noctem om. que*. P2. = *semper si die nocteque*. 𝔑 . . . 𝔅 + *semper si per diem noctemque*. V = *publice cogerentur homines*. V = *interponentis laboribus*.

13. Lips. ci. 𝔑u 𝔅2. = *Et magni, ut didici*. 𝔅o = *Et magni, didici* om. *ut* (eadem scriptura repetitur in Obss. critt.). Lips. ci. = *menstruis*.

quidam nullum non diem inter otium et curas = A 𝔊2. . . . 𝔊. VmD = *quidam non nullum diem* [= Col.] *inter otium et curas*. BGDE = *quia nonnullum diem* [= P2. Ort.] *inter otium et curas*. P3. = *quidam non ullum diem*. 𝔑 . . . 𝔊1. = *quia non ullum diem* [= P4.] *inter otium et* ... 𝔐 . . . 𝔅o + ∾ *inter et o-*

qualem Pollionem Asinium, oratorem magnum, meminimus quem nulla res ultra decumam retinuit: ne epistulas quidem post eam horam legebat, ne quid nouae curae nasceretur. sed totius diei lassitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interiunxerunt et in postmeridianas horas aliquid leuioris operae
14 distulerunt. Maiores quoque nostri nouam relationem post horam decimam in senatu fieri uetabant. Miles uigilias diuidit et nox inmunis est ab expeditione redeuntium. Indulgendum est animo dandumque subinde otium quod alimenti ac uirium locó sit. et in ambulationibus apertis uagandum, ut coelo libero et multo spiritu augeat adtollatque se animus. Aliquando uectatio iterque et mutata regio uigorem dabunt conuictusque et liberalior potio. nonnumquam et usque ad ebrietatem ueniendum, non
15 ut mergat nos, sed ut deprimat. Eluit enim curas et ab imo animum mouet et ut morbis quibusdam ita tristitiae medetur. *Liber*que non ob licentiam linguae dictus est inuentor uini, sed quia liberat seruitio curarum animum et adserit uegetatque et audaciorem in omnes conatus facit. Sed ut libertatis ita uini salubris moderatio est. Solonem Arcesilaumque indulsisse uino

tium et curas. V = *qual e Pollionem.* P3. — *magnum.* B = *magnum minuimus.* mG = *magnum meminetis.* V = *magnum meminit etas nra.* Ex. Fac. et Prim. = *magnum meminit nostra aetas.* G = *quam nulla* [s *res*] *ultra.* Ort. — *res.* P2. 𝔑 . . . 𝔖 = *quem nulla hora ultra.* Erm. ci. = *quem nulla cura ultra.*

decumam = A. BGVDE 𝔑 . . . 𝔅o = *decimam* (sE + *horam*). B GD (m∾) E = *ne epulas quidem* (Ḋ = *epullas*). BGmD Pall. Ort. 𝔑 . . . 𝔖 = *intervixerunt.* VE Col. = *interdixerunt.* ADsE Bong. m𝔊2. ∾ (sed AD = *inter iunxerunt*).

14. V = *non terminus est ad expeditionem red.* B = *dandum subinde onũ quod.* V + *dandum est subinde.* Ex. Fac. et Prim. = *ut multo spiritu.* „festivior lectio." Pinc. GD (cr. ∾) E = *augeat tollatque.* B = *aliquando vetatio.* GVD P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔊1. = *aliquando vegetatio.* Rell. etiam P3. Col. ∾. Col. — *iterque.* Ort. = *iter* om. *que.* G = *dabant.* G (cr. ∾) = *convictusque et labor et potio.* G — *mergat.* P2. 𝔑 . . . 𝔐 + *sed ut deprimat curas.* Mss. etiam Pinc. P3. 4. Col. Ort. ∾.

15. mD = *cludit* [explicatur per *defendit*] *enim curas.* E + *Eluit* [hoc n.] *enim curat curas.* P2. 𝔑 . . . 𝔖 (m𝔊1. ∾) = *Trudit enim curas.* Ort. = *Fluit enim curas.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. P3. 4. Ort. ∾. D (n.) + *et inventor.* E = *invictor vini.* GP2. Ort. 𝔑 . . . 𝔅 — *et* ante *adserit.* B𝔊1. + *et asseritque.* D(m∾) E (n.) = *et assentiat* (E = *ads.*). P4. = *affert* om. *et.*

vegetatque = AmD Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅1. 𝔑u 𝔅o. Bong. 𝔑 . . . 𝔅 = *vigeatque.* BG (s.m.) V — *vegetatque.* G = *urgeatque.* Ort. = *urgetque.* DE P4. = *vigorem.* P2. = *augetque.* 𝔊1. . . . 𝔏4. = *vegetioremque.* Quidam libri (?) apud Lips. 𝔊ro 𝔅2. = *vegetque.* B = *in omnis.* E — *omnes.* Rell. ∾. BG VAD(m∾) E Gr. 𝔑 . . . 𝔅 = *Sed ut libertas.* 𝔑 . . . 𝔅 = *ut solutionem.* 𝔊1. + *ut Solonem.* 𝔊2. . . . 𝔅o +

credunt. Catoni ebrietas obiecta est: facilius efficiet quisquis
obiecerit hoc crimen honestum quam turpem Catonem. Sed nec
saepe faciendum est, ne animus malam consuetudinem ducat, et
aliquando tamen in exsultationem libertatemque extrahendus tri-
stisque sobrietas remouenda paulisper. Nam, siue Graeco poe- 16
tae credimus, *aliquando et insanire iucundum est*, siue Pla-
toni, *frustra poeticas fores conpos sui pepulit*, siue Aristo-
teli, *nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae fuit:*
non potest grande aliquid et super ceteros loqui nisi mota mens.
Cum uolgaria et solita contempsit instinctuque sacro surrexit
excelsior, tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non 17
potest sublime quicquam et in arduo positum contingere, quam-
diu apud se est: desciscat oportet a solito et efferatur et mordeat
frenos et rectorem rapiat suum eoque ferat quo per se timuisset
escendere. Habes, Serene carissime, quae possint tranquilli-
tatem tueri, quae restituere, quae subrepentibus uitiis resistant.
Illud tamen scito nihil horum satis esse ualidum rem inbecillam

Et Solonem contra mstos etiam Bong. BGVDE = *Archesilaumque.* ℜ = *Archesillanumque.* A𝔗...𝔅o ∾. B = *induxisse vino.* G = *inclusisse vino.* V = *indulxisse v.* ℜ ...𝔚 = *et facilius efficit.* 𝔈1. + *et facilius efficiet.* 𝔈2....𝔏4. + *at facilius eff.* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *facilius obiciet.* A(m∾) — *quisquis obiecerit, hoc.* BGVDE P2. 3. Col. Ort. ℜ...𝔚 = *quisquis obiecit.* Pinc. v. l. P4. = *quisquis obiiciet.* BGDE P2. 4. ℜ...𝔚 — *hoc.* P3. = *et crunari honestum.* G (s∾) — *Catonem.* P4. = *quam turpe* om. *Catonem.* DE — *et* ante *aliquando.* B = *cum in exultationem.* G = *cum in exultatione.* D (cr. ∾) = *libertatem* om. *que.* DE + *extrahendus est.*

16. B = *Grego poetae.* B = *aliquem et insanire.* V = *et aliquando insanire.* P3. = *composuit pepulit.* GD = *compos sui repulit* (D = *repullit*). Pinc. v. l. = *perpulit* [= 𝔊𝔖] aut *compulit*, non *pepulit*. Rell. etiam Gr. ∾. V = *sine mistura.*

super ceteros = BGVADE 𝔚. 𝔈1.... 𝔅o = *supra* Germ. + *mota mens sedibus suis.* B = *contempxit.* ℜ...𝔚 = *contempserit.* A = *instinctusque.* V + *grande aliquid.* BV — *grandius.* G D(m∾) E ℜ...𝔈1. = *grandium.* A postremam vocis (*grandius*) syllabam habet a s.m. Gℜ...𝔚 = *mortalis.*

17. G — *et* ante *in arduo.* V — *in.* B = *apud te est.* BGDE P2. 4. Ort. ℜ...𝔖 = *Decidat oportet.* VCol. = *Desistat oportet.* P3. = *Descissat op.* A Bong. exx. Franc. ac Fac. et Prim. ∾. Pinc. ci. = *efferetur.* Mss. etiam Gr. ∾. Gℜ...𝔈2. = *et rectorem capiat.* 𝔈1. = *eo ferat* om. *que.* 𝔈2. = *eoque feratur.* A = *quod per se.* GDE P4. Ort. = *descendere* (mG = *ascendere* l' *conscendere*). V = *accendere.* P2. 3. Col. ℜ...𝔖 = *ascendere.* BA Bong. ex Cui. ∾. G = *Habet Serene karissime quae possent.* V = *carissime Serene.* D = *quae semper pe* [hoc n.] *repentibus.* E quidam codd. Pinc. P2. 4. = *quae semper repentibus.* Alii codd. Pinc. = *quae repentibus.* G(s∾) = *Illud tamen scio.* BG 𝔗𝔚 = *imbecillem.*

seruantibus, nisi intenta et adsidua cura circumit animum labentem.

circum i t = A Boug. P3. BGDE P2. 4. Ort. = *circ u i t.* 𝔑 ... 𝔅 = *circ u e a t.* V(Col.) 𝔈1. ... 𝔅o = *circum e a t.* A = *L A. Senecae Ad Serenum de tranquillitate animi explicit.* E = *Explicit liber de tranquillitate animi.* G = *Explicit liber annei lucii. Senece ad serenum de tranquillitate animi.* 𝔑 ... 𝔅 = *Explicit liber de tranquillitate* v i t a e. 𝔈1. ... 𝔖 = *Libri* p r i m i *de Tranquillitate finis.*

AD PAULINUM

DE BREUITATE UITAE.

AD PAULINUM

DE BREUITATE UITAE.

I. Maior pars mortalium, Pauline, de naturae malignitate conqueritur, quod in exiguum aeui gignimur, quod haec tam uelociter, tam rapide dati nobis temporis spatia decurrant, adeo ut exceptis admodum paucis ceteros in ipso uitae adparatu uita destituat. Nec huic publico, ut opinantur, malo turba tantum et inpudens uolgus ingemuit: clarorum quoque uirorum hic adfectus querelas euocauit. Inde illa maximi medicorum exclamatio est, *Uitam breuem esse, longam artem.* Inde Aristote- 2
lis cum rerum natura exigentis minime conueniens sapienti uiro lis est: ait istam *animalibus tantum indulsisse, ut quina aut*

A = *Incipit Ad Paulinum de brevitate vitae.* D = *Anney lucii cordubensis senece ad paulinum de brevitate vite liber Incipit feliciter.* E = *Incipit Liber de brevitate vite ad paulinum.* B = *Rubrica ad paulinum de brevitate vite.* G = *Incipit liber eiusdem de brevitate vite ad paulinum* ℟. V = *Lucii Annei Senece cordubensis de brevitate vite ad paulinū et de consolatione fratris liber Incipit.* T = *Incipit liber Annei lucii Senece de brevitate vite ad Paulinum.* 𝔑 . . . 𝔚 = *Lucii Annei Senecae Ad Paulinum. Incipit liber de brevitate vitae.* 𝔈1. . . . 𝔅1. 2. 𝔅o = *Lucii Annaei* [𝔈1. 2. = *Annei*] *Senecae Ad Paulinum* [*Paull.*] *De Brevitate Vitae Liber Unus.* 𝔑u = *De Brevitate Vitae Liber Unus Ad Paulinum,* Fischerus voluit: *L. Annaei Senecae Ad Paulinum De Brevitate Vitae Liber.*

Cap. I.

𝔏 . . . 𝔅o = *Paulline* contra mstos. Scal. = *gignuntur.* GD (cr. ∾) = *quod hoc tam velociter.* V = *admodum paucis exceptis.* B (s ∾) = *admodum pacis.* B = *Ne huic publico.* D(n.) + *de publico.* BV = *opinatur.* GD(cr. ∾) = *turba enim.*

inpudens = BGA. VDE (Tg) 𝔑 . . . 𝔅o = *imprudens.* BGVDEg = *ingemunt.* 𝔑 . . . 𝔚 = *clarorum itaque virorum.* V = *virorum quoque.* P2. = *hoc affectus querulos evocavit.* BG = *querulas.* 𝔑 = *Inde ille.* VEg 𝔑 . . . 𝔈1. = *maxima.* V = *medicorum clamatio. vita brevis ars longa.*

2. G(m∾) = *Vide.* g = *Idem.* Ort. = *Unde.*

Aristotelis. Ita scripsi: sed videtur Aristotelis nomen aliunde accessisse. BGVTg 𝔑 = *Aristotiles.* A DE 𝔗𝔚 = *Aristoteles.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *Aristoteli.*

exigentis = A. A (s.m.) BGVDE (Tg) 𝔑 . . . 𝔅o = *exigenti.*

ait istam animalibus. Ita scribendum videtur, BGAE P2. Col. Ort.

dena secula educerent, homini in tam multa ac magna ge-
3 ***nito tanto citeriorem terminum stare.*** **Non exiguum temporis habemus, sed multum perdidimus. Satis longa uita et in maximarum rerum consummationem large data est, si tota bene conlocaretur. Sed ubi per luxum ac neglegentiam diffluit, ubi nulli bonae rei inpenditur: ultima demum necessitate cogente**
4 **quam ire non intelleximus transisse sentimus. Ita est, non accepimus breuem uitam, sed fecimus. nec inopes eius, sed prodigi sumus. Sicut amplae et regiae opes, ubi ad malum dominum peruenerunt, momento dissipantur, at quamuis modicae, si bono custodi traditae sunt, usu crescunt: ita aetas nostra bene disponenti multum patet. II. Quid de rerum natura querimur? illa se benigne gessit. uita, si uti scias, longa est. Alium insatiabilis tenet auaritia, alium in superuacuis laboribus operosa sedulitas. alius uino madet. alius inertia torpet. alium defatigat ex alienis iudiciis suspensa semper ambitio. alium mercandi praeceps cupiditas circa omnes terras, omnia maria spe**

= *at isti iam animalibus.* g = *at ista iam animalibus.* V = *illam scilicet iam tantum animalibus.* Ex. Fac. et Prim. ℭ𝔊 = *Illam scilicet iam animalibus tantum.* D = *At dicunt isti iam animalibus.* P3. = *At istam iam animalibus.* P4. = *At illam scilicet naturam animalibus.* Grut. ci. = *ait illam animalibus.* ℜ...𝔅 = *At iam* [in ex. Gott. ℜ a. m. cr. *Ait eam*] *animalibus.* ℭ1. 2. = *Aiunt animalibus tantum.* 𝔐...𝔅o = *illam animalibus tantum* om. *ait.* BV = *indulxisse.* sA + *indulsisse dicunt.* G = *aut dena sequla.*

educerent = BGVADETg Gr. ℜ...ℭ1. 𝔑u...𝔅o. Tronc. Germ. Scal. = *traducerent.* G (s.m.) ℭ2...𝔇1. = *edurent.* V + *et homini.* B = *vitam multam ac magna.* D (cr.∾)E = *vitam in multa ac magna.* T = *vitam multa ac m.* g — *in* ante *tam multa.* V = *et magna.* GETg Gr. ℜ...𝔅 = *tam citeriorem.* VD(m∾)mT = *tam citiorem.* B = *ta citeriorem.* A ∾.

3. *perdidimus* = BVADEg P2. 3. Col. ℜ...𝔅. G(T) P4. ℭ1....𝔅o = *perdimus.* T = *et pro m. rerum consummatione.* g (cr.∾) = *verum consumm.* sE = *consummatione.* B = *longua.* P2. = *Sed ubi per lusu.* V = *et negligentiam.* DE = *aut negligentiam.*

diffluit = BA P2. Col. Tronc. GVDE (TG P3. 4.) ℜ...𝔅o = *defluit.* mD + *ubique nulli.* G(cr.∾) = *ubi nullius.* V = *ubi nulle.* A = *ubi nullae.* de quo vide. D (cr.∾) = *ubi nullis.*

bonae rei = BVAETg. GDℜ...𝔅o = *rei bonae.* BG = *impeditur.* G = *impendetur ultimam.* Dal. = *impendimus.* BD (cr.∾) = *sentiamus.* E = *transisse videamus.*

4. BA = *non accipimus.* E = *non accepimus bonam.* V = *sed facimus.* G = *Sic amplae.* G = *nisi ad malum.* g = *ut ad malum.* V = *bono si custodi.* A (m∾) = *vi su crescunt.*

Cap. II.

V = *de natura rerum.* G = *querimus.* g = *se bene gessit.*

si uti scias = BGVADETg. ℜ...𝔅o = *si scias uti.* D(cr.∾)E = *operosa edulitas.* B — *ex* ante *alienis.* sG + *cum circa omnes.* B = *omnis.* Rell. ∾. V + *et omnia ma-*

lucri ducit. Quosdam torquet cupido militiae numquam non aut alienis periculis intentos aut suis anxios. sunt quos ingratus superiorum cultus uoluntaria seruitute consumat. Multos aut 2 adfectatio alienae fortunae aut suae odium detinuit. plerosque nihil certum sequentes uaga et inconstans et sibi displicens leuitas per noua consilia iactauit. Quibusdam nihil quo cursum dirigant placet, sed marcentes oscitantesque fata deprehendunt, adeo ut quod apud maximum poetarum more oraculi dictum est uerum esse non dubitem:

Exigua pars est uitae quam nos uiuimus.

ceterum quidem omne spatium non uita, sed tempus est. Ur- 3 gentia circumstant uitia undique nec resurgere aut in dispectum

ria. E — *omnia.* G = *duxit.* GT = *torpet cupido.* BGVD (cr. ∾) ET g 𝔑 . . . 𝔅 = *militiae.* A ∾. G = *nunquam ut alienis.* T = *nunquam autem non alienis.* D (cr. ∾) E = *aut non alienis.* 𝔑 . . . 𝔅 = *Non nunquam alienis.* V = *periculis alienis.* g = *aliis periculis.* DE = *intenti* ∾ *anxii.* G = *an suis anxios.* B VD (m∾) E = *quos ingratos.* GT = *quos gratos.* A(g) ∾.

2. E = *Multos autem.* G = *affectio.* T Ort. = *effectatio.* BVA = *alienae formae.* A = *aut suae qua detinuit.* V = *aut suae destituit.* BGDETg Gr. — *odium.* Gron. ci. = *aut suae taedium; plerosque nihil*, ut repetatur ἀπὸ κοινοῦ *iactavit* (illud *taedium* iam legitur in m𝔍u). 𝔑 . . . 𝔅o ∾. g = *plurimosque nihil certum.* T sg (ead. m.) = *populosque nihil certum.* B = *sequentis.* Rell. ∾. V = *consilia iactat.* 𝔑 . . . 𝔊2. + *in quo cursum* contra mstos etiam Pinc. Gr. Vg P3. = *quo cursus dirigatur.* B = *marcentis oscitantisque.* E = *esitantesque* (prius fortasse *osit.*). Rell. ∾. GD(cr. ∾) Eg 𝔑 . . . 𝔅 = *facta.* BG (m∾) D (m∾) T = *deprendunt.* g = *deprendent.* Cod. Dal. = *reprehendunt.* quod ipse olim divinavi. Libri Mur. partim = *apud maximum poetam.* partim = *apud Axium poetam.* unde Mur. ci. = *apud Attium poetam* aut *apud Attium* om. *poetam.* Sed mss. etiam Gr. ∾. Ruhk. ci. + *poetarum comicorum* s. *mimicorum.* postea [ms.] ci. = *poetarum comicorum oraculi dictum est* „i. e. effatum oraculi." G = *utrum esse non dubitem.* A = *Exigua pars est vita e qua vivimus.* A (s.m.) Col. Ort. P4. Scal. = *Exigua pars est vitae qua vivimus.* BGD (s.m.) Eg Pinc. v. l. 𝔑 . . . 𝔅 = *Exigua pars est vita qua vivimus.* V P2. 3. = *Ex. pars est vita quam vivimus.* D = *Ex. pars est vitta qua vivimus.* T Pinc. ci. = *Ex. pars est vitae quam vivimus.* 𝔊1. 2. = *Ex. pars est vita qua nos vivimus.* 𝔊 . . . 𝔅o ∾. I. Rutgers. (Varr. Lectt. IV, 17.) primus docuit Senecam versum Menandri [in Πλοκίῳ. Stob. Flor. CVIII, 32.] Μικρόν τι τὸ [vulg. ante Grotium τοῦ] βίου καὶ στενὸν ζῶμεν χρόνον. At paulo diversam esse sententiam notavit Aug. Meineke in Fragmentis Comicc. Gr. IV. p. 195. IX. Mihi quidem nec de Menandri versu nec de scriptura recepta satis constat. 𝔑u = *certum quidem*, librarii errore, ut videtur.

3. BGADET P2. 4. Ort. (cr. ∾ ead. m.) 𝔑 . . . 𝔊1. = *Urgentes.* V ex. Fac. et Prim. = *surgentes.* g ex. Franc. P3. Col. ∾. g = *circumdant.* g = *nec surgere.* BGVADE P2. 3. 𝔑 . . . 𝔅 = *in despectum seri.* T = *in despectum mihi.* g = *in despectu veri.* Ort. = *aut inde spectu vivi.* P4. = *nec inde spectu veri.* sG = *in respectum.* Col. = *in aspe-*

ueri adtollere oculos sinunt et mersos et in cupiditatem infixos premunt. Numquam illis recurrere ad se licet, si quando aliqua fortuito quies contigit: ueluti profundo mari in quo post uentum quoque uolutatio est fluctuantur nec umquam illis a cupiditatibus suis otium instat. De istis me putas disserere quorum in confesso mala sunt? adspice illos ad quorum felicitatem concurritur:
4 bonis suis effocantur. Quam multis diuitiae graues sunt? quam multorum eloquentia cotidiano ostentandi ingenii spatio sanguinem educit? quam multi continuis uoluptatibus pallent? quam multis nihil liberi relinquit circumfusus clientium populus? Omnis denique istos ab infimis usque ad summos pererra: hic aduocat, hic adest. ille periclitatur, ille defendit, ille iudicat. Nemo
5 se sibi uindicat: alius in alium consumimur. Interroga de istis

ctum. BGVAD Pinc. v. l. Gr. 𝔑 . . . 𝔈2. = *et emersos.* T = *et immersos.* E = *et eversos.* g = *et emensos.* Pinc. ci. 𝔖 . . . 𝔚o = *sed mersos.*

et in cupiditatem infixos = AOrt. V = *et in cupiditatem defixos.* g = *et in cupiditatem immissos.* BG 𝔑 . . . 𝔈2. = *et in cupiditate infixos.* E = *et in cupiditates infixos.* P3. = *cupiditatibus immissos.* D Pinc. v. l. P2. 4. Col. 𝔖 . . . 𝔚o = *et in cupiditatibus infixos.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *Sed quando aliqua.* 𝔈2. . . . 𝔏4. + *sed si quando aliqua* contra mstos etiam Gr.

fortuito quies = VA. gP3. = *fortuita quies.* BGDE (T) 𝔑 . . . 𝔚o = *quies fortuito* (𝔑 . . . 𝔈1. = *fortuitu*). DTg 𝔑 . . . 𝔊 = *contingit.* Rell. ∾.

veluti profundo mari = ADE 𝔑 . . . 𝔊. B Pall. Ort. = *velut prof. m.* G = *vel* [*s ut*] *profundo m.* T = *ut in profundo m.* g = *velut in* [hoc n] *prof. m.* Col. 𝔐 . . . 𝔚o = *velut in prof. m.* B = *in quo plus ventum.* GD(cr. ∾) ET P4. = *in quo plus ventorum.* P2. = *in quo plus venti.* GP3. — *quoque* post *ventum.* A = *fluctuatur.* D = *fluctuant.* V — *illis* post *umquam.* G (s∾) — *a* ante *cupiditatibus.* Vg = *a suis cupiditatibus.* A = *vis otium ista* (huic imposita crucis nota). A(s∾) = *dissere.* E = *diserere.* g = *in confexo.* D(m∾) E = *in confessione.* A(s.m.)DE = *concurrunt.* DE + *et bonis suis.* P2. 4. = *offocantur.* unde Grut. ci. = *suffocantur.* 𝔑 = *effocamur.* Mss. etiam P3. Col. Ort. ∾.

4. *Quam multis divitiae graves sunt* = A. BGV P2. 4. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔚 haec omittunt. g P3. — *sunt.* DE (T) 𝔈1. . . . 𝔚o = *Quam multis graves sunt divitiae?* g P3. + *et quam multorum.* T = *eloquentie cottidiana ostentatio in brevi spacio.* P4. = *quottidiana ostentatio in brevi spatio.* Grut. = *quotidiana ostentatio ingenii sanguinem educit.* Lips. ci. = ∾ *ingenii studio.* quod in ex. Gott. 𝔑 adscriptum a. m. G = *ostentando.* V = *ostentanti.* g = *obscenandi.* Rell. etiam P2. 3. Col. Ort. ∾. et defendit Gron. G = *pallant.* V = *pollent.* 𝔑 . . . 𝔚 = *quam multi nihil.* G 𝔑 . . . 𝔊 = *reliquit.* E = *reliquid.*

Omnis denique istos = BA. GD ET = *Omnes denique isti.* V (g) 𝔑 . . . 𝔚o = *Omnes denique istos.* BA Pall. Col. 𝔑 . . . 𝔚 = *pererrat.* GDE Tg Ort. = *pererrant.* V = *ille iudicat. ille periclitatur. ille defendit.* E = *ille defendit. ille indicatur.* BG VT P2. 4. Col. 𝔑 . . . 𝔈2. — *Nemo se sibi vindicat.* D (cr. ∾) ex. Franc. 𝔖 𝔊 = *Nec se sibi v.* E = *Ne se sibi v.* A Bong. P3. Ort. ∾. A = *aliut in alium.* A(s.m.) Bong. = *aliud in alium.*

consumimur = GA(g) 𝔐 . . . 𝔚1. 𝔚o. BVDET 𝔑 . . . 𝔊 𝔑u 𝔚2. = *consumitur.*

5. T = *de istis interroga.*

quorum nomina ediscuntur: his illos dignosci uidebis notis: Ille illius cultor est, hic illius. suus nemo est. Deinde dementissima quorumdam indignatio est: queruntur de superiorum fastidio, quod ipsis adire uolentibus non uacauerint. Audet quisquam de alterius superbia queri qui sibi ipse numquam uacat? Ille tamen te quisquis est insolenti quidem uoltu, sed aliquando respexit. ille aures suas ad tua uerba demisit. ille te ad latus suum recepit: tu non inspicere te umquam, non audire dignatus es.

III. Non est itaque quod ista officia cuiquam inputes: quoniam quidem cum illa faceres non esse cum aliquo uolebas, sed tecum esse non poteras. Omnia licet quae umquam ingenia fulserunt in hoc unum consentiant, numquam satis hanc humanarum mentium caliginem mirabuntur. Praedia sua occupari a nullo patiuntur et, si exigua contentio est de modo finium, ad lapides et arma discurrunt: in uitam suam incedere alios sinunt, immo uero ipsi etiam possessores eius futuros inducunt. Nemo inuenitur qui pecuniam suam diuidere uelit: uitam unusquisque quam multis distribuit? Adstricti sunt in continendo patrimonio, si- 2
mul ad iacturam temporis uentum est, profusissimi in eo cuius

Bg = *dinosci.* G = *videbis nostis.*

Ille illius cultor est, hic illius = BAmDTg. D (m∾) — *Ille ... nemo est.* G Ort. 𝔑 ... 𝔈1. = *Ille alius cultor est, hic illius.* E = *Ille alius cultor est, hic alius.* V = *iste illius cultor est hic istius.* Ex. Fac. et Prim. = *Ille istius cultor est, iste illius.* P2. mOrt. = *Ille alterius cultor est, hic illius.* P3. 4. Col. (?) 𝔈2. ... 𝔚o = *Hic illius cultor est, ille illius.* Grut. ci. = *Hic illius cultor est; ille istius.*

suus nemo est = BGAmDETg Gr. 𝔑 ... 𝔈2. V ex. Fac. et Prim. 𝔊 ... 𝔚o — *est.* sGVDg 𝔑 ... 𝔚 = *de superiorum fastigio.* V Pinc. v. l. = *ipsos adire.* Rell. etiam Gr. ∾. Col. = *ipsis adire non valentibus.* 𝔈1. 2. = *non vacuerint.* g = *vacuaverint.* E = *Audet quisquis.* Gg 𝔑 ... 𝔊 = *sibi ipsi nunquam.* V — *ipse.* Rell. etiam Bong. ∾. g = *nunquam vacavit.*

Ille tamen te quisquis est insolenti = BVA. D = *Ille tamen quisque est insolenti te.* E = *Ille tamen quisquis est insolenti te.* g = *Ille tamen te quisquis es insolenti.* G(T) 𝔑 ... 𝔚o — *te.* V = *tu non inspicere, tu non audire.*

Cap. III.

𝔑 ... 𝔚 = *cuiquam putes.* V ex. Fac. et Prim. 𝔈𝔊 = *imputes quae quidem cum ipse faceres.* Rell. etiam Gr. ∾.

cum aliquo volebas = BGADET P2. 4. Ort. 𝔑 ... 𝔏4. VA (s.m.) (g) P3. Col. Iur. 𝔊ro ... 𝔚o = *cum alio volebas.* T + *unquam satis ingenia.* D (m∾) = *de medio finium ad l.* E (n.) = *de medium finium ad l.* B = *de modo suum ad l.* mGV ex. Fac. et Prim. = *discurrunt et in aliorum caedem suaeque vitae dispendium properant. Nemo.* G (cr. ∾) D (cr. ∾) ET P3. Ort. = *in vitam suam incidere* (DE Ort. — *suam*). A (cr. ∾) = *incendere.* g = *in vitam suam discurrere.* G = *alios sumunt* ∾ *et possessores.*

2. *ad iacturam temporis* = BGVA DETg. 𝔑 ... 𝔚 = *simul temporis tum ad iacturam.* 𝔈1. ... 𝔚o = *ad temporis iacturam.* g = *profundis-*

unius honesta auaritia est. Libet itaque ex seniorum turba conprehendere aliquem. Peruenisse te ad ultimum aetatis humanae uidemus. centesimus tibi uel supra premitur annus: agedum, ad conputationem aetatem tuam reuoca. Dic quantum ex isto tempore creditor, quantum amica, quantum rex, quantum cliens abstulerit. quantum lis uxoria, quantum seruorum coer-
3 citio, quantum officiosa per urbem discursatio. Adice morbos quos manu fecimus. adice quod et sine usu iacuit: uidebis te pauciores annos habere quam numeras. Repete memoria tecum quando certus consilii fueris. quotus quisque dies ut destinaueras recesserit. quando tibi usus tui fuerit. quando in statu suo uoltus, quando animus intrepidus. quid tibi in tam longo aeuo facti operis sit. quam multi uitam tuam diripuerint te non sentiente quid perderes. quantum uanus dolor, stulta laetitia, auida cupiditas, blanda conuersatio abstulerit. quam exiguum tibi de tuo relictum sit: intelleges te inmaturum mori. IV. Quid ergo est in causa? tamquam semper uicturi uiuitis. numquam uobis fragilitas uestra succurrit. non obseruatis quantum iam temporis transierit. uelut ex pleno et abundanti perditis, cum interim for-

simi in eo cuius nimis honesta. V = *est avaritia.* GT = *Licet itaque.* D(m∾) ETg = *ex servorum turba.* G (m∾) = *et servorum turba.* 𝔑 ... 𝔅 = *ex seniori turba.* V = *aliquem comprehendere.* V + *aetatis humanae terminum.* g — *vel* ante *suprq.* 𝔑 ... 𝔅 = *agetur ad computationem.* T = *agendum ad computationem.* A = *revoca. duc.* DE T = *revocas. Dic* (mD = *duc. id est. deduc*). g + *revoca et dic.*

quantum rex = BVAmDET Bong. ex Cui. quidam codd. Pinc. Col. P4. Ort. (s.m.) cod. Lips. 𝔊ro ... 𝔅1. G = *quantum lex.* Dg P3. = *quantum res.* P2. 𝔑 ... 𝔊 = *quantum respublica.* Alii codd. Pinc. 𝔐 ... 𝔏4. 𝔑u ... 𝔅o = *quantum reus.* B = *quantum dies abstulerit.* g = *lis uxoris.* Vg 𝔑 ... 𝔊1. = *servorum coertio.* DET P2. 4. Ort. 𝔑 ... 𝔊 𝔅2. = *discursitatio.* Rell. ∾.

3. GT = *quos fecimus manu.* Col. 𝔐 — *et* ante *sine usu.* BGADETg Pall. Col. 𝔑 ... 𝔅 = *et pauciores.* V Ort. ∾. B = *memoriam.* g = *Repete et memora.* V = *quando quisque dies.* Rom. 2. Francisc. = *recessit.*

quando tibi usus tui = BVADET g exx. scholarum Salmant. ac Fac. et Prim. P3. Col. G P2. 3. (immo 4.) Ort. — *tui* (mOrt. = *visus*). 𝔑 ... 𝔊1. = *qui tibi usus fuerit.* 𝔊2. ... 𝔅o = *qui tibi usus tui fuerit.* GD (cr.∾) ET = *in statu tuo.* B = *vitam longo aevo.* g = *vita longo aevo.* D(cr.∾) = *in tanto longo aevo.* g = *facta operis fuit.* D(cr.∾) = *factio operisve sit.* E = *facti operis vexit.* P2. — *sit.* BVDETg = *diripuerunt.* T = *varius dolor.* A (s∾) — *tibi* post *exiguum.* 𝔑 ... 𝔅 = *intelligas.* 𝔑 ... 𝔅 = *imitaturum mori.*

Cap. IV.

g = *Quid est ergo.* GD (cr.∾) E = *nunquam vero fr.* D (cr.∾) = *frugalitas nostra.* 𝔑 ... 𝔊1. = *frugalitus vestra.* g = *nobis fragilitas nostra.* V = *vestra fragilitas.*

quantum iam = BGVAEETg Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. 𝔑 ... 𝔏4. — *iam.* V = *tempus transierit.* g = *et abun-*

tasse ille ipse qui alicui uel homini uel rei donatur dies ultimus sit.
Omnia tamquam mortales timetis, omnia tamquam inmortales
concupiscitis. Audies plerosque dicentes: A quinquagesimo
anno in otium secedam. sexagesimus me annus ab officiis di-
mittet. Et quem tandem longioris uitae praedem accipis? quis
ista sicut disponis ire patietur? Non pudet te reliquias uitae 2
tibi reseruare et id solum tempus bonae menti destinare quod
in nullam rem conferri possit? Quam serum est tunc uiuere in-
cipere cum desinendum est? quae tam stulta mortalitatis obliuio
in quinquagesimum et sexagesimum annum differre sana consi-
lia et inde uelle uitam inchoare quo pauci perduxerunt? Poten- 3
tissimis et in altum sublatis hominibus excidere uoces uidebis
quibus otium optent, laudent, omnibus bonis suis praeferant.
Cupiunt interim ex illo fastigio suo, si tuto liceat, descendere.
Nam ut nihil extra lacessat aut quatiat: in te ipsa fortuna ruit.

dantia. D(m∾) — *ille* ante *ipse.* T — *ipse* post *ille.*

qui alicui = Ag Col. P3. 𝔐. B GVDE(T) P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔚o — *qui.* g = *omni vel rei.* B = *homini vel dei.* G = *homini d. vel rei.*

donatur = ADg Col. P3. 𝔐. BG VD(s.m.) E(T) P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔚o = *donatus.*

dies ultimus sit = BGVADET Gr. 𝔚2. (g) 𝔑 . . . 𝔑u 𝔚o = *ultimus dies sit.* gP4. — *Omnia . . . timetis.* V P2. = *tanquam immortales.*

timetis = BGVAETg P3. 4. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔏4. 𝔑u 𝔚o. D = *timeatis.* P2.(n.) + *tenetis timetis.* Grut. ci. 𝔊ro . . . 𝔚1. 2. = *tenetis.* V — *tamquam immortales.* D(m∾) — *omnia tamquam immortales.* g = *Audies plurimosque.*

A quinquagesimo anno = BGAD ETg P2. 3. Col. Ort. Francisc. Tronc. V = *In quinq. anno.* P4. 𝔑 . . . 𝔚o — *anno.*

sexagesimus me annus ab officiis = BGADETg Gr. V = *sexag. annus ab officio* om. *me.* 𝔑 . . . 𝔚o = *sexag. annus ab officiis me.* 𝔊ro . . . 𝔑u 𝔚o = *demittet* contra mstos. V = *Et quam tandem promissionem longioris vitae accipis.* P3. = *promissionem accipis.* T P4. = *terminum accipis.* Col. = *vitae praedictae terminum accipis.* g = *Et qui tandem l. v. promissum est accipis.* E(n.) = *pridem accipis.* P2. 𝔑 . . . 𝔚 = *pedem accipis.* mAmD *praedem* explicant per *fideiussorem,* mD(tert. m.) mOrt. per *obsidem.* 𝔈1. . . . 𝔚o = *siculi disponis* contra mstos (exc. T ?).

2. B = *reliquias tute.* V = *vitae reliquias.* 𝔑 . . . 𝔈1. — *tibi* ante *reservare.* 𝔈2. = *te ad reliquias vitae reservare.* G = *tibi reservate.* T P4. = *tibi conservare.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V = *id tempus solum.* B = *bonae mentis.* g = *bonae menti deformare.* T — *destinare.* B = *quod ullam rem.* 𝔑 . . . 𝔚 = *conferri posset.* T = *quam stultum est* Vg = *incipere vivere.* V(s∾) — *in* ante *quinquagesimum.* 𝔑 = *et sexgesimum.* 𝔗𝔚 — *et sexagesimum.* 𝔈1. 2. = *ad quinquag. annum differre.* Mss. etiam Pinc. Gr. ∾. g = *deferre.* BG(cr.∾) D(cr.∾) ET 𝔑 . . . 𝔈1. = *et deinde velle.* 𝔑 . . . 𝔚 + *in quo pauci.* 𝔈1. 2. = *in quod pauci.* Mss. etiam Pinc, Gr. ∾.

3. V = *optent otium.* G = *suis bonis.* V = *suo fastigio.* g — *aut* ante *quatiat.* G = *aut qualiet.*

in te ipsa fortuna ruit = GVATg P2. 3. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔈2. 𝔊ro. DE + *in te etiam ipsa f. r.* Pinc. ci.

V. Diuus Augustus cui di plura quam ulli praestiterunt non desiit quietem sibi precari et uacationem a republica petere. Omnis eius sermo ad hoc semper reuolutus est, ut speraret otium. Hoc labores suos, etiam si falso, dulci tamen oblectabat solatio aliquando se uicturum sibi. In quadam ad senatum missa epistula, cum requiem suam non uacuam fore dignitatis nec a priore glo-
2 ria discrepantem pollicitus esset, haec uerba inueni: *Sed ista fieri speciosius quam promitti possunt: me tamen cupido temporis optatissimi mihi prouexit, ut quoniam rerum laetitia moratur adhuc, perciperem aliquid uoluptatis ex uerborum dulcedine.* Tanta uisa est res otium, ut illam, quia usu non poterat, cogitatione praesumeret. Qui omnia uidebat ex se uno pendentia, qui hominibus gentibusque fortunam dabat illum diem laetissimus cogitabat quo magnitudinem suam exueret.
3 Expertus erat quantum illa bona per omnes terras fulgentia sudoris exprimerent, quantum occultarum sollicitudinum tegerent: cum ciuibus primum, deinde cum collegis, nouissime cum ad-

= *in se ipsam f. r.* BmD 𝔈 ... 𝔅o = *in se ipsa f. r.*

Cap. V.

G = *plura quam illi.* AD(cr. ∾) E = *plura quam nulli.* G = *ut desit querere* [m *quietem*] *sibi privari.* Bg = *non desit.* 𝔑 ... 𝔅 = *non desunt.*

et vacationem = BGVADETg. 𝔑 ... 𝔅o — *et.* g = *Omnis enim sermo.*

ut speraret otium = BVA(s.m.) DE g Pall. Ort. 𝔑 ... 𝔅. A (m∾) — *otium. Hoc labores.* G — *otium.* T + *et ut sp. otium.* Col. = *ut impetraret otium.* 𝔈1. = *ut si pararet otium.* 𝔈2. (m∾) ... 𝔊 = *ut sibi pararet otium.* 𝔐 ... 𝔅o + *ut sibi speraret otium.* T Ort. (m∾) 𝔑 ... 𝔈2. = *hic labores suos.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V = *oblectabatur otio.* g = *oblectabatur solatio.* B = *aliquem se victurum sibi.* T = *sollicitus esset.*

2. G(s.m.)V = *si ista.* V — *fieri.* B = *speciosus.* V = *cuiquam promitti p.* T = *quae tamen cupido.* BGV = *me tantum* [BG = *tm̃*] *cupido.* g = *optatis sim mihi.* Ex. Fac. et Prim. Scal. = *mihi perduxit.* BG Pall. Ort. 𝔑 ... 𝔅 = *ut quam rerum laetitia* (Ort. = *moriatur*). VDECol. = *ut quem rerum l.* T = *ut quando rerum l.* 𝔈1. 2. = *ut quanquam rerum l.* Pinc. ci. 𝔔𝔊 = *ut quum rerum l. moretur.* A(g) ∾. BG(n.) ADE Ort. + *ut adhuc.* T P4. + *et adhuc.* Col. = *ut* [s *adhuc*] *p.*

perciperem = BGADEg Pall. Ort. 𝔑 ... 𝔊. T = *percipere.* V = *percipiam.* (Col.) 𝔐 ... 𝔅o = *praeciperem.* G = *que usu non poterat.* g = *ut illa quae usu non p.* BGT P2. 4. = *quibus omnibus* [B = *hominibus*] *gementibus quae fortuna* [P2. = *fortunam*] *dabat.* Ort. = *quibus omnibus gentibusque.* 𝔑 ... 𝔅 = *quibus omnibus gementibusque fortunam.* 𝔈1. = *quibus omnibus gentibus fortunam.* D(m∾) E (s.m.) = *qui hominibus gementibusque.* V — *gentibusque.* Germ. = *nationibus gentibusque.* G = *illum quidem laetissimus.* VEg P3. Col. Rom. 2. = *laetissimum.* D (cr. ∾) = *lectissimus.* P2. = *laeti simus.*

3. B = *per omnis t.* D = *terras transfulgentia.* BG = *cum colligis.*

finibus coactus armis decernere mari terraque sanguinem fudit: per Macedoniam, Siciliam, Aegyptum, Syriam Asiamque et omnis prope oras bello circumactus Romana caede lassos exercitus ad externa bella conuertit. Dum Alpes placat inmixtosque 4
mediae paci et imperio hostes perdomat, dum ultra Rhenum et Euphraten et Danubium terminos mouet, in ipsa urbe Murenae, Caepionis, Lepidi, Egnatiorum in eum mucrones acuebantur. Nondum horum effugerat insidias: filia et tot nobiles iuuenes adulterio uelut sacramento adacti iam infractam aetatem territabant. plusque et iterum timenda cum Antonio mulier. Haec 5
ulcera cum ipsis membris absciderat: alia subnascebantur. uelut graue multo sanguine corpus, partes semper aliquae rumpebantur. Itaque otium optabat: in huius spe et cogitatione labores eius residebant. hoc uotum erat eius qui uoti conpotes fa-

V = *collegiis*. G = *coaptus armis*. mA *decernere* explicat per *decertare*. 𝔑 ... 𝔅 = *mari terraeque*. V = *Macedoniam Ciliciam*. D(cr. ∾) = *Syriamque et o*.

omnis prope oras = BAD. V = *omnis prope ora*. E = *omnis spe* [hoc n.] *oras*. G𝔑 ... 𝔅o = *omnes pr. o*. GV = *caede lapsos*. 𝔑 ... 𝔅 = *caede delapsos*. 𝔈1. = *caede dilapsos*.

4. *Dum Alpes placat* = GVAD (s.m.) ETg 𝔑 ... 𝔈1. D = *D. A. plagat*. B 𝔈2. ... 𝔅o = *D. A. pacat*. GD(cr. ∾) E = *mediae parti*. T = *mediae civitati*. G = *ultra athenum*. BD(cr. ∾) ET P4. Ort. = *ultra arthenum*. P2. 𝔑 ... 𝔈1. = *ultra archenum*. A + *dum ut ultra Rh.* voluit fortasse *dum et ultra Rh*. Col. = *ultra renum*.

et Euphruten = BA. G = *et Eufraten*. DE = *et Euphratẽ*. Vg = *et Euphratem*. T𝔑 ... 𝔈1. = *Eufraten* om. *et*. 𝔈2. ... 𝔅o = *Euphratem* om. *et* (𝔈2. = *Euphratẽ*). V — *et Danubium*. A(cr. ∾) = *et Danuvium*. D(cr. ∾) = *et dunubium*. E = *in ipsa urbe murecie*. 𝔑 = *caepi oĩs lepidi*. 𝔗𝔅 = *coepi omnis lepidi*. V — *Egnatiorum in eum*. G = *Engnatorum* (mG = *in alio non est engnatorum*). g = *et graecorum in eum*. D = *eguãtiorum*. E = *egnantiorum*. 𝔑 ... 𝔅 = *egunatorum*. 𝔑 ... 𝔅 = *acuebant*. TP4. — *Nondum* ... *territabant*. G (m∾) g = *silla et tot nobiles*. 𝔑 ... 𝔅 = *filias*. V = *et tam nobiles*. D E = *iam fractam aetatem*. Ex. Fac. et Prim. = *iam fractam aetatem irritabant*. V = ∾ *aetatem incitabant*. Scal. = *tentabant*.

plusque et iterum = BGVADETg Pall. Ort. Rom. Scal. Bruxellenses 𝔈1. 𝔐 𝔊ro ... 𝔅o. Col. = *plusque interim*. 𝔑 ... 𝔅 = *plusquam et iterum*. 𝔈2. ... 𝔊 = *postquam iterum*. 𝔏 ... 𝔏4. = *postquam et iterum*. Lips. (ad Tac. Ann. I, 10.) ci. = *postque iterum*. Ruben. ci. = *Paullusque et iterum*: atque intelligit L. Paulum, Augusti progenerum.

5. g = *Haec ubera* [P3. +] *cum ab ipsis membris*. Col. + *Haec ulcera .s. cum ab ipsis m*. E — *absciderat*. P2. = *absiderant*. 𝔑 ... 𝔅 = *absiderat*.

velut grave multo sanguine corpus = BGVADETg Gr. 𝔑 ... 𝔊 𝔑u ... 𝔅o. 𝔐 ... 𝔅1. + *velut cum grave multo sanguine est corpus*.

partes semper aliquae rumpebantur = BVAg P2. 3. Col. 𝔑 ... 𝔅1. (A p.m. = *aliqua*). T = *partes semper aliquae rumpebatur* (?). GDE quidam codd. Pinc. P4. Tronc. Scal. = ∾ *corrumpebantur*. Gron. ci. 𝔑u ... 𝔅o = *parte semper aliqua rumpebatur*. g = *et huius spe*. G = *voti componens*. 𝔑 ... 𝔈2. + *ta-*

ueri adtollere oculos sinunt et mersos et in cupiditatem infixos premunt. Numquam illis recurrere ad se licet, si quando aliqua fortuito quies contigit: ueluti profundo mari in quo post uentum quoque uolutatio est fluctuantur nec umquam illis a cupiditatibus suis otium instat. De istis me putas disserere quorum in confesso mala sunt? adspice illos ad quorum felicitatem concurritur:
4 bonis suis effocantur. Quam multis diuitiae graues sunt? quam multorum eloquentia cotidiano ostentandi ingenii spatio sanguinem educit? quam multi continuis uoluptatibus pallent? quam multis nihil liberi relinquit circumfusus clientium populus? Omnis denique istos ab infimis usque ad summos pererra: hic aduocat, hic adest. ille periclitatur, ille defendit, ille iudicat. Nemo
5 se sibi uindicat: alius in alium consumimur. Interroga de istis

cium. BGVAD Pinc. v. l. Gr. 𝔑... 𝔊2. = *et e mersos.* T = *et im mersos.* E = *et eversos.* g = *et e mensos.* Pinc. ci. 𝔊... 𝔅o = *sed mersos.*
et in cupiditatem infixos = AOrt. V = *et in cupiditatem defixos.* g = *et in cupiditatem immissos.* BG 𝔑... 𝔊2. = *et in cupiditate infixos.* E = *et in cupiditates infixos.* P3. = *cupiditatibus immissos.* D Pinc. v. l. P2. 4. Col. 𝔊... 𝔅o = *et in cupuditatibus infixos.* 𝔑... 𝔊1. = *Sed quando aliqua.* 𝔊2.... 𝔏4. + *sed si quando aliqua* contra mstos etiam Gr.
fortuito quies = VA. gP3. = *fortuita quies.* BGDE (T) 𝔑... 𝔅o = *quies fortuito* (𝔑... 𝔊1. = *fortuitu*). DTg 𝔑... 𝔊 = *contingit.* Rell. ∾.
veluti profundo mari = ADE 𝔑... 𝔊. B Pall. Ort. = *velut prof. m.* G = *vel* [s *ut*] *profundo m.* T = *ut in profundo m.* g = *velut in* [hoc n] *prof. m.* Col. 𝔐... 𝔅o = *velut in prof. m.* B = *in quo plus ventum.* GD(cr. ∾) ET P4. = *in quo plus ventorum.* P2. = *in quo plus venti.* GP3. — *quoque* post *ventum.* A = *fluctuatur.* D = *fluctuant.* V — *illis* post *umquam.* G (s∾) — *a* ante *cupiditatibus.* Vg = *a suis cupiditatibus.* A = *vis otium ista* (huic imposita crucis nota). A(s∾) = *dissere.* E = *diserere.* g = *in confexo.* D(m∾) E = *in confessione.* A(s.m.) DE = *concurrunt.* DE + *et bonis suis.* P2. 4. = *offocantur.* unde Grut. ci. = *suffocantur.* 𝔑 = *effocamur.* Mss. etiam P3. Col. Ort. ∾.
4. *Quam multis divitiae graves sunt* = A. BGV P2. 4. Col. Ort. 𝔑... 𝔅 haec omittunt. g P3. — *sunt.* DE (T) 𝔊1.... 𝔅o = *Quam multis graves sunt divitiae?* g P3. + *et quam multorum.* T = *eloquentie cottidiana ostentatio in brevi spacio.* P4. = *quottidiana ostentatio in brevi spatio.* Grut. = *quotidiana ostentatio ingenii sanguinem educit.* Lips. ci. = ∾ *ingenii studio.* quod in ex. Gott. 𝔑 adscriptum a. m. G = *ostentando.* V = *ostentanti.* g = *obscenandi.* Rell. etiam P2. 3. Col. Ort. ∾. et defendit Gron. G = *pallant.* V = *pollent.* 𝔑... 𝔅 = *quam multi nihil.* G 𝔑... 𝔊 = *reliquit.* E = *reliquid.*
Omnis denique istos = BA. GD ET = *Omnes denique isti.* V (g) 𝔑... 𝔅o = *Omnes denique istos.* BA Pall. Col. 𝔑... 𝔅 = *pererrat.* GDE Tg Ort. = *pererrant.* V = *ille iudicat. ille periclitatur. ille defendit.* E = *ille defendit. ille indicatur.* BG VT P2. 4. Col. 𝔑... 𝔊2. — *Nemo se sibi vindicat.* D (cr. ∾) ex. Franc. 𝔊 𝔊 = *Nec se sibi v.* E = *Ne se sibi v.* A Bong. P3. Ort. ∾. A = *aliut in alium.* A(s.m.) Bong. = *aliud in alium.*
consumimur = GA(g) 𝔐... 𝔅1. 𝔅o. BVDET 𝔑 ... 𝔊 𝔑u 𝔅2. = *consumitur.*
5. T = *de istis interroga.*

quorum nomina ediscuntur: his illos dignosci uidebis notis: Ille illius cultor est, hic illius. suus nemo est. Deinde dementissima quorumdam indignatio est: queruntur de superiorum fastidio, quod ipsis adire uolentibus non uacauerint. Audet quisquam de alterius superbia queri qui sibi ipse numquam uacat? Ille tamen te quisquis est insolenti quidem uoltu, sed aliquando respexit. ille aures suas ad tua uerba demisit. ille te ad latus suum recepit: tu non inspicere te umquam, non audire dignatus es. III. Non est itaque quod ista officia cuiquam inputes: quoniam quidem cum illa faceres non esse cum aliquo uolebas, sed tecum esse non poteras. Omnia licet quae umquam ingenia fulserunt in hoc unum consentiant, numquam satis hanc humanarum mentium caliginem mirabuntur. Praedia sua occupari a nullo patiuntur et, si exigua contentio est de modo finium, ad lapides et arma discurrunt: in uitam suam incedere alios sinunt, immo uero ipsi etiam possessores eius futuros inducunt. Nemo inuenitur qui pecuniam suam diuidere uelit: uitam unusquisque quam multis distribuit? Adstricti sunt in continendo patrimonio, si- 2
mul ad iacturam temporis uentum est, profusissimi in eo cuius

Bg = *dinosci*. G = *videbis nostis*. *Ille illius cultor est, hic illius* = BAmDTg. D (m∾) — *Ille ... nemo est*. G Ort. ℜ ... 𝔊l. = *Ille alius cultor est, hic illius*. E = *Ille alius cultor est, hic alius*. V = *iste illius cultor est hic istius*. Ex. Fac. et Prim. = *Ille istius cultor est, iste illius*. P2. mOrt. = *Ille alterius cultor est, hic illius*. P3. 4. Col. (?) 𝔊2. ... 𝔅o = *Hic illius cultor est, ille illius*. Grut. ci. = *Hic illius cultor est; ille istius*.

suus nemo est = BGAmDETg Gr. ℜ ... 𝔊2. V ex. Fac. et Prim. 𝔊 ... 𝔅o — *est*. sGVDg ℜ ... 𝔅 = *de superiorum fastigio*. V Pinc. v. l. = *ipsos adire*. Rell. etiam Gr. ∾. Col. = *ipsis adire non valentibus*. 𝔊l. 2. = *non vacuerint*. g = *vacuaverint*. E = *Audet quisquis*. Gg ℜ ... 𝔊 = *sibi ipsi nunquam*. V — *ipse*. Rell. etiam Bong. ∾. g = *nunquam vacavit*.

Ille tamen te quisquis est insolenti = BVA. D = *Ille tamen quisque est insolenti te*. E = *Ille tamen quisquis est insolenti te*. g = *Ille tamen te quisquis es insolenti*. G(T) ℜ ... 𝔅o — *te*. V = *tu non inspicere, tu non audire*.

Cap. III.

ℜ ... 𝔅 = *cuiquam putes*. V ex. Fac. et Prim. 𝔊𝔊 = *imputes quae quidem cum ipse faceres*. Rell. etiam Gr. ∾.

cum aliquo volebas = BGADET P2. 4. Ort. ℜ ... 𝔊4. VA (s.m.) (g) P3. Col. Iur. 𝔊ro ... 𝔅o = *cum alio volebas*. T + *unquam satis ingenia*. D (m∾) = *de medio finium ad l.* E (n.) = *de medium finium ad l.* B = *de modo suum ad l.* mGV ex. Fac. et Prim. = *discurrunt et in aliorum caedem suaeque vitae dispendium properant*. *Nemo*. G (cr. ∾) D (cr. ∾) ET P3. Ort. = *in vitam suam incidere* (DE Ort. — *suam*). A (cr. ∾) = *incendere*. g = *in vitam suam discurrere*. G = *alios sumunt* ∾ *et possessores*.

2. *ad iacturam temporis* = BGVA DETg. ℜ ... 𝔅 = *simul temporis tum ad iacturam*. 𝔊l. ... 𝔅o = *ad temporis iacturam*. g = *profundis-*

unius honesta auaritia est. Libet itaque ex seniorum turba
conprehendere aliquem. Peruenisse te ad ultimum aetatis hu-
manae uidemus. centesimus tibi uel supra premitur annus: age-
dum, ad conputationem aetatem tuam reuoca. Dic quantum ex
isto tempore creditor, quantum amica, quantum rex, quantum
cliens abstulerit. quantum lis uxoria, quantum seruorum coer-
3 citio, quantum officiosa per urbem discursatio. Adice morbos
quos manu fecimus. adice quod et sine usu iacuit: uidebis te
pauciores annos habere quam numeras. Repete memoria tecum
quando certus consilii fueris. quotus quisque dies ut destinaueras
recesserit. quando tibi usus tui fuerit. quando in statu suo uoltus,
quando animus intrepidus. quid tibi in tam longo aeuo facti ope-
ris sit. quam multi uitam tuam diripuerint te non sentiente quid
perderes. quantum uanus dolor, stulta laetitia, auida cupiditas,
blanda conuersatio abstulerit. quam exiguum tibi de tuo reli-
ctum sit: intelleges te inmaturum mori. IV. Quid ergo est in
causa? tamquam semper uicturi uiuitis. numquam uobis fragili-
tas uestra succurrit. non obseruatis quantum iam temporis trans-
ierit. uelut ex pleno et abundanti perditis, cum interim for-

simi in eo cuius nimis honesta. V = *est avaritia.* GT = *Licet itaque.* D(m∾) ETg = *ex servorum turba.* G (m∾) = *et servorum turba.* ℜ ... 𝔅 = *ex seniori turba.* V = *aliquem comprehendere.* V + *aetatis humanae terminum.* g — *vel* ante *suprq.* ℜ ... 𝔅 = *agetur ad computationem.* T = *agendum ad computationem.* A = *revoca. duc.* DE T = *revocas. Dic* (mD = *duc. id est. deduc*). g + *revoca et dic.*

quantum rex = BVAmDET Bong. ex Cui. quidam codd. Pinc. Col. P4. Ort. (s.m.) cod. Lips. 𝔊ro ... 𝔅1. G = *quantum lex.* Dg P3. = *quantum res.* P2. ℜ ... 𝔊 = *quantum respublica.* Alii codd. Pinc. 𝔐 ... 𝔏4. ℜu ... 𝔅o = *quantum reus.* B = *quantum dies abstulerit.* g = *lis uxoris.* Vg ℜ ... ℭ1. = *servorum coertio.* DET P2. 4. Ort. ℜ ... 𝔊 𝔅2. = *discursitatio.* Rell. ∾.

3. GT = *quos fecimus manu.* Col. 𝔐 — *et* ante *sine usu.* BGADETg Pall. Col. ℜ ... 𝔅 = *et pauciores.* V Ort. ∾. B = *memoriam.* g = *Repete et memora.* V = *quando quisque dies.* Rom. 2. Francisc. = *recessit.*

quando tibi usus tui = BVADET g exx. scholarum Salmant. ac Fac. et Prim. P3. Col. G P2. 3. (immo 4.) Ort. — *tui* (mOrt. = *visus*). ℜ ... ℭ1. = *qui tibi usus fuerit.* ℭ2. ... 𝔅o = *qui tibi usus tui fuerit.* GD (cr.∾) ET = *in statu tuo.* B = *vitam longo aevo.* g = *vita longo aevo.* D(cr.∾) = *in tanto longo aevo.* g = *facta operis fuit.* D(cr.∾) = *factio operis ve sit.* E = *facti operis vexit.* P2. — *sit.* BVDETg = *diripuerunt.* T = *varius dolor.* A (s∾) — *tibi* post *exiguum.* ℜ ... 𝔅 = *intelligas.* ℜ ... 𝔅 = *imitaturum mori.*

Cap. IV.

g = *Quid est ergo.* GD (cr.∾) E = *nunquam vero fr.* D (cr.∾) = *frugalitas nostra.* ℜ ... ℭ1. = *frugalitus vestra.* g = *nobis fragilitas nostra.* V = *vestra fragilitas.*

quantum iam = BGVAEETg Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. ℜ ... 𝔏4. — *iam.* V = *tempus transierit.* g = *et abun-*

tasse ille ipse qui alicui uel homini uel rei donatur dies ultimus sit.
Omnia tamquam mortales timetis, omnia tamquam inmortales
concupiscitis. Audies plerosque dicentes: A quinquagesimo
anno in otium secedam. sexagesimus me annus ab officiis di-
mittet. Et quem tandem longioris uitae praedem accipis? quis
ista sicut disponis ire patietur? Non pudet te reliquias uitae 2
tibi reseruare et id solum tempus bonae menti destinare quod
in nullam rem conferri possit? Quam serum est tunc uiuere in-
cipere cum desinendum est? quae tam stulta mortalitatis obliuio
in quinquagesimum et sexagesimum annum differre sana consi-
lia et inde uelle uitam inchoare quo pauci perduxerunt? Poten- 3
tissimis et in altum sublatis hominibus excidere uoces uidebis
quibus otium optent, laudent, omnibus bonis suis praeferant.
Cupiunt interim ex illo fastigio suo, si tuto liceat, descendere.
Nam ut nihil extra lacessat aut quatiat: in te ipsa fortuna ruit.

dantia. D(m∾) — *ille* ante *ipse.* T — *ipse* post *ille.*

qui alicui = Ag Col. P3. 𝔐. B GVDE(T) P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔅o — *qui.* g = *omni vel rei.* B = *homini vel dei.* G = *homini d. vel rei.*

donatur = ADg Col. P3. 𝔐. BGVD(s.m.) E(T) P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 𝔏 . . . 𝔅o = *donatus.*

dies ultimus sit = BGVADET Gr. 𝔅2. (g) 𝔑 . . . 𝔑u 𝔅o = *ultimus dies sit.* gP4. — *Omnia . . . timetis.* V P2. = *tanquam immortales.*

timetis = BGVAETg P3. 4. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔏4. 𝔑u 𝔅o. D = *timeatis.* P2.(u.) + *tenetis timetis.* Grut. ci. 𝔊ro . . . 𝔅1. 2. = *tenetis.* V — *tamquam immortales.* D(m∾) — *omnia tamquam immortales.* g = *Audies plurimosque.*

A quinquagesimo anno = BGAD ETg P2. 3. Col. Ort. Francisc. Tronc. V = *In quinq. anno.* P4. 𝔑 . . . 𝔅o — *anno.*

sexagesimus me annus ab officiis = BGADETg Gr. V = *sexag. annus ab officio* om. *me.* 𝔑 . . . 𝔅o = *sexag. annus ab officiis me.* 𝔊ro . . . 𝔑u 𝔅o = *demittet* contra mstos. V = *Et quam tandem promissionem longioris vitae accipis.* P3. = *promissionem accipis.* T P4. = *terminum accipis.* Col. = *vitae praedictae terminum accipis.* g = *Et qui tandem l. v. promissum est accipis.* E(n.) = *pridem accipis.* P2. 𝔑 . . . 𝔅 = *pedem accipis.* mA mD *praedem* explicant per *fideiiussorem,* mD(tert. m.) mOrt. per *obsidem.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *siculi disponis* contra mstos (exc. T ?).

2. B = *reliquias tute.* V = *vitae reliquias.* 𝔑 . . . 𝔈1. — *tibi* ante *reservare.* 𝔈2. = *te ad reliquias vitae reservare.* G = *tibi reserva te.* T P4. = *tibi conservare.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V = *id tempus solum.* B = *bonae mentis.* g = *bonae menti deformare.* T — *destinare.* B = *quod ullam rem.* 𝔑 . . . 𝔅 = *conferri posset.* T = *quam stultum est* Vg = *incipere vivere.* V(s∾) — *in* ante *quinquagesimum.* 𝔑 = *et sexgesimum.* 𝔗𝔅 — *et sexagesimum.* 𝔈1. 2. = *ad quinquag. annum differre.* Mss. etiam Pinc. Gr. ∾. g = *deferre.* BG(cr.∾) D(cr.∾) ET 𝔑 . . . 𝔈1. = *et deinde velle.* 𝔑 . . . 𝔅 + *in quo pauci.* 𝔈1. 2. = *in quod pauci.* Mss. etiam Pinc, Gr. ∾.

3. V = *optent otium.* G = *suis bonis.* V = *suo fastigio.* g — *aut* ante *quatiat.* G = *aut qualiet.*

in te ipsa fortuna ruit = GVATg P2. 3. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔈2. 𝔊ro. DE + *in te etiam ipsa f. r.* Pinc. ci.

V. Diuus Augustus cui di plura quam ulli praestiterunt non desiit quietem sibi precari et uacationem a republica petere. Omnis eius sermo ad hoc semper reuolutus est, ut speraret otium. Hoc labores suos, etiam si falso, dulci tamen oblectabat solatio aliquando se uicturum sibi. In quadam ad senatum missa epistula, cum requiem suam non uacuam fore dignitatis nec a priore glo-
2 ria discrepantem pollicitus esset, haec uerba inueni: *Sed ista fieri speciosius quam promitti possunt: me tamen cupido temporis optatissimi mihi prouexit, ut quoniam rerum laetitia moratur adhuc, perciperem aliquid uoluptatis ex uerborum dulcedine.* Tanta uisa est res otium, ut illam, quia usu non poterat, cogitatione praesumeret. Qui omnia uidebat ex se uno pendentia, qui hominibus gentibusque fortunam dabat illum diem laetissimus cogitabat quo magnitudinem suam exueret.
3 Expertus erat quantum illa bona per omnes terras fulgentia sudoris exprimerent, quantum occultarum sollicitudinum tegerent: cum ciuibus primum, deinde cum collegis, nouissime cum ad-

= *in se ipsam f. r.* BmD 𝔊 ... 𝔅o = *in se ipsa f. r.*

Cap. V.

G = *plura quam illi.* AD(cr. ∾) E = *plura quam nulli.* G = *ut desit querere* [m *quietem*] *sibi priuari.* Bg = *non desit.* 𝔑 ... 𝔅 = *non desunt.*

et vacationem = BGVADETg. 𝔑 ... 𝔅o — *et.* g = *Omnis enim sermo.*

ut speraret otium = BVA(s.m.) DE g Pall. Ort. 𝔑 ... 𝔅. A (m∾) — *otium. Hoc labores.* G — *otium.* T + *et ut sp. otium.* Col. = *ut impetraret otium.* 𝔈1. = *ut si pararet otium.* 𝔈2. (m∾) ... 𝔊 = *ut sibipararet otium.* 𝔐 ... 𝔅o + *ut sibi speraret otium.* T Ort. (m∾) 𝔑 ... 𝔈2. = *hic labores suos.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V = *oblectabatur otio.* g = *oblectabatur solatio.* B = *aliquem se victurum sibi.* T = *sollicitus esset.*

2. G(s.m.)V = *si ista.* V — *fieri.* B = *speciosus.* V = *cuiquam promitti p.* T = *quae tamen cupido.* BGV = *me tantum* [BG = *tm̃*] *cupido.* g = *optatis sim mihi.* Ex. Fac. et Prim. Scal. = *mihi perduxit.* BG Pall. Ort. 𝔑 ... 𝔅 = *ut quam rerum laetitia* (Ort. = *moriatur*). VDECol. = *ut quem rerum l.* T = *ut quando rerum l.* 𝔈1. 2. = *ut quanquam rerum l.* Pinc. ci. 𝔈𝔊 = *ut quum rerum l. moretur.* A(g) ∾. BG(n.) ADE Ort. + *ut adhuc.* T P4. + *et adhuc.* Col. = *ut* [s *adhuc*] *p.*

perciperem = BGADEg Pall. Ort. 𝔑 ... 𝔊. T = *percipere.* V = *percipiam.* (Col.) 𝔐 ... 𝔅o = *praeciperem.* G = *que usu non poterat.* g = *ut illa quae usu non p.* BGT P2. 4. = *quibus omnibus* [B = *hominibus*] *gementibus quae fortuna* [P2. = *fortunam*] *dabat.* Ort. = *quibus omnibus gentibusque.* 𝔑 ... 𝔅 = *quibus omnibus gementibusque fortunam.* 𝔈1. = *quibus omnibus gentibus fortunam.* D(m∾) E (s.m.) = *qui hominibus gementibusque.* V — *gentibusque.* Germ. = *nationibus gentibusque.* G = *illum quidem laetissimus.* VEg P3. Col. Rom. 2. = *laetissimum.* D (cr. ∾) = *lectissimus.* P2. = *laeti simus.*

3. B = *per omnis t.* D = *terras transfulgentia.* BG = *cum colligis.*

finibus coactus armis decernere mari terraque sanguinem fudit: per Macedoniam, Siciliam, Aegyptum, Syriam Asiamque et omnis prope oras bello circumactus Romana caede lassos exercitus ad externa bella conuertit. Dum Alpes placat inmixtosque 4
mediae paci et imperio hostes perdomat, dum ultra Rhenum et Euphraten et Danubium terminos mouet, in ipsa urbe Murenae, Caepionis, Lepidi, Egnatiorum in eum mucrones acuebantur. Nondum horum effugerat insidias: filia et tot nobiles iuuenes adulterio uelut sacramento adacti iam infractam aetatem territabant. plusque et iterum timenda cum Antonio mulier. Haec 5
ulcera cum ipsis membris absciderat: alia subnascebantur. uelut graue multo sanguine corpus, partes semper aliquae rumpebantur. Itaque otium optabat: in huius spe et cogitatione labores eius residebant. hoc uotum erat eius qui uoti conpotes fa-

V = *collegiis.* G = *coaptus armis.* mA *decernere* explicat per *decertare.* ℜ ... 𝔅 = *mari terraeque.* V = *Macedoniam Ciliciam.* D(cr. ∾) = *Syriamque et o.*

omnis prope oras = BAD. V = *omnis prope ora.* E = *omnis spe* [hoc n.] *oras.* Gℜ ... 𝔅o = *omnes pr. o.* GV = *caede lapsos.* ℜ ... 𝔅 = *caede delapsos.* ℭ1. = *caede dilapsos.*

4. *Dum Alpes placat* = GVAD (s.m.) ETg ℜ ... ℭ1. D = *D. A. plagat.* B ℭ2. ... 𝔅o = *D. A. pacat.* GD(cr. ∾) E = *mediae parti.* T = *mediae civitati.* G = *ultra athenum.* BD(cr. ∾) ET P4. Ort. = *ultra arthenum.* P2. ℜ ... ℭ1. = *ultra archenum.* A + *dum ut ultra Rh.* voluit fortasse *dum et ultra Rh.* Col. = *ultra renum.*

et Euphraten = BA. G = *et Eufraten.* DE = *et Euphratẽ.* Vg = *et Euphratem.* Tℜ ... ℭ1. = *Eufraten* om. *et.* ℭ2. ... 𝔅o = *Euphratem* om. *et* (ℭ2. = *Euphratẽ*). V — *et Danubium.* A (cr. ∾) = *et Danuvium.* D(cr. ∾) = *et dunubium.* E = *in ipsa urbe murecie.* ℜ = *caepi oĩs lepidi.* 𝔏𝔅 = *coepi omnis lepidi.* V — *Egnatiorum in eum.* G = *Engnatorum* (mG = *in alio non est engnatorum*). g = *et graecorum in eum.* D = *eguãtiorum.* E = *egnuntiorum.* ℜ ... 𝔅 = *egunatorum.* ℜ ... 𝔅 = *acuebant.* TP4. — *Nondum ... territabant.* G (m ∾) g = *silla et tot nobiles.* ℜ ... 𝔅 = *filias.* V = *et tam nobiles.* D E = *iam fractam aetatem.* Ex. Fac. et Prim. = *iam fractam aetatem irritabant.* V = ∾ *aetatem incitabant.* Scal. = *tentabant.*

plusque et iterum = BGVADETg Pall. Ort. Rom. Scal. Bruxellenses ℭ1. 𝔐 𝔊ro ... 𝔅o. Col. = *plusque interim.* ℜ ... 𝔅 = *plusquam et iterum.* ℭ2. ... 𝔊 = *postquam iterum.* 𝔏 ... 𝔏4. = *postquam et iterum.* Lips. (ad Tac. Ann. I, 10.) ci. = *postque iterum.* Ruben. ci. = *Paullusque et iterum:* atque intelligit L. Paulum, Augusti progenerum.

5. g = *Haec ubera* [P3. +] *cum ab ipsis membris.* Col. + *Haec ulcera s. cum ab ipsis m.* E — *absciderat.* P2. = *absiderant.* ℜ ... 𝔅 = *absiderat.*

velut grave multo sanguine corpus = BGVADETg Gr. ℜ ... 𝔊 ℜu ... 𝔅o. 𝔐 ... 𝔅1. + *velut cum grave multo sanguine est corpus.*

partes semper aliquae rumpebantur = BVAg P2. 3. Col. ℜ ... 𝔅1. (A p.m. = *aliqua*). T = *partes semper aliquae rumpebatur* (?). GDE quidam codd. Pinc. P4. Tronc. Scal. = ∾ *corrumpebantur.* Gron. ci. ℜu ... 𝔅o = *parte semper aliqua rumpebatur.* g = *et huius spe.* G = *voti componens.* ℜ ... ℭ2. + *ta-*

cere poterat. Marcus Cicero inter Catilinas, Clodios iactatus Pompeiosque et Crassos, partim manifestos inimicos, partim dubios amicos, dum fluctuatur cum republica et illam pessum euntem tenet, nouissime abductus nec secundis rebus quietus nec aduersarum patiens, quotiens illum ipsum consulatum suum
6 non sine causa, sed sine fine laudatum detestatur? quam flebiles uoces exprimit in quadam ad Atticum epistula iam uicto patre Pompeio, adhuc filio in Hispania fracta arma refouente? *Quid agam*, inquit, *hic quaeris? moror in Tusculano meo semiliber*. Alia deinceps adicit quibus et priorem aetatem conplorat et de praesenti queritur et de futuro desperat. Semiliberum se dixit Cicero: at mehercules numquam sapiens in tam humile nomen procedet, numquam semiliber erit: integrae semper libertatis et solidae, solutus, et sui iuris et altior ceteris. Quid enim supra eum potest esse qui supra fortunam est? VI. Liuius Drusus, uir acer et uehemens, cum leges nouas et mala Gracchana mouisset, stipatus ingenti totius Italiae coetu, exitum rerum non peruidens quas nec agere licebat nec iam liberum erat semel inchoatas relinquere, exsecratus inquietam a primordiis uitam dicitur dixisse *Uni sibi ne puero quidem umquam ferias contigisse*. Ausus est enim et pupillus adhuc

cere facere. Ort. = *quod voti compotens tacere poterat.*

Catilinas, Clodios = BAD(s.m.) 𝔑 ... 𝔖. mGg = *C. Claudios.* GDE = *Cat. Dodios.* T = *Cat. Didios.* 𝔐 ... 𝔅o + *Cat. Clodiosque.* G = *iactitet Pompeiosque.* g = *Pompeios* om. *que.* g = *cum fluctuatur.* E = *dum fluctuantur.* Ort. = . *Cum remp.* VT P4. = *et illam pessime euntem.* 𝔑 ... 𝔖 = *et illam pereuntem.* B = *teneret.* Vg — *quotiens* ante *illum ipsum.* T — *illum.* g — *sine* ante *finė.*

6. A (s∾) — *ad* ante *Atticum.* D = *ad actitum.* E cod. Lips. = *ad actium.* g 𝔑 ... 𝔈l. = *ad Acticum.* Lips. ci. = *ad Axium.* quod receptum voluit Fischerus. Locus hic hodie non exstat in Cic. Epp. D(m∾) = *fregida arma.* D (s.m.) ET P4. mOrt. = *frigida arma.* G (cr.∾) Scal. = *arma renovante.* E — *Quid agam ... Tusculano meo.* G = *Quid agam, inquam.* V = *maneo in Tusc. meo.* T — *meo.* V = *et de praesenti conqueritur et de futura sperat.* D(m∾) = *se dicit Cicero.* 𝔑 ... 𝔅 = *procedat.*

et altior ceteris = BVADEg P2. 3. Col. Ort. G(T) P4. 𝔑 ... 𝔅o — *et.* E = *Et supra fortunam est.*

Cap. VI.

Vg = *mala Gracchana novisset.* G = *stipatis ingenti.* Col. — *exitum.*

non pervidens = A ci. Lips. D (s.m.) = *non previdens.* BGVDE (Tg) Gr. 𝔗 ... 𝔅o = *non providens.* gOrt. = *agere dicebat.* Col. = *agere libat.* sCol. = *libebat.* BGVADEg Pall. Ort. 𝔗𝔅 = *nec tam liberum.* Col. = *ut tam liberum.* (T) 𝔈l. ... 𝔅o ∾. 𝔗 ... 𝔈2. — *semel* contra mstos etiam Pinc. Gr.

ne puero quidem = BVADE. G (Tg) 𝔗 ... 𝔅o = *nec p. q.*

Ausus est enim et pupillus = BGVADEg 𝔗 ... 𝔏𝔍u. T = *et pusillus.* 𝔏4. — *et.* 𝔊ro ... 𝔅o — *est.*

et praetextatus iudicibus reos commendare et gratiam suam foro interponere tam efficaciter quidem, ut quaedam iudicia constet ab illo rapta. Quo non erumperet tam inmatura ambitio? sci- 2
res in malum ingens et priuatum et publicum euasuram praecoquem audaciam. Sero itaque querebatur nullas sibi ferias contigisse a puero seditiosus et foro grauis. Disputatur an ipse sibi manus adtulerit: subito enim uolnere per inguen accepto conlapsus est aliquo dubitante an mors eius uoluntaria esset, nullo an tempestiua. Superuacuum est commemorare plures 3
qui, cum aliis felicissimi uiderentur, ipsi in se uerum testimonium dixerunt perosi omnem actum annorum suorum. Sed his querelis nec alios mutauerunt nec se ipsos. Nam cum uerba eruperunt, adfectus ad consuetudinem relabuntur. Uestra mehercules uita, licet supra mille annos exeat, in artissimum con-

BG = *et praete status.* 𝔗 ... 𝔏𝔍u — *foro* contra mstos etiam Bong. ex Cui. Pinc. Gr. Rom. Scal.

tam efficaciter quidem = BGVA DEg Pinc. v. l. P3. 4. Col. Ort. (T P2.) 𝔗 . . . 𝔅o — *quidem.* V = *constat.* g = *ab ipso rapta.*

2. *erumperet* = BGVADET 𝔗 . . . 𝔐. (g) 𝔏 . . . 𝔅o = *irrumperet.* V = *et privatam i publicam.*

evasuram praecoquem audaciam = BAmD Bong. ex Cui. G = *evasuram preco* [hoc n.] *que audaciam.* DE = *evasuram precoquam audaciam.* P2. Ort. = *evasuram praeco quam audaciam.* P3. 4. = *evasuram praeco que audaciam.* Col. = *evasuram praeco quem audaciam.* Maior pars codd. Pinc. + *tam praecoquem.* Vet. cod. Ops. = *praeco cem.* T + *illam praecoquem.* mGV ex. Fac. et Prim. = *ev. illam tam festinam audaciam.* g = *ev. illam festinatam aud.* Rom. 2. = *tam festinatam praecio audaciam.* 𝔗 . . . 𝔐 = *ev. illam tam festinatam aud.* 𝔏 . . . 𝔅o + *ev. illam tam praecoquem aud.* G — *a* ante *puero.* BGD (cr. ∾) E 𝔗 . . . 𝔈1. = *manus abstulerit.* BGD(m∾) 𝔗 . . . 𝔈1. = *per unguem accepto.* E = *per unguento accepto.* A (s.m.) = *per ignes accepto.* g = *collisus est.*

an mors eius voluntaria esset = V Ag. GD = *an mors voluptatum esset.* E = *an mor voluptatum esset.* B = *an mors voluptaria esset.* (T) mD ex. Fac. et Prim. 𝔗 . . . 𝔅o — *eius.* BGDET P2. 4. 𝔗 . . . 𝔊 = *in illo an temp.* 𝔐 — *nullo.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. Col. ∾.

3. G = [*s Super*] *vacuum est commemorare.*

perosi omnem actum annorum suorum = BG (lit.) VAmD omnis Pinc. v. l. P2. 3. Col. 𝔖 . . . 𝔏4. g = *per occionem actuum annorum suorum.* 𝔗𝔅 = *per ostensionem actuum animorum ipsorum.* DE P4. Ort. = *perdentes omnem actum annorum s.* (T) 𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔅o = *prodentes omnem actum a. s.* Germ. = *prodentes omnem actum animorum.* 𝔈2. haec omittit ex sententia R. Agricolae (m𝔍u = „Est cod. in cuius margine annotatur. Haec imperitia Librarii inserta ordini orationis, cum essent Glossema“). Lips. ci. = *perodientes omnem actum a. s.* V + *Sed in his querelis.*

cum verba eruperunt = BGAD(s.m.) Tg Gr. 𝔊ro . . . 𝔅o. D = *cum verba erunperunt.* E = *cum verba erũperunt.* V = *cum verba erumpunt.* 𝔗 . . . 𝔏4. = *cum verba erumperent.* BGVDETg 𝔗𝔅 = *effectus.* A ∾.

relabuntur = BGVADE (Tg) Pall. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔅o. Col. = *relabantur.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *relabebantur.*

Vestra mehercules = VAT. gP3.

trahetur. Ista uitia nullum non seculum deuorabunt: hoc uero spatium quod, quamuis natura currit, ratio dilatat, cito uos ef-
4 fugiat necesse est. Non enim adprehenditis nec retinetis. uelocissimae omnium rei moram facitis, sed abire ut rem superuacuam ac reparabilem sinitis. In primis autem et illos numero qui nulli rei nisi uino ac libidini uacant: nulli enim turpius occupati sunt. ceteri, etiam si uana gloriae imagine teneantur,
5 speciose tamen errant. Licet auaros mihi, licet uel iracundos enumeres uel odia exercentes iniusta uel bella: omnes isti uirilius peccant: in Uenerem ac libidinem proiectorum inhonesta tabes est. Omnia istorum tempora excute: adspice quamdiu conputent, quamdiu insidientur, quamdiu timeant, quamdiu colant, quamdiu colantur, quantum uadimonia sua atque aliena occupent, quantum conuiuia quae iam ipsa officia sunt: uidebis

= *Verum mehercules.* BGV (s.m.) P2. 4. Col. Ort. 𝔊 ... 𝔚o = *Vestra mehercule.* 𝔗 ... 𝔈2. = *Nostra* [= Germ.] *mehercule.* Pinc. tantum notat in suis libris *Vestra* legi, non *Nostra.* DE n. l. G (s∾) D(cr.∾) E Ort. = *Ista via nullum n.* V — *non* ante *seculum.* P2. 𝔗 ... 𝔐 = *Ista omnia nullum n. s.* (𝔗 ... 𝔊 = *devorabit*). Col. + *Ista vitia nullum omnem non s. d.* g = *Ista vitia ne* [sp. vc.] *devorabunt.* P3. = *Ista vitia nec surdum devorabunt.* Rell. etiam Bong. Pinc. P4. ∾ (T = *devocabunt*). 𝔗 ... 𝔊 — *quod* ante *quamvis.* G = *quod nervis natura.* mGD(m∾) = *quod navius natura.* mDE (n.) = *quod vanius natura.* g = *currat.* Rell. ∾. BGVADE P3. 4. Col. Ort. = *natio dilatat* (D = *dillatat*). mD = *vitio dillatatur.* (Tg) Pinc. v. l. P2. 𝔗 ... 𝔚o ∾. G (s∾) — *cito.* VP2. 4. 𝔗 ... 𝔈2. = *nos effugiat.*

4. BG = *Non enim appenditis.*

nec retinetis. velocissimae omnium rei = BGV. Ag𝔗𝔚 = ∾ *omni rei.* DE = *nec retinetis. nec velocissime omnium rerum.* 𝔈1. = *nec retinetis. nec velocissime omni rei.* (T) 𝔈2. ... 𝔚o + ∾ *nec veloc. o. r.* G(cr. ∾) V = *si adhibere ut rem supervacuam.* B = *sed adhibere ut r. s.* BG (cr. ∾) = *ac reparabilem sumitis.* E — *autem* post *In primis.* B = *nulli enim turpitis.* V = *celeri enim* [DE =] *si vane glorie.* A(cr. ∾) = *si vana gloria.* T = *si vani gloriae* („videtur voluisse *inani*" Tr.).

5. V — *vel* ante *iracundos.* A — *vel iracundos* (in m *iracundos* tantum suppletur).

vel odia exercentes iniusta vel bella = mGVADEg exx. Franc. ac Fac. et Prim. P3. Col. Ort. 𝔏 ... 𝔚o. BGT P4. — *vel odia exercentes iniusta.* P2. 𝔗 ... 𝔐 = *vel bellatores: omnes isti.* G (s∾) = *viribus peccant.* E = *viriliter p.* sE = *vilius peccant.*

in Venerem ac libidinem = BVA (P2. 3. Col.) 𝔗 ... 𝔏4. G(cr. ∾) = *in Venerem ad libidinem.* DE (Tg) P4. Ort. 𝔊ro ... 𝔚o = *in ventrem ac libidinem.* probat Grut.

tabes est = VAg Bong. correctiores codd. Pinc. Col. (Ort.). non improbat Lips. BGDE(T) Pall. mOrt. 𝔗 ... 𝔚o = *labes est.* V = *omnem istorum etatem excute.* mG = *omnem istorum etatem discute.* D (m∾) = *Omnia isto tempore excute.* E(n.) = *Omnia ista tempora excute.* G(m∾) = *aspice quamdiu timeant.* Bong. ci. = *quamdiu compotent.* BG (s∾) T P2. 4. — *quamdiu colant.* V 𝔗 ... 𝔈2. — *quamdiu colantur.* Rell. etiam exx. Pinc. ac Fac. et Prim. P3. Col. ∾. V = *sua et aliena.* B = *quẽ iam ipsa.* D = *quod iam ipsa.* V = *quae iam sunt officia* om. *ipsa.*

quemadmodum illos respirare non sinant uel mala sua uel bona. Denique inter omnes conuenit nullam rem bene exerceri posse 6 ab homine occupato, non eloquentiam, non liberales disciplinas, quando districtus animus nihil altius recipit, sed omnia uelut inculcata respuit. Nihil minus est hominis occupati quam uiuere. nullius rei difficilior scientia est. VII. Professores aliarum artium uolgo multique sunt. quasdam uero ex his pueri admodum ita percepisse uisi sunt, ut etiam praecipere possent: uiuere tota uita discendum est et, quod magis fortasse mirabere, tota uita discendum est mori. Tot maximi uiri relictis omnibus inpedimentis, cum diuitiis, officiis, uoluptatibus renuntiassent, hoc unum in extremam usque aetatem egerunt, ut uiuere scirent: plures tamen ex his nondum se scire confessi uita abierunt: nedum ut isti sciant. Magni, mihi crede, et supra humanos er- 2 rores eminentis uiri est nihil ex suo tempore delibari sinere. et ideo eius uita longissima est, quia quantumcumque patuit totum ipsi uacauit. Nihil inde incultum otiosumque iacuit, nihil sub

gP3. — *ipsa.* Codd. Pinc. ac Fac et Prim. cod. Dal. = *officiosa sunt.* G (cr. ∾) = *efficacia sunt.* g + *occupent videbis.* g — *illos* ante *respirare.* V = *sua bona vel mala.*

6. BVE = *non eloquentia.* g = *nec liberales.* Rom. 2. = *quoniam districtus animus.* P2. = *quando distr actus a.* mOrt. = *q. distentus a.* V — *velut.* GDE Scal. = *velut incult a.* g = *velut incultata.* G = *homini occupati.*

scientia est = BVADETg. G = *scientia esse.* 𝔗 . . . 𝔚o = *est scientia.*

Cap. VII.

BG (cr. ∾) P2. 4. Ort. 𝔗𝔚 = *aliquarum artium.* g = *multi* om. *que.* V = *ex iis pueri.* g — *ut* ante *etiam.* Gg = *percipere possent.* g — *tota vita . . . miraberis.* BP2. + *vivere tota in vita.* 𝔗 . . . 𝔈2. + *vivere in tota vita.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G — *est* post *discendum.* TP4. — *et quod magis . . . discendum est.* P3. Col. — *quod* ante *magis.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *Quod magis mirandum est in tota vita* om. *et* ac *fortasse.* V = *magis mirabile* om. *fortasse.* B = *fortasse mirabilis.* Rell. etiam Pinc. P2. Ort. ∾. V = *voluptatibus officiis.* V = *usque in extremam.* B — *se* post *nondum.*

vita abierunt = GT P4. Scal. probat Grut. BA = *vitam abierunt* (A = *vitam. abierunt*). DE P3. Ort. Rom. 2. = *vitam obierunt* (E = *vitam. obierunt*). V = *vitam confessi obierunt.* g = *plus vitam confessi vitam obierunt.* P2. = *vita obierunt.* Col. = *ita obierunt.* 𝔗𝔚 = *e vita obierunt.* 𝔈1. . . . 𝔚o + *e vita abierunt.* B = *nec dum.* T = *nedum ista sciant.*

2. BG P4. = *ex suo tempore deliberari* (B = *sine re*). g = *ex suo opere deliberari sine re.* P3. = *ex suo opere delicari.* D P2. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. = *ex suo tempore deliberare.* Col. = *ex suo tempore delabi.* 𝔈2. . . . 𝔐 = *ex suo tempore delibare.* VA(T) cod. Iur. ∾.

V = *propter hoc eius vita.* BG DE(T) 𝔗 . . . 𝔚o = *vita eius.* VAg ∾.

quia quantumcumque = BGVAD ETg Gr. 𝔈1. 𝔚2. 𝔗𝔚 = *Quidam quantumcunque.* 𝔈2. . . . 𝔑u 𝔚o = *cui quantumcunque.* BGDET P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. = *potuit.* GDET P4. Scal. 𝔈1. = *totus ipsi.* G ex. Pinc. — *Nihil . . . iacuit.* Vg ex. Fac. et

alio fuit: neque enim quicquam reperit dignum quod cum tem-
pore suo permutaret custos eius parcissimus. Itaque satis illi
fuit: his uero necesse est defuisse ex quorum uita multum popu-
3 lus tulit. Nec est quod putes hinc illos aliquando intellegere
damnum suum: plerosque certe audies ex his quos magna feli-
citas grauat inter clientium greges aut causarum actiones aut
ceteras honestas miserias exclamare interdum, Uiuere mihi non
licet. Quidni non liceat? omnes illi qui te sibi aduocant tibi
abducunt. Ille reus quot dies abstulit? quot ille candidatus?
quot illa anus efferendis heredibus lassa? quot ille ad inritandam
auaritiam captantium simulatus aeger? quot ille potentior amicus
4 qui uos non in amicitia, sed in adparatu habet? Dispunge, in-
quam, et recense uitae tuae dies: uidebis paucos admodum et
reiculos apud te resedisse. Adsecutus ille quos optauerat fasces

Prim. P3. = otiumque vocavit. A (s.m.) Col. = otiumque vacavit. TP2. 4. = otiosumque vocavit. BE Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. = otiosumque vacavit. D = occisumque [s.m. occiosumque] vacavit (m vocavit). Grut. ci. — iacuit. G (s∾) = ceperit dignum. D(m∾) = recipit dignum. V = suo tempore. g P3. = custos eius peritissimus. P4. = custos eius percussimus. A(cr.∾) = is vero necesse est. V = de quorum vita. V = populus multum.

3. G = Non est quod putes huic illos. P2. = Hoc est quod putes.

illos aliquando intellegere = A P3. Col. = huic illo, aliquando intelligere. V = illos putes hinc intelligere damnum suum [Tronc. Rom. Scal. =] aliquando. BGDEg P4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. — aliquando. (T) 𝔐 . . . ℜu 𝔅o = illos non intelligere. g = pluresque certe. g = clientum. V ex. Fac. et Prim. = exclamare inter haec (V = h').

Vivere mihi = A. Ort. = exclamare. Interdum mihi non licet vivere. BGVADE 𝔗 . . . 𝔅o = Mihi vivere. Steph. (Prood. II, 4.) voluit: non licet? per interrogationem. B = Quidni vero liceat. GD = omnes isti qui. BG 𝔗𝔅 = tibi adducunt. D(m∾)E = tibi se adducunt. Steph. (l. l.) ci. + te tibi abducunt. Ort. = annius efferendis. 𝔗𝔅 = annus efferendis. V P3. Col. = afferendis. P2. = afferendus. T P4. = offerendis. GVTP4. 𝔗𝔅 = lapsa. g = lapsa est illa ad irritandum avaritiam temptantium. T Pall. 𝔗𝔅 = quot illa ad irr. V = quot ad avaritiam captantium irritandam si multum (e) egeris. quot ille. A = varitiam. mA captantium explicat per heredipetarum. BG = si multus eget. [AT =] quo ille potentior. TP4. = se multis eget. Ort. = simulatus eget. P2. = si multas egit. 𝔗𝔅 = si multas eget. D(cr.∾) = quod ille potentior. GD (m∾) g P4. 𝔗 . . . 𝔈2. = amicus qui nos. A Col. Rom. = non in amicitiam [A = amicitiã] sed in adparatu. VTg P4. cod. Dal. = non in amicitiam sed in apparatum. probant Grut. Tross. P3. = non in amicitiam sed apparatum om. in. Rell. ∾.

4. G = Dispungue. g = distingue, inquam. G(m∾) V — inquam.

et recense = BGVADEg. (T) 𝔗 . . . 𝔅o = ac recense.

et reiculos = m𝔈2. 𝔐 . . . 𝔅1. (sed scribunt reiiculos). probant Bong. Grut. Lips. BGVADE (T Gr.) 𝔗 . . . 𝔊 ℜu ... 𝔅o = et ridiculos. g = et rudiculos. BGE = apud te residisse. E = quot optaverat.

cupit ponere et subinde dicit, Quando hic annus praeteribit? Facit ille ludos quorum sortem sibi obtingere magno aestimauit: Quando, inquit, istos effugiam? Diripitur ille toto foro patronus et magno concursu omnia ultra quam audiri potest conplet: Quando, inquit, res proferentur? Praecipitat quisque uitam suam et futuri desiderio laborat, praesentium taedio. At ille qui nullum non tempus in usus suos confert, qui omnes dies tamquam uitam ordinat nec optat crastinum nec timet. Quid enim est quod iam ulla hora nouae uoluptatis possit adferre? omnia nota, omnia ad satietatem percepta sunt. De cetero fors fortuna ut uolet ordinet: uita iam in tuto est. huic adici potest, detrahi nihil: et adici sic quemadmodum saturo iam ac pleno aliquid cibi: qui quod nec desiderat capit. VIII. Non est ita-

D(m∾) = *c a p u d ponere.* V = *ponere. d e i nde dicit.* B = *hic a n i m u s praeteribit.* g = *t i b i obtingere.* R = *sibi o p ingere.* mT = *sibi obtin e re.* m𝔍u = *Dir u m pitur.* B = *patron i s.* g — *omnia* post *concursu.* T — *audiri.* g = *potest compl e v i t.*

5. V + *qui nullum h i c non.* G = *t a m vitam ordinat q u a m a d optat.* T = *i n* [an *u t?* Tr.] *vitam.* G(cr. ∾) Ort. 𝔗𝔅 = *Quid enim est q u i d.* BGVAE P3. = *iam n u l l a m hor a m.* Ort. = *iam n u l l a m o r a m.* D = *iam i n i l l a m hor a m.* P2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *ull a m hor a m.* P4. = *n u lla hor a m.* (T) Col. 𝔈2. . . . 𝔅o ∾. D (m∾) — *novae.* g = *afferr i possit.* DE = *Omnia v o ta, omnia n o m i n a ad satietatem.* gOrt. = *Omnia v o ta, omn a ad satietatem.* P2. Col. 𝔗 . . . 𝔈2. = *Omnia v o ta ad satietatem.* 𝔊 𝔊 + *Omnia nota. omnia v o t a ad satietatem.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. 4. ∾. V — *de cetero . . . ordinet.* BGVADEg Gr. 𝔗 . . . 𝔊 = *de cetero for o.* Bong. — *fors.* (T) 𝔐 . . . 𝔅o ∾. G = *Huic a l t e r i* [m∾] *potest, d e t e r i nihil.* Trouc. = *Huic a d d i potest.* Ort. = *Huic a c t u i potest detrahi, nihil a d d i. Sic q.* P2. 𝔗𝔅 = *Huic a u t e m potest detrahi nihil.* 𝔈1. 2. — *adici.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. 4. Col. ∾. G = *et a c c i d i sic.* DP2. 𝔗 . . . 𝔈2. — *et* ante *adici* (𝔗𝔅 = *a d d ici*). mD + *et adici q u i d e m sic.* Col. = *s i t quemadmodum.*

quemadmodum saturo iam a c pleno aliquid cibi: q u i quod nec desiderat capit = mD. ADE = *q. saturo iam ac pleno aliquid cibi quod nec desiderat capit.* Facillime *qui* inter *cibi* et *quod* positum potuit excidere. BG P2. Ort. = *q. saturo iam n o n pleno aliquid cibi quod nec desiderat* [Ort. = *desidera v i t*] *capit.* tolerabilis scriptura videtur Grutero, sed non plane placet. V ex. Fac. et Prim. 𝔊𝔊 = *q. satura iam e t pleno aliquid cibi a d i c i t u r* (*adiicitur*). probat Pinc. g = *q. saturo iam ac pleno. aliquid e n i m quod nec desiderat capit.* P3. = *q. saturo iam ac pleno aliquid e i quod nec desiderat capit.* P4. = *q. saturo iam ac plen u s aliquid t i b i quod nec desiderat capit.* Col. = *q. saturo iam ac pleno aliqu e m t i b i, quod nec desiderat capit.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *s i c u t a l i q u i s v e n t r e q u o q u e a d m o d u m saturo: iam n o n pleno:* [*saturo iam, n o n pleno*] *aliquid cibi quod nec desiderat capit.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *quemadmodum saturo iam e t pleno aliquid cibi, quod nec desiderat n e c capit.* 𝔊ro . . . 𝔅1. 𝔅2. = *q. saturo iam, n o n pleno, aliquid cibi,* [Lips. ci. =] *quod nec desidera n s capit.* 𝔑u 𝔅o = *quemadmodum a l i q u i s v e n t r e saturo iam, n o n pleno, aliquid cibi, quod nec desiderat, capit.*

que quod quemquam propter canos aut rugas putes diu uixisse: [non ille diu uixit, sed] diu fuit. Quid enim, si illum multum putes nauigasse quem saeua tempestas a portu exceptum huc et illuc tulit ac uicibus uentorum ex diuerso furentium per eadem spatia in orbem egit? non ille multum nauigauit, sed multum iactatus est. Mirari soleo, cum uideo aliquos tempus petentes
2 et eos qui rogantur facillimos. Illud uterque spectat propter quod tempus petitum est: ipsum quidem neuter. Quasi nihil petitur, quasi nihil datur, res omnium pretiosissima luditur. Fallit autem illos, quia res incorporalis est, quia sub oculos non uenit: ideoque uilissima aestimatur, immo paene nullum eius pretium est. Annua congiaria homines carissime accipiunt et his aut laborem aut operam aut diligentiam suam locant: nemo aestimat tempus. utuntur illo laxius quasi gratuito.

Cap. VIII.

V — *quemquam propter.* B = *quemquam preter.* g = *aut rugos.* V = *diu putes.* GDET = *putas diu.*

[*non ille diu vixit, sed*] = BVmAg 𝔗 ... 𝔐 𝔑u ... 𝔚o. Haec cum absint ab A, uncis circumdedi plane omittere non ausus. GDET 𝔏 ... 𝔅1. + *Non enim ille diu vixit, sed.* G = *qui enim.* AE = *Quod enim.* 𝔗 ... 𝔈1. + *si illum.* V = *putes multum.* BGT 𝔗 ... 𝔐 = *multam putas.*

navigasse = BGVADETg 𝔗 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔚o = *navigavisse.* 𝔗 ... 𝔈1. = *si saeva temp.* P4. = *sed saeva tempestate.* BG P2. = *sed saeva temp.* G (s. m.) P3. = *quam saeva temp.* Col. = *quod saeva temp.* Rell. etiam Ort. ∾. G (cr. ∾) = *ad portum exceptum.* T P4. = *e portu exc.* Col. = *a portu acceptum.* V = *et illic tulit.*

ac vicibus = mGVAmD ex. Fac. et Prim. Col. Tronc. Rom. BG Pall. DE (Tg) 𝔗 ... 𝔚o = *ac viribus.* GD (cr. ∾) E = *ex diurno furentium.* g = *ferentium.* 𝔗 ... 𝔊 = *per eadem vestigia* contra mstos etiam Pinc. Gr.

aliquos tempus petentes = BVAD ETg Bong. G = *aliquos tunc tepentes.* mG 𝔗 ... 𝔚o = *aliquos tempus petere.* DE = *et deos qui.*

2. g = *Illud utrique.* G = *ipse quidem neuter.* P2. 𝔗 ... 𝔈2. 𝔑u ... 𝔚o + *ipsum tempus quidem* contra mstos etiam Pinc. P3. 4. Col. Ort. g = *neutrum.* 𝔗 ... 𝔈1. = *neutri quasi petitur: quasi nihil datur.* 𝔈2. = *neutri quasi n. p.* P4. = *venit quasi nihil p.*

res omnium pretiosissima = BVAD ET P3. 4. Col. Ort. 𝔗 ... 𝔊 𝔅2. probat Grut. P2. = *res enim pret.* G = *res animo pretios.* mG = *res omnia pret.* g = *res omnia pretiosa luditur.* 𝔐 ... 𝔑u 𝔚o = *re omnium pretios.* G (s ∾) ET = *ideo vilissima* om. *que.* Salmas. (apud Gron.) ci. = *vilissimo.*

eius pretium = BsGVADETg. G = *eius premium.* 𝔗 ... 𝔚o = *pretium eius.* Col. = *Annum congiaria.*

carissime accipiunt = Tg Lips. ci. 𝔅2. (Tg = *kar.*). A 𝔗 ... 𝔈 = *carissimi acc.* BGDE Pall. Ort. = *karissimi acc.* Col. = *carissimum acc.* V 𝔊 ... 𝔑u 𝔚o = *clarissimi acc.* Lips. ci. etiam = *rarissimi accip.* Ruhk. ci. = *a clarissimis accip.* BGVADET cod. Lips. 𝔗 ... 𝔊 + *et in his aut l.* Lips. ci. + *et ii his aut l.* GDE = *nemo existimat.* g = *illo lassius quam gratuito.* P2. = *lapsius quasi.* P3. = *lassius quasi.* Duaren. (Disputt. Annivv. I, 5.) ci. = *latius quasi.*

**At eosdem aegros uide, si mortis periculum propius est admotum, 3
medicorum genua tangentes. si metuunt capitale supplicium,
omnia sua, ut uiuant, paratos inpendere. tanta in illis discor-
dia adfectuum est. Quodsi posset quemadmodum praeteritorum
annorum cuiusque numerus proponi sic futurorum: quomodo illi
qui paucos uiderent superesse trepidarent, quomodo illis par-
cerent? Atqui facile est quamuis exiguum dispensare quod cer-
tum est: id debet seruari diligentius quod nescias quando defi-
ciat. Nec est tamen quod putes illos ignorare quam cara res 4
sit. Dicere solent eis quos ualdissime diligunt paratos se par-
tem annorum suorum dare. Dant nec intellegunt: dant autem
ita, ut sine illorum incremento sibi detrahant. sed hoc ipsum
an detrahant nesciunt: ideo tolerabilis est illis iactura detrimen-
ti latentis. Nemo restituet annos, nemo iterum te tibi reddet.
Ibit qua coepit aetas nec cursum suum aut reuocabit aut suppri- 5
met. nihil tumultuabitur, nihil admonebit uelocitatis suae: ta-
cita labetur. Non illa se regis imperio, non fauore populi lon-
gius proferet: sicut missa est a primo die curret. nusquam de-**

3. P2. = *Ac eosdem* [= P4. Col. Ort.] *aegros vides.* mD = *aegros videbis.* g + *in mortis peric.*
propius admotum est. = VATg Pinc. v. l. Gr. (A = *proprius*). BG = *propius admodum est.* D = *proprius admodum* om. *est.* E = *proprium est admodum.* D (s.m.) 𝔗 ... 𝔅o = *admotum est propius.* P3. = *sed metuunt.* BGVT P2. 4. 𝔗𝔅 — *si* ante *metuunt.* Rell. etiam Col. Ort. ∾. Rom. = *capitale iudicium.* V = *parati impendere.* V = *affectuum discordia est.* T 𝔗𝔅 = *possent.* Lips. ci. = *annorum cuique.* Ruhk. ci. = *annorum quibusque.* Apud G *cuiusque* in litura est. 𝔗𝔅 = *numerum proponi.* BG = *numerum proposui.* T = *numeri proposuisse.* G = *sis futurorum.* T — *qui* ante *paucos.* g = *illos perpaucos videret superesse trepidarent quoquo modo.* Col. = *Idem debet servari.* V = *quod nesciat quando.*
4. V = *Neque est tamen.*
quod putes illos ignorare = Ag. BV = *ignorare quod putes illos.* GD E(T) 𝔗 ... 𝔅o = *quod ignorare putes illos.* V = *quam coram res sit.*
valdissime = A libri Mur. 𝔐𝔏. BGVDE(Tg) Gr. 𝔗...𝔊 ℑu 𝔏4. ... 𝔅o = *validissime.* g = *ideo intolerabilis est.* E = *iactura labentis* om. *detrimenti.* BG(cr. ∾) = *detrimento.* G E = *te tibi reddit.* D = *te tibi redit* (m *redet*).
5. G (cr. ∾) = *Ibis.* g = *quae coepit.* ADE 𝔗𝔅 = *admovebit.* g = *velocitas suae.* 𝔗 ... ℭ2. + *nihil autem tumultuabitur* contra mstos etiam Pinc. GVADT P3. 4. Ort. 𝔗𝔅 = *se regit imperio.* B = *se reḡ imp.* P2. Col. = *Non se illa reget imp.* Dalech. ci. — *se* ante *imperio.* Ex. Fac. et Prim. ℭ ... 𝔐 = *Non illa regitur imp.* D (s.m.) ℭ1. 2. 𝔏 ... 𝔅o ∾. Lectius ci. = *non favor eam populi longius proferet.* G(s∾) ET = *longius profert.* Dalech. ci. — *se* ante *imperio.* Ex. Fac. et Prim. ℭ ... 𝔐 = *Non illa regitur imp.* D (s.m) ℭ1. 2. 𝔏 ... 𝔅o ∾. Lectius ci. = *non favor eam populi longius proferet.* G(s∾)ET = *longius profert.* Dalech. ci. = *longius profertur* s. *proferetur.* V = *longius procedat.* Ex. Fac. et Prim. = *longius procedet.*
sicut missa est = BGVADE(Tg) Gr. 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o. mℭ2. 𝔐 ... 𝔏4. = *sicut iussa est.*
a primo die curret = A (Pall. Col.) 𝔐 ... 𝔏4. BGVmDE (Tg)

uertetur, nusquam remorabitur. Quid fiet? tu occupatus es, uita festinat: mors interim aderit cui, uelis nolis, uacandum est. IX. Potestne quisquam, dico hominum eorum qui prudentiam iactant et operosius occupati sunt; quam ut melius possint uiuere? Inpendio uitae uitam instruunt, cogitationes suas in longum ordinant. Maxima porro uitae iactura dilatio est: illa primum quemque extrahit diem, illa eripit praesentia, dum ulteriora promittit. Maximum uiuendi inpedimentum est exspectatio quae pendet ex crastino. Perdis hodiernum: quod in manu fortunae positum est disponis, quod in tua dimittis. Quo
2 spectas, quo te extendis? omnia quae uentura sunt in incerto iacent: protinus uiue. Clamat ecce maximus uates et uelut diuino ore instinctus salutare carmen canit:

Optima quaeque dies miseris mortalibus aeui
Prima fugit.

Quid cunctaris, inquit, quid cessas? Nisi occupas, fugit, et cum occupaueris, tamen fugiet. Itaque cum celeritate temporis

Ort. 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔚o = *a primo decurret.* D = *a primo decurrit.*
nusquam devertetur = BVA 𝔗 𝔚. GDT = *nusquam divertetur.* g = *nusquam revertetur.* 𝔈l. ... 𝔚o = *nusquam divertet.* E ed. Par. a. 1613. haec omittunt. V = *nusquam morabitur.* g = *nusquam renovabitur.* E = *nusquam remoratur.* mG + *ibi mors interim.* Ex. Fac. et Prim. Col. = *ibi velis nolis.* Grut. ci. = *illi velis nolis.* Mss. etiam Pall. Ort. ∾.

Cap. IX.

BGVD (s.m.) T P2. 4. 𝔗 ... 𝔐 = *Potestne quisquam sensus hominum eorum dico.* A P3. Col. = *Potestne quicquam sensus hominum eorum dico.* g = *Potest quitquam sensus hominum eorum dico.* DE Ort. cod. Lips. 𝔏 ... 𝔚o ∾: sed sana haec non sunt, ne proxima quidem. BG (s.m.) Ag Pinc. v. l. Col. P3. 𝔐 = *qui prudentiam iactant, operosius* [g P3. = *operis*] *occupati sunt, ut melius possint vivere.* G = *qui prudentiam iactantur, operosius occupati sunt, ut melius possint vivere.* V = *qui prudentiam iactant operosius occupari, ut melius vivere possint.* TP4. = *qui prudentium iactant, operosius occupati sunt quam ut melius possint vivere.* P2. = *qui prudentiam iactant et operosius occupati sunt et melius possint vivere.* DE Ort. = *qui prudentiam iactant et operosius occupati sunt ut melius p. v.* 𝔗 ... 𝔊 = *qui prudentiam iactant: operosius occupari sibi: ut melius p. v.* Cod. Lips. 𝔏 ... 𝔚o ∾. Lips. ci. — *melius.* B = *Impedio vitae.* B = *dilactio est.* g = *diem illam eripit praesentia.* T = *exspectatio, qui pendet ex crastino perdit hodiernum.* g = *qua pendet ex crastino per hodiernum.* V = *quo te contendis.* G — in ante *incerto.* 𝔗𝔚 = *in certo iacent.*

2. P4. 𝔗 ... 𝔈2. — *et* ante *velut.*
divino ore instinctus = BsGAD(T) Pinc. v. l. P2. 4. Col. Ort. 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔚o. G = *divino ore institutus.* V = *ore divino instinctus.* E P3. = *divino ore instructus.* g = *ore divino instinec salutare carmen salutare canit.* 𝔐 ... 𝔏4. = *divino furore instinctus.* Versus sunt Virg. G. III, 68. s. g = *Quid tu metaris inquit.* T = *inquit, quid censes.* VD (cr. ∾) g = *Nisi occupes.*
et cum occupaveris = BGVADE Tg. 𝔗 ... 𝔚o — *et.* G = *cum cla-*

utendi uelocitate certandum est et uelut ex torrenti rapido nec semper ituro cito hauriendum. Hoc quoque pulcherrime ad exprobrandam infinitam cogitationem, quod non optimam quamque aetatem, sed diem dicit. Quid securus et in tanta temporum 3
fuga lentus menses tibi et annos et longam seriem, utcumque auiditati tuae uisum est, exporrigis? de die tecum loquitur et de hoc ipso fugiente. Non dubium est ergo, quin prima quaeque optima dies fugiat mortalibus miseris, id est occupatis: quorum pueriles adhuc animos senectus opprimit ad quam inparati inermesque perueniunt. Nihil enim prouisum est: subito in il- 4
lam nec opinantes inciderunt. accedere eam cotidie non sentiebant. Quemadmodum aut sermo aut lectio aut aliqua intentior cogitatio iter facientis decipit et peruenisse ante sciunt quam

ritate temporis. g = *utendi temporis velocitatem.*

et velut ex torrenti rapido = BVA DET(DT = *velud*, ut solet T). g = *velut ex torrenti rap.* om. *et.* G 𝔗 . . . 𝔅o = *velut ex torrente rap.* om. *et.*

nec semper ituro = AmD. G (s.m.) Vg ex. Fac. et Prim. haec omittunt. DsE exx. Franc. et schol. cod. Lips. = *nec semper laturo.* BG = *nec semper lauro.* E Col. = *nec semper fluituro.* P3. = *nec semper avituro.* P4. = *nec semper labituro.* Ort. = *nec semper duraturo.* P2. 𝔗 . . . 𝔅o = *nec semper casuro.* de quo vid. Burm. ad Prop. p. 645. Lips. ci. = *haustura.* Salmas. (ap. Gron.) ci. = *nec semper lapsuro.*

cito hauriendum = AE. BGVD (T) 𝔗 . . . 𝔅o + *cito hauriendum est.* g + *cito hauriendum et hoc.* G(s.m.) Vg = *pulcherrimum* [= Scal.] *est ad exprobandam.* 𝔗 . . . 𝔊 = *ad exprobrandum* (*exprobandum*). A = *infinitam cognationem.* BGDE Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. = *infinitam cognitionem.* g = *cognitionem in futuram cognitionem* om. *infinitam.* TP4. = *infinitam coagitationem.* quod mT explicat: *motionem, cursum.* Praeterea mT = *infinitam velocitatem.* Col. = *infinitam citationem.* VP2. 3. 𝔈2. . . . 𝔅o ∾. D = *optimam quemquam* (cr. *quamquam*). g = *sed dici dicit.*

3. G = *quid securius* [n.] *et* [Vg P4. Ort. =] *in tanto tempore fuga.* 𝔗 . . . 𝔈2. — *et* ante *in tanta* contra mstos etiam Pinc. Gr. G (cr. ∾) V Ort. = *lentius menses.* DE = *letus menses.* GT — *et* ante *annos.* B = *longuam.* G(m∾) = *utrumque.* B = *aviditatis tuae.* G = *et de hoc ipsum f.* T = *et hoc ipsum f.* V — *ergo* post *Non dubium est.* B = *qui ī prima quaeque.* P2. + *miseris aevi.* BG = *idem occupatis.* g — *id est.* 𝔗 . . . 𝔊 = *miseris et occupatis* contra mstos etiam Pinc. Gr. Rom. Scal. Tronc. B = *ad hunc animos.*

inermesque perveniunt = VAD (s.m.)g. D = *inermes veniunt.* B GE(T) 𝔗 . . . 𝔅o = *inermesque veniunt.*

4. BG (n.) = *Nihil enim inprovisum est.* V 𝔗𝔅 = *accidere eam quotidie.*

Quemadmodum aut sermo = BGV AD(Tg) Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔅o. E = *Q. autem sermo.* 𝔈2. . . . 𝔏4. + *Quemadmodum quos aut sermo,* B = *aut aliquam.*

intentior cogitatio = A Boug. ex Cui. cod. Dalech. Grut. ci. BGVD E(Tg) Gr. 𝔗 . . . 𝔅o = *interior cog.* (Pall. compendio utuntur).

iter facientis = BADE 𝔗 . . . 𝔈1. GV(T) 𝔈2. . . . 𝔅o = *iter facientes.* g = *facientes decipit inter.*

et pervenisse ante sciunt = BGVA

adpropinquasse: sic hoc iter uitae adsiduum et citatissimum quod uigilantes dormientesque eodem gradu facimus occupatis non adparet nisi in fine. X. Quod proposui si in partes uelim et argumenta diducere, multa mihi occurrent per quae probem breuissimam esse occupatorum uitam. Solebat dicere Fabianus, non ex his cathedrariis philosophis, sed ex ueris et antiquis, *Contra adfectus inpetu, non subtilitate pugnandum, nec minutis uolneribus, sed incursu auertendam aciem non probam: cauillationes enim contundi debere, non uellicari.* Tamen ut illis error exprobretur suus, docendi, non
2 tantum deplorandi sunt. In tria tempora uita diuiditur: quod fuit, quod est, quod futurum est. Ex his quod agimus breue est, quod acturi sumus dubium, quod egimus certum. Hoc est enim in quod fortuna ius perdidit, quod in nullius arbitrium reduci potest. Hoc amittunt occupati: nec enim illis uacat praeterita respicere, et si uacet, iniucunda est poenitendae rei re-

DETg Pinc. v. l. P3. 4. Col. Rom. 2. P2. Ort. + *et pervenisse se ante sciunt.* 𝔗 . . . 𝔊 — *et.* 𝔐 . . . 𝔅o = *pervenisse se ante sciunt* om. *et.*

sic hoc iter vitae = BVADET. G(g) 𝔗 . . . 𝔅o = *ita hoc iter v.*

quod vigilantes dormientesque = A. VDETg = *quod vigilantes eodem gr.* om. *dormientesque.* BG = *quod vigilantesque eod. gr.* D(s.m.) E(s.m.) = 𝔗 . . . 𝔅o = *quod dormientes vigilantesque.*

Cap. X.

D = *et augmentum* [m∾] *deducere.* GVg = *deducere.* Vg = *mihi multa.* G (s.m.) A = *ex his cathedraris.* GP2. Ort. = *ex his cathedrari.* Tg P4. mOrt. = *ex his cathedratis.* B = *ex his rethedraris.* Col. = *ex his cathedriis.* Rom. 2. = *sed ex puris et antiquis.* g = *circa affectus.* TP4. 𝔗 . . . 𝔈2. = *impetum.* BG(cr. ∾)DTg Pall. 𝔗 . . . 𝔈1. = *advertendam.* E = *ad vertendam.* Ort. = *advertendum.*

aciem non probam: cavillationes enim contundi = BG(s.m.)ADE (s.m.) g codd. Ermi 𝔈2. G + *etiam aciem* ∾. E = *faciem* ∾. T = *aciem non probam: cavillationem* [?] *enim contendi.* P2. = *aciem non probandam.* P3. Ort. = *atiem improbam. Cavillationes enim contendi.* P4. = ∾ *convolutiones contendi.* Col. = *aciem improbam.* ∾ *nec vellicari.* Rom. 2. = *Improbam cavillationem.* 𝔗𝔅 = ∾ *contendi.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *aciem non probam. Cavillatione enim* ∾ (m𝔈2. = *Sugillatione* ex ci. Agric.). 𝔐 . . . 𝔏4. = *aciem. Sugillationem enim retundi.* Lips. ci. 𝔊ro . . . 𝔅1. = *aciem. Non probam cavillationem esse, retundi debere.* 𝔑u . . . 𝔅o = *aciem non probam: cavillationem enim retundi d.* g — *ut* post *Tamen.* BG (s∾) 𝔗 . . . 𝔈1. = *exprobetur.* Vg = *exprobaretur.* g = *non tamen deplorandi sunt.*

2. G = *in tua tempora.*

quod fuit, quod est, quod futurum est = VA. g + ∾ *et quod futurum est.* BGDE(T) 𝔗 . . . 𝔅o = *quod est, quod fuit et quod futurum est.* g ÷ *quod acturi sumus . . . Hoc est.* Plerique codd. Pinc. — *enim* post *Hoc est.* 𝔗 . . . 𝔊 = *in quo fortuna* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *Hoc ammittunt.* B = *Hoc admittunt.* G (s∾) TP4. = *et si vacet iocunda.* B = *et si vacet vocanda est.* P3. = *et si vacet verecunda est.* Codd. Franc. et academiae Salmant. et nonnulli alii Pinc. 𝔊 . . . 𝔐 + *et si vacet,*

cordatio. Inuiti itaque ad tempora male exacta animum reuocant nec audent ea retemptare quorum uitia etiam quae aliquo praesentis uoluptatis lenocinio subripiebantur retractando patescunt. Nemo, nisi a quo omnia acta sunt sub censura sua quae numquam fallitur, libenter se in praeteritum retorquet. Ille qui 3
multa ambitiose concupiit, superbe contempsit, inpotenter uicit, insidiose decepit, auare rapuit, prodige effudit necesse est memoriam suam timeat. Atqui haec est pars temporis nostri sacra ac dedicata, omnes humanos casus supergressa, extra regnum fortunae subducta, quam non inopia, non metus, non morborum incursus exagitet. Haec nec turbari nec eripi potest; 4
perpetua eius et intrepida possessio est. Singuli tantum dies et hi per momenta praesentes sunt: at praeteriti temporis omnes, cum iusseris, aderunt, ad arbitrium tuum inspici se ac detineri patientur: quod facere occupatis non uacat. Securae et quietae mentis est in omnes uitae suae partes discurrere: occupatorum animi, uelut sub iugo sint, flectere se ac respicere non

certe iniucunda est contra mstos etiam Gr. GVTg P2. 4. Scal. Germ. Tronc. 𝔗...𝔈2. = *praeteritae rei recordatio*. Rell. etiam iidem Pinc. P3. Col. Ort. ∾.

Inuiti itaque = BGVADETg. 𝔗...𝔅o = *Inuiti namque*. g = *revocant animum*. P3. = *nec audent ea tentare*. P2. 𝔗...𝔖 = *nec audent ea retractare* contra mstos etiam correctiores Pinc. P4. Col. Ort. T = *eam retemptare*. G = *ea intentare*. G (s∾) T P2. 4. 𝔗𝔅 = *quorum vita*. V = *etiamsi quae aliquo*. G P3. = *etiam quae alio*. g Pinc. v. l. = *etiamsi aliquo*. 𝔗𝔅 = *etiam aliquo* om. *quae*. B = *lenocenio*. T P2. 4. Ort. = *subripiebatur*. g = *subripiebant*. 𝔈1....𝔐 = *subrepebant*. 𝔐 = *retentando patesount* contra mstos etiam Gr. P2. = *retr. patescit*. P4. = *retr. pati sunt*. m𝔈2. = *retr. putescunt*. G = *retr. paciscunt*. BGVADE Gr. 𝔗𝔅 = *nisi quo omnia acta sunt*. Grut. ci. = *nisi quoi omnia a. s.* g = *nisi a quo acta sunt* om. *omnia*. (T) 𝔈1. ...𝔅o ∾. g = *libenter inter praeteritum* om. *se*. 𝔗...𝔈2. = *se in praeteritum torquet* contra mstos etiam Pinc. Gr.

3. G(cr. ∾) D(m∾) = *multa ambitione*. Vg = *concupivit*. V = *nostri temporis*. g = *temporis unde*. V = *sacra et dedicata*. G — *ac*. B = *omnis humanos*. Rell. ∾. A (s∾) — *non* ante *inopia*. E = *non inopiam* et — *non* ante *metus*. Vg = *nec metus*. g — *non* ante *morborum*.

exagitet = BGAmDT Pall. Ort. VDE (g Col.) 𝔗...𝔅o = *exagitat*.

4. g = *nec exi potest*. g = *et intrepida positio est*. V P3. Col. 𝔗...𝔈1. = *Singuli tamen dies*. P2. = *dies tibi per momenta*. g = *dies alii per m*. A = *per monimenta*. A = *cum iusseritis aderunt*. 𝔗ℜ = *cum viseritis ad*. T = *cum iusserimus ad*. G = *cum vixerimus* [*m usuris*] *aderunt*.

inspici se = BGADE P2. 3. Col. Ort. 𝔅2. T = *ad arb. suum inspici* om. *se*. 𝔗...𝔅o = *se inspici*. V = *inspici et detineri se*. g = *inspici ac detineri se*. P4. — *se*. et vere spurium videtur Pron. BGVA (s.m.) DETg 𝔗...𝔖 = *patiuntur*.

velut sub iugo sint = BADE P2. Rom. Germ. G = *velit sub iugo sint*. 𝔗...𝔈2. = *cum velut sub iugo sunt*. V (Tg) 𝔖..., 𝔅o = *velut*

5 possunt. Abit igitur uita eorum in profundum et ut nihil prodest, licet quantumlibet ingeras, si non subest quod excipiat ac seruet, sic nihil refert quantum temporis detur, si non est
6 ubi subsidat: per quassos foratosque animos transmittitur. Praesens tempus breuissimum est, adeo quidem ut quibusdam nullum uideatur: in cursu enim semper est, fluit et praecipitatur. ante desinit esse quam uenit. nec magis moram patitur quam mundus aut sidera quorum inrequieta semper agitatio numquam in eodem uestigio manet. Solum igitur ad occupatos praesens pertinet tempus: quod tam breue est, ut adripi non possit, et id ipsum illis districtis in multa subducitur. XI. Denique uis scire quam non diu uiuant? uide quam cupiant diu uiuere. Decrepiti senes paucorum annorum accessionem uotis mendicant. minores natu se ipsos esse fingunt. mendacio sibi blandiuntur et tam libenter se fallunt quam si una fata decipiant. Iam uero cum illos aliqua inbecillitas mortalitatis admonuit, quemadmodum pauentes moriuntur, non tamquam exeant de uita, sed

s. i. sunt (Pinc. tantum notat in suis libris non legi *cum*). DE = *flectere te.*

5. *Abit igitur vita* = G (s.m.) A 𝔏4. D(s m.) E Pinc. v. l. Col. Rom. 𝔅2. = *Abit ergo vita.* BV(T) P2. 𝔗 ... ℜu 𝔅o (exc. 𝔏4.) = *Abiit igitur vita.* Dg P3. 4. Ort. = *Abiit ergo vita.* G = *habuit igitur vita.* Vg = *utque nihil prodest.* D (cr. ∾) = *prodem.*

licet quantumlibet = BGVADEg𝔗 ... 𝔊. G (s.m.) (T) 𝔐 ... 𝔅o — *licet.* E = *ingerat.* ℭ1. = *excipiat ac fervet.* ℭ2. ... 𝔊 = *exc. ac ferat* contra mstos etiam Pinc. Gr. BD(cr. ∾) Eg = *si nihil refert.* G = *quam tempore* [hoc cr. ∾] *detur.* V = *datur.* G(cr. ∾) = *subsidiat.* Amicus Grut. ci. = *per cassos f.* probat Lips., reprobat Gron. G = *per quas sors foratosque.* Rom. 2. Scal. = *foratosque annos.*

6. g = *fluit praecipitatque.* G = *ante desinuit esse.* Vg = *irrequieta est agitatio semper.* BG P2. = *semper cogitatio.* DE = *semper cogitatio* [mD ∾] *est.* T P4. = *semper coagitatio.* AP3. Col. Ort. 𝔗 ... 𝔅o ∾. g = *vestigio permanet.* T = *Solum ergo.* g — *breve est ut* ... XVIII, 4. *octo certe dierum cibaria superesse:* lacuna haec ingens non est significata nisi crucis signo in margine posito. T = *et id idem illis.* V = *sub multa districtis subducitur.* P2. 4. mOrt. 𝔗𝔅 = *sub multa subducitur.* Ort. = *sub multis subducitur.* G (s∾) — *in ante multa.*

Cap. XI.

B = *unde quam cupiant.* D(m∾) = *inde quam c.* E = *Inde quam c.* G = *decrepiti senex.* V = *vocis mendicant.* G = *votis vindicant.* A(s∾) = *natu ipsos esse.* recte fortasse. BGVADE = *etiam libenter.* (T) 𝔗 ... 𝔅o ∾.

se fallunt = BGVADE 𝔗 ... ℭ1. (T) ℭ2. ... 𝔅o — *se.*

quam si una fata = BGA (s.m.) T (BG = *facta*). A(p.m.) fortasse = *quam summa fata.* V = *quasi una fata.* D = *tanquam summa fata.* E = *tanquam si una fata.* 𝔗 ... 𝔅o = *quam si fata una.* DE P2. Ort. 𝔗 ... 𝔊 = *Iam ergo.* Rell. etiam Pinc. Col. P3. 4. ∾. BGT P4. — *illos.* probat Grut. G (cr. ∾) = *mortalitates.*

tamquam extrahantur? stultos se fuisse, ut non uixerint, cla-
mitant et, si modo euaserint ex illa ualitudine, in otio uicturos.
Tunc quam frustra parauerint quibus non fruerentur, quam 2
incassum omnis ceciderit labor cogitant. At quibus uita procul
ab omni negotio agitur quidni spatiosa sit? nihil ex illa delega-
tur, nihil alio atque alio spargitur, nihil inde fortunae traditur,
nihil neglegentia interit, nihil largitione detrahitur, nihil super-
uacuum est: tota, ut ita dicam, in reditu est. Quantulacum-
que itaque abunde sufficit et ideo, quandoque ultimus dies uene-
rit, non cunctabitur sapiens ire ad mortem certo gradu. Quae- 3
ris fortasse quos occupatos uocem? non est quod me solos pu-
tes dicere quos a basilica inmissi demum canes eiciunt, quos
aut in sua uides turba speciosius elidi aut in aliena contemptius,
quos officia domibus suis euocant, ut alienis foribus inlidant,
quos hasta praetoris infami lucro et quandoque suppuraturo exer-
cet. Quorumdam otium occupatum est: in uilla aut in lecto suo,
in media solitudine, quamuis ab omnibus recesserint, sibi ipsi

ut non vixerint = BGVADT P2. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. E(n.) = *ut non viserint*. P3. (ut videbatur) = *ubi non vixerint*. 𝔈2. . . . 𝔅o = *quod non vixerint*. V — *et* ante *si modo*.

2. DE = *Tamquam frustra*. B VD (cr. ∾) ET 𝔗𝔅 = *quibus non fruentur*. G = *quibus non fluentur*. A ∾.

ceciderit labor = A. V = *occiderit labor*. BGDE(T) 𝔗 . . . 𝔅o = *labor ceciderit*. G = *vitia procul*. mD = *quidni spetiosa*. B — *atque alio*. V — *inde* ante *fortunae*. P2. = *fortunae sequitur*. T Pall. Col. 𝔗𝔅 = *in redditu est*. B = *in redditum est*. Pinc. v. l. = *in reditum est*.

et ideo quandoque = BVA Bong. GET𝔗 . . . 𝔊 = *et inde quandocunque*. D = *et inde* [m *ideo*] *quantumcunque*. 𝔐 . . . 𝔅o = *et ideo quandocunque*.

cunctabitur sapiens = BGADET. G𝔗 . . . 𝔅o + *cunctabitur vir sapiens*.

3. *Quaeris fortasse* = VA. BG DE(T) 𝔗 . . . 𝔅o = *Quaeris forte*. A = *solus*. V = *dicere putes*. B = *a basilica inmensi demum*. GT = *a basilica inmensi deinde*. V = *a basilica immissi domum*. D(m∾) E 𝔗 . . . 𝔊 = *a basilica immissi deinde*. A Bong. ∾. V = *aut quos in sua*. E = *aut in aliena contempni*. *Quod*. BGVAT Gr. — *quos* ante *hasta* (Col. P2. = *hastam*). 𝔗𝔅 = *illidant: hausta pr*. DE Pinc. v. l. ∾. Bong. ex Cui. = *hasta praeconis*. reprobat Lips. G = *infami lucus* [cr. ∾] *et quandoque supportator exercet*. V = *infami lucro laborat*. *Quorundam* rell. om. D(s.m.) E = ∾ *supputaturo exercet*. D = ∾ *supputatio exercet*. P2. = *infami lucus et quandoque superator exercet*. T P4. = *infami luto* [Ort. =] *et quandoque subportator exercet*. Col. = ∾ *et quandoque subperituro exercent*. 𝔗𝔅 = *praetoris lucus et quae neque superatior exercet*. 𝔈1. = *infami lucro laborant lucus et quae neque supputatio exercet*. Rell. etiam Bong. Pinc. v. l. P3. ∾. V = *in lecto suo* [*in* del.] *inedia solicitudine*. D = *quidam quamvis ab hominibus*. E + *quidam quamvis ab omn*. G = *quamvis ex omnibus*.

recesserint = BGVADE 24. (T) 𝔗 . . . 𝔅o (exc. 24.) = *recesserunt*. V = *sibi ipsis*.

molesti sunt: quorum non otiosa uita dicenda est, sed desidiosa occupatio. XII. Illum tu otiosum uocas qui Corinthia paucorum furore pretiosa anxia subtilitate concinnat et maiorem dierum partem in aeruginosis lamellis consumit? qui in ceromate (nam, proh facinus, ne Romanis quidem uitiis laboramus) sectator puerorum rixantium sedet? qui uinctorum suorum greges in aetatum et colorum paria diducit? qui athletas nouissimos pascit? Quid? illos otiosos uocas quibus apud tonsorem multae horae transmittuntur, dum decerpitur, si quid proxima nocte succreuit, dum de singulis capillis in consilium itur, dum aut disiecta coma restituitur aut deficiens hinc atque illinc in fron-
2 tem conpellitur? Quomodo irascuntur, si tonsor paulo neglegentior fuit, tamquam uirum tonderet? Quomodo excandescunt,

quorum non otiosa = BGVADE Gr. 𝔗 ... 𝔐 𝔏4. 𝔚2. (T) Pinc. ci. 𝔏 ... ℜu 𝔚o (exc. 𝔏4.) = quorumdam non otiosa.

dicenda est = A Bong. BGVDE (T) 𝔗 ... 𝔚o = est dicenda.

Cap. XII.

Col. — Illum tu ... XIV, 4. admoveri quam his inplicari. P4. = auxia sublimitate. A (s∾) = concinat. P3. = continnat. P2. 𝔗𝔚 = continuat. BA = qui inche roma tenā pro facinus (B = ꝓfacinus). G = qui in cheroma cenat pro facinus. T = qui in cheronia cenat proh f. P4. Ort. = qui in cheroma [P4. = incheroma] cenat. Proh f. V = qui in cheroma tenet proh f. D = qui in cheromatenam pro [s h] facinus. E = qui in cheromatenam. Pro f. P2. = qui in cheroma cenam per facinus. P3. = qui in cheromacenam pro f. 𝔗𝔚 = qui in te roma coenam pro facinus. 𝔈1. = qui in ceromathena proh f. DE P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔈1. = laboremus.

sectator puerorum = BGVADE T Bong. Pall. Ort. 𝔗 ... 𝔈1. 𝔈2. ... 𝔚o = spectator puerorum.

vinctorum suorum = Bong. quidam codd. Pinc. cod. Sicul. 𝔐 ... 𝔚1. AD = iunctorum suorum. B GVE (T) quidam codd. Pinc. Pall. Ort. 𝔗𝔚 ℜu 𝔚o = victorum suorum. 𝔈1 .... 𝔊 = vicorum suorum. Lips. ci. 𝔚2. = vietorum suorum. G (s∾) P2. Ort. = grege. 𝔗 ... 𝔈1. = gregis. B = inetantium et colorum paria dedicit. G = latentium [m mercancium] et colorum paria diducit. T Ort. = laetantium et colorum paria d. (Ort. = diducunt). V = in errantium et colonum paria deducit. Bong. = ĩetantium et colorum paria deducit. P2. = metantium et colorum paria diducit. P3. = infantium et colorum paria deducit. P4. = letantium et celorum paria diducit. Exx. Pinc. Franc. scholl. Sall. + ∾ in colorum paria d. 𝔗𝔚 = mercantium et colorum paria deducit. 𝔈1 ... 𝔊 = metatur et colonorum paria deducit. Lips. (Electt. II, 15.) legit: metatur et in colorum paria diducit. A DE cod. Sicul. 𝔐 ... 𝔚o ∾. Etiam cod. Lips. = in aetatum.

novissimos pascit = BGVADET Pall. Ort. 𝔗 ... 𝔚1. 2. Lips. ci. ℜu. 𝔚o = notissimos pascit. Idem Lips. ci. = novitios pascit aut novissimos poscit. A (cr. ∾ p. m.) E = otiosos vocat. GDE = si quis proxima nocte. V = si quid prolixa nocte. G = dum aut disecta roma. A (cr. ∾) = disgecta coma. Erm. ci. = aut diffluens hinc. A (m∾) — aut deficiens ... conpellitur.

2. 𝔗𝔚 = Quomodo nascuntur. V = irascuntur tonsori si. P3. = tanquam luxum tonderet. Erm. ci. = tanquam vivum tonderet aut + tan-

si quid ex iuba sua decisum est, si quid extra ordinem iacuit, nisi omnia in anulos suos reciderunt? Quis est istorum qui non malit rempublicam suam turbari quam comam? qui non sollicitior sit de capitis sui decore quam de salute? qui non comptior esse malit quam honestior? Hos tu otiosos uocas inter pectinem speculumque occupatos? Quid illi qui in conponendis, 3
audiendis, dicendis canticis operati sunt: dum uocem cuius rectum cursum natura et optimum et simplicissimum fecit inflexu modulationis inertissimae torquent? Quorum digiti aliquod intra se carmen metientes semper sonant. quorum, cum ad res serias, saepe etiam tristes adhibiti sunt, exauditur tacita modulatio? non habent isti otium, sed iners negotium. Conuiuia 4
mehercules horum non posuerim inter uacantia tempora, cum uideam quam solliciti argentum ordinent, quam diligenter exoletorum suorum tunicas succingant, quam suspensi sint quomodo aper a coco exeat. quanta celeritate signo dato glabri ad ministeria discurrant. quanta arte scindantur aues in frusta non enormia. quam curiose infelices pueruli ebriorum sputa

quam non virum tonderet. G P2. — *ex iuba ... si quid.* mG = *de iuba sua excisum est.* BG(n.) 𝔗 ... 𝔊 + *omnia sua in anulos.* Rell. etiam Bong. ∾. B = *Quid* [s.m. *Qui*] *est istorum.* V = *Quis istorum est.*

rempublicam suam turbari quam comam = BGVADE(T) 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o. 𝔐 ... 𝔏4. = *remp. turbari quam comam suam.* G = *qui non solicior sit.* V — *de* ante *salute.* V = *quis non comptior.* BG = *qui non contior.* V = *et speculum occupatos.*

3. BGVA(s.m.) DET P3. 4. Ort. — *qui* ante *in conponendis.* A (p.m. ut videtur) P2. 𝔗 ... 𝔅o ∾. Grut. ci. — *in* ante *conponendis.* T = *audiendis discendis.* Rom. 𝔐 = *canticis occupati sunt* contra mstos etiam Gr. 𝔗 ... 𝔈1. = *ineptissime torquent.* 𝔈2. ... 𝔐 (ed. Par.) = *ineptissimae torquent.* Ort. = *incertissime torquent.* Mss. etiam Pinc. Pall. ∾.

aliquod intra se = AD(s.m.) Bong. BVDE = *aliquid intra se.* G = *aliquid intra se carnem mentientes.* 𝔗 ... 𝔅o = *aliquod inter se c.* (𝔗𝔅 = *mentientes*). Lips. ci. = *metientes semper sunt.* D (cr. ∾) E = *Qui cum ad res serias.* BG(s∾) — *cum.*

etiam saepe tristes = BGVAE 𝔗 ... 𝔐. D = *saepe etiam tr.* (T) 𝔏 ... 𝔅o = *saepe et tristes.* G = *adhabiti sunt.* G Ort. = *exaudita tacita modulatio.* P2. = *exaudita cantica modulatio.* B = *tanta modulatio.*

4. *mehercules* = GAT (qui ita solet scribere). BG (s.m.) VDE 𝔗 ... 𝔅o = *mehercule.* G(cr. ∾) V = *non posuerunt inter.* V (m∾) — *videam.* V = *tunicas subsignant.* sG + *a coco cito exeat.* 𝔅 ... 𝔊 + *a coco caesus exeat.* unde Grut. olim fecerat: *a coco illaesus exeat.* P3. = *a toto exeat.* Ort. = *a quoco exeat.* Rell. etiam Bong. P2. 4. ∾. V = *qua celeritate.* recte fortasse: nam A quoque = *quam celeritate.* 𝔈1. (m∾) = *gladii ad ministeria.* 𝔗 ... 𝔊 = *decurrant* contra mstos etiam Bong. Gr. Rom. G (m∾) = *sua dantur aves.* D(m∾)E = *arta sui dantur aves.* BGV (cr. ∾) AD 𝔗𝔅 = *in frustra.* V = *pueruli hebricorum.*

detergeant. Ex his elegantiae lautitiaeque fama captatur et us-
que eo in omnes uitae secessus mala sua illos sequuntur, ut nec
5 bibant sine ambitione nec edant. Ne illos quidem inter otiosos
numeraueris qui sella se et lectica huc et illuc ferunt et ad ge-
stationum suarum, quasi deserere illas non liceat, horas occur-
runt. quos quando lauari debeant, quando natare, quando coe-
nare alius admonet: et usque eo nimio delicati animi languore
6 soluuntur, ut per se scire non possint an esuriant. Audio quem-
dam ex delicatis (si modo deliciae uocandae sunt uitam et con-
suetudinem humanam dediscere), cum ex balneo inter manus
elatus et in sella positus esset, dixisse interrogando, *Iam se-
deo?* Hunc tu ignorantem an sedeat putas scire an uiuat, an
uideat, an otiosus sit? non facile dixerim utrum magis miserear,
7 si hoc ignorauit, an si ignorare se finxit. Multarum quidem
rerum obliuionem sentiunt, sed multarum et imitantur: quae-
dam uitia illos quasi felicitatis argumenta, delectant. Nimis
humilis et contempti hominis uidetur scire quid faciat. I nunc
et mimos multa mentiri ad exprobrandam luxuriam puta. Plura
mehercules praetereunt quam fingunt et tanta incredibilium ui-

detergeant = A𝔐 . . . 𝔅o. BGV DET 𝔗 . . . 𝔊 = *detergant.* GD(m∾) E = *ex his laudantie* [mG ∾] *latineque fama.* 𝔗𝔅 = *ex his laudantie* ∾. 𝔈1. = *Ex his abundantiae* ∾. B = *Ex his elegantiae tantineque fama.* V = *Ex his elegantie lautineque fama.*

vitae secessus = A ci. Bong. ci. Lips. V = *vitae suae successus.* BGDE(T) 𝔗 . . . 𝔅o = *vitae successus.* B = *mala suo illos.* B = *ut nec liberant sine.* A = *ne edant.*

5. *Ne illos quidem* = BA Bong. GVDE(T) 𝔗 . . . 𝔅o = *Nec illos q.* BGVADE 𝔗 . . . 𝔈1. = *inter ambitiosos.* (T) 𝔈2. . . . 𝔅o ∾. A = *numeraberis.* A = *qui sella se* [*s* in *se* n.]! *et* [*t* n.] *lecticas* (*s* n. „prior lectio nequit haberi propter lituras“). B = *gestationum suorum.* V = *liceat oras decurrunt.* T = *occurrant.* D = *concurrunt.*

quando natare = A(T) m𝔈2. 𝔐 . . . 𝔅o. BGV Bong. maior pars codd. Pinc. P2. 4. Ort. 𝔗𝔅 = *quando noctare.* unde Pinc. ci. = *quando vectari.* P3. = *quando nectare.* Lips. ci. = *quando unctare.* DE cod. Lips. 𝔈1. . . . 𝔊 = *quando pernoctare.* BGV = *langore.* G = *scire non possit.* V = *non possint an excurrant.*

6. Bong. Lips. (Epistt. Quaestt. IV, 17.) cii. — *interrogando.* V = *magis misereat.*

an si ignorare se = BVA Bong. P3. EP2. — *se.* probat Grut. G P4. Ort. 𝔗𝔅 = *an se ignorare* om. *si.* D(T) 𝔈1. . . . 𝔅o = *an si se ignorare.* P3. = *finxerit.*

7. P3. = *oblivionem faciunt.* V = *sed et multarum mentiuntur.* Ex. Fac. et Prim. = *sed multarum* [Trouc. Scal. =] *mentiuntur.* probat Pinc. G P2. Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. — *et* ante *imitantur.* 𝔈2. . . . 𝔐 = *non sentiunt, sed imitantur.* Rell. etiam Bong. ∾. V = *argumenta felicitatis.*

hominis videtur = ABong. BGV DE(T) 𝔗 . . . 𝔅o + *hominis esse videtur.* A = *In unc et mimos.* A (s.m.) BGT = *In hunc et mimos.* D E = *In hunc et nimios.* 𝔗𝔅 = *In hunc et minimos.* V = *puta ad exprobrandam luxuriam.*

mehercules = GVA. B (DET) 𝔗

tiorum copia ingenioso in hoc unum seculo processit, ut iam mimorum arguere possimus neglegentiam. Esse aliquem qui usque eo deliciis interierit, ut an sedeat alteri credat? XIII. Non est ergo hic otiosus. aliud nomen inponas: aeger est, immo mortuus est. Ille otiosus est cui otii sui et sensus est: hic uero semiuiuus cui ad intellegendos corporis sui habitus indice opus est. quomodo potest hic ullius temporis dominus esse? Perse-qui singulos longum est quorum aut latrunculi aut pila aut excoquendi in sole corporis cura consumpsere uitam. Non sunt 2
otiosi quorum uoluptates multum negotii habent. Nam de illis nemo dubitabit, quin operose nihil agant qui literarum inutilium studiis detinentur: quae iam apud Romanos quoque magna manus est. Graecorum iste morbus fuit quaerere quem numerum Ulixes remigum habuisset. prior scripta esset Ilias an Odyssea. praeterea an eiusdem esset auctoris. alia deinceps huius notae: quae siue contineas, nihil tacitam conscientiam iuuant, siue proferas, non doctior uidearis, sed molestior. Ecce Romanos 3

... 𝔅o = *mehercule.* E = *ad tanta inered.* G = *virorum copia.* D = *nimiorum* [m *mimorum*] *arguere minime* [m *difficulter hoc est minime*] *possumus* (m. *possimus*). E = *mimorum minime possimus.* Cod. Lips. + *arguere minime possimus.* Lips. ci. + *arguere mimice possimus.* V = *possimus arguere.* · DE cod. Lips. + *Putas esse aliquem.*

Cap. XIII.

hic otiosus = V Bong. A = *hic otiosius.* BGDE (T) 𝔗 ... 𝔅o = *otiosus hic.* mD P3. Rom. + *aliud illi nomen.* P4. hic lineam omisit. A (s∾) — *cui* ante *otii.* Rom. Scal. + *cui etiam otii.*

et sensus est = BGADE P2. 3. Ort. 𝔈1. 𝔗𝔅 = *consensus est.* V (T) 𝔈2. . . . 𝔅o — *et.* Lips. (Epistt. Quaestt. IV, 17.) ci. = *semivir cui ad intelligendos.* A = *ad inlegendos.* B = *corpori sui.* VOrt. 𝔗𝔅 = *iudiee opus est.* G = *quomodo potest hoc.* Lips. (l. l.) ci. = *opus est, quomodo potest alic.* om. *hic.*

ullius temporis = ABong. V = *ullius dominus temporis esse.* BGDE (T) Pall. Ort. 𝔗 ... 𝔅o = *alicuius temporis.* BGVmDT P2. 4. 𝔗 ... 𝔊 (mm𝔈1. 2. 𝔊 ∾) = *laterculi.* P3. = *lacertulis.* ABD Bong. ∾. G = *corporis cure.*

2. V = *quorum voluntales.*

multum negotii habent = BGVDE (T) Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. A = *multum negotiii habent.* 𝔗 ... 𝔏4. = *multum negotium habent.*

nemo dubitabit = BGVADET 𝔗 ... 𝔏4. 𝔊ro ... 𝔅o = *nemo dubitavit.* A (cr. ∾) E = *qui operose.*

qui literarum = VADET Bong. BG 𝔗 ... 𝔅o + *qui in literarum.* D = *detinent* [cr. ∾] *quorum* [m *iam*] *apud R.* E = *detinentur. quorum* [= m𝔈1.] *apud R.* B + *et quae iam.* V — *quoque.* V — *quaerere.*

·*Ulixes remigum* = A. V = *Ulixes remorum habuisset.* G = *quam nullum remigum Ulixes.* BDE (T) 𝔗 ... 𝔅o = *remigum Ulixes* (𝔗 ... 𝔊 = *Ulyxes.* 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *Ulysses*). DE + *an prior scripta.* G = *scripta esset al' an osea.* T = *scripta esset alea an odyssea.* V = *yleas an odyssea.* V = *essent auctoris.* ET = *huiusmodi notae.* B = *tacita conscientiam.* G (m ∾) D (m∾) E = *conscientiam invaserit.*

non doctior videaris = VAmD

quoque inuasit inane studium superuacua discendi. His diebus audiui quemdam referentem quae primus quisque ex Romanis ducibus fecisset. Primus nauali proelio Duillius uicit, primus Curius Dentatus in triumpho duxit elephantos. Etiamnunc ista, etsi ad ueram gloriam non tendunt, circa ciuilium tamen ope-
4 rum exempla uersantur. Non est profutura talis scientia: est tamen quae nos speciosa rerum uanitate detineat. Hoc quoque quaerentibus remittamus, quis Romanis primus persuaserit nauem conscendere? Claudius is fuit, *Caudex* ob hoc ipsum adpellatus, quia plurium tabularum contextus *caudex* apud antiquos uocatur: unde publicae tabulae *codices* dicuntur et naues nunc quoque quae ex antiqua consuetudine commeatus per Ti-
5 berim subuehunt *codicariae* uocantur. Sane et hoc ad rem pertineat, quod Ualerius Coruinus primus Messanam uicit et primus ex familia Ualeriorum urbis captae in se translato nomine *Messana* adpellatus est paulatimque uolgo permutante literas *Messalla* dictus. Num et hoc cuiquam curare permittes, quod

Bong. BGDE(T) 𝔗...𝔅o = *non doctior videberis.*

3. A(s∾) = *audi quemdam.*

referentem = VA P3. 𝔐. BGD (T) P2. 4. Ort. 𝔗...𝔊 𝔏 ... 𝔅o + *sapientem referentem.* E = *quemdam sapientem* om. *referentem.* BG(n.) P2. 4. Ort. 𝔗...𝔊2. = *referentem quod.* BG(m∾) D(m∾) T P2. 4. Ort. 𝔗...𝔊2. — *primus...fecisset.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. ∾. BA P2. 3. Ort. = *navali proelio dullius vicit.* G = *navali predio* [cr. ∾ P4. 𝔗...𝔊1. =] *tullius vicit.* V = *navali bello duillius vicit.* E = *navali predio* [n.] *duillius vincit.* G = *Curius detractus est.* B + *Curius dentatus est.* P4. 𝔗 ... 𝔊2. = *elephantes.* Mss. etiam ex. Fac. et Prim. P2. 3. Ort. E Pinc. v. l. Gr. ∾. (T) 𝔊... 𝔅o = *Etiamnum ista.* 𝔗 ... 𝔊2. + *Etiam si nunc ista.* G — *non tendunt.* E — *tamen* ante *operum.*

4. V = *scientia talis.* A(s∾) — *nos* ante *speciosa.* B = *speciosa rerum nativitate.* D(m∾) E = *quis Romanus.*

persuaserit = GVADET Rom. B = *pasuerit.* 𝔗...𝔅o = *persuasit.* G = *Cladiusis fuit.* G(s.m.) V = *Codex ob hoc ipsum* ∾ *codex apud ant.* 𝔗...𝔊1. = *Candes ob hoc* ∾ *candes.*

vocatur = BGADET Gr. 𝔗 ... 𝔊. V 𝔐... 𝔅o = *vocabatur.* V = *et naves non quoque.* Lips. maluit transponi: *nunc quoque ex antiqua consuetudine quae.*

commeatus per Tiberim = VsADE P3. BGAT P2. 4. Ort. 𝔗...𝔊2. — *per Tiberim.* quae aliunde accessisse facile mihi persuadeo. Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔅o = *per Tiberim commeatus.* B = *subveunt.* VDE 𝔗 ... 𝔊1. = *subeunt.* G = *subeant.*

codicariae vocantur = VA. (cf. Varr. ap. Non. 535, 15.). BA (s.m.) D (s.m.) Pinc. v. l. 𝔊...𝔅o = *caudicariae vocantur.* G = *caudicare vocantur.* DET P2. 4. Ort. Germ. 𝔊1. 2. = *caudicatae vocantur.* 𝔗𝔅 = *candicare vocantur.*

5. G = *pertinet.* B = *primus vexanam vicit.* G(cr. ∾) E = *vicit et in primis.* D(cr. ∾) = *vincit et in primis.* E = *pertractante literas.*

Messalla dictus = VAD Gr. 𝔊ro ... 𝔅1. 2. mA = *corrige Méssala.* G(T) 𝔑u 𝔅o = *Messala dictus.* B = *Mesala dictas.* E = *Messāna dictus.* 𝔗...𝔏4. + *Messalla* [*Messa-*

primus L. Sulla in circo leones solutos dedit, cum alioquin adligati darentur, ad conficiendos eos missis a rege Boccho iaculatoribus? et hoc saue remittatur. Num et Pompeium primum in 6
circo elephantorum duodeuiginti pugnam edidisse commissis more proelii noxiis hominibus ad ullam rem bonam pertinet? Princeps ciuitatis et inter antiquos principes, ut fama tradidit, bonitatis eximiae memorabile putauit spectaculi genus nouo more perdere homines. Depugnant? parum est: lancinantur? parum est: ingenti mole animalium exterantur. Satius erat ista in obliuionem ire, ne quis postea potens disceret inuideretque rei minime humanae. XIV. O quantum caliginis mentibus nostris obicit magna felicitas! Ille se supra rerum naturam esse tunc credidit, cum tot miserorum hominum cateruas sub alio coelo natis beluis obiceret, cum bellum inter tam disparia animalia committeret, cum in conspectu populi Romani multum sanguinis funderet mox plus ipsum fundere coacturus. At idem postea

la] *dictus est.* T = *unde et hoc.* P2. 4. 𝔗𝔅 = *Nunc et hoc.* 𝔈1. = *Non et hoc.* P3. = *Nunc et hic.* E — *et* post *Num.* V = *Num et hic.*

cuiquam curare = ci. Grut. BG (s.m.) VADE Pall. = *quicquam curare.* Ort. = *quidquam curare.* G = *quicquam mutare.* (T?) 𝔈1. ... 𝔅o = *quenquam curare.*

permittes = BGVAmD. DE = *permittis.* 𝔗 ... 𝔅o = *permittas.* G = *quod primus .l. hoc illa idcirco leones* [m *solutos*] *dedit.* P4. = *primus hic illa* [m *illigatos*] *in circo leones dedit.* Ort. = *primus L. hic illa* [m·*L. Silla*] *in circo leones dedit.* P2. 𝔗𝔅 — *solutos.* A = *alioqui allicati.* D (cr. ∾) E = *aliqui alligati.* 𝔗𝔅 = *cum alioquin alligati tunc* [P2. =] *detinerentur.* 𝔈1. 2. + *tunc darentur* contra mstos etiam Pinc. Gr. B = *a rege boccho iaculatoriis.* A = *a rege boccho iaculatorius.* G = *a rege cocho gaculatoriis.* V = *a rege bacho iaculatoriis.* D = *a rege tocho* [cr. ∾] *iaculatoriis* (cr. ∾). E = *a rege coco* [n.] *gaculatoriis.* 𝔗𝔅 = *ad conficiendos ex missis a rege Otto ioculatores.* 𝔈1. = *ad conficiendos missos a rege Otto ioculatores.*

6. G = *duovigintí pugnam odississe.* mT = *commixtis more proelii.* DE = *cum missis more proelii.* T = *ad nullam rem bonam.* DE + *an ad ullam rem b.* D = *pertinet quod civitatis.* E + *quod princeps civitatis.* P4. 𝔏𝔍u ed. Par. a. 1613. = *et inter antiquos princeps.* Mss. ∾. G (s m.) mT = *Depugnant? parum est. lacerantur.* B = *ingenti more.*

exterantur = GADE Bong. P2. 𝔏4. ... 𝔅o. B Ort. 𝔗 ... 𝔈1. = *exterrantur.* m𝔈1. = *exterminantur.* T P3. 4. = *exterreantur.* V Germ. = *conterantur.* Cod. Fac. et Prim. = *conteruntur.* Pinc. ci. = *exenterantur* „contra omnia exx.“ 𝔈2. ... 𝔏𝔍u = *obterantur.* V — *postea* ante *potens.* G = *invidetque rei.*

Cap. XIV.

mentibus nostris = VAD. BG E(T) 𝔗 ... 𝔅o = *mentibus humanis.* V = *magna felicitatis.* V = *tunc esse credidit.* E — *esse.* Ed. Par. a. 1613. = *tum* contra mstos. T = *sub alio coelo natas.* B = *cum inspectu populi.* A = *in conspectum.* V = *sanguinis effunderet.* B = *mos plus ipsum.* G — *mox plus ipsum fundere.* P2. = *mox populus ipsum.* V = *Atque idem postea.*

Alexandrina perfidia deceptus ultimo mancipio transfodiendum se praebuit tum demum intellecta inani iactatione cognominis
2 sui. Sed ut illo reuertar unde decessi et in eadem materia ostendam superuacuam quorumdam diligentiam: idem narrabat Metellum uictis in Sicilia Poenis triumphantem unum omnium Romanorum ante currum centum et uiginti captiuos elephantos duxisse. Sullam ultimum Romanorum protulisse pomoerium quod numquam prouinciali, sed Italico agro adquisito proferre
3 moris apud antiquos fuit. Hoc scire magis prodest quam Auentinum montem extra pomoerium esse, ut ille adfirmabat, propter alteram ex duabus causis, aut quod plebs eo secessisset, aut quod Remo auspicante illo loco aues non addixissent. Alia deinceps innumerabilia quae aut farta sunt mendaciis aut similia. Nam ut concedas omnia eos fide bona dicere, ut ad praestationem scribant: tamen cuius ista errores minuent? cuius cupidi tates prement? quem fortiorem, quem iustiorem, quem libera-
4 liorem facient? Dubitare se interim Fabianus noster aiebat an

Alexandrina perfidia = A 𝔈2. . . 𝔅o. V Bong. = *Alexandri perf.* B G 𝔈1. = *Alexandria perf.* DE = *in Alexandria perf.* T 𝔗𝔅 = *Alexandriam perf.* G = *ultimo mancipia.* V = *perfodiendum.* B = *transfodiendus se pr.* V = *tunc demum.* G = *tamen demum.* V = *sui cognominis.* B = *cognovimus sui.*

2. V(m∾) — *ut* ante *revertar.* mA = *lege revertam.* V Pinc. v. l. cod. Dal. = *recessi.* Ort. = *unde decessu.* Grut. ex 𝔐 laudat *discessi:* sed edd. Par. et Comm. ∾.

et in eadem materia = VADE Pinc. v. l. P3. cod. Dal. 𝔏4. BG (T) P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔅o (exc. 𝔏4.) = *et in alia materia.* E (n.) = *supervacuum.* GT P2. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. = = *idem enarrabat.* probat Grut. P4. = *idem evanabat.* Rell. etiam Pinc. v. l. P3. ∾. VP3. 𝔗 . . . 𝔈2. = *elephantes.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P2. 4. Ort. ∾. Ort. = *promerium.* P3. = *pomenum.* A(m∾) — *provinciali.* A(cr.∾) = *adquisi.* D(cr.∾) E = *aquisitum.*

proferre moris = BVADE Bong. GT — *moris.* mG = *proferre mori.* 𝔗 . . . 𝔅o = *mos proferre.* V = *fuerit.*

3. G(cr.∾) 𝔗𝔅 = *Adventinum.* B GVA(cr.∾) DE P2. 4. Ort. 𝔗𝔅 = *extra pompeium.* P3. = *extra pompenum.* G = *plebs eo exexisset aut quod veno.* V𝔊 = *aves non adduxissent.* quod Schottus (ad Aur. Vict. c. III.) laudat ex „vulgatis libris omnibus:“ ipse ci. ∾. G = *aves non abduxissent.* D = *aves*
va
non vera dixessent. aut quod remo auspicante illo loco aves
cat
alia dixissent. E = *aves non vera dixissent.*

aut farta sunt mendaciis aut similia = AmD (mD *farta* explicat per *plena*). GDE Bong. ex Cui. = *aut facta sunt mendaciis aut similia.* B = *aut furta sunt mendaciis aut similia.* T = *aut facta* [m *ficta*] *sunt aut mendacii similia.* V Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. = *aut ficta sunt mendaciis aut similia.* 𝔈2. . . . 𝔊 𝔅2. = *aut ficta sunt aut mendaciis similia.* 𝔐 . . . ℜu 𝔅o = *aut ficta sunt aut mendacii* [𝔏4. = *mendacio*] *similia.* V = *eos omnia.* A (m∾) — *cuius* ante *cupiditates.* G = *premant.*

4. T — *se* post *Dubitare.*

satius esset nullis studiis admoueri quam his inplicari. Soli
omnium otiosi sunt qui sapientiae uacant: soli uiuunt. nec enim
suam tantum aetatem bene tuentur: omne aeuum suo adiciunt.
Quicquid annorum ante illos actum est illis adquisitum est. Nisi
ingratissimi sumus, illi clarissimi sacrarum opinionum condito-
res nobis nati sunt, nobis uitam praeparauerunt. Ad res pul- 5
cherrimas ex tenebris ad lucem erutas alieno labore deducimur:
nullo nobis seculo interdictum est, in omnia admittimur et, si
magnitudine animi egredi humanae inbecillitatis angustias libet,
multum per quod spatiemur temporis est. Disputare cum Socra-
te licet, dubitare cum Carneade, cum Epicuro quiescere, ho-
minis naturam cum Stoicis uincere, cum Cynicis excedere, cum
rerum natura in consortium omnis aeui patiatur incedere. Quidni 6
ab hoc exiguo et caduco temporis transitu in illa toto nos demus
animo quae inmensa, quae aeterna sunt, quae cum melioribus
communia? Isti qui per officia discursant, qui se aliosque in-
quietant, cum bene insanierint, cum omnium limina cotidie per-
ambulauerint nec ullas apertas fores praeterierint, cum per di-
uersissimas domos meritoriam salutationem circumtulerint: quo-
tum quemque ex tam inmensa et uariis cupiditatibus districta
urbe poterunt uidere? quam multi erunt quorum illos aut somnus
aut luxuria aut inhumanitas submoueat? quam multi qui illos, 7

G = *occiosi sunt*. G = *nec eam suam tantum*. E — *enim*. V = *tantum suam*. GT P2. 4. Ort. 𝔗𝔅 — *suo* ante *adiciunt*.

Nisi ingratissimi sumus = BGVADET 𝔗 . . . 𝔊rc. 𝔅l. . . . 𝔅o = *Nisi ingratissimi simus*. D (m∾) E = *conditores nobis dati sunt*. G (s∾) = *vitam paraverunt*. Lips. ci. = *viam praeparaverunt*.

5. E = *nullum nobis seculum*. D = *et ad omnia admittimur*. GET = *per quod spatiemur tempus est*. D(m∾) = *per quod spatiemur tempore est*. D (m∾) = *licet, disputare*. DE = *cum Catone, cum Epicuro*. G(m∾) = *cum stoicis vivere*. E = *rerum naturam*. B = *in consortium omnis enim*. Pall. Col. = *omnes aevi*.

patiatur incedere = BGVADET Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. reprobat Grut. 𝔈2. . . . 𝔅o = *pariter incedere*.

6. B = *Quid enim ab hoc*. T = *transitum*. G = *transitu* [T =] *in illo*.

toto nos = GVADE. B(T) 𝔗 . . . 𝔅o = *nos toto*. B = *debemus animo*. E — *animo*. G(n.) T + *amittere quae immensa*. 𝔅l. ℜu 𝔅o = *quae externa sunt* contra mstos. E — *qui* ante *per officia*. D (cr.∾) = *que se alios inquietant*. G = *alios quia inquietant*. BDE = *bene insanuerint*. T = *bene insanierunt*. Grut. olim ci. = *nec ullas opertas*.

diversissimas domos = A Bong. BGVDE(T) 𝔗 . . . 𝔅o = *diversas domos*. A (s.m.) = *meritoria*. GD(cr. ∾) E(n.) 𝔗𝔅 = *quorum quemque*. V = *quo tum quemque*. B = *quotum quemque ext'aminẽ salvariis cupiditatibus*. E — *ex tam . . . districta*. G (cr.∾) = *districto*. D = *distracta*. V = *inhumanitas submoveri faciant*.

7. D (m∾) — *multi qui illos . . .*

cum diu torseriut, simulata festiuatione transcurrant? quam multi per refertum clientibus atrium prodire uitabant et per obscuros aedium aditus profugient? quasi non inhumanius sit decipere quam excludere. quam multi hesterna crapula semisomnes et graues, illis miseriis somnum suum rumpentes, ut alienum exspectent, uix adleuatis labris insusurratum millies nomen osci-
8 tatione superbissima reddent? Hos in ueris officiis morari licet dicamus qui Zenonem, qui Pythagoran cotidie et Democritum ceterosque antistites bonarum artium, qui Aristotelem et Theophrastum uolent habere quam familiarissimos. nemo horum non uacabit, nemo non uenientem ad se beatiorem amantioremque sui dimittet. nemo quemquam uacuis a se manibus abire patie-
9 tur. Nocte conueniri et interdiu ab omnibus mortalibus possunt. Horum te mori nemo coget, omnes docebunt. horum nemo annos tuos conterit, suos tibi contribuit. nullius ex his sermo periculosus erit, nullius amicitia capitalis, nullius sum-

transcurrant? quam multi. V — *qui* post *multi.* G(m∾) = *illos qui diu.* V = *cum diu transierint.* V = *transcurrent.* G = *et per obscuros odium.* V = *quasi non humanius sit.* VmGAmD P3. = *externa crapula.* BDE = *ex olerna crapula.* P4. Ort. = *ex olerva crapula.* G = *ex ol'ti crapula.* P2. 𝔗... 𝔊2. + *ex hesterna crap.* Pinc. v. l. Col. ∾. V = *semianimes et graves.*

illis miseriis = BGVADE Bong. 𝔗 ... 𝔊1. (T) 𝔊2.... 𝔅o = *illis miseris.*

suum somnum = BGVAD. E(T) 𝔗... 𝔅o = *somnum suum.*

rumpentes = BGVADET Gr. 𝔗... 𝔊. 𝔐... 𝔅o = *rumpentibus.* D (cr.∾) = *vis adlevatis.* G = *vis allevantis.* BA (cr.∾) = *vix adlevantis.* V = *vix allevatis.*

labris = BVADE Bong. G = *libris.* (T) 𝔗... 𝔅o = *labiis.* G = *insusturrentium* [B =] *miles nomen.* V = *insursuratum.* A = *insusussuratum.* D = *insusuratium* (m *insusuratum*). E = *insussurantium.* GD(m∾)ET P2. 4. 𝔗... 𝔊2. = *excitatione superbissima.* P3. = *escitatione sup.* Ort. = *et citatione sup.* V = *redderent.* Col. = *redderet.* EP4. = *reddet.* mD P2. 𝔗... 𝔊2. = *recedent.* Rell. etiam Pinc. ∾.

8. BGADE 𝔗 ... 𝔊1. + *morari putamus.* V(T) ∾. B = *dicet dicamus.* D (cr.∾) E = *quam Zenonem quam P.* Hic et A = *Zenonē.*

Pythagoran = A. Rell. 𝔗... 𝔅o = *Pythagoram* (*Pythagorā*). D (cr.∾) E = *quia Aristotilem.* A = *et theo prastum.* E = *et theufrastum.* BGA (s.m.) DET 𝔗... 𝔊1. = *non vacavit.* A = *non vacuit.* V = *non vacuum.* B = *amatioremque sui.* V = *amantiorem sui.* V = *a se vacuis.*

9. A(s∾) — *et* ante *interdiu.* V = *interdici.* V = *horum annos tuos nemo.* E = *annos suos.*

conterit, suos tibi contribuit = B sGVADET Gr. 𝔗... 𝔊1. G = ∾ *tribuit.* 𝔊2.... 𝔅o = *conteret* ∾ *contribuet.* B — *nullius ... periculosus erit.* GVD (m∾) E = *periculis erit.* BGD(m∾)E P4. Ort. 𝔗... 𝔊2. = *nullius amici capitalis.* V ex. Fac. et Prim. 𝔊𝔊 = *nullius inimici capitalis.* P2. mD = *nullius amici talis.* A(T) P3. Col. ∾. BGV P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔊 — *nullius* ante *sumptuosa.* ADE(T) P3. Col. ∾. m𝔊2.

ptuosa obseruatio. XV. Feres ex illis quicquid uoles: per illos non stabit, quo minus plurimum quantum ceperis haurias. Quae illum felicitas, quam pulchra senectus manet qui se in horum clientelam contulit? habebit cum quibus de minimis maximisque rebus deliberet, quos de se cotidie consulat, a quibus audiat uerum sine contumelia, laudetur sine adulatione ad quorum se similitudinem effingat. Solemus dicere non fuisse in nostra potestate quos sortiremur parentes, forte nobis datos: nobis uero
ad nostrum arbitrium nasci licet. Nobilissimorum ingeniorum 2
familiae sunt: elige in quam adscisci uelis. non in nomen tantum adoptaberis, sed in ipsa bona. quae non erunt sordide nec maligne custodienda: maiora fient quo illa pluribus diuiseris. Hi tibi dabunt ad aeternitatem iter et te in illum locum ex quo nemo deicitur subleuabunt. haec una ratio est extendendae mortalitatis, immo in inmortalitatem uertendae. Honores, monumenta, quicquid aut decretis ambitio iussit aut operibus exstruxit cito subruitur. nihil non longa demolitur uetustas et
mouet. At iis quae consecrauit sapientia noceri non potest. 3

= *suspitiosa.* 𝔈1. + *observatio terret.*

Cap. XV.

G = *observatio terret. Ex illis.* D + *terret* [m] *feres* [m *trahes*] *ex illis.* P4. Ort. = *Terret ex illis.* E = *teret. Ex illis.* P2. 𝔗𝔅 = *Trahes ex illis.* P3. = *Ferreis ex illis.* (T?) 𝔈1. . . . 𝔅o = *Feres ex his* contra mstos etiam Col.

plurimum quantum = BGADE Pall. Ort. 𝔗 ... 𝔊. V = *plurimum quam tu.* Col. = *plurimum quam*; non improbat Grut. 𝔐 . . . 𝔅o = *quantum plurimum.* Quidam libri Mur. = *cupieris haurias.* Bong. ex Cui. — *ceperis.* V = *eorum clientelam.* B = *contulis.* V = *quibus de inimicis.* G = *quos sortiemur parentes* (m *penates*).

forte nobis datos = BAmD 𝔗 . . . 𝔊. V = *fore nobis d.* GDE(T) 𝔐 . . . 𝔅o = *sorte nobis d.* haec abesse posse censet Lips. V = *nobis non ad nostrum.*

2. A(m ∾) — *ingeniorum.* B = *in qua adscisci.* V = *in quem* [= D] *assisti.* G = *in quam assissi.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *quae non sunt sordide* contra mstos etiam Pinc. Gr. G = *vel maligne.* P3. = *maiori fient.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *maiora fiunt* contra mstos etiam Pinc. Gr. BGADE Col. P4. 𝔗 . . . 𝔈1. + *quo illa a pluribus diviseris.* P2. + *quo illa cum a pl. d.* P3. = *quo illa a pluribus dimiseris.* Grut. ci. + *quo illa cum pl. d.* V(T) Pinc. v. l. ∾.

ex quo nemo deicitur = VA P3. Col. (V P3. Col. = *deiicitur*). P2. 𝔅2. = *ex quo n. eiicitur.* BGDE P3. (immo 4.) Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *eiicietur* (eic.). Rom. 2. Scal. 𝔐 . . . ℜu 𝔅o = *ex quo nemo eiiciet.* G = *hoc* [cr. ∾] *una ratio* [B =] *extendente mortalitatis.* D (m ∾) = *mortalitalitis in uno immortalitatem.* E = *immortalitatem in uno immortalitatem.* A 𝔗𝔅 — *in* ante *inmortalitatem.* BG = *in uno immortalitatem.* G = *vertendo.* P2. 4. 𝔗𝔅 = *vertendi.* V Pinc. v. l. = *Honorum monumenta.* P2. 𝔗 . . . 𝔊 + *Honores et monum.* Scal. = *Honores: monimenta.* Col. + *et quicquid.* G = *quicquid autem.* T P4. Scal. = *aut opibus.* Col. = *aut operosus.* V = *extrusit.* E 𝔗𝔅 = *extraxit.*

3. *et movet. At iis quae consecravit sapientia noceri non potest.* Ita

nulla abolebit aetas, nulla diminuet: sequens ac deinde semper ulterior aliquid ad uenerationem confert. quoniam quidem in uicino uersatur inuidia. simplicius longe posita miramur. Sapientis ergo multum patet uita. non idem illum qui ceteros terminus cludit. solus generis humani legibus soluitur. omnia
4 illi secula ut deo seruiunt. Transit tempus aliquod? hoc recordatione conprehendit. instat? hoc utitur. uenturum est? hoc praecipit. Longam illi uitam facit omnium temporum in unum conlocatio. illorum breuissima ac sollicitissima aetas est qui praeteritorum obliuiscuntur, praesentia neglegunt, de futu-

scribendum videtur. A = et movet at iis que consecravit. Sapientiae noceri non p. mD = et movet. At hiis al' ocius que consecravit sapientia nocere non p. D = et monet otius que consecuit. Sapientia nocere non p. B = et movet ocius que consecravit. Sapientia nocere non p. E = et movet otius. Que consecravit sapientia nocere non p. G = et movet ocium que consecravit sapientia noceri [m perire] non potest. T P4. = et movet ocium quo consecravit sapientiam nocere non p. V = et movet ocius quod consecravit. sapientia perire non possunt. Ex. Fac. et Prim. = Quae consecravit sapientia, perire non possunt. P2. = ocius ei quem consecravit sapientia nocere non potest. P3. Col. = et movet otius [ocius] quae consecravit sapientia nocere non possunt. Ort. = et monet otium. Quod consecravit sapientia nocere non p. 𝔗𝔅 = et movet ocius: quod consecravit sapientia nocere non p. 𝔈1. . . . ℜu 𝔅o = et movet ocius quod consecravit. Sapientiae noceri [𝔈1. = nocere] non p. Lips. ci. 𝔅2. = at manet otium, quod consecravit sapientia: ei nocere [𝔅2. = noceri] non potest. probat Gron. Idem Lips. ci. = et movet. At iis quos consecravit sapientia noceri non p. Ruben. ci. = et movet. Otiis quae consecravit sapientia, nocere non p.

nulla abolebit aetas, nulla diminuet: sequens = GVAE ex. Fac. et Prim. P3. Col. (P3. Col. = deminuet). BT P4. Ort. = nulla adolebit aetas nulla diminuet sequens. D + nulla abolebit aetas praesens nulla diminuet sequens. P2. = nulla delebit aetas, nulla deminuet sequens. 𝔗𝔅 = nulla delebit aetas et nulla diminuet. 𝔈1. . . . 𝔊 = nulla delebit aetas praesens et nulla diminuet sequens. 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔅o = nulla delebit aetas praesens, nulla diminuet sequens (𝔅o = diminuet. Sequens). ℜu 𝔅2. = nulla delebit aetas, nulla diminuet. Sequens. V = super ulteriorum aliquid. BG = ad venationem.

confert = BGADET Pall 𝔗 . . . 𝔈2. V = constet. Ex. Fac. et Prim. Col. 𝔊 . . . 𝔅o = conferet. E = in vitio versatur. G = patet via. BG = ceteros terminos.

cludit = BADET P3. 4. Ort. G Col. = eludit. sGV = claudit. P2. 𝔗 . . . 𝔅o = includit. BGDET 𝔗𝔅 = Solis. VA ∾.

4. Transit = A: quod poteris accipere pro Transiit. sA = Transiit. BGDET P4. = Transibit. G (s.m.) VD (s.m.) P2. 3. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔅o = Transivit. Col. = praeteritum tempus aliquid. 𝔗𝔅 = aliquod hac recordatione. 𝔈1. . . . 𝔊 = aliquid hac record. 𝔐 = aliquid ex hoc recordatione. BG = hoc recordationem. V = hoc ratione (rōe). V = hec utitur. VP2. Ort. 𝔈1. = hoc percipit. 𝔗𝔅 = hos percipit. Col. = hoc praeripit.

in unum conlocatio = ABGDE P2. 3. Col. Ort. Scal. 𝔗𝔅 (sed scribunt collocatio praeter A). (T) P4. 𝔈1. . . . 𝔅o = in unum collatio. V = in unum collectio. quod valde placet. G 𝔊 = ac solitissima aetas est. 𝔊 = ac solutissima aetas est. P3. = ac sollicitatissima aetas est. V = ac solicitissima vita est.

ro timent: cum ad extrema uenerunt, sero intellegunt miseri tamdiu se, dum nihil agunt, occupatos fuisse. **XVI.** Nec est quod hoc argumento probari putes longam illos agere uitam, quia interdum mortem inuocant. Uexat illos inprudentia incertis adfectibus et incurrentibus in ipsa quae metuunt. mortem saepe ideo optant, quia timent. Illud quoque argumentum non est, quod putes, diu uiuentium, quod saepe illis longus uidetur dies, quod dum ueniat condictum tempus coenae, tarde ire horas queruntur: nam si quando illos deseruerunt occupationes, in otio relicti aestuant nec quomodo id disponant aut extrahant sciunt. Itaque ad occupationem aliquam tendunt et quod inter- 2
iacet omne tempus graue est, tam mehercule, quam cum dies muneris gladiatorii edictus est, aut cum alicuius alterius uel spectaculi uel uoluptatis exspectatur constitutum, transilire medios dies uolunt. Omnis illis speratae rei longa dilatio est ad illud tempus quod amanti breue est et praeceps breuiusque multo suo uitio: aliunde enim alio transfugiunt et consistere in una cupiditate non possunt. non sunt illi longi dies, sed inuisi.

venerunt = ACol. BGVDE(T) P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔅o = *venerint.* P3. = *veniunt.*

Cap. XVI.

V = *putes probari.* V = *affectibus in certis imprudentia.* D(cr. ∾) = *in ipsam* [E =] *quam metuunt.* A (cr. ∾) = *in ipsa qua metuunt.* G = *ideo optarunt.* G (cr. ∾) = *quia timentũ.* 𝔐 = *quo putes diu victuros.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *quod putes diu victurum.* 𝔈2. . . . 𝔖 = *quod putes diu victuros* contra mstos etiam Pinc. Gr.

dum veniat condictum tempus = A 𝔐 . . . 𝔏4. A (s.m.) BDE(T) Gr. 𝔗 . . . 𝔖 𝔖ro . . . 𝔅o = *dum veniant ad condictum t.* G = *dum veniant condictum t.* G (s.m.) V = *dum veniant tempus.*

deseruerunt occupationes = BGV AD(s.m.) ET Gr. Scal. Rom. 2. 𝔅2. D = *descemerunt occ.* 𝔗 . . . 𝔑u 𝔅o = *deserunt occ.* V = *in otium relicti.* BG P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. — *id* ante *disponant.* Rell. etiam Pinc. P3. Col. ∾. BT Gr. 𝔗𝔅 = *ut extrahant.*

2. A = *et quo* [s d] *interiacet* (hoc s.m. prius fortasse *intus vacet*). E = *et quod intus variet.* GET Ort. — *cum* ante *dies.* P2. 𝔗 . . . 𝔖 = *quam quando dies.* G = *numeris gladiatorii.* BGT P3. Ort. = *eductus est* Col. = *eluctus est.* P2. 𝔗 . . . 𝔖 = *indictus est.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. ∾. V — *cum* ante *alicuius.* D (m∾) E = *vel voluptatis expectamus constitutum.* V = *expectatur constituta.* Ex. Fac. et Prim. = *vel voluptatis expectato constituto.* Ort. = *vel voluptatis spectator constitutoque* (cr. *constitutus*). m𝔈2. = *transire medios.* D (m∾) ET = *sperandae rei longa.*

ad illud tempus quod amanti breve est = BGADET Gr. 𝔗 . . . 𝔖 𝔅2. probat Grut. V = *at illud t.* ∾. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o = *At illud tempus, quod amant, breve est.* B P2. 3. 𝔗𝔅 = *brevi usque.*

multo suo vitio = BGADE P3. 4. Col. Ort. 𝔈1. 𝔅2. probat Grut. V — *suo.* P2. 𝔗𝔅 = *in ultimo suo vitio.* (T) 𝔈2. . . . 𝔑u 𝔅o + *multo fit suo vitio.* V = *aliud enim alio.*

non sunt illi = BGVADE Gr. 𝔗 . . . 𝔖 𝔅2. (T) 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o = *non sunt illis.*

3 **At contra quam exiguae noctes uidentur quas in conplexu scortorum aut uino exigunt? Inde etiam poetarum furor fabulis humanos errores alentium quibus uisus est Iupiter uoluptate concubitus delenitus duplicasse noctem. Quid aliud est uitia nostra incendere quam auctores illis inscribere deos et dare morbo**
4 **exemplo diuinitatis excusatam licentiam? Possunt istis non breuissimae uideri noctes quas tam care mercantur? diem noctis exspectatione perdunt, noctem lucis metu. Ipsae uoluptates eorum trepidae et uariis terroribus inquietae sunt subitque cum maxime exsultantis sollicita cogitatio, Haec quam diu? Ab hoc adfectu reges suam fleuere potentiam. nec illos magnitudo fortunae suae**
5 **delectauit, sed uenturus aliquando finis exterruit. Cum per magna camporum spatia porrigeret exercitum nec numerum eius, sed mensuram conprehenderet Persarum rex insolentissimus, lacrimas profudit, quod intra centum annos nemo ex tanta iuuentute superfuturus esset. At illis admoturus erat fatum**

3. G — *in* ante *conplexu.* V = *in complexus scortorum suorum.* 𝔗𝔅 = *aut vicio exigunt.* G (m∾) = *poetarum sinor.* V = *voluntate concubitus.*

delenitus duplicasse noctem = BG AT Bong. Gr. ed. Par. a. 1613. (P4. s.m. = *displicuisse*). VD omnia exx. Pinc. m𝔈1. 𝔐 . . . 𝔅o = *delinitus dupl. n.* E = *delinitus supplicasse noctem.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *concubitus clementer duplicasse noctem.* Pinc. ci. = *concubitus Alcmenae triplicasse noctem.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *concubitus Alcmenae duplicasse n.*

vitia nostra incendere = BGVAD E Pinc. v. l. Col. Ort. 𝔊ro . . . 𝔅o. TP4. + *quam vitia nostra* ∾. Pinc. ci. = *quam vitia nostra incendere auctores illis.* P3. = *vitia nostra incedere.* P2. 𝔗𝔅 = *vitia intendere.* 𝔈1. . . . 𝔏4. — *nostra.* V = *autores.* T — *illis* ante *inscribere.* G (m ∾) D (m∾) ET P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔊 = *exemplo dignitatis.* praefert Grut. Rell. etiam Bong. Col. ∾. P3. = *excussa. tam licentiam possunt vel tam brevissime videri.*

4. G — *sunt* post *inquietae.* E = *subitque et in maxime exultante.* T = *subitque tamen maxime.* P2. — *cum.* Ort. = *tum maxime.* V 𝔗 . . . 𝔊 = *cum maxima* [= G s.m.] *exsultatione.* Col. + *cum maxime sunt exs.* D = *cum maxime exultate.* Rell. etiam Bong. exx. Franc. et scholl. Salmantt. P3. ∾, praeterquam quod scribunt *exsultantes: exsultantis* recepi ex A. DE m𝔈1. = *Haec inquam ab hoc.* BGVDE 𝔗𝔅 = *effectu.* A(T) ∾. G(s∾) = *nec illo.* BVA = *magnitudinem fortunae suae.* G(m∾) = *magnitudinem suae delectavit* (m *dilatasse videtur*). V — *venturus.* P2. = *sed futurus aliquando.* P3. = *sed necessarius aliquando.* Col. = *finis deterruit.*

5. T = *tam per magna* [G(s∾) =] *temporum* (mT = *terrarum*). B = *cum per magna corporum.* G = *nec numerus eius.* DE ex. Pinc. + *sed nec mensuram.* P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *nec mensuram.* Ort. = *sed mensurant compr.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P3. 4. Col. G (cr.∾) = *rex insolertissimus.*

lacrimas profudit = BGVAmDE Pall. Col. 𝔊ro . . . 𝔅o. D = *lacrimas profugit.* Pinc. v. l. = *lacrimas profundit.* Ort. = *l. perfudit.* 𝔗 . . . 𝔏4. = *lacrimas fudit.* T = *at ille erat adm.* Ort. = *At ille invent.* [*urus?*] *erat fatum.* V 𝔗 . . . 𝔅o = *erat admoturus.* Rell. ∾.

**ipse qui flebat perditurusque alios in mari, alios in terra, alios
proelio, alios fuga et intra exiguum tempus consumpturus illos
quibus centesimum annum timebat. XVII. Quid, quod gaudia
quoque eorum trepida sunt? non enim solidis causis innituntur,
sed eadem qua oriuntur uanitate turbantur. Qualia autem pu-
tas esse tempora etiam ipsorum confessione misera, cum haec
quoque quibus se adtollunt et super hominem efferunt parum
sincera sunt? Maxima quaeque bona sollicita sunt nec ulli
fortunae minus bene quam optimae creditur. Alia felicitate ad
tnendam felicitatem opus est et pro ipsis quae successere uotis
uota facienda sunt. Omne enim quod fortuito obuenit instabile** 2
**est. quod altius surrexerit opportunius est in occasum. ne-
minem porro casura delectant. Miserrimam ergo necesse est,
non tantum breuissimam uitam eorum esse qui magno parant la-**

ipse qui flebat = BGVADE(T) Pinc. v. l. Gr. 𝔊𝔊 𝔊ro ... 𝔅o. 𝔗 ... 𝔈2. = *ille qui flebat.* 𝔐 ... 𝔏4. + *ille ipse qui fl.* V = *perditurus alios.*

alios in mari, alios in terra = A. BGVDE(T) 𝔗 ... 𝔅o = *alios in terra, alios in mari.*

alios proelio, alios fuga = BGVAE Bong. D 𝔗𝔅 + *alios in proelio alios fuga.* (T) 𝔈1. ... 𝔅o + *alios in proelio, alios in fuga.* P3. = *illos qui hiis centesimum.* P2. 𝔗 ... 𝔈2. — *quibus.* Mss. etiam Pinc. P4. Col. Ort. ∾.

Cap. XVII.

V = *gaudia eorum trepida quoque.* 𝔗 ... 𝔊 = *gaudia eorum quoque.* V = *solidis animis.* B 𝔗𝔅 = *eadem quae oriuntur.* G + *veritate* [n.] *quasi vanitate.* TP4. = *feritate turbantur.* D(cr. ∾)EP2. 3. Ort. = *veritate turbantur.* Col. = *veritatem turbantur.* 𝔗 ... 𝔈1. = *vanitati.* 𝔈1. = *turbabuntur.* G = *Qualia aut.*

putas esse tempora = BGADT Bong. E = *putas esse tempore.* V = *putes esse tempora.* 𝔗 ... 𝔅o = *putes tempora esse.* V = *ipsorum etiam.* G = *cum hoc quoque.* G — *se* ante *adtollunt.*

super hominem = BGVADE 𝔗𝔅. (T) 𝔈1. ... 𝔅o = *supra hominem.*

sincera sunt = BADET Bong. 𝔗 ... 𝔈1. G = *sentita sunt.* VmD 𝔈2. ... 𝔅o = *sincera sint.* G(m∾) T — *Maxima ... sollicita sunt.* BmG V = *Maxima quoque.* G = *illi fortunae.* G — *bene* post *minus.* T = *nimis quam optimae.* GT P4. Ort. = *et pro ipsius* [= P2.] *succ.* Col. = *et pro ipsis qui.* Grut. ci. = *et pro votis vota f.* rell. om.

successere = VADE Boug. Col. P3. = *successore.* G Ort. = *successu noctis vota f. s.* T = *successu votis vota f. s.* P4. = *successu notis nota sunt facieda.* P2. = *successerint.* B 𝔗 ... 𝔅o = *successerunt.*

2. V = *Omne etenim.*

obvenit = ABong. ex. Fac. et Prim. cod. Dal. sGV Col. Scal. = *advenit.* GDE(T) alii codd. Pinc. P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔅o = *evenit.*

quod altius = BGADET ex. Fac. et Prim. atque alii codd. Pinc. Gr. Rom. 2. Tronc. 𝔗 ... 𝔊. VmD Bruxel. 𝔐 ... 𝔅o = *quo altius.*

surrexerit = BVAD(T) ex. Fac. et Prim. Pall. Ort. Bruxel. 𝔑ü ... 𝔅o. GE alii codd. Pinc. Col. Rom. 2. Scal. 𝔗 ... 𝔅1. = *surrexit.*

opportunius est in occasum = sBADE(T) Bong. Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. cf. Drak. ad Liv. XXV, 30, 5. B = *opportunus est in occ.* G = *opportunius* [m *vergi pronius*] *in occasum.* V = *pronius in occasum.* Ex. Fac. et Prim. 𝔐 ... 𝔏4. = *vergit pronius in occasum.* Alii codd. Pinc. 𝔗 ... 𝔊 = *opportunum est in occasum.* G (cr. ∾) = *delectanti.*

bore quod maiore possideant, operose adsequuntur quae nolunt,
anxii tenent quae adsecuti sunt. Nulla interim numquam am-
3 plius rediturì temporis ratio est. Nouae occupationes ueteribus
substituuntur, spes spem excitat, ambitionem ambitio. mise-
riarum non finis quaeritur, sed materia mutatur. Nostri nos
honores torserunt? plus temporis alieni auferunt. Candidati
laborare desimus? suffragatores incipimus. Accusandi deposui-
mus molestiam? iudicandi nanciscimur. Iudex desiit esse? quae-
sitor est. Alienorum bonorum mercenaria procuratione conse-
nuit? suis opibus detinetur. Marium caliga dimisit? consulatus
4 exercet. Quintius dictaturam properat praeuadere? ab aratro
reuocabitur. Ibit in Poenos nondum tantae maturus rei Scipio,
uictor Hannibalis, uictor Antiochi, sui consulatus decus, fra-
terni sponsor, ni per ipsum mora sit, cum Ioue reponetur? ci-
uiles seruatorem agitabunt seditiones et post fastiditos a iuuene
dis aequos honores iam senem contumacis exilii delectabit am-
bitio. Numquam deerunt uel felices uel miserae sollicitudinis

V = *laborepαrantque cum maiore.* D(cr. ∾) = *que maiore.* G = *ansii tenent.* A(s∾) = *tenet.* T = *interim inquam.* G = *amplius reddiuri.*

ratio est = A. BGVDE(T) 𝔗... 𝔅o = *est ratio.*

3. V = *alieni temporis.*

laborare desimus = A. cf. Orell. Inscr. n. 71. VP3. Ort. Col. Germ. = *laborare* [Pinc. v. l. =] *desinimus.* DP4. = *labore desinimus.* BGE = *labore desivimus.* sAmD(T) Bong. 𝔐 ... ℜu 𝔅o = *laborare desivimus.* P2. = *labore desituimus.* 𝔗𝔅 = *labore destituimus.* 𝔊1.... 𝔖 = *laborem destituimus.* Grut. ci. 𝔅2. = *laborem desivimus.* Pinc. ci. 𝔅2. = *suffragatoris.* Rom. + *suffragatores esse incipimus.* BGT P2. 3. Ort. Col. = *suffragationes incipimus.* P4. = *suffragacōs incipimus.* Rell. etiam Bong. ∾. Lips. ci. = *Actitandi deposuimus.* D(m∾) = *deposuimus molestiam ? iudicandi.* T = *quaestor est.* GDE 𝔗 ... 𝔊1. = *Aliorum bonorum.* VmD exx. Franc. et schol. P3. 𝔗 ... 𝔊1. = *suis operibus.* BA exx. Franc. et schol. Gr. = *destinetur.* V = *destituitur.* Ex. Fac. et Prim. = *destituetur.* 𝔗 ... 𝔊1. = *detinentur.* 𝔊2.... 𝔏𝔍u = *detinetur.* Rell. etiam Bong. ∾. BGVADET Gr. 𝔊1. = *Marium caligo.* 𝔗𝔅 = *manum caligo.* P4. — *dimisit.* BGVA(s.m.) T Gr. = *consulatum.* 𝔗𝔅 = *consolatus.* ADE ∾.

4. V = *Quintus.* T = *Quantocius dictaturam.* G = *dictaturam propat.*

praevadere = BGVADET Bong. Gr. 𝔅o. 𝔗𝔅 = *praeevadere.* Gron. ci. ℜu𝔅2. = *pervadere.* 𝔊1.... 𝔅1. = *evadere.* Col. — *Ibit ... delectabit ambitio.* B = *Ibit in penes.* G Ort. = *non tantae* [= P2. 4. 𝔗 ... 𝔊2.] *maturius* (hoc G cr. ∾). V = *rei maturus.* Rell. etiam Pinc. v. l. P3. ∾. V = *fratrum sponsor.* A = *ne per ipsum mora si* [s.m. *sit*] *cum Iove reponeretur.* BGADET 𝔗𝔅 = *ne* [mD = *ni*] *per ipsum mora sit cum Iove reponeretur.* V𝔊1. = *ne per ipsum mora sit cum Iove reponetur.* mT = *civiles senatorem.* D (cr. ∾) E = *agitabant.* BG (cr. ∾) = *ab iuvene.* P4. = *ab inferendis equos hon.* Ort. = *ab inuere Diis aeq.* A = *a* [s *b*] *iuvene diis e* [s *quos*] *hon.* V = *aequos honores diis.* 𝔗 ... 𝔖 — *dis.* Rell. etiam Bong. Pinc. P2. 3. ∾. B = *iam sene.* V — *delectabit.* E(n.) = *vel infelices.*

causae. per occupationes uitae rodetur otium. numquam agetur,
semper optabitur. XVIII. Excerpe itaque te uolgo, Pauline
carissime, et in tranquilliorem portum non pro aetatis spatio
iactatus tandem recede. Cogita quot fluctus subieris, quot tem-
pestates partim priuatas sustinueris, partim publicas in te con-
uerteris. Satis iam per laboriosa et inquieta documenta exhi-
bita uirtus est: experire quid in otio faciat. Maior pars aeta-
tis, certe melior reipublicae data sit: aliquid temporis tui sume
etiam tibi. Nec te ad segnem aut inertem quietem uoco: non
ut somno et caris turbae uoluptatibus, quicquid est in te indolis
uiuae demergas. Non est istud adquiescere: inuenies maiora 2
omnibus adhuc strenue tractatis operibus quae repositus et se-
curus agites. Tu quidem orbis terrarum rationes administras
tam abstinenter quam alienas, tam diligenter quam tuas, tam
religiose quam publicas. in officio amorem consequeris in quo
odium uitare difficile est: sed tamen, mihi crede, satius est ui-
tae suae rationem quam frumenti publici nosse. Istum animi
uigorem rerum maximarum capacissimum a ministerio honorifico
quidem, sed parum ad beatam uitam apto ad te reuoca et cogita 3

per occupationes vitae rodetur otium. Ita scribendum duco. V = *occupatione vitae rodetur otium.* A = *per occupationes vitae rudetur otium.* B = *per occupationes interudetur otium.* G = *per occupationes intendetur otium.* DE cod. Lips. m𝔈1. = *per occupationes vitae otium.* probat Lips., ut distinguatur: *per occupationes vitae, otium nunquam agetur.* Col. = *vitae ridetur.* P3. = *per occupationes vitae videtur otium.* P4. = *intercidetur otium.* Ort. = *per occ. incidetur otium.* Pinc. v. l. = *per occ. vitae reddetur otium.* Pinc. ci. = *per occupationes vita eluditur. Ocium* vel *per occupationes vitae eludetur ocium: Nunquam.* mD(T) P2. 𝔛 . . . 𝔚o = *per occupationes intercludetur otium.* G (cr. ∾) = *nunquam augetur.*

Cap. XVIII.

𝔑 . . . 𝔚 = *de vulgo.* 𝔏 . . . 𝔚o = *Paulline* contra mstos. 𝔈1 . . . 𝔊 = *Pauline clarissime.* Mss. etiam Pinc. v. l. Gr. Tronc. Germ. Scal. ∾ (Gr. = *kar.*). B = *non proprietatis spatio.* A(cr. ∾) = *quod fluctus s. quod temp.* D(cr. ∾) = *quod tempestates.* B = *vite converteris.* E — *in te.* G — *per* ante *laboriosa.* Col. — *exhibita virtus est* . . . XIX, 1. *tutiora maiora.* E = *Experiri inquit in otio.* 𝔑 . . . 𝔚 — *certe* ante *melior.* V + *certe et melior.* V = *summe etiam tibi.* G = *inertem quietam.* A = *et caris turbe* contra consuetudinem. E = *et oaris urbe.* P3. = *et caris turbem.* Ex. Fac. et Prim. = *carnis turbae.* Pinc. ci. = *carnis turpibus.* V = *et quicquid est indolis in te.* A = *indoles* [s is] *vivi.* Tronc. Rom. = *indolis minime.*

2. 𝔐 . . . 𝔏4. = *Non est istud quiescere* contra mstos etiam Gr. 𝔑 . . . 𝔈2. — *strenue* contra mstos etiam Pinc. v. l. Gr. 𝔑 . . . 𝔈2. = *administrans* contra mstos etiam Pinc. Gr. V = *odium intrare.* V = *sed tu mihi cr.* G (m∾) T = *sanctius est vitas s.*

rationem = BVADE 𝔛 . . . 𝔐. G = *errorem.* 𝔏 . . . 𝔚o = *rationes.* V = *nosce.* 𝔑 . . . 𝔈2. + *Istum autem animi* contra mstos etiam Pinc. Gr. T — *apto.* BDE = *vitam apte revooa.* G = *apto a te*

non id egisse te ab aetate prima omni cultu studiorum liberalium, ut tibi multa milia frumenti bene committerentur: maius quiddam et altius de te promiseras. Non deerunt et frugalitatis exactae homines et laboriosae operae. Tanto aptiora exportandis oneribus tarda iumenta sunt quam nobiles equi: quorum generosam pernicitatem quis umquam graui sarcina pressit? Cogita praeterea quantum sollicitudinis sit ad tantam te molem obicere:
4 cum uentre tibi humano negotium est. nec rationem patitur nec aequitate mitigatur nec ulla prece flectitur populus esuriens. Modo intra paucos illos dies quibus C. Caesar periit, si quis inferis sensus est, hoc grauissime ferens, quod decedebat populo Romano superstite, septem aut octo certe dierum cibaria superesse? dum ille pontes nauibus iungit et uiribus imperi ludit, aderat ultimum malorum obsessis quoque, alimentorum egestas.
5 Exitio paene ac fame constitit et quae famem sequitur rerum omnium ruina furiosi et externi et infeliciter superbi regis imitatio. Quem tunc animum habuerunt illi quibus erat mandata frumenti publici cura? saxa, ferrum, ignes, Caium excepturi

revoca. A(s.m.) = *ad beatam voca* rell. om. Ort. = *abs te revoca.* V AD(s.m.) P2. 3. — *ad te.* P4. ∾.

3. G = *ubi tibi multa.*

bene committerentur = GVADE(T) P2. 4. Ort. Scal. Brux. 𝔊ro ... 𝔅o. B = *bene committeretur.* Cod. Lips. = *vere committerentur.* Lips. ci. = *viro committerentur.* P3. 𝔑 ... 𝔏4. — *bene.* G = *maius quidem et altius.* T = *maius quoddam.* V = *et fragilitatis exactae.* V = *Tam aptiora sunt exp.* om. *tarda iumenta quam.* G(m∾) = *exprobrandis.* G = *generosam pernitatem.* D(m∾)E P3. Ort. = *generosam parvitatem* (mD = *i. e. velocitatem*). T P4. = *generosam proceritatem.* quod non contemnit Grut. V — *te ante molem.*

4. *tibi humano* = VA. BGDE(T) 𝔑 ... 𝔅o = *humano tibi.* A + *Modo modo.* V = *inter paucos.* ADE Gr. 𝔑 ... 𝔅 𝔈2. ... 𝔊 = *hoc gratissime ferens* (𝔈1. ∾). BGADT Gr. = *quod dicebat R. P. superstite.* V = *quod dicebat populus Romanus superstite.* E = *quod dicebat R. publica superstite.* 𝔑 ... 𝔈2. 𝔐 = *quod dicebat populo Romano superstiti.* Pinc. ci. 𝔈𝔊 𝔏 ... 𝔅o ∾. 𝔑u ... 𝔅o = (*si quis inferis ... superstite*), *septem ... superesse!* V = *dierum certe.* Lips. ci. = *supererant* vel *superfuere.* GDE P2. 3. Ort. 𝔑 ... 𝔊 = *potens navibus.* g = *potens manibus.* mD = *pontem navibus.* P4. = *petens navibus.* Cod. Schotti (ad Aur. V. III. p. 477.) = *potens navibus iugis.*

viribus imperi ludit = A. sAmD m𝔈1. 𝔈2. ... 𝔅o = *viribus imperii ludit.* BVDE Pall. 𝔑 ... 𝔈1. = *viribus imperia ludit.* G = *viribus imperilia ludit.* Ort. = *viribus imperia dudit.* g = *viribus impia ludit.* Lips. ci. = *viribus imperii illudit.*

5. BVA(s.m.) DE P3 = *Exilium paene ac fame* (A = *famae*). GslD P4. Ort. = *Exilium paene ac fames.* 𝔑 ... 𝔈1. = *Exilium poenae ac fames.* T = *Exitum paene ac famem.* P2. = *Exiguum pene ac fames.* g = *Exitum paene ac fame.* g = *fa* [sp. vc.] *sequitur.* V 𝔑 ... 𝔈1. = *regis mutatio.* g = *superni regis immutatio.* g = *quibus erat frumenti supplici cura.*

saxa, ferrum, ignes, Caium = VAg (A = *Gaium*). P2. = *Graium* B = *saxa ferunt, ignes,* [P3. =] *Gaium.* GE = *saxa ferrum ignem* [P4.

summa dissimulatione tantum inter uiscera latentis mali tegebant, cum ratione scilicet. quaedam enim ignorantibus aegris curanda sunt: causa multis moriendi fuit morbum suum nosse. XIX. Recipe te ad haec tranquilliora, tutiora, maiora. Simile tu putas esse utrum cures, ut incorruptum et a fraude aduehentium et a neglegentia frumentum transfundatur in horrea, ne concepto humore uitietur et concalescat, ut ad mensuram pondusque respondeat, an ad haec sacra et sublimia accedas sciturus quae materia sit dis, quae uoluptas, quae condicio, quae forma? quis animum tuum casus exspectet, ubi nos et a corporibus dimissos natura conponat? quid sit quod huius mundi grauissima quaeque in medio sustineat, supra leuia suspendat, in summum ignem ferat, sidera uicibus suis excitet? cetera dein- 2
ceps ingentibus plena miraculis. Vis tu relicto solo mente ad ista respicere? nunc, dum calet sanguis, uigentibus ad meliora

Ort. =] *gladium.* D = *saxa ferrum igne* [s s] *gladium.* 𝔑 . . . 𝔊2. 𝔑u 𝔅o = *ferrum, saxa, ignes, gladium.* 𝔊 . . . 𝔅1. 2. = *ferrum, saxa, ignes, Caium* (hoc ex cod. Fac. et Prim. proposuerat Pinc.). B = *summam dissimulatione.* P4. Pinc. ci. 𝔊𝔊 = *tamen inter viscera.* Grut. ci. = *intra viscera.* Vg 𝔑 . . . 𝔊2. — *scilicet.* B = *cum ratione sol'.* P3. = *cum ratione sal'.* mD = *cum ratione sola.* Pinc. ci. 𝔊𝔊 = *tegebant curationem. Quaedam.* g = *causas multas moriendi.* V = *nosce.*

Cap. XIX.

T = *Recipe ad hoc* om. *te.* G (s∾) = *utrum curas.*

et a fraude = BGVsADEg Gr. 𝔑 . . . 𝔅 𝔅2. A — *a.* (T)𝔊1. . . . 𝔑u 𝔅o — *et.* 𝔑 = *ad vedentium.* 𝔗𝔅 = *ad vendentium.*

et a neglegentia = mss. etiam Gr. 𝔅2. 𝔑 . . . 𝔑u 𝔅o — *a.* B = *transfundantur.* P2. = *suffundatur.* A (s∾) = *ore vitietur.* g = *humore revilietur.* G = *et concarescat et ut.* V = *et calescat ut.* g = *et concalescat et mensuram.* VE = *an hoc sacra et sublimia.* g = *sublima.*

quae materia sit dis = A (ut videtur) 𝔑 . . . 𝔊1. 𝔊ro . . . 𝔅o (sed scribunt hae *diis*). BGVA(s.m.) D ET Pall. Col. = *quae materia sit dei.* Ort. = *quae materia dei* om. *sit.* g = *sciturusque materia sit deique.* 𝔊2. . . . 𝔏4. = *quae natura sit diis.*

quae voluptas = BGADE Gr. cod. Lips. 𝔑 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o. VmDg Pinc. v. l. 𝔐 . . . 𝔏4. = *quae voluntas.* G Ort. (p.m.) 𝔑 . . . 𝔊 = *quae conditio, quae fortuna.* P4. — *quae forma.* Rell. etiam Bong. ex Cui. Pinc. Gr. ∾. g = *expectat.*

et a corporibus = VsADE. G (m∾) = *nec nos a corporibus.* A — *a.* B (Tg) 𝔑 . . . 𝔅o — *et.* Tronc. = *natura exponat.* g — *quid sit quod . . . sustineat.* A (cr.∾) = *gravissima quãque.* V (lit.) = *in medio subsistant.*

sidera vicibus suis excitet = A ci. Lips. 𝔊ro . . . 𝔅1. BD P2.3. cod. Lips. = *sidera civibus suis excitet.* GT P4. Ort. = *secunda* [G = *sa*] *civibus suis exc.* sGV ex. Fac. et Prim. Scal. Tronc. = *sidera motibus suis exc.* g = *sidera plus motibus excitet.* Ex. schol. = *sidera orbibus suis exc.* E Col. 𝔑 . . . 𝔏4. 𝔑u . . . 𝔅o = *sidera cursibus suis exc.*

2. g = *gentibus plena mir.* V = *mentem ad ista respicere.* [g =] *nam dum.* P3. — *nunc.* Col. = *Nondum calet.* BGg P2. 4. 𝔑 . . . 𝔊1. = *ingentibus ad meliora.* D + *vigentibus menbris.* mT mP4. = *ingeniis ad meliora.* m𝔊1. = *mentibus ad meliora.* P3. — *vigentibus.*

eundum est. Exspectat te in hoc genere uitae multum bonarum artium, amor uirtutum atque usus, cupiditatum obliuio, uiuendi ac moriendi scientia, alta rerum quies. Omnium quidem occupatorum condicio misera est: eorum tamen miserrima qui ne suis quidem laborant occupationibus, ad alienum dormiunt somnum, ad alienum ambulant gradum, amare et odisse,
3 res omnium liberrimas, iubentur. Hi si uolent scire quam breuis ipsorum uita sit, cogitent ex quota parte sua sit. Cum uideris itaque praetextam saepe iam sumptam, cum celebre in foro nomen, non inuideris. Ista uitae damno parantur: ut unus ab illis numeretur annus, omnis annos suos conterent. Quosdam, antequam in summum ambitionis eniterentur, inter prima

Col. = *abigentibus ad meliora.* G = *eundem est.* A (s∾) = *expecta te.* g — *vitae.* BVg Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔐 = *multus bonarum. artium.* Rell. etiam Gr. ∾. G = *animo virtutum.* Vg — *atque* ante *usus.* Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔐 = *ususque.* Rell. etiam Gr. ∾.

ac moriendi = VAg. BGDE 𝔑 . . . 𝔅o = *atque moriendi.* BGADE P2. 3. Ort. Tronc. Germ. 𝔑 . . . 𝔅 = *alia rerum quies.* Vg = *et aliarum rerum quies.* TP4. = *aliarum rerum q.* Col. + *altaque rerum quies.* g — *tamen.* VDETg = *qui nec suis quidem.* B = *qui netus quidem.* G — *quidem.*

laborant occupationibus = VA. BGDE(T) 𝔑 . . . 𝔅o = *occupationibus laborant.* D (m∾) g — *ad alienum dormiunt somnum.* E = *ad aliorum ambulant.* mV 𝔈2. . . . 𝔅o + *gradum, ad alienum comedunt appetitum; amare et odisse.* mE + *gradum. O quam gravis est conditio servitorum. quoniam ad alienum dormiunt sompnum. ad alienum comedunt apetitum et ad alienam voluntatem dirigunt suos gressus.* 𝔑 . . . 𝔈1. + *gradum: ad alienum comedunt appetitum et ad alienum gradiuntur viaticum: et multotiens Tantali more inter opes et copias positi: quas suas solum vident defectum intollerabilem omnium sibi magis delectabilium patiuntur* (𝔈1. *et ad alienum gradiuntur . . . patiuntur* uncis claudit), ad quae m𝔈1. = „Eras. Rote. Haec addita sunt a nebulone quopiam“ et 𝔈2. in notis = „Usque ad *amare et odisse* adiecta sunt a barbaro quopiam, eoque submovimus.“ BGVADETg Bong. ∾. A (cr. ∾) = *amari et odisse.* G = *et odisse regomnium liberrimas.* A (s. m.) = *tres omnium lib.* g = *et odisse liberrimas omnium rerum.*

3. *Hi si volent* = A Bong. Vg = *Hi si volunt* BGDE(T) 𝔑 . . . 𝔅o = *Hi si velint.* G (cr. ∾) Vg 𝔑 . . . 𝔅 = *eorum vita sit.* g = *ex quota parte ipsa sit.* G = *Cum iudei itaque.* D (cr. ∾) = *praetextum saepe iam sumptum.* g = *pertestamque saepe iam.* 𝔑 = *praetextam iart saepe sumptam.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *praetextam arti* [𝔈1. 2. = *Arti.* mm𝔈1. 2. = *Arrii*] *saepe sumptam.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. V + *et cum celebre.* g = *in fero nomen.* Bong. Col. = *ne invideris.* P2. — *non.* P3. = *non in vinculis.* Rell. etiam P4. Ort. ∾. B = *iste vite.* G = *ita vite.* B = *ut unius ab illis.* G — *numeretur.* 𝔑 . . . 𝔅 = *numeretur ante.*

omnis = BG. V 𝔑 . . . 𝔅o = *omnes.* Rell. n. l. BG 𝔑 . . . 𝔅 = *amicos suos conterent.* g — *suos post annos.*

Quosdam, antequam in summum. Ita scribere vix dubitavi: nam BGAE = *Quosdam ante cum in summum.* V(g) P2. 3. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *Quosdam autem cum in summum.* T = *Quosdam aut in summum.* P4. = *Quosdam autem in*

luctautis aetas reliquit. quosdam cum in consummationem dignitatis per mille indignitates erupissent, misera subit cogitatio laborasse ipsos in titulum sepulcri. quorumdam ultima senectus, dum in nonas spes ut iuuenta disponitur, inter conatus magnos et inprobos inualida defecit. XX. Foedus ille quem in iudicio pro ignotissimis litigatoribus grandem natu et inperitae coronae adsensiones captantem spiritus liquit. turpis ille qui uiuendo lassus citius quam laborando inter ipsa officia conlapsus est. turpis quem accipiendis inmorientem rationibus diu tractus risit heres. Praeterire quod mihi occurrit exemplum non possum: Turannius fuit exactae diligentiae senex qui post annum nonagesimum, cum uacationem procurationis ab C. Caesare ultro accepisset, conponi se in lecto et uelut exanimem a circumstante 2

summum. 𝔐 . . . 𝔏4. = *Quosdam, c u m in summum. g* = *ambitionis a v i t erentur.* T = *e m i t t erentur.*

luctant i s = BGADE. G (s.m.) V D(s.m.) (Tg) 𝔑 . . . 𝔅o = *luctant e s.* 𝔑 . . . 𝔊 = *aetas rel i n quit. g* — *cum* post *quosdam.* D (m∾) — *in* ante *consummationem.* Ed. Par. a. 1613. = *in consummationem d i v i n i t a tis.* ḂG(m∾) D(m∾) P2. 𝔑 . . . 𝔊 = *per mille indignat i o n e s.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. Ort. ∾.

e r up issent = BGVADET Pinc. v. l. P2. Ort. 𝔑 . . . 𝔊. g = *er i pissent.* Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔏4. = *er ep sissent.* P3. 4. Col. (?) 𝔊ro . . . 𝔅o = *i r r upissent.*

sub i t cogitatio = BGVADETg 𝔑 . . . 𝔊. quod quominus pro Perfecto accipias, nihil obstat. 𝔐 . . . 𝔅o = *sub i i t.*

laborasse ipsos = BGADE Gr. 𝔅2. V = *laborasse i l l o s.* g — *ipsos.* (T) 𝔑 . . . 𝔐u 𝔅o = *ipsos laborasse.* V = *in t u mulum sepulcri.* E = *Qu o s dam ultima.* D(m∾) = *inter c o g i t a t o s* [cr. *us*] *magnos.* D = *e t i a m improbos.*

Cap. XX.

g = *E t d u e ille q u e in iudicio.* Tronc. = *foe l i x ille quem.* VAmDg = *et impe d ite coronae.*

adsen s i o n es captantem = BA(s.m.) T P3. 4. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔊. A = *s e n siones captantem.* G = *assen t i o nes captantem.* D = *as c ensiones captant e s.* E = *assensiones captant e s.* g = *ass en t a t i o n i s capitem s p ẽ capitem loq u i d. turpis.* Tronc. = *assen s o r e s.* V ex. Fac. et Prim. 𝔐 . . . 𝔅o = *ass e n t a t i o nes captantem.* B = *liqu i d.* E(cr.∾) T = *re liquit.* GVEg 𝔑 . . . 𝔅 = *vivendo lap s u s.* sA + *turpis i l l e quem.* T = *turp i u s quem.* B = *turpis q u e.* P2. 𝔑 . . . 𝔊 + *i n accipiendis.* P3. = *accipie n t e m.* Col. = *q u o d accipie n d o.* Rell. etiam ex. Fac. et Prim. P4. ∾. G = *immorie n d o rationibus.* A(s.m.) D(cr.∾) E = *m orientem rationibus.* mT = *immor a n t em rationibus.* hoc mA explicat per *c o m p u t a t i o n i b u s.*

2. AmD = *s t yrannius fuit.* mA = *De t y rannio sene.* A(s.m.) = *t y rannius fuit.* BGDE = *Ty r a m p n us fuit.* Vg 𝔑 = *t i r a n n u s fuil.* T P2. 4. Col. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *T y r a n n u s fuit.* Bong. = *T i t i a n u s al's ty r a m p n u s.* Pinc. = „Fidelior lectio, *T i t i a n u s,* aut alia huiusmodi, quam *T y r a n n u s.* Posset non absurde legi, *Turannius.*“ P3. = *S c i r a n t i u s fuit.* Rom. = *Tu r r a n i u s.* Liber Sicul. Mur. ∾. sE = *sen e s.* G (cr.∾) = *procuration e m.*

a b C. Caesare = GA (A = G.). B = *ab S. ce s s are.* g — *ab C.* D = *a gaio cesare.* E = *a g a i i o cesare.* V(T) 𝔑 . . . 𝔅o = *a C.* [G.] *Caesare.* G = *ult r a accepisset.* B = *compon i s se.* D(cr.∾) = *int e l l ecto et velut.* G(s∾) — *a* ante *circumstante.* g = *circumstan t i* om: *a.*

familia plangi iussit. Lugebat domus otium domini senis nec finiuit ante tristitiam quam labor illi suus restitutus est. Adeone iuuat occupatum mori? Idem plerisque animus est: diutius cupiditas illis laboris quam facultas est. cum inbecillitate corporis pugnant. senectutem ipsam nullo alio nomine grauem iudicant,
3 quam quod illos seponit. Lex a quinquagesimo anno militem non legit, a sexagesimo senatorem non citat: difficilius homines a se otium inpetrant quam a lege. Interim dum rapiuntur et rapiunt, dum alter alterius quietem rumpit, dum mutuo miseri sunt, uita est sine fructu, sine uoluptate, sine ullo profectu animi: nemo in conspicuo mortem habet, nemo non procul spes
4 intendit. Quidam uero disponunt etiam illa quae ultra uitam sunt, magnas moles sepulcrorum et operum publicorum dedicationes et ad rogum munera et ambitiosas exsequias. At mehercule istorum funera, tamquam minimum uixerint, ad faces et cereos ducenda sunt.

G (cr. ∾) = *nec sinuit ante.* D (cr. ∾) E = *nec sinivit ante.* P2. = *Adeo nec iuvat.* P3. = *Adeo ut iuvet.* g = *adde nec iuvat.* g = *illis cupiditas.* 𝔑 . . . 𝔅 = *alio numero gravem.*

3. *militem non legit* = ci. Bong. G = *milite non tegit.* BAD Bong. 𝔑 . . . 𝔅 = *militem non tegit.* mG = *militem non regit.* V = *militem non tangit* [= g] *et a sex.* mAmD E 𝔊l. . . . 𝔅o = *militem non cogit.* g + *a sexagesimo anno.* Lips. ci. + *a sexagesimo quinto.* G (cr. ∾) = *non citant.* g = *senatorem non tangit.* 𝔑 . . . 𝔅 = *impetrent.* G = *alterius quidem rumpit.* g = *rumpit dum in utero.*

miseri sunt = BGVADEg. (T) 𝔑 . . . 𝔅o = *sunt miseri.* T — *sine voluptate, sine ullo profectu.* g + *habet. nemo in conspectu mortem habet. nemo non procul.* V — *non* ante *procul.* E = *nemo in procul.* GD (s∾) E = *spe intendit.* V = *spem extendit.* Tg = *spem intendit.*

4. Vg — *vero* post *Quidam.* Vg = *etiam disponunt.* GT = *et illas quae.*

magnas moles = BGVg. 𝔑 . . . 𝔅o = *moles magnas.* ADET n. l. V = *dedicationem.* Gg = *ad regum* [g = *Regum*] *munera.* Ex. Fac. et Prim. = *ad rogum munia.*

mehercules = VATg. BG𝔑 . . . 𝔅o = *mehercule.* DE n. l. BGVD E P2. Col. 𝔑 . . . 𝔊 = *tanquam nimium vixerint.* T = *et tanquam vivi vixerunt.* P4. = *et tanquam vivi vixerant.* 𝔐 haec omittit. A(g) P3. Ort. ∾.

ad faces et cereos = BGVADET P2. Col. 𝔐 . . . 𝔊. g — *et.* P4. = *ad faces et ceros.* 𝔐 . . . 𝔅o + *ad faces et ad cereos.* Veteres codd. Pinc. = *de ducenda sunt.* Mss. etiam Gr. ∾. A = *L. Annei Senecae Ad Paulinum de brevitate vitae explicit* . . . cf. ad initium libelli ad Polybium de Consolatione.

AD POLYBIUM

DE CONSOLATIONE.

AD POLYBIUM
DE CONSOLATIONE.

I. [20.] *** nostrae conpares, firma sunt: si redigas ad

A = *Incipit* [hic nomen *Polybii* abrasum, quod integrum exstat in titulo codicis] *De Consolatione.* „Forte avulsa hinc fuere aliquot folia; nam seq. pagina incipit minori caractere sic: *magna discrimina* etc. quae iuxta Ed. Paris. 1613. sunt ex cap. 36. usque ad finem libri. Etiam haec pauca, quae occupant paginam unam et dimidiam, omnia sunt abrasa, et tantum relicta fuerunt in Codice, ne de medio tolleretur in aversa eiusd. folii parte initium sequentis *Libri ad Helbiam de Consolatione*, quod propterea exstat intactum. Attamen ex levissimis lineamentorum reliquiis et Editi comparatione, quantum potui eruere, labore non mediocri sequentes Varietates subiiciam." Branca. In cod. D „iungitur hic Liber antecedenti *de Brevitate Vitae* immediate, unde caret titulo. In margine autem medio obelo ÷ primae voci huius Libri, vel potius Fragmenti, quae in Codice est: Si respondet secunda manu exarata sequens Nota: *÷Al' incipit. Nostra si compares. et intitulatur hic liber ad Polybium de Consolatione fratris.*" idem. In E „deest omnino titulus, cum immediate *Libro de Brevitate Vitae* subiungatur, imo coniungatur absque ulla distinctione, quasi unum idemque Scriptum." idem. Etiam BGV Gr. 𝔑 . . . 𝔈1. hunc libellum cum superiore arctissime coniungunt nec titulo addito nec distinctione facta: sed in indice eorum, quae volumine II. ed. 𝔑 continentur, leguntur haec: „Liber unus de brevitate vitae ad paulinum cui continuatur liber unus de consolatione fratris ad pollibium sine inscriptione et intervallo ex incuria famuli componentis qui incipit *Nostra compares firma sunt.*" mG = *in alio erat* ℞ [*Rubrica*] *quae sic incipiebat explicit de brevitate vite incipit* ℞ *ad a p p o l l i o n e m de consolatione.* Vetusti libri Pinc. = *Incipit liber L. Annaei Senecae ad Polybium, de consolatione f r a t r i s s u i m o r t u i.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *Liber De Consolatione Ad Polybium* ἀκέφαλος. 𝔐 . . . 𝔏4. = *L. Annaei Senecae Liber De Consolatione Ad Polybium* 'Ακέφαλος. 𝔊ro 𝔅1. 2. 𝔅o = *L. Annaei Senecae Ad Polybium De Consolatione Liber* 'Ακέφαλος. 𝔑u = *Ad Polybium Consolatio Liber* 'Ακέφαλος.

Cap. I. [20.]

𝔈2. . . . 𝔅o incipiunt a cap. XX.: sed non multa deesse, „unam fortasse alteramque periodum, aut certe caput" recte censet Grut.

nostr a e conpares, firma sunt = BG Bong. V = *s i v i t e nostre compares i n firma sunt.* P2. + *s i n i t e nostrae compares firma sunt.* unde Grut. ci. + *s i v i t a e nostrae comp. f. s.* D (s. m.) = *S i v i t e* [p. m. fortasse *nostre* aut *n a t u r e*] *compares f. s.* E quaedam exx. Pinc. = *s i n a t u r e compares f. s.* Alia Pinc. = *Nostr a s compares.* Pinc. ci. = *Nostr a s i compares.* P4. Col. Ort. cod. Ermi 𝔑𝔛 = *Nostr a* [mOrt. = *alias n a t u r a vel n a t u r a e*] *compares f. s.* P3. 𝔅 . . . 𝔊 = *Nostr a c o r p o r a firma sunt.* Rom. Dal. = *Nostr a c o r p o-*

condicionem naturae omnia destruentis et unde edidit eodem reuocantis, caduca sunt. Quid enim inmortale manus mortales fecerint? Septém illa miracula et si qua his multo mirabiliora sequentium annorum exstruxit ambitio aliquando solo aequata uisentur. Ita est, nihil perpetuum, pauca diuturna sunt. aliud alio modo fragile est. rerum exitus uariantur, ceterum quic-
2 quid coepit et desinit. Mundo quidam minantur interitum et hoc uniuersum quod omnia diuina humanaque conplectitur, si fas putas credere, dies aliquis dissipabit et in confusionem ueterem tenebrasque demerget. Eat nunc aliquis et singulas conploret animas. Carthaginis ac Numantiae Corinthique cinerem et si quid altius cecidit lamentetur, cum etiam hoc quod non habet quo cadat sit interiturum. Eat aliquis et fata tantum aliquando nefas ausura sibi non pepercisse conqueratur. II. [21.] Quis tam superbae inpotentisque adrogantiae est, ut in hac naturae necessitate omnia ad eumdem finem reuocantis se unum ac suos seponi uelit ruinaeque etiam ipsi mundo inminenti aliquam domum subtrahat? Maximum ergo solatium est cogitare id sibi accidisse quod ante se passi sunt omnes omnesque passuri: et ideo mihi uidetur rerum natura quod grauissimum fecerat com-

ra si inter se compares. 𝔐 . . . 𝔅o = *nostra corpora compares f. s.* B = *si re dignas ad condicionem.* G = *si rem dignam a condicione naturae.* P4. = *si rem dignam a condictu naturae.* Ex. Fac. et Prim. = *ad condictum naturae.* P3. = *si redigas ad conditionem omnia naturae destruentis.* G = *immortalis.* V = *mortales manus* [mD P2. 4. Col. Ort. =] *fecerunt.* D = *manus mortales manus fecerunt.* Rell. etiam P3. ∾. G = *Sepe illa miracula.* Col. = *hic multa mirabiliora.* GDE P3 = *multa mirabiliora.* P4. = *multa numerabiliora.* Ex. schol. 𝔊 . . . 𝔐 — *multo.* V = *extrussit.* G = *aequata vixerint.* V = *Ita enim nihil perpetuum est.* 𝔍u ed. Par. a. 1613. = *aliquid alio modo.*

2. 𝔑 . . . 𝔈1. = *modo quidam.* G = *per omnia divina.* V = *divina et humana.* V = *credere putas.* B = *dies antiquis dissipabit.* G = *et in confusione veterem.* V + *Eat igitur nunc.* G (cr. ∾) = *Erat nunc aliquis.* B = *Eat numero aliquis.* P2. 𝔑 . . . 𝔐 = *Eat modo aliquis.* Rell. etiam Bong. ex. Fac. et Prim. Gr. Scal. ∾. VDE P2. 3. Col. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 𝔅2. + *et si quid aliud altius.* B G P4. ∾. B = *altius occidit.* sG = *quo cedat.* G (n.) D (n.) E + *et sit interiturum.*

Cap. II. [21.]

G — *est* post *adrogantiae.* G = *necessitate cum ad eundem.* G = *revocantis senium* [m *minas*] *ac suos.* P2. 𝔑 . . . 𝔐 — *etiam* ante *ipsi mundo.* Rell. etiam Bong. Pinc. P3. 4. Col. Ort. ∾. G = *cogitare hiis accidisse.* B = *quod omnis ante passi sunt omnesque.* VD (m∾) E 𝔑 . . . 𝔈1. — *omnes* post *passi sunt.* G (s∾) = *omnes passuri sunt om. que.* G = *et ideo nichil videtur.* E = *rerum nature.*

gravissimum fecerat = BGVDE Bong. Gr. Rom. Scal. 𝔑 . . . 𝔅 = = *grav. fecit ac comm.* 𝔈1. . . .

mune fecisse, ut crudelitatem fati consolaretur aequalitas. Il- 2
lud quoque te non minimum adiuuerit, si cogitaueris nihil profuturum dolorem tuum nec illi quidem quem desideras nec tibi: noles enim longum esse quod inritum est. Nam si quicquam tristitia profecturi sumus, non recuso quicquid lacrimarum fortunae meae superfuit tuae fundere. inueniam etiam nunc per hos exhaustos iam fletibus domesticis oculos quod effluat, si modo id tibi futurum bono est. Quid cessas? conqueramur atque
adeo ipse hanc litem meam faciam. Iniquissima omnium iudi- 3
cio fortuna, adhuc uidebaris ab eo homine te continuisse qui munere tuo tantam uenerationem receperat, ut quod raro ulli contigit felicitas eius effugeret inuidiam. Ecce eum dolorem illi quem saluo Caesare accipere maximum poterat inpressisti, et cum bene illum undique circuisses, intellexisti hac parte tan-
tummodo patere ictibus tuis. Quid enim illi aliud faceres? pe- 4

𝔅o = *grav. fecit comm.* V = *commune fecerit.* G = *consularetur.*

2. GDE ℜ . . . 𝔊 = *Aliud te quoque.* Ed. Par. a. 1613. = *si cogitaris.*

nec illi quidem quem desideras = BDE Bong. P3. 4. Col. Ort. Scal. Tronc. VmD P2. + *nec illi quidem quem bene valere desideras.* G = *nec illi quidem desiderat nisi tibi.* ℜ . . . 𝔅o — *quidem.* Rom. 2. + *quem bene valere desideras.* V = *nolles enim.* EP4. Ort. ℜ . . . 𝔈1. = *voles enim.* mOrt. = *Noles ergo.* Erm. ci. = *Nolis enim.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *quod iturum est.* Agric. ci. = *quod iuturum est.* Col. = *quod veritum est.* G = *fortunae m̃i* [V P2. mOrt. ℜ . . . 𝔊 =] *superfluit.* hoc probat Grut. Rell. etiam Bong. Pinc. v. l. P3. 4. ∾.

tuae fundere = BGVDE Gr. Tronc. Scal. ℜ . . . 𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔅o. 𝔈2. . . . 𝔏4. = *tuae affundere.* ℜ . . . 𝔅 = *si modo ideo tibi.* GD(cr. ∾) E = *futurum bonum est.*

3. VP2. + *es fortuna.* P3. Ort. = *fortuna iudicio.* P4. = *Iniquissimam omn. iudico fortunam.* D(m∾) Pinc. ci. = *ad hoc videbaris.* Col. „hanc invectivam Senecae totam omisit.“ Habet enim: *Iniquissima omnium fortuna. diu accusare fata possumus* (IV, 1.). BGVDE Pall. Ort. ℜ . . . 𝔊 = *eum hominem continuisse.* GD (m∾) E(s∾) P4. = *qui mutuo tuo.* P2. = *qui muneri tuo.* G = *tantum venerationem.*

ulli contigit = EBong. 𝔍u ed. Par. a. 1613. G = *illi contigit.* D = *illi contingit.* BVD (s.m.) ℜ . . . 𝔅o = *ulli contingit.* D (cr. ∾) = *felicicitatis eius eius.* ℜ . . . 𝔅 + *in invidiam.* D(n.) + *ecce ecce.* Ort. + *Ecce enim eum dolorem.* Germ. = *Ecce enim dolorem Polybio.* V = *dolorem illum quem.* ℜ . . . 𝔅 + *illi nomine Polibio* [*Polyb.*] *qui eius frater salvo.* 𝔈1. 2. — *illi.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G = *salvo cessare.* sGV = *poterat compressisti.* Ed. Par. a. 1613. — *et* ante *cum bene.*

circuisses = BGVDE Bong. ℜ . . . 𝔅. 𝔈1. . . . 𝔅o = *circumisses.* P4. — *intellexisti.*

hac parte = BGDE Bong. codd. Franc. et schol. VD (s.m.) Gr. ℜ . . . 𝔅o = *hanc partem.*

4. V = *Quid enim aliud illi.* GD (n.) E + *si pecuniam.*

illam a se abiecit = BGV P2. 4. Ort. (s.m.) ℜ . . . 𝔈2. E = *Illam a se subicit.* D ex. Fac. et Prim. P3. Ort. 𝔊 . . . 𝔅o = *illam a se abiicit.* D (m∾) — *potest illam . . . fructum quam.*

cuniam eriperes? numquam illi obnoxius fuit. nunc quoque quantum potest illam a se abiecit et in tanta facilitate adquirendi nullum maiorem ex ea fructum quam contemptum eius petit. Eriperes illi amicos? sciebas tam amabilem esse, ut facile in locum amissorum posset alios substituere. Unum enim hunc ex his quos in principali domo potentes uidi cognouisse uideor quem omnibus amicum habere cum expediat, magis tamen etiam libet.
5 Eriperes illi bonam opinionem? solidior est haec apud eum quam ut a te quoque ipsa concuti possit. Eriperes bonam ualitudinem? sciebas animum eius liberalibus disciplinis quibus non innutritus tantum, sed innatus est sic esse fundatum, ut supra omnes corporis dolores emineret. Eriperes spiritum? quantulum nocuisses? longissimum illi ingenii aeuum fama promisit.
6 Id egit ipse, ut meliore sui parte duraret et conpositis eloquentiae praeclaris operibus a mortalitate se uindicaret. Quamdiu fuerit ullus literis honor, quamdiu steterit aut Latinae linguae potentia aut Graecae gratia, uigebit cum maximis uiris quorum se ingeniis uel contulit uel, si hoc uerecundia eius recusat, adplicuit. III. [22.] Hoc ergo unum excogitasti quomodo maxime illi posses nocere. Quo melior enim est quisque hoc saepius ferre te consueuit sine ullo delectu furentem et inter ipsa bene-

in tanta facilitate adquirendi = D Bong. ci. Lips. BGVD (s. m.) E 𝔑 ... 𝔅o = *in tanta felicitate acc.* E = *nullum ex ea maiorem fructum.* 𝔑 ... 𝔈1. = *contemptus.* G = *sciebam* [P2. =] *tum habilem esse se* (hoc G n.). DE = *sciebat tam habilem esse se.* B = *sciebam tam habilem esse.* VmD 𝔗 ... 𝔈1. = *Sciebas tam habilem esse se.* P3. 4. = *abilem esse se.* Ort. = *habilem esse.* BG = *ut facilem in locum.* mG = *locum amicorum posset.* E = *alios sustinere.* G = *Unum enim habet* [DE P3. 4. Ort. =] *ex eis quos.* P2. = *Unum enim hunc ex istis.* 𝔑 ... 𝔈2. = *Unum enim ex his hunc.* BV Pinc. v. l. ∾. P2. = *magis tamen et libet.* Pinc. ci. — *etiam.*

5. D = *exciperes illi bonam opinionem* (m *quidam hic habent valitudinem et in sequenti versiculo opinionem*). mGV = *Eriperes illi bonam valitudinem.* G = *solidior est hoc.* B = *quam ut ad te quoque iam conculi.* V — *ut* post *quam.* D (m ∾) = *quam ut a te prope.*

conculi possit = BGVDE. 𝔑 ... 𝔅o = *conculi posset.* V = *Eriperes bonam opinionem.* G(n.) + *sciebas enim animum eius.* G — *supra* ante *omnes corporis.* B = *omnis corporis.* E = *nocuisset.*

ingenii aevum fama = P3. mOrt. GDEP4. = *ingenia aevum fama.* B = *ingena aevum fama.* VmD P2. Ort. 𝔑 ... 𝔚 = *ingenua aevum fama.* 𝔈1. ... 𝔅o = *aevum ingenii fama.* Fortasse scribendum: *illi ingenio aevum fama.*

6. E = *duraretur.* 𝔑 ... 𝔚 = *vigebat cum m.*

Cap. III. [22.]

maxime illi = BGVDE. 𝔑 ... 𝔅o = *illi maxime.* B = *melior est enim.* G(s ∾) — *est* post *enim.* BG VBong. 𝔑 ... 𝔚 = *quisquis hoc saepius.* DE = *te ferre.* BV P3. 𝔑 ... 𝔚 = *sine ullo dilectu.* GOrt. = *sine*

ficia metuendam. Quantulum erat tibi inmunem ab hac iniuria
praestare eum hominem in quem uidebatur indulgentia tua ra-
tione certa peruenisse et non ex tuo more temere incidisse?
Adiciamus, si uis, ad has querelas ipsius adulescentis interce- 2
ptam inter prima incrementa indolem. Dignus fuit ille te fratre:
tu certe eras dignissimus qui ne ex indigno quidem quicquam
doleres fratre. Redditur illi testimonium aequale omnium ho-
minum. desideratur in tuum honorem, laudatur in suum: nihil
in illo fuit quod non libenter agnosceres. Tu quidem etiam mi-
nus bono fratri fuisses bonus: sed in illo pietas tua idoneam
nacta materiam multo se liberius exercuit. Nemo potentiam 3
eius iniuria sensit, numquam ille te fratrem ulli minatus est.
Ad exemplum se modestiae tuae formauerat cogitabatque quan-
tum tu et ornamentum tuorum esses et onus. Suffecit ille huic
sarcinae. O dura fata et nullis aequa uirtutibus! antequam fe-
licitatem suam nosset frater tuus, exemptus est. Parum autem
me indignari scio: nihil est enim difficilius quam magno dolori
paria uerba reperire. Iam nunc tamen, si quid proficere pos- 4
sumus, conqueramur. Quid tibi uoluisti, tam iniusta et tam
uiolenta fortuna? Tam cito te indulgentiae tuae poenituit? quae
ista crudelitas est? in medios fratres inpetum facere et tam
cruenta rapina concordissimam turbam inminuere, tam bene stipa-

ullo dilecto. ferre posse censet Grut. P2. = *delecto.* P4. = *delicto.* G = *Quantulum erat enim immunem.* 𝔐...𝔏4. — *hac* ante *iniuria* contra mstos etiam Gr. 𝔈 = *incedisse.*

2. G = *ab has querelas.* E = *inceptam inter.* ℜ𝔛 + *Dignus te fuit ille te fratre.* G(m∾) — *ille* post *Dignus fuit.*

ne ex indigno quidem = mD. D E = *ne ex digno quidem.* B = *nec ex digno quidem.* GVℜ...𝔅o = *nec ex indigno q.* B = *quicquam dolores ferre.* G = *testimonium quale.* sGVℜ...𝔈1. = *libenter cognosceres.* B = *libenter ad cognosceres* (co n.). BGℜ...𝔅 = *malo te liberius.*

3. B (cr.∾) = *iniuriam.* G = *te fratres illi minatus est.* D (cr. ∾) E = *illi minatus est.* G = *cogitabat quia quantum.* BG P2. 4. Ort. — *tu* ante *et ornamentum.* G P2. 4. Ort. = *esset.* B (cr.∾) G (s∾) D (cr.∾) E = *huic sarcina.* D (n.) E Bong. + *bene nequa virt.* mD P3. + *antequam bene.* mD P3. ℜ...𝔈2. = *felicitatem tuam.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G = *noscet frater tuus.* Vℜ...𝔈2. = *nosceret frater t.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. VD (s.m.) = *fr. tuus exceptus est.* D = *exeptus est.* G(s∾) ℜ...𝔅 = *ne indignari.* V — *est* post *nihil.* GDE cod. Lips. Scal. = *paria verba rependere.*

4. ℜ...𝔈2. + *fateamur et conqueramur* contra mstos etiam Pinc. Gr. Germ. + *fleamus et conqueramur.*

te indulgentiae tuae poenituit = B Bong. P3. mG = *indulgentiae te tuae p.* GV P2. 4. Ort. ℜ...𝔈2. — *te*, probat Grut., neque ego Pron. genuinum esse dixerim. Pinc. v. l. 𝔊...𝔅o = *indulgentiae tuae te p.* V = *quae est ista crudelitas.* BG = *credulitas.* G (s∾) D (cr.∾) E P4. = *tandem stipatam turbam.* Ort.

tam optimorum adulescentium domum, in nullo fratre degenerantem, turbare et sine ulla causa delibare uoluisti? Nihil ergo prodest innocentia ad omnem legem exacta, nihil antiqua frugalitas, nihil felicitatis summae potentia, summa conseruata abstinentia, nihil sincerus et tutus literarum amor, nihil ab omni labe mens uacans? Luget Polybius et in uno fratre quid de reliquis possit metuere admonitus etiam de ipsis doloris sui solatiis timet. facinus indignum! luget Polybius et aliquid propitio dolet Caesare. hoc sine dubio, inpotens fortuna, captasti, ut ostenderes neminem contra te, ne a Caesare quidem posse defendi. IV. [23.] Diutius accusare fata possumus, mutare non possumus: stant dura et inexorabilia. nemo illa conuicio, nemo fletu, nemo causa mouet. nihil umquam parcunt ulli nec remittunt. Proinde parcamus lacrimis nihil proficientibus: facilius enim nos illis dolor iste adiciet quam illos nobis reducet.

— *bene.* G = *adolescentum.* B = *adolescentura.* B = *degenerante.* D Bong. Rom. Scal. = *perturbare.* E = *Proturbare.* GVDE P2. 4. Ort. ℜ ... 𝔈1. = *deliberare voluisti.* mD = *debilitare voluisti.*

5. G = *felicitas summae potentiae* (hoc cr. ∾). V = *observata.*

et tutus literarum amor = BVDE Gr. ℜ ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o. G = *et tuus lit. am.* E (cr. ead. m.) 𝔐 ... 𝔏4. = *et putus lit. am.* Pinc. ci. = *et ex toto literarum amor.* VDE omnia exx. Pinc. P2. Ort. 𝔈1. ... 𝔊 = *quidquid de reliquis.* BP4. ℜ ... 𝔅 = *quicquid derelinquis.* P3. = *quicquid dereliquid.* G Pinc. ci. ∾.

possit metuere = BGVD Gr. ℜ ... 𝔏4. E = *possit tuere.* Pinc. ci. 𝔊ro ... 𝔅o = *possis.* Omnia (?) exx. Pinc. 𝔊ro ... 𝔅o — *metuere.* V D ℜ ... 𝔈1. = *nec a Caesare quidem.* 𝔈𝔊 = *defendi diutius. Accusare* ex Pinciani sententia.

Cap. IV. [23.]

Col. = *diu accusare.* ℜ ... 𝔐 — *mutare non possumus* contra mstos etiam cod. Lips. Rom. 2. Scal. D (cr. ∾) = *inexorabiliora.* G (m∾) = *unquam pereunt ulli.* B = *ulli parcunt.* Bong. ex. Fac. et Prim. — *parcunt* et *nec.* ℜ = *parcunt vili.*

nos illis dolor iste adiciet quam illos nobis reducet. Ita scribendum videtur. B + *nos illis dolor iste adiciet quam illos a nobis reducet* (*a* inde ortum puta, quod librarius quidam notare voluit alibi legi *illas*). G = *nos illis dolor isti adiciet quam illos a nobis reducet.* V = *illis nos dolor adiciet quam illos ad nos reducat.* D = *nos illis dolor aditiet quam* [s.m. *illos*] *a* [u.] *nobis reducet.* E = *nos illis dolor adiciet quam illas a nobis reducent.* Quidam codd. Pinc. P3. 4. = *nos illis dolor iste adiiciet* [P4. = *adiecit*] *quam illas a nobis* [P4. = *illos nobis*] *reducet* (P3. = *reducat*). P2. = *nos illis doloris te adicit. quam illos nobis reducet.* Col. = *nos istis dolor iste adiccet, quam illas a nobis reducet.* Ort. = *nos illis dolor iste adiciet, qua illos ad nos reducet.* ℜ ... 𝔅 = *nos enim illis doloribus addiciet quam illas nobis reducet.* 𝔈1. = *nos illis dolori adiiciet, quam illos nobis reducet.* 𝔈2. = *nos illi dolori adiiciet, quam illum nobis reducet.* Bong. 𝔐 ... 𝔏4. = *nos illi dolor adiiciet, quam illum nobis reducet.* 𝔈𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *nos illi dolor iste adiiciet, quam illum*

qui si nos torquet, non adiuuat: primo quoque tempore depo-
nendus est et ab inanibus solatiis atque amara quadam libidine
dolendi animus recipiendus est. Nam lacrimis nostris, nisi ra-
tio finem fecerit, fortuna non faciet. Omnis agedum mortales 2
circumspice: larga ubique flendi et adsidua materia est. alium
ad cotidianum opus laboriosa egestas uocat, alium ambitio num-
quam quieta sollicitat. alius diuitias quas optauerat metuit et
uoto laborat suo. alium sollicitudo, alium labor torquet, alium
semper uestibulum obsidens turba. hic habere se dolet liberos,
hic perdidisse. Lacrimae nobis deerunt ante quam causae do-
lendi. Non uides qualem nobis uitam rerum natura promiserit 3
quae primum nascentium hominum fletum esse uoluit? Hoc prin-
cipio edimur, huic omnis sequentium annorum ordo consentit.
sic uitam agimus: ideoque moderate id fieri debet a nobis quod
saepe faciendum est. et respicientes quantum a tergo rerum
tristium inmineat, si non finire lacrimas, at certe reseruare
debemus. Nulli parcendum est rei magis quam huic cuius tam 4
frequens usus est. Illud quoque te non minimum adiuuerit, si
cogitaueris nulli minus gratum esse dolorem tuum quam ei cui
praestari uidetur. Torqueri ille te aut non uult aut non intelle-
git: nulla itaque eius officii ratio est, quod ei cui praestatur,
si nihil sentit, superuacuum est, si sentit, ingratum est.
V. [24.] Neminem esse toto orbe terrarum qui delectetur lacri-
mis tuis audacter dixerim. Quid ergo? quem nemo aduersus

nobis reducet. G = *Que si nos torquet.* E = *ad quem amara quadam.*

recipiendus est = BGVDE 𝔑 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅o — *est.*

nisi ratio finem = GCol. P4. Ort. B = *ut si ratio finem.* DE P3. = *ne si ratio finem.* P2. = *nec si ratio f.* V𝔑 . . . 𝔅o = *ni ratio finem.*

2. *Omnis agedum mortales* = B. GDE = *Quamvis agendum sit mortales* (mD = *al' quid al' omnes agedum*). mE = *Omnis age mortalis.* V 𝔑 . . . 𝔅o = *Omnes ag. m.*

materia est = BGVDE Bong. Pinc. v. l. P4. Col. P2. 3. Ort. 𝔑 . . . 𝔅o — *est.* 𝔑 . . . 𝔈2. = *alium super vestibulum* contra mstos etiam Pinc. Gr. V = *liberos, hic amisisse.*

3. *nobis vitam* = BGVDE. 𝔑 . . . 𝔅o = *vitam nobis.*

nascentium hominum = BGVDE Gr. 𝔑 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅o = *nascentium omen.* G (s∾) = *ideo moderate* om. *que.* V — *si* ante *non finire.* 𝔑 . . . 𝔅 = *se non finire.* G = *si non f'ire.* D(cr.∾) E = *ac recte.*

4. G = *si cogitaverit nulli.* P2. Col. Ort. (cr.∾) = *cui praestare videtur.* V = *Torqueri te ille.* B(cr.∾) = *ille te autem non vult.* G (m∾) = *quam ei cui praestatur.*

ingratum est = BGVDE Gr. 𝔑 . . . 𝔈2. Ex. Fac. et Prim. 𝔊 . . . 𝔅o — *est.*

Cap. V. [24.]

Neminem esse toto orbe terrarum = BGVDE Gr. 𝔑 . . . 𝔅o = *Neminem toto orbe terrarum esse.* Col. — *Quid*

te animum gerit eum esse tu credis fratris tui, ut cruciatu tui noceat tibi, ut te uelit abducere ab occupationibus tuis, id est a studio et a Caesare? Non est hoc simile ueri. Ille enim indulgentiam tibi tamquam fratri praestitit, uenerationem tamquam parenti, cultum tamquam superiori. ille desiderio tibi esse uult, tormento esse non uult. Quid itaque iuuat dolori intabescere
2 quem, si quis defuncti sensus est, finiri frater tuus cupit? De alio fratre cuius incerta posset uoluntas uideri omnia haec dubie ponerem et dicerem: Siue te torqueri lacrimis numquam desinentibus frater tuus cupit, indignus hoc adfectu tuo est. siue non uult, utrique uestrum inertem dolorem dimitte: nec inpius frater sic desiderari debet nec pius sic uelit. In hoc uero cuius tam explorata pietas pro certo habendum est nihil esse illi posse acerbius quam hic si tibi casus eius acerbus est, si te ullo modo torquet, si oculos tuos, indignissimos hoc malo, sine ullo
3 flendi fine et conturbat idem et exhaurit. Pietatem tamen tuam

ergo? ... § 3. id nunc tibi quoque faciendum est.

ut cruciatu tui = BGDE Bong. Pinc. v. l. P2. 3. Ort. 𝔗𝔅. V P4. = *ut cruciatus tui.* 𝔈1. — *tui.* 𝔈2. ... 𝔅o = *ut cruciatu tuo.* Pinc. ci. = *ut cruciatu sui.* BG (n.) + *ut a te velit abducere.* DE cod. Lips. = *et private velit abducere.* mD = *et te velit abd.* V — *tuis* post *occupationibus.*

et a Caesare = BGVDE Gr. Rom. 2. Tronc. 𝔗𝔅 𝔊ro ... 𝔅o (D p. m. = *et a cessare*). 𝔈1. ... 𝔏4. — *a.* G = *indulgentia tibi.* G (m∾) — *fratri ... tamquam.* mG = *fratris.* Germ. 𝔗 ... 𝔈2. + *fratri ostendi et praestitit* contra mstos etiam Pinc. Gr. mG = *titulum tanquam superiori.* V — *esse* post *tormento.*

dolori intabescere = BVD (s. m) P2. 3. Ort. 𝔗𝔈2. ... 𝔊ro. G = *doloris tui intabescere.* Rom. Scal. = *doloris vi intabescere.* D𝔈1. = *doloribus intabescere.* EP4. = *doloris intabescere.* Pinc. v. l. 𝔅 = *doloris vi tabescere.* 𝔅1. ... 𝔅o = *dolore intabescere.*

defuncti sensus est = BGVDE Gr. 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro 𝔅2. 𝔐 ... 𝔑u 𝔅o (exc. 𝔊ro) = *defunctis sensus est.*

2. GV = *voluptas videri.* BGV Bong. Pall. Ort. 𝔗 ... 𝔈1. + *non dubie ponerem.* Scal. = *dubia ponerem.*

utrique vestrum inertem dolorem dimitte = 𝔊ro ... 𝔅o. BGVDE P2. 4. Ort. = *utrique nostrum inherentem dolorem dimitte.* P3. = *utrique vestrum inhaerentem dolorem dimittit.* 𝔗 ... 𝔊 = *uterque vestrum inertem dolorem dimittite.* Bong. = *uterque vestrum inhaerentem dolorem dimitte.* Scal. Tronc. = *utrique vestrum inhaerentem dolorem dimitte.* Correctiora exx. Pinc. = *utrique vestrum inhaerentem dolorem* [= cod. Lips.] *dimitte* (sic ed. Par. a. 1587. Grut. laudat *dimittite.* ed. Par. a. 1602. habet *dimittere*). 𝔐 ... 𝔏4. = *utique inutilem dolorem dimitte.* P2. = *si desiderari* ∾ *si velit.* DE = *sic desiderare.* P4. Ort. = *desiderari velit, nec impius* [?] *si debet* om. priori *sic.* B = *nec plus sic vellit.* G = *nec plus sit si velit.* G = *posse illi acerbius quam sibi tibi.* 𝔐 = *quam hic si tibi casus eius* contra mstos etiam Gr. (P3. — *hic.* P4. — *eius*). G — *ulli flendi fine.*

et conturbat = BG (s. m.) DE Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. G = *et conturbet.* V 𝔗 ... 𝔏4. — *et.* D (m∾) — *idem.* E = *et exharit.*

3. *Pietatem tamen tuam* = BGDE.

nihil aeque a lacrimis tam inutilibus abducet, quam si cogitaueris
fratribus te tuis exemplo esse debere fortiter hanc fortunae iniu-
riam sustinendi. Quod duces magni faciunt rebus adfectis, ut
hilaritatem de industria simulent et aduersas res adumbrata lae-
titia abscondant, ne militum animi, si fractam ducis sui mentem
uiderint, et ipsi collabantur: id nunc tibi quoque faciendum est.
Indue dissimilem animo tuo uoltum et, si potes, proice omnem 4
ex toto dolorem: si minus, introrsus abde et contine, ne ad-
pareat, et da operam, ut fratres tui te imitentur: qui honestum
putabunt quodcumque te facientem uiderint animumque ex uoltu
tuo sument. Et solatium debes esse illorum et consolator:
non poteris autem horum moerori obstare, si tuo indulseris.
VI. [25.] Potest et illa res a luctu te prohibere nimio, si tibi
ipse renuntiaueris nihil horum quae facis posse subduci. Magnam
tibi personam hominum consensus inposuit: haec tibi tuenda est.
Circumstat te omnis ista consolantium frequentia et in animum
tuum inquirit ac perspicit quantum roboris ille aduersus dolorem
habeat et utrumne tu tantum rebus secundis uti dextere scias

V 𝔗 . . . 𝔚o = *Pietatem tuam tamen.* G = *nisi aeque.*

lacrimis iam inutilibus abducet = D(s.m.) E Bong. Ort. BGDE (s.m.) = *lacrimis iam inutilibus adducet.* V = *a lacrimis iam inutilibus subducet.* Pall. 𝔗 . . . 𝔊𝔚2. + *a lacrimis iam inutilibus abducet* (𝔈𝔊 = *adducet*). Pinc. ci. 𝔐 . . . ℜu 𝔚o = *a lacrimis tam inutilibus abducet.* DE = *tuis exemplo te.* V = *sustinendo.* V P2. 𝔗 . . . 𝔐 = *rebus afflictis.* G DE P4. Ort. = *rebus affecti.* B Bong. fideliores codd. Pinc. P3. ∾. B = *simulentur.* V = *abscondunt.* VD E = *id nunc quoque tibi.* G𝔗 . . . 𝔈1. — *tibi.*

4. B — *animo.* D — *tuo.* D(m∾) = *et si potest.* E — *dolorem.*

si minus = BVDE 𝔗𝔚. G = *sinimus.* 𝔈1. . . . 𝔚o = *sin minus.* GDE Rom. 2. = *introrsus absconde.* E = *Continere ne* om. *et.* D(m∾) E = *ne imitentur.* G = *tui te inmutentur.* B = *tui te Imittentur.* G(m∾) Pinc. v. l. P4. Ort. — *qui* ante *honestum.* Col. — *qui honestum* . . . VI, 2. *decet nihil humile.* D(m∾) E = *quod honestum.* G(s∾) = *putabant.*

te facientem = B Bong. sGVDE P2. 4. Ort. (s.m.) = *facientem te.* P3. = *faciente te.* G𝔗 . . . 𝔚o — *te.* GD(m∾) E = *debet esse.* 𝔗 . . . ℜu 𝔚o = *et consolator illorum* contra mstos etiam Pinc. Gr. V 𝔗𝔚 = *nisi tuo ind.* B G = *si tui ind.* (G p.m. = *indulgeris*). D + *si tuo non indulxeris.*

Cap. VI. [25.]

V = *nimio te prohibere si cogitaveris nihil eorum quae.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *tibi ipsi* contra mstos etiam Bong.

Magnam tibi personam = BVmD P2. 3. mOrt. 𝔗 . . . 𝔏4. GDE P4. Ort. cod. Lips. Rom. 2. 𝔊ro . . . 𝔚o = *Magnam tibi partem.* Grut. ci. = *Magnam tibi Spartam:* sed ipse reprobat. mD *personam* explicat per *prelationem vel officium.* V — *in* ante *animum tuum.* V = *ac prospicit quantum.* P2. = *ac perficit quantum.* P4. = *ac perfecit quantum.*

rebus secundis uti dextere scias = Bong. B = *rebus secundis uti id extere scias.* G = *rebus se ederis. id exercere* [m *secundis fortiter*] *scias.* Ort. Rom. 2. Scal. = *rebus se-*

an et aduersas possis uiriliter ferre: obseruantur oculi tui.
2 Liberiora omnia sunt iis quorum adfectus tegi possunt: tibi nullum secretum liberum est, in multa luce fortuna te posuit. omnes scient quomodo te in isto tuo gesseris uolnere: utrumne statim percussus arma submiseris an in gradu steteris. Olim te in altiorem ordinem et amor Caesaris extulit et tua studia deduxerunt: nihil te plebeium decet, nihil humile. Quid autem tam humile ac muliebre est quam consumendum se dolori com-
3 mittere? Non idem tibi in luctu pari quod tuis fratribus licet: multa tibi non permittit opinio de studiis ac moribus tuis recepta. multum a te homines exigunt, multum exspectant. Si uolebas tibi omnia licere, ne conuertisses in te ora omnium: nunc autem tibi praestandum est quantum promisisti omnibus illis qui opera ingenii tui laudant, qui describunt, quibus, cum fortuna
4 tua opus non sit, ingenio opus est. Custodes animi tui sunt: nihil umquam itaque potes indignum facere perfecti et eruditi uiri professione, ut non multos admirationis de te suae poeniteat. Non licet tibi flere inmodice: nec hoc tantummodò non licet, nec somnum quidem extendere in partem diei licet aut a tumultu

cundis fortiter uti scias (Ort. s.m. = *tua*). V P2. Germ. = *rebus secundis indulgere scias.* 𝔗...𝔊2. = *in rebus secundis indulgere scias.* D = *rebus secundi uti et te* [m *fortiter*] *exercere scias.* E = *rebus secundis uti et te exercere scias.* P3. 4. = *rebus secundis uti id exercere scias.* Exx. Franc. Schol. Fac. et Prim. 𝔈...𝔅o = *rebus secundis dextere uti scias.* 𝔊1. = *observabantur oculi tui.* 𝔊2. = *observabuntur oculi tui* contra mstos etiam Pinc. Gr.

2. BV = *Liberiora sunt omnia.* V = *his quorum.* BG Pall. Ort. = *regi possunt.* V = *possunt regi.* V = *in isto tuo te gesseris.* G = *statim prorsus arma.* GD(m∾) E(n.) P4. mOrt. = *an ingratus steteris.* P3. + *an si in gradu steteris.* 𝔗...𝔊 + *an in statu et in gradu steteris.* Rell. etiam Pinc. P2. Ort. ∾. G = *et studia tua.* G — *Quid autem tam humile.* G = *quam qui sumendum se.* E = *consumandum se.*

3. E = *in victu pari.* G = *in luctu p'ari.* GVDE 𝔗...𝔊2. — *tuis* post *moribus.* B Pinc. v. l. ∾. V = *non convertisses.* VDE + *tantum tibi praestandum.* D (m ∾) E cod. Lips. = *promisisti omnes illi.* 𝔗𝔅 = *promisisti: omnes illis.* Lips. non ambigit, quin haec clausula sic rescribenda et discernenda sit: *quantum promisisti. Omnes illi, qui o. i. t. l. q. d. q. c. f. t. o. n. s. i. opus est, custodes animi tui sunt.* Rell. ∾. B P3. 𝔗𝔅 = *qui describant.* D (cr. ∾) = *quid scribunt.* mD P2. = *quid describant.* B = *con fortuna tuo opus non sit.* G — *ingenio opus est.*

4. V + *Custodes enim animi.* G VmDE = *unquam ita potes.* D = *unquam ita potest.* GDE P4. Ort. = *profecti et eruditi.* V P2. 𝔗... 𝔊2 = *provecti et eruditi.* B Pinc. v. l. P3. ∾. V = *suae de te p.* D (m∾) E = *de se suae.* Rom. 2. + *sed nec hoc tantummodo.* DE + *non licet tibi nec somnum q.* V + *non licet tibi imo nec s. q.* Rom. 2. ci. Gothofr. + *sed nec somnum q.* (*nec s. q.* habent omnes).

rerum in otium ruris quieti confugere aut adsidua laboriosi officii statione fatigatum corpus uoluntaria peregrinatione recreare aut spectaculorum uarietate animum detinere aut tuo arbitrio diem disponere. VII. [26.] Multa tibi non licent quae humillimis et in angulo iacentibus licent. Magna seruitus est magna fortuna. Non licet tibi quicquam arbitrio tuo facere: audienda sunt tot hominum milia, tot disponendi libelli. tantus rerum ex orbe toto coeuntium congestus ut possit per ordinem suum prin-
cipis maximi animo subici, erigendus tuus est. Non licet tibi, 2
inquam, flere, ut multos flentes audire possis. ut periclitantium et ad misericordiam mitissimi Caesaris peruenire cupientium lacrimae possint, tibi tuae adsiccandae sunt. Haec tamen etiam-

in otium ruris quieti confugere = VmD Ort. ci. Lips. 𝔊ro...𝔚o. BDE Pall. = *in otium ruris quietis confugere.* G = *in otium ruris quietis cons'gere* (m *confugere*). Col. hic mancus est. 𝔗...𝔏4. = *in otium ruris gratia quietis confugere.*

voluntaria peregrinatione = B𝔗...𝔏4. GVDE Pall. Ort. Rom. 2. Tronc. = *voluptaria per.* (Rom. 2. Tronc. = *voluptuaria*). exosculatur Grut.

Cap. VII. [26.]

V = *quae humilibus quoque in angulo iacentibus.* DE P2. 4. Ort. 𝔗...𝔈2. — *et* ante *in angulo.* mD P3. Col. + *quoque et in angulo.* Roll. etiam Pinc. v. l. ∾. Germ. 𝔗...𝔈2. + *est ex magna fortuna.* P4. = *mãg. pẽ.* Mss. etiam Pinc. v. l. Gr. ∾. G = *disponendi belli.*

ex toto orbe coeuntium = BGVD E Pall. Ort. Rom. 2. 𝔊ro...𝔚o. Col. hic deficit. 𝔗...𝔈1. = *ex toto orbe occurrentium.* 𝔈2....𝔏4. = *ex toto orbe accurrentium.*

ut possit per ordinem suum principis maximi animo subici, erigendus tuus est = ci. Pinc. 𝔊ro...𝔚o. non improbat Lips. B = ∾ *subicit exigendus is est.* G = ∾ *exigentibus is est.* mG = in alio deficiebat *animo* scribitque *exigentibus. is. est.* et eadem manu: *officium geri ubique exigendus est animus.* V = *Ut possit ordine suo tanti principis officium geri ubique est erigendus animus.* DE = ∾ *subici. erigendus is est.* mD = *officium geri ubique animus erigendus est.* Pinc. v. l. = *subiici, exigendus* [in quibusdam erat *erigendus*] *is est.* „ut referas ad *congestus.*" Pinc. P2. = ∾ *subici exigendus is* [hoc del.] *hiis est.* P3. = ∾ *principis maximi officium geri animus ubique diligendus est.* P4. = *ut possit per orbem suum principis maximi animo subiici exigendus is est.* Ort. = ∾ *subici. Exigendus is est.* 𝔗...𝔈1. = ∾ *principis maximi officium geri ubique animi est.* Agric. ci. = *ubique astricti animi est.* non probat Erm. et ipse ci. = ∾ *principis maximi officium geri, quieto animo opus est.* 𝔈2. ... 𝔏4. = ∾ *princ. maximi* [𝔏4. = *maxime*] *officium geri, quieti animi est.* Lips. ci. = *erigendus ipse es.*

2. V = *inquam tibi.* 𝔗...𝔈2. = *tibi unquam* contra mstos etiam Pinc. Gr. V = *possis flentes audire.* V = *Caesaris venire.*

lacrimae possint, tibi tuae adsiccandae sunt = DE cod. Lips. BG P3. 4. 𝔗𝔚 𝔊ro 𝔚1. 𝔚o — *possint.* D(s.m.) 𝔈1....𝔏4. = *lacrimae prosint, tibi tuae ass. s.* P2. 𝔑u 𝔚2. = *lacrimae, sic tibi tuae ass. s.* probat Gron. V = *lacrimae admittantur tuae tibi siccandae sunt.* mD Ort. Bruxell. = *lacrimae admittantur, tibi tuae ass. s.* non displicet Grutero. Spalding. (in Commentt. Acad. Reg. Berol. a. 1803. p. 228.)

nunc lenioribus remediis adiuuabunt: cum uoles omnium rerum obliuisci, Caesarem cogita. uide quantam huius in te indulgentiae fidem, quantam industriam debeas: intelleges non magis tibi incuruari licere quam illi. si quis modo est fabulis traditus
3 cuius humeris mundus innititur, Caesari quoque ipsi cui omnia licent propter hoc ipsum multa non licent. Omnium domos illius uigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium uacationem illius occupatio. Ex quo se Caesar orbi terrarum dedicauit sibi eripuit et siderum modo quae inrequieta semper cursus suos explicant numquam illi licet nec subsistere nec quicquam suum facere. Ad quemdam itaque modum tibi quoque eadem necessitas iniungitur: non licet tibi
4 ad utilitates tuas, ad studia tua respicere. Caesare orbem terrarum possidente inpartiri te nec uoluptati nec dolori nec ulli alii rei potes: totum te Caesari debes. Adice nunc quod, cum semper praedices cariorem tibi spiritu tuo Caesarem esse, fas tibi non est saluo Caesare de fortuna queri. Hoc incolumi salui tibi sunt tui. nihil perdidisti: non tantum siccos oculos tuos

ci. + *lacrimae aspici possint, tibi tuae ass. s.*

Haec tamen etiamnunc lenioribus remediis adiuvabunt = B. G P2. 4. Ort. = ∾ *levioribus* ∾. V + ∾ *etiamnunc quoque lenioribus* ∾. DE = ∾ *levioribus te remediis* ∾. P3. = *Haec tamen etiam non levioribus te remediis adiuvabunt.* 𝔗 ... 𝔊 = *Hoc tamen etiamnunc [etiamnum] levioribus remediis adiuvabit.* 𝔐 ... 𝔅o = *Hoc tamen etiam non levioribus in remediis adiuvabit.*

Caesarem cogita = BGDE. V𝔗 ... 𝔅o = *cogita Caesarem.* G = *inde quantam.* V = *huius indulgentiae tibi fidem.* D(m∾) E = *vite indulgentie.* V = *tibi magis.* G = *quam ali si quis.* DE quaedam exx. Pinc. cod. Lips. + *traditus favor.* 𝔐 — *fabulis traditus* contra mstos etiam Gr.

3. Spalding. (l. l. p. 226.) ci. = *Omnium somnos.* BG = *omnium evocationem.* 𝔗𝔅 = *omnium vocationem.* GD(m∾) — *se* ante *Caesar.* E = *Caesar se.* V = *dedicavit orbi terrarum.* G = *orbem terrarum.* mD E Rom. + *se sibi eripuit.* E(s∾) = *siderum more.* V = *semper suos explicant cursus.* D (cr. ∾) = *illis licet.* BGD = *et subsistere.* VD(s.m.) E — *nec.* BG (cr.∾) G(cr.∾) P3. 4. = *sua facere.* D (cr.∾) = *suo [vel sue] facere.* E = *sui facere.* B(s∾) = *a studia.* V — *tua.*

4. G(m∾) = *possidere.* G — *nec* ante *voluptati.*

ulli alii rei = BGVDE Pall. Ort. Rom. 𝔗 ... 𝔊2. 𝔊ro ... 𝔅o. 𝔊 ... 𝔏4. — *alii.* G = *potest.* BG(cr.∾) DE Pall. 𝔗𝔅 = *Caesari debeas.* V Ort. ∾. B = *cariores sunt. fas tibi non est.* P2. = *cariores tibi spiritu tuo cariores sint. Fas tibi.* P3. = *cariorem tibi sp. tuo cariorem fratribus, cariorem liberis esse, optimum principem et privata vota tuto sint fax tibi non est.* G P4. = *cariorem tibi sp. tuo cariores sint. fas tibi.* Ort. + *Caesarem esse, cariorem fratribus, cariorem liberis optimum principi et privata nota tua sunt. Fas tibi.* V = *cariorem tibi sp. tuo Caesarem fore* [= mG 𝔗 ... 𝔊2.] *fas non est tibi.* DE Pinc. v. l. ∾. D(m∾) = *fas tibi non esse.* D(m∾) — *tui: nihil ... tibi omnia sunt.* V — *tuos* post *oculos.*

esse, sed etiam laetos oportet. in hoc tibi omnia sunt, hic pro
omnibus est. Quod longe a sensibus tuis prudentissimis piissi- 5
misque abest aduersus felicitatem tuam parum gratus es, si tibi
quicquam hoc saluo flere permittis. Monstrabo etiamnunc non
quidem firmius remedium, sed familiarius. Si quando te do-
mum receperis, tunc erit tibi metuenda tristitia: nam quamdiu
numen tuum intueberis, nullum illa ad te inueniet accessum.
omnia in te Caesar tenebit: cum ab illo discesseris, tunc uelut
occasione data insidiabitur solitudini tuae dolor et requiescenti
animo tuo paulatim inrepet. Itaque non est quod ullum tempus 6
uacare patiaris a studiis: tunc tibi literae tuae tam diu ac tam
fideliter amatae gratiam referant. tunc te illae antistitem et cul-
torem suum uindicent. tunc Homerus et Uergilius tam bene de
humano genere meriti quam tu et de omnibus et de illis meruisti
quos pluribus notos esse uoluisti quam scripserant multum tecum
morentur. tutum id erit omne tempus quod illis tuendum com-
miseris. Tunc Caesaris tui opera, ut per omnia secula dome-
stico narrentur praeconio, quantum potes conpone: nam ipse
tibi optime formandi condendique res gestas et materiam dabit
et exemplum. VIII. [27.] Non audeo te usque eo producere,
ut fabellas quoque et Aesopeos logos, intemptatum Romanis in-
geniis opus, solita tibi uenustate connectas. difficile est qui-

5. E = *Quia longe a sensibus tuis.* D = *permittit.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *etiamnum* contra mstos. G(m∾) D(m∾) E = *firmum remedium.* GD (cr.∾) E = *nunc erit tibi.* Rom. + *numen tuum id est Caesarem tuum intueberis.* D (m∾) — *intueberis . . . accessum.* E = *nullum te invenient accessum.* B (s∾) GE 𝔗𝔅 = *inrepit* (irr.). D = *imrepit.* mD = *imrepet.*

6. D (cr. ∾) E = *nullum tempus.* D(m∾) — *vacare.*

ac tam fideliter = BGVE Pall. Ort. Tronc. Rom. 𝔊ro . . . 𝔅o. D = *ac tam fidenter.* 𝔗 . . . 𝔏4. — *tam.* G = *amare gratiam.* V = *cultorem que suum.* E = *ei cultorem.* G = *iudicent.*

quam tu et de omnibus = VD(s.m.) E P3. Ort. 𝔏4. BGP2. 4. = *quam et de omnibus.* D = *quantum et de omnibus.* G (s.m.) 𝔈2. . . . 𝔅o (exc. 𝔏4.) = *quam tu de omnibus.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *quam de omnibus.* V P2. = *tutum hic erit id.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *tutum hic erit.* B = *tutum id exit.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. ∾. G = *commiserit.*

Cap. VIII. [27.]

BVDE Gr. — *eo* post *usque.* BGV = *et oesopeos longos.* D = *et sopeos longos.* D (s.m.) E P2. 4. = *et cesopeos longos.* P3. = *et cesos eos longos.* Ort. = *cosopeos longos.* Pinc. ci. = *et Aesopi apologos.* probat Steph. ad Dal. Ep. 34. 𝔗 . . . 𝔈1. = *et cessopeos longos.* V + *intemptatum quidem.* BVE Bong. Pinc. v. l. P2. 3. 𝔗𝔅 = *solita sibi.* mD = *soluta sibi.* 𝔈1. 2. — *tibi.* G D P4. Pinc. ci. ∾. B = *vetustate.* Pinc. ci. = *convertas.* D(m∾)E =

dem, ut ad haec hilariora studia tam uehementer perculsus ani-
mus tam cito possit accedere: hoc tamen argumentum habeto
iam conroborati eius et redditi sibi, si poterit se a seuerioribus
2 scriptis ad haec solutiora producere. In illis enim quamuis ae-
grum eum adhuc et secum reluctantem auocabit ipsa rerum quas
tractabit austeritas: haec quae remissa fronte commentanda sunt
non feret, nisi cum iam sibi ab omni parte constiterit. Itaque
debebis eum seueriore materia primum exercere, deinde hila-
3 riore temperare. Illud quoque magno tibi erit leuamento, si
saepe te sic interrogaueris: Utrumne meo nomine doleo an eius
qui decessit? Si meo, perit meae indulgentiae iactatio et inci-
pit dolor, hoc uno excusatus quod honestus est, cum ad utili-
tatem respiciat, a pietate desciscere. Nihil autem minus bono
4 uiro conuenit quam in fratris luctu calculos ponere. Si illius
nomine doleo, necesse est alterutrum ex his duobus esse iudi-
cem. Nam si nullus defunctis sensus superest, euasit omnia
frater meus uitae incommoda et in eum restitutus est locum in
quo fuerat antequam nasceretur et expers omnis mali nihil timet,
nihil cupit, nihil patitur. Quis iste furor est pro eo me num-

venustate nectas. G (m∾) 𝔗𝔅 = *percultus.* D(cr.∾) = *percursus.* B = *perculsus annis.* V = *possit accidere.* DE = *argumentum habeo.* V + .s. *iam corroborati.* 𝔍u ed. Par. a. 1613. — *si* ante *poterit.* BG DE Bong. — *se* post *si poterit.* V = *se a sevioribus.* BG = *ad solitiora producere.* DE Bong. = *ad solutiora procedere.*

2. G (cr. ∾) = *et secum eum luctantem.*

avocabit = Bong. ci. amici Grut. 𝔊ro . . . 𝔚o. B = *avocavit.* sBG DE Ort. = *advocavit.* VPall. 𝔗 . . . 𝔏4. = *advocabit.* Lips. ci. = *advocabit ipsi* i. e. *iuvabit*, *patrocinabitur.* sGD (s.m.) = *quas tractabat.* E = *quas tractavit.* BG (s∾) VE Bong. Gr. 𝔗 . . . 𝔈1. = *commendanda sunt.* B = *ut ferret nisi.* GD(s.m.) P2. 4. = *non ferret nisi.* D = *non referret nisi.* E = *non fert nisi.* B = *Itaque delebis eum.* G(s∾) = *Itaque debetis eum.* V = *Itaque debebis illis.* G = *primum excedere.*

3. V = *tibi magno.* G(s∾) = *erit lamento.* B P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. — *sic* ante *interrogaveris.* Rell. etiam Pinc. v. l. P3. ∾. E — *doleo.* G = *Si meo per id indulgentem.* D = *Si modo parit indulgente.* D(s.m.) E = *Si modo perit indulgentiae.* Bong. 𝔗 . . . 𝔈1. = *Si meo petit me indulgentem.* 𝔈𝔊 = *perit merae indulgentiae.* BV P3. 4. Ort. — *meae.* Pinc. v. l. ∾. V + *dolor esse.* D (cr. ∾) E + *qui hoc uno.* G = *excusatur quod honestum est.* D(cr. ∾) = *ad humilitatem respicit.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *respiciat* contra mstos etiam Bong. V (lit.) = *a pietate dissicere.* D = *a pietate discessere.* Ort. 𝔗 . . . 𝔈1. = *a pietate desistere.* 𝔐𝔚1. 𝔑u 𝔚o = *a pietate desciscens.* Rell. etiam Pall. ∾. E — *viro* post *bono.* V = *calculum ponere.*

4. G = *defunctus sensus.* Ort. — *defunctis.* 𝔗 . . . 𝔏𝔍u = *sensus est* contra mstos etiam Bong. Pinc. v. l. Gr. Rom. Scal. V = *et in eo restitutus est loco.* Ort. 𝔗 . . . 𝔈2. — *nihil timet* contra mstos etiam Pinc. Pall. Col. D (m∾) E — *nihil cupit.*

Quis iste furor est = BGDE. V

quam dolere desinere qui numquam doliturus est? Si est ali- 5
quis defunctis sensus, nunc animus fratris mei uelut ex diutino carcere emissus tandem sui iuris et arbitrii gestit et rerum naturae spectaculo fruitur et humana omnia ex superiore loco despicit, diuina uero quorum rationem tamdiu frustra quaesierat propius intuetur. Quid itaque eius desiderio maceror qui aut beatus aut nullus est? beatum deflere inuidia est, nullum dementia. IX. [28.] An hoc te mouet, quod uidetur ingentibus et cum maxime circumfusis bonis caruisse? cum cogitaueris multa esse quae perdidit, cogita plura esse quae non timet. Non ira eum torquebit, non morbus adfliget, non suspicio lacesset, non edax et inimica semper alienis processibus inuidia consectabitur, non metus sollicitabit, non leuitas fortunae cito munera sua transferentis inquietabit. Si bene conputes, plus
illi remissum quam ereptum est. Non opibus fruetur, non tua 2
simul ac sua gratia. non accipiet beneficia, non dabit. Miserum putas, quod ista amisit, an beatum, quod non desiderat? mihi crede, is beatior est cui fortuna superuacua est quam is cui parata est. Omnia ista bona quae nos speciosa, sed fallaci uoluptate delectant, pecunia, dignitas, potentia aliaque conplura ad quae generis humani caeca cupiditas obstupescit cum labore possidentur, cum inuidia conspiciuntur eosdemque ipsos

= *Quis est ergo iste furor.* 𝔗 . . . 𝔅o = *Quis iste est furor.* BGD(cr. ∾) E(n.) = *pro meo me nunquam.* V = *pro illo me nunquam.* D (cr. ∾) E = *in dolore desinere.* BG P4. = *dolore desinere.* V = *desinere dolere.* P2. = *dolorem diffinire.* Grut. ci. = *dolorem desinere.*

5. DE = *Si aliquis est.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *defuncti sensus* contra mstos etiam Rom. Scal. G(m∾) = *velut ex divino.* 𝔗𝔅 = *velut ex diuturno.* VP2. + *esse gestit.* sE = *gessit.* V D(s.m.) E = *ex loco superiore.* D = *et loco superiore.* GD (cr. ∾) = *proprius.* V = *Quid ergo eius.* B = *desiderio marceor.*

Cap. IX. [28.]

B = *videntibus ingentibus.*

et cum maxime circumfusis = BG (s.m.) Bong. Pinc. v. l. 𝔐 . . . 𝔅o. G = *et eum maxime* [= DE Ort.] *circumfusus.* P2. = ∾ *circumfusus.* P3. = ∾ *circumfuxis.* V — *cum maxime.* D (s.m.) — *cum.* Col. = *et quam maxime.* P4. = *et eum circumfusis.* Germ. 𝔗 . . . 𝔈1. = *et ingratis et maxime circumfusis.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *et gratis et maxime circumf.* D (cr. ∾) = *bonis circuisse.* V = *Non eum ira.* G (m∾) — *non* ante *suspicio.* V = *alienis incrementis invidia.* GD(cr. ∾) = *invidia consecrabitur.* V = *sua cito munera.* V = *est quam ereptum.* D(m∾) — *est* post *ereptum.*

2. G = *supervacui* [cr. *e*] *est.* Pinc. ci. 𝔐 = *quam is cui parta est* contra mstos etiam Gr. DE = *non speciosa.* D = *voluptate fallaci.* Ed. Par. a. 1613. = *fallaci cupiditate.* G (cr. ∾) = *voluptate delectavit.*

eosdemque ipsos = GVDE quatuor Gr. B = *eisdemque ipsis* (hoc in lit.). Scal. = *eosdem ipsos.*

quos exornant et premunt. plus minantur quam prosunt. lubri-
ca et incerta sunt. numquam bene tenentur: nam ut nihil de
tempore futuro timeatur, ipsa tamen magnae felicitatis tutela
3 sollicita est. Si uelis credere altius ueritatem intuentibus, omnis
uita supplicium est. In hoc profundum inquietumque proiecti
mare, alternis aestibus reciprocum et modo adleuans nos subitis
incrementis, modo maioribus damnis deferens adsidueque ia-
ctans numquam stabili consistimus loco: pendemus et fluctuamur
et alter in alterum inlidimur et aliquando naufragium facimus,
semper timemus. In hoc tam procelloso et in omnes tempesta-
tes exposito mari nauigantibus nullus portus nisi mortis est.
4 Ne itaque inuideris fratri tuo: quiescit. tandem liber, tandem
tutus, tandem aeternus est. superstitem Caesarem omnemque
eius prolem, superstitem te cum communibus habet fratribus.
Antequam quicquam ex suo fauore fortuna mutaret, stantem
5 adhuc illam et munera plena manu congerentem reliquit. Frui-
tur nunc aperto et libero coelo, ex humili atque depresso in
eum emicuit locum quisquis ille est qui solutas uinculis animas
beato recipit sinu. et nunc illic libere uagatur omniaque rerum
naturae bona cum summa uoluptate perspicit. Erras: non per-
didit lucem frater tuus, sed securiorem sortitus est. Omnibus

Rom. 2. = *eos denique quos.* 𝔗 ... 𝔚o = *eosque ipsos.* G = *bene teneiur.*

3. V = *Si velimus credere veritatem altius.* Tronc. = *omnibus vita supplicium.* D (cr. ∾) = *Improfundum.* V = *et inquietum mare proiecti.* Pall. = *alterius aestibus.* Mss. etiam Col. Ort. ∾. D (cr. ∾) = *et non allevans.* 𝔗 ... 𝔊 = *subiectis incrementis* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. D(s∾) = *assidue* om. *que.* G P2. 3. 𝔗𝔚 = *in alterum illudimur.* V = *in alterum eludimur.* E = *in alterum alidimur.* Col. = *allidimur.* D = *illidamur.* P4. = *illiduntur.* Goerenz. (in Progr. Lyc. Zwicc. a. 1812. p. 10.) ci. = *et aliquando ne naufragium faciamus.* D(cr. ∾) = *In hoc quam procell.*

4. G (cr. ∾) = *Nec itaque.* V = *Non itaque* G (cr. ∾) = *tandem libertas, tandem tuus.* Ort. — *est* post *aeternus.* V — *Caesarem.* B — *Caesarem ... superstitem.*

te cum communibus habet fratribus = BVDE Bong. P3. Col. Ort. Rom. Trist. P4. — *cum.* P2. = *cum omnibus heredibus et fratribus.* G𝔗 ... 𝔚o = *te cum omnibus habet fr.* G (s∾) = *in suo favore.* E = *stantem adhuc illa.*

5. D = *et humili.* sD + *et ex humili.* GV = *quisque ille est.* DE + *quo vel qui solutas.*

et nunc illic libere vagatur = V Bong. exx. Franc. Schol. P3. Rom. B = *et nunc libere illic vagatur.* Col. = *illuc libere.* DE = *et nunc liber vagatur.* mD = *illic liber vagatur.* Scal. = *et nunc ille libere.* G P2. 4. Ort. 𝔗 ... 𝔚o — *illic.* D(m∾) = *natura.* Germ. Trist. 𝔗𝔚 = *prospicit.* Goerenz. l. l. ci. = *percipit.* B G (s∾) DE = *non perdit lucem.* G D (m∾) E exx. Pinc. Fac. et Prim. P4. Ort. Rom. Scal. Tronc. + *omnibus*

illo nobis commune est iter: quid fata deflemus? non reliquit
ille nos, sed antecessit. X. [29.] Est, mihi crede, magna
felicitas in ipsa felicitate moriendi. Nihil ne in totum quidem
diem certi est: quis in tam obscura et inuoluta ueritate diuinat
utrumne fratri tuo mors inuiderit an consuluerit? Illud quoque
qua iustitia in omnibus rebus es necesse est te adiuuet cogi-
tantem non iniuriam tibi factam, quod talem fratrem amisisti,
sed beneficium datum, quod tamdiu pietate eius uti fruique li-
cuit. Iniquus est qui muneris sui arbitrium danti non relinquit, 2
auidus qui non lucri loco habet quod accepit, sed damni quod
reddidit. Ingratus est qui iniuriam uocat finem uoluptatis, stul-
tus qui nullum fructum esse putat bonorum nisi praesentium,
qui non et in praeteritis adquiescit et ea iudicat certiora quae
abierunt, quia de illis ne desinant non est timendum. Nimis
angustat gaudia sua qui eis tantummodo quae habet ac uidet frui
se putat et habuisse eadem pro nihilo ducit: cito enim nos omnis
uoluptas relinquit quae fluit et transit et paene antequam ueniat
aufertur. Itaque in praeteritum tempus animus mittendus est et 3
quicquid nos umquam delectauit reducendum ac frequenti cogi-

cum illo. 𝔗...𝔊 = *omnibus illud nobis.* 𝔐 = *omnibus illuc nobis.* B V Bong. ex. Franc. P2. 3. Col. ∾. V = *sed praecessit.*

Cap. X. [29.]

𝔗...𝔈2. + *Magna felicitas est in felicitate mori. Est, mihi crede* contra mstos etiam Pinc. Gr. B = *Nihil me in totum quidem.* G = *Nihil te in totum q.* V = *Nihil quidem mihi in totum diem certi est.* 𝔗𝔅 = *Nihil mihi in totum quidem diem certi est.* D(cr. ∾) E = *ne* [mD = *mehercule*] *in toto quidem die.* V = *et involuta virtute.* mD Pinc. ci. = *et involuta varietate.* BGD E P2. 4. 𝔗...𝔈1. = *invideat.* V Ort. (P3. Col.) ∾. BGVD (s.m.) E P2. 3. Col. 𝔗𝔅 = *an consulerit.* D = *ante consulerit.* P4. = *an consuleat.* Ort. ∾. V = *quod iustitia in omnibus est rebus necesse est te adi.* DE = *quia* [sDsE = *que*] *iustitia. in omnibus rebus est necesse est te adi.* Col. = *quia iustitia in omnibus rebus est necesse te adi.* BG P2. 4. = *qua iustitia in omnibus rebus est necesse te adi.* P3. = *qua tristitia in omnibus necesse est te adi.* Ort. = *quod iustitia in omnibus rebus est necesse est te adi.* 𝔗...𝔈1. = *quae iustitia in omnibus rebus necesse est te adi.* 𝔈2....𝔊 = *Illud quoque iustitia in omnibus rebus necesse est adi.* 𝔐 = *Illud quoque necesse est te adiuvet* rell. om. Pinc. v. l. = *qua iustitia in omnibus rebus est.* Pinc. ci. 𝔏...𝔅o ∾. V = *fratrem amiseris.* G (m∾) = *beneficium dampni.* BG + *tibi pietate eius.* DE Ort. + *pietate eius uti fruique tibi.* 𝔗...𝔏4. + *pietate eius tibi uti fruique.* V = *pietate eius tibi uti licuit.* Pall. Col. ∾.

2. GDE = *non reliquit.* G + *stultus est qui.* GVDE = *putat esse.* ℨu ed. Par. a. 1613. = *quin non in praeteritis.* V + *et ea non iudicat.* G = *Minus angustant* (n n.). sG + *qui in eis tantummodo.* V — *omnis ante voluptas.* V = *ac paene antequam.*

3. V = *animus mutandus est.* G = *nos tanquam delectavit.* V = *reducendum est ac frequenti cogitatione*

tatione pertractandum est. Longior fideliorque est memoria uoluptatum quam praesentia. Quod habuisti ergo optimum fratrem, in summis bonis pone. Non est quod cogites quanto diutius habere potueris, sed quamdiu habueris.
4 Rerum natura illum tibi sicut ceteris fratribus non mancipio dedit, sed commodauit: cum uisum est deinde, repetit nec tuam in eo satietatem secuta est, sed suam legem. Si quis pecuniam creditam soluisse se moleste ferat, eam praesertim cuius usum gratuitum acceperit, nonne iniustus uir habeatur? Dedit natura fratri tuo uitam, dedit et tibi: quae suo iure usa a quo uoluit debitum suum citius exegit. non illa in culpa est cuius nota erat condicio, sed mortalis animi spes auida quae subinde quid rerum natura sit obliuiscitur nec umquam sortis suae meminit, nisi cum admonetur.
5 Gaude itaque habuisse te tam bonum fratrem et usum fructumque eius, quamuis breuior uoto tuo fuerit, boni consule. Cogita iucundissimum esse, quod habuisti, humanum, quod perdidisti. Nec enim quicquam minus inter se consentaneum est quam aliquem moueri, quod sibi talis frater parum diu contigerit, non gaudere, quod tamen contigerit. At inopinanti

pertractandum. G — *est* post *fideliorque.* B = *memoria voluptandum.* B — *sed* ante *quamdiu habueris.*

4. BGD (cr. ∾) E Ort. = *Rerum n. illum sibi.* G (n.) = *sint ceteris.* BCol. + *ceteris fratribus suos non mancipio dedit.* G P3. 4. = *cet. fratribus suos non mancipios* [G hoc cr. ∾] *dedit.* V = *ceteris fratribus suis non in mancipium dedit.* Ort. = *cet. fr. suos non mancipium dedit.* D = *cet. fratribus suos* [m *suis*] *non* [m *mancipio*] *dedit.* E = *cet. fr. suos non dedit.* P2. 𝔗𝔅 + *cet. fr. suo non mancipio dedit.* Rom. 2. + *fratr. eum non m.* mG 𝔗 . . . 𝔊1. = *sed commendavit.* mGV = *cum visum est de iure demum repetit.* D (cr. ∾) E Ort. = *cum visum est de iure repetit.* mOrt. = *divinum repetit.* 𝔊2. . . . 𝔅o = *repetiit.* Rell. etiam Pall. Col. ∾ (sed *repetit* accipe pro Perf.). mG = *gratuitum habuerit.* VD = *grat. accepit.*

iniustus vir = BGVDE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o — *vir.*

habeatur = BG P2. 3. Ort. probat Grut. V = *haberetur.* DE Col. = *habetur.* P4. = *habeat.* 𝔗 . . . 𝔅o = *habebitur.* G = *dedit etiam tibi. quae.* V = *tibi. suo ergo iure usa est.* Ort. = *ergo suo iure usa est a quo.* G P4. = *quae suo iure visa sunt* (G cr. *usa est*). B = *que suo vite usa sunt.* P2. 𝔗𝔅 + *usa sunt a quo.* D = *que suo iure usu* [cr. *usa*] *fuit* [m *est*] *a quo.* P3. + *usa est a quo.* E𝔊1. + *usa fuit.* Col. ∾. V (s.m.) = *editum suum citius.* G (cr. ∾) = *moralis animi.* V𝔗𝔅 = *quicquid rerum natura.* D (cr. ∾) E = *nec nunquam sortis.* Etiam apud G *unquam* in lit. D (m ∾) — *cum* post *nisi.*

5. V = *Gaude itaque bonum habuisse fratrem.* G — *tam* ante *bonum.* Ort. (p.m.) 𝔗 . . . 𝔊 = *Gaude itaque habuisse et tam bonum fr.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

usum fructumque eius = BGE 𝔗 𝔅. VD 𝔊1. . . . 𝔅o = *usumfructum eius* om. *que.* E = *levior voto tuo.* V = *tuo voto.* G = *Nec est* [cr. ∾] *quicquid minus et* [n.] *inter.* B = *quam aliquam moveri.* G = *quam aliqua moveri.* V = *contingerit.* V

ereptus est. Sua quemque credulitas decipit et in eis quae dili- 6
git uoluntaria mortalitatis obliuio. Natura nulli se necessitatis
suae gratiam facturam esse testata est. Cotidie praeter oculos
nostros transeunt notorum ignotorumque funera: nos tamen
aliud agimus et subitum id putamus esse quod nobis tota uita
denuntiatur futurum. Non est itaque ista fatorum iniquitas, sed
mentis humanae prauitas insatiabilis rerum omnium: quae indi-
gnatur inde se exire quo admissa est precario. XI. [30.] Quanto
ille iustior qui nuntiata filii morte dignam magno uiro uocem
emisit: *Ego cum genui, tum moriturum sciui.* Prorsus non
mireris ex hoc natum esse qui fortiter mori posset. Non acce-
pit tamquam nouum nuntium filii mortem: quid est enim noui
hominem mori cuius tota uita nihil aliud quam ad mortem iter
est? *Ego cum genui, tum moriturum sciui.* Deinde adiecit
rem maioris et prudentiae et animi: *Huic rei sustuli.* Omnes 2
huic rei tollimur: quisquis ad uitam editur ad mortem destina-
tur. Gaudeamus eo quod dabitur reddamusque id cum reposce-
mur. alium alio tempore fata conprehendent, neminem praeter-

Pinc. ci. = *quod tamen contigerit* [V iterum = *contingerit*], *non gaudere.* P4. = *cum contigerit.* Rell. etiam Gr. ∾. GV = *At inopinati.* E = *At inoppinati.* D = *At inoppinanti.* mD = *inoppinatim al'* [Col. Ort. =] *inopinate.* P4. = *inoppinate.* P2. = *inopinatim.* probat Grut. B P3. 𝔗 . . . 𝔅o ∾.

6. B = *Sua quandoque.* D (cr. ∾) E = *Sua queque.* G = *voluptaria.* mD + *voluntaria est.* G(m∾) — *facturam.* D (s∾) — *est* post *testata.* V = *Quotidie ante oculos.* V = *et ignotorum funera.* G = *innotorumque.* D = *Non est itaque factorum* [c n.] *iniquitas* om. *ista.* GVDE P2. 3. = *inde eximere quo.* B = *inde eximere quod.* mD = *se eximere al' exire.* 𝔗𝔅 = *inde se eximere.* Germ. Rom. 2. = *inde eximi.* P4. = *exviri* (s.m. *exiri*). Ort. = *in se exire.* Col. ∾. D(m∾) = *admissa est precatio.* E = *admissa precatio sine est.*

Cap. XI. [30.]

P4. Ort. = *Ego eum genitum moriturum.* B = *cum geniti tum moriturum.* G = *cum genitum moriturum.* D(m∾) = *cum ingenii tamen moriturum.* E = *cum genui eum moriturum.* Rom. 2. Scal. Tronc. = *ergo genitum mortuum sciri.* G = *Quid est enim non hominem.* G (m∾) = *cum genitum moriturum.* D = *cum genii* [cr. ∾] *tum* ,m *cum*'. B𝔗 . . . 𝔊1. = *morituros scivi.* V𝔗𝔅 — *et* ante *prudentiae.* BGDE Pall. Col. + *Et huic rei sustuli.* de quo vide. V + *et huic rei sustuli eum.* sE = *et hac re sustuli.* Ort. = *et huic rei subtiliores. subtili eum. Omnes.* 𝔗𝔅 + *rem huic rei sustuli.*

2. BG Pinc. v. l. P4. Ort. = *a vita editur.*

Gaudeamus eo quod = BGVDE P3. 4. Col. Ort. P2. = *Gaudeamus ergo quod.* 𝔗𝔅 = *Gaudemus ergo omnes eo quod.* 𝔊1. + *Gaudeamus ergo eo quod.* 𝔊2. ... 𝔅o + *Gaudeamus ergo omnes eo quod.*

dabitur = BGDE P3. 4. Col. Ort. 𝔗𝔅. VP2. 𝔊1. . . . 𝔅o = *quod datur.* G = *reddamus quod id cum rep.* V = *reddamusque quod reposcimur.* E = *id quod reposcemur.* G (s∾) = *fata compendent.* Pinc. ci. = *fata deprehendent.*

ibunt. In procinctu stet animus et id quod necesse est num-
3 quam timeat, quod incertum est semper exspectet. Quid dicam duces ducumque progeniem et multis aut consulatibus conspicuos aut triumphis sorte defunctos inexorabili? tota cum regibus regna populique cum gentibus tulere fatum suum. Omnes, immo omnia in ultimum diem spectant: non idem uniuersis finis est. Alium in medio cursu uita deserit, alium in ipso aditu relinquit, alium in extrema senectute fatigatum iam et exire cupientem uix emittit: alio quidem atque alio tempore, omnes tamen in eumdem locum tendimus. Utrumne stultius sit nescio
4 mortalitatis legem ignorare an inpudentius recusare. Agedum illa quae multo ingenii tui labore celebrata sunt in manus sume, utriuslibet auctoris carmina quae tu ita resoluisti, ut quamuis structura illorum recesserit, permaneat tamen gratia. Sic enim illa ex alia lingua in aliam transtulisti, ut quod difficillimum erat omnes uirtutes in alienam te orationem secutae sint. Nullus erit in illis scriptis liber qui non plurima uarietatis humanae incertorumque casuum et lacrimarum ex alia atque alia causa flu-
5 entium exempla tibi suggerat. Lege quanto spiritu ingentibus intonueris rebus: pudebit te subito deficere et ex tanta orationis magnitudine desciscere. Ne commiseris, ut quisquis exemplo

Col. Rom. Scal. = *quod certum est.* D (m ∾) — *est* post *incertum.* Rell. etiam Pall. Ort. ∾.

3. *progeniem* = BGVDE. 𝔗 … 𝔅o = *progenies.* sG = *consulatibus promotos.* G (m∾) = *talem fatum suum.* G = *spectent.* 𝔗 … 𝔈2. = *extrema servitute fatigatum* contra mstos etiam Pinc. Gr. V — *et* ante *exire cup.* V = *in eundem finem tendimus.* 𝔗𝔅 = *Verum ne stultius sit.* G (s∾) = *Utrumne stultus sit.* 𝔗 … 𝔊 = *mortalitatem ignorare* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr. 𝔗𝔅 = *aut impudentius.* mD = *an imprudentius.*

4. G (cr. ∾) = *ingenii tui laborare.* P4. = *ingenii tuo labore.* 𝔗 … 𝔊 = *ingenii labore tui.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. B = *in manu sume.* V = *in manus summe.* Rom. = *quae tu ita solvisti.* D = *structura eorum.* B = *gratia tamen.* P3. = *Tu enim illa.* Pinc. ci. = *Sic etiam illa.* P2. 4. 𝔗 … 𝔈1. = *Sic enim ex illa lingua in al.* G = *Sic enim illa ex illa lingua ut aliam.* V = *ex una lingua in aliam.* D(m∾) — *ex* ante *alia.* B = *omnes turtures in alienam.* Possit aliquis inde suspicari *omnes veneres.* Rom. = *in aliam te orationem.* 𝔗𝔅 𝔏 … 𝔏4. = *seculae sunt.* D (m∾) = *secuti sint.* BGVDE 𝔗 … 𝔈1. = *Nullus erat in illis.* GE 𝔗𝔅 = *ex illa atque alia causa.* D (m∾) = *et illa atque alia c.* G(m∾) = *exempla tibi fugerat.*

5. B P4. = *Lege quanta spiritum.* D(m∾) 𝔈1. … 𝔏𝔍u = *Lege quo spiritu.* Rell. etiam Pinc. P2. 3. Col. Ort. Rom. Scal. Tronc. ∾. G loco *intonueris* habuit spatium vacuum, sed supplevit s.m.

desciscere = BGVD(s m.) E P3. 4. Rom. Scal. 𝔈1. non improbaret Grut., si scripti etiam haberent *a tanta.* D = *decisscere.* Col. = *descisse* et excidit in hoc verbum. Ort. = *desistere.* P2. 𝔗𝔅 = *dedi-*

ac modo scripta tua mirabitur quaerat quomodo tam grandia tam-
que solida tam fragilis animus conceperit. Potius ab istis quae
te torquent ad haec tot et tanta quae consolantur conuerte ac
respice optimos fratres, respice uxorem, filium respice. Pro
omnium horum salute hac tecum portione fortuna decidit. Mul-
tos habes in quibus adquiescas. XII. [31.] Ab hac te infamia
uindica, ne uideatur omnibus plus apud te ualere unus dolor
quam haec tam multa solatia. Omnis istos una tecum perculsos
uides nec posse tibi subuenire, immo etiam ultro exspectare,
ut a te subleuentur, intellegis. et ideo quanto minus in illis do-
ctrinae minusque ingenii est tanto magis obsistere te necesse
est communi malo. Est autem hoc ipsum solatii loco inter mul-
tos dolorem suum diuidere: qui quia dispensatur inter plures,
exigua debet apud te parte subsidere. Non desinam totiens tibi 2
offerre Caesarem. illo moderante terras et ostendente quanto
melius beneficiis imperium custodiatur quam armis, illo rebus
humanis praeside non est periculum, ne quid perdidisse te sen-
tias: in hoc uno tibi satis praesidii, satis solatii est. Adtolle
te et quotiens lacrimae suboriuntur oculis tuis totiens illos in
Caesarem dirige: siccabuntur maximi et clarissimi conspectu

scere. 𝔈2. . . . 𝔚o = *decidere.* V = *ut quisque.*

exemplo ac modo = BGVDE P2. cod. Lips. 𝔗𝔚. P4. Ort. = *exemplo aut modo.* P3. + *exemplo fine ac modo.* Lips. ci. + *sine exemplo ac modo.* 𝔈1. . . . 𝔚o = *ex templo ac modo.* P3. = *scripta sua.*

mirabitur = GVD(s m.)E Pall. Ort. 𝔗𝔚. B = *mirabiliter.* D = *mirabilitur.* 𝔈1. . . . 𝔚o = *mirabatur.* Rom. = *Nec commiseris et quisquis modo scripta tua mirabatur ex templo querat:* BGD (cr. ∾) E P3. 4. 𝔗𝔚 = *te quae torquent.* P2. = *te quae torquerent.* DE = *horum omnium.* G (m∾) D(m∾) E = *salute ac rerum.*

Cap. XII. [31.]

V = *quam hoc tam multa.*

Omnis istos = B. GV𝔗 . . . 𝔚o = *Omnes istos.* DE n. l. P2. Ort. Rom. Scal. 𝔗𝔚 = *percussas.* P4. = *periculosos.* Mss. etiam P3. ∾. V = *immo ultro etiam.* V — *quanto* post *et ideo.* V — *ingenii minusque doctrinae est.*

obsistere te = BGD quaedam exx. Pinc. Pall. Ort. Tronc. E — *te.* 𝔗 . . . 𝔊 = *assistere te.* V alia exx. Pinc. 𝔐 . . . 𝔚o = *resistere. te.* V = *qui cum dispensatur.* P3. = *in plures.* GD(m∾) EP2. 4. 𝔗 . . . 𝔐 = *inter plura.* Rell. etiam Ort. ∾. V = *apud te pars* [DP3. 4. Ort. =] *subsistere.* G = *parte subcidere.* Rell. etiam P2. ∾.

2. *rebus humanis praeside* = BGVD (s.m.) Gr. Bruxell. 𝔗𝔚 𝔊ro . . . 𝔚o. D = *rebus hum. presidie.* E = *re . . . hum . . . preside* (nonnulla abrasa sunt, ut prius fuisse videatur *rerum humanarum pr.*). 𝔈1. . . . 𝔏4. = *rebus humanis praesidente.* B G = *nec est peric.* D(n.)E + *in hoc uno ubi tibi.* BGDE = *satis praesidi* [mGmD = *satis*] *solatii est.* E = *in Caesarem dirigere.* G = *siccabunt.* V — *maximi et.* D — *et clarissimi.* G(m∾) = *conspectu minimus.* P4. = *conspectu minimis.*

3 numinis. Fulgor eius illos, ut nihil aliud possint adspicere, praestringet et in se haerentes detinebit. Hic tibi quem tu diebus intueris ac noctibus, a quo numquam deicis animum cogitandus est, hic contra fortunam aduocandus: nec dubito, cum tanta illi aduersus omnes suos sit mansuetudo tantaque indulgentia, quin iam multis solatiis tuum istud uolnus obduxerit, nonnulla quae dolori obstarent tuo congesserit. Quid porro? ut nihil horum fecerit, nonne protinus ipse conspectus per se
4 tantummodo cogitatusque Caesar maximo solatio tibi est? Di illum deaeque terris diu commodent. acta hic diui Augusti aequet, annos uincat. quamdiu inter mortales erit, nihil ex domo sua mortale esse sentiat. Rectorem Romano imperio filium longa fide adprobet et ante illum consortem patris quam successorem adspiciat. Sera et nepotibus demum nostris dies

P2. = *conspectu muneris*. Grut. Lips. cii. = *conspectu luminis*.

3. E = *perstringet*. 𝔗...𝔏𝔍u 𝔊rc 𝔅1. 𝔑u 𝔅o — *et* ante *in se haerentes* contra mstos etiam Gr. Scal. + *et ipse in se haerentes*. B = *quem in diebus*. V + *advocandus est*. 𝔗𝔅 = *ne dubito*. G (s∾) — *dubito*. V = *mansuetudo sit*.

quin iam multis = VDE. BG = *qui iam multis*. 𝔗𝔅 = *qui multis iam*. 𝔈1....𝔅o = *quin multis iam*. BGD (s.m.) P3. 4. Ort. = *non multa quae dolori*. D = *non multa quia dolori*. P2. + *et nonnulla quae d*. 𝔗...𝔅o ∾. G = *protinus ipse confectus*.

4. *Di illum deaeque terris* = BGV DE Gr. 𝔗𝔅 = *Dii illum deaeque omnes*. 𝔈1. ... 𝔅o + *Dii illum Deaeque omnes terris*.

commodent. acta hic divi Augusti aequet, annos vincat. quamdiu inter mortales erit = P3. 𝔅2. probat Grut. 𝔊ro...𝔑u 𝔅o + ∾ *ac quamdiu* ∾. B = *commendant. acta hic divi angustie que tam nos vincat quamdiu* ∾. G = *commendant* [m *commendent*]. *acta hic divi Augusti que tantos vincat quamdiu mortalis erat*. V = *commendent* [= cod. Lips.]. *acta hic divi Augusti et annos vincat. quamdiu inter mortales erit*. D = *commendent. et faciat ut* [tria haec vocabula expuncta sunt et in m substituta: *acta hic divi Augusti tādiu vincat*] *quandiu inter mortales erit*. E = *commendent. et faciant ut quamdiu inter mortales erit*. Bong. = *commodent. Acta hic divi Augusti aeque et anno vincat quamdiu* ∾. P2. Ort. mss. N. Fabri = *commendent. Acta hic* ∾. P4. = *commendent. Acta hic divi Augusti quae tam nos vincat quamdiu* ∾. 𝔗𝔅 = *commendent. Acta hic divi Augusti: quae tam nos vincat: quamdiu mortalis erit*. 𝔈1. ... 𝔊 = *commodent* [𝔈1. = *commendent*]. *At faciant, ut quamdiu mortalis erit, nihil* (m𝔈2. = *Acta hic D. Augusti et annos vincat*). 𝔐 ... 𝔏4. = *commodent. Acta hic D. Augusti et annos vincat ac quamdiu mortalis erit*. GDE = *humano imperio*. B = *longua fide*. GP4. = *et ad te illum cons*. Lips. (Electt. I, 10.) ci. = *sonsortem pater*. sed postea vulgatam probabat. P4. — *patris*. probaret Grut., si adstipularentur plures scripti. 𝔅2. = *consortem* [*patris*,] *quam succ*. G = *quam successione*.

adspiciat = BVBong. ex. Schol. P3. G — *adspiciat*. DE P2. 4. Ort. 𝔗...𝔅o = *accipiat*. BGDE maior pars codd. Pinc. P2. 4. Ort. 𝔗𝔅 = *et nepotibus deinde*.

nota sit qua illum gens sua coelo adserat. XIII. [32.] Abstine ab hoc manus tuas, fortuna, nec in isto potentiam tuam nisi ea parte qua prodes ostenderis. patere illum generi humano iam diu aegro et adfecto mederi. patere quicquid prioris principis furor concussit in suum locum restituere ac reponere. Sidus hoc quod praecipitato in profundum et demerso in tenebras orbi refulsit semper luceat. Hic Germaniam placet, Britanniam ape- 2
riat et patrios triumphos ducat et nouos. quorum me quoque spectatorem futurum quae ex uirtutibus eius primum obtinet locum promittit clementia: nec enim sic me deiecit, ut nollet erigere, immo ne deiecit quidem, sed inpulsum a fortuna et cadentem sustinuit et in praeceps euntem leniter diuinae manus usus moderatione deposuit. Deprecatus est pro me senatum et uitam mihi non tantum dedit, sed etiam petiit. Uiderit qualem uolet 3
esse et aestimet causam meam. uel iustitia eius bonam perspiciat uel clementia faciat bonam: utrumque in aequo mihi eius

VP3. ∾. BD(cr.∾)E = *quam illum gens sua*. VmD 𝔗𝔅 = *antequam illum gens sua*. VDE 𝔗𝔅 = *coelo afferat*. G = *coelo adferat*.

Cap. XIII. [32.]

D = *nisi ex aperto qua*. mD + *nisi ex ea parte qua*. mD = *prodes, extenderis*. B = *partem illum generi hum*. G(m∾) = *gravi humano*. GD(cr.∾)E = *quisquis prioris principis*.

in suum locum = BGVDE. 𝔗 ... 𝔅o = *in locum suum*. G(s∾) = *constituere*. G = *in quo praecipitato*.

et demerso = BGVDE. 𝔗 ... 𝔅o = *ac demerso*. G(s∾) = *in tenebra*.

2. P4. = *Germania*.

placet = BGVDE Gr. Germ. Scal. 𝔗 ... 𝔈1. non damnat Grut. 𝔈2. ... 𝔅o = *pacet*. GV = *Britaniam*. B = *apperiat*.

et patrios triumphos = DE mP4. Rom. 𝔊ro ... 𝔅o. P3. = *et paternos triumphos*. G = *et patri triumphos*. BV P2. 4. = *et pater triumphos*. Ort. = *et pacis triumphos*. 𝔗 ... 𝔏4. = *et patris triumphos*. G = *quae ex virtutibus eius primum optet locum*. BVOrt. = *quae ex virtutibus eius primum oportet locum*. DE = *quae ex virt. eius primum oportet locum mihi*. P2. = *quae ex virtutibus eius primum õz locum*. P4. — *obtinet*. 𝔗 ... 𝔈2. = *spectatorem futurum ex virtutibus eius promittit* rell. om. 𝔖𝔊 = *sp. futurum, ex virtutibus eius primum obtinet locum, promittit*. 𝔐 ... ℜu 𝔅o = *quae primum obtinet locum ex virtutibus eius, promittit*. Omnis Pinc. v. l. P3. 𝔅2. ∾. D(cr.∾) = *ut vellet erigere*. V — *et* ante *cadentem*. G(cr.∾) = *lenit divinae*. VDE Gr. = *leviter divinae*. G = *manus huius ratione deposuit*. 𝔗 ... 𝔈2. — *etiam* ante *petiit* contra mstos etiam Pinc. Gr. BGD(s∾) = *sed etiam petit*.

3. *qualem volet esse et aestimet causam meam* = ci. Lips. V = *qualem me volet esse existimet c. m.* BGOrt. 𝔗𝔅 = *qualem volet esse existimet c. m.* probat Grut. 𝔈1. ... 𝔊 = *qualem volet esse, aestimet c. m.* om. *et*. 𝔐 ... 𝔅o = *qualem volet aestimari causam meam*. BG = *vel iustitie eius*. 𝔗𝔅 = *vel iustitiam eius*.

bonam perspiciat vel clementia faciat bonam = BP3. 𝔅2. G = ∾ *clementiam faciat bonam*. VDE P2. 4. Ort. = *bonam prospiciat* ∾. Et-

beneficium erit, siue innocentem me scierit esse, siue uoluerit. Interim magnum miseriarum mearum solatium est uidere misericordiam eius totum orbem peruagantem: quae cum ex ipso angulo in quo ego defixus sum conplures multorum iam annorum ruina obrutos effoderit et in lucem reduxerit, non uereor ne me unum transeat. Ipse autem optime nouit tempus quo cuique debeat succurrere: ego omnem operam dabo, ne peruenire ad
4 me erubescat. O felicem clementiam tuam, Caesar, quae efficit, ut quietiorem sub te agant uitam exules quam nuper sub Caio egere principes. Non trepidant nec per singulas horas gladium exspectant nec ad omnem nauium conspectum pauent. Per te habent ut fortunae saeuientis modum ita spem quoque melioris eiusdem ac praesentis quietem. Scias licet ea demum fulmina esse iustissima quae etiam percussi colunt.

XIV. [33.] Hic itaque princeps qui publicum omnium hominum solatium est, aut me omnia fallunt, aut iam recreauit animum tuum et tam magno uolneri maiora adhibuit remedia. iam te omni confirmauit modo. iam omnia exempla quibus ad animi aequitatem conpellereris tenacissima memoria retulit. iam omnium praecepta sapientum adsueta sibi facundia explicuit.

iam Rom. = *perspiciat* et *faciat*. 𝔗𝔅 = *bonam prospiciat vel clementiam faciat bonam*. 𝔈1. + ∾ *clementia eius* ∾. 𝔈2. = *bonam perspiciet vel clementia eius faciet bonam*. Ne Pinc. quidem v. l. habebat *eius*: ipse abiectum voluit *bonam* post *faciat*. 𝔈 . . . ℜu 𝔅o = *bonam perspiciet vel clementia faciet, utrumque*. G = *utrique in quo mihi eius*. E + *in eius beneficium*. G = *me sciverit esse*. DE = *me sciverit sive* om. *esse*. D = *pervagante*. B — *quae* ante *cum ex ipso*. E = *Quem cum ex ipso*. 𝔈1. — *cum* ante *ex ipso* contra mstos etiam Pinc. Gr. DE Rom. + *ex ipso hoc angulo*. P3. + *ex hoc ipso angulo*. B = *ex ipso angelo*. V — *ego* post *in quo*.

defixus sum = BGVDE Pall. 𝔗 . . . 𝔊𝔅2. Pinc. v. l. Ort. = *defisus sum*. Pinc. ci. 𝔐 . . . ℜu 𝔅o = *defossus sum*. V = *iam multorum annorum*. BCVDE 𝔗 . . . 𝔈1. = *quocumque debeat succurrere*. V + *egoque omnem operam*.

4. BG = *quae effecit*. V = *exules vitam*. D(cr. ∾) = *princeps non trepidat* ∾ *expectat*. G = *nec ad omne navigium conspectum*. P4. = *ad omnem manum conspectum*. Ex. Schol. = *ad omnem vanum conspectum*. D (cr. ∾) = *pavet partem habet ut*. G = *ea deinde fulmina*. D (s.m.) = *fulmina eius iust*.

Cap. XIV. [33.]

Bong. ex Cui. Rom. Pinc. ci. = *aut me omina fallunt*. D(cr. ∾) = *tam magnum vulneri*. BG = *tam magno vulnere*. G = *adhibuerit remedia*. G (n.) + *iam te omnia exempla*. G P3. 4. Ort. = *quibus animi aequitate compelleris*. BV 𝔗 . . . 𝔈2. = *quibus ad animi aequitatem compelleris*. DE ex. Pinc. P2. ∾. G(cr. ∾) = *tenacissimam memoriam*. P2. 𝔗𝔅 = *assueta tibi facundia*. 𝔈1. 2. = *sapientum tibi facundia* om. *adsueta*. E = *facundia applicuit*.

Nullus itaque melius has adloquendi partes occupauerit: aliud 2
habebunt hoc dicente pondus uerba uelut ab oraculo missa. omnem uim doloris tui diuina eius contundet auctoritas. Hunc itaque tibi puta dicere: Non te solum fortuna desumpsit sibi quem tam graui adficeret iniuria. nulla domus in toto orbe terrarum aut est aut fuit sine aliqua conploratione. Transibo exempla uolgaria quae etiam si minora tamen mira sunt: ad fastus te et annales perducam publicos. Uides omnes has imagines 3
quae inpleuere Caesarum atrium? nulla non harum aliquo suorum incommodo insignis est. nemo non ex istis in ornamentum seculorum refulgentibus uiris aut desiderio suorum tortus est aut a suis cum maximo animi cruciatu desideratus est. Quid tibi referam Scipionem Africanum cui mors fratris in exilio nuntiata est? Is frater qui eripuit fratrem carcere non potuit eripere fato et quam patiens iuris et aequi pietas Africani fuerit cunctis adparuit: eodem enim die Sciplo Africanus quo uiatoris manibus fratrem abstulerat tribuno quoque plebis priuatus intercessit. tam magno tamen fratrem desiderauit hic animo quam defenderat. Quid referam Aemilianum Scipionem qui uno paene eodem- 4
que tempore spectauit patris triumphum duorumque fratrum funera? adulescentulus tamen ac propemodum puer tanto animo tulit illam familiae suae super ipsum Pauli triumphum concidentis subitam uastitatem quanto debuit ferre uir in hoc natus, ne

2. P2. 3. — *has* ante *adloquendi.* G = *occupaveris.*

ab oraculo missa = BGVDE Gr. 𝔊ro ... 𝔅o. cf. Drkb. ad Liv. V, 51, 7. 𝔗 ... 𝔏4. = *ab oraculo emissa.* D = *doloris tu* [m *tibi*] *divina.* V = *fortuna sumpsit sibi.* 𝔗𝔅 = *fortuna suppressit: sibique tam gravi.* P2. — *tamen* ante *mira sunt.* Grut. ci. — *tamen misera sunt.* Lips. ci. = *tamen innumera* vel *myria sunt.*

ad fastus te = BVDE Gr. 𝔗 ... 𝔈1. G = *ad faustus te.* 𝔈2. ... 𝔅o = *ad fastos te.* E + *et ad annales.*

3. *Caesarum atrium* = BDE Tronc. GVmD Rom. Scal. = *Caesaris atrium.* 𝔗 ... 𝔅o = *Caesareum atrium.* G = *nemo non ex estatis.* D (cr. ∾) E = *in ornamentorum seculorum.* G loco vocis *tortus* habuit spatium vacuum: supplevit s. m. G (s∾) — *a* ante *suis cum.* G + *cum maximo animo animi cruciatu.* BG = *Is frater sibi eripuit.* BGV P2. 3. 𝔗 ... 𝔖 = *et quam patiens* [sG = *impatiens*] *iuris et aequi.* D (s.m.) = *et quam iuris et aequi patiens pietas.* Ort. = *et quam iuris et aequi patiens.* Codd. Pinc. P3. (immo 4.) 𝔅2. = *et quam impatiens iuris et aequi.* 𝔐 = *et quam impatiens iniuriae pietas.* DE 𝔏 ... 𝔑u 𝔅o = *et quam iuris aequi impatiens* om. *et.*

eodem enim die Scipio Africanus = BDE Pall. Ort. GV + *Scipio et Africanus.* 𝔐 ... 𝔅o — *Scipio Africanus.* 𝔗 ... 𝔖 = *eodem enim die quo Scipio Afric.* G = *fratem extulerat.* V — *tamen* post *tam magno.* BG (s ∾) = *defenderet.* D (cr. ∾) E = *defenderit.*

4. V = *fratris triumphum.* G = *concedentis.* G (s.m.) = *quam debuit ferre.* D (cr. ∾) E = *ferre vim. In hoc natus.*

urbi Romanae aut Scipio deesset aut Carthago superesset. XV. [34.] Quid referam duorum Lucullorum diremptam morte concordiam? Quid Pompeios? quibus ne hoc quidem saeuiens reliquit fortuna, ut una denique conciderent ruina. Uixit Sextus Pompeius primum sorori superstes cuius morte optime cohaerentis Romanae pacis uincula resoluta sunt. idemque hic uixit superstes optimo fratri quem fortuna in hoc erexerat, ne minus alte eum deiceret quam patrem deiecerat. et post hunc tamen casum Sextus Pompeius non tantum dolori, sed etiam
2 bello suffecit. Innumerabilia undique exempla separatorum morte fratrum succurrunt: immo contra uix ulla umquam horum paria conspecta sunt una senescentia. sed contentus nostrae domus exemplis ero. Nemo enim tam expers erit sensus ac sanitatis, ut fortunam ulli queratur luctum intulisse: quam sciet etiam Caesarum lacrimas concupisse. Diuus Augustus amisit Octauiam sororem carissimam et ne ei quidem rerum natura lugendi necessitatem abstulit cui coelum destinauerat: immo uero idem omni genere orbitatis uexatus sororis filium successioni
3 praeparatum suae perdidit. Denique ne singulos eius luctus enumerem, et generos ille amisit et liberos et nepotes: ac nemo magis ex omnibus mortalibus hominem esse se, dum inter homines erat, sensit. Tamen tot tantosque luctus cepit rerum omnium capacissimum eius pectus uictorque diuus Augustus non
4 gentium tantummodo externarum, sed etiam dolorum fuit. Caius Caesar, diui Augusti auunculi mei filius ac nepos, circa primos

Cap. XV. [34.]

BG = *Luc illorum.* EGr. 𝔗 . . . 𝔈1. 𝔅1. ℜu 𝔅o = *dir e ptam morte.* V = *n e c hoc quidem.* G (m∾) = *ut una d e v i a m conciderel.*

idemque h i c = BGVDE Gr. 𝔅2. 𝔗 . . . ℜu 𝔅o — *hic.* G = *et post t u nc tamen casum.*

S e x t u s P o m p e i u s non tantum = BGVDE Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. 𝔐 . . . ℜu 𝔅o — *Sextus Pomp.*

sed etiam bello = BGVDE Gr. Rom. 𝔗 . . . 𝔅o — *etiam.*

2. mG = *separatorum i n t e r s e fratrum.* G = *exp a r s erit.* GE P4. Ort. = *i l l i queratur luctum.* V P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *ull i s queratur luctum.* Rell. etiam Pinc. P3. ∾. G = *lacrimas Caesarum.* P2. 4. Ort. = *divus Augustus d i misit.* probat fere Grut. Sed mss. etiam P3. ∾. B = *octav a m sororem.* 𝔗 = *O p t aviam sororem.* E — *vexatus* post *orbitatis.* E = *praeparatum s u i.*

3. DE = *a c nepotes.* V𝔗 . . . 𝔈2. = *at nemo magis.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G — *se* post *hominem esse.* G = *n u n c tantos luctus cepit.* D (m∾) E P2. 4. Ort. 𝔗 . . . 𝔊 = *n u n c tot tantosque luctus.* BV Pinc. v. l. P3. ∾. BGVD P2. 4. 𝔗 . . . 𝔐 = *p a c a t issimum pectus.* EP4. Ort. = *p a c a cissimum pectus.* Grut. ci. 𝔏 . . . 𝔅o ∾. cf. Oudend. ad Luc. I, 461. P2. = *tantummodo ext e r arum.*

4. *avunculi mei f i l i u s a c nepos* =

iuuentae suae annos Lucium fratrem carissimum sibi princeps iuuentutis principem eiusdem iuuentutis amisit in adparatu Parthici belli et grauiore multo animi uolnere quam postea corporis ictus est: quod utrumque piissime idem et fortissime tulit. Caesar patruus meus Drusum Germanicum patrem meum minorem natu quam ipse erat fratrem intima Germaniae recludentem et gentes ferocissimas Romano subicientem imperio in conplexu et in osculis suis amisit: modum tamen lugendi non sibi tantum, sed etiam aliis fecit ac totum exercitum non solum moestum, sed etiam adtonitum corpus Drusi sui sibi uindicantem ad morem Romani luctus redegit iudicauitque non militandi tantum disciplinam esse seruandam, sed etiam dolendi. Non potuisset ille lacrimas alienas conpescere, nisi prius pressisset suas. XVI. [35.] M. Antonius auus meus, nullo minor nisi eo a quo uictus est, tunc cum rempublicam constitueret et triumuirali potestate praeditus nihil super se uideret, exceptis uero duobus collegis omnia infra se cerneret, fratrem interfectum audiuit.

P3. mOrt. 𝔊ro . . . 𝔅o. Quidam codd. Pinc. Ort. = *avunculi t u i filius ac nepos.* BG P4. = *avunculi mei ac nepos.* VDE 𝔈1. = *avunculi mei a d nepos.* E (s.m.) P2. = *avunculi mei a b nepos.* G (s.m.) 𝔗𝔅 𝔈2. . . . 𝔏4. — *filius ac nepos.* GP4. Ort. 𝔈2. . . . 𝔐 = *iuvent u t i s suae.* Rell. etiam Bong. Pinc. v. l. P2. 3. Tronc. Germ. Rom. ∾. 𝔈1. 2. = *frat r u m* contra mstos etiam Pinc. Gr. D = *va cat* *princeps iuventutis* (ead. m.). P2. omittit haec. V = *princeps principem eiusdem iuventutis amisit.* P3. = *p a r a tici belli.* P2. = *par t i ti belli.* V = *et gravior a multo animi vulner a quam corporis* [Ort. =] *ictus s u n t.* Quaedam exx. Pinc. = *et gravior a animi vulner a quam corporis s u n t. Utr a que tamen.* Ort. = *multo animi vo m ere.* P4. = *multo animi n o m e n.* DE Rom. = *graviore* [E = *gravior e m*] *multo animi d o l o r e.* D E 𝔗 . . . 𝔈1. + *et piissime idem.*

5. G(s∾) = *C l usum Germanicum.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *Drusum Germa n i c o m patrem minorem natu.* 𝔈2. = *Drusum German i c i patrem minorem n.* contra mstos etiam Pinc. BGD(cr.∾) E = *intima Germa n e.* P4. = *Germaniae re t u n d entem.* Quidam codd. Pinc. = *Germaniae re c i p i entem.*

et i n osculis suis = BGVDE P2. Ort. 𝔗𝔅 𝔅2. probat Grut. P3. 4. = *et in o c ulis suis* (*o c ulis* non improbat Lips.). 𝔈1. . . . 𝔑u 𝔅o — *in.* G = *ã misit.* sG = *exercitum non t a n t u m.* G (s∾) = *me t um sed etiam.* V = *v e r u m etiam attonitum.* B = *ad mor t em Romani luctus.* V = *i n dicavitque.* G (cr.∾) = *iudicavit t e.* D(s∾) — *non* ante *militandi.* G (cr. ∾) E = *sed etiam c o lendi.* D(m∾) — *ille lacrimas . . . pressisset.*

Cap. XVI. [35.]

BG 𝔑 . . . 𝔚 — *a* ante *quo victus est.* G(s∾) P4. 𝔗 . . . 𝔈2. = *et triump h a l i potestate.* B = *et triumv i r a pot.* Rell. etiam Pinc. P2. 3. Ort. ∾. G(cr.∾) = *praedic i t.*

sup e r se v i d e r e t, exceptis vero = BG P4. (P4. = *sup r a?*). V — *vero.* DE 𝔑 . . . 𝔚 + *super se videret e t exceptis vero* (hoc in D n.). P2. 3. Ort. *sup r a* [?] *se videret e t exceptis vero.* 𝔈1. . . . 𝔊 𝔅2. = *sup r a se* ∾. 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o = *supr a se, exceptis vero.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *duobus colleg i i s.*

**Fortuna inpotens, quales ex humanis malis tibi ipsa ludos facis!
Eo ipso tempore quo M. Antonius ciuium suorum uitae sedebat
mortisque arbiter M. Antonii frater duci iubebatur ad supplicium.
Tulit hoc tamen tam triste uolnus eadem magnitudine animi
M. Antonius qua omnia alia aduersa tolerauerat et hoc fuit ei
2 lugere uiginti legionum sanguine fratri parentare. Sed ut omnia
alia exempla praeteream, ut in me quoque ipso alia taceam fu-
nera, bis me fraterno luctu adgressa fortuna est: bis intellexit
laedi me posse, uinci non posse. Amisi Germanicum fratrem
quem quomodo amauerim intellegit profecto quisquis cogitat quo-
modo suos fratres pii fratres ament. Sic tamen adfectum meum
rexi, ut nec relinquerem quicquam quod exigi deberet a bono
3 fratre nec facerem quod reprehendi posset in principe. Haec
ergo puta tibi parentem publicum referre exempla, eumdem osten-
dere quam nihil sacrum intactumque sit fortunae quae ex eis pe-
natibus ausa est funera ducere ex quibus erat deos petitura.
Nemo itaque miretur aliquid ab illa aut crudeliter fieri aut ini-
que. Potest enim haec aduersus priuatas domos ullam aequita-
tem nosse aut ullam modestiam cuius inplacabilis saeuitia totiens
4 ipsa funestauit puluinaria? Faciamus licet illi conuicium non
nostro tantum ore, sed etiam publico: non tamen mutabitur,
aduersus omnis se preces omnisque ceremonias eriget. · Hoc**

V — *ipso* ante *tempore*. GD(cr.∾)E = *mihi Antonius civilium suorum*. G = *vitae cedebat*. D (cr.∾)E = *vitas edebat*. P4. — *duci*. BGD (cr.∾) E Ort. = *duci videbatur*. G (s.m.) 𝔐 — *ad supplicium* contra mstos etiam Gr. V = *Tulit tamen hoc*.

eadem magnitudine animi M. Antonius = BGVDE Gr. 𝔑 . . . 𝔊 𝔅2. (𝔈1. = *eadem m. a. qua M. Ant.*). 𝔐 . . . 𝔑u 𝔙o — *M. Antonius*. B = *que omnia*. G 𝔑 . . . 𝔅 = *quam omnia*. BGVDE = *et hoc fuit eius lugere*. de quo vide. D(cr.∾) = *XX. lectionum*. BD (s.m.) = *sanguinem fratri parentare*. VmD = *sanguinem fratri parem dare*. P2. 4. Ort. 𝔑 . . . 𝔈1. = *sanguinem fratri parare*. defendi posse censet Grut. Rell. etiam P3. ∾.

2. B = *superno luctu*.

adgressa fortuna est = BGVDE 𝔑 . . . 𝔅. 𝔈1. . . . 𝔙o = *fortuna aggressa est*. E — *bis*. B = *bis intellegit*. P3. = *veteri non posse*. G + *fratrem meum*. G = *amaverint*. V = *intelliget*. DE — *suos fratres*. G(m∾) — *pii fratres*. B = *reprehendi possit*. E = *a principe*.

3. G = *Hoc ergo*. V + *eundemque*.

ex eis penatibus = BGVDE 𝔑𝔗. 𝔏 . . . 𝔏o = *ex his penatibus*. G = *deos pitura*. P2. 𝔑 . . . 𝔊 = *deos paritura*. Rell. etium Pinc. P3. 4. ∾. D(cr.∾) = *Potest enim adversus hoc privatas*. V = *nosce*. GD (s∾) = *aut illam*. G = *ista funestavit*. D (cr.∾) E = *etiam ipsa festinavit pluvinaria*.

4. V Ort. = *illi licet*. GVDE P4. Ort. 𝔑 . . . 𝔊 = *convicia*. B Pinc. v. l. P3. ∾. D(m∾) — *ore*.

adversus omnis se preces omnisque = B. G = *adverset se pre-*

fuit in rebus humanis fortuna, hoc erit: nihil inausum sibi reliquit, nihil intactum relinquet. Ibit uiolentior per omnia sicut solita est semper eas quoque domos ausa iniuriae causa intrare in quas per templa aditur et atram laureatis foribus induet uestem. XVII. [36.] Hoc unum obtineamus ab illa uotis ac precibus publicis, si nondum illi genus humanum placuit consumere, si Romanum adhuc nomen propitia respicit, hunc principem lassis hominum rebus datum sicut omnibus mortalibus sibi esse sacratum uelit. discat ab illo clementiam atque sit mitissimo omnium principum mitis. Debes itaque eos intueri omnes quos paulo 2
ante retuli aut adscitos coelo aut proximos et ferre aequo animo fortunam ad te quoque porrigentem manus quas ne ab eis quidem per quos iuramus abstinet. Debes illorum imitari firmitatem

ceps [hoc cr. ∾] *omnesque.* V = *adversus omnes preceps omnesque.* P2. = *omnes preceps.* D = *adversus omnes se preceps* [hoc cr. ∾] *omnesque.* E = *adversus se princeps omnesque.* P3. = *omnis se preceps.* P4. = *adverset te preceps.* 𝔑 ... 𝔅 = *adv. omnes se preces omnesque.*

cerimonias = BGVDE Gr. cod. Lips. 𝔑 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o. Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔏4. = *querimonias.* BGD (cr. ∾) E = *exiget.* Gr. = *exigit* (Ort. cr. ∾). G = *nihil invisum sibi reliquit nihil intactu.* E = *relinquit.* 𝔑 ... 𝔊2. — *relinquet* contra mstos etiam Pinc. Gr.

solita est semper = BGDE. V = *solita semper est.* 𝔑 ... 𝔅 = *sicut omnia semper est solita.* 𝔊1. ... 𝔅o = *sicut semper est solita.* 𝔑 ... 𝔊2. + *ausa est* contra mstos etiam Pinc. Gr. V — *iniuriae causa.* G = *per tepla.* G = *et archam laureatis.* mGE = *et a terra laureatis.* 𝔑 ... 𝔅 = *lamentatis foribus*

induet vestem = BGVDE Gr. 𝔑 ... 𝔊1. 𝔊ro ... 𝔅o. G = *induet veste.* Ex. Fac. et Prim. = *inducet vestem.* 𝔊2. ... 𝔏4. = *inducere vestem.* Grut. apertiorem lectionem putat hanc: *Ibit violentior per omnia, sicut semper est solita, et atram laureatis foribus induet vestem: eas quoque domos ausa iniuriae causa intrare in quas per templa aditur.*

Cap. XVII. [36.]

G = *optineamus.* 𝔑 ... 𝔅 = *obtinemus.* E = *respicit hunc quidem.*

lassis hominum rebus = BV Boug. ex. Fac. et Prim. P2. 3. probat Lips. 𝔑 ... 𝔅 = *lapsis hominum in rebus.* GDE 𝔊1. ... 𝔅o = *lapsis hominum rebus.* G = *rebus daȝ tam' sicut.* Germ. + *mortalibus sic et sibi.*

sacratum velit = BVD P2. 4. Ort. 𝔑 ... 𝔊. G = *sacratum vult.* mDE Boug. Pinc. v. l. P3. 𝔐 ... 𝔅o = *sacrosanctum velit.*

atque sit mitissimo omnium principum mitis = VP2. 𝔊ro ... 𝔅o. BG P3. 4. — *sit.* DE = *atque mitissimo omnium principum esse mitis.* 𝔑 ... 𝔅 = *atque mitissimo omnium principum mitis fieri.* 𝔊1. = *atque mitissimo omnium principi mitis fieri.* Ort. 𝔊2. ... 𝔐 = *atque a mitissimo omnium principe mitis fieri.* 𝔏 ... 𝔏4. = *atque a mitissimo omnium principum mitis fieri.*

2. *eos intueri omnes* = BGVDE. 𝔑 ... 𝔅o = *omnes intueri eos.* G = *et fere aequo animo.* B = *et ferte aequo animo.* 𝔑 = *at te quoque.* V = *manus porrigentem.*

per quos iuramus = BG (s.m.) V D (s.m.) Pinc. v. l. P2. 3. mOrt. Scal. Rom. 𝔐 ... 𝔏4. GDE P4. Ort. cod. Lips. 𝔑 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔅o = *per quos vivimus.*

in perferendis et euincendis doloribus, in quantum modo homini
3 fas est per diuina ire uestigia. Quamuis in aliis rebus sint dignitatum ac nobilitatum magna discrimina, uirtus in medio posita est: neminem dedignatur qui modo dignum se illa iudicat. Optime certe illos imitaberis qui cum indignari possent non esse ipsos exsortes huius mali, tamen in hoc uno se ceteris exaequari hominibus, non iniuriam, sed ius mortalitatis iudicauerunt tuleruntque nec nimis acerbe et aspere quod acciderat nec molliter et effeminate. Nam et non sentire mala sua non est hominis
4 et non ferre non est uiri. Non possum tamen, cum omnes circuierim Caesares quibus fortuna fratres sororesque eripuit, hunc praeterire ex omni Caesarum numero excerpendum quem rerum natura in exitium opprobriumque humani generis edidit, a quo imperium euersum atque adustum funditus principis mitissimi recreat clementia. C. Caesar amissa sorore Drusilla, is homo qui non magis dolere quam gaudere principaliter posset, conspectum conuersationemque ciuium suorum profugit, exsequiis so-

E = *et perferendis.*
in quantum modo = BGDE ℜ . . . 𝔊1. V P2. — *modo.* 𝔊2. . . . 𝔅o + *et in quantum modo.* V = *ire per divina vestigia.*

3. *sint dignitatum ac nobilitatum magna discrimina* = V. 𝔊ro . . . 𝔅o = *dignitatum ac nobilitatum magna discrimina sint.* BP3. — *sint.* placet Grutero. GDE Pinc. v. l. P4. Ort. = *dignitatum ac nobilitatum* [mD = *sint*] *magna discrimina adeant* (GD hoc del.). A rursus incipit per haec: *magna discrimina. sint* fortasse fuit in folio deperdito: saepe enim A in verborum ordine concordat cum V. Bong. ex Cui. = *dignitatium ac nobilitatium.* P2. = *dignitatum ac nobilitatum sint magna discrimina.* Rom. Scal. = *dignitatum ac nobilitatis.* ℜ . . . 𝔊1. = *dignitatum magna discrimina. Virtus.* 𝔊2. . . . 𝔏4. = *dignitatum magna discrimina sint.* Etiam Bruxell. = *dignitatum ac nobilitatum.*

iudicat = BGVADE ℜ . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅o = *iudicet.* V — *ipsos* post *non esse.*

exsortes huius mali = VADBong. ex Cui. P3. Ort. (sed scribunt mei *exortes*). E = *exhortes h. m.* B = *exhoetes h. m.* G = *exheres h. m.* P4. = *extores h. m.* P2. ℜ . . . 𝔅o = *expertes huius mali.* G — *hoc* ante *uno se ceteris.*

4. *circuierim* = BGV ℜ . . . 𝔅. 𝔊1. = *circumierim.* 𝔊2. . . . 𝔅o = *circumiverim.* ADE n. l. G = *cessares quibus.*

sororesque = ADE. BGV ℜ . . . 𝔅o = *et sorores.* G = *praeterite.*

eversum atque adustum funditus = VmD P3. Ort. 𝔅2. (P3. = *adhustum*). A = *aversum atque adustum funditus.* BGP2. = *adversum atque adustum* [G P2. = *adhustum*] *funditus.* D = *adversus* [cr. *um*] *atque adustum funditus.* E = *impium adversum atque ad. f.* P4. = *adversum atque augustum funditus.* ℜ . . . 𝔅 = *adversum adustum: atque funditus.* 𝔊1. . . . 𝔊 = *eversum adustum funditus.* 𝔐 . . . 𝔐u 𝔅o — *atque adustum.*

principis mitissimi = VA. B = *principis peritissimi.* GDE ℜ . . . 𝔅o = *principis piissimi.* B = *dolere quod gaudere.*

exsequiis sororis = BGVADE.

**roris suae non interfuit, iusta sorori non praestitit, sed in
Albano suo tesseris ac foro et prouocatis huiusmodi aliis occu-
pationibus acerbissimi funeris eleuabat mala. Pro pudor im- 5
perii! principis Romani lugentis sororem alea solatium fuit.
Idem ille Caius furiosa inconstantia modo barbam capillumque
submittens, modo Italiae ac Siciliae oras errabundus permetiens
et numquam satis certus utrum lugeri uellet an coli sororem
eodem omni tempore quo templa illi constituebat ac puluinaria
eos qui parum moesti fuerant crudelissima adficiebat animaduer-
sione. Eadem enim intemperie animi aduersarum rerum ictus
ferebat qua secundarum elatus euentu super humanum intume-
scebat modum. Procul istud exemplum ab omni Romano sit 6
uiro luctum suum aut intempestiuis auocare lusibus aut sordium
ac squaloris foeditate inritare aut alienis malis oblectare mi-**

𝔑 . . . 𝔅o + *exsequiisque sororis.* G = *iuxta sorori.*

in Albano suo tesseris ac foro = AmD Bong. ex Cui. Ort. 𝔊ro . . . 𝔅o. P3. = *in Albano suo texeris ac foro.* BV nonnulli codd. Pinc. = *in Albano suo cesseris ac foro.* GD P4. 𝔑 . . . 𝔅 = *in Albano suo cesserit* [mD = *al' cessit al' secessit al' tesseris*] *ac foro.* E 𝔈1. = *in Albano suo cessit ac foro.* P2. = *in Albano suo cessit et foro.* Cod. Lips. = *secessit. At foro.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *in Albano suo secessit, ac foro.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *in Albanum suum secessit. At foro.*

et provocatis huiusmodi aliis occupationibus = 𝔊ro . . . 𝔅o. A = *et pervocatis huiusmodi aliis occ.* BE Bong. P4. Ort. = *et pervocatis et huiusmodi aliis occ.* (mOrt. = *procacionibus*). G = *et provocatis et huius aliis occ.* V P3. = *provocatis et huiusmodi aliis occ.* D = *ex* [m *et*] *provocatis* [m *advocatis*] *et huiusmodi aliis occ.* Nonnulli codd. Pinc. = *pernotatis.* P2. 𝔑 . . . 𝔏4. = *et advocatis et huiusmodi aliis occ.* Pinc. ci. = *in Albano suo tesseris, ac fere etiam pernoctatis, et huiusmodi aleis occupatus.* Lips. ci. = *in Albanum suum secesserit. nec foro et advocatis et huiusmodi aliis occupationibus.* Torrent. (ad Suet. Oct. c. 61.) ci. = *in Albano secessit, foro aleatorio et huiusmodi.*

elevabat mala = BGADE Gr. 𝔑 . . . 𝔈2. 𝔅2. V nonnulli codd. Pinc. 𝔈 . . . 𝔑u 𝔅o = *levabat mala.*

5. V = *Romani principis.*

solatium fuit = A Bong. P3. V P2. = *solamen fuit.* D = *solamen principis* [hoc del.] *fuit.* B = *soleatium animi fuit.* G𝔑 . . . 𝔅o + *solatium animi fuit.* P4. Ort. = *solamen animi fuit.* G = *furiosa et inconstentia.* BG = *Siciliae horas.* V = *furibundus.* 𝔑 . . . 𝔅 = *prometiens.* G = *an coli soporem.*

eodem omni tempore = BGVADE P2. 3. P4. = *Eodem omnium tempore.* Ort. 𝔑 . . . 𝔅o = *Eodem enim tempore.* V = *constituebant.*

6. *super humanum* = BGADE 𝔑 . . . 𝔅. V 𝔈1. . . . 𝔅o = *supra humanum.* V = *tumescebat modum.* 𝔏4. = *Procul illud exemplum.*

ab omni Romano sit viro = VAmD. G(n.) DE = *est ab omni Romano viro.* B = *ab omni mundano viro.* 𝔑 . . . 𝔏4. — *sit.* 𝔊ro . . . 𝔅o = *ab Romano viro.* BGA Pinc. v. l. Ort. = *aut intempestivis vocare lusibus.* E = *intemp. vocare lusibus* om. *aut.* VP2. = *aut int. revocare lusibus.* P4. 𝔑 . . . 𝔈2. = *aut int. vacare lusibus.* D P3. Pinc. ci. ∾. 𝔑 . . . 𝔅 — *aut* ante *sordium.* BG = *aut sordidum ac.* E = *aut sordidum aut.* V = *aut sordida squaloribus feditate.* V + *aut se alienis.*

ditus et barbaris quoque humanioribus grauis fremitus circumsonat.

quibusdam animalibus brutis, quorum querela iustificari videtur auctoritate Galieni et Aristotilis. Secundo ibi Non exiguum tempus. *naturam excusat dicens, quod tempus vitae nostrae quodcumque sit illud nobis est sufficiens si prudenter disponatur, sed quia nos inanibus negociis et voluptatibus carnis dediti tempus nostrum inutiliter perdimus brevissimum nobis esse videtur; de quo dicit esse mirandum quia cum omnes communiter de patrimonio sint avari nec illud de facili velint partiri cum aliquo, tempus suum cum omnibus facillime partiuntur et de illo sunt prodigi cuius solius honesta est avaritia. Tertia ibi* audiet plerosque dicentes. *notat quosdam qui reip. negociis vel officiis publicis occupati disponunt officia tunc demum relinquere ac in ocium se transferre cum ad senectutem pervenerint disponentes tunc vitam suam incipere cum desinendum est vivere. notat etiam quosdam qui ocium collaudantes desiderare se dicunt publicas administrationes deserere si possibilitas detur et tales erant ut alios mutaverunt nam cum erumperent verba eorum affectus ad consuetudinem suam finaliter labebantur. Quarto ibi* Nostram mehercule. *dicit quod vita cuiuslibet quantumcumque sit longa dicenda est brevis ex eo quod per occupationes diversas inutiliter labitur, cum tamen communis sit sententia quod ab occupatis nihil potest utiliter exerceri et multo minus exerceri potest a talibus ars vivendi qua nulla difficilior reperitur. Quinto ibi* quod proposui si in partes etc. *per locum a divisione probat quod occupati omne suum tempus inutiliter perdunt .s. praeteritum, praesens et futurum. et declarat quos intelligit occupatos et quos ociosos. Secunda pars subdividitur in tres particulas. In prima querelam Paulini fratris sui contra fortunam exagerat. In secunda ibi* Proinde parcamus *proponit deesse remedia consolationis in tertia ibi* Numquam ego prohibeo. *concludit non esse penitus prohibendum ne quis de morte fratrum vel amicorum fleat vel doleat, sed dicit cum moderatione dolendum et eum in dolore modum esse servandum qui nec impietatem nec insaniam imitetur.*

AD HELUIAM MATREM

DE CONSOLATIONE.

AD HELUIAM MATREM

DE CONSOLATIONE.

I. Saepe iam, mater optima, inpetum cepi consolandi te, saepe continui. Ut auderem multa me inpellebant: primum uidebar depositurus omnia incommoda, cum lacrimas tuas, etiam si supprimere non potuissem, interim certe abstersissem. deinde plus habiturum me auctoritatis non dubitabam ad excitandam te, si prior ipse consurrexissem. praeterea timebam, ne a me uicta fortuna aliquem meorum uinceret. Itaque utcumque conabar manu 2
super plagam meam inposita ad obliganda uolnera uestra replare.

A = *Incipit ad helbiam matrem De consolatione* et in fronte paginae sequentis *Ad Lesbiam matrem de consolatione.* D = *Lucii anei senece cordubensis de consolatione ad elbiam matrem liber incipit* („Alia manu hic liber exaratus fuit ac totus codex D, cui adiectus fuit in calce."). G = *Incipit l'. eiusdem ad helbiam matrem de consolatione.* Cod. Durantii (Varr. I, 17.) = *L. Annaei Senecae liber ad Helbiam matrem suam de consolatione filii sui.* P3. = *Incipit liber Lucii Annei Senecae de consolatione filii ad Helbiam matrem suam.* Etiam Bong P4. Col. omnis scripta lectio Pinc = *ad Helbiam.* P2. = *ad Albinam matrem suam.* Cod. Lips. = *Hebiam.* ℜ ... 𝔅 = *Lucii Annei Senecae incipit liber de consolatione ad Albinam matrem suam.* 𝔈1. = *Lucii Annei Senecae Ad Albinam Matrem Suam De Consolatione Liber Unus.* 𝔈2. ... 𝔊 = *Lucii Annei [Annaei] Senecae Ad Albinum Matrem De Consolatione Liber Unus.* 𝔐 ... 𝔅o = *L. Annaei Senecae Ad Helviam Matrem De Consolatione, Liber Unus* (ℜu omittit *L. Annaei Senecae*).

Cap. I.

Duo codd. Lips = *impetum feci.* G = *Ut auderer.* D P2. ℜ ... 𝔈2. = *multa me interpellabant.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾. DP2. ℜ ... 𝔈2. — *interim certe.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾. BGDg Pall. ℜ ... 𝔈1. = *Demum plus habiturum.* ACol. ∾.
ne a me victa fortuna = BGADg ℜ ... 𝔅 (*ne* in g supra lineam legitur). 𝔈1. ... 𝔅o + *ne a me non victa fortuna.* Lips. ci. = *ne me non victo fortuna.* Iam Goerenz. (in Progr. Lyc. Zwicc. a. 1812. p. 9.) *non delendum* esse e mente Senecae docuit: idem voluit ms. Ruhk. G(s∾) = *aliquem modorum vinceret.* Col. = *aliquem amicorum meorum vincerem.*

2. G = *Itaque victum quod conabar.* D = *Itaque ubicunque conabatur.* ℜ ... 𝔅 = *Itaque utrumque conabar.* G = *ab obliganda v. vestra templare* (hoc cr. ∾). Dg P3. Col. = *vulnera nostra reptare.* P2.

Hoc propositum meum erant rursus quae retardarent. Dolori tuo, dum recens saeuiret, sciebam occurrendum non esse, ne illum ipsa solatia inritarent et accenderent: nam in morbis quoque nihil est perniciosius quam inmatura medicina.
3 Exspectabam itaque, dum ipse uires suas frangeret et ad sustinenda remedia mora mitigatus tangi se ac tractari pateretur. Praeterea cum omnia clarissimorum ingeniorum monumenta ad conpescendos moderandosque luctus conposita euoluerem, non inueniebam exemplum eius qui consolatus suos esset, cum ipse
4 ab illis conploraretur. Ita in re noua haesitabam uerebarque, ne haec non consolatio esset, sed exulceratio. Quid quod nouis uerbis nec ex uolgari et cotidiana sumptis adlocutione opus erat homini ad consolandos suos ex ipso rogo caput adleuanti?

= *vulnera nostra templare.* P4. = *vulnera mea* [= m𝔊1.] *templare.* B = *propositum meum erat. rursusque.* G = *propositum meum* [s *erat*]. *rursusque dum recens saeviret dolori tuo.* gP3. = *propositum meum erat rursusque retardabam. dum recens saeviret, dolori tuo.* A = *propositum meum erat. rursus quae retardarent dolori tuo dum recens saeviret dolori tuo sciebam.* D P2. 𝔑 ... 𝔊 = *propositum meum erat. Rursusque retardare dum recens saeviret. sciebam dolori tuo.* Pinc. v. l. = *rursusque retardabar.* P4. = *hic propositum meum erat, rursusque retardarem dum recens saeviret, dolori tuo scabiem occurr.* Col. = *hoc propositum meum erat. Rursusque retardare non erat dum recens saeviret plaga dolori tuo sciebam occ.* Bong. ∾. BGDg Pinc v. l. P3. 4. 𝔊𝔊 = *ne ipsum ipsa solatia.* P2. 𝔑 ... 𝔊2. = *ne ipsum solatia.* Col. + *ne illum dolorem ipsa sol.* ABong. ∾. g = *nihil est periculosius.* 𝔑 ... 𝔐 = *nihil est magis periculosum nec perniciosum quam* contra mstos etiam Bong. Pinc. Gr.

3. D P2. 𝔑 ... 𝔊 — *itaque.* Rell. etiam Bong. Pinc. P3. 4. Col ∾. Pinc. v. l. — *ipse.* Col. + *ipse morbus vires.* D = *vires suas fugeret.* A(s∾) = *remedia ora.* B = *mora miligariis tangi se* [D =] *attractari.* P2. = *agi se ac tractari.* 𝔑 ... 𝔊 = *clarissimorum omnia.* D = *sola clarissimorum.* 𝔐 = *omnia doctissimorum* contra mstos etiam Pinc. Gr. Col. + *recordationis monumenta.* D = *inveniendum exemplum.* P2. — *eius.* Col. = *exemplum alicuius.* mavult Grut. D — *suos post consolatus.* A (cr. ∾) = *ab illis conploratur.*

4. G = *Ita te nova.*

verebarque, ne haec non consolatio esset, sed exulceratio = BAg Bong. Pinc. v. l. P3. Col. (sed in plerisque codd. Pinc. desiderabatur *non*). G = *verebarque nec hec ius verei nec ex vulgari* rell. om. mG = *verebarque ne hoc* ∾. DP2. = *verebarque nec* [P2. = *ne*] *brevibus vel levibus verbis* rell. om. P4. = *verebarque ne haec consolatio non esset, sed exulceratio.* Germ. = *sed exulceratio videri posset.* 𝔑 ... 𝔅 = *Verebarque ne hoc non consolatio sed exultatio: quodque novis brevibus vel levibus verbis.* 𝔊1. 2. = *Verebarque ne hoc non consolatio, sed exulceratio. Quid quod.* 𝔊 ... 𝔅o = *verebarque, ne haec* [𝔊𝔊 = *hoc*] *non consolatio, sed exulceratio esset.* g = *quidem quod novis.* Col. = *Quid quod novis verbis opus erat* etc. inverso verborum ordine. P4. = *Quid quod novis brevibus vel levibus verbis.* B = *caput allevant.* g =

Omnis autem magnitudo doloris modum excedentis necesse est
delectum uerborum eripiat, cum saepe uocem quoque ipsam in-
tercludat. Utcumque connitar non fiducia ingenii, sed quia
possum instar efficacissimae consolationis esse ipse consolator.
Cui nihil negares huic hoc utique te non esse negaturam, licet
omnis moeror contumax sit, spero; ut desiderio tuo uelis a me
modum statui. II. Uide quantum de indulgentia tua promiserim
mihi: potentiorem me futurum apud te non dubito quam dolorem
tuum quo nihil est apud miseros potentius. Itaque ne statim
cum eo concurram, adero prius illi et quibus excitetur ingeram.
omnia proferam et rescindam quae iam obducta sunt. Dicet ali- 2
quis: Quod hoc genus est consolandi obliterata mala reuocare
et animum in omnium aerumnarum suarum conspectu conlocare
uix unius patientem? Sed is cogitet quaecumque usque eo per-
niciosa sunt, ut contra remedium conualuerint, plerumque con-
trariis curari. Omnis itaque luctus illi suos, omnia lugubria
admouebo: hoc erit non molli uia mederi, sed urere ac secare.
Quid consequar? ut pudeat animum tot miseriarum uictorem
aegre ferre unum uolnus in corpore tam cicatricoso. Fleant 3

caput elevanti. G = *modum extendentis.* Bong. *modum excedentis* pro glossemate habet. B = *nec est dilectum verborum.* D = *necesse est ut stillum dillectum verborum.* g 𝔑 ... 𝔅 + *ut stilum delectum.* P2. 4. = *necesse est ut stilum dilectum verborum.* 𝔈1. + *ut delectum.* 𝔈2. ... 𝔊 + *ut stilo delectum verborum.* B Bong. P3. Col. 𝔐 ... 𝔅o = *dilectum verborum.* Pinc v. l. ∾. D = *saepe quidem vocem ipsam.* 𝔑 ... 𝔅 = *vocem quidem ipsam.* P3. + *Utcunque tamen connitar.* probat Grut. g = *Utcunque tamen enitatur non fid. ing.* D = *Ubicunque invitaret non fid. ing.* P2. = *Ubicunque convitaret.* P4. = *Utcunque commutat.* Rell. etiam Col. ∾. G = *consolationis est.*

ipse consolator = Ag Bong. BG D 𝔑 ... 𝔅o — *ipse.* G = *huic itaque te non esse.* g = *cui nihil negares nec hoc utique negabis. licet.* Bong. *huic* ante *hoc utique* pro glossemate habet. D (cr. ∾ p. m.) P2. = *licet omnis victor.* D = *contumax fit.* D = *vel ante me modum.*

Cap. II.

D — *de* ante *indulgentia.* D ci. Lips. = *nec statim.* D Germ. 𝔑 ... 𝔅 — *cum eo.* B = *et quibus excitentur.* D = *deinde proferam.*

2. 𝔑 ... 𝔅 — *Dicet aliquis.* 𝔑 ... 𝔅 = *quidem hoc genus est.* g = *quod hoc est genus.* B = *obliteratura mala.* G = *oblecerata mala.* gP3. 4. Col. 𝔑 ... 𝔅 = *oblita mala.* 𝔈1. = *oblita erat mala revocare.* D P2. = *oblinita mala.* 𝔑 ... 𝔅 = *et animum etiam omnium.* g — *suarum et* = *conspectum.* G = *sed id cogitet.* g = *Sed hiis cogitet.* 𝔈1. — *is.* Rell. etiam Pinc. ∾. B = *convaluerunt.*

Omnis itaque luctus = BD. A = *Omni itaque luctu* (*s s*). G 𝔑 ... 𝔅o = *Omnes itaque luctus.* D P2. 𝔑 ... 𝔈2. — *illi.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾. BGA = *admonebo.* D = *amovebo.* G (s ∾) — *non* ante *molli.* g = *et secare.* gP2. = *Quod consequar.* Col. = *Quid consequitur. certe ut pudeat.* D = *ut pudeat almum.* D = *unum vultus.*

itaque diutius et gemant quorum delicatas mentes eneruauit longa felicitas et ad leuissimarum iniuriarum motus conlabantur: at quorum omnes anni per calamitates transierunt grauissima quoque forti et inmobili constantia perferant. Unum habet adsidua infelicitas bonum, quod quos semper uexat nouissime in-
4 durat. Nullam tibi fortuna uacationem dedit et grauissimis luctibus: ne natalem quidem tuum excepit. Amisisti matrem statim nata, immo dum nasceris, et ad uitam quodammodo exposita es. Creuisti sub nouerca. quam tu quidem omni obsequio et pietate quanta uel in filia conspici potest matrem fieri coegisti: nulli tamen non magno constitit etiam bona nouerca. Auunculum indulgentissimum, optimum ac fortissimum uirum, cum aduentum eius exspectares, amisisti. Et ne saeuitiam suam fortuna leuiorem diducendo faceret, intra tricesimum diem carissimum uirum ex quo mater trium liberorum eras extulisti.
5 Lugenti tibi luctus nuntiatus est omnibus quidem absentibus liberis, quasi de industria in id tempus coniectis malis tuis, ut nihil esset ubi se dolor tuus reclinaret. Transeo tot pericula,

3. G(m∾) = *quorum omnes animi.* A(s∾) — *anni.* g = *grauissima quaeque.* D = *ac immobili.* Col. = *et molliti constantia.*

infelicitas bonum = BGAD(g)Bong. Gr. cod. Iur. Rom. Scal. Bruxell. 𝔑 . . . 𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔅o. 𝔈2. . . . 𝔏4. = *infelicitas boni.*

quod quos semper = BGADg Pinc. v. l. Gr. Scal. 𝔑 . . . 𝔅o = *quod quos saepe.*

4. 𝔑 . . . 𝔊 — *fortuna* contra mstos etiam Pinc. Gr.

et grauissimis luctibus = BGADg. Bong. — *et.* 𝔑 . . . 𝔅o = *a grauissimis luctibus.* D 𝔈1. 2. = *nec natalem quidem.* 𝔑 . . . 𝔅 = *nec natale q.* B(cr.∾) = *Amisti matrem.* D = *natam ymo dum.* A(cr.∾) = *nata in modum nasceris.* GD(g) 𝔑 . . . 𝔅o = *dum nascereris.* B ∾. g = *exposita esses.* DP2. 𝔑 . . . 𝔈2. — *es.* Rell. etiam Pinc. tres Gr. ∾. 𝔑 . . . 𝔅 + *obsequio et quietate et pietate.* Pinc. ci. 𝔈 . . . 𝔐 = *quanta vix in filia* contra mstos etiam omnia exx. Pinc. Gr. B = *nulli tamen magno consistit.* G = *vel nulli tamen magno consistit.* D P2. = *nulli tamen malo consistit.* P4. = *nulli cum magno consistit.* gP3. Col. 𝔑 . . . 𝔊 (m𝔈2. ∾) = *nulli tam magno constitit* (𝔑 . . . 𝔅 = *consistit*). A Bong. ∾.

etiam bona = BGAg Bong. P3. 4. Col. D P2. 𝔑 . . . 𝔅 — *etiam.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *et bona.* D Germ. 𝔑𝔗 = *Avunculum diligentissimum.* 𝔑𝔗 — *cum* ante *adventum.* G = *leviore deducendo.* Dg P2. 3. Col. 𝔑 . . . 𝔈2. = *deducendo.* Ex. Fac. et Prim. 𝔈 . . . 𝔏4. = *leviorem ducendo.* BA P4. Bruxell. ∾. D𝔑 . . . 𝔅 = *infra tricesimum* (𝔑 = *tricesimam*).

carissimum virum = BADg. G = *virum carissimum.* 𝔑 . . . 𝔅o + *car. virum tuum.*

5. Col. = *Lugentibus luctus.* 𝔐 — *Lugenti* contra mstos etiam Gr. D + *et omnibus quidem.* B = *omnibus quidam.* g + *quasi quidem de industria.* A + *esset haberes* [s.m. *habere*] *ubi.* G — *se* ante *dolor.* gP3. Col. = *declinaret.* Germ. 𝔑 . . . 𝔈2. = *inclinaret.* Rell. etiam Pinc. P2. 4. ∾. D = *Transeam tot pericula.*

tot metus quos siue interuallo iu te incursantis pertulisti: modo
in eumdem sinum ex quo tres nepotes emiseras ossa trium ne-
potum recepisti. Intra uicesimum diem, quam filium meum in
manibus et in osculis tuis mortuum funeraueras, raptum me au-
disti: hoc adhuc defuerat tibi lugere uiuos. III. Grauissimum
est ex omnibus quae umquam in corpus tuum descenderunt re-
cens uolnus, fateor: non summam cutem rupit, pectus et uisce-
ra ipsa diuisit. Sed quemadmodum tirones leuiter saucii tamen
uociferantur et manus medicorum magis quam ferrum horrent,
at ueterani quamuis confossi patienter ac sine gemitu uelut aliena
corpora exsaniari patiuntur: ita tu nunc debes fortiter praebere
te curationi. Lamentationes quidem et eiulatus et alia per quae 2
fere mulieris dolor tumultuatur amoue: perdidisti enim tot mala,
si nondum misera esse didicisti. Ecquid uideor timide tecum
egisse? nihil tibi subduxi ex malis tuis, sed omnia coaceruata

GDg Gr. 𝔑...𝔊 = *intervallo vite* (*vitae*). BA Bong. ex Cui. Pinc. v. l. ∾.

incursantis = A 𝔈1. Bg P3. 𝔑...𝔅 = *incursitantis*. probat Grut. D P2. = *incursitanti*. Pinc. v. l. = *incursitantes*. G P4. Col. 𝔈2. ... 𝔅o = *incursantes*. BA + *modo modo in eumdem*. probo fere, ut sit instar illius *iamiam*. 𝔑...𝔊 = *intra vigesimum*. G = *quem filium meum*. DP2. = *quae filium m.* gP3. = *quo filium m.* 𝔑 ... 𝔈2. = *tu quae filium m.* Rell. etiam Pinc. P4. Col. ∾. BGg P2. 3. Col. 𝔑...𝔊 = *et in oculis tuis* (P3. = *videras raptum*). P4. = *et cum oculis tuis*. G = *raptum me dedisti*. g = *raptum audivisti me*. g = *tibi defuerit*.

Cap. III.

g + *Gravissimum tibi est*. D = *Nam summam cutem*. 𝔑...𝔈2. + *non summam cutem tenet, rupit* contra mstos etiam Pinc. Gr. D = *et viscera ipsi*. D — *leviter* post *tirones*. D = *tum vociferantur*. 𝔑 ... 𝔅 = *tum vociferant*. P3. = *tam vociferantur*. 𝔈1. 2. = *non vociferantur*. Col. = *tamen vociferant*. Rell. etiam Pinc. P2. 4. ∾. D = *quam ferrum timent ac veterani*.

exsaniari patiuntur = cii. Iuret. Lips Cuiac. cf. Ep. 86, 5. A P3. Col. = *exsanari patiuntur*. B Bong. cod. Iur. = *exanari patiuntur*. G P4. = *exinaniri patiuntur*. Dg P2. 𝔑...𝔊 = *excoriari patiuntur*. Quidam scripti apud Lips. = *excavari p.* Pinc. v. l. 𝔐... 𝔅o = *exsecari patiuntur*.

fortiter praebere te = A. BGDg = *fortiter te praebere*. 𝔑...𝔅o = *te fortiter praebere*.

2. *et eiulatus* = BG Bong. Pinc. v. l. 𝔑...𝔅o = *et ululatus*. AD g n. l.

mulieris dolor tumultuatur = BG A Bong. 𝔑...𝔊 = *per quae insciae mulieres tumultuantur*. Dg Pinc. v. l. Gr. 𝔐...𝔅o = *muliebris dolor tum.* G = *si numdum*. gGr. = *et quidem videor non timide tecum*. probat Grut. 𝔑 ... 𝔈1. = *quod et videor non tecum timide*. G = *Et quid videor* [= B] *non* [s *tecum*] *timide*. 𝔈2. ... 𝔊 = *Et quid? Videorne tecum timide*. Pinc. v. l. = *Ecquid videorne tecum timide*. AD + *non timide tecum*. 𝔐...𝔅o = *tecum timide*.

nihil tibi subduxi = AD. 𝔑... 𝔅 = *quia nudus didici esse miser, nil tibi subduxi*. 𝔈1. ... 𝔊 = *cum nil tibi subduxi* contra mstos etiam Pinc. Gr. BG(g) 𝔐 ... 𝔅o =

ante te posui. Magno id animo feci: constitui enim uincere dolorem tuum, non circumscribere. IV. Uincam autem, puto, primum si ostendero nihil me pati propter quod ipse dici possim miser, nedum propter quod miseros etiam quos contingo faciam: deinde si ad te transiero et probauero ne tuam quidem gra-
2 uem esse fortunam quae tota ex mea pendet. Hoc prius adgrediar quod pietas tua audire gestit nihil mihi mali esse: si potuero, ipsas res quibus me putas premi non esse intolerabiles faciam manifestum. Sin id credi non potuerit: at ego mihi ipse magis placebo, quod inter eas res beatus ero quae miseros solent facere. Non est quod de me aliis credas: ipse tibi, ne quid incertis opinionibus perturberis, indico me non esse miserum. Adiciam, quo securior sis, ne fieri quidem me posse miserum. V. Bona condicione geniti sumus, si eam non deseruerimus. Id egit rerum natura, ut ad bene uiuendum non magno adparatu opus esset: unusquisque facere se beatum potest. Leue momentum in aduenticiis rebus est et quod in neutram partem magnas uires habeat: nec secunda sapientem euehunt

nil tibi subduxi. P2. 𝔑 . . . 𝔊 + *vincere dolore dolorem* contra mstos etiam Pinc. P3. 4. Col.

Cap. IV.

Vincam autem, puto = BGAD(g) Bong. Pall. 𝔊ro . . . 𝔅o. Col. = *Vincam ante ut puto.* 𝔑 . . . 𝔏4. — *autem.*

ipse dici possim = A. G — *ipse dici . . . propter quod* (m∾ praeter *ipse*). Bg — *ipse.* D𝔑 . . . 𝔅o = *possim dici* om. *ipse.* D = *quod contingam.* BGg 𝔑 . . . 𝔐 = *quos contingam.* ABong. ∾. 𝔑 . . . 𝔅 + *deinde subvincam dolorem, si ad te transiero.* D = *nec tuam quidem.*

2. G 𝔑 . . . 𝔅 = *audire gessit.* Boug. = *mihi esse mali.* D = *mali mihi esse.* BG 𝔑 . . . 𝔅o = *mali esse mihi.* A ∾.

si potuero = A Bong. Col. D = *Si pono.* P2. = *Si potio.* B G(g) P3. 4. 𝔊ro . . . 𝔅o = *si potero.* 𝔑 . . . 𝔅 = *si non sub hoc tibi demonstrare potero* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *si* [𝔈1. = *sin*] *hoc tibi demonstrare non potero.* BG = *me putat premi.* G = *Sivi id credi.* D P2. 𝔑 . . . 𝔈2. = *mihi ipse satis placebo.* g = *mihi ipse magni placebo.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾. B = *misero solent facere.* g + *credas rogo ipse tibi.* G = *ipse tibi in quid.* G = *incertis operis nominibus perturberis.* B = *incertis operi perturberis.* g = *in cunctis opinionibus indico* om. *perturberis.* D = *incertis opibus perturberis.* D 𝔑 . . . 𝔅 = *quod securior.*

ne fieri quidem = BA. GD(g) Gr. 𝔑 . . . 𝔅o = *nec fieri q.*

me posse miserum = BGADg Gr. 𝔑 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔅o — *me.*

Cap. V.

geniti sumus = A Bong. Col. 𝔐. BGD(g) Pall. 𝔗 . . . 𝔅o (exc. 𝔐) = *conditi sumus.* Illud probat Heusing. (Emendd. II, 7. p. 237.). D P2. 𝔗 . . . 𝔈2. = *non deseruimus.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾. D = *ad bene videndum.* G (s.m.) = *ad b. v. cum magno apparatu id opus esset.* B = *adventicis.* D = *et quid in neutram.* A (n.) + *nec de secunda.* D (m∾) = *nec secula sapientem.* G = *sapientem vehunt.* B

nec aduersa demittunt. Laborauit enim semper, ut in se plu-
rimum poneret, intra se omne gaudium peteret. Quid ergo? 2
sapientem esse me dico? minime: nam id quidem si profiteri
possem, non tantum negarem miserum esse me, sed omnium
fortunatissimum et in uicinum deo perductum praedicarem.
Nunc quod satis est ad omnis miserias leniendas sapientibus me
uiris dedi et nondum in auxilium mei ualidus in aliena castra
confugi, eorum scilicet qui facile se ac suos tuentur. Illi me 3
iusserunt stare adsidue uelut in praesidio positum et omnis co-
natus fortunae et omnis inpetus prospicere multo ante quam in-
currant. Illis grauis est quibus repentina est: facile eam susti-
net qui semper exspectat. Nam et hostium aduentus eos pro-
sternit quos inopinantis occupauit: at qui futuro se bello ante
bellum parauerunt conpositi et aptati primum qui tumultuosissi-
mus est ictum facile excipiunt. Numquam ego fortunae credidi, 4
etiam cum uideretur pacem agere: omnia illa quae in me indul-
gentissime conferebat, pecuniam, honores, gratiam, eo loco
posui unde posset sine motu meo repetere. Interuallum inter

= *sapientem veneunt.* g = *aut adversa.* GAg = *dimittunt.* D = *ut in se plurimi ponēt* ∾ [P2. =] *petent.* BA = *vita se omne gaudium.* Col. = *vitam omne gaudium.* 𝔗... 𝔈2. = *peteretur.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. ∾.

2. *esse me dico* = A. BGD(g) 𝔗... 𝔙o = *me esse dico.* B = *nam quid si profiteri.* GD 𝔗𝔙 — *id ante quidem.*

miserum esse me = BGAD. (g)𝔗... 𝔙o = *miserum me esse.* G = *et in iudicium deo perductam praedicatorem.* P4. = *et in tutum deo.*

satis est ad omnis = BA. D = *satius est ad omnes est. ad omnes.* G(g) 𝔗 ... 𝔙o = *satis est ad omnes.*

sapientibus me viris = A. BGD (g) 𝔗... 𝔙o = *sap. viris me.* D = *in auxilium mei validum.* 𝔗𝔙 = *validius.*

se ac suos tuentur = BA Pinc. v. l. P2. 3. Col. g = *se ac suos tuerentur.* D = *se. et suos tuentur.* G = *facile ac sua tuentur.* P4. = *se ac sua tuentur.* 𝔗... 𝔙o = *se et sua tuentur,*

3. g + *assidue et velut.*

et omnis conatus = BG. 𝔗... 𝔙o = *et omnes conatus.* ADg n. l.

et omnis inpetus = G. B — *et.* 𝔗... 𝔙o = *et omnes impetus.* AD g n. l.. P4. + *Illis scilicet fortuna gravis est.* 𝔗... 𝔐 + *Illis gravis ipsa fortuna est* contra mstos etiam Pinc. Gr. Iur.

quibus repentina est = A. D𝔗... 𝔙o = *q. est repentina.* BG — *est.* D P2. 𝔗... 𝔐 = *facile eam sustinere potest.* P4. = *facilius eam sustinet.* Rell. etiam P3. Col. Iur. ∾. D = *Nam et honestum adventus.*

quos inopinantis = A. BGD(g) 𝔗... 𝔙o = *quos inopinate.* D = *qui futura se bello.*

4. D = *Numquam ergo* et — *credidi.*

etiam oum videretur = A Bong. BGD(g) 𝔗... 𝔙o = *etiam si videretur.* DP2. 4. 𝔗... 𝔈2. = *quae in me diligentissime.* Rell. etiam Pinc. P3. Col. ∾.

pecuniam, honores, gratiam = A. BGD(g) 𝔗... 𝔙o = *pec. hon. gloriam.*

posset sine motu = BGAg Bong. P3. 4. Col. DP2. 𝔗... 𝔙o + *posset ea sine motu.* g = *motu modo repetere.*

**illa et me magnum habui: itaque abstulit illa, non auulsit. Neminem aduersa fortuna conminuit, nisi quem secunda decepit.
5 Illi qui munera eius uelut sua et perpetua amauerunt, qui se suspici propter illa uoluerunt iacent et moerent, cum uanos et pueriles animos omnis solidae uoluptatis ignaros falsa et mobilia oblectamenta destituunt. At ille qui se laetis rebus non inflauit nec mutatis contrahit. aduersus utrumque statum inuictum animum tenet exploratae iam firmitatis: nam in ipsa felicitate
6 quid contra infelicitatem ualeret expertus est. Itaque ego in illis quae omnes optant existimaui semper nihil ueri boni inesse. tum inania et specioso ac decepturo fuco circumlita inueni, intra nihil habentia fronti suae simile. Nunc in his quae mala uocantur nihil tam terribile ac durum inuenio quam opinio uolgi minabatur. uerbum quidem ipsum persuasione quadam et consensu iam asperius ad aures uenit et audientes tamquam triste et exsecrabile ferit: ita enim populus iussit. Sed populi scita ex magna parte sapientes abrogant. VI. Remoto ergo iudicio plurium quos prima rerum species utcumque credita est aufert uideamus quid sit exilium: nempe loci conmutatio. Ne an-**

inter illa et me = BGAg Bong. P3. 4. Col. ℜu 𝔅2. P2. = *inter illam et me.* D 𝔗... 𝔐 = *inter me et illam.* 𝔏... 𝔅1. 𝔙o = *inter me et illa.*
5. *suspici propter illa* = BAg P3. 4. Col 𝔅2. D P2. 𝔗 ... ℜu 𝔙o = *propter illa suspici.* B = *iacent et inherent.* D P2. 𝔗... 𝔐 = *cum invalidos et pueriles.* g = *varios et pueriles.* G = *magos et pueriles.* Rell. etiam Bong. P3. 4. Col. Iur. ∾. g = *solitae voluptatis.* A (s∾) = *voluptis.* G = *At ille qui te.* g — *ille* post *At.* D = *non inflat.* G omittit verba *nec mutatis contrahit...* VIII, 5. *rerum natura genuit: animus,* cum desint duo folia. g = *nec mutatis contraxit.* B = *adversus utraque.* g + *firmitatis est. nam in ipsa iam.* Ex. Fac. et Prim. = *nam in ipsa infirmitate.* Dg = *qui contra felicitatem.* D — *est* post *expertus.*
6. B = *quae omnes obstant* [A =] *estimavi.* D P2. = *quae omnes obstentant.* 𝔗𝔅 = *optant extimam.* Bg = *nihil semper.* DP2. — *boni* post *veri.*

tum inania = A. Dg Gr. 𝔗... 𝔊 = *cum inania.* B = *tam inania.* Pinc. v. l. 𝔐... 𝔙o = *quin inania.* BDGr. 𝔗... 𝔊2. = *et speciosa.* A(g) Pinc. ci. ∾. Bong. ex Cui. = *ac decepturio.* unde ci. = *deceptorio.* P3. = *decepturo suco.* D P2. 𝔗... 𝔊2. = *circumlita inveniantur.* Pinc. v. l. 𝔊... 𝔐 — *suae* post *fronti.* Mss. etiam Gr. ∾.
Nunc in his quae = A𝔅2. Col. P3. = *Nunc in hiis quae.* B P2. = *Nam in his quae.* Dg = *Nam in hiis quae.* 𝔗... ℜu 𝔙o = *Nam in illis quae.* Grut. ci. = *Iam in his quae.* D P2. + *quam quod opinio.* Col. = *quod opinio.* B — *et* ante *exsecrabile.* D = *sed populi sua.*

Cap. VI.

B = *Remota.*
ergo iudicio = A. BD(g) 𝔗... 𝔙o = *igitur iudicio.*
prima rerum species = Ag. B = *prima rerum facie.* D 𝔗... 𝔙o = *prima rerum facies.* D P2. = *ubicunque credita est.* g = *auferet.* *nempe loci conmutatio. Ne angusta-*

gustare uidear uim eius et quicquid pessimum in se habet subtrahere: hanc conmutationem loci sequuntur incommoda, paupertas, ignominia, contemptus. Aduersus ista postea confligam: interim primum illud intueri uolo quid acerbi adferat ipsa loci conmutatio. Carere patria intolerabile est. Adspice agedum 2
hanc frequentiam cui uix urbis inmensae tecta sufficiunt: maxima pars istius turbae patria caret. ex municipiis et coloniis suis, ex toto denique orbe terrarum confluxerunt. Alios adduxit ambitio, alios necessitas officii publici, alios inposita legatio, alios luxuria opportunum et opulentum uitiis locum quaerens, alios liberalium studiorum cupiditas, alios spectacula. quosdam traxit amicitia, quosdam industria laxam ostendendae uirtuti nancta materiam. quidam uenalem formam adtulerunt, quidam uenalem eloquentiam. Nullum non hominum genus concucurrit 3
in urbem et uirtutibus et uitiis magna pretia ponentem. Iube istos omnes ad nomen citari et unde domo quisque sit quaere: uidebis maiorem partem esse quae relictis sedibus suis uenerit in maximam quidem ac pulcherrimam urbem, non tamen suam. Deinde ab hac ciuitate discede quae ueluti communis potest dici, omnes urbes circumi: nulla non magnam partem peregrinae mul-

re videar. Ita scribendum: nam B A Bong. = *nempe loci commutatione angustare videar.* D 𝔗... 𝔐 𝔑u 𝔅2. = *nempe loci commutatio est. Angustare videor.* g = *nempe loci commutatio est. Angustare videamur.* Cod. Lips. 𝔏... 𝔅1. 𝔅o = *nempe loci commutatio est. Angustare ne videamur.* B = *secuntur.* D = *primum illum intueri.*

2. DP2. 𝔗... 𝔐 — *agedum.* B = *agendum.* g = *agendam.* A P3. 4. Col. Iur. ∾. B — *cui post frequentiam.* D𝔗... 𝔐 𝔅1. 𝔑u 𝔅o = *urbis immensa.* Rell. etiam P3. 4. Col. Iur. ∾. B = *texta sufficiunt.*

pars istius turbae = A P3. Col. D = *par illius turba.* B(g) 𝔗... 𝔅o = *pars illius turbae.* g = *patriae caret.* B = *et colonis.* B = *orbem terrarum.*

Alios adduxit = BAg. D𝔗... 𝔅o = *Alios adducit.*

opportunum et opulentum = BA (B = *oport.*). D𝔗... 𝔅o = *opulentum et opportunum.* g = *optimum et opulentum.*

laxam = BAg Pinc. v. l. P2. 4. Col. Bruxell. 𝔅2. DP2. = *laxans.* P3. 𝔗... 𝔑u 𝔅o = *latam.* Pinc. ci. = *ostentandae.* Col. = *ostendendo.*

nancta materiam = A. D = *nanctam materia.* B = *nacta materia.* (g) 𝔗... 𝔅o = *nacta materiam.* P3. Col. = *venalem fortunam attulerunt.* 𝔗... 𝔊 + *v. formam suam attulerunt.*

3. *concucurrit* = A. BD(g) 𝔗... 𝔅o = *concurrit.* g + *Iube ergo.*

istos omnes = BA. D(g) 𝔗... 𝔅o = *omnes istos.* B = *et vide domo quisque.* g = *et in domo quisque.* B = *in maxima quidem.*

veluti = BADg 𝔗... 𝔊. 𝔐... 𝔅o = *velut.*

communis potest dici = BADg Gr. 𝔅2. 𝔗... 𝔑u 𝔅o + *communis patria potest dici.* A = *omnes urbes circum.* BDG = *omnes urbes circui.* 𝔗𝔅 = *omnes urbes circue.* 𝔗... 𝔏 𝔍u = *Nulla est ubi magnam partem peregrinae multitudinis non invenias* contra mstos etiam Gr.

4 titudinis habet. Transi ab iis quarum amoena positio et opportunitas regionis plures adlicit. deserta loca et asperrimas insulas, Sciathum et Seriphum, Gyarum et Corsicam percense: nullum inuenies exilium in quo non aliquis amici causa moretur. Quid tam nudum inueniri potest, quid tam abruptum undique quam hoc saxum? quid ad copias respicienti ieiunius? quid ad homines inmansuetius? quid ad ipsum loci situm horridius? quid ad coeli naturam intemperantius? plures tamen hic
5 peregrini quam ciues consistunt. Usque eo ergo conmutatio ipsa locorum grauis non est, ut hic quoque locus a patria quosdam abduxerit. Inuenio qui dicant inesse naturalem quamdam inritationem animis conmutandi sedes et transferendi domicilia. Mobilis enim et inquieta homini mens data est: numquam se tenet, spargitur et cogitationes suas in omnia nota atque ignota dimittit uaga et quietis inpatiens et nouitate rerum laetissima.
6 Quod non miraberis, si primam eius originem adspexeris. Non

4. *Transi* = BA P3. 4. Col. DP2. 𝔗𝔅 = *Huc transiliens ab iis* [P2. = *ab hiis*. 𝔗𝔅 = *ab his*] *quarum*. 𝔈1. 2. = *Nunc transiliens ab ipsis quarum*. g Pinc. v. l. 𝔈 . . . 𝔅o + *Nunc transi*. B = *ab his quarum*. P3. Col. = *ab hiis quorum*. P4. = *ab hiis quarum*. B = *plures alliciat*. quod fortasse recipiendum: nam in A prior scriptura abrasa est. Dg 𝔗 . . . 𝔊 = *alliciet*. A (s.m.) ∾. B = *Scyathum et Seriphum*. D = *Cyatum et Siyaphum*. Bong. Hadr. Iun. (Animadvv. V, 23.) ci. = *Sciathum et Siphnon* (hic etiam ci. = *Cythnon* vel *Cianon* pro *Sciatho*). g = *Thictum Sirupum*. P3. = *Tyethum et Seriphum*. P4. = *Machum et Seriphum*. Col. = *Styatas et Syriphum*. 𝔗 . . . 𝔈1. = *Ciatum et Symphum*. A (P2.) ∾.

Gyarum et Corsicam = 𝔈2. . . . 𝔊 𝔑u . . . 𝔅o. B = *Giaram et Scorsican*. A = *Gyaram et Corsican*. g = *et Gyarã et Scorsicam*. D Col. = *Gyaram et Corsitam*. Pinc. v. l. P2. = *Giaram et Corsicam*. P3. = *et Gyaram Scorsicam*. P4. = *Gyariam et Corsicam*, Hadr. Iun. (l. l.) ci. = *Gyarum et Corcyram*. 𝔗 . . . 𝔈1. = *Gyarum et Gorsitam*. 𝔐 . . . 𝔚l. = *Gyarum et Cosuram*.

percense = ADg Pinc. v. l. Gr. B = *percensem*. 𝔗 . . . 𝔅o = *pete*. D = *aliquis cum causa moretur*. B = *abraptum undique*. D = *obruptum undique*. B = *ad copiosas respicienti*. D Pinc. v. l. P2. = *ad copiosa respicienti* (Pinc. v. l. P2. = *tenuius*). g = *ad copias respiciendo*. Col. = *ad copias respiciendi*. B — *quid ad homines inmansuetius*. 𝔊ro . . . 𝔅o = *ad ipsum loci situm horribilius* contra mstos. B = *quid ad celitaturam*. 𝔊ro . . . 𝔅o = *intemperatius* contra mstos. 𝔗 . . . + *quam cives sunt et consistunt* contra mstos etiam Pinc. Gr.

5. g = *quodam abduxerit*. B = *quosdam abduxit*.

inritationem animis = BAg. D 𝔗 . . . 𝔅o = *animis irritationem*.

homini mens = BAg. D𝔗 . . . 𝔅o = *mens homini*. Heusing. (l. l.) ci. = *nusquam se tenet*. Goerenz. (l. l.) ci. = *nunquam se continet*. g — *et* ante *novitate*. B = *et novissima rerum laetissima*. D P2. 4. 𝔗𝔅 = *et novissimarum rerum laetissima*. probat Grut. D = *sed propriam eius originem*. P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *si propriam eius originem*. Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾.

est ex terreno et graui concreta corpore: ex illo coelesti spiritu descendit. coelestium autem natura semper in motu est: fugit et uelocissimo cursu agitur. Adspice sidera mundum inlustrantia: nullum eorum perstat. Labitur adsidue et locum ex loco mutat et, quamuis cum uniuerso uertatur, in contrarium nihilominus ipsi mundo refertur, per omnis signorum partes discurrit; numquam resistit perpetua eius agitatio et aliunde alio
conmigratio est. Omnia uoluuntur et semper in transitu sunt, 7
ut lex et naturae necessitas ordinauit, aliunde alio deferuntur. Cum per certa annorum spatia orbes suos explicuerint, iterum* ibunt per quae uenerant. I nunc et humanum animum ex isdem quibus diuina constant seminibus conpositum moleste ferre transitum ac migrationem puta, cum dei natura adsidua et ci-
tatissima conmutatione uel delectet se uel conseruet. A coe- 8
lestibus agedum te ad humana conuerte: uidebis gentes populosque uniuersos mutasse sedem. Quid sibi uolunt in mediis barbarorum regionibus Graecae urbes? quid inter Indos Persas-

6. *Non est ex terreno* = BA𝔐 ... 𝔏4. D(g) Gr. 𝔗 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔙o — *est*, quod absorptum a Praep. *ex*. P2. = *et gravi congregata corp.* g + *sed ex illo coelesti.* g = *semper immota est.* 𝔗 ... 𝔊 = *sidera mundi illustria* contra mstos etiam Pinc. Gr.

et quamvis = BAg quaedam exx. Pinc. P4. Col. D P2. 3. 𝔗 ... 𝔙o — *et.* P4. = *cum ipso vertatur.* 𝔗 ... 𝔊 = *cum universo versatur.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. Quaedam exx. Pinc. = *ipsi mundo defertur.*

per omnis signorum = B. 𝔗 ... = *per omnes signorum.* ADg n. l.

numquam resistit perpetua eius agitatio = A (poterat etiam interpungi inter *resistit* et *perpetua*). B = *numquam perpetua eius cogitatio.* D P2. 4. 𝔗 ... 𝔈2. = *perpetua eius cogitatio* rell. om. g = *perpetua agitatio* rell. om. Col. = *perpetua eius exagitatio.* Pinc. v. l. P3. 𝔊 ... 𝔙o = *perpetua eius agitatio* om. *numquam resistit.* B = *aliũ ñ alio commigratio est.*

7. *et in transitu sunt, ut* = BAg. Etiam Col. = *et in transitu sunt.* D P2. 𝔗 ... 𝔈2. = *in tumultu sunt et ut.* non displicet Grutero. P3. = *semper cum transitu sunt.* P4. 𝔈 ... 𝔙o = *semper in transitu sunt, et ut.* Pinc. ex suis laudat tantum *in transitu sunt.* D = *alia de alia deferuntur.* D = *cum per circa annorum.* P4. = *orbes suos explicaverint.* Col. 𝔗 ... 𝔈2. = *explicuerunt.* Mss. etiam Pinc. P2. 3. ∾. D = *per quae venerunt.* BA(s.m.)g 𝔗 ... 𝔈1. — *I* ante *nunc.* D = *Hii nunc in animum.*

humanum animum = A. BD(g) 𝔗 ... 𝔙o = *animum humanum.*

ex isdem quibus = A 𝔗𝔅. B = *ex hisdem quibus.* D = *ex hiisdem quibus.* (g) 𝔈1. ... 𝔙o = *ex iisdem quibus.*

seminibus conpositum = BAg. D 𝔗 ... 𝔙o = *compositum seminibus.*

transitum ac migrationem puta = BAg. D 𝔗 ... 𝔙o = *puta transitum ac migrationem.* D = *cum de natura.* Ex. Fac. et Prim. = *nos delectet, se vero conservet.* Mss. etiam Gr. ∾.

8. BA (cr. ∾) Dg 𝔗𝔅 = *A coelestibus agendum.* D = *Ad humana te.*

populosque universos = BAg. D 𝔑 ... 𝔙o — *universos.* B = *barbararum regionibus.* DP2. 𝔗 ... 𝔊 = *barbarorum nationibus.* Rell. etiam

que Macedonicus sermo? Scythia et totus ille ferarum indomitarumque gentium tractus ciuitates Achaiae Ponticis inposita litoribus ostentat. Non perpetuae hiemis saeuitia, non hominum ingenia ad similitudinem coeli sui horrentia transferentibus do-
9 mos suas obstiterunt. Athenis in Asia turba est. Miletus quinque et septuaginta urbium populum in diuersa effudit. totum Italiae latus quod infero mari adluitur maior Graecia fuit. Tuscos Asia sibi uindicat. Tyrii Africam incolunt. in Hispaniam Poeni, Graeci se in Galliam inmiserunt, in Graeciam Galli. Pyrenaeus Germanorum transitus non inhibuit: per incognita uersauit se humana leuitas. Liberos coniugesque et
10 graues senio parentes traxerunt. Alii longo errore iactati non iudicio elegerunt locum, sed lassitudine proximum occupauerunt. alii armis sibi ius in aliena terra fecerunt. quasdam gentes, cum ignota peterent, mare hausit. quaedam ibi consederunt ubi illas rerum omnium inopia deposuit. Nec omnibus eadem causa re-
11 linquendi quaerendique patriam fuit. Alios excidia urbium suarum hostilibus armis elapsos in alienas spoliatos suis expulerunt. alios domestica seditio submouit. alios nimia superfluentis populi frequentia ad exonerandas uires emisit. alios pestilentia aut frequentes terrarum hiatus aut aliqua intoleranda infelicis

Pinc. tres Gr. ∾. g = *indomitarum gentium* om. *que*. D = *litoribus ostenta*. g ed. Par. a. 1613. = *litoribus ostendat.*

domos suas = BAg. D𝔗...𝔅o = *domus suas.*

9. *Athenis in Asia turba est* = B AP4. Col. 𝔗...𝔈1. (m𝔈1. = *in Mysia*). DP2. = *Sichenis in Asia turba est.* g = *Sicheriis in Asia turba est.* P3. 𝔈2....𝔅o = *Atheniensis in Asia turba est.* Pinc. ci. = *Atheniensium in Asia urbs est Miletus. ea LXXV. urbium p.*

Miletus quinque et septuaginta urbium = AP4. P2. = *Miletus quinque et LXX. urbium.* B(g) 𝔐...𝔅o = *Miletus LXXV. urbium.* D = *Miletus quinque et hec urbium.* Col. = *Miletus quinque et harum urbium.* 𝔗𝔅 = *Millenis. CCCCC. LXX. urbium.* 𝔈1....𝔖 = *Miletus CCCCC. LXX. urbium.* g𝔗...𝔈2. = *quod inferiori mari.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. D = *abluitur.*

in Hispaniam Poeni, Graeci se in Galliam = BA Col. (B = *in isp.*). D P2. 𝔗...𝔖 = *in Hispania* [D = *ysp.*] *Poeni.* P4. = *in Hispania Graeci.* g P3. = *et Hispaniam Poeni.* 𝔐...𝔅o = *Hispaniam Poeni: Graeci se in Galliam.* A Col. = *Pyrenaeos.* B P4. = *Pyrenaneas.* D = *Pireneas.* 𝔗𝔅 = *Pyreneas.* P2. = *Pireneneas.* P3. = *Pireneneos.*

10. g = *laxitudine.* B = *quosdam gentes.* D 𝔗...𝔖 = *Quidam ibi consederunt, ubi illos.*

rerum omnium = BAg. D𝔗...𝔅o — *omnium.* g = *et omnibus eadem.*

11. *in alienas* = Ag. B = *in alienos.* D 𝔗...𝔅o = *in aliena.* g = *spoliatos suis exposuerunt.* g = *submovet.* D P2. 𝔗...𝔈2. — *nimia ante superfluentis.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾. Pinc. ci. 𝔖...𝔐 = *ad exonerandas urbes* contra mstos etiam Gr.

aut frequentes = Pinc. v. l. Col.

soli uitia eiecerunt. quosdam fertilis orae et in maius laudatae fama corrupit. alios alia causa exciuit domibus suis. Illud utique manifestum est nihil eodem loco mansisse quo genitum est. adsiduus generis humani discursus est. cotidie aliquid in tam magno orbe mutatur. Noua urbium fundamenta iaciuntur. noua 12
gentium nomina exstinctis prioribus aut in accessionem ualidioris conuersis oriuntur. Omnes autem istae populorum transportationes quid aliud quam publica exilia sunt? VII. Quid te tam longo circuitu traho? quid interest enumerare Antenorem Patauii conditorem et Euandrum in ripa Tiberis regna Arcadum conlocantem? quid Diomeden aliosque quos Troianum bellum uictos simul uictoresque per alienas terras dissipauit? Romanum imperium nempe auctorem exulem respicit. quem profugum capta patria exiguas reliquias trahentem necessitas et uictoris metus longinqua quaerentem in Italiam detulit. Hic deinde po- 2
pulus quot colonias in omnem prouinciam misit? ubicumque uicit Romanus habitat. Ad hanc conmutationem locorum libentes

𝔈𝔊. BA P3. = *aut frequentis.* D (g)P2. 𝔗 . . . 𝔈2. 𝔐 . . . 𝔚o = *aut frequens..* P4. haec et aliquot verba sequentia omittit. 𝔗 . . . 𝔈1. = *felicis soli.* D = *soli vita.* B = *quosdam fertiliora et in manus.* D = *et maius laute fama.* P2. = *et magis laute fama.* 𝔗 . . . 𝔈1. = *fertilis orae* [*horae*] *in maius lautae fama.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *fertilis orae in maius latae fama* (m𝔈2. ∾). Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾. D = *domibus suis extinuit.* 𝔗𝔚 = *extinuit domibus suis.* g = *fama corrupit. exuunt domibus suis.*

Illud utique manifestum est = A. P3. Col. 𝔚2. = *Illud utique est manifestum.* probat Grut. g = *et illud utique est manifestum.* BD P2. 4. 𝔗 . . . ℜu 𝔚o = *Illud itaque est manifestum.*

generis humani = A. BD(g) 𝔗 . . . 𝔚o = *humani generis.* D = *in terra magno orbe.*

12. *fundamenta iaciuntur* = BAD (g) 𝔗 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔚o. 𝔐 . . . 𝔏4. = *fundamenta iaciunt.* g = *novaque nomina gentium.* Bg + *nominibus prioribus.* D = *extinctis nominibus aut.* P4. = *populorum transfortationes.* 𝔗 . . . 𝔈2. = *populorum transformationes.*

Cap. VII.

te tam longo = A. BD(g) 𝔗 . . . 𝔚o = *tam longo te.* A = *circūitu* (sed lineola illa a s. m. videtur esse). Pall. 𝔗 = *Palavi* [sP4. = *Pictavi*] *conditorem.* Col. = *Picanii conditorem.* Pinc. v. l. — *et* ante *Evandrum.* Mss. etiam Gr. ∾. B = *Archadum et locantem.*

Diomeden = A. 𝔗 = *Diomedes.* BD(g) 𝔚 . . . 𝔚o = *Diomedem* (*Diomedē*). D + *exulem eneam.*

longinqua quaerentem = A 𝔗 . . . 𝔚o. BDg P2. 4. = *longinqua quaerentes.* unde Lips. ci. = *longinqua quaerens.* quod ipse refert ad metum.

in Italiam detulit = A Col. 𝔊 . . . 𝔚o. BD Pall. 𝔗 . . . 𝔈2. = *in Italiam deducit.* g = *in Italiam deduxit.* Pinc. v. l. partim = *detulit,* partim = *deduxit.*

2. *in omnem provinciam* = BAg. D 𝔗 . . . 𝔚o = *in omnes provincias.* 𝔈1. 2. = *Romanus habitabat* contra mstos etiam Pinc. Gr. D = *libeles nomina dabant.* 𝔗 . . . 𝔏 𝔍u = *liben-*

nomina dabant et relictis aris suis trans maria sequebatur colo-
nos senex. VIII. Res quidem non desiderat plurium enume-
rationem: unum tamen adiciam quod in oculos se ingerit.
Haec ipsa insula saepe iam cultores mutauit. Ut antiquiora quae
uetustas obduxit transeam, Phocide relicta Graii qui nunc Mas-
siliam incolunt prius in hac insula consederunt. Ex qua quid
eos fugauerit incertum est, utrum coeli grauitas an praepotentis
Italiae conspectus an natura inportuosi maris: nam in causa non
fuisse feritatem accolarum eo adparet, quod maxime tunc tru-
2 cibus et inconditis Galliae populis se interposuerunt. Transierunt
deinde Ligures in eam, transierunt et Hispani, quod ex simi-
litudine ritus adparet: eadem enim tegmenta capitum idemque
genus calciamenti quod Cantabris est et uerba quaedam: nam
totus sermo conuersatione Graecorum Ligurumque a patrio de-
sciuit. Deductae deinde sunt duae ciuium Romanorum coloniae,
altera a Mario, altera a Sulla. Totiens huius aridi et spinosi
3 saxi mutatus est populus. Uix denique inuenies ullam terram
quam etiamnunc indigenae colant. permixta omnia et insiticia
sunt. alius alii successit. Hic concupiuit quod illi fastidio fuit.
ille unde expulerat eiectus est. Ita fato placuit nullius rei eo-
dem semper loco stare fortunam. Aduersus ipsam conmutatio-
nem locorum detractis ceteris incommodis quae exilio adhaerent

ter nomina dabat. Rell. etiam Gr. ∾. D = *et relictis armis suis.* Arntz. (ad Aurel. Vict. c. 23. p. 130.) ci. = *relictis agris suis.* putat enim vocem *aris* cum voce *colonus* minime convenire. Rell. ∾.

sequebatur colonos senex = BAg. D = *colonos sequebatur senex.* 𝔗 ... 𝔅o = *colonus sequebatur senex.*

Cap. VIII.

B = *plurimum enumerationem.* D P2. 𝔗 ... 𝔊 = *saepe iam colonos mutavit.* Rell. etiam Pinc. tres Gr. ∾. g + *vetustas iam obduxit.* B (cr. ∾) = *Grai qui nunc.* D = *que nunc Mass.*

Massiliam incolunt = BAg P3. 4. Col. D P2. 𝔗 ... 𝔅o = *Massiliam* [P2. = *Maxiliam*] *colunt.* B = *impotentis Italiae.* D = *nam in eam non fuisse.* Bong. = *severitatem accolarum.* g = *cum trucibus et.* Ms. Durantii Cas. (Varr. I, 17.) = *quod maxime cum Curibus et inc.* probat ipse. P4. = *et condicis Gallis.*

2. *tegmenta capitum* = BAg. D 𝔗 ... 𝔅o = *tegumenta capitum.*

calciamenti = BAD 𝔗 ... 𝔈1. (g) 𝔈2. ... 𝔅o = *calceamenti.* g = *tam totus sermo.* Col. 𝔊ro = *a patria descivit.* D 𝔗 ... 𝔈2. = *a primo descivit.* Rell. etiam Pinc. Pall ∾. B = *Deductae enim sunt.* Dsg P2. = *civium Romanorum turbae.*

3. D + *et permixta.* BADg 𝔗 ... 𝔈2. = *omnia et instituta.* Pinc. ci. ∾.

quod illi fastidio fuit = BAg P2. 4. Col. D P3. 𝔗 ... 𝔅o = *quod alii fastidio fuit.*

conmutationem locorum = BA. g = *communionem locorum.* D 𝔗 ... 𝔅o = *mutationem locorum.* D 𝔗 ... 𝔐 = *certis incommodis.* Rell. etiam Gr. ∾. BA Gr. = *quae ex illo*

satis hoc remedii putat Uarro, doctissimus Romanorum, quod
quocumque uenimus eadem rerum natura utendum est. M. Bru- 4
tus satis hoc putat, quod licet in exilium euntibus uirtutes suas
secum ferre. Haec etiam si quis singula parum iudicat efficacia
ad consolandum exulem, utraque in unum collata fatebitur plu-
rimum posse. Quantulum enim est quod perdidimus? duo quae
pulcherrima sunt quocumque nos mouerimus sequentur: natura
communis et propria uirtus. Id actum est, mihi crede, ab illo
quisquis formator uniuersi fuit, siue ille deus est potens omnium
siue incorporalis ratio ingentium operum artifex siue diuinus
spiritus per omnia maxima ac minima aequali intentione diffu-
sus siue fatum et inmutabilis causarum inter se cohaerentium
series: id, inquam, actum est, ut in alienum arbitrium nisi
uilissima quaeque non caderent. Quicquid optimum homini est 5
id extra humanam potentiam iacet, nec dari nec eripi potest:
mundus hic quo nihil neque maius neque ornatius rerum natura
genuit, animus contemplator admiratorque mundi, pars eius
magnificentissima, propria nobis et perpetua, tamdiu nobiscum
mansura quamdiu ipsi manebimus. Alacres itaque et erecti quo-
cumque res tulerit intrepido gradu properemus. IX. Emetia-
mur quascumque terras: nullum inuenire solum intra mundum
est alienum homini et undecumque ex aequo ad coelum erigi-

adhaerent. D = *qui ex illo adhaerent.* (g) 𝔗 ∾. gP3. = *satis hoc remedium putat.* Col. (cr. ∾) = *satis hoc remediis putat.*

4. g = *M. Brutus satius hoc putat.*

virtutes suas secum ferre = BADg Gr. 𝔗 . . . 𝔈2. = *virtutes suas ad locum ferre* [𝔗𝔅 = *ferri*] *secum ad quem migraturi sunt.* Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔅o = *virtutes suas ferre secum.* g = *Hoc etiamsi quis.* D = *Hec etsi quis.* g = *utraque in unum collecta.* B = *fatebatur plurimum posse.* D = *fortunator universi.* g = *deus omnium potens est.*

per omnia maxima ac minima = BAD P2. 3. 𝔗 . . . 𝔊24. 𝔅2. g = *per omnia maxima et minima.* Col. = *p. o. maxima aut minima.* P4. = *per omnia ac minima.* 𝔐 . . . 𝔑u 𝔅o (exc. 𝔈4.) — *ac* BAg P2. 3. 𝔗 . . . 𝔊 = *et mutabilis causarum.* g — *se* ante *cohaerentium.*

5. B = *optimum hominis est.* D = *optimum leoni est.* g = *Mundum hunc nihil neque.* D — *neque* ante *maius.* 𝔗𝔅 + *neque magnum ornatius.* A + *et tamdiu nobiscum mansura sunt.* g + *mansura sunt.* G = *nobis mensura* om. *cum.*

Cap. IX.

B = *Ementiamur.* D = *Ementiamus.*

nullum invenire solum intra mundum est alienum homini et undecumque. Ita scribendum duxi. B GAD P3. 𝔗 . . . 𝔈1. = *nullum inveniri et illum intra mundum* [D = *mondum*] *est alienum homini est undecumque.* m𝔈1. = *Nullum invenire intra mundum est, alienum opus est.* g = *nullum inveniri intra mundum alienum homini est und.* P2. = *nullum inveniri, et illum intra mundum est alienus homini est.* P4. =

tur acies paribus interuallis omnia diuina ab omnibus humanis distant. Proinde dum oculi mei ab illo spectaculo cuius insatiabiles sunt non abducantur, dum mihi solem lunamque intueri liceat, dum ceteris inhaerere sideribus, dum ortus eorum occasusque et interualla et causas inuestigare uelocius meandi uel tardius, spectare tot per noctem stellas micantes et alias inmobiles, alias non in magnum spatium exeuntes, sed intra suum se circumagentes uestigium, quasdam subito erumpentes, quasdam igne fuso praestringentes aciem, quasi decidant, uel longo tractu cum luce multa praeteruolantes, dum cum his sim et coelestibus qua homini fas est inmiscear, dum animum ad cognatarum rerum conspectum tendentem in sublimi semper habeam:
2 quantum refert mea quid calcem? At non est haec terra frugiferarum aut laetarum arborum ferax. non magnis nec nauigabilibus fluminum alueis inrigatur. nihil gignit quod aliae gentes petant uix ad tutelam incolentium fertilis. non pretiosus hic lapis caeditur, non auri argentique uenae eruuntur. Augustus

nullum inveniri et illud quod intra mundum est alienum opus est. Col. = *nullum inveniri proprium potest. Et illud quod intra mundum est, alienum homini est.* Cod. bonus Lips. = *nullum invenire intra mundum est alienum opus. Undecunque.* Lips. ci. Gro ... B1. = *nullam invenire intra mundum est alienam nobis. Undecunque.* C2.... L4. Ru ... Bo = *nullum inventuri solum intra mundum, quod alienum homini sit. Undecunque.* M — *omnibus* ante *humanis distant* contra mstos etiam Gr. T ... C2. = *eius insatiabiles* contra mstos etiam Pinc. Gr. Gr. P4. — *insatiabiles.* Gg T ... C2. = *non obducantur.* Col. = *mori abducantur.* Rell. etiam Pinc. P3. ∾.

solem lunamque = A. BGD(g) T ... Bo = *lunam solemque.* D = *dum certis inhaerere.* D — *eorum* post *ortus.*

occasusque et intervalla = BGAg. D = *occasus et intervalla* om. *que.* T ... Bo = *occasus intervallaque.* A = *velocius meandi vel dius.* A(s.m.) BGDg Gr. T ... C1. = *velocius meandi vel diu.* g — *in* ante *magnum.* B = *exeuntis.* Rell. ∾. D = *sed inter suum secretum agentes vest.* Quaedam exx. Pinc. = *intra suum se certum agentes vest.* T ... C2. = *intra se circumagentes suum vestigium.* Rell. etiam alia exx. Pinc. Gr. ∾. B = *circumagentis.* Rell. ∾. Bg = *erumpentis.* Rell. ∾. A (cr. ∾) = *igne funso.*

praestringentes aciem = A. Bg = *perstringentis aciem.* GD T ... Bo = *perstringentes aciem.* D = *dum cum his sum.* g — *sim.* A(cr. ∾) = *inmiscet.* D = *immisceat.* g = *ad cognitarum rerum* ∾ *in sublime semper.* D = *quid cognitarum.* B A = *semper habeat.*

2. *At non est haec* = BGAD Gr. Gro ... B1. g = *aut non est h.* T ... C1. = *Atque non est haec.* C2. ... L4. Ru ... Bo = *Atqui non est haec.* g = *hoc terra aut laetarum arborum ferax.*

nec navigabilibus = BGAg P2. 4. Col. probat Grut. D P3. T ... Bo = *et navigabilibus.* D = *fluvium alveis.* A(cr. ∾) = *alia gentes.* G = *lapis creditur.* Bg = *venae exuuntur.* GD P2. T ... G = *venae eximuntur.* A Pinc. v. l. tres Gr. ∾.

animus est quem terrena delectant: ad illa abducendus est quae
ubique aeque adparent, ubique aeque splendent. et hoc cogi-
tandum est ista ueris bonis per falsa et praue credita obstare.
Quo longiores porticus expedierint, quo altius turres sustule- 3
rint, quo latius uicos correxerint, quo depressius aestiuos spe-
cus foderint, quo maiori mole fastigia coenationum subduxerint,
hoc plus erit quod illis coelum abscondat. In eam te regionem
casus eiecit in qua lautissimum receptaculum casa est. Nae et
tu pusilli animi es et sordide se consolantis, si ideo id fortiter
pateris, quia Romuli casam nosti. Dic illud potius: Istud hu- 4
mile tugurium nempe uirtutes recipit? iam omnibus templis for-
mosius erit, cum illic iustitia conspecta fuerit, cum continentia,
cum prudentia, pietas, omnium officiorum recte dispensando-
rum ratio, humanorum diuinorumque scientia. Nullus angustus
est locus qui hanc tam magnarum uirtutum turbam capit. nul-
lum exilium graue est in quod licet cum hoc ire comitatu. Bru- 5
tus in eo libro quem *de Uirtute* conposuit ait se Marcellum ui-
disse Mytilenis exulantem et quantum modo natura hominis pa-
teretur beatissime uiuentem neque umquam cupidiorem bonarum

BGDg Gr. 𝔗 . . . 𝔊 = *ad ducendus est.* A Pinc. v. l. ∾. g = *et prava credita.*

3. *quo latius vicos correxerint* = BGAD Gr. 𝔗 . . . ℭ2. defendit Grut. (Suspicc. XII, 15.). g = *quo altius vicos correxerint.* Pinc. ci. = *quo laxius vicos porrexerint.* ℭ . . . 𝔙o = *quo latius vicos porrexerint.* g = *exiguos specus.* B = *aestivos pecus.* GP2. 𝔗𝔙 = *fastigia cognationum.* D = *fastigia cognationis* (cr. um eadem m.). mℭ2. = *contignationum.* 𝔐 . . . 𝔙o (exc. 𝔏4.) = *subvexerint* contra mstos etiam Gr. 𝔗𝔙 = *subduxerit.* g = *hic plus erit.* g + *quod vel illis coelum.* G = *coelum absconderit.* A (m∾) = *casus egecit.*

lautissimum receptaculum = BA cod. Iur. GD(g) Gr. 𝔗 . . . 𝔙o = *latissimum rec.* Pinc. ci. = *laxissimum rec.*

Nae et tu = BAg P3. 4. Col. 𝔗 . . . 𝔊. GD P2. 𝔐 . . . 𝔙o — *et.* D = *pusillanimes.* G = *pusillanimēs.* A ∾ (sed s.m.). B = *se consolatis.* D P2. 𝔗 . . . 𝔊 = *si non id fortiter.* Grut. ci. = *si modo id fortiter.* Rell. etiam Pinc. tres Gr. ∾. BGD P2. 𝔗𝔙 = *poteris.* 𝔗𝔙 = *qua Romuli.* P2. = *quia Romuli.*

4. A (s.m.) + *si istud humile.* D + *quam istud humile.* G = *Illud humile.* D + *nempe quod virtutes.*

virtutes recipit? Ita scripsi per interrogationem auctore I. M. Heusingero l. l. g = *erit formosius.* D P2. 3. 𝔗 . . . ℭ2. — *cum continentia.* Rell. etiam Pinc. P4. Col. ∾. g = *divinorum humanorumque.* G(s∾) = *qui habeat tam magnarum.*

in quod licet. Ita scripsi. BAD (g) 𝔗 . . . 𝔙o = *in quo licet.* G = *in quo libet cum hoc ire comitata.* Ceterum BGA 𝔗𝔙 etiam infra § 5. *quo* scribunt pro *quod.*

5. *Marcellum vidisse* = BGAg. D𝔗 . . . 𝔙o = *vidisse Marcellum.*

Mytilenis = B. A = *Mytilentis.* D = *Mutilenis.* mAG 𝔗𝔙 = *Militenis.* g = *militum exulantem.* ℭ1. . . . 𝔙o = *Mitylenis.*

cupidiorem bonarum artium = BAg. G = *cupidior est bonarum artium.* D 𝔗 . . . 𝔙o = *bonarum ar-*

artium quam illo tempore. Itaque adicit *uisum sibi se magis in exilium ire qui sine illo rediturus esset quam illum in exilio relinqui.* O fortunatiorem Marcellum eo tempore quo exilium suum Bruto adprobauit quam quo reipublicae consulatum! Quantus uir ille fuit qui effecit, ut aliquis exul sibi uideretur, quod ab exule recederet? quantus uir fuit qui in admira-
6 tionem sui adduxit hominem etiam Catoni suo mirandum? Idem Brutus ait *C. Caesarem Mytilenas praeteruectum, quia non sustineret uidere deformatum uirum.* Illi quidem reditum inpetrauit Senatus publicis precibus tam sollicitus ac moestus, ut omnes illo die Bruti habere animum uiderentur et non pro Marcello, sed pro se deprecari, ne exules essent, si sine illo fuissent: sed plus multo consecutus est quo die illum exulem Brutus relinquere non potuit, Caesar uidere. Contigit enim illi testimonium utriusque. Brutus sine Marcello reuerti se doluit,
7 Caesar erubuit. Num dubitas, quin se ille Marcellus tantus uir sic ad tolerandum aequo animo exilium saepe adhortatus sit?

tium cupidiorem. D = *visum sibi esse magis.* GDP4. 𝔗𝔅 = *in exilium relinqui.* probat Grut. g = *quam cum illo in exilio relinquit.* P3. = *quam cum illo in exilio relinqui.* Col: hic triginta fere lineas omisit. 𝔐 ... 𝔏 𝔍u = *quam illum in exilio relinquere.* A (s∾) — *O* ante *fortunatiorem.* G = *quo exilium esse suum* [P2. 𝔗 ... 𝔈1. =] *Brutus.* P3. = *Bruto approbatur.* Ms. Durantii (apud Grut.) = *Bruto exprobravit.*

reipublicae consulatum = BGAD Gr. ms. Durantii 𝔊ro ... 𝔚o. g + *reip. consulatum rexit.* 𝔗𝔅 = *R. P consulatum rexit.* 𝔈1, 2. = *R. Po. consulatum rexit.* ℭ𝔊 = *R. P. consulatum.* 𝔐 ... 𝔏4. = *populo R. consulatum.* G = *videretur sibi.* 𝔐 — *Quantus vir ille ... recederet.* BGA 𝔗𝔅 = *quo ab exule.* D = *qui ab exule.* g = *cum ab exule.* Gr. ∾. 𝔗𝔅 = *recederat.* 𝔈1. ... 𝔊 = *recedebat.*

quantus vir fuit qui in admirationem = A. B = *quantus vir fuerit qui in adm.* GD 𝔗𝔅 = *Quantus vir ille fuerit qui in adm.* Gr. 𝔈1. ... 𝔊 𝔚2. + *Quantus vir ille fuit qui in adm.* (g) 𝔏 ... 𝔑u 𝔚o — *quantus vir fuit.* 𝔊ro ... 𝔚1. 2. 𝔚o = *abduxit* contra mstos.

6. G = *Mitilenas.* D = *Mithilena derelictum.* 𝔗𝔅 = *Mitilenas derelictum.* 𝔈1. ... 𝔚o = *Mitylenas.* G (s∾) — *non* ante *sustineret.* 𝔗 ... 𝔊 (m𝔈2. ∾) = *defortunatum virum* contra mstos etiam Gr. D = *redditum* [BGg P2. 4. 𝔗𝔅 =] *imperavit.* Dg = *ut omnes isto die.* G (s∾) — *habere.* g = *pro se deprecanti.* sA + *Caesar videre scilicet non potuit.* DP2. 𝔗 ... 𝔊 + *nec Caesar videre.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. ∾. Bg P2. 𝔗𝔅 = *Contingit enim.* GP4. — *enim.* A = *revertisse doluit.*

7. Dg 𝔗 ... 𝔈2. = *Non dubitas.* Rell. etiam Pinc. ∾.

quin se ille Marcellus tantus vir sic ad tolerandum aequo animo exilium saepe adhortatus sit = BGA P4. cod. Iur. (B = *elium saepe*). g — sic. P3. = *quin se illis Marcellus* ∾. P2. — *saepe.* D = *quin semper ille Marcellus* ∾ *exilium se adhortatus sit.* Etiam Pinc. v. l. = *quin se ille Marcellus tantus vir.* 𝔗 ... 𝔈1. = *quin semper ille Marcellus tantus vir* ∾ *adornatus sit* (𝔈1. = *adortatus sit*). 𝔈2. = *quin semper ille Marcellus* ∾ *se ipse adhortatus sit.* ℭ𝔊 = *quin ille Marcellus tantus vir* ∾ *se i-*

Quod patria cares, non est miserum. Ita te disciplinis inbuisti,
ut scires omnem locum sapienti uiro patriam esse. Quid por-
ro? hic qui te expulit non ipse per annos decem continuos pa-
tria caruit? propagandi sine dubio imperii causa: sed nempe ca-
ruit. nunc ecce trahit illum ad se Africa resurgentis belli minis
plena, trahit Hispania quae fractas et adflictas partes refouet,
trahit Aegyptus infida, totus denique orbis qui ad occasionem
concussi imperii intentus est. Cui primum rei occurret? cui
parti se opponet? Aget illum per omnes terras uictoria sua. 8
Illum suspiciant et colant gentes: tu uiue Bruto miratore con-
tentus. Bene ergo exilium tulit Marcellus nec quicquam in ani-
mo eius mutauit loci mutatio, quamuis eam paupertas sequere-
tur. in qua nihil mali esse quisquis modo nondum peruenit in
insaniam omnia subuertentis auaritiae atque luxuriae intellegit.
Quantulum enim est quod in tutelam hominis necessarium sit?
et cui deesse hoc potest ullam modo uirtutem habenti? Quod 9
ad me quidem pertinet intellego me non opes, sed occupationes
perdidisse. corporis exigua desideria sunt: frigus submoueri
uult, alimentis famem ac sitim exstinguere. quicquid extra con-

p s e adhortatus sit. 𝔐 . . . 𝔅o = *quin ille tantus vir sic ad tolerandum aequo animo exsilium s e i p s e adhortatus sit.* DP2. 𝔗 . . . 𝔈1. = *quod patria c a r e r e.* P4. = *quod patria c a r e n s.* Pinc. ci. = *quod patria cares, non e s m i s e r, e t e n i m ita te.* Rell. etiam Pinc. P3. ∾. D = *discip u l i s imbuisti.* 𝔗 . . . 𝔐 — *Quid* ante *porro hic* contra mstos etiam Pinc. Gr. g = *Quid porro h o c qu i e t e expulit.* G + *sed nempe p a t r i a caruit.* 𝔗𝔅 = *trahit illum a s t u r i a.* 𝔈1. 2. — *ad se* ante *Africa* contra mstos etiam Pinc. Gr. B = *r e s g e n t i s belli.* G = *n u m m i s plena.* D 𝔗 . . . 𝔈1. = *n i m i s plena.* 𝔈1. 2. = *partes refo v i t* contra mstos etiam Pinc. Gr. B = *qui ad o c c u m i n e m concussi imperii.*

8. G P2. 4. 𝔗𝔅 𝔐 = *Illum s u s c i p i a n t.* Rell. etiam P3. ∾. G = *Bruto mirat i o n e.* D = *nec c u i quam in animo eius.*

loci m u t a tio = BGADGr. 𝔊ro . . . 𝔅o. 𝔗 . . . 𝔏4. = *loci c o m mutatio.*

quamvis e a m paupertas = A ci. Lips. 𝔊ro . . . 𝔅o. BGD 𝔗 . . . 𝔏4. = *quamvis e u m p.* g = *quamvis e n i m paup.* g = *modo n o n pervenit.* g = *e t luxuriae.*

Quantulum enim est = BGADg. 𝔗 . . . 𝔅o = *Quantulum est enim.*

quod in tutelam homin i s = BAD tres Gr. 𝔗 . . . 𝔊 𝔅2. G — *in* ante *tutelam.* P3. = *quod in tutelam o r i s.* hoc Grutero longe elegantissimum videbatur. (g)𝔐 . . . ℜu 𝔅o = *quod in tutelam homin i.* G = *et a c u i d e s e hoc potest i l l u m modo.* B = *et cui d e s e hoc potest i l l a m modo.* P4. = *et cui deesse s e potest i l l a m modo.* g = *q u a m b r e v i a s u f f i c i u n t, i l l a m modo virtutem hab e n t.* P3. = *q u a m b r e v i a s u f f i c i u n t i l l o modo* ∾. D = *ull u m modo.* 𝔗 . . . 𝔈2. = ∾ *u l l o modo.* A Pinc. v. l. P2. Col ∾.

9. g = *ne non opes.* G = *Q u i d ad me.*

frigus submov e r i = GAg P3. 4. Col. Scal. probant Grut. et Heusing. (l. l. p. 238). BD 𝔗 . . . 𝔅o = *frigus submove r e.* Scal. = *sitim extin g u i.* Mss. ∾. g = *q u o d extra*

cupiscitur uitiis, non usibus laboratur. Non est necesse omne perscrutari profundum nec strage animalium uentrem onerare nec conchylia ultimi maris ex ignoto litore eruere. Di istos deaeque perdant quorum luxuria tam inuidiosi imperii fines tran-
10 scendit. Ultra Phasin capi uolunt quod ambitiosam popinam instruat nec piget a Parthis a quibus nondum poenas repetimus aues petere. Undique conuehunt omnia nota fastidienti gulae. Quod dissolutus deliciis stomachus uix admittat ab ultimo portatur Oceano. Uomunt ut edant, edunt ut uomant, et epulas quas toto orbe conquirunt nec concoquere dignantur. Ista si quis despicit, quid illi paupertas nocet? si quis concupiscit, illi paupertas etiam prodest. Inuitus enim sanatur, et si remedia ne coactus quidem recepit, interim certe dum non potest, no-
11 lenti similis est. C. Caesar Augustus quem mihi uidetur rerum natura edidisse, ut ostenderet quid summa uitia in summa fortuna possent, centies sestertio coenauit uno die. et in hoc omnium adiutus ingenio uix tamen inuenit quomodo trium prouinciarum tributum una coena fieret. O miserabiles quorum palatum nisi ad pretiosos cibos non excitatur! pretiosos autem

concupiscitur vitiis non usibus erogatur. D𝔗𝔅 = *dii istos denique perdant.*

10. *Ultra Phasin* = BA P3. Col. P4. = *Ultra Phyasin.* D = *Ultra Spasinum.* P3. = *Ultra Spasmum.* G(g) 𝔗 ... 𝔅o = *Ultra Phasim.* B = *capi nolunt.* 𝔗 ... 𝔊 = *capere volunt.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. g = *nec piget apertis.*

poenas repetimus = BGADg 𝔗 ... 𝔐. 𝔏 ... 𝔅o = *poenas repetiimus.*

omnia nota fastidienti gulae = B GA(g) Pinc. v. l. P3. 4. Col. 𝔐 ... 𝔅1. DP2. 𝔗 ... 𝔊 𝔑u ... 𝔅o = *omnia vota fast. gulae.* gP3. 4. Col. = *nec coquere dignantur.* D = *nec conquire dignantur.* P2. = *nec conquirere dignantur.* mA *concoquere* explicat per *digerere.* D = *Ita si quis despicit.* D = *quid illi paupertas prodest?* BGg Pinc. v. l. P2. 3. 𝔗𝔅 𝔈𝔊 + *illi paupertas etiam quid prodest.* P4. + *illi paupertas est etiam si quid prodest.* Col. = *illi paupertas est quicquid prodest.* 𝔈1. 2. + *illi paupertas etiam aliquid prodest.* A ∾. D = *Inviciis enim sanatur.* G = *Invitus senant etsi remedia.*

ne coactus quidem recepit = BA 𝔗𝔅. D = *ne quidem coactus recepit.* G(g) 𝔈1. ... 𝔅o = *ne c. q. recipit.* g = *dum non potest, volenti similis est.* BG = *dum non potest illa volenti similis est.* AD P2. 𝔗 ... 𝔊 + *dum non potest illa nolenti similis est.* P4. = *dum non primo illa volenti.* Col. = *dum non potest, illa valet simul.* Pinc. v. l. = *dum non prosunt illa, nolenti similis est.* P3. ∾.

11. *C. Caesar Augustus* = BGA Dg 𝔗 ... 𝔈1. 𝔈2. ... 𝔅o — *Augustus.* B = *it ostenderet.* g + *etiam ut ostenderet.* G = *ad summa vitia.* BG = *centies sextertio.* P3. = *centies de tertio.* P2. = *omnium additus ingenio.*

trium provinciarum = BGAD(g) Gr. Iur. 𝔗 ... 𝔈2. 𝔊ro ... 𝔅o. 𝔊 ... 𝔏4. — *trium.* Lips. ci. = *quo mediocrium provinciarum.* g = *quorum palatus.*

non eximius sapor aut aliqua faucium dulcedo, sed raritas et difficultas parandi facit. Alioquin si ad sanam illis mentem pla- 12
ceat reuerti, quid opus est tot artibus uentri seruientibus? quid mercaturis? quid uastatione siluarum? quid profundi perscrutatione? passim iacent alimenta quae rerum natura omnibus locis deposuit: sed haec uelut caeci transeunt et omnes regiones peruagantur, maria traiciunt et, cum famem exiguo possint sedare, magno inritant. X. Libet dicere: Quid deducitis naues? quid manus et aduersus feras et aduersus homines armatis? quid tanto tumultu discurritis? quid opes opibus adgeritis? non uultis cogitare quam parua uobis corpora sint? Nonne furor et ultimus mentium error est, cum tam exiguum capias, cupere multum? Licet itaque augeatis census, promoueatis fines: numquam tamen corpora uestra laxabitis. Cum bene cesserit negotiatio, multum militia retulerit, cum indagati undique cibi coierint, non habebitis ubi istos adparatus uestros conlocetis. Quid tam multa 2
conquiritis? Scilicet maiores nostri quorum uirtus etiam nunc uitia nostra sustentat infelices erant qui sibi manu sua parabant cibum. quibus terra cubile erat. quorum tecta nondum auro fulgebant. quorum templa nondum gemmis uitebant. Itaque

G = *si eximios* [hoc cr. ∾] *sapor ut.* g = *sed aliqua faucium.* A = *fauci dulcedo.* D = *si raritas.*

12. BGADg 𝔗...𝔈1. = *illi mentem.* g = *placet reverti.* A = *quod mereatur is quid.* Col. = *quid mereatur is quid.* D = *quod mereatur hiis qui.* P2. = *quid mereatur hiis qui.* B = *quid mereatur his qui.* G P3. 4. = *quid mereatur hiis quid.* g = *quid mercatur hiis quid.* 𝔗...𝔈1. = *quid mereatur his? quid.* g = *disposuit.* Gg P2. Col. = *sed hoc velut caeci* (P3. 4. compendio ambiguo scribunt Pron.). 𝔗...𝔈2. = *sed hic velut caeci.* Rell. etiam Pinc. ∾. D = *ad omnes regiones.* g = *sed omnes regiones.* g = *possint exiguo.* D 𝔗...𝔐 + *exiguo cibo.* Rell. etiam Gr. ∾. G = *possit.*

Cap. X.

G(m∾) P2. — *et adversus feras.* D — *et adversus feras et.* g = *quid manus adversus homines et adversus feras.* Pinc. v. l. P3. — *et* post *manus.* 𝔗...𝔈2. — *adversus* ante *homines.* D = *tumultu desiditis. quod opes.* G = *opes opibus augetis.* g = *opes opibus aggregatis.* g = *cum tamen exiguum.* G = *quam pura nobis corpora.* D = *quam prava vobis corpora.* B = *tam exigunt capius.* D = *cupias capere multum.* BG = *capere multum.* D P2. = *Licet utique.* g = *Licet itaque agentis cursus.* D = *promovetis.* D = *non quantum corpora vestra.* g = *corpora nostra.* G = *lassabitis.* A = *Cum bene gesserit.* G(s∾) = *multum milia retulerit.* D = *retulit* [P2. =] *curso agat undique cibi.* D = *cibi cohierunt.*

2. g = *conqueritis.* D P2. 𝔗... 𝔈2. — *Scilicet* ante *maiores.* g = *Si licet maiores nostri.* Col. = *Si maiores nostri.* D = *virtus etiam vitia.* G = *quorum virtus etiamnunc vitia sustentant.* G = *quis manu sua.* g = *quo sibi manu parabant sua.* G — *cibum.* 𝔗...𝔊 = *gemmis renitebant.* 𝔐 = *gemmis reni-*

tunc per fictiles deos religiose iurabatur. qui illos inuocauerant ad hostem morituri, ne fallerent, redibant. Scilicet minus beate uiuebat dictator noster qui Samnitium legatos audit, cum uilissimum cibum in foco ipse manu sua uersaret, illa qua iam saepe hostem percusserat lauream que in Capitolini Iouis gremio reposuerat, quam Apicius nostra memoria uixit qui in ea urbe ex qua aliquando philosophi uelut corruptores iuuentutis abire iussi sunt scientiam popinae professus disciplina sua seculum in-
3 fecit. cuius exitum nosse operae pretium est. Cum sestertium millies in culinam coniecisset, cum tot congiaria principum et ingens Capitolii uectigal singulis comissationibus exsorpsisset, aere alieno oppressus rationes suas tunc primum coactus inspexit: superfuturum sibi sestertium centies conputauit et uelut in ultima fame uicturus, si in sestertio centies uixisset, ueneno uitam finiuit. Quanta luxuria erat cui centies sestertium egestas fuit? I nunc et puta pecuniae modum ad rem pertinere, non

debant. Mss. etiam Gr. Scal. ∾. g = *Ita tunc per fictiles.* D = *Itaque nunc fictiles* om. *per.* B = *per fitiles.* D P2. = *religiose iurabant.* g = *iurabatur religiose.* P4. = *qui illos advocaverant.* 𝔗𝔅 = *qui per illos invocaverunt.* 𝔈2. . . . 𝔐 = *qui per illos iuraverant.* Rell. etiam Bong. P2. 3. Col. Iur. 𝔈1. ∾. B = *rediebant.* D — *Scilicet.*

Samnitium = GA. B = *Sanitium.* D = *Sanitum.* (g) 𝔗 . . . 𝔅o = *Samnitum.* D = *audivit* ∾ *cibum ipse ipse manu sua.* I. M. Heusing. (l. l.) ci. ℜu 𝔅2. = *audiit* contra mstos. g — *sua* post *manu.* D = *versarat.* G = *ille qua iam hostem saepe.* 𝔗𝔅 = *lancem quae in Capitolii Iovis.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *lancemque in Capitolini I.* Mss. etiam Bong. ex Cui. Gr. Iur. 𝔈1. ∾ (D = *Capitolia*). 𝔈1. m𝔈2. = *Atqui Apicius.* D = *quam aptius nostra memoria.* 𝔈2. (m∾) . . . 𝔊 = *nostra memoria vicit* contra mstos etiam Bong. Gr. (P3. = *uxit*). G — *ex qua.* g — *aliquando.*

3. BG = *Cum sextertium millies.* D = *Cum sextum millies.*

in culinam coniecisset = Ag. Bong. = *i. c. coniessisset.* BG = *i. c. concessisset.* Scal. = *in culinam excessisset.* D 𝔗 . . . 𝔅o = *in culinam congessisset.* Lips. ci. = *ingens Kalendarii vectigal.* GD P2. = *singulis comessationes.* g = *singulus comessationes.* B P4. Col. 𝔗 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔅o = *singulis comessationibus.* A = *comisationibus.*

exsorpsisset = 𝔏 . . . ℜu 𝔅o. A = *exsorsisset* (*p* supra *r*; *p* videtur s. m.). Bong. = *exsorsisset.* BmG = *exorsisset.* P4. Col. = *extorsisset.* Cod. Iur. = *exhorsisset.* Iuret. ci. = *exhausisset.* G = *suasisset.* D P2. = *suas auxisset.* g = *auxisset.* 𝔗 . . . 𝔐 = *hausisset.* P3. 𝔅2. = *exsorbuisset.* probat Grut. BG = *sextertium centies.* D = *in ultima fame venturus.*

si in sestertio centies = BGAD(g) P3. 4. Col. 𝔊ro . . . 𝔅o. P2. 𝔗 . . . 𝔏4. — *in.* Pinc. v. l. = *si in sestertium centies.* probat Hotomannus.

centies sestertium = BGg. 𝔗 . . . 𝔅o = *sestertium centies.* AD n. l.

I nunc et puta pecuniae modum = ci. Pinc. 𝔈 . . . 𝔅o. B = *in uno et puta modum* om. *pecuniae.* Ag Col. = *in uno et puta pecuniae modum.* G = *in imo et puta pecuniae modum.* P4. = *In ymo computa pecuniae modum.* D P2. = *ad modo*

animi. XI. Sestertium centies aliquis extimuit et quod alii uoto petunt ueneno fugit: illi uero tam prauae mentis homini ultima potio saluberrima fuit. Tunc uenena edebat bibebatque, cum inmensis epulis non delectaretur tantum, sed gloriaretur, cum uitia sua ostentaret, cum ciuitatem in luxuriam suam conuerteret, cum iuuentutem ad imitationem sui sollicitaret, etiam sine malis exemplis per se docilem. Haec accidunt diuitias non ad rationem reuocantibus cuius certi fines sunt, sed ad uitiosam consuetudinem cuius inmensum et inconprehensibile arbitrium est. Cupiditati nihil est satis, naturae satis est etiam parum. 2
Nullum ergo paupertas exulis incommodum habet: nullum enim tam inops exilium est quod non alendo homini abunde fertile sit. An uestem ac domum desideraturus est exul? Haec quoque ad usum tantum desiderabit neque tectum ei deerit neque uelamentum: aeque enim exiguo tegitur corpus quam alitur. nihil homini natura quod necessarium faciebat fecit operosum. Sed 3

[D = m ō] *compula modum.* Pinc. v. l. P3. = *In uno puta pecuniae modum* om. *et.* Budaeus (apud Grut.) legit: *in imo putat pecuniae modum.* 𝔗𝔅 = *in uno: compulata pecuniae modum.* 𝔈1. = *immo puta pecuniae modum.* 𝔈2. = *immo cum putat pecuniae modum.* g P3. = *ad rem pertinentem.* D P2. 𝔗... 𝔈2. — *non animi.* P4. = *non animum.*

Cap. XI.

BGg = *aliquid extimuit.* Scal. = *veneno petiit.* G (m∾) — *sed gloriaretur.* G = *in luxuriam sua ostentaret.* D = *cum iuventutem ad vicia sua sollicitaret.* g = *ad admirationem sui sollicitaret.* g = *et sine malis exemplis.* 𝔗... 𝔈2. = *etiam in malis exemplis* contra mstos etiam Pinc. Gr.

per se docilem = A(g) Pinc. v. l. P3. 𝔗... 𝔚o. BD tres Gr. = *per se docibilem.* G = *per se debilem.* g = *hic accusant divitias.* D = *divitias vero ad rationem.*

certi fines sunt = BGAg. D = *ceteri fines sunt.* 𝔗... 𝔚o = *certi sunt fines.*

2. *nihil est satis* = BGg. 𝔗... 𝔚o = *nihil satis est.* AD n. l. BGg P3. 4. 𝔈1.... 𝔊 = *naturae etiam satis est parum.* D P2. 𝔗𝔅 = *naturae etiam satis est parvum.* A Col. ∾. g = *paupertas exul incommodum.* B G D Pall. 𝔗... 𝔊 = *Nulli etiam tam inops.* g = *nulli enim tam inops.* ACol. ∾ (A = *exitium est*). D = *alieno homini.*

An vestem ac domum = BGADg. 𝔗𝔅 = *an vastem an domum.* 𝔈1.... 𝔊 𝔚1. = *An vestem, an domum.* 𝔐... 𝔚o (exc. 𝔚1.) = *At vestem an domum.* I. M. Heusing. (l. l.) ci. = *at vestem, at domum.*

Haec quoque ad usum = A. B𝔐... 𝔚o + *Si haec quoque ad usum.* G + *Sed haec quoque ad usum.* D + *sed si haec quoque ad usum.* 𝔗... 𝔈2. = *sed si hoc quoque ad usum.* g Pinc. v. l. Col. 𝔖𝔊 = *si hoc quoque ad usum* (sic fortasse etiam P3. 4., qui notis exprimunt Pron.). D = *desiderabilis.*

velamentum = BGADg Pinc. v. l. Gr. Scal. 𝔏4. 𝔗... 𝔚o (exc. 𝔏4.) = *velamen.* BGD Pall. 𝔗... 𝔊 + *nihil enim homini natura.* g = *nihil enim natura homini.* ACol. ∾. Pinc. ci. 𝔐 = *quod necessarium sciebat* contra mstos etiam Gr. G + *quod fecit operosum.* g (s∾) — *fecit.*

desiderat saturatam multo conchylio purpuram intextam auro
uariisque et coloribus distinctam et artibus: non fortunae iste
uitio, sed suo pauper est. etiam si illi quicquid amisit restitue-
ris, nihil ages: plus enim restituendum deerit ex eo quod cupit
4 quam exuli ex eo quod habuit. Sed desiderat aureis fulgentem
uasis supellectilem et antiquis nominibus artificum argentum no-
bile, aes paucorum insania pretiosum et seruorum turbam quae
quamuis magnam domum angustet, iumentorum corpora differta
et coacta pinguescere et nationum omnium lapides: ista conge-
rantur licet, numquam explebunt inexplebilem animum, non
magis quam ullus sufficiet humor ad satiandum eum cuius desi-
derium non ex inopia, sed ex aestu ardentium uiscerum oritur:
5 non enim sitis illa, sed morbus est. Nec hoc in pecunia tan-
tum aut alimentis euenit: eadem natura est in omni desiderio
quod modo non ex inopia, sed ex uitio nascitur. quicquid illi
congesseris non finis erit cupiditatis, sed gradus. Qui conti-
nebit itaque se intra naturalem modum paupertatem non sen-
tiet: qui naturalem modum excedet eum in summis quoque
opibus paupertas sequetur. Necessariis rebus et exilia suffi-
6 ciunt, superuacuis nec regna. Animus est qui diuites facit.
sic in exilia sequitur et in solitudinibus asperrimis, cum quan-
tum satis est sustinendo corpori inuenit, ipse bonis suis abun-

3. *Sed desiderat saturatam* = BG A(s.m.) P3. Col. 𝔈2. A = *Sed desiderat saturari.* D P2. = *Sed desiderans saturari.* 𝔗𝔅 = *Sed desiderans saturatam.* 𝔈1. = *Sed desyderet saturatam.* (g) P4. ci. Pinc. 𝔊 ... 𝔅o = *Si desiderat saturatam.* G g = *multo concilio.*

variisque et coloribus = A. BG D(g) 𝔗 ... 𝔅o — *et.* D P2. 𝔗 ... 𝔈2. — *iste* post *fortunae.* g = *illi si quicquid.* D 𝔗...𝔊 = *quicquid amiserit.*

restituendum deerit. Ita scribendum videtur. BGADg Gr. 𝔗 ... 𝔊 = *restituendo deerit.* 𝔐 ... 𝔅o = *restituto deerit.*

4 *Sed desiderat* = BAg. 𝔗 ... 𝔐 = *Si desiderabit.* GD 𝔏 ... 𝔅o = *Si desiderat.* G = *vasis superlectilem.* D = *artificium argentum nobile ex paucorum.* g = *iumentorum corpora diserta.* D = *isti congeruntur licet.* g = *istu congregentur licet.* G = *ullus sufficiens humor.* B = *sufficiet humero.* G 𝔗 ... 𝔈2. = *ad sanandum eum cuius.* Col. = *ad saciendum eum cuius.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G = *eris tu ardentium viscerum.* g = *sed in aestu.*

5. *quod modo non ex inopia* = B GADg Gr. 𝔗 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔅o — *modo.* BPall. 𝔗 ... 𝔊 + *quicquid enim illi* (Germ. 𝔗𝔅 = *connexeris*). D = *quicquid enim congesseris.* GA (g) Col. ∾. D = *non finis est.* 𝔗 ... 𝔈2. = *Qui continebitur itaque intra* contra mstos etiam Pinc. Gr.

modum excedit = BGADg 𝔗𝔅. 𝔈1. ... 𝔅o = *modum excedet.*

eum in summis quoque opibus = A. BGDg 𝔗 ... 𝔈1. = *eum quoque in summis opibus.* 𝔈2. ... 𝔅o = *eum in summis opibus quoque.* D = *Nec rebus ex illa supervacuis sufficiunt.* (P2.) 𝔗 ... 𝔐 — *et* ante *exilia* contra mstos etiam Pinc. P3. 4. Col.

6. 𝔗 ... 𝔈2. = *cum quod tantum satis est* contra mstos etiam Pinc.

dat et fruitur. Pecunia ad animum nihil pertinet, non magis quam ad deos inmortales omnia ista quae inperita ingenia et nimis corporibus suis addicta suspiciunt. Lapides, aurum, ar- 7
gentum et magni laeuatique mensarum orbes terrena sunt pondera: quae non potest amare sincerus animus ac naturae suae memor, leuis ipse, expers et quandoque emissus fuerit ad summa emicaturus: interim quantum per moras membrorum et hanc circumfusam grauem sarcinam licet celeri et uolucri cogitatione diuina perlustrat. Ideoque nec exulare umquam potest liber et dis cognatus et omni mundo omnique aeuo par. Nam cogitatio 8
eius circa omne coelum et in omne praeteritum futurumque tempus inmittitur. Corpusculum hoc, custodia et uinculum animi, huc atque illuc iactatur: in hoc supplicia, in hoc latrocinia, in hoc morbi exercentur. animus quidem ipse sacer et aeternus est et cui non possit inici manus. XII. Ne me putes ad eleuanda incommoda paupertatis quam nemo grauem sentit nisi qui putat uti tantum praeceptis sapientum. Primum adspice quanto maior pars sit pauperum quos nihilo notabis tristiores sollicitioresque diuitibus: immo nescio an eo laetiores sint quo animus illorum in pauciora distringitur. Transeamus inopes,

Gr. g = *abundat et instruitur.*
Pecunia ad animum nihil = A. D = *Pecuniā nihil ad animum.* BG 𝔗...𝔅o = *P. n. ad. a.* Col. = *corporibus suis addita.* 𝔗...𝔈2. = *corporibus suis abdita.* Mss. etiam Pinc. Pall. ∾. G = *suscipiunt.*

7. *aurum, argentum* = BADg Gr. G + *aurum argentumque.* 𝔗...𝔅o + *aurum et argentum.*

levis ipse, expers = BGADg P3. 4. 𝔗...𝔊. probat I. M. Heusing. l. l. Col. + *levis ipse et expers.* P2. = *levis et expers.* 𝔐...𝔏4. — *expers.* m𝔈2. = *levis, curae expers.* 𝔑u...𝔅o + *levis ipse et expers curae.* Gron. ci. 𝔊ro...𝔅1. = *levis ipse et exsertus.* Triller. (Obss. Critt. II, 23. p. 140.) ci. = *levis ipse, praepes* vel *expeditus.* Goerenz. (in Progr. Lyc. Zwicc. a. 1812. p. 9 s.) ci. = *levis ipse, expers corporis, quandoque.* B = *et quẽque emissus fuit.* 𝔇 P3. 𝔈1. = *et quandocunque emissus fuerit.* g = *et quantumcunque emissus fuerit.* Col. = *et quocunque.* g = *a summa.* g = *per motas membrorum.* g + *in sarcinam.* A (cr. ∾) = *perlustrati.* G (s∾) = *Ideo nec om. que.* B = *et deis cognatus.* Dg P2. = *cognitus.* P3. hanc vocem compendio ambiguo scribit.

8. BG = *circa omnem coelum.* g = *circa omne aevum.* D = *Corpusculum hec.* g = *huc at illuc.* D = *in hec supplicium. in hec latrocinia. in hec morbi.*

non possit inici manus = BGAD 𝔗...𝔐. (g) 𝔏...𝔅o = *non possunt iniici manus.*

Cap. XII.

Ne me putes = BGAD P2. 3. Col. P4. = *Deinde putes.* g = *Ne me putas.* 𝔗...𝔅o = *Nec me putes.* D P2. = *ad levandum incommoda.* gP4. 𝔗...𝔈2. = *ad levanda incommoda.* Rell. etiam P3. Col. ∾. G = *paupertas* ∾ *grave sentit.* G = *sapientium* ∾ *quantum maior.* G = *solicitioresque.* g = *solicitiores* om. *que.* D = *soliciores.* B = *eo laetitiores.* BGADg = *quod animus.*

illorum = BGADg. 𝔗...𝔅o = *eorum.* 𝔗...𝔐 = *in pauciora*

nunc ueniamus ad locupletes: quam multa tempora sunt quibus
2 pauperibus similes sint? Circumcisae sunt peregrinantium sar-
cinae et quotiens festinationem necessitas itineris exegit comi-
tum turba dimittitur. Militantes quotam partem rerum suarum
secum habent? cum omnem adparatum castrensis disciplina sub-
moueat. Nec tantum condicio illos temporum aut locorum in-
opia pauperibus exaequat, sumunt quosdam dies, cum iam illos
diuitiarum taedium cepit, quibus humi coenent et remoto auro
3 argentoque fictilibus utantur. Dementes! hoc quod aliquando
concupiscunt semper timent. O quanta illos caligo mentium,
quanta ignorantia ueritatis exercet quam uoluptatis causa imitan-
tur! Me quidem quotiens ad antiqua exempla respexi pauper-
tatis uti solatiis pudet, quoniam quidem eo temporum luxuria
prolapsa est, ut maius uiaticum exulum sit quam olim patrimo-
nium principum fuit. Unum fuisse Homero seruum, tres Pla-
toni, nullum Zenoni a quo coepit Stoicorum rigida ac uirilis sa-
pientia satis constat. num ergo quisquam eos misere uixisse di-

distrahitur contra mstos etiam Pinc. Gr. (A = *destringitur*).

Transeamus inopes, nunc veniamus ad locupletes = Col. BA = *Transeamus ape spe non obveniamus ad l.* G = *Transeamus a spe non obveniamus ad l.* g = *Transeamus opes non obveniamus* [= P3.] *ad locuplectos.* P4. = *Transeamus aspere non obveniamus ad l.* D P2. = *Transeamus a pauperibus et veniamus ad l.* 𝔗...𝔐 = *Transeamus a pauperibus, eamus ad l.* 𝔏...𝔙o = *Transeamus a pauperibus: veniamus ad l.*

sunt tempora = BAD. g = *quam multa ipsa sunt.* G Scal. Dal. — *tempora.* 𝔗...𝔙o = *tempora sunt.*

similes sint = BADg. G 𝔗...𝔙o = *similes sunt.*

2. *quotiens festinationem* = BG Ag Pinc. v. l. Gr. D = *quorum festinationem.* 𝔗 ... 𝔈2. = *quotiescunque festinantem.* 𝔊...𝔙o + *quotiescunque festinationem.* g = *itineris necessitas.* Ex. Fac. et Prim. 𝔊 ... 𝔐 — *itineris.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.

exegit = BGAg P3. 4. Col. D Pinc. v. l. P2. 𝔗 ... 𝔙o = *exigit.* A (cr. ∾) = *rurum suarum.* G = *omne appara'um.* g = *illos conditio.* G = *conditio illorum.* D = *divitibus exaequat.* g = *cum ad illos divitiarum taedium ceperit* ∾ *utuntur.* D = *humi tenent.* A = *humi cenent* contra consuetudinem suam.

3. D = *O quanta illa caligo.*

exercet quam voluptatis causa imitantur = BGA P4. Col. 𝔈1. D P2. = *exercet qui voluptatis causa imitantur.* g = *exercet o quanta voluptatis causa mutantur.* P3. = *exercet quanta voluptatis causa imitantur.* 𝔗𝔙 = *exercet qui voluptatis causa mutantur.* 𝔈2. ... 𝔙o = *exercet, qui fugiunt quod voluptatis causa imitantur.*

quotiens ad antiqua exempla = A. G = *quotiens aliqua exempla.* D = *quotum antiqua exempla.* B (g) 𝔈1. ... 𝔙o — *ad.* 𝔗𝔙 = *quocunque antiqua exempla.* D P2. 𝔗 ... 𝔖 = *paupertatis uti remediis.* Rell. etiam Pinc. tres Gr. ∾. G = *eo tempore* [= g] *luxuria prolaxa est ut maius vitium exulum sit.* D = *luxuria prolixa est.* A (cr. ∾) D = *principium fuit.* G = *principum fuerit.* D = *a quo incepit Stoicorum.* g = *rigidi.*

misere vixisse = Ag Pinc. v. l. P3.

cet, ut non ipse miserrimus ob hoc omnibus uideatur? Mene- 4
nius Agrippa qui inter patres ac plebem publicae gratiae sequester
fuit aere collato funeratus est. Attilius Regulus, cum Poe-
nos in Africa funderet, ad Senatum scripsit mercenarium suum
discessisse et ab eo desertum esse rus quod Senatui publice cu-
rari, dum abesset Regulus, placuit. Fuit nae tanti seruum non
habere, ut colonus eius populus Romanus esset. Scipionis filiae
ex aerario dotem acceperunt, quia nihil illis reliquerat pater.
Aequum mehercules erat populum Romanum tributum Scipioni 5
semel conferre, cum a Carthagine semper exigeret. O felices
uiros puellarum quibus populus Romanus loco soceri fuit! Bea-
tioresne istos putas quorum pantomimae decies sestertio nubunt
quam Scipionem cuius liberi a senatu, tutore suo, in dotem aes
graue acceperunt? Dedignatur aliquis paupertatem cuius tam
clarae imagines sunt: indignatur exul aliquid sibi deesse, cum
defuerit Scipioni dos, Regulo mercenarius, Menenio funus, cum
omnibus illis quod deerat ideo honestius suppletum sit, quia de-
fuerat? His ergo aduocatis non tantum tuta est, sed etiam
gratiosa paupertas. XIII. Responderi potest: Quid artificiose
ista diducis quae singula sustineri possunt, collata non pos-
sunt? Conmutatio loci tolerabilis est, si tantum locum mutes.
paupertas tolerabilis est, si ignominia absit quae uel sola op-
primere animos solet. Aduersus hunc quisquis me malorum
turba terrebit his uerbis utendum erit: Si contra unamquamli- 2

Col. BG P2. 4. 𝔗 . . . 𝔚o = *miseros vixisse.*

4. G = *publice gratia sequester ere collato* om. *fuit.* D = *cum penes in Africa.* D 𝔗 . . . 𝔈2. = *decessisse ab eo* om. *et.* 𝔐 = *decessisse et ab eo.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G = *desertum esse ius.* Dg = *rusque senatui.* sA + *rus quod scilicet rus.* 𝔊𝔊 = *Fuitne tanti* ∾ *esset?* per interrogationem. 𝔐 . . . 𝔏4. — *nae* contra mstos etiam Gr. g = *acceperant.* 𝔗 . . . 𝔊 = *receperunt* contra mstos etiam Pinc. Gr. D = *reliquit pater.*

5. BD𝔗𝔚 = *mehercule.* A = *Aequum hercules.* G — *erat.* g = *Rom. populum.* B = *Carthaginem* (cr. *ensibus*). G = *istos putes.* G = *pantomine.* A(s∾) = *patomimae.* g = *nubent.* A (s∾) — *liberi.* D = *libere.* G𝔗𝔚 = *Me nemo funus.* g = *Menenio furnus.*

illis quod deerat = BGA. g = *illis quibus deerat.* D 𝔗 . . . 𝔚o ÷ *illis id quod deerat.* D P2. 𝔗𝔚 = *quod defuerat.* Rell. etiam Gr. ∾. D P2. — *etiam* ante *gratiosa.*

Cap. XIII.

g = *quidem artificiose.* BGDGerm. Scal. 𝔗𝔚 = *ista deducis.* g = *ista quae deducis.* Dg 𝔗 . . . 𝔈2. — *collata non possunt.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. 𝔗 . . . 𝔈2. + *ignominia ei absit.* GD P2. 4. 𝔗 . . . 𝔈2. — *vel* ante *sola.* Rell. etiam Pinc. P3. Col. ∾. BD P2. 4. 𝔗 . . . 𝔐 = *malorum turbo.* probat Grut. Rell. etiam P3. Col. ∾. probat I. M. Heusing. l. l.

bet partem fortunae satis tibi roboris est, idem aduersus omnis erit. cum semel animum uirtus indurauit, undique inuolnerabilem praestat. Si auaritia dimisit, uehementissima generis humani pestis, moram tibi ambitio non faciet. Si ultimum diem non quasi poenam, sed quasi naturae legem adspicis, ex quo pectore metum eieceris in id nullius rei timor audebit intrare.
3 Si cogitas libidinem non uoluptatis causa homini datam, sed propagandi generis, quem non uiolauerit hoc secretum et infixum uisceribus ipsis exitium omnis alia cupiditas intactum praeteribit. Non singula uitia ratio, sed pariter omnia prosternit: in uniuersum semel uincitur. Ignominia tu putas quemquam sapientem moueri posse qui omnia in se reposuit, qui ab opinionibus uolgi secessit? Plus etiam quam ignominia est mors ignominiosa. Socrates tamen eodem illo uoltu quo triginta tyrannos solus aliquando in ordinem redegerat carcerem intrauit ignominiam ipsi loco detracturus: neque enim poterat carcer uideri in quo So-
4 crates erat. Quis usque eo ad conspiciendam ueritatem excaecatus est, ut ignominiam putet M. Catonis fuisse duplicem in petitione praeturae et consulatus repulsam? ignominia illa praeturae et consulatus fuit quibus ex Catone honor habebatur. Nemo ab alio contemnitur, nisi a se ante contemptus est. Humilis et proiectus animus sit isti contumeliae opportunus: qui uero aduersus saeuissimos casus se extollit et ea mala quibus alii op-

2. g = *part e fortunae.*
adversus omn i s = BG. 𝔗 ... 𝔅o = *adversus omn e s.* ADg n. l. D — *erit.* 𝔗𝔅 = *er i s.* D + *e u m invulnerabilem.* D P2. — *dimisit.* D = *g r a v i s humani pestis* ∾ *n u m faciet.* D — *naturae.* D P2. + *a pectore.* G — *mortis* ante *metum.*

3. g = *q u o d s i non violaverit.* g = *omnis a n i m i cupiditas.* G = *cupiditas in t a n t u m praeteribit.* Dg = *intac t a pr.* D = *Non singula vi t a.* Col. = *e t universum.*
semel vinc i t u r = BGAD (g) Gr. 𝔊ro ... 𝔅l. Cod. Lips. + *n i s i semel vincitur.* Lips. ci. + *n i s i semel v i n c i t vincitur.* 𝔗 ... 𝔏4. 𝔑u ... 𝔅o = *semel vinc i t.* D = *sapientem n o m e n posse q u i a.* g = *eodem e o vultu.* BG = *vultu q u i.*
triginta tyrannos solus aliquando in ordinem redegerat = BGAg (G = *tri g e n t a.* A = *t i rannos*). D 𝔗 ... 𝔅o = *aliquando solus triginta tyrannos in ord. red.* (D = *red i gerat*). mA adiicit haec: *id est i n t e r v i l e s c o m p u t a v e r a t.* 𝔗 ... 𝔊2. = *poter a n t carce r e s videri in q u i b u s* contra mstos etiam Pinc. Gr.

4. D = *ad concupiscen d u m veritatem.* D P2. = *o b caecatus est.* Rell. etiam P3. 4. Col. ∾. g = *in petitio n e m praeturae.* G = *in petitione praef e c turae.* A = *et cons o latus.* D = *cons o latus* om. *et.* g = *quibus e x e m p l a Catone honor hab e a tur.* G = *n o n* [*s ab*] *alio contempnitur nisi a d* [hoc cr. ∾] *se contemptus est.* P2. 𝔗 ... 𝔊2. — *ante.* Rell. etiam Pinc. Col. ∾. g = *Humilis et s u b iectus animus s i t.* g = *qui n o n adversus.*

**primuntur euertit ipsas miserias infularum loco habet, quando
ita adfecti sumus, ut nihil aeque magnam apud nos admirationem
occupet quam homo fortiter miser. Ducebatur Athenis ad sup- 5
plicium Aristides: cui quisquis occurrerat deiciebat oculos et in-
gemiscebat, non tamquam in hominem iustum, sed tamquam
in ipsam iustitiam animaduerteretur. Inuentus est tamen qui in
faciem eius inspueret: poterat ob hoc moleste ferre, quod scie-
bat neminem id ausurum puri oris. At ille abstersit faciem et
subridens ait comitanti se magistratui: *Admone istum, ne
postea tam inprobe oscitet.* Hoc fuit contumeliam ipsi con- 6
tumeliae facere. Scio quosdam dicere contemptu nihil esse gra-
uius, mortem ipsis potiorem uideri. His ego respondebo et ex-
ilium saepe contemptione omni carere. Si magnus uir cecidit,
magnus iacuit, non magis illum putes contemni, quam cum aedium
sacrarum ruinae calcantur quas religiosi aeque ac stantis adorant.
XIV. Quoniam meo nomine nihil habes, mater carissima, quod
te in infinitas lacrimas agat, sequitur ut causae tuae te stimu-**

BD Pall. 𝔗...𝔈1. = *insularum loco.* G = *infillarum loco.* Rell. etiam Col. ∾. G = *qm̃ ita afflicti sumus.* BD P2. 4. 𝔗...𝔈1. = *quando ita afflicti sumus.* Col. = *inde ita effecti sumus.* Rell. etiam P3. ∾. G = *quam homo fortiter misit.*

5. D = *Dicebatur Athenis Aristices.* G = *quisquis occurreret.* 𝔗... 𝔐 = *quisquis occurrebat.* Rell. etiam Gr. ∾. B — *et ingemiscebat.* mB = *et ingemebat.* P4. — in ante *hominem iustum.* Pinc. v. l. = *tanquam non in hominem iustum.* Mss. etiam Gr. ∾. B = *in ipsam iustitiam anima verteretur.*

in faciem eius = BGAD(g) Pinc. v. l. Gr. Germ. 𝔗𝔅 𝔊ro...𝔅o. 𝔈1. ...𝔏4. — *in.* 𝔗...𝔊 + *non moleste ferre* contra mstos etiam Gr. g + *quod sciebat hoc neminem.* BGP3. 4. Col. 𝔈𝔊 = *id ausurum purioris.* P2. Germ. 𝔗...𝔈2. = *id ausurum animi purioris.* BG P2. 4. 𝔗𝔅 = *comitatui magistratui.* D = *comitam tui magistratui.* 𝔈1.... 𝔊 = *comitanti magistratui* om. *se.* A(g) P3. Col. ∾. D = *ammove istum ne.* g = *admove istum ne.* 𝔗...𝔈1. = *amove istum ne.* G = *tam improbe obscitet.* Dg = *tam improbe obsistet.* 𝔗...𝔈1. (m𝔈1. ∾) = *tam improbe obsistet.*

6. *contumeliam ipsi contumeliae* = BGADg. 𝔗𝔅 = *hoc fuit contumelia ipsi contumeliam.* 𝔈1. = *haec fuit contumelia ipsi contumeliam.* 𝔈2.... 𝔅o = *contumeliae ipsi contumeliam.* D = *His ergo respondebo.* B (cr. ∾) = *contemptionem.* 𝔗𝔅 = *contentione.* BGDg Pall. Germ. 𝔗𝔅 = *omni caret.* ACol. ∾. B = *non magis illum quam cum contemni sacrorum.* G(m∾) — *contemni.* gP3. = *ille contempnitur quam cum contemptu aedium s.* 𝔗...𝔐 + *illum putes contemni.* GA Pinc. v. l. — *cum* ante *aedium.* mG = *quam qui aedium.* Rell. etiam Gr. ∾. G = *culcantur.*

aeque ac stantis = B. P2. = *aeque ut* [= D] *stantes.* P3. = *aeque ac sancti.* P4. = *aeque stantes.* Col. = *aeque astantes.* G𝔗 ...𝔅o = *aeque ac stantes.* G(m∾) = *adoptavit.*

Cap. XIV.

g = *Quoniam in eo nomine.* G — *in* ante *infinitas.* g = *quod te in inferitas lacrimas.* D = *agat sed u-*

lent. Sunt autem duae: nam aut illud te mouet, quod praesi-
dium aliquod uideris amisisse, aut illud quod desiderium ipsum
2 per se pati non potes. Prior pars mihi leniter perstringenda
est: noui enim animum tuum nihil in suis praeter ipsos aman-
tem. Uiderint illae matres quae potentiam liberorum muliebri
inpotentia exercent, quae, quia feminis honores non licet ge-
rere, per illos ambitiosae sunt, quae patrimonia filiorum et ex-
hauriunt et captant, quae eloquentiam commodando aliis fati-
3 gant. Tu liberorum tuorum bonis plurimum gauisa es, mini-
mum usa. tu liberalitati nostrae semper inposuisti modum, cum
tuae non inponeres. tu filia familiae locupletibus filiis ultro con-
tulisti. tu patrimonia nostra sic administrasti, ut tamquam in
tuis laborares, tamquam alienis abstineres. tu gratiae nostrae,
tamquam aliis rebusutereris, pepercisti et ex honoribus nostris
nihil ad te nisi uoluptas et inpensa pertinuit: numquam indul-
gentia ad utilitatem respexit. Non potes itaque ea in erepto
filio desiderare quae incolumi numquam ad te pertinere duxisti.
XV. Illo omnis consolatio mihi uertenda est unde uera uis ma-
terni doloris oritur. Ego conplexu filii carissimi careo, non

bi causae. B = *sequitur ut casue.* G — *te* post *tuae.* G = *Nam ut illud.* 𝔗...𝔈2. = *Nam aut istud.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G = *te monet.*

aut illud quod desiderium = BGADg Pall. 𝔗...𝔈2. Col = *aut aliud quod des.* Nonnulli codd. Pinc. 𝔊...𝔅o — *illud.* BGDg Pall. 𝔗...𝔈2. = *per te pati.* A iidem Pinc. Col. ∾.

2. D = *nichil leviter.* g = *non enim animum tuum.* B = *Viderunt illae.* Germ. = *Videant illae.* 𝔗𝔅 = *Vident illae.* g = *qui potentiam.* Pinc. ci. = *quae potentia liberorum muliebrem impotentiam exercent* contra mstos etiam Gr. G = *quaeque feminis.*

3. D = *bonis pluribus gavisa es.* G = *libertati nostrae.* A(cr. ∾) = *liberalitatis.* B = *cum tuae non imponens.*

filia familiae = BGAg P3. 4. Col. = *Tu familiam.* D P2. 𝔗...𝔅o = *filia familias.* mA = *filia familiae vel familias est quae in potestate patris est.* 𝔈2...𝔐 = *ut tanquam de tuis* contra mstos etiam Gr. G(cr. ∾) = *ut tanquam in tuis laboremus.* P4. = *ut tanquam in tuis laboraremus.* G = *ut tanquam in* [n.] *alienis abstinemus.* B = *abstinens.* P4. = *abstineremus.*

tamquam aliis rebus utereris = BGAg P3. 4. Col. 𝔗...𝔈2. D P2. — *utereris.* Pinc. v. l. 𝔊...𝔅o = *tanquam alienis rebus utereris.* B = *et impensa pertimuit.* A (cr. ∾) = *Non potest itaque.* Col. = *Non potes utique.*

ea in erepto filio = BA Col. G = *in arepto filio.* DP2. = *in eiecto filio.* gP3. 4. 𝔈1. — *ea.* 𝔗𝔅 = *in erecto filio.* 𝔈2. ... 𝔅o — *ea in.* Pinc. v. l. = *in erepto filio ea desiderare.* G (cr. ∾) = *quam incolumi.* DP4. + *quae in incolumi.* D 𝔗𝔅 = *pertinere dixisti.*

Cap. XV.

G (cr. ∾) = *mater doloris.* A = *Ergo conplexu.* BD 𝔑...𝔅 = *non*

conspectu eius, non sermone possum frui: ubi est ille quo uiso
tristem uoltum relaxaui, in quo omnes sollicitudines meas de-
posui? ubi colloquia quorum inexplebilis eram? ubi studia qui-
bus libentius quam femina, familiarius quam mater intereram?
ubi ille occursus? ubi matre uisa semper puerilis hilaritas? Ad- 2
icis istis loca ipsa gratulationum et conuictuum et, ut necesse
est, efficacissimas ad uexandos animos recentis conuersationis
notas. Nam hoc quoque aduersus te crudeliter fortuna molita
est, quod te ante tertium demum diem quam perculsus sum
securam nec quicquam tale metuentem regredi uoluit: bene nos
longinquitas locorum diuiserat. bene aliquot annorum absentia
huic te malo praeparauerat: redisti non ut uoluptatem ex filio
perciperes, sed ut consuetudinem desiderii perderes. Si multo 3
ante afuisses, fortius tulisses ipso interuallo desiderium mol-
liente: si non recessisses, ultimum certe fructum biduo diutius
uidendi filium tulisses. Nunc crudele fatum ita conposuit, ut
nec fortunae meae interesses nec absentiae adsuesceres. Sed
quanto ista duriora sunt tanto maior tibi uirtus aduocanda est
et uelut cum hoste noto ac saepe iam uicto acrius est congre-
diendum. Non ex intacto corpore tuo sanguis hic fluxit: per

complexu eius. Germ. = *non compressu eius.*

possum frui = BGA P3. 4. Col. g — *possum.* DP2. ℜ ... 𝔅o = *fruor.* G = *ibi est ille.* G — *viso* ante *tristem.* ℜ ... 𝔈2. = *vultum relaxassem* contra mstos etiam Gr. ℜ ... 𝔅 = *ubi mater visa.* ℜ ... 𝔅 + *filialis puerilis.*

2. 𝔈1. ... 𝔊 = *Adiiciam istis* contra mstos etiam Pinc. Gr. g = *Adiicis ista loca grat.* D — *ipsa.* D = *et convictionum.* g — *et* post *convictuum.* ℜ ... 𝔅 = *et ubi necesse est.* Germ. = *et uti necesse est.* g — *te* post *quod.* GgP3. 4. ℜ ... 𝔊 = *ante tertium decimum* [*XIII.*] *diem* (g = *diem quo*). Pinc. v. l. = *ante tredecimum diem.* Rell. etiam correctiora exx. Pinc. P2. Col. ∾.

perculsus sum = BAg Francisc. Dal. GD ℜ ... 𝔅o = *percussus sum.*

regredi voluit = ci. Lips. 𝔊ro ... 𝔅o. BGADg ℜ ... 𝔈4. = *adgredi voluit.* Pinc. laudat nescio unde [alias enim laudare solet scripturas 𝔈1. vel 2.] *bene nos fortuna diviserat.* G = *longinquitas locorum divisit.* P3. 4. = *dimiserat.* Ex. Fac. et Prim. 𝔊𝔊 = *disiunxerat.* B = *aliquod annorum.*

sed ut consuetudinem = BGADg Gr. ℜ ... 𝔅o = *sed ne consuetudinem.* 𝔐 — *desiderii* contra mstos etiam Gr.

3. *Si multo ante afuisses* = ci. Gr. BAD P2. 4. ℜ ... 𝔈1. = *Si multo antea fuisses.* G = *Si multo antea fortius fuisses tulisses.* Col. = *Si multo ante ea scivisses.* (g) Pinc. v. l. P3. 𝔐 ... 𝔅o = *Si multo ante abfuisses.* 𝔈2. ... 𝔊 = *Si multo antea fugisses.* Bℜ ... 𝔈1. = *si vero recessisses.* G = *si vero rexisses.* D — *diutius.* BG = *videnti filium.* G = *Tunc crudele.* D = *ne fortunae* ∾ *ne absentiae.* P2. = *nec absentem.* ℜ ... 𝔊 = *nec absenti.* Rell. etiam Pinc. P3. 4. Col. ∾. G = *absuesceres.* g = *virtus tibi* et — *est* post *advocanda.* D — *tibi.* G = *cum hoste nato.*

ipsas cicatrices percussa es. XVI. Non est quod utaris excu-
satione muliebris nominis cui paene concessum est inmoderatum
in lacrimas ius, non inmensum tamen: et ideo maiores decem
mensium spatium lugentibus uiros dederunt, ut cum pertinacia
muliebris moeroris publica constitutione deciderent. non prohi-
buerunt luctus, sed finierunt. Nam et infinito dolore, cum ali-
quem ex carissimis amiseris, adfici stulta indulgentia est et nullo
2 inhumana duritia. Optimum inter pietatem et rationem tempe-
ramentum est et sentire desiderium et opprimere. Non est quod
ad quasdam feminas respicias quarum tristitiam semel sumptam
mors finiuit. nosti quasdam quae amissis filiis inposita lugubria
numquam exuerunt: a te plus exigit uita ab initio fortior. non
potest muliebris excusatio contingere ei a qua omnia muliebria
3 uitia afuerunt. Non te maximum seculi malum inpudicitia in
numerum plurium adduxit. non gemmae te, non margaritae fle-
xerunt. non tibi diuitiae uelut maximum generis humani bonum
refulserunt. non te bene in antiqua et seuera institutam domo
periculosa etiam probis peiorum detorsit imitatio. Numquam te
fecunditatis tuae, quasi exprobraret aetatem, puduit. numquam

G = *percussa est.*

Cap. XVI.

A(s∾) = *excusatio.*
muliebris nominis = BGAg. D 𝔑 ... 𝔅o = *nominis muliebris.* D = *tui est immoderatum lacrimas ius.* 𝔑 ... 𝔊 = *concessum est immo* [*imo*] *datum in lacrimas ius.* BGA = *in lacrimas eius.* (g) Pinc. v. l. Gr. ∾. g P3. 4. = *ut pertinaciam muliebris m.* probat Grut. DP2. = *et cum pertinaciam mul.* Zu ed. Par. a. 1613. = *et cum pertinacia.* 𝔑 ... 𝔅 = *publicam constitutionem desideret.* G (m∾) — *luctus, sed finierunt.* g = *Nam ex infinito.* D + *et in infinito.* G = *ex carissimis amicis affici.* B = *afficis.* B = *et in illo inhumana.* Dg P2. 𝔑 ... 𝔈1. = *et nimis inhumana.* 𝔈2. + *et nullo, nimis inhumana.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾.
2. 𝔑 ... 𝔈1. = *inter pietatem et iram temperamentum est.* 𝔈2. ... 𝔊 = *inter pietatem et luctum t. e.* 𝔑 ... 𝔅 — *semel* ante *sumptam.* 𝔑 ... 𝔈2. = *mors finit* contra mstos etiam Pinc.
muliebria vitia = BGAg. D𝔑 ... 𝔅o = *vitia muliebria.*
afuerunt. Ita scribendum videtur. BG = *affuerunt.* A = *fuerunt.* A(s m.) = *aufuerunt.* D = *auferunt.* (g) 𝔑 ... 𝔅o = *abfuerunt.*
3. G = *maxime seculi malum.* g + *tam in numerum.* D = *in numerum plurimum.* g P3. + *gemmae a te.* D = *gemmae tibi.* 𝔑 ... 𝔈1. — *non* ante *margaritae.* BGg P3. = *fluxerunt.* 𝔑 ... 𝔈1. = *fulserunt.* P4 = *circumfulserunt.* D P2. — *flexerunt.* A Col. ∾. Col. = *nil tibi divitiae.* D — *tibi* ante *divitiae.* BG P4. = *generis humani bonum refluxerunt.* g = *g. h. bonum affluxerunt.* D P2. 3. = *g. h. bonum fluxerunt.* 𝔑 ... 𝔈1. = *reflexerunt.* A Col. ∾. G = *non tam bene* B sGA P4. Col. ℭ𝔊 = *etiam probris.* 𝔑 ... 𝔅 = *peior detorsit.* G = *decorsit incitationum quam te fecunditatis.* g = *detorsit mutatio.* P3. = *imitationum quam te fec.* 𝔑 ... 𝔅 = *quantae fecunditatis tuae.* 𝔈1. — *Numquam.* 𝔈2. ... 𝔐 = *non te*

more aliarum quibus omnis commendatio ex forma petitur tu-
mescentem uterum abscondisti quasi indecens onus nec intra
uiscera tua conceptas spes liberorum elisisti. Non faciem colo- 4
ribus ac lenociniis polluisti. numquam tibi placuit uestis quae
nihil amplius nudaret, cum poneretur: unicum tibi ornamentum
pulcherrima et nulli obnoxia aetati forma, maximum decus uisa
est pudicitia. Non potes itaque ad obtinendum dolorem muliebre
nomen praetendere ex quo te uirtutes tuae seduxerunt. tantum
debes a feminarum lacrimis abesse quantum a uitiis. Ne femi-
nae quidem te sinent intabescere uolneri tuo, sed leuiori neces-
sario moerore cito defunctam iubebunt exsurgere, si modo illas
intueri uoles feminas quas conspecta uirtus inter magnos uiros
posuit. Corneliam ex duodecim liberis ad duos fortuna redege- 5
rat. Si numerare funera Corneliae uelles, amiserat decem: si
aestimare, amiserat Gracchos. Flentibus tamen circa se et fa-
tum eius exsecrantibus interdixit, *ne fortunam accusarent
quae sibi filios Gracchos dedisset.* Ex hac femina debuit nasci
qui diceret in concione: *Tu matri meae maledicas quae me
peperit?* Multo mihi uox matris uidetur animosior. Filius 6

fec. tuae. Rell. etiam Gr. ∾. G = *quibus omnibus commendatio.* Bg = *ex fortuna petitur.* B = *inceptas spes.* D = *elisistis.*

4. *coloribus ac lenociniis* = BGAg Bong. Pinc. v. l. tres Gr. Scal. D P2. ℜ... 𝔖 = *lenociniis aut coloribus.* 𝔐... 𝔅o = *lenociniis ac coloribus.* g = *palluisti.*

quae nihil amplius nudaret, cum poneretur = ci. Lips. 𝔊ro... 𝔅l. Ita scribendum propterea, quod in A saepe *o* pro *u* ponatur, etiam vidit Branca. Accedit, quod alibi A scribit *conpono*, non *compono*. BGA cod. Lips. = *quae nihil amplius nudaret componeretur.* P4. = *quae nihil aliud nudaret componeretur.* Bong. = *quae amplius nudaret quam componeret.* D P2. = *quae ad nihil aliud quam ut nudaret componetur.* ℜu... 𝔅o = *quae ad nihil aliud quam nudaret componeretur.* Col. = *quae ad nihil amplius quam ut nudaret componeretur.* g = *quae ad nihil aliud exigenda quam nuditatem tuam honestate tegeret. unicum tibi.* P3. = *quae amplius quam nuditatem tuam honeste tegeret.* ℜ... 𝔖 = *quae ad nihil* [m𝔈2. = *quicquam*] *aliud est exigenda quam ut nuda* [𝔈2. ... 𝔖 = *nudam*] *componeret.* 𝔐... 𝔏4. = *quae nihil amplius quam nudam componeret.* Col. + *pulcerrima tu et nulli.* Lips. ci. = *pulcherrimum, tua et nulli obnoxia arti.* refutatur a Gron. B = *etati forme.* BG = *Non potest itaque.* BG ℜ = *optinendum.* B (n.) + *et dolorem.* g = *tuae virtutes.* Lips. ci. = *virtutes tuae eduxerunt.* refutatur a Gron. BGA = *quantum vitiis* om. *a.* de quo vide. G = *Nec feminae quidem.* B (cr.∾) = *te desinent.* BGA = *sed levior necessario.* g = *sed levior est necessario.* D = *sed leviore.* BGD = *defunctam videbunt.* G = *voles intueri.* g = *magnas vires.*

5. ℜ ... 𝔏𝔍u = *redegit* contra mstos etiam Gr. ℜ... 𝔅 = *et factum eius.* g = *filios gratos dedisset.* G = *matri me maled.*

6. D — *mihi* post *Multo.*

vox matris videtur animosior = B

magno aestimabat Gracchorum natales, mater et funera. Rutilia Cottam filium secuta est in exilium et usque eo fuit indulgentia constricta, ut mallet exilium pati quam desiderium, nec ante in patriam quam cum filio rediit. Eumdem iam reducem et in republica florentem tam fortiter amisit quam secuta est. nec quisquam lacrimas eius post elatum filium notauit. In expulso uirtutem ostendit, in amisso prudentiam: nam et nihil illam a pietate deterruit et nihil in tristitia superuacua stultaque
7 detinuit. Cum his te numerari feminis uolo: quarum uitam semper imitata es earum in coercenda conprimendaque aegritudine optime sequeris exemplum. Scio rem non esse in nostra potestate nec ullum adfectum seruire, minime uero eum qui ex dolore nascitur. Ferox enim et aduersus omne remedium contumax est: uolumus interim illum obruere et deuorare gemitus, per ipsum tamen conpositum fictumque uoltum lacrimae profunduntur.
8 tur. Ludis interim aut gladiatoribus animum occupamus: at illum inter ipsa quibus auocatur spectacula leuis aliqua desiderii nota subruit. Ideo melius est uincere illum quam fallere. Nam qui delusus et uoluptatibus aut occupationibus abductus est re-

GAg. D 𝔑 ... 𝔅o = *videtur animosior vox matris.* A = *filios magno estimabit.* D = *f. m. extimabis.* G 𝔈1. = *Rutilia contra filium.* P2.3. Col. = *Coctam filium.* D = *cocta filium.* 𝔑 ... 𝔅 = *Costam filium.* Pinc. v. l. P4. — *Collam.* g = *secutus est.* 𝔑 ... 𝔅 = *nec autem in patriam.* B (s∾) = *iam reduce.* D P2. 𝔑 ... 𝔈2. = *reductum.* Rell. etiam Pinc. v. l. tres Gr. ∾. G — *fortiter* ante *amisit.* G = *nam quisquam lacrimas.* 𝔑 ... 𝔅 = *nec quicquam lacrimis.* g = *post ablatum filium.* g = *Impulso virtutem.* G (cr. ∾) = *virtutum.* D = *in stultitia supervacua.*

7. GDg 𝔑 ... 𝔈2. = *numerare* (g = *feris volo*). B = *earum in coherenda comprendendaque.* P2. = *Ociorem non esse in nostra p.* D = *Otio rem non esse in n. p.* B = *in vestra pot.* B (s∾) = *qui ex lore nascitur.* D = *adversus omnes remedium.*

interim illum obruere = BGAg Pinc. v. l. P3. 4. Col. D P2. 𝔑 ... 𝔅o = *eum interim obruere.* g + *et per ipsum tamen.* 𝔑 ... 𝔅 + *Sed cum lacrimae profunduntur.*

8. DP2. = *aut illum inter ipsa.* D P2. 𝔑 ... 𝔈1. = *quibus advocamur.* BGP3. = *quibus advocatur.* P4. Col. = *quibus annotatur.* 𝔈2. ... 𝔊 = *quibus avocamur.*

nota subruit = BGA(g) Gr. cod. Iur. 𝔊rc ... 𝔅o. 𝔑 ... 𝔏4. = *nota subivit* (𝔐 = *subibit*).

vincere illum = BGADg. 𝔑 ... 𝔅o = *illum vincere.*

Nam qui delusus et voluptatibus = ADg P2. 𝔑 ... 𝔅 𝔅2. probat Grut. BG = *Nam qui dilusus et voluptatibus* (in G *et* del.). A (s.m.) = *Nam qui delusus e voluptatibus.* P3. = *Nam qui dolosus et volupt.* P4. = *Nam qui delusus etiam voluptatibus.* Col. = *Nam qui delosus et vol.* 𝔈1. = *Nam qui delusus et voluptatibus et occ.* 𝔈2. = *Nam qui delusus voluptatibus et occup.* Pinc. v. l. 𝔈 ... 𝔑u 𝔅o = *Nam qui aut delusus vol. aut.*

surgit et ipsa quiete inpetum ad saeuiendum colligit: at quisquis
rationi cessit in perpetuum conponitur. Non sum itaque tibi illa 9
monstraturus quibus usos esse multos scio, ut peregrinatione te
uel longa detineas uel amoena delectes, ut rationum accipien-
darum diligentia, patrimonii administratione multum occupes
temporis, ut semper nouo te aliquo negotio inplices: omnia ista
ad exiguum momentum prosunt nec remedia doloris, sed inpe-
dimenta sunt. ego autem malo illum desinere quam dicipi. Ita-
que illo te duco quo omnibus qui fortunam fugiunt confugien-
dum est, ad liberalia studia: illa sanabunt uolnus tuum, illa
omnem tristitiam tibi euellent. His etiam si numquam adsuesses,
nunc utendum erat: sed quantum tibi patris mei antiquus rigor
permisit, omnes bonas artes non quidem conprehendisti, adtigisti
tamen. Utinam quidem uirorum optimus, pater meus, minus ma- 10
iorum consuetudini deditus uoluisset te praeceptis sapientiae eru-
diri potius quam inbui! non parandum tibi nunc contra fortunam
esset auxilium, sed proferendum. Propter istas quae literis non ad
sapientiam utuntur, sed ad luxuriam instruuntur minus te indul-
gere studiis passus est. beneficio tamen rapacis ingenii plus quam

at quisquis rationi cessit = A(g) Gr. 𝔑 . . . 𝔖 𝔖ro . . . 𝔅o. G = *aut quisquis rationi cessit in perpetuum* 𝔤p̄o. D = *at si quis rationi cessit.* B𝔐 . . . 𝔏4. = *at qui rationi cessit.*

9. *tibi illa monstraturus* = BGAD g. 𝔑 . . . 𝔏4. = *itaque monstraturus illa* om. *tibi.* Gr. (?) 𝔖ro . . . 𝔅o = *tibi monstraturus illa.*

esse multos scio = BGAg. D𝔑 . . . 𝔅o = *multos esse scio.* D P2. = *vel amoena demulces.* DP2. + *vel patrimonii.* G = *amministratione.* g = *multum occupemus temporis.* BG = *te aliquo novo negotio.* g — *autem* post *ego.* B — *malo* ante *illum desinere.* g = *Itaque illa te duce.* D — *omnibus* ante *qui fortunam.* g + *etiam confugiendum est.* D = *etiam fugiendum est.*

His etiam si numquam = BGAg. D𝔑 . . . 𝔅o = *His etsi nunquam.* A D P4. Col. 𝔑 . . . 𝔈1. = *adsuesces* (*ass.*). gP3. = *adsuesceres.* P2. = *adsuescisses.* P2. 𝔑 . . . 𝔈2. = *si quantum tibi.* Rell. etiam Pinc. tres Gr. ∾. B = *comprendisti.*

10. Lips. ci. — *pater meus.*

minus maiorum consuetudini = B GAg quaedam exx. Pinc. Gr. 𝔑 . . . 𝔅𝔐. D = *minus malorum cons.* 𝔈1. . . . 𝔅o (exc. 𝔐) = *nimis maiorum consuet.*

praeceptis sapientiae = BGA. g = *praeceptis sapientium.* D 𝔑 . . . 𝔅o = *sapientum praeceptis.* g = *erudiri plus.* 𝔑 . . . 𝔅 = *potius quam inhiberi.* g — *nunc* post *tibi.* B Gg = *esset auxilium contra fortunam.* D = *auxilium sed ferrendum.*

sed ad luxuriam instruuntur = Ag P3. Col. Pinc. ci. 𝔖ro . . . 𝔅o. BGD pars codd. Pinc. P2. 4. = *sed ad luxuriam construuntur.* Pars codd. Pinc. = *sed ad luxuriam obstruuntur.* 𝔑 . . . 𝔖 = *sed ad luxuriam construunt.* Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔏4. = *sed ad luxuriam instituuntur.*

minus te indulgere studiis passus est = Ag. BG 𝔑 . . . 𝔅 = *minus enim indulgere studiis passus est.* D = *minus est indulgere studiis passus est.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *minus est in-*

pro tempore hausisti: iacta sunt disciplinarum omnium funda-
11 menta. Nunc ad illas reuertere: tutam te praestabunt. illae consolabuntur, illae delectabunt, illae si bona fide in animum tuum intrauerint, numquam amplius intrabit dolor, numquam sollicitudo, numquam adflictionis inritae superuacua uexatio. nulli horum patebit pectus tuum: nam ceteris uitiis iampridem clusum est. Haec quidem certissima praesidia sunt et quae sola te fortunae eripere possint: sed quia, dum in illum portum quem tibi studia promittunt perueneris, adminiculis quibus innitaris
12 opus est, uolo interim solatia tibi tua ostendere. Respice fratres meos quibus saluis fas tibi non est accusare fortunam: in utroque habes quod te diuersa uirtute delectet. alter honores industria consecutus est, alter sapienter contempsit. Adquiesce alterius filii dignitate, alterius quiete, utriusque pietate. noui fratrum meorum intimos adfectus: alter in hoc dignitatem excolit, ut tibi ornamento sit, alter in hoc se ad tranquillam quie-
13 tamque uitam recepit, ut tibi uacet. Bene liberos tuos et in auxilium et in oblectamentum fortuna disposuit: potes alterius dignitate defendi, alterius otio frui. Certabunt in te officiis et unius desiderium duorum pietate supplebitur. Audacter possum promittere, nihil tibi deerit praeter numerum. Ab his ad nepotes quoque respice: Marcum blandissimum puerum ad cuius conspectum nulla potest durare tristitia. nihil tam magnum, ni-

dulgere studiis passus. P2. = *pro tempore a u x i sti.* P3. = *iacta s u p e r disciplinarum.* 𝔗 . . . 𝔈2. — *sunt* post *iacta.*

11. g = *Nunc ad ill a reverlere.* 𝔑 . . . 𝔈2. = *ad illas revert a m u r* contra mstos etiam Pinc. Gr. D = *tutam e s s e praestabunt.*

i n animum = BGAg. D𝔑 . . . 𝔅o — *in.*

intraver i nt = BGADg 𝔑 . . . 𝔐 𝔍u ed. Par. a. 1613. 𝔏 . . . 𝔅o = *intraver u n t.* 𝔑 . . . 𝔈2. + *e t nulli horum patebit* contra mstos etiam Pinc. Gr. D = *iam pridem c l a u sum est.* g = *iam pridem p r a e clusum est.* 𝔈1. 2. = *sed quia n o n d um in illum portum* contra mstos etiam Pinc. Gr.

quem t i b i studia = BGADg 𝔑 . . . 𝔅. 𝔈1. . . . 𝔅o — *tibi.* Dg = *perven i s.* G = *a d a miniculis.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *quibus i m i taris opus est.* D = *quibus i m i t t aris opus est.* D 𝔑 . . . 𝔊 + *e t interim solatia.*

tibi tua = A. BGD (g) 𝔑 . . . 𝔅o = *tua tibi.*

12. A = *fratres u t e o s.* D + *et utriusque.* 𝔑 . . . 𝔅 + *utriusque q u o q u e pietate.* g = *utriusque p r o p r i etate.* D = *N o n fratrum meorum intim e s.* B = *fratrum e o r u m.* g = *dignitatem c o l i t.* D — *alter in hoc . . . ornamento sit.*

13. g — in ante *oblectamentum.* D 𝔑 . . . 𝔊 = *poter i s alterius.* G = *potes t alterius.* D duo Gr. 𝔑 . . . 𝔈2. = *Certabunt v i t a e* [*v i t e*] *officiis.* Rell. etiam Pinc. duo Gr. ∾. D — *numerum.* G = *Ab his s i t nepotes.* D = *ab his. A t nepotes.* 𝔑 . . . 𝔅 — *ad* ante *nepotes.* 𝔈1. = *a c nepotes.* DP3. = *blandissimum puer o r um.* non displicet Grutero. 𝔑 . . . 𝔅 — *puerum.*

hil tam recens in cuiusquam pectore fuerit quod non circumfusus ille permulceat. Cuius non lacrimas illius hilaritas supprimat? 14
cuius non contractum sollicitudine animum illius argutiae soluant? quem non in iocos euocabit illa lasciuia? quem non in se conuertet et abducet infixum cogitationibus illa neminem satiatura garrulitas? Deos oro, contingat hunc habere nobis superstitem. In me omnis fatorum crudelitas lassata consistat: quicquid matri dolendum fuit in me transierit, quicquid auiae in me. Floreat reli- 15
qua in suo statu turba: nihil de orbitate, nihil de condicione mea querar. fuerim tantum nihil amplius doliturae domus piamentum. Tene in gremio tuo cito tibi daturam pronepotes Nouatillam: quam sic in me transtuleram, sic mihi adscripseram, ut posset uideri, quod me amisit, quamuis saluo patre pupilla. hanc et pro me dilige. Abstulit illi nuper fortuna matrem: tua potest efficere pietas, ut perdidisse se matrem doleat tantum, non et sentiat. Nunc mores eius conpone, nunc formam: al- 16
tius praecepta descendunt quae teneris inprimuntur aetatibus. Tuis adsuescat sermonibus. ad tuum fingatur arbitrium: multum illi dabis, etiam si nihil dederis praeter exemplum. Hoc tibi tam sollemne officium pro remedio erit: non potest enim ani-

14. D + *et cuius non lacrimas.* B G (cr. ∾) = *sollicitudinem animum.* D + *arguliae non solvant.* G (m∾) — *quem non . . . lascivia.*

in iocos evocabit = A (s.m.) A (p.m.) = *in ioco se vocabit.* B = *in locos vacabil.* GD (g) ℜ . . . 𝔅o = *in iocos vocabit.* D = *illo lascivia.* P4. = *illi lascivia.* Grut. ci. = *hilara lascivia.* ipse tamen non vult recipi. ℜ . . . 𝔅 = *quae dum in se convertet.* B = *in se converteret.* D = *illa neminem Gayi et utilitas.* Gg ℜ . . . 𝔈1. = *laxata consistat.* Dg P3. ℜ . . . 𝔈2. = *dolendum fuerit.* Rell. etiam Pinc. P2. 4. Col. ∾.

quicquid aviae in me = A Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔅o. D P2. Col. ℜ . . . 𝔈2. haec omittunt. BG P3. 4. — *aviae.* g Pinc. v. l. = *quicquid a me in me.*

15. D — *mea* post *condicione.* g = *de conditione mea quaerat.* D = *nihil amplius delicture.* g = *deliturae.* A — *tuo* post *gremio.* g = *in gremio tuo ibi datura.* G = *pronepos novatulam.* ℜ . . . 𝔅 = *pronepotes novaculam.*

ut posset videri = BGAg P3. 4. Col. 𝔈1. . . . 𝔖 (A prius fortasse *posses*). D + *ut igitur posset.* P2. + *ut sibi posset.* 𝔗𝔅 = *ut possim videri.* ℜ𝔐 . . . 𝔅o = *ut possit videri.* G = *salvo tempore.* GAD = *pupilã hanc.* Gr = *pupillam.* B = *fortuna in patrem.* ℜ . . . 𝔅 + *fortuna matrem suam.* G (m∾) — *tua potest . . . matrem.* mG = *deficere pietas.* D — *se* post *perdidisse.* Dg P2. 3. — *et* aute *sentiat.*

16. g = *Nunc mores compone, nunc fortunam.* A = *nunc forma.* ℜ . . . 𝔈1. = *Ab his praecepta descendunt.* D = *suis assuescat.* Dℜ . . . 𝔖 = *ad tuum formetur.* A (s∾) = *figatur.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. GDg P2. 4. ℜ . . . 𝔈2. = *multum sibi dabis.* Rell. etiam Pinc. P3. Col. ∾. g = *etiam nihil deseris si praeter.*

Hoc tibi tam sollemne = Ag P3.

mum pie dolentem a sollicitudine auertere nisi aut ratio aut ho-
17 nesta occupatio. Numerarem inter magna solatia patrem quoque tuum, nisi abesset. nunc tamen ex adfectu tuo quid illius intersit cogita: intelleges quanto iustius sit te illi seruari quam mihi inpendi. quotiens te inmodica uis doloris inuaserit et sequi se iubebit patrem cogita. cui tu quidem tot nepotes pronepotesque dando effecisti ne unica esses: consummatio tamen aetatis actae feliciter in te uertitur. Illo uiuo nefas est te, quod uixeris, queri. XVII. Maximum adhuc solatium tuum tacueram, sororem tuam, illud fidelissimum tibi pectus in quod omnes curae tuae pro indiuiso transferuntur, illum animum omnibus nobis maternum. Cum hac tu lacrimas tuas miscuisti, in huius primum respirasti sinu. Illa quidem adfectus tuos semper sequitur. in mea tamen persona, non tantum pro te dolet. Illius manibus in urbem perlatus sum. illius pio maternoque nutricio per longum tempus aeger conualui. illa pro quaestura mea gratiam suam extendit et quae ne sermonis quidem aut clarae salu-

Col. cod. Iur. BGD = Hoc tibi iam sollemne. P2. 4. 𝔑 . . . 𝔅o = Hoc iam tibi soll.

non potest enim = BGAg Gr. Pinc. v. l. — potest. D 𝔑 . . . 𝔅o — enim. G = asinum pie dolentem. P2. = a sollicitudine advertere. Pinc. v. l. = avertit. BGDg Pinc. v. l. Pall. Scal. Germ. 𝔑 . . . 𝔅 = nisi aut oratio. ACol. ∾. gP3. = aut manifesta occupatio.

17. Col. = Numerare. 𝔑 . . . 𝔊 = Numerares. Mss. etiam Pinc. Pall. ∾. G = quoque patrem. BG = quis illius intersit. A = quis illius in te sit. g = intellige. GD P4. = et sequi te videbit. Bg P2. 3. 𝔈1. . . . 𝔊 = et sequi te iubebit. Col. = et sequi se videbit. 𝔑 . . . 𝔅 = et sequi te videbis. A ∾. GD P2. 4. 𝔑 . . . 𝔈2. — cui ante tu quidem. 𝔑 . . . 𝔈2. = Tu tot quidem. g = conversatio tamen aetatis [𝔑 . . . 𝔅 =] a te feliciter G = aetatis ad te feliciter. g = Illo uno [= GD Pall 𝔑 . . . 𝔈1.] nefas est quod Col. = Illo vino. G = nefas est te sp iusseris queri.

Cap. XVII.

D = Maximum ad hoc.

fidelissimum tibi pectus = A. G D = illud felicissimum pectus. B G(s.m.) (g) 𝔑 . . . 𝔅o = fidelissimum pectus tibi. B = pectus tibi inquit. Dg = pectus tibi in quo. BG = omnis curae. G = illud animum nobis omnibus. g = cum actu [= BG] lacrimas miscuisti.

in huius primum respirasti sinu = A𝔐 . . . 𝔅1. BG P3. 4. = in huius primum respirasti. in illa q. Col. — sinu. g = in huiusmodi primum respirasti. In illa q. DP2. = in huiusmodi primum respirasti. Illa q. Scal. = in his primum respirasti. 𝔑 . . . 𝔊 𝔑u . . . 𝔅o = in hac primum respirasti. Lips. ci. = in huius primum ore spirasti. G(cr. ∾) = effectus tuos. g = affectus semper sequi om. tuos. 𝔑 . . . 𝔈2. — semper ante sequitur contra mstos etiam Pinc. Gr. Pinc. v. l. 𝔑 . . . 𝔚 — tantum ante pro te dolet. D P2. 4. = non tamen pro te dolet. G(m∾) = in matrem perlatus sum. Dg P2. 3. 𝔑 . . . 𝔈2. = prolatus sum. B = illi pio maternoque. D = materno om. que. D = pro sequestura meam gratiam extendit. 𝔑 . . . 𝔅 = pro quaestura mea gloriam extendit et gratiam et quae nunc sermonis q. D = nec sermonis q. B = ne sermones qui-

tationis sustinuit audaciam pro me uicit indulgentia uerecundiam.
Nihil illi seductum uitae genus, nihil modestia in tanta femi- 2
narum petulantia rustica, nihil quies, nihil secreti et ad otium
repositi mores obstiterunt, quo minus pro me etiam ambitiosa
fieret. Hoc est, mater carissima, solatium quo reficiaris: illi
te quantum potes iunge, illius artissimis amplexibus adliga.
Solent moerentes ea quae maxime diligunt fugere et libertatem
dolori suo quaerere: tu ad illam te et quicquid cogitaueris con-
fer. siue seruare istum habitum uoles siue deponere, apud illam
inuenies uel finem doloris tui uel comitem. Sed si prudentiam 3
perfectissimae feminae noui, non patietur te nihil profuturo
moerore consumi et exemplum tibi suum cuius ego etiam specta-
tor fui narrabit. Carissimum uirum amiserat, auunculum no-
strum, cui uirgo nupserat, in ipsa quidem nauigatione: tulit
tamen eodem tempore et luctum et metum euictisque tempesta-
tibus corpus eius naufraga euexit. O quam multarum egregia
opera in obscuro iacent! Si huic illa simplex admirandis uir-
tutibus contigisset antiquitas: quanto ingeniorum certamine ce-

dem. g = *ut clare salut.* ℜ . . . 𝔈2. = *datae salutationis* contra mstos etiam Pinc. Gr.

2. D = *Nihil illius seductum.* g + *ut in tanta.* G(n.) P3. 4. Col. ℜ . . . 𝔊 + *et in tanta.* DP2. + *etiam in tanta.* g = *petulantia feminarum.* D — *rustica.* G (cr. ∾) = *et in otium repositi.* g = *quominus ambitiosa pro me fieret.*

Hoc est, mater carissima = BA. D = *Hoc etiam mater carissima.* g = *Haec est enim mater car.* Gℜ . . . 𝔚o = *Haec est, mater car.*

illi te quantum potes = A. BGD ℜ . . . 𝔚o = *illi quantum potes te.* g = *isti quantum potes te.* BGD P2. 4. Germ. ℜ . . . 𝔚 = *alligata.* Ag P3. Col. ∾. G = *causa quae maxime.* G = *te libertatem.* BGAg P3. 4. Col. — *et* ante *quicquid cogitaveris.* g = *aufer.*

istum habitum = BGAg. D — *istum.* ℜ . . . 𝔈2. = *habitum illum.* P3. 4. Col. 𝔊 . . . 𝔚o = *habitum istum.* Pinc. scribit tantum legendum *istum* ex v. l., non *illum.*

doloris tui = BGAg. D ℜ . . . 𝔚o = *dolori tuo.*

3. D = *profectissime femine.* G = *te inde profuturo.* g + *exemplum tibi suum maiorem.* G = *cuius ego etiam suspitator fui.* 𝔐 — *etiam* aute *spectator.* D P2. ℜ . . . 𝔈2. = *Primum virum amiserat.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. ℨu ed. Par. 1613. = *cui viro nupserat.* B = *cui virgo vixerat.*

in ipsa quidem navigatione = B GAD(s.m.) g P3. 4. Col. ℜ . . . 𝔈2. D = *in ipsa navigatione quidem.* P2. + *et in ipsa quidem nav.* Pinc. v. l. 𝔊 . . . 𝔚o — *quidem.* B = *vilitatum et de tempore et luctum et metum cunctisque tempestatibus.* g = *naufragia evexit.* G = *navigia evexit.* g = *O quam multorum.* BG = *Sed huic illa simplex.* P4. + *Scilicet si huic vel illa simplex.* D = *Sed si adhuc illa simplex.* P2. ℜ . . . 𝔈2. + *Sed si huic illa simplex.* gℜ . . . 𝔈2. = *adnumerandis virtutibus.* Pinc. ci. = *ad memorandas virtutes.* B = *quanta ingeniorum.*

lebraretur uxor quae oblita inbecillitatis, oblita metuendi etiam
firmissimis maris caput suum periculis pro sepultura obiecit et,
4 dum cogitat de uiri funere, nihil de suo timuit? Nobilitatur
carminibus omnium quae se pro coniuge uicariam dedit: hoc
amplius est discrimine uitae sepulcrum uiro quaerere. maior
est amor qui pari periculo minus redimit. Post hoc nemo mi-
ratur, quod per sedecim annos quibus Aegyptum maritus eius
obtinuit numquam in publico conspecta est, neminem prouin-
cialem domum suam admisit, nihil a uiro petiit, nihil a se peti
5 passa est. Itaque loquax et in contumelias praefectorum inge-
niosa prouincia in qua etiam qui uitauerunt culpam non effuge-
runt infamiam uelut unicum sanctitatis exemplum suspexit et,
quod illi difficillimum est cui etiam periculosi sales placent,
omnem uerborum licentiam continuit et hodie similem illi, quam-
6 uis numquam speret, semper optat. Multum erat, si per sede-
cim annos illam prouincia probasset: plus est, quod ignorauit.
Haec non ideo refero, ut laudes eius exsequar quas circumscri-
bere est tam parce transcurrere: sed ut intellegas magni animi

g — *oblita inbecillitatis.* 𝔑 . . . 𝔈2. = *e t i a m imbecillitatis* contra mstos etiam Pinc. Gr.

metuendi etiam firmissimis = A. G = *e s t metuendi firmissimis.* D = *etiam metuend i s firmissim i.* Bg 𝔑... 𝔅 = *etiam metuendi firmissimis.* 𝔈1. . . . 𝔅o = *etiam firmissimis metuendi.* G(cr. ∾) = *caput s i t u m periculis.*

4. G (cr. ∾) P4. = *Nobilit a t e m carminibus.* P3. 𝔑 . . . 𝔅 = *Nobili- t a r e tur.* 𝔑 . . . 𝔈2. = *carminibus h o m i n u m.* DP2. — *omnium.* Rell. etiam Pinc. Gr. ∾. G𝔑 ... 𝔅 = *dis- crimen vitae.* G = *sepulcrum v i t e quaerere.* B = *sepulcrum i u r e quae- rere.* GDg Pall. 𝔑 . . . 𝔈2. = *minus red e mit.* Rell. etiam Pinc. Col. ∾. g — *hoc* ante *nemo.* G (m∾) — *mi- ratur.* BG = *per se x decim annos.*

Aegyptum maritus eius = BGAg. D = *egip t u s marit u m eius.* 𝔑 . . . 𝔅o = *maritus eius Aegyptum.* BG𝔑 = *o p t inuit.* B = *conspecta c r i m i- nem provincialem.* BGDg 𝔑 . . . 𝔊 + *i n domum suam.* G = *nihil a u r o* [= ex. schol. Salm. P4.] *pet i t.* Pinc. ci. = *nihil a b u l l o petiit.* B = *ni- hil a viro pet i t.*

5. *loquax et in contumelias praefe- ctorum ingeniosa* = g. B = *loquax et in contumel i o s as praefectorum in- geniosa.* A = *loquax et in contume- l i o s as p r o fectorum ingeniosa.* G = *loqu a c et in contumel i o s as p r o fe- ctorum* [s. m. *p e r fectorum*] *provincia.* D = *loqu a r e t i a m ingeniosa in con- tumelias prefectorum.* 𝔑 . . . 𝔅o = *loquax et ingeniosa in contumelias prae- fectorum* (𝔑 . . . 𝔅 = *p e r fectorum*). g = *non a f f ugerunt.* G = *verborum l e t i t iam continuit.* g = *simil e s illi.* P3. = *simil e s s i b i.* BGD P2. 4. 𝔑 . . . 𝔈2. = *similem s i b i.* A ex. Fac. et Prim. Col. ∾. G = *nunquam spe- ret, semper o p o r t e t.*

6. g = *si per s e x e t p e r d e c e m annos.* 𝔑 . . . 𝔈1. (m𝔈1. ∾) = *per sedecim d i e s.* BGD 𝔑 . . . 𝔈1. = *il- lam provinc i a m.* Dg 𝔑 . . . 𝔊 = *H o c non ideo.* Rell. etiam Bong. ∾.

laudes eius = BGADg. 𝔑 . . . 𝔅o = *eius laudes.* BD P2. 4. 𝔑 . . . 𝔊 = *quas circumscribere p o t i u s est q u a m p a r t e m* [P4. = *par t e*] *transcurrere.* G = *quas circumc u r r e r e* [m∾] *p o- t i u s est q u a m par t e transcurrere.* g P3. = *quas circumscribere p o t i u s*

esse feminam quam non ambitio, non auaritia, comites omnis
potentiae et pestes, uicerunt, non metus mortis eam exarmata
naui naufragium suum spectantem deterruit, quo minus exanimi
uiro haerens non quaereret quemadmodum inde exiret, sed
quemadmodum efferret. Huic parem uirtutem exhibeas oportet 7
et animum a luctu recipias et id agas, ne quis te putet partus
tui poenitere. Ceterum quia necesse est, cum omnia feceris,
cogitationes tamen tuas subinde ad me recurrere nec quemquam
nunc ex liberis tuis frequentius tibi obuersari, non quia illi mi-
nus cari sint, sed quia naturale est manum saepius ad id referre
quod doleat, qualem me cogites accipe, laetum et alacrem uel-
ut optimis rebus: sunt enim optimae, quoniam animus omnis
occupationis expers operibus suis uacat et modo se leuioribus
studiis oblectat, modo ad considerandam suam uniuersique na-
turam ueri auidus insurgit. Terras primum situmque earum 8
quaerit. deinde condicionem circumfusi maris cursusque eius
alternos et recursus. tunc quicquid inter coelum terrasque ple-

est quam parce transcurrere. A ex. Fac. et Prim. Col. ∾ (Col. = *parte*). g = *animi magni.* B = *et peniles vicerunt.* 𝔑 . . . 𝔈1. = *et pestis.* 𝔈2. — *et* ante *pestes* contra mstos etiam Pinc. Gr. BG = *exarmata nave.* 𝔑 = *exanimi viro hec haberes.* 𝔗𝔅 = *exanimi viro haec haberet.* 𝔈1. = *exanimi viro honores.*

non quaereret = BGADg Gr. 𝔑 . . . 𝔈2. 𝔅2. Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔑u 𝔅o = = *quaereret non.* A (m∾) — *inde exiret, sed quemadmodum.* g = *effe-ret.*

7. D = *Ceterumque necesse est.* g = *tuas cogitationes tamen.* D = *ne quemquam.* B = *nec quem tuam nunc.* BDg Gr. 𝔑 . . . 𝔊 = *frequentius tibi observari.* B = *vero quia illi mitiocati sint.* 𝔑 . . . 𝔅 + *illi mihi minus cari sint.* G = *minus illi carius sint.* A = *cari sunt.* B = *naturali est.* G quaedam exx. Pinc. P3. = *manus saepius ad* [G *ad* habet a s.m.] *id recurrere* (G s.m. ∾). BG P4. = *manum saepius ad id recurrere.* P2. 𝔑 . . . 𝔈2. = *manus saepius ad id decurrere.* 𝔈𝔊 = *manum saepius ad id decurrere.* D = *ma-ius saepius ad id referre.* Col. = *magnum saepius ad id referre.* A Bong. ex. Fac. et Prim. ∾. g = *quod dolet.* D + *qualem autem me cogites.* g = *me cogitas.* G = *accipere.* B = *Laetum et a secreta.* m𝔈1. = *velut optimis moribus.*

sunt enim optimae = Bong. BG Ag = *sunt enim optima.* D𝔑 . . . 𝔈1. = *sunt autem optima.* 𝔈2. . . . 𝔅o = *sunt autem optimae.*

quoniam animus = BGAD 𝔑 . . . 𝔈1. (g) 𝔈2. . . . 𝔅o = *cum animus.*

omnis occupationis expers = B Ag. GD𝔑 . . . 𝔅o = *omnis cogitationis expers.* Goerenz. (l. l.) ci. = *omnis agitationis expers.* 𝔑 . . . 𝔅 = *vacet.*

oblectat = A(g) 𝔑 . . . 𝔅o. BG D = *obiectat.* B = *ad considerandum.* 𝔑 . . . 𝔈2. = *sui universique naturam.* P4. = *suam et uniuscuiusque naturam.* D + *universique viri naturam.* Rell. etiam Pinc. P2. 3. Col. ∾. g = *mihi avidns insurgit.*

8. A(cr. ∾) = *situmque carum.* B = *quaerat.* G = *conditione circumfusi cursusque.* g = *tunc quidem*

num formidinis interiacet perspicit et hoc tonitribus, fulminibus, uentorum flatibus ac nimborum niuisque et grandinis iactu tumultuosum spatium. tum peragratis humilioribus ad summa prorumpit et pulcherrimo diuinorum spectaculo fruitur, aeternitatis suae memor in omne quod fuit futurumque est uadit omnibus seculis.

inter. A = *perspicit et oc tonetribus fulminibus.* B = *perspicit et o-ctone tribus* [= P3. ℜ ... 𝔊1.] *salminibus.* G = *perspicit et octo ne tribus fulminibus.* DP2. = *perspicit et occasionem praebet fulminibus.* g = *perspicit et quod occasionem praebet fluminibus.* P4. = *et occurrentibus fulminibus.* Col. = *et octone ictibus fulminibus.* D + *uentorumque.* G = *et nimborum.* D = *ac membrorum.* B = *ac verborum.* B = *iactū* [= G] *tumultuosis spatium.* D P2. = *iactum et tumultuosum.* P3. 4. = *iactum.* g = *niuibus et grandinibus iactum tumultuosum.* ℜ ... 𝔅 = *iacent tumultuosum.* 𝔊1. = *iacet tum.* A Col. ∾. ℜ ... 𝔊2. = *tunc peragratis.* Bg = *peragritis.* BG = *perrumpit.* ℜ ... 𝔅 = *prorupit.*

aeternitatis suae = BGADg Gr. ℜ ... 𝔊2. Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔅o + *aeternitatisque suae.* D P2. = *memoriam omne* (P2. + *omne id quod*). A(cr. ∾) = *memor in omnem.* G = *futurum* om. *que est.*

vadit omnibus seculis = BGAg P3. 4. 𝔊1. Col. = *omnibus vadit seculis.* D P2. ℜ ... 𝔅 = *evadit omnibus seculis.* 𝔊2. = *omnibus evadit seculis.* Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔅o = *omnibus seculis vadit.* B = *Explicit epistola Senece ad helbiam matrem de consolatione.* G = *Explicit liber annei lucii Senece ad helbiam matrem de consolatione. Seneca completum perfectissime. deo gratias.* A nihil subscribit. D = *Lucii anei senece cordubensis de consolatione ad elbiam liber explicit.* g = *Explicit liber Senecae de consolatione ad Helbiam matrem suam.* ℜ𝔗 = *Amen. Explicit liber Senecae ad Albinam de consolatione.* 𝔅 = *Explicit liber Senecae ad Albinam de consolatione.* 𝔊1. 2. 𝔊 = *Libri Senecae ad Albinam de consolatione finis.* 𝔊 = *Libri ad Albinam de consolatione finis.*

L. ANNAEI SENECAE

AD LUCILIUM

NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBRI VII.

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM
LIBER I.

PROLOGUS.

Quantum inter philosophiam interest, Lucili uirorum opti-
me, et ceteras artes tantum interesse existimo in ipsa philoso-
phia inter illam partem quae ad homines et hanc quae ad deos
pertinet. Altior est haec et animosior: multum permisit sibi.
non fuit oculis contenta. maius esse quiddam suspicata est ac
pulchrius quod extra conspectum natura posuisset. Denique
tantum inter duas interest quantum inter deum et hominem.
Altera docet quid in terris agendum sit, altera quid agatur in
coelo. Altera errores nostros discutit et lumen admouet quo 2
discernantur ambigua uitae: altera multo hanc supra caliginem
in qua uolutamur excedit et e tenebris ereptos perducit illo unde

B = *Prologus Annei Senecae Cordubensis in librum de naturalibus quaestionibus ad Lucilium.* Ee = *Lucii Annei Senece Cordubensis Patrui Lucani Poete Primus Liber Naturalium Questionum ad Lucilium Iuniorem Incipit.* G = *Incipit liber primus ad lucilium. lucii. annei. Senece. de quaestionibus naturalibus. de ignibus celestibus. et hiis que fiunt circa stellas.* 𝔅 = *Lucii Annei Senecae Liber Primus De Naturalibus Questionibus Ad Lucilium Incipit Foeliciter.* 𝔈1.... 𝔎 = *Lucii Annaei* [*Annei*] *Senecae Ad Lucilium Naturalium Quaestionum Liber Primus* [I.].

Prologus. Ita scripsi ex B. 𝔈2. ... 𝔎 = *Praefatio.* EG 𝔅𝔈1. — *Prologus.* Ee = *inter ipsam partem quae ad h.* G + *et ad hanc quae.* B = *et illam quae.* *ad deos pertinet* = BEe P3. Fr Col. Scal. G P4. Col. Anic. = *ad deum spectat.* 𝔅 ... 𝔎 = *ad deos spectat.* FrCol. + *multum permisit sibi ipsi.* BG = *et pulcrius.* B Ee — *tantum* post *Denique.*

2. *altera multo hanc supra caliginem in qua volutamur excedit* = Memm. 𝔏 ... 𝔚1. 2. B = *ambigua vitae in qua volutamur caliginem excedit* rell. om. G = *ambigua vitae caliginem in qua volutamur excedit.* Ee Erf. = *altera multo* [eErf. = *multum*] *supra hanc in qua volutamur caliginem excedit.* Bong. Pinc. v. l. P4. Col. = *altera caliginem in qua volutamur* [Col. = *voluptamur*] *excedit.* Bong. P3. FrCol. 𝔅 ... 𝔈2. ℜu𝔎 = *altera multo supra* [FrCol. = *super*] *hanc caliginem in qua volutamur excedit.* 𝔈 ... 𝔐 = *altera multo hanc caliginem in*

lucet. Equidem tunc naturae rerum gratias ago, cum illam non ab hac parte uideo quae publica est, sed cum secretiora eius intraui, cum disco quae uniuersi materia sit, quis auctor aut custos, quid sit deus, totus in se intendat an ad nos aliquando respiciat, faciat cotidie aliquid an semel fecerit, pars mundi sit an mundus, liceat illi hodieque decernere et ex lege fatorum aliquid derogare an maiestatis diminutio sit et confessio erroris
3 mutanda fecisse. Necesse est enim ei eadem placere cui nisi optima placere non possunt. nec ob hoc minus liber et potens est: ipse enim est necessitas sua. Nisi ad haec admitterer, non fuerat nasci. Quid enim erat cur in numero uiuentium me positum esse gauderem? An ut cibos et potiones percolarem? ut hoc corpus causarium ac fluidum periturumque, nisi subinde impleatur, farcirem et uiuerem aegri minister? ut mortem timerem cui uni omnes nascimur? Detrahe hoc inaestimabile bo-
4 num, non est uita tanti, ut sudem, ut aestuem. O quam contempta res est homo, nisi supra humana surrexerit! Quamdiu cum adfectibus conluctamur, quid magnifici facimus? etiam si superiores sumus, portenta uincimus. Quid est cur suspicia-

qua volutamur excedit. EP3. 𝔈2. ... 𝔊 = *et e tenebris e r u t o s.* e = *et e x tenebris* [Erf. =] *e r u t o s.* 𝔅 = *et tenebris ereptos.* FrCol. = *et e tenebris e x c e p t o s.* Rell. etiam Bong. P4. Col. 𝔈1. m𝔈2. ∾.

perducit illo = BEe. G𝔈1. . . . 𝔎 = *illo perducit.* 𝔅 = *illo p e r d u x i t.* Anic. Scal. = *unde p e r lucet.* GP3. 4. Col. 𝔅𝔈1. = *E t quidem.* BE FrCol. ∾. EeG = *rerum naturae.* EG(s m.) ci. Grut. = *q u a publica est.* 𝔅𝔈1. — *sed* ante *cum secretiora.* Memm. = *sed c o n s e cretiora.* 𝔐 = *sed i n secretiora.* Mss. etiam Gr. ∾. P3. 4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 + *quis auctor s i t aut custos.* Mss. etiam FrCol. ∾. Bong. ci. = *e t auctor.* E + *an ad e t nos aliquando.* e = *an e t nos aliquando.* G (cr. ∾) = *a u t semel fecerit.* G (s∾) 𝔅 = *hodie decernere* om. *que.* E(cr. ∾) e(cr. ∾) = *hodieque d i s cernere.*

d i minutio sit = BGEe 𝔅 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔎 = *d e minutio sit.*

3. BGCol. — *enim* post *Necesse est.* Ee FrCol. — *enim ei.* P4. — *ei.* probat Grut. P3. + *Necesse est enim v e l ei.* 𝔅 — *est* post *Necesse.* B = *minus est liber et potens.* Ee = *minus liber est et potens.* Ee = *ipse est enim.* 𝔅𝔈1. = *Nisi ad h o c admitterer.*

non fuerat nasci = BEG Pinc. v. l. Gr. Brit. 𝔊ro 𝔑u . . . 𝔎. cf. Gron. Obss. IV, 8. p. 602. ed. Pl. 𝔅 . . . 𝔏4. 𝔙1. + *non fuerat o p e r a e p r e t i u m nasci.* 𝔈1. + *cur n o n in numero.* B Ee Erf. G FrCol. Nicot. = *corpus ca s u a rium.* P3. 4. Col. 𝔅 . . . 𝔐 = *corpus c a s u r u m.* Bong. ex Cui. Memm. ∾. G = *periturum* om. *que.* Ee = *impl e t u r.*

f a r cirem = BEG Gr. 𝔈2. . . . 𝔙1. 2. Bong. 𝔅𝔈1. m𝔈2. 𝔑u 𝔎 = *s a r cirem.* G(cr. ∾) Col. 𝔅 = *aeg e r minister.* P4. = *aegri minist r i.*

cui u n i omnes nascimur = B Bong. P3. FrCol. 𝔅 . . . 𝔈2. Ee — *omnes.* G Pinc. v. l. P4. Col. 𝔈 . . . 𝔎 — *uni.*

4. Ee = *O quam res est contempta.* G = *conte n ta.*

surrexerit = BEG Bong. Pinc. v. l. Gr. Anic. Scal. 𝔊ro . . . 𝔎. 𝔅 = *surre x i t.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *s e e rexerit.* Ee = *e t s i superiores sumus.* P3. — *etiam si . . . vincimus.* B = *por-*

mus nosmetipsos, quia dissimiles deterrimis sumus? non uideo
quare sibi placeat qui robustior est in ualitudinario. Multum
interest inter uires et bonam ualitudinem. Effugisti uitia animi,
non est tibi frons ficta nec in alienam uoluntatem sermo con-
positus nec cor inuolutum nec auaritia quae quicquid omnibus
abstulit sibi ipsà negat nec luxuria pecuniam turpiter perdens
quam turpius reparet nec ambitio quae te ad dignitatem nisi per
indigna non ducet: nihil adhuc consecutus es, multa effugisti, 5
te nondum. uirtus enim ista quam adfectamus magnifica est,
non quia per se beatum est malo caruisse, sed quia animum
laxat ac praeparat ad cognitionem coelestium dignumque efficit
qui in consortium deorum ueniat. Tunc consummatum habet
plenumque bonum sortis humanae, cum calcato omni malo petit
altum et in interiorem naturae sinum uenit. Tunc iuuat inter
ipsa sidera uagantem diuitum pauimenta ridere et totam cum
auro suo terram, non illo tantum dico quod egessit et signan-
dum monetae dedit, sed et illo quod in occulto seruat postero-
rum auaritiae. Nec potest ante contemnere porticus et lacuna- 6

tenta superamus. Col. = *portenta vicimus.* B = *quod suspicimus nosmet ipsos.* G(s∾) Scal. 𝔅 = *dissimiles teterrimis.* G(s∾) = *sibi placet.* 𝔅 + *sibi valitudinario placeat.*

in valitudinario = BG Bong. omnis Pinc. v. l. P4. Col. Memm. Nicot. 𝔅 𝔊ro ... 𝔚2. Ee Erf. 𝔈2. ... 𝔐𝔎 — *in.* P3. FrCol. 𝔏 ... 𝔏4. 𝔚1. = *invalitudinario.* E = *non est* [s tibi] *frons victa.* e = *frons victa.* P3. 𝔈1. = *nec in alienam voluptatem.* Mss. etiam tres Gr. ∾. 𝔈1. — *nec* ante *avaritia.* Ee = *quae omnibus quicquid.*

sibi ipsa negat = G 𝔊ro ... 𝔚1. 2. Brit. = *sibi ipse* [?] *negat.* Ee = *sibi ipsi neget.* B Erf. 𝔅 ... 𝔏4. 𝔑u 𝔎 = *sibi ipsi negat.*

turpiter perdens = Ee Erf. P3. FrCol. Nicot. B Memm. = *turpiter ardens.* mB = *turpiter respargens.* G P4. 𝔅 ... 𝔎 = *turpiter amittens.* Col. = *turpiter amittes.* BE = *non ambitio.* recte fortasse.

5. *virtus enim ista* = BEeG tres Gr. Erf. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔑u ... 𝔎. Pinc. v. l. Col. 𝔈 ... 𝔚1. — *ista.* e = *et praeparat.*

in consortium deorum veniat = E e Erf. FrCol. BG tres Gr. Memm. Nicot. Anic. Scal. 𝔅 𝔊ro 𝔚2. = *in consortium deo veniat.* 𝔈1. ... 𝔑u 𝔎 (exc. 𝔊ro) = *in consortium dei veniat.* Recte Grut. censet has scripturas deberi iis, qui Senecam Christianum esse voluerunt. G (cr. ∾) = *plerumque bonum.* G = *cum petit calcato omni malo altum.* 𝔅 = *cum petiit calcato omni malo altum.* B — *calcato.*

inter ipsa sidera = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *inter sidera ipsa.*

non illo tantum dico ... sed et illo = Bong. ex Cui. FrCol. Memm. Nicot. Brit. 𝔊ro 𝔑u ... 𝔎. Ee = *non illo tantum dico* ∾ *sed illud* om. *et.* P4. + *non illo tantum dico, s3m quod egessit* ∾. BG P3. 𝔈1. ... 𝔏4. 𝔚1. = *non illud tantum dico* ∾ *sed et illud.* Col. = *non illud tamen dico* ∾ *sed quod et illud quod.* 𝔅 = *non illud tantum dico* ∾ *sed et illud in occulto* om. *quod.* 𝔐 — *monetae* contra mstos etiam Gr. B — *servat.* E = *posteriorum.*

6. E = *Non potest ante.* B = *la-*

ria ebore fulgentia et tonsiles siluas et deriuata in domos flumina, quam totum circumeat mundum et terrarum orbem superne despiciens angustum et magna ex parte opertum mari, etiam qua exstat late squalidum et aut ustum aut rigentem. sibi ipse ait: Hoc est illud punctum quod inter tot gentes ferro et igni diuidi-
7 tur? O quam ridiculi sunt mortalium termini! Ultra Istrum Dacus non exeat. Strymo et Haemus Thracas includat. Parthis obstet Euphrates. Danubius Sarmatica ac Romana disterminet. Rhenus Germaniae modum faciat. Pyrenaeus medium inter Gallias et Hispanias iugum extollat. inter Aegyptum et Aethiopas arenarum inculta uastitas iaceat. Si quis formicis det intellectum hominis, nonne et illae unam aream in multas
8 prouincias diuident? Cum te in illa uere magna sustuleris, quotiens uidebis exercitus subrectis ire uexillis et, quasi magnum aliquid agatur, equitem modo ulteriora explorantem, modo a lateribus adfusum, libebit dicere:

cunaria ere fulgentia. 𝔅 = *pensiles silvas.* FrCol. = *consiles silvas.* 𝔈1. = *consimiles silvas.* B = *et dirivata.* Ee = *totum circuit mundum.* E P3. = *angustum et maxima ex parte.* eErf. = *et angustum et maxima ex p.*

etiam qua exstat = Memm. 𝔏 . . . 𝔎. BG = *et ea parte qua exstat.* E = *et ea quae extat.* e = *ea qua exstat.* P4. 𝔅 . . . 𝔐 + *etiam ea parte qua exstat.* Col. = *etiam ea parte qua existat.* FrCol. = *et ea que extat late squalida.* P3. = *et ea parte qua late extat.* B = *squalidum aut adustum.* Ee = *sibi ipse dixit.* 𝔈2. . . . 𝔐 — *illud* ante *punctum* contra mstos etiam Gr. Ops. EG𝔅 = *ferro et igne.* Ee = *O quam ridiculosi sunt.*

7. B = *ultra Instrum.* Ee 𝔅 = *ultra hystrum.* G (cr. ∾) = *Dacus non extat.*

Strymo et Haemus Thracas includat = ci. Gron. ms. (sed voluit *Strymon*). BG = *Istmium Samotraces includat.* Ee = *Imperium* [Erf. =] *hemotraces includat.* Fr Col. = *Imperim Hemotraces includat.* P3. = *Imperium instimium Samotraces includat.* P4. = *Istinum sametrates includat.* Col. = *Istimum Samotaces includat.* Cod. Pith. = *Aemus Thracas excludat.* Cod. Lips. = *Astimunsamothracas includat.* Lips. ci. = *Aemus mons Thracas.* 𝔅𝔈1. = *Isthmum Samothraces* [𝔅 = *Samotr.*] *includat.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *Isthmus Samothracas includat.* Pinc. ci. = *Isthmus suus* vel *Strimo suus Traces includat.* m𝔈2. 𝔐 . . . 𝔎 — *et Haemus.* B (s∾) — *ac Romana.* E = *ac arma disterminet.* G = *determinet.*

et Aethiopas = BEe Erf. G𝔅 . . . 𝔎 = *et Aethiopias.* G(m∾) P4. Col. FrCol. = *harenarum multa vastitas.* G = *nonne quod illam unam arenam* (hoc cr. ∾). Col. = *nonne et illam unam raneam.* P3. 4. = *nonne et illam unam aream.* B(cr. ∾) = *in multis provincias.* B (cr. ∾) = *dividat.*

8. B P3. 4. Col. 𝔅𝔈1. = *Certe si illam ut magnam sustuleris.* G = *Cum te in illam ut* [hoc cr. ∾] *magnam sustuleris.* FrCol. — *vere.* E ∾. BG P4. Col. Anic. 𝔅𝔈1. = *sub multis ire vexillis.* P3. = *subvectis ire v.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *sub rectis.* EFrCol. ∾ (E = *surr.*). Ee = *equidem modo.* G = *modo altiora* [= P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊] *deplorantem.* BE Fort. P3. FrCol. ∾. G (s∾) 𝔅 𝔈1. = *effusum.* E (s∾) e (cr. ∾) = *licebit dicere.*

It nigrum campis agmen.

Formicarum iste discursus est in angusto laborantium. Quid illis et nobis interest nisi exigui mensura corpusculi? Punctum est istud in quo nauigatis, in quo bellatis, in quo regna disponitis, minima, etiam cum illis utrimque Oceanus occurrit. Sur- 9
sum ingentia spatia sunt in quorum possessionem animus admittitur: et ita, si secum minimum ex corpore tulit, si sordidum omne detersit et expeditus leuisque ac contentus modico emicuit. Cum illa tetigit, alitur, crescit ac uelut uinculis liberatus in originem redit. Et hoc habet argumentum diuinitatis suae, 10
quod illum diuina delectant. nec ut alienis, sed ut suis interest. Secure spectat occasus siderum atque ortus et tam diuersas concordantium uias. Obseruat ubi quaeque stella primum terris lumen ostendat, ubi culmen eius summum, qua cursus sit, quousque descendat. Curiosus spectator excutit singula et quaerit. Quidni quaerat? scit illa ad se pertinere. Tunc con- 11
temnit domicilii prioris angustias. Quantum enim est quod ab ultimis litoribus Hispaniae usque ad Indos iacet? paucissimorum dierum spatium, si nauem suus uentus inpleuit. At illa regio coelestis per triginta annos uelocissimo sideri uiam praestat numquam resistenti, sed aequaliter cito. Illic demum discit

It nigrum. Virg. A. IV, 404. G (cr. ∾) = *capitis agmen.* 𝔈1. . . . 𝔐 = *Punctum est illud* contra mstos etiam Gr. BGEe Gr. 𝔅𝔈1. = *in quo regnatis, ponitis minima* (B = *et minima cum illis*). B(s.m.) = *regnatis colitis.* Fort. = *in quo regnatis ponitis numina.*

utrimque Oceanus occurrit = BEe P3. FrCol. 𝔈2. . . . 𝔏4. 𝔅1. . . . 𝔎. G Pinc. v. l. P4. Col. Anic. 𝔅𝔈1. 𝔊ro = *Oceanus incurrit.*

9. G = *in quorum corpus possessione* (hoc cr. ∾).

et ita, si secum minimum = BEe. G𝔅 = *et ita si minimum secum.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *at ita, si minimum secum.* B = *alter crescit.* G = *aliter crescit.* 𝔅 = *alit crescit.* G — *velut ante vinculis.*

10. *nec ut alienis, sed ut suis interest* = Ee P3. FrCol. BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *nec ut alienis interest, sed ut suis.* . . . 𝔎 = *nec ut alienis interest, sed ut suis.* G P4. FrCol. 𝔅 = *Secure expectat.* Col. = *Secure expectabat.* G = *Observat ubique quaeque.* 𝔅 = *Obseverat ubique quae stella.* Col. 𝔈1. = *Observat ubique quas* [𝔈1. = . *Quae*] *stella.* FrCol. = *lumen primum terris.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *primum coelis lumen.* Erm. ci. = *proximum terris lumen.* 𝔐 — *terris.* Mss. etiam Fort. Gr. ∾. B = *ostendit.* Ee = *ubi culmen summum eius cursus sit* om. *qua.* BG 𝔅 = *quo cursus sit.* BG = *quaerit. Quamdiu quaerit.* Ee = *Quid inquirat scit.*

11. Ee = *Quantum est enim.* Ee FrCol. = *si navem suus ferat ventus.* de quo vide. P3. 𝔅𝔈1. = *si navem ferat suus ventus, implebit.* Rell. etiam Fort. P4. Col. ∾.

numquam resistenti = BG Fort. P4. Col. Memm. Nicot. m𝔈2. E P3. FrCol. 𝔅 . . . 𝔎 = *nusquam resistenti.* Anic. = *nunquam restiranti* (an *respiranti*?).

12 quod diu quaesiuit. illic incipit deum nosse. Quid est deus?
mens uniuersi. Quid est deus? quod uides totum et quod
non uides totum. Sic demum magnitudo sua illi redditur qua
nihil maius excogitari potest, si solus est omnia, opus suum et
extra et intra tenet. Quid ergo interest inter naturam dei et
13 nostram? Nostri melior pars animus est: in illo nulla pars
extra animum est. totus est ratio, cum interim tantus error
mortalia tenet, ut hoc quo neque formosius est quicquam nec
dispositius nec in proposito constantius existiment homines fortuitum et casu uolubile ideoque tumultuosum inter fulmina,
nubes, tempestates et cetera quibus terrae ac terris uicina pulsantur. Nec haec intra uolgum dementia est, sed sapientiam
14 quoque professos contingit. Sunt qui putant sibi ipsis animum
esse et quidem prouidum ac dispensantem singula, et sua et
aliena: hoc autem uniuersum in quo nos quoque sumus expers
esse consilii et aut ferri temeritate quadam aut natura nesciente
quid faciat. Quanti aestimas ista cognoscere et rebus terminos
ponere? quantum deus possit, materiam ipse sibi formet an data
utatur, utrum utro sit prius, materiae superuenerit ratio an

12. Col. = *quod vides et quod non vides totum.* P3. — *totum* post *quod non vides.* probat Grut. BG — *demum* ante *magnitudo.* sG = *Sic deinde magnitudo.* 𝔅 + *Sic demum ut.* E (s∾) — *illi* ante *redditur.* e = *illi sua redditur.* GE P4. Col. = *quia nihil maius.* P3. = *quia nihil maius cogitari potest.* FrCol. = *quod nihil maius cogitari potest.* Bong. = *sic solus est omnia.* sGEe + *si opus suum.* Bong. + *sic opus suum.* P3. = *intus et extra tenet.* Ee = *et intra et extra tenet.*

13. B = *Nostri pars melior est animus.*

extra animum est = BEe P3. Fr Col. GP4. Col. 𝔅 . . . 𝔎 — *est.*

totus est ratio = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *totus ratio est.* 𝔅𝔈1. = *Cur interim tantus.*

mortalia tenet = BGEe Gr. 𝔅𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔎 = *mortalia teneat.* 𝔅 — *est* post *formosius.* e = *neque dispositius.* Ee = *inter flumina nubes.* B = *aeris ac terrae vicina.* 𝔅 = *Nec hic intra vulgum.*

sed sapientiam quoque = BGEe 𝔅 . . . 𝔐. 𝔏 . . . 𝔎 — *sed.*

contingit = GEe Erf. Anic. Scal. 𝔅 . . . 𝔊. B 𝔐 . . . 𝔎 = *contigit.*

14. *Sunt qui putant* = BG Gr. 𝔅 𝔅2. E𝔈1. . . . 𝔑u 𝔎 = *Sunt qui putent.* Ee — *sibi* ante *ipsis animum.* FrCol. — *ipsis.* P4. = *sibi ipsi animum.* B = *quod providum.* G Scal. = *ad dispensandum singula.* Ee — *ac* ante *disp.* B = *et dispensantem.* 𝔅𝔈1. = *expers esse consilii in quo nos quoque sumus.* B = *in quo nos scimus* om. *quoque.* Ee — *esse* post *expers.* probo fere. Ee — *et* ante *aut ferri.* BG Anic. Scal. optimus Gron. [ms.] = *et auferri.* probat Gron. [ms.].

Quanti aestimas ista cognoscere = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *quam utile existimas istà cognoscere.* 𝔈1. = *materiam in se sibi formet.*

an data utatur = E FrCol. 𝔈2. . . . 𝔎. BG P4. Col. 𝔅𝔈1. = *an ea utatur.* P3. + *an data vel ea utatur.*

utrum utro sit prius, materiae supervenerit ratio an materia rationi = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *utrum*

materia rationi, deus quicquid uult efficiat an multis rebus illum tractanda destituant et a magno artifice praue multa formentur, non quia cessat ars, sed quia id in quo exercetur saepe inobsequens arti est? Haec inspicere, haec discere, his incubare nonne transsilire est mortalitatem suam et in meliorem transscribi sortem? Quid tibi, inquis, ista proderunt? Si nihil aliud, hoc certe sciam omnia angusta esse mensus deum.

I. Nunc ad propositum ueniam opus. Audi quid de ignibus sentiam quos aer transuersos agit. Magna illos ui excuti argumentum est, quod obliqui feruntur et praerapida celeritate. Adparet illos non ire, sed proici. Ignium multae uariaeque facies sunt. Aristoteles quoddam genus illorum *capram* uocat. Si me interrogaueris quare? prior mihi rationem reddas oportet quare et *hoedi* uocentur. Si autem quod commodissimum est 2
conuenerit inter nos, ne alter alterum interroget, Quid dicit ille? satius erit de re ipsa quaerere quam mirari quid ita Ari-

i d e a materiae prius superve n i t [Gro ... Ꝁ = *supervenia t*] *an materia i d e a e.*

15 *an multis rebus* = BGEe Gr. 𝔅. 𝔊1. ... Ꝁ + *an i n multis rebus.* G (s∾) — *a* ante *magno artifice.*

prave multa formentur = Ee Fort. Gr. Memm. Nicot. BG𝔅𝔏 ... Ꝁ = *prave formentur multa.* 𝔊1. ... 𝔐 = *prava formentur multa.*

his i n c u b a r e = BGEe P4. Col. FrCol. 𝔊ro ... Ꝁ. P3. = *his i n t u b a r e.* 𝔅 ... 𝔏4. = *his i n c u m b e r e.* G = *et i m m ortalitatem suam et in meliorem transigi sortem.* 𝔅𝔊1. = *Si n i l aliud, hoc.*

omnia angusta esse m e n s u s deum = G (lit.) FrCol. Memm. Brit. Opsop. ci. = *mensi s deum.* Ee P3. 𝔅 ... 𝔊 = *omnia angusta esse v e r s u s deum.* BFort. P4. Col. 𝔐 ... 𝔏4. = *S e d h a e c d e i n d e.* 𝔊ro ... Ꝁ + *omnia angusta esse mensus deum. S e d h a e c d e i n d e.* Etiam Gron. [ms.] censuit delenda esse tria haec vocabula.

Cap. I.

G praescribit *de ignibus celestibus et motib*[illegible] verba *Nunc ad propos*[illegible]biicit prologo [illegible]i*bus.* B𝔅𝔊1. + *Nunc u t ad propositum veniam opus.*

quid de ignibus s e n t i a m = Ee. Scal. = *quid de ignibus p h i l o s o p h i a sent i a t.* 𝔅 + *quid de ignibus sentiam v e l p h i l o s o p h i a v e l i t.* BG 𝔊1. ... Ꝁ = *quid de ignibus p h i l o s o p h i a v e l i t.*

trans v e r s o s agit = EP3. 𝔊2. ... Ꝁ. BG P4. Col. Anic. Scal. 𝔅𝔊1. = *trans f u s o s agit*

Magna illos vi = BEe. G𝔅 ... Ꝁ = *Magna vi illos.* E = *et p e r r a pida.* Ee = *quoddam genus h o r u m.* B = *q u i a prior mihi rationem.* G — *mihi* ante *rationem.* E (s ∾) — *oportet.*

quare e t hoedi = Ee. BG𝔅 ... Ꝁ — *et.*

2. GP4. Col. — *est* post *commodissimum.* B = *inter nos convenerit.* 𝔅 = *inter v o s.* B = *interroget. sat i s erit de re ipsa.* G Col. = *interroget. Quid dicit illum r e s p o n d e r e. satius erit de re ipsa.* Ee = *interroget. q u i dicit illum r e s p o n d e r e n o n p o s s e. satius erit.* P3. = *interroget. Quid d i e m illud r e c i d e r e n o n p o s s e satius erit.* P4. + *interroget. Quid dicit ille r e s p o n d e r e. sacius erit.* 𝔅𝔊1. = *interroget. Quid dicit illum r e s p o n d e r e n o n p o s s e.*

stoteles globum ignis adpellauerit *capram*. Talis enim fuit forma eius qui bellum aduersus Persen Paulo gerente lunari magnitudine adparuit. Uidimus quoque non semel flammam ingentis pilae specie, quae tamen in ipso cursu suo dissipata
3 est. Uidimus circa diui Augusti excessum simile prodigium. uidimus eo tempore quo de Seiano actum est. nec Germanici mors sine denuntiatione tali fuit. Dices mihi: Ergo tu in tantis erroribus es, ut existimes deos mortium signa praemittere et quicquam in terris esse tam magnum quod perire mundus sciat? Erit aliud istius rei tempus: uidebimus an rerum omnium certus ordo ducatur et alia aliis ita inplexa sint, ut quod ante-
4 cedit aut causa sit sequentium aut signum. uidebimus an dis humana sint curae, an series ipsa quid factura sit certis rerum notis nuntiet. Interim illud existimo eiusmodi ignes exsistere aere uehementius trito, cum inclinatio eius in alteram partem facta est et non cessit, sed inter se pugnauit. Ex hac uexatione nascuntur trabes et globi et faces et ardores. At cum leuius conlisus et, ut ita dicam, frictus est, minora lumina

satius erit. 𝔊2. . . . 𝔖 𝔐u 𝔎 + *int. Quid dicit ille,* [*ille?*] *responde, satius erit.* Fort. = *int. Quid dicit ille? responde, satius erat.* G P4. Col. 𝔅 = *Quid itaque Aristoteles.* P3. = *quia ita Aristot.*

Talis enim = BGEe P3. 4. 𝔅. 𝔊1. . . . 𝔎 — *enim.* B = *forma fuit* [s *eius*] *qui.*

adversus Persen = Ee. G = *adversus pars eum.* B𝔅 . . . 𝔎 = *adversus Perseum.*

Vidimus quoque = BG Gr. 𝔅𝔊1. Ee — *Vidimus . . . dissipata est.* G (m∾) P4. Col. = *flammam ingenti specie.* BE P3 ∾. 𝔅 — *suo* post *cursu.*

3. *eo tempore quo de Seiano* = BEe P3. 𝔅𝔊1. P4. = *eo tempore cum de Samano.* G Col. Scal. = *eo tempore cum de Seiano.* Fort. 𝔊2. ... 𝔎 = *vidimus, cum de Seiano.* Col. = *Dic mihi tu, ergo in tantis.* BG𝔅 + *Dices mihi tu, ergo tu in tantis.* P4. — *ergo.* P3. 𝔅2. + *Ergo et tu.* probat Grut. B Fort. = *deos motuum signa.* P4. = *deos morituri signa.*

et quicquam in terris esse = BEe. G = *et quicquid* [hoc cr.∾] *esse in terris.* 𝔅 . . . 𝔎 = *et quicquam esse in terris.* Fort. = *quod perire mundus denunciet.* Bong. ci. = *quod perire mundus sentiat.* valde placet: at mss. etiam Gr. ∾.

istius rei tempus = BGEe Gr. Anic. Scal. 𝔅𝔊1. 𝔅2. 𝔊2. . . . 𝔅1. 𝔐u 𝔎 = *isti rei tempus.*

rerum omnium certus ordo = E. e = *rerum omnium textus ordo.* B = *certus ordo rerum omnium.* G𝔅 . . . 𝔎 = *certus omnium rerum ordo.*

inplexa sint = Ee P3. fere probat Grut. BG𝔅 . . . 𝔎 = *complexa sint.*

4. G(s∾) = *humane.* Ee = *curae sint.* G𝔅 . . . 𝔖 = *aut series ipsa.* B (cr. ∾ r. m) = *quid facta sit.* G = *quid futura sit.* 𝔅 + *nobis existimo.*

eiusmodi ignes = BGEe 𝔅. 𝔊1. . . . 𝔎 = *huiusmodi ignes.* G (s∾) — *trito.*

inter se pugnavit = BGEe P3. 𝔅 . . . 𝔊2. P4. Col. = *interpugnavit* om. *se.* probat Grut. Pinc. v. l. 𝔖 . . . 𝔎 = *intra se pugnavit.*

frictus est = BEe Fort. Memm. Nicot. 𝔊2. . . . 𝔖 𝔅2. G Gr. 𝔅𝔊1. . . . 𝔎 (exc. 𝔅2.) = *strictus est* (G *est* habet a s. m.). Col. 𝔅𝔊1. = *maiora lumina.* P4. = *miciora lumina.*

excutiuntur *crinemque uolantia sidera ducunt.* Tunc ignes 5
tenuissimi iter exile designant et coelo producunt. Ideo nulla
sine huiusmodi spectaculis nox est. non enim opus est ad effi-
cienda ista magno aeris motu. Denique, ut breuiter dicam,
eadem ratione fiunt ista qua fulmina, sed ui minore: quem-
admodum nubes mediocriter conlisae fulgurationes efficiunt,
maiore inpetu inpulsae fulmina emittunt. Aristoteles rationem 6
eiusmodi reddit: *Varia et multa terrarum orbis exspirat,
quaedam humida, quaedam sicca, quaedam algentia, quae-
dam concipiendis ignibus idonea.* Nec mirum est, si terrae
omnis generis et uaria euaporatio est, cum in coelo quoque
non unus adpareat color rerum, sed acrior sit caniculae rubor,
Martis remissior, Iouis nullus in lucem puram nitore perducto.
Necesse est ergo in magna copia corpusculorum quae terrae 7
eiectant et in superiorem agunt partem aliqua in nubes peruenire
alimenta ignium quae non tantum conlisa possint ardere, sed
etiam adflata radiis solis. Nam apud nos quoque ramenta
sulphure adspersa ignem ex interuallo trahunt. Ueri ergo 8
simile est talem materiam inter nubes congregatam facile suc-
cendi et maiores minoresue ignes exsistere, prout plus illis

5. B = *id exile designant.* B = *sine eiusmodi spectaculis.* Pinc. v. l. Col. = *sine huiusmodi speculis.* B — *vi* ante *minore.* Ee = *collisae mediocriter.* 𝔅𝔈1. + *sed maiore impetu.*

inpulsae = BGEe Gr. 𝔅 ... 𝔊𝔅2. 𝔐 ... 𝔎 (exc. 𝔅2.) = *pulsae.*

fulmina emittunt = BG P4. Col. Anic. Scal. 𝔅. Pinc. v. l. (?) vet. liber Mur. 𝔐 ... 𝔎 — *emittunt.* Ee P3. + *fulmina sic quanto illas minus presseris minoresve tanto leviora fulmina emittunt.* 𝔈1. ... 𝔊 + *fulmina. Sic quanto illas minus presseris, tanto leviora fulmina* [Boug. ci. = *lumina*] *emittunt.*

6. *rationem eiusmodi reddit* = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *eiusmodi rationem reddit.* Pinc. ci. = *terrae corpuscula exspirant.*

quaedam algentia = 𝔐 ... 𝔎. cf. Aristot. Meteor. I, 4. Vet. liber Mur. = *quaedam alentia.* BGEe 𝔅 ... 𝔊 = *quaedam calentia.* B — *concipiendis.* e = *neque mirum est.* G — *est* post *mirum.* P3. 𝔅 ... 𝔐 = *si terris omnis generis.* Pinc. ci. = *si terrae omnigena.* Mss. etiam Pinc. v. l. P4. Col. Memm. Nicot. ∾. B = *et vari evaporatio.* 𝔈1. = *non minus appareat.* Anic. = *sed acutior sit caniculae.* 𝔅𝔈1. = *ut caniculae rubor.* E = *an lucem puram.* E(s.m.) e = *ad lucem puram.*

7. E (cr. ∾) e = *quae terrae eiactant.* B = *alimento ignium.* G (cr. ∾) *possunt ardere.* G = *Nam quoque apud nos.* 𝔅 = *Nam quoque apud vos.*

ramenta sulphure adspersa = Ee Memm. cf. Mart. X, 3. probat Opsop. G𝔅𝔈1. = *fragmenta sulphure aspersa.* B Fort. Gr. 𝔈2. ... 𝔎 = *stramenta sulphure aspersa* (B p. m. = *aspera.* 𝔐an = *sarmenta* ex ci. Fortunati).

8. *inter nubes* = BGE Boug. P3. 𝔅 ... 𝔈2. Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔎 = *intra nubes.* Ee = *minores maioresve ignes.* G (m∾) P4. Col. Anic. Dal. 𝔅 𝔈1. = *ignes subsistere.*

fuit aut minus uirium. Illud enim stultissimum est existimare
aut decidere stellas aut transsilire aut aliquid illis auferri et
9 abradi: nam si hoc fuisset, iam defuissent. Nulla enim nox
est qua non plurimae ire et in diuersum uideantur abduci. At-
qui quo solet quaeque inuenitur loco. magnitudo sua singulis
constat. Sequitur ergo, ut infra illas ista nascantur et cito
intercidant, quia sine fundamento et sede certa sunt. Quare
10 ergo non etiam interdiu transferuntur? Quid, si dicas stellas
interdiu non esse, quia non adparent? Quemadmodum illae
latent, et solis fulgore obumbrantur: sic faces quoque transcur-
runt et interdiu, sed abscondit eas diurni luminis claritas. Si
quando tamen tanta uis emicuit, ut etiam aduersus diem uindi-
11 care sibi fulgorem suum possint, adparent. Nostra certe aetas
non semel uidit diurnas faces, alias ab oriente in occidentem
uersas, alias ab occasu in ortum. Argumentum tempestatis
nautae putant, cum multae transuolant stellae. quod si uento-
rum signum est, ibi est unde uenti sunt, id est in aere qui me-
dius inter lunam et terras est. In magna tempestate adparere

prout plus illis fuit = BFe. G𝔅 ...𝔎 = *prout illis fuit plus.* B(s∾) — *enim* ante *stultissimum.* Ee — *est* post *stultissimum.* B = *estimare.*

aut decidere stellas = BFe. G𝔅 ...𝔎 = *aut stellas decidere.* B = *aut transvolare aut.* Ee = *et defuissent.* de quo vide.

9. B(s∾) — *non* post *nox est qua.* BG P4. Col. = *plurimum ire.*

quo solet quaeque invenitur loco = Ee. G = *quo solent quoque inveniuntur loco.* B𝔅...𝔎 = *quo solent quaeque inveniuntur loco.* B = *ut meta illas ista nascantur.* 𝔅𝔈1. = *infra illa ista.*

et sede certa sunt = BGEe Fort. P4. Col. P3. 𝔅𝔈1. = *et sede creata sunt.* 𝔈2....𝔎 = *sunt et sede certa.*

non etiam interdiu = BEe. G𝔅... 𝔎 = *etiam non interdiu.* Gr. = *interdum.*

10. *Quid si dicas* = Ee𝔅. B = *Qui si dicam.* G𝔈1....𝔎 = *Quid si dicam.* G(m∾) — *non esse, quia non adparent* (mG — *non* ante *adparent*). G = *adumbrantur.* B(cr.∾) = *sic faceis quoque.* B = *transferuntur.*

et interdiu = Ee. BG𝔅...𝔊 — *et.* 𝔐...𝔎 = *etiam interdiu.* G = *sed abscondi eas.* Ee = *sed abscondit illas.* BG(s∾)𝔅𝔈1. — *etiam* ante *adversus diem.* 𝔈2....𝔊 = *et adversus diem.*

fulgorem suum = Ee. BG𝔅... 𝔎 = *suum fulgorem.*

11. G P4. Col. 𝔅...𝔊 = *Nostra quoque aetas.* B(cr.∾) = *diurnas faceis.* B = *in occidente versas.* G = *versus.* Anic. = *multum transvolant.*

Quod si ventorum signum est = Ee. B = *Quod si in vento signum est.* G P4. Col. 𝔅...𝔎 = *Quod si* [G *si* habet a s. m] *signum ventorum est.* P3. = *Quod ventorum signum est* om. *si.*

ibi est unde venti sunt = Ee. BGGr. 𝔅...𝔐 = *ibi venti sunt* om. *est unde.* probat Grut. Memm. 𝔏... 𝔎 = *ibi est, ubi venti sunt.*

inter lunam et terras est = BEe. G = *inter lunam et stellas est.* 𝔅...𝔎 = *inter lunam et terram est.* P4. = *Inde magna tempestate.*

adparere quasi stellae solent = Ee P3. Anic. BG P4. Col. 𝔅...𝔎

quasi stellae soleut uelo insidentes. Adiuuari se tunc periclitantes existimant Pollucis et Castoris numine. Causa autem 12
melioris spei est, quod iam adparet frangi tempestatem et desinere uentos: alioquin ferrentur ignes, non sederent. Gylippo Syracusas petenti uisa est stella super ipsam lanceam constitisse. In Romanorum castris ardere uisa sunt pila, ignibus scilicet in illa delapsis: qui saepe more fulminum animalia ferire solent et arbusta. Sed si minore ui mittuntur, defluunt tantum et in- 13
sident, non feriunt nec uolnerant. Alii inter nubes eliduntur, alii sereno, si aer ad exprimendos ignes aptus fuit. Nam sereno quoque coelo aliquando tonat ex eadem causa qua nubilo, aere inter se conliso. Qui etiam si est lucidior ac siccior, coire tamen et facere corpora quaedam similia nubibus potest quae percussa reddant sonum. Quandoque ergo fiunt trabes, quan- 14
doque clipei et uastorum imagines ignium, ubi in talem materiam similis incidit causa, sed maior. II. Uideamus nunc

= *apparent quasi stellae.* B(cr.∾) = *periclitentes.* BGEe = *estimant Pollucis et Castoris.*

12. *alioquin ferrentur ignes, non sederent* = Ee cod. Casaub. B = *Aliquando feruntur ignes, aliquando sedent.* Brit. = *Aliquando feruntur ignes, vel aliquando sedent.* probat Gron. G 𝔅...𝔎 = *Aliquando feruntur ignes, non sedent.* 𝔅𝔈1. = *Gillippo.* B = *super illam lanceam.*

ardere visa sunt = Ee. BG𝔅... 𝔎 = *visa sunt ardere.* G = *silicet in ipsa delapsis.* eDal. = *in illa dilapsis.*

qui saepe more fulminum = Ee. P3. 𝔐...𝔎 (exc. 𝔅2.) = *qui saepe fulminum more.* B = *qui saepe modo fulminum.* GP4. Col. 𝔅...𝔊 𝔅2. = *qui* [P4. = *quia*] *saepe fulminum modo.* BEe — *animalia* ante *ferire solent et arbusta.* neque ipse genuinam putaverim illam vocem.

13. 𝔈2....𝔐 = *Et si minore vi* contra mstos etiam Gr. Memm. Nicot. Ee = *minore vi utuntur.* P3. = *minore vi feruntur.* 𝔅 = *minore vi mittantur.* Ee — *tantum* post *defluunt.* facile probo. 𝔈2....𝔊 = *et insidunt.* e = *neque vulnerant.* G (cr.∾) = *non feriuntur.* Ee P3. + *Alii autem inter nubes.* de quo vide. BG (cr.∾) Col. = *Alii in nubes eliduntur.* P4. = *Alii in nubes aliduntur.*

ad exprimendos ignes = BEe P3. Memm. Nicot. GP4. Col. 𝔅...𝔊 = *ad exprimendum ignes.* 𝔐...𝔎 = *ad exprimendum ignem.* B = *aptus fuerit.* Ee = *aliquando coelo.* B = *ex eadem causa quod nubilo.* G = *Quod etiamsi est lucidior.* E = *ire tamen et facere.* B = *coire tantum et facere.* B = *reddant sonitum.*

14. B in m. exhibet numerum III, tanquam hinc incipiat cap. III.

Quandoque ergo fiunt trabes = G Ee Gr. B — *ergo.* 𝔅...𝔎 = *Quandoque igitur fiunt trabes.* BE = *quando* om. *que.* E = *clupei.* G = *vi talem mat.* Ee = *ubi in talem naturam.*

similis incidit causa = BEe. G 𝔅...𝔎 = *incidit similis causa.*

Cap. II.

G praescribit haec: *de coronis que fiunt circa sydera et in qua fiant parte. et de significatione ipsarum.* E praefigit: *de circulis apparentibus circa*

quemadmodum fiat is fulgor qui sidera circumuenit. Memoriae proditum est quo die diuus Augustus urbem Apollonia reuersus intrauit circa solem uisum coloris uarii circulum qualis in arcu esse solet: hunc Graeci *halo* uocant, nos dicere *coronam* aptissime possumus. Quae quemadmodum fieri dicatur exponam.
2 Cum in piscinam lapis missus est, uidemus in multos orbes aquam discedere et fieri primum angustissimum orbem, deinde latiorem ac deinde alios maiores, donec euanescat inpetus et in planitiem inmotarum aquarum soluatur. Tale quiddam cogitemus fieri etiam in aere. cum spissior factus est, sentire plagam potest: lux solis aut lunae uel cuiuslibet sideris incurrens recedere illum in circulos cogit. Nam humor et aer et omne quod ex ictu formam accipit in talem habitum inpellitur
3 qualis est eius quod inpellit. Omne autem lumen rotundum est: ergo et aer in hunc modum lumine percussus exibit. Ob hoc tales splendores Graeci *areas* uocauerunt, quia fere terendis frugibus destinata loca rotunda sunt. Non est autem quod ex-

sydera. Ee = *fiat h i s fulgor.* E (s.m.) = *q u e sidera.*

sidera circumv e n i t = sGEe Memm. Nicot. BG Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *sidera circumn e c t i t.* B = *q u a die divus Augustus.* Ee = *urbem divus Augustus.*

Apollonia reversus = BEe. G = *e x A p p o n i a* [s. m. *A p p ollonia*] *reversus.* 𝔅 ... 𝔎 + *e x Apollonia reversus.* G (cr. ∾) = *coloris var i i s.*

in arcu esse solet = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *esse in arcu solet.* Brit. = *hunc G r a t i halo.* „voluisse videtur *G r a i i.*“ Gron. sG = *x i l o vocant.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔐 + *q u e m nos dicere coronam.* BE (P3.) Memm. Nicot. ∾. P3. = *ap e r tissime possumus.*

Q u a e quemadmodum = Ee P4. Memm. Nicot. sG P3. = *q u i quemadmodum.* BG Col. 𝔅 ... 𝔎 — *Quae.* sed facile poterat absorberi.

2. GEe P3. Col 𝔅 = *aquam d e s c e n d e r e.* B P4. ∾. Pinc. ci. = *aquam r e cedere.* BG Pinc. v. l. P4. Col. Anic. — *fieri* ante *orbem.* E P3. ∾. 𝔅 ... 𝔊 — *deinde latiorem ac.* BEe = *deinde la x iorem.* G 𝔊1. ... 𝔊 = *deinde l a x i o r e s.* BG 𝔅 ... 𝔊 — *alios* ante *maiores.* B = *evanesc a n t.* G(s∾) = *evanes c i t.* B = *Tale q u i d cogitemus.* G = *Tale quid e m cogitemus.*

cum spissior factus e s t = BGEe 𝔅. 𝔊1. ... 𝔎 — *est.*

sentire plagam = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *plagam sentire.* G(cr. ∾) = *hum o r u m.* Ee = *ex a c t u formam accipit.* P4. = *e x i t t m forām accipit.* P3. Col. = *ex ictu formam acc e pit.*

3. *in hunc modum lumine percussus* = Ee. B = *percussus in hunc modum lumine exibit.* Scal. = *percul sus lumine in hunc modum exibit.* G Col. 𝔅 ... 𝔊 = *percussus lumine hunc modum e x h i b e t* (mG = *exibit*). P3. 4. = *hunc modum percussus lumine e x h i b e t* (P4. = *ex b ibet*). probat Grut. 𝔐 ... 𝔎 = *in hunc modum percussus lumine exibit.*

Graeci areas vocav e r u n t = Ee G. B 𝔅 ... 𝔎 = *Graeci areas vocav e r e.*

destinata loca rotunda sunt = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *loca destinata sunt rotunda.*

Non est autem quod existimemus = E Memm. Nicot. 𝔊ro ... 𝔅o. mG = *Non est autem quod existim e s.* P3. = *Non est autem u t existimemus.* B G Col. P4. 𝔅 ... 𝔏4. = *N o s a u t e m*

**istimemus istas, siue areae siue coronae sint, in uicinia side-
rum fieri. Plurimum enim ab his absunt, quamuis cingere ea
et coronare uideantur. Non longe a terra fit talis effigies quam 4
uisus noster solita inbecillitate deceptus circa ipsum sidus putat
positam. In uicinia autem stellarum et solis nihil tale potest
fieri, quia illic tenuis aether est. Nam formae crassis demum
spissisque corporibus inprimi solent, in subtilibus non habent
ubi consistant aut haereant. In balneis quoque circa lucernam
tale quiddam adspici solet ob aeris densi obscuritatem, frequen-
tissime autem austro, cum coelum maxime graue et spissum est.
Nonnumquam paulatim diluuntur et desinunt, nonnumquam ab 5
aliqua parte rumpuntur et inde uentum nautici exspectant unde
contextus coronae perit. Si a septemtrione discessit, Aquilo
erit, si ab occidente, Fauonius. Quod argumentum est intra eam
partem coeli has fieri coronas intra quam uenti quoque esse solent.
Superiora autem non habent coronas, quia ne uentos quidem.
His argumentis et illud adice numquam coronam colligi nisi sta- 6
bili aere et pigro uento. Aliter non solet adspici. Nam qui stat
aer inpelli et diduci et in aliquam faciem fingi potest. Is autem**

non existimemus. B = *eas sive areae.* B = *sive coronae sunt.* recte, puto. G (s∾) = *in vicina siderum.* BG 𝔅 ... 𝔊 — *enim* post *Plurimum.*

ab his absunt = BEeG 𝔅 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 — *ab his.*

quamvis cingere = BEG P3. 𝔅 ... 𝔅1. Vetera exx. Pinc. P4. Col. mℭ1. 𝔅2. ... 𝔎 = *quamvis tangere ea.* probat Pinc.

4. e(s.m.) = *quamvis noster solita.* G (s∾) = *putat positum.* sG = *In vicina autem.*

stellarum et solis = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *solis et stellarum.*

tenuis aether est = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *aether tenuis est.* Ee = *non habent ubi constant.* G = *ob aeris dempsi obscuritatem,* ut solet. Quaedam exx. Pinc. = *ob aeris densitatem.* B — *autem* post *frequentissime.* Bong. arbitratur verba *frequentissime ... spissum est* alieno loco posita esse. se + *austro flante.* E — *est* post *spissum.*

5. G = *paulatim deluuntur.* 𝔅ℭ1. = *paulatim devolvuntur* contra mstos etiam Fort. Gr. mG = *Et cum numquam ab aliqua parte.* P3. = *ventum nautae expectant.* G(s∾) = *coronae parit.*

Si a septemtrione = BEeP3. Man. G P4. Col. 𝔅 ... ℭ2. + *Si autem a sept.* Pinc. ci. ℭ ... 𝔎 + *Si enim a septentrione.*

discessit = BGEe. 𝔅 ... 𝔎 = *discesserit.* G Gr. 𝔅 ... ℭ2. = *inter eam partem.* BE ∾. B = *coronas fieri.* Gr. 𝔅ℭ1. = *inter quam venti.* G = *quoque venti.*

esse solent = BEeG 𝔅 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 — *esse.* Ee — *autem* post *Superiora.* Ee = *nec ventos quidem.*

6. B — *et* ante *illud adice.* G (m∾) = *nullam coronam colligi.* E = *ūquam coronam colligi.*

pigro vento = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. 𝔐 ... 𝔅1. — *vento.* Anic. = *non solent aspici.*

diduci = Ee. idem laudat Gron. ms. BG 𝔅 ... 𝔎 = *deduci.* B = *in aliquamque faciem.* P3. 4. = *et in aliquam partem fingi.*

qui fluit ne feritur quidem lumine. Non enim resistit nec forma-
7 tur, quia prima quaeque pars eius dissipatur. Numquam ergo ullum sidus talem sibi effigiem circumdabit, nisi cum aer erit densus atque inmotus et ob hoc custodiens incidentem in se rotundi luminis lineam, nec sine causa. Repete enim exemplum quod paulo ante proposui. Lapillus in piscinam aut lacum et adligatam aquam missus circulos facit innumerabiles: at hoc idem non faciet in flumine. Quare? quia omnem figuram fugiens aqua disturbat.
8 Idem ergo in aere euenit, ut ille qui manet possit figurari: at ille qui rapitur et currit non dat sui potestatem et omnem ictum uenientemque formam exturbat. Hae de quibus dixi coronae cum dilapsae sunt aequaliter et in semet ipsae euanuerunt, significa-
9 tur quies aeris et otium et tranquillitas. Cum ab una parte ces-

ne feritur quidem = G𝔊ro ... 𝔎. BE𝔅 ... 𝔏4. = *nec feritur q.*

non enim resistit nec formatur = Ee Memm. Nicot. BG𝔅 ... 𝔎 = *non enim formatur nec resistit.*

7. EeG Gr. 𝔅𝔈1. = *Numquam ergo illud sidus* B — *ullum sidus.* Fort. ci. 𝔐an = *N. e. aliquod sidus.* BEe — *sibi* ante *effigiem.* B = *nisi cum apparebit depressus.* G (s.m.) Pinc. v. l. = *nisi cum parebit densus.* Col. = *nisi cum apparebit densus.* E P3. ∾. E = *incidu ntem.* G (cr. ∾) = *custodiens in se insidientem.* G (n.) + *rotundique.*

luminis lineam = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *lineam luminis.* G = *Repete igitur exemplum.* Ee = *Repete exemplum enim.* Abiiciendum videtur *enim.*

et adligatam aquam = EeG P3. 4. Memm. Nicot. Anic. Scal. B Col. 𝔅2. = *aut alligatam aquam.* 𝔅𝔈1. = *et aliquam aquam missus.* 𝔈2. ... 𝔎 (exc. 𝔅2.) + *et aliquam alligatam aquam.*

at hoc idem non faciet = Ee P3. Memm. Nicot. = *at hoc quidem non faciet.* BG Col. 𝔅 ... 𝔊 = *et hoc quidem* [mG = *idem*] *non facit.* P4. 𝔐an = *at hoc quidem non facit.* 𝔐 ... 𝔅1. = *et hoc idem non facit.* 𝔅2. ... 𝔎 = *at hoc idem non facit.* B = *figuram omnem.* G(cr. ∾) = *aquam disturbat.*

8. E(s∾) = *in aere venit.* Pinc. v. l. P4. Col. = *Illud ergo in aere evenit.* P3. = *Idem igitur in aere evenit.* 𝔅𝔈1. = *Et hoc quidem in aere evenit.* 𝔈2. ... 𝔊 = *Et hoc idem in aere evenit.* BG Fort. ∾. G (s∾) = *posset figurari.* B — *et* ante *currit.*

non dat sui potestatem = BEe P4. G𝔅 ... 𝔎 = *non det sui pot.*

formam exturbat = B P4. Ee = *formam ex eo trahatur.* P3. = *formam ex eo disturbet.* Fort. = *formam extinguat.* G (s∾) — *Hae* ante *de quibus.* E = *cum lapsae sunt.* G 𝔈2. ... 𝔊 = *cum dilapsae sint.* 𝔅𝔈1. = *cum delapsae sint.*

et in semet ipsae evanuerunt = Ee. Memm. = *et in semet ipsae evanuerint.* P3. = *et semet ipsis evanuerint.* G = *et in semet ipsis evanuerit.* P4. = *et in se ipsis evanuerint.* B𝔅 ... 𝔎 = *et in semet ipsis evanuerint.*

quies aeris = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *aeris quies.*

et otium et tranquillitas = EG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐 ... 𝔅1. BFort. 𝔈2. ... 𝔊 𝔅2. = *et omnium tranquillitas.* 𝔑u 𝔎 = *est omnium tranquillitas.* G Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔑u + *tranquillitas, et tunc aquam exspecta.* 𝔎 + *tranquillitas, (et) tunc aquam exspecta.* In Animadvv. Koeler haec addit: „Lenius fuerit fortasse, alterum *et*, expulso priore aut converso in *si*, mutasse in *est*. Malo tamen

serunt, illinc uentus est unde funduntur. Si ruptae pluribus locis sunt, tempestas fit. Quare id accidat ex his quae iam exposui intellegi potest. Nam si facies uniuersa subsedit, adparet temperatum esse aera et sic placidum. Si ab una parte intercisa est, adparet inde aera incumbere et ideo illa regio uentum dabit. At cum undique et lacerata et concerpta est, manifestum est a pluribus partibus in illam inpetum fieri et inquietum aera hinc atque illinc adsilire. Itaque ex hac inconstantia coeli tam multa temptantis et undique laborantis adparet futura tempestas uentorum plurium. Hae coronae noctibus fere circa lunam et alias stellas notantur, interdiu raro, adeo ut quidam ex Graecis negauerint omnino eas fieri, cum illos historiae coarguant. Causa autem raritatis haec est, quod solis fortius lumen est et aer ipse agitatus ab illo calefactusque solutior: lunae autem inertior uis est ideoque facilius a circumposito aere sustine-

legere: *Sed ominosum* pro ominosa, nisi ita scribi mavis (*aut omini tunc*) *tr. est. Tunc a. e.*, quae tria verba bene restituit Ruhkopfius."

9. Ee = *Cum ob unam partem cesserunt.* B P3. = *Cum ad unam partem cesserunt.* P4. = *Cum ad unam partem censerint.* G Col. 𝔅 ... 𝔈2. = *Cum ad unam partem cesserint.* G = *illic ventus est.*

unde funduntur = BGE P3. 4. 𝔅 𝔈1. Col. = *unde fundantur.* Fort. + *unde funduntur nubes.* Fort. ci. = *unde finduntur nubes.* 𝔐an 𝔈1.... 𝔎 = *unde finduntur.* B = *pluribus locis fuerint.* BG (s∾) 𝔅 ... 𝔊 = *ex his quae iam proposui.* E ∾. BG (m∾) P4. Col. — *adparet ... intercisa est.* P3. — *adparet.* Fort. ci. — *et sic placidum.* 𝔅𝔈1. = *et sic placitum.* E — *esse* ante *aera.*

undique et lacerata et concerpta est = Ee. B = *et concapta undique et lacerata est.* G = *undique et concepta* [s *concreta*] *et lacerata est.* A-nic. = *undique et correpta et lacerata est.* Col. = *et circumcerpta.* 𝔅 ... 𝔎 = *undique et concerpta et lacerata est.*

10. E(cr.∾) = *Itaque ex hac constantia.* e = *coeli tam multas partes tentantis.*

adparet futura tempestas ventorum plurium = E. e = ∾ *ventorum proelium.* P3. = *apparet futura tempestas ventorum plurimum.* B = *futura tempestas apparet ventorum plurium.* 𝔐 ... 𝔅1. = *futura tempestas et* [Scal. =] *ventorum proelium apparet.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 = *futura tempestas ventorum plurium apparet.* Ee = *et alias stellas notabuntur.* 𝔅 ... 𝔈2. (exc. 𝔐an) + *et interdiu raro* contra mstos etiam Gr. (P3. = *in his diu raro*).

negaverint omnino eas fieri = Ee. G𝔅 = *negaverint eas omnino non* [G n.] *fieri.* B 𝔈1.... 𝔎 = *negaverint eas omnino fieri.* G = *coarguantur.* G (cr.∾) = *caritatis haec est.* G = *fortius limine est.* BGP4. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. — *ipse* post *aer.* E P3. ∾.

solutior = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 + *solutior est.*

Ee — *autem* post *lunae.* recte, opinor.

ideoque facilius a circumposito aere sustinetur = BEe. G = *et ideo quia facilis est* [hoc n.] *a circumposito aere facilius sustinetur.* Fort. Gr. 𝔅𝔈1. 𝔑u 𝔎 = *et ideo quia facilis a circumposito aere facilius sustinetur.* Fort. ci. 𝔈2. ... 𝔅2. = *et ideo a circumposito aere facilius sustinetur.*

11 tur. aeque sidera cetera infirma sunt nec perrumpere aera ui sua possunt. Excipitur itaque illorum imago et in materia solidiore ac minus cedente seruatur. Debet enim aer non tam spissus esse, ut excludat ac submoueat a se lumen inmissum, nec tam tenuis ac solutus, ut nullam uenientibus radiis moram praebeat. Haec noctibus temperatura contingit, cum sidera collectum aera luce leui non pugnaciter nec aspere feriunt spissioremque quam solet esse interdiu inficiunt. III. At contra arcus nocte non fit aut admodum raro, quia luna non habet tantum uirium, ut nubes transeat et illis colorem subfundat qualem accipiunt sole perstrictae. Sic enim formam arcus discoloris efficiunt, quia aliae partes in nubibus tumidiores sunt, aliae submissiores, quaedam crassiores, quam ut solem transmittant,
2 aliae inbecilliores, quam ut excludant. Haec inaequalitas alternis lucem umbramque permiscet et exprimit illam mirabilem arcus uarietatem. Altera causa arcus eiusmodi redditur. Videmus, cum fistula aliquo loco rupta est, aquam per tenue foramen elidi quae sparsa contra solem oblique positum faciem arcus repraesentat. Idem uidebis accidere, si quando uolueris obseruare fullonem: cum os aqua inpleuit et uestimenta tendiculis

11. *aeque sidera cetera* = BE P3. Memm. Nicot. Fort. ci. 𝔊ro ... 𝔎. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *sustinetur eo, quod sidera cetera.* 𝔐 ... 𝔏4. = *sustinetur, quod s. c.* G = *nec prerumpere aera.*

ac minus cedente servatur = Ee P3. Memm. BGP4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *ac minus cedente versatur.*

non tam spissus esse = BE. G — *non.* sG 𝔅 ... 𝔎 = *nec tam spissus esse.* E(cr. ∾) e(cr. ∾) = *atque summoveat.*

ac solutus = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *et solutus.* G = *ut ulla venientibus.* P3. 𝔅𝔈1. = *haec noctibus temperantia.* Ee = *contingit con sidera.*

circumiectum aera = Ee P3. Memm. Nicot. 𝔅2. BG Col. 𝔅 ... 𝔊 = *coniectum aera.* P4. = *coniecta aera.* 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *conlectum* [*coll.*] *aera.* Anic. Scal. Dal. = *luce leni.* G = *interdum inficiunt.* Anic. = *quam solet interdum.*

Cap. III.

In B hoc est cap. IIII. G praescribit: *de yride et de tempore sue creationis. et de causis diversitatis in suo colore.* P4. Col. Anic. = *Et contra.* Pinc. v. l. = *E contra.*

arcus nocte = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 + *arcus in nocte.*

aut admodum raro = Ee P3. 𝔈2. ... 𝔊 𝔅2. BG𝔅𝔈1. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *nisi admodum raro.* B = *non tantum habet.* B + *a sole perstrictae.* G (s∾) P4. Col. 𝔅𝔈1. = *discoloris accipiunt.* probat fere Grut. 𝔈2. ... 𝔊 = *discoloris excipiunt.* P3. + *efficiunt vel accipiunt.* G(m∾) = *in nubibus cui indices sunt aliae.* Ee + *et quaedam crassiores.* G (m∾) — *quaedam crassiores.*

2. GEe Gr. 𝔈1. = *alterius lucem.* BG Pinc. v. l. P4. Col. = *illam mirabilem arcus repraesentationem.* probat Pinc. EP3. 𝔅 ... 𝔎 ∾. B — *altera causa ... repraesentat.*

arcus eiusmodi = Ee. G𝔅 = *arcus eiuscemodi.* 𝔈1. ... 𝔎 = *eiuscemodi arcus.* G (cr. ∾) = *tenuem foramen.* Ee + *quaeque sparsa.* de quo vide. B = *cum omnes aqua implevit.* 𝔅 = *cum os aquae implevit.*

tendiculis diducta = EemG P3.

diducta leuiter adspergit, adparet uarios edi colores in illo aere adsperso quales fulgere in arcu solent. Huius rei causam in 3
humore esse ne dubitaueris: non fit enim umquam arcus nisi nubilo. Sed quaeramus quemadmodum fiat. Quidam aiunt esse aliqua stillicidia quae solem transmittant, quaedam magis coacta, quam ut transluceant: itaque ab illis fulgorem reddi, ab his umbram et sic utriusque intercursu effici arcum in quo pars fulgeat quae solem recipit, pars obscurior sit quae excludit et ex se umbram proximis facit. Hoc ita esse quidam negant. Po- 4
terat enim uideri uerum, si arcus duos tantum haberet colores, si ex lumine umbraque constaret.

Sed nunc diuersi niteant cum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.
Usque adeo quod tangit idem est, tamen ultima distant.

Uidemus in eo aliquid flammei, aliquid lutei, aliquid caerulei et alia in picturae modum subtilibus lineis ducta, ut ait poeta, ut an dissimiles colores sint scire non possis, nisi cum primis extrema contuleris. Nam commissura decipit usque eo mira arte 5

𝔈2. . . . 𝔊. 𝔅𝔈1. = *tendiculis deducta.* BG = *credideris deducta.* P4. Col. = *credideris* [= Pinc. v. l.] *diducta.* Pinc. ci. = *craticulis* vel *clatriculis diducta.* Vetus lib. Mur. 𝔐 𝔅2 . . . 𝔎 = *ridiculis diducta.* 𝔏 . . . 𝔅1. = *rediculis diducta.* B — *adsperso.*

fulgere in arcu = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *in arcu fulgere.*

3. B + *in humore arcui esse.* G = *causam in arcu esse* [= omnis Pinc. v. l. P4. Col.] *non dubitaverit.* P3. = *in humorem esse non dubitaveris.* sG + *nisi in nubilo.*

quemadmodum fiat = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 + *quomodo fiat.* E(s∾) = *quam ut luceant.* B = *itaque ab his fulgorem.* G(s∾) = *ab illis umbram.* G = *utriusque intercussu.* sG = *quae solem recepit.*

quae excludit = BEe P3. 𝔅. G (P4. Col.) 𝔈1. . . . 𝔎 = *quae exclusit.* B — *ex* ante *se umbram.*

proximis facit. Ita scribendum duxi: nam Ee = *proximus* [se = *protinus*] *facit.* BG𝔅 . . . 𝔎 = *proximis fecit.*

4. BG = *Haec ita esse.* E (s.m.) = *quedam negant.*

poterat enim videri verum = Ee. BG P3. 4. 𝔅 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔎 = *Poterat enim umbra et lux causa videri.* Col. = *Poterat enim umbra et lux tam videri.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *Poterat enim verum videri.* EG (lit.) = *habeat colores.*

si ex lumine = BEe. G P3. Col. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. . . . 𝔎 = *et sic ex lumine.* P4. = *sit ex lumine.* 𝔐 . . . 𝔅1. + *et si ex lumine.*

Sed nunc diversi. Ovid. Met. VI, 65. sqq. sed legitur ibi *In quo diversi.* P3. = *Sed nunc divisi.* Ee = *quod tangis.* sG = *vidimus in eo.* B = *flamei.* G (n.) + *aliquid cerulei aliquid lutei.* Ee — *ut* ante *an dissimiles.* P3. = *ut aut dissimiles.* Col. = *ut autem dissimiles sint* om. *colores.* 𝔅𝔈1. = . *Ut autem dissimiles colores sint.* B = *sint colores.* G = *ut autem dissimiles* [m *colores*] *sunt* (hoc cr. ∾). Fort. P4. ∾.

5. G(s∾) = *Nam commissa decipit.*

usque eo mira arte = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *usque adeo mira arte.*

naturae, quod a simillimo coepit, in dissimillimo desinit. Quid ergo istic duo colores faciunt lucis atque umbrae, cum innumerabilium ratio reddenda sit? Quidam ita existimant arcum fieri: in ea parte in qua iam pluit singula stillicidia pluuiae cadentis singula esse specula, a singulis ergo reddi imaginem solis. deinde multas imagines, immo innumerabiles et deuexas et in praeceps euntes confundi: itaque et arcum esse multarum imagi-
6 num solis confusiones. Hoc sic colligunt. Pelues, inquiunt, mille die sereno pone et omnes habebunt imagines solis. in singulis foliis dispone singulas guttas: singulae habebunt imaginem solis. At contra ingens stagnum non habebit nisi imaginem unam. Quare? quia omnis circumscripta laeuitas et circumdata suis finibus speculum est. Itaque piscinam ingentis magnitudinis diuide: totidem illa habet imagines solis quot lacus habuerit. Relinque illam sicut est diffusa: semel tibi imaginem red-
7 det. Nihil refert quam exiguus sit humor aut lacus. Si deter-

quod a simillimo coepit, in dissimillimo desinit = EeP3. B = *quod con simillimis coepit et in dissimilia decipit.* GP4. = *quod a simillimis coepit et in dissimilia desinit.* mG = *dissimilibus defuit.* 𝔅 = *quae simillimis coepit: et in dissimillima desinit.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *quod* [𝔈1. = *quae*] *a simillimis coepit et in dissimillima desinit.* 𝔐 . . . 𝔎 = *quod a simillimis coepit, in dissimilia desinit.* B = *isti duo colores.*

faciunt lucis atque umbrae = BEe sG. G𝔅 . . . 𝔎 = *faciunt luminis atque umbrae.* B = *reddenda sit ratio.*

Quidam ita existimant arcum fieri: in ea parte = Ee Memm. G = *Quidam ita extimant arcum fieri. dicunt in ea parte.* P3. 4. 𝔅 𝔈1. 𝔐 . . . 𝔎 + *Quidam ita existimant arcum fieri: dicunt in ea parte.* Col. = *Quidam ita existimant circum fieri, dicunt in ea parte.* B Fort. 𝔈2. . . . 𝔊 = *Qui ita existimant* [B = *estimant*] *arcum fieri, dicunt in ea parte.*

in qua iam pluit = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 — *iam.*

esse specula = B. Ee = *esse spectacula.* G𝔅 . . . 𝔎 = *specula esse.*

reddi imaginem solis = BEe. G 𝔅 . . . 𝔎 = *imaginem reddi solis.* Ee — *deinde multas imagines . . .* § 6. *habebunt imaginem solis.*

et in praeceps euntes = Memm. BGr. 𝔅 ... 𝔎 = *et in praeceps transeuntes.* G = *et in preces* [s p] *transeuntes.* B — *et* ante *arcum.*

confusiones = BGGr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *confusionem.*

6. B = *sereno die.* probo.

omnes habebunt imagines solis = B. G 𝔅 . . . 𝔎 = *o. h. imaginem solis.*

non amplius habebit quam unam imaginem = Ee mG P3. G P4. Col. = *et non habebit nisi imaginem unam.* B𝔅 . . . 𝔎 = *non habebit nisi imaginem unam.* E = *omnis circuli* [s *scripta*] *levitas.* e = *omnis circuli scripta levitas.* P3. 𝔈1. + *levitas vel planities.* 𝔅 = *circumscripta lenitas vel planities.*

piscinam ingentis magnitudinis divide = Ee Fort. Memm. Nicot. BG P4. + *p. ing. m. in plures divide.* P3. Col. 𝔅 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔎 + *p. ing. m. insertis parietibus in plures divide.* 𝔐 . . . 𝔏4. + *p. ing. m. insertis parietibus divide.* B = *quod lacus.* E = *quod latus.*

7. G (s∾) = *Nihil reddet quam exiguus sit.* Pinc. v. l. = *quam exi-*

**minatus est, speculum est. Ergo stillicidia illa infinita quae imber cadens defert totidem specula sunt, totidem solis facies habent. Hae contra intuenti perturbatae adparent nec dispiciuntur interualla quibus singulae distant spatio prohibente discerni. Deinde pro singulis adparet una facies turbata ex omnibus. Aristoteles idem indicat. *Ab omni,* inquit, *laeuitate acies radios suos replicat. Nihil autem laeuius aqua et aere. Ergo* 8
etiam ab aere spisso uisus noster in nos redit. Ubi uero acies hebes et infirma est, quolibet aeris ictu deficiet. Quidam hoc genere ualitudinis laborant, ut ipsi sibi uideantur occurrere, ut ubique imaginem suam cernant. Quare? quia infirma uis oculorum non potest perrumpere ne sibi quidem proximum aera, sed resistit. Itaque quod in aliis efficit densus aer in his facit omnis. Satis enim ualet qualiscumque ad inbecillam aciem repellendam: longe autem magis uisum nostrum remittit qui crassior est et peruinci non potest, sed radios**

guus sit lacus aut humor. Grut. ci. — *aut lacus.*

Si determinatus est = BEe mG P3. GP4. Col. = *Si circumscriptus est.* 𝔅 = *Si circumsceptus est.* 𝔊1.... 𝔎 = *Si circumseptus est.* B = *totidem specula sunt.* Col. = *quotidem solis facies habent.* B = *Haec videnti contra perturbata apparent.* G𝔅 = *Haec* [= 𝔊1.] *contra intuenti perturbate* [in G s *a*] *apparent.* BE𝔅 = *despiciuntur.* G = *nec decipiuntur intervalla.*

quibus singulae distant = Ee Memm. B mG Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *quibus singula distant.* G — *singulae.*

turbata ex omnibus = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *turbida ex omnibus.* Be = *Ar. idem indicat.* G = *Aristoteles* [s *idem*] *indicat.* P4. Col = *Aristoteles indicat* om. *idem.* mG = *radios suos replevit.* Anic. = *radios suos repellit.* sG + *aqua et aere est.*

8. G(cr.∞) = *in nos reddit.*

Ubi vero acies hebes et infirma est = Ee. G𝔊2.... 𝔎 = *Ubi vero* [= Fort. P3.] *hebes et infirma est acies.* B = *Ubi ergo* [= P4. Col.] *acies hebes et infirma est.* 𝔅 𝔊1. = *Ubi ergo hebes* [𝔅 = *habes*] *et infirma est acies.*

deficiet = Ee. B = *defuit.* B (s.m.) G 𝔅 ... 𝔎 = *deficit.* e + *quidam igitur hoc genere.*

non potest perrumpere ne sibi quidem proximum aera = BEe (B = *aerem*). G𝔅 ... 𝔎 = *non potest ne proximum* [𝔅 = *proxime*] *quidem sibi aerem perrumpere.* B = *efficit depressus aer.* Apud E *densus* est in lit. G(n.) 𝔅𝔊1. + *in his facit aqua.* 𝔐 (apud Grut.) — *facit.* B + *valet omnis qualiscunque.*

inbecillam = E. BG𝔅 ... 𝔎 = *imbecillem.* E = *repellundam.*

visum nostrum remittit = EGCol. sEe + *visum nobis nostrum remittit.* BsG 𝔅 ... 𝔎 + *visum nostrum nobis remittit.* P4. + *visum nostrum nobis aqua remittit.*

qui crassior est et pervinci = ci. Fort. 𝔊2.... 𝔎. G = *quia* [in lit.] *crassior est et* [s *per*] *vinci.* B Fort. P3. 4. 𝔊1. = *itaque quia crassior est et pervinci.* E = *itaque* [s *quia crassior est*] *pervinci non potest.* e + *itaque qui crassior est, pervinci non potest.* Col. + *Itaque crassior est.* 𝔅 = *Itaque cum crassior est et pervinci.* Fortasse scribendum erit: *is qui crassior est.* B — *sed* ante *radios.*

9 **luminum nostrorum moratur et eo unde exierint reflectit. Ergo cum multa stillicidia sint, totidem specula sunt. Sed quia parua sunt, solis colorem sine figura exprimunt. Deinde cum in stillicidiis innumerabilibus et sine interuallo cadentibus reddatur idem color, incipit facies esse non multarum imaginum et intermissarum, sed unius longae atque continuae. Quomodo, inquis, tu mihi multa milia imaginum istic esse dicis ubi ego nullam uideo?**
10 **Et quare cum solis color unus sit, imaginum diuersus est? Ut et haec quae proposui refellam et alia quae non minus refellenda sunt, illud dicam oportet: nihil acie nostra fallacius non tantum in his a quibus subtiliter peruidendis illam colorum diuersitas submouet, sed etiam in his quoque quae ad manum cernit. Remus tenui aqua tegitur et fracti speciem reddit.**
11 **Poma per uitrum adspicientibus multo maiora sunt. Columnarum interualla porticus longior iungit. Ad ipsum solem reuertere: hunc quem toto terrarum orbe maiorem probat ratio acies nostra sic contraxit, ut sapientes uiri pedalem esse contenderent. Quem uelocissimum omnium scimus nemo nostrum moueri uidet: nec ire crederemus, nisi adpareret isse. Mundum ipsum praecipiti uelocitate labentem et ortus occasusque intra**

G(s∾) = *luminum nostro moratur.* B = *et unde exierit.*

9. G(m∾) — *Sed quia parva sunt.* 𝔅 = *sive figuram exprimunt.* B = *Deinde tamen in stillicidiis.* B — *et* ante *sine intervallo.* B(s∾) = *reddatur idem calor.*

et intermissarum = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 — *et.* B = *tu mihi multa intervalla.*

imaginum istic esse = BEe. G𝔅 = *istinc imaginum esse.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *istic imaginum esse.* G — *dicis.* sG = *dicas.*

ubi ego nullam = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 — *ego.*

10. E(s∾) — *et* inter *Ut* et *haec quae.*

proposui = EeG P4. 𝔅 𝔈1. Col. + *quae proposui ut refellam.* B Fort. P3. 𝔈2. . . . 𝔎 = *quae proposuisti.* Ee + . *Oportet nihil esse acie nostra.* B + *nihil acie nostra fallacius esse.* Gron. ci. 𝔅2. = *illam locorum diversitatem* contra mstos.

sed etiam in his quoque = E. cf. B𝔉. IV, 17, 2. *velit quoque etiam his.* B — *etiam.* sBG𝔐 . . . 𝔎 = *sed et in his quoque.* 𝔅𝔈1. = *sed etiam hiis quoque* om. *in.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *sed etiamnum his quoque.*

Remus tenui aqua tegitur et fracti = BEemG. G𝔅 . . . 𝔎 = *Remus integer in tenui aqua fracti.*

11. *porticus longior iungit* = EeG (p. m. ut videtur). BG (s.m.) 𝔅 . . . 𝔎 = *porticus longiores iungunt.*

toto terrarum orbe = E. Memm. = *quem terrarum orbe maiorem* om. *toto.* BG Gr. 𝔅 . . . 𝔎 = *quem toto orbe terrarum* (Col. = *quemquam*). B = *acies nostram contraxit.*

contenderent = BEe mG Anic. Scal. G = *contempnerent.* 𝔅 . . . 𝔎 = *contenderint.*

omnium scimus = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 + *omnium esse scimus* (𝔅 = *simus*). G(cr.∾) = *nemo nostrorum.*

moveri videt = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *videt* [G p. m. = *vidit*] *moveri.* G — *isse* post *adpareret.* sG = *appareret ipse.*

momentum temporis reuoluentem nemo nostrum sentit procedere.
Quid ergo miraris, si oculi nostri imbrium stillicidia non sepa- 12
rant et ingenti spatio intuentibus minutarum imaginum discrimen interit? Illud dubium esse nulli potest, quin arcus imago solis sit roscida et caua nube concepta. quod ex hoc tibi adpareat: numquam non aduersa soli est, sublimis aut humilis, prout ille se submisit aut sustulit in contrarium mota. Illo enim
descendente altior est, alto depressior. Saepe talis nubes a 13
latere solis est nec arcum efficit, quia non ex recto imaginem trahit. Uarietas autem non ob aliam causam fit, quam quia pars coloris sole est sparsa, pars in nube illa: humor autem modo caeruleas lineas, modo uirides, modo purpurae similes et luteas aut igneas ducit duobus coloribus hanc uarietatem efficientibus, remisso et intento. Sic enim et purpura eodem con-
chylio non in unum modum exit. Interest quamdiu macerata 14
sit, crassius medicamentum an aquatius traxerit, saepius mersa sit et excocta an semel tincta. Non est ergo mirum, si, cum

12. B — *ergo* ante *miraris*. BG (s∾) = *si oculi* [B = *occuli*] *nostri innumerabilia stillicidia*.

et ingenti spatio = BEeG Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔎. 𝔐 . . . 𝔏4. — *et*. G = *imaginum discrimen viderit* (mG = *al' interit al' vicerit*).

Illud dubium esse = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *Illud esse dubium*. B = *quia arcus imago*. Col. = *rorida et cava nube*. P4. = *roscida et cana nube*.

quod ex hoc tibi adpareat = BEe 𝔈1. . . . 𝔊. G𝔅 = *Quid ex hoc tibi appareat?* (𝔅 = .). 𝔐 . . . 𝔎 = *Quod ex hoo tibi apparet*. G (s∾) — *se* ante *submisit*.

in contrarium mota = Ee Memm. G = *sustulit* [*s alias in*] *contrarium* [*um* in lit.] *mota* (*a* in lit.). BmG Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *contrario motu*. Ops., „Sed quocunque modo scribas, inquit, peregrina videntur et a nasuto astrologo assuta." refutatur a Grutero. E = *Iō enim descendente*. quod etiam *Ideo* potest significare.

13. 𝔅 — *non* ante *ex recto*. B — *ex* ante *recto*. G = *ex erecto*. P4. Col. = *quia non erecto imaginem*. E P3. ∾.

quam quia pars coloris sole est sparsa, pars in nube illa. Ita scribendum videtur: nam facile *pars* post *sparsa* potuit excidere. Ee Brit. Ermi = *quam quia pars coloris sole est sparsa in nube illa* om. *pars*. B = *quam quia pars coloris sole est sparsa in nube uda*. G Fort. = *quam quia pars coloris* [G p.m. = *caloris*] *sole est sparsa nube nulla*. Fort. ci. = *quam quia pars ooloris sole est sparsa, pars nube illa* sine *in*. Col. = *quam quia paris coloris solis est sparsa nube nulla*. P3. = *quam quia pars coloris sole enim sparsa nube illa*. P4. = *quam quia pars coloris sole, et sparsa nube nulla*. 𝔅𝔈1. = *quam quia pars* [m𝔈1. = *paris*] *coloris sole est sparsa nubes illa*. Erm. ci. 𝔈2. . . . 𝔎 = *quam quia pars coloris a sole est, pars a nube illa*. EeG (p.m.) — *autem* post *humor*. G(s.m) — *modo;* sed suppletur in m. G = *purpuree similes*. G(cr. ∾) = *hanc varietatem facientibus*. G(cr. ∾) = *eodem canchilo*.

14. BG P4. Col. Anic. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. = *Interest quantum macerata sit* (𝔅 = . *Quantum*). probat Grut. E mG P3. ∾. Col. = *an aquantius traxerit*. P3. 𝔅𝔈1. = *an arcus aquarius traxerit*. Mss. etiam P4. ∾.

si, cum duae res sint = Ge 𝔅.

duae res sint, sol et nubes, id est corpus et speculum, tam multa genera colorum exprimuntur quae in multis generibus possunt aut incitari aut relanguescere. Alius est enim color ex igneo lumine, alius ex obtunso et leniore. In aliis rebus uaga inquisitio est, ubi non habemus quod manu tenere possimus et late coniectura mittenda est: hic adparet duas causas esse arcus, solem nubemque, quia nec sereno umquam fit nec nubilo ita, ut sol lateat. Ergo utique ex his est quorum sine altero non est. IV. Iam nunc illud accedit quod aeque manifestum est speculi ratione imaginem reddi, quia numquam nisi e contrario redditur, id est nisi ex altera parte stetit quod adparet, ex altera quod ostendit. Rationes quae non persuadent, sed cogunt a geometris adferuntur. Nec dubium cuiquam relinquitur, quin arcus imago solis sit male expressi ob uitium figuramque speculi.
2 Nos interim temptemus alias probationes quae de plano legi possunt. Inter argumenta sic nascentis arcus pono, quod celerrime nascitur: ingens enim uariumque corpus

E = *sicut* [*sic*] *duae res sint.* B = *si cum duae res sunt.* G1. ... Ꝃ — *si.*

tam multa genera = B. Ee = *si tamen multa genera.* G𝔅 ... Ꝃ + *si tam multa genera.* Et fortasse ipse Seneca bis scripsit eandem *si* Part. Gron. [ms.] = *quae multis generibus* om. *in.* Ee = *possunt ista incitari.*

15. *Alius est enim color* = BE(s.m.) e. E(p.m.) — *est.* G𝔅 ... Ꝃ = *Alius enim est color.*

ex obtunso = EeG𝔅 (apud G *ex* in lit.). Col. = *ex obtenso.* B𝔊1. ... Ꝃ = *ex obtuso.* BG𝔅 = *et leviore.* Ee = *vagata inquisitio est.* Pinc. v. l. = *vana inquisitio est.* Ee = *tenere possumus.* se = *coniectura imitanda est.*

nec nubilo ita, ut sol lateat = EG (s.m.) 𝔅. B = *nec nubilo ita si sol latet.* G = *nec nubilo ita ut sol latet.* 𝔊1. ... Ꝃ = *nec ita nubilo, ut sol lateat.*

Cap. IV.

B hinc incipit cap. V. G praefigit: *de yride et quid sit diffinitive.*

Iam nunc illud accedit = BEeG Gr. Gron. [ms.] 𝔅 ... 𝔊 𝔐2. ... Ꝃ. 𝔐 ... 𝔐1. — *nunc.* e = *rationem imagine reddi.* G = *ex contrario.*

stetit = BEe. G𝔅 ... Ꝃ = *steterit.* B = *quod appareret.* BG Gr. 𝔅 = *quod ostendere rationes.* Ee = *Quod ostendunt rationes.* G (cr. ∾) = *sed coguntur.* B = *a geometris afferunt.* G Col. 𝔅 = *a geometris auferuntur.* P4. = *a geometris feruntur.* probat Grut. BG (m∾) 𝔅 ... 𝔊 = *Nec dubium quicquam.* G(s∾) = *sit male oppressi.* P4. — *speculi.*

2. *Nos interim temptemus* = E P3. m𝔊2. 𝔊 ... 𝔐2. BP4. Col. 𝔅 ... 𝔊2. = *Nos interim repetemus.* G (al. m.) Britan. 𝔑u Ꝃ = *Nos interim repetamus.* B = *probationes alias.*

quae de plano legi possunt = Memm. Britan. 𝔊ro ... Ꝃ = *quae de plano legi possint.* BG Pinc. v. l. P3. = *quae de paulo legi possunt.* Ee mGP4. Col. 𝔅 ... 𝔊2. = *quae de Platone legi possunt.* Pinc. ci. 𝔊𝔊 = *quae de speculo legi possunt.* 𝔐 ... 𝔏4. haec omittunt, et recte fortasse. B = *Inter argumentas nascentis.*

ingens enim variumque = E P3. Memm. 𝔊ro ... Ꝃ. BGP4. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *igneum enim variumque.* mG

intra momentum subtexitur coelo et aeque celeriter aboletur. nibil autem tam cito redditur quam a speculo imago. Non enim facit quicquam, sed ostendit. Parianus Artemidorus adicit et- 3
iam quale genus nubis esse debeat quod talem solis imaginem reddit. *Si speculum*, inquit, *feceris concauum quod sit sectae pilae pars, si extra medium constiteris, quicumque iuxta te steterint inuersi tibi uidebuntur et propiores a te quam a speculo. Idem*, inquit, *euenit, cum rotundam et* 4
cauam nubem intuemur a latere, ut solis imago a nube descendat propiorque nobis sit et in nos magis conuersa. Color illi igneus a sole est, caeruleus a nube, ceteri utriusque mixturae. V. Contra haec illa dicuntur. De speculis duae opiniones sunt: alii enim in illis simulacra cerni putant, id est corporum nostrorum figuras a nostris corporibus emissas ac separatas, alii non imagines in speculo, sed ipsa adspici cor-

= *igneus enim variumque.* E (s∾) = *variumque tempus.*

intra momentum subtexitur coelo = Ee mG. BG𝔅 . . . 𝔎 = *coelo intra momentum subtexitur.* BG (m∾) P4. Col. Anic. Scal. 𝔅𝔈1. = *et aqua celeriter aboletur.* P3. = *et quam celeriter aboletur.* E Fort. ∾. BG P4. Col. Anic. Scal. 𝔅 . . . 𝔖 = *redditur a speculo quam imago.* E P3. Pinc. ci. ∾. G = *facit quisquam.*

3. Ee = *Parianus Artemidorum.*

etiam quale genus = EG (lit.) P3. B = *id quale genus.* P4. Col. 𝔅 = *ad quale genus.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *et quale genus.* Ge 𝔅 . . . 𝔖 = *talem soli imaginem.* G(s.m.) — *solis.* P3. Col. = *tali sibi imaginem.* P4. + *talem solis sibi imaginem.*

feceris concavum = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *concavum feceris.* P3. = *rectae pilae pars.* G (m∾) = *si exemplum medium constiteris.*

inversi tibi videbuntur et propiores a te quam a speculo = e. BE = *inversi tibi videbuntur et priores a te quam a speculo.* ita etiam Memm. Nicot., praeterquam quod alter = *ante* et — *et.* G = *immersi tibi videbuntur a te* [m *et priores*] *quam a speculo.* P3, 4. 𝔅𝔈1. = *universi tibi videbuntur priores* [m𝔈1. = *propior et propiores*] *a te quam a speculo.* Col. = *universi a te videbuntur priores tibi quam a speculo.* Bong. ex Cui. = *inversi tibi videbuntur et priores a te quam e speculo.* 𝔈2. . . . 𝔖 = *universi a te videbuntur priores tibi quam speculo.* Fort. ci. 𝔐 . . . 𝔎 = *universi a te videbuntur, propiores tibi quam speculo.*

4. G (s∾) — *evenit.*

a nube descendat = Ee. B mG P4. Col. m𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔖 = *a latere discedat.* G = *intuemur a latere discedat* rell. om. P3. 𝔐 . . . 𝔎 = *a nube discedat.* 𝔅 = *imago nube discedat* om. *a.*

propiorque nobis sit = ci. Fort. 𝔊ro . . . 𝔎. BEG Gr. 𝔅 . . . 𝔏4. = *priorque nobis sit.* G = *et in nobis magis conversa.*

Color illi igneus = Ee. sG = *Color ille igneus.* BG 𝔅𝔈1. — *illi.* 𝔈2. . . . 𝔎 = *Color igitur igneus.* B = *utriusque commixturae.*

Cap. V.

G praescribit: *de speculorum opinionibus et que sit verior.* P4. = *Contra haec quae dicuntur.*

in illis simulacra = BEG Gr. 𝔅 𝔅2. 𝔈1. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *in his simulacra.* G = *esse putant.*

alii non imagines in speculo, sed i-

pora retorta oculorum acie et in se rursus reflexa. Nunc nihil ad rem pertinet quomodo uideamus quodcumque uidemus, sed
2 quomodo imago similis reddi e speculo debet. Quid autem est tam dissimile quam sol et arcus in quo neque figura solis neque color neque magnitudo adparet? Arcus longe amplior est longeque ea parte qua fulget rubicundior quam sol, ceteris uero coloribus diuersus. Deinde cum uelis speculum inesse aeri, des oportet mihi [eamdem laeuitatem corporis,] eamdem aequalitatem, eumdem nitorem. Atqui nullae nubes habent similitudinem speculi: per medias saepe transimus nec in illis nos cernimus.
3 Qui montium summa conscendunt spectant nubem nec tamen imaginem suam in illa adspiciunt. Singula stillicidia singula specula sunt. Concedo, sed illud nego ex stillicidiis constare nubem. Habet enim quaedam ex quibus fieri stillicidia possint, non ipsa. ne aquam quidem habet nubes, sed materiam

psa adspici corpora = Ee. G = *alii imaginem [s s] aiunt non esse in speculo sed ipsa adspici corpora.* B𝔅 ... 𝔎 = *alii imagines aiunt non esse in speculo, sed ipsa adspici corpora.*

in se reflexa = BEsG 𝔐an 𝔐 ... 𝔎. P3. = *in se inflexa.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *in se deflexa.* B = *Nunc nihil ad te pertinet.* G (n.) + *quomodo ipsas videamus.* G (m∾) — *quodcunque videmus.* B = *quae videmus.*

reddi e speculo debet = Ee. P3. *similis reddi debet a simili.* Col. = *e speculo debet reddi.* BG 𝔅 ... 𝔙2. = *debet e speculo reddi.* *debet* habent omnes libri. Pinc. ci. = *sed quomodo imago solis de nube ut speculo redditur.* 𝔐u = *sed quomodo imago similis debeat, ut speculo, reddi.* 𝔎 = *sed quomodo imago similis debet, ut speculo, reddi?*

2. *Quid autem est tam dissimile* = Ee P3. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Quidnam est tam dissimile.*

in quo neque figura solis neque color = Ee P3. BGP4. Col. = *in quo neque color neque magnitudo apparet* rell. om. mG𝔅 ... 𝔎 = *in quo neque color neque figura solis.*

Arcus longe amplior est longeque = EeP3. B = *Arcus longior ampliorque ea parte qua* rell. om. G P4. Col. 𝔅 ... ℭ2. = *Arcus longior ampliorque est longeque.* Pinc. v. l. ℭ ... 𝔎 = *Arcus enim longior ampliorque est longeque.* Col. = *ceteris coloribus non diversus.* G(s∾) Pinc. v. l. = *coloribus diversis.*

cum velis speculum inesse aeri = Ee. G Col. 𝔅ℭ1. = *cum velis speculum aliis comparare.* B Fort. P3. 4. ℭ2. ... 𝔎 = *cum velis speculum aeri comparare.*

[*eamdem laevitatem corporis*] = mG 𝔅 ... 𝔎. BEeG haec omittunt, ideoque uncos circumdedi. EeG Anic. Scal. = *eamdem qualitatem.* Col. 𝔅ℭ1. = *Atqui mille nubes.*

3. G(s∾) = *Que montium.* E = *n ʒ [neque] tamen imaginem.* B — *tamen.*

in illa suam adspiciunt = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *suam in illa cernunt.* G(n.) + *specula solis sunt.* EeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *Habent enim quaedam.* B 𝔐an 𝔐 ... 𝔎 ∾.

fieri stillicidia possint = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *fieri st. possunt.*

ne aquam quidem habet nubes = BEe. 𝔐 ... 𝔙1. = *Nec aquam quidem habet nubes.* GGr. 𝔅 ... 𝔊 𝔙2. ... 𝔎 = *Nec aquam quidem habent nubes.* B = *vel materia futurae aquae.*

**futurae aquae. Concedamus igitur et guttas innumerabiles nu-
bibus inesse et illas faciem reddere, non tamen unam omnes
reddunt, sed singulae singulas. Deinde inter se specula con- 4
iunge: in unam imaginem non coibunt, sed quaeque particula
in se rei similitudinem claudet. Sunt quaedam specula ex mul-
tis minutisque conposita, quibus si unum ostenderis hominem,
populus adparet unaquaque particula faciem suam exprimente.
Haec cum sint coniuncta et simul conlocata, nihilominus sedu-
cunt imagines suas et ex uno turbam efficiunt. Ceterum cater- 5
uam illam non confundunt, sed diremptam in facies singulas
distrahunt: arcus autem uno circumscriptus est ductu, una to-
tius est facies. Quid ergo? inquit, non et aqua rupta fistula
sparsa et remo excussa habere quiddam simile his quos uidemus
in arcu coloribus solet? Uerum est: sed non ex hac causa ex
qua tu uideri uis, quia unaquaeque stilla recipiat imaginem so-
lis. Citius enim cadunt stillae, quam ut concipere imaginem 6
possint. Standum est, ut id quod imitantur excipiant. Quid
ergo sit? Colorem, non imaginem ducunt: alioquin, ut ait Nero
Caesar disertissime,**

Colla Cytheriacae splendent agitata columbae:

Concedamus igitur et guttas = Ee. G = *Concedamus tibi* [s *et*] *guttas*. B = *Concedam et guttas* om. *igitur*. 𝔅...𝔊 = *Concedam tibi et guttas*. 𝔐...𝔎 = *Concedam etiam tibi et guttas*.

nubibus inesse = BEe. G𝔅...𝔎 = *in nubibus esse*.

unam omnes = Ee. BG𝔅...𝔎 = *omnes unam* (m𝔈1. = *omnes una*). E = *reddent*: sed cr. *reddont*, fortasse p. m.

4. G𝔅𝔈1. = *in unam imaginem non coeunt*. Col. = *in unam imaginem non introibunt*. G (s.m.) + *sed una quaeque particula* sG Scal. Dal. m𝔈2. = *particulam visae rei*. B = *similitudinem in se rei*. B (s∾) = *minutisque posita*.

unaquaque particula faciem suam = EesG. BG𝔅...𝔎 = *unaquaque parte faciem suam*. mG = *et simul collata nihilominus*. sG + *ex uno quod turbam efficiunt*. e + *ex uno quasi turbam efficiunt*.

5. GFort. P4. Col. = *catervam illam non contrahunt*. 𝔅 = *catervum illam non condunt*. BE P3. ∾. G(s∾) = *sed directam in facies*.

arcus autem uno = EesG P3. Memm. BCol. Pinc. (dubium an ex v. l.) 𝔊...𝔎 — *autem*. GP4. 𝔅...𝔈2. = *Ergo arcus uno*. P3. = *circumseptus*. B𝔅...𝔊 — *est* post *circumscriptus*. G (s∾) = *dictu*.

Quid ergo? inquit = BEeG Gr. 𝔅...𝔊 𝔙2. ...𝔎 (B s.m. = *inquis*). 𝔐...𝔙1. — *inquit*. G Col. 𝔅...𝔈1. = *non ex aqua*.

et remo excussa = BEGP3. Col. 𝔅...𝔊 𝔊ro 𝔙2. ...𝔎. 𝔐...𝔏4. 𝔙1. = *et ore excussa*.

recipiat imaginem solis = EeG (lit.). B𝔅...𝔎 = *recipit imaginem solis*.

6. G (s.m.) = *quod ut excipere imagines possint*. E = *quod* [*qd'*] *id quod imitatur*. e = *quoad id quod imitatur* BGP4. Col. 𝔅𝔈1. = *aliquo modo, ut ait Nero Caesar*. EmG P3. ∾. G(m∾) Col. 𝔅𝔈1. = *Colla Tiberiacae splendent*. P4. = *Colla ty-*

et uariis coloribus pauonum ceruix, quotiens aliquo deflectitur,
7 nitet. Numquid ergo dicemus specula eiusmodi plumas quarum omnis inclinatio in colores nouos transit? Non minus nubes diuersam naturam speculis habent quam aues quas retuli et chamaeleontes et alia animalia quorum color aut ex ipsis mutatur, cum ira uel cupidine incensa cutem suam uariant humore subfuso, aut positione lucis quam prout rectam uel obliquam rece-
8 perunt ita colorantur. Quid enim simile speculis habent nubes, cum illa non perluceant, hae transmittant lucem? illa densa et coacta, hae rarae sint? illa eiusdem materiae tota, hae diuersis temere conpositae et ob hoc discordes nec diu cohaesurae? Praeterea uidemus ortu solis partem quamdam coeli rubere. uidemus nubes aliquando ignei coloris. Quid ergo prohibet quomodo hunc unum colorem accipiunt solis occursu sic multos ab
9 illis trahi, quamuis non habeant speculi potentiam? Modo, inquis, inter argumenta ponebas semper arcum contra solem excitari, quia ne a speculo quidem imago redderetur nisi aduerso.

c e r d c e splendent. G = *pav o r um cervix.* G = *aliquo f l e c titur.*

7. G Fort. P4. Col. 𝔈1. = *eiusmodi pl u v i a s.* BE P3. 𝔅 ∾.

diversam naturam speculis = Ee. P3. = *speculi.* BG 𝔅 . . . 𝔎 = *diversam speoulis naturam.* B = *habent aves quam re g uli cameleontes.* G = *habent quam* [in lit.] *aves quas* (s.m. *q u a m*). 𝔅𝔈1. = *quam* ante *aves.* 𝔅 = *ca m a l e u n t h e s.* m𝔈1. = *a n ex ipsis mutatur.*

et a l i a animalia = Ee. G (s.m.) = *et a l i q u a animalia.* BG𝔅 . . . 𝔎 = *et r e l i qua animalia.*

vel cupidine i n censa = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *vel cupidine a c c ensa.* E Fort. = *humore suffus a.* mG Pinc. v. l. Col. = *humore suffus a m.* probat Pinc. G = *humore d i f f u s a m aut position e m* (hoc cr. ∾). P3. 𝔅 . . . 𝔊 = *humore d i f fuso.* B mG (tert. m.) P4. ∾. B (s.m.) = *positione l o c i.* Ee = *e t obliquam* (facili errore: nam *l'* = *vel*, *Z* = *et*).

receper u n t = Ee. BG 𝔅 . . . . 𝔎 = *receper i n t.*

8. Ee = *simile specu l o habent nubes.* BG 𝔈1. = *cum illae non perluceant.* BG (m∾) 𝔈1. = *ill a e dens a e et coact a e h a e c rar a sint.* 𝔅 = *il l a e dens a e et coact a e: hae rarae s u n t.* B = *eiusdem materi e i.*

hae diversis temere conpositae = E G (p.m.) 𝔐 . . . 𝔏4. B = *tota il l a e e x diversis t. comp.* G(s.m.) = *h a e c e diversis t. comp.* (unde poteris coniicere: *haece d. t. c.*). Col. 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔎 + *hae e diversis t. c.* probat Gron. ms. G (cr. ∾) = *discord e m.* Fort. Nicot. — *videmus ortu solis partem quamdam coeli rubere.* et putant Fortun. Opsop. haec e margine in contextum ingesta esse. Sed BGE Gr. ∾. Col. = *videmus nubes q u a n d o q u e ignei coloris.* e = *aliquando nubes.* G = *Quid ergo prohibet u r quo* (s *modo*).

hunc unum colorem = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *hunc colorem unum.* B = *sic mult a s* [s *o* r. m.] *ab illis.* B (cr. ∾ r. m.) = *quamvis non habe a t speculi.*

9. *Modo, inqu i s* = Ee P3. 𝔅𝔈2. BG Pinc. v. l. P4. Col. 𝔊 . . . 𝔎 = *Modo, inq u i t.*

quia n e a speculo quidem = EeG. B𝔅 . . . 𝔎 = *quia n e c a sp. q.* B = *e t h a e c inqu a m q u a e s t i o nobis-*

Hoc, inquit, commune nobis est. Nam quemadmodum opponendum est speculo id cuius in se imaginem transferat, sic ut nubes infici possint, ita sol ad hoc apte ponendus est (non enim idem facit, si undique effulsit) et ad hoc opus est radiorum idoneus ictus. Haec dicuntur ab his qui uideri uolunt nubem colorari. Posidonius et hi qui speculari ratione talem effici iudicant uisum
hoc respondent: *Si ullus esset in arcu color, permaneret et* 10
***uiseretur eo manifestius quo propius. Nunc imago arcus ex longinquo clara interit, cum ex uicino uentum est.* Huic contradictioni non consentio, cum ipsam sententiam probem. Quare? dicam: quia coloratur quidem nubes, sed ita ut color eius non undique adpareat. Nam ne ipsa quidem undique adpa-**
ret. Nubem enim nemo qui in ipsa est uidet. Quid ergo mi- 11
rum, si color eius non uidetur ab eo a quo ipsa non uisitur? Atqui ipsa, quamuis non uideatur, est: ergo et color. Ita

cum est. G = *Hoc inquam* [m *inquit*] *quaestio* [m *commune*] *nobiscum est.* E = *Hoc inquit cri*^{i}*mine* [*cmine*] *nobis est.* P4. Col. Anic. Scal. 𝔅𝔈1. 𝔐an = *Haec inquam quaestio nobiscum est.* P3. = *Haec inquid quaestio nobis est.* Bong. = *Hoc inquis commune nobis est.* G (s∾) — *speculo.*

cuius in se imaginem = EeG. B 𝔅 ... 𝔎 = *cuius imaginem in se.* 𝔅 𝔈1. = *infici possit.*

ita sol ad hoc apte ponendus est (non enim idem facit, si undique effulsit) et ad hoc opus est radiorum idoneus ictus = Ee P3. BG P4. Col. Fort. 𝔚2. = *ita* [B — *ita*] *sol apte ponendus est: non enim idem facit, si undique effulsit. et ad hoc opus est radiorum idonea locatio.* 𝔅𝔈1. = *ita sol apte ponendus est. Non enim idem facit si undique fulsit: et ad hoc opus est radiorum idoneus locus.* 𝔈2. ... 𝔖 = *transferat. Ita sol ad hoc apte ponendus est, sic ut nubes infici possit. Non enim idem facit si undique fulsit, et* [Bong. ci. = *sed*] *ad hoc opus est radiorum idonea locatio.* 𝔐 ... 𝔚1. = *ita solis ad hoc opus est radiorum idoneus ictus* rell. om. quae Grut. quoque assuta esse censuit. 𝔑u 𝔎 = *ita sol apte ponendus: non enim idem facit, si undique effulsit, et ad hoc opus est radiorum idonea locatio* om. *est* post *ponendus.* Extrema *et ad hoc opus est ... locatio* Ruhk. pro spuriis habet.

ab his qui videri volunt = BEeG 𝔅 ... 𝔖 (G𝔅 = *ab hiis*). 𝔐 ... 𝔎 = *ab iis, qui videri vol.*

talem effici iudicant visum = Ee sG Bong. P3. 𝔅 ... 𝔈2. BG Pinc. v. l. P4. Col. 𝔊 ... 𝔖 — *talem.*

10. *et viseretur* = BEeG Col. 𝔅 𝔈1. 𝔖ro ... 𝔎. P4. = *et insereretur.* Fort. P3. 𝔈2. ... 𝔏4. = *et videretur.* *Nunc* ante *imago* apud B in lit. est.

clara interit, cum ex vicino ventum est = Ee. B = *clara est interitu ex vicino est ventum.* Bamb. Wirc. = *quum e vicino est ventum.* probat L. Ianus (in Seebodii Ann. Phil. vol. XXXI. p. 261. sq.). G𝔅 ... 𝔖 𝔚2. ... 𝔎 = *clara est* [hoc G notat]: *interit,* [Gr. =] *cum e vicino est ventura.* 𝔐 ... 𝔚1. = *clara est: interit, cum in vicino est.* G (m∾) — *Nam ne ipsa quidem undique adparet.*

11. B — *ab eo a quo ... non videatur, est.*

Atqui ipsa, quamvis = Ee. G — *ipsa.* Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *Atqui quamvis ipsa.*

non est argumentum falsi coloris, quod adparere accedentibus desinit. Idem enim in ipsis euenit nubibus: nec ideo falsae sunt, quia non uidentur. Praeterea cum dicitur tibi nubem sole esse suffectam, non dicitur tibi colorem illum inustum esse uelut duro corpori ac stabili ac manenti, sed ut fluido et uago
12 et nihil amplius quam breuem speciem recipienti. Sunt etiam quidam colores qui ex interuallo uim suam ostendunt. Purpuram Tyriam quo melior saturiorque eo altius oportet teneas, ut fulgorem suum teneat. Non tamen ideo non habet colorem illa, quia quae optimum habet non quomodocumque explicatur ostendit. In eadem sententia sum qua Posidonius, ut arcum iudicem fieri nube formata in modum concaui speculi et rotundi cui forma sit
13 partis e pila secta. Hoc probari, nisi geometrae adiuuerint,

Ita non est argumentum falsi coloris = ci. Fort. 𝔊2. . . . 𝔎. Ee = *ergo et color. ita est. Ergo et color argumentum falsi coloris.* B = *ergo color et argumentum falsi coloris.* G = *ergo et color* [m *ita non est*] *argumentum falsi coloris.* Col. 𝔅𝔊1. = *ergo et color. Ita non est, ergo et color argumentum falsi coloris.* P3. = *Ergo et color* [= Fort.] *ita non est. Ergo et color argumentum est falsi coloris.* P4. = *non videatur, est ergo et color argumentum falsi coloris.*

quod adparere accedentibus desinit = BEe. G = *qui dum apparet antecedentibus desinit.* P3. Col. 𝔅 𝔊1. = *qui dum apparet accedentibus desinit.* P4. = *qui dum apparere accedentibus desinit.* Fort. = *quidem apparere accedentibus desinit.* Fort. ci. 𝔊2. . . . 𝔎 = *quia idem apparere accedentibus desinit.* *videntur* apud B in lit. est. B — *tibi* post *dicitur.* Ee — *esse* post *sole.* G(s∾) Anic. Scul. = *sole esse confectam.* Col. = *sole esse confectum.* 𝔅 = *sole esse suffertam.* idem legit Caelius (Antiqq. Lectt. IX, 10.). B E P3. 4 ∾. B — *tibi* post *non dicitur.* et videtur *tibi* utroque loco suspectum.

colorem illum inustum esse = B EemG Memm. Nicot. hoc ortum inde putat Ruhk., quod olim scriptum fuerit: *immistum esse.* GGr. 𝔅... 𝔎 = *colorem illum immixtum esse.* sE se = *colorem illum incussum esse.* B = *veluti duro.* E (s∾) = *duro tempori* (frequentissimus hic est in E error).

ac manenti = BEe. G 𝔅 . . . 𝔎 = *et manenti.* B = *ac vago.*

quam brevem = BEeG 𝔅 (G p.m. = *quem*). 𝔊1. . . . 𝔎 = *quam perbrevem.*

12. B = *Purpura Tyria.*

quo melior saturiorque = EeG. BsG 𝔅 . . . 𝔎 + *quo melior saturiorque est.*

eo altius oportet teneas = Ee. B G𝔅 . . . 𝔖 = *eo oportet ut altius teneas.* 𝔐 . . . 𝔎 = *eo oportet altius teneas.*

ut fulgorem suum teneat = Ee mG. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *ut fulgorem suum ostendat.* G(s.m.) — *non* post *ideo.*

non habet colorem illa = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *non habet illa colorem.*

quia quae optimum habet = E Col. P3. = *quia que obtusum habet.* P4. = *quia que optem habet.* B𝔅 . . . 𝔎 = *quia quem optimum habet.* G(s.m.) = *quia quod optimum habet.* G (s∾) P4. = *non quocunque.* Col. = *non quaecunque.*

explicatur = Ee P3. Col. = *explicitur.* BG P4. 𝔅 . . . 𝔎 = *explicetur.* B = *qua Passidonius* (s o). Ruhk. ci. = *qua Parianus Artemidorus.* E = *cum forma sit.*

partis e pila sec[illegible] = Ee Memm. Nicot. B = *pa*[illegible]

non potest: qui argumentis nihil dubii relinquentibus docent solis illam esse effigiem non similem. Neque enim omnia aduersus specula respondent. Sunt quae uidere extimescas: deformitate tanta corruptam faciem uisentium reddunt seruata similitudine in peius. Sunt quae cum uideris, placere tibi uires 14
tuae possint: in tantum lacerti crescunt et totius corporis supra humanam magnitudinem habitus augetur. Sunt quae dextras facies ostendant, sunt quae sinistras, sunt quae detorqueant et uertant. Quid ergo mirum est eiusmodi speculum in nube quoque fieri quo solis species uitiosa reddatur? VI. Inter cetera argumenta et hoc erit, quod numquam maior arcus dimidio circulo adparet et eo minor est quo altior sol. Ut ait Uergilius noster,

Et bibit ingens
Arcus,

cum aduentat imber: sed non easdem undecumque adparuit mi-

P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *partis pilae sectae.* P3. = *partis et pilae sectae.* 𝔐 . . . 𝔎 = *partis e pila sectae.*

13. G (cr. ∾) Col. 𝔅𝔈1. = *qui argumentum.* BE P3. 4. ∾. G (m∾) — *non similem.*

adversus specula respondent = B EeG Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. . . . 𝔎. Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔅1. = *ad verum specula respondent.* Grut. ci. = *adversis specula respondent.* quod valde placet.

deformitate tanta = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *tanta deformitate.*

corruptam faciem visentium reddunt = E𝔈2. . . . 𝔎. BG P3. 4. 𝔅𝔈1. = *corrupta ut faciem visentium reddant.* Col. = *corruptas ut faciem visentium reddant.* B = *servata similitudine impetus.*

14. 𝔅 = *viderit.* G (s∾) = *placare tibi.* E (s∾) e(cr. ∾) = *et totius temporis.* G𝔅 = *super humanam magnitudinem.* E (s∾) e(cr. ∾) = *quae dextras facies extendant.*

sunt quae detorqueant et vertant = Ee P3. B = *sunt quae torqueant et vertant.* G𝔅 . . . 𝔎 = *sunt* [hoc G habet a s. m.] *quae torqueant vel evertant.* Col. 𝔐an = *et evertant.* P4. = *et avertant.*

eiusmodi speculum in nube quoque fieri quo solis species vitiosa reddatur = Ee. B = *eiusmodi' quoque speculum in nube fieri quo s. sp. v. reddatur.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *eiuscemodi speculum, quo solis species vitiosa reddatur, in nube quoque fieri.* Etiam Gr. = *eiusmodi.*

Cap. VI.

G praefigit haec: *de significationibus yridis secundum diversitatem sui situs in celo.* *Inter* apud G in lit. est. E = *quo numquam maior.* sG = *circulo appareret.*

et eo minor est quo altior sol = Ee. B + *et quod eo minor est quo altior est sol. arcus ait ventos aut pluvias aut serenum significat.* Bong. + *quo altior est sol, quando arcus ventos, quando pluvias, quando serenum significat.* P4. = *quo altior est solis arcus a ventos aut pluvias aut serenum significat.* G 𝔅 . . . 𝔎 + *et quod* [hoc G n.] *eo minor est, quo altior est sol.*

Ut ait Vergilius noster, Et bibit ingens Arcus = BEeG Bong. 𝔅 𝔈1. 𝔑u 𝔎. Virg. G. I, 380. sq. Fortunatus haec putat supposita esse. Fort. ci. 𝔈2. . . . 𝔅2. = *Et bibit ingens Arcus, ut ait Virgilius noster.* B = *cum ad-*

nas adfert. A meridie ortus magnam uim aquarum uehet. Uinci enim non potuerunt ualentissimo sole: tantum illis est uirium.
2 Si circa occasum refulsit, rorabit et leuiter inpluet. Si ab ortu circaue surrexit, serena promittit. Quare tamen, si imago solis est arcus, longe ipso sole maior adparet? Quia est alicuius speculi natura talis, ut maiora multo quam uideat ostendat et in portentosam magnitudinem augeat formas, alicuius talis inuicem, ut minuat. Illud dic mihi, quare in orbem eat facies,
3 nisi orbi redditur? Dices enim fortasse unde sit illi color uarius, unde figura talis sit non dices, nisi aliquod exemplar ad quod formetur ostenderis. Nullum autem aliud quam solis est a quo cum tu quoque fatearis illi colorem dari, sequitur ut et detur forma. Denique inter me teque conuenit colores illos quibus regio coeli depingitur a sole esse. Illud unum inter nos non conuenit: tu dicis illum colorem esse, ego uideri. Qui

ventant imbres. G𝔙 . . . 𝔊 = *undecunque apparuerit.* B = *minas afferet.* G = *magnum viam aquarum.* B 𝔙 . . . 𝔊 = *Vinci enim non poterunt.* G (s∾) 𝔙 . . . 𝔊 = *vehementissimo sole.* BE Bong. ∾.

tantum illis est virium = BEe. G𝔙 . . . 𝔎 = *tantum est illis virium.*

2. *rorabit et leviter inpluet* = E sG 𝔙 . . . 𝔎. BG Pinc. v. l. Gr. Anic. Scal. = *tonabit et leviter impluet.* G𝔙 . . . 𝔊 = *surrexerit.* Ee = *serena promittunt.* Seneca fortasse scripsit: *serena promittuntur.* G = *serena premittit.* BG𝔙𝔈1. = *ut maiora multa.* B = *quam videantur ostendat.* G (s.m.) = *quam videatur ostendat.* sE = *quam vides ostendat.* 𝔙 = *ostendeat.* BG 𝔙 . . . 𝔊 = *in portentuosam magnitudinem.* Col. = *importentuosam magnitudinem.* P3. = *in portentuosa magnitudine.* P4. = *importuosam magnitudinem.* Ee = *in portentuosam augeat formas* om. *magnitudinem.* E (s.m.) = *in portentuosas augeat formas.* de quo vide.

alicuius talis invicem, ut minuat = E. e — *talis.* BG𝔙 . . . 𝔎 = *alicuius invicem talis est, ut minuat.*

Illud dic mihi, quare = E. e = *istud dic mihi quare.* B — *mihi.* G𝔙 . . . 𝔎 = *Illud mihi dic, quare.* G = *in orbe eat facies.* P3. = *ubi orbi redditur.* G.Col. = *nisi orbis redditur.*

3. *Dices enim fortasse* = EeG. B = *Diceres fortasse.* 𝔙 . . . 𝔎 — *enim.*

unde sit illi color = BEesG Gr. 𝔙𝔈1. 𝔐an 𝔅2. . . . 𝔎 (B haec bis scripta exhibet). G — *illi.* 𝔈2. . . . 𝔅1. = *unde sit ille color.*

unde figura talis sit = Ee. BG 𝔙 . . . 𝔎 = *unde talis figura sit.* Ee — *aliud* post *Nullum autem.* B = *quam sol'e* [pro *sol' ẽ*] *a quo.*

a quo cum tu quoque fatearis = Ee P3. Memm. B = *a quo confitearis illi.* P4. Col. Nicot. 𝔙𝔈1. 𝔐an 𝔅2. . . . 𝔎 — *tu quoque.* G 𝔈2. . . . 𝔅1. — *cum tu quoque.*

ut et detur forma = Ee. B = *ut det formam.* G𝔙 . . . 𝔎 = *ut detur et forma.*

inter me teque convenit = Ee. B = *inter me et te non convenit.* G 𝔙 . . . 𝔎 = *inter me et te convenit.* B — *colores illos . . . non convenit.* E (s∾) = *regio coeli pingitur.* e = *coeli regio depingitur.* G — *non* ante *convenit.* BG = *sive est sive videatur.*

a sole est = BEeG Gr. 𝔙 . . . 𝔊 𝔅2. . . . 𝔎. 𝔐 . . . 𝔅1. — *est* (𝔐 = *e sole*). Haec supervacanea esse

siue est, siue uidetur, a sole est: tu non expedies quare color ille subito desinat, cum omnes fulgores paulatim discutiantur. Pro 4
me est et repentina eius facies et repentinus interitus. Proprium enim hoc speculi est, quod non per partes struitur quod adparet, sed statim totum fit. Aeque cito omnis imago aboletur in illo quam ponitur. Nihil enim aliud ad ista efficienda uel remouenda opus est quam ostendi et abduci. Non est propria in ista nube substantia nec corpus est, sed mendacium, sine re similitudo. Uis scire hoc ita esse? Desinet arcus, si obtexeris 5
solem. Oppone, inquam, soli alteram nubem: huius uarietas interibit. At maior est aliquanto arcus quam sol. Dixi modo fieri specula quae multiplicent omne corpus quod imitantur. Illud adiciam omnia per aquam uidentibus longe esse maiora. Literae quamuis minutae et obscurae per uitream pilam aqua plenam maiores clarioresque cernuntur. Poma formosiora quam sunt uidentur, si innatant uitro. Sidera ampliora per nubem adspi- 6
cienti uidentur, quia acies nostra in humido labitur nec adprehendere quod uult fideliter potest. Quod manifestum fiet, si

Frommondus putat. E = *tu tamen* [*tñ*] *expedies*. BGe ∾.

quare color ille subito desinat = BEeG Gr. 𝔅...𝔊 𝔅2....𝔎. 𝔐...𝔅1. — *color ille*. Ee + *et paulatim*. de quo vide. BG = *decutiantur*. 𝔅 𝔈1. = *excutiantur*. E Fort. Gr. ∾.

4. B = *Proinde est et repentina eius facies est*.

Proprium enim hoc speculi est = B Ee (E p. m. = *spect a culi*). G𝔅... 𝔎 = *Proprium enim est speculi hoc* (𝔅 — *enim*). Ee = *in quo non per partes*. B = *quoniam non per partes struitur* (s.m. *sternitur*). G(s∾) — *per* ante *partes*. In Col. videbatur esse *quando apparet*. E = *qui* [*q*] *apparet*. G(s∾) = *Ex quo cito omnis*.

omnis imago aboletur in illo = Ee. B = *omnis in illo visus aboletur*. G 𝔅...𝔎 = *omnis imago in illo aboletur*.

quam ponitur = BEeG Gr. Memm. Nicot. 𝔅...𝔊 𝔅2....𝔎. 𝔐... 𝔅1. = *quam componitur*. G(cr.∾) = *quam ostendi et obduci*. B + *Non est propria ergo*. P3. Memm. Nicot. + *Non est ergo propria*.

nec corpus est = Ee. BG 𝔅... 𝔎 — *est*.

sed mendacium, sine re similitudo = EeG. B = *sed mandatum est sine re similitudo*. Gr. + *sed mendacium est, sine re similitudo*. 𝔅 + *sed mendacium esset sine re similitudo*. 𝔈1....𝔊 = *sed mendax est sine re similitudo*. 𝔐 ... 𝔎 + *sed mendacium et sine re similitudo*.

5. *huius varietas interibit* = Ee mG P3. BCol. 𝔅...𝔊 = *istius varietas peribit*. P4. = *ista varietas peribit*. 𝔐...𝔎 = *huius varietas peribit*.

At maior aliquanto est arcus = B Ee. GP3. Col. 𝔅𝔈1. = *At* [P3. Col. = *Ac*] *maior est aliquando arcus*. P4. 𝔈2. ... 𝔎 = *At maior est aliquanto arcus*. E(cr.∾) = *omne tempus*. B = *omnia quae per aquam videntur*.

quam sunt videntur = Ee. BG 𝔅...𝔎 = *quam sint videntur*.

6. BG(s∾) 𝔅𝔈1. — *in* ante *humido*. e(s∾) = *nec appendere quod vult*. P3. = *si pelvim impleveris*

poculum inpleueris aqua et in id conieceris anulum. Nam cum in ipso fundo iaceat anulus, facies eius in summa aqua redditur.
7 **Quicquid uidetur per humorem longe amplius uero est: quid mirum maiorem reddi imaginem solis quae in nube humida uisitur, cum ex duabus causis hoc accidat? quia in nube est aliquid uitro simile quod potest perlucere, est aliquid et aquae, quam etiam si nondum habet, iam parat eius naturam in quam ex sua uertatur. VII. Quoniam, inquis, uitri fecisti mentionem, ex hoc ipso contra te argumentum sumam. Uirgula solet fieri uitrea, stricta uel pluribus angulis in modum clauae torosa: haec si in transuersum solem accipit, colorem talem qualis in arcu uideri solet reddit, ut scias non imaginem hic solis esse,**
2 **sed coloris imitationem ex percussu. In hoc argumento multa sunt pro me. Primum quod adparet laeue quiddam esse debe-**

aqua. GP4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *si poculum adimpleveris aqua.* B = *et in id ieceris anulum.* G (s.m.) — *in ipso* ante *fundo.*

in summa aqua redditur = Ee. G = *in fundo aquae redditur.* B 𝔅 . . . 𝔎 = *in summo aquae redditur.*

7. G P3. Col. 𝔅 = *longe amplius non est.* P4. = *longe amplius notum est.* Fort. + *non reddi imaginem solis.* probat Fortun. G (s∾) — *solis.*

cum ex duabus causis = Ee (E p.m. = *duobus*). B = *cum duabus de causis non accidat.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *cum de causis duabus.* G(s∾) Col. 𝔅𝔊1. — *aliquid* ante *vitro.* BE Fort. P3. 4. ∾. B — *et* ante *aquae.*

quam etiam si nondum habet = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *quam si nondum habet.*

iam parat eius naturam in quam ex sua vertatur = G(s.m.). Ee = *iam parat id est iam eius natura est in quam ex sua vertatur.* B Pinc. v. l. Gr. = *iam apparet eius natura in quam ex sua vertatur.* G = *iam apparet eius natura in aquam ex sua vertatur.* 𝔅𝔊1. = *est, iam apparet eius natura in quam ex sua vertatur.* Fort. ci. 𝔊2. . . . 𝔎 = *tamen iam apparet eius natura, in quam ex sua vertatur.*

Cap. VII.
G praemittit haec: *solvit quaestionem quae possit fieri.*

Quoniam, inquis = E𝔊1. . . . 𝔅1. BG Gr. 𝔅𝔅2. . . . 𝔎 = *Quoniam, inquit.* B = *fecisti vitri mentionem.* E (s∾) — *hoc* inter *ex* et *ipso.*

vitrea, stricta = BGE 𝔅 . . . 𝔅1. Gron. ci. 𝔅2. . . . 𝔎 = *vitrea, striata.* probat Schneid. (Annott. ad Eclogg. Physs. p. 254.).

in modum clavae torosa = Ee𝔊2. . . . 𝔅1. BG se Gr. 𝔅2. . . . 𝔎 = *in modum clavae tortuosa* (mG = *torsa*). 𝔅𝔊1. 𝔐an = *in modum clavae tortuosae.*

in transversum = Ee. B = *in transverso.* 𝔅 = *ex transcurso solem.* G 𝔊1. . . . 𝔎 = *ex transverso.* G (s m.) = *sol accipit.*

non imaginem hic solis esse = BG 𝔅 . . . 𝔎 = *hic non imaginem solis esse.* eP4. Col. = *sed coloris immutationem.* P3. = *sed coloris mutationem.* B + *sed coloris imitationem esse.*

ex percussu = BEe. G Gr. 𝔅 𝔊1. = *ex repercusso.* G (s.m.) 𝔊2. . . . 𝔎 = *ex repercussu.*

2. Ee P3. = *Primum in hoc argumento multa pro me sunt quod apparet a sole fieri. Quod apparet leve quiddam esse debere* (P3. = *debet et*). B = *Primum in hoc argumento sit quod apparet a so-*

re, simile speculo quod solem repercutiat: deinde quod adparet non fieri ullum colorem, sed speciem falsi coloris qualem, ut dixi, columbarum ceruix et sumit et ponit, utcumque deflectitur. hoc autem et in speculo est cui nullus inditur color, sed simulatio quaedam coloris alieni. Unum hoc tamen soluendum mihi est, quod non uisitur in ista uirgula solis imago cuius bene exprimendae capax non est. Ita conatur quidem reddere imaginem, quia laeuis est materia et ad hoc habilis: sed non potest, quia enormiter facta est. Si apte fabricata foret, totidem redderet soles quot habuisset inspectiones. Quae quia non discernuntur inter se nec satis in uicem speculi nitent, inchoant tantum imagines nec exprimunt et ob ipsam uicinіam turbant et in speciem coloris unius adducunt. VIII. At quare arcus non 3

le fieri. Quod apparet leve quiddam esse debere. G = *Primum in hoc argumento multa* [s *sunt*] *quod apparet a sole fieri. sunt pro me* [tria haec vocabula n.]. *Quidem* [s.m. *Quo*] *apparet quiddam leve esse debere.* P4. = *Primum in hoc argumento, in quod apparet a Sole fieri, sunt pro me quod apparet quoddam.* Col. = *Primum in hoc argumento, multa quod apparet a sole fieri, sunt pro me. Quid apparet quoddam.* 𝔅 = *Primum in hoc argumento multa quod apparet a sole fieri sunt pro me. Quidem apparet quiddam leve esse debere.* 𝔊1. = *Primum in hoc argumento multa quod apparet a sole fieri sunt pro me. Pridem quidem apparet quiddam leve esse debere.* Fort. 𝔊2.... 𝔎 = ∾ *quiddam leve esse debere.*

quod solem repercutiat = BEG 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. probat Gron. [ms.]. 𝔐 ... 𝔏4. = *quo solem repercutiat.* sG = *fieri unum colorem.* G = *ut dixi falsi coloris qualem.* BEG Gr. 𝔅𝔊1. = *ubicunque deflectitur.* Fort. 𝔊2.... 𝔎 ∾.

cui nullus inditur color = E. e = *cuius nullus viditur color.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *cuius nullus videtur color.*

3. *Unum hoc tamen solvendum mihi est* = Ee. Memm. P3. = *Unum hoc tantum mihi solvendum est.* probat Grut. BG 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Unum tamen hoc solvendum est.* Pinc. ci. 𝔅2. = *Unum tantum hoc solvendum est.*

in ista virgula = Ee 𝔅. BG𝔊2. ... 𝔎 = *in illa virgula* (G *virgula* habet a s.m.). 𝔊1. — *virgula.* B = *cuius bene explicandae.* G = *cuius bene exprimendum* [s ∾] *capax* [s *non*] *est.* P4. Col. — *non* post *capax.* Fort. = *Illa conatur quidem.* 𝔅 ... 𝔊 (m𝔊2. ∾) = *quia enormiter fracta est* contra mstos etiam Gr. Ge = *Si apta fabricata foret.*

quot habuisset inspectiones = Anic. P4. 𝔑u 𝔎 = *quot habuisset inspectationes* (P4. = *inspectacōs*). „i. e. loca separata, in quae sol inspicere, radios suos immittere possit." Ruhk. BEeG Fort. P3. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *quot habuisset inspectores.* Fort. ci. m𝔊2. 𝔐 ... 𝔅2. = *quot habuisset insecturas.* Bong. = *quod habuisset infecturas.* G Col. P3. 𝔅𝔊1. = *Qui quia discernuntur* om. *non.* P4. = *quid discernuntur* om. *quae* et *non.* BEe — *non* ante *discernuntur.* Fort. ci. 𝔊2.... 𝔎 ∾.

nec satis = BEeG Gr. 𝔑u 𝔎. 𝔅 ... 𝔅2. = *non satis.* G = *in vicem speculi vident.* P4. = *inculpant tantum imagines.* G = *inchoant tamen imagines.* G — *nec exprimunt.* B — *ob ipsam.* G𝔊1. 𝔐an = *et ob ipsum vicina turbant.* 𝔅 = *et ob ipsum vicinia turbant.* G + *adducunt nec exprimunt.*

Cap. VIII.

G praescribit: *quare yris non agit*

inplet orbem, sed pars dimidia eius uidetur, cum plurimum porrigitur incuruaturque? Quidam ita opinantur: Sol, cum sit multo altior nubibus, a superiore illas tantum percutit parte. sequitur ut inferior pars earum non tangatur lumine: ergo cum ab una parte solem accipiant, unam eius partem imitantur
2 quae numquam dimidia maior est. Hoc argumentum parum potens est. Quare? quia, quamuis ex superiore parte sol sit, totam tamen percutit nubem. Ergo et tingit. Quidni? cum radios transmittere soleat et omnem densitatem perrumpere. Deinde contrariam rem proposito suo dicunt. Nam si superior est sol et ideo superiori tantum parti nubium adfunditur, num-
3 quam terra tenus descendet arcus. Atqui usque in humum demittitur. Praeterea numquam non contra solem arcus est. Nihil autem ad rem pertinet supra infraue sit, quia totum quod contra est latus uerberatur. Deinde aliquando arcum et occidens facit: tunc certe ex inferiori parte nubes ferit terris propinquus. Atqui et tunc dimidia pars est, quamuis solem nubes
4 ex humili et sordido accipiant. Nostri qui sic in nube quomodo

circulum. sed semicirculum. B = *Et quare arcus.*

sed pars dimidia eius = BEeG. 𝔅 . . . 𝔎 = *sed dimidia pars eius.*

a superiore illas tantum = Ee. G = *a superiore tamen illas.* BG (s.m.) 𝔅 . . . 𝔎 = *a superiore tantum illas.* B = *Ergo cum ab una parte sola accipiunt.*

unam eius partem imitantur = B Ee. GGr. 𝔅𝔈1. = *unam partem eius imitantur.* 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔎 = *unam partem eius tantum imitantur.*

2. *quamvis ex superiore parte sol sit* = Ee. B = *quamvis sol a superiore parte sit.* G𝔅 . . . 𝔎 = *quamvis sol a superiori* [G *parte* habet a s.m.] *sit.* B = *Quid nunc. ergo contingat cum radios transmittere.* G (s.m.) 𝔅 . . . 𝔊 = *Ergo contingit* (𝔅𝔊 = *contigit*). E = *tinguit.* G (s∾) = *et omnem densitatem prerumpere.* Gron. ci. = *contrariam rem proposito suo vident.*

superiori tantum parti = BEe. G𝔅 . . . 𝔐 = *tantum superiori parti nubium.* 𝔏 . . . 𝔎 = *tantum superiori parte nubium.* G(cr. ∾) = *effunditur.*

descendet arcus = Ee. B (lit.) = *descendit numquam in humum dimittitur.* G = *descendit* [m *arcus*]. P4. Col. = *descendit* om. *arcus.* P3. 𝔅 . . . 𝔎 = *descendit arcus.*

3. GEe𝔅 = *Atqui usque in humum dimittitur.* G (s.m.) — *Atqui usque.* P4. = *atque usque in humum dimittitur.* Col. = *Atqui usque in ymum dimittitur.*

arcus est = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *est arcus.*

Nihil autem ad rem pertinet = B EesG. G𝔅 . . . 𝔎 — *autem.* B = *latus verberat.*

tunc certe ex inferiori parte = B Ee. G = *cum certe ex superiori parte.* 𝔅 . . . 𝔎 = *cum certe ex inferiore* [𝔅𝔈1. = *inferiori*] *parte.*

terris propinquus = E Fort. P4. 𝔈2. . . . 𝔅2. GCol. = *terris propinquis.* P3. = *terrae propinquas.* 𝔅𝔈1. 𝔑u 𝔎 = *terris propinquas.* B = *terris et iniquus.* Ee = *ex humidi et sordido.* G = *et* [s∾] *humili et sordido accipiunt.*

4. G = *sed in nubilo quomodo.*

in speculo lumen uolunt reddi nubem cauam faciunt et sectae pilae partem: quae non potest totum orbem reddere, quia ipsa pars orbis est. Proposito accedo, argumento non consentio. Nam si in concauo speculo tota facies oppositi orbis exprimitur, et in semiorbe nihil prohibet totam adspici pilam. Etiamnunc 5
diximus circulos adparere soli lunaeque in similitudinem arcus circumdatos: quare in illis circulus iungitur, in arcu numquam? deinde quare semper concauae nubes solem accipiunt, non aliquando planae et tumentes? Aristoteles ait post autumnale aequinoctium qualibet hora diei arcum fieri, aestate non fieri nisi aut incipiente aut inclinato die. cuius rei causa manifesta est. Primum, quia media diei parte sol calidissimus nubes euincit, 6
nec potest imaginem suam ab his recipere quas scindit. At matutino tempore aut uergens in occasum minus uirium habet: ideo a nubibus sustineri et reperculi potest. Deinde cum arcum fa-

uolunt reddi = Ee. GB𝔅 . . . 𝔎 = *reddi uolunt*. G — *non potest*.
pars orbis est = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *est pars orbis*. B = *argumento concedo* [*non* s.m.] *consentio*. B — *in* ante *concavo*.
totam adspici pilam = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *adspici totam pilam*.
5. 𝔈2. . . . 𝔅1. = *Etiamnum diximus* contra mstos. G (cr. ∾) = *solis lunaeque*.
in similitudinem arcus = BEeG Gr. ci. Bong. 𝔐an𝔊ro . . . 𝔎. 𝔅 . . . 𝔏4. = *in similitudine arcus*.
quare in illis circulus iungitur, in arcu numquam = 𝔐 . . . 𝔎. E = *quare ille circulis iungitur et in arcu numquam*. e = *quare ille circulus iungitur et in arcum numquam*. P3. = *quare ille circulus iungitur et in arcu numquam*. B = *quare in illis circumdatur circulus in arcu numquam*. G = *quare in illis circulus circumdatur* [m *iungitur*] *in arcum non numquam*. P4. = *quare illis circulis circundetur in arcu nunquam*. Col. = *quare illis circulis circundatur, in arcu in nunquam*. Fort. = *quare illis circulus in arcu circundetur nunquam*. Fortun. ci. 𝔈2. . . . 𝔊 = *quare et ille arcus in circulum iungitur numquam?* 𝔅𝔈1. = *Quare ille circulus iungitur et in arcum non numquam*.
non aliquando planae et tumentes = BEe P3. P4. haec omittit. G = *non aliquando plane extumentes*. Col. = *non aliquando plane extimentes*. Pinc. v. l. = 𝔈𝔊 = *nec aliquando plane extumentes*. 𝔅 . . . 𝔈2. 𝔐 . . . 𝔎 = *nec aliquando planae et tumentes*. G = *Aristotelis*.
aut inclinato die = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 + *aut inclinato iam die*.
6. *quia media diei parte* = B Ee P3. (P3. = *Primumque*). G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *quia media die sol*. 𝔈2. . . . 𝔎 = *quia medio die sol*. B — *nubes*. P4. = *sol calidissimos nubes emittit*. G (cr. ∾) Col. = *sol calidissimus nubes emittit*. B = *non potest*.
imaginem suam ab his recipere = BEe. G𝔅 . . . 𝔊 = *ab his imaginem suam accipere*. 𝔐 . . . 𝔎 = *ab his imaginem suam recipere*. G (s∾) = *At autumpno tempore*.
aut vergens in occasum = Ee. B = *et vergens in occasum*. P3. 𝔅2. = *aut vergens ad occasum*. probat Grut. G𝔅 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *et vergens ad occasum*.
minus virium habet = EmG 𝔐 . . . 𝔎. B = *minus calidus est*. G = *minus calidus* (s *est*). 𝔅 . . . 𝔊 = *cum minus virium habeat, minus calidus est*.
ideo a nubibus = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 + *et ideo a nubibus*.
sustineri = BEeG. 𝔅 . . . 𝔎 + *et*

cere non soleat nisi aduersus his in quibus facit nubibus, cum
7 breuiores dies sunt, semper obliquus est. Itaque qualibet diei parte, etiam cum altissimus est, habet aliquas nubes quas ex aduerso ferire possit. At temporibus aestiuis supra nostrum uerticem fertur ideoque medio die excelsissimus terras rectiore adspicit linea, quam ut ullis nubibus possit occurri: omnes enim sub se tunc habet. IX. Nunc de *uirgis* dicendum est quas non minus pictas uariasque et aeque pluuiarum signa solemus accipere. In quibus non multum operae consumendum est, quia
2 uirgae nihil aliud sunt quam inperfecti arcus. Nam facies illis quidem est picta, sed nihil curuati habent: in rectum iacent. Fiunt autem iuxta solem fere in nube humida et iam se spargente. Itaque idem est in illis qui in arcu color, tantum figura mutatur, quia nubium quoque in quibus extenduntur alia est. X. Similis uarietas in coronis est: sed hoc differunt, quod coronae ubique fiunt ubicumque sidus est, arcus non nisi contra solem, uirgae non nisi in uicinia solis. Possum et hoc modo differentiam omnium reddere. Coronam si diuiseris, arcus erit, si direxeris, uirga. In omnibus color multiplex est, ex cae-

sustineri. BG(s∾) = *et percuti potest.* B = *facere arcum.* E = *semper obliquo est.*

7. B = *Itaque et quolibet diei parte.* E + *Itaque qualibet et diei parte.* G + *Itaque et qualibet diei parte.*

ferire possit = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *ferire potest.* B = *supra verticem nostrum.*

ideoque = Ee P3. BG 𝔅 ... 𝔎 *Itaque.* EeG P3. = *excellentissimus terras rectiore.* sG = *excelsius terras r. adspicit.* G = *rectiore accipit linea.*

omnes enim sub se tunc habet = Ee. BG𝔅 ... 𝔊 = *Omnes enim tunc sub se habet.*

Cap. IX.

G praemittit haec: *de virgis quid discreptive. et cuius figure.*

Nunc de virgis dicendum est = B Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *Nunc est dicendum de virgis.*

non minus pictas variasque = BG Gr. Memm. Nicot. 𝔅 ... 𝔊𝔏. 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔎. 𝔐 ... 𝔏4. — *non.* E = *non minus parvus* [*p vas*, quod potest etiam *pravas* significare] *variasque.* G(s∾) — *et* ante *aeque.* B — *est* post *consumendum.*

nihil aliud sunt quam inperfecti arcus = BEe. B (s.m.) + *nihil aliud est sunt* ∾. G 𝔅 ... 𝔎 = *nihil aliud quam imperfecti arcus sunt.*

2. *Nam facies illis quidem* = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Nam facies quidem illis.* P4. Col. — *est* ante *picta.* e = *sed nihil curvati habens.* G(s∾) — *idem* post *Itaque.* G(cr.∾) = *qui in arcum color.* G(s∾) — *est* post *extenduntur alia.*

Cap. X.

G praemittit *de differentia creationis insita virgarum coronarum et arcuum.* G verba *quod coronae* bis scripta habet. B = *quia coronae.* P4. = *ubique sunt.* Ee = *arcus vero nisi contra solem.* BG(n) P4. Col. + *arcus non est nisi c. s.* G(s∾) = *si dixeris virga.* B P4. Col. — *est* post *multiplex.*

ruleo fuluoque uarius. Uirgae soli tantum adiacent: arcus solares lunaresque sunt, coronae omnium siderum. XI. Aliud quoque uirgarum genus adparet, cum radii per angusta foramina nubium tenues et intenti distantesque inter se diriguntur: et ipsi signa imbrium sunt. Quomodo nunc me hoc loco geram? Quid eas uocem? imagines solis? Historici soles uocant et binos ternosque adparuisse memoriae tradunt. Graeci *parelia* adpellant, 2
quia in propinquo fere a sole uisuntur, aut quia accedunt ad aliquam similitudinem solis: non enim totum imitantur, sed imaginem eius figuramque. Ceterum nihil habent ardoris, hebetes ac languidi. His quod nomen inponimus? an facio quod Uergilius qui dubitauit de nomine, deinde id de quo dubitarat proposuit?

Et quo te nomine dicam,
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.

Nihil ergo prohibet illas *parelia* uocari. Sunt autem imagines 3
solis in nube spissa et uicina in modum speculi. Quidam parelion ita definiunt, Nubes rotunda et splendida similisque soli. Sequitur enim illum nec umquam longius relinquitur quam fuit, cum adparuit. Numquis nostrum miratur, si solis effigiem in

B = *soli tamen adiacent.*

arcus solares lunaresque sunt = B. Ee + *arcus solares tantum lunaresque sunt.* G𝔅 . . . 𝔎 + *arcus solares lunaresque omnes sunt.* mG + *arcus solares tantum lunaresque omnes sunt.* Gron. [ms.] ci. = *lunaresve.*

Cap. XI.

G praescribit haec: *de alio genere virgarum et de significationibus ipsarum.*

tenues et intenti = BEeG. 𝔅 . . . 𝔎 — *et.* G (s∾) = *distantes se diriguntur* om. *que inter.*

et ipsi signa imbrium sunt = BE G P3. 𝔅 . . . 𝔅1. P4. Col. Nicot. 𝔐an 𝔅2. . . . 𝔎 = *et ipsae signa imbrium sunt.* B Col. = *Quo nunc me loco geram?* P3. — *me.* P4. = *Quo nunc loco me geram.* G = *Quo nunc me hoc loco geram?* Ee = *Quid vocem?* om. *eas.*

2. B = *Graeci parthelia appellant.* 𝔅 = *Gr. pararellia app.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *Graeci* παρήλια *appellant.* e — *in* ante *propinquo.* E(s∾) — *a sole.*

sed imaginem eius figuramque = E P3. 𝔅 . . . 𝔎. BG P4. Col. = *sed magnitudinem figuramque.* Pinc. v. l. cod. Voss. (Ruhnk. ad Vell. II, 26. p. 160.) = *sed magnitudinem eius figuramque.* G (s∾) = *nihil habent ardores.* Ee = *et languidi.*

de quo dubitarat proposuit = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *de quo dubitaverat posuit.*

et quo te nomine dicam. Virg. (G. II, 95.) = *et quo te carmine dicam.* E = *Retica.* G = *recita.* mG = *rethica.* B = *nec tellis* [s *celiis*] *ideo contende falernis.* P4. Col. = *nec tellus ideo.* G = *nec cellis ideo contendit falernis.* Ee P3. 𝔅 = *nec celsis ideo contende falernis.*

3. B = *illas parthelia vocari.* P4. = *illas parthelia, alias et captalia vocari.* G = *ita* PHΛIᴀ *vocari.* 𝔅 = *illa pararellia vocari.* B = *Quidam parhelien.* E = *parhelion.* G (cr. ∾) = *nec nunquam longius.* B = *relinquitur longius.*

quam fuit, cum adparuit = BG P4. Col. 𝔅. P3. 𝔈1. . . . 𝔎 = *quam fuit, cum apparuerit.* e = *quam fuerit.* Ee — *ruit. Numquis . . .*

aliquo fonte aut placido lacu uidit? non, ut puto. Atqui tam in
sublimi facies eius potest quam inter nos reddi, si modo idonea
est materia quae reddat. XII. Quotiens defectionem solis uolu-
mus deprehendere, ponimus pelues quas aut oleo aut pice inple-
mus quia pinguis humor minus facile turbatur et ideo quas recipit
imagines seruat. Adparere autem imagines non possunt nisi in
liquido et inmoto. Tunc solemus notare quemadmodum luna soli
se opponat, ut illum tanto maiorem subiecto corpore abscondat,
modo ex parte, si ita contigit ut latus incurreret, modo totum.
2 Haec dicitur perfecta defectio quae stellas quoque ostendit et in-
tercipit lucem, tunc scilicet cum uterque orbis sub eodem libra-
mento stetit. Quemadmodum ergo utriusque imago in terris ad-
spici potest, ita in aere, cum sic coactus aer et limpidus constitit,
ut faciem solis acciperet quam et aliae nubes accipiunt, sed trans-
mittunt, si aut mobiles sunt aut rarae aut sordidae: mobiles enim
spargunt illam, rarae emittunt, sordidae turpesque non sentiunt,
sicut apud nos imaginem maculosa non reddunt. XIII. Solent
et bina fieri parelia eadem ratione. Quid enim inpedit quo minus

XV, 8. *detorquere,* cum duo folia exsecta sint. G (s.m.) 𝔅 = *Nam quis nostrum.* G (s∾) — *aut* ante *placido.* G = *lacu videt.* B = *lacu viderit.* B = *Atqui tamen in sublimi.* P3. = *facies eius quam inter nos potest reddi.* G = *quam* [m *inter*] *nos videmus* [m *potest*] *reddi.* B P4. Col. 𝔈1. 𝔐an = *quam nos videmus reddi.* 𝔅 = *quam non videmus reddi.* BG = *materia quae reddit.*

Cap. XII.

G praescribit haec: *de experimento eclipsis solis et de ratione ipsius experimenti et qualiter fiat eclipsis.* G = *pelves aquas aut oleo* (s *alio*). G (m∾) — *humor minus.* G = *quas respicit imagines*

luna soli se opponat = B. G𝔅... 𝔎 = *se luna soli opponat.*

ut illum tanto maiorem = BG Pinc. v. l. Col. 𝔐an 𝔐 ... 𝔎. P3. = *et illum tanto maiorem.* 𝔅 ... 𝔊 = *aut illum tanto maiorem.* G = *si ita contingit.* mG = *si ita competit.* P3. = *si ita comparet.*

ut latus incurreret = BmG. G = *ut latus* [s *eius*] *occurreret.* P3. = *ut in latus eius incurrit.* P4. 𝔐an = *ut latus incurrerit.* 𝔅 = *ut latus occurreret.* Col. 𝔈1. ... 𝔎 = *ut latus occurrerit.*

2. B = *tam* [s *tunc*] *solis cum uterque orbis.* G = *tunc si licet cum.* B Fort. ci. 𝔈2. ... 𝔊 + *Quemadmodum ergo in aere* [*aere*, quod Fort. accipit de *pelvibus*] *utriusque imago in terris.* G (cr. ∾) = *Quemadmodum ergo in aere utriusque imago a terris.* P4. = *Quemadmodum in aere utriusque imago a terris.* Col. = *Quemadmodum in aerem utriusque imago a terris.* 𝔅𝔈1. = *Quemadmodum ergo in aere utriusque imago terris* om. *in.* P3. = ∾ *in terra.*

cum sic coactus aer = 𝔈2. ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. probat Gron. BG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐 ... 𝔅1. = *cum sit coactus aer.* B + *sed non transmittunt.* G (cr. ∾) = *si autem mobiles sunt.*

Cap. XIII.

G praemittit *de pareliis quod plura fieri possunt.* BG = *Solent et in luna fieri parhelia.*

tot sint quot nubes fuerint aptae ad exhibendam effigiem solis?
Quidam in illa sententia sunt, quotiens duo simulacra talia ex-
sistant, ut iudicent unum esse solis, alterum imaginis. Nam
apud nos quoque cum plura specula disposita sunt ita, ut alteri
sit conspectus alterius, omnia inplentur et una imago uera est,
ceterae imaginum effigies sunt. Nihil enim refert quid sit quod 2
speculo ostendatur: quicquid enim uidet reddit. Ita illic quoque
in sublimi, si nubes fors aliqua disposuit, ut inter se adspiciant,
altera nubes solis imaginem, altera imaginis reddit. Debent
autem hae nubes quae hoc praestant densae esse, laeues, splen-
didae, plane naturae solis. Ob hoc omnia huiusmodi simulacra
candida sunt et similia lunaribus circulis, quia ex percussu obli-
que accepto sole resplendent. Nam si infra solem nubes fuerit 3
et propior, ab eo dissipatur: longe autem posita radios non re-
mittit nec imaginem efficit, quia apud nos quoque specula, cum
a nobis procul abducta sunt, faciem non reddunt, quia acies
nostra non habet usque ad nos recursum. Pluuiarum autem et
hi soles (utar enim historica lingua) indicia sunt. utique si a

quot nubes fuerint = BG. 𝔅 … 𝔎 = *quot nubes fuerunt.*

ad exhibendam effigiem solis = G (s.m.) 𝔐 … 𝔅1. B P4. Col. = *ad exhibendam imaginem* om. *solis.* G = *ad exhibendum ymaginem* om. *solis.* 𝔐an 𝔅2. … 𝔎 = *ad exhibendam imaginem solis.* 𝔅 … 𝔊 = *ad exhibendum imaginem solis.* P3. = *ad effigendam* [voluit fortasse *effingendam*] *solis effigiem.*

simulacra talia exsistant = BG 𝔅 … 𝔊. 𝔐 … 𝔎 = *simulacra talia exsistunt.* mG = *ut iudicent in illis alterum solis ymagines esse, alterum* etc. B = *cum pluria specula.* G(s∾) = *deposita sunt.* Apud B *ut alteri* in lit. est.

et una imago vera est = B𝔅𝔈1. G = *et una imago est vera.* sG 𝔈2. … 𝔎 = *et una imago a vero est.*

2. G (cr. ∾) = *Nihil enim refert, quod speculo ostendatur* rell. om. B = *Ita illud quoque in sublimi.*

si nubes fors aliqua disposuit = B Memm. 𝔊ro … 𝔎. G Gr. 𝔅 … 𝔏4. = *si nubes sors aliqua disposuit.* B + *ut inter se se adspiciant.* Memm. = *ut intra se conspiciant.* P3 = *ut inter se conspiciant.* G P4. Col. ∾. BG (cr. ∾) = *altera imagines reddi.* G(cr. ∾) = *haec nubes.* G (s.m.) = *quae haec praestant.* sG = *plene nature solis.*

Ob hoc omnia huiusmodi simulacra = P3. probat Grut. B Pinc. v. l. P4. Col. 𝔈 … , 𝔎 + *Ob hoc omnia quae huiusmodi sunt simulacra.* G(s.m.) = *Ob hoc omnia eiusmodi simulacra.* G𝔅 … , 𝔈2. 𝔐an = *Ob hoc omnia quae huius sunt simulacra.* B = *oblique accepto solis resplendent.*

3. G(s.m.) = *Nam si intra solem.* B = *nubes fuerint.* 𝔅𝔈1. = *nubes fiunt.* G(s∾) — *cum post specula.* B = *procul a nobis abducta sunt.* G (cr. ∾) = *a nobis procul ducta sunt.* G(s∾) — *faciem non reddunt.*

usque ad nos recursum = sG P3. 𝔈2. … 𝔎. BG P4. Col. 𝔅𝔈1. = *usque ad nos cursum.*

Pluviarum autem et hi soles = BG P4. 𝔅 … 𝔎. P3. = *Pluviarum etenim et hii soles.* Col. = *pluviarum et hii soles* om. *autem,* quod genuinum non videtur. G = *utatur enim historica lingua.* B P3. = *utar*

parte Austri constiterunt, nubes inde maxime ingrauescent: cum utrimque solem cinxit talis effigies, si Arato credimus, tempestas surgit. XIV. Tempus est alios quoque ignes percurrere quorum diuersae figurae sunt. Aliquando emicat stella, aliquando ardores sunt, aliquando fixi et haerentes, nonnumquam uolubiles. Horum plura genera conspiciuntur. Sunt *βόθυνοι*, cum uelut corona cingente introrsus ingens coeli recessus est similis effossae in orbem speluncae. Sunt *pithiae*, cum magnitudo uasti rotundique ignis dolio similis uel fertur uel in uno
2 loco flagrat. Sunt *chasmata*, cum aliquod coeli spatium desedit
et flammam uelut dehiscens in abdito ostentat. Colores quoque horum omnium plurimi sunt: quidam ruboris acerrimi, qui-

autem historica lingua. B = *si a parte constitere* om. *Austri.*

nubes inde maxime ingravescent = BP3. G Col. = *nubes inde maxime ingravescunt.* G(s.m.) = *unde nubes maxime ingravescunt.* P4. = *ut maxime nubes ingravescunt.* 𝔅 ... 𝔊 = *inde maxime* [𝔈𝔊 = *maximae*] *nubes ingravescunt.* 𝔐 ... 𝔎 = *unde maximae nubes ingravescunt.* G = *solem cincxit tales* [s∾] *effigies.* GGr. 𝔅 = *si aratori credimus.*

Cap. XIV.

G praescribit *de diversitate ignium celestium.* G = *alios quoque ignes percutere.*

aliquando fixi et haerentes = BG (s.m.) Col. 𝔅 ... 𝔎. Dal. = *interdum fixi et haerentes.* G P4. = *aliquando fixi et hebetes.* P3. = *hi nonnunquam fixi et haerentes.* mG = *Horum plurima genera.*

Sunt βόθυνοι, *cum velut.* Ita locum ex vestigiis codicis sui restituit Is. Casaub. 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔎 = *Sunt Bothynoe, cum velut.* Cod. Ermi = *Sunt enim* βωτινοί, *cum velut.* BGGr.. 𝔅 ... 𝔏4. = *Sunt enim velut corona cingente.* GP4. 𝔅𝔈1. 𝔐𝔞𝔫 = *ignes coeli. Recessus.* P3. = *in orbem specus.*

Sunt pithiae, cum magnitudo = 𝔈2. ... 𝔊𝔯𝔬 𝔎. defendit hanc scripturam Koeler. B = *Sunt phisicle in magnitudine vasti.* G = *Sunt hisdem* [m *phicie*] *in magnitudine* [m *cum magnitudo*] *vasti.* Col. = *Sunt Phictae in magnitudine vasti.* P3. = *Sunt Phitiae cum magnitudine nasci.* P4. = *Sunt Phitiae in magnitudine nasci.* 𝔅 = *Sunt phisiae in magnitudinem vasti.* 𝔈1. 𝔐𝔞𝔫 = *Sunt pithiae in magnitudinem vasti.* Gron. ci. = *Pithae* aut *Pithitae.* 𝔅1. = *Sunt Pithyae, cum magnitudo vasti.* 𝔅2. = *Sunt Pithitae in magnitudinem vasti.* ℜ𝔲 = *Sunt Pithitae, cum magnitudo vasti.* mG + *et cum similis.*

vel fertur vel in uno loco = BmG 𝔈2. ... 𝔅1. ℜ𝔲 𝔎. G 𝔅𝔈1. = *qui etiam fertur vel in uno loco.* sG P4. Col. 𝔐𝔞𝔫 𝔅2. + *qui vel fertur vel in uno loco.* probat Grut. P3. = *qui vel fertur vel uno loco* om. *in.*

2. B = *Sunt chasmatha.*

aliquod coeli spatium = BG Gr. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔐𝔞𝔫 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔎. 𝔈 ... 𝔏4. = *cum aliquando coeli spatium.*

desedit = G P4. 𝔈1. ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. B — *desedit et.* Col. = *decidit.* P3. 𝔅 = *desidet.* 𝔐 ... 𝔅1. = *discedit.* P3. 𝔅𝔈1. = *et flamma.*

velut dehiscens = BG Gr. 𝔅𝔈1. (B = *veluti.* P3. = *velud deiscens.* G = *deiscens*). Fort. 𝔐𝔞𝔫 𝔈2. ... 𝔎 = *dehiscens velut.*

in abdito ostentat = G (s.m.) Fort. P3. 𝔈1. ... 𝔎. BG P4. = *in abdita ostendit.* Col. = *in habita ostendit.* 𝔅 = *in abdicto ostentat.* B — *horum ante omnium plurimi sunt.* G (s∾) = *Quidam rubores.* Bong.

dam euanidae ae leuis flammae, quidam candidae lucis, quidam micantes, quidam aequaliter et sine eruptionibus aut radiis fului. Uidemus ergo

Stellarum longos a tergo albescere tractus.

Hae uelut stellae exsiliunt et transuolant uidenturque longum 3
ignem porrigere propter inmensam celeritatem, cum acies nostra non discernat transitum earum, sed quacumque cucurrerunt, id totum igneum credat. Tanta enim est uelocitas motus, ut partes eius non dispiciantur, sed tantum summa prendatur. Intel-
legimus magis qua pereat stella quam qua exeat. Itaque uelut 4
igne continuo totum iter signat, quia uisus nostri tarditas non subsequitur momenta currentis, sed uidet simul et unde exsilierit et quo peruenerit. quod fit in fulmine: longus nobis uidetur ignis eius, quia cito spatium suum transsilit et oculis nostris occurrit uniuersum per quod deiectus est. At ille non est extenti cor-
poris per omne qua uenit. Neque tam longa et extenuata in 5
inpetum ualent. Quomodo ergo prosiliunt? Adtritu aeris ignis incensus uento praeceps inpellitur: non semper tamen uento adtrituue fit. Nonnumquam ex aliqua opportunitate aeris nasci-

ex Cui. = *quidam evanulae ac levis.* B — *aut radiis.*

Stellarum longos. Virg. G. I, 367. Sed legitur illic *Flammarum longos* = Memm. BG Gr. 𝔅 . . . 𝔎 ∾.

3. *Hae velut stellae* = BGr. Memm. Nicot. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔊ro . . . 𝔎. G 𝔈2. . . . 𝔏4. = *Haec velut stellae.* B = *transitum eorum.* sG = *sed quocunque.* 𝔅 = *sed quantumcunque.*

cucurrerunt = ci. Fort. 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔎. 𝔅𝔈1. = *incurrerunt.* B = *cucurrere.* G — *cucurrerunt.* mG Fort. P4. = *concurrunt.* Col. = *concurrerint.* P3. = *occurrerunt.* G𝔅 . . . 𝔊 — *id* ante *totum.* G𝔅 . . . 𝔊 = *ignitum credat.* B = *hoc totum ignitum credat.* G verba *ut partes eius* bis scripta habet. BG = *non despiciantur.* 𝔅 = *non suspiciantur.*

magis qua pereat stella quam qua exeat = BG (s.m.) Anic. Dal. Scal. Bamb. G P3. Col. 𝔅 = *magis quam pareat stella quam qua exeat.* P4. 𝔅2. = *magis qua pareat stella quam qua exeat.* probat Grut. 𝔈1. = *magis qua appareat stella quam qua exeat.* 𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *magis qua appareat stella quam qua eat.* Wirceb. m𝔈2. = *magis qua perit stella quam qua eat.* Scripturam a nobis receptam commendavit Lud. Ianus in Seebodii Ann. Philoll. vol. XXXI. p. 262.

4. BG(s∾) — *et inter simul et unde.* B = *unde exierit et quo perv.* quod placet.

quia cito spatium suum transsilit = ci. Fort. 𝔈2. . . . 𝔎. Col. = *quia cito spatium eius transilit.* BmG = *quia cito spatium sursum transtulit.* G P3. 4. 𝔅𝔈1. = *quia cito spatium sursum* [P4. = *s̄s.um*] *transilit* (𝔅 = *transibit*). B = *per quod deiectum est.* sG = *extensi corporis.* B = *extenti corpus.*

per omne qua venit = 𝔐 . . . 𝔎. P3. = *per omnem qua venit.* Fort. — *qua.* Fort. ci. 𝔈2. . . . 𝔊 = *per omne spatium per quod venit.* B G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *per omne pervenit.*

5. P3. + *neque enim tam longa.* B = *prosiliunt? Attrito fit. Nonnunquam* rell. om. G(m∾) — *ignis incensus.* Anic. = *ignis accensus.* mG = *attrituve sit.* B = *et aliqua op-*

tur. multa enim sunt in sublimi sicca, calida, terrena inter quae oritur et pabulum suum subsequens defluit ideoque uelociter rapitur. At quare color diuersus est? quia refert quale sit id quod incenditur et quam uehemens quo incenditur. Uentum autem significat eiusmodi lapsus et quidem ab ea parte qua erumpit. XV. Fulgores, inquit, quomodo fiunt quos Graeci *sela* adpellant? Multis, ut aiunt, modis. Potest illos uentorum uis edere, potest superioris coeli feruor. Nam cum late fusus sit ignis, inferiora aliquando, si accendi sunt idonea, corripit. Potest stellarum motus cursu suo excitare ignem et in subiecta transmittere. Quid porro? non potest fieri, ut aer uim igneam usque in aethera elidat ex qua fulgor ardorue sit uel stellae simi-
2 lis excursus? Ex his fulgoribus quaedam praeceps eunt similia prosilientibus stellis: quaedam certo loco permanent et tantum lucis emittunt, ut fugent tenebras et diem repraesentent, donec consumpto alimento primum obscuriora sint, deinde flammae modo quae in se cadit per adsiduam diminutionem rediganlur in
3 nihilum. Ex his quaedam in nubibus adparent, quaedam supra nubes, cum aer spissus ignem quem propior terris diu pauerat

portunitate. B — *enim* post *Multa.*

6. Bong. — *At quare color ... rapitur.* B = *colori diversus est.* P3. = *quantum et vehemens quo incenditur.* P4. Col. = *quo intenditur.* P3. = *significant* ∾ *qua erumpunt.*

Cap. XV.

G praescribit: *de fulgoribus et causis ipsorum.*

quos Graeci sela adpellant = P3. ci. Fort. 𝔐 ... 𝔎. Fort. ci. 𝔊2. ... 𝔖 = *quos Graeci σέλαα appellant.* B G 𝔅𝔊1. = *quos Graeci Chelas appellant* (G p.m. — *quos*). P4. Col. = *quos Graeci thelas appellant.* 𝔍u = *quos Graeci soli appellant.* G(s∾) — *coeli* post *superioris.* P3. 𝔅𝔊1. + *superioris coeli vel venti fervor.* B Fort. P4. Col. ∾. B = *refusus sit ignis.*

si accendi sunt idonea = B. G𝔅 ... 𝔎 = *si sunt idonea accendi.* G (s∾) = *corrumpit.* B = *excitari ignem.*

Quid porro? non potest fieri ut aer = P3. 𝔐 ... 𝔎. B Fort. 𝔊2. ... 𝔖 = *Hoc vero non potest fieri, ut aer.* P4. = *Hoc vero non potest fieri, nisi aer.* G 𝔅𝔊1. = *Hoc vero non potest fieri. Quid? Porro ut aer.* Col. = *Quid porro? ut aer* om. *non potest fieri.* Col. 𝔅 ... 𝔊2. — *usque* aute *in aethera.* BG Pinc. v. l. Fort. P3. 4. ∾.

vel similis stellae excursus = Gr. Memm. Nicot. 𝔐an 𝔅2. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *stellae vel similis excursus.* B — *vel* ante *similis excursus.* G(s∾) 𝔅𝔊1. = *et stellae similis excursus.*

2. *quaedam praeceps eunt* = BG P3. 4. 𝔅 ... 𝔎 + *quaedam in praeceps eunt.* Col. = *quaedam p̄tas eant.* Anic. = *et tantum lucem emittunt.* Quidam codd. Fort. P4. Col. = *et tantum lucis enutriunt.* non improbat Fortun. B = *primum obscura sint.* B + *per quidem assiduam.* sG = *per assiduam reminutionem.* G = *redigerentur in nihilum.* G(s.m.) = *redigentur in nihilum.* 𝔅𝔊1. = *rediguntur.* P3. = *ad nihilum.*

3. G(lit.) = *ignem quam.* 𝔅 = *prior terris.* B = *peior terris.* G (cr. ∾) 𝔅𝔊1. = *diu paraverat.* B

usque in sidera expressit. Horum aliqua non patiuntur moram,
sed transcurrunt aut exstinguuntur subinde qua reluxerant.
Haec *fulgores* dicuntur, quia breuis facies illorum et caduca
est nec sine iniuria decidens: saepe enim fulminum noxas edi-
derunt. Ab his tecta uidimus icta sine fulmine quae ἀστερό-
πληκτα Graeci uocant. At quibus longior mora et fortior ignis 4
est motumque coeli sequens aut qui proprios cursus agunt, *co-
metas* nostri putant: de quibus dicendum est. Horum genera
sunt *pogoniae, lampades* et *cyparissiae* et alia omnia quorum
ignis in exitu sparsus est. Dubium an inter hos ponantur *tra-
bes* et *pithiae* quae raro sunt uisa. Multa enim conglobatione 5

Fort. Gr. ∾. BG Col. = *que* [B = *quae*] *reluxerant* (G s. m. = *luxerant*). P3. = *quam reluxerant*. P4. 𝔅 ∾.

Haec fulgores dicuntur = BG Fort. 𝔅 … 𝔎 = *Hi* [𝔅 … ℭ2. = *Hii*] *fulgores dicuntur*. Col. = *Licet fulgores d.* P3. 4. compendio scribunt Pron. B = *noxas edidere*.

Ab his tecta vidimus icta sine fulmine = B Bamb. Wirceb. 𝔐an. ℭ1. … 𝔊 𝔊ro … 𝔅1. = ∾ *videmus* ∾. P3. = *ab his tacta nos vidimus icta sine fulmine*. 𝔅 = *ab hiis tacta videmus icta sine fulmine*. G = *Ab his tecta videmus icta* (m *nos dicimus ista sive fulmine*). P4. = *Ab his recta videmus icta* om. *sine fulmine*. Pinc. v. l. Col. 𝔐 … 𝔏4. 𝔅2. … 𝔎 — *sine fulmine*. Grut. ci. = *ab his tacta vidimus, quae* rell. om.

quae ἀστερόπληκτα *Graeci vocant* = ci. Lud. Ianus l. l. ℭ2. … 𝔅2. 𝔎 = *quae astrapoplecta Graeci vocant*. Fort. ci. = *quae* ἀστραποπρήστηρας vel ἀστραπόσκηπτα vel ἀστραπόπληκτα *Graeci vocant*. B Bamb. = *quae asperoplectra Graeci vocant*. G = *quae aspero* [s *plecta*] *Graeci vocant*. P3. = *quae aspersoplecta Graeci vocant*. P4. = *quae aspersa Graeci plectra vocant*. Col. = *quae asperso Graeci plettra vocant*. Wirceb. = *quae asperoplecta G. v.* 𝔅ℭ1. = *quae asparsoplecta Graeci vocant*. Fort. = *quae asparstoplectra Graeci vocant*. ℜu = *quae aspersa Graeci plecta vocant*.

4. B = *mora est et fortior ignis*. Fort. ci. = *motumque coeli sequuntur*. G Gr. 𝔅ℭ1. 𝔐an 𝔊ro — *qui aute proprios cursus*.

de quibus dicendum est = ci. Fort 𝔐 … 𝔅2. BG Gr. 𝔅ℭ1. = *de quibus dictum* [Gr. = *dm̄*] *est*. Fort. ci ℭ2. … 𝔊 = *de quibus dicemus*. ℜu = *de quibus dein*. 𝔎 = *de quibus dicam*. G + *Haec horum genera sunt*. B = *genera horum sunt*. BG(s∾) P3. 𝔅ℭ1. = *pagoniae*. P4. = *paganiae*. Col. = *paniae*. Fort. ci. ∾. P4. = *lappades*. 𝔅 = *lapades*.

et cyparissiae = ci. Fort. ℭ2. … 𝔎. B = *et citharae*. G = *et cistarisciae*. P4. Col. = *et citharissiae*. P3. = *et ciarcharisiae*. 𝔅ℭ1. = *et cicharissiae*. B — *ignis* post *quorum*. G (cr. ∾) = *Dubium aut inter hos*.

trabes et pithiae quae raro sunt visa. Ita scribendum duxi. B = *trabes et phithiae quae raro sunt visae*. G = *trabes et phitiae quae raro sunt visae*. P4. Col. = *trabes et Phicie quae raro sunt visae* (P4. = *in se*). P3. = *trabes et Pichie raro vise*. 𝔅ℭ1. = *trabes et phityae* [ℭ1. = *phitijae*] *quae raro sunt visae*. ℭ2. … 𝔅1. = *trabes et pithiae, quae raro sunt visae*. Gron. ci. 𝔅2. = *trabes et pithitae, raro visi*. ℜu = *trabes et pithitae: raro sunt visi*. 𝔎 = *trabes et pithiae: raro sunt visi*.

5. B = *Multa enim conglobatione ignium se iungens illorum orbis*.

ignium indigent, cum ingens illorum orbis aliquantum matutini amplitudinem solis exsuperet. Inter haec ponas licet et quod frequenter in historiis legimus *coelum ardere uisum:* cuius nonnumquam tam sublimis ardor est, ut inter ipsa sidera uideatur, nonnumquam tam humilis, ut speciem longinqui incendii
6 praebeat. Sub Tiberio Caesare cohortes in auxilium Ostiensis coloniae cucurrerunt tamquam conflagrantis, cum coeli ardor fuisset per magnam partem noctis parum lucidus crassi fumidique ignis. De his nemo dubitat, quin habeant flammam quam
7 ostendunt: certa illis substantia est. De prioribus quaeritur, de *arcu* dico et *coronis,* an decipiant aciem et mendacio constent, an illis quoque uerum sit quod adparet. Nobis non placet in arcu aut coronis subesse aliquid corporis certi: nihil enim iudicamus in speculis nisi fallaciam esse nihil aliud quam alie-
8 num corpus mentientibus. Non enim est in speculo quod ostenditur. Alioquin non exiret nec alia protinus imagine obduceretur, nec innumerabiles modo interirent, modo exciperentur formae. Quid ergo? simulacra ista sunt et inanis uerorum corporum imitatio suntque ipsa a quibusdam ita conposita, ut haec possent et detorquere in prauum. Nam, ut dixi, sunt specula

Fort P4. Col. = *Multa enim conglobatione ignium se coniungens illorum orbis.* G P3. 𝔅 ∾ (sed apud G *indigent* est in lit.).

aliquantum = P3 𝔅𝔈1. 𝔅2. probat Grut. B mG Col. Dal. 𝔊ro 𝔑u 𝔎 = *aliquanto.* G Fort. P4. 𝔈2. . . . 𝔏4. 𝔅1. = *aliquando.*

amplitudinem solis exsuperet = sG P3. 𝔈2. ... 𝔎. BG P4. 𝔅𝔈1. = *amplitudinem solis exuperat.* Col. = *amplitudine exuperat* om. *solis.* G = *Inter hoc ponas.* B = *inter sidera ipsa.* B = *ut humilis incendii speciem praebeat.* G(m∾) — *ut speciem longinqui.* mG etiam = *ut speciem humilis inc. pr.*

6. BG = *Hostiensis coloniae.* B = *cucurrere.* G (n.) + *crassique fundique fumidique.* G (s∾) — *nemo* ante *dubitat.* G(s∾) — *est* post *substantia.*

7. sG = *an nullis quoque verum sit.* P4. = *quod apparet nobis. Non placet.* sG = *nihil enim iudicas in speculis.* mG = *Sed illam iudicamus populis esse fallaciam alienum corpus nihil aliud quam mencientibus.* G𝔅 = *alienum opus* [= P3. Col. 𝔈1.] *metientibus.* B P4. Fort. ∾.

8. B = *Non est enim.* 𝔅 𝔈1. + *nec in alia.* G = *nec* [m *nihil*] *in alia protinus imaginem* [m n.].

obduceretur = G P3. Col. 𝔅𝔈2. . . . 𝔎. BP4. 𝔈1. = *abduceretur.* B = *modo excirentur formae.* G = *modo excipentur formae.*

suntque ipsa a quibusdam = BG Gr. 𝔅2. 𝔅 = *sunt quaeque ipsa.* 𝔈1. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *suntque ista a q.* sG = *compositis.*

ut haec possent et detorquere in pravum. Ita scribendum videtur. B = *ut hoc possent et detorquere in pravum.* G𝔅 = *ut et haec possent et detorqueretur in pravum.* E hinc rursus incipit per *quantum in pravum.* P3. = *et ut hoc possent et detorquerentur in pravum.* P4. 𝔅2. = *ut et haec possent et detorquerentur in pravum.* probat Grut. Col. = *et ut hoc possent et decor quae-*

quae faciem prospicientium obliquent, sunt quae in infinitum augeant ita, ut humanum habitum modumque excedant nostrorum corporum. XVI. Hoc loco uolo tibi narrare fabellam, ut intellegas quam nullum instrumentum inritandae uoluptatis libido contemnat et ingeniosa sit ad incitandum furorem suum. Hostius fuit Quadra obscoenitatis in soenam usque productae. Hunc diuitem auarum, sestertii milies seruum diuus Augustus indignum uindicta iudicauit, cum a seruis occisus esset, et tantum non pronuntiauit iure caesum uideri. Non erat ille ab uno tan- 2
tummodo sexu inpurus, sed tam uirorum quam feminarum auidus fuit. Fecitque specula eius notae cuius modo retuli, imagines maiores reddentia, in quibus digitus brachii mensuram et crassitudinem excederet. Haec autem ita disponebat, ut cum uirum ipse pateretur, auersus omnes admissarii sui motus in speculo uideret ac deinde falsa magnitudine ipsius membri tam-

reretur in pravum. 𝔊1....𝔖 = *ut et haec possint detorquere in pravum.* Fort. = *ut et hoc possent, et detorquerent in pravum.* 𝔐 ... 𝔅1. = *ut possint detorquere in pravum.* 𝔑u 𝔎 = *ut et haec possent detorquere in pravum.* Gron. [ms.] = *ut ex hoc possent detorquere in pravum.*

augeant ita, ut humanum habitum = Ee mG Wirceb. P3. = *augeant ita, ut humanum animum.* B P4. Col. Bamb. 𝔅 ... 𝔖 𝔅2. — *ita.* G𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *augeant et humanum h.*

modumque excedant = BEe Bamb. Wirceb. G𝔅 ... 𝔎 = *excedant modumque.* Lud. Ianus l. l. mavult *excedat*, ut referatur ad *faciem.*

Cap. XVI.

G praefigit haec: *de narratione cuiusdam pernitiosi qui virum patiebatur et abutebatur speculo.* G(cr.∾) = *irritandum.*

Hostius fuit Quadra = Ee 𝔅2. Memm. = *Hostis fuit Quadra.* Ms. Pithoe. 𝔑u 𝔎 = *Hostius Quadra fuit.* P4. = *Hostius fuit quadam.* B = *Hostis fuit quidam.* G P3. = *Hostius fuit quidam.* 𝔅𝔊1. = *Hostius princeps quidam fuit.* Col. 𝔊2. ... 𝔅1. = *Hostius quidam* [𝔐 ed. Par. = *quidem*] *fuit.*

in scenam usque productae = Ee Bong. (Ee = *in cenam*). BG𝔅 ... 𝔎 = *usque in scenam productae.*

sestertii milies servum = BEe G (s.m.) 𝔅 ... 𝔖 𝔊ro ... 𝔎. G = = *sestertii mille servus.* 𝔐 ... 𝔏4. = *sestertium millies servum.*

et tantum non pronuntiavit = ci. amicus Grut. 𝔅2. ... 𝔎. BEG Gr. 𝔅 ... 𝔅1. = *et tamen non pr.* G = *cessum videri.*

2. B — *erat ille.* G — *ille.*

ab uno tantummodo sexu = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *tantummodo ab uno sexu.* G (s∾) = *Fecit specula* om. *que.* e = *huius notae.*

mensuram et crassitudinem excederet = Ee mG. probat Grut. BG Pinc. v. l. P4. Col. Memm. Nicot. Brit. = *mensuram et longitudinem excederet.* P3. 𝔅𝔊1. 2. + *mensuram et longitudinem et crassitudinem excederet* (𝔅 = *excederat*). 𝔐an Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔎 = *mensuram et longitudine et crassitudine excederet.* Gron. ci. = *brachii mensuram et longitudine excederet.* B = *virum ipsum pateretur.*

aversus = BE Pinc. v. l. P4. 𝔊 ... 𝔎. G P3. Col. 𝔅 ... 𝔊2. = *adversus.* B = *omnes antisaris sui motus.* G = *omnes adversarii sui motus.* 𝔅 = *omnes adversarii sui motu.* Ee + *ipse videret.*

3 quam uera gaudebat. In omnibus quidem balneis agebat ille de-
lectum et aperta mensura legebat uiros: sed nihilominus men-
daciis quoque insatiabile malum oblectabat. I nunc et dic spe-
culum munditiarum causa repertum. Foeda dictu sunt quae por-
tentum illud ore suo lancinandum dixerit feceritque, cum illi spe-
cula ab omni parte opponerentur, ut ipse flagitiorum suorum
4 spectator esset et quae secreta quoque conscientiam premunt
et quae accusatus quisque fecisse se negat non in os tantum,
sed in oculos suos ingereret. At hercule scelera conspectum
sui reformidant. In perditis quoque et ad omne dedecus expo-
sitis tenerrima est oculorum uerecundia. Ille autem, quasi
parum esset inaudita et incognita pati, oculos suos ad illa ad-
uocauit nec quantum peccabat uidere contentus specula sibi per
5 quae flagitia sua diuideret disponeretque circumdedit. et quia
non tam diligenter intueri poterat, cum caput merserat inguini-
busque alienis obhaeserat, opus sibi suum per imagines offere-

tamquam vera gaudebat = BEe GGr. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔚2. 𝔈 ... 𝔚1. ℜu 𝔎 = *tamquam vera gauderet.*

3. *delectum* = B 𝔅 ... 𝔊. EG 𝔐 ... 𝔎 = *dilectum.* Brit. ℜu = *et apta mensura.* idem legebat Schottus. Gron. ci. = *ad certam mensuram.* B = *si nihilominus.* Pinc. v. l. Anic. = *insanabile malum.* BE G Gr. ∾.

oblectabat = BEeG Bong. 𝔅𝔈1. 𝔈2. ... 𝔎 = *delectabat.*

I nunc et dic = EG P3. 𝔐 ... 𝔎. B P4. Col. — *I.* 𝔅 = *id est nunc dic.* 𝔈1. ... 𝔊 = *I nunc, dic* om. *et.* B = *Foeda dicti sunt.* 𝔅 = *Foeda dicta sunt.* B = *potentum illud.*

ore suo lancinandum = Bong. m𝔈2. EemG = *ore suo lenocinandum.* BG Gr. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔚2. ... 𝔎 = *ore suo lacerandum.* Pinc. ci. 𝔈 ... 𝔚1. = *lacerandum ore suo.* B = *dixit fecitque cum illis specula.* G = *dixerit. Fecer atque.*

ab omni parte opponerentur = EG P3. 4. 𝔅𝔈1. 2. ... 𝔎. Pinc. v. l. B Col. 𝔐an = *ab omni parte apponerentur.*

4. *conscientiam premunt* = Ee P3. Memm. Nicot. 𝔚2. ... 𝔎. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔚1. = *conscientia premuntur.* E = *quaeque ac sibi quisque fecisse se negat.* e = *quaeque ac si quisque f. s. n.* B = *se fecisse negat.* G (m∾) = *non in os tamen.* G (s∾) = *in oculos suos ingeret.*

At hercule = BEe. G Col. 𝔅 ... 𝔎 = *At hercules.* Pinc. v. l. P4. = *At mehercules.*

scelera conspectum sui = Ee P3. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *scelera* [G p.m. = *specula*] *conspectum suum.* B — *Ille autem, quasi* ... § 9. ex. *inmolandus fuit.* Ee — *autem* post *Ille.* quod probandum videtur. G = *parum esse inauditu* (s *a*).

oculos suos ad illa advocavit = E sG P3. 𝔐 ... 𝔎. G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *oculis suis ad illa advocavit.* Fortun. ci. 𝔐an 𝔈2. ... 𝔊 = *oculis suis illa advoc.* Cod. d. Mariae = *nec quantum videbat peccare contentus.* probat Pinc. EG Gr. ∾. G (s∾) = *deponeretque contentus.*

5. *cum caput merserat inguinibusque alienis obhaeserat* = Ee mG P3. Memm. Nicot. (P3. = *ingenubusque*). probat Grut. G = *cum complexus* [s.m. *comprensus*] *erat clunibusque alienis obeserat.* Pinc. v. l. P4. = *cum complexus erat clunibusque* [ex. Pinc. = *divinibusque*, unde Pinc. ci. ∾] *obhaese-*

**bat. Spectabat illam libidinem oris sui, spectabat admissos sibi
pariter in omnia uiros. Nonnumquam inter marem et feminam
distributus et toto corpore patientiae expositus spectabat nefan-
da. Quidnam homo inpurus reliquit quod in tenebris faceret? 6
Non pertimuit diem, sed ipsos concubitus portentosos sibi ipse
ostendit, sibi ipse adprobauit. quem num putes in ipso habitu
pingi noluisse? Est aliqua etiam prostitutis modestia et illa cor-
pora publico obiecta ludibrio aliquid quo infelix patientia lateat
obtendunt: adeo in quaedam lupanar quoque uerecundum est.
At illud monstrum obscoenitatem suam spectaculum fecerat et ea 7
sibi ostentabat quibus abscondendis nulla satis alta nox est.
Simul, inquit, et uirum et feminam patior: nihilominus illa
quoque superuacua mihi parte alicuius contumelia marem exer-
ceo. Omnia membra stupris occupata sunt. oculi quoque in**

rat. Col. = *cum complexus erat, dimibusque alienis obhaeserat.* Fort. = *cum compressus erat et caput merserat clunibusque alienis obhaeserat.* Anic. = *clunibusque.* Scal. = *inguinibusque.* 𝔅 = *cum complexus erat et caput merserat in genibusque alienis obhaeserat.* 𝔈1. = *cum complexus* [m *compressus*] *erat et caput merserat genibusque alienis obheserat.* 𝔈2.... 𝔊 = *cum compressus erat et caput merserat genibusque* [m𝔈2. = *clunibusque*] *alienis obhaeserat.* 𝔐 ... 𝔎 + *cum compressus erat et caput merserat inguinibusque alienis obhaeserat.* G = *opus suum sibi.*

Spectabat illam libidinem = Ee P3. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *Speculabatur illam libidinem.* G (m∾) — *sui.*

admissos sibi = Ee P3. 𝔅2. G 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *sibi admissos* (G p.m. = *admisso*). G P4. Col. — *pariter.* E = *et toto tempore patientiae.* G P4. 𝔅 ... 𝔎 = *et toto corpore patiente.* P3. = *et toto corpore patiendo.* Col. = *pacie expositus expectabat nef.* Grut. ci. — *spectabat nefanda.*

6. *sed illos concubitus* = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *sed ipsos concubitus.* Col. = *importentuosos.* Ee P3. 4. 𝔅 ... 𝔊 = *portentuosos.* G(s∾) — *ipse ante adprobauit.*

quem num putes in ipso habitu pingi noluisse? = Ee. G = *Quid non potes* [s.m. *putes*] *in ipso habitu voluisse pingi.* 𝔅 ... 𝔊 = *Quid non putes in ipso habitu voluisse pingi.* 𝔐 ... 𝔎 = *Quid? non putas eo* [𝔅2. ... 𝔎 = *in*] *ipso habitu voluisse pingi.* Etiam Gr. = *in ipso h.* G (s∾) — *et* ante *illa corpora.* Bong. = *publico obiecta libio.* G = *aliquid quomodo infelix.* mG = *infelix patentia.*

obtendunt = E sG P3. 𝔅 ... 𝔎. G P4. Col. = *ostendunt.*

adeo in quaedam lupanar quoque verecundum est = Ee mG Memm. P3. = *adeo in quaedam lupanar verecundum est* om. *quoque.* P4. = *adeo quodam modo lupanar verecundum est.* G Col. 𝔅 ... 𝔎 = *adeo quodam modo lupanar quoque verecundum est.*

7. Ġ(cr.∾) e = *ea sibi ostendebat et quibus.* G(s∾) — *illa* post *nihilominus.*

alicuius contumelia marem exerceo = E sG P3. 4. 𝔅 ... 𝔅2. G = *alicuius contumelia morem exerceo.* Col. 𝔑u 𝔎 = *alicuius contumeliam maiorem exerceo.* Gron. ci. = *alioqui contumeliam maiorem exerceo.* mG = *in stuprum occupata sunt.* Col. = *stupris occupanda sunt.*

8 partem libidinis ueniant et testes eius exactoresque sint. Etiam ea quae a conspectu corporis nostri positio submouit arte uisantur, ne quis me putet nescire quid faciam. Nihil egit natura quod humanae libidini ministeria tam maligna dedit, quod aliorum animalium concubitus melius instruxit. Inueniam quemadmodum morbo meo et inponam et satisfaciam. Quo nequitiam meam, si ad naturae modum pecco? Id genus speculorum circumponam mihi quod incredibili magnitudine imaginem reddat.
9 Si liceret mihi, ad uerum ista perducerem: quia non licet, mendacio pascar. Obscoenitas mea plus quam capit uideat et patientiam suam ipsa miretur. Facinus indignum. Hic fortasse cito et antequam uideret occisus est: ad speculum suum inmolandus fuit. XVII. Derideantur nunc philosophi, quod de speculi natura disserant, quod inquirant quid ita facies nostra nobis et quidem in nos obuersa reddatur, quid sibi rerum natura uoluerit, quod, cum uera corpora edidisset, etiam simula-

exactoresque sint = E 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎. G = *exactionesve* [*ve* in lit.] *sint*. sG P4. Col. m𝔈1. 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔊 𝔅2. = *exactoresve sint*. P3. 𝔅𝔈1. = *tractoresve sint*.

8. *quae a conspectu* = Ee Anic. Scal. P4. P3. = *Et omnia quae a conspectu*. G Col. 𝔅 𝔈1. = *quae conspectu* om. *a*. Fort. 𝔈2. . . . 𝔎 = *quae ab adspectu*. G = *positio submovet* [s∾. 𝔅𝔈1. =] *ante versentur*. mG = *arte visentur*. mG = *quemadmodum in orbe meo*.

et inponam et satisfaciam = E mG m𝔈2. G = *morbo modo* [cr. ∾] *et polior et satisfaciam*. P3. 𝔅 . . . 𝔊 𝔑u 𝔎 = *et poliar et satisfaciam*. P4. Col. = *et polior et satisfaciam*. 𝔐 . . . 𝔅2. — *et* ante *inponam*. e = *etiam imponam et satisfaciam*.

Quo nequitiam meam = E P3. 𝔅 . . . 𝔎. defendit Gron. G Fort. P4. Col. = *Quo nequitia mea* probant Fortun. et Grut. E = *si ad naturae modum peccaro* (*pecc̊o*).

incredibili magnitudine imaginem = Ee. G𝔈2. . . . 𝔎 = *incredibilem imaginum* [hoc apud G in lit.] *magnitudinem*. 𝔅𝔈1. = *incredibilem imaginis magnitudinem*. G(s∾) = *spectat*.

9. P4. Col. = *adversus ista perducerem*. Fort. = *ad usum ista perducerem*. EG P3. ∾. G(s∾) = *plus quam cupit*. G = *patientiam suam ipsam meretur*. Proximis G praescribit *de reprobatione abusus speculi*.

et antequam videret = EG Fort. Gr. Memm. Nicot. 𝔅𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔎. Fortun. ci. 𝔈2. . . . 𝔏4. + *et antequam haec videret*.

Cap. XVII.

E = *Derideant nunc* (e = *derideantur*). se = *dicant nunc philosophi*. E (lit.) = *qui de speculi natura*. G = *quod de spectaculi* [hoc cr. ∾] *natura dixerant*. E (s.m.) = *qui inquirant*. 𝔅 = *quid facies vestra nobis*. 𝔈1. = *quid facies ista nobis*. GCol. = *quid ista facies nostra nobis*. G Gr. 𝔅𝔈1. = *et quid in nos obversa*. E Fort. ∾.

reddatur = EeG Fort. Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔎. probat Gron. [ms.]. 𝔐 . . . 𝔏4. = *redditur*.

voluerit — Ee cii. Gron. [ms.] Ruhk. 𝔑u 𝔎. BG 𝔅 . . . 𝔅2. = *voluit*.

cum vera corpora edidisset = E P3. 𝔅𝔈1. BG Fort. P4. 𝔈2. . . . 𝔎 = *cum vera corpora dedisset*. Col. = *cum vera corpora dixisset*.

cra eorum adspici uoluit, quorsus pertinuerit hanc conparare materiam excipiendarum imaginum potentem: non in hoc scili- 2
cet, ut ad speculum barbam uelleremus aut ut faciem uiri poliremus. In nulla re illa negotium luxuriae concessit: sed primum omnium, quia inbecilli oculi ad sustinendum cominus solem ignoraturi erant formam eius, hebetato illum lumine ostendit. Quamuis enim orientem occidentemque eum contemplari 3
liceat: tamen habitum ipsum, qui uerus est, non rubentis, sed candida luce fulgentis nesciremus, nisi in aliquo nobis humore lenior et adspici facilior occurreret. Praeterea duorum siderum occursum quo interpellari dies solet non uideremus nec scire possemus quid esset, nisi liberius humi solis lunaeque imagines uideremus. Inuenta sunt specula, ut homo ipse se nosceret. 4
Multa ex hoc consequuntur: primum sui notitia, deinde ad quae-

BG (cr. ∾) 𝔅 . . . 𝔊 = *adspici voluisset.* B = *Quorsum pertinuit.* Ee = *Quorsus pertinuit.* G𝔅 . . . 𝔊 = *Quorsum pertinuerit.*

excipiendarum imaginum potentem = BE mG P3. 𝔐 ... 𝔎. G P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *excipiendarum* [G p.m. = *excipiendam*] *imaginum capacem.*

2. B = *Num ad hoc scilicet.*

barbam velleremus aut ut faciem viri poliremus = Ee P3. Memm. Nicot. Wirceb. 𝔅2. B Bamb. = *barbam velleremus faciemque viri poliremus.* G𝔅 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 + *barbam faciemque velleremus, aut* [G p.m. — *aut*] *ut faciem viri poliremus.* B = *poliremus. Reqr quod intermissum est:* reliqua huius libri omittit. e = *luxuriae negotium concessit.* Ee = *hebetato illud lumine ostendit.* G = *ebetato eius lumine ostendit.*

3. *orientem occidentemque eum* = Ee. G = *cum oriente occidentemque contemplari.* 𝔅 . . . 𝔎 = *eum orientem occidentemque.*

habitum ipsum qui verus est = Ee. G𝔅 . . . 𝔎 + *habitum eius ipsum qui verus est.* Fortasse verba *qui verus est* non sunt ipsius Senecae.

lenior et adspici facilior = Anic. Scal. Pinc. ci. 𝔈𝔊 = *humore laevo reve aspici facilior* contra mstos etiam Gr. videtur probare Gron. [ms]. EG [illegible] . . 𝔎 = *levior* [*la* [illegible]

quo interpellari dies solet = ci. Gron. ℜu 𝔎. cf. Gron. Obss. III, 22. p. 479. sqq. ed. Pl. G = [s *quo*] *interpollari dies solet.* E𝔅 . . . 𝔅2. = *quo interpolari dies solet.* G = *non videmus nec scire p.* G (cr. ∾) = *quid esset ubi liberior humi.* P4. Col. = *nisi liberius humidi solis.* Pinc. ci. 𝔈𝔊 = *nisi laevore huiusmodi solis.* Nam vetusta quaepiam exx. Pinc. = *nisi liberius huiusmodi solis.* G = *imagines videmus.*

4. Ee = *ut homo ipse se nosset.* de quo vide.

Multa ex hoc consequuntur: primum sui notitia. Ita scribendum videtur. Ee Memm. = *Multa ex hoc consequuntur. Primum sui notitiam.* G P4. = *Multa ex hoc consequuntur* [G = *consecuntur*]. *primo sui notitia* (P4. = *notitiam*). Fort. P3. Col. = *Multi ex hoc consequuntur: primo sui notitiam.* *consequuntur* non displicebat Erasmo, modo legeretur in proximis *vitet* et *sciat:* at Imperfecta pendent ex Perfecto *dedit,* quod Seneca mente anticipavit. 𝔅 = *Multi ex hoc cum sequuntur: primo sui nunciam.* 𝔈1. 2. = *Multi ex hoc consecuti primo sui noticiam.* Pinc. v. l. = *Multa ex hoc consecuta. Prima sui notitia.* 𝔈 . . . 𝔎 = *Multa ex hoc consecuta, primo sui notitia.*

deinde ad quaedam consilium =

dam consilium. Formosus ut uitaret infamiam, deformis ut sciret redimendum esse uirtutibus quicquid corpori deesset, iuuenis ut flore aetatis admoneretur illud tempus esse discendi et fortia audendi, senex ut indecora canis deponeret, ut de morte ali-
5 quid cogitaret: ad hoc rerum natura facultatem nobis dedit nosmetipsos uidendi. Fons cuique perlucidus aut laeue saxum imaginem reddit:

Nuper me in litore uidi,
Cum placidum uentis staret mare.

Qualem fuisse cultum putas ad hoc speculum se comentium? Aetas illa simplicior et fortuitis contenta nondum in uitium beneficium detorquebat nec inuentum naturae in libidinem luxum-
6 que rapiebat. Primo faciem suam cuique casus ostendit. deinde cum insitus sui mortalibus amor dulcem adspectum formae suae faceret, saepius ea despexere in quibus prius effigies suas uiderant. Postquam deterior populus ipsas subiit terras effossurus obruenda, ferrum primum in usu fuit et id inpune homi-

Ee Memm. G 𝔅 𝔊1. = *deinde et quoddam consilium.* 𝔊2. . . . 𝔎 + *deinde et ad quaedam consilium.* Ee = *quicquid ipsi deesset* (*ipi* = *ipsi. cpi* = *corpori*). EeG 𝔅 = *et fortia audiendi.* quod non omnino damnandum. Col. = *ut decora* [hoc s.m.] *canis disponeret.* G = *ut indecora carnis disponeret* (sG = *deponeret*). P3. 4. = *ut indecora canis disponeret.* 𝔅𝔊1. = *ut indecora carnis deponeret.* E Fort. ∾.

ut de morte aliquid cogitaret = Ee. G𝔅 . . . 𝔎 = *et de morte aliquid cogitaret.*

5. 𝔅 + *reddit. Virgilius.*

Nuper me in litore. Virg. Ecl. II, 25. sq.

ad hoc speculum se comentium = mGm𝔊2. 𝔐 . . . 𝔅1. E = *ad hoc se speculum* [s.m. *speculi*] *comentium.* e = *ad hoc se speculum comentium.* e (s.m.) = *ante hoc speculi comentium.* G Col. = *ad hoc speculum secernendum.* P3. 4. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. . . . 𝔎 = *ad hoc speculum se cernentium.* Genuinum fere videtur illud *ad hoc se speculi c.* G P4. Col. = *Aetas illi simplicior.* G Pinc. v. l. P4. Col. Scal. = *nondum in uitia blanditias detorquebat.* 𝔐an = *Nondum in uitia beneficium d.* E P3. 𝔅 ∾. Anic. Scal. = *inuenta naturae.* G Fort. P4. Col. Anic. = *luxumque trahebat.*

6. G(s∾) — *suam post faciem.* E (lit.) e = *cum blandus sui mortalibus amor.* G(s∾) — *faceret.* P4. Col. = *formae suae saepius ea faceret, despexere in quibus.* G = *ea saepius facere* [n.] *despexere in quibus.* Pinc. ci. = *ea despexere, in quibus prius effigies suas saepe uiderant.* 𝔅 = *formae suae ea saepius faceret.* 𝔊1. = *formae suae ea facerent, saepius despexere.* e = *saepius ea conspexere.* E Fort. P3. ∾. G (s.m.) e — *prius* ante *effigies.*

ipsas subiit terras effossurus obruenda = Ee Britan. 𝔊2. . . . 𝔅2. (Ee = *subit*). P3. 𝔑u 𝔎 = *subiit in ipsas terras effossurus obruenda.* G = *subiit in ipsas terras se effusurus* [s∾] *ferrum obruendum* (s ∾) P4. Col. 𝔅𝔊1. = *subiit in ipsas terras se effossurus ferrum obruendum.*

primum in usu fuit = EG (s.m.) Britan. 𝔅𝔊1. Ge = *primum in usum fuit.* 𝔊2. . . . 𝔎 = *primo in usu fuit.*

id inpune homines eruerant = Ee. G = *id homines impugne irruerant*

nes eruerant: si solum eruissent! Tunc demum alia terrae 7
mala quorum laeuitas aliud agentibus speciem suam obtulit quam
hic in poculo, ille in aere ad alios usus conparato uidit. et mox
proprie huic ministerio praeparatus est orbis, nondum argenti
nitor, sed fragilis uilisque materia. Tunc quoque cum antiqui
illi uiri incondite uiuerent, satis nitidi, si squalorem opere col-
lectum aduerso flumine eluerant, cura comere capillum fuit ac
prominentem barbam depectere: et in hac re sibi quisque, alteri 8
inuicem operam dabat. Coniugum quidem manu crinis ille quem
effundere olim mos uiris fuit adtrectabatur: sed illum sibi ipsi
sine ullo artifice formosi quatiebant, non aliter quam iubam ge-
nerosa animalia. Postea iam rerum potiente luxuria specula to-

(m *eruerent*). P4. Col. = *et id homines impune irruerant.* 𝔅𝔈1. = *et id homines impune irruerent.* 𝔈2. ... 𝔖 = *et iil homines impune eruerent.* 𝔐 ... 𝔎 = *et id homines impune eruerant.* 𝔅𝔈1. = *si solum irruissent.* Fort. ci. 𝔐an = *eruerant* ∾ *eruissent.*

7. G(m∾) = *Tunc vide alia terrae mala.* E (cr. ∾) = *que levitas aliud.* E = *optulit.* e ℜu 𝔎 = *ad aliquos usus comparato.* G Col. 𝔅 𝔈1. 𝔐an 𝔅2. = *ad aliquos usus comparatam.* P3. = *ad aliquos usus operatam.* P4. = *ad aliquos usus compertam.*

et mox proprie huic ministerio praeparatus est orbis = Ee 𝔅𝔈1. 𝔐an. P3. = *et mox proprie hinc ministerio imperatus est orbis.* G = *et mox fuit* [m *huic*] *proprius ministerio praeparatus est orbis.* Pinc. v. l. = *et mos fuit proprio praeparatus est orbis.* Pinc. ci. = *et mox usui proprio praeparatus est orbis.* Fort. = *et mox fuit proprio ministerio paratus orbis.* P4. = *et mos fuit proprio ministerio praeparatus est orbis.* Col. = *et mos fuit proprio properatus est orbis. properatus* non displicet Grutero 𝔈2. ... 𝔖 = *et mox proprio huic ministerio praeparatus est orbis.* 𝔐 ... 𝔎 = *et mox proprius huic ministerio praeparatus est orbis.* Ee = *nondum argentei nitoris fragilis vilisque materia.* G (m∾) = *singulis vilisque materia.* Fort. 𝔐an = *fragilis vilisque materia tunc quoque.*

incondite viverent = EG Col. 𝔈1. ... 𝔅1. ℜu 𝔎. Fort. P3. 4. Nicot. 𝔅 𝔅2. = *inclite* [*inclyte*] *viverent.* non displicet Grutero. Col. = *satis incidi si.* P3. = *sed squalorem.* 𝔅𝔈1. — *si* ante *squalorem.*

adverso flumine eluerant = Ee P3. Col. = *adversus flumine eluerent.* G P4. 𝔅 ... 𝔎 = *adverso flumine eluerent.* 𝔅𝔈1. = *cura comae capillum fuit.* P4. ÷ *cura comere camere capillum fuit.*

8. *sibi quisque, alteri invicem operam dabat* = Ee P3. G 𝔈1. = *quisque sibi alteri operam dabat invicem.* Col. Memm. Nicot. = *quisque sibi, alteri invicem operam dabat.* P4. P4. = *quisque sibi ut alteri opera dabat. Invicem coniugum.* 𝔅 = *quisquis sibi alteri operam dabat invicem.* 𝔐an = *quisque sibi alterique invicem operam dabat.* 𝔈2. ... 𝔎 = *quisque sibi alterique operam dabat invicem.* G𝔅 = *Coniugium quidem.* GP4. = *manibus crinis ille.* Auic. Scal = *inanibus* [an *manibus?*] *crinis ille.* Col. = *in avibus crinis ille.* 𝔅 = *manu cervix ille.* G (lit.) = *quam effundere.* G = *mox viris fuit.*

sibi ipsi sine ullo artifice formosi = Ee Memm. Nicot. G𝔅 ... 𝔎 — *ipsi.* G (cr. ∾) = *quasiebant.* G (m∾) = *rerum iam potentie luxuria.* Bong. = *rerum iam patientiae luxuria.* 𝔅 ... 𝔎 = *rerum iam*

tis paria corporibus auro argentoque caelata sunt, gemmis deinde adornata et pluris unum ex his feminae constitit quam antiquarum dos fuit, non illa quae publice dabatur imperatorum pau-
9 perum liberis. An tu existimas auro inditum habuisse Scipionis filias speculum, cum illis dos fuisset aes graue? O felix paupertas quae tanto titulo locum fecit! Non fecisset illis senatus dotem, si habuissent. At quisquis ille erat cui soceri loco senatus fuit, intellexit accepisse se dotem quam fas non esset reddere. Iam libertinorum uirgunculis in unum speculum non suf-
10 ficit illa dos quam dedit senatus pro Scipione. Processit enim paulatim in deterius opibus ipsis inuitata luxuria et incrementum ingens uitia ceperunt. Adeoque omnia indiscreta sunt

potiente luxuria. Ee ∾. G (s∾) = *argento celata* om. *que.*

gemmis deinde adornata = Ee. G𝔅 = *deinde gemmis adornata.* 𝔊1. ... 𝔎 = *denique gemmis adornata.* E = *et pluris imum ex his.* G = *et poculis* [m *pluris*] *unum ex his ex his.* Fort. Gr. = *et poculis. Unum ex his feminae.* placet Fortunato. 𝔅𝔊1. = *et poculum unum: ex hiis* [*his*] *femina constitit.* 𝔊2. ∾ ex Brit. Fort. Gr. 𝔅𝔊1. = *quod antiquarum dos fuit.* G (s∾) = *quam antiquorum dos fuit.*

non illa quae publice dabatur = Ee G Bong. Fort. Gr. Memm. Nicot. Anic. Scal. 𝔅 ... 𝔊2. (Fort. 𝔐an 𝔊2. + *sed imperatorum:* at *sed* nec in meis, nec in Gruteri, nec in Pinciani libris legitur). Pinc. ci. 𝔖 ... 𝔎 — *non.* quod Ruhk. putat ex *n.* = *nempe* ortum. Attamen *n.* non potest significare *nempe.* m𝔍u = *etiamnum illa quae* ex Dalechampii coniectura, ut puto.

imperatorum pauperum liberis = Ee mG 𝔊2. ... 𝔖. G Fort. Pinc. v. l. Gr. 𝔅𝔊1. 𝔐an 𝔐 ... 𝔎 = *imperatorum pauperum filiabus.*

9. *An tu existimas auro inditum* = Ee sG Memm. ms. Pithoe. 𝔅2. G (p m.) = *An tu existimas ex auro inditium.* P4. Col. = *An tu existimas auro indicium.* E(s.m.) e(s.m.) Nicot. = *An tu existimas auro inclitum.* P3. = *An tu existimas auro nitidum.* 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *An tu existimas ex auro nitidum.* Ee = *filiam speculum, cum illis.*

O felix paupertas = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *O paupertas felix.* Ee = *Non fecisset illa dotem.* G (s.m.) = *Non fecisset illis senectus dotem.*

At quisquis ille erat = Ee sG. G𝔅 ... 𝔎 = *At quisquis ille fuit.*

accepisse se dotem = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *se accepisse dotem.* P4. = *dotem quamvis non esset reddere.* G (m∾) = *Iam libertinorum visigus in unum speculum.*

quam dedit senatus pro Scipione = 𝔐 ... 𝔅2. Ee = *quam dedit senatus pro aio se.* G = *quam dedit pro se* [s *aio*] *Scipio.* Gr. 𝔅 ... 𝔊2. = *quam dedit pro se Scipio.* Pinc. ci. 𝔖𝔊 = *quam dedit Pop. Rom. filiae Scipionis.* Ios. Scalig. (ad Festum) ci. 𝔑u 𝔎 = *quam dedit P. Ro. Scipioni.*

10. *Processit enim paulatim in deterius* = Ee Bong. ex Cui. P3. G = *Processit enim molestius* [m *indecentius*] *paulatim.* P4. Col. 𝔅 ... 𝔖 = *Processit enim molestius paulatim.* 𝔐 ... 𝔎 = *Processit enim immodestius paulatim.* G(cr.∾) = *opibus ipsis imitata luxuria.* P4. Col. = *operibus ipsis immutata luxuria.* P3. 𝔅𝔊1. = *opibus ipsis mutata luxuria.* 𝔐an = *opibus ipsis immutata luxuria.* E ∾.

vitia ceperunt = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *vitia acceperunt.*

diuersissimis artibus, ut quicquid mundus muliebris uocabatur sarcinae uiriles sint: minus dico, etiam militares. Iam speculum ornatus tantum causa adhibetur? nulli non uitio necessarium factum est.

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM
LIBER II.

I. Omnis de uniuerso quaestio in coelestia, sublimia, terrena diuiditur. Prima pars naturam siderum scrutatur et magnitudinem et formam ignium quibus mundus includitur, solidumne sit coelum ac firmae concretaeque materiae an ex subtili tenuique nexum, agatur an agat, et infra sese sidera habeat

diversissimis artibus = EesG. G𝔅...𝔎 = *perversissimis artibus.* E(s.m.)e = *mundus muliebris vocabat.* EeG (lit.) Bong. 𝔅 = *omnes dico etiam militares.*

ornatus tantum causa adhibetur? nulli non vitio necessarium factum est = Ee. G = *ornatus tantum cura videbatur* rell. om. mG Col. = *ornatus tantum cura adhibetur. nulli non vicio nummario necessarium factum est.* P3. + *nulli non vitio nuārio necessarium factum est.* P4. = *ornatus tantum cura adhibetur. nulli non vitio num maior necessarium factum est.* Fort. + *nulli non vitio numerario necessarium factum est.* Fort. ci. + *nulli non vitio innumerato necessarium factum est.* 𝔅 = *ornatus tantum causa adhibitur. Nulli non vitio muneratio necessarium factum est.* 𝔈1. + *ornatus tantum causa adhibetur. Nulli non vitio muneratio necessarium factum est.* 𝔐an + *nulli non vitio numerato necessarium factum est.* Grut. ci. = *nulli non novitio numerario necessarium factum est.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *ornatus tantum causa adhibitum, nulli non vitio munerario, necessarium factum est.* 𝔐...𝔎 = *ornatus tantum causa adhibitum* ∾. Gron. [ms] ci. = *nulli non viro nec. f. e.* G = *Explicit liber I.* 𝔅 = *Explicit liber primus naturalium.* 𝔈1. = *Libri primi naturalium questionum finis.* In E nonnulla verba abrasa sunt.

G = *Incipit liber II. de impressionibus que fiunt in aere.* 𝔅 = *Lucii Annei Senecae Cordubensis De Naturalibus Liber Secundus.*

Cap. I.

sublimia, terrena = sBEeG Pall. 𝔅 + *id est in sublimia et terrena.* 𝔈1. . . . 𝔎 + *sublimia et terrena.* B = *sublunaria terrena.* B = *naturam siderum servat.* P3. + *et formam ignium vel siderum.* 𝔅𝔈1. = *et formas ignium vel syderum.* BEG Fort. P4. Col. ∾. B = *solidumne sit ac firmiter cretaeque materiae.* P4. Col. Anic. mm𝔈1. 2. = *concretaeque naturae.*

subtili tenuique nexum = BE𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎. G P3. 4. Col. Anic. Scal. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔅2. = *subtili tenuique nexu agatur.*

et infra sese sidera habeat = Ee,

an in contextu sui fixa, quemadmodum anni uices seruet sol,
2 an retro flectat, cetera deinceps similia. Secunda pars tractat inter coelum terramque uersantia. Haec sunt nubila, imbres, niues *et humanas motura tonitrua mentes,* quaecumque aer facit patiturue. Haec sublimia dicimus, quia editiora imis sunt. Tertia illa pars de aquis, terris, arbustis, satis quaerit et, ut iurisconsultorum uerbo utar, de omnibus *quae solo continen-*
3 *tur.* Quomodo, inquis, de terrarum motu quaestionem eo posuisti loco quo de tonitribus fulgoribusque dicturus es? Quia cum motus terrae spiritu fiat, spiritus autem aer sit agitatus, etiam si subit terras, non ibi spectandus est: cogitetur in ea sede in qua illum natura disposuit. Dicam quod magis mirum uidetur: in-
4 ter coelestia et de terra dicendum erit. Quare? inquis. quia

BG𝔅 . . . 𝔎 = *et infra se sidera habeat.*

quemadmodum anni vices servet sol, an retro flectat. Ita scribendum duco. Ee P3. 𝔅 𝔈1. = *quemadmodum anni vices servet, solem retro flectat.* quod poterat defendi. B = *fixa, an in vices servet solem, an retro flectat.* G = *quemadmodum an in* [m *anni*] *vices servet. solem an recto flectat.* P4. = *quemadmodum an invites servat solem, an retro flectatur.* Col. = *quemadmodum an in vices servet solem an retro flectat.* 𝔈2. ... 𝔊 𝔅2. = *quemadmodum anni vices servet, solem an retro flectat.* probat Grut. 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *quemadmodum sol anni vices servet: an retro flectat.* Grou. ci. = *quemadmodum anni vice servet solem, an retro flectat.*

cetera deinceps similia = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 + *cetera deinceps his similia.*

2. EsG = *hic* [E = *h̃*] *sunt nubila.* quod poteris defendere, ut *hic* sit *in hac parte.* B — *Haec sunt.* 𝔅2. + *nives* [*terrae motus*] ex ci. viri docti [M. Des. . . .] in Lagrangii vers. Franco - Gall.

et humanas motura tonitrua mentes. Ovid. M. I, 55. G (m∾) P4. Col. 𝔅 𝔈1. = *moventia tonitrua.* P3. = *mot̃a tonitrua.* Ruhk. post *mentes* excidisse putat quae ad §. 3. spectent, velut *et terram.* e = *quae editiora imis sunt.* P4. = *editiora in nos sunt.*

de aquis, terris = E Bong. ex Cui. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *de agris, terris.*

3. sG = *eo composuisti loco.*

quo de tonitribus = Memm. Nicot. 𝔐an. Ec = *quo* [hoc apud E in lit.] *de tonitrubus.* P4. = *habes tonitru.* BG P3. Col. 𝔅 . . . 𝔎 (exc. 𝔐an) = *quo de tonitruis.* G = *fulguribus* (s *que*). 𝔈2. . . . 𝔐 = *fulguribusque.*

dicturus es = BEcG 𝔅 . . . 𝔐. 𝔏 . . . 𝔎 — *es.* B — *quia commotus terrae.* e — *terrae.*

spiritu fiat = BEe (E p.m. e p.m. = *fiant*). G𝔅 . . . 𝔎 = *fiat spiritu.*

aer sit = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *sit aer.*

etiam si subit terras = E. e = *etsi subit terras.* G = *etiamsi subeat terras.* B𝔅 . . . 𝔎 = *etsi subeat terras.* P3. = *non sibi spectandus est.*

cogitetur in ea sede = BEsG 𝔈2. . . . 𝔎. G Pinc. v. l. P3. 𝔅𝔈1. = *cogitur in ea sede.* unde Pinc. ci. = *quo agitur ab ea sede.* P4. = *cogita in ea sede.* Col. = *cogit in ea sede.* B = *in quo illum natura posuit.* 𝔅 = *natura disponit.*

quod magis mirum videtur = E. e = *quod magis mirum videbitur.* B 𝔅 ... 𝔎 = *quod magis videbitur mirum.* G = *quod magis videtur mirum.*

et de terra dicendum erit = E(p.m.) 𝔈1. . . . 𝔎. E(s.m.) e BG 𝔅 — *et* (G p.m. = *dicendus erit*). Fort. = *de*

cum propria terrae ipsius excutimus suo loco, utrum lata sit et inaequalis et enormiter proiecta an tota in formam pilae spectet et in orbem partes suas cogat, adliget aquas an aquis adligetur ipsa, animal sit an corpus iners et sine sensu, plenum quidem spiritus, sed alieni, et cetera huiusmodi, quotiens in manus uenerint, terram sequentur et in imis conlocabuntur: at ubi quaeretur quis terrae situs sit, qua parte mundi consederit, quomodo aduersus sidera coelumque posita sit, haec quaestio cedet superioribus et, ut ita dicam, meliorem condicionem sequetur.

II. Quoniam dixi de partibus in quas omnis rerum naturae materia diuiditur, quaedam in commune dicenda sunt et hoc primum praesumendum inter ea corpora a quibus unitas est aera esse. Quid sit hoc quare praecipiendum fuerit scies, si paulo altius repetiero et dixero esse aliquid continuum, aliquid commissum. Continuatio est partium inter se non intermissa coniunctio. 2
Unitas est sine commissura continuatio [et duorum inter se coniunctorum corporum tactus]. Numquid dubium est, quin ex his corporibus quae uidemus tractamusque, quae aut sentiuntur

terrenis dicendum erit. Sed Gr. = *de terra.*

4. G (cr. ∾) = *Quare inquid.*

propria terrae ipsius = EemG m𝔍u. BG 𝔅 ... 𝔎 — *ipsius.* G (cr. ∾) = *an totam in formam.*

in partes suas cogat = EP3. Memm. Nicot. 𝔊ro ... 𝔎. BGP4. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *in partes suas agat.* B = *anliget aquas.* G bis habet *aquas.*

an corpus iners = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *an iners corpus.*

5. G = *et cetera huius* (s *modi*). E (cr. ∾) e(cr. ∾) = *terram sequuntur.* Ee = *et in uno collocabuntur.*

situs sit = EeG. B = *sit status* (s *situs*). 𝔅 ... 𝔎 = *sit situs.*

consederit = Ee sG Scal. BG 𝔅 ... 𝔎 = *subsederit.* G = *hic quaestio.*

cedet ... sequetur = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *cedit* [𝔅 = *caedit*] ... *sequitur.*

Cap. II.

dicenda sunt = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *sunt dicenda.* E (s∾) — *a* ante *quibus unitas est.*

Quid sit hoc quare = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 + *Quid sit hoc et quare.* B = *praesumendum fuerit.* B = *repetero.*

esse aliquid continuum = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *aliquid esse continuum.* E = *aliquod commissum.*

2. Pinc. ci. 𝔅2. = *Continuatio est partium inter se non intermissa coniunctio et duorum inter se coniunctorum corporum tactus. Unitas est sine commissura continuatio.* Bong. ci. = *Continuatio est partium inter se non intermissa coniunctio et unitas: commissura est duorum inter se coniunctorum corporum tactus.* Gron. [ms] ci. = *Continuatio est partium sine commissura coniunctio. unitas est intermissa continuatio.* BEG Fort. Gr. 𝔅 ... 𝔎 (exc. 𝔅2.) ∾ (Fort. = *tractus.* quod probat Fortun.). Sed verba *et duorum ... tactus* non ipsius Senecae uidentur esse, quamobrem uncos circumdedi. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 — *est* post *Numquid dubium.* P3. = *Numquid dubium enim.* Ee = *N. d. est quasi ex his.* E(m∾) = *ex his temporibus.*

3 aut sentiunt, quaedam sint conposita? Illa constant aut nexu aut aceruatione ut, puta, funis, frumentum, nauis. Rursus non conposita ut arbor, lapis. Ergo concedas oportet ex his quoque quae sensum quidem effugiunt, ceterum ratione prenduntur esse in quibusdam unitatem corporum. Uide quomodo auribus tuis
4 parcam. Expedire me poteram, si philosophorum lingua uti uoluissem, ut dicerem *unita corpora:* hoc cum tibi remittam, tu inuicem mihi refer gratiam. Quare istud? si quando dixero unum, memineris me non ad numerum referre, sed ad naturam corporis nulla ope externa, sed unitate sua cohaerentis. Ex hac nota corporum aer est. III. Omnia quae in notitiam nostram cadunt aut cadere possunt mundus conplectitur. Ex his quaedam eius partes sunt, quaedam materiae loco relicta. Desiderat enim omnis natura materiam, sicut ars omnis quae manu
2 constat. Quid sit hoc apertius faciam. Pars est nostri oculus, manus, ossa, nerui: materia succus recentis cibi iturus in partes. Rursus quasi pars est sanguis nostri: et tamen est ma-

E (s∾) — *aut sentiunt.* EG 𝔅𝔈1. = *quaedam s u n t composita.*

3. B = *aut n e u aut c o g n a tione.* G P4. Col. = *aut c o g n a tione.* Fort. = *aut c o n g r e gatione.* EmG P3. 𝔅 ∾. Ee = *ut puta f i nis.* BG (s∾) P4. Col. — *navis.* quam vocem spuriam esse putat Lud. Ianus. B = *ex his quae sensum effugiunt* om. *quoque* et *quidem.* G𝔅 . . . 𝔊 — *quidem.* e = *ratione p e n duntur.* G𝔅 . . . 𝔊 = *Vid e s quomodo.*

4. E (cr. ∾) = *Expedire t e poteram.* Pinc. v. l. = *uni c a corpora.* G = *h e c cum tibi remittam.* B = *refer mihi gratiam.* E (s∾) — *mihi.* quod abesse poterit. G = *Quare istud dixero quando unum.* 𝔅 — *si* ante *quando.* sG = *sed unitate s o l a cohaerentis.* Scal. + *sed unitate sua s o l a coh.*

Cap. III.

c a d u n t a u t cadere possunt = B Ee. G Gr. 𝔅 . . . 𝔈2. 𝔚2. . . . 𝔎 = *cadunt v e l cadere possunt.* Pinc. ci. — *aut cadere possunt.* 𝔊 . . . 𝔚1. — *cadunt aut.* at si qua ex his sunt spuria, Pinc. recte sensit.

quaedam e i u s partes sunt = E. e = *quaedam partes eius sunt.* P3. = *quaedam sunt partes eius.* 𝔅 . . . 𝔈2. = *eius sunt partes.* BG Pinc. v. l. P4. Col. 𝔊 . . . 𝔎 = *quaedam sunt partes* om. *eius.*

Desiderat e n i m = BEe. G = *Desiderat e t enim.* 𝔅 . . . 𝔎 — *enim.* E = *natura n a t u r a m.* G(s∾) — *ars* ante *omnis.* B — *manu* ante *constat.*

2. B 𝔊ro . . . 𝔎 = *Quid s i hoc apertius faciam?* EeG 𝔅 . . . 𝔏4. ∾. BG 𝔅 . . . 𝔊 = *Pars e n i m nostri.*

ocul u s, manus, ossa, nervi = Ee P3. 𝔚2. probat Grut. BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔈2. = *manus, ossa, nervi, oculus.* Pinc. v. l. = *manus, ossu, nervi e t ocu l i.* 𝔊 . . . 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *manus, ossa, nervi, oc u l i.*

succus r e c e n t i s cibi = BEe P3. 4. 𝔅 . . . 𝔈2. 𝔐an. G Pinc. v. l. Col. 𝔊 . . . 𝔎 = *succus r e t e n t i cibi.* B = *quasi nostri pars est sanguis.* G𝔅 . . . 𝔎 = *quasi pars nostri est sanguis.* Ee ∾.

et tamen est materia = B. Ee + *q u i et tamen est materia.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *q u i tamen et materia est.* Fortasse scribendum: *nostri q u o q u e: et tamen est materia.*

teria. Praeparat enim et alia et nihilominus eorum est quibus totum corpus efficitur. IV. Sic mundi pars est aer quidem necessaria: hic est enim qui coelum terramque connectit, qui ima ac summa sic separat, ut iungat. separat, quia medius interuenit: iungit, quia utrique per hoc inter se consensus est. supra se dat quicquid accepit a terris. rursus uim siderum in terrena transfundit. quam sic partem mundi uoco ut animalia,
arbusta. Nam genus animalium arbustorumque pars uniuersi 2
est, quia in consummationem totius adsumptum et quia non est sine hoc uniuersum. unum autem animal et una arbor quasi pars est, quia, quamuis perierit, tamen id ex quo perit totum est. Aer autem, ut dicebam, et coelo et terris cohaeret: utrique innatus est. Habet autem unitatem quicquid alicuius rei natiua pars est: nihil enim nascitur sine unitate. V. Terra et pars est mundi et materia. Pars quare sit non puto te interrogaturum, aut aeque interrogas quare coelum pars sit, quia sci-

G (s.m.) P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *Parat* [G p.m. = *parant*] *enim et alia*. Ee = *Praeparat enim id alia.*

et nihilominus eorum est quibus = Ee. B = *et nihilominus eorum in numero est q.* G𝔅 . . . 𝔎 = *et nihilominus in numero est eorum.*

Cap. IV.

Sic mundi pars est aer quidem necessaria = Ee. B = *Sic mundi pars aer est necessaria quidem.* G = *Sic mundi pars aer* [*s est*] *et quidem nec.* 𝔅 = *Sic mundi pars aer et quidem nec.* 𝔈1. . . . 𝔎 + *Sic mundi pars est aer, et quidem nec.* G (cr. ∾) = *quia ima aut summa.* 𝔅𝔈1. = *quia ima ac summa.*

sic separat, ut iungat = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 + *sic separat, ut tamen iungat.* G(m∾) — *medius intervenit: iungit, quia* (mG — *iungit*). P3. = *utrique assensus est.*

quicquid accepit a terris = EeG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊. B = *quicquid a terris accepit.* P3. = *quicquid accepit a terra.* 𝔐 . . . 𝔎 = *quicquid accipit a terris.* G(s.m) = *Que sic partem mundi voco.* Ee = *quasi partem mundi voco.* de quo vide.

ut animalia, arbusta = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 + *ut animalia et arb*[illegible]

2. *pars universi est* = Ee. B + *pars universi mundi est.* G𝔅 . . . 𝔎 = *pars est universi.* B = *quia est in consummationem universi acceptum.* G = *quia in consummationem universi acceptum.* P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *in consummatione universi acceptum.* E P3. ∾. G + *Unum autem autem animal.*

et una arbor quasi pars est: locus mendosus videtur Gronovio [ms]. B G 𝔅 . . . 𝔊 = *quia si perierit.* B = *id ex quo perierit.* G (s∾) = *id ex quo parit.* E(n.) e(n.) + *Utrique autem innatus est.* e + *Habet autem ad unitatem.*

quicquid alicuius rei nativa pars est = EP3. 𝔈2. . . . 𝔎. BG P4. = *quicquid alterius naturae pars est.* Quidam codd. Pinc. = *quicquid alterius naturae est.* Alii eiusdem = *quicquid alterius naturae est pars.* Col. = *quid alterius naturae pars est.* Fort. 𝔅𝔈1. = *quicquid alicuius naturae pars est.* BG (s∾) — *sine* ante *unitate.*

Cap. V.

B = *Terra et mundi pars est.* B = *non puta te interrogaturum.*

aut aeque interrogas. Ita scriben[illegible]m duco. Ee = *ut aeque interro-*

licet non magis sine hoc quam sine illa uniuersum potest esse, quod cum his uniuersum est ex quibus alimenta omnibus anima-
2 libus, omnibus satis, omnibus stellis diuiduntur. Hinc uiritim singulis, hinc ipsi mundo tam multa poscenti subministratur, hinc profertur quo sustineantur tot sidera tam exercitata, tam auida per diem noctemque ut in opere ita et in pastu. Et omnium quidem rerum natura quantum in nutrimentum sui satis sit adprendit. Mundus autem quantum in aeternum desiderabat inuasit. Pusillum tibi exemplum magnae rei ponam. Oua tantum conplectuntur humoris quantum ad effectum animalis exituri satis est. VI. Aer continuus terrae est et sic adpositus, ut statim ibi futurus sit unde illa discesserit. Pars totius est mundi: sed tamen quicquid terra in alimentum coelestium misit recipit, ut scilicet materia, non pars intellegi debeat. Ex hoc omnis inconstantia eius tumultusque est. Hunc quidam ex distantibus corpusculis ut puluerem struunt plurimumque a uero

gas. BG. Gr. 𝔚...𝔈2. = *ut aeque interroges.* Pinc. ci. 𝔊...𝔎 = *aut aeque interroges.* B — *scilicet.* G = *silicet.* B = *quam sine ulla adversum* (hoc cr. ∾).

potest esse = BEe. G𝔚...𝔎 = *esse potest.* B (s.m.) = *quam cum his universum est.* G = *qui* [s *quem*] *cum his un.* 𝔅𝔈1. + *quod cum ex his universum est.* EeG(s.m.) = *cum his universis est.*

ex quibus alimenta omnibus. Ita scribendum videtur, et probant Opsop. et Gron. [ms]. Ee Memm. + *ex quibus quam ex hac al. o.* B + *ex quibus id est ex illo et ex hac al. o.* G + *ex quibus id est tam ex illo et ex illa al. o.* Fort. Gr. 𝔈2.... 𝔊 𝔅2. + *ex quibus id est ex illo et ex ista al. o* 𝔚𝔈1. + *ex quibus id est ex illo et illa al. o.* 𝔐...𝔅1. ℜu 𝔎 + *ex quibus, id est tam ex illo quam ex ista al. o.* G + *omnibusque stellis.*

2. *Hinc viritim singulis* = E Memm. probat Opsop. c = *Hinc virium singulis.* B = *Hinc quid* [s *quid*] *est virium singulis.* G Pall. 𝔚...𝔎 = *Hinc quicquid est virium singulis.* Col. = *Hinc quicquid est rivum singulis.* GP3. 𝔚 𝔈1. = *subministrantur.* Ee = *tam exercita.* mG = *quam exercitata.* Ee — *et* ante *in pastu.* Ee — *Et* ante *omnium* (E = *omnium quod*).

adprendit = E. BG𝔚...𝔎 = *apprehendit.* G (s∾) P4. Col. = *quantum in aeternum desideravit.* B E P3. 𝔚 ∾. E (cr. ∾) = *exemplar.* G = *ad effectum animalis exitium.*

Cap. VI.

Ee — *est* post *terrae.* sed facile poterat absorberi a proximo *et.* G = *continuus est* [s *terrae*] *et sic app.* Col. — *terrae.* P3. + *ratione terrae est.* G = *ut status* [s ∾] *sibi futurus sit.* BG = *unde ille.*

discesserit = BEe. G𝔚...𝔎 = *discessit.* B = *Pars autem totius est sed om. mundi.* G𝔚...𝔎 = *est totius mundi.* Ee ∾.

sed tamen quicquid = Ee. BG𝔚...𝔎 + *sed idem tamen quicquid.*

in alimentum coelestium = Ee mG Dal. Brit. 𝔅2. BG𝔚...𝔅1. ℜu 𝔎 — *coelestium.*

omnis inconstantia eius = BEe sG 𝔅2....𝔎. G𝔚...𝔅1. — *eius.* B = *Hunc qui ex distantibus.*

ut pulverem struunt = E sG 𝔈2.... 𝔅2. 𝔎. G Col. Brit. 𝔅𝔈1. 𝔐an ℜu = *ut pulverem ferunt.* Gron. ci. =

recedunt. Numquam enim nisi contexte per unitatem corporis 2
uisus est, cum partes consentire ad intentionem debeant et con-
ferre uires. Aer autem, si in atomos inciditur, sparsus est.
Teneri uero disiecta non possunt. Intentionem aeris ostendent
tibi inflata nec ad ictum cedentia. ostendent pondera per ma-
gnum spatium ablata gestante uento. ostendent uoces quae re-
missae claraeque sunt, prout aer se concitauit. Quid enim est 3
uox nisi intentio aeris, ut audiatur, linguae formata percussu?
Quid cursus et motus omnis, nonne intenti spiritus opera sunt?
Hic facit uim neruis, uelocitatem currentibus. hic cum uehe-
menter concitatus ipse se torsit, arbusta siluasque conuulsit et
aedificia tota corripiens in altum frangit. hic mare per se lan- 4
guidum et iacens incitat. Ad minora ueniamus. Quis sine in-
tentione spiritus cantus est? cornua et tubae et quae aquarum
pressura maiorem sonitum formant quam qui ore reddi potest
nonne aeris intentione partes suas explicant? Consideremus quae 5

ut pulverem terunt. B = *ut pulverem esse fertur.* P3. = *ut pulverem strirant vel ferunt.* P4. = *ut pulverem esse ferunt.* B = *plurimum vero recedunt* om. *que a.*

2. *Numquam enim nisi contexte per unitatem corporis visus est* = Ee. BG Fort. Gr. 𝔅𝔊1. = *Numquam enim contexti nisi per unitatem corporis visus est.* Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔎 = *Numquam enim contexti nisi per unitatem corporis nisus est.*

ad intentionem = EeG𝔅. B = *ad intencionem.* 𝔊1.... 𝔎 = *ad intensionem.* Ee — *et* ante *conferre.* B EG𝔅 = *in athomos* (B p.m. = *in athomus*).

inciditur = E Memm. P3. = *incidit.* BG P4. Col. 𝔅... 𝔎 = *dividitur.*

Intentionem aeris = Ee 𝔅. B = *Intencionem a.* G𝔊1.... 𝔎 = *Intensionem a.* G = *ostendunt tibi.*

nec ad ictum cedentia = EP3. 𝔅... 𝔎. BG P4. = *nec ictu cedentia.* Col. = *nec ictu cadentia.* Ee = *Ostendant pondera.* Ee = *oblata.* Ee = *Ostendunt voces.*

remissae claraeque = Ee mG P3. Col. 𝔅... 𝔊. BG Fort. P4. m𝔊2. 𝔐... 𝔎 = *remissae elataeque.*

3. G — *est* ante *vox.*

nisi intentio aeris = EeG. B = *nisi intencio a.* sG 𝔅... 𝔎 = *nisi intensio aeris.*

vim nervis, velocitatem currentibus = Ee. P3. Pinc. ci. 𝔊... 𝔎 + *vim nervis et velocitatem c.* BG P4. 𝔅... 𝔊2. = *vim et velocitatem nervis currentibus.* Col. = *vim et velocitatem nemis curuentibus.* Ee = *Hic autem* [aū] *vehementer.* B = *vehementius.*

arbusta silvasque convulsit = Ee. B = *arbusta silvasque contorsit.* G P3. 4. Col. 𝔅... 𝔊 𝔚2. Fort. 𝔐an 𝔐... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *arbusta silvasque convellit.* Ee = *in alto frangit.*

4. *Quis sine intentione* = BEe (B = *intencione*). G + *Quis enim sine intentione.* sG 𝔊1.... 𝔎 = *Quis enim sine intensione.* 𝔅 = *Quid enim sine intensione.* Etiam Gr. Memm. Nicot. omittunt *enim.* G (m∾) Col. = *causatus est.*

et quae aquarum pressura maiorem sonitum formant = EeG (s.m.) Bong. ex Cui. Memm. 𝔚2.... 𝔎. P3. = *et quae aliqua pressura maiorem sonitum formant.* BG P4. Col. 𝔅... 𝔚1. = *et ea quae aliqua pressura maiorem sonitum reddunt.* B = *qui ori reddi.*

aeris intentione = EeG. BsG 𝔅... 𝔎 = *aeris intensione.*

5. *Consideremus quae ingentem*

ingentem uim per occultum agunt paruula admodum semina et quorum exilitas in commissura lapidum locum inuenit: in tantum conualescunt, ut ingentia saxa deturbent et monumenta dissoluant. Scopulos inter rupesque radices minutissimae ac tenuis-
6 **simae funduntur. Hoc quid est aliud quam intentio spiritus sine qua nihil ualidum et contra quam nihil ualidum est? Esse autem unitatem in aere uel ex hoc intellegi potest, quod corpora nostra inter se cohaerent. Quid enim est aliud quod teneret illa quam**
7 **spiritus? quid est aliud quo animus noster agitetur? Quis est illi motus nisi intentio? Quae intentio nisi ex unitate? Quae**

vim per occultum agunt = Ee (ex e tantum *agunt* excerptum est). G P3. 𝔅 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Consideremus quam ingentem vim per occultum agant.* B 𝔐an 𝔅2. = *Consideremus quam ingentem vim per occultum agat.* *Parvula adm. s.* P2. (immo 4.) = *agant. Parvula adm. s.* Col. = *agat per nulla admodum s.* Gron. ci. = *si quorum exilitas.*

in commissura lapidum locum invenit = BEeG Bong. Gr. 𝔊ro 𝔅2. . . . 𝔎. 𝔅 . . . 𝔊 = *in commissura lapidum locum inveniat.* 𝔐 . . . 𝔏4. 𝔅1. = *in commissura lapidum vix locum inveniat.* G = *convalescent.* P4. Col. = *convalescit.* 𝔅𝔊1. = *coalescant.*

ut ingentia saxa deturbent et monumenta dissolvant = Ee Bong. ex Cui. P3. Memm. 𝔅2. B 𝔐an = *ut ingentia saxa detrahant et in momenta dissolvant.* G 𝔅𝔊1. = *ut ingentia saxa trahant et in momenta dissolvant.* P4. 𝔊2. . . . 𝔏4. 𝔅1. = *ut ingentia saxa distrahant et in momenta dissolvant.* Col. = *ut ingentia saxa trahant et imomenta dissolvant.* Pinc. ci. 𝔊ro 𝔑u 𝔎 = *ut ingentia saxa distrahant et monumenta [monim.] dissolvant.*

Scopulos inter rupesque radices minutissimae ac tenuissimae funduntur. Ita locum hunc restituo. Ee = *Scopulos interim rupesque radices min. ac ten. fundunt.* P3. = *Scopulos interim rupesque radices in terra minut. ac ten. findunt.* Bong. Memm. 𝔅2. = *Scopulos interim rupesque radices min. ac ten. findunt.* BsG P4. Col. 𝔊2. . . . 𝔊 = *Scopulos rupesque radices in terra min. ac ten. findunt.* 𝔅𝔊1. = *scopulos rupesque radices in terra min. ac ten.* [𝔅' = *minutissime ac tenuissime*] *scindunt* (m𝔊1. = *findunt*). 𝔐 . . . 𝔅1. = *scopulos rupesque radices min. ac tenuissimae* om. *inter* et *funduntur.* 𝔑u 𝔎 = *scopulos rupesque findunt radices min. ac tenuissimae.*

6. P3. = *Hic quid est aliud.* E = *Hoc quidem est aliud.*

quam intentio = EeG. B = *quam intencio.* sG 𝔅 . . . 𝔎 = *quam intensio.*

sine qua nihil validum = BEeG (s.m.) 𝔐. G = *sine qua nihil valide.* 𝔅 = *sine qua nil valide.* 𝔊1. . . . 𝔎 (exc. 𝔐) = *sine qua nil validum.*

et contra quam nihil validum est = BEeG Memm. Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅2. = *et contra quam nil validum est.* P4. = *sine qua nil validum est* rell. om. 𝔅 = *et contra quam nil validus est.* 𝔊1. . . . 𝔎 (exc. 𝔅2.) = *et contra quam nil* [𝔐 = *nihil*] *validius est.*

Quid enim est aliud = Ee. B = *Quid est enim aliud.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *Quid enim aliud est.*

quod teneret illa = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *quod tenet ea.* G (s∾) = *animus noster agitur.* 𝔅𝔊1. = *agitatur.*

7. B — *est* inter *Quis* et *illi.* 𝔊ro . . . 𝔎 = *Quis est illis motus* contra mstos.

nisi intentio = EeG. B = *nisi intencio.* sG 𝔅 . . . 𝔎 = *nisi intensio.*

Quae intentio = EeG. B = *Quae intencio.* sG 𝔅 . . . 𝔎 = *Quae inten-*

unitas, nisi haec esset in aere? quid autem aliud producit fruges et segetem inbecillem ac uirentes erigit arbores ac distendit in ramos aut in altum exigit quam spiritus intentio et unitas? VII. Quidam aera discerpunt et in particulas diducunt, ita ut illi inane permisceant. Argumentum autem existimant non pleni corporis, sed multum uacui habentis, quod auibus in illo tam facilis motus, quod maximis minimisque per illum transcursus est. Sed falluntur. Nam aquarum quoque similis facilitas est: 2
nec de unitate illarum dubium est quae sic corpora accipiunt, ut semper in contrarium acceptis refluant. Hanc nostri circumstantiam, Graeci autem *περίστασιν* adpellant quae in aere quoque sicut in aqua fit. Circumsistit enim omne corpus a quo inpellitur: nihil ergo opus erit admixtio inanis. Sed haec alias. VIII. Esse quaedam in rerum natura uehementia magnique inpetus nunc sic

sio. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔖 — *aliud* ante *producit.* Fort. = *Quid est aliud quod producit.* elegantius putat Fortun. BE P3. ∾. G (cr. ∾) = *aut segetem segetem.*

inbecillem = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *imbecillam.* P3. = *aut virentes.* Ee = *ac virentē.* Bamb. cod. Paris. (apud Ruhnk. ad Rutil. L. I, 14.) = *exigit arbores.* probant Ruhnk. et L. Ianus. BEeG ∾. G = *ac distentat in ramos.* P4. = *ac distentat, ac in ramos aut in altum erigit.* Col. = *ut distentat.*

aut in altum exigit = B Gron. [ms]. EG 𝔅 ... 𝔎 = *aut in altum erigit.*

spiritus intentio = EeG 𝔅. B = *spiritus intencio.* sG 𝔊1. ... 𝔎 = *spiritus intensio.* G (s∾) — *et* ante *unitas.*

Cap. VII.

B = *Quidam aera dissipant et in particulas* [𝔅 =] *deducunt.* G = *Quidam aera discrepant* [= P4. Col.] *et in particulas deducunt* (hoc cr. ∾). Ee = *Quidam aera discerptum et in particulas diductum.* G = *quam maximis.*

2. Ee = *de unitate illorum.* G = *acceptis defluunt* (cr. *refluunt*). B = *Graeci autem peristasin appellant.* Ee sG = *Graeci anteperistas appellant.* G = *Graeci autem* ᾱHPHCCᾹCRP. *appe*r *Graeci anteperistes appellant.* P4. = *Graeci aut peristasin artiparti & ātltp appellant.* „Col. literas habet prorsus ignorabiles." 𝔅 sedem vocis Graecae habet vacuam. B = *quod in aere quoque.* G(cr. ∾) = *quare in aere quoque.*

Circumsistit enim omne corpus = BEeP3. G𝔊1. ... 𝔎 = *Circumstat enim omne corpus.* 𝔅 = *Circumstant enim omne corpus.*

nihil ergo opus erit = Ee Bong. P3. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *Nihil autem opus erit* (P4. = *opus erat.* Col. = *corpus erit*).

admixtio inanis = B (s.m.). B P3. = *admixto inanis.* Ee = *a mixto inanis.* G𝔅 = *inanis aut mixtio.* P4. Col. = *maius aut mixto.* e𝔊1. = *inani aut mixto.* Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔊ro = *inani admisto.* 𝔅1. ... 𝔎 = *inani admixto.*

Sed haec alias = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *Sed hoc alias.*

Cap. VIII.

Esse quaedam in rerum natura vehementia magnique inpetus nunc sic colligendum. Ita scribendum duco. Ee = ∾ *non sic colligendum.* Britan. P3. = *Esse quaedam in rerum natura vehementia magnique impetus* (plura non produntur). B = *Nunc autem quondam in rerum natura mami impetus est colligendum.* G𝔐 ...

colligendum: Nihil nisi intentione uehementius est, tam mehercule quam nihil intendi ab alio poterit, nisi aliquid per semet fuerit intentum. Dicimus enim eodem modo non posse quicquam ab alio moueri, nisi aliquid fuerit mobile ex semet. Quid autem est quod magis credatur ex semet habere intentionem quam
2 spiritus? Hunc intendi quis negabit, cum uiderit iactari terram cum montibus, tecta murosque, magnas cum populis urbes, cum totis maria litoribus? Ostendit intentionem spiritus uelocitas eius et diductio. Oculi statim per multa milia aciem suam emittunt. uox una totas urbes simul percutit. lumen non paulatim prorepit, sed semel uniuersis rebus infunditur. IX. Aqua autem

𝔅1.𝔑u 𝔎 = *Nunc autem esse quandam in rerum natura vehementiam, magni impetus, est colligendum.* 𝔊2. ... 𝔊𝔅2. = *Nunc autem esse quaedam in rerum natura vehementia magnique impetus est colligendum.* 𝔅𝔊1. = *Nunc autem esse quandam in rerum natura vehementiam magnosque impetus est colligendum.* Gron. [ms] ci. = *Nunc autem quandam vehementiam magni impetus est colligendum* om. *esse.* „quod in antiquo non est." P4. Col. certe = *quandam in rerum natura vehementiam.*

Nihil nisi intentione = Ee. P3. 𝔅...𝔏4. = *Nihil enim nisi intensione* (𝔅𝔊1. = *intentione*). BG = *Nihil enim non* [s *nisi*] *intentione* (s *intensione*). P4. Col. 𝔊ro ... 𝔎 = *Nihil enim non intensione.*

tam mehercule quam nihil intendi ab alio poterit = Ee Britan. P3. B = *et tamen mehercule per aliud nihil intendi poterat.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *et tamen mehercules* [G𝔅 = *mehercule*] *per aliud nihil intendi poterit.* 𝔊ro ... 𝔎 + *et tam mehercule* ∾.

nisi aliquid per semet fuerit intentum = Ee P3. Britan. = *nisi per semet aliquid fuerit intentum.* B + *nisi aliquid per semet ipsum fuerit intentum.* G𝔅 ... 𝔎 = *nisi per semet ipsum fuerit intentum.* B — *eodem* post *Dicimus enim.* G(cr. ∾) = *quidam ab alio moveri.*

mobile ex semet = Ee. B = *fuerit ex semet ipso inmobile.* G𝔅 ... 𝔎 + *mobile ex semet ipso.* 𝔊𝔐 = *Quis autem est, quod.* B = *Quid est autem quod magis creditur.* G(cr. ∾) 𝔅 ... 𝔊 = *creditur.*

ex semet habere. Ita scribendum videtur. Ee + *ex semet. Quid autem est quod magis credatur ex se ipso habere.* BG 𝔅 ... 𝔎 + *ex semet ipso habere.*

intentionem = EeG. B = *intencionem.* sG 𝔅 ... 𝔎 = *intensionem.*

2. *murosque, magnas cum populis urbes* = Ee. B + *murosque et magnas c. p. u.* G 𝔅 ... 𝔅2. + *murosque plures et magnas c. p. u.* (𝔅2. vocem *plures*, quae nec in P4. nec in altero cod. Opsop. legebatur, uncis inclusit). Gron. ci. 𝔑u 𝔎 + *murosque et turres et magnas c. p. u.*

intentionem = EeG. B = *intencionem.* sG 𝔅 ... 𝔎 = *intensionem.* Eadem scripturae diversitas etiam in proximis observatur, ut eam laudare singulis locis iam supersedeam.

Oculi statim per multa milia aciem suam emittunt. Ita scribendum duco. Ee = *Oculi* ∾ *aciem suam amittunt.* Bong. P3. = ∾ *Oculi* ∾ *aciem suam mittunt.* G = *Oculus* [cr. *Oculi*] *statim per multa milia aciem suam intendunt.* B P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *Oculus* ∾ *aciem suam intendit.* B = *vox una simul totas aures percutit.* G(s ∾) = *simul.* G(cr. ∾) = *lumen vero paulatim.*

sed semel = BEG P4. m𝔊1. 𝔊2. ... 𝔅2. P3. Col. 𝔅𝔊1. 𝔑u 𝔎 = *sed simul.*

universis rebus infunditur = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *universis infunditur rebus.*

**quemadmodum sine spiritu posset intendi? Numquid dubitas,
quin sparsio illa quae ex fundamentis mediae arenae crescens in
summum usque amphitheatri peruenit cum intentione aquae fiat?
Atqui nec manus nec ullum aliud tormentum aquam poterit mit-
tere aut agere quam spiritus. Huic se commodat, hoc adtolli- 2
tur inserto et cogente, contra naturam suam multa conatur et
adscendit nata defluere. Quid? nauigia sarcina depressa parum
ostendunt non aquam sibi resistere, quo minus merguntur, sed
spiritum? Aqua enim cederet nec posset pondera sustinere, nisi
ipsa sustineretur. Discus ex loco superiore in piscinam missus 3
non descendit, sed resilit: quemadmodum nisi spiritu referiente?
Uox autem qua ratione per parietum munimenta transmittitur,
nisi quod solido quoque aer inest qui sonum extrinsecus missum
et accipit et remittit? scilicet spiritu non aperta tantum inten-
dens, sed etiam abdita et inclusa. Quod illi facere expeditum 4
est, quia nusquam diuisus, sed per illa ipsa quibus separari ui-
detur coit secum. Interponas licet muros et mediam altitudinem**

Cap. IX.

quemadmodum sine spiritu = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *sine spiritu quemadmodum.* Bong. ex Cui. = *m. arenae* *crocū* [?] *in s.*

in summum usque amphitheatri pervenit = Ee. B = *in summam amphiteatri altitudinem pervenit.* G 𝔅 ... 𝔎 = *in summam altitudinem* [sG = *usque*] *amphitheatri pervenit.* Scal. = *in summam usque altitudinem pervenit.*

Atqui nec manus nec ullum aliud tormentum = Ee Bong. pars Fort. B = *Atqui nec magis ullum aliud tormentum.* G = *Atqui nec magis* [m *manus*] *nec ullum al. t.* Alii Fort. = *Atqui nec vero magis, nec ullum.* P3. + *Atqui nec manus nec ullum aliud tormentum vel instrumentum.* 𝔅𝔈1. + *Atqui vero nec manus nec ullum aliud tormentum sive instrumentum.* P4. Col. = *aut qui* [Col. = *atqui*] *nec magis nec ullum aliud tormentum.* Fortun. ci. = *Atqui nec tollo magis nec ullum a. t.* 𝔐 ... 𝔅2. 𝔎 = *Atqui nec tolleno magis nec ullum a. t.* 𝔈2. . . . 𝔊 𝔐u + *Atqui vero neo manus nec ullum a. t.* E = *potest mittere.* G = *poterat mittere.* B (s∾) — *aut* ante *agere.* EeG = *aut augere.*

2. BG (m∾) = *Huic se commendat.*

hoc adtollitur inserto et cogente = Ee. B = *hoc in deserto et cogente attollitur.* G𝔅 . . . 𝔎 = *hoc inserto et cogente* [𝔈2. . . . 𝔊 = *agente*] *attollitur.*

contra naturam suam = BEeG 𝔅 𝔈1. 𝔈2. ... 𝔎 + *et contra naturam suam.* P3. = *et ascendit ita natura defluere.* B = *parum ostenduntur aquam.*

3. BG(m∾) P4. Col. — *quemadmodum nisi ... et accipit et remittit?*

nisi spiritu referiente = P3. 𝔅. Ee mG = *nisi spiritu reficiente.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *nisi spiritu referente.* 𝔅 = *quod solido aere inest qui.* P3. 𝔈1. — *quoque* post *solido.* EmG Fort. ∾. mG = *etiam accipit et remittit.* P3. 𝔅 𝔈1. — *spiritu* post *scilicet.* Fort. = *scilicet spiritus.*

4. *nusquam divisus* = B ci. Fortun. 𝔈2. . . . 𝔎. Ee mG P3. = *nusquam divisum est.* G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *nusquam diffusa.* m𝔈2. = *nusquam diffissus.*

per illa ipsa = Ec. EG𝔅 . . . 𝔈 = *sed per ea ipsa.* 𝔊 . . . 𝔎 — *illa.*

montium: per omnia ista prohibetur nobis esse peruius, non
sibi. Id enim intercluditur tantum per quod illum nos sequi
possumus. X. Ipse quidem per ipsum transit quo scinditur et
media non circumfundit tantum et utrimque cingit, sed permeat
ab aethere lucidissimo aer in terram usque diffusus, agilior qui-
dem tenuiorque et altior terris nec minus aquis, ceterum aethere
spissior grauiorque, frigidus per se et obscurus. lumen illi ca-
lorque aliunde sunt, sed non per omne spatium sui similis est:
2 mutatur a proximis. Summa pars eius siccissima calidissimaque
et ob hoc etiam tenuissima est propter uiciniam aeternorum
ignium et illos tot motus siderum adsiduumque coeli circumactum.
Illa pars ima et uicina terris densa et caliginosa est, quia terre-
nas exhalationes receptat: media pars temperatior, si summis

G(s∾) = per omnia iste prohibetur. Pinc. ci. = permeat ista. Prohibetur nobis. P3. = per quod nos illud sequi. G Col. 𝔅𝔈1. = per quod illud nos sequi.

Cap. X.

Ipse quidem per ipsum transit = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = Ipse quidem transit per ipsum. Col. = Ipse quidem traxit per ipsum.

quo scinditur et media non circumfundit tantum et utrimque cingit, sed permeat = E Brit. 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. B 𝔐 ... 𝔏4. = quod scinditur ∾ sed [B = et] utrimque cingit. Permeat. G = quod scindatur [cr. scinditur] et media [s non] circumfundit tamen et utrumque [hoc cr. ∾] sed [hoc n.] permeat. Fort. = quo scinditur et media non circumfundit tantum et utrimque cingit. Britan. = per ipsum quod abscinditur, et media circumfundit tantum et utrinque cingit, sed permeat. Pinc. emendatior lectio = et media non circumscindit tantum, sed utrinque cingit. P3. = quod scinditur et media non circumscindit tantum et utrunque scindit, sed permanet ab aethere. P4. = quod scinditur, et media non circumfundit tantum, et utrumque cingit, sed permeat. Col. = quod scinditur et media circumfundit, tamen et utrumque cingit, sed permeat. Fortun. ci. = quo scinditur, et media non circumscindit tamen, sed utrinque cingit. 𝔅𝔈1. = quod scindit et media non circumscindit. tamen et utrumque cingit: sed permeat. 𝔈2. = quod scinditur, et media non circumscindit, tamen et utrinque cingit. X. Permeat ab aethere. 𝔊𝔊 = quod scinditur, et media non circumscindit tantum, sed utrinque cingit. X. Permeat ab aeth. 𝔅1. = quod scinditur, et media ∾. Brit. — ab aethere ... agilior. Gron. ci. — aer post lucidissimo. ʹesG + diffusus est. G(s∾) = tenuior om. que. Anic. = absque lumine lumen illi.

lumen illi calorque aliunde sunt = E Bong. m𝔈2. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. BG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. = lumen illi calorque alimentum sunt.

sed non per omne spatium sui similis est = Ee P3. 𝔅2. BG P4. Col. = sed per omne spatium [sG = sui] similis non est. 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = sed per omne spatium sui similis non est.

mutatur a proximis = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 + mutatur enim a proximis.

2. Summa pars eius siccissima calidissimaque et ob hoc etiam tenuissima est = Ee. B𝔅 ... 𝔎 = Summa pars eius est s. cal. et ob hoc etiam tenuissima (B𝔅 ... 𝔊 = pertenuissima). G = Summa pars eius est siccissima [m calidissimaque] et ob hoc etiam pertenuissima (s est). P3. = externorum ignium. G = Media pars tem-

imisque conferas quantum ad siccitatem tenuitatemque pertineat,
ceterum utraque parte frigidior. Nam superiora eius calorem 3
uicinorum siderum sentiunt: inferiora quoque tepent, primum
terrarum halitu qui multum secum calidi adfert, deinde quia radii solis replicantur et quousque redire potuerunt id duplicato calore benignius fouent. deinde etiam illo spiritu qui omnibus
animalibus arbustisque ac satis calidus est. Nihil enim uiueret
sine calore. Adice nunc ignes, non tantum manu factos et cer- 4
tos, sed opertos terris quorum aliqui eruperunt, innumerabiles
in obscuro et abscondito flagrant semper. Hae tot partes eius
fertiles rerum habent aliquid teporis, quoniam quidem sterile
frigus est, calor gignit. Media ergo pars aeris ab his submota
in frigore suo manet: natura enim aeris gelida est. XI. Qui
cum sic diuisus sit, iam sui parte maxima uarius et inconstans
et mutabilis est. Circa terras plurimum audet, plurimum pati-

perantior. 𝔅 . . . 𝔈2. (m∾) = *ad sinceritatem tenuitatemque.* non reprobat Fortun.

pertineat = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *pertinet.*

3. B = *siderum vicinorum.* P3. = *inferiora quoque repent.* P4. = *inferiora quoque temperent.* EG = *terrarum alitu.* G (cr. ∾) = *calidi afferet.* B = *denique quia radii s.* BG (s∾) = *redire poterunt.* Scal. = *redire potuerint.*

id duplicato calore = Ee Bong. Fort. 𝔈2. GP4. Col. = *id duplicato aere benignius f.* B Brit. 𝔊ro . . . 𝔎 — *id.* P3. 𝔅𝔈1. = *reduplicato* [P3. = *re duplicato*] *calore.* ℭ . . . 𝔏4. = *replicato calore.* B — *etiam* post *Deinde.* G — *spiritu.* G (m ∾) — *calidus.* B = *absque calore.*

4. B = *non tamen manu factos.*

in obscuro et abscondito flagrant semper. Ita scripsi. Ee = *et obscuro et condito flagrant semper.* B = *in abscondito flagrant semper et obscuro.* G P4. 𝔅 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔎 = *in abscondito flagrant et obscuro semper.* P3. = *obscuro et condito flagrant semper* om. *in.* Col. 𝔈1. = *et in abscondito flagrant et obscuro semper.*

Hae tot partes = BEeG Gr. Memm. Nicot. Anic. Scal. Gron. [ms] 𝔅𝔈1. Fortun. ci. 𝔐an 𝔈2. … 𝔎 = *Etiamnum* [*Etiamnunc*] *tot partes.* B = *aliquid habent temperiei.* G = *habent* [m + *quidem*] *et aliquid temporis* (hoc cr. ∾). P3. = *aliquid temporis.* P4. Col. = *aliquid et temporis.* 𝔅 𝔈1. = *et aliquid temporis.*

quoniam quidem sterile frigus est = Ee Memm. G (s.m.) = *quoniam frigus frigidum* om. *est.* B P3. 4. 𝔅2. = *quoniam quod sterile est, frigidum est.* probat Grut. Col. = *quoniam sterile est, frigidum est.* G 𝔅 . . . 𝔅1. ℜu 𝔎 = *quoniam sterile est frigidum.*

calor gignit = EeG (s.m.). BG 𝔅 … 𝔎 + *calor autem gignit.* B (s∾ r.m.) — *aeris* post *pars.*

natura enim aeris gelida est = E 𝔐 … 𝔎. BG 𝔅 … 𝔊 = *natura enim aeris frigida est.*

Cap. XI.

Qui cum sic divisus sit = BE 𝔅 … 𝔊 𝔊ro . . . 𝔎. G (m∾) = *Qui cum sic dimissus sit.* Gr. = *Qui cum sit divisus sit.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *Quia cum sic divisus sit.*

iam sui parte maxima = BEeG Gr. 𝔅 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔎 = *ima sui parte maxime.* e = *sicque mutabilis est.* sG = *sic mutabilis est.*

Circa terras = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *Circa terram.*

plurimum audet = BEmG Bong. Fort. Gr. 𝔅 . . . 𝔈2. 𝔊ro . . . 𝔎. G

tur, exagitat et exagitatur: nec tamen eodem modo totus adficitur, sed aliter alibi et partibus inquietus ac turbidus est. Causas autem illi mutationis et inconstantiae alias terra praebet cuius positiones aut huc aut illo uersae magna ad aeris temperiem momenta sunt, alias siderum cursus: ex quibus soli plurimum inputes. Illum sequitur annus, ad illius flexum hiemes
2 aestatesque uertuntur. Lunae proximum ius est. Sed et ceterae quoque stellae non minus terrena quam incumbentem terris spiritum adficiunt et cursu suo occursuue contrario modo frigora, modo imbres aliasque terris turbidae iniurias mouent. Haec necessarium fuit praeloqui dicturo de tonitru, fulminibus ac fulgurationibus. Nam cum in aere fiant, naturam eius explicari oportebat, quo facilius adpareret quid facere aut pati posset. XII. Tria sunt quae accidunt, fulgurationes, fulmina,

haec omittit. Fortun. ci. 𝔊...𝔏4. = *plurimum agit.* G = *et exagitantur.* B = *non tamen eodem modo.*

et partibus inquietus ac turbidus est = Ee. B = *hac parte inquietus est, hac turbidus.* G 𝔊1.... 𝔎 = *ac partibus inquietus est ac turbidus* (G s.m. = *inquietus ac turbidus est*). 𝔅 = *ac partibus inquietatus est ac turbidus.*

Causas autem illi mutationis = Ee. BG𝔅... 𝔎 = *Causas autem illius mutationis.* BG(m∾) Pinc. v. l. P4. Col. — *et inconstantiae.* E P3. 𝔅 ∾. B = *terra probat cuius.*

aut huc aut illo versae = e. E = *aut hoc* [𝔎] *aut illo versae.* BG P3. Col. 𝔅 = *hoc aut illo v.* P3. (an 4?) = *habeant illo verso.* 𝔊1. ... 𝔎 — *aut* ante *huc.* G (s∾) = *magna ex aeris temperiem.* G(cr.∾) = *solis plurimum.*

2. *Lunae proximum ius est* = E Col. 𝔅 ... 𝔎 (P3. 4. vocem *ius* dubie scribunt). G + *lunaeque proximum ius est.* Pinc. v. l. = *Lunae proximum vis est.* B Bamb. Pinc. ci. = *Lunae proxima vis est.* quod expressit G. H. Moser in versione Theotisca. e — *et* ante *ceterae quoque.* P3. = *ceterae quaeque.*

incumbentem terris spiritum = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *incumbentem spiritum terris.*

et cursu suo occursuve contrario = E (s.m.). E = *et cultu suo occursuve contrario.* e = *et cultu suo occasuve contrario.* e (s.m.) = *et cursu suo occasuve contrario.* B G𝔅... 𝔎 = *et ortu suo occasuve contrario.*

aliasque terris turbidae iniurias movent = E (s.m.). Ee = *aliasque terris turbine iniurias movent.* BG P4. Col. 𝔅𝔊1. = *aliasque terrarum iniurias turbine movent.* Fort. 𝔊2. ... 𝔎 = *aliasque terrarum iniurias turbidae movent.* P3. = *aliasque terris movent turbine iniurias.*

Haec necessarium fuit praeloqui = E. B = *Et haec necessarium fuerit praeloqui.* Fort. = *Hoc necessarium fuerit praeloqui.* probat Fortun. G Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *Hoc necessarium fuit praeloqui.*

de tonitru, fulminibus ac fulgurationibus = Ee. BG 𝔊2.... 𝔎 = *de tonitruo ac fulminibus et fulgurationibus.* 𝔅𝔊1. = *de tonitruo, fulminibus et fulg.*

Nam cum in aere fiant = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Nam quia in aere fiunt.* G(s.m.) = *Namque in aere fiunt.*

explicari oportebat = Ee sG. BG 𝔅 ... 𝔎 = *explicare oportebat.* G (m∾) P4. Col. — *adpareret quid.* E P3. 𝔅 ∾.

Cap. XII.

Tria sunt quae accidunt = Ee.

tonitrua: quae una facta serius audiuntur. Fulguratio ostendit ignem, fulminatio emittit. Illa, ut ita dicam, comminatio est, conatio sine ictu: ista iaculatio cum ictu. Quaedam sunt de quibus inter omnes conuenit, quaedam in quibus diuersae sententiae sunt. Conuenit de illis omnia ista in nubibus et e 2
nubibus fieri. etiamnunc conuenit et fulgurationes et fulminationes aut igneas esse aut ignea specie. Ad illa nunc transeamus in quibus lis est. Quidam putant ignem esse in nubibus, quidam ad tempus fieri nec prius esse quam mitti. Ne inter illos quidem quae praeparent ignem conuenit: alius enim illum 3
aliunde colligit. Quidam aiunt radios solis incurrentes recurrentesque saepius in se relatos ignem excitare: Anaxagoras ait

BG𝔅 . . . 𝔎 + *Tria sunt ergo quae acc.*

fulmina, tonitrua = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 + *fulmina et tonitrua.*

comminatio est, conatio sine ictu = E. B = *cominatioe et conatio sine ictu.* G P3. 𝔅 . . . 𝔊 = *comminatio est et tonatio sine ictu.* Pinc. v. l. Col. = *comminatio est et commotio sine ictu.* P4. Fortun. ci. 𝔐 . . . 𝔎 + *comminatio est et conatio sine ictu.* Ee — *ista iaculatio cum ictu.*

Quaedam sunt de quibus = EeG (s.m.). BG𝔅 . . . 𝔎 + *Quaedam sunt ex his de quibus.* Col. 𝔅𝔊1. = *inter nos convenit.* G (s∾) = *sententiae fiunt.*

2. *Convenit de illis* = Ee sG Memm. BG𝔅 . . . 𝔎 = *Convenit illis om. de.* BG Pinc. v. l. P4. Col. = *in nubibus quidem fieri.* EmG P3. ∾. BG(m∾) Pinc. v. l. P4. Col. — *etiamnunc convenit . . . ad tempus fieri.* 𝔊2. . . . 𝔅1. = *etiamnum.* P3. + *et fulgurationes fieri et fulminationes.*

aut ignea specie = EmG Fort. 𝔐 . . . 𝔎. P3. 𝔅 . . . 𝔊 = *aut ignei spiritus.* E𝔅 = *Ad illa non* [E del.] *transeamus.* e — *nunc* ante *transeamus.* mG = *Ad alia nunc trans.* mG = *ignem inesse nubibus.* placet: nam E = *ignem esse* [s *in*] *nubibus.* P4. Col. = *nec plus esse quam mitti.*

Ne inter illos quidem = Ee. G 𝔅 . . . 𝔎 = *Nec inter illos q.* B = *Si inter illos om. quidem.*

quae praeparent ignem convenit. Ita scribendum videtur. Ee = *qui praeparant ignem convenit.* B = *quae p̄erēt ignem conv.* G(lit.) = *quid properant ignem conv.* P3. = *qui properant ignem conv.* P4. Col. = *quod properant ignem conv.* 𝔅 = *quod properent ignem conv.* 𝔊1. . . . 𝔎 = *quid proferat ignem conv.*

3. *alius enim illum aliunde colligit* = Ee (E = *haliunde*). mG 𝔅 . . . 𝔊 = *alius enim aliunde illum colligit.* probat Fortun. BG Fort. Gr. Anic. Scal. 𝔐 . . . 𝔎 = *Alius enim a lumine illum colligit.*

Quidam aiunt radios solis incurrentes recurrentesque saepius in se relatos ignem excitare = Ee (sed scribit *incorrentes*). P3. 𝔅2. = *Quidam aiunt radios solis* [= Bong. ex Cui.] *intercurrentis recurrentisque, saepius in se relatos, ignem excitare.* B = *Quidam rudios solis incurrentis recurrentisque saepius in se relatos ignem excitare dicit.* G = *Quidam autem radios solis intercurrentis* [m *recurrentisque*] *saepius in se relatos ignem excitare dicit.* Pinc. v. l. = *Quidam autem radios solis intercurrentesque saepius in se relatos,* unde Bong. ci. = *intercurrentes saepiusque in se relatos.* Col. = *Quidam autem radios solis intercurrentisque saepius in se relatos ignem excitare dicit.* P4. 𝔅 . . . 𝔅1. 𝔐u 𝔎 = *Quidam autem radios solis intercurrentis recurrentisque, saepius in se relatos ignem excitare dicit.*

illum ex aethere distillare et ex tanto ardore coeli multa decidere quae nubes diu inclusa custodiant. Aristoteles multo ante ignem colligi non putat, sed eodem momento exsilire
4 quo fiat. Cuius sententia talis est: *Duae partes mundi in imo iacent, terra et aqua: utraque ex se reddit aliquid. Terrenus uapor siccus est et fumo similis qui uentos, fulmina tonitruaque facit: aquarum halitus humidus est et in imbres et niues cedit. Sed siccus ille terrarum uapor unde uentis origo est, cum coaceruatus est coitu nubium uehe-*
5 *menter inpactarum, a latere eliditur: deinde, ubi latius nubes proximas ferit, haec plaga cum sono incutitur, qualis in nostris ignibus redditur, cum flamma uitio lignorum uirentium crepat. Et illic spiritus habens aliquid humidi*

Anaxagoras ait = E 𝔐 . . . 𝔅1. BG Gr. 𝔚 ... 𝔖 𝔅2. ... 𝔎 + *Anaxagorus v e r o ait.* sG + *i g n e m illum ex aeth.*

distillar e = BEG Gr. Bamb. Wirceb. 𝔚 . . . 𝔖 𝔅2. 𝔐 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *destillar i.* B = *custodi a t.* Ee = *custod i u n t.* B = *colligi ū putat.*

4. *Duae partes mundi* = Ee P3. B P4. Col. Anic. Scal. 𝔚𝔈1. 𝔐an — *mundi.* G 𝔈2. . . . 𝔎 = *Duae mundi partes.* G (cr. ∾) = *in i m a iacent.* P3. = *in u n o iacent.* Col. — *iacent.* G(s∾) — *aliquid* post *reddit.* G(cr. ∾) = *Terren i s vapor.*

fulmina tonitruaq u e = Ee. B = *e t fulmina e t tonitrua.* P3. Col. = *fulmina e t tonitrua.* G P4. 𝔚 . . . 𝔎 = *tonitrua e t fulmina.* Col. = *faci a t.* EG = *aquarum a l i tus.* B + *e t humidus est.*

et i n imbres et nives c e dit = G (s.m.) P3. 𝔈1. ... 𝔖 𝔅2. B = *et in imbres et nives r e dit.* quod valde placet. Ee = *et in imbres et nives c e c i d i t.* GFort. = *et in imbres cedit* rell. om. P4. Col. = *et in imbres c a dit.* 𝔚 = *et in imbres et nives c a-dit.* 𝔐 . . . 𝔅1. ℜu 𝔎 = *et imbres et nives c r e a t.*

c u m coacervatus est coitu nubium vehementer i n p a c t a r u m, a latere elidilur. Ita scribendum duco. Ee — *a latere* quae facile poterant omitti propter similem sonum et similes ductus proximi verbi *eliditur.* Opsop. e mstis suis „sinceriorem lectionem" hanc collegit: *cum coacervatus est, coitu nubium vehementer a latere eliditur* = 𝔅2. B Gr. 𝔚𝔈1. 𝔐an ℜu 𝔎 = *q u i a coacervatus est c u m coitu nubium vehementer a latere eliditur.* G = *q u i a coacervatus est c u m* [n.] *q u o h a b i t u* [m *coitu*] *nubium vehementer a latere eliditur.* 𝔈2. . . . 𝔅1. = *q u i a coacervatus est, c u m coitu nubium vehementer impactarum a latere eliditur.*

5. *ubi latius nubes proximas ferit* = Ee. B Gr. 𝔚𝔈1. 𝔐an = *u t latius feri a t nubes proximas* (𝔈1. = *fer a t*). G = *ubi latius fer a t* [s.m. *feri a t*] *nubes proximas.* 𝔈2. . . . 𝔅1. ℜu 𝔎 = *ubi latius ferit nubes proximas.* Pinc. ci. 𝔅2. = *u t lat u s ferit nub i s proxim a e.*

h a e c plaga cum sono = EeG Fort. Gr. 𝔚 . . . 𝔖 𝔅2. . . . 𝔎. B — *haec.* 𝔐 . . . 𝔅1. = *plaga e t cum sono.*

Totum locum Gron. [ms] sic restituit: *Sed siccus ille terrarum vapor, unde ventis origo est, q u i a coacervatus est i s t i cum coitu nubium vehement e, a l t e r i eliditur: deinde v i lat u s ferit nubes proximas; d e i n d e haec plaga cum sonoincutitur.* Laudat Aristot. Meteor. II, 9.

Et ill i c spiritus = BEeG Pinc. v. l. Gr. 𝔐an 𝔅2. 𝔈1. 2. ℜu 𝔎 = *Et il l e spiritus.* 𝔖𝔊 = *U t illic spiritus.* 𝔐 . . . 𝔅1. = *Et u t ill e spiritus.*

secum cum conglobatus est, rumpitur flamma: eodem modo spiritus ille quem paulo ante exprimi conlisis nubibus dixi inpactus aliis nec rumpi nec exsilire silentio potest. Dissi- 6 *milis autem crepitus fit ob dissimilitudinem nubium. Quare? aliae maiorem sinum habent, aliae minorem. Ceterum illa uis expressi spiritus ignis est qui fulgurationis nomen habet leui inpetu accensus et uanus. Ante autem uidemus fulgorem quam sonum audiamus, quia oculorum uelocior sensus est et multum aures antecedit.* XIII. *Falsam opinionem esse eorum qui ignem in nubibus seruant per multa colligi potest. Si de coelo cadit, quomodo non cotidie fit, cum tantumdem semper illic ardeat? Deinde nullam rationem reddiderunt quare ignis quem natura sursum uocat defluat. Alia enim condicio nostrorum ignium est ex quibus fauillae cadunt quae ponderis aliquid secum habent. Ita non descendit ignis, sed praecipitatur et diducitur. Huic simile nihil accidit in illo igne purissimo in quo nihil* 2

secum cum conglobatus est. Ita scribendum duco. Ee = *secum cum g l o batus est.* BG Gr. 𝔅𝔊1. 𝔐an = *secum conglobatus q u e rumpitur flamma.* 𝔊2. ... 𝔎 = *secum, cum est conglobatus.* mG + *eodem a u t e m modo.* G = *collisis i g n i b u s dixi.* G (n.) + *impactus aliis n e c d i x i.* B = *n o n rumpi.* Ee — *nec exsilire.*

6. *ob dissimilit u d i n e m nubium* = Ee P3. Memm. probat Opsop. G + *ob dissimilitudinem i m p a c t i o n e m* [s.m. *impactio n e*] *nubium.* B P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *ob dissim i l e m i m p a c t i o n e m nubium.* Anic. Scal. + *ob dissimilitudinem i m p a c t i o n i s nubium.*

Quare? aliae maiorem sinum habent = Memm. 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎 (interrogationis notam adiecit Gron.). Opsop. voluit: *q u i a* [ex Nicot.] *aliae maiorem sinum habent.* Ee Col. = *quare aliae maiorem s o n u m habent.* BG P3. 4. 𝔅 ... 𝔏4. 𝔅1. = *quare aliae maiorem s o n i t u m habent.* G = *q u i a fulgurationis.* B = *qui a fulguration i b u s nomen habet.* 𝔅 ... 𝔊 = *le n i impetu.*

accensus et va n u s = BEG Gr. 𝔅 ... 𝔊 (P3. ambigue scribit *vanus*). 𝔐 ... 𝔎 = *accensus et va r i u s.*

videmus fulg o r e m = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *videmus fulg u r a t i o n e m.*

velocior sensus est = Ee. B = *sensus velocior est.* G 𝔅 ... 𝔎 = *velocior est sensus.* P3. = *et mult o aures antecedit.* Bong. ex Cui. = *anteced e n s.*

Cap. XIII.

Falsam opinionem esse eorum = Ee. G = *Falsam a u t e m o p p i nionem eorum.* B𝔅 ... 𝔎 = *Falsam a u t e m esse opinionem eorum.*

tantumdem semper illic = Ee. B G 𝔅 ... 𝔎 = *tantumdem illic semper.* Fort. = *tantumdem illic s p i r i t u s ardeat.* G = *null a ratio n e c r e d i d e r i m.* mG + *nullam rationem i n d e reddiderunt.* Bong. ex Cui. = *quem natura s u s u m vocat.*

quae ponderis aliquid secum = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quae ponderis secum aliquid.* Gron. [ms.] ci. = *I s t e non descendit ignis.* G(m∾) — *ignis* post *descendit.*

et d i ducitur = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *et d e ducitur.*

2. sG = *nihil accid e t.*

in i l l o igne purissimo = Ee P3. 𝔅2. ... 𝔎. sG = *in igne illo purissimo.* BG 𝔅 ... 𝔅1. — *illo.*

est quod deprimatur: aut si ulla pars eius exciderit, in periculo totus est, quia totum potest excidere quod potest carpi. Deinde illud quod cadere leuitas prohibet illud suo in abscondito tenet: graue quomodo illic esse potuit unde caderet? **Quid ergo? Non aliqui ignes in inferiora ferri so-**
3 lent, sicut haec ipsa de quibus quaerimus fulmina? Fateor: non eunt tamen, sed feruntur. Aliqua eos potentia deprimit quae non est in aethere. Nihil enim illic iniuria cogitur, nihil rumpitur, nihil praeter solitum euenit. Ordo rerum est et purgatus ignis in custodia mundi summas sortitus oras operas pulcherrime circumit. hic descendere non potest, sed ne ab externo quidem conprimi, quia in aethere nulli incerto corpori locus: certa et ordinata non pugnant. XIV. Uos, inquam, dicitis,

G(s∾) = *quod deprimitur.*
si ulla pars eius exciderit = Ee. BG 𝔅... 𝔎 = *si ulla pars eius decciderit.* G = *in periculo totius.* G 𝔅 = *quia totum potest accidere.*
quod potest carpi = BE sG Bong. Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. G𝔊 = *quod potest capi.* 𝔐... 𝔏4. = *quod potest carptim.*
quod cadere levitas prohibet = Ee. BG 𝔅... 𝔎 = *quod quotidie levitas cadere prohibet.*
illud suo in abscondito tenet: grave quomodo = Ee. B = *illud in adito suo tenet. grave quomodo.* G Col. = *si illud in abdito suo tenet gravem. quomodo.* P3. 4. 𝔅𝔊1. = *si illud in abdito suo tenet grave: quomodo.* 𝔊2. ... 𝔎 = *si in abdito suo tenet grave, quomodo.* B = *non aliquid ignes.* G (cr. ∾) = *inferiora fieri solent.* Ee = *de quibus fruerimus fulmina.*
3. *Fateor: non eunt tamen, sed feruntur* = Ee sG Memm. cod. Casaub. 𝔅2. P3. = ∾ *sed feriuntur.* BG P4. Col. 𝔅... 𝔅1. = *Fato enim non eunt, sed feruntur.* Bong. = *fateor, non eunt, sed feruntur.* 𝔑u 𝔎 = *Fateor. Non enim eunt, sed feruntur.* Gron. ci. = *Iacta enim non eunt, sed feruntur.*
Aliqua eos potentia = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *Aliqua illos potentia.*
Nihil enim illic iniuria = Ee. B G 𝔅 . . . 𝔎 = *Nihil enim iniuria illic.* 𝔅 = *nisi praeter solitum evenit.*
et purgatus ignis = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *et expurgatus ignis.* G(s.m.) = *Ordo rerum est expurgatus ignis.* G = *ignis* [s *in*] *custodias mundi.* Ee = *summa sortitus. Horas operis pulcherrime circueunt.* BG Gr. = *sortitus horas.* G(s.m.) cod. Casaub. = *operis.* probat Casaub. G𝔅 = *circuit.*
hic descendere non potest = E. eP3. = *hinc descendere non p.* G Col. cod. Casaub. = *hic discedere non potest.* probat Casaub. B 𝔅 ... 𝔎 = *hinc discedere non p.*
sed ne ab externo quidem conprimi = EeG (s.m.). P3. = *sed ne ab aeterno quidem comprimi.* B P4. = *sed ne ab externo quidem deprimi.* probat Grut. G = *sed ne ab extremo quidem* [*conprimi . . . incerto* leguntur tantum in mG] *corpori locus est.* 𝔅𝔊1. = *sed ne ab extremo comprimi, quia in aethere.* Fort. 𝔊2. . . . 𝔎 = *sed ne ab externo quidem exprimi.*
nulli incerto corpori locus: certa et ordinata non pugnant = Ee. BG Fort. P4. 𝔊2. ... 𝔎 + *nulli incerto corpori locus est. Certa enim et ordinata n. p.* P3. 𝔊1. = *nullus incerto corpore locus est. Certa enim.* 𝔅 = *nullus in certo quidem corpore locus est. Certa enim.*

Cap. XIV.

Vos, inquam, dicitis = E sG 𝔅... 𝔅1. BG Brit. 𝔅2. ... 𝔎 = *Vos, inquit, dicitis.*

cum causas stellarum transuolantium redditis, posse aliquas aeris partes ad se trahere ignem ex his locis superioribus et ex eo ardore sic accendi. Sed plurimum interest utrum aliquis dicat ignem ex aethere decidere, quod natura non patitur, an dicat ex ignea ui calorem in ea quae subiacent transsilire. Non enim
illinc ignis cadit, quod non potest fieri, sed hic nascitur. Ui- 2
demus certe apud nos late incendio peruagante quasdam insulas quae diu concaluerunt ex se concipere flammam. Itaque uerisimile est et in aere summo qui naturam rapiendi ignis habet aliquid accendi calore aetheris superpositi. Necesse est enim, ut

aliquas aeris partes = BEe. G𝔙 ... 𝔎 = *aliquas partes aeris.*

ad se trahere ignem ex his locis superioribus et ex eo ardore sic accendi = Ee. Memm. = *ad se trahere ignem ex superioribus locis ardore, et sic accendi.* B P4. = *ad se trahere ignem ex aethere decidentem. quod natura non patitur* rell. om. G = *ad se trahere ignem extrahere decidentem* [haec duo n.] *quod natura non patitur* rell. om. mG = *ex locis superioribus ardore. et sic accendi* [s *actendi*]. *Sed plurimum interest utrum aliquis dicat ignem ex ethere decidere.* Fort. = *Posse aliquas partes aeris ad se trahere ignem, ex locis his superioribus, ardere an sic accendi?* Fortun. ci. = *Posse aliquas partes aeris ad se trahere ignem ex aethere decidentem, et locis his superioribus ardere, an hic accendi?* Britan. = *trahere ignem ex his locis superioribus, et ex eo ardore sic accendi.* Erm. ci. = *ad se trahere ignem, ex aethere decidentem, et locis superioribus, et ex eo ardore hic accendi.* Sed ipsi verba *ex locis superioribus* videbantur ab interprete adiecta. P3. = *ad se trahere ignem ex aethere decidentem. ex hiis locis superioribus ardere et sic accendi.* Col. = *ad se trahere ign e et ex aethere decidentem, quod natura non patitur* rell. om. Brit. = *posse aliquas partes aeris ad se trahere ignem ex locis superioribus et sic incendi.* Gron. ci. 𝔅2. = *posse aliquas partes aeris ad se trahere ignem ex locis superioribus, et hoc ardore incendi.* ℜu 𝔎 = *ad se trahere ignem, ex his locis superioribus et hoc ardore accendi.* 𝔙𝔈1. = *ad se trahere ignem ex aethere decidentem ex hiis* [*his*] *superioribus ardere ac sic accendi.* 𝔈2. ... 𝔅1. = *ad se trahere ignem, ex aethere decidentem, et ex eo superioribus locis ardore hic accendi* Opsop. ci. = *ad se trahere ignem ex aethere, et sic accendi* rell. om.

an dicat ex ignea vi = E 𝔈2. ... 𝔎. BGP4. 𝔙𝔈1. 𝔐an = *ut liceat ex ignea vi calorem.* P3. = *an liceat ex ignea in calorem.* Col. = *ut liceat ex ignea vim colorem.*

in ea quae subiacent transsilire. Non enim = EeG (s m.) P3. Memm. BG P4. Col. Brit. 𝔙𝔈1. = *in ea quae subiecta sunt transsilire. Non enim.* 𝔐an 𝔈2. ... 𝔅1. = *in ea, quae subiecta sunt, transsilire, an hic accendi. Non enim.* Gron. ci. 𝔅2. ... 𝔎 = *in ea, quae subiecta sunt, transsilire, ac hic accendi. Non enim.* Ee = *illic ignis cadit, quia non potest fieri.* G = *illic ignis cadit quod n. p. f.* Opsop. Gron. [ms] cii. — *quod non potest fieri,* quoniam supra ia m scripserat Seneca: *quod natura non patitur.* Sed B Gr. 𝔙 ∾.

2. Ee 𝔙 = *insulas quamdiu.*

concaluerunt = BG 𝔙𝔈1. B = *concaluere.* 𝔈2. ... 𝔎 = *concaluerant.*

et in aere summo = Ee. B = *etiam in aere summo.* G𝔙 ... 𝔎 — *et.* Ee = *in quo ignis rapiendi naturam habet.* Ee — *aliquid* ante *accendi.* sG = *calore aetheris su p positi.*

et imus aether habeat aliquid aeri simile et summus aer non sit dissimilis imo aetheri, quia non fit statim in diuersum ex diuerso transitus. Paulatim ista in confinio uim suam miscent ita, ut dubitare possis an aer, an hic iam aether sit. XV. Quidam ex nostris existimant aera, cum in ignem et aquam mutabilis sit, non detrahere aliunde causas flammarum nouas: ipse enim se mouendo accendit et cum densos conpactosque nubium sinus dissipat, necessario uastum in tam magnorum corporum diruptione reddit sonum. Illa porro nubium difficulter cedentium pugna aliquid confert ad concitandum ignem, sic quemadmodum ferro ad secandum aliquid manus confert: sed secare ferri est. XVI. Quid est ergo inter fulgurationem et fulmen? dicam. *Fulguratio* est late ignis explicitus, *fulmen* est coactus ignis et inpetu iactus. Solemus duabus manibus inter se iunctis aquam concipere et conpressa utrimque palma in modum siphonis exprimere. Simile quiddam et illic fieri puta. Nubium inter se conpressarum angustiae medium spiritum eiciunt et hoc ipso inflam-

P3. Col. 𝔅𝔈1. = *ut et unus aether habeat.* G (cr. ∾) = *ut et imus aethere habeat.* P4. = *ut et imus aether habet.* B (cr. ∾) = *et summis aer.* Ee = *dissimilis summo aetheri.*

in diversum ex diverso transitus = Ee P3. Memm. Nicot. BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔈2. 𝔐an 𝔊ro ... 𝔎 = *ex diverso in diversum transitus.* 𝔖 . . . 𝔏4. = *ex diverso in adversum transitus.*

ista in confinio = Ee Gr. Memm. Nicot. 𝔅2. B = *ista in confinia.* G = *istam in confinio.* 𝔅 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 — *in.* B = *hoc an aer an iam aether sit.* Col. = *an hoc aether iam sit.* 𝔅 = *an aer: an hoc aether sit.* 𝔈1. 𝔐an = *an aer, an hoc iam aether sit.* EG P4. ∾. P3. dubie scribit.

Cap. XV.

B = *Quidam de nostris.* G P3. Col. 𝔅𝔈1. = *cum ignis et aqua* [mG ∾] *mutabilis sit.* E Fort. P4. ∾. B = *cum in ignem et aquam aer sit mutabilis eum non.*

non detrahere = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔖 𝔅2. 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *non trahere.* B — *cum* ante *densos.* P4. = *cum depressos compactosque.* probat Grut. B + *et tunc necessario.* G(s∾) = *direptione.* G(s∾) = *difficultatum cedentium.* P3. — *Sic* ante *quemadmodum.*

ad secandum aliquid manus = Ee. B = *ad aliquid ferro secandum manus.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *aliquid manus ad secandum.*

Cap. XVI.

Quid est ergo inter fulgurationem et fulmen = BG P4. Col. Ee = *Quid ergo inter fulminationem et fulmen est?* P3. = *Quid ergo inter fulminationem et fulmen interest?* 𝔅 + *Quid est ergo inter fulgurationem et fulmen interest?* 𝔈1. ... 𝔎 = *Quid ergo inter fulgurationem et fulmen interest?* B = *ignis late explicitus.* m𝔈1. = *et impetu ictus.* B = *m. aquam accipere inter se iunctis.* G = *manibus* [s *inter se iunctis*] *accipere aquam inter se vinctis* [tria haec n.] *et compressa.* P4. = *manibus accipere aquam inter se iunctis.* Col. = *manibus accipere interiunctis.* E P3. 𝔅 ∾. EeG (cr. ∾) 𝔅 = *in modum simphonis.* Gr. = *in modum symphonis.* Bong. = *in modum siponis.*

medium spiritum eiciunt et hoc ipso inflammant et tormenti modo e-

mant et tormenti modo emittunt. Nam balistae quoque scorpionesque tela cum sono expellunt. XVII. Quidam existimant ipsum spiritum per frigida atque humida meantem sonum reddere. Ne ferrum quidem ardens silentio tingitur: sed si in aquam feruens massa descendit, cum multo murmure exstinguitur. Ut Anaximenes ait, *Spiritus incidens nubibus tonitrua edit et, dum luctatur per obstantia et intercisa uadere, ipsa ignem fuga accendit.* XVIII. Anaximandros omnia ad spiritum retulit. *Tonitrua,* inquit, *sunt nubis ictae sonus. Quare inaequalia sunt? quia et ipse ictus inaequalis est. Quare et sereno tonat? quia tunc quoque per crassum et spissum aera spiritus prosilit. At quare aliquando non fulgurat et*

mittunt = BMemm. Nicot. Ee = ∾ *inflammatum et* ∾. G = *medium spiritum emittunt* [m *eiciunt*] *et hoc* [s *ipso*] *inflammant ac tormenti modo eiciunt.* Fort. — *et hoc ipso* . . . . *emittunt* vel = *medium spiritum tormenti modo eiiciunt* rell. om. hoc probat Fortun. P3. 𝔅𝔊1. = *medium spiritum emittunt. Ex hoc ipso inflammant et* [𝔅 = *a c*] *tormenti modo eiiciunt.* P4. = *medium spiritum emittunt, et hoc ipso inflant ac tonitruum modo eiciunt.* unde Grut. ci. = *medium spiritum emittunt, et hoc ipso inflant et tormenti modo eiiciunt.* Col. = *medium spiritum emittunt. Ex hoc ipso inflant et tormenti modo eiciunt.* 𝔊2. ... 𝔖 𝔊ro ... 𝔎 = *medium spiritum emittunt, et hoc ipso inflammant, et tormenti modo eiiciunt.* 𝔐 ... 𝔏4. = *medium spiritum emittunt, et hoc ipso inflammant, et tormenti modo eliciunt.*

scorpionesque = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *et scorpiones.*

Cap. XVII.

B = *istum spiritum.* Ee = *eum spiritum.*

per frigida atque humida meantem = Ee mG. B𝔅 = *per fr. atque humida ineuntem.* G𝔊1. ... 𝔎 = *per fr. atque humida euntem.*

Ne ferrum quidem = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 + *Nam ne ferrum q.* B = *silentio tinguitur.* G Rom. Scal. Anic. 𝔅𝔊1. = *silentio extinguitur.*

sed si in aquam = BEe Fort. P3. 4. G Col. = *sed in aquam* om. *si.* 𝔅 = *sed in qua fervens m.* 𝔊1. = *sed quemadmodum in aquam f. m.* Fortun. ci. 𝔊2. . . . 𝔎 + *Sed quemadmodum, si in aquam.* Fort. = *fervens massa mittatur.*

Ut Anaximenes ait = Ee P3. BG 𝔅 ... 𝔎 + *ita ut Anaximenes ait.* B G(n.) + *et deinde dum luctatur.* P4. Col. 𝔅 . . . 𝔖 = *et deinde cum luctatur.*

per obstantia atque intercisa = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *per obstantia et intercisa.*

vadere = BEeG Gr. Memm. Nicot. 𝔅𝔅2. 𝔊1. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *vadens.* B = *ignem ipsa fuga.*

Cap. XVIII.

Anaximandros. Ita infra scribunt nomen mss. hic BEG P4. Col. 𝔅 = *Anaximandrus,* quod probat Gron. [ms]. 𝔊1. ... 𝔎 = *Anaximander.* Ee — *ictus in aequalis est.* probo fere, ut *ipse* ad *spiritum* referatur. B = *et in sereno tonatur.* G (m∾) Col. — *quia tunc quoque . . . et tonat.*

per crassum et spissum aera spiritus prosilit = Ee. Memm. Brit. = *per crassum et scissum aera sp. prosilit.* B = *percussum aera spiritus persilit.* G = *percussum et scissum aera sp. prosilit.* Britan. 𝔊2. . . . 𝔅1. = *per crassum et siccum aera sp. prosilit.* probat Fromond. P4. = *percussum aera spiritus prosilit.* P3. = *percurssum*

tonat? quia spiritus infirmior non ualuit in flammam, in sonum ualuit. Quid est ergo ipsa fulguratio? aeris diducentis se corruentisque iactatio languidum ignem nec exiturum aperiens. Quid est fulmen? acrioris densiorisque spiritus cursus. XIX. Anaximandros ait *omnia ista sic fieri, ut ex aethere aliqua uis in inferiora descendat. Ita ignis inpactus nubibus frigidis sonat. At cum illas interscindit, fulget et minor uis ignium fulgurationes facit, maior fulmina.* XX. Diogenes Apolloniates ait *quaedam tonitrua igne, quaedam spiritu fieri. Illa ignis facit quae ipse antecedit et nuntiat: illa spiritus quae sine splendore crepuerunt.* Utrumque sine altero aliquando fieri concedo: ita tamen, ut non discreta illis potestas sit, sed utrumque ab utroque effici possit. Quis enim negabit spiritum magno inpetu latum, cum efficiat
2 sonum, effecturum et ignem? Quis autem non et hoc concedet

et siccum aera sp. prosilit. 𝔅𝔈1. = *per cursum et siccum aera sp. prosilit.* Fortun. ci. = *per aera percussum et scissum sp. prosilit.* Erm. ci. = *per sudum et siccum aera sp. pr.* Nicot. = *per quassum aera spiritus prosilit.* Gron. ci. 𝔅2. . . . 𝔎 = *per quassum et scissum aera sp. prosilit.*

quia spiritus infirmior non valuit in flammam, in sonum valuit = Ee P3. probat Grut. Memm. Nicot. = *quia spiritus infirmior, in flammam non valuit, in s. v.* B = *quia infirmior spiritus qui in flammam non valuit, in s. v.* P4. Col. = *quia infirmus spiritus qui in flammam non invaluit* [Col. = *valuit*] *in s. v.* G = *quia infirmus spiritus quiqui in flammam non valuit in s. v.* 𝔅𝔈1. = *quia tenuior et infirmus spiritus qui in flammam non valuit in s. v.* 𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *quia tenuior et infirmior spiritus, qui* [𝔐 . . . 𝔏4. = *quo*] *in flammam non valuit, in s. v.* Gron. [ms] ci. = *cernuantis iactatio.* G + *Quid est fulmen* ∾ *fulmen acrioris.* Gron. [ms] ait mstos nescio quos habere *spiritus concursus* et probat.

Cap. XIX.

Anaximandros = BE sG. e cod. Ops. = *Anaxandros.* Pinc. v. l. Gr. 𝔎 = *Anaxandrus.* G 𝔅 . . . 𝔅1. = *Anaximandrus.* Opsop. ci. 𝔅2. 𝔑u = *Anaxagoras.* quippe cui haec sententia tribuatur Arist. Meteor. II, 9. Plut. Phil. Pl. III, 3. probat Gron. [ms]. Sed recte docet Koeler non perspici, quo pacto ex *Anaxagorae* nomine horum librorum librariis satis noto fieri potuerit illud *Anaxandros.* G(s∾) — *in* ante *inferiora.*

descendat = BEG Memm. Nicot. 𝔅𝔈1. 𝔅2. Gr. = *descendant* (an potius *descendat?*). 𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *descendit.* G (m∾) = *nubibus frugis sonat.* P4. = *nubibusque frigidus.*

Cap. XX.

E𝔅 = *Diogenes Apollimates.* e = *D. Apollunales.* P3. = *Diog. Appollimates.* P4. = *Dig. Apollonites.* Col. = *Diogenés Apoll ait* non perscripto cognomine. G(m∾) Pinc. v. l. P4. Col. — *et nuntiat.* BEP3. ∾. G (m∾) — *sine* ante *splendore.*

Utrumque sine altero aliquando fieri concedo = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *Utrumque sine altero fieri et esse aliquando concedo.* G (s∾) = *sed utraque ab utroque effici posset.* P3. 𝔅𝔈1. = *magno impetu lapsum.* Fort. = *magno impetu ductum.*

cum efficiat sonum = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *cum efficit sonum.*

2. *Quis autem non et hoc concedet* = Ee. P3. = *Quis autem non et hoc*

aliquando ignem posse quoque inrumpere nubes et non exsilire, si plurimarum aceruo nubium, cum paucas percidisset, oppressus est? Ergo et ignis ibit in spiritum perdetque fulgorem et speciem, dum secata infra incendet. Adice nunc, quod necesse est inpetus fulminis et praemittat spiritus agatque ante se et a tergo trahat uentum, cum tam uasto ictu aera inciderit. Itaque omnia, antequam feriantur, intremiscunt uibrata uento quem ignis ante se pressit. XXI. Dimissis nunc praeceptoribus nostris incipiamus per nos moueri et a confessis transeamus ad dubia. Quid in confessis est? Fulmen ignem esse, aeque fulgurationem quae nihil aliud est quam flamma, futura fulmen, si plus hausisset uirium. Non natura ista, sed inpetu distant. Esse illum ignem color ostendit qui non est nisi ex eo quod ostendit effectus. Magnorum enim saepe incendiorum causa ful-

concedit. B = *Quisnam autem non et hoc concedat.* G Col. 𝔅2. = *Quis non et hoc concedat.* probat Grut. Brit. = *Quisnam non et hoc concedet.* P4. = *Quis enim et hoc concedat.* 𝔅𝔊1. = *Quis et hoc non concedat.* 𝔊2.... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Quis et hoc non concedet.*

ignem posse quoque inrumpere nubes = Ee. B = *ignem quoque erumpere posse nubes.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *ignem quoque rumpere posse nubes.* E = *si pl'm̄ acervo nubium.* B = *cum paucos.*

percidisset = BEeG. 𝔅 = *praecidisse.* 𝔊1. . . . 𝔎 = *perscidisset.* EG = *fulgorem et spiritus* (E = *sp̄s*). e = *fulgorem et species.*

dum secata infra incendet = BEe P3. 4. alter Ops. [Nicot.?]. cf. Colum. V, 9, 2. *secaturus.* Apul. M. I, 13. p. 49. ed. Oud. *praesecata gula.* Alter Ops. [Memm.?] = *dum secata in terra incendet.* Fort. = *dum secta infra incendit.* 𝔑u𝔎 = *dum secta intra incendit.* Gron. ci. 𝔅2. = *dum secta interim incendit.* G = *dum* [n.] *consecuta infra incendet.* Col. = *dum secuta infra incendit.* 𝔅𝔊1. = *dum secuta in terra incendet.* 𝔐an 𝔊2.... 𝔅1. = *dum secuta in terra incendit.* Fromond. ci. = *dum per secuta infra incedit.*

necesse est, inpetus = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 + *necesse est, ut impetus.* *agatque* = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *et agat.* P3. = *dum iam vasto ictu aera incenderit.* 𝔅 = *incederit.* Ee = *intremescunt.* B = *quae ignis.* Ee = *ante se praemisit.* 𝔅 = *praessit.*

Cap. XXI.

praeceptoribus nostris = BEesG. G𝔊1. ... 𝔎 — *nostris.* 𝔅 = *Dimissus nunc praeceptoribus numerus.* B Gr. 𝔅 = *incipimus.* EG ∾. B = *et e confessis.* G(s∾) — *a* ante *confessis.* BEeG Gr. 𝔅 = *transimus.*

Quid in confessis est = Ee. B = *Quid enim confessum est?* G = *Quid enim confessi* [m *in confessione*] *sunt?* Gr. 𝔅 = *Quid enim confessi sunt.* 𝔊1. = *Qui enim confessi sunt.* Fort. 𝔐an 𝔊2.... 𝔎 = *Quid enim confessi est?* G (n.) + *Fulmen ignem flammam esse.*

aeque fulgurationem = E𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎. BG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. + *et aeque fulgurationem.*

si plus hausisset virium = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *si plus virium habuisset.*

color ostendit qui non est nisi ex eo quod ostendit effectus = Ee. *effectus* est Partic. sed malim abesse. B = *calor ostendit effectus* rell. om. G = *oalor ostendit qui si non esset* [m *qui non est nichil ostendit*] *ostendit effectus.* 𝔅 . . . 𝔎 = *calor osten-*

2 men fuit. Siluae illo crematae et urbium partes. etiam quae
non percussa sunt, tamen adusta cernuntur: quaedam uero uel-
ut fuligine colorantur. Quid, quod omnibus fulguratis odor
sulphuris inest? Ergo et utramque rem ignem esse constat et
utramque rem meando inter se distare. Fulguratio enim est non
perlatum usque in terras fulmen. Et rursus licet dicas fulmen
esse fulgurationem usque in terras perductam. Non ad exercen-
dum uerba diutius hoc idem pertracto, sed ut cognata esse ista
3 et eiusdem notae ac naturae probem. Fulguratio est paene ful-
men. Vertamus istud: fulmen est plus quiddam quam fulgu-
ratio. XXII. Quoniam constat utramque rem igneam esse,
uideamus quemadmodum ignis fieri soleat apud nos: eadem enim
ratione et supra fiet. Duobus modis: uno, si excitatur sicut la-
pide percusso, altero, si adtritu inuenitur, sicut cum duo ligna

dit: qui s i non e s s e t, ostendit effectus. B — *enim* post *Magnorum.*

2. G (s∾) = *Silve ill e.*

crema t a e = BEG Gr. Scal. 𝔅ℭ1. 𝔊ro ... 𝔎. e = *c o n crematae.* ℭ2. ... 𝔏4. = *crema n t u r.* P4. = *quae perc a ssa sunt.* e = *velut i fuligine.*

fulgur a tis = BEe sG Fort. Gr. Anic. 𝔅ℭ1. 𝔑u 𝔎. Fort. ci. ℭ2. ... 𝔅1. = *fulgur i tis.* G = *fulg o ratis.* Brit. 𝔅2. = *fulg i n atis.* probat Gron.

odor sulphur i s i n est = Ee. sG Scal. = *odor sulphuris e s t.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *odor sulphur e u s e s t.* B = *con-st e t.* B — *rem* post *utramque.* G (s∾) 𝔅 ... 𝔏4. — *et* ante *utramque rem meando.* BE Fort. Gr. ∾.

meando inter se = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *inter se meando.* Ee = *di c tare.*

3. *Fulguratio e n i m est non perlatum usque in terras fulmen* = BEe. G = *Fulg o ratio* [hoc cr. ∾ et s enim] *est fulmen non i n t r a n s* [cr. ∾] *usque perlatum.* 𝔅 ... 𝔎 = *Fulguratio est fulmen non in* [𝔅ℭ1. — *in*] *terras usque perlatum.* G = *fulguratio-n e s usque in terras p r o duct a s* (s.m. *perduct a s*). P4. Col. 𝔅ℭ1. = *fulgu-ration e s usque in terras* [P3. =] *per-duct a s.*

diutius h o c i d e m pertracto = Ee. P3. = *diutius h i c idem pertracto.* P4. = *h i c diutius p r o c e t e r o.* 𝔅 = *hoc diutius pertracto.* Gℭ1. ... 𝔎 = *h a e c diutius pertracto.*

sed ut cognata esse ista = Ee (p.m. *cogn i ta*). G = *sed ut ista c o n-g r u a* [cr. ∾] *esse.* 𝔅 ... 𝔎 = *sed ut ista cognata esse.*

Fulguratio est paene fulmen. Vertamus istud: fulmen est plus quiddam quam fulguratio = Ee Memm. Nicot. G Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *Fulmen est quiddam* [P4. = *q u o d a m m o d o*] *plus quam fulguratio. Vertamus istud* [G p.m. = *i l l u d*]*: Fulguratio est paene fulmen.* B habet tantum haec: *usque in terras fulmen. Vertamus i l l u d. Fulmen est quiddam plus quam fulguratio* rell. om.

Cap. XXII.

utramque rem ign e a m esse = Ee P3. B Col. = *utramque rem igne m esse.* G𝔅 ... 𝔎 = *esse utramque rem igne m.*

quemadmodum ignis fieri soleat apud nos = B. Ee = *quemadmodum i-gn ẽ fieri* ∾. G𝔅 ... 𝔎 = *quemad-modum apud nos fieri soleat ignis.*

et supra f i e t = Ee. BG P4. Col. cod. Casaub. 𝔅 ... 𝔎 = *et supra f i t.* P3. = *u t supra f i t.* Cod. Casaub. + *F i t a u t e m duobus modis.* probat Grut.

sicut lapide p e r c u s s o = E (s.m.) e(s.m.). Ee = *sicut l a m p a de percusso.* ℭ2. ... 𝔅1. + *sicut e x lapide*

intér se diutius fricta sunt. Non omnis hoc tibi materia praestabit, sed idonea eliciendis ignibus, sicut laurus, hederae et alia in hunc usum nota pastoribus. Potest igitur fieri, ut nubes quoque ignem eodem modo uel percussae reddant uel adtritae.
Uideamus quantis procellae uiribus ruant, quanto uertantur in- 2
petu turbines. Id quod obuium fuit dissipatur et rapitur et longe a loco suo proicitur. Quid ergo mirum, si tanta uis ignem excutit uel aliunde uel sibi? Uides enim quantum feruorem sensura sunt corpora horum transitu trita. Nihil tamen tantum in his debet credi ac in ui siderum quorum ingens in confesso potentia est. XXIII. Sed fortasse nubes quoque in nubes incitatae fremente uento et leuiter urgente ignem euocabunt qui exsplendescat nec exsiliat. Minore enim ui ad fulgurandum opus

percusso. BG Gr. Memm. Nicot. 𝔅𝔊1. 𝔐an 𝔅2. ... 𝔎 = *sicut ex lapide.* B = *si attritu inveniatur.*

diutius fricta sunt = Bong. ex Cui. BEe = *diutius stricta sunt.* G𝔅 ... 𝔎 = *diutius trita sunt.* B = *sed idonei.* B = *sicut taurus.* G = *sicut thaurus.*

Potest igitur fieri = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *Potest ergo fieri.*

2. G(s.m.) 𝔐an = *Videmus quantis procellae.* probat Grut. Sed vulgatam scripturam defendit Gron. G (m∾) = *quantis procellae usibus.*

Id quod obvium fuit dissipatur = Ee. B Fort. + *Id in quod tormentum obvium fuit d.* G Gr. 𝔅𝔊1. = *Id in quo tormentum obvium fuit.* non reprobat Grut. Fortun. ci. = *Huic tormento quicquid obvium fuit dissipatur* vel certe *Id tormentum in quod obvium fuit d.* Grut. ci. = *Id in quod tormentum obviam fit.* 𝔊2. ... 𝔎 = *Id in quod tormentum obvium fit, dissipatur.* G = *prohicitur.* BG𝔅𝔊1. — *ignem* ante *excutit.* Gron. ci. = *Vides enim?* per interrogationem.

sensura sunt corpora = B. Ee = *sensura sunt tempora.* G𝔅 ... 𝔎 = *sensura corpora sunt.* Ceterum omnes libri habent *sunt*, non *sint.*

horum transitu trita = E unus cod. Opsop. 𝔑u 𝔎. B = *horum transitu victa et exanimata.* G = *horum transitu vita* [m *trita*] *exanimata.* Fort. Pinc. v. l. 𝔅 = *horum transitu vita exanimata.* P3. = *horum transitu trita alias vita examinata.* P4. Col. = *horum transitu vita examinata.* Brit. = *sensura sunt corporum vita horum transitu vita exanimata.* Gron. ci. = *sensura sunt corporum ictu horum transitu ve exanimata.* 𝔊1. ... 𝔊 + *horum transitu trita, vita exanimata.* 𝔐 ... 𝔅1. + *horum transitu trita, exanimata.*

Nihil tamen tantum in his debet credi ac in vi siderum = G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎. At locus corruptus esse videtur (quod sensit ipse Gron. ms.): nam B = *Nihil tantum in his debet credi siderum* rell. om. E = *Ne hoc tantum in his debere credi* [= P3.] *ac siderum.* e = *ne hoc tamen in his debere credi ac siderum.* Cod. Opsop. — *tantum.* sG = *Ne tamen tantum in his debere credi.*

ingens in confesso potentia est = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *ingens* [mG = *ignes*] *et confessa potentia est.*

Cap. XXIII.

B P3. = *nubes quoque incitatae* om. *in nubes.* Ee = *nubes quoque in nubem incitatae frementes vento et leniter.* G P4. Col. 𝔅 ∾ (Col. = *fervente vento.* unde Grut. ci. = *ferente vento*). Ee = *evocabunt qui explere descat.* Ee = *Minore au-*

est quam ad fulminandum. Superioribus collegimus in quantum
2 feruorem quaedam adfricta perducerentur: cum autem aer mutabilis in ignem maximis uiribus suis in uentum conuersus alteratur, uerisimile est ignem excuti caducum et cito interiturum, quia non ex solida materia oritur nec in qua possit consistere. Transit itaque tantumque habet morae quantum itineris et cursus: sine alimento proiectus est. XXIV. Quomodo, inquit, cum dicatis ignis hanc esse naturam, ut petat superiora, fulmen petit terram? aut falsum est quod de igne dixistis. Est enim illi aeque sursum iter quam deorsum. Utrumque uerum esse potest.

tem vi. Ee + *Superioribus libris collegimus.*

quaedam adfricta = ci. Grut. BEeG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *quaedam astricta.* P3. = *quaedam astricta vel attrita.* G (s.m.) Fortun. ci. m𝔈2. 𝔐 ... 𝔎 = *quaedam attrita.* B P3. = *perducentur.*

2. E + *his maximis viribus id est suis.* e + *maximis viribus id est suis.* P3. + *his maximis viribus idem suis.* Fromond. ci. — *suis.*

in ventum conversus alteratur. Ita comparatis inter se librorum scripturis restituo hunc locum. E = *cum in ventum* [ĩ vẽtũ] *conversus est alteratur.* P3. = *cum inventum conversus est acteraturi.* e = *cum in ignem conversus est alteratur.* B = *in ignem cum conversus est alteratur.* Scio quidem hoc *alterandi* verbum damnari a viris doctis tanquam barbarum (cf. Heins. ad Ovid. Fast. I, 373.): sed neque est contra Latinae linguae leges formatum et accurate respondet Graeco ἑτεροῦν. Gloss. Philox. *Altero,* ἑτερόω. *alteratur* hic est, *alterius* i. e. *ignis naturam induit.* G Col. P4. 𝔈2. ... 𝔊 = *in ignem conversus est alteratur.* 𝔅𝔈1. = *in ignem versus est, alteratur.* 𝔐 ... 𝔎 = *in ignem conversus alteratur.*

verisimile est ignem excuti caducum = Ee. Etiam P3. = *verisimile est* (de proximis nihil proditur). BG 𝔅 ... 𝔎 = *credibile est et verisimile ignem caducum excuti.* Gron. [ms.] totam sententiam sic constituit: *Cum aer mutabilis in ignem non maximis viribus suis attritus in ignem convertitur, est credibile ignem caducum excuti.* B (s∾) — *qua* ante *possit consistere.* Fromond. ci. = *et curtus sine alimento.* refutatur a Gron.

sine alimento proiectus est = Ee sG P3. Memm. BG Fort. P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *sine alimento coniectus,* pro quo se aliam vocem desiderare ait Fortun.

Cap. XXIV.

Quomodo, inquit. Ita scribendum videtur. Ee = *Quo inquit.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *Quomodo, inquis.*

cum dicatis = BEG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔈2. ... 𝔏4. = *cum dicas.*

ignis hanc esse naturam = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *hanc ignis esse naturam.*

fulmen petit terram = Ee. B = *fulmen terram petit.* G𝔅 ... 𝔎 = *fulmen tamen terram petit.*

aut falsum est quod de igne dixistis = ci. Pinc. BEeG P4. 𝔅𝔈1. = *aut f. e. q. deinde dixistis* (𝔈1. = *dixistis?*). P3. = *aut f. e. quod inde dixistis.* Col. = *aut f. e. quod demum dixistis.* 𝔈2. = *aut f. e. quod deinde dixisti?* 𝔈𝔊 = *aut f. e. quod de igne dixisti?* 𝔅2. = *aut f. e. quod de igne dixistis?* 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *an f. e. quod de igne dixistis* [𝔐 ... 𝔏4. = *dixisti*]? B = *iter aeque sursum.* Bong. = *aeque susum iter.*

quam deorsum = EsG Bong. e = *qua deorsum.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *atque deorsum.*

verum esse potest = E. BG 𝔅 ...

Ignis enim natura in uerticem surgit et, si nihil illum prohibet, adscendit, sicut aqua natura defertur: si tamen aliqua uis accessit quae illam in contrarium circumageret, illo intenditur unde imbre deiecta est. Fulmen autem eadem necessitate qua excutitur decidit. In his ignibus accidit quod arboribus quarum 2
cacumina trahi possunt ita, ut terram spectent, si tenera sunt, etiam ut adtingant, sed cum permiseris, in locum suum exsilient. Itaque non est, quod eum spectes cuiusque rei habitum qui illi non ex uoluntate est. Si igni permittes ire quo uelit, coelum, leuissimi cuiusque sedem, repetet: ubi est aliquid quod eum feriat et ab inpetu suo diuertat, id non natura, sed seruitus eius fit. XXV. Dicis, inquis, nubes adtritas edere ignem: cum sint humidae, immo udae, quomodo possunt gignere ignem quem

𝔎 = *verum potest esse.* e = *et si nil illum proh.* B𝔅 ... 𝔈2. 𝔐an = *Sicut aquae natura defertur.* EG Pinc. v. l. Gr. ∾. B = *si autem aliqua vis.* B = *quae illum in contrarium.*

in contrarium circumageret = B Ee Gron. [ms.] P3. 4. Brit. 𝔅𝔈1. 𝔑u 𝔎. G 𝔈2. . . . 𝔅2. = *in contrarium ageret.* EeG P3. 𝔅𝔈1. + *unde et imbre deiecta est.* Col. = *unde ymbris.* Dal. = *unde imber deiectus est.*

Fulmen autem eadem necessitate qua excutitur decidit = Brit. probat Gron. BEeG Fort. Gr. 𝔅𝔈1. — *decidit.* 𝔈2. . . . 𝔎 = *Fulmen autem cadit eadem necessitate qua excutitur.*

2. *In his ignibus accidit* = BE Gron. [ms.] P3. 𝔅 . . . 𝔏4. G = *In his ignibus accedit.* Pinc. v. l. P4. Col. 𝔊ro . . . 𝔎 = *Id his ignibus accidit.* G (cr. ∾) = *arboribus quarum accumina.*

cacumina trahi possunt ita, ut terram spectent, si tenera sunt, etiam ut adtingant = Ee mG. B 𝔅 . . . 𝔎 = *cacumina, si tenera sunt ita deorsum trahi possunt, ut etiam terram attingant.* G = *c. si tenera sunt ita* [n. s.m. *in*] *deorsum trahi possunt, ut etiam terram attingant.*

permiseris = BEG (s.m.) 𝔅 ... 𝔎. G = *permiserit.* m𝔍u Gron. ci. = = *remiseris.* B = *Itaque non est cum spectes.* P4. = *Itaque non est quod eum expectes.*

Si igni permittes ire. Ita scribendum duxi. Ee = *Si igni permitteres ire.* sG = *Si igni permittis ire.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *Si ignem permittis ire.* G = *quo velis.*

coelum, levissimi cuiusque sedem = B. EG 𝔅 . . . 𝔎 + *coelum, id est levissimi cuiusque sedem.* Ee = *ubi est aliquis.* G(cr. ∾) = *ubinam aliquid.* P3. = *ubique est aliquid.*

quod eum feriat = BEe Pinc. v. l. P3. Bamb. Wirceb. 𝔐an. probat Lud. Ianus l. l. P4. Col. = *quod cum feriat.* G𝔅 . . . 𝔎 = *quod eum ferat.*

ab inpetu suo divertat = Ee. probo, ut sit *in contrarium vertat.* Hanc olim fuisse huius verbi vim activam satis docet *diversus.* G Col. = *et ab impetu suo advertat.* P3. 𝔅𝔈1. = *et ab impetu suo attrahat* (voluisse videntur *abstrahat*). BE (s.m.) e (s.m.) 𝔈2. . . . 𝔎 = *et ab impetu suo avertat.*

sed servitus eius fit = BE 𝔅 . . . 𝔎 (exc. 𝔏4.). G Fort. P4. 𝔏4. = *sed servitus eius sit.* m𝔍u Fromond. ci. = *sed servitute eius fit.* Idem From. ci. = *servitutis iure fit.* Gron. alterum (*servitus*) oppido elegantius dicit.

Cap. XXV.

Dicis, inquis = BEe Bong. Col. 𝔈2. P3. 4. 𝔅𝔈1. 𝔊ro 𝔅2. = *Dicis, inquit.* G 𝔈 . . . 𝔏4. = *Dicitis, inquis.* 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Dicitis, inquit.* P3. = *cum sint humidae, imo humidae.* P4. = *cum sint humidae, imo undae.* 𝔅𝔈1. = *cum sint humidae*

non magis uerisimile est fieri ex nube quam ex aqua? XXVI. Ex
nube nascitur. Primum in nubibus non aqua est, sed aer spis-
sus ad gignendam aquam praeparatus, nondum in illam mutatus,
sed iam pronus et uergens. Non est quod existimes eam prius
colligi, tum effundi: simul fit et cadit. Deinde si concessero
humidam esse nubem conceptis aquis plenam, nihil tamen pro-
hibet ignem ex humido quoque educi, immo ex ipso (quod ma-
2 gis mireris) humore. Quidam negauerunt in ignem quicquam
posse mutari, priusquam mutatum esset in aquam. Potest ergo
nubes salua quam continet aqua ignem parte aliqua sui reddere,
ut saepe alia pars ligni ardet, alia sudat. Nec hoc dico non
contraria inter se ista esse et alterum altero perimi, sed ubi
ualentior ignis quam humor est, uincit. Rursus cum copia hu-
moris exsuperat, tunc ignis sine effectu est. Itaque non ardent
3 uirentia. Refert ergo quantum aquae sit: exigua enim non re-
sistet nec uim ignis inpediet. Quidni? Maiorum nostrorum
memoria, ut Posidonius tradidit, cum insula in Aegeo mari sur-

immundae. Apud G *udae* in lit. BE Fort. Col. ∾.

quomodo possunt gignere ignem = E. e + *quomodo nubes possunt gignere ignem.* B = *udae. possunt ergo ginnere* [hoc cr. ∾] *ignem.* G 𝔚...𝔎 + *Quomodo* [*quom.*] *ergo possunt gignere ignem.*

quem non magis verisimile est fieri ex nube quam ex aqua = Ee. B G𝔚...𝔎 = *quem* [G s.m. = *quod*] *non magis verisimile est ex nube quam ex aqua generari?*

Cap. XXVI.

Ex nube nascitur = Ee mG. Scal. + *Ignis qui ex nube nascitur.* BG 𝔚...𝔎 = *Ignis qui nascitur.* G (s∾) — *in nubibus.*

non aqua est = BEe. G𝔚...𝔎 = *non est aqua.* G = *ad gignendum aquam.*

eam prius colligi, tum effundi = Ee mss. Gron. [ms.]. B = *estimes eam tunc colligi sed effundi.* G𝔚...𝔅2. 𝔎 = *eam existimes* [*extimes*] *tunc colligi sed effundi.* defendere conatur Koeler. Gron. ci. 𝔑u = *eam existimes tunc colligi, dein nasci.*

simul fit et cadit = BEeG 𝔚...𝔊. Gr. fere = *Similis fit et cadit.* 𝔐...𝔎 + *Simul et fit et cadit.* G(s∾) = *conceptam aquis plenam.* B = *conceptis aliquis plenam.*

2. B = *salva qua continet aqua.* G = *quam continet aquam* ∾ *ut saepe aliqua pars.* Ee = *ut saepe alia pars igni ardeat* [cr. ∾] *alia sudat.* G = *Non* [in lit.] *hoc dico nec contraria.* B = *inter se non contraria esse ista.* G (s∾) — *esse* post *inter se ista.*

Rursus cum copia humoris = BEe GP3. 4. 𝔚𝔊1. Col. = *Rursus enim copia humoris.* 𝔊2....𝔎 = *Rursus ubi copia h.*

3. *Exigua enim non resistet nec vim ignis inpediet* = Ee sG. B = *Exigua enim vis non resistit nec igne* [s.m. *ignem*] *impedit.* G𝔐...𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Exigua enim* [hoc apud G in lit.] *non resistit nec ignem impedit.* Gr. 𝔚...𝔅2. = *Exigua enim vis non resistit nec ignem impedit.*

BG (s∾) Bamb. 𝔚...𝔊 = *Avorum nostrorum memoria.* probat L. Ianus l. l. Ee = *Maiorum virorum memoria.*

Posidonius tradidit = BEeG Scal.

geret, spumabat interdiu mare et fumus ex alto ferebatur. Nam demum prodebat ignem, non continuum, sed ex interuallis emicantem fulminum more, quotiens ardor infernus iacentis super undae pondus euicerat. Deinde saxa euoluta rupesque partim 4 inlaesae quas spiritus, antequam urerentur, expulerat, partim exesae et in leuitatem pumicis uersae: nouissime cacumen usti montis emicuit. Postea altitudini adiectum et saxum illud in magnitudinem insulae creuit. Idem nostra memoria Ualerio Asiatico consule iterum accidit. Quorsus haec retuli? ut adpa- 5 reret nec exstinctum ignem mari superfuso nec inpetum eius grauitate ingentis undae prohibitum exire. Ducentorum passuum fuisse altitudinem Asclepiodotus auditor Posidonii tradidit per quam diremptis aquis ignis emersit. Quod si inmensa aquarum uis flammarum ex imo subeuntem uim non potuit opprimere:

(sed scribunt *Possidonius*, ut solent). 𝔅 ... 𝔎 = *Posidonius tradit.* B = *cum insula Aegee maris urgeret fumabat.* G (n.) + *et spumabat.*
interdiu mare = BEG 𝔅 ... 𝔅2. 𝔎. Gron. ci. ℜu = *ante diu mare.* Gron. [ms.] = *interdum mare.* quod certe illi *ante diu* praeferendum est. Scripturam vulgatam defendit Koeler. Pinc. ci. = *Interdum prodebat ignem.* Grut. ci. = *Iam primum prodebat ignem* (Ruhk. male laudat: *Iam pridem ignem prod.*). Mss. etiam Gr. ∾. e — *ex* ante *intervallis.* B = *fulminum in morem.*
quotiens ardor infernus iacentis super undae pondus evicerat = Ee Memm. 𝔅2. (e = *supra*). BG P3. 𝔅 ... 𝔊2. 𝔊ro 𝔅1. ℜu 𝔎 = *quotiens ardor inferius iacentis superum* [G s.m. = *super undae*] *pondus evicerat.* P4. = *quotiens ardor inferius iacentis* [Anic. =] *supernum pondus evicerat.* Col. = *quotiens ardor inferius iacentis superum pondus evitare.* Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔈4. = *quotiens ardor inferius iacens superum pondus evicerat.*
4. *Deinde saxa evoluta* = BEe𝔅: G𝔊1. ... 𝔎 = *Deinde saxa revoluta.* B = *rupes partim* om. *que.* BE(s∾) e(s∾) = *partim illisae.* G = *quam spiritus.*
antequam urerentur = Ee Bong. Gron. [ms.] ci. Opsop. Memm. = *antequam verrentur.* B 𝔊2. ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 = *antequam verterentur.* Pinc. ci. = *antequam ureretur.* P3. = *antequam verterentur vel uterentur.* P4. = *rupesque partim illaesae et in levitatem pumicis versae* rell. om. GCol. 𝔅𝔊1. 𝔐an 𝔐 ... 𝔅1. = *antequam verteretur.* Ee = *expulerant.*
usti montis = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *exusti montis.* BEe P3. 4. 𝔅𝔊1. = *altitudine adiectum.* G (s∾) = *altitudinem adiectum.* Col. = *altitudine obiectum.* G(n) + *in magnitudinem adiectum insulae.* P3. = *in magnitudine ad modum insulae.* Grut. ci. = *in modum insulae.* Ee + *Idem in nostra memoria.*
5. B = *Quorsum hoc retuli?* G (s∾) = *ut apparet.* P3. + *esse vel fuisse altitudinem.* G P4. Col. = *Asclepionis* (sG *rus*).
auditor Posidonii = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Posidonii auditor.*
diremptis aquis = ci. Pinc. BEe Pinc. v. l. P3. 4. Memm. = *direptis aquis.* GScal. = *directis aquis.* Anic. = *diductis aquis.* Col. 𝔅 ... 𝔎 = *diruptis aquis.*
flammarum ex imo subeuntem vim = BEeG P3. 4. 𝔊ro ... 𝔎 = *subeuntem ex imo flammarum vim.* Col. 𝔅𝔊1. = *aquarum vis ex imo subeuntem vim* om. *flammarum.* Fort. 𝔊2. ... 𝔈4. = *subeuntium ex imo flammarum vim.*
non potuit opprimere = BEeG 𝔅

quanto minus inpedire poterit ignem nubium tenuis humor et roscidus?
6 Adeo res ista non adfert ullam moram, quod contra causas ignium fit quos non uidemus emicare nisi inpendente coelo. Serenum sine fulmine est. Non habet istos metus dies purus, ne nox quidem nisi obscura nubibus. Quid ergo? non aliquando
7 etiam adparentibus stellis et nocte tranquilla fulgurat? Sed scias licet illic nubes esse unde splendor effertur, quas uideri a nobis terrarum tumor non sinit. Adice nunc, quod fieri potest, ut nubes summae et humiles adtritu suo ignem reddant qui in inferiora expressus in parte coeli sincera puraque uisitur: sed fit in sordida. XXVII. Tonitrua distinxere quidam ita, ut dicerent unum esse genus cuius graue sit murmur, quale terrarum motum antecedit clauso uento et fremente. Hoc quomodo uideatur illis fieri dicam. Cum spiritum intra se clausere nubes, in concauis partibus earum uolutatus aer similem agit mugitibus sonum, raucum et aequalem et continuum: itaque etiam humida est illa

𝔈1. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔈2. ... 𝔏4. = *non potuit comprimere.*

quanto minus inpedire poterit ignem = Ee. B = *quanto minus extinguere poterit ignem.* G Gr. 𝔅 𝔈1. = *quanto minus in ea extinguere ignem poterit.* Fort. = *quanto minus in re extinguere.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔎 = *quanto minus in aere exstinguere ignem poterit.* BG (s∾) = *nubium tener humor.*

6. *Adeo res ista non adfert ullam moram, quod contra causas ignium fit* = Ee. BsG 𝔐 ... 𝔏4. = *Adeo res ista non affert ullam moram, quae contra causas ignium sit.* GBrit. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎 = *Adeo res ista non habet ullam* [𝔅𝔈1. = *illam*] *moram, quae contra causas ignium sit.* e (cr. ∾) = *nisi impediente coelo.* G (s∾) P3. Col. 𝔅𝔈1. = *Non habet istos motus.* BE P4. ∾.

ne nox quidem = e. E = *ne nox quam.* BG𝔅 ... 𝔎 = *nec nox quidem.* G (s∾) = *nec obscura nubibus.*

Non aliquando = BEG Pinc. v. l. Gr. 𝔊 ... 𝔎. 𝔅 ... 𝔈2. = *Num aliquando.*

7. *illic nubes esse* = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *nubes illic esse.* Ruhk. ci. = *terrarum humor non sinit.* Vulgatum defendunt Gron. (Obss. I, 9. p. 66. ed. Pl.) et Koeler.

summae et humiles = BEeG Fort. Gr. Memm. Nicot. 𝔅 ... 𝔊. Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔅2. = *sudae et humiles.* Fromond. ci. = *sordidae et humiles.* Gron. ci. 𝔑u 𝔎 = *imae et humiles.*

qui in inferiora expressus in parte coeli sincera puraque visitur = Ee. P3. = *in parte coeli sincera puraque insitur.* *visitur* probat Grut. BG 𝔅𝔊 ... 𝔎 = *qui in superiora expressus* [Fort. Pinc. v. l. =] *in parte sincera puraque coeli visatur.* 𝔈1. 2. = *qui in superiora expressus, parte syncera puraque coeli visatur.*

Cap. XXVII.

cuius grave sit murmur = Ee. B G𝔅 ... 𝔎 = *cuius sit grave murmur.* Ee = *Hoc modo quo.* de quo vide.

videatur illis = Ee. G = *illis* [s *fieri*] *videatur dicam.* B 𝔅 ... 𝔎 = *illis videatur.* B𝔅 ... 𝔈2. = *spiritum inter se.* EG Pinc. v. l. Gr. ∾. BG (s∾) = *earum volutus aer.* Col. 𝔅 𝔈1. — *agit* ante *mugitibus.* BEG Fort. P3. 4. ∾. mG + *continuum reddit.*

Itaque etiam humida est illa regio et exitum claudit = Ee. BG 𝔈1. = *Itaque ubi etiam illa regio humida est exitum claudit.* 𝔅 = *Itaque ubi et-*

regio et exitum claudit. Ideo huiusmodi tonitrua uenturi prae- 2
nuntia imbris sunt. Aliud genus est acre quod acerbum mage dixerim quam sonorum, qualem audire solemus, cum super caput alicuius dirupta uesica est. Talia eduntur tonitrua cum conglobata dissoluitur nubes et eum quo distenta fuerat spiritum
emisit. Hic proprie fragor dicitur, subitus et uehemens: quo 3
edito concidunt homines et exanimantur, quidam uero uiui stupent et in totum sibi excidunt quos uocamus adtonitos, quorum mentes sonus ille coelestis loco pepulit. Hic fieri illo quoque modo potest, ut inclusus aer caua nube et motu ipso extenuatus diffundatur. Deinde dum maiorem sibi locum quaerit, a quibus inuolutus est sonum patitur. Quid autem? non quemadmodum inlisae inter se manus plausum edunt, sic inlisarum inter se nu-

tam illa regio humida est et exitum claudit. 𝔊2. ... 𝔎 = *Itaque etiam u b i illa regio humida est, exitum claudit.*

2. BG = *Ideo e i u s modi tonitrua.*

Aliud genus est acre quod acerbum m a g e dixerim = sG 𝔊1. De *mage* Adv. cf. Serv. ad Virg. X, 481. Ee + *Aliud genus est acre a c e r b u m quod acerbum mage dixerim.* B = *Ali q u a n d o genus est a e r e quod acerbum mag i s dixerim.* P3 = *Aliud genus est a e r e a c e r b u m quod acerbum mage dixerim.* Col. = *Aliud genus est acre quod acerbum m ā e dixerim.* Fort. = *Aliud genus est acre e t a c e r b u m, quod acerbum mag i s dixerim.* P4. = *Aliud genus est a e r e, quod acerbum mag i s dixerim.* 𝔅 = *Aliud genus est a e r e quod acerbum mage dixerim.* m𝔊1. 𝔊2. ... 𝔏4. = *Aliud genus est acre, quod c r e p i t u m magi s dixerim.* G 𝔊ro ... 𝔎 = *Aliud genus est acre, quod acerbum mag i s dixerim.*

quam sono r u m = BEG Fort. P4. Col. 𝔊ro ... 𝔎. G(s.m.) = *t a n quam so n u m.* P3. 𝔅 ... 𝔏4. = *quam so n u m.*

qua l e m audire solemus = BEG 𝔅 ... 𝔎. Videtur ex *sonorum* intelligi *sonum.*

cum c o n globata nubes dissoluitur = Ee. B = *cum conglobata dissoluitur nubes.* G — *cum.* 𝔅 ... 𝔎 = *cum g l o b a t a dissolv. n.*

et e u m quo distenta fuerat spiritum = BEe. G = *et c u m spiritum n u b e s* [hoc n.] *quo dis t i n t a* [hoc cr. ∾] *fuerat.* P3. = *et c u m quo distenta fuerat spiritum.* P4. Col. = *et c u m spiritum quo distenta fuerat.* Anic. = *et c u m spiritum nubes quo.* 𝔅 = *nubes: q u o d spiritum quo distenta fuerat.* 𝔊1. ... 𝔎 = *et spiritum quo distenta fuerat.*

emis i t = Ee P3. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *emit t i t.*

H i c proprie fragor dicitur = E mG. G — *fragor.* B = *H o c proprie dicitur* om. *fragor.* 𝔅 ... 𝔎 = *H o c proprie fragor dicitur.* G(cr. ∾) = *concid e r unt homines.* B — *et* ante *exanimantur.*

quidam vero v i v i stupent = E P3. 𝔅 ... 𝔎. B Pinc. v. l. P4. Col. Anic. = *quidam vero h u m i stupent.* G = *quidam vero h i n n i stupent.* Be = *quorum ment e m sonus ille c.* G(m∾) = *loco r e p u l s i t.*

3. B = *H o c fieri h o c quo m o d o potest.* G = *H o c fieri* [s *illo*] *quoque modo potest.* 𝔅𝔊1. = *H o c fieri i. q. m. p.*

ut i n c l u s u s aer = E 𝔊1. ... 𝔎. B = *ut in c u sus aer.* G Gr. 𝔅 = *ut in c u r sus aer.* G(cr. ∾) = *diffund i tur.*

Deinde d u m maiorem sibi locum = Ee. B = *Deinde cum maiorem sibi quaerit* om. *locum.* G 𝔅 ... 𝔎 = *Deinde e u m maiorem sibi l. q.*

inlisae inter se manus = Ee.

bium sonus potest esse magnus, quia magna concurrunt? XXVIII. Uidemus, inquis, nubes inpingi montibus nec sonum fieri. Primum omnium non quocumque modo inlisae sunt sonant, sed si apte sunt conpositae ad sonum edendum. Auersas inter se manus collide, non plaudent: sed palma cum palma collata plausum facit. Et plurimum interest utrum cauae concutiantur an planae et extentae. Deinde non tantum ire nubes oportet,
2 sed agi magna ui et procellosa. Adice nunc, quod mons non findit nubem, sed dirigit et primam quamque partem eius soluit. Ne uesica quidem quocumque modo spiritum emisit sonat. Si ferro diuisa est, sine ullo aurium sensu exit. Rumpi illam oportet, ut sonet, non secari. Idem de nubibus dico: nisi
3 multo inpetu dissiluere, non resonant. Adice nunc, quod nubes in montem actae non franguntur, sed circumfunduntur et in

illae inter se manus. G = *Quid ante illisae manus inter se plandum* [hoc cr. ∾] *edunt.* 𝔅 . . . 𝔎 = *illisae manus inter se.* B (s∾) = *illarum inter se nubium.*

quia magna concurrunt = BE 𝔐 ... 𝔅1. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 + *quia magna concurrunt inter se?* P3. = *quia magis inter se concurrunt.*

Cap. XXVIII.

Videmus, inquis = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Videmus, inquit.* B = *montibus impingi nubes.*

quocumque modo inlisae sunt sonant = E𝔐 . . . 𝔎. BG𝔅 . . . 𝔊 = *quoc. modo impulsae sunt tonant.* sGP4. Col. = *quoc. modo impulsae sunt sonant.* P3. + *quoc. modo illisae vel pulsae sunt sonant.* Anic. = *si aptae sunt et compositae.*

Aversas inter se manus collide, non plaudent = Ee. BG (cr. ∾) 𝔅 = *Adversae inter se manus collisae* [*collise*] *non plaudunt.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *Aversae inter se manus collisae non plaudunt.* G (s.m.) = *sed palma collata plausum facit* rell. om.

ire nubes oportet = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nubes ire oportet.* P3. = *sed agitari magna vi.*

2. *Adice nunc, quod mons non findit nubem* = Ee. B Fort. P4. 𝔅2. = *Etiam mons non confundit nubem.* G = *Etiam mons non confundit* [m *findit*] *nubem.* P3. = *etiam mens* [?] *non findit nubem.* Col. = *Etiam mons unde confundit nubem.* 𝔅 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Etiam mons non scindit nubem.*

sed digerit = B (s.m.) EG P3. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. . . . 𝔎. probat Gron. B = *sed dirigerit.* P4. Col. 𝔐 ... 𝔅1. = *Sed dirigit.* G (m∾) 𝔅 . . . 𝔊 (mm𝔈1, 2. ∾) = *et propriam quamque partem.* m𝔈1. etiam = *et proximam quamque partem.* Col. = *et primam quamcunque partem.* BE Fort. P3. 4. ∾. G𝔅 ... 𝔊 = *Nec vesica quidem.* G (s∾) 𝔅𝔈1. — *emisit* ante *sonat.* sB P4. Col. = *spiritum emittit sonat.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *spiritum emittens sonat.* BE P3. ∾.

nisi multo inpetu dissiluere = Ee mG 𝔐 ... 𝔅1. BG Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 = *nisi multo impetu dissolutae.* Opsop. ex Fortunati vetere lectione laudat: *nisi magno impetu dissolutae,* et probat fere (Grut. hanc scripturam male refert ad Memm.).

non resonant = Ee sG P3. Memm. Scal. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *non sonant.*

3. *nubes in montem actae* = BEeG P4. Memm. 𝔑u 𝔎. Col. = *nubes monte actae.* P3. = *nubes in montem aere.* 𝔅𝔈1. = *nubes in monte aere.* m𝔈1. 𝔈2. . . . 𝔅2. = *nubes in monte actae.*

aliquas partes montis, in arboris ramos, frutices, aspera saxa et eminentia ita diducuntur, et si quem habent spiritum, multifariam emittunt: qui nisi uniuersus erumpit non crepat. Hoc 4
ut scias, uentus qui circa arborem finditur sibilat, non tonat. Lato, ut ita dicam, ictu et totum globum semel dissipante opus est, ut sonitus erumpat qualis auditur, cum tonat. XXIX. Praeter haec natura aptus est aer ad uoces. Quidni? cum uox nihil aliud sit quam ictus aer. Debent ergo nubes utrimque inseri et cauae et intentae. Uides enim quanto uocaliora sint uacua quam plena, quanto intenta quam remissa. Item tympana et cymbala sonant, quia illa repugnantem ex ulteriore parte spiritum pulsant, haec et ipsa aere non nisi concauo tinniunt. XXX. Quidam inter quos Asclepiodotus est iudicant sic quorumdam quoque

et in aliquas partes = Ee sG. BG𝔅...𝔎 — *et*. G(s∾) = *montes*.

in arboris ramos = Ee. BG𝔅... 𝔎 = *montis, arboris ramos* om. *in*.

ita diducuntur = Ee G (s.m.) P3. Scal. 𝔅2. (𝔅2. = . *Ita*). probat Grut. B P4. = *et ita conducuntur*. G Col. = *et ita cum dicuntur*. Fort. = *et ita cum ducuntur*. probat Fortun. 𝔅...𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Et ita discutiuntur*. BG (s∾) Fort. P4. Col. — *et* ante *si quem habent*. G(n.) = *sp. et multiphariam*. B = *sp. multifarium*. BG (cr.∾) P3. Col. 𝔅𝔈1. 𝔐an = *qui non universus er.* P4. = *quin universus erumpit*. E Britan. ∾.

non crepat = BEeG(s.m.) Memm. Britan. P3. 𝔐an 𝔈2. ... 𝔎 = *nec crepat*. GP4. Col. 𝔅𝔈1. = *et crepat*.

4. E (s∾) = *ventos*.

circa arborem finditur = Ee. B sE se G 𝔅 ... 𝔎 = *circa arborem funditur*. E = *si vivat non tonat*. e = *si iuvat non tonat*. BG — *semel* ante *dissipante*.

Cap. XXIX.

B = *Praeter hoc natura aer aptus est*.

utrimque inseri = Ee P3. 𝔅... 𝔊. BG Fort. Col. m𝔈2. 𝔐 ... 𝔎 = *utrimque dissecari*. P4 = *uti inquid dissecari*. m𝔈1. = *utrimque desiccari*. G. H. Moser videtur legisse *utique dissecari*: vertit enim, *Die Wolken müssen daher in iedem Falle zerschnitten werden*.

G = *Vites enim* [Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐an =] *quanto calidiora* (hoc in G cr.∾). B = *quanta voculiora*. Gron. [ms] distinguit: *Vides enim? quanto*,

sint vacua. Ita scribendum duco. Ee + *verba sint vacua*. BG 𝔅 ... 𝔎 = *sunt vacua*. Ee + *et quanto intenta*.

Item tympana = BEeG Bong. P3. 4. 𝔅 ... 𝔈2. Col. = *Iterum tympana*. Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔎 = *Ita tympana*. P3. Col. = *ex ulteriori parte sp.* Pinc. ci = *ex interiori parte sp.*

haec et ipsa aere non nisi concavo tinniunt = mG. i. e. *ut aer utrimque inseratur*, vel *aere concavo sepiatur*. Ee = *haec et illa aera non nisi concavo* [e = *cavo*] *tinniunt*. Memm. = *haec et ipsa aera non nisi cavo tinniunt*, P3. = *haec ad ipsum acta non nisi cavo tinniunt*. m𝔗u = *haec ipsa non nisi aëre concavo tinniunt*. B P4. = *haec ad ipsum aera nisi concavo non tinniunt*. G = *haec ad ipsum aeri* (va) *nisi concavo finiunt* (cat). Pinc. v. l. = *Haec id ipsum aerea acta*. Pinc. ci. = *Haec etsi aerea iota*. Col. = *haec ad ipsum aera nisi concava non tinniunt*. Fortun. ci. = *Haec ad ipsum aerem acta, nisi concava non tinniunt*. 𝔅 ... 𝔎 = *haec ad ipsum aërem acta, nisi concavo, non tinniunt*.

corporum concursu tonitrum et fulmina excuti posse. Aetna aliquando multo igne abundauit, ingentem uim arenae urentis effudit: inuolutus est dies puluere populosque subita nox terruit. Aiunt tunc plurima fuisse tonitrua et fulmina quae concursu aridorum corporum facta sunt, non nubium quas uerisimile est in
2 tanto feruore aeris nullas fuisse aliquando. Cambyses ad Ammonem misit exercitum quem arena Austro mota et more niuis incidens texit, deinde obruit. Tunc quoque uerisimile est fuisse tonitruum fulminaque adtritu arenae sese adfricantis. Non re-
3 pugnat proposito nostro ista opinio. Diximus enim utriusque naturae corpora efflare terras et sicci aliquid et humidi in toto aere uagari. Itaque si quid tale interuenit, nubem fecit solidiorem et crassiorem, quam si tantum simplici spiritu texeretur.
4 Illa frangi potest et edere sonum: ista quae dixi, siue incendiis uaporantibus aera repleuerunt siue uentis terras urentibus, necesse est nubem faciant antequam sonum. Nubem autem tam

Cap. XXX.

BG (s∾) P4. Col. = *corporum excursu.* E P3. 𝔅 ∾.

tonitrum et fulmina = BEe. P3. = *tonitruum et fulmina.* G𝔅 ... 𝔎 = *tonitrua et fulmina.* G = *Hetna aliquando.* Ee = *plerosque subdita nox terruit:* utrumque poterat defendi. G (cr. ∾) 𝔅 = *interruit.*

Aiunt tunc plurima fuisse = ci. Grut. BEeG P4. Col. 𝔅𝔈1. + *Illo tempore aiunt tunc plurima fuisse.* Fort. P3. 𝔈2. ... 𝔎 = *Illo tempore aiunt plurima fuisse.* Sed hoc illi poterat pro interpretatione adscribi, non facile illud huic.

fulmina et tonitrua = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *tonitrua et fulmina.* G(s∾) = *quae cursu aridorum.* BG𝔅 ... 𝔊 = *in tanto ardore aeris.* E ∾.

2. *aliquando. Cambyses* = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = . *Aliquando Camb.* B = *ad Hammenem misit.* B = *quam arena.* B = *et mota* [s.m. *motu*] *nivis incidens.* G = *etiam more n.* G — *est* post *verisimile.*

tonitruum fulminaque = Ee. GP3. 4. 𝔅𝔈1. B = *tonitruum et fulmina.* Col. 𝔈2. ... 𝔎 = *tonitrua fulminaque.* mG + *attritu arenae fore.* Anic. = *proposito meo.*

3. B = *utriusque naturae corpore.* G (m∾) — *terras* post *efflare.* B = *et sic aliquid.* B = *in toto aere negari.*

nubem fecit solidiorem = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *n. facit s.*

et crassiorem = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *crassioremque.*

spiritu texeretur = Ee. G Scal. = = *spiritu niteretur.* BmG 𝔅 ... 𝔎 = *spiritu intexeretur.*

4. B = *ista quae dixit* ∾ [𝔅 =] *aera repleverit.* 𝔈1. ... 𝔊 = *repleverint.*

terras urentibus = P3. E = *terras verentibus.* GP3. (immo 4.) 𝔅𝔈1. = *terras vertentibus.* B Col. Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔎 = *terras verrentibus.* Ee = *nubem faciat.* B — *faciant.*

quam humida efficiunt = Ee. B cod. Ops. (Nicot., an Memm.?) = *quam humida conserunt.* probat Fromond. G = *Nubes autem tam aride* [hoc cr. ∾] *quam sicca* [m ∾] *censetur* (m *conferunt*). P3. = *Nubes autem tam arida quam humida censetur.* P4. Col. = *Nubes autem tam arida quam sicca censetur.* 𝔅 ... 𝔊 𝔐an = *Nubes autem tam arida quam humida esse*

arida quam humida efficiunt: est enim, ut diximus, nubes spissitudo aeris crassi. XXXI. Ceterum mira fulminis, si intueri uelis, opera sunt nec quicquam dubii relinquentia, quin diuina sit illis ac subtilis potentia. Loculis integris ac inlaesis conflatur argentum. manente uagina gladius ipse liquescit. et inuiolato ligno circa pila ferrum omne distillat. stat et fracto dolio uinum nec ultra triduum ille rigor durat. Illud aeque inter ad- 2
notanda ponas licet, quod et hominum et ceterorum animalium quae icta sunt caput spectat ad exitum fulminis, quod omnium percussarum arborum contra fulmina astulae surgunt. Quid, quod malorum serpentium et aliorum animalium quibus mortifera uis inest, cum fulmine icta sunt, uenenum omne consumitur? Unde, inquis, scis? in uenenatis corporibus uermis non nascitur: fulmine icta intra paucos dies uerminant. XXXII. Quid, quod futura portendunt nec unius tantum aut alterius rei signa dant, sed saepe totum fatorum sequentium ordinem nuntiant et quidem notis euidentibus longeque clarioribus, quam si scriberentur?

censetur. 𝔐 . . . 𝔎 = ∾ *quam humida conferunt.*

est enim, ut diximus, nubes = Ee. P3. = *Est enim nubes, ut diximus.* BG 𝔅 . . . 𝔎 = *Est autem nubes, ut diximus.*

Cap. XXXI.

B — *sunt* post *opera*. G(cr. ∾) = *nequicquam dubii.* B = *nec quia quam dubii.*

diuina sit illis ac subtilis = Ee. B = *diuina sit illis subtilisque.* Anic. = *diuina insit illis subtilisque.* G = *diuina insit illis subtilis* om. *ac.* sG Scal. = *diuina insit illis ac subtilis.* 𝔅 . . . 𝔎 = *diuina insit illis et subtilis.*

gladius ipse liquescit = Ee sG. BG 𝔅 . . . 𝔎 — *ipse.*

stat et fracto = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 — *et.*

ille rigor = BEe. G 𝔅 . . . 𝔎 = *rigor ille.*

2. G = *animalium quae* [s *icta*] *dicta sunt.* G (s∾) — *arborum* post *percussarum.*

astulae surgunt = E. Cod. Ops. (Memm., an Nicot.?) = *abstulae surgunt.* BG Fort. P4. Col. 𝔊2. . . . 𝔎 = *hastulae surgunt.* P3. 𝔅𝔊1. = *hastilia surgunt.* Fortun. Pinc. cii. = *assulae surgunt*, quod idem est atque *astulae*. E(cr. ∾) = *Quid quae malorum.* P3. = *malarum serpentium.* mavult Grut. B P3. = *quibus mortifera vis est.*

Unde, inquis, scis = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *Unde, inquit, scis.* G verba *venenatis* . . . *nascitur* bis habet scripta. E𝔅𝔊1. = *inter paucos dies.*

Cap. XXXII.

B = *Quid quae* [q̄] *futura.*

longum fatorum sequentium ordinem = P3. 𝔅 . . . 𝔊. Ee = *longum fatorum frequentium ordinem.* BG Fort. P4. Col. 𝔐 . . . 𝔎 = *totum fatorum s. o.* (G = *ordine*).

et quidem notis evidentibus = Ee Rong. ex Cui. P3. 𝔅 = *Et quibusdam certis evidentibus.* 𝔊1. . . . 𝔊 = *et quidem certis evidentibus.* BG P4. Col. Anic. Scal. Fort. ci. 𝔐 . . . 𝔎 = *et quidem decretis evidentibus.* G (s∾) = *longe clarioribus* om. *que.* Ee — *si* ante *scriberentur.* facile poterat omitti propter *sc* litteras proximas.

Hoc inter nos et Tuscos quibus summa est fulgurum persequen-
2 dorum scientia interest: nos putamus, quia nubes conlisae sunt,
fulmina emitti. ipsi existimant nubes conlidi, ut fulmina emit-
tantur. Nam cum omnia ad deum referant, in ea opinione sunt,
tamquam non quia facta sunt significent, sed quia significatura
sunt fiant: eadem tamen ratione fiunt, siue illis significare pro-
positum est siue consequens. Quomodo ergo significant, nisi a
3 deo mittuntur? Quomodo aues non in hoc motae, ut nobis oc-
currerent, dextrum auspicium sinistrumue fecerunt. Et illas,
inquit, deus mouit. Nimis illum otiosum, et pusillae rei mi-
nistrum facis, si aliis somnia, aliis exta disponit. Ista nihilo-
4 minus diuina ope geruntur. Sed non a deo pennae auium re-
guntur nec pecudum uiscera sub ipsa securi formantur. Alia
ratione fatorum series explicatur indicia futuri ubique praemittens,
ex quibus quaedam nobis familiaria, quaedam ignota sunt. Quic-
quid ratione fit alicuius rei futurae signum est: fortuita et sine
5 ratione uaga diuinationem non recipiunt. Cuius rei ordo est
etiam praedictio est. Cur ergo aquilae hic honor datus est, ut

Hoc inter nos et Tuscos = Ee. B = *Hoc autem in nos et Tuscos.* G 𝔅 ... 𝔎 + *Hoc autem inter nos et T.*

quibus summa est fulgurum persequendorum scientia = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *quibus summa persequendorum* [G p.m. = *proseq.*] *fulminum est scientia.*

2. G (cr.∾) = *Illos optamus.*

quia nubes = BEG P3. (s.m.) 4. Col. 𝔅2. P3. (p.m.) 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *quod nubes.* 𝔅 ... 𝔊 + *quod quia nubes.*

fulmina emitti = Ee. G(s.m.) 𝔐 ... 𝔎 + *ideo fulmina emitti.* BG 𝔊2. ... 𝔊 = *ideo fulmina emittantur.* 𝔅𝔊1. = *ideo fulmina emittant.* B + *et collidi.* G (m∾) — *ipsi ... emittantur.* G (s∾) — *omnia.* G = *referunt.*

in ea opinione sunt = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *in ea sunt opinione.* G (s∾) — *sunt* post *facta.* BEeG 𝔅𝔊1. = *significant.* B = *quia figurata sunt fiant.* G = *eadem ratione tamen.* B = *sive illud significare.* Bong. ex Cui. = *significare praepositum est.* Ee — *est* post *propositum.*

nisi a deo mittuntur. Ita videtur scribendum. Ee = *nisi ideo* [= Bong. m𝔊2.] *mittuntur.* de quo vide. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *nisi a deo mittantur.* P3. = *nisi adeo mittantur.*

3. B = *Quomodo aves in hoc monte ut occurrant.* Ee = *sinistrumque.* G = *fecerint. et illas.* Anic. = *fecerint: at illas.* Gron. ci. = *facis, si aliis omina.* sed videtur postea mutasse sententiam: nam in notis mstis locum sic explicat: *aliis somnia immittit, aliis fibras pecudum pro eventu commutat.* P3. = *aliis certa disponit.* G(m∾) — *exta.* 𝔅𝔊1. = *aliis caetera* [m𝔊1. = *exitum*] *disponit.* BE P4. Col. ∾. B = *Nihilominus ista divina.*

4. BG (s∾) Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *Si a deo* [P3. = *adeo*] *pennae avium reguntur.* probat Grut., dummodo distinguatur: *Si, a deo.* E ∾.

indicia futuri = E. BG𝔅 ... 𝔎 = *indicia venturi.* B = *ubiqui promittens.*

quaedam nobis familiaria = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *nobis quaedam familiaria.*

Quicquid ratione fit = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 — *ratione.*

5. e = *et praedictio est.* G (s∾)

**magnarum rerum faceret auspicia, aut coruo et paucissimis aui-
bus, celerarum sine praesagio uox est? Quia quaedam nondum
in artem redacta sunt, quaedam uero ne redigi quidem possunt
ob nimium remotam conuersationem. Ceterum nullum animal** 6
**est quod non motu et occursu suo praedicat aliquid: non omnia
scilicet, sed quaedam notantur. Auspicium obseruantis est: ad
eum itaque pertinet qui in ea direxerit animum. Ceterum fiunt
et ea quae pereunt. Quinque stellarum potestates Chaldaeorum
obseruatio excepit. Quid tu? tot illa milia siderum iudicas otiosa
lucere? Quid est porro aliud quod errorem maximum incutiat** 7
**peritis natalium, quam quod paucis nos sideribus adsignant, cum
omnia quae supra nos sunt partem nostri sibi uindicent? Sub-
missiora forsitan propius in nos uim suam dirigunt et ea quae**

= *etiam praedi tio.* B — *est* post *praedictio.* G (s∾) — *est* post *datus.* Fort. = *ut magnarum rerum faceret* *indicia.*

et paucissimis avibus = Ee (*pauc. av.* erant omissa, sed restituta sunt ead. m.). BG 𝔅 . . . 𝔎 = *aut paucissimis av.* Koeler ci. + *paucissimis aliis avibus.*

celerarum = EeG 𝔐 . . . 𝔚1. 𝔑u 𝔎. B Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔚2. + *et celerarum.* Dalech. ci. + *at celerarum.*

Quia quaedam nondum in artem redacta sunt. Ita ordinanda videntur haec verba ex Ee, quamvis Ee — *quaedam* ob similitudinem vocis *nondum.* G(m∾) — *quaedam . . . redacta sunt.* BmG 𝔅 . . . 𝔎 = *Quia quaedam in artem nondum redacta sunt.* G = *Quaedam vero ne* [s.m. *nec*] *digili* [cr. ∾] *quidem possunt.* Ee = *ob minimam remotam conversationem.*

6. *quod non motu et occursu suo praedicat aliquid* = E P3. 𝔈2. . . . 𝔎. B P4. Col. — *suo.* G = *quod non motum* [*m* n.] *et occursu* [*s suo*] *praedicet aliquid.* Pinc. v. l. = *quod non motum et occursum praedicat aliquid.* 𝔅𝔈1. 𝔐an = ∾ *praedicet aliquid.*

Auspicium observantis est = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *Ausp. est observantis.* Ee = *Ad eum ita pertinet.* B = *Ad illum pertinet* om. *itaque.* et videtur Senecae non esse.

qui in ea direxerit animum = E sG m𝔈2. 𝔐 . . . 𝔎. B Fort. = *qui in eo direxerit animum.* G𝔅 = *qui in eum dixerit animum.* P3. = *qui in eo direxit animum.* P4. = *qui in eo duxerit animum.* Col. = *qui meum dixerit animum.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *qui induxerit animum.* Grut. ci. = *qui eo direxerit animum.*

Celerum fiunt et ea quae pereunt = Ee. mG-Scal. = *Ceterum fiunt et illa quae pereunt.* Britan. = *Ceterum et illa fiunt quae pereunt.* Erm. ci. = *Servata et illa* sive *Certa sunt et illa quae pereunt.* Col. = *Ceterum et illa quae perimit.* BG P3. 4. 𝔅 . . . 𝔎 = *Ceterum et illa, quae pereunt.* Gron. [ms] locum desperatum dicit.

Quinque stellarum potestates = Ee P4. 𝔅 . . . 𝔊. BG 𝔐 . . . 𝔎 = *Q. st. potestatem.*

tot illa milia siderum = BEe P3. G Pinc. v. l. P4. Col. 𝔚2. = *tot milia illa siderum.* 𝔅 . . . 𝔚1. 𝔑u 𝔎 — *illa.*

otiosa lucere = EmG 𝔈2. . . . 𝔎. BG 𝔅𝔈1. = *sine causa lucere.*

7. *errorem maximum* = Ee mG P3. BG 𝔅 . . . 𝔎 — *maximum* (G = *per errorem incut.*). B = *pauci nos sideribus.*

partem nostri sibi = BEe. G 𝔅 . . . 𝔎 = *partem sibi nostri.* G(m∾) Col. 𝔅𝔈1. — *forsitan* post *Submissiora.*

propius in nos = BEe. P3. = *in nos prius.* G𝔅 . . . 𝔎 = *in nos propius.* G𝔅 = *dirigent.*

8 **frequentius mota aliter nos aliterque prospiciunt. Ceterum et illa quae aut inmota sunt aut propter uelocitatem uniuerso parem inmotis similia non extra ius dominiumque nostri sunt. Alites adspice et distributis rem officiis tracta. Non magis autem facile est scire quid possint quam dubitari debet an possint. XXXIII. Nunc ad fulmina reuertamur quorum ars in haec tria diuiditur: quemadmodum *exploremus*, quemadmodum *interpretemur*, quemadmodum *exoremus*. Prima pars ad formulam pertinet, secunda ad diuinationem, tertia ad propitiandos deos quos bono fulmine rogare oportet, malo deprecari: rogare, ut promissa firment, deprecari, ut remittant minas. XXXIV. Sum-**

aliter nos aliterque prospiciunt = Ee sG. B = *aliter nos aliter alia prospiciunt.* G Col. 𝔅𝔈1. = *aliter nos aliter animalia prospiciunt.* P3. + *aliter nos aliterque alia prospiciunt.* Fort. 𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *aliter nos, aliter cetera animalia prospiciunt.* P4. 𝔅2. = *aliter nos, aliter animalia alia prospiciunt.*

8. B — *et* post *Ceterum.*

universo parem = Ee Boug. cod. Ops. [Memm.?]. probat Opsop. B Fort. 𝔈2. . . 𝔎 + *universo mundo parem.* G P3. 4. 𝔅 𝔈1. = *universo mundo parent.* Col. = *universo mundo apparet.* Scal. = *in nos quoque ius et dominium habeat.*

Alites adspice et distributis rem officiis tracta. Ita scripsi, dum meliora alius invenerit. EG Fort. P3. P8. Col. Brit. 𝔅 . . . 𝔅1. = *Aliud* [Brit. = *Alius*] *aspice et distributis rem efficis, tractas.* B = *Aliud adspice* [sp. vc]. *Non magis.* Boug. = *Aliud anspiret et distributis rem efficis tractas.* P4. 𝔑u 𝔎 = *Aliud aspice, et distributis rem officiis, tractas.* P. Faber (Semestr. II, 16.) ci. = *Aliud aspice et distributis rem officiis tracta.* Fortun. ci. = *Unde illud aspice, etiam distributis effectus raros*, vel *Unde aspicimus ex distributis res effectu raras*, vel *Aliud aspice, et ex distributis res effectu raras.* sed ne ipse quidem probat. Gothofr. ci. = *Aves aspice et distributas vires extis tracta.* Gron. ci. 𝔅2. = *Aliter adsunt, et distributis rem officiis tractant.* Gron. explicat: „Nempe illa aut immota aut immotis similia sidera, quorum nondum potestatem observatio excepit, haud dubie ditione in nos non carent, sed aliter, atque illa per vim suam rebus humanis intersunt, et descriptis atque partitis vicibus funguntur.“ Fromond. ci. = *Illud adspice, et distributis rem officiis tracta.* Ruhk. ci. = *Aliud adspiciunt, et distributis rem officiis tractant.* nisi aliunde, inquit, haec verba in textum invecta statuere malis. G 𝔅𝔈1. = *scire quod possint.* G (cr. ∾) = *quam dubitare deberet an possint.*

Cap. XXXIII.

quorum ars in haec tria dividitur = Ee sG P3. B — *in haec tria.* G 𝔅 . . . 𝔎 — *haec.* G (m∾) — *quemadmodum interpretemur, qu. exoremus.* Ee P3. = *quemadmodum interp. quemadm. exploremus.* Ee — *quemadmodum exoremus.* G (s∾) — *pars* post *Prima.*

ad formulam pertinet = BEe. G 𝔅 . . . 𝔎 = *ad formulam spectat.* G *propitiandos* bis habet scriptum.

quos bono fulmine rogare oportet, malo deprecari = Ee. mG = *quos bono fulgure rogare oportet, malo depr.* BG 𝔅 . . . 𝔎 = *quos bona rogare oportet, mala deprecari* (G p.m. = *precari*). G (m∾) — *rogare . . . deprecari.* G (cr. ∾) = *ut remittant minans.*

mam esse uim fulminis iudicant, quia quicquid alia portendunt interuentus fulminis tollit, quicquid ab hoc portenditur fixum est nec alterius ostenti significatione mutatur. Quicquid exta, quicquid aues minantur secundo fulmine abolebitur. quicquid fulmine denuntiatum est nec extis nec aue contraria refellitur. In quo mihi falli uidentur. Quare? quia uero uerius nihil est. Si aues 2
futura cecinerunt, nec potest hoc auspicium fulmine iuritum fieri aut non futura cecinerunt. Non enim nunc auem conparo et fulmen, sed duo ueri signa: quae si uerum significant, paria sunt. Itaque cum fulminis interuentus submouet extorum uel augurii indicia, male inspecta exta, male seruata auguria sunt. Non enim refert utrius rei species maior sit uel natura poten- 3
tior: si utraque res ueri adtulit signa, quantum ad hoc par est.

Cap. XXXIV.

vim fulminis iudicant = E. B = *fulminum vim iudicant.* G Col. 𝔅 ... 𝔎 = *Summam* [Col. 𝔅 = *Summa*] *esse vim fulminum iudicant* (G Col. = *indicant*). P4. = *Quinam esse vim fulminum indicant.* Grut. ci. = *Divinam esse vim fulminum, indicant.* E𝔅ℭ1. = *quicquid ad hoc portenditur.* G (cr. ∾) = *quicquid ominibus portenditur.* Col. = *nec ulterius ostenti.* P4. = *nec alterius portenti.*

significatione mutatur = Ee Bong. P3. Scal. mℭ2. 𝔐 ... 𝔏4. BG 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎 = *significatione minuitur.*

quicquid aves minantur = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *q. aves minabuntur.* P3. = *ave contra refellitur.* G(cr. ∾) = *In hoc* [= e] *mihi fallere videntur.* B = *In quo mihi falsi videntur.*

2. G + *vero veris verius.*

nec potest hoc auspicium = Ee. BG𝔅...𝔎 = *non potest hoc auspicium.* G(m∾) = *fulmine certum fieri.*

aut non futura cecinerunt = Ee. B + *aut si potest non futura cecirunt.* G = *aut si potest non futura cecinerant.* 𝔅 .., 𝔎 = *aut, si potest, non futura cecinere.*

quae si verum significant = Ee mG Brit. 𝔊ro ... 𝔎. BG 𝔅 ... 𝔏4. = *quae si unum significant.*

Itaque cum fulminis interventus = Ee (*quum*). BP3. 𝔅 = *Itaque quae fulminis interv.* GCol. P4. ℭ1. = *Itaque quod fulminis int.* Fort. ℭ2. ... 𝔎 = *Itaque si fulminis interv.*

vel augurii indicia = E P3. Memm. e = *vel augurum indicia.* BG P4. Col. = *vel auguriorum indicia* (sG = *iudicia*). Fort. = *auguriorumque indicia.* 𝔅 ... 𝔎 = *vel augurum iudicia.* G (s∾) — *exta* post *inspecta.*

male servata auguria sunt = Ee P3. probat Grut. Col. = *male observata auria sunt.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *male observata auguria sunt.*

3. *Non enim refert utrius rei species maior sit vel natura potentior* = Ee sG. P3. 𝔅ℭ1. = *Non enim refert utrius rei species maior vel potentior natura sit.* B = *Non enim refert utrius rei amor potentior ve natura sit.* G = *Non enim refert utrius rei maior potentior ve sit natura.* Fort. P4. Col. ℭ2. ... 𝔎 = *Non enim refert, utrius rei maior potentior ve natura sit.*

si utraque res veri adtulit signa, quantum ad hoc par est = Ee cod. Casaub. P3. 𝔊ro ... 𝔎 = ∾ *attulit signum* ∾. B = *sed utra res vim adtulit signum* ∾. G = *sed utra* [s *que*] *visa attulit signum* [m *veri attulit signa*] *in* [hoc s.m.] *quantum ad hoc par* [s *pars*] *est.* P4. = *sed ut res visa attulit signum quantum.* Col. = *sed utra res illa visa attulit, signum quantum.* 𝔅ℭ1. = *sed utra* [𝔅 = *uter*] *res veri signum attulit, quantum ad hoc par est.* Prior editio apud Pinc. = *sed*

Si dicas flammae maiorem uim esse quam fumi, non mentieris: sed ad iudicandum ignem idem ualet flamma quod fumus. Itaque si hoc dicunt, quotiens exta aliud significabunt, aliud fulmina, fulminum erit auctoritas maior, fortasse consentiam:
4 si hoc dicunt, quamuis altera signa uerum praedixerint, fulminis ictus priora deleuit et ad se fidem traxit, falsum est. Quare? quia nihil interest quam multa auspicia sint: fatum unum est. quod siue primo auspicio intellectum est siue secundo, non interit. Ita dico, non refert an aliud sit per quod quidem quaerimus, quoniam de quo quaerimus idem est. XXXV. Fatum fulmine mutari non potest. Quidni? nam fulmen ipsum fati pars est. Quid ergo? expiationes procurationesque quo pertinent, si inmutabilia sunt fata? Permitte mihi illam rigidam sectam tueri eorum qui excipiunt ista et nihil esse aliud quam aegrae mentis

utra res visa est tulit. quod Grut. laudat ex antiquitus cusis, nescio quibus. Pinc. ci. = *sed utra res fidem tulit.* Fort. 𝔈2....𝔏4. = *sed utra vim attulit. signum, quantum ad hoc, par* [𝔐...𝔏4. = *pars*] *est.* probat Fromondus.

maiorem vim esse = BEe. G𝔅...𝔎 = *vim maiorem esse.* G(s.m) = *qua fumi.* E (cr. ∾) e (cr. ∾) = *quam fumus.*

sed ad iudicandum ignem = Ee. B𝔅...𝔊 = *sed iudicandum an in igne idem valet.* G = *sed* [s *ad*] *iudicandum an in* [haec n.] *ignem.* P4. = *Iudicandum an in igne idem valet.* Col. = *sed indicandum an in igne idem valet.* P3. Pinc. ci. 𝔐...𝔎 = *sed ad indicandum ignem.* P4. = *valet summa quod fumus.*

Itaque si hoc dicunt = EG 𝔈2.... 𝔎. B Fort. Gr. 𝔅𝔈1. — *si.*

4. *si hoc dicunt* = Ee ci. Pinc. BG Bong. Gr. 𝔅...𝔈2. = *sed hoc dicunt.* Pinc. ci. 𝔖...𝔎 + *sed si hoc dicunt.* Ee = *quod altera res verum praedixit, sed fulminis ictus.* de quo vide. Apud G *quamvis* in lit. G = *praedixerunt.* 𝔅...𝔊 = *praedixere.* B ∾. B = *quam multa auspicia sunt.*

quod sive primo auspicio intellectum est sive secundo, non interit. Ita scribendum arbitror. Ee = *quod sive primo auspicio intellectum est sive secundo, non interest.* Britan. = *quod sive primo auspicio intellectum est, sive secundo, nihil intererit.* B P3. = *quod si bene nec primo auspicio intellectum est, secundo non interit.* G Col. 𝔅𝔈1. = *quod si bene nec primum auspicium intellectum est, secundo non interit.* P4. = *quod si bene primum auspicium intellectum est, secundo non interit.* G (s.m.) 𝔐an 𝔈2. ... 𝔎 = *quod si bene primo auspicio intellectum est, secundo non interit.*

Ita dico = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔅2. ℭ𝔊 = *non interit, idem est:* [Cap. XXXV.] *Fatum fulmine* rell. om. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 + *idem est. Ita dico.*

non refert an aliud sit = BEeG Gr. 𝔅...𝔈2. 𝔅2. 𝔐...𝔅1. 𝔑u 𝔎 + *non refert, idem, an aliud sit.*

per quod quidem quaerimus = Ee P3. BG P4. Col. 𝔅...𝔎 — *quidem.* E = *quoniam de ave quam* [cr. *quod*] *quaerimus idem est* (hoc del.). e = *quoniam de ave quod quaerimus idem.* P3. 𝔅𝔈1. = *quaerimus, id est fatum, fulmine.*

Cap. XXXV.

B = *Fatum mutari fulmine.* G — *non ante potest.* P4. = *expiationes propitiationesque.* G(n.) + *quo non pertinent.* E (cr. ∾) = *si immutabilia sunt facta.* e = *illam frigidam sectam.*

et nihil esse aliud quam aegrae mentis solatia existimant. Fata inrevo-

**solatia existimant. Fata inreuocabiliter ius suum peragunt nec ulla commouentur prece. non misericordia flectit, non gratia. sciunt cursum inreuocabilem, ingesta ex destinato fluunt. Quem- 2
admodum rapidorum aqua torrentium in se non recurrit nec moratur quidem, quia priorem superueniens praecipitat: sic ordinem fati aeterna series rotat cuius haec prima lex est stare decreto. XXXVI. Quid enim intellegis fatum? Existimo necessitatem rerum omnium actionumque quam nulla uis rumpat. Hanc si sacrificiis aut capite niueae agnae exorari iudicas, diuina non nosti. Sapientis quoque uiri sententiam negatis posse mutari: quanto magis dei? cum sapiens quid sit optimum in 2
praesentia sciat, illius diuinitati omne praesens sit. Agere nunc causam eorum uolo qui procuranda existimant fulmina et expia-**

cabiliter ius suum peragunt = Ee. Etiam Bong. cod. Ermi = *Fata irrevocabiliter.* sed non probat Erm. BG Gr. 𝔅 . . . 𝔊 = *et nihil aliud esse existimant fata quam aegrae mentis solatia. Aliter ius suum peragunt. Aliter* Erm. accepit pro *alioqui.* 𝔐 . . . 𝔅1. = *et nihil aliud esse existimant, quam aegrae mentis solatia. Fata aliter ius suum peragunt.* Gron. ci. 𝔅2. = *et nihil aliud esse existimant vota, quam aegrae mentis solatia. Illa vero ius suum peragunt.* Ad *Illa* Gron. intellige, inquit, fata ex superioribus. 𝔑u 𝔎 = *et nihil aliud esse existimant vota, quam aegrae mentis solatia. Aliter ius suum peragunt.*

non misericordia flectit = BsG. Ee = *nec misericordia flectit.* G = *non munera flectit.* 𝔅 . . . 𝔎 = *non misericordia flectuntur.*

2. *sciunt cursum inrevocabilem* = EemG. G = *Seminant cursum inr.* B𝔅 ... 𝔎 = *Servant cursum irr.*

ingesta ex destinato fluunt = B EemG Fort. P3. 𝔊2. ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. G P4. Col. 𝔅𝔊1. = *ingesta et destinata fluunt.* 𝔐 ... 𝔅1. — *ingesta.* Gron. ci. = *in certa ex destinato fluunt.* „i. e. certo ordine, ut statutum est."

G(cr.∾) = *in se non incurrit.* G (m∾) — *nec moratur ... praecipitat.*

nec moratur quidem = BEmG 𝔅 . . . 𝔎.

sic ordinem = BEG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊. sEe sG P3. + *sic ordinem fati rerum aet. s.* 𝔐 . . . 𝔎 + *sic ordinem rerum fati aet. s.* Certe, si quis illud *rerum* retinere maluerit, praestat: *sic ordinem fati rerum aet. s.*

aeterna series rotat = EmG 𝔐 ... 𝔎. probat Grut. (sed in 𝔑u ex Ruhkopfii mente debebat legi *regit:* illud mansit errore). P3. + *aeterna series rotat vel regit.* BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *aeterna series regit.*

stare decreto = EP3. 𝔅 . . . 𝔎. B = *stare de certo.* G P4. Col. = *stare de cetero.*

Cap. XXXVI.

G(s∾) = *necessitates rerum o.* B G (s∾) 𝔅 . . . 𝔊 — *si* ante *sacrificiis.* E ∾.

aut capite niveae agnae = Ee. EG P3. 4. 𝔅 . . . 𝔎 = *et capite n. a.* Col. = *et capite vineae agunt.*

2. sE se = *quid sit omnia in pr. sc.* E(s.m.) e = *omne praesens est.*

Agere nunc causam eorum volo = Ee. mG = *agere nunc eorum volo causam.* G = *Agere* [s *dei*] *tamen non eorum* [haec ambo a s.m.] *volo causam.* B = *Agere nunc tamen eorum volo causam.* 𝔅 ... 𝔎 = *Agere tamen nunc eorum volo causam.* Dal. Anic. = *eorum nolo causam.* Ee = *qui procurandi existimant.* sG = *qui procuranda estimant.* P3. = *procuranda qui existimant.* Ee P3. — *et* ante *expiationes.* Facile poterat absorberi ab *ex* proxima syllaba.

tiones non dubitant prodesse aliquando ad submouenda pericula, aliquando ad leuanda, aliquando ad differenda. XXXVII. Quid sit quod sequatur paulo post persequar: interim hoc habent commune nobiscum, quod nos quoque existimamus uota proficere salua ui ac potestate fatorum. Quemadmodum enim a dis inmortalibus ita suspensa relicta sunt, ut in bonum uertant, si admotae dis preces fuerint, si uota suscepta: ita non est hoc contra fatum, si ipsum quoque in fato est. Aut futurum, inquit, est
2 aut non: si futurum est, fiet, etiam si uota non fient. Falsa est ista interrogatio, quia illam mediam inter ista exceptionem praeteris. Futurum hoc est, sed si uota suscepta fuerint. Hoc quoque, inquit, ipsum necesse est fato conprehensum sit, ut aut suscipias uota aut non. XXXVIII. Puta me manus dare tibi et

B — *pericula* post *submovenda*. BG (s∾) 𝔅 ... 𝔊 = *aliquando ad lenienda*. E ∾.

Cap. XXXVII.

Quid sit quod sequatur = BEG Gr. Anic. Scal. 𝔅𝔈1. 𝔚2. 𝔈2. . . . 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *Quid sit quod sequitur*.

· *paulo post persequar* = E sG. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *paulo post prosequar*. P3. + *existimamus quid vota proficere*. B = *salva in hac potestate*.

Quemadmodum enim a dis inmortalibus = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *quaedam enim a diis imm.* sG = *itaque non est hoc*.

si ipsum quoque in fato est = Ee sG. Anic. Scal. + *si id ipsum quoque in f. e.* B = *sed ipsum in fato quoque est.* G𝔅 . . . 𝔎 = *sed ipsum quoque in fato est* (sG = *in futuro est*). G(n.) + *Aut futurum inquit est aut non est*.

2. *si futurum est, fiet, etiam si vota non fient* = Ee. Fretus hoc cod. optimo rejeci quae librariorum potius quam Senecae esse docet ipsa scripturae diversitas. P3. = *si futurum est, fiet, etiamsi vota non suscipis.* probat Grut. P4. Col. haec plane omittunt. B = *si futurum est fiet, etiam si vota non suscipis. si non est futurum, etiam si non susceperis vota, non fiet.* G = *si futurum etiam si susceperis vota, non fiet* [m *fiet etiam si votum non suscipit. Si non est futurum. etiam*]. *falsa est.* 𝔅 ... 𝔎 = *Si futurum est, etiam si non susceperis vota, fiet. Si non est futurum, etiam si susceperis vota, non fiet.* Alterum hoc membrum facile potest suppleri, ideoque a Seneca non est expressum.

Falsa est ista interrogatio = E mG 𝔐 . . . 𝔎. P3. + *Falsa est ista interrogatio vel illatio.* BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *Falsa est ista illatio.*

Futurum hoc est = Ee. BG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔚2. + *Futurum, inquit, hoc est.* 𝔈2. . . . 𝔚1. 𝔑u 𝔎 + *Futurum, inquam, hoc est.*

Hoc quoque, inquit, ipsum necesse est = Ee. e = *Hoc, inquis, ipsum necesse est.* B = *Hoc quoque ipsum necesse est.* G = *Hoc quoque* [s *inquit*] *necesse est.* P3. = *Hoc quoque, inquit, necesse.* P4. Col. = *Hoc quoque necesse est* om. *inquit, ipsum.* 𝔅 ... 𝔎 = *Hoc quoque necesse, inquit, est.* Si quis abiecerit *inquit*, equidem non moleste feram.

ut aut suscipias vota = BEeG P3. 4. 𝔅 ... 𝔊 𝔚2. 𝔐 ... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 — *ut*.

Cap. XXXVIII.

Puta me manus dare tibi. Ita scripsi: sed videtur scribendum fuisse: *Putasne me manus dare tibi.* Nam Ee = *Putasne manus dare tibi.* BG 𝔅 . . . 𝔎 = *Puta me tibi manus dare.*

fateri hoc quoque fato esse conprehensum, ut utique fiant uota:
ideo fient. Fatum est, ut hic disertus sit, sed si literas didice-
rit. atqui eodem fato continetur, ut literas discat: ideo docen-
dus est. Hic diues erit, sed si nauigauerit. at in illo fati ordine
quo patrimonium illi grande promittitur hoc quoque protinus ad-
fatum est, ut et nauiget: ideo nauigabit. Idem tibi de expiatio- 2
nibus dico. Effugiet pericula, si expiauerit praedictas diuinitus
minas. at hoc quoque in fato est, ut expiet: ideo expiabit.
Ista nobis opponi solent, ut probetur nil uoluntati nostrae re-
lictum et omne ius fato traditum. Cum de ista re agetur, dicam
quemadmodum manente fato aliquid sit in hominis arbitrio: nunc 3
uero de quo agitur explicui, quomodo, si fati certus est ordo, ex-
piationes procurationesque prodigiorum pericula auertant, quia
non cum fato pugnant, sed ipsa fati lege fiunt. Quid ergo, in-
quis, aruspex mihi prodest? utique enim expiare [mihi] etiam
non suadente illo necesse est. Hoc prodest, quod fati minister

G = *et futuri* [hoc cr.∾] *hoc quo fato esse o.* B + *Ideo fient vota.* G = *Ideo fiant.* E (cr.∾ p.m.) = *Fatum est ut iste peritus sit.* e (cr.∾) = *Fatum est ut iste periturus sit.* G (m∾) — *didicerit .... ut literas.* 𝔅 = *sed si literas dedicit.* ℭ1. = *sed si literas didicit.*

atqui eodem fato continetur = E. e = *atque eodem f. cont.* BmG 𝔅 ... 𝔎 = *ab eodem fato continetur.* sG = *at eodem f. c.*

ideo docendus est = Ee. mG = *ideo docendum est.* B = *ideo discat.* G𝔅 ... 𝔎 = *ideo discet* BG (s∾) — *sed* ante *si navigaverit.*

at in illo fati ordine = BEG 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. 𝔐 ... 𝔏4. = *An in illo fati ordine* (𝔐 — *in*). Fromond. ci. = *ac in illo f. o.* Anic. = *patrimonium illi grandius promittitur.*

protinus adfatum est = BEeG P3. 𝔅2. 𝔎 (P3. = *affatum*). probat Gron. et censet idem esse ac *confatale* Cic. Fat. 13, 30. P4. Col. 𝔅ℭ1. ℜu = *protinus ad fatum est.* Fortun. ci. ℭ2. ... 𝔅1. = *protinus fatum est.*

ut et naviget = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 — *et.*

2. *Idem tibi de expiationibus dico* = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *Idem* [G s.m. = *Id*] *dico tibi de expiationibus.* B = *si expiaverit diutius minus atque hoc quoque.* G = *si expiaveris praedictas diutius* [m∾] *minas.* 𝔅 ℭ1. = *praedictas diutius minas.* Ee = *ideo expiet.*

nil voluntati nostrae = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nihil voluntati nostrae.*

et omne ius fato traditum = ℭ1. ... 𝔎. BEeG Gr. 𝔅 = *et omne ius faciendi traditum.*

3. *Nunc vero de quo agitur* = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 + *Nunc vero id de quo a.*

explicui = BEG P4. Col. P3. 𝔅 ... 𝔎 = *explicavi.*

expiationes procurationesque = E Bong. P3. mℭ2. 𝔐 ... 𝔎. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *expiationes propitiationesque.* G (cr.∾) = *advertant.*

quia non cum fato pugnant = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quia cum fato non pugnant.*

sed ipsa fati lege fiunt = E. e = *sed ipsa fati legi fiunt.* Cod. Casaub. 𝔊ro ... 𝔎 = *sed ipsa lege fati fiunt.* commendavit Grut. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *sed ipsa in lege data sunt.* P3. = *sed ipsa lege data sunt.* G = *Quid ergo inquit.*

expiare [*mihi*] *etiam non suadente illo necesse est* = Ee. Pron. suspectum uncis circumdedi. B = *expia-*

est. Sic cum sanitas debeatur fato, debetur et medico, quia ad nos beneficium fati per huius manus uenit. XXXIX. Genera fulgurum tria esse ait Caecinna, ***consiliarium, auctoritatis*** et quod ***status*** dicitur. Consiliarium ante rem fit, sed post cogitationem, cum aliquid in animo uersantibus aut suadetur fulminis ictu aut dissuadetur. auctoritatis est, ubi post rem factam
2 uenit quam bono futuram maloue significet. status est, ubi rebus quietis nec agentibus nec cogitantibus quicquam fulmen quidem interuenit et aut minatur aut promittit aut monet. Hoc ***monitorium*** uocat: sed nescio quare non idem sit quod consiliarium: nam et qui monet consilium dat. Sed habet aliquam distinctionem et ob hoc separetur a consiliario, quia illud suadet dissuadetque, hoc solam euitationem inpendentis periculi
3 continet, ut cum timemus ignem, fraudem a proximis, insidias a seruis. Etiamnunc tamen aliam distinctionem uideo: consi-

re etiam non suadente illo necesse est mihi. G = *Utique etiam* [s∾] *expiare* [m *mihi*] *etiam non suadente illo mihi* [hoc n.] *necesse est.* 𝔅ℭ1. = *Utique expiant* [ℭ1. = *expiare*] *etiam non suadente illo mihi necesse est.* ℭ2. ... 𝔎 = ∾ *expiare, etiam non suadente illo, mihi necesse est.* E = *quia fati minister est.* G = *quod fati ministri est.*

Sic cum sanitas debeatur fato = E (s.m.) e(s.m.) Bong. ex Cui. B = *Si cum sanitas videtur esse fato.* Ee G Gr. 𝔅ℭ1. = *Sic cum sanitas videatur esse fato.* ℭ2. ... 𝔎 = *Sic cum sanitas videatur esse de fato.* B = *debetur etiam medico.* P3. 𝔅 ℭ1. = *per huius modi manus venit.*

Cap. XXXIX.

Genera fulgurum = Ee sG Bong. Fort. P3. mℭ2. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *Genera fulminum.* B = *Caecina.* G (cr.∾) = *Consiliarium ante rem fuit.* BG(m∾) ℭ1. ... 𝔖 = *cum aliquid in animo cogitantibus.* 𝔅 = *in animo cogitationibus.* E ∾. B — *est* post *Auctoritatis.* G = *Auctoritatem ubi post r. f.*

quam bono futuram malove significet = Ee. mG Wirceb. = *quam bono futuram malove significat.* probat Lud. Ianus l. l. B Bamb. Col. 𝔅 𝔅2. = *quam bonam futuram malamve significat.* P3. = *quam bonam futuram malemne sign.* Gℭ1. ... 𝔖 𝔑u 𝔎 = *quam bonam fortunam malamve significat.* P4. = *quam bonam fortunam malamque significat.* 𝔐 ... 𝔅1. = *quam futuram bono malove significat.*

2. *ubi rebus quietis nec agentibus nec cogitantibus quicquam fulmen quidem intervenit et aut minatur* = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *ubi quietis* [G p.m. 𝔅 = *quietus*] *nec agentibus quidquam nec cogitantibus quidem fulmen intervenit. Hoc aut minatur.* G = *aut perimit aut monet.* B = *Hoc monitorium vocant.*

et ob hoc separetur a consiliario = Ee. B = *Ideoque separetur a cons.* G𝔅 ... 𝔎 = *Ideoque separatur a cons.*

solam evitationem inpendentis periculi continet = Ee. BG Col. = *solam impendentis periculi vitationem continet.* sG P3. 𝔅 ... 𝔎 = *solam impendentis periculi evitationem continet.* P4. = *incitatione continet.* Amicus Grut. ci. = *enunciationem continet.*

3. *ignem, fraudem a proximis, insidias a servis* = E (s.m.). E = *ignem, fraudem a proximis, insidias aū servis.* e + ∾ *insidias aut a servis.* BG 𝔅 ... 𝔎 + *ignem aut fraudem a proximis, aut insidias a ser-*

liarium est quod cogitanti factum est, monitorium quod nihil cogitanti. Habet autem utraque res suam proprietatem: suadetur deliberantibus et ultro monentur. XL. Primo omnium non sunt fulminum genera, sed significationum. Nam fulminum genera sunt illa, quod *terebrat*, quod *discutit*, quod *urit*. Quod terebrat subtile est et flammeum, cui per angustissimum fuga est ob sinceram et puram flammae tenuitatem. Quod dissipat conglobatum est et habet admixtam uim spiritus coacti ac procellosi. Itaque illud fulmen per id foramen quod ingressum est redit et euadit. Huius late sparsa uis est: rumpit icta, non perforat. Tertium illud genus quod urit multum terreni habet et igneum 2
magis est quam flammeum. Itaque relinquit magnas ignium notas quae percussis inhaereant. Nullum quidem sine igne fulmen uenit: sed tamen hoc proprie igneum dicimus quod manifesta ardoris uestigia inprimit, quod aut urit aut fuscat. tribus modis urit: aut adflat et leui iniuria laedit aut conburit aut accendit. Omnia ista urunt, sed genere et modo differunt. Quodcumque conbustum est utique et ustum est: at quod ustum est non uti- 3
que conbustum est. item quod accensum est: potest enim illud

vis. 𝔊2. . . . 𝔅1. = *Etiamnum* contra mstos.

aliam distinctionem video. Ita scribendum videtur. Ee = *illam distinctionem video.* BG𝔅 . . . 𝔎 + *aliam distinctionem utriusque video.*

et ultro monentur = BEeG Col. P3. = *et ultro morientur.* P4. = *et ultro moventur.* G (s.m.) 𝔅𝔊1. = *et ultro monetur.* Fort. = *ultronei monentur.* probat Grut. 𝔊2. . . . 𝔊 𝔅2. = *at ultronei monentur.* 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *at ultro monentur.*

Cap. XL.

e — *illa* post *genera sunt.* E = *illa quo terebrat.* B = *quod terrebat.* G = *quod tenebras.* sG𝔅 = *quod tenebrat.* B = *quod terrebat subtile est.* G𝔅 = *Quod tenebrat s. e.*

ob sinceram et puram. EsG P3. 𝔅 . . . 𝔎. B = *ob sinceram puram* om. *et.* G P4. Col. = *per sinceram et puram.* Grut. ci. = *propter sinceram et p.* BG (s∾) P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. = *et habet commixtam vim.* E P3. ∾.

ac procellosi = BEeG 𝔅. 𝔊1. . . . 𝔎 = *et procellosi.*

sparsa vis est = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 — *est.*

2. G(s∾) — *est* post *igneum magis.*

sine igne = BEeG 𝔅. 𝔊1. . . . 𝔎 = *sine igni.*

sed tamen hoc proprie = BEesG P3. 4. G𝔅 . . . 𝔎 — *tamen.* G(cr. ∾) = *ignem dicimus.*

manifesta ardoris vestigia = E mG 𝔊2. . . . 𝔎. BG Anic. 𝔅𝔊1. = *manifesta ardoris signa.* BG(cr. ∾) P4. Col. = *Quod urit, fuscat* om. *aut, aut.* Eort. 𝔊2. . . . 𝔊 = *Quod urit, et fuscat.* E P3. 𝔅 ∾. G P4. Col. + *tribus modis urit et fuscat.* 𝔅𝔊1. + *tribus modis urit: urit, fuscat.* P4. 𝔅2. 𝔑u = *fuscat.* *Tribus modis* ex sententia Gronovii.

aut adflat = BEeG P4. Col. 𝔅𝔊1. Fort. P3. 𝔊2. . . . 𝔎 + *aut enim afflat.*

et levi iniuria = BEG Gr. 𝔅 . . . 𝔊ro 𝔅2. 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *et leni iniuria.* sG = *utrique et ustum est.*

3. *at quod ustum est non utique conbustum est* = Ee. B = *At non omne quod ustum utique combustum*

ipso transitu ignis ussisse. Quis nescit uri quaedam, non ardescere, nil autem ardere quod non uratur? Unum hoc adiciam: potest aliquid esse conbustum nec accensum, potest accensum esse nec conbustum. XLI. Nunc ad id genus fulminis transeo quo icta fuscantur: hoc aut decolorat aut colorat. Utrique distinctionem suam reddam. Decoloratur id cuius color uitiatur, non mutatur. coloratur id cuius alia fit quam fuit facies, tamquam caerulea uel nigra uel pallida. Haec adhuc Etruscis philosophisque communia sunt. In illud dissentiunt, quod fulmen
2 a Ioue dicunt mitti et tres illi manubias dant. Prima, ut aiunt, monet et placata est et ipsius Iouis consilio mittitur. Secundam mittit Iupiter quidem, sed ex consilii sententia: deos duodecim aduocat. Hoc fulmen boni aliquid aliquando facit, sed tunc quoque non aliter, quam ut noceat: nec prodest quidem inpune.

est. G𝔅 ... 𝔎 = *At non omne quod ustum utique et combustum est.* B + *Item et quod accensum est.* P3. — *illud* ante *ipso transitu.*

Quis nescit uri quaedam, non ardescere, nil autem ardere quod non uratur = Ee. B = *Quis nescit uri quidem nec ardere? Nihil autem ardere quod non et uratur.* G P4. 𝔅 = *Quis nescit uri quidem nec ardere. Nihil autem potest ardere quod non* [sG + *et*] *uratur.* Col. 𝔑u 𝔎 = *Quis nescit uri quid nec ardere, nihil autem ardere quod non uratur?* P3. = *Quis nescit uri quidem nec ardere? nihil autem ardere quod non uratur.* 𝔈1. ... 𝔊 𝔅2. = *Quis nescit, uri quid, nec ardere? Nihil autem potest ardere, quod non uratur.* 𝔐 ... 𝔅1. = *Quis nescit, quaedam uri quidem, nec ardere? Nihil autem potest ardere, quod non uratur.*

Potest aliquid esse conbustum nec accensum, potest accensum esse nec conbustum = Ee. BG = *Potest aliquid esse combustum quod non sit accensum* rell. om. quae aberant etiam Fort. P4. Col. Anic., erant in P3. mG 𝔅 ... 𝔎 = *Potest aliquid esse combustum, quod non sit accensum. potest accensum esse, nec combustum.*

Cap. XLI.

Nunc ad id genus fulminis transeo = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Nunc ad id transeo g. f.* G (cr. ∾) = *quod icta f.* P3. — *aut* ante *decolorat.* P4. Col. + *Hoc autem aut decolorat.* non displicet Grutero. 𝔅 ... 𝔊 = *Hoc autem decolorat.* BEG Fort. ∾.

Haec adhuc Etruscis philosophisque Ee. B = *Haec adhuc* [s *e*] *truscis philosophis.* G = *Haec adhuc ut truscis et philosophis.* P3. 𝔅𝔈1. = *Haec adhuc Etruscis* [*A etr.*] *philosophis.* Col. = *Haec adhuc et Thuscis et philosophis.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Haec adhuc Etruscis et philosophis.*

In illud dissentiunt = Ee. B = *In hoc dissentiunt.* G𝔅 ... 𝔎 = *In illo dissentiunt.*

quod fulmen a Iove dicunt mitti = Ee. BG (s.m.) 𝔅 ... 𝔎 = *quod* [G p.m. = *quia*] *fulmina dicunt a Iove mitti.* BG (s∾) P3. — *illi* ante *manubias.*

2. *et ipsius Iovis consilio* = Ee. B = *et ipsi ꝯsilio Iovis.* G𝔅 ... 𝔎 = *et ipsius consilio Iovis.* G = *Secundus mittit.*

Iupiter quidem = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quidem Iupiter.*

deos duodecim advocat = Ee (sed scribit *XII*). BG = *Duodecim* [*XII*] *deos advocat.* sG 𝔅 ... 𝔎 = *duodecim enim deos advocat.*

Hoc fulmen boni aliquid aliquando facit, sed tunc quoque non aliter, quam ut noceat: nec prodest quidem inpu-

Tertiam manubiam idem Iupiter mittit sed adhibitis in consilium dis quos superiores uocant, quia uastat in quae incidit et utique mutat statum priuatum et publicum quem inuenit: ignis enim nihil esse quale fuit patitur. XLII. In prima specie, si intueri uelis, errat antiquitas. Quid enim tam inperitum est quam credere fulmina e nubibus Iouem mittere, columnas, arbores, nonnumquam statuas suas petere, uti inpunitis sacrilegis, percussis ouibus, incensis aris pecudes innoxias feriat. aduocatos ad suum concilium a Ioue deos, quasi in ipso parum consilii sit: illa laeta esse et placata fulmina quae solus excutiat, perniciosa quibus mittendis maior turba numinum interfuit? Si a 2

ne = EeG(s.m.) 𝔐 ... 𝔚1. (𝔐 ... 𝔅 = *Ne prodest q.*). P3. 𝔅𝔊1. =̣ ∾ *noceat. Quae prodest quidem, sed non impune.* BG P4. Col. Fort. ci. 𝔊2. ... 𝔊 𝔚2. ... 𝔎 = *advocat: quae prodest quidem, sed non impune.*

sed adhibitis in consilium dis quos superiores vocant = Ee. B = *sed adhibitis in consilium diis quos superiores* [= P3. 4.] *et involutos vocat.* G = *sed adhibitis consilium diis quos* [= Col.] *superiores et involutos vocant.* sG 𝔊2. ... 𝔎 + *sed adhibitis in consilium diis, quos superiores et involutos vocant.* 𝔅𝔊1. = *sed adhibitis in consilium, quos diis superiores et involutos vocant.* Fortun. ci. = *sed adhibitis consilio Diis quos.* Gron. [ms] vocem *involutos* explicari posse negat et locum corruptum pronuntiat.

quia vastat in quae incidit et utique mutat statum privatum et publicum = E. e = *quae vastat in quod incidit et utique* ∾. G = *quia* [s.m.] *vastat vi quae* [s.m.] *includit et inique mutat statum privatum et p.* Scal. = *vastat vi quae includit.* B𝔅 ... 𝔊 𝔚2. ... 𝔎 = *quae* [𝔅 = *Quem*] *vastat et includit* [Gr. =] *et inique mutat statum privatum et p.* 𝔐 ... 𝔚1. = *quae vastat et includit, et mutat statum privatum utique et publ.* G (cr. ∾) = *qui invenitur.*

ignis enim nihil esse quale fuit patitur = sE. E = *ignis enim nihil esse quam fuit patitur.* e = *ignis enim nihil esse quod fuit patitur.* BG 𝔊2. ... 𝔎 = *Ignis enim nihil esse, quod sit, patitur.* 𝔅𝔊1. = *Ignis enim nihil esse, quod* [P4. Col. =] *sic patitur.* P3. = *fit patitur.*

Cap. XLII.

In prima specie, si intueri velis = Ee. B = *In his prima specie intueri velis.* G P4. Col. 𝔐 ... 𝔎 + *In his, prima specie si intueri velis.* P3. + *In hac prima specie si int. v.* 𝔅 𝔊1. = *In his primam speciem si intueri velis.* probat Lud. Ianus l. l. Fort. 𝔊2. ... 𝔊 = *In his primam faciem si intueri velis.* Anic. = *prima facie.*

nonnumquam statuas suas petere = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *statuas suas nonnumq. p.*

uti inpunitis = Ee. 𝔅 = *ut in punicis sacrilegiis.* 𝔊1. = *ut impunitis sacrilegiis.* P3. = *ubi impun. sacr.* BG 𝔊2. ... 𝔎 = *ut impun. sacr.* G (cr. ∾) = *indempsis aris.*

advocatos ad suum concilium a Iove deos, quasi in ipso parum consilii sit = Ee. B𝔅 ... 𝔎 = *et ad suum concilium* [B 𝔅𝔚1. ... 𝔎 = *consilium*] *a Iove deos, quasi in ipso parum consilii sit advocari.* G = *et ad suum consilium a Iove* [s *deos*] *quasi in ipso parum consilii sit advocari* (s *advocatos* et *advocandos*).

illa laeta esse et placata fulmina = Ee. B𝔅 ... 𝔎 = *illa laeta et placata esse fulmina.* G = *illa laeta et placata fulmina esse.*

maior turba numinum interfuit = Ee. BG P4. Col. = *maior numinum*

me quaeris quid sentiam, non existimo tam hebetes fuisse, ut
crederent Iouem iniquae uoluntatis aut certe minus paratum.
Utrum enim tunc, cum emisit ignes quibus innoxia capita per-
cuteret, scelerata transiret, noluit iustius mittere an non suc-
3 cessit? Quid ergo secuti sunt, cum haec dicerent? Ad coer-
cendos inperitorum animos sapientissimi uiri iudicauerunt ineui-
tabilem metum, ut aliquid supra nos timeremus. utile erat in
tanta audacia scelerum esse aduersus quod nemo sibi satis potens
uideretur. Ad deterrendos itaque eos quibus innocentia nisi
metu non placet posuerunt supra caput uindicem et quidem arma-
tum. XLIII. Quare ergo id fulmen quod solus Iupiter mittit

turba interfluat. hoc sugillare non audet Grut. sG 𝔅 ... 𝔎 = *maior numinum turba* [P3. =] *interfuit.*

2. *Si a me quaeris.* Ita scribendum duco. Ee = *Si me quaeris* om. *a.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *Si quaeris a me.* B = *non estimo tam h.*

Iovem iniquae voluntatis = Ee P3. sG Anic. Scal. + *Iovem aut iniquae voluntatis.* Col. 𝔅 = *I. aut non aequae* [𝔅 = *aeque*] *voluptatis.* BG 𝔊2. ... 𝔎 = *I. aut non aequae* [*aeque*] *voluntatis.*

aut certe minus paratum = Ee P3. probat Grut. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 + *aut certe minus paratum esse.* Pinc. ci = *aut certe minus pacatum* [= E s.m.] *esse.*

Utrum enim tunc, cum emisit = Ee P3. 𝔅𝔊1. 𝔅2. Fort. 𝔊2. ... 𝔖 = *vel tunc cum emisit ignes.* ℜu 𝔎 + *Utrum enim vel tunc, quum emisit.* Ruhk. temere, ut solet, hanc scripturam assignat Fortunati codicibus et Erasmi editioni P4. Col. = *Verum si tunc emisit ignem.* BG = *Utrum si tunc emisit ignem* (sG = *ignes*). G(m∾) — *scelerata transiret.*

noluit iustius mittere an non successit = E. e = *noluit iustius mittere aut non succ.* P3. = *voluit iustius mittere an non succ.* Col. = *aut voluit inscius mittere aut non successit.* Fort. = *aut noluisse iustius mittere aut non successisse.* probat fere Fortun. BG P4. 𝔅 ... 𝔎 = *aut noluit* [B𝔅 = *voluit*] *iustius mittere, aut non successit?* (P4. = *successit.* probat Grut.).

cum haec dicerent = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *cum hoc dicerent.*

3. *Ad coercendos inperitorum animos* = Ee. B = *Ad coercendos imperatorum animos.* G𝔅 ... 𝔎 = *Ad coercendos* [𝔅 = *ad coercendum*] *animos imp.* B𝔊1. ... 𝔖 = *indicaverunt.* E = *inevitabilem matum* (videtur in vetusto libro, ex quo transscriptus est E, fuisse *maetum*). esG = *inevitabilem motum.* 𝔅 = *moetum.*

ut aliquid supra nos timeremus = BEe. GP3. 4. 𝔊1. ... 𝔎 = *ut supra nos aliquid timeremus.* 𝔅 = *ut supra nos aliquid nos aliquid timeremus.* Pinc. v. l. Col. Anic. = *ut supra nos aliquid timerent.*

in tanta audacia scelerum esse adversus quod = BEeG. 𝔅𝔊1. = ∾ *adversum quod.* 𝔊2. ... 𝔎 = *in tanta audacia scelerum aliquid esse, adversum quod.* Ne Gr. quidem habebant *aliquid.*

Ad deterrendos itaque eos = Ee. B 𝔅𝔖 = *Ad conterendos itaque eos.* G 𝔊1. ... 𝔎 = *Ad conterrendos itaque eos.* G (cr.∾) = *innocentia hii metu.*

posuerunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *posuere.*

supra caput = BP3. BG𝔅 ... 𝔎 = *super caput.*

vindicem = BE Pinc. v. l. Gr. m𝔊1. 𝔖 ... 𝔎. G𝔅 + *iudicem vel vindicem.* 𝔊1. 2. = *iudicem.*

Cap. XLIII.

BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔖 = *Quare* [sG = *ergo*] *id solum fulmen quod Iupi-*

placabile est, perniciosum id de quo deliberauit et quod aliis quoque dis auctoribus misit? Quia Iouem, id est regem, prodesse etiam solum oportet, nocere non, nisi cum pluribus uisum est. Discant hi quicumque magnam inter homines adepti potentiam sunt sine consilio ne fulmen quidem mitti: aduocent, considerent multorum sententias, nociturum temperent et hoc sibi proponant, ubi aliquid percuti debet, ne Ioui quidem suum satis esse consilium. XLIV. In hoc quoque tam inperiti non fuerunt, ut Iouem existimarent tela mutare: poeticam istud licentiam decet,

Est aliud leuius fulmen cui dextra Cyclopum
Saeuitiae flammaeque minus, minus addidit irae:
Tela secunda uocant superi.

Illos uero altissimos uiros error iste non tenuit, ut existima- 2
rent Iouem modo leuioribus fulminibus et lusoriis uti. sed admonere uoluerunt eos quibus aduersus peccata hominum fulmi-

ter. E P3. ∾. G(cr.∾) = *mittit im-placabile.* E(s∾) P3. = *id de quo liberavit.* BG Fort. P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *id quod deliberavit.* probant Erm. Grut. G(n.) + *Quia ad Iovem.*

Discant hi quicumque = BEG 𝔅 ... 𝔊 (BEG 𝔅 = *hii*). 𝔅2. ... 𝔎 = *Discant ii, quic.* 𝔐 ... 𝔅1. = *Discant hoc ii, quic.* Ne Gr. quidem habebant *hoc* Pron.

magnam inter homines adepti potentiam sunt = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *magnam inter homines potentiam adepti sunt.*

ne fulmen quidem = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nec fulmen q.* G 𝔅𝔈1. = *multorum sententiis.*

nociturum temperent = E mG. eP3. 𝔅𝔈1. = *nocitura temperent.* BG Fort. P4. Col. m𝔈1. 𝔈2. ... 𝔎 = *placita temperent.*

hoc sibi proponant = BEe (B = *pro-onant*). G 𝔅 ... 𝔎 + *et hoc sibi prop.* G (n.) ∸ *ubi vel aliquid.* B P4. Col. = *ut al. percuti debeat.* B — *suum* ante *satis.*

Cap. XLIV.

tam inperiti non fuerunt = BEeG (B compendio = *fuer̄*). 𝔅 ... 𝔎 = *tam imperiti non fuere.* G (m∾) = *ut Iovem existiment.* sE = *tela mictere.* e(s.m.) = *tela mittere.*

poeticam istud licentiam decet = Ee. G = *poeticam istam licentiam dicent.* BG (s.m.) 𝔈1. ... 𝔎 = *poeticam ista sententiam decent.* 𝔅 = *p. istam sent. decent.*

Est aliud levius. Ovid. M. III, 305. sqq. B = *dextra cidopum.* B = *sententiae flammaeque.* EeG(m∾) 𝔅 — *minus* ante *addidit.* G(s∾) — *irae.* P3. = *Tela sydera vocant superi.* Fort. P4. Col. 𝔅𝔈1. — *secunda* post *Tela.* Apud G *secunda* in lit.

2. B (s∾) — *viros* post *altissimos.* B P4. Col. — *modo* post *Iovem.*

levioribus fulminibus et lusoriis uti = EG 𝔐 ... 𝔅1. B P4. Col. = *levioribus et lusoriis fulminibus uti.* Fort. = *levioribus et lusoriis flammis uti.* P3. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 + *levioribus fulminibus et lusoriis* [𝔅 = *luxoriis*] *telis uti.* Bong. ci. = ∾ *ut lusoriis telis uti.* Videntur hic nonnulla excidisse, velut *modo gravioribus.*

sed admonere voluerunt = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *sed voluerunt admonere.* B P4. = *quibus adversus peccata comminandum est* om. *hominum.* Pinc. v. l. Col. = *quibus adversus peccata comminandum* om. *hominum et est.* G(m∾) — *hominum* post *peccata.* E

nandum est non eodem modo omnia esse percutienda: quaedam
stringi debere, quaedam elidi ac distringi, quaedam admoneri.
XLV. Ne hoc quidem crediderunt Iouem, qualem in Capitolio
et in ceteris aedibus colimus, mittere manu fulmina, sed eum-
dem quem nos Iouem intellegunt, rectorem custodemque uni-
uersi, animum ac spiritum mundi, operis huius dominum et ar-
tificem cui nomen omne conuenit. Uis illum *fatum* uocare?
non errabis: hic est ex quo suspensa sunt omnia, causa cau-
2 sarum. Uis illum *providentiam* dicere? recte dices: est enim
cuius consilio huic mundo prouidetur, ut inoffensus exeat et
actus suos explicet. Uis illum *naturam* uocare? non peccabis:
hic est ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu uiuimus. Uis il-
lum uocare *mundum?* non falleris: ipse enim est hoc quod

P3. 𝔅 ∾. BG (s∾) — *esse* ante *percutienda.*

quaedam stringi debere, quaedam elidi ac distringi, quaedam admoneri. Ita scribere non dubitavi. Ee = *quaedam stringi debere, quaedam eligi ac distringi, quaedam admoneri.* Cod. Ops (Memm. an Nicot.?) = *quaedam stringi debere.* B Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *quaedam frangi debere quaedam eligi et distingui quaedam admoveri* (𝔈1. ... 𝔊 = *admoneri*). G = *quaedam frangi debere quaedam eligi et distingui quaedam ammoneri.* Andr. Schotus ci. = *elici et exstingui.* m𝔈 𝔐 ... 𝔅1. = *quaedam frangi debere, quaedam elidi et distringi, quaedam admoveri.* Gron. ci. 𝔅2. ... 𝔎 = *quaedam frangi debere, quaedam allidi et destringi, quaedam admoveri.* Hoc extremum verbum Gron. explicat: „prope fulmen poenae poni, vicinum reddi, non tamen ut ab ipso tangaris.“ Sed recte viderat iam Fromondus legendum esse *admoneri.*

Cap. XLV.

G = *Nec hoc quidem.* 𝔅 = *Ne hunc quidem.* Anic. = *Ne hoc quidem crediderim.* Pinc. v. l. sG P4. Col. + *Iovem quidem qualem.* G 𝔅 ... 𝔊 + *Iovem esse qualem.* BE P3. ∾. G(m∾) 𝔅 ... 𝔊 = *in ceteris aedibus videmus.* P4. Col. = *in ceteris aedibus vidimus.* BE P3. ∾.

G = *manumittere fulmina.* mG + *mittere manu sua fulmina.*

rectorem custodemque universi = B Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *custodem rectoremque universi.*

animum ac spiritum mundi, operis huius dominum = Ee. BG Fort. Col. 𝔈2. ... 𝔎 = *animum ac spiritum, mundani huius operis dominum.* P4. = *a. ac sp. mundam huius op. d.* P3. 𝔅𝔈1. = *an. ac sp. mundi, huius op. d.* G (s∾) = *cui nomen esse convenit.*

ex quo suspensa sunt omnia, causa causarum = E mG 𝔐 ... 𝔅1. B = *ex quo suspensa sunt omnia, ex quo sunt omnes causae creatarum.* Fort. = *ex quo suspensa sunt omnia, ex quo sunt omnes causae creaturarum.* Col. = *ex quo susp. sunt omnia, ex quo sunt causae creaturarum.* G P3. 4. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 = *ex quo susp. sunt omnia, ex* [P3. = *et*] *quo sunt omnes causae causarum.* Ge 𝔅𝔈1. = *recte dicis.*

2. *ut inoffensus exeat* = Ee ms Ops. (Nicot. an Memm.?) P3. Scal. B Fort. Anic. = *ut inconfusus exeat.* 𝔊ro ... 𝔎 = *ut inconfusus eat.* G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *ut inconcussus exeat.* 𝔈2. ... 𝔏4. = *ut inconcussus eat.*

Hic est ex quo nata sunt omnia = Ee G (s.m.). BG 𝔅 ... 𝔎 = *Est enim ex quo nata sunt omnia.*

Ipse enim est hoc quod vides to-

uides totum, partibus suis inditus, et se sustinens et sua. Idem Etruscis quoque uisum est et ideo fulmina dixerunt mitti a Ioue, quia sine illo nihil geritur. XLVI. At quare Iupiter aut ferienda transit aut innoxia ferit? In maiorem me quaestionam uocas cui suus dies, suus locus dandus est. Interim hoc dico fulmina mitti a Ioue, sed sic omnia esse disposita, ut etiam quae ab illo non, fiunt, tamen sine ratione non fiant quae illius est. Nam etiam si Iupiter illa non facit nunc, Iupiter fecit ut fierent. Singulis non adest: et uim et causam et manum omnibus dedit. XLVII. Huic illorum diuisioni non accedo. Aiunt aut *perpetua* esse fulmina aut *finita* aut *prorogatiua*. Perpetua quorum

tum, partibus suis inditus, et se sustinens et sua = Ee. B = *Ipse est enim quod vides totum, totus partibus suis inditus et se sustinens vi sua.* G = *Ipse enim est* [s *hoc*] *totum quod vides, totus suis partibus inditus et se sustinens vi* [s *et*] *sua.* Tradit Grut. *totus* non legi in P3., et eundem habere *et sua*, P4. *sust. in sua.* 𝔅𝔈1. = *Ipse enim est totum quod vides, totus suis partibus inditus* [𝔅 = *inclytus*], *et se sustinens et sua.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Ipse enim est totum quod vides, totus suis partibus inditus,* [Fort. P4. =] *et se sustinens vi sua.* Ee = *Idem quoque Etruscis.* B = *Idem* [s *e*] *truscis visum est* om. *quoque.* G = *Idem et tuscis* [s *quoque*] *visum est.* Anic. Scal. = *Idem Tuscis quoque.* 𝔅... 𝔊 = *Idem et Etruscis* [*Hetr.*] *visum est.* Ee — *fulmina* post *ideo.* de quo vide.

dixerunt mitti a Iove = Ee. BG 𝔅... 𝔎 = *a Iove mitti dixerunt.*

Cap. XLVI.

G (s∾) — *aut* ante *ferienda.* G (cr.∾) = *transiit.* B = *in maiorem quaestionem me vocas.*

cui suus dies, suus locus dandus est = BEe. G 𝔅... 𝔎 = *cui suus locus, suus* [hoc G habet a s. m.] *dandus est.*

fulmina mitti a Iove = E Memm. BsEG Gr. 𝔅... 𝔎 + *fulmina non mitti a Iove.*

sed sic omnia esse disposita [= P3.], *ut etiam quae* = Ee. BG 𝔅... 𝔎 = *sed sic omnia disposita, ut ea etiam* [G s. m. — *etiam*] *quae.* B = *tamen sine ratione* [s *non*] *fiunt.*

quae illius est = Ee P3. G = [s *quae illius est*] *Vis eorum permissio est.* Col. 𝔅 = *Vis eorum permissio est.* B P4. 𝔈1. ... 𝔊 = *Vis eorum illius permissio est.* 𝔐... 𝔎 + *quae illius est. Vis eorum illius permissio est.*

Nam etiam si Iupiter illa non facit nunc, Iupiter fecit, ut fierent = Ee (e = *etsi*). B Col. 𝔅... 𝔊 𝔚2. = *Nam etsi Iupiter illa nunc non facit, Iupiter non fecit ut non fierent.* G = *Nam etsi Iupiter illa non* [a. m. *nunc.* m *non facit iuppiter*] *fecit ut non* [hoc n.] *fierent.* P3. = *Iupiter non fecit, ut non flerent.* P4. = *Iupiter non facit, ut non fierent.* 𝔐... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *Nam etsi Iupiter illa nunc non facit, fecit ut fierent.*

Singulis non adest: et vim et causam et manum omnibus dedit. Ita scribendum duxi. Ee = *Singulis non ad omne* [*ad ome*] *et vim et causam et manum omnibus dedit.* B = *Singulis non adest. sed signum et vim et curam omnibus dedit.* G = *Singulis non adest. sed signum* [m *manu*] *et vim et curam* [s *causam*] *dedit omnibus.* 𝔅𝔈1. = *Singulis non adest; sed signum et vim* [P4.] *et curam dedit omnibus.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Singulis non adest: sed signum et vim* [Fort. P3. Col. =] *et causam dedit omnibus.*

Cap. XLVII.

B = *Hinc illorum divisioni.*

aut perpetua esse fulmina aut finita = BEe. G = *Aiunt autem per-*

significatio in totam pertinet uitam, nec unam rem id enuntiat, sed contextum rerum per omnem deinceps aetatem futurarum conplectitur. Haec sunt fulmina quae prima accepto patrimonio et in nouo hominis aut urbis statu fiant. Finita ad diem utique respondent. Prorogatiua sunt quorum minae differri possunt, auerti tollique non possunt. XLVIII. Dicam quid sit quare huic diuisioni non consentiam. Nam et quod perpetuum uocant fulmen finitum est, quia multa significant et quod prorogatiuum uidetur finitum est. Nam illorum quoque confessione certum est, quousque inpetratur dilatio. Priuata enim fulmina negant ultra decimum annum, publica ultra tricesimum posse differri. Hoc modo et ista finita sunt, quia ultra quod non prorogantur
2 inclusum est. Omnium ergo fulminum et omnis euentus dies stata sit: non potest enim ulla incerti esse conprehensio. Quae inspicienda sint in fulgure passim et uage dicunt, cum possint

petua aut finita esse fulmina. G(s.m.) 𝔈2. . . . 𝔎 = *aut perpetua aut finita esse fulmina.* 𝔅 = *Aiunt autem perpetua et finita esse fulmina.* 𝔈1. = *aut perpetua et finita esse fulmina.* B = *aut proga.* E = *aut progata.* utrumque legitur *prorogatura.*

in totam pertinet vitam = Ee. B G 𝔅 . . . 𝔎 = *in totam vitam pertinet.* G(s∾) = *id enuntiet.* E (s.m.) P3. Col. 𝔅𝔈1. = *aetatem futuram.* BE G Fort. P4. ∾.

quae prima accepto patrimonio = BE (p.m. ut videtur) ci. Fortun. 𝔈2. . . . 𝔎. E (s.m.) eG Fort. P4. Col. Scal. = *quae primo accepto pat.* P3. = *quae primo accepta patrimonio.* 𝔅 𝔈1. = *quae proprio accepto patr.*

et novo hominis = Ee. BG 𝔈1. . . . 𝔎 + *et in novo hominis.* 𝔅 = *et in uno hominis.* Grut. scribit tantum in Col. non legi *hominis.* BEe G 𝔅𝔈1. = *aut orbis statu.* de quo vide.

fiant = BEeG P3. 4. 𝔅𝔈1. (Col.) 𝔈2. . . . 𝔎 = *fiunt* G = *utrique respondent.* Col. = *utrinque respondent.* E iterum = *Prorogata sunt.*

Cap. XLVIII.

finitum est, quia multa significant et quod = Ee i. e. multae res significandi vim habent. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *finitum est. Aeque enim talia ad diem respondent. Nec ideo finita non* [mG = *minus*] *sunt, quia multum tempus significant. Et quod.* B = *prorogativum dicitur.* G (cr. ∾) = *illorum quoque confusione.*

inpetratur dilatio = E P3. BG P4 𝔅 . . . 𝔎 = *impetretur dilatio.* Col. = *imprecetur dilatio.*

Privata enim fulgura = BEeG Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔚2. 𝔐 . . . 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *Privata enim fulmina.* 𝔊ro . . . 𝔎 = *posse deferri* contra mstos. B = *et ista diffinita sunt quae ultra.*

ultra quod non proroganlur = Ee. B Col. = *ultra quod prorogarentur* om. *non.* G = *ultra quod* [s *non*] *prorogare.* P4. = *ultra quod prorogaretur.* P3. 𝔅 . . . 𝔊 = *ultra quod non prorogarentur.* 𝔐 . . . 𝔎 = *ultra quod non prorogentur.*

2. *et omnis eventus dies stata sit* = Ee. B = ∾ *stata fit.* G = *et annus* [m ∾] *eventus est* [hoc n.] *statuta sit* (s *est*). 𝔅𝔈1. = ∾ *statuta* [= Gr] *est.* Fort. 𝔈2. . . . 𝔎 = ∾ *stata est.*

Quae inspicienda sunt = BE. G 𝔅 . . . 𝔎 = *Quae inspicienda sint.*

in fulgure = BE Fort. P3. 𝔈2. . . . 𝔎. GP4. Col. 𝔅𝔈1. = *in fulmine.* 𝔊 = *et vagi dicunt.*

sic diuidere, quemadmodum ab Attalo philosopho qui se huic disciplinae dediderat diuisa sunt, ut inspiciant ubi factum sit, 2
quando, cui, quare, quale, quantum. Haec si digerere in partes suas uoluero, quid postea faciam? in inmensa procedam?
XLIX. Nunc nomina fulgurum quae a Caecinna ponuntur aperte distinguam et quid de eis sentiam expouam. Ait esse *postulatoria* quibus sacrificia intermissa aut non rite facta repetuntur, *monitoria* quibus docetur quid cauendum sit, *pestifera* quae mortem exiliumque portendunt, *fallacia* quae per speciem alicuius boni nocent: dant consulatum malo futurum gerentibus 2
et hereditatem cuius conpendium magno luendum sit incommodo. *tentanea* quae speciem periculi sine periculo adferunt, *peremptalia* quibus tolluntur priorum fulminum minae, *adtestata* quae prioribus consentiunt, *adterranea* quae in cluso fiunt,

cum possint sic dividere, quemadmodum = EmG 𝔐...𝔎. P3. = *ut possint sic dividere q.* BG P4 Col. 𝔅...𝔊 = *et sic passiones eorum debere dividi, quemadmodum.* B = *ab Atholo philosopho.* EeG P4. = *ab Athalo phil.* P3. = *ab Atralo phil.*

qui se huic disciplinae dediderat = Ee sG. BG 𝔅...𝔎 = ∾ *dederat.*

ut inspiciant = Ee 𝔅ℭ1. Gℭ2. = *ut inspiciuntur.* BG(s m.) ℭ...𝔎 = *ut inspiciatur.*

cui, quare, quale = Ee. BG P3. 4. 𝔅...𝔎 = *cui, in qua re, quale.* Col. = *cui et quare, quantum* rell. om. G = *Hoc si digerere.* P3. = *in partes suas noluero.* GCol. = *quod postea faciam.*

faciam? in inmensa procedam? = Ee. BG P4. Col. 𝔅ℭ1. = *faciam? in immensum procedam.* P3. = *faciam. In intensum procedam.* ℭ2. ...𝔎 = *faciam, nisi in immensum procedam?*

Cap. XLIX.

nomina fulgurum = BEeP3. Memm. 𝔅...𝔊 𝔐an. GP4. Col. 𝔐...𝔎 = *nomina fulminum.* B = *quae a cena ponuntur.* GP3. 4. = *componuntur.*

aperte distinguam = Ee. BG P3. 4. Anic. 𝔅...ℭ2. = *aperte stringam.* Col. = *stringam* om. *aperte.* Pinc. ci. ℭ...𝔎 = *perstringam.*

quid de eis sentiam = Ee. BG 𝔅...𝔎 = *quid de his* [*hiis*] *sentiam.* G Fort. = *Ait enim postulatoria* [sG = *esse*]. P3. = *Ait esse postulaia.* P3. 𝔅 = *aut non rite facta repelluntur.* EsG 𝔅ℭ1. = *exiliumque praetendunt.* G = *exiliumque protendunt.*

2. EsG Scal. = *malo futurum gentibus.* de quo vide.

luendum sit = BEe. G = *fit luendum.* 𝔅...𝔎 = *sit luendum.* Cod. Casaub. — *incommodo.* probat Gron.

tentanea = ci. Steph. (Thes. s. v. *Deprecaneus*) 𝔅2. BEeG Fort. Gr. 𝔅...𝔊 = *Dentanea.* Fortun. ci. mℭ2. = *Demptalia* (Fromond. ex Fortunati ci. laudat *Demptanea*). 𝔐...𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Deprecanea.* Fortun. prodit alios legere *Ventanea.* G = *quae per species periculi.* G = *Perentalia quibus.* Col. 𝔅ℭ1. = *Parentalia quibus.* BE Fort. P3. 4. ∾.

Adterranea = E Britan. ℭ...𝔎. B = *Atterrauca.* G Col. = *Artercanta.* mG = *attercanea.* P3. = *Attanea.* (t above) P4. = *Atcertanta.* Brit. = *Attertanta.* Gron. ci. = *Attegiata.* Bong. ex Cui. = *Atertanea.* 𝔅...ℭ2. = *Artencata.* Locum ambiguum dicit Gron. [ms].

3 *obruta* quibus iam percussa prius nec procurata feriuntur, *regalia* quorum ui tangitur uel comitium uel principalia urbis liberae loca, quorum significatio regnum ciuitati minatur, *inferna* cum e terra exsiliunt ignes, *hospitalia* quae sacrificiis ad nos Iouem accersunt et, ut uerbo eorum molliori utar, inuitant: sed ne arcesseretur inuitus, hunc uenire cum magno insultantium periculo adfirmauit. *auxiliaria* quae inuocata, sed aduocantium bono ueniunt. L. Quanto simplicior diuisio est qua utebatur Attalus noster, vir egregius qui Etruscorum disciplinam Graeca subtilitate miscuerat. Ex fulminibus quaedam sunt

quae in cluso fiunt = BEeG P3. 𝔅𝔊1. (sed scribunt partim *incluso*). 𝔊2.... 𝔎 = *quae in incluso fiunt.* Fromondus tradit alias legi *Obrutanea.*

percussa prius nec procurata feriuntur = Ee. B = *prius percussa feriuntur.* G = *prius percussa* [s *nec procurata*] *feriuntur* (s *feruntur*). 𝔅 ... 𝔎 = *prius percussa nec procurata feriuntur.*

3. Ec = *cum eorum tangitur* om. *vi.* E = *aut principalia.* B = *urbis liberelica.* Ee = *quorum significatione regnum civitati minuatur.* P3. = *quorum significatione* ∾. P4. = *quorum significatio regnum amitti minatur.* G (lit.) = *regimen civitati minatur.* B = *Inferna cum eterna.* G = *Inferna cum ethera.* sB = *exiliunt ignis.* Ee = *exilivit ignis.*

ad nos accersunt = BEe P3. Col. sEseG Fort. P4. 𝔊2.... 𝔎 = *ad nos arcessunt.* 𝔅 𝔊1. = *ad nos arcescunt.* B = *ut eorum verbo molliori.* G = *ut molliori eorum verbo.* P3. Col. 𝔅𝔊1. = *ut verbo eorum meliori.* E Fort. P4. ∾. mG = *utar, mictant.*

Sed ne arcesseretur invitus, hunc venire cum magno insultantium periculo adfirmavit. Ita fere scripsisse Senecam persuasum habeo Ee = *Sed n̄ arcesseretur invitus. Nunc venire eum magno insultantium periculo affirmant.* B = *utar, invitant. hunc venire cum magno invitantium periculo affirmant* rell. om. G = *Sed domino irasceretur invitus. nunc venire cum magno invitantium* [s *insultantium*] *periculo affirmant.* Pinc. v. l. 𝔈... 𝔚1. 𝔎 = *Sed si irascente domino invitant, tunc venire cum magno invitantium periculo affirmant* (𝔈... 𝔚1. 𝔎 = *affirmat*). 𝔚2. ℜu = *Sed si irascentem domino invitant, tunc venire cum magno invitantium periculo affirmat.* id quod divinavit discipulus quidam Gronovii. P3. = *non venire cum magno insultantium periculo affirmant.* P4. Col. = *se domino irascentur invitantur, nunc venire cum magno invitantium periculo affirmant.* 𝔅 ... 𝔊2. = *invitant.* *Nunc* [𝔊1. 2. = *Hunc*] *venire cum magno invitantium periculo affirmat* rell. om.

Auxiliaria quae invocata, sed advocantium bono veniunt = sG P3. Ee = *Auxiliaria quae invocata, sed ad invocantium bonum veniunt.* B P4. Col. 𝔊ro ... 𝔎 = *Auxiliaria, quae advocata, sed advocantium bono veniunt.* 𝔅 ... 𝔏4. = *Auxiliaria, quae advocata dicuntur, sed advocantium bono veniunt.*

Cap. L.

BEe P4. = *Athalus noster.* P3, = *Artaldus.* Col. = *Actalus.* 𝔅𝔊1. = *Araldus noster.*

vir egregius = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *egregius vir.* B (s∾) = *qui Truscorum.* sG = *qui et tuscorum.* P3. = *Entruscorum.* Col. = *Extruscorum.* B = *Graeca utilitate miscuerat et fulminibus.* P4. = *qui ex Tuscorum et disciplina Graeca subtilitatem miscuerat.* Fort. = *qui Hetr. disciplinam Graeca utiliter miscue-*

quae significant id quod ad nos pertinet: quaedam autem nihil
significant aut id cuius intellectus ad nos non peruenit. Ex his
quae significant quaedam sunt *laeta*, quaedam *aduersa*, quae-
dam *nec aduersa nec laeta*. *Aduersorum* hae sunt species »
aut ineuitabilia mala portendunt aut euitabilia aut quae minui 2
possunt aut quae prorogari. *Laeta* aut mansura significant aut
caduca. *Mixta* aut partem habent boni, partem mali aut mala
in bonum, aut bona in malum uertunt. Nec aduersa nec laeta
sunt quae aliquam nobis actionem significant qua nec terreri neo
laetari debemus, ut peregrinationem in qua nec metus quicquam
nec spei sit. LI. Reuertor ad ea fulmina quae significant qui-
dem aliquid, sed quod ad nos non pertineat, tamquam utrum
eodem anno idem homini futurum fulmenque factum sit. Nihil
significant fulmina aut id cuius notitia nos effugit, ut illa quae
in uastum mare sparguntur aut in desertas solitudines, quorum
significatio nulla est uel perit. LII. Pauca adhuc adiciam ad

rat. purius dicit Fortun. EG P3. Col. ∾.

quaedam autem nihil = BEG𝔅 𝔊1. G(s.m.) 𝔊2. . . . 𝔎 = *quaedam aut nihil.* 𝔅𝔊1. = *ut id cuius int.*

ad nos non pervenit = B𝔅 . . . 𝔎. Ee = *ad nos pertinet* om. *non*. Anic. = *ad nos non pertinet.* E (s.m.) e (s.m.) G — *non* ante *pervenit.* G𝔅 𝔊1. + *Quaedam sunt laeta, quaedam sunt adversa.* G (m∾) — *quaedam nec adversa.* B = *quaedam non adversa, non laeta.*

Adversorum hae sunt species = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *Adversorum* [𝔊1. = *Adversariorum*] *hae* [G p.m. = *haec*] *species* [𝔅𝔊1. = *spes*] *sunt.*

2. 𝔅 . . . 𝔊 = *quae aut minui possunt aut prolongari.* G(s∾) = *Laeta aut mensura sunt aut caduca.* Fort. Gr. Anic. = *Laeta aut mansura sunt aut c.* BE𝔅 ∾.

Mixta aut partem habent boni, partem mali = E𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. B = *Mixta aut partem boni habent aut partem mali.* G — *habent boni, partem mali.* mG Gr. 𝔅2. + *Mixta aut partem habent boni, aut partem mali.* 𝔅 . . . 𝔊 = *Mixta aut habent partem boni aut mali.* G(cr.∾) = *aut bona in malum evertunt.* Gron. [ms] ci. + *Nec adversa quaedam nec.*

ut peregrinationem = BG𝔊2. ... 𝔎. Ee Gr. 𝔅𝔊1. = *aut peregrinationem.*

nec metus quicquam nec spei sit = Ee G = *nec metus nec spei quicquid sit.* B𝔅 ... 𝔎 = *nec metus nec spei quidquam sit.*

Cap. LI.

Revertor ad ea fulmina = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *Revertar ad ea f.* G (m∾) — *quidem* post *significant.* B — *quod* ante *ad nos pertineat.* G = *quod* [s *ad nos*] *pertinet ad nos* (haec n).

tamquam utrum eodem anno idem homini futurum fulmenque factum sit = Ee. B = *tamquam eodem anno futurum sit idem fulmen quod factum est.* G = *tanquam iterum eodem anno idem futurum sit fulmen quod factum est.* Gr. 𝔅 . . . 𝔎 = *tanquam utrum eodem anno idem futurum sit* [P4. = *fatuum sit*] *fulmen, quod factum est.* Fortun. omnia haec pro spuriis habet. BG Gr. = *ut id cuius notitia.* Fort. = *in vastum mare funduntur.*

quorum significatio nulla est vel perit = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 + *quorum significatio vel nulla est vel perit* (G p. m. = *parit*).

Cap. LII.

eG = *Pauca ad hoc.*

enarrandam uim fulminis quae non eodem modo omnem materiam uexat. Ualentiora, quia resistunt, uehementius dissipat, cedentia nonnumquam sine iniuria transit. Cum lapide ferroque et durissimis quibusque confligit, quia uiam per illa necesse est inpetu quaerat: itaque facit qua effugiat. teneris et rarioribus parcit, quamquam flammis opportuna uideantur, quia transitu patente minus obstaculum inuenit. Loculis itaque integris, ut dixi, pecunia quae in his fuit conflata reperitur, quia ignis tenuissimus per foramina occulta transcurrit: quicquid autem in
2 tigno solidum inuenit et contumax uincit. non autem uno, ut dixi, modo saeuit: sed quid quaecumque uis fecerit ex ipso genere iniuriae intellegis et fulmen opere cognoscis. Interdum in eadem materia multa diuersa eiusdem uis fulminis facit, sicut in arbore quod aridissimum urit, quod solidissimum et durissimum est terebrat et frangit, summos cortices dissipat, interiores libros rumpit ac scindit, folia pertundit ac stringit: uinum ge-

sG = *omnem naturam vexat.*

quia resistunt = BE Fort. P3. 𝔊2. . . . 𝔎. G = *quae resistant.* P4. Col. Anic. Scal. 𝔅𝔊1. = *quae resistunt.* G (cr. ∾) 𝔅 = *dissipant.* G (s∾) = *durissimis quibus confligit.*

quia viam per illa necesse est inpetu quaerat = Ee. B = *quia viam necesse* [s *est*] *per illa quaerat* om. *inpetu.* quod omittit etiam Anic. G 𝔅 . . . 𝔎 = *quia viam necesse est per illa impetu quaerat.*

Itaque facit qua effugiat = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 + *Itaque facit viam, qua effugiat.* sG = *viam per quam effugiat.* B P4. 𝔅2. = *At teneris rarioribusque parcit.* probat Grut. G = *a* [s *ac*] *teneris* [s *et*] *rarioribus p.* Col. = *a teneris rarioribusque p.* P3. = *ac teneris rarioribusque p.* 𝔅 𝔊1. + *ac teneris et rarioribus p.*

quamquam flammis opportuna = B Ee. G 𝔅 . . . 𝔎 + *quamquam et flammis op.*

quia transitu patente = BE P4. 𝔊1. . . . 𝔎. G P3. Col. 𝔅 = *transitu parente.*

minus obstaculum invenit = Ee. BG Gr. 𝔅 = *minus venit.* 𝔊1. . . . 𝔎 = *minus saevit.*

integris, ut dixi = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *ut dixi, integris.*

quae in his fuit = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *quae in his fuerat.*

per foramina occulta = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *per occulta foramina.* P3. = *Quicquid aut in tigno.* P4. = *Quicquid autem impingens solidi invenit.* probat fere Grut.

et contumax vincit = EeG (s.m.). BG𝔅 . . . 𝔎 = *ut contumax vincit.*

2. *Non autem uno* = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *Non uno autem.*

sed quid quaecumque vis fecerit = EP3. BG P4. Col. = *sed quaeque vis fecerit* om. *quid.* 𝔅 . . . 𝔎 = *sed quid quaeque vis f.* BG Pinc. v. l. P4. Col. — *genere iniuriae.* EmG P3. 𝔅 ∾. G (s.m.) = *cognosces.* B = *eiusdem fulminis vis.*

quod aridissimum urit = Ee. B𝔅 ... 𝔎 + *quod aridissimum est urit* (B inter *quod* et *arid.* aliquid vacui habet). G = *quod aridissimum est terebat* (m *urit*). G (m∾) — *quod solidissimum et durissimum est.* B = *quod durissimum et solidissimum tenebat.* G = *terebat et frangit.*

interiores libros rumpit ac scindit = cii. Opsop. Grut. Fromond. Gron. [ms]. BEeG Pinc. v. l. Gr. 𝔅𝔊1. + *interiores libros in parte interioris arboris rumpit ac scindit.* quae nihil esse nisi glossema facile per-

lat, ferrum et aes fundit. LIII. Illud est mirum, quod uinum fulmine gelatum, cum ad priorem habitum redit, potum aut exanimat aut dementes facit. Quare id accidat quaerenti mihi illud occurrit: inest uis fulmini pestifera. ex hoc remanere aliquem spiritum in eo humore quem coegit congelauitque uerisimile est. Nec enim adligari potuisset, nisi aliquod illi esset additum uinculum. Praeterea olei quoque et omnis unguenti, teter post
fulmen odor est. Ex quo adparet inesse quamdam subtilissimo 2
igni et contra naturam acto pestilentem potentiam, quo non icta tantum cadant, sed adflata. Praeterea quocumque decidit fulmen ibi odorem esse sulphuris certum est, qui quia grauis est, saepius haustus alienat. Sed ad hoc uacui reuertamur. Fortasse enim libebit ostendere, quam omnia ista a philosophia parente artium defluxerunt. Illa primum et quaesiuit causas rerum et obseruauit effectus: et quod in fulminis inspectione longe

spicitur. 𝔈2.... 𝔎 + *interiores libros interioris arboris rumpit ac scindit.* Gothofr. ci. + *interiores libros arboris rumpit ac d.*

folia pertundit ac stringit = BEeG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. P3. = *f. pertundit ac scindit.* 𝔐 ... 𝔅1. = *folia perstringit ac tundit.* BP4. = *humum gelat.* Col. = *ac stringit humum, gelat ferrum, aes fundit.* G + *humum vinum gelat.* B = *et effundit.*

Cap. LIII.

BG𝔅 ... 𝔈2. = *Quare illud accidat* (G p. m. 𝔅𝔈1. = *accidit*). B = *quaerenti mihi accidit illud.*

Inest vis fulmini = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Inest fulmini vis.*

remanere aliquem spiritum = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *aliquem remanere sp.*

coegit congelavitque = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *coegit gelavitque.* B = *simile veri* om. *est.* Ee = *Praeterea olet quoque.*

2. Ee = *lentam pestis potentiam quam.* G = *pestilentie potentiam.* B G (cr. ∾) = *quo non tantum.*

non icta tantum cadant = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *non tantum icta cadunt.*

sed adflata = Ee P3. BG P4. + *sed et afflata* (sG = *sufflata*). Col. = *sed appellata.* 𝔅 ... 𝔎 + *sed etiam afflata.*

odorem esse sulphuris = Ee. P3. = *ibi et esse odorem sulguris.* B𝔈2. ... 𝔎 = *odorem sulphuris esse.* G𝔅 𝔈1. = *odorem sulphuris certum est esse.*

qui quia gravis est = Ee. B = *qua quia natura gravis est.* G 𝔅 ... 𝔎 + *qui quia natura gravis est* (G p.m. — *est*). G (n.) 𝔅𝔈1. + *saepius actus vel haustus* [*austus*] *alienat.* Col. = *saepius actus vel auritus alienat.* Fort. = *saepius haustum gravius anhelat.* G(n.) + *Sed et ad hoc.* B = *Sed ad haec.* 𝔅 = *vacuum.*

revertamur = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *revertemur.*

quam omnia ista = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quantum omnin ista.*

a philosophia parente artium defluxerunt = Ee. BG = *a philosophia artium* [hoc G habet a s. m.] *fluxerunt.* P3 = *a philosophia parente artium originem duxere.* Pinc. v. l. = *a philosophia artium fluxerunt* om. *parente.* P4. Col. = *a philosophia parente fluxere* om. *artium.* Eandem scripturam Grut. falso laudat ex Pinc. v. l. 𝔅 ... 𝔎 = *a philosophia artium parente fluxere.* Pro hoc Pinc. ci. = *flexere* i. e. *descivere.* Gron. [etiam ms] ci. = *libebit ostendere, omnia ista a philosophia artium parente fluxisse.* B + *Illa enim primum.*

G = *et observabit effectus.*

melius est initiis rerum exitus contulit. LIV. Nunc ad opinionem Posidonii reuertor. E terra terrenisque omnibus pars humida efflatur, pars sicca et fumida: haec fulminibus alimentum est, illa imbribus. Quicquid in aera sicci fumosique peruenit id includi se nubibus non fert, sed rumpit claudentia. Inde est sonus quem nos tonitrum uocamus. In ipso quoque aere quic-
2 quid extenuatur simul exsiccatur et calefit. Hoc quoque si inclusum est, aeque fugam quaerit et cum sono euadit ac modo uniuersam eruptionem facit eoque uehementius intonat, modo per partes et minutatim. Ergo tonitrua hic spiritus exprimit, dum aut rumpit nubes aut peruolat. Uolutatio autem spiritus in nube conclusi ualentissimum est adterendi genus. LV. Tonitrua enim nihil aliud sunt quam citi aeris sonitus: ferri, nisi dum aut terit aut rumpitur, non potest. Et si conliduntur in-

et quod in fulminis inspectione = BEeG Fort. Gr. 𝔅 . . . 𝔊. Fortun. Pinc. cii. — *in*. B — *longe* ante *melius* et — *est* post *melius*. G (lit.) = *vitiis rerum*. B = *initus rerum*.

Cap. LIV.

revertor = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *revertar*.

pars sicca et fumida: haec = E ci. Pinc. 𝔐 ... 𝔅2. BsEG Gr. 𝔅 ... 𝔊 ℜu 𝔎 + *pars sicca et fumida remanet. Haec* (ℜu 𝔎 = *fumida. Remanet haec*, *f.* quam distinctionem si quis probaverit, tollat *est* post *alimentum*. Ipse Ruhk. post adscripsit exemplari suo domestico haec: „Nisi praestat *fumida remanet. Haec fulminibus* etc.“). G = *Hoc fulminibus*. B(s∾) — *se* ante *nubibus*. Cod. Opsop. (Nicot. an Memm. ?) — *nubibus*. G (cr. ∾) = *incl. se nubibus non refert*.

quem nos tonitrum vocamus = B Ee P4. G 𝔅 ... 𝔎 = *quem nos tonitruum vocamus*. P3. = *quem tonitruum vocamus*. Col. = *quem nos tonitrua dicimus*.

quicquid extenuatur simul exsiccatur et calefit = Ee. Aliquando scribendum censui: *simul et siccatur et calefit*. BG 𝔅𝔈1. = *quicquid extenuatur* [= Anic. Scal.] *simul siccatur et calet*. 𝔈2. ... 𝔎 = *quidquid attenuatur, simul siccatur et calet*.

2. G — *si* ante *inclusum*. BG(s∾) — *aeque* ante *fugam*.

ac modo universam = BEeG P3. Col. 𝔅𝔈1. 𝔅2. P4. = *at modo univ.* 𝔈2. . . . 𝔅1. ℜu 𝔎 = *Et modo univ.* Fort. 𝔅𝔈1. = *ea quae vehementius intonat*. P3. Col. = *eamque veh. int.* P4. = *eo quod veh. int.* BEG Fortun. ci. ∾ (apud G *eoque* in lit.). G(lit.) + *Ergo nunc tonitrua*. Fort. Col. 𝔅𝔈1. + *Ergo non tonitrua*. BE P3. 4. Fortun. ci. ∾. B = *Volutio autem spiritus*. 𝔅𝔈1. = *Volatio autem spiritus*. BG (m∾) = *in nube inclusi*. G P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *vehementissimum est*.

adterendi genus = BEG P4. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. probat Grut. P3. = *ardenti genus*. Col. = *accendi genus*. G (s.m.) 𝔐 ... 𝔅1. ℜu𝔎 = *accendendi genus*.

Cap. LV.

Tonitrua enim = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 — *enim*.

quam citi aeris = BEeG P3. 4. 𝔈1. ... 𝔊. 𝔅 = *quam tetri aeris*. Col. 𝔐 . . . 𝔎 = *quam sicci aeris*. P3. = *sortibus*.

ferri, nisi = Ee P3. BG (P4. Col) 𝔅 ... 𝔎 = *qui fieri, nisi*. Olim totam sententiam sic conformavi: *Tonitrua enim nihil aliud sunt quam triti aeris sonitus: teri, nisi dum aut terit aut rumpitur, non potest.*

ter se nubes, inquit, fit is quem desideras ictus, sed non uniuersus. Neque enim tota totis concurrunt, sed partibus partes. nec sonant mollia, nisi inlisa duris sunt: itaque non auditur fluctus, nisi inpactus est. Ignis, inquit, demissus in aquam
sonat, dum exstinguitur. Puta ita esse. pro me est: non 2
enim tunc ignis sonum efficit, sed spiritus per exstinguentia fugiens. Ut dem tibi et fieri in nube ignem et exstingui, e spiritu nascitur et adtritu. Quid ergo? inquit, non potest aliqua ex his transcurrentibus stellis incidere in nubem et exstingui? Existimemus posse etiam aliquando et hoc fieri: nunc naturalem causam quaerimus et adsiduam, non raram fortuitamque. Puta enim me confiteri uerum esse quod dicis aliquando post tonitrua emicare ignes stellis transuersis et cadentibus similes:
non ob hoc tonitrua facta sunt, sed cum hoc fieret, tonitrua 3
facta sunt. Clidemos ait fulgurationem speciem inanem esse, non ignem: sic enim per noctem splendorem motu remorum ui-

B = *dum aut territ.* Bong. m𝔈2. = *dum aut ferit.* Bong. ex Cui. = *dum aut currit.*

Et si conliduntur inter se nubes, inquit = Ee. B = *inquit inter se nubes.* G𝔅 . . . 𝔎 = *inquit nubes inter se.* 𝔈1. 2. = *quem desyderat ictus.* B — *non* ante *universus.* BG𝔅 . . . 𝔊 = *Non enim tota.* E ∾. P3. = *tota totis occurrunt.* G𝔅 . . . 𝔎 = *duris sint.* BE ∾. G = *auditus fluctus.*

nisi inpactus est = BEesG. G𝔅 . . . 𝔎 — *est.*

demissus in aquam. Ita scribendum. EeG P4. Col. 𝔅𝔈1. = *dimissus in aquam.* B = *in aquam demissus.* P3. = *immissus in aquam.* 𝔈2. . . . 𝔎 = *missus in aquam.* P3. = *Putas ita esse.*

2. *Non enim tunc ignis* = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *Non enim* [G p.m. — *enim*] *ignis tunc.* E (cr. ∾) e (cr. ∾) = *sonatum efficit.* Fortasse scribendum: *sonitum efficit.*

fugiens = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *effugiens.* Gr. 𝔅 = *Idem tibi et fieri.* Apud G *Ut dem* in lit. BE Britan. ∾.

in nube ignem = Ee. BE𝔅 . . . 𝔎 = *ignem in nube.*

spiritu nascitur = BEe. GP3. Col. 𝔅 . . . 𝔎 + *e spiritu nascitur.* P4. = *spiritu e nascitur.* Fortun. ci. + *qui e spiritu nascitur.* Fort. = *ex his concurrentibus stellis.*

posse etiam aliquando hoc fieri = E. e = *posse et* [sed cod. scribit z̄, quod *etiam* significat] *aliquando hoc f.* B = *aliquando posse id fieri.* G = *posse aliquando id fieri.* 𝔅 . . . 𝔊 = *posse aliquando et id fieri.* 𝔐 . . . 𝔎 — *etiam.*

non raram fortuitamque = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *non rarum et fortuitam.*

Puta enim = EesG. BG𝔅 . . . 𝔎 — *enim.* G P4. Col. 𝔐an = *verum esse quod dicit.* probat Grut. B = *aliquando per tonitrua.*

3. E = *Non ob hoc tonitrua facta* ÷. *sed cum hoc fieret tonitrua facta* ÷ (÷ solet *est* significare). BG (m ∾) Fort. Gr. — *sed cum hoc fieret, tonitrua facta sunt.* sed B aliquid vacui habet eorum loco. 𝔅𝔈1. = *non ob hoc tonitrua sunt, sed est hoc tonitrua sunt.* Fortun. ci. 𝔈2. . . . 𝔊𝔅2. = *Non ob hoc tonitrua facta sunt, sed hoc fit* [Fortun. = *fieri*], *quia tonitrua facta sunt.*

Clidemos ait = EeP3. B = *Cidonius autem fulgurationes ait esse et speciem inanem esse non i-*

deri. Dissimile est exemplum: illic enim splendor intra aquam
ipsam adparet, qui fit in aere erumpit et exsilit. LVI. Hera-
clitus existimat fulgurationem esse uelut apud nos incipientium
ignium conatum et primam flammam incertam, modo intereun-
tem, modo resurgentem: haec antiqui *fulgetra* dicebant. Nos
tonitrua pluraliter dicimus, antiqui autem *tonitrum* dixerunt
2 aut *tonum*. Hoc apud Caecinnam inuenio, facundum uirum et
qui habuisset aliquando in eloquentia nomen, nisi illum Cicero-
nis umbra pressisset. Etiamnunc illo uerbo utebantur antiqui,
correpto quo nos producta una syllaba utimur. Dicimus enim
ut splendere sic fulgere. At illis ad significandam hanc e nubi-
bus subitae lucis eruptionem mos erat correpta media syllaba

gnem. G = *Celidonias* [m *Clidemas*] *autem fulgurationes* [cr. *em*] *ait esse* [hoc n.] *et speciem* [m *motum*] *inanem esse non ignem.* P4. = *Cledonias autem fulgurationes ait.* Fort. Col. = *Clidonias* [Fort. = *elidemus*] *autem fulgurationes ait.* 𝔅 . . . 𝔊 = *Clidemus* [𝔅𝔈1. = *Clydemos*] *ait, fulgurationis speciem.* 𝔐 . . . 𝔎 = *Clidemus* ∾. Anic. = *Clidemus autem ait.* B — *motu remorum videri:* sed habet spatium vacuum. Ee = *splendorem motum revocare videri.* G Pinc. v. l. Col. — *motu.* 𝔅𝔈1. = *splendorem motu remotum videri.* P4. = *splendorem remotum videri.*

intra aquam ipsam = Ee. BG 𝔅 𝔈1. = *inter ipsam aquam.* 𝔈2. . . . 𝔎 = *intra ipsum aquam.*

qui fit in aere = EeP3. Fort. = *id quod fit in aere.* pròbat Fortun. BG 𝔈2. = *hic quod fit in aere.* 𝔅 𝔈1. = *hic quid fit in aere.* Pinc. v. l. P4. Col. 𝔈 ... 𝔎 + *hic qui fit in aere.*

Cap. LVI.

BG (m∾) P4. Col. = *Herodotus existimat.* E P3. 𝔅 ∾.

ignium conatum = Ee. BG Gr. 𝔅 . . . 𝔎 = *ignium conatus.*

et primam flammam = BEmG 𝔅 . . . 𝔊ro 𝔅2. G = *et propriam flammam.* 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *et primum flammam.* G (s∾) 𝔅 ... 𝔈2. = *modo insurgentem* contra mstos etiam Pinc. Gr. Col. 𝔅 . . . 𝔈1. = *Hoc antiqui fulgetra* [𝔅 = *fulgere*] *dicebant.* P3. = *hoc antiqui fulgure dicebant tonitrua. Nos.* B = *fulgethra.*

Nos tonitrua = EemG. G — *tonitrua.* B𝔅 ... 𝔎 = *tonitrua nos plur. d.*

antiqui autem tonitrum dixerunt = EG (G p.m. = *tonitruum*). B𝔅 ... 𝔊 = *Antiqui autem tonitruum dixerunt.* 𝔐 . . . 𝔎 = *Antiqui aut tonitruum dixerunt.*

2. B = *Caecinam.*

et qui habuisset aliquando = Ee. B = *si habuisset in eloquentia nomen et nisi illum Ciceronis umbra* [hoc ab al. m.] *pressisset.* G = *si habuisset* [m *aliquando*] *in eloquentia nomen. Et nisi illum Ciceronis verba* [s∾] *pressissent* (m∾). P3. = *sed si habuisset aliquando in eloquentia nomen* ∾. P4. Col. 𝔈1. ... 𝔊 = *si habuisset in eloquentia nomen et nisi illum umbra* [Col. = *verba*] *Ciceronis pressisset.* 𝔅 = *si habuisset aliquando in eloquentia nomen. Et nisi illum Ciceronis umbra praecessisset.* 𝔐 ... 𝔎 = *qui habuisset aliquod in eloq. nomen* ∾. BE 𝔅 = *Etiam non illo verbo.* G = *Etiam non nullo verbo.* Ee — *correpto.* Vide igitur, num scribendum sit: *Etiam non* et omittendum *correpto.* P3. = *correcto uno quo nos producta syll.* Col. = *correcto, quo nos producta una syll.* Pinc. ci. = *correpta qua nos producta media syllaba utimur.*

ad significandam hanc e nubibus subitae lucis eruptionem = Ee. B

uti, ut dicerent *fulgĕre.* LVII. Quid ipse existimem quaeris? adhuc enim alienis opinionibus commodaui manum: dicam. Fulgurat, cum repentinum late lumen emicuit: id euenit, ubi aer in ignem extenuatis nubibus uertitur nec uires quibus longius prosiliret inuenit. Non miraris, puto, si aera aut motus extenuat aut extenuatio incendit: sic liquescit excussa glans funda et adtritu aeris uelut igne distillat. ideo plurima aestate fiunt 2
fulmina, quia plurimum calidi est. facilius autem adtritu calidorum ignis exsistit. eodem autem modo fit fulgur quod tantum splendet et fulmen quod incendit. sed illi leuior uis alimentique minus est. et, ut breuiter dicam quod sentio, fulmen est fulgur intentum. Ergo ubi calidi fumidique natura emissa terris in 3

= *ad significandam hanc subitam e nubibus eruptionem lucis.* G 𝔅 . . . 𝔊 = *Atqui illis ad significandam tam subitam e nubibus eruptionem lucis.* 𝔐 . . . 𝔎 = *ad significandum hanc e nubibus subitae lucis eruptionem* (𝔏4. = *ereptionem*).

mos erat correpta media syllaba uti = Ee. BG Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. = = *mos erat uti media syllaba correpta.* 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *mos erat, media syllaba correpta, ut d. om. uti.* Col. + *ut dicere .i. dicerent fulgere.* G = *ut diceret f.*

Cap. LVII.

commodavi manum = Ee ci. Gron. BG 𝔅 ... 𝔎 = *accommodavi manum.* G (s∾) = *Fulgurat tamen.* B = *Ideo evenit.*

ubi aer in ignem extenuatis nubibus vertitur = Ee. B P4. = *ubi in ignem aer extenuatis nubibus vertitur.* G = *ubi* [s *in*] *ignem* [s *aer*] *extenuatis nubibus vertitur.* P3. Col. 𝔊1. = *ubi in ignem extenuatis nubibus vertitur* om. *aer.* 𝔅 = *ubi ignem extenuatis nubibus vertitur.* 𝔊2. ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 = *ubi in ignem extenuatis nubibus aer vertitur.* Pinc ci. = *ubi in ignem extenuatus nubibus aer vertitur.* 𝔐 . . . 𝔅1. = *ubi in ignem extenuatus in nubibus aer vertitur.*

prosiliret = Ee. G = *prosileat.* BsG 𝔅 . . . 𝔎 = *prosiliat.* B (cr. ∾) = *Non mireris.* Ee = *incendat.*

2. *plurima aestate fiunt fulmina* = Ee. Fort. m𝔊2. 𝔊 . . . 𝔎 = *aestate plurima fiunt fulmina.* BG Gr. = *aestate plurima* [G = *pluria*] *sunt fulmina.* 𝔅 . . . 𝔊2. = *aestate plura* [= Scal.] *sunt fulmina.*

quia plurimum calidi est = EsG P3. 𝔐 . . . 𝔎. BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *quia plurimum calida est* [𝔅 = *calidine*]. BG 𝔅𝔊1. — *autem* post *facilius.* sG = *Facilius enim.*

adtritu calidorum = 𝔐 ... 𝔅2. Ee = *attritu calorum.* Ǵ = *attritu calidiorum.* BGr. 𝔅𝔊1. = *attritu calidior.* 𝔊2. ... 𝔊 𝔑u𝔎 = *attritu calidiore.*

eodem autem modo = BEe P3. G𝔅 . . . 𝔎 — *autem.* Col. — *autem modo.*

fulgur quod tantum splendet = Ee. P3. = [*fulgor?*] *quod tantum splendet.* BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *fulgor qui tantum fulget.* 𝔐 ... 𝔎 = *fulgor, qui tantum splendet.*

et fulmen quod incendit. Ita scribendum videtur. Ee = *et fulmen quod incenditur.* quod vide num ferri possit. BG 𝔊1. ... 𝔎 = *et fulmen, quod mittitur.* 𝔅 = *et fulmen quod tantum mittitur.* B + *Sed illi levior est vis.* G (s∾) — *vis.* P3. = *lenior vis est alimentique minus.* BG 𝔅 . . . 𝔎 = *alimentique est minus.* EeG(s.m.) ∾. P3. — *Et* ante *ut breviter.* Col. = *Et ut hic interdicam quod.* sE se = *fulgur incensum* (ortum videtur ex illo *incenditur*).

3. E = *calidi fumidique m* [a] (i. e. *materia*). P3. = *natura ignis e-*

nubes incidit et diu in illarum sinu uolutata est, nouissime erum-
pit et, quia uires non habet, splendor est. At ubi illa fulgura
plus habuere materiae, et maiore inpetu arserunt: sed non ad-
parent tantum, sed decidunt. LVIII. Quidam existimant uti-
que fulmen reuerti, quidam subsidere, ubi alimenta praegrauaue-
runt et fulmen ictu languidiore delatum est. At quare fulmen
subitum adparet nec continuatur adsiduus ignis? quia celer ignis
undique motus simul et nubes rumpit et aera incendit. deinde
2 desinit flamma motu quiescente. Non enim adsiduus est spiri-
tus cursus, ut ignis possit extendi, sed quotiens fortius ipsa
iactatione se accendit, fugiendi inpetum capit. deinde cum eua-
sit et pugna desinit, ex eadem causa modo usque ad terram pro-
fertur, modo ante dissoluitur, si minore ui pressus est. Quare
3 oblique fertur? quia spiritu constat. Spiritus autem obliquus
est flexuosusque et, quia natura ignem sursum uocat, iniuria
deorsum premit, incipit obliquus esse. Interdum neutra uis

missa in nubes incidit. Col. = *natura emissa terris nubes incidit.* BEe = *et diu in illorum sinu.*

At ubi illa fulgura = Ec P3. 𝔅 ... 𝔈2. = *At ubi fulgura illa.* BG Pinc. v. l. P4. Col. 𝔊 ... 𝔎 — *illa.*

sed non adparent tantum = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 — *sed.*

Cap. LVIII.

existimant utique fulmen = Ee. B — *utique.* G𝔅 ... 𝔎 = *utique existimant fulmen.* B P4. = *quodam subsidere.* G(del.) + *et quidam subsidere.* Pinc. v. l. Col. = *a quodam subsidere.* Pinc. ci. = *ac quodam modo subsidere.* 𝔅 = *quidam sub sydere.* E P3. ∾. G = *ubi alimenta praegrauerunt.* Col. (ut videbatur) = *concinnatur assiduus ignis.* Fort. m𝔈2. = *continuatur assiduis ignibus.* praefert Fortun.

quia celer ignis undique motus simul et nubes rumpit = Ee. B *quia caler* [s. m. *celer*] *est mirique motus. simul et nubes rumpit.* G = *quia celerrimi* [s. m. *celer*] *est mirique motus: simul et nubes rumpit.* P3. 𝔅𝔈1. = *quia celerum est mirique motus s. et n. r.* P4. = *quia celer est mirique motus.* Col. = *quia celeris est mirique motus.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔊 𝔚2. = *Quia celerrimum est mirique motus: simul et nubes rumpit.* 𝔐 ... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *Quia celerrimi motus est: simul et nubes rumpit.*

motu quiescente = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quiescente motu.*

2. *Non enim adsiduus est* = Ee. B = *Non est enim assiduus.* G𝔅 ... 𝔎 = *Non enim est ass.* Col. = *ubi ignis possit extendi.* B P3. = *fugienda impetum capit.* Col. = *fugienti imp. c.*

et pugna desinit = BEeG Gr. 𝔐an. 𝔅 = *et pugna desiuit.* G (s. m.) 𝔈1. ... 𝔎 = *et pugna desiit.* B = *ex eadem esse modo.* G(m∾) = *ex eodem esse modo.*

modo ante dissolvitur = cod. Ops. (Nicot. an Memm. ?). probant Opsop. Grut. Ee P3. = *modo autem* [E = aū d. añ esset *ante*] *dissolvitur.* BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 — *ante.*

si minore vi pressus est = BEeG 𝔅 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 = *si minore vi depressus est.*

3. *Spiritus autem* = BEeG Gr. 𝔈1. 𝔐an 𝔚2. 𝔅 = *Spiritus aut.* 𝔈2. ... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 — *autem.* G = *fluxuosusque* [P3. 𝔅𝔈1. =] *et qui natura.* P4. = *et quam natura.* B = *deorsum deprimit.* EeG Fort. Gr.

alteri cedit et ignis in superiora nititur et in inferiora deprimitur. Quare frequenter cacumina montium feriuntur? quia opposita sunt nubibus et e coelo cadentibus per haec transeundum est. LIX. Intellego quid dudum desideres, quid efflagites. Malo, inquis, fulmina non timere quam nosse. itaque alios doce, quemadmodum fiant: ego mihi metum illorum excuti uolo, non naturam indicari. Sequar quo uocas: omnibus enim rebus
omnibusque sermonibus aliquid salutare miscendum est. Cum 2
imus per occulta naturae, cum diuina tractamus, uindicandus est a malis suis animus ac subinde firmandus: quod etiam eruditis et hoc unum agentibus necessarium est, non ut effugiamus ictus rerum (undique enim tela in nos iaciuntur), sed ut fortiter et constanter patiamur. Inuicti esse possumus, inconcussi non possumus: quamquam interim spes subit inconcussos quoque
esse nos posse. Quemadmodum, inquis? Contemne mortem 3
et omnia quae ad mortem ducunt contempta sunt: siue bella sunt seu naufragia seu morsus ferarum seu ruinarum subito lapsu procidentium pondera. Numquid amplius facere possunt, quam

𝔅𝔈1. = *Incipit autem* [hoc apud G n.] *obliquum esse.* Gron. ci. = *incipit obliquum esse interim, dum* (vel etiam *interdum, dum*), ut ad *fulmen* referatur. B — *incipit ... deprimitur.* Fortun. ci. ∾.

Interdum neutra vis = Ec P3. G 𝔅𝔈1. + *Interdum autem neutraque vis.* P4. Col. 𝔈2. . . . 𝔊 + *Interdum autem neutra vis.* G (r.m.) 𝔐 ... 𝔎 + *Interdum dum neutra vis.* G(m∾) — *superiora.* G (s∾) — *in* ante *inferiora.* G(cr.∾) = *e coelo candentibus.*

Cap. LIX.

Intellego quid dudum desideres = BG P4. Col. FrCol. Ee = *Intelligo quid dubium desideres.* P3. 𝔅 . . . 𝔎 + *Intelligo quid iam dudum d.* G = *Malo inquid.* P3. Col. FrCol. 𝔅 = *Malo inquit.* BE P4. ∾.

excuti volo, non naturam = EeG (s.m.) P3. FrCol. BGP4. Col. Anic. 𝔅𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔎 = *excuti volo quam naturam.* Scal. = *potius volo quam.* 𝔈2. . . . 𝔏4. = *excuti malo, quam naturam.* G(cr.∾) = *Sequatur quo vocas.* G = *aliquod salutare.*

2. E(s∾) — *a malis suis.* G(s∾) — *suis.* B = *animus a malis suis.* B = *in nos tela iaciuntur.* P3. = *tela in nos iacuratur.* Grut. forte voluit, inquit, *iaculatur.*

fortiter et constanter = Ec. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *fortiter constanterque.* B (s∾) = *potiamur.* G (m∾) — *inconcussi non possumus.* B + *inconcussi esse.* G + *licet nos esse posse.* B = *inconcussos quoque esse licet. posse.* P4. Col. = *spes subit inconcussos quoque* [Col. = *esse*] *licet.*

3. *Quemadmodum, inquis* = E mG P3. FrCol. 𝔊ro ... 𝔎. BG(m∾) P4. Col. — *Quemadmodum . . . contempta sunt: sive.* 𝔅 ... 𝔏4. = *Quomodo, inquis.* mG 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. = *contempta sint.*

sive bella sunt = Ee. BG P4. Col. = *illa bella sint* (B P4. Col. iungunt haec cum verbo *licet*, quod habent). 𝔅 ... 𝔊 = *licet illa bella sint.* mG 𝔐 ... 𝔎 + *sive illa bella sunt* (𝔊ro . . . 𝔎 = *sint*).

seu naufragia = Ee. G = *sine naufragia.* B 𝔅 . . . 𝔎 = *sive naufragia.* B = *sive morsus* om. *ferarum.* B = *amplius possunt facere.* G

ut corpus ab animo resoluatur? Hoc nulla diligentia euitat, nulla
4 felicitas donat, nulla potentia euincit. talia uaria formidine disponit mors, omnes aeque uocat. iratis dis propitiisque moriendum est: animus ex ipsa desperatione sumatur. Ignauissima animalia quae natura ad fugam genuit, ubi exitus non patet, temptant pugnam corpore inbelli. Nullus perniciosior hostis est quam quem audacem angustiae faciunt longeque uiolen-
5 tius semper ex necessitate quam ex uirtute corruitur. Maiora aut certe paria conatur animus magnus ac perditus. Cogitemus nos quantum ad mortem perditos esse: et sumus. Ita est, Lucili: omnes reseruamur ad mortem. Totum hunc quem uides populum, quem usque cogitas esse cito natura reuocabit et condet: nec de re, sed de die queritur. Eodem citius tardiusue

P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 (m 𝔈2. ∾) = *aliud facere possunt.* E P3. FrCol. ∾.

quam ut corpus ab animo resolvatur = Ee Anic. Scal. B = *quam ut corpus ab animo resolvant.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *quam ut corpus ab anima resolvant.*

Hoc nulla diligentia = BEG𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *Haec nulla diligentia.*

nulla felicitas donat = BEG quatuor Gr. Anic. Scal. 𝔅 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. 𝔈1. ... 𝔏4. 𝔅1. = *nulla felicitas domat.*

4. *talia varia formidine disponit mors, omnes aeque vocat* = Ee. Cod. Ops. FrCol. = *Talia varia fortitudine disponit.* Opsop. ci. = *Alia varie fortuna disponit.* B = *Talia varia formidine disponuntur.* G Pinc. v. l. 𝔅 = *Talia varia fortitudine disponuntur.* P3. Col. = *talia vana fortitudine disponuntur.* P4. = *Talia varia fortitudine disponitur.* 𝔈1. = *talia vera fortitudine disponuntur.* probat Grut. 𝔈2. . . . 𝔊 = *Talia vero fortitudine disponuntur.* Pinc. ci. = *Alia varie a fortuna disponuntur.* 𝔐 ... 𝔏4. = *Alia fortuito disponuntur.* Grou. ci. 𝔊ro . . . 𝔎 = *Alia varia forte* [𝔅2. . . . 𝔎 = *sorte*] *disponuntur.* B = *Iratis diis pro* [sp. vc.] *movendum est.* G (m∾) — *genuit . . . pugnam.*

. *temptant pugnam* = ci. Gron. 𝔅2. BEmG 𝔅 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *tentant fugam* (𝔈2. . . . 𝔊 — *pugnam*).

corpore inbelli = Fort. P3. FrCol. 𝔈2. . . . 𝔎. Ee = *corpore impelli.* BG P4. Col. 𝔅𝔈1. = *corpore imbecilli.*

Nullus perniciosior hostis est = BEG 𝔅 . . . 𝔊 𝔊ro . . . 𝔎. 𝔐 ... 𝔏4. = *Nullus pernicior hostis est.*

quam ex virtute corruitur = E FrCol. cod. Casaub. 𝔊ro . . . 𝔎. BG Pinc. v. l. P3 4. Col. Anic. Scal. 𝔅 = *quam ex virtute corrigitur.* 𝔈1. . . . 𝔏4. = *quam ex virtute corrigimur.*

5. Ee — *Maiora.* G (s∾) = *aut perditus.*

quantum ad mortem perditos esse = BG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐an. E — *mortem.* e = *quantum ad proditos esse.* Fortun. ci. 𝔈2. . . . 𝔊 = *tanquam ad mortem proditos esse.* 𝔐 . . . 𝔎 = *quantum ad mortem proditos esse.* G (cr. ∾) = *quem videmus populum.*

quem usque cogitas esse cito = Ee P3. idem legit Claud. Puteanus. B = *quosque usquam cogitas esse, cito.* G = [*s totum*] *quem* [hoc s. m.] *usquam* [s. m.] *cogitas esse.* FrCol. + *totum quem usque cogitas esse.* P4. Col. 𝔅 . . . 𝔏4. = *quousque cogitas esse? cito.* Brit. 𝔊ro ... 𝔎 = *quos usquam cogitas esse, cito.* G — *de ante die.* BG𝔅 ... 𝔊 + *Eodem citius ve.* B (cr. ∾) = *tardius* om. *ve.* Ee = *tardiusque.*

ueniendum est. Quid ergo? non tibi timidissimus omnium et 6 insipientissimus uidetur qui magno ambitu rogat moram mortis? nonne contemneres eum qui inter perituros constitutus beneficii loco peteret, ut ultimus ceruicem praeberet? Idem facimus: magno aestimamus tardius mori. In omnes constitutum est capitale supplicium et quidem constitutione iustissima. Nam quod 7 magnum solet esse solatium extrema passuris: quorum enim causa et sors eadem est. Si sequeremur traditi a iudice aut magistratu, carnifici nostro praestaremus obsequium: quid interest ad mortem iussi eamus an nati? O te dementem et oblitum fragilitatis tuae, si tunc mortem times, cum tonat! Ita est, in 8 hoc salus tua uertitur. Uiues, si fulmen effugeris? Repetet te

6. *et insipientissimus videtur* = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *videtur et insipientissimus.* B (s∾) = *qui magna ambitu.* Ee = *rogat horam mortis.* P3. = *Nempe contemneres eum.* B(s∾) = *inter periturạs const.* E = *peteret ultimus cervicem* om. *ut* et *praeberet.* e = *peteret, ultimus extendere cervicem.* BG 𝔅 ∾.

Idem facimus = E P3. 𝔐 ... 𝔎. BG P4. Col. FrCol. 𝔅 ... 𝔊 = *Id facimus.* G = *magno existimamus* [B 𝔅 ... 𝔎 =] *mori tardius.* Ee ∾.

constitutione iustissima = Ee mG P3. FrCol. 𝔊2. ... 𝔎. BG P4. Col. 𝔅𝔊1. 𝔐an = *constitutione dignissima.*

7. *Nam quod magnum solet esse solatium* = Ee. BG Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *Nam quod maximum solet esse sol.* Fortun. voluit expungi *Nam.*

quorum enim causa et sors eadem est = Ee FrCol. cod. Casaub. probat haec Grut. et facillime explicantur: *quorum enim eadem causa, eorum etiam eadem sors est.* B cod. Ops. Brit. cod. Schotti = *extrema passuris, quorum enim causa, sors eadem est* om. *et.* P1. (immo 3.) = *extrema passuus quorum enim causa sors eadem est.* G = *extrema passuris enim* [hoc n.] *causa* [s *sors*] *eadem est.* P4. = *extrema passuris enim causa sors eadem est.* Col. = *extrema passuris, quorum enim causa eadem est.* 𝔅 = *extrema passuris: quorum enim causa eadem sors est.* 𝔊1. ... 𝔊 = *extrema passuris: quorum causa eadem sors est.* 𝔐 ... 24. = *extrema passuris, omnium causa eadem est.* Gron. ci. 𝔊ro ... 𝔎 = *extrema passuris, quorum eadem causa, sors eadem est.* Fortun. ci. = *extrema passuris, quod eorum in causa eadem sors est.* Erm. ci. = *extrema passuris, eorum causa eadem sors est.* Schottus ci. = *quorum communis causa, eadem sors est.* Bong. ci. = *quorum causa eadem, eadem sors est.*

Si sequeremur traditi = Ee. BG Gr. 𝔅 ... 𝔎 — *Si.* Sed facile poterat absorberi a proxima syllaba *se.* P4. = *aut iudici aut magistratui.* G (s∾) — *aut* ante *magistratu.*

carnifici = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 + *et carnifici.*

quid interest ad mortem iussi = B EG 𝔅 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 + *quid interest, utrum ad mortem iussi.*

an nati = Ee mG. 𝔅 + *an ultro nati.* BG 𝔊1. ... 𝔎 = *an ultronei?* Bong. + *si tunc mortem tantum times.*

8. *Ita est, in hoc salus tua vertitur* = E FrCol. e P3. = *Itane in hoc salus t. v.* G = *Itemne salus tua in hoc vertitur.* P4. Col. = *Iterumne salus tua in hoc vertitur.* B 𝔊1. ... 𝔎 = *Itane salus tua in hoc vertitur.* 𝔅 = *Itane salus tua in haec vertitur.* FrCol. = *si fulmen effugieris.* Fort. = *si fulmen evaseris.* 𝔅 ... 𝔊 = *si fulmen effugis.* Bong. = *si fulmen effugerit.* BEG P3. 4. Col. ∾.

Repetet te gladius = Ee sG. BG

gladius, petet lapis, pendet bilis. Non maximum ex periculis tuis, sed speciosissimnm fulmen est. Male scilicet actum erit tecum, si sensum mortis tuae celeritas infinita praeueniet, si mors tua procuratur, si ne tunc quidem cum exspiras, super-
9 uacuus, sed alicuius magnae rei signum es. Male scilicet agitur tecum, si cum fulmine conderis. Sed pauescis ad coeli fragorem et ad inane nubilum trepidas et, quotiens aliquid effulsit, exspiras. Quid ergo? honestius putas delectione perire quam fulmine? Eo itaque fortior aduersus coeli minas surge et, cum undique mundus exarsit, cogita nihil habere te tanta morte per-

𝔅 . . . 𝔅 = *Petet te gladius.* G(n.) 𝔅 . . . 𝔊 + *petet te lapis.* BE Bong. ∾.

pendet bilis = EeG(s.m.). G 𝔅 ... 𝔊 = *petet te febris.* B 𝔐 ... 𝔎 = *petet febris.* Bong. = *petet bilis.* probat Bongars.

ex periculis tuis = Ee Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. BsG = *est periculis tuis.* G — *ex.* 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 — *tuis.* BG (s.m.) — *est* post *fulmen.*

actum erit tecum = Ee. B — *actum.* G 𝔅 ... 𝔎 = *erit actum tecum.* B (s.m.) = *mortis tu.* P3. = *mortis tuo sceleritatis infinita.* P4. = *mortis tuae celeriter ac infinita.* Col. = *mortis tuae celeriter infinita.* 𝔅 = *mortis tuae sceleratis infinita.*

praeveniet = Ee FrCol. B = *praeveniat.* G 𝔈1. ... 𝔎 = *praevenerit.* P3. 4. Col. 𝔅 = *praevenerint.*

si mors tua procuratur = Ee mG FrCol. 𝔅2. probat Grut. Bong. m𝔈2. = *si mors tua procuretur.* 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *si mors tua procurábitur.* BG P3. 4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *si mors tua praedicetur.*

si ne tunc quidem, cum exspiras, supervacuus, sed alicuius magnae rei signum es = ci. Grut. 𝔊ro . . . 𝔎. Ee FrCol. = *sine te tunc quidem cum spiras supervacuus. si alic. m. rei signum est* (FrCol. = *es*). B = *si tu tunc quidem cum spiras non supervacuae, sed alic. m. r. signum es.* G = *si tu* [m *sine te*] *tunc quidem cum spiras non* [hoc n.] *supervacuae* [s∾] ∾ *es* (s *est*). Fort. P3. = *si tu tunc quidem cum spiras non sup.* Pinc. ci. = *si ne tunc cum expiras* om. *quidem.* P4. Col. 𝔅𝔈1. = *si tunc tu quidem qui spiras, non supervacuae, sed* ∾. 𝔈2. ... 𝔊 = *si tu tunc quidem cum exspiras, non supervacuae sed* ∾. 𝔐 ... 𝔏4. = *si tu tunc quoque cum exspiras, non supervacuae, sed* ∾.

9. *agitur tecum* = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *tecum agitur.*

si cum fulmine conderis = EsG FrCol. 𝔐 . . . 𝔎. BG P3. 4. 𝔅 ... 𝔊 = *si cum fulmine cecideris.* Col. = *si cum fulmen cecideris.* 𝔅 ... 𝔊 = *si pavescis.* Eo = *ad coeli fulgorem.* FrCol. = *ad coeli flagorem.* P4. = *ad coeli frangorem.* Ee Fort. quidam codd. Pinc. P3. Col. 𝔅 = *et ad inane nubium trepidas.* Alii codd. Pinc. — *nubilum.* Pinc. ci. = *et ad ignem nubium trepidas.* P4. = *et ad mane nubium trep.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *fragorem, nubiumve trepidas.* BG FrCol. ∾. G Col. 𝔅 . . . 𝔊 — *et* ante *quotiens aliquid.*

Honestius putas delectione perire quam fulmine. Ita scribendum duco. Ee FrCol. = *Honestius putas dilectione perire quam* [FrCol. = *an*] *fulmine.* BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔎 = *Honestius iudicas deiectione animi perire quam fulmine.* P3. = *Honestius putas deiectionem amī perire.* Grutero vulgata non satisfaciebat: ipse ci. = *deiectione alvi.* G = *Et itaque fortius adv.*

et cum undique mundus exarsit = BEe. G = *et cum mundus undique exarsit.* sG 𝔅 . . . 𝔎 = *et cum mundus undique exarserit.*

cogita nihil habere te = Ee FrCol. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *cogita te nihil habere.*

tanta morte perdendum = BEeG

dendum. Quod si tibi parari credis illam coeli confusionem, illam tempestatum discordiam, si propter te ingestae inlisaeque nubes strepunt, si in tuum exitium tanta ignium uis excutitur: at tu solatii loco numera tanti esse mortem tuam. Sed non erit huic cogitationi locus. Casus iste donat metum et inter cetera quoque commodum est eius, quod exspectationem suam antecedit. Nemo umquam timuit fulmen, nisi quod effugit.

L. ANNAEI SENECAE

AD LUCILIUM

NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBER III.

[P R A E F A T I O.]

Non praeterit me, Lucili uirorum optime, quam magnarum rerum fundamenta ponam senex qui mundum circuire constitui

(s.m) Bong. FrCol. ci. Fortun. 𝔅2. G Fort. P3. 4. 𝔅 . . . 𝔊 + *de tanta morte perdendum.* Pinc. v. l. Col. = *de tanta morte perditum.* Pinc. ci. = *de tanta morte poenitendum.* Bong. ci. = *tanta mole perdendum.* 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *de tanta mole perdendum.*

10. G(s∞) = *Quid si tibi.* B = *parari credideris.* P3. = *illam coeli consumptionem.* BG(s∞) 𝔅 = *ingestae illesaeque nubes.* P4. Col. = *in tuum exitum.*

tanta ignium vis = Ee. B𝔅 . . . 𝔎 = *tanta vis ignium.* B = *excitatur.* Ee = *solatii loco munera.* e = *Sed non erit huic cognitioni locus.* BsG = *Casus iste demiit metum.* G Fort. P3. 4. Col. 𝔅𝔊1. = *Casus iste demat metum.* 𝔊2. = *Casus iste demet metum.* Pinc. ci. 𝔊𝔊 = *Casus istum demet metum.* Ee = *Casus iste donat metam.* quod velim examines. FrCol. ∞.

et inter cetera quoque commodum est eius = FrCol. Ee = *et inter cetera quoque commodius eius.* B = *et inter cetera hoc quoque commodum eius.* G P3. 4. Col. 𝔅𝔊1. = *et inter cetera quoque hoc commodum eius.* 𝔊2. . . . 𝔎 = *Est inter cetera hoc commodum eius.*

exspectationem suam = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *exspectationem tuam.*

timuit fulmen = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *fulmen timuit.*

nisi quod effugit = Ee P3. P4. = *nisi quia effugit.* BG Col. FrCol. 𝔅 . . . 𝔎 = *nisi qui effugit.* G = *Explicit liber secundus.* 𝔊1. . . . 𝔊 = *Libri secundi naturalium quaestionum finis.*

E = *Incipit liber IIIq de aquis.* G = *Incipit l'. IIIq. de aquis et ortu aquarum et qualitatibus ipsarum.* 𝔅 = *Lucii Annei Senecae cordubensis liber Tertius qui est de aquis incipit.* Etiam 𝔊1. . . . 𝔎 adiiciunt illa: *qui est de aquis.*

[*Praefatio*] = 𝔊2. . . . 𝔎. Mss. 𝔊1. omittunt, quamobrem uncos circumieci. 𝔅 = *Prohoemium.* B = *Non me praeterit.* G𝔅 = *Non praeteriit me.*

quam magnarum rerum fundamenta = EGFrCol. 𝔊2. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎.

et causas secretaque eius eruere atque aliis noscenda prodere. Quando tam multa consequar, tam sparsa colligam, tam occulta perspiciam? Premit a tergo senectus et obicit annos inter uana studia consumptos: tanto magis urgeamus et damna aetatis male
2 exemptae labor sarciet. Nox ad diem accedat. occupationes recidantur: patrimonii longe a domino iacentis cura soluatur. sibi totus animus uacet et ad contemplationem sui saltem in ipso fine respiciat. Faciet ac sibi instabit et cotidie breuitatem temporis metietur. quicquid amissum est id diligenti usu uitae praesentis recolliget. Fidelissimus est ad honesta ex poenitentia
3 transitus. Libet igitur mihi exclamare illum poetae incliti uersum,

B P3. 4. Col. 𝔅𝔊1. 𝔐an 𝔅2. = *quam magna rerum f.*

noscenda prodere = EsG 𝔐 … 𝔎. BG 𝔅 … 𝔊 = *noscenda producere.* P3. = *tam multa persequar.* G (cr. ∾) = *tam multa consequatur.* P3. 4. = *tam occulta prospiciam.*

Premit a tergo senectus et obicit annos = ci. Erm. 𝔊2. … 𝔎. B = *Praemittat ergo senectus et obiciat annos suos.* EeG Britan. FrCol. = *praemittit ergo senectus et obiciat annos.* P4. Col. = *praemittit ergo senectus et obiiciat annos.* P3. 𝔅𝔊1. = *Praetermittat ergo senectus et obiiciat annos.* Anic. = *tanto magis vigeamus.*

aetatis male exemptae = BEG Gr. 𝔅 … 𝔊 𝔊ro … 𝔎. Pinc. ci. 𝔐 … 𝔏4. = *aetatis male exactae.* Vet. cod. Dal. = *aetatis male expensae.*

labor sarciet = Ee. G(m∾) — *labor … accedat.* BmG 𝔅 … 𝔎 = *labor sarciat.* Rom. Anic. = *labor resarciat.*

2. *occupationes recidantur: patrimonii longe a domino iacentis cura solvatur* = E FrCol. 𝔐 … 𝔎. P3. = *occupationes rescindantur. patrimonii longe a domino iacentis cura solvatur. totus animus* om. *sibi.* B = *occupationes patrimonii recidantur longe a domino iacentis cura causa solvatur totus animus.* G = *occupationes patrimonii recidantur longe* [hoc n.] *a dominio* [cr. ∾] *longe iacentis causa solvatur. sibi totus animus.* Antiqua exx. Pinc. = *occupationes patrimonii praecidantur. Longe a domino, longe iacentis causa solvat sibi totus.* Pinc. ci. = *Occupationes patrimonii praecidantur. Longe ambitio, longe iactantia. Curis solvatur. Sibi totus.* P4. = *Occupationes patrimonii recidantur, longe a domino iacentis causa solvatur. ergo totus animus vacet.* Col. = *Occupationes patrimonii recidantur longe a dominio longe iacentis causa solvat, sibi totus.* 𝔅 … 𝔊 = *Occupationes patrimonii recidantur, longe a dominio iacentis causa* [m𝔊2. = *cura*] *solvatur, sibi totus animus.* e = *si totus animus.*

saltem in ipso fine respiciat = Ee sG m𝔊2. 𝔐 … 𝔏4. FrCol. = *saltem ipso fine resp.* om. *in.* B Fort. P3. 4. m𝔊2. 𝔊ro … 𝔎 = *saltem in ipso fugae impetu respiciat.* G = *saltem in ipso impetu respiciat.* Col. = *saltem in ipso impetu resarciat.* Momm. = *saltem in ipso fugae respiciat.* 𝔅 … 𝔊 = *saltem ipso impetu respiciat.* Gothofr. ci. = *saltem in ipso portu respiciat.* G (cr. ∾) = *brevitatem corporis.*

vitae praesentis = Ee. BG 𝔅 … 𝔎 = *praesentis vitae.*

3. *Libet igitur mihi* = Ee sG P3. BG P4. Col. 𝔅 … 𝔅1. ℜu 𝔎 — *igitur.* FrCol. 𝔅2. — *mihi.* probat Grut. B G 𝔅𝔊1. = *illius poetae.*

incliti = BE. G𝔅 … 𝔎 = *inclyti.* Quis fuerit ille *poeta inclitus*, non constat. e = *versiculum.*

Tollimus ingentes animos et maxima parvo
Tempore molimur.

Hoc dicerem, si puer iuuenisque molirer: nullum enim non tam magnis rebus tempus angustum est. Nunc uero ad rem seriam, grauem, inmensam post meridianas horas accessimus. Facia- 4
mus quod in itinere fieri solet: qui tardius exierunt uelocitate pensant moram. Festinemus et opus nescio an superabile, magnum certe sine aetatis excusatione tractemus. Crescit animus, quotiens coepti magnitudinem ostendit et cogitat quantum proposito, non quantum sibi supersit. Consumpsere se quidam, 5
dum acta regum externorum conponunt quaeque passi inuicem ausique sunt populi: quanto satius est sua mala exstinguere quam aliena posteris tradere? quanto potius deorum opera celebrare quam Philippi aut Alexandri latrocinia ceterorumque qui exitio gentium clari non minores fuere pestes mortalium quam inundatio qua planum omne perfusum est, quam conflagratio qua pars magna animantium exaruit? Quemadmodum Hannibal su- 6
periecerit Alpes scribunt. quemadmodum confirmatum Hispaniae cladibus bellum Italiae inopinatus intulerit fractisque rebus et post Carthaginem pertinax reges pererrauerit ducem promittens, exercitum petens. quemadmodum non desierit omnibus angulis

B = *et maxima facta.* G (n.) P4. Col. 𝔅𝔊1. + *et maxima facta parvo.* E P3. FrCol. ∾.

iuvenisque = BEeG 𝔅 . . . 𝔊. 𝔐 … 𝔎 = *iuvenisve.* B(s.m.) = *moliret.*

Nullum non tam = BEeG 𝔅 … 𝔊. mG 𝔐 … 𝔎 + *Nullum enim non tam.*

post meridianas horas = BEG Gr. 𝔅𝔊ro … 𝔎. 𝔊1. … 𝔏4. 𝔐an = *postmeridianis horis.*

4. G = *solet fieri.* BG (s∾) = *Quo tardius.*

magnitudinem ostendit = EeG Gr. 𝔅 . . . 𝔊. B = *magnitudinem ostenderit.* Erm. ci. 𝔐 … 𝔎 = *magnitudinem attendit.* G = *supersit sibi.*

5. Ee = *acta regum eternorum.* sB = *Quanto potius est sua mala.* Col. = *Quanto sanctius est s. m.* FrCol. + *O quanto satius est.* B + *Quanto potius est deorum.* G = *deorum operas.* G = *ceterorum quem qui.* Ee = *quam* [e = *qua*] *planum omne diffusum* om. *est.* P3. Col. = 𝔅 = *quam planum omne.* P4. = *quia planum o.* BG FrCol. ∾. mG = *quam conflammatio.*

qua pars magna = e. E = *quae pars magna.* G 𝔅 = *quam magna pars.* BG(s.m.) 𝔊1. … 𝔎 = *qua magna pars.* G(s∾) = *animantium exauriunt.*

6. *Alpes superiecerit* = Ee Fr Col. mG = *supergesserit Alpes.* BG 𝔅 . . . 𝔎 = *superaverit Alpes.* eFrCol. = *Hispaniae classibus bellum.* P3. = *Hispaniae bellum cladibus.*

fractisque rebus = BEG Fort. Pinc. v. l. Gr. Memm. 𝔊ro … 𝔎. 𝔅 𝔊1. = *Infractis rebus.* 𝔊2. . . . 𝔏4. = *infractisque rebus.*

et post Carthaginem = Ee. B = *enim post Carth.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *etiam post Carthag.*

pererraverit ducem promittens, exercitum petens. Ita scribendum arbitror. Ee = *pererraverit ducem promittens exercitum penitens.* FrCol.

bellum senex quaerere: adeo sine patria esse pati poterat, sine
7 hoste non poterat. Quanto satius est quid faciendum sit quam
quid factum quaerere ac docere eos qui sua permisere fortunae
nihil stabile ab illa datum fuisse, eius omnia aura fluere mobilius? nescit enim quiescere, gaudet laetis tristia substituere, utique miscere. Itaque secundis nemo confidat, aduersis ne-
8 mo deficiat: alternae sunt uices rerum. Quid exsultas? haec
quibus ueheris ad summum nescis ubi te relictura sint: habebunt suum, non tuum finem. Quid iaces? ad imum delatus es: nunc locus est resurgendi. In melius aduersa, in deterius optata flectuntur. Ista concipienda est animo uarietas, non priuatarum

= ducem promittens exercitum potens. B𝔅...𝔚1. = pererraverit [𝔅 = pererravit] contra Romanos [P3. 4. Col. =] ducem se promittens etiam [Col. = et] sine exercitu. G = penetraverit [m∾] contra Romanos ducem se promittens etiam sine exercitu (m exercitum petens). 𝔚2. + pererraverit, contra Romanos ∾. ℜu 𝔎 + pererraverit, contra Romanos ducem se promittens, exercitum petens. Memm. Nicot. = ducem promittens, exercitum petens (Num habeant hi aut FrCol. illa contra Romanos, non proditur: sed non habere inde licet colligere, quod alias cum E solent concordare).

omnibus angulis bellum senex quaerere = Ee P3. FrCol. 𝔚2. BG P4. Col. 𝔅...𝔚1. ℜu 𝔎 = senex omnibus angulis bellum quaerere. EeG FrCol. — esse ante pati. probat fere Grut., ut pati ponatur pro durare aut tolerare vitam. P3. — pati. quod ipse fere probo. E = sine bello non poterat.

7. Quanto satius est = BEe sG. G𝔅...𝔎 — est. B = quod faciendum sit.

quam quid factum quaerere = Ee. G = quam quod factum sit [hoc n.] q. B 𝔊2....𝔎 + quam quid factum sit q. 𝔅 — quam quid factum. 𝔊1. = quam factum sit q. B = qui supermisere fortunae. BG(m∾) = nihil stabile ad illam.

datum fuisse = Ee. BG 𝔅...𝔎 = datum esse.

eius omnia aura fluere mobilius = Ee. BG = eius autem omnia fluere aura [B = iura] mobilius. Col. FrCol 𝔅...𝔎 = eius omnia fluere aura mobilius. P3. = aura fluere mollius. P4. = fluere aura mobili.

laetis tristia substituere = EeG (s.m.) 𝔊2....𝔏4. BG Brit. 𝔅𝔊1. 𝔊ro...𝔎 = laetis tristia [G = tristitia] sustinere.

utique miscere = Ee. G𝔅...𝔎 = et utraque miscere. B = et utraque permiscere.

Itaque secundis nemo confidat, adversis nemo deficiat = Ee P3. BG 𝔅...𝔎 + Itaque in secundis nemo confidat, in adversis nemo deficiat. P4. + Itaque in secundis nemo confidat, adversis nemo deficiat. FrCol. + Itaque secundis nemo confidat, in adversis nemo deficiat. B = alternae vires sunt rerum.

8. haec quibus veheris = Ee. B sG = ista quibus eveheris. G𝔅... 𝔎 = ista quibus veheris.

ad summum = Ee. BG 𝔅...𝔎 = in summum.

ubi te relictura sint = 𝔅...𝔎. G = ubi te relictura sunt. Ee — te. quod puto absorptum esse a proxima syllaba re. B Gron. [ms] = si te relictura sint. probat Gron. [ms] et explicat per an. B = addimum delatus es.

nunc locus est resurgendi = Ee. G — locus. BsG 𝔅...𝔎 = nunc est resurgendi locus. B = In melius versa in deterius. Fort. = in deterius optata vertuntur forte vertunt. Mss. etiam Gr. ∾.

Ista concipienda est = Ee sG ci.

tantum domuum quas leuis casus inpellit, sed publicarum. Re-
gna ex infimo coorta supra imperantes constiterunt: uetera im- 9
peria in ipso flore ciciderunt. Inueniri non potest numerus
quam multa ab aliis fracta sint: nunc cummaxime deus exstruit
alia, alia submittit nec molliter ponit, sed ex fastigio suo nullas
habitura reliquias iactat. Magna ista, quia parui sumus, cre-
dimus. Multis rebus non ex natura sua, sed ex humilitate qui-
dem nostra magnitudo est. Quid praecipuum in rebus humanis
est? Non classibus maria conplesse nec in rubri maris litore 10
signa fixisse nec deficiente ad iniurias terra errasse in Oceano
ignota quaerentem: sed animo omnia uidisse et, qua maior nulla
uictoria est, uitia domuisse. Innumerabiles sunt qui populos,
qui urbes habuerunt in potestate, paucissimi qui se. Quid est
praecipuum? erigere animum supra minas et promissa fortu-
nae. nihil dignum illam habere putare quod speres: quid enim 11

Gron. 𝔅2. . . . 𝔎. BG 𝔅𝔈1. = *Ita accipienda est.* 𝔈2. . . . 𝔅1. = *Ita concipienda est.* G (s∾) = *privatorum.* B = *pr. tantum dom̃uum.*

sed publicarum = Ee P3. FrCol. BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *sed etiam rei publicae.* 𝔐 ... 𝔎 + *sed etiam publicarum.* G = *Regna et infimo* [P4. Col. =] *coartata.* 𝔅𝔈1. = *Regna ex infimo coartata.* P3. — *coorta.* BE Fort. FrCol. ∾.

supra imperantes constiterunt = BEG quatuor Gr. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔅 . . . 𝔊 = *supra imperantes constitere.* 𝔐 ... 𝔏4. = *supra imperantes iacuerunt.*

9. B = *Verum imperia.*

ciciderunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *cecidere.*

Invenirri non potest numerus = BEeG quatuor Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Iniri non potest numerus.* EG(cr.∾) = *quam multa ab aliis fracta sunt.*

nunc cummaxime deus exstruit alia = Ee. FrCol. = *nunc cummaxime deus extruit illa, alia subm.* sG = *nunc cum maxime alia deus extraxit.* BG Fort. P4. Col. 𝔅 . . . 𝔎 = *nunc cum maxime deus alia exaltat.* P3. = *nam cum maxime deus alia exaltat.* Col. (s.m.) = *nunc enim maxime deus alia exaltat.* Fortun. ci. = *Inveniri non potest numerus, quam multa et aliis temporibus fracta sint, et nunc maxime Deus alia exaltat* vel *quam multa aliis temporibus fracta sint. nunc enim maxime* vel *quam multa et alias fracta sint, cum nunc maxime Deus alia exaltat* vel *Inveniri non potest numerus, quam multa aliis atque aliis modis fracta sint.* G (cr.∾) = *habituras.* BG — *ista* post *Magna.*

sed ex humilitate quidem nostra = Ee FrCol. BG P3.4. Col. 𝔅 . . . 𝔎 — *quidem.*

10. *signa fixisse* = EsG 𝔐 . . . 𝔎. BG 𝔅 . . . 𝔊 = *signa posuisse.* B = *non deficiente.*

ad iniurias terra errasse = Ee P3. FrCol. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *terra ad iniurias aliorum errasse.* B (cr. ∾) = *agnota quaerentem.*

omnia vidisse = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *omne vidisse.*

et qua maior nulla victoria est = Ee. BG = *et qua nulla maior est victoria.* 𝔅 ... 𝔎 = *et qua maior est nulla victoria.*

qui populos, qui urbes = Ee. B G 𝔅 ... 𝔎 = *qui urbes, qui populos.*

habuerunt = BEe G. 𝔅 ... 𝔎 = *habuere.* G = *et proxima fortunae.*

11. *nihil dignum illam habere putare* = E. e = *nil* ∾. BG 𝔅 ... 𝔎 — *illam habere.*

habet dignum quod concupiscas? qui a diuinorum conuersatione
quotiens ad humana recideris, non aliter caligabis quam quorum
oculi in densam umbram ex claro sole redierunt. Quid est prae-
cipuum? posse laeto animo aduersa tolerare. quicquid accide-
rit sic ferre, quasi uolueris tibi accidere. Debuisses enim uelle,
si scisses omnia ex decreto dei fieri. Flere, queri, gemere de-
12 sciscere est. Quid est praecipuum? animus contra calamitates
fortis et contumax, luxuriae non aduersus tantum, sed infestus,
nec auidus periculi nec fugax, qui sciat fortunam non exspe-
ctare, sed facere et aduersus utramque intrepidus inconfususque
13 prodire, nec illius tumultu nec huius fulgore percussus. Quid
est praecipuum? non admittere in animum mala consilia, puras
ad coelum manus extollere, nullum bonum petere quod, ut ad
te transeat, aliquis dare debet, aliquis amittere, optare quod

qui a divinorum conversatione = G FrCol. Memm. 𝔊ro ... 𝔎. BG (s.m.) Fort. P3. Col. = *quia a divinorum conversatione.* Ee = *quid autem divinorum conversationem* (E = *conversatione*). P4. = *quia ad minorum conversationem.* 𝔅 — *qui.* 𝔈1.... 𝔊 = *quia a divinorum contemplatione.* 𝔐 ... 𝔏4. = *qui a divinorum contemplatione.* B = *quotiens in humana recideris.* FrCol. = *ad humanam rec.* Col. — *ad* ante *humana.* P4. = *ad humana decideris.* 𝔅 = *ab humana.*

ex claro sole redierunt = BEe G. 𝔅 ... 𝔎 = *ex claro sole rediere.*

quasi volueris tibi accidere = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quasi tibi volueris accidere.* e = *omnia fieri ex decreto dei.* G (s∾) Pinc. v. l. — *omnia.* FrCol. = *omni ex decreto dei fieri.* Col. = *ex decreto tunc fieri.* BE P3. 4. ∾.

queri, gemere = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *queri, ingemere.* Ee — *est* post *desciscere.*

12. B = *luxuriae non aversus tantum.*

sed infestus = Ee 𝔅. BG 𝔈1.... 𝔎 + *sed et infestus.*

qui sciat fortunam non exspectare, sed facere et adversus utramque intrepidus inconfususque prodire = E FrCol. 𝔐 ... 𝔎. P3. + *qui sciat fortunam non expectare prosperitatem sed facere et adversus* ∾. B = *nec fugax prosperitatem expectans sed utrimque intrepidus inconfusus nec illius tumultu.* P4. = *nec fugax prosperitatem non expectans, sed utrumque intrepidus et* [?] *inconfusus nec illius tumultu.* Col. = *nec fugax prosperitate nec expectans, sed utrimque intrepidus et* [?] *inconfusus nec illius tumultu.* G = *nec fugax prosperitatem non expectans* [m *qui sciat fortunam non expectare sed facere*] *sed utrimque intrepidus inconfusus* [m *que prodire*] *nec illius tumultu.* 𝔅 = *Nec fugax qui sciat fortunam prosperitatem non expectans: et adversus utrumque intrepidus et confisus prodire. Nec illius tumultu.* 𝔈1. = *nec fugax, prosperitatem non expectans, sed adversus utrumque intrepidus et confisus. Nec illius tumultu.* 𝔈2. ... 𝔊 = *nec fugax, prosperitatem non expectans, sed adversus utrumque intrepidus et inconfusus. Nec illius tumultu.*

13. *non admittere in animum* = FrCol. 𝔐 ... 𝔎. BEe G P3. 4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *non admittere in animo.* de quo vide.

manus extollere = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *manus tollere.*

nullum bonum petere = BEe G. 𝔅 ... 𝔎 = *nullum petere bonum.* B = *quod a te transeat.* B — *aliquis dare debet, aliquis amittere.* G = a-

**sine aduersario optatur, bonam mentem, cetera magno aesti-
mata mortalibus, etiam si quis domum casus adtulerit, sic intueri
quasi exitura qua uenerunt. Quid est praecipuum? altos su- 14
pra fortuita spiritus tollere, hominis meminisse, ut, siue felix
eris, scias hoc non futurum diu, siue infelix, scias te hoc non
esse, si non putes. Quid est praecipuum? in primis labris
animam habere. Haec res efficit non e iure Quiritium liberum,
sed e iure naturae. Liber autem est qui seruitutem suam effu-
git. Haec est adsidua et ineluctabilis et per diem et per noctem
aequaliter premens, sine interuallo, sine commeatu. Sibi ser- 15
uire grauissima est seruitus: quam discutere facile est, si de-
sieris multa te poscere, si desieris tibi referre mercedem, si
ante oculos et naturam tuam et aetatem posueris, licet prima**

liquis possit dare aliquis [*s possit*] *amittere.* Col. 𝔅𝔊1. = *aliquis possit dare, aliquis* [𝔅 = *aliquas*] *amittere.* Fort. 𝔊2. . . . 𝔖 = *aliquis possit amittere* om. *dare.* B = *sine aversario.* B = *etsi quis domum.* Fort. P3. 𝔊2. . . . 𝔖 = *domum casus abstulerit.* BEG P4. Col. FrCol. 𝔅 ∾.

qua venerunt = Ee. B𝔅 = *quae venerint.* G 𝔊2. . . . 𝔎 = *qua venerint.* 𝔊1. = *quae venerunt.*

14. B = *Alteros supra fortunam spiritus.* G (s∾) P4. Col. 𝔅 ... 𝔖 = *supra fortunam* [m𝔊2. ∾] *spiritus.*

tollere, hominis meminisse = Ee. B = *hominis tollere, meminisse.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔖 = *hominis attollere. Meminisse.* P3. = *taliter meminisse.* FrCol. 𝔐 . . . 𝔎 = *attollere, hominis meminisse.*

scias te hoc non esse = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *scias hoc te non esse..*

si non putes = E sG FrCol. 𝔐 . . . 𝔎. BG P3. 4. Col. 𝔅 . . . 𝔖 = *nisi cum putes.* B (lit.) = *In primis liberam animam habere.* FrCol. = *Supremis labris animam ponere.* Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔖 = *In primis liberum animum habere.* EG P3. 4. Col. Memm. Nicot. 𝔅 ∾. B = *Haec res efficit non evenire queri tibi ut liber sit, sed evenire naturae.* G = *Haec res efficit ut evenire Quiriti ut sit liber sed evenire naturae.* P3. Col. = *non eveniri quiriti ut sit liber.* P4. 𝔊1. = *Haec res efficit non evenire quaerenti, ut sit liber, sed evenire naturae.* 𝔅 = *Haec res efficit non evenire quirici ut sit liber, sed evenire naturae.* Fortun. ci. = *non evenire Quiriti ut sit liber.* Britan. = *non e iure Quiritium, sed e iure naturae.* 𝔊2. . . . 𝔖 = *Haec res efficit non e iure Quiritium, ut sit liber, sed e iure naturae.* E FrCol. ∾. BG = *Liber est autem.*

qui servitutem suam effugit = B Ee. G 𝔅 ... 𝔖 = *qui servitutem effugit suam.* 𝔐 . . . 𝔎 = *qui servitutem effugit sui.*

Haec est adsidua et ineluctabilis = Ee Memm. BG P3. 4. Col. 𝔅 . . . 𝔎 + *Haec est assidua servitus et ineluctabilis.* FrCol. = *hoc est assidua et inel.*

et per diem et per noctem = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *et per diem ac noctem.*

15. B + *Sibi se servire.*

gravissima est servitus = Ee. B G 𝔅 . . . 𝔎 = *gravissima servitus est.* B = *te multa poscere.* G (m∾) — *si desieris multa te poscere.* G (s∾) P4. = *tibi ferre mercedem.* Col. = *tibi te ferre m.* P3. = *tibi reformare mercedem.*

et naturam tuam et aetatem posueris = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *et naturam tuam* [B p.m. — *tuam*] *posueris et aetatem.* BG 𝔊1. ... 𝔖 — *licet prima sit.* 𝔅 + *licet tibi prima sit.*

sit, ac tibi ipse dixeris: Quid insanio? quid anhelo? quid sudo? quid terram, quid forum uerso? nec multo opus est nec diu. Ad hoc nobis proderit inspicere rerum naturam: primo discedemus a sordidis, deinde animum ipsum quo summo magnoque opus
16 est seducemus a corpore. deinde in occultis exercitata subtilitas non erit in aperta deterior. Nihil autem est apertius his salutaribus quae contra nequitiam nostram furoremque discuntur quae damnamus nec ponimus.

I. Quaeramus ergo de aquis et inuestigemus qua ratione fiant: siue, ut ait Ouidius,

Fons erat illimis nitidis argenteus undis,

siue, ut ait Uergilius,

Unde per ora nouem uasto cum murmure montis
It mare praeruptum et pelago premit arua sonanti,

siue ut apud te, iuuenis carissime, inuenio,

Elisus Siculis de fontibus exsilit amnis.

2 si qua ratio aquas subministret. quomodo tot flumina ingentia per

E = *quid insanio, quid hanelo.* G (m∾) — *quid sudo?*

quid terram, quid forum verso = BEe FrCol. P3. 4. 𝔚2. G = *quid terram* [s *verso*]? *quid forum viso?* Col. = *quid terream? quid formidem?* 𝔚 = *quid terram? quid forum viso?* 𝔈1. ... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *Quid terram verso? quid forum viso?* B = *Nec multa opus est nec die.*

Ad hoc nobis proderit = Ee. B — *nobis.* sBG 𝔚 ... 𝔎 = *Ad hoc proderit nobis.* Tres Gr. = *Ad haec proderit.* G (s∾) = *respicere.*

quo summo magnoque opus est = BEe. G = *quo magnis summoque opus* om. *est,* sG 𝔚 ... 𝔎 = *quo magno summoque opus est* (𝔚𝔈1. — *est*).

16. *non erit in aperta deterior* = BEe G. 𝔚 . . . 𝔎 = *non erit in aperto deterior.* FrCol. = *Nihil est enim apertius.* P4. = *Nihil autem est aptius.* G(cr.∾) = *Nihil autem aperti his sal.* B = *quae contra furorem nostrum nequiciamque discuntur.*

Cap. I.

Ee = *Quaeramus de quibus rebus aquae fiant et investigemus qua ratione fiant.* de quo vide.

Ovidius Met. III, 407.

Vergilius Aen. I, 245. sq. G = *per ora iovem vasto.* BG P4. Col. 𝔚𝔈1. = *In mare praeruptum.* P3. = *Item mare pr.* Virg. ed. Burm. = *proruptum.* G Col. 𝔚𝔈1. = *premit arva tonanti.* P4. = *premit arva sananti.* BE Fort. P3. ∾.

apud te, iuvenis carissime = Ee. BG Britan. Col. 𝔈2. ... 𝔎 = *apud te, Iunior carissime.* P3. = *apud Terrẽtium te iunior cariss.* P4. = *apud te minorem hoc me invenio.* 𝔚𝔈1. = *apud Terentium iunior carissime* (m𝔈1. = Forte legendum, *te iuniorem carmen.* Id quod propemodum licebat divinare ex notulis antiqui codicis. Nam de Lucilii versibus Seneca et alibi fecit mentionem).

Elisus Siculis de fontibus = BEe P3. G = *Elisius syderis* [m *Siculis*] *de fontibus.* Omnia exx. Pinc. 𝔚 ... 𝔈2. = *Elysius* [𝔚𝔈1. = *Elisius*] *Siculis de f.* P4. = *Olisius sideris de fontibus.* Col. = *Elisius sideris de fontibus.* Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔎 = *Eleus Siculis de fontibus.*

2. *si qua ratio aquas subministret* = Ee G 𝔐 ... 𝔏4. B Brit. 𝔊ro ... 𝔎 = *quae ratio aq. s.* P3. = *Si qua res aquas subministrabit.* P4. =

diem noctemque decurrant. quare alia hibernis aquis intume-
scant, alia in defectu ceterorum amnium crescant. Nilum in-
terim seponemus a turba, propriae naturae ac singularis, et illi
suum diem dabimus, nunc uolgares aquas prosequamur, tam fri-
gidas quam calentes. in quibus calentibus quaerendum erit utrum
calidae nascantur an fiant. De ceteris quoque disseremus quas
insignes aut sapor aut aliqua reddit utilitas. Quaedam enim ocu- 3
los, quaedam neruos iuuant, quaedam ueterata et a medicis de-
sperata uitia percurant. quaedam medentur ulceribus, quae-
dam interiora potu fouent et pulmonis ac uiscerum querelas le-
uant. quaedam supprimunt sanguinem: tam uarius singulis
usus est quam gustus. II. Aut stant omnes aut eunt aut col-
liguntur aut uarias habent uenas. Aliae sunt dulces, aliae ua-
riae: asperae quippe interueniunt, salsae amaraeque aut medi-
catae. ex quibus sulphuratas dicimus, ferratas, aluminosas:
indicat uim sapor. Habent praeterea multa discrimina. primum 2

quomodo itaque aquas subministret. Col. = *quomodo igitur aquas subm.* 𝔅𝔈1. = *Quomodo ideo aquas subministret.* 𝔐an 𝔈2. ... 𝔊 = *quomodo aquas subministret.* G(s∾) = *quomodo tot fulmina.* BG 𝔅 ... 𝔊 = *per diem et noctem.* E∾. Ee = *intumescunt* ∾ *crescunt.* P3. = *defectu ceterorum animum.* P4. Col. = *in defectum ceterorum amnium.* 𝔈1. = *in defectum caeterorum omnium.* 𝔈2. ... 𝔊 = *in defectu ceterorum omnium.* BG (n.) P4. Col. + *illum Nilum.*

interim seponemus = BEe G Fort. Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *interim seponamus.*

ac singularis = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *et singularis.*

et illi = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 — *et.*

suum diem dabimus = Ee sG. BG — *suum.* 𝔅 ... 𝔎 = *diem suum dabimus.*

prosequamur = Ee P3. sG = *persequamur.* BG Col. = *persequemur.* 𝔅 ... 𝔎 = *prosequemur.*

in quibus calentibus quaerendum erit = BEe G Gr. 𝔅𝔈1. 𝔈2. ... 𝔎 — *calentibus.* P3. + *aut sapor facit aut aliqua reddit utilitas.*

3. *quaedam veterata* = Ee P3. BG(s.m.) 𝔅 ... 𝔎 = *quaedam inveterata.* G = *quaedam invetera.*

et a medicis desperata = Ee mG. G — *et desperata.* B𝔅 ... 𝔎 = *et desperata a medicis.*

percurant = B(s.m.) G(s.m.) 𝔈1. ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. Ee P3. = *procurant.* BG 𝔅 = *percurrant.* 𝔐 ... 𝔏4. = *percurrunt.*

potu fovent = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *fovent potu.* P3. = *ac viscerum curas.* BEG P4. Col. 𝔅 ∾. G(s∾) = *lavant.*

usus est quam gustus = BEe. G Britan. 𝔈2. ... 𝔎 = *usus quam gustus est.* P3. 4. Col. 𝔅𝔈1. 𝔐an = *usus quam gratus est.*

Cap. II.

Aut stant omnes aut eunt = Ee. B Memm. Nicot. 𝔊ro ... 𝔅2. + *Aut stant omnes aquae* [P3. =] *aut eunt.* G 𝔅 ... 𝔏4. ℜu 𝔎 = *Aut stant omnes aquae* [P4. Col. =] *aut fluunt.* G 𝔅𝔈1. = *asperae quidem interveniunt.* Col. = *asperae quaedam interveniunt.*

salsae amaraeque aut medicatae = BE Gr. Memm. Nicot. 𝔊ro ... 𝔎. G𝔅 ... 𝔈 + *salsaeque amaraeque.* 𝔊 = *salsaeque interveniunt.* 𝔐 ... 𝔏4. — *amaraeque.* Col. = *a quibus sulphureas dicimus.* P3. = *ex quibus dicimus furfurátas.* B (cr. ∾) = *feratas.* mG = *ferratas, alumpnosas.* B = *Iudicat vim sapor.* e =

tactus: frigidae et calidae sunt. deinde ponderis: leues et graues sunt. deinde coloris: purae sunt, turbidae, caeruleae, lucidae. deinde salubritatis: sunt enim utiles, sunt mortiferae, sunt quae coguntur in lapidem. quaedam tenues, quaedam pingues. quaedam alunt, quaedam sine ulla bibentis ope transeunt, quaedam haustae fecunditatem adferunt. III. Ut stet aqua uel fluat, loci positio efficit: in deuexo fluit, in plano continetur et stagnat. aliquando in aduersum spiritu inpellitur: tunc cogitur, non fluit. colligitur ex imbribus. ex suo fonte natiua est. Nihil tamen prohibet eodem loco aquam colligi et nasci: quod in Fucino uidemus in quem montes circumiecti quicquid fudit pluuia deriuant. sed magnae in ipso latentesque uenae sunt. itaque etiam cum hiberui defluxere torrentes, faciem suam seruat.

indicat vini sapor. G Fort. P4. Col. 𝔅𝔈1. = *Indicat inde sapor* (*uī = vim. īn = inde*). P3. = *Indicat humi sapor.*

2. *frigidae et calidae sunt* = E. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *frigidae calidaeque sunt.* e + *frigidaeque et calidae sunt.* E (s∾) — *et* ante *graves sunt.* P3. = *leves gravesque sunt.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔖 = *omnes leves aut graves sunt.*

purae sunt, turbidae, caeruleae = EeG 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 + *purae sunt et turbidae, caeruleae.* B — *purae sunt ... mortiferae, sunt.* sE se = *caeruleae, lividae.*

sunt enim utiles, sunt mortiferae = Ee G P3. 𝔅2. P4. Col. 𝔅𝔈1. = *deinde salubres sunt et utiles.* 𝔐an 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 + *sunt enim salubres et utiles.*

quae coguntur in lapidem = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *quae coganiur in lapidem.* B sG + *quaedam pingues sunt.* P3. = *quaedam sunt bibent.* P4. = *quae sine ulla labentis ope.* Pinc. v. l. = *fecunditatem auferunt.*

Cap. III.

vel fluat = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *aut fluat.* B = *idevexo fluit.* P3. = *indenexo praeluit.* Ee + *in plano et devexo continetur.*

aliquando in adversum = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 + *et aliquando in adv.*

tunc cogitur, non fluit = E sG P3. 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔎. BG P4. Col. 𝔅𝔈1. = *tunc cogitur, tunc fluit.* B = *nasci et colligi.* BEe = *quod in Fuscino videmus.*

in quem montes circumiecti quicquid fudit pluvia derivant = Ee ci. Opsop. Memm. = *in quem montes circumiecti quicquid fudit fluvia derivant.* P3. = *in quem montes circumiecti quicquid fudit flumina derivantur.* BG Pinc. v. l. 𝔖... 𝔅2. = *in quem montis circumiecti fluvii derivantur.* Col. 𝔈1. 2. 𝔐 = = *in quem montis* [𝔈1. = *montes*] *circumvecti fluvii derivantur.* P4. = *Tanquam montis circumiecti fluvii derivantur.* Gron. ci = *in quem, montis circumiecti quicquid fundunt eluvia, derivatur.* 𝔅 = *in quem montes circumvecti quicquid fudit fluvii derivantur.* 𝔑u 𝔎 = *in quem montis circumiecti, quicquid fudit, fluvii derivantur.*

sed magnae = BEe P3. Col. Memm. G P4. 𝔅 ... 𝔎 + *Sed et magnae.*

in ipso latentesque venae sunt = ci. Grut. 𝔑u 𝔎 = *latentesque in ipso venae sunt.* Memm. + *in ipso latentesque velut venae undae sunt.* BEe P3. = *in ipso latentesque undae sunt.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔅2. = *latentesque in ipso undae sunt.* G (n.) + *hiberni unde.*

faciem suam servat = BG P3. 4. Fortun. ci. 𝔅2. . . . 𝔎. E Col. 𝔅 ... 𝔅1. = *servant.*

IV. Primum ergo quaeramus quomodo ad continuandos fluminum cursus terra sufficiat, unde tantum aquarum exeat. Miramur quod accessionem fluminum maria non sentiant: aeque mirandum est, quod detrimentum exeuntium terra non sentit. Quid est quod illam aut sic inpleuerit, ut praebere tantum ex recondito possit, aut subinde sic suppleat? Quamcumque rationem reddiderimus de flumine eadem erit riuorum ac fontium. V. Quidam iudicant terram quicquid aquarum emisit rursus accipere et ob hoc nec maria crescere, quia quod influxit non in suum uertunt, sed protinus reddunt. Occulto enim itinere subit terras et palam uenit, secreto reuertitur colaturque in transitu mare quod per multiplices terrarum anfractus uerberatum amaritudinem ponit et prauitatem [saporis] in tanta soli uarietate exuit et in sinceram aquam transit. VI. Quidam existimant quicquid ex imbribus terra concipit in flumina rursus emitti et hoc argumenti loco ponunt, quod rarissima flumina sunt in his locis quibus rarus est imber. Ideo siccas aiunt Aethiopiae solitudines esse

Cap. IV.

B = *Priorum ergo quaeramus.*

detrimentum exeuntium = E P3. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *detrimenta exeuntium.* Col. = *decrementa exeuntium.*

aut sic inpleverit = Ee sG P3. 𝔅2. probat Grut. BG P4. Col. 𝔑u 𝔎 — *aut.* 𝔅 . . . 𝔅1. = *sic implevit* om. *aut.*

aut subinde sic suppleat = Ee sG P3. Anic. Scal. 𝔅2. BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊2. 𝔑u 𝔎 = *ac subinde sic* [P4. = *sit*] *suppleat.* Pinc. v. l. 𝔈 ... 𝔅1. = *ac subinde suppleat* om. *sic.* P3. = *Qualemcunque rationem.*

Cap. V.

BG (cr. ∾) P4. Col. = *quicquid aquarum cursus emisit accipere.* Fort. 𝔊1. = *quicquid aquarum emisit* [𝔅 ... 𝔖 = *emiserit.* probat Ruhk. ms.] *cursus accipere.* E P3. ∾.

et ob hoc nec maria crescere = Ee. B 𝔊2. ... 𝔎 = *et ob hoc maria non crescere.* G = *et ob* [s *hoc*] *maria* [s *non*] *crescere.* 𝔅𝔊1. = *ob hoc maria non crescere* om. *et.* B = *non in suum vertant, sed protinus reddant.* BP4. = *sed palam venit.* P3. = *et palam evenit.* Fort. 𝔊1. ... 𝔖 haec omittunt. G Fort. P4. Col. 𝔅 𝔊1. + *secretoque revertitur.* BE P3. ∾. 𝔅 = *tollaturque transitu mare.* 𝔊1. . . . 𝔖 — in ante *transitu.*

per multiplices terrarum anfractus = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *per multiplices anfractus terrarum.* G (m ∾) = *terrarum uberantium.* Ee = *et pravitatem in tanta varietate soli saporis exuit.* suspecta est *saporis* vox: quamobrem uncos circumdedi. P3. = *et saporis varietatem et pravitatem in tenta sui varietate exuit.* Col. = ∾ *in tanta sali varietate exuit.*

Cap. VI.

Ee = *terra concipit ad ima trahi et ad illam rursus emitti.* G = *terra concepit* [cr. ∾] *in flumina rursusque emitti* (m *id illam rursus emittere*). 𝔅 + *rursusque.* Locus hic sincerus non videtur. B (cr. ∾) = *Et hoc armenti loco.*

quod rarissima flumina sunt in his locis quibus rarus est imber = Ee. P3. = *quod paucissima* [?] *flumina sunt in his locis quibus rarus est imber.* BG Pinc. v. l. P4. Col. = *quod paucissima sunt in his locis in quibus rarus est imber.* sG 𝔅 . . . 𝔎 = *quod paucissima flumina sunt in his locis, in quibus rarus est imber.*

Ideo siccas aiunt Aethiopiae solitu-

paucosque inueniri in interiore Africa fontes, quia feruida natura coeli sit et paene semper aestiua. Squalidae itaque sine arbore, sine cultore arenae iacent raris imbribus sparsae quos statim conbibunt. At contra constat Germaniam et Galliam et proxime ab illis Italiam abundare riuis et fluminibus, quia coelo humido utuntur et ne aestas quidem imbribus caret. VII. Aduersus haec multa posse dici uides. Primum ego tibi uinearum diligens fossor adfirmo nullam pluuiam esse tam magnam quae terram ultra decem pedes in altitudinem madefaciat: omnis humor intra primam crustam consumitur nec in inferiora descendit. Quomodo ergo potest imber suggerere amnibus uires qui summam tantum humum tingit? Pars maior eius per fluminum alueos in mare aufertur: exiguum est quod sorbeat terra nec id
2 seruat. Aut enim arida est et absumit in se quicquid infusum est aut satiata, si quid supra desiderium cecidit, excludit. Et

dines esse = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Ideo siccas* [G = *sicc i tas*] *esse aiunt Aethiopiae* [𝔅 = *ethiop e s*] *solitudines.* P3. 𝔅2. — *esse.* probat Grut. G(s∾) = *paucos* om. *que.*

fervida natura coeli sit = Ee. B G 𝔅 ... 𝔎 = *quia fervida coeli natura sit.* P3. = *et paene s u per aestiva.* G = *Squalid u m itaque sine arbore* [𝔈1. ... 𝔊 =] *sine cul t u* (m∾). 𝔅 = *sine cul t o.*

Germaniam e t Galliam = Ee. B G 𝔅 ... 𝔎 = *Germaniam Galliamq u e.*

et proxime ab i l l i s Italiam = Ee P3. P4. 𝔅2. = *et proxim a m ab h i s Italiam.* probat Grut. G 𝔅 = *proxime ab h i s Italiam* om. *et.* B sG 𝔈1. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *et proxime ab h i s Italiam.* B = *habundare y m b r i b u s et fluminibus.* Ee = *et n e c aestas quidem.*

Cap. VII.

P3. Col. 𝔅 𝔅2. = *Adversus h o c.*

posse dici = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *dici posse.* B — *tam magnam* ante *quae terram.* P3. Col. = *in altitudi n e.* Grut. ci. — *in altitudinem.* B = *int e r primam e c t ã consumitur.* B (s∾) — *in* ante *inferiora.*

imber suggerere potest = Ee. P3. = *imber a u g e r e potest.* P4. Col. = *potest imber s u r g e r e.* BG 𝔈1. . . . 𝔎 = *potest imber suggerere.* 𝔅 = *potest imber a u g e r e.*

qui summam t a n t u m humum tingit. Ita scribendum puto. E = *q u a e* [q̄] *summam tantum humum ting u it.* e = *qui summam tantum humum tin g u it.* BG Fort. P3. 4. 𝔅𝔈1. = *qui summam humum t a n g u n t* (mG = *tingit*). Fortun. ci. = *t a ngit.* Col. = *q u a e summ u m humum t a n g u n t.* 𝔈2. ... 𝔎 — *tantum.* G (s∾) = *Pars maior eius q u i fluminum.*

in mare a u fertur = E 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎. BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. = *in mare e f f ertur.* Fort. = *in mare t r a n s fertur.* P3. = *in mare d e fertur.*

quod sorb e a t terra = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *quod sorb e t terra.*

2. *et absumit in se quicquid i n f usum est* = Ee. BG (s.m.) P4. = *et absumit in se quicquid e f f usum est.* G = *et a s s umit in se quicquid* [Anic. =] *e f f usum est.* Col. = *et a s s umit in se quicquid e f f usum* om. *est.* P3. = *et a s s umit in se quicquid infusum est.* 𝔅 = *et a s s umit quicquid in se infusum est.* 𝔈1. = *et absumit quicquid in se infusum est.* 𝔈2. . . . 𝔎 = *et absumit, quidquid in se f u s um est.* Ee = *supra desiderium e x c i dit exclud e t.* G Scal. = *supra desiderium cecid e r i t excludit.*

ideo primis imbribus non augentur amnes, quia totos in se sitiens terra trahit. Quid, quod quaedam flumina erumpunt saxis et montibus? His quid conferent pluuiae quae per nudas rupes deferuntur nec habent terram cui insideant. Adice, quod sic- 3
cissimis locis putei in altum acti ultra ducentorum aut trecentorum pedum spatium inueniunt aquarum uberes uenas in ea altitudine in quam aqua non penetrat, ut scias illic non coelestem esse nec collectiuum humorem, sed quod dici solet uiuam aquam. Illo quoque argumento haec opinio refellitur, quod quidam fontes in summo cacumine montis redundant. Adparet illos sursum agi aut ibi concipi, cum omnis pluuialis aqua decurrat.

VIII. Quidam existimant, quemadmodum in exteriori parte terrarum uastae paludes iacent magnique et nauigabiles lacus, quemadmodum ingenti spatio terrarum maria infusa uallibus porrecta sunt, sic interiora terrarum abundare aquis dulcibus nec minus illas stagnare quam apud nos Oceanum et sinus eius: immo eo latius quo plus terra in altum patet. Ergo ex illa pro-

B = *non aug u entur amnes.* G (lit.) = *terra sitiens trahit.* B Anic. — *terra.* B = *Quidq u i d flumina* om. *quaedam.* G — *quaedam.* G = *His quid e m confer a n t pluviae.* BG = *quae per u n das* [sG = *nudas*] *i n rupes deferuntur.* BG (s.m.) = *nec habent cui insid a n t.* G = *nec habent* [e =] *cui insid e n t.*

3. *quod siccissimis locis* = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 + *quod i n siccissimis locis.*

u l t r a ducent o r u m aut trece n t o r u m pedum spati u m = Ee. P3. = *ultra ducentorum v e l trecentorum pedum spat i o.* B = *p e r ducentorum aut trecentorum pedum spat i a.* G = *in altum* [s *acti*] *per CC. aut CCC. pedum spat i a.* P4. Col. = *per ducen t a aut trecen t a pedum.* 𝔅 = *p e r CC. aut CCC. pedum spat i a.* 𝔊1. 𝔐an = *p e r ducent u m aut trecent u m* [𝔊1. = *t r i c e n t u m*] *pedum spat i a.* 𝔊2. ... 𝔎 = *p e r duce n u m aut trece n u m* [*t r i c e n u m*] *pedum spat i a.* G 𝔅𝔊1. = *in qu a aqua.*

non penetr a t = BE sG. G 𝔅 ... 𝔎 = *non penetr e t.* B = *ut scias non s c e lestem* om. *illic.*

nec collecti v u m humorem = Ee sG Fort. P3. 𝔅 m𝔊1. B = *nec collectivum y m b r e m.* G P4. Col. 𝔅2. = *n o n collectivum humorem.* 𝔊1. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *nec collect i t i u m humorem.* BG — *haec opinio.*

in summo cacumine montis = Ee. BmG 𝔅 ... 𝔎 = *in summo montis cacumine.* G (m∾) — *fontes ... agi aut tibi.*

Adparet illos = Ee. BmG 𝔅 ... 𝔎 + *Apparet e r g o illos.* Pinc. commodior, inquit, forsitan lectio, *h a u d u b i concipi.* BE mG Gr. 𝔅 ∾.

pluvialis aqua = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *aqua pluvialis.*

Cap. VIII.

in exterio r i parte = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *in exterio r e p.*

magni q u e et navigabiles = Ee G (s.m.) P3. 𝔅2. BG = *magnique navigabiles.* P4. Col. = *magni navigabiles.* 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *magni et navigabiles.*

spatio terr a r u m = Ee. BG — *terrarum.* 𝔅 ... 𝔎 = *spatio terr a e.*

maria infusa vallibus porrecta sunt = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *porrecta sunt infusa vallibus.* B — *Oceanum.* B — *eo* ante *latius.* G 𝔅𝔊1. + *et sinus e-ius i n ymo* [*imo*] *eo latius.* P4. = *et s i n o n eius, imo c o l atius.* Col. = *et sinus e t i n ymo eo lacius.* E

funda copia isti amnes egeruntur, quos quid miraris si terra detractos non sentit, cum adiectos maria non sentiant. IX. Quibusdam haec causa placet: aiunt habere terram intra se recessus cauos et multum spiritus qui necessario frigescit umbra graui pressus. deinde piger et inmotus in aquam, cum se desiit ferre, conuertitur. Sicut apud nos mutatio aeris imbrem facit ita infra terras flumen aut riuum. Supra nos non potest stare segnis diu et grauis. aliquando enim sole tenuatur, aliquando uentis
2 expanditur: itaque interualla magna imbribus sunt. Sub terra uero quicquid est quod illum in aquam conuertat idem semper est, umbra perpetua, frigus aeternum, inexercitata densitas: semper ergo praebebit fonti et flumini causas. Placet nobis terram esse mutabilem. Haec quoque quicquid efflauit, quia non aere libero concipitur, crassescit protinus et in humorem con-

Fort. P3. ∾. B = *quia plus in altum' patet* om. *terra*. Ee = *quod plus terra in altum patet*. G P3. Col. Anic. Scal. 𝔅𝔈1. = *quia plus terra in altum patet*. P4. = *quia plus terra in aquam patet*. 𝔅 = *isti amnes aegerunt*. 𝔈1. = *egerunt*. e = *isti amnes egrediuntur*.

non sentit = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *non sentiat*. B = *cum advectos*. G = *advecto*. G (s.m.) = *cum revectos*. Ee = *maria non sentiunt*. de quo vide.

Cap. IX.

haec causa placet = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *haec placet causa*.

intra se recessus cavos = Ee. B = *inter canos recessus* om. *se*. G = *habere* [s *terram*] *intra* [s *se*] *cavos recessus*. 𝔅 = *inter se concavos recessus*. 𝔈1. ... 𝔎 = *intra se cavos recessus*. G (cr. ∾) = *et iam multum tempus*.

cum se desiit ferre = EG(s m.) P3. 𝔐 ... 𝔎 (P3. = *desiit*). BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *cum desiit convertitur* om. *se* et *ferre*.

Sicut apud nos mutatio aeris = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Quemadmodum supra nos mutatio aeris*.

imbrem facit = BEG P3. 4. cod. Ops. (Memm.?) 𝔎𝔈1. 𝔐an 𝔊ro ... 𝔎. Col. = *imbres facit*. 𝔈2. ... 𝔏4. = *umbram facit*.

ita infra terras flumen aut rivum = Ee P3. cod. Ops. (Memm.?) 𝔅2. BP4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *ita infra terras rivum agit*. 𝔐 ... 𝔚1. ℜu 𝔎 + *ita infra terras flumen aut rivum agit*. G = *ita infra* [s *intra*] *terras rivum* [m *aut flumen*] *agit*.

Supra nos non potest stare = Ee. B = *Supra nos omnes stare non potest*. G𝔅 ... 𝔎 = *Supra nos stare non potest*. E (s∾) e(cr. ∾) = *ventis expenditur*.

2. Col. = *Itaque cum supervalla magna* [X, 3.] *omnium rursus altero sunt. Quod altero perit in altero transit* rell. om. B = *idem est semper*.

fonti et flumini = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *fonti aut flumini*. B = *causam*.

Haec quoque quicquid efflavit = BE P4. G𝔅 = *Hoc quoque quicquid effluit*. P3. = *Hoc quoque quicquid eflavit*. 𝔈1. = *Huc quoque quicquid effluit*. Fort. ℭ ... 𝔎 = *Hoc quoque quicquid efflavit*. 𝔈2. = *Huc quoque quicquid efflavit*.

libero aere = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *aere libero*. E (s∾) e (s∾) = *conspicitur*.

crassescit protinus et in humorem = E P3. 𝔚2. (E = *crascescit*). BGP4. 𝔅 ... 𝔚1. ℜu 𝔎 = *crassescit* [G p.m. = *crescit*] *et protinus in humorem*.

uertitur. X. Habes primam aquarum sub terra nascentium causam. Adicias etiam licet, quod fiunt omnia ex omnibus: ex aqua aer, ex aere aqua, ignis ex aere, ex igne aer. Quare ergo non ex terra fiat aqua? quae si in alia mutabilis est, et in aquam, immo maxime in hanc. Utraque enim cognata est res, utraque grauis, utraque densa, utraque in extremum mundi conpulsa. Ex aqua terra fit. Cur non aqua fiat e terra? At magna flumina sunt. Cum uideris quanta sunt, rursus ex quanto
prodeant adspice. Miraris, cum labantur adsidue, quaedam uero 2
concitata rapiantur, quod praesto sit illis aqua semper noua? Quid si mireris quod, cum uenti totum aera inpellant, non deficit spiritus, sed per dies noctesque aequaliter fluit, nec ut flumina certo alueo feruntur, sed per uastum coeli spatium lato inpetu uadit? Quid si ullam undam superesse mireris quae superueniat tot fluctibus fractis? Nihil deficit, quia totum in se redit. 3
Omnium elementorum alterni recursus sunt: quicquid alteri perit in alterum transit et natura partes suas uelut in ponderibus

Cap. X.

G = *primas* ∾ *causas*.

quod fiunt = EesG. BG𝔅... 𝔎 = *quod fiant*. G = *aer ex igne*.

Quare ergo non ex terra fiat aqua = P3. 4. 𝔅2. Ee = *Quare ergo non ex terra fit aqua?* Memm. Nicot. = *Quare ergo non e terra fiat aqua*. BG = *Quare ergo ne terra fiat ex aqua?* 𝔅... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Quare ergo non* [𝔅ℭ1. = *ne*] *terra fiat ex aqua et ex terra aqua?* B = *qua si alia mutabilitas est et in aqua, immo* [G p.m. =] *maxime in hoc*. P3. + *etiam et in aquam*.

Utraque enim cognata est res = EesG. B = *Utraque cognita res est utraque densa* rell. om. G𝔅... 𝔎 = *Utraque cognata res est*. P3. = *Cur non aqua e terra* om. *fiat*. P3. = *An magna in terra flumina sunt*. P4. = *Aut magna flumina sunt*. 𝔅ℭ1. = *At magna in terra sunt flumina*. Ee + *At magna flumina magna sunt*. Fortasse scribendum: *At magna flumina in terra sunt*. G (m∾) — *quanta sunt: rursus*. Pinc. v. l. P4. = *Cum videris ex quanto prodeant, aspice rursus* [P4. = *rursum*] *quanta sint*. Reliqui libri omnes scribunt *quanta sunt*.

2. *Miraris, cum labantur* = BEG (s.m.) P3. 4. Memm. Nicot. 𝔐an 𝔊ro ... 𝔎. G𝔅ℭ1. + *Rursus quanta sunt miraris, cum labantur*. ℭ2. ... 𝔏4. + *Rursus miraris, cum labantur*. P3. = *quaedam non concitata*. 𝔅ℭ1. + *quaedam vero non concitata*. Ee = *rapiuntur*.

quod praesto sit illis = BEeG P4. 𝔅... 𝔊𝔅2. P3. 𝔐... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *quae praesto sit illis*.

aqua semper nova = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *semper aqua nova*. P3. 𝔅ℭ1. 𝔐an + *non deficit spatio spiritus*. ℭ2. ... 𝔊 = *non deficiat spacio spiritus*. G(m∾) P3. 𝔅ℭ1. = *aequaliter fiat*. Pinc. v. l. = *aequaliter flat*.

certo alveo feruntur = BEeG P3. 4. 𝔅. ℭ1. ... 𝔎 = *certo alveo fertur*. G P3. 𝔅ℭ1. = *Quod si ullam undam*. P4. = *Quod si nullam undam*.

3. *quia totum in se redit* = Ee. BE(s.m.) e(s.m.) GP4. 𝔅ℭ1. — *totum*. P3. Fortun. ci. ℭ2. ... 𝔎 = *quod in se redit*. Ee = *in alternum recursus sunt*. de quo vide.

quicquid alteri perit = EsG P3. 𝔅 ... 𝔎. B Fort. P4. Anic. = *quicquid in altero perit*. G = *quicquid alte-*

constitutas examinat, ne portionum aequitate turbata mundus praeponderet. Omnia in omnibus sunt: non tantum aer in ignem transit, sed numquam sine igne est. Detrahe illi calorem: rigescet, stabit, durabitur. et transiet aer in humorem, sed
4 nihilominus non sine humore est. Et aera et aquam facit terra: sed non magis umquam sine aqua est quam sine aere. Et ideo facilior est inuicem transitus, quia illis in quae transeundum est iam mixta sunt. Habet ergo terra humorem: hunc exprimit. habet aera: hunc umbra hiberni frigoris densat, ut faciat humorem. Ipsa quoque mutabilis est in humorem: natura sua utitur. XI. Quid ergo? inquis, si perpetuae sunt causae quibus flumina oriuntur ac fontes, quare aliquando siccantur, aliquando quibus non fuerunt locis exeunt? Saepe motu terrarum itinera turbantur et ruina interscindit cursus aquis quae retentae nouos exitus quaerunt et aliquo inpetum faciunt aut ipsius quassatione terrae aliunde alio transferuntur. Apud nos solet euenire, ut amisso canali suo flumina primum refundantur: deinde
2 quia perdiderunt uiam, faciunt. Hoc ait accidisse Theophrastus

ro perit. P3. + *Et natura partes causas suas.* e = *ne proportionum aeq. t.* B = *turbata aequitate.* B = *Non tantum in ignem aer transit.* G (cr. ∾) Anic. P3. 𝔅𝔈1. = *sed nusquam sine igne est.* P3. = *Detrahe igitur caliditatem.* G = *colorem.* Ee = *rigescit.*

et transiet aer in humorem = Ee. BG P3. 4. 𝔅𝔈1. = *transiet aer in humorem* om. *et.* 𝔈2. ... 𝔎 = .*Transit aer in humorem.* De hac forma *transiet* cf. Apul. M. VI, 19. 419. *ad istum caelestium siderum redies chorum.* et quae ibi laudat Hildebrand.

sine humore est = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 — *est*, quod haustum est a proximo *Et.*

4. 𝔅 = *et aera et aqua facit terram.* 𝔈1. = *et aer et aqua facit terram.* P3. — *umquam.*

est invicem transitus = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *invicem transitus est.* G = *in qua transeundum est.*

iam mixta sunt = Ee P3. 𝔅𝔈1. BG Fort. P4. Col. 𝔈2. ... 𝔎 = *iam mixta est.* P3. — *terra* ante *humorem.* Col. = *in humorem natura sua vertitur.*

Cap. XI.

G = *Quid ergo inquit si* [𝔅 ... 𝔊 =] *perpetui sunt amnes vel causae.* B = *et fontes.* G (m∾) — *ac fontes.*

quibus non fuerunt = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quibus non fuere.*

interscindit cursus aquis = Ee P3. (P3. = *intercindit*). B = *inter se scindit cursum aquis.* B (s.m.) G P4 Col. Memm. Nicot. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. = *interscindit cursum aquis.* 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *interscindit aquas.* Fort. = *interscindit viam aquis.*

quae retentae novos exitus quaerunt = EeG 𝔐 ... 𝔎. B = *quae resistentes novos ex. q.* Col. = *quae recentes novos exitus queritur.* P3. 4. 𝔅 ... 𝔊 = *quae recentes et novos exitus q.* Anic. = *quae recedentes novos exitus q.*

et aliquo inpetum faciunt = E. BG haec omittunt. mG 𝔅 ... 𝔎 = *et aliquo impetu faciunt.* B = *aliunde alio terras feruntur.*

solet evenire = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *evenire solet.* B — *primum* ante *refundantur.*

deinde, quia perdiderunt viam, faciunt. Hoc ait accidisse = Ee.

in Coryco monte in quo post terrarum tremorem noua uis fontium emersit. Sunt qui alias quoque causas interuenire opinantur quae euocent aquas aut a cursu suo deiciant et auertant. Fuit aliquando aquarum inops Haemus: sed cum Gallorum gens a Cassandro obsessa in illum se contulisset et siluas cecidisset, ingens aquarum copia adparuit quas uidelicet in alimentum suum nemora ducebant quibus euersis humor qui desiit in arbusta consumi superfusus est. Idem ait et circa Magnesiam accidisse. 3
Sed pace Theophrasti dixisse liceat, non est hoc ueri simile, quia fere aquosissima sunt quaecumque umbrosissima. quod non eueniret, si aquas arbusta siccarent quibus alimentum ex

B = *d. q. perdidere viam faciant. Hoc accidisse ait.* P3. = *viam faciant; ut ait accidisse Th.* G Memm. Nicot. Man Gro ... K = *d. q. perdiderunt viam, faciant. Hoc accidisse ait Th.* P4. Col. = *viam faciunt. Hoc accidisse ait Th.* B ... L4. = *d. q. perdiderunt viam, faciant hoc, quod* [B = *faciunt. hoc quod.* E1. = *faciunt hoc, quod*] *accidisse ait Th.*

2. BE mG = *in Corio monte.* G = *ancorico monte.* Col. = *Anchorico monte.* B = *in autorico monte.* E1. = *in Auctorico monte.* P3. 4. Fortun ci. ∾. P3. — *tremorem* post *terrarum.* Col. = *in quo polius terrarum tremore.*

Sunt qui alias quoque causas intervenire opinantur quae evocent aquas. Ita scribendum videtur. Ee Memm. = *Sunt qui alias quoque causas intervenire opinantur quae vocant aquas.* B = *Sicut alias quoque casus intervenire opinatur qui a voce aquas aut a cursu suo decidant.* G = *Sic et alios quoque casus intervenire opinatur* [m *Sunt qui alias quoque causas intervenire opinantur*] *qui aliter nocent aquas aut a cursu suo decidant.* P4. Col. = *Sic et alios quoque casus interv. opinatur, qui aliter vocent aquas aut a cursu suo decidant.* P3. = *Sunt qui alios quoque casus int. opinantur. qui aliter vocant aquas aut a cursu suo deiiciant.* Nicot. = *Sic ut alias quoque casus intervenire opinatur, qui aliter vocent.* BE1. = *Sic et alios quoque casus intervenire quidam opinantur: qui aliter vocent aquas aut a* [E1. = *in*] *cursu suo deiiciant.* Fort. E2. ... K = *Sed et alios quoque casus intervenire quidam opinantur, qui aliter evocent aquas aut a cursu suo deiiciant* (Fort. = *decidant*). Grut. ci. = *Sic et alios quoque casus intervenire idem opinatur, qui aliter evocent.* nam Theophrasti, inquit, adhuc referri sententiam, docent clare sequentia: *Sed pace Theophrasti dixisse liceat* etc.

et avertant = Ee. BG E2. ... K = *atque avertant.* BE1. = *aut avertant.* B = *inops aquarum Haemus.* G = *aquarum inobs erenius.* P3. BE1. = *aquarum inops humus.* P4. = *aquarum inops heremus.* Col. = *aquarum inops Hemius.* Fort. = *aquarum inops Hempnus.* G (m∾) Col. BE1. = *et silvas scidisset* (B = *scindisset*). Anic. = *in alimentum sui.* P3. — *suum.* probat Grut.

quibus eversis = Brit. Ee P3. = *quibus emersis.* B B ... K = *quibus excisis.* G = *quibus exscissis.* BG(s∾) = *desiit in angusta consumi.*

3. G(s∾) — *et* ante *circa M.*

non est hoc veri simile = BEe. GB ... K = *non hoc* [G p. m. — *hoc*] *est simile veri.* B (s∾) = *aquosissime sunt.* G (m∾) — *sunt quaecumque umbrosissima.* B = *quaeque umbrosissima.* P3. = *quae umbrosissima.* probat Grut. Col. = *quaecum-*

proximo est: fluminum uero uis ex intimo manat ultraque con-
cipitur quam radicibus euagari licet. Deinde succisae arbores
plus humoris desiderant. Non enim tantum id quo uiuant, sed
4 quo crescant trahunt. Idem ait circa Arcadiam quae urbs in
Creta insula fuit fontes et riuos substitisse, quia desierit coli
terra diruta urbe, postea uero quam cultores perceperit, aquas
quoque percepisse. Causam siccitatis hanc ponit, quod obrigue-
rit constricta tellus nec potuerit imbres inagitata transmittere.
Quomodo ergo uidemus plurimos in locis desertissimis fontes?
5 Plura denique inuenimus quae propter aquas coli coeperunt quam
quae aquas habere coeperint, quia colebantur. Non enim esse
pluuialem hanc quae uastissima flumina a fonte statim magnis
apta nauigiis defert ex hoc intellegas licet, quod per hiemen ae-
statemque par est a capite deiectus. Pluuia potest facere tor-
rentem, non potest autem aequali inter ripas suas tenore laben-

que umbrosa. GCol. 𝔅 = *fluminum modo vis.* 𝔈1. = *Flumini modo vis.* P4. = *fluminum mons vis.* Grut. ci. = *fluminum omnis vis.* G(m∾) — *manat.*

ultraque concipitur = Ee sG Memm. P3. = *utraque concipitur.* B Nicot. = *ultraque accipitur.* G 𝔅 𝔈1. = *utraque excipitur.* Fort. P4. Col. 𝔈2. . . . 𝔎. *ultraque excipitur.*

Non enim tantum id quo vivant, sed quo crescant trahunt = Ee P3. 𝔚2, B = *Non enim tantum id quo vivant sed et id quo crescant* om. *trahunt.* G = *Non tantum id quod vivant sed et* [hoc n.] *id quod excrescant* [hoc cr. ∾. m *trahunt*] *Idem.* P4. = *Non tantum ideo quod vivant, sed et id quo crescant.* Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *Non tantum id quo vivant, sed et id quo crescant* om. *trahunt.* 𝔐 . . . 𝔚1. ℜu 𝔎 + *Non enim tantum id quo vivant, sed et id quo crescant, trahunt.*

4. BG 𝔅 . . . 𝔊 = *in Creta insula est.*

fontes et rivos substitisse = Ee P3. ci. Opsop. 𝔚2. probat Grut. Memm. (non Nicot.) = *fontes et viros substitisse.* BG P4. Col. 𝔅 . . . 𝔚1. ℜu 𝔎 = *fontes et lacus substitisse.* G (lit.) 𝔅𝔈1. = *dirupta urbe.* Pinc. ci. = *direpta urbe.* BE Gr. ∾.

cultores perceperit = BEe G𝔅. sG = *cultores exceperit.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *cultores receperit.*

aquas quoque percepisse = BEeG. sG 𝔅 . . . 𝔎 = *aquas quoque recepisse.*

obriguerit = Ee Nicot. (apud Grut.). B P3. 𝔈2. . . . 𝔎 = *obduruerit.* GP4. Col. 𝔅𝔈1. = *obduraverit.* 𝔅 = *constrita tellus.* Memm. = *contrita tellus.* Ee = *nec poterat imbres.* quod vide num possit dictum esse e mente Senecae.

videmus plurimos = Ee. G Anic = *plurimis videmus.* B 𝔅 . . . 𝔎 = *plurimos videmus.* G𝔅 = *disertissimis.*

5. B = *habere coeperunt.*

pluvialem hanc quae = Ee P3. B = *pluvialem aquam quae.* G = *hanc pluvialem aquam quae.* 𝔅 = *talem pluvialem aquam quae.* 𝔈1. . . . 𝔎 + *pluvialem hanc aquam quae.* B P3. — *flumina* post *vastissima.* G = *magnis acta* [= P4. Col. 𝔅 . . . 𝔈2.] *navigiis deferunt* (hoc in lit.). Ee = *acta magnis navigiis.* 𝔎 = *magnis apta navibus.* P3. = *magis aera navigiis.* Pinc. v. l. ∾. P3. = *parem a capite deiectio.* 𝔅 = *parem a capite deiecta pluvia.* 𝔈1. = *par est. A cacumine deiecta pluvia potest.* G(cr. ∾) = *Pluvias potest.* G (s∾) P4. Col. — *autem* post *non potest.*

tem quem non faciunt imbres, sed incitant. XII. Paulo
repetamus hoc altius, si uidetur, et scies te non habere quod
quaeras, cum ad ueram amnium originem accesseris. Flumen
nempe fecit copia cursusque aquae perennis. Ergo si quaeris a
me quomodo aqua fiat, interrogabo inuicem quomodo aer fiat aut
terra. Si rerum elementa sunt quatuor, non potes interrogare
unde aqua fiat: quarta enim pars naturae est. Quid ergo mira- 2
ris, si rerum naturae tam magna portio potest aliquid ex se
semper effundere? Quomodo aer, et ipse quarta pars mundi,
uentos et auras mouet sic aqua riuos et flumina. Si uentus est
fluens aer, et flumen est fluens aqua. Satis et multum illi ui-
rium dedi, cum dixi, elementum est. Intellegis quod ab illo
proficiscitur non posse deficere. XIII. Adiciam, ut ait Thales,
ualentissimum elementum est. hoc fuisse primum putat, ex

quem non faciunt imbres, sed incitant = Ee Memm. G (s.m.) = *quem non faciunt imbres, sed excitant.* B 𝔈2. ... 𝔏4. = *Aquam non faciunt imbres, sed excitant.* 𝔅𝔈1. = *aquae non faciunt imbres* [Col. =] *sed excitant.* P3. = *Aquae non faciunt imbres, sed incitat.* 𝔊ro ... 𝔎 = *Aquam non faciunt imbres, sed* [P4. Brit. 𝔐an =] *incitant.*

Cap. XII.

B = *altius hoc si videbitur.*

te non habere quod quaeras = B Ee. G 𝔅 ... 𝔊 = *te non habere quod* [Col. =] *quaeris.* 𝔐 ... 𝔏4. = *non habere quod quaeris* om. *te.* 𝔊ro ... 𝔎 — *te.* Etiam P3. 4. Memm. Nicot. = *quod quaeras.* EeG Gr. 𝔅 ... 𝔈2. = *ad veram omnium originem.* B Pinc. ci. ∾. B = *Flumen namque fecit.* G𝔅 ... 𝔊 = *Fl. nempe facit.* E 𝔐an 𝔑u 𝔎 = *copia cuiusque aquae perennis.* G(m∾) P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *copia cuiuscunque aquae perennis.* P3. = *copia occursusque aquae, aquae perennis.*

Ergo si quaeris a me = E 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. BG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔅2. — *si.* P3. = *quomodo aquae fiant.*

Sed si in rerum natura elementa sunt quatuor = Ee sG P3. nonnulli codd. Opsop. Francisc. Dalechampii Scal. BP4. = *Sed si rerum elementa sunt quatuor.* G Col. = *Sed rerum elementa sunt quatuor.* 𝔅𝔈1. = *Sed si in natura rerum elementa sunt quatuor.* Fort. 𝔐an 𝔈2. ... 𝔎 = *Si rerum elementa sunt quatuor.*

non potes interrogare = E 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. BG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. = *non potest interrogari.*

unde aqua fiat = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *unde aqua fit.*

pars naturae est = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *pars est naturae.*

2. B = *Quid enim miraris.*

tam magna portio = Ee. BG — *tam.* 𝔅 ... 𝔎 = *portio tam magna.*

potest aliquid ex se semper effundere = E m𝔈1. 𝔈2. 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. P3. = *potest aliquem ex se s. eff.* BG Fort. P4. Col. = *potest ex se semper aliquid effundere.* sG 𝔊 ... 𝔏4. = *potest aliud ex se s. eff.* 𝔅 = *potest aliquam ex se s. eff.* 𝔈1. = *potest aquam ex se s. eff.*

et ipse quarta pars mundi = BsG Pinc. v. l. P4. 𝔅𝔊 ... 𝔎. Col. — *et.* EeG P3. 𝔈1. 2. = *et ipsa quarta p. m.* E = *Sed ventus est.* B = *aer fluens* ∾ *fluens est aqua.*

Satis et multum = BEeG Gr. 𝔈1. ... 𝔊. 𝔅 = *Satis est multum.* 𝔐 ... 𝔎 — *et.*

Cap. XIII.

Adiciam, ut ait Thales = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Aqua, ait Thales.*

hoc surrexisse omnia. Sed nos quoque aut in eadem sententia, aut in ultima eius sumus. Dicimus enim ignem esse qui occupet mundum et in se cuncta conuertat. hunc euanidum considere et nihil relinqui aliud in rerum natura igne restincto quam humorem: in hoc futuri mundi spem latere. Ita ignis exitus mundi, humor primordium. Miraris ex hoc posse amnes semper
2 exire qui pro omnibus fuit et ex quo sunt omnia? Hic humor in diductione rerum ad quartas redactus est, sic positus, ut sufficere flumiuibus edendis, ut riuis, ut fontibus possit. Quae sequitur Thaletis inepta sententia est. Ait enim terrarum orbem aqua sustineri et uehi more nauigii mobilitateque eius fluctuare tunc cum dicitur tremere. Non est ergo mirum, si abundet humor ad flumina profundenda, cum in humore sit totus. Hanc ueterem et rudem sententiam explode. Nec est quod

Sed nos quoque = Ee 𝔈1. . . . 𝔊. BG 𝔐 . . . 𝔎 + *Sed e t nos quoque.* 𝔅 + *Sed e t i a m nos quoque.*

in eadem sententia aut in ultima e i u s sumus = BEe sG P3. G = *in eadem s u b s t a n t i a eius aut in ultima sumus.* P4. 𝔅 . . . 𝔊 = *in eadem sententia eius aut in ultimu sumus.* Grut. ci. = *aut in v i c i n a sumus.* sed reprobat ipse. Col. 𝔐 . . . 𝔎 — *eius.* Ee = *qui occup a t mundum.*

hunc evanidum considere = E Britan. 𝔈2. . . . 𝔎. P3. + *hunc evanidum l a n g u e n t e m q u e considere.* e + *hunc evanidum l a n g u e n t e m considere.* G = *hunc e u n d e m* [m *evanidum*] *l a n g u e n t e m q u e considero.* B = *hunc e u n d e m l a n g u e n t e m considere.* P4. Col. 𝔈1. = *Hunc e u n d e m l a n g u e r e considero.* 𝔅 = *Hunc e u n d e m l a n g u e r e considere.* Fortun. ci. = *Hunc e u n d e m l a n g u e n t e m considero.*

igne restincto = BE 𝔅 . . . 𝔎. P3. = *igne re x tincto.* G P4. Col. = *igne r e s t r i c t o.* B = *futuri mundi latere s p i r i t u s.* G(m∾) = *futuri mundi s p i r i t u s latere.* E 𝔈1. . . . 𝔊 = *futuri mundi s p e c i e m* [E = *s p ē m*] *latere.*

Ita ignis exitus mundi, humor primordium = Ee. B = *Ita exitus mundi s p i r i t u s e s t, humor primordium.* P3. + *e x t i n c t u s v e l exitus mundi e s t.* P4. = *exitus e s t* om. *mundi.* G Col. 𝔅 . . . 𝔎 + *exitus mundi e s t.*

Miraris ex hoc posse amnes semper exire = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *Miraris amnes ex hoc posse exire semper.* G (n.) P4. Col. 𝔅𝔈1. + *e t qui pro omnibus fuit.* BE P3. ∾ (B = *f l u i t*).

2. G(s∾) = *in d e ductione rerum.* G (m∾) Col. = *ad q u a s d e d u ctus est.* P3. = *in deductionem rerum ad q u a s redactus est.* P4. = *ad q u a s redactus est.* 𝔅 . . . 𝔊 = *Hic humor rerum primordium sic positus* [𝔅 = *posit u m*] *est* rell. om.

ut sufficere fluminibus edendis = Ee. B = *i n fluminibus edendis sufficere.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *ut fluminibus edendis sufficere.* E(s∾) G = *e t fontibus.*

pos s i t = E. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *pos s e t.* P3. = *quae sequ e n tur Thaletis.* P4. = *Q u o sequitur Thaletis.* Col. = *Quae sequ e tur Thaletis.* 𝔅 = *Quae sequ a n tur Thaletis.* B — *sustineri* post *aqua.* e — *eius* post *mobilitateque.*

si abund e t = Ee (scribunt *h a bundet*). BG 𝔅 . . . 𝔎 = *si abund a t* (𝔅 = *h u m e d a t*).

ad flumina p r o fundenda = Ee mG P3. G = *ad flumina fund a n da.* B 𝔅 . . . 𝔎 = *ad flumina f u n d e n da.*

cum in humore sit totus = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 + *cum m u n d u s in humore sit* [G = *f i t*] *totus.* P3. = *sententiam expl e de.* P4. = *sententiam*

credas in hunc orbem aquam subire per rimas et facere sentinam. XIV. Aegyptii quatuor elementa fecerunt: deinde ex singulis bina maria et feminea. Aerem marem iudicant qua uentus est, feminam qua nubilosus et iners. Aquam uirilem uocant mare, muliebrem omnem aliam. Ignem uocant masculum qua ardet flamma et feminam qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem uocant, saxa cautesque: feminae nomen adsignant huic tractabili et cultae. XV. Mare unum est, ab initio scilicet ita constitutum: habet suas uenas quibus inpletur et aestuat. Quomodo maris sic et aquae huius mitioris abdita est uirium ratio: tantum ex illa quantum semper fluere opus sit emittitur. Uasta maris in occulto uia est quam nullius fluminis cursus exhauriet. Quaedam ex istis sunt quibus adsentire pos- 2

explodo. B = *subire per ima.* G (m∾) = *subire primus facere sentiem.* P3. = *et pertimas facere semitam.* Fort. Col. = *aquam subire et per rimas facere sentinam.* P4. = *aquam subire per rimas facere sentinam.* 𝔅 … 𝔊 = *aquam subire et per rimas facere semitam.* E Anic. ∾.

Cap. XIV.

elementa fecerunt = BEeG. 𝔅 = *elementa facere.* 𝔈1. … 𝔎 = *elementa fecere.*

deinde ex singulis bina maria et feminea. Aerem marem iudicant = Ee. cf. Apul. de Mundo XX. 334. *Sic mare et femineum sexus iungitur.* et quae ad eum locum docet Hildebrand. BG P4. 𝔅 = *deinde ex singulis bina maria. Aerem marem iudicant.* P3. Col = *deinde ex singulis bina maria. Aerem mare iudicant.* 𝔈1. … 𝔎 = *deinde ex singulis bina, marem et feminam. Aerem marem iudicant.*

qua ventus est = 𝔈1. … 𝔎. B EeG P4. Col. 𝔅 = *quia ventus est.* P3. = *qui ventus est.*

feminam qua = 𝔈1. … 𝔎. BEe G Gr. 𝔅 = *feminam quia.*

nubilosus est = Ee. cf. Apul. M. XI, 7. 768. *nubilosa caligine disiecta.* BG (Gr.) 𝔅 … 𝔎 = *nebulosus est.* G = *Aquam virilem vocant marem.* B (cr. ∾) = *Ignem vocant masculinum.* E = *quae* [q̄] *ardet flamma.* BG Gr. 𝔅 = *quo ardet flamma.* Ee = *quae lucet innoxius tactu* G = *quia lucet inn. t.* P3. = *qua nocet inn. t.* P4. = *qua licet inn. t.* B Col. 𝔅 ∾. G (s∾) — *feminae* ante *nomen adsignant.* B Brit. = *feminae nomen inponunt.*

huic tractabili et cultae = Ee P3. Col. 𝔅 (𝔅 haec iungit cum proximis). G = *huic tractabili et occultae.* P4. 𝔅 — *et cultae.* B Fort. 𝔈2. … 𝔎 = *huic tractabili ad culturam.*

Cap XV.

B = *Mare est unum.* P4. Col. 𝔈1. … 𝔊 = *Et mare unum est ab initio.* G P3. Anic. Scal. ℜu 𝔎 = *Mare unum est ab initio.* 𝔅 = *materiae unum est ab initio.* E ∾. B = *habens suas venas.*

quibus inpletur = BEe G Gr. Memm. Nicot. Bamb. Wirceb. 𝔅 … 𝔊 𝔅2. 𝔐 … 𝔅1. ℜu 𝔎 = *quibus impellitur.*

et aestuat = Ee sG 𝔅 𝔈1. B Memm. Nicot. Bamb. Wirceb. 𝔈2. … 𝔎 = *atque aestuat.* G = *et aestuet.*

et aquae huius mitioris = Ee. B G 𝔅 … 𝔎 = *et huius aquae mitioris.*

abdita est virium ratio: tantum ex illa quantum semper fluere opus sit emittitur. Vasta maris in occulto via est quam nullius fluminis cursus exhauriet = Ee. B = *Vasta in occulto via est quam fluminis nullius cursus exhauriat. abdita est virium eius ratio. tantum ex illa quantum superfluum fit emittitur.* G

sumus, sed hoc amplius censeo: placet natura regi terram et quidem ad corporum nostrorum exemplar in quibus et uenae
3 sunt et arteriae, illae sanguinis, hae spiritus receptacula. In terra quoque sunt alia itinera per quae aqua, alia per quae spiritus currit. adeoque ad similitudinem illam humanorum corporum natura formauit, ut maiores quoque nostri aquarum adpellauerint uenas. Sed sicut in nobis non tantum sanguis est, sed multa genera humoris, alia necessarii, alia corrupti ac paulo quidem pinguioris, in capite cerebrum, in ossibus medullae, muci saliuaeque et lacrimae et quiddam additum articulis per quod citius flectantur ex lubrico: sic in terra quoque sunt hu-
4 moris conplura genera. quaedam quae mature durentur. (hinc est omnis metallorum humus ex quibus petit aurum argentumque

= *Vasta maris in occulto via est quam nullus* [s *nullius*] *fluminis cursus exhauriet. abdita est virium eius ratio. tantum ex illa quantum superfluum fit emittitur.* 𝔅𝔊1. = *Vasta maris in occulto via est, quam nullus fluminis cursus exhauriet. Abdita est virium eius ratio. Tantum ex illa quantum* [P4. =] *superfluum sit emittitur.* 𝔊2. ... 𝔎 = *vasta maris in occulto via est, quam nullius* [= 𝔐an. Gr. = *nullus*] *fluminis cursus exhauriet. Abdita est virium eius ratio. Tantum ex illa quantum superfluum fit* [𝔊2. = *sit.* P3. = *semper fluit, sic.* Col. = *superfluum sic*] *emittitur.*

2. B = *sed hoc amplius censori placet.*

corporum nostrorum = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nostrorum corporum.* G = *et artariae.* Ee = *illae spiritus receptacula.*

3. sG = *per quae aquae.*

alia per quae spiritus = BEeG 𝔅. 𝔊1. ... 𝔎 + *et alia per quae sp.*

ad similitudinem illam = EeG𝔅𝔊1. B𝔊2. ... 𝔎 = *illam ad similitudinem.* E (s∾) e(cr.∾) = *humidorum corporum.* B = *humanorum corporum formavit deus.* P3. + *natura ve deus formavit.*

adpellaverint venas = B 𝔊2. ... 𝔎. Ee = *appellent venas.* G P3. = *appellaverunt venas.* P4. Col. = *appellarunt iter venas.* Anic. + *aquarum iter appellaverint venas.* 𝔅 = *appellavere inter venas.* 𝔊1. + *appellaverint iter venas.*

Sed sicut in nobis = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Sed quemadmodum in nobis.* Ee — *est* post *sanguinis.* B P4. 𝔅2. + *sed et multa genera.* Ee = *alii necessarii alii corrupti.* quod probo fere, ut infra scribatur *pinguiores,* et intelligantur *humores* Plur. numero. G (cr. ∾) = *alia necessaria.*

ac paulo quidem pinguioris = Ee. B Nicot. = *ac paulo* [Fort. =] *pigrioris.* P4. = *aut paulo piguioris.* Col. = *et paulo pinguioris.* G P3. 𝔅 ... 𝔎 — *quidem.*

medullae, muci = 𝔐 ... 𝔎. Ee Bong. ex Cui. P3. = *medullae, musci.* quo indicari videtur *mucci,* altera scriptura. B(s m) G 𝔅 ... 𝔊 = *medullae, musculi.* B = *medullae masculi.* P4. = *medullae musculique sal.* Col. = *medullae in usiuli saliv.* G = *et quidam additum.*

conplura genera = Ee (sed scribit *quamplura*). BsG 𝔅 ... 𝔎 = *genera complura.* G = *humoris genera templum.*

4. *quae mature durentur* = BGe P3. 𝔊1. E = *quae mature durent.* quod si quis probaverit esse verbi *dureo* alias insoliti, laudabo. 𝔅 = *quae maturae durentur.* 𝔊2. ... 𝔎 = *quae matura durentur.* B (s∾) = *metellorum.* Fort. + *omnis metalli metallorum humus.* Fortun. ci.

auaritia). et quae in lapidem ex liquore uertuntur. In quaedam
uero terra humorque putrescit, sicut bitumen et cetera huic si-
milia. Haec est causa aquarum secundum legem naturae uo-
luntatemque nascentium. Ceterum ut in nostris corporibus ita 5
in illa saepe humores uitia concipiunt: aut ictus aut quassatio
aliqua aut loci senium aut frigus aut aestus corrupere naturam.
et sulphuratio contraxit humorem qui modo diuturnus est, modo
breuis. Ergo ut in corporibus nostris sanguis, cum percussa
est uena, tamdiu manat, donec omnis effluxit aut donec uenae
scissura subsedit atque interclusit aut aliqua alia causa retro de-
dit sanguinem: ita in terra solutis ac patefactis uenis riuus aut
flumen effunditur. Interest quanta aperta sit uena quae modo 6
consumpta aqua deficit, modo exsiccatur aliquo inpedimento,
modo coit uelut in cicatricem conprimitque quam perfecerat
uiam. modo illa uis terrae quam esse mutabilem diximus desi-
nit posse alimenta in humorem conuertere. aliquando autem
exhausta replentur modo per se uiribus recollectis, modo aliunde

m𝔈2. = *omne metallorum genus.* EG Gr. ∾. Amicus Grut. ci. = *omnis metallorum fomes.*

petit aurum argentumque = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *aurum argentumque* [G p. m. — *que*] *petit.* sG = *ex liquore vertantur.* m𝔈1. = *ex liquore nectuntur.*

In quaedam vero terra humorque putrescit = E. Memm. = *In quaedam vero terra humorque putrescunt.* B = *In quibusdam vero locis terra humorum quae liquescit.* G = *In quibusdam vero locis locis terra humor* [s *que*] *liquescunt.* Gr. = *In quibusdam vero locis terra humorque liquescunt.* 𝔅 ... 𝔎 = *In quibusdam vero* [𝔅𝔈1. — *vero*] *locis terra humorque liquescit.* B Fort. = *voluntate nascentium* (B p. m. = *nescentium*). P3. = *voluntatemque natantium.*

5. BE(cr. ∾) Gr. 𝔅𝔈1. = *corrumpere naturam.* B — *ut* post *Ergo.*

percussa est vena = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *percussa vena est.* B(s∾) G (s∾) = *tamdiu manet.* B = *effluxit ac donec* ∾ *atque iter clausit.* G (cr. ∾) = *intercludit.*

aut aliqua alia causa = Ee. B Fort. = *vel aliqua alia cura.* non vituperat Grut. G Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *vel aliqua alia causa.* Ee = *ita interna solutis ac p.*

6. *quanta aperta sit vena* = sG. Ee = *quanta aperta est vena.* BG = *quanto aperta sit vena.* 𝔅 ... 𝔎 = *quantum aperta sit vena.*

quae modo consumpta aqua deficit = EeG. 𝔅𝔈1. = *quomodo consumpta* [Gr. mss. Ops. =] *aqua deficit.* Distinguendum putat Grut. *quomodo consumpta aqua. Deficit modo et exsiccatur.* B Fort. 𝔈2. ... 𝔎 = *quomodo consumpta aqua sit.* B (cr. ∾) = *modo colit velut in c.* 𝔅𝔈1. = *valde in cicatricem.* Col. = *aut in cicatricem.* e — *velut.* BE G Fort. Pall. ∾.

conprimitque quam perfecerat viam = Ee P3. B = *comprimitque illam quam fecerit viam.* Fort. = *comprimit illam quam perfecerit viam.* G Col. P4. 𝔐 ... 𝔎 = ∾ *quam fecerat viam.* 𝔅 ... 𝔖 = *premitque quam fecerat viam.* B = *mutabilem esse.* G (n.) Pall. 𝔅𝔈1. 𝔅2. + *ante exhausta replentur.* BE Col. ∾. G (s∾) Pinc. v. l. Col. 𝔅𝔈1. = *viribus collectis.* B = *modo aliunde transactis.*

translatis. Saepe enim inania adposita plenis humorem in se
7 auocauerunt. Saepe terra, si facilis est in tabem, ipsa soluitur et humescit. Idem euenit sub terra quod in nubibus, ut spissetur, grauiorque quam ut manere possit in natura sua gignit humorem. saepe colligitur roris modo tenuis et dispersus liquor qui ex multis in unum locis confluit: *sudorem* aquileges uocant, quia guttae quaedam uel pressura loci eliduntur uel aestu euocantur. Haec tenuis unda uix fonti sufficit et ex magnis causis magnisque conceptibus excidunt amnes, nonnumquam leuiter emissi, si aqua pondere se tantum detulit, nonnumquam uehe-

humorem in se avocaverunt = Ee. BG𝔅...𝔎 = *humorem in se attrahunt.*

7. *Saepe terra, si facilis est in tabem, ipsa solvitur* = EeG. P3. = *Saepe terra si facilis est ipsa in tabem solvitur.* Col. 𝔐...𝔅1. = *Saepe terra, si facilis est, ipsa in tabem resolvitur.* 𝔅𝔊1. = *Saepe terra, si facilis est, in tabem ipsa resolvitur.* P4. = *Saepe terra si facilis est ipsa aliud in tabem resolvitur.* B Brit. = *Saepe transire facilis in aliud ipsa terra solvitur.* Fort. = *Ipse transire facilis in aliud. Ipsa terra in tabem resolvitur.* Fortun. ci. 𝔊2....𝔊 = *Ipse transire facilis in aliud. Saepe ipsa terra in tabem resolvitur.* Gron. ci. 𝔅2. = *saepe transire facilis in aliud ipsa terra in tabem solvitur.* 𝔑u 𝔎 = *Saepe* [𝔎 =, *saepe*] *transire facilis in aliud ipsa terra in tabem resolvitur.*

Idem evenit sub terra quod in nubibus, ut spissetur, gravior que quam ut manere possit in natura sua gignit humorem = Ee. B = *Idem evenit si sub terra spissetur guioremque quam ut in natura sua manere possit signat humorem.* G = *Idem* [s e] *venit sub terra quod in nubibus ut spissetur gravioremque quam ut manere in natura possit signat humorem.* Fort. = *Idem evenit si sub terra spissetur, gravioremque, quam ut manere.* Fortun. ci. 𝔊2. = *Idem evenit sub terra quod in nubibus, si spissatur gravioremque quam ut manere in natura sua possit, gignat humorem.* P3. = *Idem evenit sub terra quod in nubibus, ut inspissetur graviorque ut materiae in natura possit. signat humorem.* P4. = *Idem evenit sub terra quod in nubibus, ut spissetur graviorque quam ut manere in natura sua possit sigt humorem.* Col. = *Idem venit sub terra quod in nubibus, ut spissetur graviorque quam ut manere in natura possit, signat humerem.* 𝔅𝔊1. = *Idem evenit sub terra quod in nubibus ut spissetur graviorque quam ut manere in natura possit: significat* [𝔊1. = *gignat*] *humorem.* Pinc. v. l. = *ut spissetur.* Pinc. ci. = *Idem evenit sub terra quod in nubibus, ut spissetur, crassioremque quam ut manare in maria possit, gignat humorem.* Fromond. ci. = ut *spissetur vapor, gravioremque.* refutatur a Gron., qui probat *graviorque.* 𝔊...𝔎 = *Idem evenit sub terra, quod in nubibus, ut spissetur, gravioremque* [𝔅2....𝔎 = *graviorque*] *quam ut manere in natura sua possit, gignat humorem.* G (s∾) = *dispar-sus.* BG Fort. Gr. 𝔅𝔊1. = *Sudorem aquae leges vocant.* B = *quae guttae quaedam.* G = *vel pressure loci.* B = *vel pressura loci edun-tur.* 𝔅...𝔐 𝔍u = *Hic tenuis unda* contra mstos etiam Gr. B = *vix forti sufficit.*

et ex magnis = BEeG Gr. 𝔅...𝔊2. Pinc. ci. 𝔊...𝔎 = *At ex magnis.* BE (cr. ∾) e (cr. ∾) Fort. 𝔊2. = *excedunt.* G ex. Pinc. Gr. 𝔅 ∾. *nonnumquam leviter emissi, si aqua* = EmG P3. Anic. Scal. 𝔅𝔊1. = *emissi nonnumquam leviter, si aqua.* B — *nonnumquam leviter emissi.* G =

menter et cum sono, si illam spiritus intermixtus eiecit. XVI. Sed quare quidam fontes senis horis pleni senisque sicci sunt? Superuacuum est nominare singula flumina quae certis mensibus magna, certis angusta sunt et occasionem singulis quaerere, cum possim eamdem causam de omnibus reddere. Quemadmodum quartana ad horam uenit, quemadmodum ad tempus podagra respondet, quemadmodum purgatio, si nihil obstat, statutum diem seruat, quemadmodum praesto est ad mensem suum partus: sic aquae interualla habent quibus se retrahant et quibus redeant. quaedam autem interualla sunt minora et ideo 2
notabilia, quaedam maiora nec minus certa. Et quid hic mirum est, cum uideas ordinem rerum et naturam per constituta procedere? hiems numquam aberrauit. aestas suo tempore incaluit. autumni uerisque, ut solet, facta mutatio est. tam solstitium quam aequinoctium suos dies retulit. Sunt et sub terra minus nobis nota iura naturae, sed non minus certa: crede infra quicquid uides supra. Sunt et illic specus uasti, sunt

unde nonnumquam leviter sed aqua. P4. Col. 𝔈2. ... 𝔎 — *emissi.*

pondere se tantum = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 + *pondere suo se tantum.*

et cum sono, si = BEe mss. Ops. G Gr. 𝔅 ... 𝔎 + *et cum sono suo, si.* B = *si illa spiritus.* Ee = *spiritus intermissus.* P3. = *intermixtus egerit.*

Cap. XVI.

G(m∾) — *senis horis pleni.* B(cr. ∾) = *nomina singula.*

de omnibus reddere = Ee. GCol. 𝔅𝔈1. = *eandem causam singulis reddere.* P3. = *eandem causam omnibus vel singulis reddere.* P4. = *et occasionem singulis reddere* rell. om. BmG 𝔈2. ... 𝔎 — *de.*

ad tempus podagra = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *podagra ad tempus.* 𝔅 = *quemadmodum pugnator si nihil o.*

si nihil obstat = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *si nihil obstitit.*

statutum diem = BEeG𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *statum diem.* G (cr. ∾) = *servatur.*

quibus se retrahant et quibus redeant = EeG 𝔅𝔈1. P4. = *quibus se trahant et quibus redeant.* Col. = *quibus se retrahunt et quibus redeant.* BmG Fort. P3. 𝔈2. ... 𝔎 = *quibus se retrahant et quibus reddant.*

2. *intervalla sunt minora* = Ee. B = *intervalla quia minora sunt ideo nobiliora sunt.* G = *intervalla quia* [hoc n.] *minora sunt et ideo mortalia* [m∾]. *quaedam minora* (cr. ∾). P3. 𝔅𝔈1. = *intervalla quia minora sunt et ideo not.* P4. Col. 𝔈2. ... 𝔊 = *intervalla, quia minora sunt, ideo notabilia.* 𝔐 ... 𝔎 = *intervalla minora sunt.* P3. = *et non minus certa.* 𝔅 = *non minus certa.* 𝔈1. = *et minus certa.* BEG Fort. P4. Col. ∾.

hic mirum est = E𝔅. BG 𝔈1. ... 𝔎 = *hoc mirum est.* Ee — *per constituta.* de quo vide.

suo tempore incaluit = EeG Gr. 𝔅 ... 𝔏4. B Fort. (non Pinc. v. l. ut habet Grut.) Brit. 𝔊ro ... 𝔎 = *suo tempore incanduit.* E = *unde solent facta mutatio est.* e = *unde solet f. m. e.* quod probo fere: sed et alterum illud potest explicari. B = *ut solet mutatio facta* om. *est.* B = *dies suos retulit.*

minus nobis nota = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *minus nota nobis.* G (m∾) = *Crede inquit quicquid.*

**ingentes recessus ac spatia suspensis hinc et inde montibus laxa.
3 Sunt abrupti in infinitum hiatus qui saepe inlapsas urbes receperunt et ingentem ruinam in alto condiderunt. Haec spiritu plena sunt: nihil enim usquam inane est, etiam stagna obsessa tenebris et locis amplis. Animalia quoque illis innascuntur, sed tarda et informia, ut in aere caeco pinguique concepta et aquis torpentibus situ pleraque ex his caeca, ut talpae et subterranei mures quibus deest lumen, quia superuacuum est. Inde, ut Theophrastus adfirmat, pisces quibusdam locis eruuntur. XVII. Multa hoc loço tibi in mentem ueniunt quae urbane ut in re incredibili fabulam dicas: non cum retibus aliquem nec cum hamis, sed cum dolabra ire piscatum. Exspecto, ut aliquis in mari uersetur. Quid est autem quare non pisces in terram transeant, si nos in maria transimus? Permutabimus sedes. Hoc miraris accidere? quanto incredibiliora sunt opera luxuriae?**

ac spatia = BEeG 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *et spatia*.

3. P3. = *Sunt interrupti*. Col. = *Sunt abruti*. G (s∾) = *illesas urbes*.

ruinam in alto condiderunt = BEe G. 𝔅 ... 𝔎 = *in alto ruinam cond.* Ee = *usque inane est*.

etiam stagna = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *et stagna*. B = *innascunt sed tardia*. BFort. = *in aere caeco pigroque*. E (s∾) = *pingui* om. *que*.

et aquis torpentibus situ. ita scribendum videtur. B = *et aquis torpentibus fota*. Ee = *et aquis torrentibus situ*. G = *et a quibus torpentibus facta* (s∾). Gr. = *et aquis torpentibus facta*. 𝔅 = *est aquis torpentibus facta*. 𝔈1. ... 𝔊 = *et in aquis torpentibus facta*. 𝔐 ... 𝔎 + *et in aquis torpentibus situ*. G (s∾) = *pluraque ex his*. B = *et subterraneo mures*. P4. 𝔈1. ... 𝔊 = *et subterranei vermes*.

quibus deest lumen = E 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. BG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔅2. = *quia deest lumen*.

quia supervacuum est = EG 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. BGr. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔅2. = *quod supervacuum est* (B = *esset*). G = *et Th. affirmat*. B = *ut Th. ait*.

Cap. XVII.

B = *Multa tibi hoc loco*. P4. = *Multa hic tibi*. P3. + *Multa in hoc loco tibi*. 𝔅 ... 𝔖 + *Multa hoc in loco tibi*.

in mentem veniunt = BE Fort. P3. 4. G Col. = *in mentem venerunt*. 𝔅 ... 𝔊 = *in mentem venere*. 𝔐 ... 𝔎 = *in mentem venient*.

quae urbane ut in re incredibili fabulam dicas = Ee. B = *quae urbane in re credibili fabulam dicam .s. aliquam non cum retibus*. 𝔅 = *quae urbane iure incredibili fabulam dicas*. Brit. = *credibili*. Gron. ci. = *quae urbane in rei credibilis fabulam dicas*. Fortun. ci. 𝔈2. = *quae urbane in re incredibili fabulosaque dicas*. 𝔖𝔊 = *quae urbane in re incredibili fabuloseque dicas*. G (Gr.) 𝔈1. 𝔐 ... 𝔎 — *ut*.

nec cum hamis = EeG P3. 4. 𝔅 𝔈1. 𝔅2. BCol. 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *aut cum hamis*. B P4. 𝔅 ... 𝔈2. = *Exspecta ut aliquis*. EG Pinc. v. l. P3. Col. ∾.

in mari versetur = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *in mari venetur*. B — *autem* post *Quid est*.

non pisces in terram transeant = EeG 𝔅𝔈1. B 𝔈2. ... 𝔎 = *pisces in terram non transeant*.

in maria transimus = Ee ci. Gron. [ms]. BG 𝔅 ... 𝔎 — *in* (G p. m. =

quotiens natura aut mentitur aut uincitur? In cubili natant pisces et sub ipsa mensa capitur qui statim transferatur in mensam. Parum uidetur recens mullus, nisi qui in conuiuae manu mori- 2 tur. Vitreis ollis inclusi adferuntur et obseruatur morientium color quem in multas mutationes mors luctante spiritu uertit: alios necant in garo et condiunt uiuos. Hi sunt qui fabulas putant piscem posse uiuere sub terra et effodi, non capi. Quam incredibile eis uideretur, si audirent natare in garo piscem nec coenae causa occidissse super coenam, cum multum in deliciis fuit et oculos antequam gulam pauit. XVIII. Permitte mihi quaestione seposita castigare luxuriam. Nihil est, inquit, mullo exspirante illic formosius. Ipsa colluctatione animam efflantis

sed nos). B Fort. = *Hoc miraris me addere.*

quotiens natura aut mentitur aut vincitur = EeG 𝔅𝔊1. 𝔅2. probat Grut. Suspicc. XXV, 18. B = *cum naturam aut mentitur aut vincit.* P3. Col. = *quoties natura aut mentitur aut vincit.* P4. = *quoties natura aut vincitur aut vincit.* Fortun. ci. 𝔊2.... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *quoties naturam aut mentitur aut vincit?*

2. B = *Parum videt mullus recens.* G = *recens nullus nisi qui in convivio* [hoc cr. ∾] *manu.* P3. = *in commune manu.* Col. 𝔅𝔊1. = *in convivio manu.* P3. = *Vitreis oculis.*

inclusi adferuntur = Ee Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *inclusi offeruntur.* B = *inclusi offerunt.* G = *inclusis afferuntur.* B = *alios necant in gula et vivos condunt.* G Gr. 𝔅𝔊1. (m∾) = *et condunt vivos.*

Hi sunt qui fabulas putant = EeG P3. 𝔅 ... 𝔊2. ℜu 𝔎. B P4. Brit. 𝔅2. = *Hi qui fabulas putant* om. *sunt* (B Brit = *Hii*). probat Gron. ut sit ἀντίπτωσις. Idem Gron. ci. = *His qui fabulas putant.* Col. = *Hi sunt fabulas putant* om. *qui.* Grut. ci. = *Hi fabulas putant ...?* per interrogationem. Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔅1. = *Et sunt qui fabulas putant.*

piscem posse vivere = Ee. B = *posse piscem vivere.* G𝔅 ... 𝔎 = *piscem vivere posse.* B = *et effundi non capi.*

Quam incredibile eis videretur = Ee. G = *Quam incredibile illud videretur.* 𝔅 = *quoniam incredibile illud videretur.* B 𝔊1.... 𝔎 = *Quam incredibile illis videretur.*

natare piscem in garo = Ee. B — *in garo.* P3. = *in garo natare piscem.* P4. = *in garo piscem* om. *natare.* Col. = *naturae ignaro piscem.* G𝔅 ... 𝔎 = *natare in garo piscem.*

nec coenae causa occidisse super coenam = Ee Memm. B Col. = *nec coenae causa occisum super coenam.* G P3. 4. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎 = *nec coenae causa occisum esse super coenam.* 𝔐 ... 𝔏4. = *et coenae causa occisum esse super coenam.* Pinc. ci. = *nec coenae causa occisum esse, sed post coenam multum cum in deliciis fuit.* G (m∾) = *gulam.* Koeler ci. = *qui multum in del.*

Cap. XVIII.

Hoc caput B habet post c. 13. l. IV. positum.

Nihil est, inquit = EP3. 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. BG 𝔅 ... 𝔏4. 𝔅1. = *Nihil est, inquis.*

exspirante illic formosius = Ee sG. BG 𝔅 ... 𝔎 — *illic* (𝔅 = *nullo exsp.*). B Col. = *Illa colluctatione.*

animam efflantis = B. Fort. ℜu 𝔎 = *animam efflanti.* E = *anime sese afficiente.* e = *animae sese afficienti.* G = *animam efficienti.* sG P4. 𝔊1. ... 𝔊 𝔅2. = *animam afficienti.* P3. = *animam afficientis.* Col. = *anima affi-*

rubor primum, deinde pallor subfunditur: quam aeque uariantur et in celeras facies inter uitam ac mortem coloris est uagatio? Longa somniculosae inertisque luxuriae exspectatio: quam sero
2 circumscribi se et fraudari tanto bono sensit? Hoc adhuc tam pulchro spectaculo piscatores fruebantur. Quo coctum piscem? quo exanimem? in ipso ferculo exspiret. Mirabamur tantum illis inesse fastidium, ut nollent adtingere nisi eodem die captum

cienti. Memm. = *animae afficienti.* 𝔅 = *animam efficientis.* 𝔐 ... 𝔅1. = *animam agenti.* Non integra videtur huius loci scriptura.

quam aeque varian tur = Ee. sc. *rubor* et *pallor.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *quam aeque vari a tur.*

et in celeras facies inter vitam ac mortem coloris est va gatio? Longa somniculosae inertisque luxuriae exspectatio: quam sero circumscribi se et fraudari tanto bono sensit? = Ee. B = *et in celeras facies inter vitam et mortem coloris est vagatio. longa somniculosae inertisque luxuriae quam sero expresero circumscribi se et fraudari tanto bono sensit.* G = *et in celeras facies inter vitam et mortem coloris est vagatio. longa somniculosae inertisque luxuriae quam sero et expressero circumscribi sed* [s. m. *se*] *et fraudari tanto bono sensit.* P3. = *et in celeras facies inter vitam et* [an *ac?*] *mortem coloris est vagatio. Longa somniculosae inertisque luxuriae. Quam sero expressero circumscribi se.* P4. = *et in cetas facies inter vitam et mortem coloris est vagatio longa, somniculosae inertisque luxuriae quam sero et expressero circumscribi se.* Col. = *et in celeras inter vitam et mortem coloris est vagatio longa, somniculosae inertisque luxuriae quam sero et expressero circumscribi se.* 𝔅 = *et in caeteras facies inter vitam et mortem coloris est vagatio. Longa somniculosae inhertisque luxuriae. Quam sero expressero circumscribi se et confundari tanto bono sensit.* ℭ1. = *et in caeteras facies inter vitam et mortem coloris est vagatio longa, somniculosae inertisque luxuriae. Quam sero expressero, circumscribi se et fraudari.* 𝔐an = *Coloris est haec vagatio longa. Somniculosae inertisque luxuriae,* [Fortun. ci. =] *hoc tam sero experiri; sero enim circumscribi se et f. t. b. s.* Fortun. ci. etiam = *Somniculosae inertisque luxuriae fuit, quae tam sero hoc experta; sero enim circumscribi se et f. t. b. s.* ℭ2. = *et in caeteras facies inter vitam et mortem coloris est vagatio longa, somniculosae inertisque luxuriae.* [Erm. ci. =] *Quam sero experrecta circumscribi se et f. t. b. s.* ℭ ... 𝔅2. = *et incerta facies inter vitam et mortem coloris est.* [𝔅2. = *est!*] *Vacatio longa* [= ci. Pinc.] *somniculosae inertisque luxuriae.* [𝔅2. = *luxuriae!*] *Quam sero experrecta, circumscribi se et fraudari tanto bono sensit.* (𝔅2. = *sensit!*). ℜu 𝔎 = *et in celeras facies inter vitam et mortem coloris! Est vacatio longa somniculosae inertisque luxuriae. Qua sero expressa,* [𝔎 =, *qua sero expressa,*] *sero circumscribi se et fraudari tanto bono sensit!* Ruhk. putat etiam scribi potuisse: *Ecce vacatio longa.*

2. *Hoc adhuc tam pulchro spectaculo piscatores* = BEeG P3. Col. probat Grut. P4. = *Hic adhuc tam pulcro spectaculo piscatores.* 𝔅 ... 𝔎 = *Hoc adhuc tanto spectaculo et tam pulchro piscatores.*

Quo coctum piscem? quo exanimem? in ipso ferculo exspiret = BEG Pinc. v. l. P3. Col. Memm. 𝔅 𝔊ro ... 𝔎 (Memm. = *exanimum*). P4. ℭ1. = *quo coctum piscem, quo exanimem in ipso ferculo experirentur.* ℭ2. ... 𝔏4. = *qui coctum piscem et exanimem in ipso ferculo etiam experirentur.*

illis inesse fastidium = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *in illis esse fastidium.* B — *adtingere.*

nisi eodem die captum qui = Ee Memm. B Nicot. + *nisi eodem die*

qui, ut aiunt, saperet ipsum mare. Ideo cursu aduehebatur, ideo gerulis cum anhelitu et clamore properantibus dabatur uia. Quo peruenere deliciae? Iam pro putrido his piscis est occisus, 3
hodie eductus est. Nescio de re magna tibi credere. Ipse oportet ut tibi credas: huc adferatur, coram me animam agat. Ad hunc fastum peruenit uenter delicatorum, ut gustare non possint piscem, nisi quem in ipso conuiuio natantem palpitantemque uiderunt. Quantum ad sollertiam luxuriae pereuntis acce- 4
dit, tanto subtilius cotidie et elegantius aliquid excogitat furor usitata contemnens. Illa audiebamus, *Nihil est melius saxatili mullo.* At nunc audimus, Nihil est moriente formosius. Da mihi in manus uas uitreum in quo exsultet, trepidet.

captum piscem comedere qui. Fort. + *nisi eodem die captum piscem comesse qui.* G Gr. 𝔅... 𝔎 + *nisi eodem die captum piscem, qui* B = *saporet ipsum mare.* G 𝔅 = *separet ipsum mare.*

3. *Iam pro putrido his piscis est occisus, hodie eductus est* = Ee Memm. cod. Gron. 𝔑u 𝔎 (in Ee antea fuit *is*) probat Gron. sed distinguit cum 𝔑u 𝔎: *occisus. Hodie.* B = *Is pro pundo iam piscis offertur qui non hodie eductus hodie occisus est.* G = *Is* [s *pro*] *putrido iam piscis* [duo haec n.] *affertur qui non hodie eductus hodie occisus est.* Fort. = *Is, pro pudor, iam piscis affertur.* Fortun. ci. = *Is, pro pudor, iam pro putrido piscis affertur, qui non hodie eductus, hodie occisus est.* P3. 𝔅𝔈1. = *Is pro putrido iam piscis affertur qui non hodie eductus, occisus est.* Col. = *ideo putrido iam piscis affertur qui non hodie eductus, hodie occisus est.* P4. 𝔈2. ... 𝔅2. = *Is pro putrido iam piscis affertur, qui non hodie eductus, hodie occisus est.*

Ipse oportet ut tibi credas = B. EeG 𝔅 = *Ipse oportet me credas.* 𝔈1. ... 𝔎 = *Ipse oportet mihi credam.*

Ad hunc fastum pervenit venter delicatorum = Ee 𝔐 ... 𝔏4. B = *Ad hoc festum praevenerunt ventres delicatorum.* G = *Ad hoc festum pervenerunt ventres delicatorum.* Gr. 𝔅 = *Ad hoc festum pervenere ventres delicatorum.* Brit. = *Ad hoc fastum* [an potius *festum?*] *pervenere ventres delicatorum.* unde Gron. suspicatur *Ad hoc fastus.* 𝔈1. ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎 = *Ad hunc fastum pervenere ventres del.* e — *piscem.*

palpitantemque viderunt = BE. 𝔅 = *palpitantemque viderit.* G 𝔈1. ... 𝔎 = *palpitantemque* [G *que* habet a s.m.] *viderint.*

4. BG Fort. Gr. 𝔅𝔈1. = *Quanti ad sollertiam luxuriae pereunt?* [.] *his accedit tantoque* [G = *tam,* s.m. *tanto*] *subtilius.* Ee = *Quantum ad sollertiam luxuriae pereunt. his accedit tantoque subtilius.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔊 = *Quanto ad solertiam luxuriae plures eunt, tanto subtilius.* Idem Fortun. ci. = *Quantum ad solertiam luxuriae pretii accedit, tanto subtilius* sive *Quanto ad solertiam luxuriae plures accedunt, tanto subtilius.* Fromond. ci. = *Quantum sollertiae ad luxuriam pereuntem accedit.* Brit. = *pereunt hic.* Gron. ci. = *Quantum ad insolentiam luxuriae pereuntis accedit.* Vet. cod. Ops. (Memm.?) 𝔐 ∾. B = *cotidie et elegan' eius.* P3. = *visitata contemnens.* B (cr. ∾) = *usita contesmnens.* G (s.m.) = *Illa audiebas.*

nihil est melius = EeG 𝔅𝔈1. B 𝔈2. ... 𝔎 = *Nihil esse melius.* G (m∾) Gr. 𝔅𝔈1. = *salatili mullo.* BE Fort. ∾. 𝔅 = *At nunc audivimus, Nihil enim est.* B — *vas* ante *vitreum.* E = *vas vitr̄* (lit.). e = *Da mihi in manus vitrum.*

5 Ubi multum ubique laudatus est ex illo perlucido uiuario extrahitur: tunc ut quisque peritior est monstrat. Uide quomodo exarserit rubor omni acrior minio. uide quas per latera uenas agat: ecce sanguinem putes uentrem. quam lucidum quiddam caeruleumque sub ipso tempore effulsit! iam porrigitur et pallet et in unum colorem conponitur! Ex his nemo morienti amico adsidet, nemo uidere mortem patris sui sustinet quam optauit.
6 Quotusquisque funus domesticum ad rogum prosequitur? Fratrum propinquorumque extrema hora deseritur: ad mortem quidem multi concurritur. Nihil enim est illa formosius. Non tempero mihi, quin utar interdum temerarie uerbis et proprietatis modum excedam. Non sunt ad popinam dentibus, ore et uentre contenti: oculis quoque gulosi sunt. XIX. Sed ut ad propositum reuertar, accipe argumentum magnam uim aquarum in subterraneis occultis fertilem foedorum situ piscium. Si quando erupit, adfert secum inmensam animalium turbam, horridam adspici et turpem ac noxiam gustu. Certe cum in Caria circa Hydissum urbem talis exsiluisset unda, perierunt quicumque il-

in quo exsultet, trepidet = Ee. G = *in quo trepidet.* BmG 𝔅 . . . 𝔎 + *in quo exsultet, in quo trepidet.*

5. *Ubi multum ubique laudatus est* = Ee. G = *Ubi multum diuque luctatus est.* idem voluit Trill. Obss. Critt. p. 316. sq. BmG Pinc. v. l. Gr. 𝔐an 𝔈 . . . 𝔎 = *Ubi multum diuque laudatus est.* 𝔅 . . . 𝔈2. = *Ubi multum diuque laudatus* om. *est.* B = *ut quisquis peritior est.* G(cr.∾) = *quas per lateras.* P3. 𝔅 = *perlatas venas.* Col. = *perlatura venas.*

sanguinem putes ventrem = EeG. BG(s.m.) 𝔅 ... 𝔎 = *sanguineum putes ventrem.* G = *lucidum quidem.* B = *caeruleum* om. *que.* mG = *sub ipso corpore.* B — *et* ante *in unum colorem.* B = *mortem patris sui videre.*

6. GE = *Quietus quisque funus.* G = *ad regum prosequitur.* Ee = *ad rogum sequitur.* G (s∾) 𝔅𝔈1. = *propinquorum* om. *que.* G (m∾) — *deseritur.* 𝔅 = *deserit.*

ad mortem quidem multi = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 — *quidem.* B = *Nihil est enim.*

illa formosius = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *illo formosius.*

temerarie verbis = BEeG Fort. Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *temerariis verbis.* G(cr.∾) 𝔅 = *et proprietas modus excedatur.* G Gr. 𝔅 = *non sunt ad poma* [G s.m. = *ad ponam*] *dentibus.*

ore et ventre contenti = Ee. B = *ventre et ore contenti.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *et ventre et ore contenti.*

Cap. XIX.

E (s∾) — *ut* ante *ad propositum.* G (cr.∾) = *revertatur.* G (s∾) = *ex subterraneis occ.*

occultis = EG Gr. 𝔐 ... 𝔏4. B 𝔐an 𝔈2. ... 𝔊 𝔈ro ... 𝔎 = *in subterraneis occulit f.* B P3. 𝔅 . . . 𝔊 = *foedo situ piscium.* P4. = *foedo situi piscium.* EG Pinc. v. l. Col. ∾. Koeler ci. + *Quae si quando erupit.* G (cr.∾) = *Si quando eripuit afferet secum.* e = *offert secum.* Col. Memm. — *adspici* post *horridam.* glossemate irrepsisse ait Opsop. B = *ac turpem.* Ee = *certe cum in paria.*

circa Hydissum urbem = ci. Pinc. 𝔑u 𝔎. B = *circa Idumum ur-*

los ederant pisces quos ignoto ante eam diem coelo nouus amnis ostendit. Nec id mirum: erant enim pinguia et differta ut ex 2
longo otio corpora, ceterum inexercitata et in tenebris saginata et lucis expertia ex qua salubritas ducitur. Nasci autem posse pisces in illo terrarum profundo sit indicium, quod anguillae latebrosis locis innascuntur, grauis et ipsae cibus ob ignauiam, utique si illas altitudo luti penitus abscondit. Habet ergo non 3
tantum uenas aquarum terra ex quibus conriuatis flumina effici possunt, sed amnes magnitudinis uastae: quorum aliis semper in occulto cursus est, donec aliquo sinu terrae deuorentur, alii sub aliquo lacu emergunt. Iam quis ignorat esse quaedam stagna sine fundo? Quorsus hoc pertinet? ut adpareat hanc aquam magnis amnibus aeternam esse materiam cuius non tanguntur extrema sicut flumina, fontes. XX. At quare aquis sapor ua-

bem. Ee 𝔅 = *circa Ydimum urbem.* G = *circa Ydunum urbem.* mG = *circa Ydumum urbem.* Fort. = *circa Nydum urbem.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔊 = *circa Myndum urbem.* Pinc. v. l. = *circa Hydivium urbem.* P3. 4. = *circa Hydinium urbem.* Col. = *circa Ydivium urbem.* 𝔈1. = *circa Idimum urbem.* Ms. Mur. = *circa Ioluma urbem.* Mur. (Varr. Lectt. XII, 7.) ci. 𝔐 ... 𝔅2. = *circa Lorymam urbem.*

talis exsiluisset unda = BEe𝔊ro ... 𝔎. G 𝔅 ... 𝔏4. = *talis exsilisset unda.*

perierunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *periere.* G(cr. ∾) = *illos comederant.* B = *quas ignoto.* Fort. e (s.m.) = *quos ignotos.* P3. 𝔅 = *quos ignoro aiunt ante.* EG P4. Col. ∾.

ante eam diem = BEeG 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *ante eum diem.*

2. B = *pinguia et discreta.* B (cr. ∾) = *ut ex longinquo octo corpora.* G (cr. ∾) = *ceterum exercitata.* Ee — *in* ante *tenebris.* G Fort. P4. Col. 𝔅𝔈1. = *et lucis inexperta.* P3. = *et luce experta.* BE Fortun. ci. ∾. G(cr. ∾) = *ex aqua salubritas dicitur.* B = *Nasci aliter posse.* 𝔅 = *Nasci autem dicitur pisces.* B = *fit indicium.*

quod anguillae latebrosis = BEeG Gr. 𝔅𝔈1. + *quod anguillae quae lat.* 𝔈2. ... 𝔎 + *quod anguillae quoque lateb.*

innascuntur = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nascuntur.*

gravis et ipsae cibus = 𝔐an 𝔅2. probat Grut. BEG 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 (exc. 𝔐an) = *gravis et ipse cibus* (at EG semper, nec raro ipse B, pro *ae* diphthongo ponunt simplicem *e*).

si illas altitudo = Ee. G Col. 𝔅 𝔈1. = *si altitudo lucis illas.* P4. 𝔈2. ... 𝔊 — *illas.* et recte fortasse. B Fort. 𝔐 ... 𝔎 = *si altitudo illas luti.*

3. sG = *ex quibus inrivatis.* Col. = *ex quibus corivatis.* P4. = *ex quibus conrimatis.* P3. = *ex quibus contivatis.* 𝔅𝔈1. (m ∾) = *ex quibus continuatis.* BEG Fort. ∾.

sed amnes = BEeG𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 + *sed et amnes.* B — *in occulto.*

donec aliquo sinu terrae devorentur = EeG P3. Col. Memm. Nicot. 𝔅 𝔈1. 𝔐an 𝔅2. B = *donec aliquos mutare devorentur.* P4. + *donec in aliquo sinu terrae devorentur.* 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 — *terrae.* B = *Quorsum hoc attinet?* G = *Quorsum hoc permanet* (m ∾)? 𝔅 = *Quorsum hoc pertinet?* 𝔈1. 𝔊 = *Quorsum haec pertinent?* 𝔈2. 𝔊 = *Quorsum haec pertinet?* E ∾.

hanc aquam magnis amnibus = BEeG Gr. Memm. Nicot. 𝔅𝔈1. = *hanc aquam magis amnibus.* 𝔈2. ... 𝔊 = *hanc magis amnibus.* 𝔐 ... 𝔎 — *aquam.* B = *esse aeternam m.*

sicut flumina, fontes = EeG. BGr. 𝔅𝔈1. = *sicut flumina fontium.*

rius? quatuor ex causis. Ex solo prima est per quod fertur. secunda ex eodem, si mutatione eius nascitur. tertia ex spiritu qui in aquam transfiguratus est. quarta ex uitio quod saepe
2 concipiunt corruptae per iniuriam. Hae causae saporem dant aquis uarium: hae medicatam potentiam, hae grauem spiritum odoremque pestiferum, hae leuitatem grauitatemque aut calorem aut nimium rigorem. Interest utrum loca sulphure an nitro an bitumine plena transierint. Hac ratione corruptae cum uitae periculo bibuntur. Hinc Ouidius:

Flumen habent Cicones quod potum saxea reddit
Uiscera, quod tactis inducit marmora rebus.

3 Medicatum est et eius naturae habet limum, ut corporibus se adglutinet et obduret. Quemadmodum Puteolanus puluis, si aquam adtigit, saxum est, sic e contrario haec aqua, si soli-

Fort. G2. . . . K = *sicut fluminum et fontium.*

Cap. XX.

G = *Atque aquis sapor.*

quatuor ex causis = Ee. BG B . . . K = *propter quatuor causas.*

per quod fertur = EeG P4. Col. intellige aquam Sing. num. B Fort. Brit. = *ex quo efferuntur.* P3. = *per quam feruntur.* B ... K = *per quod feruntur.* Ee = *ex eodem simulatione eius nascitur.* qua scriptura egregie firmatur Gronovii divinatio, quam cum RuK recepi. B2. = ∾ *nascuntur* (Gron. utrumque proposuit). P3. = *ex eadem simulatione vel silie eius nascitur.* M . . . B1. = *ex eadem simulatione eius nascitur.* B P4. = *ex eadem similitudine nascitur.* GCol. B . . . G = *ex eadem similitudine eius nascitur.* G = *qui in aqua transfiguratus est.* B = *qui in tantum fugares.*

2. B = *dant aquis saporem.*

medicatam potentiam = BE P3. Memm. Nicot. Brit. B Gro . . . K. G P4. Col. G1. = *medicativam potentiam.* Fort. G2. . . . 24. = *medicami-num potentiam.* B = *hae gravem spiritum coloremque ut calorem nimium et rigorem* rell. om. G Gr. B G1. = *coloremque pestiferum.* E Fortun. ci. ∾. E(s∾) e(s∾) = *aut colorem.*

utrum loca = EeG P3. Col. BG1. B Fort. P4. G2. . . . K + *utrum per loca* (B = *loco*). G P4. Col. B . . . G = *an vitro.* P3. = *aut nitro aut bitumine.* probat Grut.

transierint = BEe. GB . . . K = *transeant.*

Hinc Ovidius = Ee. B = *illinc quod Ovidius ait.* G = *illic illud de quo Ovidius ait.* Fort. + *Hinc est illud, de quo Ovidius ait.* G1. + *Hinc ille de quo Ovidius ait.* P3. B = *Illic istud de quo Ovidius ait.* G2. . . . K + *Hinc illud, de quo Ovidius ait.* P4. = *Illic inde de quo Ovidius ait.* Col. = *Illic vide de quo Ovidius ait.* Leguntur hi versus M. X, 2. sq. Ee = *Cicotes.* B = *quod tacitis inducit.*

3. *Medicatum est* = EeG P4 Col. alter cod. Ops. (Memm.?) G1. . . . G Ru K. B Fort. P3. BM . . . B2. = *Medicamentum est.*

ut corporibus se adglutinet et obduret = Ee. B = *ut corpora* [Fort. =] *et glutinet et obduret.* P4. Col. BG1. = *ut corpora adglutinet et induret.* P3. = *ut corpora obglutinet et obduret.* G G2. . . . K = *ut corpora et agglutinet et induret* (sG = *obduret*). P3. B = *quemadmodum Puticolanus.* Col. = *Puteolonus.* B — *saxum est.*

dum tetigit, haeret et adfigitur. Inde est, quod res abiectae in eumdem lacum lapideae subinde extrahuntur. quod in Italia quibusdam in locis euenit: siue uirgam siue frondem demerseris, lapidem post dies paucos extrahis. Circumfunditur enim corpori limus adliniturque paulatim. Hoc minus tibi uidebitur 4
mirum, si notaueris Albulas et fere sulphuratam aquam circa canales suos ripasque durari. Aliquam habent causam illi lacus *quos quisque ut faucibus hausit*, ut idem poeta ait,

Aut furit aut patitur mirum grauitate soporem.

Similem uim habent mero, sed uehementiorem. Nam quemad- 6
modum ebrietas, donec exsiccetur, dementia est et nimia grauitate defertur in somnum: sic huius aquae sulphurea uis et habens quoddam acrius ex aere noxio uirus mentem aut furore mouet aut sopore opprimit. Hoc habet mali et Lynceus amnis:

G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *in eundem l o c um.*

quibusdam i n locis = Ee. B P3. 4. 𝔈2. ... 𝔊 = *in quibusdam locis.* G Col. 𝔅𝔈1. ... 𝔎 — *in.* G 𝔅𝔈1. = *s i virgam sive frondem.* P4. = *s i virgam s i n e fron d e.* Col. = *s i virg a sive frondem.* Ee = *sive virgam v e l frondem.*

post dies paucos = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *post paucos dies.*

4. *Hoc minus tibi videbitur mirum* = Ee. B = *Hoc minus mirum videbitur tibi.* G𝔅 ... 𝔎 = *Hoc minus videbitur tibi mirum.*

si notaveris Albu l a s = BEeG P3. Col. 𝔅 𝔚2. 𝔈1. ... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *si notaveris Albul a m* (*albul a m*).

circa canales suos rip a s que = Ee Britan. 𝔈2. ... 𝔊. B Fort. Brit 𝔊ro ... 𝔎 = *circa canales suos r i v o s que.* P4. = *circa canales suos r i v o s c y m b o s que.* G P3. Col. = *circa canales suos c i m b o s que.* 𝔅𝔈1. m𝔈2. = *circa canales suos c y m b a s que* (𝔅 = *c i m b a s que*). 𝔐 ... 𝔏4. = *circa canales suos t u b o s que.* B = *dura t i.*

Aliquam habent causam = EeG Gr. 𝔅𝔈1. B Fort. 𝔈2. ... 𝔎 + *Aliquam h a r u m habent causam.*

quos quisq u e u t faucibus hausit = Ee. Ovid. (M. XV, 320.) = *quos s i q u i s faucibus hausit.* G𝔅 = *quos quisque faucibus hausit* om. *ut.* B𝔈1. ... 𝔎 = *quos quisq u i s faucibus hausit.*

Similem vim habe n t mero = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *Similem hab e t vim mero.* P3. = *S e n i l e m* (pro *Similem*). Fort. = *sed f o r tiorem.* BEG Gr. ∾.

5. B = *donec s i c cetur.*

sic huius aquae = BEe. G = *sic huius aq u a.* 𝔅 = *sic huius m o d i aq u a.* Col. 𝔈1. + *sic huius m o d i aquae.* 𝔈2. ... 𝔎 = *sic aquae huius.*

e t habe n s quoddam acrius ex aere noxio virus mentem aut f u r o r e movet = Ee. B = *vis hab e t quoddam acrius ex aere noxio virus mentem* [Fort. P4. Nicot. =] *aut i n furor e m movet.* G = *vis hab e t quoddam acrius ex aere* [*s i p s o*] *noxio virus. Mentem aut furore movet.* P3. = *a u t e m furor e m mo n et.* Col. Memm. = *aut furor e m movet.* 𝔅 = *vis hab e t. quoddam acrius ex aere noxio virus mentem aut furor e m movet.* 𝔈1. ... 𝔏4. = *vis hab e t quoddam* [𝔈1. = *qu i ddam*] *acrius ex aere noxio virus, q u o d mentem aut furore movet.* 𝔊ro ... 𝔎 = *vis hab e t quoddam acrius ex aere noxio virus, q u o d mentem aut i n furor e m movet.*

Hoc habet mali Ly n c e u s amnis = Bong. et Steph. Byz. s. v. Λύγκος inter civium eius urbis nomina habet Λύγκιος et Λυγκεύς. Ee = *Hoc habet mali L i nceus amnis.* G (lit.) = *Hoc habet mali L i n t h eus amnis.* B

Quem quicumque parum moderato gutture traxit
Haud aliter titubat, quam si mera uina bibisset.

XXI. In quosdam specus qui despexere moriuntur. tam uelox malum est, ut transuolantes aues deiciat: talis est aer, talis locus ex quo letalis aqua distillat. Quod si remissior fuit aeris et loci pestis, ipsa quoque temperatior noxa nihil amplius quam temptat neruos uelut ebrietate torpentes. Nec miror, si locus atque aer aquas inficit similesque regionibus reddit per quas et ex quibus ueniunt. Pabuli sapor adparet in lacte et uini uis existit in aceto. nulla res est quae non eius a quo nascitur notas reddat. XXII. Aliud est aquarum genus quod nobis placet coepisse cum mundo: siue ille aeternus est, hoc quoque fuit semper, siue initium aliquod est illi, hoc quoque cum toto dispositum est. Quid sit hoc quaeris? Oceanus et quodcumque ex illo terras mare interluit. Iudicant quidam flumina quoque

= *Hoc habet mali* *Liceius amnis.* Cod. Ermi m𝔊1. = *Hoc habet mali Mintius amnis.* P3. = *Hoc habet in almo eius amnis.* P4. = *Hoc habet malintenis ampnis.* Col. = *Hoc habet Malinceus amnis.* 𝔅𝔊1. = *Hoc habet mali amnis eius.* 𝔊2. ... 𝔊 = *Hoc habet mali et amnis.* 𝔐 ... 𝔎 = *Hoc habet mali et* [Fortun. ci. Ovid. M. XV, 329. =] *Lyncestius amnis.* At nec in mstis huius formae ullum deprehendo vestigium, nec Seneca videtur in his Ovidium secutus esse. Veteres codd. Ops. Fortun. ci. = *Lynceius amnis,* quod testatur Fortun. se legisse etiam in mstis Ovid. l. l.: praeferrem sine dubitatione scripturae a me receptae, si fuisset illius oppidi praeter Λύγκος etiam Λυγκεὺς nomen. B = *quam quicumque.* BE = *haut aliter.*

Cap. XXI.

sB = *morientur.* B — *est* inter *talis* et *aer.* B = *in quo letalis aqua.* 𝔊ro ... 𝔎 = *destillat* contra mstos. *remissior fuit* = Ee. B = *remissum fuerit.* G𝔅 ... 𝔎 = *remissior* [G p.m. = *remissor*] *fuerit.* G(cr. ∾) = *temperatior noxia.* G(s∾) = *quam temptet nervos.* G(s∾) = *Ne miror.* G(s∾) = *et a quibus veniunt.* *exsistit in aceto* = BEeG 𝔅𝔊1. 𝔊2. ... 𝔎 + *exsistit etiam in aceto.* *eius quo nascitur* = BE P3. Bamb. Wirceb. G 𝔅 ... 𝔎 + *eius a quo nascitur.* P4. = *eius quo nasca tur.* Col. = *eis a quo nascitur.* B Fort. P4. Bamb. = *naturam reddat.*

Cap. XXII.

Aliud est aquarum genus = BEe. G = *Aliud etiam aquarum genus.* 𝔅 ... 𝔎 + *Aliud est etiam aquarum genus.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *sive ille aeternus sit.* Be — *fuit* ante *semper.* B = *hoc quoque fuit sine initio.* *initium aliquod illi* om. *est.* G(cr. ∾) = *sive initium est aliquod illum.* Ee + *sive initium est aliquod, est illi.* P3. = *sive initium aliquod fuit illi.* probat Grut. Ee = *haec quoque cum toto disposita est.* *Quae sit haec quaeris,* ut *aqua* intelligatur: probo fere, dummodo supra scribatur: *haec quoque fuit semper.* B = *hoc quoque cum toto dispositum.* *Quid si hoc quaeris Oceanum.* G = *hoc quoque cum mundo dispositum est* [= Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2.]. *Quod si hoc quaeris.* Brit. 𝔊ro ... 𝔅2. = *Oceanum et quodcumque.* Sed in illis locis, quos ad hanc scripturam defendendam laudat Gronovius, *Oceanum* est Accus. masc. *Oceanus.* B = *et quodcumque cum illo.* *terras mare* = BEe. G𝔅𝔊1. = *ex illo mari terras.* 𝔊2. ... 𝔎 = *ma-*

quorum inenarrabilis natura est cum ipso mundo traxisse principia, ut Istrum, ut Nilum, uastos amnes magisque insignes, quam ut dici possit eamdem illis originem quam ceteris esse. XXIII. Haec est ergo aquarum diuisio, ut quibusdam uidetur. Post illam ex superioribus coelestes aquas nubila excutiunt: ex terrenis aliae sunt, ut ita dicam, supernatantes quae in summa humo repunt, aliae abditae quarum reddita est ratio. XXIV. Quare quaedam aquae caleant, quaedam etiam ferueant in tantum, ut non possint esse usui, nisi aut in aperto euanuerunt aut mixtura frigidae intepuerunt, plures causae redduntur. Empedocles existimat ignibus quos multis locis terra opertos tegit aquam calescere, si subiecti sunt solo per quod aquis transitus est. Facere solemus dracones et miliaria et conplures formas in quibus aere tenui fistulas struimus per decliue circumdatas, ut saepe eumdem ignem ambiens aqua per tantum fluat spatii quantum efficiendo calori sat est. Frigida itaque intrat, effluit calida. Idem Empedocles sub terra existimat fieri: quem 2

re terras. B = *inter fluit.* mG = *induit.* P3. 𝔅 = *influit.* P4. Col. 𝔊1. = *intercludit.* EG Fort. ∾. B = *Flumina quoque quorum inenarrabilis iudicant quidam* om. *natura est.* G = *est natura.* G = *transisse principia.* BE = *Hystrum.* B = *eandem originem cum celeris.*

Cap. XXIII.

G(s.m.) — *ergo.* E = *divisio quedam ut videtur.* e = *divisio quibusdam ut videtur.*

Post illam ex superioribus coelestes aquas nubila excutiunt = EeG Gr. 𝔅𝔊1. B = *Post illam scelestes ex posterioribus aquas nubila excutiunt.* Fort. = *Post illam sunt coelestes, ex posterioribus, quas nubila eiiciunt.* Memm. = *Post illum ex posterioribus coelestes quas nubila excutiunt.* 𝔊2. ... 𝔎 = *Post illam coelestes, quas ex superioribus nubila eiiciunt.* Opsop. opinatur illa, sive *ex superioribus,* sive *ex posterioribus,* huc intrusa esse. Si quid mutandum, Fromond. ci. = *deiiciunt.* B = *ut ita dicam aliae sunt supernatantes.* P3. = *supervacantes.* G(cr.∾) = *reddita est oratio.*

Cap. XXIV.

B = *quare etiam ferveant.* G = *quaedam etiam ferreant.* B = *ut possint esse usui* om. *non.* E(s∾) — *esse.* mG = *usui nostri aut.*

evanuerunt ... intepuerunt = B EeG. P4. Col. = *evanuerint ... intepuerint.* 𝔅 ... 𝔎 = *evanuere ... intepuere.* G = *mixture frigide* (s is). G(m∾) = *esse redduntur.* B = *quas multis locis.* B(s∾) — *sunt* post *subiecti.* e + *et solo.*

aquis transitus est = Ee. B = *aquarum transcursus est.* G 𝔅 ... 𝔎 = *aquis transcursus est.* B Bamb. = *trachones et miliaria.* G = *drachones.* Fort. P4. = *tracones.* Col. = *traciones.* Lud. Ianus ci. = *miliaria et dracones.* mG = *et nuliora et complures.* B = *formas in quibus tenui creta fistulas* [Fort =] *facimus.* Ee = *formas in aereas fistulas struimus.* unde olim putavi restituendum: *et complures in formas aereas fistulas struimus.* P3. — *tenui.* P3. + *per declive fundatas vel circumdatas.* B(cr.∾) = *efficiendo colori.* e = *effundendo calori.* G (cr.∾) = *caloris.*

2. B + *effluit calida aqua.*

Idem Empedocles sub terra = Ee.

non falli credent ii quibus balnearia sine igne calefiunt. Spiritus in illa feruens loco aestuanti infunditur: hic per riuos lapsus non aliter quam igne subdito parietes et uasa balnei calefacit. Omnis denique frigida transitu mutatur in calidam nec trahit saporem e uaporario, quia clausa perlabitur. Quidam existimant per loca sulphure plena exeuntes uel introeuntes aquas calorem beneficio materiae per quam fluunt trahere. quod ipso odore gustuque testantur: reddunt enim qualitatem eius qua caluere materiae. Quod ne accidere mireris: uiuac calci aquam infunde, feruebit. XXV. Quaedam aquae mortiferae sunt nec odore notabiles nec sapore. Circa Nonacrium in Arcadia Styx adpellata ab incolis aduenas fallit, quia non facie, non odore suspecta est: qualia sunt magnorum artificum uenena quae deprehendi nisi morte non possunt. Haec autem de qua paulo ante retuli aqua summa celeritate corrumpit: nec remedio locus est, quia protinus hausta duratur, nec aliter quam gypsum sub humore
2 **constringitur et adligat uiscera. Est autem noxia aqua in Thes-**

B = *Idem terra existimat fieri Empedocles.* G 𝔅 ... 𝔎 = *Idem sub terra Emp.*

quem non falli credent ii quibus balnearia sine igne calefiunt = ci. Pinc. 𝔈 ... 𝔎. Pinc. v. l. = *quem non falli credebant ii quibus* ∾. B = *quem non falli credebant. in quibus balnea super ignea talefiunt.* Ee = *quem non falli credebant. In quibus balnearia calefiunt.* GGr. 𝔅𝔈1. = *quem non falli credebant. In quibus balnearia sine igne calefiunt.* 𝔈2. = *quem non falli credebant. Quibus* ∾. Fortun. ci. = *quem non falli credunt, quibus* ∾.

per rivos lapsus = BG P4. Col. 𝔈1. ... 𝔊 𝔑u 𝔎. P3. = *per unos lapsus.* Ee — *rivos.* 𝔅 = *per imos lapsus.* 𝔐 ... 𝔊ro = *per tubos lapsus.* Brit. 𝔅1. 2. = *pertuso lapsus.* B(s∾) — *trahit* ante *saporem.*

saporem e vaporario = ci. Gron. ms] sed ipse reprobat. BEG Fort. Col. 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *nec trahit saporem evaporatio.* P4. = *nec trahit vaporem cvaporatio.* P3. — *e vaporario.* Gron. ci. 𝔅2. = *nec tradit saporem evaporatio.* E = *quia clausa p̄labitur.* 𝔅 = *praelabitur.* EeG P3. Col. 𝔅𝔈1. — *exeuntes.* B Fort. P4. ∾. B = *aquas beneficium materiae per quam transeunt trahere.* G (m∾) = *beneficio naturae.* P3. + *Reddunt etiam enim qualitatem.* P4. = *Reddant enim qual.* Col. = *Reddere enim qual.*

qua caluere = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *qua caluerunt.* G (s.m.) = *que nec accidere mireris.* G(m∾) = *infunde calebit.*

Cap. XXV.

B = *nec sapore notabiles.*

Circa Nonacrium = 𝔈1. probat Grut. B = *Circa Nonagrium.* Ee = *Circa Nonacrium.* G Fort. 𝔅 = *Circa Nonacrinum.* P3. = *Circa Novacrinum.* P4. = *Circa Novatrinum.* Col. = *Circa nova curvum.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔎 = *Circa Nonacrin.* G (s∾) = *in Archadie.* G (s∾) = *quia in facie.* B = *nec odore.* B(s∾) = *magnarum artificum.* quod admodum placet. B — *est* post *locus.* P3. = *quia pro cuius hausta duratur.* B = *protinus hausta durat* [= Fort. P4. p. m.] *nec aliter quam gypsum constringitur et alligat sub humore* om. *viscera.* Bamb. = *durat ... constringit.* probat Ludlanus l. l.

salia circa Tempe quam et fera et pecus omne deuitat. per ferrum et aes exit: tanta uis est illi etiam dura mordendi. nec arbusta quidem ulla alit et herbas necat. Quibusdam fluminibus uis inest mira. Alia enim sunt quae inficiunt greges ouium et intra certum tempus quae fuerunt nigrae albam ferunt lanam, quae albae uenerant nigrae abeunt. Hoc in Boeotia amnes duo efficiunt quorum alteri ab effectu Melas nomen est: uterque ex eodem lacu exeunt diuersa facturi. In Macedonia quoque, ut ait Theophrastus, amnis est ad quem qui facere oues albas uoluerint adducunt. quem ut diutius potauere, non aliter quam infectae mutantur. At si illis opus fuit lana pulla, paratus gratuitus infector est: ad Peneion eumdem gregem adpellant. Auctores nouos habeo esse in Galatia flumen quod idem in ouibus efficiat. Est et in Cappadocia quo poto equis nec praeterea

2. B + *Est autem et noxia aqua.* *quam et fera et pecus omne* = BEe G P3. P4. = *et cura et pecus omne.* 𝔅 . . . 𝔎 = *quam et ferae et pecus omne devitat.* B = *per ferrum et aes transit.* *tanta vis est illi* = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *tanta vis illi inest.* *etiam dura mordendi* = BEe Brit. G = *in dura moliendi.* 𝔅 . . . 𝔎 = *etiam dura molliendi.* G (m∾) = *nam arbusta quidem.* BE 𝔅 ∾. B = *et herbas enecat.* *quae inficiunt greges* = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 + *quae pota inficiunt greges.* *et intra certum tempus* = Ee. GGr. 𝔅 . . . 𝔊 = *intraque certum tempus.* B Fort. m𝔊2. 𝔐 . . . 𝔎 = *intraque breve tempus.* *fuerunt* = E. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *fuere.* G = *nigra.* B = *lanam ferunt.* B = *quae albae veniunt.* *Hoc in Boeotia* = BEe P3. G = *Haec etiam* [hoc n.] *Boeotica* (s. m. *Boeotia*). P4. = *Haec in Boeotia.* Col. = *Haec etiam in Beotia.* 𝔅 . . . 𝔎 + *Hoc etiam in Boeotia.* B = *duo amnes efficiunt.* P3. — *Melas.* P4. = *Melay nomen est.* BG(cr. ∾) = *utrique ex eodem lacu.* E = *utraque ex eodem l.*
3. *amnis est ad quem qui facere oves albas voluerint adducunt.* *quem* = Ee B = *est flumen ad quod qui facere volunt aves albas adducunt. quod.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *est flumen ad quod qui* [G *qui* habet a s.m.] *facere albas aves volunt adducunt. quod.* *quam infectae* = BEeG Bamb. Wirceb. 𝔅 . . . 𝔐 𝔍u 𝔅2. 𝔏4. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *quam infecta mutantur.* *At si illis opus fuit lana pulla* = Ee. B = *At si illis lana opus sit pulla.* G = *At si illis lana opus fuerit* [s.m. *fuit*] *nigra puellis.* Fort. = *opus sit vel pulla.* Fortun. ci. = *opus sit nigra vel pulla.* 𝔊2. . . . 𝔊 = *At si illis lana opus fuerit nigra, vel pulla.* P3. Col. = *opus fuit nigra puellis.* P4. = *opus fuerit nigra puellis.* 𝔅 = *At si illis lana opus fuit: nigra puellis paratus.* 𝔊1. = *At si illis lana opus fuerit nigra, pullis paratus.* 𝔐 . . . 𝔎 = *At si illis lana opus fuerit pulla.* Ee = *gratuitus infector.* *ad Peneion* = EeG Gr. codd. Ops. 𝔅 𝔅2. B + *et ad Peneion.* 𝔊1. = *ad Penenion.* 𝔊2. = *et ad Penenion.* Pinc. ci. 𝔑u 𝔎 = *ad Peneum.* 𝔊𝔊 = *et ad Peneium.* 𝔐 . . . 𝔅1. = *ad Ceronem.* *eumdem gregem adpellant* = BEe G𝔅𝔊1. 𝔊2. . . . 𝔎 = *eundem gregem appellunt.* Gron. ci. = *Auctores bonos contra mutos.* G(s∾) = *in Gallicia.* *idem in ovibus efficiat* = BEe Fort. Bamb. Wirceb. m𝔊2. probat

4 ulli animali color mutetur et spargatur albo cutis. Quosdam lacus esse qui nandi inperitos ferant notum est. Erat in Sicilia, est et adhuc in Syria stagnum in quo natant lateres et mergi proiecta non possunt, licet grauiora sint. Huius rei palam est causa: quamcumque uis rem expende et contra aquam statue, dummodo utriusque par sit modus, si aqua grauior est, leuiorem rem quam ipsa est feret et tanto supra se extollet quanto erit
5 leuior: grauiora descendent. At si aquae et eius rei quam contra pensabis par pondus erit, nec pessum ibit nec exstabit, sed exaequabitur aquae et natabit quidem, sed paene mersa ac nulla eminens parte. Hoc est cur quaedam tigna supra aquam paene tota efferantur, quaedam ad medium submissa sint, quaedam ad aequilibrium aquae descendant. Namque cum utriusque pondus par est, neutra res alteri cedit: grauiora descendunt, leuiora
6 gestantur. Graue autem et leue est non aestimatione nostra, sed conparatione eius quo uehi debet. Itaque ubi aqua grauior est hominis corpore aut saxi, non sinit id quo non uincitur

Lud. Ianus. G Gr. 𝔅 . . . 𝔎 = *idem in omnibus efficiat* (G p.m. = *in-ficiat*).

Est et in Cappadocia = Ee. 𝔅 = *Est in Capp.* om. *et.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *esse in Cappadocia.* Ee + *nec equis.* B — *equis.*

nec praeterea ulli = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *nec ulli praeterea.*

color mutetur et spargatur = B sG. EeG 𝔅 = *color mutetur et spargitur.* 𝔈1. ... 𝔎 = *color mutatur et spargitur.* G (s∾) P4. Col. 𝔅𝔈1. = *alba cutis.* BE Fort. P3. ∾.

4. *est et adhuc in Syria* = Ee Fort. BG Gr. 𝔅2. = *et est adhuc in Syria.* 𝔅𝔈1. = *notum est in Sicilia. Est adhuc in Sina* (𝔈1. = *in Siria*). 𝔈2. ... 𝔅2. 𝔑u 𝔎 — *et.*

licet graviora sint = Ee. BG 𝔐 ... 𝔎 = *licet gravia sint* (G p. m. = *sunt*). 𝔅 ... 𝔊 = *etsi gravia sint.* B — *palam* post *Huius rei.*

causa est = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *est causa.* G — *vis* post *quamcumque.* B = *quamcumque vis rerum expende.* P3. 𝔅𝔈1. = *dummodo utriusque par sit onus.* BEG Fort. P4. Col. ∾. Ee = *quam ipsa est fert.* B = *et tantum supra se extollit.* BE 𝔅 ... 𝔊 = *graviora descendunt.* de quo vide.

5. G (s∾) — *nec* ante *pessum ibit. sed exaequabitur aquae* = BEe. G = *Si aequabitur aqua* (s e). 𝔅 ... 𝔎 = *sed aequabitur aquae* (𝔅 = *aqua*). G(cr. ∾) = *atque nulla eminens.* 𝔅 = *eminens partum.* B = *Hoc est cur quaedam magna.* B — *paene* ante *tota.* B — *efferantur* . . . IV, 2. ex. *Nec enim ulli flumini dulcior gustus.*

ad medium submissa sint = EeG P4. Col. m𝔈2. (E = *sunt*). P3. 𝔅 . . . 𝔎 = *ad medium submersa sint.* G(s∾) = *ad aequilibrum aquae.*

neutra res alteri cedit = Fort. Ee = *neutra alteri cedit* om. *res.* de quo vide. G 𝔅𝔈1. = *neutraque alteri cedat.* P4. „hanc periodum neglexit.“ P3. Col. 𝔈2. ... 𝔎 + *neutraque res alteri cedit.* E = *decendunt.* e = *decedunt.*

6. P3. = *utique ubi aqua gravior est hominis corporis.* P4. = *Itaque ubi aqua gravior est habens corpus aut saxi.* Col. = *habens saxi aut corporis massam.* G 𝔅𝔈1. = *hominis, corporis.* EFort. ∾.

mergi. Sic euenit, ut in quibusdam stagnis ne lapides quidem pessum eant. de solidis quidem ac duris loquor: sunt enim multi pumicosi et leues ex quibus quae constant insulae in Lydia natant. Theophrastus est auctor. Ipse ad Cutilias natantem insulam uidi. alia in Uadimonis lacu uehitur, alia in lacu Statoniensi. Cutiliarum insula et arbores habet et herbas nutrit: 7
tamen aqua sustinetur et in hanc atque illam partem non uento tantum, sed aura conpellitur. nec umquam illi per diem ac noctem uno loco statio est: adeo mouetur leui flatu. Huic duplex causa est: aquae grauitas medicatae et ob hoc ponderosae et ipsius insulae materia uectabilis quae non est corporis 8
solidi, quamuis arbores alat. Fortasse enim leues truncos frondesque in lacus sparsas pinguis humor adprehendit ac uinxit. Itaque etiam si qua in illa saxa sunt, inuenies exesa et fistulosa, qualia sunt quae duratus humor efficit, utique circa medicatorum

G(s∾) 𝔅𝔈1. — *ut* ante *in quibusdam.*

de solidis q u i d e m ac = Ee. G 𝔅 … 𝔎 = *de solidis e t duris* om. *quidem.* G = *Sunt e t e n i m e t multi.* P4. 𝔅 = *pu n icosi.* G(s∾) = *ex quibus quae s t a n t.*

in L y d i a natant = ci. Herm. Barb. (ad Plin. N. H. II, 95.) 𝔐 … 𝔎. Ee Gr. 𝔅 … 𝔊 = *in I n dia natant.* Ruhk. verba *Theophrastus est auctor* pro suspectis habet. Ee = *Ipse ad T i l l a s natantem insulam v a d o. E t alia in v a d o s i s lacu b u s vehitur lacus in s t a t i o n e n i s i est.* G = *Ipse ad Cut i l l a m natantem insulam v a d o e t* [hoc n.] *alia in vad o s i s la c u vehitur. Lacus s t a t i o n e n o m e n* [m *v i s i*] *e s t.* Fort. = *Ipse ad M a l i a m natantem insulam v a d o.* P3. = *Ipse ad M a l i a m natantem v a d o. I n alia vadosis l o c i s vehitur. Lacus in s t a t õ n e v i l i e s t.* P4. Col. = *Ipse* [Col. = *ipse:*] *ad Cutil l a m natantem insulam v a d o i n alia vad o s i s lacu vehitur, lacus in s t a c i o n e n i s i e s t.* 𝔅𝔈1. = *auctor ipse: ad cutil l a m natantem insulam v a d o: i n alia in v a d o s i s lacu vehitur. Lacus in st a t i o n e n i l i e s t.* 𝔈2. … 𝔏4. = *Ipse ad Cu t y lias natantem insulam vidi. Alia in Vadimonis lacu vehitur. alia in lacu S t a t i o nensi* ex cii. Fortun. et Herm. Barb. (l. l.).

7. EeG P4. 𝔅𝔈1. = *Cut i l l a r u m insula.* P3. Col. = *Cu c i l l a r u m insula.* 𝔈2. … 𝔏4. = *Cut y liarum insula.* Ee — *et* ante *arbores.* G + *tamen e t aqua sustinetur.*

non vento tantum, sed aura c o n pellitur = Ee. G 𝔅𝔈1. = *non tantum vento i m pellitur, sed aura.* 𝔈2. … 𝔎 = *non tantum vento i m pellitur, sed e t aura.*

per diem a c noctem = EeG 𝔅. 𝔈1. … 𝔎 = *per diem e t noctem.*

uno loco statio est = EeG Gr. 𝔙2. probat Grut. 𝔅 … 𝔙1. 𝔑u 𝔎 + *i n uno loco statio est.* EeG(m∾) Gr. 𝔅 … 𝔊 — *et* ante *ob hoc ponderosae.* probat Grut. Ee — *materia* ante *vectabilis.* P3. = *materia v e t r i b i l i s.* Col. = *materia n a t a bilis.* P4. 𝔅 … 𝔈2. = *materia vect i bilis.* G Pinc. v. l. ∾. G(m∾) = *quamvis c o r p o r i s alat.*

8. *in lacu s sparsas* = EeG Gr. 𝔅 … 𝔈2. Pinc. ci. 𝔈 … 𝔎 = *in lacu sparsas.* P3. — *si qua* ante *in illa.* P4. = *Itaque etiam si qua n u l l a saxa sunt.*

invenies e x e s a et fistulosa = mG 𝔐 … 𝔎. EeG P4. Col. 𝔅 … 𝔊 = *invenies a q u o s a et fistulosa.* P3. = *saxa a q u o s a sunt, invenies et f r u-*

Exsistit procul hinc alioque renascitur ore.
Sic modo combibitur, tacito modo gurgite lapsus
Redditur Argolicis ingens Erasinus in undis.

4 Idem et in Oriente Tigris facit: absorbetur et desideratus diu tandem longe remoto loco, non tamen dubius an idem sit, emergit. Quidam fontes certo tempore purgamenta eiectant, ut Arethusa in Sicilia quinta quaque aestate per Olympia. Inde opinio est Alpheon ex Achaia eo usque penetrare et agere sub mare cursum nec ante quam in Syracusano litore emergere: ideoque his diebus quibus Olympia sunt uictimarum stercus secundo
5 traditum flumini illic redundare. Hoc et a te traditum est ut in poemate, Lucili carissime, et a Vergilio qui adloquitur Arethusam:

Sic tibi, cum fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suas non intermisceat undas.

6 Est in Chersoneso Rhodiorum fons qui post magnum interuallum

Ovid. (l. l.) G1.... K = *Lycus est e- potus hiatu.*

renascitur ore = EeG P3. Ovid. B ... K. Col. = *renascitur hore.* Fort. P3. (potius 4.) = *renascitur orbe:* idem esse in plerisque mstis Ovid. docet Fortun. Ee Gr. BG1. = *Sic modo cum bibitur.* Grut. laudat ex prius editis nescio quibus *tecto modo gurgite lapsus.* E (s∞) — *gurgite.*

Erasinus in undis = EG Gr. B... K. Ovid. = *Erasinus in arvis.* Mss. Ovid. apud Fortun. = *Erasinus in agris.*

4. G(s∞) — *et* ante *in Oriente.* P3. Col. — *longe* ante *remoto.* Memm. + *e longe remoto loco.* Ee P4. Col. B ... G = *longe remoto loco purgamenta eiectat.* G P3. = *longe remoto loco purgamenta eiectant* (G = *eiaciant*). mG vet. cod. Mur. ∞ (mG = *emersit*). G2.... Ru = *Alphaeon.* Ee = *litore mergere.*

ideoque his diebus = Ee GGr. B G1. M... B1. Ru K = *Ideoque iis diebus.* Fortun. ci. G2.... G = *Ideo quibus diebus.* G (m∞) Gr. BG1. — *quibus* ante *diebus.* B = *traditum flumen.* G1. = *traditum flumine.* E GGr. ∞. G(s∞) = *illuc redundare.*

5. *Hoc et a te traditum est ut in poemate.* Ita scribendum videtur. Ee = *Hoc et a te creditum* [e = *traditum*] *est ut in prima Luc.* G = *Hoc et a te creditum est ut in prima parte Luc.* P3. = *Et hoc etiam a te creditum est ut in prima Luc.* P4. = *Et hoc et a te creditum est, ut in prima parte Luc.* Col. = *Et hoc a te creditum est ut in prima parte Luc.* B = *Et hoc aether a te traditum est ut in prima parte Luc.* G1.... G = *Et hoc etiam* [G1. =] *a te traditum est, ut in prima parte Luc.* M... K — *ut.* Ruhk. ci. = *Et hoc etiam a te traditum est, ut, in prima parte Siciliae, carissime.* tanquam poema illud Lucilii fuerit *Sicilia* inscriptum. Koeler mavult: *traditum ut est in prima parte* aut *extat in prima parte Siciliae, Lucili carissime.*

Vergilio. Ecl. X, 4. sq. G(s∞) = *Doriam.*

suas non intermisceat undas = Ee G Gr. B. G1.... K Virg. = *suam non intermisceat undam.* E = *Est in cherso Rodiorum.* sE = *Est in chersonesso R.* G1. = *Est in cheronesso* [P3. =] *Chodiorum.* G B = *Est in chersonesso chodiorum.* P4. = *Est in therso nesso cadio-*

temporis foeda quaedam turbinibus ex intimo fundat, donec liberatus eliquatusque est. Hoc quibusdam locis fontes faciunt, 6
ut non tantum lutum, sed folia testasque et quicquid putre iacuit expellant: ubique autem facit mare cuius haec natura est, ut omne inmundum stercorosumque litoribus inpingat. Quaedam uero partes maris id certis temporibus faciunt, ut circa Messanam et Mylas fimo quiddam simile turbulentum in litus mare profert feruetque et exaestuat non sine odore foedo: unde illic stabulari boues Solis fabula est. Sed difficilis ratio est quorumdam, utique ubi tempus eius rei de qua quaeritur inobseruatum et incertum est. Itaque proxima quidem inueniri causa et ui- 7

rum. Col. = *Est in Cherson es Sochodiorum.* Fort. Britan. ∾.

foeda quaedam turb i n i b u s = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *foeda quaedam tur bi dus.* G = *eli c atusque.*

6. e + *quibusdam i n locis.* P3. = *lutum, n e c folia testasque.* P4. = *lutum, folia, testasque* om. *sed.* Col. = *test a que.* E = *u b i autem facit mare.*

c u i u s haec natura est = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *c u i haec natura est.* G(n.) + *maris q u e.* sG = *h o c certis temporibus.* Ee = *ut circa Messen e m et M i las fi m̃o quidem s i l e turbulent e a v i s mare profert fervetque et exaestuat non sine c o lore fedo.* G = *ut circa Mess e nam* [s.m. *Mess e n e m*] *et Milas fi m u m quid e m s i l e t u r bu l e n t e a v i s mare profert fervetque et a e stuat non sine c o lore fedo.* Fort. = *fi m u m quid e m s i l e turbulentum l u i s mare profert.* P3. = *f u m u m quid e m f i l e turbulen t e a v i s mare p r o v e h i t v e l profert* ∾ *c o lore foedo.* Col. = *f u m u m quid e m f i l e turbul e n t e a v i s mare profert* ∾ *c o l ore foedo.* P4. = *Mylas non sine foedo c o l o r e* rell. om. Memm. = *fim u m qui d e m similem turbulen t a e a v i s mare profert.* 𝔅 = *ut circa mess e n e m et i n i l l a s f i n i u m quidem s i l e turbulent a e a v i s mare profert. fervetque et a e stuat: non sine c o l ore foedo.* 𝔊1. = *ut circa Mess enam et I n u l a s. F i n i u m quid e m S y l a e turbulent e a v i s* [m *fimum quid e m S y l a e turbulen t i u s*] *mare profert, fervetque et exaestuat, non sine c o l o r e foedo.* Pinc. ci. = *fi m u m q u e n dam similem p u r g a m e n t i s mare profert* aut *fimo q u a e dam s i m i l i a p u r g a m e n t a mare profert.* Bong. ci. = *q u o ddam simile p u r g a m e n t u m.* 𝔐 ... 𝔎 = ∾ *a e stuat* ∾. Fortun. (ex Plin. N. H. II, 98.) ci. 𝔊2. . . . 𝔊 ∾. Ruhk. putat haec ex Plin. l. l. primum margini adscripta, deinde in contextum ingesta esse.

stabula r i boves Solis = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *stabul a r e* [𝔊2. . . . 𝔊 = *stabula r i*] *Solis boves.* Fort. 𝔊2. . . . 𝔊 = *utique i n i b i tempus eius v a l d e q u o p u r g a t u r o b servatum, s e d incertum est.* P3. = *eius v e l de a q u a q u a r e inobservatum s e d incertum* (sed illud *quare* scriptum q̃r [id quod potius *quaeritur* legitur]). P4. Col. = *eius v e l de qua quaeritur i n o b servatum* [Col. = *ĩobservatum*] *s e d incertum.* Grut. ci. = *utique i n i b i tempus eius inobservatum et incertum est* rell. om. Ee = *utique ubi tempus eius rei de qua* [E *de qua* habet supra lineam] *quaeritur inobservatum v e l incertum est.* G = *utique i n i b i tempus eius* [hoc in lit.] *rei de qua quaeritur inobservatum s e d incertum est.* 𝔅 = *utique n u b i tempus eius: vel de a q u a q u i a i n o b servatum: s e d incertum est.* 𝔊1. = *utique inibi tempus eius v e l de qua quaeritur inobservatum, s e d incertum est.* 𝔐 ... 𝔏4. = *utique i n i bi* ∾.

7. *Itaque proxima quidem inveniri causa et vicina non potest* = Ee.

cina non potest. ceterum publica est illa: omnis aquarum stantium clausarumque natura se purgat. Nam in his quibus cursus est non possunt uitia consistere quae secunda uis defert et exportat. Illae quae non emittunt quicquid insedit magis minusue aestuant. Mare uero cadauera stramentaque et naufragorum reliqua similia ex intimo trahit nec tantum tempestate fluctuque, sed tranquillum quoque placidumque purgatur. XXVII. Sed monet me locus, ut quaeram, cum fatalis dies diluuii uenerit, quemadmodum magna pars terrarum undis obruatur: utrum Oceani uiribus fiat et extremum in nos pelagus exsurgat, an sine intermissione imbres et elisa aestate hiems pertinax in-
2 mensam uim aquarum ruptis nubibus eiciat, an flumina tellus largius fundat aperiatque fontes nouos aut non sit una tanto malo causa, sed omnis ratio consentiat et simul imbres cadant, flumina increscant, maria sedibus suis excita percurrant et omnia agmine uno ad exitium humani generis incumbant. Ita est. Nihil difficile naturae est, utique ubi in finem suum properat. Ad originem rerum parce utitur uiribus dispensatque incrementis fal-
3 lentibus: subito ad ruinam toto inpetu uenit. Quam longo tempore opus est, ut conceptus ad puerperium perduret infans?

G𝔅 ... 𝔎 = *Itaque proxima quidem inveniri et vicina non potest causa.*

quae secunda vis defert = E 𝔐 ... 𝔅1. GP3. 𝔈1. ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 = *quae sua vis defert.* P4. 𝔅 = *quae suavis defert.* Col. = *quae sua vis deferret.*

et naufragorum reliqua similia = EG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊. m𝔈2. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *et naufragorum reliquiis similia.* P3. = *et naufragorum cetera similia.* Grut. ci. 𝔅2. = *et naufragorum reliqua* sine voce *similia.* Idem Grut. ci. = *et naufragorum cetera.*

Cap. XXVII.

𝔅 = *Sed movet me locus.* Bong. ci. = *cum f. d. diluvii venit.*

extremum in nos pelagus = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *externum in nos p.*

an sine intermissione imbres = Ee. G𝔅 ... 𝔎 + *an crebri sine intermissione imbres.* E(s∾) — *et* ante *elisa aestate.*

ruptis nubibus eiciat = Ee. G 𝔅𝔈1. = *ruptis nubibus diruat.* Fort. Gr. 𝔈2. ... 𝔊 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔊 = *ruptis nubibus deruat.* probat Gron. [ms]. m𝔈2. 𝔐 ... 𝔏4. 𝔅1. = *ruptis nubibus deiiciat.*

2. *et omnia agmine uno* = Ee. G P3. Col. 𝔅𝔈1. = *et omnia novo agmine.* P4. — *uno.* non plane damnat Grut. 𝔈2. ... 𝔎 = *et omnia nno agmine.*

G = *ad exitum humani generis.*

Nihil difficile naturae est = Ee. G — *est.* et recte fortasse. 𝔅 ... 𝔎 = *Nihil difficile est naturae.*

utique ubi in finem suum properat = E. G𝔅 ... 𝔎 = *utique ubi in finem sui properat* (Grut. laudat ex 𝔐 *ubi in finem* om. *utique*). P4. = *utique* ṅ *in finem.* P3. = ṅ *finem sui properat* sine *utique.* Col. = *utique ubi ad finem properat.* Grut. ci. = *utique ubi finem sui properat* sine Praep. G(s∾) — *Ad* ante *originem.* G(m∾) — *parce ... dispensatque.*

dispensatque incrementis = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 + *dispensatque se incrementis.*

3. *ad puerperium perduret infans* = EeG Fort. P3. Col. codd. Ops. A-

quantis laboribus tener educatur? quam diligenti nutrimento ob-
noxium nouissime corpus adolescit? at quam nullo negotio solui-
tur? Urbes constituit aetas, hora dissoluit. Momento fit cinis,
diu silua. Magna tutela stant ac uigent omnia, cito ac repente
dissiliunt. Quicquid ex hoc statu rerum natura flexerit in exi- 4
tium mortalium satis est. Ergo cum adfuerit illa necessitas
temporis, multa simul fata causas mouent: nec enim sine con-
cussione mundi tanta mutatio est, ut quidam putant inter quos
Fabianus est. Primo inmodici cadunt imbres et sine ullis soli-
bus triste nubilo coelum est nebulaque continua et ex humido
spissa caligo numquam exsiccantibus uentis. Inde uitium est 5
satis, segetum sine fruge surgentium marcor. Tunc corruptis
quae seruntur palustris omnibus campis herba subcrescit. mox
iniuriam et ualidiora sensere: solutis quippe radicibus arbusta
procumbunt et uitis atque omne uirgultum non tenetur solo quod
molle fluidumque est. iam nec gramina aut pabula laeta aquis
sustinet, fame laboratur et manus ad antiqua alimenta porrigi-
tur, quare ilex et quercus excutitur et quaecumque in his arduis

nic. Trist. 𝔅 𝔅2. . . . 𝔎. P4. = *ad puerperium perdu c e r e t u r infans.* 𝔈1. ... 𝔚1. = *ad puerperium perdu c a t u r infans.* P3. = *ten e t educatur.* P4. Col. 𝔅 m𝔈1. = *ten e t u r educatur.* 𝔈1. = *t u e t u r educatur.* E = *dili-gent e r nutrimento.* de quo vide. Ee = *corpus adolesc a t.* G (s∾) = *c. adolesc e t.* Col. 𝔅 ... 𝔊 = *stant a u t vigent.* P3. = *a u t i n g e n t* om. *stant.* P4. = *f i a n t , a u t vigent.* Apud G *ac* in lit. E ∾. Etiam *ac* ante *re-pente* apud G in lit.

4. G(s∾) Gr. 𝔅𝔈1. = *natura flu-xerit.* G P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *in exi-t u m mortalium.* aeque bonum censet Grut. P3. = *in exit u mortalium.* E ∾.

satis e s t = EeG 𝔅 ... 𝔐. 𝔏 ... 𝔎 — *est.* E = *multa simul fa c ta.*

nec e n i m sine concussione = EeG (s.m.). G = *nec sine e x cussione.* 𝔅 . . . 𝔎 — *enim.* G(s∾) — *est* post *coelum.* E = *n u b i l a que continua.* de quo vide.

et ex humi d o spissa cali g o = Ee Gr. 𝔈1. 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. G𝔅 + *et ex humido spissa q u e caligo.* Fort. 𝔈2. . . . 𝔏4. = *et ex humido* [𝔏4. = *humi-d a*] *spissaq u e calig i n e.* 𝔚1. = *et ex humido spissa calig i n e.* Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *exsiccantibus v e n i s.*

5. *Inde vitium e s t satis, segetum* = Ee. G𝔅 ... 𝔊 = *Inde vitium sa-tis est, segetum.* 𝔐 ... 𝔎 = *Inde vi-tium satis, e t segetum.*

corruptis quae seruntur = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 + *corruptis quae seruntur m a - n u* (𝔅 = *seruntur : m a n u*). P3. 4. = *p l a u stris omnibus campis.* Col. = *p l u stris omnibus campis.* P4. = *mox iniuriam et v a l e t u d i n a r i a sensere.* Col. = *mox i n r u i n a m et v a l e t u d i n a r i a s e n e s c e r e.* Grut. ci. 𝔚2. = *mox i n r u i n a m validio-ra s e n e s c e r e.* probat Gron. EG 𝔅 ∾. Ee = *solo q u o molle.* G his habet scripta *solo quod.* G (s∾) — *est* post *fluidumque.* G (s∾) = *iam n u n c gramina.* G 𝔅𝔈1. = *n e c* [G = *N e c*] *pabula laeta.* EG 𝔅 = *q u a ilex e s t et quercus excutitur.* P3. Col. 𝔈1. = *q u i a ilex et quercus excutitur.* Fort. 𝔈2. . . . 𝔊 = *q u u ilex et quer-cus excutitur.* P4. = *q u i ilex.* Grut. ci. — *quare.* G (s∾) = *a b his ar-*

6 arbor commissura adstricta lapidum stetit. Labant ac madent tecta et in imum usque receptis aquis fundamenta desidunt ac tota humus stagnat, frustra titubantium fultura temptatur. Omne enim firmamentum in lubrico figitur et in lutosa humo nihil stabile est. Postquam magis magisque nimbi ingruunt et congestae seculis tabuerunt niues, deuolutus torrens altissimis montibus rapit siluas male haerentes et saxa reuolutis remissa compagibus
7 rotat. abluit uillas et intermixtos dominis greges deuehit uulsisque minoribus tectis quae in transitu abduxit tandem in maiora uiolentus aberrat. urbes et inplicitos trahit moenibus suis populos ruinam an naufragium querantur incertos: adeo simul et quod opprimeret et quod mergeret uenit. Auctus deinde processu aliquo in se torrentibus raptis plana passim populatur. Nouis-
8 sime ruina magna gentium clarus onustusque diffunditur. Flumina uero suapte natura uasta et tempestatibus rapta alueos relinquunt. Quid tu Rhodanum, quid putas Rhenum atque Danubium quibus torrens et in canali suo cursus est, cum superfusi

duis arbor. Pinc. ci. = *et quaecunque in arduis arbor commissura astricta lapidum stetit, labascit. Madent tecta.*

6. G (m∾) P4. Col. — *tecta* post *madent.* EeG𝔅 = *et in unum usque receptis aquis.*

titubantium fultura temptatur = EG P3. 4. 𝔈1. 2. 𝔅 = *titubantium fultura tentantur.* Col. = *fultra.* Pinc. v. l. 𝔈 ... 𝔎 = *titubantium fulcra tentantur.* Grut. bene docet et *fultra* et *fulcra* nata esse ex scripturae compendio *fultra.*

Omne enim firmamentum = Ee Fort. P3. Memm. m𝔈2. 𝔚2. G P4. Col. 𝔅 . . . 𝔚1. 𝔑u 𝔎 = *Omne enim fundamentum.* G (cr.∾) = *in lubrico fugitur.*

et in lutosa humo = Ee. G𝔅 ... 𝔎 — *in.* e = *nil stabile est.* G = *magis magisque numbi* [hoc in lit.] *congruunt.* P3. 𝔅 = *revolutus remissa compagibus.* P4. = *revolutius remissa comp.* Gron. ci. 𝔚2. = *resolutis remissa comp.*

7. *et intermixtos dominis greges* = Ee sG Bong. ex Cui.Scal. Memm. Wirceb. = *et intermixtos dñs greges.* unde Opsop. fecit *dominis* vel potius *domibus.* G Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *et intermixtos ovium greges.* P3. — *tectis* post *minoribus.* G(s∾) = *in transitu obduxit.*

violentus aberrat = Ee. G P4. = *volutus aberrat.* Col. = *volutus aberat.* P3. = *involutus aberrat.* 𝔅 = *involutus oberrat.* 𝔈1. = *volutus oberrat.* 𝔈2. . . . 𝔎 = *violentus oberrat.* Ee = *an naufragium querant incertos.* Gron. ci. = *aliquot in se torrentibus raptis.* Ee = *Novissime in materiam magnam gentium.* G Gr. 𝔅𝔈1. = *Novissime in materia magna gentium* (Gr. scribunt *mã*). Fort. + *Novissime in ruina magna gentium.* e = *elatus onustusque.* G = *honestusque diffunditur.*

8. Fromond. ci. = *tempestatibus apta.*

alveos relinquunt = E𝔈2. ... 𝔏4. G Gr. 𝔅𝔈1. 𝔊ro . . . 𝔎 = *alveos reliquerunt.*

Quid tu Rhodanum = Ee. sG𝔅 . . . 𝔎 + *Quid tu esse Rhodanum.* Col. = *quid putes Rhenum.* P3. = *quid tu esse Rhenum, quid Danubium putas.*

et in canali suo = Ee. G𝔅 . . .

nouas sibi fecerunt ripas ac scissa humo simul excessere alueo? Quanta cum praecipitatione uoluuntur, ubi per campestria fluens Rhenus ne spatio quidem languidus, sed latissimas per angustum aquas inplet? cum Danubius non iam radices nec media montium 9
stringit, sed iuga ipsa sollicitat ferens secum madefacta montium latera rupesque disiectas et magnarum promuntoria regionum quae fundamentis laborantibus a continenti recesserunt. Deinde non inueniens exitum (omnia enim ipse sibi praecluserat) in orbem redit ingentemque terrarum ambitum atque urbium uno uortice inuoluit. Interim permanent imbres, fit coelum grauius ac sic diu malum ex malo colligit. quod olim fuerat nubilum 10
nox est et quidem horrida ac terribilis intercursu luminis diri. crebra enim micant fulmina procellaeque quatiunt mare tunc primum auctum fluminum accessu et sibi angustum: iam enim promouet litus nec continetur suis finibus, sed prohibent exire tor-

𝔎 = *etiam in canali suo.* G(s∾) = *in canali suo visus est.* EeG P3. Col. = *cum superfuse.* 𝔅 = *cum superfusae.* P4. = *cum superfusas.*

sibi fecerunt ripas = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *sibi fecere ripas.* G(cr.∾) = *ac scissa simul humo.* Ee = *per campestria cluens Rh.*

latissimas per angustum aquas = Ee. G + *latissimas velut per angustum aquas.* 𝔅 = *latissima* [= Gr.] *velut per angustum aquas.* 𝔈1. ... 𝔎 = *latissime velut per angustum aquas.* Gron. ci. = *latissima* ∾ *aquis.*

9. *Cum Danubius* = Ee𝔅. G = *Cur Danubius.* 𝔈1. ... 𝔎 + *Cumque Danubius.* G(s∾) = *ferves secum.* Pinc. ci = *labefacta montium latera.* probat Fromond.

rupesque disiectas = EeG 𝔅𝔈1. 𝔈2. ... 𝔎 = *rupesque deiectas.*

promuntoria = E. G𝔅 ... 𝔎 = *promontoria.*

fundamentis laborantibus a continenti recesserunt = Ee. G = *fundamentis laborantibus* [hoc in lit. m *a continente*] *recesserunt.* Fort. 𝔅 = *laboribus adesse recesserunt.* Fortun. ci. = *fundamentis laborantibus avulsa recesserunt.* Pinc. v. l. = *fundamentis laborantibus ad conrecesserunt.* Pinc. ci. = *fundamentis laborantibus adesa vel ambesa recesserunt.* P3. 𝔈1. = *fundamentis laborantibus adesse recesserunt.* P4. = *fundamentis laborantibus adgrecesserunt.* Col. = *fundamentis laboribus ad coniecesserunt.* Britan 𝔈2. ... 𝔎 = *f. l. a continente recesserunt.* G(s.m.) = *non inveneris.*

ipse sibi praecluserat = Ee. G = *sibi ee* [hoc n.] *ipse praecluserat.* 𝔅 ... 𝔎 = *sibi ipse pr.*

ingentem terrarum = EeG Fort. Gr. 𝔅 ... 𝔊𝔅2. 𝔐 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 + *ingentemque terrarum.* G = *terrarum habitum.* E = *imo vortice.* 𝔅 = *vertice.* e = *colligitur.*

10. G = *nox et horrida et terribilis* rell. om. Fort. P3. 𝔅𝔈1. = *et quod horrida et terribilis.* P4. Col. — *quidem.* G(s.m.) = *nox est et horrida quidem et t.* 𝔈2. ... 𝔎 = ∾ *et terribilis.* Ee ∾.

intercursu luminis = EeG P3. 4. Memm. Trist. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔅2. Col. = *interclusus luminis.* 𝔊 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *intercussu luminis.* G(cr.∾) = *luminis duri.* 𝔅 = *luminis dixi.* G = *micant flumina.*

procellaeque quatiunt = EeG 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *procellae quatiunt* om. *que.* G Fort. P3. = *tunc primum actum.* P4. Col. = *tunc primum actu.* 𝔅𝔈1. = *tunc vero actu.* E Fortun. ci. ∾.

iam enim promovet litus nec = EeG Gr. 𝔅𝔈1. = *iam enim promo-*

rentes aguntque fluctum retro: pars tamen maior ut maligno ostio retenta restagnat et agros in formam unius lacus redigit.
11 Iam omnia qua prospici potest aquis obsidentur: omnis tumulus in profundo latet et inmensa ubique altitudo est. tantum in summis montium iugis uada sunt. In ea excelsissima cum liberis coniugibusque fugerunt actis ante se gregibus: diremptum inter miseros commercium ac transitus, quoniam quicquid submissius erat id unda conpleuit. Editissimis quibusque adhaerebant reliquiae generis humani. quibus in extrema perductis hoc unum solatio fuit, quod transierat in stuporem metus: non uacabat ti-
12 mere mirantibus, ne dolor quidem locum habebat, quippe uim suam perdit in eo qui ultra sensum mali miser est. Ergo insularum modo eminent montes *et sparsas Cycladas augent*, ut ait ille poetarum ingeniosissimus egregie, sicut illud pro magnitudine rei dixit,

Omnia pontus erant, deerant quoque litora ponto,

nisi tantum inpetum ingenii et materiae ad pueriles ineptias reduxisset:

Nat lupus inter oues, fuluos uehit unda leones.

13 Non est res satis sobria lasciuire deuorato orbe terrarum. Dixit ingentia et tantae confusionis imaginem cepit, cum dixit,

Exspatiata ruunt per apertos flumina campos

vet litus non. ℭ2. ... 𝔎 = *iam promovet littus: non* om. *enim.* G (cr. ∾) = *continentur suis finibus.* P3. = *continentur suis accessibus.* P4. = *continet suis funibus* (prius fuerat *sinibus*). quod nos examinare iubet Grut.

aguntque fluctum retro = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *aguntque fluctus retro.* P3. — *ostio retenta.* EG quaedam exx. Pinc. P4. Col. = *in formam unius laci redigit.* non male, ait Grut. e = *in formam unius lati redigit.* Ee = *qua prospiciunt aquis obsidentur.* G Gr. 𝔅 ... 𝔊 ℭro ... 𝔎 = *quae prospici possunt.* mG 𝔐 ... 𝔏4. ∾.

11. G (cr. ∾) 𝔅 ... 𝔊 = *Omnis tumultus.* P3. — *iugis* post *montium.* G = *In ea excellentissima.*

cum liberis coniugibusque fugerunt = EeG. 𝔅 ... 𝔎 = *cum liberis coniugibusque fugere.* Ee P4. Col. 𝔅 = *direptum inter miseros commercium ac transitus.* P3. = *direptum ante se miseros commercium* [sp. vc. litterarum fere septem] *ac transitus.* G = *reliquis generis humani.* 𝔅 = *transierat in stupore moetus.* sG = *nec dolor quidem.*

locum habebat = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *habebat locum.*

12. E (cr. ∾) e (cr. ∾) = *Quippe cum suam.* G (cr. ∾) = *vim suam perdidit.* Ee = *et sparges* [*syges*] *Cycladas augent.* Ovid. M. II, 264. G = *sicut ille in magnitudine rei dixit.* 𝔐𝔞𝔫 = *sic et illud pro m. r. d.*

Omnia pontus erant = E Ovid. M. I, 292. G 𝔅 ... 𝔎 = *Omnia pontus erat.* G (m∾) Gr. 𝔅ℭ1. — *ponto.* e = *ni tantum impetum.* 𝔅 = *in tantum.*

Nat lupus. Ovid. M. I, 304.

13. *Exspatiata ruunt.* Ovid. M. I, 285. G (cr. ∾) = *Expacia ruunt.* Fort. = *Et spatiosa ruunt.* P3.

pressaeque labant sub gurgite turres.

Magnifice haec, si non curauerit quid oues et lupi faciant. Natari autem in diluuio et in illa rapina potest? aut non eodem inpetu pecus quo raptum erat mersum erat? Concepisti imaginem quantam debebas obrutis terris omnibus coelo ipso in terram ruente: perfer. Scies quid deceat, si cogitaueris orbem terrarum natare. Nunc ad propositum reuertamur. XXVIII. Sunt qui existimant inmodicis imbribus uexari terras posse, non obrui. Magno inpetu magna ferienda sunt. Faciet pluuia segetes malas, fructum grando decutiet, intumescent riuis flumina: sed resident. Quibusdam placet moueri mare et illinc causam tantae cladis accersere. Non potest torrentium aut imbrium aut fluminum iniuria fieri tam grande naufragium. Ubi instat illa 2
pernicies mutarique humanum genus placuit, fluere adsiduos imbres et non esse modum pluuiis concesserim: suppressis aquilonibus et flatu sicciore austris nubes et imbres et amnes abundare.

Sed adhuc in damna profectum est:

Col. 𝔅𝔈1. = *Et spatiata ruunt.* P4. = *Et speciosa ruunt.*

pressaeque labant = EG Fort. Gr. 𝔈1. . . . 𝔎. 𝔅 = *presseque labat.* Idem nunc apud Ovidium (M. I, 290.) legitur ex hoc loco: codd. et veteres impressi habent *pressaeque latent.* G = *sub gutture turres.*

Magnifice haec = E. G𝔅 . . . 𝔎 = *Magnifice hoc.*

si non curaverit = EeG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔅2. 𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *si non curavit.*

pecus quo raptum = Ee. G Col. = *pecus omne quod raptum.* P3. 4. 𝔈1. + *pecus esse quo raptum.* Fort. 𝔅𝔐 . . . 𝔎 + *pecus omne, quo raptum.* 𝔈2. ... 𝔎 = *pecus, quo raptum . . . omne?*

mersum erat = Ee. G𝔅 . . . 𝔎 = *mersum est?* (𝔈2. ... 𝔊 = *mersum est omne?*).

obrutis terris omnibus = E. e (cr. ∾) + *deletis obrutis terris omnibus.* G = *debebas omnibus terris* om. *obrutis.* mG𝔅 ... 𝔎 = *d. obrutis omnibus terris.* G𝔅 = *coelo ipso in terram ruentem.* P3. = *Scias quid deceat.* Col. = *Scis quid deceat.* probat Grut. E𝔅 = *Scies quod deceat.* G (cr. ∾) Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. = *si cogitas.* probat Grut.

Cap. XXVIII.

Sunt qui existimant = EeG 𝔅 . . . 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 = *Sunt qui existiment.* m𝔈1. = *magno impetu magna finienda sunt.* Mss. etiam Gr. ∾.

et illinc causam tantae cladis accersere = G P4. Anic. Tronc. Ee = *et illinc causam tantae cladis accessere.* P3. Fortun. ci. 𝔅 = *et illinc causam tantae cladis accersiri.* 𝔈1. = *et illic causam tantae cladis accersiri.* Col. = *et illinc caute arcessere.* 𝔈2. ... 𝔊ro = *et illinc causam tantae cladis accersi.* 𝔅1. ... 𝔎 = *et illinc causam tantae cladis arcessi.*

2. *humanum genus* = Ee. G(s.m.) = *hominum genus.* G𝔅 . . . 𝔎 = *genus humanum.* G (m∾) = *et non est modum pluviis concessurum.* G (cr. ∾) = *et flatu succiore.* EeG (m∾) — *et imbres.* 𝔅 = *sed ad haec in damna profectum est.* G (m∾) P4. Col. = *sed adhuc in damna prospectum est.* Haec sunt ignoti poetae: proxima Ovid. M. I, 272. sq.

Sternuntur segetes et deplorata colonis
Uota iacent longique perit labor inritus anni.

Non laedi terrae debent, sed abscondi. Denique cum per ista prolusum est, crescunt maria, sed super solitum et fluctum ultra extremum tempestatis maximae uestigium mittunt. deinde a

3 tergo uentis surgentibus ingens aequor euoluunt quod longe a conspectu ueteris litoris frangitur. deinde ubi litus bis uel ter prolatum est et pelagus in alieno constitit, uelut admoto malo cominus procurrit aestus ex imo recessu maris. Nam ut aeris, ut aetheris sic huius elementi larga materia est multoque in abdito plenior. Haec fatis mota, non aestu (nam aestus fati ministe-

4 rium est) adtollit uasto sinu fretum agitque ante se. Deinde in miram altitudinem erigitur et illis tutis hominum receptaculis superest. nec id aquis arduum est, quoniam aequo terris fastigio adscendet. Si quis excelsa perlibret, maria paria sunt. Nam par undique sibi ipsa tellus est: caua eius et plana eius inferiora sunt. Sed istis adeo in rotundum orbis aequatus est, in parte

𝔎 = *et deplorata coloniis.* Ovid. = *et deplorata coloniis.* Ovid. = *et deplorata coloni* (alii tamen *colonis*). E (s∾) = *longi perit labor.* Ovid. = *longique labor perit.*

terrae debent = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *debent terrae.* Anic. = *per lusum est.* sG = *cum per ista proclusum est.* E (cr.∾) = *sed super solutum.*

3. Gron. ci. ℜu 𝔎 = *a tergo ventis urgentibus.* P4. — *ventis urgentibus . . . longe a conspectu.* G (s∾) Pinç. v. l. Col. 𝔈𝔊 = *ingens aequor volvunt.* P3. 𝔅 ... 𝔈2. = *ingens aequor involvunt.* Memm. = *evolvit.*

quod longe a conspectu veteris litoris frangitur = e Tronc. EG P3. Col. 𝔅 . . . 𝔊 = *quod longe a conspectu ventis litoribus frangitur.* P4. = *ventis litoribus frangitur.* 𝔐 ... 𝔏4. = *quod longe a conspectu litoribus frangitur.* G (s m.) = *quod longe a conspectu ventis litoris frangitur.* Memm. cod. Pithoe. 𝔊ro . . . 𝔎 = *quod longe a conspectu interioris litoris frangitur.*

deinde ubi litus bis vel ter prolatum est = Ee. sG 𝔐 . . . 𝔙2. = *Deinde ubi litus bis terque prolatum est.* G = *Deinde ubi litus bis ter prolatum est.* P3. = *Demum ubi littus hiis prolatum est.* P4. = *Deinde ubi litus prohibitum est.* Col. = *probatum est.* 𝔅 𝔐an 𝔈2. ... 𝔊 ℜu𝔎 = *Deinde ubi littus his prolatum est.* 𝔈1. = *Deinde ubi littus his prohibitum est.* G (cr.∾) Gr. 𝔅𝔈1. = *admoto malo cum minus procurrit.* G (s∾) = *ex imo processu maris.* 𝔅 = *ex uno recessu m.* G (s∾) = *et aetheris.*

4. G Gr. 𝔅𝔈1. — *miram ante altitudinem.* E ∾. G (s∾) P4. Col. 𝔈2. . . . 𝔊 = *Nec id aquis aridum est* (m𝔈2. ∾). P3. = *Nec id aquis avidum vel aridum est.* 𝔅𝔈1. = *Nec* [𝔅 = *Ne*] *id aridum est sine aquis.*

adscendet = Ee. G𝔅 ... 𝔙1. = *ascenderet.* Col. ℜu 𝔎 = *ascenderent.* Gron. ci. 𝔙2. = *adscendunt.* ℜu 𝔎 = *si quis excelsa perlibret. Maria paria sunt.*

Cava eius et plana eius = EeG (s.m.) 𝔅. G = *Cava et plana undique eius inferiora sunt.* 𝔐 ... 𝔙1. ℜu 𝔎 = *Cava et plana undique inferiora sunt.* Gr. 𝔈1. . . . 𝔊 𝔙2. + *Cava eius et plana eius undique inferiora sunt.*

autem eius et maria sunt quae in unius pilae aequalitatem conueniunt. Sed sicut campos intuentem quae paulatim deuexa 5
sunt fallunt, sic cum non intellegimus curuaturas maris, uidetur planum quicquid adparet. at illud aequale terris est. Ideoque ut effluat, non magna mole se tollit, dum satis est illi, ut supra paria ueniat, leuiter exsurgere, nec a litore ubi inferius est, sed a medio ubi ille cumulus est defluit. Ergo ut solet ae- 6
stus aequinoctialis sub ipsum lunae solisque coitum omnibus aliis maior undare, sic hic qui ad occupandas terras mittitur solitis maximisque uiolentior plus aquarum trahit nec, antequam supra cacumina eorum quos perfusurus est montium ereuit, deuoluitur. Per centena milia quibusdam locis aestus excurrit innoxius et ordinem seruat: ad mensuram enim crescit iterumque decrescit. At illo tempore solutus legibus sine modo fertur. Qua ratione, 7
inquis? eadem ratione qua conflagratio futura est. Utrumque fit, cum deo uisum ordiri meliora, uetera finiri. Aqua et ignis terrenis dominantur. Ex his ortus et ex his interitus est. Ergo quandoque placuere res nouae mundo, sic in nos mare emittitur desuper ut feruor ignisque, cum aliud genus exitii

quae in unius pilae aequalitatem conveniunt = Ee. G = *quae in unius aequalitatum* [hoc in lit. m *pilae coeunt*]. *Sed.* 𝔅 . . . 𝔎 = *quae in unius aequalitatem* [𝔅𝔈1. = *aequalitate*] *pilae coeunt.*

5. *Sed sicut campos* = Ee. G 𝔅 . . . 𝔎 = *Sed quemadmodum campos.*

sic cum non intellegimus curvaturas maris, videtur = Ee. G P3. Col. 𝔅𝔈1. 𝔐an = *Sic enim non intelligimus curvaturas maris et videtur.* Anic. = *sic etiam non intelligimus curvaturas maris et videtur.* P4. = *d*[t] *non intelligimus.* 𝔈2. . . . 𝔎 = *sic non intelligimus curvaturas maris, et videtur.* P4. = *ut illud aequale terris est.* 𝔅 = *Ad illud aequale terris est.* 𝔈1. = *et illud aequale terris est.* EG P3. Col. ∾.

non magna mole se tollit = Ee. G 𝔅 . . . 𝔎 = *non magna mole se tollet.* Ee = *ut supra maria veniat.* 𝔅 = *ut supra peria veniat.* P3. 𝔅 . . . 𝔈2. = *cumulus est. Defluit ergo.*

6. G P4. 𝔅𝔈1. = *ubi sol et aestus.* Col. = *defluit ergo ubi solitus aestus.* Pinc. v. l. = *Solis Lunaeque coitum.* EeG Gr. 𝔅 ∾. G = *omnibus aliis maior undavere* [hoc cr. ∾]. *sed hic qui.* Ee = *excurrit in noxis et ordinem servat.*

7. Gr. 𝔅 . . . 𝔈2. = *At ipso tempore.* EG Pinc. v. l. ∾. G(s∾) = *solutis legibus.*

eadem ratione qua = Ee. G𝔅 . . . 𝔎 — *ratione.* G = *Utrum sit cum adeo visum ordiri.* Fort. = *Alterutrum fit, cum Deo visum, id vel eluvio quam conflagratio.* P3. = *Utrum fit, cum Deo insum.* P4. 𝔈1. 2. = *Utrum sit deo visum ordiri.* 𝔅 = *Utrum sit cum deo visum.* 𝔈𝔊 = *Alterutrum fit, cum Deo visum ordiri.* E ∾. Fort. 𝔈1. = *quaque placuere.* Fortun. ci. 𝔈2. . . . 𝔊 = *quandocunque placuere.* P4. = *quoque placuere.* EG P3. Col. 𝔅 ∾. Ee 𝔅𝔈1. = *novo mundo.* G (cr. ∾) P4. Col. = *sicut in nos* [= Pinc. v. l.] *mare em.* 𝔈1. = *sicut in nos semper mare emittitur desuper.* 𝔈2. + *sic in nos semper mare emittitur.* 𝔈𝔊 = *sic in nos mare emittitur, ut desuper.* Pinc. ci. = *sic aut in nos*

placuit. XXIX. Quidam existimant terram quoque concuti et dirupto solo noua fluminum capita detegere quae amplius ut e pleno profundant. Berosus qui Belum interpretatus est ait ista cursu siderum fieri. Adeo quidem adfirmat, ut conflagrationi et diluuio tempus adsignet: arsura enim terrena contendit, quando omnia sidera quae nunc diuersos agunt cursus in Cancrum conuenerint, sic sub eodem posita uestigio, ut recta linea exire per orbes omnium possit: inundationem futuram, cum eadem siderum turba in Capricornum conuenerit. Illic solstitium,
2 hic bruma conficitur. Magnae potentiae signa, quando in ipsa mutatione anni momenta sunt. Et istas ego receperim causas (neque enim ex uno est tanta pernicies) et illam quae in conflagratione nostris placet huc quoque transferendam puto: siue anima est mundus, siue corpus natura gubernabile, ut arbores et sata, ab initio eius usque ad exitum quicquid facere, quicquid pati debeat inclusum est. Ut in semine omnis futuri hominis

mare emittitur desuper, aut fervor ignis, cum illud genus exitii placuit vel *aut desuper fervor ignis.* E P3. ∾.
ut fervor ignisque = EeG Gr. Memm. 𝔅 ... 𝔈2. Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔎 = *ut fervor ignis* om. *que.*

Cap. XXIX.

G(s∾) = *et diruto solo.* 𝔅 = *capita detergere.* G (s∾) 𝔅𝔈1. — *e* ante *pleno.* G 𝔅 = *perfundant.* G = *Berosos.* 𝔅 = *Retoses.* EG 𝔅𝔈1. = *qui bellum interpretatus est.*
ista cursu siderum = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *cursu ista siderum.*
Adeo quidem adfirmat = EeG Pinc. v. l. Gr. 𝔅𝔈1. 𝔅2. Pinc. ci. = *Adeoque id affirmat.* 𝔈2. 𝔑u 𝔎 + *et adeo quidem affirmat.* 𝔊 ... 𝔅1. + *et adeo quidem id affirmat.*
et diluvio = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *atque diluvio.* G = *ausura enim terrena.* G = *quandoque omnia sidera.* G(cr. ∾) = *in Cancrum convenerunt.* 𝔅 ... 𝔈2. = *in Cancrum convenere.* G Gr. 𝔅𝔈1. = *exire* [𝔅 = *exiere*] *per urbes.* F ∾. G = *omnium possint.* 𝔅 = *omnium positi.* G (s∾) = *in Capricornum convenit.* P3. = *hic bruma confertur.* P4. = *hic bruma convicitur.* Col. = *hic bruma conficit.* G (m∾) — *conficitur.*

2. *signa, quando* = EG 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. 𝔅𝔈1. = *signaque in ipsa.* Gr. 𝔈2. ... 𝔊 𝔅2. = *signa, quae in ipsa.* Ee = *mutationes anni.* G (s∾) P4. Col. = *perceperim causas.* EeG 𝔅𝔈1. = *et illa* [e = *illa in*] *quae in conflagratione nostris placet. hoc quoque transferendum puto.* P3. = *in conflagratione matris ... transferendum* [ut videbatur] om. *puto.* P4. Col. = *transferendum puto.* Fort. = *in conflagratione numeris placet.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔊 = *et illa, quae in conflatione nostri* [𝔈2. ... 𝔊 = *nostris*] *placent, hac quoque transferenda puto.*
sive corpus natura gubernabile = Ee mG Memm. Gron. [ms.]. probat Opsop. P4. = *sive corpus natura gubernante ut arbores.* G P3. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *sive corpus natura gubernante.*
ut arbores et sata = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *ut arbores, ut sata.* 𝔅 + *ut ab initio eius.*
futuri hominis ratio = Ee P3. (hic inter *futuri* et *hominis* habet spatium vacuum quatuor litterarum). G = *aut* [cr. ∾] *in semine omnis* [s *hominis*] *futuri ratio hominis* (hoc n.) P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *futuri ratio hominis.*

ratio conprehensa est et legem barbae canorumque nondum 3 natus infans habet (totius enim corporis et sequentis actus in paruo occultoque lineamenta sunt): sic origo mundi non minus solem et lunam et uices siderum et animalium ortus quam quibus mutarentur terrena continuit. In his fuit inundatio quae non secus quam hiems, quam aestas lege mundi uenit. Itaque 4 non pluuia istud fiet, sed pluuia quoque, non incursu maris, sed maris quoque incursu, non terrae motu, sed terrae quoque motu. Omnia adiuuabunt naturam, ut constituta naturae peragantur. Maximam tamen causam ad se inundandam terra ipsa praestabit quam diximus esse mutabilem et solui in humorem. Ergo quandocumque erit terminus rebus humanis, cum partes 5 eius interire debuerint abolerique funditus totae, ut de integro totae rudes innoxiaeque generentur nec supersit in deteriora praeceptor: plus fiet humoris quam semper fuit. Nunc enim elementa ad id quod debetur pensa sunt. Aliquid oportet alteri cedat, ut quae libramento stant inaequalitas turbet: accedet humor humori. Nunc enim habet quo ambiat terras, non quo obruat. Quicquid illi adieceris necesse est in alienum locum exundet. Uide ergo, ne terra habeat minus, ut ualidiori infir-

3. *et legem barbae canorumque* = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *Et legem barbae et canorum.*

et sequentis actus = EeG P4. Col. Memm. P3. = *et sequentis acutis.* 𝔅 ... 𝔎 = *et sequentis aetatis.* EG Gr. 𝔅𝔊1. = *liniamento sunt.* e = *limamento sunt.* G (m∾) = *quam quibus mutarentur eterna.* G (s∾) — *quam* post *non secus.*

4. E(s∾) — *non* ante *incursu maris.* EeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 — *sed* ante *maris quoque.*

ut constituta naturae peragantur = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *ut naturae constituta per.*

ad se inundandam = E 𝔊2. ... 𝔎. G P4. Col. 𝔅𝔊1. = *ad se mutandam.* Fort. = *ad se mundandam.* Ee — *ipsa* post *terra.* G (s∾) = *praestabat.*

5. *Ergo quandocumque erit* = E ci. Fort. 𝔅𝔊2. ... 𝔊. G = *Ergo quando erit.* sG P3. Col. 𝔊1. 𝔐 ... 𝔎 = *Ergo quandoque erit.* P4. = *Ergo quoque erit.*

abolerique funditus totae = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *abolerive funditus totae.* G — *ut de integro totae.* 𝔅 + *ut de integro certe vides totae rudes.* P3. = *ut de integro cete rudes.* Col. = *cote rudes.*

in deteriora praeceptor = Ee Fort. P3. G𝔅𝔊2. ... 𝔎 = *in deteriora magister.* Col. = *magr̄.* P4. 𝔊1. = *in deteriora magis.*

plus fiet humoris quam semper fuit = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *plus humoris quam semper fuit fiet.* G (cr. ∾) = *quod debetur impensa sunt.*

Aliquid oportet alteri cedat = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *A. o. alteri accedat.*

accedet humor humori = Ee. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 — *humor.* P3. = *Accedet enim humori. nunc habet quo.*

Quicquid illi adieceris = EeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u𝔎 = *Quicquid illi accesserit.* G (m∾) Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. = *in alium locum exundet.* E ∾.

Vide ergo, ne terra habeat mi-

6 ma succumbat. Incipiet ergo putrescere, dehinc laxata ire in humorem et adsidua tabe defluere. Tunc exsilient sub montibus flumina ipsosque inpetu quatient: inde aura tacta manabunt. Solum omne aquas reddet, summi scaturient montes: sicut in morbum transeunt sana et ulceri uicina consentiunt, ut quaeque proxima terris fluentibus fuerint eluentur, stillabunt et deinde current et hiante pluribus locis saxo per fretum salient et maria
7 inter se conponent. Nihil erunt Adria, nihil Siculi maris fauces, nihil Charybdis, nihil Scylla. Omnes nouum mare fabulas obruet et hic qui terras cingit Oceanus extrema sortitus ueniet in medium. Quid ergo est? nihilominus tenebit alienos menses hiems, aestas prohibebitur et quodcumque terras sidus exsiccat conpresso ardore cessabit. Peribunt tot nomina, Caspium et Rubrum mare, Ambracii et Cretici sinus, Propontis et Pon-
8 tus. peribit omne discrimen. confundetur quicquid in suas partes natura digessit. non muri quemquam, nou turres tuebuntur.

nus, ut infirma validiori succumbat. Ita scribendum videtur. EeG P4. Col. = *Vide ergo ne terra debeat minus ut validiori infirma* [G p.m. = *instrumenta*] *succumbat* (Col. = *succumbant*). Fort. P3. = *Vide ergo ut terra non debeat minus ut validiori* [P3. = *validiora*] *infirma succumbat.* 𝔅 = *Vide ergo ne terra debeat minus ut validiora infirma succumbat.* 𝔈1. = *Vide ergo, ne terra debeat minus, ut validioribus infirma succumbant.* Fortun. ci. 𝔈2. . . . 𝔊 = *Unde ergo terra habeat minus, ut validioribus infirma succumbat.* 𝔐 ... 𝔅1. = *Undare ergo terra debet, ut validiori infirma succumbat.* Gron. ci. 𝔅2. ... 𝔎 = *Undae ergo et terra non minus debet, ut validiori infirma succumbat.*

6. Ee Gr. 𝔅 = *ipsosque impetus quatient.*

inde aura tacta manabunt = EeG Pinc. v. l. Gr. 𝔅 = *inde aura tecta manabunt.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *inde aura tacita manabunt.* m𝔍u = *inde terra detecta manabunt.* Koeler ci. = *in arva tecta m.* sc. aqua aut *in arva tacita* vel *tabida* vel *territa* vel *concita* vel potius *in arva citata manant.* e = *Solum omne terras reddet.*

sicut in morbum transeunt = Ee. G 𝔅 . . . 𝔎 = *quemadmodum in morbum tr.* sG = *et ulceri viciata consentiunt.* E = *fuerint eluantur stillabunt.* e = *fuerint, ipsa eluantur, stillabuntque.* Gr. 𝔅 = *fuerint eleventur.* P3. + *stillabuntque.* Col. 𝔅 — *et* ante *deinde current.* G(s∾) = *et hiente.* 𝔅 = *saxo perfectum* [EeG P4. 𝔈1. =] *saliet et maria inter se componet.* P3. = *pluribus componet* rell. om. P4. = *saliet scilicet et maria componet.*

7. *Nihil erunt Adria, nihil Siculi maris fauces* = Ee. Pithoe. = *Nihil erit Hadria.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *Nihil erunt Hadriatici* [*Adriatici*], *nihil Siculi aequoris fauces.*

et hic qui terras cingit Oceanus extrema sortitus = Ee sG Memm. probat Opsop. G Gr. 𝔅 . . . 𝔎 = *et hic qui terras cingit* [P4. = *scingit*] *Oceanus extremas* (𝔅 = *extrema*). E = *alienos menses hionis.* E P3. 𝔅 = *Ambraici et Cretici sinus.* G = *Ambraici et Creti Syrius.* P4. Col. = *Ambraici et Creti sinus.* 𝔈1. = *Ambriaci et Cretici sinus.* Pinc. ci. = *Ambrasii et Corinthiaci sinus.* 𝔅 = *propositis et pontus.* Ee = *et Pontus peribit. Omne.*

8. sG + *et peribit.*

non proderunt templa supplicibus nec urbium summa, quippe fugientes unda praeueniet et ex ipsis arcibus deferet. Alia ab occasu, alia ab oriente concurrent: unus humanum genus condet dies. Quicquid tam longa fortunae indulgentia excoluit, quicquid supra ceteros extulit nobilia pariter atque adornata magnarumque gentium regna pessumdabit. XXX. Sunt omnia, ut dixi, facilia naturae, ut quae a primo facere constituit, ad quae non subito, sed ex denuntiato uenit. Iam autem primo a die mundi, cum in hunc habitum ex informi unitate discederent, quando mergerentur terrena decretum est. et ne sit quandoque uelut in nouo opere dura molitio, olim ad hoc maria se exercent. Non uides ut fluctus in litora tamquam exiturus incurrat? non uides ut aestus fines suos transeat et in possessionem terrarum mare inducatur? non uides ut illi perpetua cum claustris 2
suis pugna sit? Quid porro? istinc unde tantum tumultum uides metus est, e mari et magno inpetu erumpentibus fluuiis? Ubi non humorem natura disposuit, ut undique nos, cum uoluisset, adgredi posset? Mentior, nisi eruentibus terram humor occurrit, et quotiens nos auaritia aut defodit aut aliqua causa penetrare altius cogit, eruenti finis aliquando est. Adice, quod inma- 3

𝔅 = *et ex* *h i s* *ipsis* *ar t ibus* *deferet.* G = *ex ipsis arcibus* *di f f e r t* (s. m. *d e f f e r t*). G (s∾) = *concur r u nt.* G (s∾) = *nobilia pariter atque o r nata.*

Cap. XXX.

P3. = *facil l i m a naturae.*

u t quae a primo = Ee. G Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *ut i q u e a primo.* 𝔐an = *ut i quae a primo.* 𝔐 ... 𝔎 = *ut i q u e quae a primo.* G = *constituit.* *A t q u e non subito.*

primo a die mundi = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *a primo die mundi.*

ex informi unitate discede r e n t = E. Ge P4. Col. 𝔅𝔈1. = *ex informi unitate d e s c e n d e r e t.* Fort. = *ex informi unitate d i s c e r e t.* P3. = *ex informi unitate d i s c e n t.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔎 = *ex informi unitate discede r e t.*

ad *h o c* *maria se exercent* = EeG. 𝔅 ... 𝔎 = *ad* *h a e c* *maria se exercent.* G𝔅 — *ut* ante *fluctus.* G (s∾) = *Non vid e t ut aestus.*

mare inducat u r = G vet. cod. Ops. Ee 𝔅𝔈1. = *mare ind i c a n t?* Col. = *i n a n e inducan t.* P3. 4. 𝔈2. ... 𝔎 = *mare induc a t?*

2. *Qu i d porro? istinc* = EG P3. 4. 𝔅𝔈1. Col. = *Quid porro ist u m.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔎 = *Qu i s porro istinc.* EeG Col. 𝔅𝔈1. = *et magno s p i r i t u.* P4. = *et magno spu͠e erump.* P3. + *et magno impetu v e l s p i r i t u erump.* P3. 𝔅𝔈1. — *non* ante *humorem natura.* G(s∾) = *nisi eru m p e ntibus terram.* P4. 𝔈1. = *nisi eru m p entibus terr a e humor.* Col. = *eruentibus terr a e.* E P3. 𝔅 ∾.

erue n t i finis *a l i q u a n d o* *est* = eE P3. Col. (an P4.?) 𝔅 ... 𝔊. e = *eruen d i finis aliquando est.* G = *eruenti finis est aliquando.* Col. (an P4.?) = *eruenti finis est* om. *aliquando.* eleganter, inquit Grut. 𝔐 ... 𝔎 = *eruen d i finis* *u n d a* *est.*

3. *Adice, quod* = Ee. G𝔅 ... 𝔎 + *Adiice* *n u n c,* *quod.* G P4. = *imma-*

nes sunt in abdito lacus et multum maris conditi, multum fluminum per opaca labentium. Undique ergo erit causa diluuio, cum aliae aquae subterfluant terras, aliae circumfluant quae diu coercitae uincent et amnes amnibus iungent, paludibus stagna. Omnium tunc mare ora fontium inplebit et maiore hiatu soluet.
4 Quemadmodum corpora nostra ad egestum uenter exhaurit, quemadmodum in sudorem eunt uires, ita tellus liquefiet et aliis causis quiescentibus intra se quo mergatur inueniet: sic magna omnia coitura crediderim. Nec longa erit mora exitii. Temptatur diuelliturque concordia, cum semel aliquid ex hac idonea diligentia remiserit mundus: statim undique ex aperto et abdito, superne, ab infimo aquarum fiet irruptio.
5 Nihil est tam uiolentum, tam incontinens sui, tam contumax infestumque retinentibus quam magna uis undae: utetur libertate permissa et iubente natura quae scindit circuitque conplebit. Ut ignis diuer-

nes sunt ex abdito lacus. P3. = *inanes sunt in abdito l.* Col. 𝔊1. (m𝔊1. ∾) = *inanes sunt ex abdito l.* 𝔅 = *inanes sunt ex habito lacus.*

per opaca labentium = Ee Fort. P3. 𝔅. G P4. Col. 𝔊1. . . . 𝔎 = *per operta labentium.*

Undique ergo erit causa diluvio = EeG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊. P3. = *Undique ergo erunt causa diluvio.* 𝔐 ... 𝔎 = *Undique ergo erunt causae diluvio.*

subterfluant terras = Ee vet. cod. Ops. Col. = *subinfluant terras.* G𝔅 . . . 𝔎 = *subinfluunt terras.*

aliae circumfluant = E. G𝔅 ... 𝔎 = *aliae circumfluunt.* G (s∾) = *Omnium tunc mare omnia.* Fort. P3. = *maiorem hiatum solvet.* Col. = *maiore lacu solvet.*

4. Ee = *ad egestum ventum exhaurit.* P3. + *venter exsolvit vel exhaurit.* 𝔅 = *ad aegestatem venter exsolvit.* 𝔊1. = *ad egestum venter exoluit.* G Fort. P4. Col. ∾.

quemadmodum in sudorem eunt vires = EeG. 𝔅 . . . 𝔎 = *quemadmodum eunt in sudorem* [𝔅 = *in sudore*] *vires.* E P3. = *si magis* [E = *mag̅*] *omnia coitura.* e P4. 𝔅 = *si magna omnia coitura.* G = *si in magna omnia coitura.* Col. = *si magna opera coitura.* Gron. ci. = *sic magna maria coitura* vel *sic magna omnia ruitura.* Gron. [ms] dicit haec intricata.

Nec longa erit mora exitii = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *Nec erit longa mora exitii.* P3. 4. = *mora exitu.*

ex aperto et abdito, superne, ab infimo = EeG P3. 4. vet. cod. Ops. 𝔅 ... 𝔊2. Col. = *ex aperto et addito superne ab infimo.* Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔏4. 𝔅1. = *ex aperto superne, ex abdito ab imo.* 𝔊ro 𝔅2. = *ex aperto, ex abdito, superne ab infimo.* ℜu 𝔎 = *ex aperto, ex abdito, superne, ab imo.* Opsop. verba *superne ab infimo* interpretamenti loco habuit: non vidit haec eadem ratione inter se opponi, qua illa *ex aperto et abdito.* Pinc. v. l. P3. = *aquarum fiet eruptio.* P4. = *aquarum fiet ruptio.* EG Col. vet. cod. Ops. 𝔅 ∾.

5. G (s∾) P3. — *est* post *Nihil.* P4. 𝔊1. = *Nihil enim tam violentum.*

tam incontinens sui = Ee sG vet. cod. Ops. 𝔅2. probat Grut. G Gr. — *tam.* 𝔅 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *et incontinens sui.* G (s∾) — *tam* ante *contumax.* Fortun. ci. (ex notis veteris cod.) 𝔊2. = *infestumque renitentibus.* EG Gr. ∾. G (s∾) P3. = *qua scindit circuitque.* Fort. = *quae scindit crevitque.* Fortun. ci. = *quae scindit eruitque.*

sis locis ortus cito miscet incendium flammis coire properantibus, sic momento se redundantia maria committent. Nec ea semper 6 **licentia undis erit, sed peracto exitio generis humani exstinctisque pariter feris in quarum homines ingenia transierant iterum aquas terra sorbebit, terra pelagus stare aut intra terminos suos furere coget et reiectus e nostris sedibus in sua secreta pelletur Oceanus et antiquus ordo reuocabitur. Omne ex integro animal** 7 **generabitur dabiturque terris homo inscius scelerum et melioribus auspiciis natus. Sed illis quoque innocentia non durabit, nisi dum noui sunt. Cito nequitia subrepit, uirtus difficilis inuentu est, rectorem ducemque desiderat: etiam sine magistro uitia discuntur.**

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM
LIBER IV.

[P R A E F A T I O.]

Delectat te quemadmodum scribis, Lucili uirorum optime,

se redundantia maria committent = Ee. G 𝔅𝔊1. + *se redundantia pluribus locis maria committent.* Fort. 𝔊2. ... 𝔎 = *redundantia maria se committent.*

6. Ee = *sed peracto iudicio.* de quo vide. G (cr. ∾) P3. Col. 𝔅 = *in aquarum homines.* P4. 𝔊1. = *vi aquarum homines.* G = *ingentia transirent* (m∾).

terra pelagus stare = EeG (a.m.) ci. Bong. G Gr. 𝔅 ... 𝔊1. = *terram pelagus stare.* m𝔊2. = *terram pelagusque stare.* Pinc. ci. 𝔈𝔊 = *iterum pelagus stare.* 𝔐 ... 𝔎 = *natura pelagus stare.* 𝔅 = *furem coget.* G = *futuram coget.*

et antiquus ordo = EG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. 𝔐 ... 𝔏4. — *et.*

7. EeG Fort. Gr. 𝔅𝔊1. = *animal gloriabitur.* Fortun. ci. ∾. P4. = *etiam melioribus auspiciis.* Grut. ci. + *et iam melioribus auspiciis.* G P4. Col. 𝔅𝔊1. — *quoque* ante *innocentia.* 𝔅 = *Explicit liber tertius.* 𝔊1. ... 𝔊 = *Libri III. Naturalium Quaestionum finis.*

E = *Incipit* lib' IIII. *naturalium questionum. De grandine et nubibus.* G non seiungit hunc librum a superiore. 𝔅 = *Lucii Anneii Senecae Questionum Naturalium Liber Quartus In Quo De Nive Grandine Et Pluvia Agitur Incipit Foliciter.* 𝔊1. ... 𝔐 = *L. Annaei* [*Annei*] *Senecae Cordubensis Quaestionum Naturalium Liber Quartus. In quo de nive grandine et pluvia agitur.* Etiam 𝔏 ... 𝔎 titulo subiiciunt haec *In quo de nive grandine et pluvia agitur.*

[*Praefatio*] = 𝔊2. ... 𝔎. Sed cum in mstis hoc non legatur, uncos circumdedi. Proxima usque ad cap. II. ex. Ee non hoc loco exhibet, sed

Sicilia et officium procurationis otiosae delectabitque, si continere id intra fines suos uolueris nec efficere imperium quod est procuratio. Facturum hoc te non dubito: scio quam sis ambitiosi alienus, quam familiaris otio et literis. Turbam hominum rerumque desiderent qui se pati nesciunt: tibi tecum optime
2 conuenit. Nec est mirum paucis istud contingere imperio, si nobis molesti sumus, si modo amore nostri, modo taedio laboramus, infelicem animum nunc superbia inflamus, nunc cupiditate distendimus, alias uoluptate lassamus, alias sollicitudine exurimus. Quod est miserrimum, numquam singuli sumus.
3 Necesse est itaque adsidua sit in tanto uitiorum contubernio rixa. Fac ergo, mi Lucili, quod facere consuesti: a turba te quantum potes separa, ne adulatoribus latus praebeas: artifices sunt ad captandos superiores. Par illis, etiam si bene caueris, non

post libri VII. finem, atque inscribit: *Incipit Liber VIII. de nili incremento.*

delectabil q u e, si continere = Ee. GGr. 𝔅 . . . 𝔎 = *Delectabit* om. *que.* sG = *int e r fines suos.*

Facturum hoc te = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *Facturum te hoc.* G (s∾) = *Scio quam s c i a s.*

ambiti o s i alienus = Ee. G = *ambiti o n i s alienus.* G (s.m.) 𝔅 . . . 𝔎 = *ambitio n i alienus.*

Turbam hominum rerumque = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *Turbam rerum hominumque.* P4. 𝔊1. . . . 𝔊 𝔐an = *desider a n t.* EG Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅 ∾. G (m∾) = *Tibi te c t um optime.*

2. *Nec e s t mirum* = EeG Col. 𝔅. 𝔊1. ... 𝔎 = *Nec mirum* om. *est.* Anic. = *n o n mirum.* P3. 4. = *u t pau c i istud contingere.* Col. = *pau c i istud* om. *contingere.* 𝔅 = *Pau c i istud contingere.*

imper i o, s i nobis molesti sumus = Ee. G + *imperio si nobis i p s i s molesti sumus.* P3. 4. Col. 𝔅 + *imperio, si nobis i p si molesti sumus.* 𝔊1. . . . 𝔊 = *imperi o s i nobis i p s i molesti sumus.* 𝔐an + *i n imperio, si nobis i p s i molesti sumus.* 𝔐 ... 𝔎 = *imperi o s i nobis i p s i s e t molesti sumus.*

s i modo amore nostri = EeG Fort. Pinc. v. l. Gr. 𝔅 . . . 𝔊2. Pinc. ci. 𝔊 . . . 𝔎 — *si.* Grut. ci. = *s c i l i c e t amore nostri.* Gron. ci. = *i n t e r i m amore nostri ∾ laboramus. I n t e r i m.*

voluptate la s s amus = Ee Gr. probat Grut. G𝔅 . . . 𝔎 = *voluptate la x amus.*

singuli sumus = Ee. G 𝔅 . . . 𝔎 = *sumus singuli.*

3. *Necesse est itaque adsidua s i t in t a n t o vitiorum contubernio* = Ee. G = *Necesse est itaque assidua in t a m m a g n o r u m vitiorum contubernio.* P4. = *Necess a r i a est itaque assidua in t a m m a g n o r u m vitiorum cont.* Col. = *Necesse est itaque assidua v i t a m m a g n o r u m v i r o r u m cont.* P3. 𝔅 . . . 𝔊 = *Necesse est itaque assidua u t a m u r in t a m m a g n o r u m vitiorum* [P3. = *vit i o*] *contubernio.* Bong. = *Necesse est itaque assidua sit in t a m m a g n o r u m vitiorum cont.* 𝔅2. . . . 𝔎 = *Necesse est itaque assidua u t a m u r in t a m m a g n o vitiorum cont.* 𝔐 ... 𝔅1. = *Necesse est itaque assidua sit in t a m m a g n o vitiorum cont.*

a turba te quantum potes separa = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *A turba, quantum potes, te separa.*

n e adulatoribus = Ee sG 𝔅. G = *ne adula t i o n ibus.* 𝔊1. . . . 𝔎 = *n e c adulatoribus.* Anic. + *artifices e n i m sunt.* G (m∾) Scal. = *ad ca p i e n d os superiores.*

**eris. Crede mihi, capieris, proditioni si ipse te trades. Ha- 4
bent hoc in se naturale blanditiae: etiam cum reiciuntur placent,
saepe exclusae nouissime admittuntur. Hoc enim ipsum inpu-
tant, quod repelluntur, et subigi ne contumelia quidem possunt.
Incredibile est quod dicturus sum, sed tamen uerum. Ea ma- 5
xime quisque patet qua petitur: fortasse enim ideo, quia patet,
petitur. Sic ergo formare, ut scias non posse te consequi, ut
sis inpenetrabilis. cum omnia caueris, per ornamenta feriet.
Alius adulatione clam utetur, parce, alius ex aperto, palam,
rusticitate simulata, quasi simplicitas illa, non ars sit. Plancus
artifex ante Uilleium maximus aiebat non esse occulte nec ex
dissimulato blandiendum.** ***Perit***, **inquit,** ***procari, si latet.***
**Plurimum adulator, cum deprehensus est, proficit: plus etiam- 6
nunc si obiurgatus est, si erubuit. Futuros multos Plancos
cogita in persona tua et hoc non esse remedium tanti mali nolle
laudari. Crispus Passienus quo ego nil noui subtilius in omni-**

Crede mihi, capieris, proditioni si ipse te trades = E. e = *Crede mihi, proditioni, si capieris, ipse te trades.* G P3. 4. 𝔅 ... 𝔖 = *Sed mihi crede, proditioni, si capieris, ipse te trades.* Col. = *Sed mihi crede perditioni si cupieris ipse te trades.* 𝔐 ... 𝔅1. = *Mihi crede, capieris, si proditioni ipse te trades.* Gron. ci. 𝔅2. = *Sed mihi crede, proditioni, si capteris, ipse te trades.* 𝔑u 𝔎 = *Mihi crede, proditioni, si capteris, ipse te trades.*

4. *novissime admittuntur* = Ee. G = *novissime reiciuntur.* 𝔅 ... 𝔎 = *novissime recipiuntur.* P3. + *Hoc enim ipsi vel ipsum imputant.* G (s∾) Gr. = *et subici ne contumelia q.* 𝔅 ... 𝔖 = *et subiici.* E Fort. ∾. Ee — *Incredibile est* ... [5.] *ut sis inpenetrabilis.* nec scio, an Senecae non sint. 𝔅 = *sed tantum verum.*

5. G (m∾) = *Ea miseria quisque patet qua petitur.* Fort. = *Ea maxime quisque patitur qua patet.* Gr. 𝔈1. ... 𝔖 = *Ea miseria quisque patet, quam patitur.* 𝔅 = *Ea cum omnia caveris* rell. om. Bong. ∾. G (s∾) = *Fortasse enim qui patet patitur.* P3. = *Fortasse enim idem patet patitur.* Fort. P4. Col. 𝔈1. ... 𝔖 = *Fortasse enim idem, qui patet patitur.* Gron. ci. = *Fortasse enim idem quod patet, petitur.* mG = *ut sciant non posse.* mG = *ut fias impenetrabilis.* 𝔖 = *cum omnia cavere.* EeG Gr. 𝔅 ... 𝔖 = *per ornamenta fiet.* Pinc. v. l. = *per munimenta feriet.* Pinc. ci. = *per veramenta feriet.* Bong. Lips. cii. — *parce* post *utetur.* Ee = *ars non sit.* E = *ante Villeium maxim.* G P3. 4. 𝔈2. ... 𝔖 = *ante Villeum maximus.* Col. = *ante Valerium maximus.* 𝔅𝔈1. = *ante vileum maximus.* 𝔐 𝔅1. = *ante Velleium maximus.* Lips ci. (ad Tac. A. VI, 32.) 𝔅2. ... 𝔎 = *ante Vitellium maximus.* probant Burm. Anth. L. I. p. 734. Gerh. Voss. ad Vell. I, 1. 𝔊ro = *ante Vitelleium maximus* ex errore librarii, ut videtur. Vet. lectio Ops. 𝔏 ... 𝔏4. ∾. G (s∾) = *Parit inquit.*

6. *Futuros multos Plancos cogita in persona tua* = Ee. G Gr. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔐 ... 𝔎 = *Futuros multos in persona tua Plancos cogita.* Pinc. v. l. 𝔈𝔖 = *Futuros multos in personam tuam Plancos cogita.* Fortun. ci. m𝔈2. = *in provincia tua.* Col. = *non est remedium.* E (s∾) e (cr. ∾) = *nolle laudare.*

quo ego nil novi = EeG 𝔅 ... 𝔖. 𝔐 ... 𝔎 = *quo ego nil cognovi.* Ee

bus rebus, maxime in distinguendis et curandis uitiis, saepe dicebat adulationibus nos non claudere ostium, sed operire et quidem sic ut amicae opponi solet, quae si inpulit, grata est,
7 gratior, si effregit. Demetrium egregium uirum memini dicere cuidam libertino potenti *facilem sibi uiam ad diuitias esse quo die bonae mentis poenituisset. Nec inuidebo,* inquit, *uobis hac arte, sed docebo eos quibus quaesito opus est quemadmodum non dubiam fortunam maris, non emendi uendendique litem subeant, non incertam fidem ruris, incertiorem fori temptent, quemadmodum non solum facili, sed etiam hilari uia pecuniam faciant gaudentesque dispo-*
8 *lient. Te,* inquit, *longiorem Fido Annaeo iurabo et Apollonio pictore, quamuis staturam habeas Threcis cum Threce conpositi. Hominem quidem non esse ullum liberaliorem*

= *subtilius in distinguendis vitiis* rell. om. quae fortasse aliunde sunt ingesta. Col. = *in discindis et curandis vitiis.* Lips. (ad Tac. A. II, 6.) ci. = *in distringendis et curandis vitiis.*

adulationibus nos non claudere ostium, sed operire. Ita scribendum duco. EeG Fort. Pinc. v. l. Gr. 𝔅𝔈1. = *adulationibus non claudere ostium sed aperire.* 𝔈2. = *adulationi opus non claudere ostium, sed aperire.* 𝔊𝔊 = *adulationi opus esse non claudere ostium, sed aperire.* Lips. (l. l.) ci. = *adulationi opus esse non claudere ostium, sed operire.* 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *adulationi nos opponere, non claudere ostium.* Gron. (ad Tac. A. XII, 6.) ci. = *adulationi nos non claudere ostium, sed opponere.* Grut. ci. 𝔅2. = *adulationi nos non claudere ostium sed operire.*

et quidem sicut amicae opponi solet = Ee. G Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *et quidem sic, quemadmodum opponi amicae* [𝔅𝔈1. = *amico*] *solet.* Fortun. ci. = *nec quidem.*

7. Ee = *Demetrius cuidam libertino potenti ait facilem.* De quo vide.

sibi viam ad divitias esse quo die bonae mentis poenituisset = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *sibi esse ad divitias viam, quo die poenituisset bonae mentis.* Ee — *Nec invidebo* ... [12.] *Longum inter vos intervallum sit.* et vere aliena esse videntur.

vobis hac arte = G𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *vobis hanc artem.* 𝔅𝔈1. — *sed* ante *docebo.* probo. G = *si docebo eos.* 𝔅 = *quaesito quibus opus est.* G (s ∾) — *quemadmodum* ante *non dubiam.*

vendendique litem subeant = GGr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. 𝔐 ... 𝔅1. = *vendendique aleam subeant.* G = *non incerta fide mimecus* (m *ruris*). P3. 𝔈1. = *non incertam fidem iuris.* 𝔅 = *non incerta fide iuris.* P4. = *non incerta fide ruris.* Col. = *non inerta fide ruris.* Fort. ∾. G (s∾) — *sed etiam* ante *hilari via.* P3. = *etiam hilari via* om. *sed.* Col. 𝔅 = *et hilari via.* P4. 𝔈1. = *sed hilari via* om. *etiam.*

8. *et Apollonio pictore* = sG m𝔍u. G = *et Apollonio picture.* 𝔅𝔈1. = *Apollonio picturae* (*P.*). Fort. = *et Apollonio Pyctae.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔎 = *et Apollonio Pycta* (*pycta*).

Threcis cum Threce compositi = ci. Lips. (Satt. II, 9.) 𝔊ro ... 𝔎. G = *techisum theente* [s. m. *threce*] *compositi.* Cod. Lips. = *Threcisum trece compositi.* P3. = *staturam hominis cetesimi thetra compositi.* P4. = *habeas Thitesum Threce compositi.* Col. = *Thetisum Threce compositi.* Fort. = *Thetisi in Threce*

non mentiar, cum possis uideri omnibus donasse quicquid
dereliquisti. Ita est, mi Iunior, quo apertior est adulatio, quo
inprobior, quo magis frontem suam perfricuit, cecidit alienam,
hoc citius expugnat. Eo enim iam dementiae uenimus, ut qui
parce adulatur pro maligno sit. Solebam tibi dicere Gallionem 9
fratrem meum quem nemo non parum amat, etiam qui amare
plus non potest, alia uitia non nosse, hoc eum odisse. Ab omni
illum parte temptasti: ingenium suspicere coepisti, omnium ma-
ximum et dignissimum, quod consecrari malles quam conteri:
pedes abstulit. frugalitatem laudare coepisti qua sic a nummis
resiluit, ut illos nec habere nec damnare uideatur: prima sta-
tim uerba praecidit. coepisti mirari comitatem et inconpositam 10
suauitatem quae illos quoque quos transit abducit, gratuitum etiam
in obuios meritum: nemo enim mortalium uni tam dulcis est
quam hic omnibus, cum interim tanta naturalis boni uis est, uti
artem simulationemque non redoleat. Nemo non inputari sibi
bonitatem publicam patitur. Hoc quoque loco blanditiis tuis re-

compositi. 𝔅𝔈1. = *thetisũ recte compositi.* Fortun. ci. 𝔈2. . . . 𝔊 = *Thetisi Threcae incompositi.* Turneb. (Advv. XXI, 19.) ci. = *Threcis in Threcem compositi.* 𝔐 ... 𝔏4. = *Thracae incompositi.* G Gr. = *non esse illum liberaliorem.* 𝔅𝔈1. = *non esse illo liberaliorem.* Pinc. ci. — *non* ante *mentiar.* G = *cum possit videri.* G 𝔅 = *Ita est mihi iunior.* P4. Col. 𝔈1. = *Ita est mihi vilior.* Fort. P3. ∾. nec tamen satis mihi constat de *Iunioris* nomine. cf. III, 1, 1. G (s∾) = *quo apertior sit ad. quo impropior.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *cecidit aliam.* G Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. = *quod qui parce adulatur.*

9. Pinc. ci. = *Solebas mihi dicere.* Tronc. — *nemo* ante *non parum.* G (cr. ∾) = *qui amare plenus non potest.* Gr. 𝔅 . . . 𝔈2. = *talia vitia non nosse.* G Pinc. ci. ∾.

hoc eum odisse = G (s.m.) Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. 𝔐 . . . 𝔅1. ℜu 𝔎 = *hoc etiam odisse.* G = *hoc autem audisse.* P4. Col. 𝔈1. = *ab omni illum parte tentasse.* G Fort. P3. 𝔅 ∾. G 𝔅 = *Ingenium suscipere coepisti.* G P3. Col. 𝔅 ... 𝔅2. = *quod consecrari mallet.* mG = *consecari.* P4. = *consectari.* Pinc. ci. = *quod conservari malles.* 𝔅𝔈1. = *quam converti.* mG = *quam teri vani vi.*

frugalitatem laudare coepisti qua sic a nummis resiluit, ut illos nec habere nec damnare videatur = ℜu 𝔎. probat Gron. Turneb. (Advv. XXI, 19.) ci. 𝔊ro ... 𝔅2. — *nec* ante *habere* (sed illud *nummis* Turnebo debetur). G Fort. Gr. 𝔅𝔈1. = *Frugalitatem laudare coepisti* [𝔅𝔈1. = *coepit*] *quae sic* [P4. = *sit*] *a nobis* [𝔈1. = *a vobis*] *resiluit* [sG = *resistit*] *ut illos nec habere nec damnare videatur.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔊 = *Frugalitatem laudare coepit, quare sic a nobis resiluit? uti nos nec laudare nec damnare videatur.* 𝔐 ... 𝔏4. — *qua sic . . . videatur.* G = *prima stanti verba.*

10. 𝔅 ... 𝔎 = *et compositam suavitatem.* G Pinc. v. l. Gr. ∾. P3. 𝔅 = *quos transit adducit.* Col. — *abducit.* P4. = *etiam morbi vos meritum.* Pinc. ci. = *etiam in omnes meritum.* G (cr. ∾) = *etiam in ovios meritum.* G P3. 4. 𝔅𝔈1. = *ubi artem simulationemque redolet.* Col. = *ut artem simulationemque redolet.* Fort. ∾. 𝔅 = *impulare sibi.* P3. = *Hic quoque blanditiis.* non reiicit

stitit, ut exclamares inuenisse te inexpugnabilem uirum aduer-
11 sus insidias quas nemo non in sinum recipit. Eo quidem magis hanc eius prudentiam et in euitando ineuitabili malo pertinaciam te suspicere confessus es, quia speraueras posse apertis auribus recipi, quamuis blanda diceres, quia uera dicebas. Sed eo magis intellexit obstandum. Semper enim falsis a uero petitur ueritas. Nolo tamen tibi displiceas, quasi male egeris mimum et quasi ille aliquid iocorum aut doli suspicatus sit. Non depre-
12 hendit te, sed repulit. Ad hoc exemplar coupouere. Cum quis ad te adulator accesserit, dicito: I tu, ista uerba quae iam ab alio magistratu ad alium cum lictoribus transeunt ferto ad aliquem qui paria facturus uult quicquid dixeris audire. Ego nec decipere uolo nec decipi possum. Laudari me a uobis, nisi laudaretis etiam malos, uellem. Quid autem necesse est in hoc descendere, ut te petere cominus possint? Longum inter uos interuallum sit. Cum cupieris bene laudari, quare hoc ulli debeas? ipse te lauda. dic: Liberalibus me studiis tradidi, quamquam paupertas alia suaderet et ingenium abduceret ubi prae-

Grut. G(s∾) = *ut exclamaret.* G (s∾) = *te inpugnabilem.*

11. 𝔅 = *te suscipere confessus es.* 𝔅 = *apertis auris recipi.* mG = *semper enim falsis auro petitur veritas.* Bong. Gr. 𝔅 = *quasi male egeris nimium.* 𝔊1.... 𝔊 — *mimum.* G (s∾) = *suspicatus est.*

12. Gron. ci. = *et repulit.* Chifl. = *ad hoc exemplar compone te.* 𝔅 = *Cum quis ad te adulatorum accerserit.*

I tu, ista verba quae iam ab alio magistratu ad alium cum lictoribus transeunt ferto ad aliquem qui paria facturus vult quicquid dixeris audire = Pinc. v. l. (sed nonnulla exx. = *ferte*) 𝔊...𝔏4. (𝔊𝔊 = *transeant*). probat Grut. G = *Vis tu ista verba quae iam ab alio magistratu ad alium cum lictoribus transeant* [s∾] *ferte ad aliquam quia* [s. m. *qui*] *paria facturus vult quicquid dixerit audire.* Gr. = *Vis tu ista verba.* P3. = *frigide vel ferre ad aliquem.* P4. Col. = *ferre ad aliquem.* P3. = *qui paria facturus vult quicquid dixerit audire.* P4. Col. = *quia paria facturus vult quicquid dixerit audire.* 𝔅 = *Vis tu ista verba quae iam ab alio magistratu ad alium cum victoribus transeant? Ferte ad aliquem qui paria facturus vult quicquid dixerit audire.* 𝔊1. 2. = *Vis tu ista verba, quae iam ab alio magistratu ad alium cum lictoribus transeant, ferre ad aliquem, quia* [𝔊2. = *qui*] *paria facturus, vult, quicquid dixerit, audire.* 𝔊ro... 𝔎 = *Vis tu ista verba, quae iam ab alio magistratu ad alium cum lictoribus transeunt, ferre ad aliquem, qui paria facturus, vult quicquid dixeris, audire?* probat Gron. sed ci. = *tam alio magistratu ad alium quam lictores.* P3. = *Quod autem necesse est, nihil descendere.* Col. = *quicquid etiam necesse est in hoc descendere.* 𝔅 = *Quod autem necesse est.* G 𝔅 = *ut te petere quominus possint.* Anic Chifl. = *inter nos intervallum sit.* E (s∾) — *me* post *Liberalibus.* Ee = *quamquam pauper* [P4. Col. 𝔅𝔊1. =] *alias vaderet.* P3. = *alia vaderet.* G Fort. ∾.

et ingenium abduceret = P4 𝔊2.... 𝔊. EeG P3. Col. 𝔅𝔊1. = *et ingenium obduceret.* 𝔐...𝔏4. = *et in-*

sens studii pretium est. Ad gratuita carmina me deflexi et ad 13
salutare studium philosophiae me contuli. Ostendi in omne
pectus cadere uirtutem et eluctatus natalium angustias non sorte
me, sed animo mensus par maximis steti. Non mihi in amicitia
Getulici Caius fidem eripuit, non in aliorum personam infelici-
ter amatorum Messala et Narcissus, diu publici hostes antequam
sui, propositum meum auertere potuerunt: ceruicem pro fide 14
opposui. Nullum uerbum mihi quod non salua bona conscien-
tia procederet excussum est. Pro amicis omnia timui, pro me
nihil, nisi ne parum bonus amicus fuissem. Non mihi muliebres
fluxere lacrimae, non e manibus ullius supplex pependi. Nihil
indecorum nec bono nec uiro feci. Periculis meis maior, para-
tus ire in ea quae minabantur gratias egi fortunae, quod expe-
riri uoluisset quanti aestimarem fidem. Non debebat mihi, paruo 15
res tanta constare. Nec examinauit me quidem diu: neque
enim paria pendebant utrum satius esset me perire pro fide an
fidem pro me. Non praecipiti inpetu in ultimum consilium quo

genium eo duceret. 𝔊ro ... 𝔎 + *et ingenium eo abduceret.*

13. *Ad gratuita carmina me deflexi* = Ee. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *Ad gr. c. deflexi me.* Fort. = *Ad gratuita carmina deduxi me.* P3. = *Ad gratuita deduxi me.*

et ad salutare studium philosophiae me contuli = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *et ad salutare philosophiae studium contuli.* G (m∾) — *pectus* ante *cadere virtutem.* P3. = *in omne pectus eandem virtutem.* 𝔅 ... 𝔈1. + *in omne pectus eandem cadere virtutem.* E Pinc. v. l. P4. Col. ∾.

non sorte me = Ee. G = *ne sorte me.* sG 𝔅 ... 𝔎 = *nec sorte me.*

Non mihi in amicitia Getulici Caius fidem eripuit = G (s.m.) m𝔍u. G = *Non mihi inimicitia Getulici Gaius fidem eripuit.* Ee = *Non mihi inimicitia Getulici vel Gaius fidem eripuit.* Proba fortasse *vel* Partic. Fort. Col. = *Getulici Gaius.* P3. = *Getulici Gai.* P4. = *Getulici gravis.* 𝔅 = *Non mihi inimicitia Gettuli gaii fidem eripuit.* 𝔈1. = *Non mihi inimicitia Gettuli gravis fidem eripuit.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔅2. = *Non mihi inimicitia Gaetulici Caii fidem eripuit.* Gron. ci. 𝔑u 𝔎 = *Non mihi amicitia Gaetulici Caii fidem eripuit.* P3. = *in aliorum persona infeliciter armatorum.* Fortun. ci. m𝔈2. = *infeliciter armati.* Ee = *Messela et Narscisus.* P3. = *Mersala.* 𝔅 = *Messella et Marcisus.* m𝔈2. = *Messalina.* Col. = *publici hoste ante sui.*

avertere potuerunt = Ee. G𝔈1. ... 𝔎 = *potuerunt evertere.* 𝔅 = *potuere evertere.*

14. *Cervicem pro fide opposui* = E sG 𝔐𝔑 ... 𝔅2. GGr. 𝔅 ... 𝔊𝔑u 𝔎 = *Cervicem pro fide apposui.*

salva bona conscientia = EeG P3. 4. 𝔅 ... 𝔈2. Pinc. v. l. Col. 𝔊 ... 𝔎 — *bona.* e = *pro me nil.* Gr. + *pro me nihil mihi.* e = *nil indecorum.* G (s∾) P4. Col. 𝔅 = *Periculis meis magis.* 𝔈1. — *maior.*

gratias egi fortunae = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *egi gratias fortunae.* G = *quanti existimarem fidem.*

15. Ee — *Non debebat ... furori potentium misi.* de quibus vide. G (s∾) = *Non debeat mihi.* G (s∾) = *Ne examinavit* [s. m. *examinavi*] *me.* P3. = *Nec exinanivit me.* G Fort. Gr. 𝔅𝔈1. = *utrum satis esset.* Fortun. ci. ∾.

me eriperem furori potentium misi. Uidebam apud Caium tormenta, uidebam ignes. sciebam olim sub illo in eum statum res humanas decidisse, ut inter opera misericordiae haberentur oc-
16 cisi. Non tamen ferro incubui nec in mare aperto ore desilui, ne uiderer pro fide tantum mori posse. Adice nunc inuictum muneribus animum et in tanto auaritiae certamine numquam suppositam manum lucro. Adice nunc quoque uictus parsimoniam, sermonis modestiam, aduersus minores humanitatem, aduersus maiores reuerentiam. Post haec ipse te consule uerane an falsa memoraueris. Si uera sunt, coram magno teste lauda-
17 tus es, si falsa, sine teste derisus es. Possum et ipse nunc uideri te aut captare aut experiri. Utrumlibet crede et omnes timere a me incipe. Uergilianum illud exaudi,

Nusquam tuta fides.

aut Ouidianum,

Qua terra patet fera regnat Erinnys:
In facinus iurasse putes.

18 aut illud Menandri: (quis enim non in hoc magnitudinem ingenii sui concitauit detestatus consensum humani generis tendentis ad uitia?) *Omnes* ait *malos uiuere* et in scenam uelut rusticus poeta prosiluit. Non senem excepit, non puerum, non feminam, non uirum. et adicit non singulos peccare, non paucos,

ut inter opera misericordiae haberentur occisi = Ee. G Gr. Scal. 𝔅𝔊1. 𝔐an = *ut inter misericordiae opera haberentur occisi.* 𝔊2. ... 𝔎 = *ut inter misericordiae opera haberetur occidi.*

16. E(s∾) — *in* ante *mare.* EeG 𝔅 = *aperto ore dissilui.* e — *ne viderer ... mori posse.* G(m∾) — *manum* ante *lucro.*

Adice nunc quoque victus parsimoniam = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 — *quoque.*

Post haec ipse te consule = E. G 𝔅 ... 𝔎 = *Post hoc ipse te cons.* EeG Gr. Scal. 𝔅 = *an falsa memoraverim.* E(cr.∾) = *sine te derisus es.* G = *sine teste decisus es.*

17. Ee + *Possum et ipse nunc videri a te.* G Gr. 𝔅 = *Possum et ipse non videri a te.* G(cr. ∾) = *Utrum libet credere.* Ee — *Vergilianum illud* ... [18.] *scelus esse contextum.*

Vergilianum illud exaudi = ci. amicus Grut. probat Gron. [ms]. Fort. G P4. Col. 𝔅𝔊1. = *Virgilianum illud excludi.* P3. = *Virg. istud excludi.* Grut. ci. 𝔊 = *Virgilianum illud exclude.* Fortun. ci. 𝔊2.𝔊 = *Vergilianum illud excude.* 𝔐 ... 𝔎 = *V. illud excute.*

Nusquam tuta fides. Virg. A. IV, 373.

Ovidianum. M. I, 241. sq. G = *fera regna [s t] Erinis.*

18. Anic. = *omnes ait male vivere.* Col. = *velut rusticus porca.*

Non senem excepit = G𝔊1. ... 𝔏4. 𝔅𝔊ro ... 𝔎 = *Non senem excipit.* 𝔐 = *et adiecit.*

non singulos peccare, non paucos = G. Gr. = *in singulos peccare non paucos.* 𝔅 ... 𝔊 = *singulos peccare non* om. *non* priore. 𝔅 ... 𝔎 = *non singulos peccare nec paucos.*

sed iam scelus esse contextum. Fugiendum ergo et in se red-
eundum est, immo etiam a se recedendum. Hoc tibi, etsi 19
mari diuidimur, praestare temptabo, ut dubium uiae iniecta ma-
nu ad meliora perducam. et ne solitudinem sentias, hinc tecum
miscebo sermones. Erimus una qua parte optimi sumus: da-
bimus inuicem consilia non ex uoltu audientis pendentia. Longe
te ab ista prouincia abducam, ne forte magnam historiis esse
fidem credas et placere tibi incipias, quotiens cogitaueris: Hanc 20
ego habeo sub meo iure prouinciam quae maximarum urbium
exercitus et sustinuit et fregit, cum inter Carthaginem et Ro-
mam ingentis belli pretium iacuit, cum quatuor Romanorum
principum, id est totius imperii uires contractas in unum locum
uidit altamque Pompeii fortunam erexit, Caesaris fatigauit, Le-
pidi transtulit, omnium cepit. quae illi ingenti spectaculo 21
interfuit ex quo liquere mortalibus posset quam uelox foret ad
imum lapsus ex summo quamque diuersa uia magnam potentiam
fortuna destrueret. Uno enim tempore uidit Pompeium Lepi-
dumque ex maximo fastigio aliter aliterque ad extrema deiectos,
cum Pompeius alienum exercitum fugeret, Lepidus suum.

mG = *et in se recedendum.* G(cr. ∾) = *immo etiam ad se recedendum.*

19. *mari dividimur* = Ee. mG 𝔅 ... 𝔎 = *dividimur mari* (𝔅 = *mare*). G = *dividimur malim praestare* om. *temptabo.* Ee — *ut dubium viae . . . perducam.* G (s.m.) = *ut subinde te interiecta manu.* P3. = *ut dubium me iniecta manu.* P4. Col. 𝔅 = *ut dubium me interiecta manu.* Fort. P3. = *qua parte meliores sumus.* E = *et* [s *non*] *ex vultis* [s m. *votis*] *audientis pendentia.* e = *et non ex vultis* [cr. *votis*] *audientis pendentia.* G(s∾) Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *et ex vultu audientis pendentia.* Pinc. ci. 𝔑u 𝔎 = *et ex vultu audientis pendentem longe te.* Ee = *ab hac provincia.* G (s∾) Gr. 𝔅 = *adducam.* G(m∾) — *cogitaveris.*

20. G = *sub modo* [s *pio*] *iure provinciam.* e — *et* ante *sustinuit.* G = *cum quatuor principibus Romanorum.*

altamque Pompeii fortunam erexit = 𝔅 ... 𝔎. Sed aliquid vitii latere in voce *altamque* facile mihi persuasi. Videtur Seneca scripsisse: *alteque Pompeii f. e.* vel *adflictamque Pompeii f. e.* E = *ald'que* [i. e. *aliudque*] *Pomp. f. e.* e = *altamque* [?] *Pompeii fortunam rexit.* G = *in unum locum* [m *aliumque Pompei*] *fortuna erexit.* Pinc. v. l. = *altumque Pompeii fortuna erexit.* Pinc. ci. = *animumque Pompeii fortuna erexit.* P3. = *aliumque Pompei fortunam rexit.* P4. = *aliumque Pompeii fortunam erexit.* Col. = *aliumque Pomp. fortuna erexit.*

omnium cepit = Ee P3. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 + *omniumque cepit.* Pinc. ci. = *omnium concussit.*

21. Pinc. ci. = *qui illi ingenti spectaculo interfuere: quo liquere.*

Ee = *ex quo liquere mortalibus potest quam velox sit ad imum lapsus e summo.* G — *lapsus* ante *ex summo.* Gr. = *ex magno fastigio.* Ee — *maximo.*

aliter aliterque ad extrema deiectos = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 — *aliterque.*

I. Itaque ut totum te inde abducam, quamuis multa habeat Sicilia in se circaque se mirabilia, omnes interim prouinciae tuae quaestiones praeteribo et in diuersum cogitationes tuas abstraham. Quaeram enim tecum id quod superiore libro distuli: Quid ita Nilus aestiuis mensibus abundat? cui Danubium similis naturae philosophi tradiderunt, quod et fontis ignoti et aestate
2 quam hieme maior sit. Utrumque adparuit falsum: nam et caput eius in Germania esse conperimus et aestate quidem incipit crescere, sed adhuc manente intra mensuram suam Nilo primis caloribus, cum sol uehementior intra extrema ueris niuis emollit quas ante consumit quam Nilus tumescere incipiat: reliquo uero aestatis minuitur et ad hibernam magnitudinem redit atque ex ea dimittitur. II. At Nilus ante ortus Caniculae augetur mediis aestibus ultra aequinoctium. Hunc nobilissimum amnium natura extulit ante humani generis oculos et ita disposuit, ut eo tempore inundaret Aegyptum quo maxime usta feruoribus terra

Cap. I.

Itaque ut totum te inde abducam Ee. G = *Itaque ut totam mente abducam.* Fort. P3. Col. 𝔅 … 𝔊 𝔅2. … 𝔎 = *Itaque ut totum mente abducam.* Pinc. ci. = *Itaque ut totum mihi te abducam.* P4. = *Itaque ut totam mentem abducam.* 𝔐 … 𝔅1. = *Itaque ut te tota mente abducam.* G = *quamvis multa habuit* [s∾] *in se Sicilia circa se mirabilia.* G (m∾) — *praeteribo et in diversum cogitationes.* Etiam P4. „hic aliquot voces transiliit.“ P3. = *cogitationes tue.* Col. = *cogitationes suas.*

superiore libro = Ee. G 𝔅 … 𝔎 = *libro superiore.*

Quid ita Nilus aestivis mensibus abundat? = EeG P3. 4. Col. 𝔅 … 𝔎 = *Quid ita Nilus aestivis mensibus abundet*

cui Danubium similis naturae philosophi tradiderunt = E. G = *cui Danubium similem* [ortum hoc ex simil' ñ i. e. *similis naturae*] *philosophi tradiderunt.* mG 𝔈1. … 𝔏4. = *Cui Danubium similem habere naturam philosophi tradiderunt.* Gr. 𝔅 = *cui Danubium similem naturam philosophi tradiderunt.* Fort. 𝔊ro … 𝔎 = *Cui Danubium similem natura philosophi tradiderunt.* probat Grut. G (m∾) — *quam hieme* … [2.] *et aestate.*

2. P4. = *caput esse in Germania comperimus.* Grut. ci. = *caput eius in Germania comperimus.* sG = *quidam incipit crescere.*

intra extrema veris = E. G 𝔅 … 𝔎 = *inter extrema veris.*

nivis emollit = E. G 𝔅 … 𝔎 = *nives emollit.*

quam Nilus tumescere incipiat = E. e = *quam Nilus intumescere incipiat.* G P4. Col. 𝔅 = *quam contumescere Nilus incipiat.* P3 = *tumescerẽ* (de verborum ordine nil proditur). 𝔈1. … 𝔎 = *quam intumescere Nilus incipiat.*

atque ex ea dimittitur = Ee Fort. P3. Col. 𝔈1. 2. 𝔅1. 𝔑u 𝔎. G Pinc. v. l. P4. 𝔚𝔈 … 𝔊ro 𝔅2. = *atque ex ea demittitur.*

Cap. II.

ante ortus Caniculae = EeG. Gr. 𝔅 … 𝔊 𝔊ro 𝔅2. … 𝔎 = *ante ortum Caniculae.* 𝔐 … 𝔏4. 𝔅1. = *ante exortum Caniculae.*

Hunc nobilissimum amnium = mG Trist. E = *Hunc nobilissimum animum.* sEG 𝔅 … 𝔎 = *Hunc nobilissimum amnem.*

undas altius traheret tantum usura quantum siccitati annuae sufficere possit. Nam in ea parte quae in Aethiopiam uergit aut nulli imbres sunt aut rari et qui insuetam aquis coelestibus terram non adiuuent. Unam, ut scis, Aegyptus in hoc spem ha- 2
bet suam: proinde aut sterilis annus aut fertilis est, prout ille magnus influxit aut parcior. Nemo aratorum adspicit coelum: quare non cum poeta meo iocor et illi Ouidium suum inpingo? qui ait,

Nec Pluuio supplicat herba Ioui.

Unde crescere incipiat si conprehendi posset, causae quoque in- 3
crementi inuenirentur: nunc uero magnas solitudines peruagatus et in paludes diffusus, gentibus sparsus circa Philas primum ex uago et errante colligitur. Philae insula est aspera et undique praerupta: duobus in unum coituris amnibus cingitur qui Nilo mutantur et eius nomen ferunt. urbem totam conplectitur. Ab hac Nilus magnus magis quam uiolentus egressus Aethiopiam arenasque per quas ad commercia Indici maris iter est praelabitur. Excipiunt autem Cataractae, nobilis insigni spectaculo locus. 4
Ibi per arduas excisasque pluribus locis rupes Nilus exsurgit et

undas altius traheret = EeG Col. Anic. Scal. 𝔅. P3. (an 4?) = *undas alterius traheret*. P3. (an 4?) 𝔊1. ... 𝔎 = *undam altius traheret*.

tantum usura = EeG Gr. 𝔅𝔊1. (se = *vel hausura*). Fort = *tantum ausura*. Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔎 = *tantum hausura*. G(s∾) = *qua in Aethiopiam vergit*.

2. *spem habet suam* = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *spem suam habet*.

proinde aut sterilis annus = E 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. P3. = *quod inde sterilis annus*. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔖 𝔅2. — *aut*. G(cr. ∾) = *aut apercior*.

Nemo aratorum adspicit coelum. Ruhk. haec verba esse Lucilii putat. Ee = *Quare nunc cum poeta meo iocor*. G = *Quare non* [s *cum*] *poeta in eo* [s *meo*] *iocor*. P3. 4. 𝔅 ... 𝔖 = *Quare non cum poeta in eo iocor*. 𝔐an = *Quare non cum poeta in ea re iocor*. Ee = *et illi Ovidianum suum impingo*.

Nec Pluvio supplicat herba Iovi. Tibull. I, 7, 16. G(s∾) Col. = *Nec pluvia*. Fort. P3. 𝔅 ... 𝔖 = *Nec pluvias*. P4. = *et pluvias*.

3. Apud E *incipiat* est in lit. G = *etiam in paludes*. sG = *et ingentibus sparsus*. e(s. m) = *Philae insula est aspersa*. Ee = *in unum comitibus amnibus*. quod velim examines.

urbem totam conplectitur. Ab hac Nilus = EeG(s. in) vet. cod. Ops. Scal. Tronc. GGr. 𝔅𝔊1. = *Urbem totam complectitur. Ad hanc Nilus*. Fort. 𝔊2. ... 𝔎 = *Urbem totam complectitur. Hanc Nilus* (𝔑u = *hanc Nilus*,). Fortun. ci. = *Urbs totam complectitur. Hanc Nilus*. Pinc. ci. = *Urbs eam totam complectitur. Hanc Nilus*. Koeler ci. = *Urbem totam complectitur haec. Nilus*. Id certe perspexit verbum *conplectitur* ad *insulam* referri.

per quas ad commercia Indici maris iter est = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *per quas iter ad commercia Indici maris est*. G = *preliabitur*.

4. *Excipiunt autem Cataractae* = EeG P3. Col. 𝔅 ... 𝔖. mG + *Excipiunt autem eum cataractae*. P4. — *autem*. 𝔐 ... 𝔎 = *Excipiunt eum Cataractae*.

Nilus exsurgit = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *Nilus insurgit*.

uires suas concitat. Frangitur enim occurrentibus saxis et per angusta reluctatus, ubicumque uincit aut uincitur, fluctuat et illic primum excitatis aquis quas sine tumultu leni alueo duxerat uiolentus et torrens per malignos transitus prosilit dissimilis sibi:
5 **quippe ad id lutosus et turbidus fluit. At ubi scopulos cautium uerberauit spumat et illi non ex natura sua, sed ex iniuria loci color est. tandemque eluctatus obstantia in uastam altitudinem subito destitutus cadit cum ingenti circumiacentium regionum strepitu. quem perferre gens ibi a Persis collocata non potuit obtusis adsiduo fragore auribus et ob hoc sedibus ad quietiora translatis. Inter miracula fluminis incredibilem incolarum audaciam accepi. Bini paruula nauigia conscendunt quorum alter**
6 **nauem regit, alter exhaurit. deinde multum inter rapidam insaniam Nili et reciprocos quidem fluctus uolutati tandem tenuissimos canales tenent per quos angusta rupium effugiunt et cum toto flumine effusi nauigium ruens manu temperant magnoque spectantium metu in caput missi, cum iam adploraueris mersos-**

et per angusta r e luctatus = Ee. Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *et per angusta* [𝔈1. ... 𝔊 = *angust i a s*] *e l u c t a t u r.* G 𝔐 ... 𝔎 = *et per angusta e l u ctatus.*

et illic primum excitatis aquis = Ee. G 𝔅 . . . 𝔎 = *et illic excitatis primum aquis.* G 𝔅𝔈1. = *le v i alveo.* Ee = *violentus et torrens per malignos trans i l i tus prosilit.* G Col. 𝔅𝔈1. = *violentus et per malignos transitus torrens prosilit.* P3. = *violent o s et torrens per malignos transi l i t u r prosilit.* P4. = *violent o s et per malignos transitus torrens prosilit.*

5. *At ubi scopulos c a u t i u m v e r b e r a vit* = G (s.m.). E = *At ubi scopulos c a n c r ū* [vel *c a n t r ū*] *verberavit.* e + *At ubi i n scopulos cautium verberavit.* Fort. 𝔈2. . . . 𝔊 = *At ubi i n scopulos cautium i n t r a vit.* G = *At ubi i n scopulos caut i u s verberavit.* P3. = *Ubi i n scopulos cautium l i b e r a vit spum a s* om. *At.* P4. Col. = *At ubi i n scopulos cauti u s l i b e r avit spum a s.* 𝔅𝔈1. = *At ubi i n scopulos cauti u s* [m𝔈1. = *cautium*] *l i bravit* (𝔅 = *spu a n t*). Grut. ci. 𝔚2. = *At ubi i n scopulos cautium l i bravit.* 𝔐 ... 𝔚1. = *At ubi scopulos verberavit* om. *cautium.* Gron. ci. = *At ubi scopul o r u m f a u c e s l i b e ravit.* ℜu 𝔎 = *At ubi i n scopulos f a u cium i n t r avit.* Pinc. ci. = *At ubi i n scopulos a r c t i u s i n t r a vit.* Mihi quidem olim in mentem venit: [m𝔈1. =] *At ubi i n* [vel *i n t e r*] *scopulos cautium v i b r avit.* G 𝔅 . . . 𝔊 = *Tandem eluctatus* om. *que.* G (cr. ∾) = *obstant i a m.* sG = *desti t u t i s.* G (cr. ∾) = *strepit u m quem p r o ferre.*

gens ibi a P e r s i s collocata = E mG m𝔈2. 𝔐 ... 𝔚2. G Gr. 𝔅 ... 𝔊 ℜu 𝔎 = *gens ibi a s p e r i s collocata.* G (cr. ∾) = *assiduo fran g e re.* 𝔅 = *assid u e fra n g e r e auribus.* 𝔈1. = *assid u e fran g i t u r auribus.* G (cr. ∾) Fort. Gr. 𝔈1. ℜu𝔎 = *ad quietiora transl a t i sunt.* 𝔅 = *ad a e q uietiora transla t i s u n t.* E Fortun. ci. ∾. Idem Fortun. ci. = *ad quietiora transla t i s u n t* sine *sedibus.*

6. Ee — *multum* ante *inter rapidam insaniam.*

et reciprocos q u i d e m fluctus = Ee. G𝔅 ... 𝔎 — *quidem.* G (cr. ∾) = *angusta rupium f u g iunt.* e = *temper a t.* G (cr. ∾) = *magn o s que spectantium.* P3. + *spectantium metu v e l m o t u.*

in caput m i s s i = EG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔚2. probat Lud. Ianus. 𝔐 ... 𝔚1.

que atque obrutos tanta mole credideris, longe ab eo in quem ceciderunt loco nauigant tormenti modo missi. nec mergit cadens unda, sed planis aquis tradit. Primum incrementum Nili 7
circa insulam quam modo retuli, Philas, nascitur. Exiguo ab hac spatio petra diuiditur: Ἄβατον Graeci uocant nec illam ulli nisi antistites calcant. illa primum saxa auctum fluminis sentiunt. Post spatium deinde magnum duo emicant scopuli: *Nili uenas* uocant incolae. ex quibus magna uis funditur, non tamen quanta operire posset Aegyptum. In haec ora stipem sacerdotes et aurea dona praefecti, cum sollemne uenit sacrum, iaciunt. Hinc iam manifestus nouarum uirium Nilus alto ac 8
profundo alueo fertur, ne in latitudinem excedat, obiectu montium pressus. Circa Memphim demum liber et per campestria uagus in plura scinditur flumina manuque canalibus factis, ut sit modus in deriuantium potestate, per totam discurrit Aegyptum. Initio diducitur, deinde continuatis aquis in faciem lati ac turbidi maris stagnat: cursum illi uiolentiamque eripit latitudo regionum in quas extenditur dextra laeuaque totam amplexus Aegyptum. Quantum creuit Nilus, tantum spei in annum est. nec conpu- 9
tatio fallit agricolam: adeo ad mensuram fluminis respondet quam fertilem facit Nilus. Is arenoso et sitienti solo et aquam

𝔑u 𝔎 = *in caput nixi.* Koeler ci. — *missi.* e = *mersos* om. *que.*

in quem ceciderunt = EeG 𝔅𝔈1. 𝔈2.... 𝔎 = *in quem ceciderant.* Lud. Ianus ci. = *tormenti missilis.* Ee + *nec mergit cadens illos unda.*

7. *circa insulam quam modo retuli, Philas, nascitur* = Ee Fort. Gr. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔅2. Pinc. ci. 𝔖 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *circa insulam quam modo retuli Philas noscitur.* mG = *circa i. q. m. r. Philas visitur.* Ee 𝔅 = *Exiguo ob hoc spatio.* G 𝔈1. 2. = *Exiguo ab hoc spàcio.* Pinc. ci. ∾. G (m∾) 𝔅𝔈1. = *terra dividitur.* G 𝔅 = *Abaton Graeci vocant.* 𝔈1. = *Abacton Graeci vocant.* P4. = *abacti Graeci vocant.* G (cr.∾) = *illa primum saxum auctum fluminis sentiunt.* Pinc. v. l. Col. 𝔅𝔈1. = *illa primum saxum actu* [Col. 𝔈1. = *auctu*] *fluminis sentiunt.* Pinc. ci. = *Illud primo saxum auctum fluminis sentit.* P4. = *illa primum saxum aucti fluminis sentiunt.*

Post spatium deinde magnum = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *Post magnum deinde spatium.*

duo emicant scopuli = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *duo eminent scopuli.* E = *quanta operire possit oriri. In haec.* e = *quanta operiri possit oriri. In haec.* G (cr.∾) = *quanta operire possent Aegyptum.* 𝔅 = *quanta perire posset aegyptum.* [𝔈1. =] *In hac ora.* Col. = *In hoc ora.* 𝔈1. = *stirpem sacerdotes.* Ee — *praefecti.*

8. *ne in latitudinem excedat* = ci. Fortun. 𝔈2. ... 𝔎. EeG Fort. Gr. 𝔅 𝔈1. = *ne in altitudinem excedat.* G (cr. ∾) = *obictu montium.* E = *Circa Memphim deinde liber.* G (m∾) — *deinde continuatis.* 𝔅 ... 𝔖 = *in faciem laci ac turbidi maris.* Ee + *cursumque illi violentiamque.*

9. G (m∾) = *Quantum circuit Nilus.* G = *Is aneroso et sitienti solo.*

**inducit et terram. Nam cum turbulentus fluat, omnem in sic-
cis et hiantibus locis faecem relinquit et quicquid pingue tulit
secum arentibus locis adlinit iuuatque agros duabus ex causis,
et quod inundat et quod oblimat. Itaque quicquid non adiuuit
10 sterile ac squalidum iacet. Si creuit super debitum, nocuit.
Mira itaque natura fluminis, quod cum ceteri amnes abluant ter-
ras et euiscerent, Nilus tanto ceteris maior adeo nihil exedit nec
abradit, ut contra adiciat uires nimiumque in eo sit quod solum
temperat. Inlato enim limo arenas saturat et iungit debetque illi
Aegyptus non tantum fertilitatem terrarum, sed ipsas. Illa fa-
11 cies pulcherrima est, cum iam se in agros Nilus ingessit. La-
tent campi opertaeque sunt ualles. oppida insularum modo exstant.
Nullum in mediterraneis nisi per nauigia commercium est: maior
est laetitia gentibus quo minus terrarum suarum uident. Sic
quoque cum se ripis continet Nilus, per septena ostia in mare
emittitur, quodcumque elegeris ex his mare est: multos ni-
hilominus ignobiles ramos in aliud atque aliud litus porrigit.
Ceterum beluas marinis uel magnitudine uel noxa pares educat.**

EeG𝔅 = *Nam cum turbulentus fiat.* *siccis et hiantibus locis* = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *siccis atque hiantibus locis.* G = *faecem reliquit.*

pingue tulit secum = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *pingue secum tulit.* P3. 𝔅 ... 𝔈2. = *arentibus locis illinit.* EG Pinc. v. l. P4. Col. ∾.

et quod oblimat = P4. Col. ci. Fortun. 𝔈2. ... 𝔎. Ee = *et quod oblinat.* G 𝔅𝔈1. = *et quod obliniat.* P3. = *et quod abluit.*

Itaque quicquid non adiuvit = EeG 𝔅. 𝔈1. = *Ita quicquid non adiuvit.* m𝔈1. 𝔈2. ... 𝔎 = *Ita quidquid non adiit.*

10. *Mira itaque natura fluminis* = Ee 𝔅 ... 𝔊. G = *Maria itaque natura fluminis.* 𝔐 ... 𝔎 = *Mira atque natura fluminis.* G Pinc. v. l. Col. = *cum ceteri amnes ambulant terras.* Pinc. ci. = *cum ceteri amnes ambedant terras.* E P3. 4. 𝔅 ∾. e = *ceteris maior nil exedit* om. *adeo.* G = *Nilus tantum* [cr. ∾] *ceteris maior adeo nihil* [m *nil*] *excedit et abradit ut circa* (s ∾). Col. 𝔈𝔊 = *adeo nihil excedit* 𝔅𝔈1. = *adeo nihil edit.* E Fort. P3. 4. ∾.

nimiumque in eo sit quod solum temperat = EeG 𝔅. 𝔈1. = *nimiumque in eo sit quod solum temperet.* P3. Col. certe = *nimiumque in eo sit.* Fort. P4. = *minimumque in eo sit.* 𝔈2. ... 𝔎 = *minimumque in eo sit quod solum temperet.* Fortun. ci. m𝔈2. = *arenas saturat ac inungit.* G𝔅 ... 𝔎 = *saturat ac iungit.* Schott. ci. = *arenas saturat ac tingit.* refutatur a Gron. Ee ∾. G (m∾) = *non tantum sterilitatem terrarum.* G(s∾) — *est* post *pulcherrima.*

11. e = *oppida modo insularum extant.* G (m∾) Gr. 𝔅 = *oppida insularum modo expectant.*

maior est laetitia = Ee. 𝔅 ... 𝔎 + *Maiorque est laetitia.* Ee = *multos Nilo minus ignobiles.* E = *in aliud adque litus porrigit.* eG = *in aliud aquae* [G = *aque*] *litus porrigit.* P3. 4. = *in alium aquae littus porrigit.* Col. = *in aliud littus aquae porrigit.* 𝔅 = *in alia aq̄ aliud aq̄ littus porrigit.* G Gr. 𝔅𝔈1. = *beluas marinas.* E Fortun. ci. ∾. sG P3. = *vel noxia pares.* P4. Col. = *partes* [= G] *educit.*

**Et ex eo quantus sit aestimari potest, quod ingentia animalia et 12
pabulo sufficienti et ad uagandum loco continet. Balbillus uir
optimus profectusque in omni literarum genere rarissimi auctor
est, cum ipse praefectus obtineret Aegyptum, Heracleotico ostio
Nili quod est maximum spectaculo sibi fuisse delphinorum a mari
concurrentium et crocodilorum a flumine aduersum agmen agen-
tium uelut pro partibus proelium: crocodilos ab animalibus pla- 13
cidis morsuque innoxiis uictos. His superior pars corporis dura
et inpenetrabilis est etiam maiorum animalium dentibus, at in-
ferior mollis ac tenera: hanc delphini spinis quas dorso eminen-
tes gerunt submersi uolnerabant et in aduersum enisi diuidebant.
Recisis hoc modo pluribus ceteri uelut acie uersa refugerunt. 14
Fugax animal audaci, audacissimum timido. Nec illos Tenty-
ritae generis aut sanguinis proprietate superant, sed contemptu
et temeritate. Ultro enim insequuntur fugientesque iniecto tra-
hunt laqueo plurimique pereunt quibus minus praesens animus
ad persequendum fuit. Nilum aliquando marinam aquam detu-
lisse Theophrastus est auctor. Biennio continuo, regnante Cleo- 15**

12. P3. — *sit* post *quantus*. 𝔅𝔈1. = *ad navigandum loco continet.*

Balbillus = Memm. ci. Lips. (ad Tac. A. XIII, 22.) 𝔊ro . . . 𝔎. Ee G Gr. 𝔅 ... 𝔏4. = *Babillus.*

vir optimus profectusque in omni literarum genere rarissimi, auctor est = Ee. G = *virorum optimus perfectusque in omni literarum genere rarissime auctor est.* 𝔅 . . . 𝔊 = *virorum optimus, perfectusque* [= Gr. Memm.] *in omni litterarum genere, rarissimus auctor est.* 𝔊 = *virorum optimus, praefectusque in omni litterarum genere rarissimus, auctor est.* 𝔐 . . . 𝔎 = *virorum optimus, in omni litterarum genere rarissimus, auctor est.* EG = *optineret.* E = *Heracliotico ostio.* quod non minus probum quam alterum. G = *heradiitio* [s *heradeothico*] *ostio.* P3. 𝔅 ... 𝔈2. = *Heraclitio ostio.* P4. = *Heraduccio ostio.* Col. = *heraducio ostio.* Pinc. v. l. = *Heraclutio ostio.* Pinc. ci. ∾. Ee G(n.) 𝔅 + *ex spectaculo sibi fuisse.* de quo vide.

a mari concurrentium = EcG Gr. Anic. Scal. Rom. 𝔐an 𝔅2. sG 𝔅 . . . 𝔅1. (exc. 𝔐an) 𝔑u 𝔎 = *a mari occurrentium.* Ee = *et cocodrillorum.* Ee = *a flumine aversum agmen agentium.* Fortun. quondam ci. = *velut praeparantibus praelium.* ipse postea reprobavit. 𝔅𝔈1. (m∾) = *valde properantibus praelium.*

13. E = *cocodrillos.* G (s∾) — *est* post *inpenetrabilis.* G(s∾) = *vulnerabunt.*

in adversum enisi = Ee Tronc. ci. Grut. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *in adversum emersi.* Fort. P3. m𝔈2. = *in adversum emissi.* 𝔐 ... 𝔎 = *in adversum enixi.*

14. Ee = *Recissis hoc modo.* G = *Rescissis hoc modo.* mG = *resticis hoc modo.* G (s∾) = *acie versa fugerunt.* G — *audaci* post *animal.* E = *Nec illos tanti rite generis* e = *Nec illos Tantiritae generis.* G Fort. P3. 4. 𝔅𝔈1. = *Nec illos tincturae generis.* Col. = *Haec illos tincturae generis.* Fortun. ci. ∾. G (s∾) = *proprietate separatur.*

plurimique pereunt = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *plerique pereunt.*

15. 𝔅𝔈1. = *regnante Cleopatra non*

patra non adscendisse, decimo regni anno et undecimo, constat. Significatam aiunt duobus rerum potientibus defectionem: Antonii enim et Cleopatrae defecit imperium. Per nouem annos non adscendisse Nilum superioribus seculis Callimachus est auctor.
16 Sed nunc ad inspiciendas causas propter quas aestate Nilus crescat accedam et ab antiquissimis incipiam. Anaxagoras ait *ex Aethiopiae iugis solutas niues ad Nilum usque decurrere.* In eadem opinione omnis uetustas fuit. hoc Aeschylus, So-
17 phocles, Euripides tradunt. Sed falsum esse pluribus argumentis patet. Primo Aethiopiam feruentissimam esse indicat hominum color adustus et Troglodytae quibus subterraneae domus sunt. Saxa uelut igni feruescunt, non tantum medio, sed inclinato quoque die. ardens puluis nec humani uestigii patiens. argentum replumbatur. signorum coagmenta soluuntur. nullum
18 materiae superadornatae manet operimentum. Auster quoque qui ex illo tractu uenit uentus calidissimus est. nullum ex his animalibus quae latent bruma umquam reconditur et per hiemes in summo et aperto serpens est. Alexandria quoque longe ab inmodicis caloribus posita est: niues non cadunt. superiora pluuia carent. Quemadmodum ergo regio tantis subiecta feruo-

descendisse. Grut. ci. = *non escendisse.* Sed EG Fort. Gr. ∾. G(m∾) = *significativa autem duobus rerum potientibus.*

et Cleopatrae defecit = Ec. G = *Cleopatraeque defecitque.* 𝔅...𝔎 = *Cleopatraeque defecit.*

16. G = *Sed nunc ad incipiendas causas.* sG = *et ab antiquissimo.* Fort. = *omnis vetusta aetas fuit.* EG Gr. 𝔅 ∾. G = *Aeschinus Sophodes Euripedes* [hoc s ∾] *tradebant.* E = *Eripides.* Col. 𝔅... 𝔊 = *Euripides tradebant* (Fortun. ci. m𝔊l. = *credebant*). P4. = *tradebat.* Fort. P3. = *tractabant.*

17. *pluribus argumentis patet* = Ec. G𝔅...𝔎 = *argumentis plurimis.*

color adustus = Ec. G𝔅...𝔎 = *adustus color.* EG = *et tragoditae.* 𝔅 = *et tragotidae.* G𝔅𝔊l. = *velut igne fervescunt.* G(m∾) = *signorum argumenta solvuntur.* Fort. P3. = *materiae superadoratae.* Fortun. ci. = *sevo* vel *sepo adornatae.* EG P4. Col. 𝔅 ∾.

18. *ventus calidissimus est* = Ec G Fort. P4. Col. 𝔅...𝔊. P3. — *ventus.* probat Grut. mG Boug. 𝔐... 𝔎 = *ventorum calidissimus est.*

et per hiemes = Ec. G𝔅 = *etiam per hiemes.* 𝔊l. ... 𝔎 = *Etiam per hiemem.*

Alexandria quoque longe ab inmodicis caloribus posita est: nives non cadunt. superiora pluvia carent = Ec G. sG + *non longe ab immodicis.* 𝔅𝔊l. + *Alexandria quoque longe ab huiusmodi immodicis caloribus posita est* (𝔊l. = *est posita*) ∾. Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔅2. = *Alexandriae quoque, quae longe ab huiusmodi immodicis caloribus est posita, nives non cadunt: superiora etiam pluvia carent.* 𝔑u = *Alexandria quoque longe ab huiusmodi immodicis caloribus est posita* ∾. 𝔎 = *Alexandriaeque, quae longe ab huiusmodi immodicis caloribus est posita* ∾. Etiam Gr. = *Alexandria longe* et *superiora pluvia carent.* Fort. = *Quomodo ergo regio.*

ribus duraturas per totam aestatem niues recepit? quas sane 19
aliqui montes illic quoque excipiant: numquid magis quam Al-
pes, quam Thraciae iuga, quam Caucasus? atqui horum mon-
tium flumina uere et prima aestate intumescunt, deinde hibernis
minora sunt: quippe uernis temporibus imbres niuem diluunt,
reliquias eius primus calor dissoluit. Nec Rhenus nec Rhoda-
nus nec Ister ei subiacent: modo aestate proueniunt. et illis in
Septemtrionibus altissimae iugiter sunt niues. Phasis quoque 20
proinde tempore et Borysthenes crescerent, ut niues possent

nives recepit = Ee sG 𝔅𝔊1. G 𝔊2. ... 𝔎 = *nives recipit?*

19. *numquid magis quam Alpes, quam Thraciae iuga, quam Caucasus* = E. Vet. cod. Ops. = *non quod magis quam Alpes.* e = *numquam magis* ∾. Grut. ci. = *numquamne magis quam Alpes.* G ℜu𝔎 = *numquam magis quam Alpes, quam Thraciae iuga aut Caucasus.* 𝔅𝔊1. = *numquam magis Alpes quam Thraciae iuga aut Caucasus.* 𝔖 ... 𝔏4. = *numquam tamen magis quam Thraciae iuga aut Caucasus* om. *quam Alpes* contra mstos etiam Fort. Gr. Anic. Scal. Tronc. Rom. Gron. ci. = *quippe vernis te-poribus.* P3. = *quippe vernis* [c. III, 1.] *grandinem hoc modo fieri* rell. om. P4. = *imbres nivem dissolvunt.* G𝔅 = *reliquas eius.*

primus calor dissolvit = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *primus* [𝔅 = *prius*] *calor* [G = *color*] *dissipat.*

Nec Rhenus nec Rhodanus nec Ister ei subiacent: modo aestate proveniunt. et illis in Septemtrionibus altissimae iugiter sunt nives. Ita scripsi locum valde corruptum, ut quam proxime accederem ad E libri praestantissimi scripturam. Ee = *Nec Rhenus nec Rodanus nec Hister nec ei Ystrus subiacent. Molo aestate proveniunt. Et illis in Septentrionibus altissimae iugiter sunt nives.* Illud *Ystrus* pro varia scriptura primo appictum est nomini *Ister* vel *Hister*: deinde iunctum cum Pronomine *ei* (quod refertur ad *calorem*, sicut supra *subiecta fervoribus* legitur) abiit in aliud fluminis nomen *Caystrus*, quem cum *Rheno, Rhodano, Istro* recte componi non posse docuit Ruhk. G = *Nec Renus nec Rodanus nec Ister nec Caystrus subiacent Nilo.* [s.m. *quia*] *aestate proveniunt. et illis altissimae Septentrionibus iugiter sunt nives.* Fort. = *nec Ister nec Caystrus subiacent malo aestate. Sunt et illis altissimae in Sep. iugiter nives.* P4. = *nec Ister neo Caystrus subiacent malo. Aestate proveniunt, et illis altissimae in Sep. iugis nives sunt.* Col. = *nec Ister nec Caystrus subiacent malo. Aestate proveniunt, et illis altissimae in septentrionibus iugiter sunt nives.* 𝔅 = *Nec renus: nec rhodanus* [sp. vc. octo fere litterarum] *nec caistrus subiacent malo. Aestate proveniunt: et illis altissima in septentrionibus iugiter sunt flumina possent* rell. om. 𝔊1. = *Nec Rhenus, neo Rhodanus, nec Caystrus subiacent malo. Aestate proveniunt, et illis altissimae in septentrionalibus iugis nives sunt.* Fortun. ci. = *Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Ister neo Caystrus subiacent malo aestate. Altissimae sunt et in illis Septentrionalibus iugis nives* [= 𝔊2. ... 𝔖] vel *Altissimae sunt et in Sept. iugiter nives.* 𝔐 ... 𝔚1. ℜu 𝔎 = *Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Ister, nec Caystrus subiacent malo: aestatė proveniunt. Altissimae sunt et in illis Septentrionalibus iugis nives.* 𝔚2. = *Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Ister, neo Caystrus subiacent malo; aestate proveniunt: et illis altissimae in septemtrionalibus iugis nives sunt.* Koeler ci. = *nec Ister nec Hebrus subiacentes malo* aut *aestate enim, qua proveniunt* et *etsi altissimae:* ipse tamen defendit vulgatam scripturam *nec Caystrus.*

20. *Phasis quoque proinde tem-*

flumina contra aestatem magna producere. Praeterea si haec causa adtolleret Nilum, aestate prima plenissimus flueret: tunc enim maximae et integrae adhuc niues ex mollissimoque tabes est. Nilus autem per menses quatuor liquitur et illi aequalis ac-
21 cessio est. Si Thaleti credis, *Etesiae discedenti Nilo resistunt et cursus eius acto contra ostia mari sustinent: ita reuerberatus in se recurrit nec crescit, sed exitu prohibitus resistit et quacumque mox potuit inconcessus erumpit.* Euthymenes Massiliensis testimonium dicit: *Nauigaui,* inquit, *Atlanticum mare unde Nilus fluit, maior quamdiu Etesiae tempus obseruant: tunc enim eicitur mare instantibus uen-*
22 *tis. cum resederint, et pelagus conquiescit minorque de-*

pore et Borgsthenes crescerent, ut nives possent flumina contra aestatem magna producere. Ita rursus scribendum duco ex codicis E vestigiis. Ee = *Phasis quoque proinde* [e = *primum.* sed compendio scribit pin̄, unde error ortus] *tempore et horis tenes crescerent ut nives possent flumina* ∾. G P4. Col. 𝔅 = *nives flumina possent contra aestatem magna producere* rell. om. Causa est in voce *nives*, in quam utrumque enuntiatum desinit. 𝔈1. = *Phasis quoque per Indiae campos, oras tenens cresceret, si nives flumina possent contra* ∾. Fort. = *Phasis quoque per Indiae tempus et oris tenus cresceret, si nives.* Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔊 = *Phasis quoque per id tempus, eas oras tenens, cresceret, si nives flumina possent* ∾. 𝔐 ... 𝔎 = *Phasis quoque per id tempus et Borysthenes cresceret, si nives flumina possent* ∾. Bong. in msto quodam legit *et Borystenes.* G(cr. ∾) = *Praeterea si haec ea attollent Nilum.* P4. = *si haec ea attollerent nisum.* Col. = *si ea haec attollerent Nilum.* 𝔅𝔈1. = *si haec eadem attollerent nilum.* P4. Col. = *plenissimus effluerel.* Ee = *Tunc enim maxime integrae adhuc nives ex moles fimo quae tabes est.* sub quibus quae lateant, examina. Col. = *ex mollissimo tabes est* om. *que.* Pinc. ci. = *maximae et integrae adhuc nivis.* G P4. 𝔅 ∾. Ee = *et illi qualis accessio est.*

21. *discedenti Nilo resistunt* = E 𝔐 ... 𝔅1. e = *discedente Nilo resistunt.* G = *etesiae descendant. Nilo resistunt.* G (s.m.) P4. Col. = *etesiae discedent. Nilo resistunt.* G = *etesiae descendant. Nilo resistunt.* 𝔅 = *aethesiae descendent: nili resistunt.* 𝔈1. = *etesiae descendentes Nilo resistunt.* Fort. Rom. Scal. 𝔈2. ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 = *descendenti Nilo resistunt.* EeG 𝔅 = *et cursus* [G s.m. = *cursu*] *eius acto contra ostia maris* [G s.m. = *mari*] *sustinent* (𝔅 = *sustinet*). 𝔈1. = *et cursus eius actus contra ostia maris sustinet.* Fort. ∾. Ee = *inreverberatus in se recurrit.* G (m∾) = *ita revertitur in se recurrit.* G(s∾) 𝔅 ... 𝔊 = *non crescit.*

et quacumque mox potuit inconcessus erumpit = E Fort. 𝔈2. ... 𝔎. G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *et quocunque* [P4. = *quacunque*] *mox potuit incontextus erumpit.* m𝔍u = *inconcussus erumpit.* E = *Euchimenes Massiliensis.* G = *Euchinmenes Massiliensis.* P4. = *Enchimenes M.* Col. = *Ensimenes M.* 𝔅 ... 𝔈2. = *Eudimenes Mass.* (𝔅 = *in assiliensis*). Pinc. v. l. ∾. 𝔅 = *Navigavit inquit.* EeG𝔅 = *Athalanticum mare.*

unde Nilus fluit = Ee Wirceb. probat Lud. Ianus. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *Inde Nilus fluit.* Fort. = *ubi Nilus fluit.*

22. e = *cum resederit pelagus conquiescit.* G = *cum resederet* [s m. *resederit*] *et pelagus conquiescit.* P4.

scendenti inde uis Nilo est. Ceterum dulcis mari sapor est
et similes Niloticis beluae. **Quare ergo, si Nilum Etesiae**
prouocant, et ante illos incipit incrementum eius et post eos du-
rat? Praeterea non fit maior quo illi flauere uehementius nec
remittitur incitaturque, prout illis inpetus fuit: quod fieret, si
illorum uiribus cresceret. Quid, quod Etesiae litus Aegyptium 23
uerberant et contra illos Nilus descendit, inde uenturus unde
illi, si origo ab illis esset? Praeterea ex mari purus et caeruleus
efflueret, non ut nunc turbidus uenit. Adde, quod testimonium
eius testium turba coarguitur. Tunc erat mendacio locus, cum
ignota essent externa: licebat illis fabulas mittere. Nunc uero
tota exteri maris ora mercatorum nauibus stringitur quorum nemo
narrat nunc caeruleum Nilum aut mare saporis alterius. quod 24
et natura credi uetat, quia dulcissimum quodque et leuissimum
sol trahit. Praeterea quare hieme non crescit? et tunc potest
uentis concitari mare, aliquando quidem maioribus: nam Etesiae
temperati sunt. Quod si e mari ferretur Atlantico, semel opple-

= *cum resederit et pel. conquiescit.* Col. = *cum residerit et pel. conq.* 𝔅 = *cum residerint in pelagus conquiescit.* 𝔈1. = *cum residerint in pelagus, conquiescit.*

descendenti inde vis Nilo est = G Fort. P4. Col. 𝔅𝔈1. 𝔅2. … 𝔎. E = *descendentis videmus Nilo est.* e = *descendentis indeuius Nilo est.*

dulcis mari sapor est = Ee. G 𝔅 … 𝔎 = *maris sapor est.* P4. = *et similes in locis belires.* Col. = *et similes Nilotes beluae.* Ee = *si Nilum Etesiae provocunte tante illos.* P4. Col. = *et ante illas.* G (s∾) P4. Col. 𝔅𝔈1. = *et post eas durat.* G = *Praeterea non fit quod illi favere vehementius.* Ee = *favere vehementius.* P4. Col. 𝔅𝔈1. = *Praeterea non sit quo illi favere vehementius.* 𝔈2. … 𝔖 = *Praeterea non sit maior.* E = *incitatusque.*

23. Ee = *Quid quod Esiae lutus Aegyptum verberant.* G = *Quid quod Esiae littus verberant.* P4. Col. 𝔅𝔈1. — *Aegyptium* (𝔅 = *quicquid*). Fort. 𝔈2. … 𝔖 = *littus Aegypti verberant.* Fortasse scribendum erat: *Quid, quod Etesiae Aegyptum verberant.* P4. = *et contra illas Nilus descendit.* Col. = *et extra illa Nilus d.* Ee = *inde venturus unde illis origo ab illis esset* (E prius = *venit* pro *esset*). 𝔅 = *inde venturus unde si origo ab illis esset.* Ee = *purus et caeruleus affluerel.* P4. = *efflueret, veniunt, nunc turbidus venit.* Col. = *ne ut nunc turbidus venit.* Fort. *non, ut nunc, turbidus veniret.* Ee G Fort. P4. Col. 𝔅 = *Age quod testimonium.* Col. = *testium turba tangitur.* Fort. + *cum ignota essent externa litora.* probat Fortun. Ee sG 𝔅 … 𝔖 = *Libebat illis fabulas mittere.* G = *Libeat illis fabulas mittere.* 𝔅𝔈1. = *tota extremi maris ora.* Ee = *quorum nemo narrat nūtiū Nili aut mare.* G Col. 𝔅 = *quorum nemo narrat nuncium Nilum aut mare.* Fort. = *quorum nemo narrat nunczeum Nili aut mare.* P4. = *quorum nemo narrat nuncaum Nilum aut m.* 𝔈1. = *quorum nemo narrat Mintium, Nilum, aut mare.* Fortun. ci. ∾.

24. EeG P4. Col. 𝔅𝔈1. = *quam natura credi vetat.* Fort. ∾. G (n.) + *quia ad dulcissimum quodque.* Ee G Fort. P4. Col. 𝔅𝔈1. = *quare hieme non crescunt.* Fortun. ci. ∾. G = *aliquando quidem.* e = *semper oppleret Aegyptum.* G = *semel op-*

25 ret Aegyptum: at nunc per gradus crescit. Oenopides Chius ait *hieme calorem sub terris contineri. ideo et specus calidos esse et tepidiorem puteis aquam: itaque uenas interno calore siccari.* Sed in aliis terris augentur flumina imbribus. *Nilum, quia nullo imbre adiuuetur, tenuari, deinde crescere per aestatem quo tempore frigent interiora terrarum et*
26 *redit rigor fontibus.* Quod si uerum esset, aestate flumina crescerent omnesque putei aestate abundarent. Deinde calorem hieme sub terris esse maiorem? aqua et specus et putei tepent, quia aera rigentem extrinsecus non recipiunt. Ita non calorem habent, sed frigus excludunt. Ex eadem causa aestate frigescunt,
27 quia illo remotus seductusque aer calefactus non peruenit. Diogenes Apolloniates ait: *Sol humorem ad se rapit: hunc adsiccata tellus ex mari ducit cum celeris aquis.* Fieri au-

pelleret Aegyptum. Col. = *semel opelleret Aeg.* P4. = *semel oppolleret Aeg.* 𝔅ℭ1. = *semel populet Aegyptum* (mℭ1. = *opplet*). E Fort. ∾.

25. 𝔅 = *Genopide schius ait hyemem caloris sub terris.* ℭ1. = *Genopidechius ait hyeme.* EesG Col. = *et specus cavosos esse.* G = *cavosus esse.* P4. = *specus canosos esse.* 𝔅 ∾. Ee = *et tepidiorem puteis quam.*

flumina imbribus = Ee. G P4. Col. 𝔅ℭ1. = *augent* [ℭ2. . . . 𝔎 =] *imbribus flumina.* Koeler ci. = *fac ut in aliis terris augentur imbribus flumina, Nilum tenuari:* idem putat verba *ut in aliis terris augentur imbribus flumina* commodiorem locum habitura post *adiuvetur.* porro idem ci. + *Sed ut in aliis terris . . . Nilum*, ut sint verba Oenopidae. Sed 𝔎 ita distinxit hunc locum, ut verba *Sed in aliis . . . flumina* referantur ad Senecam Oenopidae respondentem. G (n.) P4. Col. 𝔅ℭ1. = *flumina Nilum: et quia.* Schottus ci. = *et redit vigor fontibus.* refutatur a Gron.

26. E = *flumina crescerent, omnes putei tepent, quia* rell. om. de quo vide. e = *omnes putei aestate abundarent* om. tantum *que.* G (m∾) — *flumina crescerent omnesque putei aestate* (mG = *omnisque*). P4. Col. 𝔅ℭ1. = *Quod si verum esset, aestate* [*h*]*abundaret* rell. om. Fort. ∾.

Deinde calorem hieme sub terris esse maiorem? = G Gr. 𝔅ℭ1. ci. Lud. Ian. (idem proponit etiam *calorem* n e). Koeler ci. + *Deinde non credo calorem hieme*, vel *Deinde nego calorem hieme.* Fort. ℭ2. ... 𝔎 + *Deinde non calorem hieme.* Ee + *quia aera et rigentem.* quod potest ferri, ut sit idem atque *et rigentem quidem.*

Ex eadem causa aestate frigescunt = G Pinc. v. l. 𝔊𝔊. Ee = *ex eadem causa est aer frigidus.* P4. Col. = *Ex eadem causa aestate frigidunt.* 𝔅ℭ1. = *Ex eadem causa aestate frigidant.* Fort ℭ2. = *Ex eadem causa aestate refrigent.* 𝔐 ... 𝔎 = *Ex eadem causa aestate refrigescunt.* Ee = *quia illo remotos seductosque calefactus non pervenit* om. *aer.* G(n.) P4. 𝔅ℭ1. + *quia ab illo remotus seductusque aer.* Col. = *quia ab illis remotus.*

27. *hunc adsiccata tellus* = EeG P4. Col. 𝔅. ℭ1. = *hunc et siccata tellus.* Fort. ℭ2. . . . 𝔎 = *hunc exsiccata tellus.*

ex mari ducit cum celeris aquis = E. E (s.m.) e + *ex mari ducit cum ex celeris aquis.* G = *ex mari dicit* [s∾] *etiam ex celeris aquis.* 𝔅 = *ex mari dicit quam ex celeris aquis.* ℭ1. = *ex mari ducit et ex celeris aquis.* ℭ2. . . . 𝔎 = *tum ex*

tem non potest, ut una sicca sit tellus, alia abundet. Sunt enim perforata omnia et inuicem peruia et sicca ab humidis sumunt aliquando. Nisi aliquid terra acciperet, exaruisset. Ergo sol undas trahit, sed ex his quae premunt: maxime haec meridiana sunt. Terra cum exaruit, plus 28
humoris ad se adducit. ut in lucernis oleum illo fluit ubi exuritur, sic aqua illo incumbit quo uis caloris et terrae aestuantis arcessit. Unde ergo trahit? ex illis scilicet partibus semper hibernis, Septemtrionalibus exundat. Ob hoc 29
pontus in infernum mare adsidue fluit rapidus, non ut cetera maria alternatis ultro citroque aestibus, in unam partem semper pronus et torrens. Quod nisi faceret hisque itineribus quod cuique deest redderetur, quod cuique superest, emitteretur: iam aut sicca essent omnia aut inundata.
Interrogare Diogenem libet: Quare, cum pontus et amnes cuncti 30

mari ducit, tum ex celeris aquis. P4. Col. certe non habebant illud *tum* ante *ex mari.*

Fieri autem non potest, ut una sicca sit tellus alia abundet = P4. Col. codd. Ops. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔊ro ... 𝔎. Ee = *Fieri autem non potest aut via sicca. sic tellus alia habundet.* G = *Fieri aut non potest ut* [hoc n.] *una sicca sit tellus alia habundet.* Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔏4. = ∾ *alia humeat.*

perforata omnia et invicem pervia = Ee ci. Fortun. 𝔈2. ... 𝔏4. G = *perforata omnia et in itinere parva.* Fort. P4. Col. 𝔅𝔈1. = *perforata omnia et in itinere pervia.* Gron. ci. 𝔊ro ... 𝔎 = *perforata omnia et in itinera pervia.*

et sicca = EeG. 𝔅 ... 𝔎 — *et* (𝔅 = *Sicca humida sumunt aliquando*). Ee = *Ergo sol unde trahit.* G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *Ergo unde sol trahit.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Ergo undas sol trahit.* Fromond. ci. = *sed ex his quae premit maxime. haec meridiana sunt* Koeler ci. = *premit* vel *premuntur* vel potius *promunt.* quod poterit aliquis probare. G (m∾) Gr. 𝔅𝔈1. = *haec remedia sunt.*

28. *plus humoris ad se adducit* = Ee (e p.m. + *ad se trahit adducit*). G 𝔅 ... 𝔎 = *plus ad se humoris adducit.* Ee = *illo fluit ubi exoritur.*

arcessit = EsG 𝔈2. ... 𝔎. G = *arrexit.* e𝔅𝔈1. = *accessit.*

Unde ergo trahit = E Fort. 𝔈2. G Pinc. v. l. P4. Col. 𝔅𝔈1. 𝔊 ... 𝔎 = *Unde ergo trahitur?*

Septemtrionalibus exundat = Ee P4. Col. (Col. = *Septentrionalibus. Exundat ob hoc pontus*). G = *ex illis scilicet partibus* [m *semper*] *hibernis septentrionalibus* [s. m. *septentrionali*] *unde exundant.* 𝔅 ... 𝔎 + *Septentrionalibus, unde exundat.*

29. G = *in infernum mare.* P4. = *in infimum mare.* Col. = *in influmen mare.* 𝔅 = *pontus in ferni mare.* Ee = *ut non cetera maria.*

ultro citroque = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *ultro citro* om. *que.* EeG (cr. ∾) 𝔅 = *aestatibus.* E = *quod nisi facit.* Pinc. ci. = *quod nisi fieret.* Ee G𝔅𝔈1. = *his itineribus* om. *que.* Ge𝔅 = *quod cui deest.* E = *quod cuiquam superest emitteretur.* G = *quod cui deest emineret.* P3. (potius 4.) = *quod cuique superest emineretur.* Col. 𝔅𝔈1. = *quod cuique superest emineret.* Fort. ∾.

iam aut sicca essent omnia = E G 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *iam aut siccata essent omnia.*

30. Ee = *Interrogare Diogenem licet quasi compertus* [e = *com-*

inuicem commeent, non omnibus locis aestate maiora sunt flumina? Aegyptum sol magis percoquit: itaque Nilus magis crescit. Sed in ceteris quoque terris aliqua fluminibus fiat adiectio: deinde quare ulla pars terrae sine humore, cum omnis ad se ex aliis terris trahat, eo quidem magis quo calidior est? deinde quare Nilus dulcis est, si haec illi e mari unda est? nec enim ulli flumini dulcior gustus. III. Grandinem hoc modo fieri, si tibi adfirmauero quo apud nos glacies fit gelata nube tota, nimis audacem rem fecero. Itaque ex his me testibus numero secundae notae qui uidisse quidem se negant, sed audisse. aut quod historici faciunt et ipse faciam. Illi cum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem nolunt spondere:
2 sed adiciunt, *Penes auctores fides erit.* Ergo si mihi parum credis, Posidonius tibi auctoritatem promittit, tam in illo quod praeteriit quam in hoc quod secuturum est. Grandinem enim

ptus] *animus cuncta et invicem commeant.* G = *Interrogare Diogenem libet quasi compertus animus cuncta invicem commeant.* Fort. = *quasi compertus animus cuncta et invicem commeent.* P4. Col. = *quasi apertus* [Col. = *compertus*] *amnis cuncta et invicem commeat.* 𝔅 = *interrogare diogare Diogenem libet. Quasi compertus animus cuncta et invicem commeat.* ℭ1. = ∾ *quasi compertus animus cuncta et invicem commeat.* Fortun. ci. ∾. Ee + *Aestate vero maiora sunt flumina.* G(m∾) — *percoquit: itaque Nilus magis.* Ee = *Ita Nilus magis cr.*

fluminibus fiat adiectio = Ee ℭ2. ... 𝔏4. G P4. Col. 𝔅 = *fluminibus fit abiectio.* ℭ1. 𝔊ro ... 𝔎 = *fluminibus fit adiectio.*

deinde quare ulla pars terrae sine humore, cum omnis ad se ex aliis terris trahat, eo quidem magis quo calidior est = Ee. G 𝔅ℭ1. = *deinde quare ulla pars terrae sine humore est cum omnis ad se ex aliis regionibus trahit* [sG *trahat*] *eoque magis humidior quo calidior est.* ℭ2.... 𝔎 = *Deinde, quare ulla pars terrae sine humore est, cum omnis ad se ex aliis regionibus trahit, eoque magis, quo calidior est?*

si haec illi e mari unda est = P4. Col. 𝔐an 𝔅2. G𝔅 = *si hoc illi e mari unda est.* e = *si haec illi cum mari unda est.* E = *si hoc* [*h̄*, qua nota *hoc*, non *haec* solet significare] *illi cum mari unda est.* quare olim mihi in mentem venit: *si hoc illi cum mari est:* videbatur enim *unda* adscriptum esse interpretationis causa. G (s.m.) ℭ1. ... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 (exc. 𝔐an) — *haec.*

nec enim ulli flumini = EG 𝔅 ... 𝔏4. P4. Col. 𝔊ro ... 𝔎 = *nec enim ulli fluminum.*

Cap. III.

P3. 4. Col. = *glacies sit.* E(cr.∾) e (cr.∾) = *congelata nube.*

ex his me testibus numero = BEe G P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. P3. — *numero.* 𝔐 ... 𝔚1. = *ex his me testibus numera.* 𝔅 = *sedere note.*

qui vidisse se quidem negant, sed audisse = B. Ee = *qui audivisse quidem, se vidisse negant.* G𝔅 = *qui audisse quidem se negant* rell. om. ℭ1. ... 𝔎 = *qui vidisse quidem se negant, sed audisse.* B = *unam quamque rem nolunt spondere.* 𝔅 = *volunt spondere.* B = *Penes fides auctores erit.*

2. *auctoritatem promittit* = EeG. B = *auctorem* [= Brit.] *promittit* (*auctorem* probare videtur Gron.). sG 𝔅 ... 𝔎 = *auctoritatem promittet.*

tam in illo quod praeteriit = Ee

fieri ex nube aquosa, iam et in humorem uersa, sic adfirmabit tamquam interfuerit. Quare autem rotunda sit grando et sine magistro scire possis, cum adnotaueris stillicidium omne glomerari. quod et in speculis adparet quae humorem halitu colli- 3
gunt et in poculis sparsis aliaque omni laeuitate. non minus foliis si quae guttae adhaeserunt, in rotundum iacent.

Quid magis est saxo durum? quid mollius unda?
Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

aut ut alius poeta ait,

Stillicidi casus lapidem cauat.

Haec ipsa excauatio rotunda fit. ex quo adparet illud quoque 4
huic simile esse quod cauat. Locum enim sibi ad formam et habitum sui exsculpsit. Praeterea potest, etiam si non fuit grando talis, dum defertur, conrotundari et totiens per spatium aeris densi deuoluta aequabiliter atque in orbem teri. quod nix pati non potest, quia non est tam solida, immo quia tam fusa est et

Col. codd. Ops. 𝔊ro ... 𝔎. BG Col. 𝔅𝔐an = *tam in illo quod praeterit.* 𝔈1. ... 𝔏4. (exc. 𝔐an) = *tam in illo quod praeteritum.*

iam et in humorem versa = Ee P3. B𝔈2. ... 𝔅1. = *etiam in humorem versa.* 𝔐an 𝔅2. ... 𝔎 = *et iam in humorem versa.* probant Grut. et Bakius de Posid. p. 85. G = *et in humorem versa.* P4. Col. 𝔅𝔈1. = *iam in humorem versa.*

et sine magistro = BEeG𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *etiam sine magistro.*

scire possis = EeG𝔅. B = *scire poteris.* 𝔈1. ... 𝔎 = *scire potes.* G = *cum notaveris.*

stillicidium omne glomerari = FeG Anic. Scal. Tronc. 𝔅. B = *stillicidium omne globerari.* 𝔈1. ... 𝔎 = *stillicidium omne conglomerari.*

3. E = *qui humorem.* B = *quae humorem colligunt alicubi.*

non minus foliis si quae guttae adhaeserunt = Ee mG P3. 𝔅. G — *non minus.* Col. = *non ruinis foliis si quae guttae adh.* B = *nam et in herbarum foliis et arborum si quae guttae adh.* P4. = *nam et in herbarum et arborum foliis si quae g. adh.* 𝔈1. = *nam et herbarum et arborum foliis, si quae guttae adh.* 𝔈2. ... 𝔎 = *nam et in herbarum vel arborum foliis, si quae guttae adh.* Anic. Chifl. + *non minus herbarum foliis.*

Quid magis est saxo durum? Ovid. A. A. I, 475. sq. B = *Quid saxo durius.* 𝔅 = *Pura tamen molli.*

alius poeta. Lucret. I, 314. BEe G 𝔅 ... 𝔊 = *Stillicidii casus.*

4. *Haec ipsa excavatio* = EeG𝔅. B = *Haec ipsa cavatio.* 𝔈1. ... 𝔎 + *et haec ipsa excavatio.*

illud quoque huic simile esse = Ee Pinc. v. l. Col. 𝔅𝔅2. G = *illud quoque huic simile est.* B = *illud quoque esse simile huic.* P3. — *quoque.* P4. = *illic quoque huic s. e.* 𝔈1. ... 𝔎 (exc. 𝔅2.) = *illud huic quoque simile esse.*

et habitum sui exsculpsit = Ee P3. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. = *et habitum sui exsculpit.* 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *et habitum suum exsculpit.*

etiam si non fuit = EeG 𝔅𝔈1. B = *etiamsi non fluit.* 𝔈2. ... 𝔎 = *etiamsi non fuerit.*

dum defertur = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *cum defertur.* B = *densi aeris devoluta aequabitur.* G𝔅𝔈1. = *aequaliter.*

immo quia tam fusa est = E Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. BG — *tam.* 𝔐

non per magnam altitudinem cadit, sed circa terras initium eius est. Ita non longius illi per aera, sed ex proximo lapsus est.
5 Quare non et ego mihi idem permittam quod Anaxagoras? inter nullos magis quam inter philosophos debet esse aequa libertas: grando nihil aliud est quam suspensa glacies, nix in pruina pendens congelatio: illud enim iam diximus quod inter aquam et rorem interest hoc inter pruinam et glaciem nec non inter niuem et grandinem interesse. IV. Poteram me peracta quaestione dimittere: sed bene mensum dabo et, quoniam coepi tibi molestus esse, quicquid in hoc loco quaeritur dicam. Quaeritur autem quare hieme ningat, non grandinet, et uere iam frigore infracto grando cadat. Nam ut fallar tibi, uerum mihi quidem persuadetur qui me usque ad mendacia haec leuiora in
2 quibus os percidi, non oculi erui solent credulum praesto. Hieme aer riget et ideo nondum in aquam uertitur, sed in niuem cui aer propinquior est: cum uer coepit, maior inclinatio sequitur teporis et calidiore coelo maiora fiunt stillicidia. Ideo, ut ait

... 𝔈4. — *quia iam*. B = *altitudinem incadit.* B = *initium est eius*. Ee = *Ita ne longius illi.*

5. *Quare non et ego mihi idem* = Ee. B = *Quare non idem mihi*. G 𝔅 ... 𝔎 = *Quare non* [G hoc habet a s.m.] *et ego idem mihi*. B (cr.∾) = *Anaxagorias.*

inter nullos magis = BEG P3. Col. 𝔅𝔈1. P4. 𝔈2. ... 𝔎 + *cum inter nullos magis.*

debet esse aequa libertas = BEe. mG Fort. P3. = *esse debet aequa libertas*. G P4. 𝔅𝔈1. = *esse debet* [Anic. Tronc. =] *aequulitas*. 𝔈2. ... 𝔎 = *esse debeat aequa libertas.* e = *nil aliud est*. B = *nihil est aliud*. G (n.) Scal. Rom. Tronc. + *suspensa glacies in aere*. Pinc. ci. = *Nix et pruina pendens cong.* Anic. = *inter pluviam et glaciem.* G (m∾) — *nec non inter nivem et glaciem.* B — *nivem et*. Cod. Ops. = *nivem et grandinem*. probat Fromond.

Cap. IV.

G (s∾) P3. — *me* post *Poteram*. probat Grut., ut intelligatur *te*.

bene mensum = BEeG Gr. 𝔈1. Tronc. = *bene mersum*. 𝔅 = *bene versum*. 𝔐an 𝔈2. ... 𝔎 = *bene emensum*. G = *tibi molestius esse.* B = *quid in hoc loco quaeritur*. G P3. Col. 𝔅 — *dicam*. B — *autem* post *Quaeritur*. Apud G *Quaeritur autem* in lit. B = *hieme ninguat.*

vere iam frigore infracto = BEeG. 𝔅 = *Ver iam frigorem infracto*. 𝔈1. ... 𝔎 + *et vere iam frigore infr.* B P4. Col. = *Nam ni fallar tibi*. B — *quidem* ante *persuadetur*. P3. = *persuadebatur*. G (cr.∾) 𝔅 = *quod me usque ad m.* 𝔈1. — *qui*. B — *usque*. G = *haec leniora.*

in quibus os percidi = BG Gr. probat Grut. E = *in quibus os perscidi* (*pscidi*). e 𝔅𝔈1. = *in quibus os praescidi*. Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔎 = *in quibus os praecidi.*

2. B (m∾) — *in aquam* ante *vertitur.*

cui aer propinquior est = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *cui aer propior est.*

maior inclinatio sequitur teporis. hoc fortasse voluit E, qui scripsit *tpis:* quod ut significaret *temporis*, addenda fuit lineola (*t̄pis*). e = *maior inclinatio sequitur temporis.* BG Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *maior inclinatio temporis sequitur*. unde Grut. ci. = *teporis*. 𝔐 ... 𝔎 = *maior inclinatio*

Uergilius noster,

cum ruit imbriferum uer,

uehementior est mutatio aeris undique patefacti et soluentis se ipso tempore adiuuante. Ob hoc nimbi graues magis uastique quam pertinaces deferuntur. Bruma lentas pluuias habet et tenues, quales saepe solent interuenire, cum pluuia rara et minuta niuem quoque admixtam habet. Dicimus niualem diem, cum altum frigus et triste coelum est. Praeterea Aquilone flante ut suum coelum habente minutae pluuiae sunt: Austro imber inprobior est et guttae pleniores. V. Rem a nostris positam neque dicere audeo, quia infirma uidetur, neque praeterire. Quid enim mali est aliquid et faciliori iudici scribere? immo si omnia argumenta ad obrussam coeperimus exigere, silentium indicetur. Pauca enim admodum sunt sine aduersario: cetera etsi uincunt, litigant. Aiunt enim uere quicquid circa Scythiam et Pontum et Septemtrionalem plagam glaciatum et adstrictum est relaxari: tunc flumina gelata discedere, tunc obrutos montes niuem soluere. Credibile est ergo frigidos spiritus inde inferri

a e r i s sequitur. G 𝔅𝔈1. = *maiora s u n t stillicidia.*

Vergilius G. I, 313.

vehementior est m u t a tio aeris = B Ee. Etiam P3. Memm. Nicot. = *mutatio.* G P4. Col. 𝔈1. ... 𝔎 = *vehementior i m m u tatio est aeris.* 𝔅 = *vehementior i m m utatio n e aeris.* B = *et solvent e s se.*

ipso t e m p ore adiuvante = BEG Gr. 𝔅 ... 𝔅2. Memm. Nicot. ℜu 𝔎 = *ipso t e p ore adiuvante.* probant Gron. (ad c. II. n. 3. p. 325.) et Bentl. (ad Hor. Od. IV, 4, 7.). B = *vastique magis.*

3. sB = *Brum a s.* G (s∾) = *len t e s pluvias.* B = *habet pluvias.* G (s∾) — *saepe* ante *solent.* B + *cum pluvia e t rara et m.* Tronc. = *rara et m i n i m a.* Anic. + *minuta q u a e nivem.* Col. = *nivem q u e admixtam.* P3. = *nivem quoque u d e p t u m.* B = *et coelum triste est.*

u t suum coelum habente = Ee. G Pinc. v. l. Gr. 𝔅𝔅2. = *a u t suum coelum h.* Fort. = *e t suum d i e m habente.* B 𝔈1. ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *e t suum coelum h.*

et guttae pleniores = BeEG Gr. 𝔅 𝔈1. 𝔅2. 𝔈2. ... 𝔅1. ℜu 𝔎 + *et guttae pleniores s u n t.*

Cap. V.

n e q u e dicere . . . n e q u e praeterire = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *n e c dicere . . . n e c praeterire.* Fortun. ci. 𝔈2. . . . 𝔊 = *faciliori iudic i o scribere* contra mstos etiam Fort. Gr.

argumenta ad o b r u s s a m coeperimus exigere = EeG P3. Col. Memm. 𝔅𝔊ro ... 𝔎 (mss. et 𝔅 = *obru s a m*). B P4. 𝔈1. . . . 𝔏4. = *argumenta ad l a n c e m coeperimus exigere.*

cetera e t s i vincunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *Cetera e t i a m s i vincunt.*

Aiunt e n i m vere quicquid . . . relaxari = Ee. G𝔈1. — *enim.* 𝔅 = *Aiunt v e r quicquid . . . relaxari.* B𝔈2. ... 𝔎 = *Aiunt quidquid . . . vere relaxari.* Tronc. + *tunc flumina gelata e t l a c u s discedere.* G P3. Col. 𝔅 = *tunc obrut a s* [𝔅 = *obrupt a s*] *niv e s solvere* om. *montes.* Ee + *montes l a c u s nivem solvere.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *ni v e s solvere.* B = *Credibile ergo est.*

frigidos spiritus inde i n f e r r i = EeG P3. Col. 𝔅𝔈1. (G = *v i m infer-*

2 et uerno coelo remisceri. Illud quoque adiciunt quod neque sum expertus neque experiri cogito: tu quoque, censeo, si nolueris uerum exquirere, niuem ita caue experiaris. Minus algere aiunt pedes eorum qui fixam et duram niuem calcant quam eorum qui teneram et labefactam. Ergo, si non mentiuntur, quicquid ex illis Septemtrionalibus locis iam disturbata niue et glacie frangente se fertur id meridianae partis tepentem iam humidumque aera adligat et praestringit. Itaque cum pluuia futura erat, grando fit iniuria frigoris. VI. Non tempero mihi, quo minus omnes nostrorum ineptias proferam. Quosdam peritos obseruandarum nubium esse adfirmant et praedicere, cum grando uentura sit. hoc intellegere usu ipso potuerunt, cum colorem nubium notassent quam grando totiens insequebatur: illud incredibile Cleonis fuisse publice praepositos χαλαζοφύλακας, speculatores

ri). BmG P4. 𝔊2. . . . 𝔎 = *frigidos spiritus inde f i e r i.*

et v e r n o coelo remisceri = E P3. Memm. Nicot. 𝔊ro ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. G P4. Col. 𝔅 . . . 𝔏4. = *et verno coelo i m misceri.* B = *et u n o coelo remisceri.* Brit. 𝔅2. = *et i m o coelo remisceri.* probant Gron. et Koeler. At apparet apice illo neglecto, quo *verno* (*úno*) distinguitur ab *uno*, primum hoc, deinde amplius depravata scriptura etiam *imo* ortum esse.

2. *n e q u e sum expertus n e q u e experiri cogito* = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *n e c sum expertus n e c experiri cogito.* E(s∾) e(s∾) = *Tu quoque s e n t i o.* B = *i n quirere.* Fort. = *verum e x p e r i r i.*

nivem i t a c a v e experiaris = 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. EeG Brit. cod. Casaub. = *nivem i n c a n e experiaris.* B = *i n c a n e experiaris* om. *nivem.* P3. = *nivem i n c a n e experiaris.* P4. = *nivem i n c a v e experiaris.* Col. = *nivem i n cave experiaris.* Scal. = *nivem i n c a v o experiaris.* Gron. ci. 𝔅2. = *nivem i n C a r e experiaris* i. e. in vilissimo homine. probat Koeler. B = *Minus aiunt alg e n t pedes.* Opsop. ci. = *teneram et t a b e factam.*

iam d i s t u r b a t a nive = BEG Anic. Scal. Rom. Brit. Casaub. 𝔅 . . . 𝔊2. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔊 ... 𝔏4. = *iam d i s t r i b u t a nive.* B = *et glacie se frangente.* P3. = *et gla t ō s e frangente fertur.* Col. — *frangente.* B = *id m u n d a nae partis.*

adligat et p r a e stringit = BEG P4. 𝔅 ... 𝔎 = *alligat et p e r stringit.* Gron. ci. = *alligat et s t r i n git.* Ee = *cum p l u r i m a futura erat.* B = *cum pluvia futura er i t.*

Cap. VI.

omn e s nostrorum ineptias = EG P3. Col. Scal. 𝔊ro . . . 𝔎. 𝔅 = *omnes nostrorum inepti a m.* B = *ineptias nostrorum omnes.* P4. 𝔊1. . . . 𝔏4. = *omn i u m nostrorum ineptias.* Guilelm. (Quaest. in Plauti Poen. c. 5.) ci. = *h o m i n u m nostrorum ineptias.* G (s∾) = *observand o rum nubium.*

cum grando v e n tura sit = BEeG 𝔅 ... 𝔐. 𝔏 ... 𝔎 = *cum grando f u tura sit.*

hoc intellegere usu ipso potu e r u n t = BEeG P3. (G p. m. — *usu*). P4. Col. + *e t hoc intelligere usu ipso potuerunt.* 𝔅𝔊1. = *hoc intelligere usu ipso potu e r e.* Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔅2. = *e t hoc intelligere usu ipso pot u i s s e.* Grut. ci. 𝔑u𝔎 = *e t hoc intelligere usu ipso* om. *potuerunt.* B = *cum c a lorem nubium.* B = *qu a m grando totiens.* B = *publice p r o p o sitos.* G (s∾) = *publice praeposit a s.* B = *c h a l a z o p h i l i c a s.* E = *c a l a z o p h i l a c a s.* G = *c a l o ʒ [s z] o p h i l a c a s.* 𝔅 = *c a l a z o p h i l a-*

futurae grandinis. Hi cum signum dedissent adesse iam grandinem, quid exspectas? ut homines ad penulas discurrerent aut ad scorteas? Immo pro se quisque alius agnum inmolabat, alius 2
pullum: protinus illae nubes alio declinabant, cum aliquid gustassent sanguinis. Hoc rides? accipe quod rideas magis: si quis neque agnum neque pullum habebat quod sine damno fieri poterat manus sibi adferebat. et ne tu auidas aut crudeles existimes nubes, digitum suum bene acuto graphio pungebat et hoc sanguine litabat. nec minus ab huius agello grando se uertebat quam ab illo in quo maioribus hostiis exorata erat. VII. Rationem huius rei quaerunt: alteri, ut homines sapientissimos decet, negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur et tempestates munusculis redimat, quamuis munera et deos uincant. alteri suspicari ipsos aiunt esse in ipso sanguine uim quamdam potentem auertendae nubis ac repellendae. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse uis tanta, ut in altum penetret et illam sentiant nubes? Quanto expeditius erat dicere, mendacium et fabula est? At decuriones iudicia reddebant in illos quibus 2

tas. sE se = *venturae grandinis.*

aut ad scorteas = EG(s.m.) P3. (an hic potius habet *storeas?*) 𝔊ro ... 𝔎. B Fort. P4. = *aut ad scorta.* GCol. = *aut ad scorreas.* 𝔅𝔈1. = *aut ad scoreas.* Fortun. ci. m𝔈1. 𝔈2. ... 𝔊 = *aut ad storeas.* m𝔈2. 𝔐 ... 𝔏4. = *aut ad scortea.*

2. P3. — *alius* ante *agnum.* Fortun. ci. = *album agnum immolabat aut pullum.* 𝔈2. ... 𝔊 = *album agnum immolabat, alius pullum.* G = *alius agnum immolat* [s *immolabit*] *alius pullum.* BE P4. Col. 𝔅 ∾.

protinus illae nubes = EG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔊ro 𝔚2. B 𝔈2. ... 𝔏4. 𝔚1. 𝔑u 𝔎 + *Protinus autem illae nubes.* B = *quod magis rideas.*

si quis neque agnum neque pullum habebat = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *si quis nec agnum nec pullum habebat.* Fortun. ci. = *si quis nec agnum pullum habebat* contra mstos etiam Fort. B = *quod sine damno poterat fieri manus sibi afferebant.* se = *magis sibi auferebat.* e = *aestimes nubes.* B (cr. ∾) = *et hoc sanguine linibat.* G(cr. ∾) = *et hoc sanguine litabit.* e = *neque minus.* 𝔅 = *ad huius agello.*

grando se vertebat = EeG𝔅. B = *se grando avertebat.* 𝔈1. ... 𝔎 = *grando se avertebat.*

Cap. VII.

Rationem huius rei quaerunt = Ee. B = *Ratio huius rei quaeritur.* G 𝔅 ... 𝔎 + *Rationem huius rei quidam quaerunt.* G = *negavit posse fieri.* 𝔅 = *Negat posse f.* G(cr. ∾) = *rediman t.*

et deos vincant = BEe P4. Col. 𝔅 ... 𝔊. G P3. — *et.* Trist. = *vel deos vincant.* 𝔐 ... 𝔎 = *etiam deos vincant.* G (s.m.) = *Alii suspicari.* B Fort. = *suspicari se aiunt.* Grut. ci. — *ipsos aiunt.* EG Gr. 𝔅 ∾. B = *quamdam vim avertendae nubis* om. *potentem.* 𝔅 = *potentiae.* G = *avertendum nubis ac repellende.* B = *vis esse potest tanta.* B + *ut illa in altum penetret.*

et illam sentiant = EeG 𝔅𝔈1. B 𝔈2. ... 𝔎 = *et eam sentiant.* G (s∾) — *et* ante *fabula est.*

2. *At decuriones iudicia reddebant* = E. e = *At Deciones iudi-*

delegata erat cura prouidendae tempestatis, quod neglegentia eorum uineae uapulassent aut segetes procidissent. Et apud nos in duodecim tabulis cauetur, *ne quis alienos fructus excantasset*. Rudis adhuc antiquitas credebat et adtrahi imbres cantibus et repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, ut huius rei causa nullius philosophi schola intranda sit. VIII. Unam rem adhuc adiciam et fauere te ac plaudere iuuabit. Aiunt niuem in ea parte aeris fieri quae prope terras est: hanc enim plus habere caloris ex quatuor causis: una, quod omnis terrarum euaporatio, cum multum in se feruidi aridique habeat, hoc est calidior quo recentior. altera, quod radii solis a terra resiliunt et in se currunt: horum duplicatio proxima quaeque a terris calefacit. quae ideo plus habent teporis, quia solem bis sentiunt. Tertia causa est, quod magis superiora perflantur, at quaecumque depressa sunt minus uentis uerberantur. IX. Accedit his ratio Democriti: *Omne corpus quo solidius est hoc calorem citius concipit, diutius seruat. Itaque si in sole posueris aeneum uas et uitreum et argenteum, aeneo citius calor accedet, diutius haerebit.* Adicit deinde quare

cia reddebant. B P4. 𝔐 ... 𝔅2. = *At Cleonis iudicia reddebant.* G = *At Cleone indicia reddebant.* P3. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔑u 𝔎 = *At Cleonae iudicia reddebant.* Fort. = *At Cleone iudicia in illos vertebant.* Fortun. ci. m𝔈2. = *animadvertebant in illos.* E (cr. ∾) e (cr. ∾) = *curia providendae.* G (m∾) = *cura providendum potestatis.*

ne quis alienos fructus excantasset BFe (s. m.) G𝔅. e = *excantassent.* 𝔈1. ... 𝔎 = *ne quis alienos fructus excantassit.* Plin. N. H. XXVIII, 4. QUI FRUGES EXCANTASSET. B Fort. Nicot. = *et attrahi nubes* [Nicot. = *nubeis*] *cantibus.* G (s∾) — *et* ante *repelli.* B = *ut eius rei causa.*

Cap. VIII.

e sG P3. 𝔅 ... 𝔈2. = *ad hoc adiciam.* BEG Pinc. v. l. P4. Col. ∾.

favere te ac plaudere = BEe. G = *et favere aut* [m *ac*] *plaudere te* [hoc n.] *iuvabit.* 𝔅 ... 𝔎 = *et favere ac plaudere te iuvabit.* B = *est prope terram.*

ex quatuor causis = EeG Gr. 𝔅 𝔈1. quarta causa est *Democriti ratio* ab initio proximi capitis commemorata. B Fort. 𝔈2. ... 𝔎 = *ex tribus causis.*

cum multum in se = BEeG Gr. Memm. Nicot. Scal. Trist. 𝔅𝔈1. 𝔅2. 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *cum multum intra se.* B = *aridi fervidique habeat.* G = *quo radii solis.* G (m∾) — *a terra.*

et in se currunt = BEeG 𝔅 ... 𝔈. sG 𝔐 ... 𝔎 = *et in se recurrunt.* Ee = *proxima quoque.* B = *proxima quaeque terris* om. *a.* G (m∾) 𝔅 = *plus habent temporis.* G (cr. ∾) = *quaecunque dempsa sunt.*

Cap. IX.

G𝔅 = *Accidit his ratio D.*

diutius servat = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 + *et diutius servat.* G𝔅 ... 𝔊 = *si in solem posueris.* Koeler ci. = *aut argenteum.* B = *accedet calor.* EG 𝔅 ... 𝔊 = *calor accedit* (E = *acced'*). B = *diutius adhaerebit.* 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Adiice deinde*, primum ex errore librarii.

quare existimet hoc fieri = Ee.

existimet hoc fieri. *His, inquit, corporibus quae duriora et pressiora sunt necesse est minora foramina esse et tenuiorem in singulis spiritum. Sequitur ut quemadmodum minora balnearia et minora miliaria citius calefiunt, sic haec foramina occulta et oculos fugientia et celerius feruorem sentiant et propter easdem angustias quicquid receperint tardius reddant.* Haec longe praeparata ad id perducunt de quo nunc quaeritur. X. Omnis aer quo propior est terris hoc crassior. Quemadmodum in aqua et in humore omni ima est faex, ita in aere spississima quaeque desidunt. Iam autem probatum est omnia quo crassioris solidiorisque materiae sunt, hoc fidelius custodire calorem receptum. Editior aer quo longius a terrarum conluuie recessit, hoc sincerior puriorque est. Itaque solem non retinet, sed uelut per inane transmittit: ideo minus calefit. XI. Contra quidam aiunt cacumina montium hoc calidiora esse debere, quo sunt propiora soli: qui mihi uidentur errare, quod Apenninum et Alpes et alios notos ob eximiam altitudinem montes in tantum putant crescere, ut illorum magni-

G 𝔅 ... 𝔎 = *quare hoc existimet fieri.* B — *hoc.* et recte fortasse.

quae duriora et pressiora sunt = Ee G P3. Memm. Nicot. 𝔅𝔅2. Col. = *quae duriora et pressiora f i u n t.* B P4. 𝔈1. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 + *quae duriora et pressiora d e n s i o r a q u e sunt.* B — *necesse est.* mG = *ú n c i o r a balnearia.* B = *et minora m i l i t a ria citius cales c unt.* 𝔅𝔈1. = *et minora f o r a m i n a citius calefiunt.* EG Fort. Gr. ∾.

et oculos f u g i entia = BE. G𝔅 ... 𝔎 = *et oculos e f f u gientia.* G (s∾) = *fervorem sent i u n t.*

quicquid receper i n t = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *quidquid receper u nt.*

Cap. X.

B = *prop i n q u i or est terris.*

et in humore omni ima est faex = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *et in omni humore faex ima* [𝔅 = *u n a*] *est.* P3. + *ita in aere u n a e s t spiss.* G = *spississima qu o que* [hoc cr. ∾ Col. =] *desid e nt.* 𝔅𝔈1. = *sp. quaeque des c e n d u nt.* P4. = *spississimo q u a m desidunt.* BE Fort. ∾ B = *Iam a n t e probatum est.* B = *q u a e crassioris.*

receptum. Editior aer quo longius = Ee Memm. B + *receptum. q u o editior e s t aer e t quo longius.* G = *receptum. s e d edi t i u s* [cr. *editior*] *aer quo longius.* Col. 𝔅𝔈1. + *receptum. s e d editior aer quo longius.* P3. = *receptum. s e d d i t i o r aer quo longius.* P4. = *receptum. s e d q u o editior e s t a e r i quo longius.* Fort. 𝔈2. ... 𝔎 + *receptum: s e d q u o editior e s t aer e t quo longius.* B P4. = *Itaque solem non r e c i p i t.* G = *recess e r i t.* E (cr.∾) e (cr.∾) = *per inane transmitt u n t.*

Cap. XI.

Contra quidam aiunt = Ee P3. B *Contra e s t q u o d aiunt.* P4. + E *contra a u t e m quidam aiunt.* G𝔅 ... 𝔎 + *Contra a u t e m quidam aiunt.*

quo sunt propiora soli = Ee. G = *quo prop i o r* [s ∾] *s o l e* [s ∾] *sunt.* B 𝔅 ... 𝔎 = *quo propiora soli sunt.* B = *Apenn i u m.* B = *et alios montes ob eximiam altitudinem notos.* B Fort. = *ut illorum magnitud i n e s* ∾ *poss i n t.* Col. = *ut illorum a l t i-*

tudo sentire solis uiciniam possit. Excelsa sunt ista, quamdiu
nobis conparantur: at uero ubi ad uniuersum respexeris, mani-
2 festa est omnium humilitas. inter se uincuntur et uincunt. Ce-
terum in tantum nihil adtollitur, ut in collatione totius ulla sit
uel maximis portio: quod nisi esset, non diceremus totum or-
bem terrarum pilam esse. Pilae proprietas est cum aequalitate
quadam rotunditas: aequalitatem autem accipe hanc quam uides
in lusoria pila. non multum illi commissurae et rimae earum
3 nocent, quo minus par sibi ab omni parte dicatur. Quomodo
in hac pila nihil illa interualla officiunt ad speciem rotundi, sic
ne in uniuerso quidem orbe terrarum editi montes quorum altitu-
do totius mundi collatione consumitur. Qui dicit altiorem mon-
tem, quia solem propius excipiat, magis calere debere, ille
dicere potest longiorem hominem citius quam pusillum debere
4 calefieri et caput citius quam pedes. At quisquis mundum men-
sura sua aestimauerit et terram cogitauerit tenere puncti locum
intelleget nihil in illa posse eminere ita, ut coelestia magis sen-
tiat, uelut in propinquum illis accesserit. Montes isti quos

tudo. G (s∾) = *solis vicinam.* G (s ∾) = *quamdiu nobis parantur.* G(m∾) = *nisi ad universum.* B = *ubi ad inmensum respexeris.* 𝔊ro ... 𝔎 — *ad* ante *universum* contra mstos. sG Scal. = *manifesta est in omnibus humilitas.* B = *manifesta est omnibus humilitas.*

2. B = *Ceterum tantum* om. *in.* P3. = *Ceterum in terra nihil attollitur.*

ut in collatione totius = BEe G (s.m.). G = *ut collationem totius.* 𝔅 ... 𝔎 — *in.*

ulla sit vel maximis portio = BEe P3. Col. 𝔅2. ci. Koeler. probat Grut. G P4. 𝔅 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *nulla sit vel maximis portio.* P3. + *quod nisi esset sub interrogatione.* 𝔅 + *Quod enim nisi sub interrogatione esset.* G𝔅 = *non dicerem.* B — *totum* ante *orbem.* P3. 𝔅𝔊1. = *rotunditas ad aequalitatem ducta. hanc accipe.* P4. Col. = *rotunditas, ad aequalitatem autem hanc accipe.* G = *rotunditas ad* [hoc n.] *aequalitatem. hanc autem accipe.* B = *aequalitatem autem hanc accipere.* E = *aequalitatem autem accipere hanc.* Infinit. potest necti ex verbo *diceremus.* 𝔊2. ... 𝔎 = *aequalitatem autem hanc accipe.* e ∾. B = *commissurae et ruinae earum.* P3. = *Non multum illi commissum est et rimae.* P4. Anic. 𝔊1. = *commissurae rimarum nocent.* EG Col. 𝔅 ∾.

3. e = *nil illa intervalla.* B = *nihil ulla intervalla.* G (s.m.) = *illa intervalla conficiunt.* 𝔅 = *illa intervalla efficiunt.*

ne in universo quidem = EeG (s.m.). G + *nec ne in univ. q.* 𝔅 = *necve in univ. q.* B𝔊1. ... 𝔎 = *nec in univ. q.* G(s∾) — *terrarum.* B = *quia solem propius excipit.* Fort. = *quia solem propius respicit.*

ille dicere potest = Ee. B = *idem potest dicere.* G 𝔅 ... 𝔎 = *idem dicere potest.*

et caput citius quam pedes = BEe G Gr. 𝔅2. 𝔅 = *et caput eius quam pedes.* 𝔊1. ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *et citius caput eius quam pedes.*

4. G (cr. ∾) = *At quisque mundum.* B = *tenere locum puncti.* G (cr. ∾) = *cogitaverit punctim locum.* e = *nil in illu posse.* B = *nihil in ea posse.*

eminere ita = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *ita eminere.* sG = *ut coelestia magna sentiat.* B = *velut in propinquo illis*

suspicimus et uertices aeterna niue obsessi nihilominus in imo sunt. et propius quidem est a sole mons quam campus aut ualles: sed sic quo modo est pilus pilo crassior. Isto enim modo et arbor alia magis quam alia dicetur uicina coelo: quod falsum est, quia inter pusilla non potest esse magnum discrimen, nisi dum inter se conparantur. Ubi ad collationem inmensi corporis uentum est, nihil interest quanto sit alterum altero maius, quia etiam si magno discrimine tamen minima uincuntur. XII. Sed ut ad propositum reuertar, propter has quas retuli causas plerisque placuit in ea parte aeris niuem concipi quae uicina terris est et ideo minus adligari, quia minore rigore coit. Nam uicinus aer et plus habet frigoris, quam ut in aquam uel imbrem transeat, et minus quam ut duretur in grandinem: hoc medio frigore non nimis intento niues fiunt coactis aquis. XIII. Quid

accesserit. Ee = *et vertices aeterna nive possessi.* de quo vide.

et propius quidem est a sole mons = Ee. B = *et propius quidem a sole est mons.* G𝔅 = *et propius quidem soli mons.* 𝔈1. ... 𝔎 = *et propius quidem soli est mons.*

campus aut valles = EeG𝔅. B — *campus ... arbor alia magis quam.* sG 𝔈1. ... 𝔎 = *campus aut vallis.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔐u 𝔎 + *pilus pilo crassior* [P4. Col. 𝔅𝔈1. = *grossior*] *arbor arbore et mons monte maior esse dicitur.* P3. = *pilus pilo grossior, arbor arbore, et mons monte maior esse dicitur et magis vicina coelo.* E Wirceb. 𝔐 ... 𝔅2. ∾. nec improbare videtur Lud. Ianus.

5. P4. = *Isto enim monte* ∾ [G Col. =] *dicitur vicina coelo.* 𝔅𝔈1. = *Isto enim modo et arbor et alia magis quam alia dicentur vicinia* [𝔈1. = *vicina*] *coelo.* 𝔈2. ... 𝔊 = *Isto enim modo et arbores aliae magis quam aliae dicentur vicinae coelo.* Fort. + *Isto enim modo et arbor et alia magis quam alia terra dicetur vicina coelo.* B = *alia terra coelo vicina.* sG + *magis vicina coelo.* E ∾. B = *quod est falsum quia inter illa magnum non potest esse discrimen.* G = *potest magnum esse discrimen interdum inter se.* B = *inter se comparant.* Anic. = *Ubi ad comparationem immensi c.* E (cr. ∾) e(cr. ∾) = *immensi temporis.*

quanto sit alterum altero maius = Ee. B = *interest alterum altero sit maius* om. *quanto.* G Gr. 𝔅𝔈1. = *quantum sit alterum altero maius.* 𝔐an 𝔈2. ... 𝔎 = *quanto alterum altero sit maius.* Fort. = *quia et sine magno discrimine.* B = *etsi magno discr.*

tamen minima vincuntur = BE G Fort. Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. Fortun. ci. = *tamen minima iudicantur* vel *videntur.* 𝔐 ... 𝔏4. = *tamen minima dicuntur.*

Cap. XII.

B — *has* ante *quas retuli.* B = *concipi nivem.*

quia minore rigore coit = BEe sG P4. 𝔅𝔈1. G = *quia minore rigore erit.* P3. = *quia minore rigore cogit.* Col. = *quia minore coit* om. *rigore.* 𝔐an 𝔈2. ... 𝔎 = *quia minore frigore coit.* GeP3. Col. 𝔅 ... 𝔊 — *et* ante *plus habet frigoris.* BE Fort. P4. ∾.

in aquam vel imbrem = Ee. B = *in aquam imbremque.* G𝔅 ... 𝔎 = *in aquam et imbrem.* Suspicor aliunde accessisse *imbrem.* P3. = *hic medio frigore non minus intento.* Col. = *hoc medio frigore non minus intento.*

istas, inquis, ineptias quibus literatior est quisquam, non me-
lior, tam operose persequeris? Quomodo fiant niues dicis, cum
multo magis ad nos dici a te pertineat quare emendae non sint
niues. Iubes me tu cum luxuria litigare? cotidianum istud et
sine effectu iurgium est. Litigemus tamen et, si superior fu-
tura est, pugnantes ac reluctantes uincat. Quid porro? hanc
ipsam inspectionem naturae nihil iudicas ad id quod uis confer-
2 re? Cum quaerimus quomodo nix fiat et dicimus illam pruinae
habere similem naturam, plus illi spiritus quam aquae inesse,
non putas exprobrari illis, cum emere aquam turpe sit, si ne
aquam quidem emunt? Nos uero quaeramus potius quomodo fiant
niues quam quomodo seruentur, quoniam non contenti uina dif-
fundere, ueteraria per sapores aetatesque disponere inuenimus
quomodo stiparemus niuem, ut ea aestatem euinceret et contra
3 anni feruorem defenderetur loci frigore. Quid hac diligentia
consecuti sumus? nempe ut gratuitam mercemur aquam. Nobis

Cap. XIII.

quibus literatior est quisquam, non melior = Ee. G P3. Col. 𝔅 = *quibus literatior est quisque non melior.* P4. 𝔊1. = *quibus nec literatior est quisquam nec melior.* B = *quibus nec literatior quisquam est nec melior.* 𝔊2. ... 𝔎 = *quibus nec litteratior fit quisquam nec melior.* G — *magis* post *cum multo*. B = *cum multo magis ad te et ad nos pertineat dicere.* G(s∾) = *emendum non sunt nives.* Rom. Scal. = *bibendae non sint nives.*

Iubes me tu cum luxuria = Ee. BG P4. = *Iubes mentem cum luxuria.* P3. = *An iubes mentem cum luxuria.* Col. = *aut nubes mentem cum luxuria.* 𝔅 = *Haha. iubes mentem cum luxuria.* 𝔊1.... 𝔊 = *Haha, iubes me cum luxuria.* Fort. 𝔐 ... 𝔎 = *Iubes me cum l.* om. *tu.* Post *litigare* posui interrogationis notam.

et, si superior = Ee. B — *et, si superior ... reluctantes vincat.* G 𝔅 ... 𝔎 = *etiamsi superior.* P3. = *et superior* om. *si.* Col. = *etiam superior.* P4. = *cum etiam superior.* G = *reluctantes vincant.* G (m∾) P3. Col. 𝔅𝔊1. — *Quid porro?* P4. = *quod porro.* BEFort. ∾. e = *nil iudicas.*

2. B sG P4. Scal. = *dicimus illam pluviae.*

habere similem naturam = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *similem habere naturam.* sG + *et plus illi spiritus.* G (s∾) = *non pulas approbrari illis cum emunt.* 𝔅 = *exprobrari vel cum emunt.*

si ne aquam quidem emunt = Ee. G𝔅 = *sine aquam quidem emunt* (G s.m. = *emant*). B 𝔊1. ... 𝔎 = *si nec aquam q. emunt?* P3. = *Nos vero dominis quaeramus.* G (s∾) = *quomodo servantur.*

vina diffundere, veteraria per sapores aetatesque disponere = Ee Bong. ex Cui. cf. Ep. 114, 25. BG P4. Col. 𝔅𝔊1. = *vina diffundere veterana per sapores aetatesque* [𝔅 = *aestatesque*] *disponere.* P3. = *ventaria per sap.* Pinc. v. l. = *vina diffundere per veterana, per saporesque disponere.* 𝔊2. ... 𝔎 = *vina diffundere veterana, et per sapores aetatesque disp.* Distinctionem nostram iam suaserat Grut. Ee = *quomodo istis paremus nivem.* G P3. Col. 𝔅 = *quomodo isti paremus nivem.* P4. = *quomodo saporemus nivem.* G (cr.∾) = *ut eam aestatem.* E(s∾) = *vinceret.*

3. Apud G *mercemur* in lit. G (cr.∾) = *Nobis doliet.*

dolet, quod spiritum, quod emere solem non possumus, quod
hic aer etiam delicatis diuitibusque ex facili, non emptus uenit.
O quam nobis male est, quod quicquam a rerum natura in me-
dio relictum est! Hoc quod illa fluere et patere omnibus uoluit,
cuius haustum uitae publicum fecit, hoc quod tam homini quam
feris auibusque et inertissimis animalibus in usum large ac beate
profudit, contra se ingeniosa luxuria redegit ad pretium. Adeo 4
illi nihil placere potest nisi carum. Unum hoc erat quod diuites
in aequum turbae deduceret, quo non possent antecedere pau-
perrimum: illi cui diuitiae molestae sunt excogitatum est quem-
admodum etiam caperet aqua luxuriam. Quando ad hoc per-
uentum sit, ut nulla nobis aqua satis frigida uideretur quae
flueret, dicam. Quamdiu sanus et salubris cibi capax stomachus
est inpleturque, non premitur, naturalibus fomentis contentus
est: ubi cotidianis cruditatibus non temporis aestus, sed suos 5
sentit, ubi ebrietas continua uisceribus insedit et praecordia bile
in quam uertitur torret, aliquid necessario quaeritur quo aestus
ille frangatur qui ipsis aquis incalescit, remediis incitat uitium.
Itaque non tantum aestate, sed media hieme niuem hac causa
bibunt. Quae huius rei causa est nisi intestinum malum et luxu
corrupta praecordia quibus nullum interuallum umquam quo in-
terquiescerent datum est, sed prandia coenis usque in lucem

quod emere solem = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quod solem emere.*

non emptus = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nec emtus.* G = *quod quisquam a rerum natura.* B = *cuius publicum vitae haustum fecit.* B = *quam ferae avibusque.* G (s ∾) = *large ac beate profugit.*

4. *Adeo illi nihil placere potest* = Ee mG (e = *nil*). G — *placere.* B 𝔅 ... 𝔎 = *Adeo nihil potest illi placere.*

quo non possent antecedere pauperrimum = BEG Gr. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔅 = *quo nec posset antecedere paup.* ℭ1. = *quo uno nec possent antec. p.* ℭ2. ... 𝔏4. + *quo uno non possent antec. p.*

etiam caperet aqua luxuriam = Ee mG 𝔅ℭ1. B — *aqua.* G — *caperet.* ℭ2. ... 𝔎 = *etiam aqua caperet luxuriam.*

*Quando ad hoc p*Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Unde ad hoc perventum sit.* G (m ∾) — *contentus* post *fomentis.*

5. B = *Ubi cotidianis cruditationibus.* B = *et praecordia bile in quam vertuntur torrent.* G = *et praecordia lis* [s ∾] *in quam* [s *quem*] *vertitur torquet* (s ∾). P3. 𝔅ℭ1. = *et praecordiale in quod vertitur torret.* P4. = *et praecordiabile quam vertuntur.* Col. = *et praecordialis inquam vertitur.* B = *remediis mitiat vitium.*

Itaque non tantum aestate = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Itaque non aestate tantum.*

sed media hieme = BEeG 𝔅ℭ1. ℭ2. ... 𝔎 + *sed et media hieme.* B = *et corrupta luxu praecordia.* G = *et lusu prerupta* [hoc cr. ∾] *precordia.* B — *umquam* post *intervallum.* Cod. Fratrum. Min. (in m𝔍u) = *usque in lucem produclis.*

perductis ingesta sunt et distentos copia ferculorum ac uarietate
6 comessatio altius mersit? Deinde numquam intermissa intem-
perantia quicquid auide coxerat efferauit et in desiderium semper
noui rigoris accendit. Itaque quamuis coenationem uelis ac spe-
cularibus muniant et igne multo doment hiemem, nihilominus
stomachus ille solutus et aestu suo languidus quaerit aliquid quo
erigatur. Nam sicut animo relictos stupentesque aqua frigida
spargimus, ut ad sensum sui redeant: ita uiscera istorum uitiis
torpentia nihil sentiunt, nisi frigore illa uehementiori perusse-
7 ris. Inde est, inquam, quod ne niue quidem contenti sunt,
sed glaciem, uelut certior illi ex solido rigor sit, exquirunt ac
saepe repetitis aquis diluunt: quae non e summo tollitur, sed ut
uim maiorem habeat et pertinacius frigus, ex abdito effoditur.
Itaque ne unum quidem est pretium: sed habet institores aqua
et annonam, pro pudor, uariam. Unguentarios Lacedaemonii
urbe expulerunt et propere cedere finibus suis iusserunt, quia
8 oleum disperderent. Quid illi, si uidissent reponendae niuis
officinas et tot iumenta portandae aquae deseruientia cuius colo-

B = *et distentos copias ferculorum.* G(s∾) = *ac varietatum.* B = *comessatio altera mersit.* P3. Col. = *comessatio alterius mersit.* 𝔐 (apud Grut.) ℜ𝔲𝔎 = *comissatio.*

6. *quicquid avide coxerat* = Ee. G(cr.∾) Col. = *quicquid animi decoxerat.* P3. = *quicquid autem decoxerat.* m𝔊2. = *quicquid avide decoxerat.* B = *quicquid animi detexerat.* Facile perspicitur, quomodo ex scriptura principe nasci potuerit diversitas, cum primum extrema syllaba vocis *avide* male est seiuncta a praecedentibus: nam *añ* = *ante*, *aū* = *autem*, *āi* = *animi.* B = *rigoris semper novi.* G (s∾) = *dement hiemem.* B = *amoveant hiemem.* G (s∾) = *solutus in aestu suo.* B = *animo relicto stupentes* om. *que.*

aqua frigida spargimus = BEe P4. 𝔊1. G Fort. P3. Col. 𝔅𝔊2. . . . 𝔎 — *aqua.* B = *ut ad animum suum redeant.* B — *istorum vitiis torpentia.* G (s∾) Bong. ex Cui. Gr. 𝔅 𝔊1. = *intus torpentia.* E Fort. ∾. c = *nil sentiunt.*

vehementiori = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *vehementiore.*

perusseris = EG Col. 𝔊1. ... 𝔎. sG = *perurseris.* 𝔅 = *peruseris.* P3. = *perinseris.* B Fort. P4. = *perfuderis.* Pinc. v. l. = *percusseris.*

7. *ne nive quidem.* Ita scribendum duco. Ee𝔅 — *quidem.* BsG𝔐 ... 𝔏4. 𝔅1. = *nec nive quidem.* G Gr. 𝔊1. ... 𝔊 𝔊ro 𝔅2. . . . 𝔎 = *nec nive* om. *quidem.* P3. sedem vocis *certior* habet vacnam. G = *non quae ex* [hoc in lit.] *summo tollitur, sed ut inde magis habeat.* Gr. 𝔊1. = *non quae e summo tollitur.* 𝔅 = *non quae ē summo tollitur sed magis habeat.* Ee = *ne eius unum quidem est pretium.* B(s.m.) = *et annona proh pudor varia.* P3. 𝔅𝔊1. (m∾) = *pro pudore variam.* Pinc. ci. = *et prope recedere finibus suis.* P4. = *et procul cedere finibus suis.*

8. *Quid illi, si vidissent* = EeG P3. Col. 𝔅𝔅2. probat Grut. BmG P4. 𝔊1. ... 𝔅1. ℜ𝔲 𝔎 + *Quid illi fecissent, si vidissent.* B (cr.∾) = *potandae aquae.* G (s∾) = *reponendum ∾ portandum.* G Fort. Gr. 𝔅 𝔊1. = *cuius calorem saporemque.* B

rem saporemque paleis quibus custodiunt inquinant? At, di boni, quam facile est exstinguere sitim sanam! Sed quid sentire possunt emortuae fauces et occallatae cibis ardentibus? Quemadmodum nihil illis satis frigidum, sic nihil satis calidum est: sed ardentes boletos et raptim condimento suo mersatos demit- 9
tunt paene fumantes quos deinde restinguant niuatis potionibus. Uidebis, inquam, quosdam graciles et palliolo focalique circumdatos, pallentes et aegros non sorbere solum niuem, sed etiam esse et frusta eius in scyphos suos deicere inter ipsam bibendi moram. Sitim esse putas? febris est et quidem eo acrior, quod 10
non tactu uenarum neque in cutem effuso calore deprehenditur: sed cor ipsum excoquit luxuria, inuictum malum et ex molli fluidoque durum atque patiens. Non intellegis omnia consuetudine uim suam perdere? Itaque nix ista in qua iam etiam natatis eo peruenit usu et cotidiana stomachi seruitute, ut aquae locum obtineat. Aliquid adhuc quaerite illa frigidius, quia pro nihilo est familiaris rigor.

= *cuius colorem saporem* om. *que*. E Fortun. ci. ∾. B = *quibus custodiuntur inquinantur*. G + *Sed quid se sentire p.* B = *et occultatae cibis ardentibus*. Ee = *et decallata cibis ardentibus*. G(cr. ∾) 𝔅 = *et occalatae cibis ardentibus*. E = *nihil illi satis frigidum*. e = *nil illi satis frigidum sic nil*. B = *frigidum est sic nihil satis calidum*. G (m∾) — *frigidum sic nihil satis*. P4. + *sic nihil illis satis calidum est*. 𝔊1. 2. = *sic nihil calidum illis satis est*. E Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅 ∾.

9. BEeG Bong. ex Cui. Fort. Gr. 𝔅𝔊1. = *indumento suo mersatos* (G = *mensatos*). Fortun. ci. 𝔐an + *in condimento suo mersatos*. BEeG (s∾) 𝔅 = *dimittunt*. B = *quos deinde restingunt*. EG = *restingant*. mG = *vinatis potionibus*. Fort. = *quosdam gracili palliolo*. B = *graciles et pallio locaphalique circumdatos*. P3. 𝔅 = *graciles et palliolo facilique circumdatos*. Bong. = *palliolo fociolioque*. P4. Col. = *graciles et palliolo foculoque circumdatos*. P3. 𝔅𝔊1. = *non sorbentes solum*. BEG P4. Col. Fortun. ci. ∾. B = *nives sed et esse*. G𝔅 = *et frustra eius*. B — *eius*. E𝔊1. = *in ciphos*. 𝔅 = *in cyphos*.

inter ipsam bibendi moram = BEe GGr. 𝔅𝔊1. mG Fort. 𝔊2. . . . 𝔎 + *ne inter ipsam bibendi moram lepescant*.

Sitim esse putas = Ee. B = *Sitim istam non putes esse*. G𝔅 . . . 𝔎 + *Sitim istam esse putas?*

10. *neque in cutem effuso* = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *nec in cutem eff.* Col. = *fuso calore*. Fort. = *effuso colore*. probat Fortun. P3. = *patiens si intelligit omnia*.

Itaque nix ista in qua iam etiam natatis eo pervenit usu = Ee. B Bamb. = *Nix inquam ista iam eo assiduitatis pervenit usu*. Hanc scripturam vulgatae praefert Lud. Ianus. Fort. = *Nix inquam ista eo assiduitate pervenit, usu, et quotidiana*. P3. = *Itaque nix ista in qua etiam natatis* om. *iam*. G P4. Col. 𝔅 𝔊1. = *Itaque nix* [P4. = *vix*] *ista in qua etiam iam natatis*. Fortun. ci. 𝔊2. . . . 𝔎 = ∾ *in qua etiam nunc* [*num*] *natatis*. P3. = *eo pervenit usque ad cotidiana stomachi servitute*. P4. = *eo assiduitate pervenit usu et quotidiana stomachi servitute*. 𝔅𝔊1. = *eo pervenit usu ad quotidianam stomachi servitutem*.

illa frigidius = BEeG 𝔅 . . . 𝔊. 𝔐 . . . 𝔎 = *illi frigidius*. G = *Explicit lib' tercius*. 𝔊1. = *Libri quarti naturalium quaestionum finis*.

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM
LIBER V.

I. Uentus est fluens aer. Quidam ita definierunt, Uentus est aer fluens in unam partem: haec definitio uidetur diligentior, quia numquam aer tam inmobilis est, ut non in aliqua *sit* agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, cum leuiter mouetur neque in unam partem inclinatur. Itaque si legeris,

Cum placidum uentis staret mare,

2 scito illud non stare, sed succuti leuiter et dici tranquillum, quia neque huc neque illo inpetum faciat. Idem et de aere iudicandum est, non esse umquam inmobilem, etiam si quietus sit. quod ex hoc intellegas licet. Cum sol in aliquem clausum locum infusus est, uidemus corpuscula minima in aduersum ferri,

B = *Incipit lib' Quartus.* E = *Incipit Licer V. naturalium questionum. de ventis.* G = *incipit lib' IIII9. de ventis et ortu ipsorum et de numero ipsorum et causis ipsorum.* 𝔅 = *Lucii Annei Senecae cordubensis naturalium liber quintus: in quo de ventis et aeris motu agitur. Foeliciter incipit.* 𝔊1. = *Lucii Annei Senecae Naturalium Quaestionum Liber Quintus, in quo de ventis et aeris motu agitur.* 𝔊2.... 𝔎 + *L. Annaei Senecae Ad Lucilium Naturalium Quaestionum Liber Quintus. In quo de ventis et aeris motu agitur* (𝔅2. — *Ad Lucilium*).

Cap. I.

B = *Ventus est aer fluens.* EeG = *ita diffinierunt*, ut solent fere. B Fort. P4. = *aer agitatus in unam partem.* EG P3. Col. 𝔅 ∾. B = *Haec differentia videtur dil.* G(cr.∾) = *quia nusquam aer.* G (cr.∾) = *in aliqua sit inagitatione.* G (n.) e 𝔅 + *non cum leviter.*

cum leviter movetur = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *leviter commovetur.* *neque in unam partem* = E. B G P3. 𝔅 ... 𝔎 = *nec in unam partem.* P4. = *nec nisi in unam partem.* Col. = *nec in unam partem declinatur.* B = *Itaque cum legeris.*

Cum placidum ventis. Virg. Ecl. II, 26. G (cr. ∾) = *Cum placidis ventis.* G (cr.∾) = *scio illud.* B = *sed conculi leniter.* G(cr.∾) = *sed siculi leviter.*

2. G(m∾) P4. Col. 𝔅𝔊1. = *et duci tranquillum* (𝔅𝔊1. + *tranquillum est*).

neque huc neque illo. Ita scribendum duco. E = *neque hoc neque illo.* B𝔅 = *nec hoc nec illo.* G = *nec huc* [s.m. *hoc*] *nec illum* (s.m. *illo*). 𝔊1.... 𝔎 = *nec huc nec illo.*

inpetum faciat = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *impetum capiat.* G = *Quid ex hoc intelligas.* 𝔅 = *intelligis licet.* B — *sol* ante *in aliquem.* P4. — *locum* post *clausum.* B — *videmus* ante *corpuscula.* P3. = *videmus*

alia sursum, alia deorsum uarie concursantia. Ergo ut parum
diligenter conprehendet quod uult qui dixerit, Fluctus est maris
agitatio, quia tranquillum quoque agitatur, at ille abunde sibi 3
cauerit cuius haec definitio fuerit, Fluctus est maris in unam
partem agitatio: sic in hac re quam cum maxime quaerimus
non circumscribetur qui ita se gesserit, ut dicat, Uentus est
fluens aer in unam partem aut aer fluens inpetu aut uis aeris
in unam partem euntis aut cursus aeris aliquo concitatior. Scio
quid responderi pro definitione altera possit. Quid necesse est 4
adicere te, in unam partem fluens aer? Utique enim quod fluit
in unam partem fluit. Nemo aquam fluere dicit, si tantum in-
tra se mouetur, sed si aliquo fertur. Potest ergo aliquid mo-
ueri et non fluere: et e contrario non potest fluere nisi in unam
partem. Sed siue haec breuitas satis a calumnia tuta est, hac
utamur; siue aliquis circumspectior est, uerbo non parcat cuius
adiectio cauillationem omnem poterit excludere. Nunc ad ipsam
rem accedamus, quoniam satis de formula disputatum est.

huius corpuscula minima. G P4. Col. Scal. = *videmus corpuscula minima.* 𝔅 = *in adversa ferri.* G = *in adversum fieri.* Ee = *alia sursum varie concurrentia atque deorsum.* quód videtur fere recipiendum, modo *atque* mutetur in *alia.*

Ergo ut parum = Ee P3. Col. cod. Ops. 𝔅𝔅2. probant Grut. Opsop. BG 𝔈1. ... 𝔅1. ℜu 𝔎 — *ut.* B = *comprehendent.* G 𝔅𝔈1. = *comprehendit.* B (s∾) — *qui* aute *dixerit.* G (m∾) 𝔅 — *Fluctus est maris agitatio ... cuius haec definitio fuerit.*

3. Ee — *quia tranquillum quoque ... Fluctus est maris in unam partem agitatio.* B = *cuius haec differentia fuerit.* mG = *qui dixerit, Fluctus est.*

sic in hac re quam cum maxime quaerimus = E𝔅. e = *sic in hac re quoque eum maxime quaerimus.* B = *sic in hac quoque quam nunc maxime quaerimus.* G (lit.) = *sic quoque in hac re quam cum maxime quaerimus.* 𝔈1. = *Sic in hac re de qua nunc maxime quaerimus.* 𝔈2. ... 𝔊 = *Sic in hac quoque re, de qua nunc maxime quaerimus.* 𝔐 ... 𝔎 = *Sic in hac quoque re, de qua cummaxime quaerimus.* Ee = *non circumscribitur.* G(cr.∾) = *quod ita se gesserit.* B = *Venlus est fluens in unam partem aer.*

aut aer fluens inpetu = BEe Memm. Nicot. G P3. 4. 𝔅 + *aut aer est fluens impetu.* Anic. Scal. Tronc. Chifl. + *aut est aer fluens impetu.* Col. „hic lineam transilit." 𝔈1. ... 𝔅1. ℜu 𝔎 + *aut Ventus aer est fluens impetu.* B = *in unam partem fluentis.* B = *pro altera diffinitione possit.*

4. B = *te adicere in unam partem effluens aer.* B = *utique enim quod pluit.* 𝔅 — *enim.* B = *inter se movetur.* G𝔅 = *infra se movetur.* Ee + *aliquo loco fertur.* mG = *putet ergo aliquid moveri.* B = *Potest enim aliquid moveri.*

et e contrario = BEe mG 𝔅 ... 𝔊. G = *et e cerio.* 𝔐 ... 𝔎 = *at e contrario.* 𝔅 — *non* ante *potest fluere.* G (cr.∾) = *non in unam partem.*

Sed sive haec brevitas = BE Gr. 𝔊ro ... 𝔎. G = *Sed si non haec brevitas.* 𝔅 ... 𝔏4. = *Sed si haec br.*

sive aliquis = BE Gr. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔅 ... 𝔏4. = *Si vero aliquis.* G = *sive aliquid.* B = *omnem posset excludere.* B = *de formula satis.* G (cr.∾) = *disputandum est.*

II. Democritus ait, ***cum in angusto inani multa sint corpuscula*** quae ille ***atomos*** uocat, ***sequi uentum. At contra quietum et placidum aeris statum esse, cum in multo inani pauca sint corpuscula. Nam quemadmodum in foro aut uico, quamdiu paucitas est, sine tumultu ambulatur, ubi turba in angustum concurrerit, aliorum in alios inciden-***
2 ***tium rixa fit: sic in hoc quo circumdati sumus spatio, cum exiguum locum multa corpora inpleuerint, necesse est alia aliis incidant et inpellant ac repellantur inplicenturque et conprimantur ex quibus nascitur uentus, cum illa quae conluctabantur incubuere et diu fluctuata ac dubia inclinauere se. At ubi in magna laxitate corpora pauca uersantur, nec arietare possunt nec inpelli.*** III. Hoc falsum esse uel ex eo colligas licet, quod tunc minime uentus est, cum aer nubilo grauis est: atqui tunc plurima corpora se in angustum contulerunt et inde est spissarum nubium grauitas. Adice nunc, quod circa flumina et lacus frequens nebula est artatis coniectis-

Cap. II.

𝔅𝔈1. — *in* ante *angusto*. G = *cum in augusto inani*. B P4. = *cum in angusto viarum*.

multa sint corpuscula = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *multa sunt corpuscula*. B = *athomas*. EG 𝔅 = *athomos*. B = *quietum ad placidum*. P4. = *et placitum*. P3. = *et plididum*. B (s∾) = *in multo inana*. G (m∾) = *statum esse tam inani*.

pauca sint corpuscula = BEeG (s.m.). G 𝔅 ... 𝔎 = *pauca sunt corpuscula*. G = *turba in augustum*.

concurrerit = Ee. BG Gr. cod. Ops. Anic. Scal. Verd. 𝔐an 𝔊ro ... 𝔎 = *concurrit*. 𝔅 ... 𝔏4. (exc. 𝔐an) = *cucurrit*. G(s∾) = *rixa est*.

2. B = *necesse est aliis alia incitentur*.

et inpellant ac repellantur = Ee G. B = *ac impellantur et repellant*. 𝔅 ... 𝔎 = *et impellantur ac repellant*. B = *ac diu fluctuantia dubia se inclinavere*. Fort. = *et diu fluctuantia*. B Fort. = *nec artari* [*arctari*] *possunt nec impelli*.

Cap. III.

quod tunc minime ventus est = Ee G Gr. 𝔅𝔈1. B = *quod interim ventus minime est*. 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 + *quod tunc interim minime ventus est*. 𝔅2. = *quod interim minime ventus est*. probat Grut. Opsop. In unò m. s., inquit, deest *tunc*, in altero *interim*. Deleatur alterutrum. unde Grut. finxit in Memmiano defuisse *tunc*, in Nicotiano *interim*. Immo hic cum nostro B, ille cum E solent concordare. B + *cum aer in nubilo*.

contulerunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *contulere*. Ruhk. ci. = *contudere*. sed ipse reprobat.

et inde est spissarum nubium gravitas = Ee sG P3. Scal. Trist. Tronc. G P4 Col. 𝔅𝔈1. = *inde est spissior nubium gravitas*. 𝔈2. ... 𝔏4. = *et inde spissior nubium gravitas est*. B Fort. 𝔐an = *et inde est spissatarum nubium gravitas*. 𝔊ro ... 𝔎 = *et inde spissatarum nubium gravitas est*. Opsop. M. ss. duo, inquit, una cum Fortunati libris, *et inde est spissatarum* (vel *spissarum*) *nubium gravitas*. unde rursus colligitur in Memm. fuisse *spissarum*, in Nicot. *spissatarum*.

artatis coniectisque corporibus =

que corporibus neque tamen uentus est. Interdum uero multa
caligo effunditur, ut conspectum in uicino stantium eripiat.
quod non eueniret, nisi in paruum locum corpora se multa con-
pellerent: atqui nullum tempus magis quam nebulosum caret 2
uento. Adice nunc, quod e contrario euenit, ut sol matuti-
num aera spissum et humidum ortu suo tenuet: tunc surgit au-
ra, cum datum est laxamentum corporibus et stipatio illorum ac
turba resoluta est. IV. Quo modo ergo, inquis, fiunt uenti,
quoniam hoc modo negas fieri? Non uno modo: alias enim terra
ipsa uim magnam aeris eicit et ex abdito spirat, alias cum magna
et continua ex imo euaporatio in altum egit quae emerserat,
inmutatio ipsa halitus mixti in uentum uertitur. Illud enim ne-
que ut credam mihi persuaderi potest neque ut taceam: quo-
modo in nostris corporibus cibo fit inflatio quae non sine magna

Ee. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *arctatis coniunctisque corporibus.* mG Fort. P3. codd. Ops. 𝔊ro ... 𝔎 = *arctatis congestisque corp.*

_ *neque tamen* = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nec tamen.* G(cr. ∾) = *Interdum nec.*

multa caligo effunditur = BEeG 𝔅. Anic. Verd. + *tam multa caligo eff.* 𝔈1. ... 𝔎 = *tanta caligo eff.* (𝔅1. 2. = *offunditur*). B = *ut aspectum.* G (s∾) = *quod non evenit.*

2. G (s.m.) = *At quem nullum tempus magis.* G (n.) + *Adice nunc quod est.*

quod e contrario evenit = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *quod e contrario venit.* B = *aera scissum et humidum.* B = *tenuet. consurgit ut cum datum laxamentum corp. et stipatio illa ac turba.* 𝔈1. = *et constipatio illorum.*

Cap. IV.

Quo modo ergo, inquis, fiunt venti, quoniam hoc modo negas fieri = E. e = ∾ *quum* [E habet *qm̃*] *hoc modo* ∾. G = *Quomodo inquis ergo venti fiunt, quoniam hec* [hoc in lit.] *negas fieri.* P3. Memm. = *quoniam haec negas fieri?* Col. = *Quomodo hoc negat fieri?* B = *Quomodo ergo inquis venti fiunt quos non negas fieri?* 𝔅 = *Quomodo inquis ergo venti fiunt. Quomodo ergo negas fieri?* 𝔈1. ... 𝔎 = *Quomodo, inquis, venti fiunt,* [P4. =] *quos non negas fieri?*

vim magnam aeris = Ee. BG 𝔈1. ... 𝔎 = *magnam vim* [G p. m. *vis*] *aeris.* P3. = *Alias enim alia vis aeris tempora magna eicit.* P4. = *alias enim terram ipsam magna vis aeris eicit.* Col. = *alias enim tempora ipsa* [= G p. m.] *magna vis aeris eiecit.* 𝔅 = *Alio enim tempora magna vis aeris eiicit.* B — *ex* ante *abdito.* B = *alia cum magna.*

in altum egit quae emerserat = EG𝔅. 𝔈1. ... 𝔏4. = *in altum agit quae merserat.* B Fort. codd. Ops. Brit. 𝔑u 𝔎 = *in altum egit quae emiserat.* probat Gron. 𝔊ro ... 𝔅2. = *in altum agit quae emiserat.* P3. = *vaporatio in altum egit, quae emiserat.* P4. = *evaporatio in altum agit, quo emiserat.* Col. = *alias cum magna tonitrua et eximia et vaporatio in altum egit, quae emiserat ymitatio. Ipsa.* Pinci. = *in altum agit, quae mersa erant.* probat Fromond. Magis placeret *quae emerserant.* G (s. m) Fort. codd. Ops. = *mutatio ipsa.* BG = *alitus mixti.* P3. Col. 𝔅𝔈1. = *alicuius mixti.*

neque ut credam . . . neque ut taceam = Ee. B = *ut credam . . . nec ut taceam.* G 𝔅 ... 𝔎 = *nec ut credam . . . nec ut taceam.*

cibo fit = BEG𝔅. 𝔈1. . . . 𝔎 +

**narium iniuria emittitur et uentrem interdum cum sono exone-
2 rat, interdum secretius: sic putant et hanc magnam rerum na-
turam alimenta mutantem emittere spiritum. Bene nobiscum
agitur, quod semper concoquit: alioquin inmundius aliquid ti-
meremus. Numquid ergo hoc uerius est dicere multa ex omni
parte terrarum et adsidua ferri corpuscula, quae cum coaceruata
sunt, deinde extenuari sole coeperint, quia omne quod in an-
gusto dilatatur spatium maius desiderat, uentus exsistit?
V. Quid ergo? hanc solam esse causam uenti existimo, aqua-
rum terrarumque euaporationes? ex his grauitatem aeris deinde
solui inpetu, cum quae densa steterant ut est necesse extenuata
nituntur in ampliorem locum? Ego uero et hanc iudico. Ce-
terum illa est longe ualentior ueriorque habere aera naturalem
uim mouendi se neque aliunde concipere, sed inesse illi ut alia-
2 rum rerum ita huius potentiam. An hoc existimas, nobis quidem
datas uires quibus nos moueremus, aera autem relictum inertem**

ex cibo fil. 𝔅 = *inflatoque non.* B 𝔈l. — *narium.* P4. = *magna iniuria virium vel narium.* E(s∾) e(s∾) = *non sine magna narium angustia.* G Fort. P3. Col. 𝔅 ∾. G(m∾) — *interdum cum sono exonerat.*

2. G = *alimenta mutante.* Ee = *cum quod semper concoquitur sic emittit, immundius aliquid timeremus.* Unum ex. Ermi = *quum quod, semper concoquit sic emittit.* G (n.) Col. + *cum quod semper concoquit* ∾. P3. 𝔅 = *cum quod semper excoquit. aliquando immundis* [𝔅 = *immundius*] *aliquid.* P4. = *cum quod semper quicquid alioquin imm.* B = *concoquit ne quid immundius aliquid timeremus.* 𝔈l. ... 𝔏4. = ∾ *excoquit* ∾. *concoquit* erat etiam in Fort. Anic. codd. Ops. Sed locum sanum non esse arbitror. B — *ergo* post *Numquid.* G(m∾) P3. Col. 𝔅 𝔈l. = *et assidua fieri corpuscula.* B = *extenuari sole coeperunt.* G (m∾) = *quia omne quod magnitudo dilatatur.* G𝔅 = *spatium magis desiderat.*

Cap. V.

sG = *Quod ergo.* 𝔈l. = *Quin ego hanc solam.* G = *causam esse.*

existimo = BEeG Gr. 𝔅𝔈l. probat fere Grut. Fort. 𝔈2. ... 𝔎 = *existimas.* B = *terrarumque vaporationes.*

ex his gravitatem aeris deinde solvi = EeG P3. Col. 𝔅. B P4. 𝔈l. ... 𝔎 + *Ex his gravitatem aeris fieri, deinde solvi.* Gr. 𝔅 = *cumque densa steterant.* 𝔈l. = *cumque densa steterint.* 𝔑u 𝔎 = *cum quae densa stent.* Iam hic locus probare poterit Ruhkopfii negligentiam. Cum enim Gruterus scripsisset haec, „*cum quae densa stet.* etc.) ita emendavit Fort. antea erat, *cumque densa st.* quomodo adhuc mei tres“: Ruhkopfius, „*stent.* Reducendum, inquit, hoc e codd. putavi cum Grutero, qui recte improbabat, quod Fortunatus *steterat* ex ingenio mutaverat: unde *steterant* omnes edd. invaserat.“

longe valentior veriorque = BE Gr. G + *Ceterum et illa* [= Scal.] *est longe causa valentior veriorque.* 𝔅 𝔈l. = *Ceterum et illa est longe verior causa valentiorque.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Ceterum illa est longe verior causa valentiorque.* B = *aera habere.*

neque aliunde = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nec aliunde.*

2. B — *An hoc.* 𝔅 = *An hic.* G Gr. 𝔅 = *quidem nobis.* 𝔈l. — *quidem.*

datas vires quibus = Ee. BG 𝔅

et inagitabilem esse? cum aqua motum suum habeat etiam uentis quiescentibus: non enim aliter animalia edere posset. Muscum quoque innasci aquis et herbosa quaedam uidemus summo earum innatantia. VI. Est ergo aliquid in aqua uitale. De aqua dico? ignis qui omnia consumit quaedam creat et quod uideri non potest simile ueri, sed tamen uerum est animalia igne generari. Habet ergo uim aliquam talem aer et ideo modo spissat se, modo expandit se et purgat et alias contrahit, diducit ac differt. Hoc ergo interest inter aera et uentum quod inter lacum et flumen. Aliquando per se ipse sol causa uenti est fundens rigentem aera et ex denso coactoque explicans. VII. In uniuersum de uentis diximus, nunc uiritim incipiamus illos excutere: fortasse adpa-

... 𝔎 + *datas vires e s s e, quibus.* G(s.m.) = *nos moverem u r.*

relictum inertem e t inagitabilem esse = EeG. B — *esse.* 𝔅𝔊1. + *relictum e t inertem et inagitabilem esse.* 𝔊2. ... 𝔅1. = *aera autem inertem, inagitabilem relictum esse?* 𝔅2. ... 𝔎 = *inertem et inagitabilem relictum esse.* Etiam codd Ops. Gr. = *et inagitabilem.* B — *suum* post *motum.* G 𝔅 = *e t ventis.*

n o n enim aliter = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *n e c enim aliter.* B codd. Ops. = *animalia eder e t* (B + *e t muscum*). P4. — *animalia.* G P3. Col. 𝔅 = *edere poss e n t.* P3. = *et herbo r a quaedam vid e r e mus.* B Fort. P4. + *quaedam q u a e videmus.* EG Col. 𝔅 ∾.

summo e a r u m innatantia = Ee P3. B = *summo n a t a n tia.* G𝔅 ... 𝔎 — *earum.*

Cap. VI.

B = *in aqua aliquid.*

quaedam creat = BEeG 𝔅𝔊1. Anic. Scal. Tronc. 𝔊2. ... 𝔎 + *quaedam e t i a m creat.* G (m∾) = *poss u n t simile veri.* B = *veri simile.*

tamen verum est = EeG P3. Col. 𝔅. probat Gron. B P4. 𝔊1. ... 𝔎 + *s e d tamen verum est.*

animalia igne gener a r i = EeG Gr. 𝔅𝔊1. 𝔐u 𝔎. probat Gron. B = *animalia igne c r e a r i.* Fort. 𝔊2. ... 𝔅2. = *animalia igne genera n t u r.* probat Grut. Idem laudat ex antiquitus cusis nescio quibus *animalia igne a l i q u a n d o generari.*

Habet ergo vim aliquam talem aer = Ee. B = *Habet q u o q u e aer a l i a m vim talem.* G𝔅 ... 𝔎 = *Habet ergo aliquam vim talem aer.*

modo spissat se, modo expandit s e = BEe 𝔅 ... 𝔊. G = *modo spissat se modo s p a n d i t se.* P3. = *modo i n s p issat.* P4. = *modo spissat se modo ex s p i s s a t.* 𝔐 ... 𝔎 — *se* post *expandit.*

e t alias contrahit, diducit ac differt = Ee 𝔊1. ... 𝔊. B + *et alias contrahit a c diducit ac differt.* G = *et a l i a contrahit d e ducit* [hoc cr. ∾] *ac differt.* P3. Col. = *et al i a contrahit diducit ac differt.* P4. = *et a l i a contrahit e t diducit ac differt.* 𝔅 = *et al i a contrahit d e ducit e t differt.* 𝔐 ... 𝔎 = *alias contrahit, a l i a s diducit ac differt.* B — *ergo* ante *interest.* G (m∾) = *Al i o quin per se.* B = *Aliquando per se ips u m so l u m causa est venti.* EG (m∾) P4. Col. 𝔅 = *per se ipse sol u m causa venti est.* P3. = *per se ipse sol u m caus a m.* 𝔊1. = *per se ips u m so l u m causa venti est.* Fort. ∾. Anic. = *f i n dens rigentem aera.*

Cap. VII.

nunc viritim incip i a mus = BEe P3. 𝔅2. G Col. 𝔅 = *Nunc i t e r u m incip i mus illos excutere.* P4. = *Nunc i t e r u m i l l e v i r i u m incipiamus illos excutere.* Fort. = *Nunc viritim incip i e mus illos d e s c r i b e r e.* 𝔊1. = *Nunc i t e r u m incip i e mus illos excutere.* 𝔊2. ... 𝔅1. 𝔐u 𝔎 = *nunc viri-*

rebit quemadmodum fiant, si adparuerit quando et unde procedant. Primum ergo antelucanos flatus inspiciamus qui aut ex fluminibus aut ex conuallibus aut ex aliquo sinu feruntur. Nullus ex his pertinax est, sed cadit fortiore iam sole nec fert ultra terrarum conspectum. Hoc uentorum genus incipit uere nec ultra aestatem durat et inde maxime uenit ubi aquarum plurimum et montium est. Plana licet abundent aquis, carent aura, hac dico quae pro uento ualet. VIII. Quomodo ergo talis flatus concipitur quem Graeci Ἐγκολπίαν uocant? Quicquid ex se paludes et flumina remittunt, id autem et multum est et adsiduum, per diem solis alimentum est: nocte non exhauritur et montibus inclusum in unam regionem colligitur. Cum illam impleuit et iam se non capit, exprimitur aliquo et in unam partem procedit: hic uentus est. Itaque eo incumbit quo liberior exitus inuitat et loci laxitas in quam coaceruata decurrant. Huius rei
2 argumentum est, quod prima noctis parte non spirat: incipit enim fieri illa collectio quae circa lucem iam plena est. onerata

tim incipiemus illos excutere. B = *Fortasse quemadmodum flabit apparebit.* Ee = *antelucanos fluctus inspiciamus.* G (cr. ∾) 𝔅 = *antel. flatus incipiamus.* B — *ex* ante *convallibus* et ante *aliquo.*

nec fert ultra = BE P3. Col. codd. Ops. 𝔅. G P4. 𝔈1. ... 𝔎 = *nec fertur ultra.*

terrarum conspectum = EG P4. Col. Anic. Scal. Chifl. 𝔅𝔈1. B P3. 𝔈2. ... 𝔎 = *terrarum adspectum.* Codd. Ops. = *aspectum, sive conspectum.* B = *Hoc genus ventorum.* B = *non ultra aestatem.* G (cr. ∾) = *aetatem.* B = *plurimum aquarum montiumque est. Plena.*

carent aura = BEe Gr. codd. Ops. G𝔅 ... 𝔎 + *tamen carent aura.*

Cap. VIII.

B = *quem Graeci eliçolpiam vocant.* E P3. = *quem Graeci encolpiam vocant.* G (lit.) = *quem Graeci encolphiam vocant.* P4. = *quem Graeci eurolpiam vocant.* Col. = *quem Graeci eucolpiam vocant.* 𝔅 = *quem Graeci eucophiā vocant.* 𝔈1. = *quem Graeci εὐχοπίαν vocant.* Fort. ∾.

et flumina remittunt = BEe sG Anic. Scal. Tronc. G 𝔈1. ... 𝔎 = *et flumina emittunt.* 𝔅 = *et flumina mittunt.* B — *solis* ante *alimentum.* G (s∾) — *est* post *alimentum.*

nocte non exhauritur et montibus inclusum = B (s.m.) EeG P3. B𝔅 — *non* ante *exhauritur.* 𝔈1. = *nocte exhauritur montibus inclusum* om. *non* atque *et.* P4. = *nocte non exhauritur, montibus inclusum.* Col = *nocte non exhauritur et montibus interclusum.* Fort. 𝔈2. ... 𝔎 = *nocte non exhauritur, sed montibus inclusum.* G (n.) Gr. 𝔅𝔈1. + *et in unam regionem.* B = *colligatur.* B — *iam* ante *se non capit.*

exprimitur aliquo = EeG P3. Anic. Tronc. Chifl. 𝔅. Col. = *exprimitur et unam procedit* rell. om. B P4. 𝔈1. ... 𝔎 + *sed exprimitur aliquo.* G (n.) Gr. + *Itaque in eo.* B = *quo liberior exit.*

in quam coacervata decurrant = EeG Gr. Anic. Scal. Verd. 𝔅𝔈1. B = *in quam coacervatam incurrant.* 𝔈2. ... 𝔎 = *in quam coacervata incurrant.*

2. P3. = *prima noctis parte non inspirat.*

incipit enim fieri illa collectio = Ee

quaerit quo defluat et eo potissimum exit ubi plurimum uacui est et magna ac patens area. Adicit autem ei stimulos ortus solis feriens gelidum aera. Nam etiam antequam adpareat, lumine ipso ualet et nondum quidem radiis aera inpellit, iam tamen lacessit et inritat luce praemissa. Nam cum ipse processit, alia superius rapiuntur, alia distrahuntur tepore: ideo non ultra matutinum illis datur fluere. omnis illorum uis conspectu solis exstinguitur. etsi uiolentiores flauere, circa medium tamen diem relanguescunt nec usquam usque in meridiem aura producitur. Alia autem inbecillior ac breuior est, prout ualentioribus minoribusue collecta causis est. IX. Quare tamen tales uenti uere et aestate ualidiores sunt? leuissimi enim cetera parte anni neque qui uelum inpleant surgunt. Quia aer aquosus est, ex pluribus aquis locisque ob humidam coeli naturam saturis et redun-

G𝔅. B𝔊1. ... 𝔎 + *Incipit enim fieri tunc illa collectio.*

onerata quaerit quo defluat = EeG 𝔅. B𝔊1. ... 𝔎 + *et onerata quaerit quo def.*

et magna ac patens area = E m𝔊1. ci. Fortun. 𝔊2. ... 𝔎. B = *et magno patens aere.* Fort. = *et magno potens aere.* G Col. 𝔊1. = *et magna ac patens aera.* 𝔅 = *et magna ac potens cui aera.* P3. = *et magna ac parens area.* P4. = *et magna patens aera.* EeG 𝔅 = *eis stimulos.* G = *Nam antequam etiam.* Col. = *appareant lumina, ipso valet.* P3. = *luminis ipso valet.*

radiis aera inpellit = BEe. 𝔅 = *et nondum quod aera ostendit radiis impellit.* G 𝔊1. ... 𝔎 = *aera radiis impellit.* B = *inmutat luce praemissa.*

3. *Nam cum ipse processit* = E ci. Fortun. 𝔊2. ... 𝔎. BG Fort. Gr. 𝔅 𝔊1. = *Nam cum ipse praecessit.*

alia distrahuntur tepore = Ee Britan. B = *alia demittuntur terrae.* Fort. = *alia diffunduntur terrae.* G — *alia distrahuntur.* mG 𝔊1. = *alia finiuntur tepore.* mG (tert. m.) Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔎 = *alia diffunduntur tepore.* P3. = *alia diffiniuntur tempore.* P4. = *alia dimittuntur terrae.* Col. 𝔅 = *alia finiuntur tempore.*

illis datur fluere = BEeG Fort. P4. Col. codd. Ops. Anic. Trist. 𝔅𝔊1. 𝔅2. ... 𝔎. B = *illis fluere datur.* P3. — *datur.* Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔅1. = *illis datur flare.* B + *in conspectu solis.*

etsi violentiores = Ee. B = *etiamsi insolentiores.* G𝔅 ... 𝔎 = *etiamsi violentiores.* B = *circa mediam tamen diem.* G(m∾) — *diem.*

nec usquam usque = Ee sG. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nec umquam usque.* P3. = *aura perducitur.* P3. Col. = *Alia autem becillior.* B = *aut brevior est.* G = *et brevior est.*

Cap. IX.

G (m∾) = *certa parte.*

neque qui velum inpleant = Ee. BG (s.m.) 𝔊1. ... 𝔎 = *nec qui vela impleant.* G 𝔅 = *nec quia vela impleant.*

Quia aer aquosus est, ex pluribus aquis locisque. Ita scribendum videtur. B = *Quod aer vere aquosus est ex pluribus locis aquis ad humidam coeli naturam.* Ee = *Quia aer aquosū est.* G = *Quia ver aquosus* [s. m. *aquosum.* m *aer aquosus*] *est et in plurimis aquis locisque.* Fort. P4. + *Quia vere aer aquosus est et ex pluribus.* P3. Col. 𝔅 = *Quia ver aquosus est, ex plurimis aquis locisque.* 𝔊1. = *Quia ver aquosius est, et plurimis locis ob humidam coeli naturam.* Atque ipse olim su-

dantibus maior euaporatio est. At quare aestate profunditur? quia post occasum solis remanet diurnus calor et magna noctis parte perdurat: qui euocat exeuntia ac uehementius trahit quicquid ex his sponte reddi solet. deinde non tantum habet uirium,
2 ut quod euocauit absumat. Ob hoc diutius corpuscula emanare solita et efflari: terra ex se atque aqua humorem mittunt. Facit autem uentum sol ortus non calore tantum, sed etiam ictu. Lux enim, ut dixi, quae solem antecedit nondum aera calefacit, sed percutit tantum: percussus autem in latus cedit, quamquam ego ne illud quidem concesserim lucem ipsam sine calore esse, cum ex calore sit. Non habet forsitan tantum teporis quantum tactu adpareat: opus tamen suum facit et densa diducit ac tenuat.
3 Praeterea loca quae aliqua iniquitate naturae ita clausa sunt, ut solem accipere non possint, illa quoque nubila et tristi luce calefiunt et per diem minus quam noctibus rigent. Etiamnunc natura calor omnis abigit nebulas et a se repellit: ergo sol quoque idem facit et ideo, ut quibusdam uidetur, inde flatus est

spicabar a librario emendaturo vocem *aquis* esse adscriptam. 𝔈2. . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Quia ver aquosius est, et ex plurimis aquis locisque* [𝔏 . . . 𝔎 = *locisve*] *ob humidam c. n.* 𝔅2. = *Quia vere aer aquosus est, et ex plurimis aquis, locisve.* B = *malorum est evaporatio. Et quare.* B = *post solis occasum.* G(cr. ∾) 𝔅𝔈1. = *remanet diuturnus calor.* Fort. = *remanet diuturno* [?] *calor.* BE Fortun. ci. ∾. B = *ut quod collocavit absumat.* E (s∾) = *ut quod evocat absumat.* G(s∾) = *ut quod evocavit assumat.*

2. B = *corpuscula diutius.*

emanare solita et efflari = EG Gr. 𝔊ro . . . 𝔎. B — *emanare . . . terra.* 𝔅 = *emanare solita et afflari.* 𝔈1. ... 𝔏4. = *emanare solita et efflare.*

terra ex se atque aqua humorem mittunt = Ee. B = *atque ex se humorem mittit* (om. *terra*). G = *terra ex se atque humorem* [s. m. *humor*] *mittit.* P3. Col. 𝔅𝔈1. = *terra ex se atque humorem mittit.* P4. = *terra atque ex se humorem mittit.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *terra ex se atque humorem emittit.* 𝔐 ... 𝔎 = *terra ex se atque humor emittit.* B — *sol ante ortus.* G = *sol ortu.* Fort. P3. 𝔅 = *solis ortus.* Col. = *Facit autem sol ventum* om. *ortus.* E P4. ∾. G(s.m.) = *percussu autem.* B = *nec illud concesserim* om. *quidem.*

cum ex calore sit = BEeG P4. 𝔅 𝔈1. P3. — *sit.* Col. = *cum ex calore fit.* 𝔈2. . . . 𝔎 = *cum ex calore fiat.* BG(m∾) = *tantum temporis.*

quantum tactu adpareat = BEeG 𝔅 . . . 𝔊. Scal. = *quam ut tactu appareat.* 𝔐 ... 𝔎 = *quantum actu appareat.* B = *Opus enim suum facit.* BG (s∾) = *deducit ac tenuat.*

3. G = *accipere non possunt.* Ee = *illa nebulo quoque et tristi luce.* Fortun. ci. = *et illa quoque nebula et tristi luce* B = *Et nunc natura caloris ambigit nebulas.* G(cr. ∾) = *ambigit nebulas.* B = *Ergo sol idem quoque.*

et ideo, ut quibusdam videtur, inde flatus est unde sol = EeG P3. Col. Anic. Scal. Dal. 𝔅𝔈1. B = *et ideo quibusdam videtur esse sol* rell. om. Fort. P4. 𝔈2. ... 𝔎 = *Et ideo quibusdam videtur, inde flatus esse, unde sol.* Koeler putat intra *videtur* et *esse* excidisse *semper* Particulam.

unde sol. Hoc falsum esse ex eo adparet, quod natura in omnem partem aera uehit et contra ortum plenis uentis nauigatur: quod non eueniret, si semper uentus ferretur a sole. X. Etesiae quoque qui in argumentum a quibusdam aduocantur non nimis propositum adiuuant. Dicam primum quid illis placeat, deinde cur displiceat mihi. *Etesiae,* inquiunt, *hieme non sunt, quia breuissimis diebus sol desinit, priusquam frigus euincatur: itaque niues et ponuntur et durant. Aestate incipiunt flare, cum etiam longius extenditur dies et recti in nos radii diriguntur. Ueri ergo simile est concussas calore magno niues plus humidi efflare. item terras exoneratas niue retectasque spirare liberius. ita plura ex Septemtrionali* 2
parte coeli corpora exire et in haec loca quae sunt submissiora ac tepidiora deferri. sic inpetum Etesias sumere: et ob hoc a solstitio illis initium est, ultra ortum Caniculae non ualent, quia iam multum e frigida coeli parte in hanc coniectum est. ac sol mutato cursu in nostra rectior ten-

P3. = *Hoc frigidum esse ex eo apparet.*

quod natura in omnem partem aera vehit = Ee. 𝔅 = *quod natura in omnem partem aeris vehit.* B = *quod aura in omnem partem venit et inter ortum.* G𝔈1.... 𝔎 = *quod aura in omnem partem vehit.*

plenis ventis navigatur = BEG Fort. P4. Col. 𝔅𝔈1. 𝔑u 𝔎. P3. = *planis ventis navigatur.* mG Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔅2. = *plenis velis navigatur.* sG + *quod dum non eveniret.* B = *ventus a sole ferretur.*

Cap. X.

BE𝔅 = *Ethesiae quoque* [Gr. 𝔈1. =] *quae in argumentum.* B = *advocantur a quibusdam.* Fort. P4. Col. 𝔅𝔈1. = *non minus propositum adiuvant.* BEG P3. Fortun. ci. ∾. B = *cur mihi displiceat.* G (cr. ∾) = *hiemes non sunt.*

itaque nives et ponuntur et durant = BEeG. 𝔅 = *Itaque nives componuntur* [= P3.] *et durant.* 𝔈1. ... 𝔎 = *Itaque nives et ponuntur* [= P4. Col.] *et durantur.* Pinc. ci. = *Itaque nives et reponuntur.*

cum etiam longius = E. BG𝔅... 𝔎 = *cum et longius.* B — *et* ante *recti.* E = *radii d'riguntur* (i. e. *deriguntur*). sG = *veri quoque simile est.* B = *Item terrasque* [m *exhoneratas nive retectas*] *spirare liberius.* Ee = *oneratas nive* G(s∾) = *tectasque.*

2. *ita plura ex Septemtrionali* = BEeG P3. 4. Col. 𝔅𝔈1. = *Item plura ex Septemtrionali.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Itaque plura ex S.* B — *haec* ante *loca.*

quae sunt submissiora ac tepidiora = EeG. Col. 𝔅 𝔊ro... 𝔎 = *quae submissiora ac tepidiora sunt.* B = *quae sunt remissiora ac tepidiora.* P3. = *quae sunt submissiora deferri* rell. om. P4. 𝔈1.... 𝔏4. = *quae remissiora ac tepidiora sunt.* Etiam Pinc. v. l. = *submissiora.* G = *differri.* Col. 𝔅 = *Sic ipse enim Etesias sumere.* P3. = *Sic ipse enim Etesias* om. *sumere.*

a solstitio illis initium est = EG𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. B — *a* ante *solstitio.* Brit. 𝔅2. = *solstitium illis initium est.* quod, quasi elegantius sit, probat Gron.

ultra ortum Caniculae = Ee. B = *ultraque ortum cuniculae.* G𝔎 ... 𝔎 + *ultraque ortum Caniculae.* G (cr. ∾) = *multum est frigida.*

in hanc coniectum est = Ee.

ditur et alteram partem aeris adtrahit, aliam uero inpellit. Sic ille Etesiarum flatus aestatem frangit et a mensium feruentissimorum grauitate defendit. XI. Nunc quod promisi dicendum est, quare Etesiae uos non adiuuent neque quicquam huic conferant causae. Dicimus ante lucem auram incitari, eamdem subsidere, cum illam sol adtingit. Atqui Etesiae ob hoc *somniculosi* a nautis et *delicati* uocantur, quod, ut ait Gallio, *mane nesciunt surgere:* eo tempore fere incipiunt prodire quo ne pertinax quidem aura est. quod non accideret, si ut auram ita illos sol conmoueret. Adice nunc, quod si causa illis flatus est diei spatium ac longitudo, etiam ante solstitium flarent, cum longissimi dies sunt et cummaxime niues tabescunt. Iulio enim mense iam despoliata sunt omnia aut certe admodum pauca iacent adhuc sub niue. XII. Sunt quaedam genera uentorum quae ruptae nubes et in pronum solutae emittunt: hos

BG 𝔅 ... 𝔎 = *in hanc egestum est.* *ac sol mutato cursu in nostra rectior tenditur* = EeG 𝔅. B = *ac sol mutato cursu in ar'a rectior tenditur.* P3. = *ac Sol mactato cursu in nostra rectior tenditur.* P4. Col. 𝔊1. ... 𝔊 = *Ac sol mutato cursu in nostram rectior tenditur.* Boug. ci. = *tendit.* 𝔐 ... 𝔎 = *At sol mutato cursu in nostram rectior tenditur.* Pinc. (qui hunc locum vitiatissimum dicit) ci. = *ac sol mutato cursu nostra regione cedit.* Fromond. ci. = *At sol rectior mutato cursu a nostra avertitur.* *alteram partem aeris attrahit, aliam vero impellit.* B P3. Koeler ci. = *alteram vero impellit.* B = *ille etesiarum status ∾ ferventissima gravitate.*

Cap. XI.

G (cr. ∾) = *quod promissi.*

quare Etesiae vos non adiuvent = Ee. G 𝔅𝔊1. = *quare Etesiae nos non adiuvent.* B P3. 4. = *quare Etesiae nos adiuvent.* 𝔊2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *quare Etesiae illos non adiuvent.* Col. 𝔅2. — *vos.* probat Grut.

neque quicquam = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nec quicquam.* B = *conferam huic causae.*

Dicimus ante lucem auram incitari = BEeG Gr. codd. Ops. 𝔅𝔊1. Fort. 𝔊2. ... 𝔎 = *Dicimus autem luce auram incitari.*

eamdem subsidere = B P4. codd. Ops. EeG P3. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *tandem subsidere.*

cum illam sol adtingit = Ee. B = *cum illam sol altinget.* G 𝔅 ... 𝔎 = *cum illam sol attigit.*

eo tempore fere incipiunt = BEeG 𝔅 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 — *fere.* sG = *incipiunt surgere.*

si ut auram = EeG P4. P3. Col. = *si ut aura.* B𝔅 ... 𝔎 = *si ut auras.* B — *ita illos* (in m *illos* tantum suppletur).

sol conmoveret = EeG P4. Col. 𝔅 ... 𝔏 𝔍u ci. Koeler. P3. = *sol amoveret.* B Fort. 𝔏4. ... 𝔎 = *sol comminueret.* B = *si causa flatus est illis.* G = *si tam illis flatus est.*

diei spatium = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *spatium diei.* G 𝔅 = *et ante solstitium.* Ee + *non flarent.* B = *dies tabescunt.*

despoliata sunt = Ee. B P3. 𝔅 ... 𝔎 = *dispoliata sunt.* G P4. Col. = *disposita* [sG = *deposita*] *sunt.* mP4. = *discooperta sunt.*

Cap. XII.

G (m ∾) = *et in pronum sonum.*

emittunt = BE cod. Ops. Trist. ci. Fortun. 𝔊ro ... 𝔎. G P3. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *praemittunt.* P4. = *praee-*

Graeci uentos Ἐκνεφίας uocant. qui hoc, ut puto, modo fiunt:
cum magna inaequalitas ac dissimilitudo corporum quae uapor
terrenus emittit in sublime eat et alia ex his corporibus sicca
sint, alia humida: ex tanta discordia corporum inter se pugnan-
tium, cum in unum conglobata sunt, uerisimile est quasdam ca-
uas effici nubes et interualla inter illas relinqui fistulosa et in
modum tibiae angusta. His interuallis tenuis includitur spiritus 2
qui maius desiderat spatium, cum euerberatus cursu parum li-
bero incaluit et ob hoc amplior fit, scinditque cingentia et erum-
pit in uentum qui fere procellosus est, quia superne demittitur
et in nos cadit uehemens et acer, quod non fusus neque per aper-
tum uenit, sed laborat et iter sibi ui ac pugna parat. Hic fere 3
breuis flatus est. quia receptacula nubium per quae ferebatur ac
munimenta perrumpit, ideo tumultuosus uenit, aliquando non
sine igne ac sono coeli. Hi uenti multo maiores diuturnioresque
sunt, si alios quoque flatus ex eadem causa fluentes in se abs-
tulerunt et in unum confluxere plures: sicut torrentes modicae
magnitudinis eunt, quamdiu separatis suus cursus est, cum uero 4
plures in se aquas conuerterunt, fluminum iustorum ac peren-
nium magnitudinem excedunt. Idem credibile est fieri et in pro-
cellis, ut breues sint quamdiu singulae sunt: ubi uero sociauere

mittunt. B = *egnephios vocant.* E = *ecnephias vocant.* G = *ethnephias vocant.* 𝔅 = *etnephyas vocant.* 𝔈1. = *aetnaephas vocant.* B = *qui ut puto hoc modo fiunt.* G (cr. ∾) = *sicca sunt.* G — *est* post *verisimile.* EG 𝔅 = *quasdam causas* [E = *cas*] *effici nubes.* Fort. m𝔈2. = *et in modum tibiae diducta.* Dal. = *et in modum tubi diducta.*

2. G(s∾) = *qui magis desiderat spatium.* B = *everberatus cursu parumper incaluit.* B = *scinditque scindentia.* B = *et erupit* (s. m. *eruperit*). G (s∾) 𝔅 = *et rumpit in ventum.* 𝔏4. = *qui vere procellosus est.* Col. 𝔈1. 2. = *qui superne.* BEe 𝔅 = *dimittitur.*

neque per apertum = E. B = *non per apertum.* G𝔅 ... 𝔎 = *nec per apertum.* G𝔅 = *laborat et tunc sibi.* BEe = *sibi in hac pugna parat.* sG = *vi hac pugna parat.* G 𝔅 ∾.

3. B = *Quia receptacula nubium ac munimenta per quae ferebatur perrumpit.*

fluentes = Ee. G = *tuentes.* B𝔅 ... 𝔎 = *ruentes.*

in se abstulerunt = EeG. B = *in se abstulerint.* 𝔅 ... 𝔎 = *in se abstulere.* B = *confluxerint conplures.* EG 𝔅 ∾. P4. Col. 𝔈1. = *torrentes modicae valitudinis eunt.* Grut. fere non improbat. BEG Fort. P3. 𝔅 ∾. Koeler ci. = *modicae magnitudinis sunt.* BEeG Gr. 𝔅 = *quamdiu separatus suus cursus est.* Olim suspicabar Seuecam scripsisse: *quamdiu separatus cursus est*, et *suus* additum a librariis.

4. B = *in se plures.*

converterunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *convertere.* B (s∾) 𝔅 = *fluminum istorum.* B = *Idem credibile est fieri ut quamdiu singuli sunt breves sunt.* Fort. = *Ideo credibile est, ut spiritus, quamdiu singuli sunt, breves sint.* G Gr. 𝔅 ... 𝔎 = ∾ *ut*

uires et ex pluribus coeli partibus elisus spiritus eodem se contulit, et inpetus illis accedit et mora. XIII. Facit ergo uentum resoluta nubes: quae pluribus modis soluitur. Nonnumquam conglobationem illam spiritus rumpit, nonnumquam inclusi et in exitum nitentis luctatio, nonnumquam calor quem modo sol fecit, modo ipsa arietatio, magnorum inter se corporum adtritus. Hoc loco, si tibi uidetur, quaeri potest cur turbo fiat. Euenire in fluminibus solet, ut, quamdiu sine inpedimento feruntur,
2 simplex et rectum illis iter sit: ubi incurrerunt in aliquod saxum ad latus ripae prominens, retorqueantur et in orbem aquas sine exitu flectant, ita ut circumlatae in se sorbeantur et uerticem efficiant. Sic uentus, quamdiu nihil obstitit, uires suas effundit: ubi aliquo promuntorio repercussus est aut ui locorum coeuntium in canalem deuexum tenuemque collectus, saepius in se uolutatur similemque illis quas diximus conuerti aquas facit uor-
3 ticem. Hic uentus circumactus et eumdem ambiens locum ac se

sint breves ∾ (P3. — *singulae*). Ee ∾. 𝔅 ... 𝔊2. 𝔐an — *ex* ante *pluribus*. BEG Pinc. v. l. Gr. ∾. G = *impetus illi accedit*. Fortun. ci. = *impetus illis accedit et motus*.

Cap. XIII.

quae pluribus modis solvitur = B EG 𝔊ro ... 𝔎. P4. + *quae ex pluribus modis s.* P3. = *quod pluribus modis s.* 𝔅 ... 𝔏4. = *quae plurimis modis solvitur.*

nonnumquam inclusi = EeG Gr. cod. Ops. 𝔅𝔊1. G(s.m.) Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔎 — *nonnumquam*. B — *nonnumquam inclusi ... luctatio*. BG P3. Col. = *quem modo sol facit*. P4. hic lineam transilit. 𝔅 = *modo ipsa annectatio.*

magnorum inter se corporum adtritus = EeG Gr. 𝔅. B Brit. 𝔊ro ... 𝔎 + *magnorum inter se corporum et attritus*. 𝔊1. ... 𝔏4. + *ut magnorum inter se corporum attritus*. B — *loco*.

Evenire in fluminibus solet = BEG Fort. Pinc. v. l. P3. 4. codd. Ops. Trist. Anic. Scal. 𝔊ro ... 𝔎. Col. + *quae evenire in fl. s.* 𝔅 ... 𝔏4. + *qui evenire in fl. s.*

2. *ubi incurrerunt in aliquod saxum* = EeG. B = *ubi incurrerint ad aliquod saxum*. 𝔅 ... 𝔎 = *ubi incurrere in aliquod s.* B = *ad ripae latus*. e = *retorquebantur*. BGe P3. = *ita ut circumlata in se sorbeantur*. P4. Col. 𝔅𝔊1. = *ita ut circumlata inter se sorbeantur*. Trist. = *ita ut cumulatae in se sorbeantur*. Anic. = *ita ut circulatae in se sorbeantur*. Vet. cod. Dal. = *ita ut in circulos actae in se sorbeantur*. E Fortun. ci. ∾.

et verticem efficiant = BEG𝔅. 𝔊1. ... 𝔎 = *et vorticem efficiant*. B = *obstitit nihil.*

promuntorio = E. BG = *promunctorio*. 𝔅 ... 𝔎 = *promontorio*. B + *repulsus ac repercussus est*. Ee P3. Col. 𝔅 — *vi* ante *locorum coeuntium*. BG P4. ∾.

in canalem devexum = BE Pinc. v. l. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔅 = *in canalem devexu*. G = *in canalem denexum*. P3. Col. = *in canalem denexu*. P4. 𝔊1. 2. = *in canalem convexam*. 𝔊 ... 𝔏4. = *in canalem convexum*. G (s∾) = *volutatus*.

quas diximus converti aquas facit vorticem = E. B = *quas diximus converti aquis verticem facit*. G𝔅 = *quas diximus converti aquas facit verticem* (mG = *virtutem*). 𝔊1. ... 𝔎 = *quas diximus converti, aquis facit verticem*.

3. B — *ventus*. e = *eundem ambigens locum*.

ipsa uertigine concitans turbo est. qui si pugnacior est ac diutius uolutatur, inflammatur et efficit quem Πρηστῆρα Graeci uocant: hic est igneus turbo. Haec fere omnia pericula uenti erupti de nubibus produnt quibus armenta rapiantur et totae naues in sublime tollantur. Etiamnunc quidam uenti diuersos ex se generant et inpulsum aera in alias quoque partes quam in quas inclinauere dispergunt. Illud quoque dicam quod mihi occurrit: 4 quemadmodum stillicidia, quamuis iam inclinent se et labantur, nondum tamen efficere lapsum, sed ubi plura coiere et turba uires dedit, tunc fluere et ire dicuntur: sic quamdiu leues sunt aeris motus agitati pluribus locis, nondum uentus est. tunc esse incipit, cum omnes illos miscuit et in unum inpetum contulit. Spiritum a uento modus separat: uehementior enim spiritus uentus est, inuicem spiritus leniter fluens aer. XIV. Repetam nunc quod primo dixeram, edi e specu uentos recessuque inte-

ac se ipsa vertigine concitans = B Ee G (s.m.) P4. Col. codd. Ops. 𝔅𝔊1. 𝔐an 𝔅2. G = *ac sepe ipsa vertiginem concitans.* P3. = *ad se ipsa vertigine concitans.* 𝔊2. 𝔊ro ... 𝔅1. 𝔑u𝔎 = *et se ipsa vertigine concitans.* 𝔊 ... 𝔏4. = *et se in ipsa vertigine concitans.* BE 𝔊1. = *pugnatior.* Ge = *volutatus.* P4. Col. 𝔅𝔊1. 𝔅2. = *qui pugnacior si est, ac diutius volutatus.* probat Grnt. P3. = *qui si pugnacior est ac diutius inflammatus est volutatur et effcit.* B — *et* ante *efficit.* B = *quod praestam Graeci vocant.* G = *quem prestera Graeci vocant.* Ee = *quod prestera Graeci vocant.* de quo vide. sG 𝔅 = *quem postera Graeci vocant.* P3. = *quem pestera Graeci vocant.* P4. = *quem praestara Graeci vocant.* Col. = *quem praesten Graeci vocant.* Pinc. ci. = *quem praester Graeci vocant.* P3. = *hic est omnis turbo.* Pinc. ci. = *hoc est igneus turbo.* P4. — *turbo.*

Haec fere omnia = BEG Memm. P4. = *Haec vere omnia.* B (s.m.) P3. = *Hic fere omnia.* G (s.m.) — *omnia.* Col. = *Hoc fere omnia.* Nicot. = *Hinc fere omnia.* 𝔊1. = *Sed fere omnia.* 𝔅 Fortun. ci. 𝔊2. ... 𝔎 = *Hi* [𝔅 = *hii*] *fere omnia.* Idem Fortun. ci. = *Typhones fere omnia.* B = *de nubibus prodeunt.*

quibus armenta rapiantur = E P3. 4. 𝔅 ... 𝔊2. G = *quibus armeta rapiantur.* BPinc. v. l. Col. 𝔊 ... 𝔎 = *quibus arma menta rapiantur.* B = *et totae nives.* E (s∾) e (s∾) = *in sublime ferantur.* B = *Et nunc quia venti diversos.* P4. 𝔊1. = *Etiamnunc quia ventos diversos.* B — *ex se* ante *generant.* B = *in alias partes quoque.* G(s∾) 𝔅 = *quam in quis ipsi.* B — *ipsi* ante *inclinavere.* 4. Col. = *inclinent se iam et labantur.* P3. 4. = *iam inclinant se et l.*

efficere lapsum = EeG P4. Col. 𝔅. B = *effixere lapsum.* P3. = *effici ẽ lapsum.* 𝔊1. ... 𝔎 = *effecere lapsum.* BG Gr. P3. 𝔅 = *ubi plura coire.* E sG ∾. B = *agitati pluribus ventis.* P3. = *unde ventus est.* 𝔅 = *nondum ventum est.* P4. 𝔊1. 𝔐an 𝔊2. = *tunc enim incipit.* BEG Pinc. v. l. P3. Col. ∾.

spiritus leniter fluens = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *spiritus leviter fluens.*

Cap. XIV.

Col. = *Repeto nunc quod in primo dixeram.* B sG = *Repetam nunc quae primo dixeram.* P3. 4. Brit. 𝔅 𝔊ro ... 𝔎 + *quod in primo d.* EG ∾. Ee + *edi scilicet e specu.* B = *edi specu* om. *e.*

riore terrarum. Non tota solido contextu terra in imum usque fundatur, sed multis partibus caua

et caecis suspensa latebris.

alicubi habet inania sine humore. Ibi etiam si nulla lux discrimen aeris monstrat, dicam tamen nubes nebulasque in obscuro
2 consistere. Nam ne hae quidem super terras, quia uidentur, sunt, sed quia sunt, uidentur. Illic quoque nihilominus ob id sunt, quod non uidentur. Flumina illic scias licet nostris paria sublabi, alia leniter ducta, alia in confragosis locis praecipitando sonantia. Quid ergo? non illud aeque dabis esse aliquos et
3 sub terra lacus et quasdam aquas sine exitu stagnare? Quae si ita sunt, necesse est et illud, aera onerari oneratumque incumbere et uentum propulsu suo concitare. Ex illis ergo subterraneis nubibus sciemus nutriri inter obscura flatus, cum tantum uirium fecerunt quanto aut terrae obstantia auferant aut aliquod apertum ad hos efflatus iter occupent et per hanc cauernam in
4 nostras sedes efferantur. Illud uero manifestum est magnam esse sub terris uim sulphuris et aliorum non minus ignem alentium. Per haec loca cum se exitum quaerens spiritus torsit, accendat flammam ipso adfrictu necesse est: deinde flammis la-

Non tota solido contextu = BEG Pinc. v. l. Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔊ro ... 𝔎. 𝔈2. ... 𝔏4. = *non tota solida contextu.* P3. = *terram.*

in imum usque fundatur = Ee Pinc. v. l. Col. 𝔑u 𝔎. BG P3. Col. 𝔅 ... 𝔅2. = *in unum usque fundatur.* Ovid. (M. I, 388.) = *caecis obscura latebris.* G𝔅 = *caecis suspensis latebris.* G = *alibi habet inania.* 𝔅 = *alicui habet inania.* G (s.m.) — *sine* ante *humore.* G (cr. ∾) Gr. 𝔅𝔈1. = *discrimen aeris monstraret.*

2. BE 𝔅𝔈1. = *Nam ne haec quidem.* G = *Nam ne hoc quidem.*

super terras = E𝔅. BG 𝔈1. ... 𝔎 = *supra terras.* B = *Nihilominus illic quoque.* e = *illic quoque nil minus.* G 𝔅 = *Illic quoque nihil minus.* B = *ob hoc* [s *non*] *sunt quia non videntur.* G = *ob id sint quod non videntur.* Ee Gr. 𝔅 ... 𝔈2. = *quod non videntur flumina. Illic scias.* BG Pinc. v. l. ∾.

alia leniter ducta = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *alia leviter ducta.* G (s.m.) — *in* ante *confragosis.* sG = *non illud aeque dabitur.* B = *esse aliquos et sub terra lucos.*

3. G = *Quod* [cr. ∾] *si ita sunt necesse est et* [*est et* in lit.] *illud.* Ee — *est* post *necesse.* 𝔅 = *quod si ita sunt, necesse et illud.* B = *et ventu provisu suo concitare.*

Ex illis ergo subterraneis = E 𝔈1. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎. BG Gr. 𝔅2. + *Et ex illis ergo subterraneis.* 𝔅 = *Et exilis ergo subt.*

cum tantum virium fecerunt = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *cum tantum virium fecerint.* B = *quantum aut terrae abstinentia auferat.* sG = *aut terrae obstantiam auferant.* 𝔅 — *aut* ante *aliquod.* E = *aut aliquid apertum.* B = *aut aliquod apertum per quod.*

efflatus = BEeG P3. 4. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. Col. = *ad hoc flatus.* 𝔐 ... 𝔏4. = *ad hos afflatus.*

4. sG + *sulphuris et aliorum corporum.* G(s∾) — *spiritus* ante *torsit.*

ipso adfrictu = Nicot. 𝔊ro ... 𝔎 (*affr.*). B = *ipso attritu.* EG

tius fusis, etiamsi quid ignaui aeris erat, extenuatum moueri et uiam cum fremitu uasto atque inpetu quaerere. Sed haec diligentius persequar, cum quaeram de motibus terrae. XV. Nunc mihi permitte narrare fabulam. Asclepiodotus auctor est demissos quam plurimos a Philippo in metallum antiquum, olim destitutum, ut exploraret quae ubertas eius esset, quis status, an aliquid futuris reliquisset uetus auaritia: descendisse illos cum multo lumine et multos duraturo dies. deinde longa uia fatigatos uidisse flumina ingentia et conceptus aquarum inertium uastos, pares nostris nec conpressos quidem terra supereminente, sed liberae laxitatis, non sine horrore uisos. Cum magna hoc 2
legi uoluptate: intellexi enim seculum nostrum non nouis uitiis, sed iam inde antiquitus traditis laborare nec nostra aetate primum auaritiam uenas terrarum lapidumque rimatam in tenebris male abstrusa quaesisse. Illi maiores nostri quos celebramus laudibus, quibus dissimiles esse nos querimur spe ducti montes ceciderunt et supra lucrum sub ruina steterunt. Ante Philippum 3
Macedonem reges fuere qui pecuniam in altissimis usque latebris sequerentur et recto spiritu liberoque in illos se demitterent

Col. = *ipso a b s t rictu.* e = *ipso ab-s t r i c t o.* Memm. = *ipso a s trictu.* P3. 4. 𝔅 ... 𝔏4. = *ipso o b s t rictu.*

Sed h a e c diligentius = E. B = *Sed haec l a t i u s.* G𝔅 ... 𝔎 = *Sed h o c diligentius.* G(s∾) 𝔅 = *p r o sequar.* 𝔅 = *cum quaeram de m o n-tibus terrae.*

Cap. XV.

G (m∾) = *narrare fa b e l lam.* B = *Asclepiodotus est auctor.* G = *Asclepiodotus est a c t o r.*

ut explorar e t = EG P3. Col. 𝔅𝔊ro 𝔅2. B 𝔈1. ... 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *ut explorar en t.* P3. = *quae l i b e r t a s eius esset.*

q u i s status = BEe 𝔅 ... 𝔏4. G 𝔊ro ... 𝔎 = *q u i status.*

et multos dura t u r o dies = BE Brit. 𝔊ro ... 𝔅2. 𝔎. G𝔅 ... 𝔏4. = *et multos dur a s s e dies.* P3. = *et multos dur am̄ dies.* 𝔑u = *et multos duratu r o s dies.* quod non displicet. Ee = *ne q u e compressos quidem.* 𝔅 = *nec o p p ressos quidem.* BG ∾.

terra sup e r e minente = BEG 𝔅 ... 𝔅2. Gron. ci. 𝔑u 𝔎 = *terra su-i m m i nente.* B = *non sine horrore v i s u.*

2. *Cum magna h o c legi voluptate* = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *Cum magna h a e c legi voluptate* (hoc G tantum in m habet). B — *non* ante *novis vitiis.*

sed iam i n d e antiquitus traditis = B P3. Memm. 𝔊ro ... 𝔎. Ee = *sed iam i n antiquitus traditis.* G P4. Col. Anic. Scal. 𝔅𝔈1. = *sed iam a n t e antiquitus traditis* (*iñ* = *inde. añ* = *ante*). Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔏4. — *inde.* B = *nec nostra primum aetate.* G (s∾) = *r a matam in tenebris.* B = *rimatam tenebris o b strusa male.* EeG 𝔅 ... 𝔏4. = *male o b strusa.* P3. ∾.

Illi maiores nostri = BEeG 𝔅𝔈1. 𝔈2. ... 𝔎 + *Illi q u o q u e maiores nostri.* Ee = *dissimiles esse nos queri-m u s.* B = *dissimiles nos esse querimur.* G 𝔅 ... 𝔎 = *quibus dissimiles querimur* [sG 𝔅 = *querim u s*] *nos esse.* B = *et sub r i m a steterunt.*

3. B = *Ante Philippum Macedon e s reges fuere.*

et r e c t o spiritu liberoq u e = BEe G P4. Col. 𝔅𝔈1. P3. = *et recto spi-*

specus in quos nullum noctium dierumque perueniret discrimen. A tergo lucem relinquere quae tanta spes fuit? quae tanta necessitas hominem ad sidera erectum incuruauit et defodit et in fundum telluris intimae mersit, ut erueret aurum non minore
4 periculo quaerendum quam possidendum? Propter hoc cuniculos egit et circa praedam lutulentam inertemque reptauit oblitus dierum, oblitus naturae melioris a qua se auertit. Ulli ergo mortuo terra tam grauis est quam istis supra quos auaritia urgens terrarum pondus iniecit, quibus abstulit coelum, quos in imo ubi illud malum uirus latitat infodit? Illo descendere ausi sunt ubi nouam rerum positionem, terrarum pendentium habitus uentosque per caecum inane experirentur et aquarum nulli fluentium horridos fontes et altam perpetuamque noctem: deinde cum ista fecerunt, inferos metuunt. XVI. Sed ut ad id de quo

ritu libereque. 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔎 = *et relicto spiritu libero* om. *que.* Ee = *se dimitterent.* Col. = *malum noctium dierumque.* P4. = *dierumve.*

discrimen. A tergo lucem relinquere quae tanta spes fuit = EeG Gr. 𝔅2. (G — *spes fuit? quae tanta.* mG = *spes fuerit*). 𝔅 = *pervenire a tergo lucem relinquere. Quae tanta spes fuit?* 𝔈1. = *a tergo lucem relinquerent. Quae tanta spes fuit?* 𝔈2. ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *et a tergo lucem relinquerent. Quae tanta spes fuit?* B = *at ergo lucem relinquerent. Quae t. sp. f.*

4. *et circa praedam lutulentam inertemque reptavit* = Ee. B P3. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎 = *et circa praedam lutulentam incertamque reptavit.* G = *et circa praedam luculentam incertamque reptavit.* P4. = *et circa praedam lutulentam incertamque reputavit.* Col. = *et circa praedam lutulentam incretamque reptavit.* 𝔊 ... 𝔏4. = *et circa praedam lutulentam incertamque raptavit.* G — *oblitus dierum.* 𝔈1. = *reptavit oblitus rerum naturae melioris* rell. om. B = *oblitus rerum naturae mulieris* (hoc cr. ∾). P4. + *oblitus rerum naturae melioris.* 𝔅 = *oblitus naturae: mollioris aqua se evertit.* G (cr. ∾) = *se advertit.*

Ulli ergo mortuo . . . infodit? = BEeG 𝔅. 𝔈1. . . . 𝔎 = *Nulli ergo mortuo . . . infodit.* BG P4. Col. cod. Ops. 𝔅𝔈1. = *avaritia ingens.* E Fort. P3. ∾. P3. = *terrarum pondus ingerit.* G 𝔅𝔈1. = *quos in imo illud malum ubi virus latitat.* P3. = *quos immo uberi illud malum virtus latitat.* P4. = *quos in ymo velud malum ubi viros latitat.* Col. = *quos in ymum illud malum ubi virus latitat.* BE Fort. ∾.

terrarum pendentium = BEeG𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 + *terrarumque pendentium.*

per caecum inane = EmG Bamb. Wirceb. 𝔈1. . . . 𝔊ro 𝔅2. B = *per caecum inanes.* G = *per caecum mare.* Col. = *per caecum inanem.* P3. 4. = *per centum inane.* 𝔅 = *per cēlū manare.* 𝔅1. ℜu 𝔎 = *per coelum inane.* Est haec scriptura inter eas, quae ex librarii cuiusdam negligentia ortae et editorum incuria propagatae exercere solent virorum doctorum ingenia.

et aquarum nulli fluentium = BE Fort. P4. Col. codd. Ops. 𝔅𝔐an 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. G = *et aquarum ullis fluentium.* P4. 𝔈1. ... 𝔏4. (exc. 𝔐an) 𝔅1. = *aquarum in illis fluentium.* G(s.m.) = *et alteram perpetuamque.* B — *deinde.*

cum ista fecerunt = E. BG𝔅 ... 𝔎 = *cum ista fecerint.* 𝔅 = *inferos metiuntur.*

agitur reuertar, uenti quatuor sunt, in ortum, occasum, meridiem septemtrionemque diuisi. Ceteri quos uariis nominibus adpellamus his adplicantur.

Eurus ad Auroram Nabataeaque regna recessit
Persidaque et radiis iuga subdita matutinis.
Uesper et occiduo quae litora sole tepescunt
Proxima sunt Zephyris. Scythiam Septemque triones
Horrifer inuasit Boreas: contraria tellus
Nubibus adsiduis pluuioque madescit ab Austro.

Uel si breuius illos conplecti mauis, in unam tempestatem quod 2
nullo modo fieri potest congregentur.

Una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus

et qui locum in illa pugna non habuit Aquilo. Quidam illos duodecim faciunt. Quatuor enim coeli partes in ternas diuidunt et
singulis uentis binos subpraefectos dant. Hac arte Uarro, uir 3
diligens, illos ordinat, nec sine causa. Non enim eodem loco semper sol oritur aut occidit: sed alius est ortus occasusque aequinoctialis (bis autem aequinoctium est), alius solstitialis, alius hibernus. Qui surgit ab oriente aequinoctiali Subsolanus apud nos dicitur, Graeci illum Ἀφηλιώτην uocant. Ab oriente hiber-

Cap. XVI.

G — *his* ante *adplicantur.*

Eurus ad Auroram. Ovid. M. I, 61. sqq.

Nabataeaque nunc apud Ovidium quoque scribunt. BEG 𝔅 ... 𝔎 = *Nabathaeaque.* B = *Persida quoque et r.* e = *subdita matunis.* G (cr. ∾) = *Vesper et occidio.*

Zephyris = BEeG 𝔅 (scribunt tamen *Zephiris*). m𝔗u = *Zephuris.* 𝔊1. ... 𝔎 Ovid. = *Zephyro.* G(cr. ∾) Gr. 𝔅 = *Septentrionesque.* Ovid. (ed. Iahn.) = *Septemque trionem.* P3. = *Hostifer invasit Boreas.* BG Gr. 𝔅 = *pluviaque madescit.* E ∾.

2. B = *Vel si illos binos complecti maius.*

quod nullo modo fieri potest = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quod fieri nullo modo potest.* Heynius (Exc. III. ad Virg. A. I. p. 133. ed. II) haec verba non Senecae esse arbitratur: refutatur a Koelero.

Una Eurusque. Virg. A. I, 85. B EG 𝔅 = *Nothusque.* sG = *crebrisque procellis.*

in illa pugna non habuit = Ee. 𝔅 = *in illa rite non habuit.* BG 𝔊1. ... 𝔎 = *in illa rixa non habuit.*

et singulis ventis binos subpraefectos dant = EG Bong. ex Cui. P3. Memm. 𝔅. e = *et singulis ventis binos subperfectos* [at cod. habet *subp̄fectos*] *dant.* Fort. = *et singulis ventis binos sub praefecto dant.* Col. = *et singulis ventis binos subrefectos dant.* BP4. = *et singulis ventis binos supradictos dant.* 𝔊1. ... 𝔎 = *et singulis ventis binos suffectos dant* (m𝔊1. = *subditos dant*).

3. B = *Hac arte illos Varro vir diligens ordinat.* Ee = *Varo vir diligens.*

eodem loco semper sol = Ee. B = *eodem loco sol semper.* G 𝔅 ... 𝔎 = *eodem semper loco sol.* B = *aliud enim solstitialis* [Brit. =] *alius hibernalis.* B = *qui surgit ab occidente aequinoctiali.* B = *Graeci*

4 no Eurus exit quem nostri uocauere Uolturnum. Et Liuius hoc illum nomine adpellat in illa pugna Romanis parum prospera in qua Hannibal et contra solem orientem exercitum nostrum et contra uentum constituit, tum uenti adiutorio ac fulgoris praestringentis oculos hostium uicit. Uarro quoque hoc nomen usurpat: sed et Eurus iam ciuitate donatus est et nostro sermoni non
5 tamquam alienus interuenit. Ab oriente solstitiali excitatum *Καικίαν* Graeci adpellant, apud nos sine nomine est. Aequinoctialis occidens Fauonium mittit quem Zephyrum esse dicent tibi etiam qui Graece nesciunt loqui. A solstitiali occidente Corus uenit qui apud quosdam Argestes dicitur: mihi non uidetur, quia Cori uiolenta uis est et in unam partem rapax, Argestes fere mollis est et tam euntibus communis quam redeuntibus.
6 Ab occidente hiberno Africus furibundus et ruens, apud Graecos *Λίψ* dicitur. A septemtrionali latere summus est Aquilo, medius Septemtrio, imus *Θρασκίας*: huic deest apud nos uocabulum. A meridiano axe Euronotus est: deinde Notus, Latine Auster. deinde Libonotus qui apud nos sine nomine est.

illum aphelicten dicunt. Ee = *Gr. illum apheloten vocant.* G = *Gr. illum ephelicten* [s *aphelicten*] *vocant.* 𝔅 = *Gr. illum ephelictem vocant.* 𝔈1. = *Gr. illum* ἐφηλιωτην *vocant.* 𝔈2. . . . 𝔊 = *Gr. illum* ἀπηλιώτην *vocant.*

4. G (s.m.) — *Et* ante *Livius.* B = *in qua Hannibal contra solem orientem et contra ventum exercitum nostrum.* 𝔅 = *circa solem orientem.*

tum venti adiutorio = BEe. G 𝔅 . . . 𝔎 = *cum venti adiutorio.* G (n.) = *hostium vincit.* G (s.m.) = *Sit chayrus iam civitate donatus.* B — *et* ante *Eurus.* e = *non tanquam alienus invenit.*

5. B = *Kaieriad Graeci appellant.* Ec = *Kaiekian Graeci appellant.* G = *Kaieriam* [s *n*] *Graeci appellant.* 𝔅 = *Καιεκιαν Graeci appellant.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *Graeci Καικίαν appellant.* P4. = *Favonium nutrit.* E = *qui Zephyrum.* B = *quem Zephirum esse dicunt illi etiam qui.* BEe G (lit.) 𝔅 . . . 𝔊 = *Chorus venit.* sic iidem hoc nomen et infra scribunt. B P4. = *Ergates fere mollis est* EeG P3. Col. 𝔅 = *Ergastes fere mollis est.* Eadem scripturae discrepantia infra est. Vox *communis* offendit Lud. Ianum, ut ex libri Wirceb. scriptura cōīs coniiciat *comis* = Auic.

6. BEG 𝔅 = *lips dicitur.* 𝔈1. = *libs dicitur.*

imus Θρασκιας. sic scribendum videtur, Graecis litteris. 𝔈2. . . . 𝔊 𝔊𝔯𝔬 . . . 𝔎 = *imus Thrascias.* Gronovio [ms] derivari videtur nomen a verbo θράσσω. B = *unus itacias.* Ee = *imus Tharchias.* G = [s *imus*] *Trachias.* 𝔅 = *unus tarchias.* 𝔈1. = *imus Trachias.* 𝔐 . . . 𝔏4. = *imus Thracias.* BEcG 𝔅 = *Euronothus.* eG (s ∾) — *est* post *Euron.* e + *qui est latine Auster.* B = *deinde austronothus qui apud nos sine nomine.* Ee = *deinde Leuconothus.* Fort. P3. = *deinde Leuconotus.* quod poterat defendi. P4. = *deinde Lebonochus.* Col. = *deinde Lebonothus.* G (s∾) = *deinde Libothus.* Fortun. ci. ∾.

XVII. Placet autem duodecim uentos esse, non quia ubique tot
sint (quosdam enim inclinatio terrarum excludit), sed quoniam
nusquam plures sunt. Sic casus sex dicimus, non quia omne
nomen sex recipit, sed quia nullum plures quam sex. Qui duo-
decim uentos esse dixerunt hoc secuti sunt, totidem uentos esse
quot coeli discrimina. Coelum enim diuiditur in circulos quin-
que qui per mundi cardines eunt: est septemtrionalis, est ae- 2
quinoctialis, est solstitialis, est brumalis, est contrarius septem-
trionali. His sextus accedit qui superiorem partem mundi ab
inferiore secernit: ut scis enim, dimidia pars mundi semper
supra, dimidia infra est. Hanc lineam quae inter aperta et oc-
culta est Graeci Ὁρίζοντα uocant, nostri finitorem dixerunt, alii
finientem. Adiciendus est adhuc meridianus circulus qui hori- 3
zonta rectis angulis secat. Ex his quidam circuli in transuersa
currunt et alios interuentu suo scindunt. Necesse est autem
tot aeris discrimina esse quot partes. Ergo horizon siue finiens
circulus quinque illos orbes quos modo dixi fieri secat et efficit
decem partes, quinque ab ortu, quinque ab occasu. Meridia-
nus circulus qui in horizonta incurrit regiones duas adicit. Sic 4
duodecim aer discrimina accipit et totidem facit uentos. Quidam

Cap. XVII.

G = *ventis esse.*

sed quoniam nusquam plures sunt = Ee. B = *sed quia plures quam non sint. qui XII. ventos esse dixerunt* rell. om. G𝔅 ... 𝔎 = *sed quoniam* [sG = *quia*] *plures nusquam sunt.* G𝔅 = *Sic casus sex videmus.*

totidem ventos esse quot coeli discrimina = Ee. B = *totidem ventorum quot coeli esse discrimina.* G𝔅 ... 𝔎 = *totidem ventorum esse, quot* [G p.m. = *quo*] *coeli discrimina.*

2. *est aequinoctialis, est solstitialis* = Ee. BG 𝔈2. ... 𝔎 = *est solstitialis, est aequinoctialis.* 𝔅𝔈1. = *Est Septemtrionalis, Solstitialis* [𝔅 = *Solstialis*], *Aequinoctialis, Brumalis.* B = *His sextus accessit qui superiorem mundi partem ab inferio* [s *re*] *secrevit.*

ut scis enim, dimidia pars mundi = BEG Gr. 𝔅𝔈1. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔈2. ... 𝔏4. = *ut scis. Dimidia enim p. m.* B — *semper* ante *supra.* B = *Hanc lineam quae inter lineam apertam et occultam est hunc scilicet circulum Graeci orizonta* [hoc in lit.] *vocant.* EeG + *et occulta est, id est hunc circulum Graeci orizonta* [sic et infra scribunt] *vocant.* quae num Senecae esse possint, vide. 𝔅 ∾ (sed ipsa scribit *orizonta*).

nostri finitorem dixerunt = EeG. B + *nostri finitorem esse dixerunt.* 𝔅 ... 𝔎 = *nostri finitorem dixere.*

3. *Adiciendus est adhuc* = BEeG Pinc. v. l. P3. Col. Anic. Trist. 𝔅𝔅2. P4. 𝔈1. ... 𝔅1. 𝔑u𝔎 = *Adiiciendus est ad hunc.* B = *rectis angulis segregat.*

Necesse est autem = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *Necesse autem est.* E (s∾) — *aeris.* B = *quod partes.* B = *quinque orbes illos.* EeG 𝔅 — *secat* ante *et efficit.* Ee = *qui in orizonta concurrit.* G𝔅 = *qui in orizonta occurrit.* G = *regiones suas adicit.* B = *regiones duas efficit.* P4. + *regiones duas adiicit vel efficit.*

4. G = *Sic duodecim* [= Gr. 𝔅

sunt quorumdam locorum proprii qui non transmittunt, sed in proximum ferunt. Non est illis a latere uniuersi mundi inpetus. Atabulus Apuliam infestat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Cataegis, Galliam Circius: cui aedificia quassanti tamen incolae gratias agunt, tamquam salubritatem coeli sui debeant ei. Diuus certe Augustus templum illi, cum in Gallia moraretur, et uouit et fecit. Infinitum est, si singulos uelim persequi: nulla enim propemodum regio est quae non habeat aliquem flatum ex se nascentem et circa se cadentem. XVIII. Inter cetera itaque Prouidentiae opera hoc quoque aliquis ut dignum admiratione suspexerit: non enim ex una causa uentos aut inuenit aut per diuersa disposuit, sed primum ut aera non sinerent pigrescere, sed adsidua uexatione utilem redderent uitalemque tractaris, deinde ut imbres terris subministrarent iidem-

2 que nimios conpescerent. Nam modo adducunt nubes, modo diducunt, ut per totum orbem pluuiae diuidi possent. In Italiam Auster inpellit, Aquilo in Africam reicit: Etesiae non patiuntur apud nos nubes consistere. Iidem totam Indiam et Aethiopiam continuis per id tempus aquis inrigant. Quid, quod fruges percipi non possent, nisi flatu superuacua et mixta ser-

𝔈1. 𝔐an] *discrimina aer* [𝔅 =] *accepit.* B = *et totidem ventos efficit.* B = *sed in proximum feruntur.* B — *mundi* post *universi.* B = *Athabulus.* G (s.m.) = *Azabulus* (m *Acabulus*). 𝔅 = *At apulus apuliam infestat.* Ee = *Calabriam Ipix.* G 𝔅 = *Iapix.* B = *Athenas Schyron.* EeG 𝔅𝔈1. = *Athenas Scyron.* B = *Pamphiliam Chagris.* Ee P3. = *Pamphiliam Cagreus.* G Col. 𝔅 = *Pamphiliam Chagneus.* sG Fort. = *Chagreus.* P4. 𝔈1. = *Chagenus.* Fortun. ci. ∾. B = *qui aedificia quassanti.* B = *cum in Gallia moraretur templum illi.* G = *Infinitum est singulos* [𝔅𝔈1. =] *prosequi.* G (s∾) — *est* post *regio.*

Cap. XVIII.

G (m∾) = *admiratione surrexerit.* Anic. = *aut in diversa disposuit.* G = *non sineret pigrescere* ∾ *redderet.* P4. = *non sinerent pinguescere.* Cod. Fratrum Min. = *assidua versatione.* B = *utile redderent* [P4. 𝔈1. . . . 𝔊 =] *vitalemque terris.* P3. 𝔅 = *vitalemque tractaturis.* G = *vitalemque tractaveris.* E Fort. m𝔈2. ∾. G = *subministrarent itemque.* BEe 𝔅𝔈1. = *subministrarent idemque.* B = *nubes compescerent.* [2] *modo adducunt ut per totum orbem dividi possint* rell. om.

2. Ge Gr. 𝔅𝔈1. = *modo deducunt.*

dividi possent = EG 𝔅 ... 𝔎 (B = *possint*). B = *nubes apud nos consistere.* BG P3. 4. 𝔅 = *Idem per totam Indiam.* Col. = *Inde per totam Indiam.* Ee = *Idem totam Indiam.*

Quid, quod fruges percipi non possent = EesG m𝔍u. B = *Quomodo enim fruges exciperentur nisi flatu.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *Quid, quod fruges percipi non possunt.*

supervacua et mixta servandis = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔊. 𝔐 . . . 𝔎 = *nisi supervacua admixta servandis.*

uandis uentilarentur, nec esset quod segetem excitaret et latentem frugem ruptis uelamentis suis quae folliculos agricolae uocant adaperiret? Quid, quod omnibus inter se populis com- 3
mercium dedit et gentes dissipatas locis miscuit? Ingens naturae beneficium, si illud in iniuriam suam non uertat hominum furor. Nam quod de Caesare maiori uolgo dictatum est et a Tito Liuio positum, in incerto esse utrum illum nasci magis reipublicae profuerit an non nasci, dici etiam de uentis potest: adeo quicquid ex illis utile et necessarium est non potest his repensari quae in perniciem suam generis humani dementia excogitat. Sed non ideo non sunt ista natura bona, si uitio male 4
utentium nocent. Non in hoc Prouidentia ac dispositor ille mundi deus exercendum uentis aera dedit et illos ab omni parte, ne quid esset situ squalidum, effudit, ut nos classes partes freti occupaturas conpleremus milite armato et hostem in mari aut post mare quaereremus. Quae nos dementia exagitat et in mu-

nec esset quod segetem = E. B G𝔅 ... 𝔎 = *nisi esset, quod segetem* (*n* [c] = *nec.* *n* [i] = *nisi*). Trist. Dal. = *ruptis vestimentis suis.*

3. B = *omnibus in se populis.*

Nam quod de Caesare maiori volgo dictatum est = Ee. G = *Nunc quod de Caesare maiore* [s i] *vulgo dictatum est.* P3. = *Nunc quidem Caesare maiori.* 𝔅 = *Nunc quod de Caesare maiore vulgo ditatum* [sic ab initio novae paginae, sed in fine superioris legitur *dicatum*] *est.* P4. = *Nunc quod de Caesare olim maiore.* B𝔚1. = *Nunc quod de Caesare olim maiore vulgo dictatum est.* 𝔑u 𝔎 = *Nunc quod de Caesare maiore* ∾. 𝔊1. ... 𝔊re 𝔅2. = *Nunc quod de Caesare olim maiore vulgo dictitatum est* (hoc maluit Koeler). Particula *olim* non legitur in Pinc. v. l. Col. Rom. Anic. Scal.

G (s ∾) — *a* ante *Tito Livio.* G (s ∾) = *et incerto esse.*

utrum illum nasci magis reipublicae profuerit = Ee (sed scribit *illud*). B = *utrum magis reipublicae profuerit eum nasci.* G 𝔅 ... 𝔎 = *utrum illum magis nasci reipublicae profuerit.* Aliquando suspecta mihi fuit Partic. *magis.* EeG (m ∾) P3. Col. 𝔅 — *an non nasci.* B P4. ∾. B = *utile est ac necessarium.* G = *quae in peritiam suam.* B = *humani generis.*

4. *non sunt ista natura bona* = Ee G𝔅. B 𝔊1. ... 𝔎 + *non sunt ista natura sua bona.* G (s ∾) = *sed vitio male.*

Non in hoc Providentia ac dispositor ille mundi deus exercendum ventis aera dedit et illos ab omni parte, ne quid esset situ squalidum, effudit, ut nos classes = Ee. G = ∾ *aera ventis exercendum nequit esse situ sqalidum* ∾. Col 𝔅𝔊1. = ∾ *aera ventis exercendum dedit.* P3. = *Non in. hoc Providentia ac dispositio* ∾ *aera ventis exercendum dedit* ∾ *effudit non nos classes.* Anic. Rom. = *nam in hoc providentia.* B = *Nimirum hac providentia dispositor ille* [= P4.] *mundi deus aera ventis exercendum dedit* ∾ *effudit* [P4. =] *ut nos classes.* Fort. 𝔐an 𝔊2. ... 𝔎 = *Nimirum in hoc Providentia* ∾ *aera ventis exercendum dedit* ∾ *effudit, non ut nos classes.*

partes freti = Ee. G = *partem* [m *freti*] *occupaturas.* B 𝔅 ... 𝔎 = *partem freti.*

post mare quaereremus = BEe P3. codd. Ops. G 𝔅 = *post mare inquiremus.* sG P4. Col. 𝔊1. ... 𝔎

5 tuum conponit exitium? Uela uentis damus bellum petituri et periclitamur periculi causa. incertam fortunam experimur, uim tempestatum nulla ope humana superabilem, mortem sine spe sepulturae. Non erat tanti, si ad pacem per ista ueheremur: nunc cum euaserimus tot scopulos latentes et insidias uadosi maris, cum effugerimus procellosos desuper montes per quos prae-
6 ceps in nauigantes uentus inpingitur, cum inuolutos nubilo dies et nimbis ac tonitribus horrendas noctes, cum turbinibus diuulsa nauigia: quis erit huius laboris ac metus fructus? quis nos fessos tot malis portus excipiet? bellum scilicet et obuius in litore hostis et trucidandae gentes tracturae ex maxima parte uictorem et antiquarum urbium flamma. Quid in arma cogimus populos? quid exercitus scribimus directuros aciem in mediis fluctibus?
7 quid maria inquietamus? parum uidelicet ad mortes nostras terra late patet. Nimis delicate fortuna nos tractat: nimis dura dedit nobis corpora, felicem ualitudinem. Non depopulatur nos casus incurrens: emetiri cuique annos suos ex commodo licet et

= *post mare inquireremus.* B = *exagitat et in routuum.*

conponit exitium = EG P3. Col. codd. Ops. Rom. 𝔅 𝔊ro 𝔚2. ... 𝔎. B P4. 𝔈1. ... 𝔏4. 𝔚1. = *compellit exitium.*

5. *bellum petituri* = BG Col. codd. Ops. 𝔊ro ... 𝔎. Ee P3. = *bellum peracturi.* P3. (immo 4.) 𝔅 ... 𝔏4. = *bellum paraturi.* B — *humana.*

nunc cum evaserimus = BEeG Col. codd. Ops. 𝔈1. 𝔚2. 𝔅 = *Nunc evaserimus* om. *cum.* P4. = *Nunc cum senserimus.* P3. = *Nunc autem evaserimus.* 𝔈2. ... 𝔚1. 𝔑u 𝔎 + *Nunc autem cum evaserimus.* sG = *cum effugeremus.*

per quos praeceps in navigantes ventus inpingitur = BEe. G = *per quos preces* [s p] *in navigantes ventus impinguit.* 𝔅 = *per quos praeces in navigantes ventus impingit.* P3.4. 𝔈1. ... 𝔊 = *per quos praeceps in navigantes ventus impingit* (P4. = *impinguit*). Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔎 = *in quos praeceps navigantes ventus impingit.* Idem ci. = *quos praeceps in navigantes ventus impingit.* Col. = *per quos navigantes ventus impingit.*

6. P4. 𝔈1. 2. = *cum involuto nubilo dies.* P3. = *cum involutus nubilo dies.* BEG Fort. Pinc. v. l. Col. 𝔅 ∾.

cum nimbis ac tonitribus = EmG P3. codd. Ops. e = *cum nimbis ac tonitrubus.* BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *cum nimbis ac tonitruis.* G (s ∾) Col. = *horrendis noctes.* P4. codd. Ops. = *horridas noctes.* B = *quis in eis laboris metus ac fructus.* G = *quis erit* [s in] *hoc laboris.* B = *et trucidatae gentes.* G (s ∾) = *trucidandae gentis.*

tracturae ex maxima parte victorem = Ee. B = *tractatur aeque ex magna parte victorem.* G = *tracturaeque magna ex parte victorem.* 𝔅 = *tractareque magna ex parte victorem.* 𝔈1. ... 𝔎 = *tracturae magna ex parte victorem.* G (cr ∾) Col. 𝔅𝔈1. = *et antiquarum urbium flammam.* P3. = *et antiq. urbium inflammam.* B = *directuras aciem.* G — *aciem.* 𝔅 = *directuros avem.*

7. B — *videlicet.* B = *nimis aura felicem dedit nobis corporum valitudinem.* B (cr. ∾) = *Non depulatur nos.*

ad senectutem decurrere. Itaque eamus in pelagus et uocemus in nos fata cessantia. Miseri, quid quaeritis? mortem quae ubique superest? petet illa nos et ex lectulo: sed innocentes petat. occupabit nos in nostra domo: sed occupet nullum molientes malum. Hoc uero quid aliud quis dixerit quam insaniam, circum- 8
ferre pericula et ruere in ignotos iratum, sine iniuria occurrentia deuastantem ac ferarum more occidere quem non oderis? Illis tamen in ultionem aut ex fame morsus est: nos sine ulla parsimonia nostri alienique sanguinis mouemus manum et nauigia deducimus, salutem committimus fluctibus, secundos optamus uentos quorum felicitas est ad bella perferri. Quousque nos mala nostra rapuerunt? Parum est intra orbem suum furere. Sic 9
Persarum rex stolidissimus in Graeciam traiecit quam exercitus non uincet, cum inpleuerit. Sic Alexander ulterior Bactris et Indis uolet quaerere quid sit ultra magnum mare et indignabitur esse aliquid ultimum sibi. Sic Parthis auaritia Crassum dabit: non horrebit diras reuocantis tribuni, non tempestates longissi-

G = *e a in pelugus et vocemus.* e = *quae u t i que superest.* B = *Pe t i t illa n o s i n lectulo.* G(s∾) 𝔅 = *P a l et illa vos et ex l.* Gr. = *Petet illa n o s.* probat Grut. 𝔈l. = *Pet i t illa n o s et ex l.*

sed innocentes petat = EeG (s.m.) P3. 𝔅. G = *sed innocentes pela n t.* Col. + *sed n o n innocentes petat.* B = *sed u b i q u e petat innocentes.* P4. 𝔈l.... 𝔏4. + *sed u b i q u e* [in P4. legi poterat etiam *u t ique*] *innocentes petat.* 𝔊ro ... 𝔎 + *sed u t i q u e innocentes petat.* probat Grut.

occupabit n o s in n o s tra domo = Ee P4. Col. (hic tamen ambiguis litteris). probat Grut. B = *occup a t nos in nostra domo.* P3. = *occupabit v o s in nostra domo.* G𝔅 = *occupa v i t vos vos in v e s t ru domo.* 𝔈l. ... 𝔎 = ∾ *in v e s t ra d.* sG = *sed occup a t.*

8. Ee = *quid a l i u s quis dixerit.* B = *quam circumferre pericula et ruere p e r insaniam.* G (m∾) Pinc. v. l. 𝔅 = *et ruere in ignotos i n i t i u m sine iniuria.* Pinc. ci. Rom. = *et ruere in ignotos i n v i t u m sine iniuria.* P3. = *et ruere i n i t u m sine iniuria.* P4. = *et ruere in i g e n s, iratum sine iniuria* (unde Grut. putat fieri posse *in i g n e s*). Col. = *et ruere in ignotos i n i t u m sine iniuria.* Anic. = *i n i m i c u m sine iniuria.* B = *ac more ferarum.* G = *q u a m non oderis.* e (cr. ∾) = *Illis tamen m u l t a t i onem.*

movemus m a n u m = BEe Fort. codd. Ops. G Col. 𝔅 = *movemus m a l u m.* P3. = *movemus m a l i u s.* P4. 𝔈l. ... 𝔎 = *movemus m a r i a.* G (s∾) — *et* ante *navigia.*

Quousque nos mala nostra = Ee P3. codd. Ops. Anic. B = *Quousque mala nostra nos.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 + *Quousque nos m a l o s mala nostra.*

rapu e r u n t = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *rapue r e.*

9. *in Graeciam t r a i e c i t* = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. (G 𝔅 = *in graec i a*). 𝔐 ... 𝔎 = *in Graeciam t r a i i c i t.* G 𝔅 = *qu e m exercitus.*

non v i n c e t = EeG 𝔅 ... 𝔏4. B 𝔊ro ... 𝔎 = *exercitus non v i c i t.* B mG = *volet quaer e t q u e.*

esse aliquid ultimum sibi = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *aliquid esse ultimum sibi.* B = *Sic c u r s u m avaritia Parthis dabit.* G(m∾) = *Sic Part i s m a r i a Crassum dabit.* 𝔅 = *crassum dab i s.*

diras revocantis tribuni = Ee. G = *v o c antis diras tribuni.* mG = *re vocandas iras tribuni.* B 𝔅 ... 𝔎

mi maris, non circa Euphratem praesaga fulmina et deos resi-
10 stentes. Per hominum et deorum iras ad aurum ibitur. Ergo
non inmerito quis dixerit rerum naturam melius acturam fuisse
nobiscum, si uentos flare uetuisset et inhibito discursu furentium
in sua quemque terra stare iussisset. Si nihil aliud, certe suo
quisque tantum ac suorum malo nasceretur: nunc parum mihi
domestica, externis quoque laborandum est. Nulla terra tam
longe remota est quae non emittere aliquod suum malum possit.
11 Unde scio an nunc aliquis magnae gentis in abdito dominus for-
tunae indulgentia tumens non contineat intra terminos arma, an
paret classes ignota moliens? unde scio hic mihi an ille uentus
bellum inuehet? Magna pars erat humanae pacis maria prae-
cludi. Non tamen, ut paulo ante dicebam, queri possumus de
auctore nostri deo, si beneficia eius corrumpimus et ut essent
12 contraria efficimus. Dedit ille uentos ad custodiendam coeli ter-
rarumque temperiem, ad euocandas supprimendasque aquas, ad
alendos satorum atque arborum fructus: quos ad maturitatem

= *revocantis diras tribuni.* Ee = *praesaga f l u mina.* E = *et deos re-si d ŭ t es.* e = *et deos resi d e n t es.*

10. *Per hominum et deorum iras* = EeG. 𝔅 = *per homi n i s et deorum iras.* 𝔈1. ... 𝔎 = *Per hominum deorum q u e iras.* B = *Per hominum m a n u m et deorum iras ibitur* om. *ad aurum.* P3. = *B e n e immerito quis dixerit.* 𝔅𝔈1. = *Ergo non m e r i t o quis dixerit.* B = *Ergo non immerito r e o r melius acturam nobiscum fuisse.* EG Fort. P4. Col. ∾. G (cr. ∾) = *s e d ventos flare vetuisset.* E = *et i n i b i t o discursu.* G(m∾) Col. 𝔅𝔈1. = *et i n a l t o discursu furentium.* P3. — *et inhibito ... stare iussisset.* Fort. P4. ∾. B = *et inhibito discursu q u o d r e o t i u m q u a terra stare iussisset.* P4. = *in sua q u a e que terra.* G(s∾) Pinc. v. l. — *terra.* Col. 𝔅 = *in sua q u a e que stare iussisset.* e = *Si n i l aliud.*

nunc parum m i h i domestica = Ee P3. Memm. 𝔑u𝔎. B Nicot. + *Nunc parum mihi domestica s u n t.* G Col. 𝔅𝔈1. = *Nunc parum i n domestica.* P4. = *Nunc p a x i n domestica.* 𝔈2. ... 𝔅2. = *Nunc parum v i domestica.* Koeler probasset, si scriptum invenisset *Nunc parum mihi domest i c o.* B = *exter i u s quoque e l a borandum est.* EeG Nicot. = *exter i u s laborandum est.* Anic. Scal. = *exter n a quoque.* Memm. 𝔅 ∾.

quae non e m ittere aliq u o d suum malum possit = EeG Fort. Gr. 𝔅𝔈1. B = *quae non emittere malum suum possit.* 𝔈2. ... 𝔊 = *quae non a mittere aliquod suum malum possit.* 𝔐 ... 𝔅1. = *quae non m i t tere aliq u o suum malum possit.* 𝔅2. ... 𝔎 = *quae non emittere aliq u o suum malum possit.* quam scripturam Exterus et Ruhkopfius male referunt ad codd. mstos.

11. B = *non contineat intra m u r o s.* G (s∾) = *non contin e t intra terminos.* 𝔅𝔈1. = *int e r terminos.* Ee = *U n u m scio hic mihi.* Col. = *Unde scio an hic mihi ille ventus.* B = *hic mihi ventus an ille.*

Magna pars erat humanae pacis = Ee. B = *Magna er i t pars humanae pacis.* G𝔅 ... 𝔎 = *Magna pars erat pacis humanae* (G *erat* bis habet scriptum). B = *N u m ut paulo ante dicebam.* BG (s.m.) = *de auctore no s t r o deo.* G = *effic i a mus.* Scribendum videtur *eff e cimus.*

12. BsG + *e t ad evocandas.* G = *suppr e mendasque.* B = *ad alendos segetum arborum q u e fructus.*

cum aliis causis adducit ipsa iactatio adtrahens cibum in summa
et ne torpeant permouens. dedit uentos ad ulteriora noscenda:
fuisset enim inperitum animal et sine magna experientia rerum
homo, si circumscriberetur natalis soli fine. dedit uentos, ut 13
commoda cuiusque regionis fierent communia, non ut legiones
equitemque gestarent nec ut perniciosa gentium arma transuehe-
rent. Si beneficia naturae utentium prauitate perpendimus, ni-
hil non nostro malo accepimus. Cui uidere expedit? cui loqui?
cui non uita tormentum est? Nihil inuenies tam manifestae uti-
litatis quod non in contrarium transeat culpa. sic uentos quo-
que natura bonos futuros inuenerat: ipsi illos contrarios fecimus.
omnes in aliquod nos malum ducunt. Non eadem est his et illis 14
causa soluendi, sed iusta nulli: diuersis enim iuritamentis ad
temptandum mare inpellimur. utique alicui uitio nauigatur.
Egregie Plato dicit qui nobis circa exitum iam testium loco dan-
dus est *minima esse quae homines emant uita.* Immo, Lucili
carissime, si bene illorum furorem aestimaueris, id est nostrum
(in eadem enim turba uolutamur), magis ridebis, cum cogitaue-
ris uitae parari in quae uita consumitur.

G (s ∾) — *cum* ante *aliis causis.* e = *attrahens cibum in sima.*

et ne torpeant permovens = Ee. G𝔅 = *et ne torpeat permovens.* 𝔈1. = *et ne torpeant promovens.* 𝔈2. ... 𝔏4. = *et ne torpeat promovens.* B Brit. 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔎 = *et ne torpeant, movens.* B = *ad ulteriora nascenda.* B = *rerum experientia homo si circumscribetur.* Col. = *nālis solis fine.* P3. = *natali soli fine.* 𝔅 = *naturalis solis fine.* 𝔈1. = *naturalis soli fine.* BEG Fort. P4. ∾.

13. *perniciosa gentium arma* = EeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. 𝔐 ... 𝔅1. = *perniciosa gentibus arma.* B Brit. = *perniciosa civium arma.* Koeler aut *gentibus* aut *civium* legendum esse censet. B = *utentur pravitate.* e = *nil non nostro.* G(s∾) — *non* ante *nostro malo.* Col. = *quo non in contrarium.*

transeat culpa = EeG Bong. Fort. P3. Col. codd. Ops. Anic. Scal. Trist. 𝔅. B P4. 𝔈1. ... 𝔎 = *transferat culpa.* Gron. ci. 𝔅2. ... 𝔎 = *Sic ventos quoque natura bono futuros.* B (s.m.) — *futuros.* B = *invenit. ipsis* [hoc cr. ∾] *illos.*

14. B = *Omnes nos in aliquod malum.* B = *non eadem est illis et his.*

ad temptandum mare inpellimur = ci. Pinc. BEG Gr. codd. Ops. 𝔅𝔈1. = *ad temptandum ire impellimur* (𝔅 = *impellimus*). 𝔐𝔞𝔫 𝔈2. ... 𝔎 = *ad tentandum iter impellimur.*

utique alicui vitio navigatur = B Bong. ex Cui. codd. Ops. 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔎. Ee = *utque alii vitio navigatur.* P3. = *utque alicui.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *Itaque alicui v. n.* B = *iam testium loco circa exitum.* G = *circa exitium.* Gron. ci. = *minimi esse quae homines.* B — *vita* post *emant.* 𝔅 = *homines emant iura.*

illorum furorem = BEeG 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *furorem illorum.* 𝔅𝔈1. = *existimaveris.* B — *aestimaveris.* P4. Col. = *voluptamur.* 𝔅 = *magis irridebis.*

vitae parari in quae vita consumitur = ci. Pinc. 𝔅2. ... 𝔎. EeG Pinc. v. l. = *vitae parari in qua vita consumitur.* P3. = *vitae parari in quo vita consumminiur.* Col. =

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM
LIBER VI.

I. Pompeios, celebrem Campaniae urbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabianumque litus, ab altera Herculanense conueniunt et mare ex aperto reductum amoeno sinu cingunt consedisse terrae motu uexatis quaecumque adiacebant regionibus, Lucili uirorum optime, audiuimus, et quidem hibernis diebus quos uacare a tali periculo maiores nostri solebant
2 promittere. Nonis Februariis hic fuit motus Regulo et Uerginio Consulibus qui Campaniam numquam securam huius mali,

vitae parari in qua vita consumimur. Cod. Ops. + *vitae parari ea, in quae vita consumitur.* 𝔅 = *in te parari in aqua vita consumimur.* B = *in te parari ea in quibus vita consumitur.* Bong. ex Cui. P4. = *vitae parari* [= Anic. Rom] *ea in quibus vita consumitur.* 𝔈1. ... 𝔅1. = *vita parari ea, in quibus vita consumitur.* G = *Explicit liber quartus.* 𝔈1. = *Libri quinti naturalium quaestionum finis.*

E = *Incipit liber VI. naturalium questionum. de terre motu.* G = *Incipit liber quintus de motu terre et causis motus.* 𝔅 = *Lucii Annei Senecae cordubensis Naturalium liber sextus in quo de terrae motu investigatur incipit.* 𝔈1. = *Lucii Annei Senecae Naturalium Quaestionum Liber Sextus, in quo de terrae motu agitur.* Haec extrema adiiciunt etiam 𝔈2. ... 𝔎.

Cap. I.

B = *in qua ab altera parte.* G (cr. ∾) = *in aquam ab altera parte.* G = *Surrentium.*

Stabianumque = BEeG Anic. 𝔈1. ... 𝔊 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. P3. = *Stabilianumque.* P4. Col. 𝔅 = *Scabianumque.* 𝔐 ... 𝔏4. 𝔅1. = *Sabianumque.* B = *ab altera vero Calcedonense.* P4. = *ab altera cabado irem se.* 𝔈1. (m ∾) = *ab altera Calcedonense.*

et mare ex aperto reductum = B Ee cod. Ops. sG + *et mare quod ex aperto reductum.* G𝔈2. ... 𝔏4. = *mareque ex aperto conductum.* Col. 𝔅𝔈1. = *mare ex aperto conductum* om. *et.* P3. — *et* ante *mare.* P4. = *mare ex aperto rursus ductum* om. *et.* 𝔊ro ... 𝔎 = *mareque ex aperto sinu* [Fort. Scal. Rom. =] *reductum.* EeG 𝔅 ... 𝔏4. = *cingit.* B P3. 4. cod. Ops. 𝔊ro ... 𝔎 ∾.

consedisse = EcG Pinc. v. l. P3. cod. Ops. Rom. Scal. Tronc. 𝔅. B P4. Col. 𝔈1. ... 𝔎 = *desedisse.*

hibernis diebus = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *diebus hibernis.* B = *parentes nostri solebant promittere.*

2. *hic fuit motus* = BEeG (s.m.). G𝔅 — *hic.* 𝔈1. ... 𝔎 = *fuit motus hic*

Regulo et Verginio consulibus = E

indemnem tamen et totiens defunctam metu, magna strage uastauit. Nam et Herculanensis oppidi pars ruit dubieque stant etiam quae relicta sunt et Nucerinorum colonia ut sine clade, ita non sine querela est. Neapolis quidem priuatim multa, publice nihil amisit leniter ingenti malo perstricta. Uillae uero 3
praeruptae passim sine iniuria tremuere. Adiciuntur his illa, sexcentarum ouium gregem exanimatum et diuisas statuas, motae post hoc mentis aliquos atque inpotentes sui errasse. quorum ut causas excutiamus, et propositi operis contextus exigit et ipse in hoc tempus congruens casus. Quaerenda sunt trepidis solatia et demendus ingens timor. Quid enim cuiquam satis tutum uideri potest, si mundus ipse concutitur et partes eius solidissimae labant? si quod unum inmobile est in illo fixum- 4
que, ut cuncta in se intenta sustineat, fluctuat, si quod proprium habet terra perdidit stare, ubi tandem resident metus nostri? quod corpora receptaculum inuenient? quo titubantia confugient, si ab imo metus nascitur et funditus trahitur? Consternatio est omnium, ubi tecta crepuerunt et ruina signum de-

𝔈2. . . . 𝔊. B = *Regulo et Ugno* [s.m. *Virgino*] *consulibus.* G Fort. Gr. 𝔅𝔈1. = *Regulo et Virgilio* [𝔈1. = *Vergilio*] *consulibus.* 𝔐 . . . 𝔎 = *Regulo et Virginio c.* B = *dubieque stat in eo quae relicta sunt.* Rom. Scal. = *Nucer i orum colonia.*

Neapolis quidem = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *Neapolis quoque.* B = *multa privatim.* e = *publice nil.*

leniter . . . perstricta = EeG. 𝔅 𝔈1. 𝔏 . . . 𝔎 = *leviter* . . . [Gr. codd. Ops. =] *perstricta.* 𝔈2. ... 𝔐 = *leviter perstrictae.*

3. P4. 𝔈1. = *Villae quoque praeruptae.* Col. + *Villae quoque vero praeruptae.* mG𝔅 = *Villae vero proruptae.* G (m∾) = *Villae vero parum passim.*

Adiciuntur his illa, sexcentarum ovium = GP4. Col. Tronc. Scal. Rom. 𝔅𝔈1. Ee + *Adiciuntur his illa scilicet sexcentarum ovium.* P3. = *Adiiciuntur illa sexcentarum avium* (sed poterat etiam *civium* legi). B = *Adiciunt his sin* [hoc n.] *illa sexc. o.* unde facere *his similia* olim *placuit.* Fort. 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔎 = *Adiiciunt his sexcentarum ovium.* G (m∾) 𝔅 = *et diversas statuas.* quod si meliorem haberet auctoritatem, recipere non dubitassem. Gron. ci. = *et diffissas st.* B = *motae post haec.*

inpotentes sui errasse = BEG Gr. Anic. Scal. Tronc. 𝔅𝔈1. 𝔑u𝔎. 𝔐an 𝔈2. . . . 𝔅2. = *impotes sui errasse.* B = *ut causas discutiamus propositi.* 𝔅 = *praepositi.* B = *trepidis remedia.* 𝔅 = *tepidis solatia.* G = *nepidis solatia.* Frat. Min. = *demendus ingruens timor.* Б = *satis videri potest tutum.* P3. = *si mundus ipse convertitur.* G (cr.∾) = *solidissimae labantur.*

4. G = *Sed quod unum.* G(m∾) — *in illo* ante *fixumque.* 𝔅 = *resident motus nostri.*

quo titubantia confugient = Ee. B = *quo sollicita effugiet.* G (s. m.) 𝔅 . . . 𝔎 = *quo* [G p. m. = *quod*] *sollicita confugient.* B = *si ab imo nascitur metus.* 𝔅 = *si ab uno moetus nascitur.*

Consternatio est omnium = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *Consternatio omnium est.*

crepuerunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *crepuere.* 𝔅 = *et ruine.*

dit: tunc praeceps quisque se proripit et penates suos deserit
5 ac se publico credit. Quam latebram prospicimus, quod auxilium, si orbis ipse ruinas agitat? si hoc quod nos tuetur ac sustinet, supra quod urbes sitae sunt, quod fundamentum quidam orbis esse dixerunt, discedit ac titubat? Quid tibi esse non dico auxilii, sed solatii potest, ubi timor fugam perdidit? quid est, inquam, satis munitum? quid ad tutelam alterius et sui firmum? Hostem muro repellam et praeruptae altitudinis castella uel ma-
6 gnos exercitus difficultate aditus morabuntur. a tempestate nos uindicant portus. nimborum uim effusam et sine fine cadentes aquas tecta propellunt. fugientes non sequitur incendium. aduersus tonitrua et minas coeli subterraneae domus et defossi in altum specus remedia sunt. ignis ille coelestis non transuerberat terram, sed exiguo eius obiectu retunditur. in pestilentia mutare sedes licet. nullum malum sine effugio est. numquam fulmina populos perusserunt. pestilens coelum exhausit urbes,
7 non abstulit: hoc malum latissime patet, ineuitabile, auidum, publice noxium. Non enim domos solum aut familias aut urbes singulas haurit, gentes totas regionesque submersit. et modo ruinis operit, modo in altam uoraginem condit ac ne id quidem relinquit ex quo adpareat quod non est saltem fuisse, sed supra

Anic. = *et penates suos derelinquit.* B = *et se publico condit.* Brit. = *ac se publico condit.* Gron. Delicata, inquit, imprimis lectio.

5. B = *Quam latebram perspicimus.*

ruinas agitat = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *ruinas agitet.* B = *supra quod urbes ratae* [s.m. *rotae*] *sunt.* P3. 4. = *quod fundamentum quidem.* B = *quod fundamentum orbis quidam.* G (m∾) = *discidet ac titubat.* P3. = *discidit ac titubat.* Col. = *discedet ac titubat.* Fort. = *desidet ac titubat.* 𝔅 = *dissidet ac titubat.* B = *Quid ibi esse non dico.* 𝔅 = *auxilii atque solatii.* Ee + *sed solatii esse potest.* B = *Quid est satis inquam.*

alterius et sui = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *alterius ac sui.* G = *Hostem numero repellam.*

et praeruptae = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 — *et.* G = *difficultate additus.*

6. Anic. Scal. 𝔅 = *nos vindicat.* B = *ymbrium vim effusam.* B = *tecta repellunt.* B = *adversus tonitruum.* EeG P3. Col. 𝔅 — *defossi.* quod num abesse possit, vide. e = *Ignis iste coelestis.* G (s∾) — *malum* ante *sine effugio.* B = *Numquam flumina* [= 𝔅] *populos merserunt.*

7. G (cr. ∾) = *singulas exhauruit.* B — *haurit.*

gentes totas = EeG P3. Col. cod. Ops. 𝔅. B P4. 𝔈1. ... 𝔎 + *sed gentes totas.*

regionesque submersit = Ee. G Fort. Col. = *regionesque submergit.* 𝔅 = *regiones submergit* om. *que.* P3. = *regionesque subiungit.* B P4. 𝔈1. ... 𝔎 = *regionesque subvertit.* B = *modo in alteram* [= mG] *regionem condit.* 𝔈1. = *at ne id quidem.* 𝔅 = *relinquitur.* *Ex quo.* G (s∾) 𝔅 = *apparet.* B + *appareat id quod non est.* 𝔅 = *salutem fuisse.*

nobilissimas urbes sine ullo uestigio prioris habitus solum ex-
tenditur. Nec desunt qui hoc genus mortis magis timeant quo
in abruptum cum sedibus suis eunt et e uiuorum numero uiui
auferuntur, tamquam non omne fatum ad eumdem terminum ue-
niat. Hoc habet inter cetera iustitiae suae natura praecipuum, 8
quod cum ad exitum uentum est omnes in aequo sumus. Nihil
itaque interest utrum me lapis unus elidat an monte toto pre-
mar, utrum super me domus uuius onus ueniat et sub exiguo
eius tumulo ac puluere exspirem an totus caput meum terrarum
orbis abscondat, in luce hunc et in aperto spiritum reddam an
in uasto terrarum dehiscentium sinu, solus in illud profundum
an cum magno comitatu populorum concadentium ferar. nihil 9
interest mea quantus circa mortem meam tumultus sit: ipsa ubi-
que tantumdem est. Proinde magnum sumamus animum aduer-
sus istam cladem quae nec euitari nec prouideri potest desina-
musque audire istos qui Campaniae renuntiauerunt quique post
hunc casum emigrauerunt negantque ipsos umquam in illam re-
gionem accessuros: quis enim illis promittit melioribus funda-
mentis hoc aut illud solum stare? omnia eiusdem sortis sunt et, 10
si nondum mota, tamen mobilia: hunc fortassis in quo securius

𝔅 = *solum extunditur.* B = *abruptum est sedibus suis.* 𝔅 = *quo in abrupto cum s.*

8. E (s∾) — *cetera.* B = *Hoc inter cetera iustitiae suae munera praecipuum habet deus quod.* Fort. P4. = *iustitiae suae munera praecipuum deus, quod.* EG P3. Col. 𝔅 ∾. B — *omnes* post *ventum est.* G = *ne lapis unus elidat.* B = *an monte toto elidar.*

utrum super me = BE. G𝔅 ... 𝔎 = *utrum supra me.* B = *domus una veniat.* Ee — *veniat.* G (s.m.) — *eius* ante *tumulo.*

tumulo ac pulvere exspirem = B EeG (s.m.) 𝔊1. ... 𝔏4. 𝔑u. G = *tumulo ac pulverem expirem.* 𝔅m𝔍u = *cumulo ac pulvere expirem.* Brit. = *cumulo eius ac complanatione.* 𝔊ro ... 𝔅2. 𝔎 = *tumulo ac complanatione exspirem.* G(m∾) = *caput tuum.* E (s∾) — *terrarum.* G (s∾) = *solis in illud.*

populorum concadentium = EeG 𝔅 ... 𝔊. i. e. *una* vel *simul cadentium.* B = *populorum congaudentium.* 𝔐 ... 𝔎 = *populorum concidentium.* G (cr. ∾) = *feratur.*

9. B = *Nihil mea interest.* G(m∾) — *animum* post *sumamus.*

desinamusque = BEesG. G𝔅 ... 𝔎 = *Desinamus* om. *que.*

renuntiaverunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *renuntiavere.* G (cr. ∾) = *quodque post hunc casum.* B — *hunc* ante *casum.* B = *emigravere.*

negantque ipsos umquam in illam regionem accessuros = Ee. B + *negantque se ipsos umquam in illam regionem accessuros.* G Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅𝔅2. = *negantque ipsos umquam in ipsam regionem accessuros.* probat Grut. P4. = *negantque se ipsos, nunquam in ipsam regionem accesserunt.* 𝔈1. 2. 𝔑u 𝔎 = *negantque se ipsos umquam ipsam regionem accessuros.* 𝔈 ... 𝔅1. = *negantque se unquam ipsam regionem acc.*

quis enim illis promittit = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *Quis enim illis promittet.*

10. B = *et mobilia tamen si non-*

consistis locum haec nox aut hic ante noctem dies scindet. Unde scias an melior eorum locorum condicio sit in quibus iam uires suas fortuna consumpsit et quae in futurum ruina sua fulta sunt? erramus enim, si ullam terrarum partem exceptam inmunemque ab hoc periculo credimus: omnes sub eadem iacent lege. nihil
11 ita, ut inmobile esset, natura concepit. alia temporibus aliis cadunt et quemadmodum in urbibus magnis nunc haec domus, nunc illa suspenditur, ita in hoc orbe terrarum nunc haec pars facit uitium, nunc illa. Tyros aliquando infamis ruinis fuit. Asia duodecim urbes simul perdidit. anno priore in Achaiam et Macedoniam quaecumque est ista uis mali quae incurrit nunc Campaniam laesit. Circuit fatum, et si quid diu praeteriit, re-
12 petit. quaedam rarius sollicitat, saepius quaedam: nihil inmune esse et innoxium sinit. Non homines tantum qui breuis et caduca res nascimur, urbes oraeque terrarum et litora et ipsum

dum mota. P4. = *etiamsi nondum mota.* G (cr. ∾) = *tamen mota bilia.*

hunc fortassis = BEe. E (s.m.) e(s.m.) G𝔅 ... 𝔎 = *hunc fortasse.* B = *in qua securius* [sG mℑu =] *consistitis.* G = *haec ante noctem dies.* B = *scindet dies.*

Unde scias = EeG P3. Col. 𝔅𝔐an 𝔅2. B P4. = *Unde scis.* ℭ1. ... 𝔅1. 𝔑u𝔎 = *Unde scies.* G (n.) + *an te melior.* Amicus Grut. ci. + *Unde scias an non melior.* G(cr. ∾) = *in quibusdam iam vires suas.*

et quae in futurum ruina sua fulta sunt = EGFort. P3. 𝔅ℭ2. ... 𝔅1. Col. = *et quae in futura iam ruina sua fulta sunt.* ℭ1. = *aut quae* [P4. =] *in futuram ruinam suam fulta sunt?* B Brit. 𝔅2. ... 𝔎 = *an quae in futuram ruinam suam fulta sunt?* B = *si ullam terrarum partem inmunem ab hoc periculo.* G (m∾) = *si illam terrarum p.* 𝔅 = *si nullam terrarum p.*

11. B = *concepit natura. alia aliis temporibus.* G(m∾) — *aliis.* G(s∾) — *Et* ante *quemadmodum.* E(cr. ∾) e(cr. ∾) = *nec haec domus nec illa.* G(m∾) — *nunc haec domus ... orbe terrarum.* sG = *Tyrus.* G (m∾) — *ruinis.*

Anno priore in Achaiam et Macedoniam quaecumque est ista vis mali quae incurrit nunc Campaniam laesit = ci. Gron. 𝔅2. B = *anno priore in Achaia et Macedonia. quaecumque ista vis est mali quae recurrit nunc Camp. l.* Ee = *perdidit anno priore in Achaia et Macedonia. quaecunque* ∾. G = *anno priore in Acaia et Macedonia. quaecunque enim ista vis mali quae incurrit nunc Campaniam laedit* (cr. ∾). P3. Col. = *anno priore* [P3. = *primo*] *in Achaia et Macedonia. Quaecunque* ∾ *laedit* (P3. = *laederit*). P4. = *perdidit. Anno priore in Achaia et Macedonia* ∾. 𝔅 = *perdidit anno priore in achaia et macedonia. Quaecunque enim ista vis mali quae incurrit. nunc campaniam ledit.* ℭ1. = *perdidit, anno priore in Achaia et Macedonia. Quaecunque ista vis mali incurrit, nunc Campaniam laesit.* Fort. ℭ2. ... 𝔅1. 𝔑u𝔎 — *in* ante *Achaiam.* G = *Circuit fatum et* [s *si*] *quicquid* [hoc cr. ∾] [m *diu*] *praeteriit.* BEe 𝔅 = *praeterit.*

12. *Non homines tantum qui brevis et caduca res nascimur* = E Fort. ℭ2. ... 𝔎. B = *Non homines tantum quae brevis et caduca res nascitur sed urbes oraeque.* G 𝔅 = *Non homines tantum quae brevis et caduca res* [= P4.] *nascimur urbes orbisque terrarum.* P3. = *Non homines tantum etiam brevis et caduca res nascimur.* Col. = *qui breves et ca-*

mare in seruitutem fati uenit. Nos tamen nobis permansura promittimus bona fortunae et felicitatem cuius ex omnibus rebus humanis uelocissima est leuitas habituram in aliquo pondus ac moram credimus? et perpetua sibi omnia promittentibus in men- 13 **tem non uenit id ipsum supra quod stamus stabile non esse? neque enim Campaniae istud aut Achaiae, sed omnis soli uitium est male cohaerere et ex pluribus causis resolui et summa manere, partibus ruere. II. Quid ago? solatium aduersus pericula rara promiseram, ecce undique timenda denuntio. Nego quicquam esse quietis aeternae quod perire possit et perdere. Ego uero hoc ipsum solatii loco pono et quidem ualentissimi, quandoquidem sine remedio timor stultis est. ratio terrorem prudentibus excutit, inprudentibus magna fit ex desperatione securitas. Hoc itaque generi humano dictum puta quod illis subita**

duciores nascimur. 𝔊1. = ∾ *quae brevis* ∾. Ee = *horseque terrarum.* sG = *horeque terrarum.* B = *in servitutem fati veniunt.* [Brit. =] *Quo ergo nobis promittimus permansura.* 𝔊ro ... 𝔅2. = *Quo ergo nobis permansura promittimus.* G(s.m) = ∾ *permansura permittimus.* EeG 𝔅 ... 𝔏4. 𝔑u 𝔎 ∾. B = *levitas est* [Brit. =] *habituram in aliquo moram ac pondus.* G𝔅 = *habituram in aliquos pondus* [sG *et*] *moram.* 𝔊1. ... 𝔊 = *habituram in aliquos pondus ac moram.*

13. *et perpetua sibi omnia* = EeG𝔅 ... 𝔏4. B Brit. 𝔊ro ... 𝔎 — *et.* E(cr. ∾) = *stabile non est.*

neque enim Campaniae istud aut Achaiae, sed omnius soli vitium est = EG 𝔅 ... 𝔅1. (G p.m. = *solis*). B = *Neque Campaniae neque Tyri naque Italiae aut Achaiae sed omnis soli vitium hoc est.* Brit. = *Neque Campaniae, neque Tyri, nec Achaiae, sed omnis soli vitium hoc est.* 𝔅2. = *Neque enim Campaniae, neque Tyri, nec Achaiae, sed omnis soli vitium hoc est.* 𝔑u 𝔎 = *Neque enim Campaniae istud, neque Tyri, nec Achaiae, sed omnis soli vitium est.*

et ex pluribus causis = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *et ex causis pluribus.* G𝔅 = *solvi.*

et summa manere, partibus ruere = BEG Gr. 𝔅 ... 𝔊2. 𝔐an 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. 𝔊 ... 𝔏4. 𝔅1. = *et summam manere, partibus ruere.*

Cap. II.

B P4. 𝔊1. = *Quid ergo? solatium. adversus pericula rara promiseram* = BEe. G = *adversus pericula dare permissuram* (s. m. *permiseram*). 𝔅 ... 𝔎 = *adv. pericula dare promiseram.* G (s∾) 𝔅𝔊1. = *pronuntio.*

quod perire possit et perdere = Ee G P3. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. B + *quod non perire possit et perdere.* P4. = *quod perire possit et pendere:* 𝔐 ... 𝔅1. + *quod et perire non possit et perdere.* B = *quoniam quidem sine remedio.* G (cr. ∾) = *quandoque quidem.*

timor stultis est = EeG Gr. codd. Ops. 𝔅𝔊1. 𝔅2. B = *sine remedio stultis error est.* 𝔐an 𝔊2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *timor stultus est.* B = *idem terrorem prudentibus.*

inprudentibus magna fit = Ee. B = *in periculis magna fit.* G Pinc. v. l. Gr. 𝔅𝔅2. = *imperitis magna fit.* Vox *magna*, pro qua in P4. legi poterat *magis*, suspecta erat Grutero. Pinc. ci. = *manu fit.* 𝔊1. ... 𝔅1. 𝔑u𝔎 = *imperitis fit magna.* 𝔅 = *dictum puto.* P4. — *quod illis subita ... dictum est.* B = *quod in subita captivitate.* G 𝔅𝔊1.

captiuitate inter ignes et hostem stupentibus dictum est,

Una salus uictis nullam sperare salutem.

2 Si uultis nihil timere, cogitate omnia esse timenda. circumspicite quam leuibus causis discutiamur. Non cibus nobis, non humor, non uigilia, non somnus sine mensura quadam salubria sunt: iam intellegetis nugatoria esse nostra et inbecilla corpora, fluida, non magna molitione perdenda. Sine dubio id unum periculi nobis satis esset, quod tremunt terrae, quod subito dis-
3 sipantur ac superposita deducunt. Magni se aestimat qui fulmina et motus terrarum hiatusque formidat: uult ille inbecillitatis sibi suae conscius timere pituitam? ita uidelicet nati sumus, tam felicia sortiti membra, in hanc magnitudinem creuimus et ob hoc nisi mundi partibus motis, nisi coelum intonuerit, nisi terra
4 subsederit, perire non possumus. Unguiculi nos et ne totius quidem dolor, sed aliqua ab latere eius scissura conficit: et ego timeam terras trementes quem crassior saliua suffocat? ego extimescam emotum sedibus suis mare, et ne aestus maiore quam

= *quod illis subdita captivitate* [= Fort. P3.] *rerum ignes et hostem.* Col. = *subita captivitate rerum ignes.* e = *inter ignem.*

Una salus. Virg. A. II, 354.

2. e = *nil timere.* B = *cogitate omnia esse metuenda.* B = *quam levibus causis decutiamur.* G = *non cibus nobis non timor* [m∾] *non somnus sine mensura.* 𝔅 = *non timor, non vigilia, non somnus.* B = *sine quadam mensura.*

iam intellegetis = BEe P3. Brit. 𝔅2. ... 𝔎. ℭ2. ... 𝔅1. = *Iam intelligitis.* G P4. Col. 𝔅ℭ1. = *Iam intelligis.* sG = *Iam intelliges.*

nugatoria esse nostra et inbecilla corpora = Ee. B = *nugatoria nos esse et inbecilla corpora.* Brit. 𝔊ro ... 𝔎 = *nugatoria nos esse corpuscula et imbecilla.* G ℭ1. 2. = *nugatoria esse nostra et imbecillia corpuscula.* ℭ ... 𝔏4. = ∾ *et imbecilla corpuscula.* P3. 𝔅 = *non magis perditione vel molitione perdenda.*

id unum periculi nobis satis esset. Ita scripsi. EeG Fort. Gr. 𝔅ℭ1. — *satis.* B = *id unum periculi nobis esse.* Fortun. ci. ℭ2. ... 𝔎 = *id unum periculi satis esset.* G P3. Col. 𝔅 = *quod tremuit terra.* BE P4. ∾. G = *subita dissipantur.* sG = *dissipatur.* G = *aut* [s∾] *supposita.*

deducunt = BEeG 𝔅 ... 𝔐. sG = *deducit.* 𝔏 ... 𝔎 = *diducunt.*

3. Ee + *Magni se esse aestimat.* G𝔅 = *Magni se existimant.* G Col. 𝔅ℭ1. = *qui flumina et motus terrarum.* B = *et motus et hiatus terrarum.* G 𝔅 = *formidant.* Fromond. ci. + *non vult ille imbecillitatis.*

inbecillitatis sibi suae conscius = sEe codd. Ops. B sG P3. 𝔊ro ... 𝔎 = *imbecillitatis suae sibi conscius.* ƚG 𝔅 ... 𝔏4. — *sibi.* B (cr. ∾) = *timere pitultam.* G (cr. ∾) 𝔅 = *pictuitam.*

in hanc magnitudinem = BEe. G𝔅 ... 𝔎 + *et in hanc magnitudinem.* G (s∾) 𝔅ℭ1. = *coelum tonuerit.*

4. E = *Ungl'i nos.* B = *Unde ergo coeli nos et ne totius quidem* [Bamb. =] *calet sed aliqua* (ex calet Lud. Ianus ci. = *caries:* sed ipse reprobat). G (m∾) = *Unguicularios et ne totius quidem.* 𝔅 = *Unguocula nos.* ℭ1. = *Unguicula nos.*

ab latere eius = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *a latere eius.* Ee = *et ego timeam terras timentes.* BG = *grassior saliva.* B = *suis sedibus mare.* BG 𝔅 ... 𝔊 = *maiore quam soleat cursu.*

solet cursu plus aquarum trahens superueniat, cum quosdam strangulauerit potio male lapsa per fauces? Quam stultum est mare horrere, cum stillicidio scias te posse perire? Nullum so- 5
latium maius est mortis quam ipsa mortalitas. nullum autem omnium istorum quae extrinsecus terrent, quam quod innumerabilia pericula in ipso sinu sunt. Quid enim dementius quam ad tonitrua succidere et sub terram correpere fulminum metu? Quid stultius quam timere nutationem aut subitos montium lapsus 6
et inruptiones maris extra litus eiecti, cum mors ubique praesto sit et undique occurrat nihilque sit tam exiguum quod non in perniciem generis humani satis ualeat? Adeo non debent nos ista confundere, tamquam plus mali in se habeant quam uolgaris mors, ut contra, cum sit necessarium e uita exire et aliquando emittere animam, maiore perire ratione iuuet. Necesse est 7
mori ubicumque, quandoque. stet licet ista humus et se teneat suis finibus nec ulla iactetur iniuria, supra me quandoque erit: interest ego illam mihi an ipsa se mihi inponat? diducitur et ingenti potentia nescio cuius mali rumpitur et me in inmensam altitudinem abducit. Quid porro? mors leuior in plano est? quid

E ∾. G (cr. ∾) = *strangulaver i n t.* B = *strangulaverit s a l i v a lapsa per fauces.*

cum stillicidio scias te posse perire = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *cum scias stillicidio perire te posse.*

5. *Nullum solatium maius est* = B Ee. G P3. Col. 𝔅 = *Nullum e n i m maius solatium.* P4. 𝔈1. ... 𝔎 = *Nullum est maius solatium.* B (m∾) — *omnium* ante *istorum.* mG = *q u o d - q u o d innumerabilia pericula.* B = *q u a e q u i d e m innumerabilia e x e m p l a in ipso sunt sinu.* 𝔅 ... 𝔊 = *in ipso sinu s i n t.* Ee = *et sub terram corr i pere.* B𝔈1. = *et sub terram s e corr i pere.* G (s.m.) = *et sub terr a correpere.* G𝔅 ∾. B = *metu fulminum.*

6. B = *quam timere n a tationem.* Ee sG Col. 𝔅𝔈1. (𝔐 apud Grut.) = *quam timere m u t a tionem.* P4. = *quam timere m utationem t e r r a e aut sub d i tos.* G Fort. P3. ∾.

e t inruptiones = BEeG 𝔅 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 — *et.* Koeler ci. = *extra litus e v e cti.* e = *n i lque sit tam exiguum.* Frat. Min. = *s μ t valeat.* B — *ista confundere.*

tamquam plus mali in se = Ee. B = *tamquam in se plus mali.* G = *tanquam plus i p s e mali.* sG 𝔅 ... 𝔎 = *tanquam plus in se mali.* B = *cum necessarium sit.* B = *maiore ratione perire.* 𝔅 = *ratione v i vet.*

7. B = *Necesse est m a i o r i q u a m stet. licet.* Nicot. — *ubicumque, quandoque.* Col. = *mori ubicunque q u a n d o [s c o n s t e t] stet. Licet.* P3. 4. = *mori ubicunque quandoque stet. Licet.* B — *quandoque erit.*

interest ego illam mihi = Ee. G = *Interest e r g o illam mihi.* sG + *Interest e r g o ego illam mihi.* 𝔅 = *Interest e r g o ill a mihi.* B 𝔈1. ... 𝔎 = *Interest e r g o, illam ego mihi.* Gron. ci. — *mihi* post *illam.* 𝔅 = *D i ducitur.*

e t ingenti potentia = BEe sG. G 𝔅 ... 𝔎 — *et.* Bong. ci. = *nescio cuius m a n u.* 𝔅 — *in* ante *inmensam.* B = *altitudinem o b ducit.* 𝔅𝔈1. = *altitudinem a d d ucit.* P3. = *Quid h õ*

habeo quod querar, si rerum natura me non uult iacere ignobili
8 leto? si mihi inicit sui partem? Egregie Uagellius meus in illo inclito carmine,

Si cadendum est, inquit, *mihi*, *e coelo cecidisse uelim.*

Idem licet dicere: si cadendum est, cadam orbe concusso, non quia fas est optare publicam cladem, sed quia ingens mortis solatium est terram quoque uidere mortalem. III. Illud quoque proderit praesumere animo nihil horum deos facere neque ira numinum aut coelum concuti aut terram. Suas ista causas habent nec ex imperio saeuiunt, sed quibusdam uitiis, ut corpora nostra, turbantur et tunc, cum facere uidentur iniuriam, accipiunt. Nobis autem ignorantibus uerum omnia terribiliora sunt,
2 utique quorum metum raritas auget. Leuius accidunt familiaria et ex insolito formido maior est. Quare autem quicquam nobis insolitum est? quia naturam oculis, non ratione conprehendimus neque cogitamus quid illa facere possit, sed tantum

habes quod querar. G (cr. ∾) = *quod queratur.*

si rerum natura me non vult iacere ignobili leto = Ee. G = *si rerum natura non vult iacere ignobili* [Anic. Scal. = Tronc.] *lecto.* 𝔅 = *si rerum natura non vult iacuere ignobili lecto.* B = *si rerum natura no nvult me in ignobili iacere loco.* 𝔈1.... 𝔏4. = *si rerum natura non me vult iacere in ignobili loco.* 𝔊ro ... 𝔎 = *si rerum natura non vult me iacere in ignobili loco.* B = *si mihi vindicat sui partem.* P4. = *si mihi iniicit vindictae suae partem.* G = *suam partem.* G (s.m.) = *partem sui.*

8. B Nicot. = *Egregie vero Agellius meus.* P4. = *Egregie vero Nagellius meus.* 𝔑u 𝔎 + *Egregie vero Vagellius meus.* P3. = *Egregie Vagellis meus.* Rom. = *Egregie Vegalius meus.* Bong. ci. = *Egregie A. Gellius in illo.* Ruhk. ci. = *Egregie vero T. Valgius meus* vel *A. Gallio meus.* EG 𝔅 ∾. B = *Si cadendum est mihi inquit.* G = *Sed* [cr. ∾] *cadendum est mihi inquit.*

e coelo cecidisse velim = BEe sG. G𝔅 ... 𝔎 — *e.* Koeler ci. = *coelo cecidissem velim.* B = *orbe cadum concusso.* G = *non quia fas erat optare publicam cadere.*

terram quoque videre mortalem = BE P4. Memm. Nicot. 𝔅2. ... 𝔎. GP3. Col. 𝔅 ... 𝔅1. = *terram quandoque videre m.*

Cap. III.

e = *nil horum deos facere.*

neque ira numinum = E. BG 𝔈1. ... 𝔎 = *nec ira numinum.* P3. 4. = *nec ita minimum.* G P3. Col. 𝔅𝔈1. 𝔑u 𝔎 = *aut coelum converti aut terram.* P4 = *aut coelum convertit aut terram.* BE Fort. ∾.

sed quibusdam vitiis = EeG P3. Col. 𝔅. B𝔈1. ... 𝔎 + *sed ex quibusdam vitiis.* E (s∾) — *iniuriam.* B = *Nobis autem ignorantibus unde eveniant omnia.*

omnia terribiliora sunt = Ee. G — *terribiliora sunt.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *omnia terribilia sunt.*

utique quorum = BEe. G = *ut quorum.* 𝔅 ... 𝔎 = *utpote quorum.* B = *raritas metum.*

2. e = *lenius accidunt.*

et ex insolito = BEe sG 𝔅 ... 𝔊. G — *ex.* 𝔐 ... 𝔎 — *et.*

formido maior est = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *formido est maior.* B = *quisquam nobis.* G (s∾) — *nobis.* B = *quia oculis natura.* G (cr. ∾) = *non rationem.*

neque cogitamus = E. BG𝔅 ...

quid fecerit. Damus itaque huius neglegentiae poenas tamquam nouis territi, cum illa non sint noua, sed insolita. Quid ergo? non religionem incutit mentibus et quidem publice, siue deficere sol uisus est siue luna cuius obscuratio frequentior aut parte sui
aut tota delituit? longeque magis illae actae in transuersum fa- 3
ces et coeli magna pars ardens et crinita sidera et plures solis orbes et stellae per diem uisae subitique transcursus ignium multam post se lucem trahentium? Nihil horum sine timore miramur, et cum timendi sit causa nescire, non est tanti scire, ne timeas. Quanto satius est causas inquirere et quidem toto in hoc intentum animo? neque enim illo quicquam inueniri dignius potest cui se non tantum commodet, sed inpendat. IV. Quaeramus ergo quid sit quod terram ab infimo moueat, quod tanti molem ponderis pellat, quid sit illa ualentius quod tantum onus ui sua labefactet, cur modo tremat, modo laxata subsidat, nunc in partes diuisa discedat et alias interuallum ruinae suae diu seruet, alias cito conprimat, nunc amnes magnitudinis notae conuertat introrsum, nunc nouos exprimat, aperiat aliquando aquarum calentium uenas, aliquando refrigeret, ignesque nonnum- 2
quam per aliquod ignotum antea montis aut rupis foramen emittat, aliquando notos et per secula nobiles conprimat. Mille mi-

𝔎 = *nec cogitamus.* B = *Nunc religionem incutit mentibus e quidem publice sive deficere visus est sol.* Gr. („certe clare Pall.") = *aut tota delicuit.* Grut. ci. = *aut tota deliquit.*

3. BEc codd. Ops. 𝔅 = *longeque magis illa actae.* G (m∾) = *longeque magis ille aperte.* P3. = *longeque magis illa* om. *actae.* Col. = *longeque actae magis illa.* P4. ∾. B = *et coeli pars magna.* B = *et plures orbis soles.* B — *visae* post *per diem.* G (s∾) ∸ *sine* ante *timore.* BE = *et cum timidi sit causa nescire.* G 𝔅 = *et cum timidi sit causam nescire.* 𝔅 = *et quid toto in hoc.* B𝔊1. = *toto in hoc intento animo.* B = *neque enim eo quicquam.* sG = *potest cum se non tantum.* G (s∾) — *non* ante *tantum.* B = *sed etium expendat.*

Cap. IV.

quod tanti molem ponderis pellat = E. BG 𝔅𝔊1. = *quid tanti* [eP4. Col. =] *molem ponderis pellat.* P3. = *molem impellat* om. *ponderis.* 𝔊2. 𝔊ro . . . 𝔎 = *quid tanti molem ponderis impellat.* Pinc. v. l = *quid tanti molem corporis pellat.* 𝔊 . . . 𝔏4. = *quid tanti molem corporis impellat.*

quod tantum onus = E, BG 𝔅 . . . 𝔎 = *quid tantum onus.* G 𝔅𝔊1. = *labefactat.* Rom. Anic. Scal. = *labefacta.* B = *cur tremat et modo.*

laxata subsidat = BEeG Gr. 𝔅𝔊1, 𝔐an 𝔑u 𝔎. 𝔊2. . . . 𝔅2. = *luxata subsidat.* G𝔅 . . . 𝔊2. = *in partes divisas.* BE Pinc. v. l. ∾. G (m∾) = *tunc amnes magn. n.* B𝔅 = *magnitudinis nocte.*

convertat introrsum = BEc. G𝔅 . . . 𝔎 = *convertat introrsus.* B = *nunc novos conprimat* ∾ *aquarum venas calentium.*

2. G 𝔅 = *ignesque nunquam.* B = *emittit.* P4. = *per ignotum antrum montis.* G (s∾) = *notos per secula nobis conprimat.* G (cr.∾) =

racula mouet faciemque mutat locis et defert montes, subrigit plana, ualles extuberat, nouas in profundo insulas erigit: haec ex quibus causis accidant digna res excuti. Quod, inquis, erit
3 pretium operae? quo nullum maius est, nosse naturam. Neque enim quicquam habet in se huius materiae tractatio pulchrius, cum multa habeat futura usui, quam quod hominem magnificentia sui detinet, nec mercede, sed miraculo colitur. Inspiciamus ergo quid sit propter quod haec accidant: quorum adeo est mihi dulcis inspectio, ut quamuis aliquando de motu terrarum uolumen ediderim iuuenis, tamen temptare me uoluerim et experiri an aetas aliquid nobis aut ad scientiam aut certe ad diligentiam adiecerit. V. Causam qua terra concutitur alii in aqua esse, alii in ignibus, alii in ipsa terra, alii in spiritu putauerunt: alii in pluribus, alii in omnibus his. Quidam liquere ipsis aliquam ex istis causam esse dixerunt, sed non liquere quae esset. Nunc singula persequar. Illud ante omnia dicendum est opiniones ueteres parum exactas esse et rudes. Circa uerum adhuc errabatur: noua omnia erant primo temptantibus, post-

Mille miracula movent. G𝔅 = *faciem mutat* om. *que.*

et defert montes = EG Gr. 𝔅 ... 𝔎. B Nioot. = *et differt montes.* seG(m∾) = *valles exturbat.* 𝔅 = *valles exuberat.* G = *insulas exigit.* B = *Haec quibus rebus accidant.* G𝔅𝔈1. = *Haec ex quibus causis accidunt.*

digna res excuti = BEeG Gr. 𝔅2. 𝔅 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 + *digna res est excuti.* B = *operae pretium.*

3. B = *habet in se huius materiae tractatio quicquam pulchrius.* B = *quam quod omnes sui magnificentia.*

propter quod haec accidant = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *propter quod accidant haec.*

quorum adeo est mihi dulcis = Ee G. B = *quorum adeo mihi dulcis est.* 𝔅 ... 𝔎 = *quorum est adeo m. d.*

inspectio = BEG Gr. Rom. Anic. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔑u 𝔎 (P3. = *inspectō*). 𝔈2. ... 𝔅2. = *inspectatio.*

de motu terrarum volumen ediderim iuvenis = Ee. B = *iuvenis de motu terrarum librum ediderim.* G𝔅 ... 𝔎 = ∾ *iuvenis ediderim.* B = *temptare voluerim et experiri me.* G = *cum aetas aliquid.* sG + *an cum aetas aliquid.* BEe𝔅 — *an ante aetas.* B = *nobis aliquid ad scientiam aut certe diligentiam.* E = *aliquod nobis* [e =] *aut scientiam aut certe ad diligentiam.* G(s∾) — *ad ante scientiam.*

Cap. V.

P3. = *Causa qua terra.* P4. + *Causam a qua t.*

alii in ignibus ... putaverunt = EeG. B = *putaverunt alii in ignibus alii in ipsa terra alii in ipso spiritu.* 𝔅 ... 𝔎 = *alii in ignibus ... putavere.* B P4. = *liquere sibi aliquam.* Col. = *liquere hiis aliquam.* G(m∾) = *ex istis esse dixerunt causam.* B 𝔅 ... 𝔈2. ∸ *esse.* B = *sed non liquere quod esset.*

Nunc singula persequar = BEe sG. G𝔅 ... 𝔎 = *Nunc singula persequamur.*

Illud ante omnia dicendum est = Ee. B + *Illud ante omnia dicendum est mihi.* G𝔅 ... 𝔎 + *Illud ante omnia mihi dicendum est.*

opiniones veteres = BEeG Gr. 𝔅 𝔊ro ... 𝔎. 𝔈1. ... 𝔏4. = *opiniones veterum.* B = *esse exactas.* B = *Circa haec adhuc errabatur. Nova*

ea eadem illa limata sunt et, si quid inuentum est, illis nihilominus referri debet acceptum. Magni animi fuit rerum naturae 2
latebras dimouere neque contentum exteriori eius adspectu introspicere et in deorum secreta descendere. Plurimum ad inueniendum contulit qui sperauit posse reperiri. Cum excusatione itaque ueteres audiendi sunt: nulla res consummata est, dum incipit. nec in hac tantum re omnium maxima atque inuolutissima in qua, etiam cum multum acti erit, omnis tamen aetas quod agat inueniet, sed in omni alio negotio longe a perfecto fuere principia. VI. In aqua dictum est causam esse nec ab uno nec uno modo. Thales Milesius *totam terram subiecto* iudicat *humore portari et innare, siue illud oceanum uocas siue magnum mare siue alterius naturae simplicem adhuc aquam et humidum elementum. Hac*, inquit, *unda sustinetur orbis uelut aliquod grande nauigium et graue his aquis quas premit.* Superuacuum est reddere causas propter 2
quas existimat grauissimam partem mundi non posse spiritu tam

erant omnia. G (s∾) = *omnia erant prima.*

postea eadem illa = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *post eadem illa.* G = *sunt limata.* P3. = *illa eliminata sunt.* B = *et si quid est inventum.* B = *debet referri* [Brit. =] *in accepto.*

2. *Magni animi fuit* = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 + *Magni animi res fuit.*

neque contentum = E. G 𝔈l. ... 𝔎 = *nec contentum.* 𝔅 = *nec conceptum.* B = *ne contempnendum.* Be = *exteriore.*

eius adspectu = BEeG(s.m.) Scal. G𝔅 ... 𝔎 = *eius conspectu.* Anic. = *eius conceptu.* B = *ad inveniendum tulit.* BG (s.m.) = *posse reperire.* B(s∾) — *re* ante *omnium maxima.* B = *involutissima in quam etiam cum.*

multum acti erit = Ee. B = *etiam cum multum quaesitum est.* G = *et cum multum actum erit.* 𝔅 ... 𝔎 = *etiam cum multum actum erit.* E = *aetas quid agat inveniet.* G(s∾) = *aetas quod iubet inveniat.* P3. 𝔅𝔈l. = *aetas quod agat inveniat.* Pinc. v. l. = *aetas quod inveniat habet.* P4. = *aetas quantum agat inveniat.* Col. = *aetas quod habet inveniat.* B ∾.

longe a perfecto fuere principia = Ee. G = *longe semper ac* [c n.] *perfecto fuere principia.* B 𝔅 ... 𝔎 + *longe semper a perf. f. pr.* Part. *semper* ab eo profecta est, qui non nosset hunc Perfecti usum Senecae praeter ceteros scriptores familiarem.

Cap. VI.

In aqua dictum est causam esse nec ab uno nec modo = Ee. B = *In qua causam esse nec ab uno dictum est nec uno modo.* G = *In aquam* [m n.] *causam esse nèc ab uno dictum est nec ab* [n.] *uno modo.* 𝔅 ... 𝔎 = *In aqua causam esse nec ab uno dictum est nec uno modo.*

portari et innare = Ee ci. Bong. ex Cui. B = *portari et in mari.* Bong. ex Cui. = *portari et in mare.* G𝔅 ... 𝔎 = *portari et innatare.* G 𝔅𝔈l. = *Oceanum vocans.* An. = *Oceanum voces.* Rom. = *Oceanum vocaveris.* m𝔈l. = *Oceanum vocaris.* G(s∾) Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅 — *magnum* ante *mare.* BE P4. ∾. G (cr. ∾) = *Hanc inquit unda.* Bong. = *Hac inquit aqua.*

2. Col. — *posse* ante *spiritu.* Pinc. v. l. — *non posse.* Ee = *iam tenui*

tenui fugacique gestari: non enim nunc de situ terrarum, sed de motu agitur. Illud argumenti loco ponit aquas esse in causa quibus hic orbis agitetur, quod in omni maiore motu erumpunt noui fontes, sicut in nauigiis quoque euenit, ut si inclinata sunt et abierunt in latus, aquam sorbeant. quae in omni onerum eorum quae uehit, si inmodice depressa sunt, aut superfunditur
3 aut certe dextra sinistraque solito magis surgit. Hanc opinionem esse falsam non est diu colligendum. Nam si terra aqua sustineretur et ea aliquando concuteretur, semper moueretur nec agitari illam miraremur, sed manere. deinde tota concuteretur, non ex parte. numquam enim nauis dimidia iactatur: nunc uero terrarum non uniuersarum, sed ex parte motus est. Quomodo ergo fieri potest, ut quod totum uehitur totum non
4 agitetur, si eo quo uehitur agitatum est? At quare aquae erumpunt? Primum omnium saepe tremuit terra et nihil humoris noui fluxit. deinde si ex hac causa unda prorumperet, a lateribus terrae circumfunderetur, sicut in fluminibus ac mari uidemus incidere, ut incrementum aquarum quotiens nauigia desidunt in

fugacique. G (cr. ∾) = *Illud argumentum loco.*
quibus hic orbis agitetur = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *quibus hic orbis agitatur.* B = *quod modo maiore motu erumpit.*
novi fontes = Ec. B — *novi fontes.* G𝔅 ... 𝔎 + *fere novi fontes.* Ec = *in navigiis quidem.*
et abierunt in latus = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *et abiere in latus.*
quae in omni onerum eorum quae vehit = Ee. B = *sorbeant eorum oneri omnia aqua supervenit.* G 𝔅 ... 𝔎 = *quae in omni onere eorum quae vehit.* P3. — *vehit, si.* E(cr. ∾) = *modice.* Ruhk. vetat coniici *depressa fuerit.* B = *et superfunditur aut certe dextra laevaque.*
3. *esse falsam* = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *falsam esse.* B = *non diu colligendum est.*
Nam si terra aqua sustineretur = BEeG (s.m.). G = *Nam si terram aqua sustineat.* 𝔅 ... 𝔎 = *Nam si terram aqua sustineret.*
et ea aliquando concuteretur = B EeG Fort. codd. Ops. 𝔅𝔈1. 𝔑u𝔎. G (s.m.) haec omittit. Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔅2. = *tota aliquando concuteretur.* B = *nec illam agitari mir.*
deinde tota concuteretur = BEe sG codd. Ops. Rom. G Col. 𝔅𝔈1. = *manere, cum tota concuteretur.* P3. = *manere dum tota concuteretur.* P4. = *et ea aliquando concuteretur non ex parte. Nunquam enim navis* rell. om. 𝔐an 𝔈2. ... 𝔊 = *Tunc tota concuteretur.* 𝔐 ... 𝔎 = *Tum tota concuteretur.* Ee = *nunc vero terrarum nunc universarum.* G = *Non vero terrarum non* [hoc n.] *universarum.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Nunc vero non terrarum universarum.* B 𝔅𝔈1. ∾. G (s∾) — *potest* ante *ut quod totum.*
si eo quo vehitur agitatum est = B EeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎. 𝔐 ... 𝔅1. = *si id quo vehitur, agitatum est.*
4. B + *aquae non erumpunt.* B = *Primo omnium saepe tremit* [hoc in lit.] *terra.* B — *humoris.* B = *deinde si ex causa ista.*
videmus incidere = Ee sG. B = *videremus incidere.* G𝔅 ... 𝔎 = *videmus accidere.* B = *ut aquarum incrementum.* P3. = *quorum navigia vel quoties decidunt ut in late-*

**lateribus maxime adpareat. ad ultimum non tam exigua fieret
quam tu dicis eruptio neque uelut per rimam sentina subreperet,
sed fieret ingens inundatio, ut ex infinito liquore et ferente uni-
uersa. VII. Quidam motum terrarum aquae inputauerunt: sed
non ex eadem causa. Per omnem terram, inquiunt, multa aqua-
rum genera decurrunt: alicubi perpetui amnes quorum nauiga-
bilis etiam sine adiuterio imbrium magnitudo est. Hinc Nilus
per aestatem ingentes aquas inuehit, hinc qui medius inter pa-
cata et hostilia fluit Danubius ac Rhenus, alter Sarmaticos in-
petus cohibens et Europam Asiamque disterminans, alter Ger-
manos, auidam gentem belli, repellens. Adice nunc patentis- 2
simos lacus et stagna populis inter se ignotis circumdata et in-
eluctabiles nauigio paludes, ne ipsis quidem inter se peruias qui-
bus incoluntur. deinde tot fontes, tot capita fluminum subitos
et ex occulto amnes uomentia. tot deinde ad tempus collectos
torrentium inpetus quorum uires quam repentinae tam breues:
omnis aquarum et intra terram natura faciesque est. Illic quo- 3**

ribus. P4. Col. 𝔅 = *quoties navigia decidunt.*

quam tu dicis eruptio = B. Ee = *quātū dicis eruptio.* G P3. Col. 𝔅 = *quantum dicit eruptio.* 𝔊1. ... 𝔎 = *quam dicit eruptio.*

neque velut per rimam = E. G Col. = *nec velut per rimam.* P3. 4. — *neque.* B = *nec aliud per rimam.* B = *sentina subriperet sed fieret* (hoc in lit.).

Cap. VII.

inputaverunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *impulavere.* G (s∾) — *ex* ante *eadem.*

Per omnem terram, inquiunt = Ee. BG 𝔊2. ... 𝔎 = *Per omnem, inquiunt, terram.* 𝔅𝔊1. = *Per omnem inquit terram.* sG = *aquarum genera occurrunt.* BG(s∾) = *Alibi perpetui amnes.* B — *etiam* post *navigabilis.* G 𝔅𝔊1. = *pernavigabilis etiam.* G (m∾) = *sine adulterio imbrium.* B — *est* post *magnitudo.* G (cr.∾) = *per egestatem* ∾ *placata et hostilia.* B — *et* ante *hostilia.* P4. Trist. 𝔅 = *Europam Asiamque discriminans* (idem fere videbatur legi in P3. Col.). Fortun. et Fromond. haec pro spuriis habent: refutantur a Ruhkio. Koeler ci. = *Tanais ac Rhenus* ∾. Dalech. ci. + *alter Sarmaticos impetus cohibens, ut et Tanais Europam Asiamque disterminans.* E (cr. ∾) e (cr.∾) = *Germanicos.* B = *avidam belli gentem.* E ≐ *repellent.*

2. G (m∾) — *ignotis.*

ne ipsis quidem = BEeG 𝔅. 𝔊1. ... 𝔎 = *nec ipsis quidem.* E(s∾) — *capita* ante *fluminum.* B P4. = *subito ex se et ex occulto.* EeG P3. Col. 𝔅𝔊1. = *subito se et ex occulto.* B = *amnes fundentia.* E (cr.∾) e(cr.∾) = *aquarum vires quam repentinae.* B𝔅𝔊1. = *quorum vires tam repentinae quam br.* P4. = *quorum vires tam repentinae tam breves.* P3. = *quoque in res tam repentinae quam br.* 𝔊 ... 𝔏4. = *quorum vires quam repentinae, quam breves.* Ee Col. Nicot. 𝔊2. 𝔊ro ... 𝔎 ∾.

omnis aquarum et intra terram = Ee sG. B = *Omnis aquarum intra terram.* G𝔅 = *Omnis aquarum et inter terram.* 𝔊1. = *Omnis aquarum* [= Gr. 𝔐an] *etiam inter terram.* 𝔊2. ... 𝔎 = *Omnis haec aquarum etiam intra terram.*

que aliae uasto cursu deferuntur et in praeceps uolutae cadunt. aliae languidiores in uadis refunduntur et leniter ac quiete fluunt: quis autem neget uastis illas receptaculis concipi et cessare multis inertes locis? non est diu probandum ibi multas aquas esse ubi amnes sunt: neque enim sufficeret tellus ad tot flumina eden-
4 da, nisi ex reposito multoque funderet. Si hoc uerum est, necesse est aliquando illic amnis crescat et relictis ripis uiolentus in obstantia occurrat: sic fiet motus alicuius partis in quam flumen inpetum dedit et quam donec decrescat uerberabit. Potest fieri, ut aliquam regionem riuus adfluens exedat ac secum
5 trahat aliquam molem qua lapsa superposita quatiuntur. Iam uero nimis oculis permittit nec illos scit producere ultra animum qui non credit in abscondito terrae sinus maris uasti. Nec enim uideo quid prohibeat uel obstet, quo minus habeatur in abscondito etiam aliquod litus et per occultos aditus receptum mare

3. B = *vasto impetu deferuntur.* Col. = *in vadis referuntur.* 𝔅 ... 𝔊 = *et leviter ac quiete.* G 𝔅𝔊1. = *vastis illa receptaculis.* B = *Non est probandum diu.*

ibi multas aquas esse ubi amnes sunt = ci. Lud. Ian. quod facere ex Lucil. Act. v. 120. (et 121.), vetuerat Ruhk. BEG 𝔅 ... 𝔎 = *ubi omnes sunt.* G = *sufficere tellus.* mG = *ad tot flumina aequanda.* B = *nisi ex reposita* [s o] *multoque ea funderet.* P3. = *ubi ex reposito.* P4. = *nisi ex reposito multo ea funderet.* Col. = *nisi ex reposito multa funderet.* G (cr. ∾) = *funderent.*

4. *illic amnis crescat* = Ee. B = *illic amnis excurset.* G 𝔅 ... 𝔎 = *illic amnis excrescat.*

violentus in obstantia occurrat = Ee. B = *violenter violenter* [hoc del.] *incurrat.* G𝔅 ... 𝔎 = *violentus in obstantia incurrat.* B = *Sic motus alicuius partis est.* G (m∾) = *in quam motus impetum dedit.* G (s∾) Pinc. v. l. Col. 𝔅 = *donec crescat verberabit.* B = *ut aliquam regionem rivis effluens excedat ac si trahat.* E = *ut aliquam regionem rivus affluens exedat ac sic trahat.* e = *ut aliquam regionem rivis affluens exedat* [= P3.] *ac sic trahat.* G = ∾ *excedat* ∾. P4. = *rimis affluens.* 𝔅 = *rivus fluens excedat: ac secum trahat.*

qua lapsa superposita quatiuntur = Ee. BG 𝔊1. ... 𝔎 = *qua lapsa superposita quatiantur.* 𝔅 = *quando lapsa superposita quatiantur.*

5. mG = *Iam vero in his oculis permittit.* Scal. + *Iam vero in his nimis.*

nec illos scit producere ultra animum = BEeG Gr. 𝔅. 𝔊1. ... 𝔎 = *nec ultra illos scit producere animum.*

qui non credit in abscondito = Ee. G𝔅 ... 𝔎 + *qui non credit esse in abscondito.* B = *qui non credit esse* [codd. Ops. =] *in abdito terrae.* hoc probat Opsop. ex usu Senecae. Etiam Gr. = *in abscondito.* B = *sinus vasti maris.* B = *prohibeat aut obstet.* G (s∾) = *vel obstat.*

quo minus habeatur in abscondito etiam aliquod litus et per occultos aditus receptum mare = Ee. G 𝔅𝔐an = *quominus habeatur* [G s.m. = *habeat.* 𝔅 = *habebatur*] *aliquod etiam in abscondito litus et per occ. a. r. m.* P3. = *quo minus etiam habeatur in abscondito litus.* P4. = *quo minus illic quoque habeatur. Habetur aliquod etiam in abscondito littus.* B = *quominus illic quoque habeantur. habentur aliqui et in abditos sinus et aliquod litus et per occultas aditus r. m.* 𝔊1. ... 𝔎 = *quo-*

quod illic quoque tantumdem loci teneat aut fortassis hoc amplius quo superiora cum tot animalibus erant diuidenda: abstrusa enim et sine possessore deserta liberius undis uacant. quas quid ue- 6
tat illic fluctuare et uentis quos omne interuallum terrarum et omnis aer creat inpelli? Potest ergo maior solito exorta tempestas aliquam partem terrarum inpulsam uehementius conmouere. Nam apud nos quoque multa quae procul a mari fuerant subito eius accessu uapulauerunt et uillas in prospectu conlocatas fluctus qui longe audiebatur inuasit. Illic quoque potest accedere ac recedere pelagus infernum: quorum neutrum fit sine motu superstantium. VIII. Non quidem existimo diu te haesitaturum an credas esse subterraneos amnes et mare absconditum: unde enim ista prorepunt, unde ad nos ueniunt, nisi quod origo humoris inclusa est? Age, cum uides interruptum Tigrim in medio itinere siccari et non uniuersum auerti, sed paulatim non adparentibus damnis minui primum, deinde consumi, quo illum putas abire nisi in obscura terrarum, utique cum uideas emergere iterum non minorem eo qui prior fluxerat? Quid cum ui- 2

minus *illic* *habeatur aliquod etiam in abscondito littus*, *et per* ∾. Codd. Ops. rursus = *in abdito*. Grut. ci. = *quominus illic quoque habeatur littus* etc. rell. om. B = *quod ibi quoque tantumdem*. G (m∾) = *quod illic quoque timendum loci*.

loci teneat = EeG. B = *loci obtineat*. 𝔅 ... 𝔎 = *loci tenet*. B = *aut fortassis terrarum amplius*.

quo superiora = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. 𝔐 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *quod superiora*. B + *erant haec dividenda*. EG 𝔅 = *abstrusa enim etiam sine possessore* (G p. m. = *possessione*). P3. — *enim*. P4. Anic. Scal. Rom. = *abstrusa etiam sine possessore*. B Col. ∾. B (cr. ∾) = *undis vocant*.

6. *quas quid vetat* = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quas quis vetat* (sB = *vetet*). sG = *illuc fluctuare*. B = *quos omne intervallum creat impelli potest* rell. om. P3. = *omnis aer crepat*. P4. (s∾) = *omnis aer circumeat*. B = *maior insolito exorta*.

vehementius conmovere = BEeG𝔅 ... 𝔊. 𝔊 ... 𝔎 = *vehementius movere*.

vapulaverunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *vapulavere*.

in prospectu conlocatas = EeG Col. Anic. Scal P4. = *in profectu collocatas*. B P3. 𝔅 ... 𝔎 = *in conspectu collocatas*. B — *longe* ante *audiebatur*.

potest accedere ac recedere pelagus infernum. Ita scripsi. BEeG P3. 4. 𝔅 = *potest recedere ac retegere pel. inf.* Col. = *potest accedere ac retegere pelagus infernum*. 𝔈1. 𝔐an 𝔈2. ... 𝔊ro 𝔅2. = *potest accedere ac decedere pelagus inf.* 𝔅1. ℜu 𝔎 = *potest accedere pelagus infernum* om. *ac recedere*.

Cap. VIII.

B = *Non quidem estimo*. G = *diu te exitatum* (s *hesitatum*). B = *aut credas esse*.

unde enim ista prorepunt = BEe sG Brit. 𝔅2. probat Gron. G𝔅 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *Unde enim ista prorumpunt*.

in medio itinere = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *in medio itineris*. G = *non minor est eo qui prior*. B = *qui prius fluxerat*.

2. B = *Quid cum videas*.

des Alpheon celebratum poetis in Achaia mergi et in Sicilia rursus transiecto mari effundere amoenissimum fontem Arethusam? Nescis autem inter opiniones quibus enarratur Nili aestiua inundatio et hanc esse, a terra illum erumpere et augeri non
3 supernis aquis, sed ex intimo redditis? Ego quidem centuriones duos quos Nero Caesar, ut aliarum uirtutum ita ueritatis in primis amantissimus, ad inuestigandum caput Nili miserat audiui narrantes longum illos iter peregisse, cum a rege Aethiopiae instructi auxilio commendatique proximis regibus penetrassent
4 ad ulteriora. *Equidem*, aiebant, *peruenimus ad inmensas paludes quarum exitum nec incolae nouerant nec sperare quisquam potest, ita inplicatae aquis herbae sunt et aquae neque pediti eluctabiles nec nauigio, quod nisi paruum et unius capax limosa et obsita palus non ferat. Ibi*, inquit, *uidimus duas petras ex quibus ingens uis fluminis excide-*
5 *bat.* Sed siue caput illa siue accessio est Nili siue tunc nascitur siue in terras ex priore recepta cursu redit: nonne tu credis illam quicquid est ex magno terrarum lacu adscendere? Habeant enim oportet pluribus locis sparsum humorem et in imo coactum, ut eructare tanto inpetu possint. IX. Ignem causam motus quidam et quidem non eamdem iudicant: inprimis Anaxa-

Alpheon = EesG. BG𝔅...𝔎 = *Alpheum*. B = *traiecto mari*. Ee = *amicissimum fontem*.

quibus enarratur = BEe P3. m𝔊2. = *quibus evariatur*. P4. = *quibus variatur*. quod non ineptum dicit Grut. G𝔅...𝔎 = *quibus narratur*. B = *Nili inaestimata inundatio*.

3. G(cr.∾) = *Ergo quidem centuriones*. B(lit.) = *amantissimos*. Koeler ci. = *longum illo se iter peregisse*. Potius scribendum *longum ipsos iter peregisse*. G = *iter perigisse*. Ee = *commendatique proximis regionibus*.

4. *penetrassent ad ulteriora. Equidem, aiebant* = 𝔑u ex Ruhkii ci. B = *penetrassent ad ulteriora. qui dicebant*. EG𝔅 = *penetrassent ad ulteriora quidem aiebant*. 𝔊1....𝔅2. 𝔎 = *penetrassent. Ad ulteriora quidem* [𝔎 = *equidem*], *aiebant*. Gron. ci. = *penetrassent ad ulteriora. Qui, dein, aiebant*. B = *nec sperare quisquam posset*. mP4. = *nec superare quisquam potest*. Col. = *nec sperare quicquam potest*.

ita inplicatae aquis = EeG𝔅. B = *ita inplicatis aquis*. 𝔊1....𝔎 = *ita inplicitae aquis*. Gron. ci. + *et herbis aquae*.

neque pediti = E. BsG Col. P3. 𝔅...𝔎 = *nec pediti*. G = *et aquae impediti eluctabiles*. P4. = *et aquae impeditae, eluctabiles nec navigio*. B = *eluctabilis*. 𝔅 = *enatabiles*. B + *quod non nisi parvum*. B = *et oppaca palus non fert*. Koeler ci. = *Ibi, inquiunt, vidimus*.

5. P3. = *sine accessione sit Nili*. B — *sive* ante *in terras*. BEeG P3. 4. = *et in uno coactum*. Col. = *et in duo coactum*. Gron. [ms] ait se aliquando cogitasse, num legi posset *et interim coactum*. P3. = *tanto spiritu possint*.

Cap. IX.

B = *Ignem quidam causam motus*

goras qui existimat *simili paene ex causa et aera concuti et terram, cum in inferiore parte spiritus crassum aera et in nubes coactum eadem ui qua apud nos quoque nubila frangi solent rumpit et ignis ex hoc conlisu nubium cursuque elisi aeris emicuit. Hic ipse in obuia incurrit exitum* 2 *quaerens ac diuellit repugnantia, donec per angusta aut nactus est uiam exeundi ad coelum aut ui aut iniuria fecit.* Alii in igne causam quidem esse, sed non ob hoc iudicant, sed quia pluribus obrutus locis ardeat et proxima quaeque consumat. quae si quando exesa ceciderint, tunc sequi motum earum partium quae subiectis adminiculis destitutae labant, donec corruerunt nullo occurrente quod onus exciperet. Tunc chasmata, 3 tunc hiatus uasti aperiuntur aut, cum diu dubitauerunt, super ea se quae supersunt stantque conponunt. Hoc apud nos quoque uidemus accidere, quotiens incendio laborat pars ciuitatis: cum exustae trabes sunt aut corrupta quae superioribus firmamentum dabant, tunc diu agitata fastigia concidunt et tam diu

iudicant rell. om. P4. = *Ignem causam motus terrarum quidam iudicant* rell. om. Ee = *Ignem causam motus quidam et quidam sed non ob eamdem causam iudicant.* G Col. = ∾ *quidam sed quidam non ob eandem causam iudicant.* P3.' 𝔅𝔊1. = ∾ [𝔊1. + *motus terrarum*] *quidem sed et quidam non ob eandem causam iudicant.* Fort. ∾. BE 𝔅 = *Anaxagoras qui estimat* (*extimat*). B = *simile paene causa aerem concuti.* P3. = *et aere concuti et terram.* 𝔅𝔊1. = *et aere concuti terram.* G P3. 4. — *in* ante *inferiore.* e — *cum* ante *in inferiore.* 𝔅 Koeler ci. = *cum in inferiorem partem.* B = *spiritum crassum.* BEeG P3. 𝔅 𝔊1. = *ex eadem via qua apud nos.* P4. = *eadem in aqua apud nos.* Col. = *eadem via qua apud nos.* 𝔐an ∾.

2. B P4. 𝔊1. = *Hinc ipse in obvia incurrit.* G (s∾) = *Hoc ipse* [= Col.] *in obvia occurrit.* 𝔅 = *Hic ipse in obvia occurrit.* E Fort. P3. ∾. B — *aut* ante *nactus est.* G = *donec per angustam* (s. m. *angustiam*).

aut vi aut iniuria = EeG P3. Col. 𝔅𝔊1. B = *aut vi iniuriam fecit.* P4. = *aut iri aut iniuriam fecit.* m𝔊1. = *aut viam iniuria fecit.* 𝔊2. ... 𝔊 = *aut vi ac iniuria fecit.* 𝔐 ... 𝔎 = *aut vi atque iniuria fecit.* B = *Alii ignem quidem causam esse.* G(m∾) Fort. Gr. 𝔅𝔊1. 𝔑u 𝔎 = *pluribus obvius locis.* B = *pluribus locis ruptus ardeat.* EmG Fortun. ci. ∾. G (s ∾) = *exosa ceciderint.* B = *exesa ceciderunt.* B = *qui subiectis adminiculis.*

donec corruerunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *donec corruere.* G = *nullo corruente quod onus.* B = *quod bonus exciperet.*

3. E𝔅 = *Tunc casmata.*

aut, cum diu dubitaverunt = BEeG Pinc. v. l. Gr. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔅 𝔊1. = *aut cum dubitavere.* Codd. Ops. 𝔊2. = *aut cum diu dubitavere.* Pinc. ci. = *aut cum diu nutaverunt.* 𝔊 ... 𝔏4. = *aut cum diu nutavere.* B = *super quae consistant se componunt.* P4. = *super ea seque supersunt quae constant se componunt.* Col. = *super ea seque supersunt stantque componunt.* P3. = *statque.* G — *nos* post *Hoc apud.*

laborat pars civitatis = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *pars civitatis laborat.* B = *diu tunc agitata vestigia.*

deferuntur atque incerta sunt, donec in solido resederunt. X. Anaximenes *terram ipsam* ait *sibi esse causam motus nec extrinsecus incurrere quod illam inpellat, sed intra ipsam et ex ipsa: quasdam enim partes eius decidere quas aut humor resoluerit aut ignis exederit aut spiritus uiolentia excusserit. Sed his quoque cessantibus non deesse propter quod aliquid abscedat aut reuellatur. Nam primum omnia uetustate labuntur nec quicquam tutum a senectute est: haec solida quoque et magni roboris carpit. Itaque quemadmodum in aedificiis ueteribus quaedam non percussa tamen de-*

2 *cidunt, cum plus ponderis habuere quam uirium, ita in hoc uniuerso terrae corpore euenit, ut partes eius uetustate soluantur, solutae cadant et tremorem superioribus adferant: primum dum abscedunt, nihil enim utique magnum sine motu eius cui haesit absciditur, deinde cum ceciderunt, solido exceptae resiliunt more pilae quae cum cecidit exsultat ac saepius pellitur totiens a solo in nouum inpetum missa. Si uero in stagnantibus aquis delata sunt, hic ipse casus uicina concutit fluctu quem subitum uastumque inli-*

et tam diu d e f eruntur = BEeG P3. Col. codd. Ops. 𝔅. Col. = *et tamdiu r e f eruntur.* 𝔈1. ... 𝔎 = *et tam diu d i f f eruntur.* 𝔅 = *atque i n c r e t a sunt.*

Cap. X.

Anaximenes terram ipsam ait = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *Anaximenes ait terram ipsam.* B — *sibi esse causam . . . sed intra ipsam.*

et ex ipsa: quasdam e n i m partes eius = Ee sG. G 𝔅 = *et i n ipsa* [= Col. 𝔐an]. *quasdam enim partes eius.* P3. = *sed int e r ipsam et i n ips a m.* Pinc. v. l. = *sed intra ipsam et i n ips a m quasdam partes eius d.* B𝔈1. ... 𝔎 = *et ex ipsa* [= P4.] *quasdam partes eius.*

quas aut humor r e solverit = BEe Fort. Gr. = *quas aut humor e solverit.* G 𝔅 . . . 𝔎 = *quas aut humor s o l verit.* G(s∾) = *violentia d e cusserit.* sG + *non deesse d i c i t propter quod.* B = *propter* [s *quod*] *aliquid a c c edat aut r e l e v e t u r.* B = *a senectute tutum est.* E = *Haec solida q u a e que.* G (s∾) = *i n magni roboris.* B = *et magni c o r p oris carpit.*

2. B = *primum dum abs c i dunt.* G (s∾) — *enim* ante *utique.* B = *motu eius cui ab s c i d i t* (s.m. *a d h esit*).

abs c i ditur = EeG𝔅. B𝔈1. ... 𝔎 = *absci n ditur.*

cum c e c i derunt = EeG P4. 𝔅. P3. Col. = *cum ceciderint.* B = *cum d e c i d u n t.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *cum d e c iderunt.*

resili u nt = BEeG 𝔅𝔈1. 𝔈2. ... 𝔅 = *resili a nt.*

more pilae = BEe. G𝔅 . . . 𝔎 = *pilae more.* B = *quae cum c o n cidit r e sultat.* B = *in novum impet u missa.* 𝔈1. (m∾) m𝔈2. = *in no n um impetum missa.* G = *in st a n t i bus aquis.* 𝔅 = *i n s t a n t ibus aquis.* B = *in aquis stagnantibus del a p s a sunt.* mG = *de m i s s a sunt.* E = *h o c* [*h*] *ipse casus.* G = *concutit fluct u m* [m n.] *quem* [m n.] *subitum.* P3. 4. 𝔅𝔈1. = *concutit fluct u m quem subitum.* Col. = *concu s s it fluct u m quem sub.* Ee = *vastumque i l l i s ex*

sum ex alto pondus eiecit. XI. Quidam ignibus quidem adsignant hunc tremorem, sed aliter. Nam cum pluribus locis ferueant, necesse est ingentem uaporem sine exitu uoluant qui ui sua spiritum intendit et, si acrius instet, opposita diffindit, si uero remissior fuit, nihil amplius quam mouet. Uidemus aquam spumare igne subiecto: quod in hac aqua facit inclusa et angusta, multo magis illum facere credamus, cum uiolentus ac uastus ingentes aquas excitat. Tunc ille uaporatione fluctuantium undarum quicquid pulsauerit agitatur. XII. Spiritum esse qui moueat et plurimis et maximis auctoribus placet. Archelaus antiquitatis diligens ait ita: *Uenti in concaua terrarum deferuntur. deinde ubi iam omnia spatia plena sunt et in quantum aer potuit densatus est, is qui superuenit spiritus priorem premit et elidit ac frequentibus plagis primo cogit, deinde perturbat. Tunc ille quaerens locum* 2
omnes angustias dimouet et claustra sua conatur effringere. Sic euenit, ut terrae spiritu luctante et fugam quaerente moueantur. Itaque cum terrae motus futurus est, praecedit aeris tranquillitas et quies: uidelicet, quia uis spiritus quae concitare uentos solet in inferna sede retinetur. Nunc quoque cum hic motus in Campania fuit, quamuis hiberno tempore et inquieto per superiores dies coelo aer stetit. Quid er- 3

alto. G(s.m.) = *elisum ex alto.* P3. 4. = *illusum ex alto.*

pondus eiecit = Ee P4. BGB... R = *pondus eiicit.* Col. = *pondus elisit.*

Cap. XI.

G = *assignant hunc terrorem.* B = *volvant qui in suum spiritum intendat.* P3. 4. = *qui in sua spiritum intendit.* Col. = ∾ *spiritum incendit.*

et, si acrius instet = Ee. B = *et si arvis institit.* GB ... R = *et si acrius institit.*

opposita diffindit = Ee ci. Pinc. BG Gr. B ... R = *diffundit.* B = *remissior fuerit.* B = *aqua inclusa facit.* B + *Tunc quicquid ille vaporatione.* P3. Col. B = *vaporationem.* P4. = *vaporatione* et aliquot voces praeterea transilit.

fluctuantium undarum = B Ee mG. G Gr. BG1. = *inundantium undarum.* Codd. Ops. = *fluctuantium aquarum* (?). G2.... R = *inundantium aquarum.* B — *quicquid.*

agitatur = BEeG Gr. B. G1. ... R = *agitat.*

Cap. XII.

B — *ita* post *ait.* Ee — *omnia* ante *spatia.* G = *spatia plana sunt.* B = *in quantum potuit aer.*

2. E = *Tū ille quaerens locum.* B Brit. = *omnia obstacula dimovet.* G = *et castra sua conatur effringere.* B — *et quies* post *tranquillitas.* B = *videlicet quamvis spiritus qui concitare.* Ee P4. Col. = *in inferni sede.* BG1. = *inferni sede* om. *in.* P3. = *in inferni sedes.* B = *in inferni sedes.* B = *in inferiori sede.*

retinetur = BEesG Scal. Trist. GB ... R = *detinetur.*

3. B (s∾) — *et inquieto.* *per superiores dies coelo aer ste-*

go? numquam flante uento terra concussa est? Admodum raro duo simul flauere uenti: fieri tamen et potest et solet. quod si recipimus et constat duos uentos rem simul gerere: quidni accidere possit, ut alter superiorem aera agitet, alter inferum? XIII. In hac sententia licet ponas Aristotelem et discipulum eius Theophrastum, non ut Graecis uisum est diuini, tamen et dulcis eloquii uirum et nitidi sine labore. Quid utrique placeat exponam. *Semper aliqua euaporatio est a terra quae modo arida est, modo humido mixta. Haec ab infimo edita et in quantum potuit elata, cum ulteriorem locum in quem exeat non habet, retro fertur atque in se reuoluitur: deinde rixa spiritus reciprocantis iactat obstantia et, siue interclusus,*
2 *siue per angusta enisus est, motum ac tumultum ciet.* Straton ex eadem schola est qui hanc partem philosophiae maxime coluit et rerum naturae inquisitor fuit. Huius tale decretum est: *Frigidum et calidum semper in contraria abeunt, unà esse non possunt. eo frigidum confluit unde uis calida discessit et inuicem ibi calidum est unde frigus expulsum est.* Hoc quod dico uerum est: sed utrumque in contrarium agi, ex hoc

tit = Ee sG. B = *per superiores dies aer stetit coelo.* G Gr. 𝔅 . . . 𝔊 (exc. 𝔐an) + *per superiores dies a coelo aer stetit.* 𝔐an m𝔊2. 𝔑u 𝔎 = *tamen quietus per superiores dies a coelo aer stetit.* 𝔐 . . . 𝔅2. — *coelo.* Grut. ci. = *et inquieto coelo per superiores dies aer stetit.*

duo simul flavere venti = Ee 𝔅. B = *simul duo flavere venti.* G = *duo simul flaverunt venti.* 𝔊1. . . . 𝔎 = *raro duo flavere simul venti.* P3. Col = *quod si recepimus.* B = *rem gerere simul.* BP4. 𝔐an = *quid inde accidere possit.* EeG P3. Col. 𝔅 𝔊1. = *quidnam accidere possit.* B 𝔅 = *alter infernum. inferum* apud G in lit. E ∾.

Cap. XIII.

B = *ponas licet Arist.* G (cr. ∾) = *ut Graecis visus est.* G = *et nitidum sine labore.* G (cr. ∾) = *exponat.* B = *evaporatio aliqua.*

a terra = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *e terra.* G(s.m.) — *a.* B = *est arida.* Lectius ci. = *modo humida, modo mixta.* BEeG Gr. 𝔅 ∾. B = *edita et in tantum elata ut ultione locum in quem exeat non habeat. retro fertur ac in se.*

deinde rixa spiritus = BEeG (lit.) Gron. [ms] P4. Trist. Rom. Scal. 𝔊1. (B = *raxa*). P3. = *dum ita spiritus.* Fortun. ci. + *Deinde dum rixa sp.* Fort. Col. 𝔅 = *dum rixa spiritus.* 𝔊2. ... 𝔎 = *dumque rixa spiritus.* P4. = *ut sive interclusus.* B + *interclusus est.* G (s∾) = *per angusta enixus est.* P4. = *per angusta eivisus est.* m𝔊1. m𝔊2. = *per angusta elisus est.* B = *ac tumultum eicit.* G(cr. ∾) 𝔅𝔊1. = *ac tumultum faciet.*

2. G (m∾) — *maxime* ante *coluit.* B = *magne coluit* ∾ *fuit inquisitor.* Grut. ci. = *inquisitior fuit.* B = *in contrarium abeunt.*

una esse non possunt = EeG. B 𝔅 ... 𝔎 + *et una esse non possunt* (𝔊 — *non*). B = *eo frigidum conpluit unde vis calida discedit.* Koeler ci. = *Hoc quod dicit verum est: scilicet utrumque.* G = *si utrumque.* E = *sed utraque.*

tibi adpareat. Hiberno tempore, cum supra terram frigus est, 3 calent putei nec minus specus atque omnes sub terra recessus, quia illo se calor contulit superiora possidenti frigori cedens. qui cum in inferiora peruenit et eo se quantum poterat ingessit, quo densior hoc ualidior est: huic alius superuenit cui necessario congregatus ille iam et in angulum pressus loco cedit. Idem contrario euenit, cum uis maior frigidi inlata in cauernis est. Quicquid illic calidi latet frigori cedens abit in angustum et ma- 4 gno inpetu agitur, quia non patitur utriusque natura concordiam nec in uno moram. Fugiens ergo et omni modo cupiens excedere proxima quaeque demolitur ac iactat. ideoque antequam terra moueatur, solet mugitus audiri uentis in abdito tumultuantibus. nec enim aliter posset, ut ait noster Uergilius,

Sub pedibus mugire solum et iuga celsa moueri, 5

nisi hoc esset uentorum opus. Uices deinde huius pugnae sunt: defit calori congregatio ac rursus eruptio. tunc frigora conpescuntur et succedunt mox futura potentiora. dum alterna uis cursat et ultro citroque spiritus commeat, terra concutitur.

3. G = *super terram.* 𝔅 = *cum semper terram.* Ee Gr. = *omnis sub terra recessus.*

quia illo se calor contulit = BEe GP4. P3. — *illo.* Col. = *quia ille se calor cont.* 𝔅 . . . 𝔎 = *quia eo se calor cont.* G(s∾) = *frigori cadens.* B — *cum* ante *in inferiora.* G(m∾) — *in.* B = *et eo quo se poterat ingessit.* G (m ∾) = *qno pressior hoc validior.* B — *iam* post *congregatus ille.*

et in angulum pressus = BEe sG P3. G𝔅 . . . 𝔎 = *et in angustum pressus.* G (cr.∾) = *loco cecidit.*

Idem contrario evenit = BEeG. 𝔅 = *Idem e contrario venit.* 𝔈1. … 𝔎 + *Idem e contrario evenit.* cf. Critt. ad Corn. Nep. Eum. I, 5. B = *frigori in cavernis illata est.*

4. G(s∾) = *Quicquid illis calidi.* B = *utriusque concordiam natura nec in unam moram.* G (n.) + *in proxima quaeque.*

demolitur ac iactat = Ee. B = *molitur ac iactat.* Col. = *revolvitur ac iactat.* G(s.m.) 𝔅 … 𝔎 = *re-molitur ac iactat.* G = *remolitur ac tractat.* B(cr.∾) = *Ideoque ante terra.* B = *solet audiri mugitus.* G (n.) + *ventis et in abdito.* B̦G = *Virgilius noster.*

5. Virg. (A. VI, 256.) = *et iuga coepta moveri.* B = *nisi hoc esset tipus ventorum. Vices denique.*

defit calori congregatio. Ita scribendum videtur. B = *defit calidi congregatio.* Ee = *desit calori congregatio.* G P3. 4. Trist. 𝔅 = *desit calidi congregatio.* De verbo *defit* in *desit* mutato cf. Drakb. ad Sil. IX, 335. Col. = *desidit calidi congregatio.* 𝔈1. … 𝔎 = *desinit calidi congregatio.*

tunc frigora conpescuntur = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 = *Tunc frigida compescuntur.*

dum alterna vis = EeG P3. Col. P4. = *dum alternat vis.* B𝔈1. … 𝔎 + *Dum ergo alterna vis.*

commeat, terra concutitur = BEe mG P3. Col. codd. Ops. 𝔅 . . . 𝔈2. 𝔅2. G = *commoveatur terra concutitur.* P4. = *spiritu terra concutitur.* 𝔊 … 𝔅1. 𝔑u 𝔎 — *terra.*

XIV. Sunt qui existiment spiritu quidem et nulla alia ratione
tremere terram, sed ex alia causa quam Aristoteli placuit. Quid
sit quod ab his dicatur audi. Corpus nostrum et sanguine inri-
gatur et spiritu qui per sua itinera decurrit. Habemus autem
angustiora quaedam receptacula animae per quae nihil amplius
quam meat, quaedam patentiora in quibus colligitur et unde di-
2 uiditur in partes. Sic hoc totum terrarum omnium corpus et
aquis quae uicem sanguinis tenent et uentis quos nihil aliud quis
quam animam uocauerit peruium est. haec duo alicubi currunt,
alicubi consistunt. Sed quemadmodum in corpore nostro, dum
bona ualitudo est, uenarum quoque inperturbata mobilitas mo-
dum seruat, ubi aliquid aduersi est, et micat crebrius et suspi-
ria atque anhelitus laborantis ac fessi signa sunt: ita terris quo-
3 que dum positio naturalis est, inconcussae manent. cum ali-
quid peccatur, tum uelut aegri corporis motus est spiritu illo qui
modestius perfluebat icto uehementius et quassante uenas suas,
nec, ut illi paulo ante dicebant, quibus animal placet esse ter-
ram: nam si hoc est, quemadmodum animal tota uexationem

Cap. XIV.

B = *Sunt qui extiment.* G(cr.∾) = *sed ex alia tanquam Aristoteli.* B = *quam* [sp. vc.] *teli placuit.* B = *aer corpus nostrum et sanguinem irrigat spiritu.*

qui per sua itinera decurrit = B EeG P4. Col. codd. Ops. 𝔅𝔈1. P3. = *qui sua itinera discurrit* om. *per.* 𝔈2. ... 𝔎 = *qui per sua itinera discurrit.* B — *autem* post *Habemus.*

angustiora quaedam receptacula animae = Ee. B = *quaedam receptacula angustiora animae.* G𝔅 ... 𝔎 = *quaedam angustiora animae receptacula.* B = *per quae nihil amplius commeat.*

2. B — *totum* ante *terrarum.* E = *terrarum omnium tempus.* e(cr.∾) = *quae vices* Ee = *sanguinis tenet.* P3. + *sanguinis gerunt et tenent.* B = *quos nihil aliud quam spiritum quisquam vocat pervium est.* e = *quos nil aliud.*

alicubi currunt, alicubi consistunt = Ee codd. Ops. B = *alibi currunt, alibi subsistunt.* Fortasse erit scribendum: *aliubi ... aliubi.* G = *alicubique consistunt.* Pinc. v. l. P4. Col. 𝔈 ... 𝔎 = *alicubi concurrunt, alicubi consistunt.* Fort. P4. = *alibi concurrunt, alibi consistunt.* 𝔅 ... 𝔈2. = *alicubi concurrunt, alibi consistunt.* B = *in nostro corpore.* P3. 4. 𝔅 = *nisi aliquid adversi est.* Col. = *adversum est.*

et micat crebrius = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 — *et.* P3. Col. = *nutat crebrius.* P4. = *mucat crebrius.*

ita terris quoque dum positio naturalis est, inconcussae manent = E (ex e tantum notatum non legi illis). B = *ita quoque terrae dum illis naturalis positio est incussae manent.* G𝔅 ... 𝔎 = *ita terrae quoque, dum illis positio naturalis est, inconcussae* [𝔅 + *et inconcussae*] *manent.*

3. *tum velut aegri* = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *tunc velut aegri.* B = *qui molestus perfluebat ictu vehementius.* P3. — *placet esse terram ... quemadmodum animal.* e — *esse* ante *terram.* BEeG P4. Col. 𝔅 = *nisi hoc est quemadmodum.*

tota vexationem sentiet = G (a.m.) 𝔈2. ... 𝔅2. EeG P3. Col. 𝔅𝔈1. =

sentiet. neque enim in nobis febris alias partes mordacius inpel-
lit, sed per omnia pari aequalitate discurrit. Uide ergo num- 4
quid intret in illam spiritus ex circumfuso aere qui quamdiu ha-
bet exitum sine iniuria labitur, si offendit aliquid et incidit quod
uiam claudat, tunc oneratur primo infundente se a tergo aere.
deinde per aliquam rimam maligne fugit et hoc acrius fertur quo
angustius. Id sine pugna non potest fieri nec pugna sine motu.
At si ne rimam quidem per quam effluat inuenit, conglobatus 5
illic furit et huc atque illo circumagitur aliaque deicit, alia in-
tercidit: cum tenuissimus idemque fortissimus et inrepat quam-
uis in obstructa et quicquid intrauit ui sua diducat ac dissipet,
tunc terra iactatur. Aut enim datura uento locum discedit aut,
cum dedit, in ipsam qua illum emisit cauernam fundamento spo-
liata considit. XV. Quidam ita existimant: Terra multis locis
perforata est nec tantum primos illos aditus habet quos uelut spi-
ramenta ab initio sui recepit, sed multos illi casus inposuit: ali-

totam vexationem sentient. B = *totum vexationem sentiet parem.* P4. = *totum vexationem sentiet.* Brit. + *tota vexationem sentiet parem.* ℜu ℜ + *tota vexationem parem sentiet.*

alias partes mordacius inpellit = Ee (E = *mordatius*). GP3. Col. 𝔅𝔊2. ... 𝔊ℜu ℜ = *alias partes moratius impellit.* 𝔐 ... 𝔅1. = *alias partes moderatius impellit.* probat Koeler et putat scribarum negligentia in *moratius* depravatum. B P4. Brit. 𝔊1. 𝔅2. = *alias partes moratius impellit alias citius.* probat Gron. et derivari putat *moratius* a *morate*, cum appareat, quisquis primus adiecerit illa *alias citius*, eum retulisse *moratius* ad *moratim* Adv.

sed per omnia pari aequalitate = Ee. BG𝔅 ... ℜ = *sed per omnes pari aeq.*

4. B P4. = *Vides ergo.* BEe sG Gr. 𝔅𝔊1. = *nunc quid intret.* 𝔊2. = *nunc, quod intret.* Pinc. v. l. ∾. Ee — *ex* ante *circumfuso.* B = *qui si habet exitum.* G = *quamquam diu habet exitum.* G (s. m.) = *que quamdiu habet ex.* B = *elabitur sine iniuria.* B = *quod illam claudat.* G(s∾) = *quod viam cludat.* Ee = *infundente se a tergo aera.* B = *Deinde per aliquam viam.* Ee = *Deinde per aliquam ruinam.* G (m∾) — *non potest fieri nec pugna.*

5. *At si ne rimam quidem* = Ee. B = *At si nec ruinam quidem.* G 𝔅 ... ℜ = *At si nec rimam q.*

conglobatus illic furit = BEe 𝔅 ... 𝔊. G = *cum globatus illic fuerit* (hoc cr. ∾). 𝔐 ... ℜ = *conglobatus ille furit.* B = *et hoc atque illuc.* EG = *et hoc atque illo.* E (cr. ∾) = *circumagatur.* G = *alique* [cr. ∾] *deiecit alia intercidit.* 𝔅 = *aliaque deiecit, illa intercidit.* Anic. Pinc. ci. = *aliaque deiicit alia interscindit.* BE Gr. ∾. Ee = *cum tenuius est idemque fort.* G = *quamvis in abstructa.* 𝔅 = *quamvis in abstracta.* G (s∾) = *intravit in sua.*

ac dissipet = BEe. G𝔅 ... ℜ = *et dissipet.* B = *Aut enim natura locum ventis discedit aut cum ille in ipsam redit qua illum.* G (cr. ∾) = *quam illum.* B = *fundamenta spoliata.*

Cap. XV.

e = *Quidam ita aestimant.* B = *nec tamen primos illos.* P3. Scal. 𝔅 = *ab imo sui recepit.* G (m∾) Col. = *ab ymo sui recepit.* B = *ab initio sui recipit.*

sed multos illi casus inposuit =

cubi deduxit quicquid superne terreni erat aqua, alia torrentes cecidere, illa aestibus magnis dirupta patuerunt. Per haec interualla intrat spiritus, quem si inclusit mare et altius adegit nec fluctus retro abire permisit, tunc ille exitu simul redituque praecluso uolutatur et, quia in rectum non potest tendere quod illi naturale est, in sublime se intendit et terram prementem diuerberat. XVI. Etiamnunc dicendum est quod plerisque auctoribus placet et in quod fortasse fiet discessio. Non esse terram sine spiritu palam est: non tantum illo dico quo se tenet ac partes sui iungit, qui inest etiam saxis mortuisque corporibus, sed illo dico uitali et uegeto et alente omnia. Hunc nisi haberet, quomodo tot arbustis spiritum infunderet non aliunde uiuentibus et
2 tot satis? quemadmodum tam diuersas radices aliter atque aliter in se mersas foueret, quasdam summa receptas parte, quasdam altius tractas, nisi multum haberet animae tam multa, tam uaria generantis et haustu atque alimento sui educantis? Leuibus

EeG P3. 𝔅𝔊2.... 𝔊. Col. = *sed nudos et casus imposuit.* BP4. 𝔊1. + *sed multos* [B p.m. = *multas*] *illi casus imposuit natura.* 𝔐 ... 𝔎 = *sed multos illic casus imposuit.*

alicubi deduxit = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔊2. 𝔑u 𝔎. Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔅2. = *Alicubi diduxit.* B = *deduxit superne aquam. alia* rell. om.

alia torrentes cecidere = EeG P3. Col. 𝔅 ... 𝔊. Similiter apud Vitruv. III, 3. *caedere volutas.* B = *alia torrentes ceciderunt.* Pinc. ci. 𝔐 ... 𝔎 = *alia torrentes exedere.* m𝔊1. = *torrentes edidere.* B𝔅 ... 𝔊 = *alia aestibus magnis.*

patuerunt = BEeG (G Gr. = *disrupta*). 𝔅 ... 𝔎 = *patuere.* B = *spiritus intrat. que si interclusit.* G (m∾) Col. — *mare.*

et altius adegit = BEe mG codd. Ops. 𝔊ro ... 𝔎. G Gr. 𝔅 ... 𝔏4. — *altius.* G (s∾) — *in* ante *sublime.*

diverberat = BE sG cod. alter Ops. Brit. 𝔊ro ... 𝔎. Trist. = *disverberat.* Cod. alter Ops. = *deverberat.* GP3. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *reverberat.* P4. — *et terram prementem diverberat.*

Cap. XVI.

B = *quod pluribus auctoribus placet.* *et in quod fortasse fiet discessio* = ci. Opsop. 𝔊ro ... 𝔎. B = *in quo fortasse finiet dissensio.* Ee G Memm. = *et in quod fortasse fiet dissensio* (G = *dessensi*). Nicot. „duplicem exhibet scripturam, *finiet dissensio,* et *fiet discessio.*“ Col. 𝔅 = *et in quod fort. fiet discensio.* P4. 𝔊1.... 𝔏4. = *et in quo fortasse fiet discensio.* B — *est* post *palam.* E = *non tantum illud dico.* 𝔅 = *Non tamen illo dico.* B — *etiam* ante *saxis mortuisque.* G (s∾) = *qui inest in saxis.* B = *sed ille dico vitali.* B = *eum nisi haberet.* G = *Honc ubi haberet.* Ee = *viventibus et tot saxis.*

2. P4. Col. — *tam* ante *diversas.* P3. 𝔅 = *tam diversis radices.* B = *tam diversas radices aleret et in se mersas foveret.* 𝔊1. = *tam diversas radices aleret, atque aliter in se mersas foveret.* G — *receptas* ante *parte.* sG = *recepta parte.* B = *tam diversa generantis.*

atque alimento sui educantis = Ee P3. 4. 𝔊1. 2. (P3. = *et hausto.* P4. = *educandis*). B = *atque elimento* [s.m. *elemento*] *sui educantis.* G Pinc. v. l. Col. 𝔊 ... 𝔎 = *atque alimento suo educantis* (G = *ex haustu.* Col. = *educandis*).

adhuc argumentis ago. Totum hoc coelum quod igneus aether,
mundi summa pars, claudit, omnes hae stellae quarum definiri
non potest numerus, omnis hic coelestium coetus et, ut alia
praeteream, hic tam prope ą nobis agens cursum sol, omni ter-
rarum ambitu non semel maior, alimentum ex terreno trahunt
et inter se partiuntur nec ullo alio scilicet quam halitu terra-
rum sustinentur. hoc illis alimentum, hic pastus est. Non 3
posset autem tam multa tantoque se ipsa maiora nutrire, nisi
plena esset animae quam per diem ac noctem ab omnibus parti-
bus sui fundit. Fieri enim non potest, ut non multum ei super-
sit ex qua tantum petitur ac sumitur: et ad tempus quidem quod
exeat nascitur. Nec enim esset perennis illi copia suffecturi in 4
tot coelestia spiritus, nisi inuicem ista excurrerent et in aliud
alia soluerentur. Sed tamen necesse est abundet ac plena sit
et ex condito proferat. Non est ergo dubium, quin multum
spiritus lateat intus et caeca sub terra spatia aer latus obtineat.
Quod si uerum est, necesse est id saepe moueatur quod re mo-
bilissima plenum est. Numquid enim dubium esse cuiquam po-
test, quin nihil sit tam inquietum quam aer, tam uersabile

quarum definiri non potest numerus = Ee Trist. (Ee = *diffiniri*). BG Gr. 𝔅 ... 𝔖 𝔅2. = *quarum inveniri non potest n.* Bong. ex Cui. 𝔐 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *quarum iniri non potest n.* B — *hic* ante *coelestium*. e — *et* ante *ut alia*. G = *coetus aut alia*. B = *prope agens a nobis*. G = *hic* [s *tam*] *a nobis agens cursu sol omnis* (hoc cr. ∾). Col. = *alimentum ex terris trahunt*. Memm. = *alimenta externa trahunt*. Opsop. ci. = *alimenta ex terra trahunt*. B = *quam habitu sustinentur terrarum*. G = *quam alitu t.*

3. B — *autem* post *Non posset*.

tantoque se ipsa maiora nutrire = Ee sG. Bong. Grut. ci. + *tantoque se ipsa maiora terra nutrire*. G — *se*. P3. = *tantoque se ipsa nutrire*. 𝔅 = *tantoque se ipsa mora nutrire*. BG P4. 𝔈1. ... 𝔎 = *tantaque et se ipsa maiora terra nutrire*. Col. = *tantaque se ipso maiora*.

per diem ac noctem = BEeG 𝔅 ... 𝔈. 𝔊 ... 𝔎 = *per diem et noctem*.

ab omnibus partibus sui fundit = G𝔅. Ee = *ab omnibus partibus sui fudit*. B = *ab omnibus suis partibus fundit*. 𝔈1. ... 𝔎 = *ab omnibus partibus suis fundit*.

ei supersit = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *illi supersit*. B = *ex qua tantum patitur et sumitur*. B — *quidem* post *ad tempus*.

4. e = *non enim esset*. B — *in* ante *tot coelestia*. G (s∾) = *ista decurrerent*. G(s∾) = *Nec tamen necesse est*. B = *et plena sit*.

multum spiritus lateat intus = EG Gr. 𝔅 ... 𝔏4. B = *multum spiritus intus lateat*. Bong. ex Cui. Memm. 𝔊ro ... 𝔎 = *multum spiritus interlateat*. Koeler ci. = *aer latens obtineat*. E = *optineat*. B = *necesse est ergo id ipsum quo re mobilissima plenum est*. P3. + *necesse est ut id saepe moveatur*. P4 + *necesse est id saepe ut ipsum moveatur*. 𝔅 = *re nobilissima*.

cuiquam potest = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *potest cuiquam*. Apud G *qùin* in lit. G (s∾) — *sit* post *nihil*. B — *tam* ante *inquietum*.

tam versabile = BEeG Gr. 𝔅2. 𝔅 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 + *et tam versabile*.

et agitatione gaudens? XVII. Sequitur ergo, ut naturam suam exerceat et quod semper moueri uult aliquando et alia moueat. Id quando fit? quando illi cursus interdictus est. Nam quamdiu non inpeditur it placide, cum offenditur et retinetur, insanit et moras suas abrumpit, non aliter quam ille

Pontem indignatus Araxes.

2 Quamdiu illi facilis et liber est alueus, primas quasque aquas explicat: ubi saxa manu uel casu inlata repressere uenientem, tunc inpetum mora quaerit et quo plura opposita sunt plus inuenit uirium. Omnis enim illa unda quae a tergo superuenit et in se crescit, cum onus suum sustinere non potuit, uim ruina pa-
3 rat et prona cum ipsis quae obiacebant fugit. Idem spiritu fit qui quo ualentior agiliorque est citius eripitur et uehementius septum omne disturbat: ex quo motus fit, scilicet eius partis sub qua pugnatum est. Quod dicitur uerum esse ex illo probatur:

et agitatione gaudens = BE Bong. ex Cui. Fort. P3. codd. Ops. Anic. Scal. Trist. Gro ... K. P4. = *et fatigatione gaudens.* G Col. B ... L4. = *et vagatione gaudens.*

Cap. XVII.

B — *ergo* post *Sequitur.*

Id quando fit? quando illi cursus = EG Gr. Gro ... K. e = ∾ *quum illi cursus* (sed scribit *Qñ* i. e. *quando*). B = *Id tanta fit quanto cursus* om. *illi.* B ... L4. = ∾ ? *Cum illi cursus.*

it placide = EeG. B = *id placide.* BC1. ... K = *placide fluit.* G Gr. B ... C2. = *et moras suas arripit.* BE Pinc. v. l. ∾.

quam ille pontem indignatus Araxes = BE P4. Col. codd. Ops. C1. Gro ... K. G (lit.) + *quam ille potest pontem indignatus Araxes.* P3. B = *quam ille poeta indignatus Araxes.* Fort. + *quam ille poeta pontem indign. Ar.* Fortun. ci. = *quam illud poetae* sive [C2. ... L4.] + *ille poetae pontem ind. Ar.* Versus est Virg. A. VIII, 728.

2. B = *Quamdiu ille liber et facilis alveus est non lenius primas quasque explicat undas.*

manu vel casu inlata repressere Ee. B = *manu vel casu inlatae pressere venientem* (s.m. *vehentem*). G Fort. P4. Col. codd. Ops. BC1. = *manu vel casu in latere pressere.* P3. = *casu vel manu pressere* om. *inlata.* Fortun. ci. = *manus vel casu illata in latere pressere.* Erm. ci. mC1. C2. ... K = *manu vel casu illata pressere.* G (n.) + *et tunc impetum.* B = *tunc impetum mora premit* ∾ *plus accipit virium.* G (cr. ∾) = *moram quaerit et quoque plura opposita.* B — *illa* ante *unda.* B + *vim ruina sua parat.*

cum ipsis quae obiacebant fugit = BE P3. 4. codd. Ops. Gro ... K. GB = *cum his quae obiciebat* [B = *obiic.*] *aufugit.* Col. = *quae obieciebat aufugit.* C1. = *cum his quae obiacebant aufugit.* C2. C = *cum his quae obiacebant fugit.* G ... L4. = *cum his quae iacebant fugit.*

3. B = *Idem fit spiritu.*

citius eripitur = BEeG Gr. B C1. Fort. RuK = *eo citius rapitur.* Pinc. v. l. — *eripitur.* mC1. Pinc. ci. = *citius erumpit.* B = *omnes septum disturbat. ex quo* [Nicot. =] *motus fit solius eius partis* (P4. = *s9 eius partes subq.*). P4. = *septus omnis disturbat.* P3. Col. = *ceptus omnis disturbat.* GBC1. Man Gro ... K = *septus omnes disturbat.* EC2. ... L4. ∾. G(s∾) = *sub quo pugnatum est.* G = *quod*

saepe cum terrae motus fuit, si modo pars eius aliqua dirupta est, inde uentus per multos dies fluxit, ut traditur eo factum motu 4
quo Chalcis laborauit: apud Asclepiodotum inuenies, auditorem Posidonii, in his ipsis Quaestionum Naturalium causis. Inuenies et apud alios auctores hiasse uno loco terram et inde non exiguo tempore spirasse uentum qui scilicet illud iter ipse sibi fecerat per quod ferebatur. XVIII. Maxima ergo causa est propter quam terra moueatur spiritus natura citus et locum e loco mutans. Hic quamdiu non inpellitur et in uacanti spatio latet, iacet innoxius nec circumiectis molestus est: ubi illum extrinsecus superueniens causa sollicitat conpellitque et in artum agit, scilicet adhuc cedit tantum et uagatur. ubi erepta discedendi facultas est et undique obsistitur, tunc

magno cum murmure montis
Circum claustra fremunt

quae diu pulsata conuellit ac iactat, eo acrior quo cum mora 2
ualentiore luctatus est. Deinde cum circa perlustrauit omne quo tenebatur nec potuit euadere, inde quo maxime inpactus est

dicitur verum est. B = *et illo probatur.*

saepe cum terrae = BEe. G𝔅𝔈1. = *saepe enim terrae.* 𝔈2. . . . 𝔎 + *saepe enim cum terrae.* B = *motus fuerit.* B — *aliqua.*

4. EeG (s∾) = *ubi traditur.*

eo factum motu = Ee. G𝔅 = *factum eo motu.* B = *factum illo terrae motu.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *factum eo terrae motu.* B = *quo calceis laboravit.* E = *quo Calchis laboravit.*

apud Asclepiodotum invenies = Ee G𝔅. B𝔈1. ... 𝔎 + *quod apud Ascl. invenies.* G (s.m.) — *invenies.*

in his ipsis Quaestionum Naturalium causis = BE P4. Col. 𝔅𝔈1. 𝔚2. ... 𝔎. GP3. 𝔈2. ... 𝔚1. — *his.* G = *hiasse imo loco terram.* B = *spiravisse ventum.* Ee = *qui secundum illud iter ipse.* BG (s∾) — *ipse.* 𝔅 = *intus ipse sibi fecerat.*

Cap. XVIII.

B = *Mox ima ergo causa est.*

non inpellitur = BEG Gr. alter cod. Ops. Anic. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. Alter cod. Ops. — *inpellitur.* 𝔊 ... 𝔏4. — *non.* B = *iacet, latet innoxius.* P3. = *et vaganti spatio iacet, latet inn.* P4. = *et in natanti spacio iacet inn.* om. *latet.* Ee = *non circumscriptis molestus est.* G(cr.∾) 𝔅 = *nec circumvectis.* B = *superveniens extrinsecus.* Alter cod. Ops. = *compellique, in arctum agit scilicet.* B alter cod. Ops. = *compellitque et in artum* [Ops. = *arctum*] *ducit scilicet.* P3. 4. 𝔅 = *et in artum.* Opsop. ci. = *compellitque, adhuc cedit tantum* rell. om. quae pro interpretatione scholastica habet. Ee = *si licet adhuc.* sG = *scilicet ad hec.* B = *tantum cedit.* E = *cedit tamen* (*tñ*).

ubi erepta discedendi facultas est = EsG 𝔅 ... 𝔚1. 𝔑u 𝔎. B Brit. 𝔚2. = *ubi exempta* [*exemta*] *discedendi f. e.* probat Gron. G = *es erecta disced. f. e.*

Circum claustra fremunt = EVirg. (A. I, 56.) BG 𝔅 ... 𝔎 = *Circum claustra fremit.*

2. P3. 4. = *qui diu pulsata.*

quo cum mora valentiore luctatus est = EeG. B = *quo est mora valentiore luctatus* om. *cum.* 𝔅 ... 𝔎 = *cum valentiore mora.* E = *quod tenebatur.*

resilit et aut per occulta diuiditur ipso terrae motu raritate facta aut per nouum uolnus emicuit. Ita eius non potest uis tanta cohiberi nec uentum tenet ulla conpages: soluit enim quodcumque uinculum et onus omne fert secum fususque per minima laxamentum superat indomita potentia naturae liber: at utique cum
3 est concitatus, sibi ius suum uindicat. Spiritus uero inuicta res est: nihil erit quod

Luctantes uentos tempestatesque sonoras
Imperio premat ac uinclis et carcere frenet.

Sine dubio poetae hunc uoluerunt uideri carcerem in quo sub terra clausi laterent. Sed hoc non intellexerunt, nec id quod clausum est esse adhuc uentum nec id quod uentus est posse iam claudi. Nam quod in clauso est quiescit et aeris statio est:
4 omnis in fuga uentus est. Etiamnunc et illud accedit his argumentis: motum efficit spiritus, quod corpora quoque nostra non

B — *per occulta*. G(cr.∾) = *aut per novum vulgus.*

Ita eius non potest vis tanta cohiberi = EeG 𝔅𝔈1. B = *Ita eius non potest tanta vis cohiberi*. 𝔈2. ... 𝔎 = *Ita eius vis tanta non potest cohiberi.* B = *solvit enim omne vinculum.*

et onus omne = BEe. G 𝔅 . . . 𝔎 = *et omne onus.*

fususque per minima = EeG Fort. Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅. B P4. 𝔈1. ... 𝔎 = *infususque per minima.*

laxamentum superat = BEeG (s.m.) P4. Memm. Nicot. 𝔈1. 𝔐an 𝔊 𝔊 ℜu 𝔎. G Fort. P3. Col. 𝔅𝔈2. = *laxamentum superatus*. Pinc. ci. 𝔐 . . . 𝔅2. = *laxamentum sibi parat.* Scalig. (ad Lucil. Aetn. v. 385.) laudat *infususque per minima laxamenta superat.* BsG Nicot. + *et indomita*. Memm. = *et domita.*

potentia naturae = BEe. G Gr. Memm. Nicot. 𝔅 ... 𝔎 = *naturae potentia* (P4. = *pôn*).

liber: at utique cum est concitatus. Ita interim scripsi. B = *liberat utique cum est concitatus.* Ee = *liberat est utique cum concitatus.* G = *liberat. Est utique cum concitatis* (hoc cr.∾). Fort. P4. Col. Memm. = *liberat. Est utique cum concitatus.* Nicot. = *liberat. Est utique cum concitatur et sibi.* P3 𝔅 = *libera est, utique cum concitatus.* 𝔈1. 𝔐an = *libera est, utique cum concitius.* 𝔈2. ... 𝔊 = *liberat, utique concitatius.* 𝔐 ... 𝔎 = *liber, utique concitatus, sibi.* Scalig. locum sic legit: *liber; at utique quum concitatior ius suum sibi vindicat.*

3. B — *vero* post *Spiritus.*

nihil erit quod = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 + *nihil enim erit quod.*

Luctantes ventos. Virg. A. I, 53. sq. E(s∾) — *ventos*. Virg. = *premit* ∾ *frenat*. G = *vinculis* [hoc cr. ∾. 𝔅 𝔈1. =] *ac carcere.*

hunc voluerunt = BEG (lit.). 𝔅 ... 𝔎 = *hunc voluerant*. P4. = *hinc vol.* G + *caronem vel carcerem.* E (s∾) — *clausi* post *terra*. Ee — *non* ante *intellexerunt*. B — *adhuc* ante *ventum*. B — *iam* ante *claudi.*

4. B = *Etiamnunc aliud accidit* (hoc cr.∾). G = *Etiamnunc* [m et] *illud accidit.*

motum efficit spiritus = B. Ee + *per quod apparet quod motum efficit spiritus.* G Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. + *per quod appareat, quod motum efficit spiritus.* 𝔐 ... 𝔅1. ℜu 𝔎 = *per quod appareat, motum effici spiritu.* Fortasse verius erat: *quod motum efficit spiritus.* B = *quo corpora quoque nostra.*

aliter tremunt, quam si spiritum aliqua causa perturbet, cum timore contractus est, cum senectute languescit et uenis torpentibus marcet, cum frigore inhibetur aut sub accessionem cursu suo deicitur. Nam quamdiu sine iniuria perfluit et ex more procedit, nullus est tremor corpori: cum aliquid occurrit quod inhibeat eius officium, tunc parum potens in perferendis his quae suo uigore tenebat deficiens concutit quicquid integer tulerat. XIX. Metrodorum Chium necesse est audiamus quod uult sententiae loco dicentem. Non enim permitto mihi ne eas quidem opiniones praeterire quas inprobo, cum satius sit omnium copiam fieri et quae inprobamus damnare potius quam praeterire. Quid ergo dicit? *Quomodo cum in dolio cantantis uox illa per totum cum quadam discussione percurrit ac resonat et tam leuiter mota tamen circuit non sine tactu eius tumultuque quo inclusa est: sic speluncarum sub terra pendentium uastitas habet aera suum quem simul alius superne incidens percussit, agitat non aliter quam* illa de quibus paulo ante retuli *inania indito clamore sonuerunt.* XX. Veniamus

E (s∾) — *aliter* ante *tremunt.* *aliqua causa perturbet* = BEe. sG = *aliqua causa perturbat.* G 𝔅 𝔊2. ... 𝔎 = *quam si sp. aliqua causa conturbat.* 𝔊1. = *si spiritum* ∾ *conturbat* om. *quam.* B = *cum timore exceptus est.* Apud G *contractus est* in lit. E = *frigore inibetur.* B P4. = *aut sub accessione febris a cursu suo deicitur.* Ee = *aut sub accensionem.* G — *et* ante *ex more.* G = *cum aliquid occurrat.* B = *quod inhabeat.* E = *inibeat.* Trist. = *inhibeat eius effectum.* B P4. = *tunc parum potest perf.*

in perferendis his = EeG𝔅 ... 𝔊2. B P4. 𝔊 ... 𝔎 — *in.* B — *suo* ante *vigore.* BEeG (cr. ∾) P3. 4. = *vigore tendebat.* Col. = *vigore tondebat.* 𝔅 ∾. B + *et deficiens.* G = *quicquid integra tulerat.* Fort. P3. Col. 𝔅𝔊1. = *quicquid integrum tulerat.* BE P4. Fortun. ci. ∾.

Cap. XIX.

B = *Metrodorum Schium.* P4. = *Metrodorus autem Chium.* G (n.) + *M. Chiumque necesse est.* hinc orta alia scriptura BEe Gr. 𝔅 + *quia necesse est.* G (s.m.) = *audias.* B = *audiamus quidem sententiae loco d.*

ne eas quidem opiniones = BEe𝔅. G𝔊1. ... 𝔎 = *nec eas q. op.* Ee = *cum satis sit.* Ee = *et quas damnamus improbare.* de quo vide.

Quomodo cum in dolio cantantis vox illa per totum = BEe P3. G 𝔅 = *Quomodo cum in dolio cantus* [mG ∾] *vox illa per totum.* P4. Col. 𝔊1. = *Quomodo cum in dolio causatur, vox illa per totum.* Fort. 𝔊2. ... 𝔎 = *Quomodo in dolio cantantis vox* [𝔑u𝔎 = *vox illa*] *per totum.* Salmas. (ad Scriptt. H. A. II. p. 821.) ci. = *Quomodo quum in dolio cantatur, vox illa per totum.* Schneider (in Ecll. Physs. p. 182.) ci. = *Quomodo quum in dolio clauditur vox, illa per totum* G (s.m.) — *cum* ante *quadam.* B (cr. ∾) = *percutit ac resonat.* Col. = *et cum leviter mota cum circuit.* B P4. = *et tam leviter morata tamen circuit.* 𝔊1. = *et tam leviter morata circuit.* e = *et* [hoc n.] *tamen circuitur.* EG Fort. P3. 𝔅 ∾. B = *sub terra pendentum.* B = *qui simul alius.* G = *retuli in anima. Indico morem sonuerunt.*

nunc ad eos qui omnia ista quae retuli in causa esse dixerunt aut ex his plura. Democritus plura putat. Ait enim *motum aliquando spiritu fieri, aliquando aqua, aliquando utroque.* et id hoc modo prosequitur. *Aliqua pars terrae concaua est: in hanc aquae uis confluit. ex hac est aliquid tenue et ceteris liquidius. Hoc cum superueniente grauitate reiectum est, terris inliditur et illas mouet: nec enim fluctuari*
2 *potest sine motu eius in quod inpingitur. Etiamnunc quomodo de spiritu dicebamus de aqua quoque dicendum est. Ubi in unum locum coniecta est et capere se desiit, aliquo incumbit et primo uiam pondere aperit, deinde inpetu: nec enim exire nisi per deuexum potest diu inclusa nec in directum cadere moderate aut sine concussione eorum per quae*
3 *uel in quae cadit. Si uero, cum iam rapi coepit, aliquo loco subsistit et illa uis fluminis in se reuoluta est, in continentem terram repellitur et illam qua parte maxime pendet*

P3. = *inania vel inclito indico clamore sonuerunt.* P4. = *inania indito more sonuerunt.* Col. = *in anima indico mare sonuerunt.* c = *inclito clamore.*

Cap. XX.

B = *dixerunt. de his plura Democritus ait dici motum.* Brit. (apud Gron. ms.) = *dixerunt. de his plura Democritus. Ait enim motum.* probat Gron. (ms). B = *fieri aliquando spiritu.* B = *et hoc modo id prosequitur.* G = *et ratio hoc modo prosequar* (hoc in lit.). B = *Aliqua terrae pars.*

in hanc = BEeG. 𝔅 — *hanc.* 𝔈1. ... 𝔎 + *et in hanc.*

aquae vis confluit = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 + *aquae magna vis confluit.* G 𝔅 = *aliquod tenue.* B = *rectum est inliditur terris.* mG = *reiectum est terras illidit.* B — in ante quod *inpingitur.*

2. *Etiamnunc quomodo de spiritu* = BFeG Col. 𝔅 ... 𝔊. P3. = *Etiam tunc quomodo hoc spiritu.* P4. = *Etiam quomodo nunc de spiritu.* 𝔐 ... 𝔎 = *Etiamnum quod modo de spiritu.* B — *est* post *dicendum.*

in unum locum coniecta est = Ee Anic. Scal. 𝔅. G = *in unum locum conlecta est.* BmG 𝔈1. ... 𝔎 = *in unum locum congesta est.* B = *sed aliquo incumbit primo illam viam.* B = *nisi per divexum.* G = *nisi per devessum.* nisi abundare videbatur Gronovio. G (s∾) = *nec rectum cadere.*

per quae vel in quae cadit = Ee P3. cod. Ops. B = *per et in quae cadit.* G P4. Col. 𝔈1. ... 𝔎 = *per quae et in quae.* 𝔅 = *per quae in quae.* Fortasse alterutrum spurium est, sive *per quae*, sive *in quae.*

3. *rapi coepit* = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *rapi coeperit.*

subsistit = BEe 𝔅. G 𝔈1. ... 𝔎 = *substitit.* Scal. = *substiterit.*

in continentem terram repellitur = EG Gr. 𝔅 ... 𝔏4. (G s.m. = *terra*). B codd. Ops. Brit. = *in concurrentem terram repellitur.* probat Gron. (ms) et explicat „in obviam et quasi adversariam sibi illiditur.“ Gron. ci. 𝔊ro ... 𝔎 = *in occurrentem terram repellitur.*

qua parte maxime pendet = E P3. 4. codd. Ops. Brit. 𝔈2. ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. B = *qua parte maxima pendet.* G = *qua parte pendet* [s *maxime*] *exagitat maxime* (hoc n.). Col. — *maxime.* 𝔅 = *qua parte pendet*

exagitat. Praeterea aliquando madefacta tellus liquore penitus accepto altius sedit et fundus ipse uitiatur: tunc ea pars premitur in quam maxime aquarum uergentium pondus inclinat. Spiritus uero nonnumquam inpellit undas et, si uehementius institit, eam scilicet partem terrae mouet in quam coactus aquas intulit. nonnumquam in terrena itine- 4
ra coniectus et exitum quaerens mouet omnia: et terra quoque penetrabilis uentis est et spiritus subtilior est, quam ut possit excludi, et uehementior, quam ut sustineri concitatus ac rapidus. Omnes istas posse esse causas Epicurus ait pluresque alias temptat et alios qui aliquid unum ex istis esse adfirmauerunt corripit, cum sit arduum de his quae coniectura sequenda sunt aliquid certi promittere. *Ergo,* ut ait, *potest ter-* 5
ram conmouere aqua, si partes aliquas eluit et abrasit quibus desiit posse extenuatis sustineri quod integris ferebatur. potest terram conmouere inpressio spiritus: fortasse enim aer alio intrante aere agitatur. fortasse aliqua parte subito decidente percutitur et inde motum capit. fortasse

exagitat maxime. 𝔊1. + *qua parte maxime pendet exagitat maxime.* Pinc. v. l. = *qua parte tendit, exagitat maxime.* 𝔐 ... 24. = *qua parte maxime tendit.* e = *exagitet.* B = *tellus madefacta liquore accepto penitus.*

altius sedit = EeG𝔅. B Gr. = *altius sedet.* 𝔊1. ... 𝔎 = *altius sidit.* B = *et funditus ipse vitiatur.* 𝔅 = *et fundus ipse vitiatus.* B = *nonnumquam aquas impellit.* G (m ∾) — *inpellit undas ... intulit. Nonnumquam.*

eam scilicet partem terrae = BEe unus cod. Ops. mG P3. 𝔅 ... 𝔎 = *eam scilicet terrae partem.* P4. Col. = *eam scilicet partem movet terrae.* Verba *scilicet terrae* Opsopoeo et Grutero suspecta sunt. Anic. Chifl. = *coactus aquas intulit.*

4. *nonnumquam in terrena itinera coniectus* = BEG Fort. Pinc. v. l. Gr. codd. Ops. 𝔊rc ... 𝔎. 𝔅 ... 24. = *N. in coacta itinera coniectus.* Fortun. ci. = *in arcta itinera.* sG = *congestus.*

et terra quoque penetrabilis = Ee. B[illegible] *autem penetrat*[illegible] *autem penet*[illegible]*tus.* B — *est* post *subtilior.* G — *et* ante *vehementior.*

posse esse causas = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *esse posse causas.* B = *ex istis aliquod unum.* E = *aliquid imum ex istis.*

de his quae coniectura = BEeG 𝔅 𝔊1. (G 𝔊1. = *hiis*). 𝔊2. ... 𝔎 = *de iis quae coniectura.*

5. B = *Potest ergo ait* om. *ut.*

terram conmovere aqua = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *terram movere aqua.*

eluit et abrasit = E𝔅 ... 𝔎. G = *eluit et adrasit.* sG = *adrosit.* B Bamb. = *eluit et arrosit.* B = *quibus desiit posse extenuatis sufficere quod integris ad sustinendum sat erat.*

potest terram conmovere = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *potest terram movere.*

aer alio intrante aere = Ee. B = *aer extrinsecus alio intrante* [s *aere*] *agitatur.* Etiam cod. Ops. aberat *aere*, quod non admodum requiri censet Grut. G𝔅 + *aer et extrinsecus alio intrante aere.* 𝔊1. ... 𝔎 = *aer extrinsecus alio intrante aere.* B = *aliqua subito parte percutitur decidente.* G (s∾) = *et tamen motum capit.*

aliqua pars terrae uelut columnis quibusdam ac pilis sustinetur quibus uitiatis ac recedentibus tremit pondus inpositum.
6 *fortasse calida uis spiritus in ignem uersa et fulmini similis cum magna strage obstantium fertur. fortasse palustres et iacentes aquas aliquis flatus inpellit et inde aut ictus terram quatit aut spiritus agitatio ipso motu crescens et se incitans ab imo in summa usque perfertur.* Nullam tamen illi placet causam motus esse maiorem quam spiritum. XXI. Nobis quoque placet hunc spiritum esse qui possit tanta conari, quo nihil est in rerum natura potentius, nihil acrius, sine quo nec illa quidem quae uehementissima sunt ualent. Ignem spiritus concitat. aquae, si uentum detrahas, inertes sunt: tunc demum inpetum sumunt, cum illas agit flatus et potest dissipare magna spatia terrarum et nouos montes subiectus
2 extollere et insulas non ante uisas in medio mari ponere. Theren et Therasiam et hanc nostrae aetatis insulam spectantibus nobis in Aegaeo mari natam, quis dubitet, quin in lucem spiri-

fortasse aliqua pars terrae = BEe G P4. Col. 𝔅 … 𝔈. P3. „hanc periodum omisit.“ 𝔊 … 𝔎 = *Fortasse aliqua parte terrae.* G Col. = *quibusdam vitiatis ac rec.* 𝔅 = *quibusdam viaticis ac reced.* 𝔈1. = *Quibusdam iam vitiatis ac reced.* B P4. = *quibus inpulsis ac rec.* E mG Fort. ∾.

6. Ee = *in ignem versat et fulmini.* B — *et* ante *fulmini.* G (cr. ∾) = *et fulminum similis.* B = *magna obstantium strage.* B = *ac iacentes.* G (s∾) = *aliquas flatus.* B = *in summa usque profertur. tamen illi placet* [XXI.] *hunc spiritum esse* rell. om. G(m∾) P4. Col. — *maiorem* post *motus esse.*

Cap. XXI.

qui possit tanta conari = BE. G 𝔅 … 𝔎 = *qui tanta possit conari.* B = *quia nihil est in natura rerum potentius vi aeris sine quo.* B = *quae sunt vehementissima.* G(s∾) = *aquae si ventum trahas.* B = *Tunc de motu impetum sumunt.*

et potest dissipare = EG Gr. codd. Ops. 𝔅𝔈1. B 𝔈2. … 𝔎 = *qui potest dissipare.*

et novos montes subiectus extollere = Ee mG codd. Ops. Anic. Scal. Trist. ci. Fortun. 𝔐an. B Fort. P3. 𝔖𝔈1. 𝔑u = *et novos montes subiectos extollere.* P4. = *et novos montes sbictõs extollere.* G Col. = *et novos montes subtus extollere.* 𝔈2. … 𝔅2. 𝔎 = *et novos montes subrectos extollere.*

2. *Theren et Therasiam et hanc nostrae aetatis insulam spectantibus nobis in Aegaeo mari natam, quis dubitet, quin in lucem spiritus vexerit?* Ita scribendum videtur. Ee = *Therem̄ et Theraam* ∾. P3. = *ponere Theren et Themam et hanc nostrae aetatis insulam spectantibus nobis in eges mari nata.* Col. = *ponere Therem et Therriam hanc nostrae aetatis insulam, spect. nobis in Egeo mari nauta quis dubitat.* G = *Therem et Therenam. Hanc nostrae aetatis insulam spectantibus nobis in Egeo mari nauta* [m *natatam*] *quis dubitat quin in lucem spiritus vexeeserit?* Fort. = *Therē, et Themam, et hanc nostrae aetatis insulam.* Codd. Ops. partim = *Thereytheraam et hanc nostrae aetatis insulam spectantibus nobis in Aeg.* partim = *Therem et Theram nostrae aetatis insulas sp. nobis in Aeg m. natas.* B = *Therem et T*[illegible] *ae-*

tus uexerit? Duo genera sunt, ut Posidonio placet, quibus mouetur terra. utriusque nomen est proprium: altera succussio est, cum terra qualitur et sursum ac deorsum mouetur, altera inclinatio qua in latera nutat nauigii more. Ego et tertium 3
illud existimo quod nostro uocabulo signatum est: non enim sine causa *tremorem* terrae dixere maiores qui utrique dissimilis est. nam nec succutiuntur tunc omnia nec inclinantur, sed uibrantur. Res minime in huiusmodi casu noxia, sicut longe perniciosior est inclinatio concussione. Nam nisi celeriter ex altera parte properauerit motus qui inclinata restituat, ruina necessario sequitur, cum dissimiles hi motus inter se sunt quorum causae

talis insulas spectantibus nobis in Aegeo mari natas quis dubitat quia ∾. P4. = *in medio mari. Therem et Theream, nostrae aetatis insulas spect. nobis in Aegeo mari natas.* 𝔅 = *therē et thernā hanc nostrae aetatis insulam spectantibus nobis in aegaeo mari natam quis dubitat. quin lucem spiritus vexerit.* 𝔊1. = *Therem et Theream hanc nostrae aetatis insulam spectantibus nobis in Aegaeo mari natam quis dubitat, quin in lucem spiritus vexerit?* 𝔐an = *Therem, et Theream, et hanc nostrae aetatis insulam.* Fortun. ci. = *Therā et Therasiā* vel *Therā et Thiā* vel *Theram et Hieram et hanc nostrae aetatis insulam.* 𝔊2. = *Therem et Theream* [m *Therasiam sive Thiam*] *hanc nostrae aetatis insulam, spectantibus nobis in Aegaeo mari enatam, quis dubitat, quin* ∾? Pinc. ci. ℭ𝔊 = *ponere, Theram et Therasiam. Thiam nostrae aetatis insulam spectantibus nautis in Aegaeo mari enatam, quis dubitat?* (ℭ𝔊 = *quis dubitat, quin in lucem spiritus vexerit?*). Brod. (Miscell. V, 3.) ci. = *Theren, et Thiam hanc nostrae aetatis insulam spect. nobis.* 𝔐 ... 𝔏4. = *Therasiam nostrae aetatis insulam, spectantibus nautis in Aegaeo mari enatam, quis dubitat,* ∾? Muret. ci. = *Inter Theram et Therasiam, hanc nostrae aetatis insulam.* Gron. ci. 𝔊ro ... 𝔎 = *Theren et Therasiam et hanc nostrae aetatis insulam, spectantibus nobis in Aegaeo mari enatam, quis dubitat* ∾? B = *uo genera sunt.*

utriusque nomen est proprium = Ee Gr. 𝔅𝔊1. G = *utrimque nomen est pr.* BG (s.m.) Fort. 𝔊2.... 𝔎 = *utrique nomen est prop.* B (cr. ∾) G = *altera sussessio est.* B = *qua alterum mutat in alterum navigii more.* G = *qua in altera nutat* [s *altera*] *navigii more.* 𝔅 = *qua in altera mutat navigii more.* P3. = *quam in latera nutat alterum navigii more.* P4. = *quae imitatur alterum navigii more.* Col. = *qua altera nutat navigii more.* e + *alterni navigii more.*

3. B = *Ego id existimo quod.* G = *Ergo et tertium illud existimo.* E (s∾) — *est* post *signatum.* G(cr.∾) = *quod utrique diss.* B = *dissimilis est. nec cum succutiuntur.* P3. = *nam nec tunc omnia succurrunt.* P4. + *nam nec cum omnia succ.* Pinc. ci. = *succutiuntur tunc moenia.* B P4. — *neo* ante *inclinantur.*

sed vibrantur = BEeG 𝔅 ... 𝔐 𝔍u 𝔅2. 𝔏 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *nec vibrantur.* Illud probat Gron. BG = *in eiusmodi casu.* G(s.m.) — *sicut.* B = *inclinatio successione* (s.m. *succensione*). B — *nisi* ante *celeriter.*

ex altera parte = BEeG 𝔅 ... 𝔏4. 𝔊ro ... 𝔎 + *et ex altera parte.*

properaverit motus = Ee. 𝔅 = *probabit motus.* G 𝔊1. ... 𝔎 = *properabit motus.* B = *properabit motus divisi inter se* rell. om.

hi motus = EeG 𝔅𝔊1. (G 𝔅𝔊1. = *hii*). 𝔊2. ... 𝔎 = *ii motus.*

inter se sunt = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *inter se sint.*

quorum causae diversae sunt. Ita

diuersae sunt. XXII. Prius ergo de motu quatiente dicamus. Si quando magna onera per uices uehiculorum plurium tracta sunt et rotae maiore nisu in salebras inciderunt, terram concuti senties. Asclepiodotus tradit: *Cum petra e latere montis abrupta cecidisset, aedificia uicina tremore conlapsa sunt.* Idem sub terris fieri potest, ut ex his quae inpendent rupibus aliqua resoluta magno pondere ac sono in subiacentem cauernam cadat eo uehementius quo aut plus ponderis uenit aut altius: et
2 sic conmouetur omne tectum cauatae uallis. Nec tamen pondere suo abscindi saxa credibile est, sed cum flumina supra ferantur, adsiduus humor commissuras lapidis extenuat et cotidie his ad quae religatus est aufert et illam, ut ita dicam, cutem qua continetur abradit. deinde longa per aeuum diminutio usque eo infirmat illa quae cotidie adtriuit, ut desinant esse oneri fe-
3 rendo. Tunc saxa uasti ponderis decidunt, tunc illa praecipitata rupes quicquid ab imo repercussit non passura consistere

Cum sonitu uenit et ruere omnia uisa repente,

scribendum videtur. BEe = *causae quorum diversae sunt.* Brit. = *causaeque eorum diversae sunt.* Gron. ci. ℜu𝔎 = *causae quoque eorum diversae sunt.* G = *sicut causae eorum diversae sunt.* 𝔅 ... 𝔅2. = *causae eorum diversae sunt.*

Cap. XXII.

Col. = *onera per vicos pluviari tracta sunt.* Nicot. = *per vicos vehiculorum tracta sunt.* probat Creechius ad Lucret. VI, 547. 𝔅 = *plurimum tracta sunt.* B = *et rotae maiores in salebras conciderunt.* B(m ∾) — *concuti* ante *senties.*

conlapsa sunt = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔖 ℜu𝔎. 𝔐 ... 𝔅2. — *sunt.* G (s∾) P4. = *quae impenderunt rupibus.* P3. = *quae impediunt rupibus.* Col. 𝔅𝔊1. = *quae impendere rupibus.* B E Fort. ∾. E (cr. ∾) e(cr. ∾) G(cr. ∾) P3. Col. 𝔅𝔊1. = *aqua resoluta.* Ee + *et in subiacentem.* B = *eo cadat vehementius.*

quo aut plus ponderis venit aut altius = BEG P3. 4. 𝔅𝔊1. 𝔊ro ... 𝔎. Col. = *quo amplius ponderis venit aut altius.* Grut. ci. = *quo amplius venit, aut altius.* 𝔊2. . . . 24. = *quo aut plus ponderis habuit, aut venit altius.*

2. *Nec tamen pondere suo* = Ee P3. 𝔅𝔊1. P4. = *Nec totum pondere suo.* BG Fort. Col. 𝔊2. ... 𝔎 = *Nec tantum pondere suo.* B = *credibile est si supra ferantur.* B = *commissuras lapidum* [= 𝔅] *extenuat et cotidie quod his religatum est aufert.* P4. = *quod his religatus est aufert.* P3. = *his atque religatus est aufert.* Ee = *cutem quae continetur.* B = *longe per aevum.* B = *quae cotidie atterit.* BP4. 𝔊1. + *oneri ferendo idonea.* EG P3. Col. 𝔅 ∾.

3. P3. = *vasti ponderis diducunt.* Non placet Grutero *illa praecipitata rupes.*

quicquid ab imo repercussit = E (s.m.) e(s m.) ci. Pinc. 𝔖 ... 𝔎. P4. = *quicquid ab illo percussit.* BEe P3. Col. 𝔅 ... 𝔊2. = *quicquid ab illo repercussit.*

Cum sonitu venit et ruere omnia visa repente = Ee Bong. ci. Fromond. Virg. A. VIII, 525. BG duo Gr. codd. Ops. 𝔅 . . . 𝔊2. 𝔊ro . . . 𝔎 — *Cum* (B = *nisa.* G p.m. = *repere*). Pinc. ci. 𝔖 ... 24. = *succussit et ruere o-*

ut ait Uergilis noster. Huius motus succutientis terras haec erit
causa. ad alteram transeo. XXIII. Rara terrae natura est
multumque habens uacui: per has raritates spiritus fertur qui,
ubi maior influxit nec emittitur, concutit terram. Haec placet
et aliis, ut paulo ante retuli, causa. Si quid apud te profectura
testium turba est: hanc etiam Callisthenes probat, non contem-
ptus uir. fuit enim illi nobile ingenium et furibundi regis inpa-
tiens. Hic est Alexandri crimen aeternum quod nulla uirtus,
nulla bellorum felicitas redimet. nam quotiens quis dixerit, Oc- 2
cidit Persarum multa milia: opponetur, Et Callisthenem. quo-
tiens dictum erit, Occidit Dareum penes quem tum maximum
regnum erat: opponetur, Et Callisthenem. quotiens dictum 3
erit, Omnia Oceano tenus uicit, ipsum quoque temptauit nouis
classibus et imperium ex angulo Thraciae usque ad Orientis ter-
minos protulit: dicetur, Sed Callisthenem occidit. Omnia licet
antiqua ducum regumque exempla transierit, ex his quae fecit
nihil tam magnum erit quam scelus hoc. Callisthenes in libris
quibus describit quemadmodum Helice Burisque mersae sunt,
quis illas casus in mare uel in illas mare inmersit, dicit id quod

mnia v. r. G = *motus succedentis.* B = *ad aliam transeo.*

Cap. XXIII.

B = *quod si apud te* [𝔐 =] *profutura testium turba est.* B — *etiam ante Callisthenes.* E = *Calistenes probat* [e =] *nec contemptus vir.*

Hic est Alexandri = BEe codd. Ops. 𝔐an. Ge (s.m.) Col. 𝔅 . . . 𝔎 (exc. 𝔐an) = *Hoc est Alexandri.* Pall. nota scribunt Pron. E(s∾) = *cui iñ m aeternum.* e (n.) + *crimen in aeternum.* G(cr.∾) = *quid nulla virtus.*

2. B + *opponetur ei et Callistenem.* Anic. Scal. Trist. = *opponetur ei et Callisthenes.* EeG = *opponetur et Calistenes.* Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅𝔊1. = *opponetur et Callisthenes.* Anic. Scal. Trist. = *opponetur ei Callisthenes.* Fort. P4. ∞.

penes quem tum maximum regnum erat = Ee. B = *penes quem tunc maximum erat regnum.* Etiam codd. Ops. Scal. = *maximum regnum.* G = *penes quam* [P3. 𝔅 =] *cum magnum regnum erat.* Col. = *penes quem tam magnum erat* om. *regnum.* P4. 𝔊1. ... 𝔎 = *penes quem tunc magnum regnum erat.* E = *opponetur et Calistenes.* mGe = *opponetur ei Calistenes.* G (m∾) — *Callistenem ... quotiens dictum erit.* 𝔅 — *opponetur ... quotiens.* Bong. 𝔊1. = *opponetur et Callisthenes.*

3. B + *ducumque regumque.*

quam scelus hoc. Callisthenes. Ita scribere non dubitavi. BEeG Gr. codd. Ops. 𝔅 = *quam scelus. hic Callisthenes.* 𝔊1. ... 𝔏 𝔍u 𝔊ro 𝔅2. = *quam scelus Callisthenes. Hic Callisthenes.* 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *quam scelus Callisthenis. Hic Callisthenes.* Bong. ci. = *quam occisus Callisthenes. Hic Callisthenes.* B = *Elice Burisque submersae sunt.* EeG = *Ilice Burisque.* sG = *Helyce.* 𝔅 = *illice burisque.* P3. = *Helice Butisque.* 𝔊1. = *mersa sunt.* Libri omnes habent *sunt.* G = *quis illos casus.*

vel in illas mare inmersit = BE G Gr. 𝔅 ... 𝔊. Hoc Grut. ortum esse putat ex antiqua scriptura *immeisit.* Pinc. v. l. = *vel in illas mare*

in priore parte dictum est: *Spiritus intrat terram per occulta*
4 *foramina, quemadmodum ubique ita et sub mari. deinde cum obstructus est ille trames per quem descenderat, reditum autem illi a tergo resistens aqua abstulit, huc et illuc refertur et sibi ipse occurrens terram labefactat. Ideo frequentissime mari adposita uexantur et inde Neptuno haec adsignata est maris mouendi potentia.* Quisquis primas literas Graecas didicit scit illum apud Homerum Ἐνοσίχθονα uocari. XXIV. Spiritum esse huius mali causam et ipse consentio: de illo disputabo, quomodo intret hic spiritus, utrum per tenuia foramina nec oculis conprehensibilia an per maiora ac patentiora, et utrum ab imo an etiam per summa terrarum. Hoc incredibile est: nam in nostris quoque corporibus cutis spiritum respuit neque est illi introitus, nisi per quem trahitur, nec consistere quidem a nobis receptus potest nisi in laxiori cor-
2 poris parte. nou enim inter neruos pulpasue, sed in uisceribus

mersit. m𝔊 = *forte, immisit.* mG 𝔐 ... 𝔎 = *vel illas in mare immiserit.* B — *terram* post *intrat.* „In Brit. deest *terram*, et forsan beue.“ Gron. (ms).

4. *cum obstructus est* = Ee. G = *Deinde* [s *cum*] *obstructus ille tramis* (hoc cr. ∾). 𝔅 — *est.* B 𝔈1. . . . 𝔎 = *cum est obstructus.* E(s∾) — *autem* post *reditum.*

huc et illuc refertur = BEe sG. G𝔅 ... 𝔎 = *huc et illuc fertur.*

mari adposita = Ee Pinc. v. l. P3. 4. 𝔅2. BG Col. 𝔅 . . . 𝔅1. 𝔑u𝔎 = *mari opposita.* G (s∾) — *et* ante *inde* et — *est* post *adsignata.* P4. Col. 𝔅𝔈1. — *et* ante *inde.* P3. = *et tamen Neptuno.*

maris movendi = Ee P4. Col. 𝔅 𝔈1. 𝔐an 𝔑u 𝔎. P3. = *maris ponendi.* BG 𝔈2. ... 𝔅2. — *maris.*

primas literas Graecas = E P3. 4. 𝔈1. . . . 𝔅1. G = *primus literas Graecas didicit.* 𝔅 = *prius literas Graecas dedicit.* Col. + *Graecas novit vel didicit.* B = *primas literas didicit* [cod. alter Ops. Brit. =] *Graecorum.* 𝔅2. ... 𝔎 = *primas litteras Graecorum didicit.* Alter cod. Ops. — *Graecas.* unde vox haec suspecta Opsopoeo. Ee = *scit illud apud Homerum.* B Brit. 𝔑u 𝔎 = *scit illum apud eos.*

Ἐνοσίχϑονα *vocari.* Ita scripsi ex mstorum vestigiis. Fortun. ci. 𝔅2. ... 𝔎 = Cειοσίχϑονα *vocari.* B = *mesiptona vocari.* Brit. = *mesiptone vocari.* Ee = *mesibithona vocari.* G Fort. P3. = *sibithona vocari.* 𝔅 = *sibi tona vocari.* P4. = *sibi thema vocari.* Col. = *Sibichana vocari.* Codd. Ops. partim = *sibithona*, partim = *sibipthona*, partim = μεσίπτονα. 𝔈1. ... 𝔊 = ἐννοσείγαιον *vocari.* 𝔐 ... 𝔅1. = ἐννοσίγαιον *vocari.*

Cap. XXIV.

B = *piritum esse huius m.* EeG 𝔅 = *de quo disputabo.* B = *et oculis inconprehensibilia.* B = *an maiora et potentiora.* Ee = *un per maiora an potentiora.* 𝔅 = *ac potentiora.* B = *Hoc credibile est.*

neque est illi introitus = Ee. B = *non est illi introitus.* G𝔅 ... 𝔎 = *nec est illi* [G p. m. — *illi*] *introitus.* G (s.m.) = *per que trahitur.* Ee = *neque consistere quidem.* B = *receptus ... corporis potest.*

laxiori = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *laxiore.* sG = *laxioris.*

2. G = *intra nervos pulsa sue (m pulpasve).* Col. = *inter n*

et patulo interioris partis recessu conmoratur. Idem de terra
suspicari licet uel ex hoc, quod motus non in summa terra cir-
caue summam est, sed subter et ab imo: huius indicium, quod
altitudinis profundae maria iactantur, motis scilicet his supra
quae fusa sunt. Ergo uerisimile est terram ex alto moueri 3
et illic spiritum in cauernis ingentibus concipi. Immo, inquis,
ceu cum frigore inhorruimus, tremor sequitur, sic terras quo-
que spiritus extrinsecus accidens quassat. Quod nullo modo po-
test fieri: algere enim debet, ut idem illi accidat quod nobis
quos externa causa in horrorem agit. Accidere autem terrae 4
simile quiddam nostrae adfectioni, sed non ex simili causa con-
cesserim. Illam interior et altior iniuria debet inpellere: cuius
rei argumentum uel maximum hoc potest esse, quod cum uehe-
menti motu adapertum ingenti ruina solum est, totas nonnum-
quam urbes et recipit hiatus ille et abscondit. Thucydides ait 5
circa Peloponnesiaci belli tempus Atalanteu insulam aut totam
aut certe maxima ex parte suppressam. Idem Sidone accidis-
se Posidonio crede. Nec ad hoc testibus opus est: memi-

susve. G (s∾) = *commoratus.* B (cr.∾) = *de terra suspirari.*

in summa terra circave summam est = Wirceb. probat Lud. Ianus. B Ee Bamb. = *in summa terra circave summa est.* G = *in summa terrae* [s *terra*] *caverne* [s *circave*] *summa est.* P3. = *in summo terra.* P4. = *non in summa est terra nec summa est.* 𝔅 ... 𝔊 = *in summa terrae circave summa est.* 𝔐 ... 𝔎 = *in summo terrae circave summa est.* Anic. Trist. Verd. = *in summo circave summa est.*

huius indicium, quod = Ee. 𝔅 = *hoc indicium est, quod.* BG 𝔊1. ... 𝔎 + *Huius indicium est, quod.* G (cr.∾) = *altitudinis profundum.* 𝔅 = *altitudinis profunda maria.* B = *his super quae sunt.* G = *his quae supra fusa sunt.*

3. B = *ex cavernis ingentibus.*

Immo, inquis = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *Immo, inquit.* G (s.m.) = *celi cum frigore.* B = *tremor insequitur.*

4. B = *quiddam simile.* sG = *simile quoddam.*

nostrae adfectioni = Ee. B = *nostrae effectioni.* G 𝔅 ... 𝔎 = *nostrae affectionis.* B = *vel maximum potest esse hoc quod cum ingenti motu vehementi et adapertum ruina ∾ nonnumquam nubes et recipit hiatus et ille abscondit.*

5. B = *huhidides ait.* E = *Tuchitides·ait.* G = *Thuchidides ait.* BE = *Peloponensiaci belli.*

Atalanten insulam = ci. Fortun. BEeG = *Athalantem insulam.* Pinc. v. l. Col. = *Atalantem insulam.* sG = *Athantem insulam.* Fort. P3. 4. = *Atlantem insulam.* 𝔅 = *Athlātē insulam.* 𝔊1. ... 𝔎 = *Atalantam insulam.*

maxima ex parte suppressam = EeG Fort Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅 𝔐u 𝔎 (G p.m. = *maximam*). B = *ex maxima parte superfusam et suppressam.* P4. 𝔊1. ... 𝔅2. = *maxima ex parte superfusam.* probat Fortun.

Idem Sidone accidisse = Ee Bong. Fort. P3. = *Idem Syndone accidisse.* B Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔎 = *Idem Sidoni accidisse.* probat Gron. (ms). G = *Idem Sydonie accidisse.* P4. Col. 𝔅 ... 𝔊2. = *Idem Sidoniae accidisse.* G (s∾) = *Nec adhuc testi-*

nimus enim terris interno motu diuulsis loca disiecta et campos interisse. quod iam dicam quemadmodum existimem fieri. XXV. Cum spiritus magna ui uacuum terrarum locum penitus oppleuit coepitque rixari et de exitu cogitare, latera ipsa inter quae latet saepius percutit. supra quae urbes interdum sitae sunt haec nonnumquam adeo concutiuntur, ut aedificia superposita procumbant, nonnumquam in tantum, ut parietes quibus fertur omne tegimen caui decidant in illum subteruacantem lo-
2 cum totaeque urbes in inmensam altitudinem uergant. Si uelis credere, aiunt aliquando Ossam Olympo cohaesisse, deinde terrarum motu recessisse et fissam unius magnitudinem montis in duas partes. tunc effugisse Peneon qui paludes quibus laborauit Thessalia siccauit abductis in se quae sine exitu stagnauerant aquis. Ladon flumen inter Elin et Megalenpolin medius
3 est quem terrarum motus effudit. Per hoc quid probo? in laxos specus (quid enim aliud adpellem loca uacua sub terris?) spiritum conuenire. quod nisi esset, magna terrarum spatia con-

bus. 𝔅 = *divulsus.* Ge 𝔅 = *interiisse.*

Cap. XXV.

Cum spiritus magna vi vacuum = Ee ci. Opsop. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔏4. + *C. sp. magna vi in vacuum.* P3. = *C. sp. in vacuum.* Unus cod. Ops. = ∾ *in vacuum.* B alter cod. Ops. 𝔊ro ... 𝔎 = *Cum spiritus magnum et vacuum.*

penitus opplevit = E unus cod. Ops. 𝔊ro ... 𝔎. B alter cod. Ops. = *penitus implevit.* probat Gron. (ms). G Gr. 𝔅 ... 𝔏4. = *penitus applicuit.*

inter quae latet = EG 𝔅 ... 𝔊. B 𝔐 ... 𝔎 = *intra quae latet.* BG (m∾) — *adeo concutiuntur ... nonnumquam.* B𝔅 ... 𝔊 = *omne regimen cavi.* Col. = *omne regimen cam.* P3. = *omne regnum cavi.* P4. = *esse tegimen cavi.* P3. 𝔅𝔊1. = *subteriacentem.* BG — *in* ante *inmensam.*

vergant = BEG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔏4. = *merganiur.*

2. *et fissam* = Ee codd. Ops. P3. = *et fixam.* BG 𝔅 ... 𝔎 = *et scissam.* Fortun. ci. = *Tunc effudisse* vel *effluxisse.* hoc probat Pinc.

Peneon = EeG Gr. 𝔅 ... 𝔊2. (𝔊1. = *Penaeon*). B = *Pelion.* mG = *Pentheon.* 𝔊 ... 𝔎 = *Peneum.*

quibus laboravit Thessalia = Ee. G𝔅 = *quibus laborat Thessalia.* sG 𝔊1 .... 𝔎 = *quibus laborabat Thessalia.* B = *quibus laborabat* om. *Thessalia.* B = *Ladon fluvius.* G 𝔅 = *Helym.* 𝔊1 .... 𝔅2. = *Helim.* BEe = *Helin.* 𝔑u𝔎 = *Elim.* Ruhkio totus hic locus suspectus est.

Megalenpolin = B Bamb. Wirceb. 𝔊1 .... 𝔊ro 𝔅2. probat Lud. Ianus. E = *Maegalenpolim.* e = *Megalenpolim.* G = *Megapolim.* 𝔅 = *megalepolim.* 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Megalenopolin.* G = *quam terrarum.* B = *motus deffudit* (s.m. *diffudit*). Bamb. = *motus defudit.* probat Lud. Ianus Ruhk. ci. = *motus effudit.* B = *quid per haec probo.* G (lit.) = *Per hoc quem probo.*

3. B — *sub terris.* Ee 𝔅 = *sub terras.* G = *sub terra.* B = *spiritum meare convenit.* P3. = *spiritum conveniret.* [illegible] *spiritui convenire.* G [illegible] *nt, magna.* P3. [illegible] *magna* P4. Col. [illegible]

mouerentur et una multa titubarent. Nunc exiguae partes laborant nec umquam per ducenta milia motus extenditur. Ecce hic qui inpleuit fabulis orbem nec transscendit Campaniam. Quid 4
dicam, cum Chalcis tremuit, Thebas stetisse? cum laborauit Aegium, tam propinquas illi Patras de motu nihil audisse? Illa uasta concussio quae duas suppressit urbes Helicen et Burin circa Aegium constitit. Adparet ergo in tantum spatium motum protendere quantum illa sub terris uacantis loci inanitas pateat. XXVI. Poteram ad hoc probandum abuti auctoritate magnorum uirorum qui Aegyptum numquam tremuisse tradunt. Rationem autem huius rei hanc reddunt, quod ex limo tota concreuerit. Tantum enim, si Homero fides est, aberat a continenti Pharos quantum nauis diurno cursu metiri plenis lata uelis potest: sed continenti admota est. Turbidus enim defluens Nilus multumque secum coeni trahens et id subinde adponens prioribus terris Aegyptum annuo incremento semper ultra tulit: inde pinguis et 2
limosi soli est nec ulla interualla in se habet, sed creuit in soli-

gna. Ee — *magna terrarum spatia.* e = *neque unquam.*

per ducenta milia = Ee P3. codd. Ops. Anic. 𝔐an 𝔅2. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔅1. 𝔎u𝔎 (exc. 𝔐an) = *per ducenta milliaria.*

inplevit fabulis orbem = BEeGGr. 𝔅 ... 𝔊𝔊ro ... 𝔎 (𝔅 = *implicuit*). 𝔊 ... 𝔏4. = *implevit fabulis urbem.*

nec transscendit Campaniam = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *non transcendit C.*

4. B = *Quid cum* om. *dicam.* B = *Chalchis.* G = *Calchis.* Ee = *Colchis.*

cum laboravit Aegium = ci. Pinc. 𝔊 ... 𝔎. EG 𝔅 = *Egine.* e Gr. 𝔊1. 2. = *Aegine.* B = *cum laboravit igne.* BEeG Fort. Gr. 𝔅 ... 𝔊2. = *tam propinquas illi patrias.*

de motu nihil audisse = EeG 𝔅 ... 𝔏4. (G = *audivisse*). B Brit. 𝔊ro ... 𝔎 = *de motu solum audisse.* quod Gron. elegantissimum praedicat. G 𝔅 = *quae duas sumpsit urbes.* BEe = *Helicen et Burim.* G = *Hylicem et Burim.*

circa Aegium constitit = EeG Pinc. v. l. P3. Col. 𝔅𝔊𝔊. B = *circa Aegeum constitit.* P4. 𝔊1. 2. = *circa Aegaeum constitit.* 𝔐 ... 𝔎 = *citra Aegium constitit.* G = *modum pertenderet* (*t* n.). P3. 𝔅 = *motum pertenderet.* Col. = *motum pertruderet.* Pinc. v. l. Scal. 𝔐an = *motum pertendere.* G (lit.) = *quam cum illa sub terris.* B = *illam sub terris vocantis* (hoc cr. ∾).

Cap. XXVI.

B = *tremuisse credunt.* B = *huius rei hanc credunt quod ex limo tanta convertit.* G = *aberrat a continenti.* B = *Pharas.* G (s∾) 𝔅 = *Phares.*

multumque secum coeni trahens et id subinde = EeG Bong. ex Cui. Fort. P3. Col. Memm. 𝔅 (𝔅 = *sceni*). Trist. Anic. = *multumque coeni trahens.* B = *multumque secum deferens limum et eum subinde.* 𝔊1. ... 𝔎 = *multumque secum limum trahens et eum subinde.* BE(s∾) e(s∾) G 𝔅𝔊1. = *Aegypto annuo incr.*

2. B = *Inde pigri et limosi.* P3. = *inter se intervalla habet, sed crevit.* G = *in se habet et sic crepuit* [s *crevit*] *in solidum crescente limo.* Fort. 𝔅2. = *intra se habet, sed.* probat Fortun. P4. Col. 𝔅𝔊1. = *in se habet et sic crevit.* Gron. ci. = *concrevit in solidum.*

dum arescente limo cuius pressa erat et sedens structura, cum partes glutinarentur, nec quicquam inane interuenire poterat, cum solido liquidum ac molle semper accederet. Sed mouetur et Aegyptus et Delos quam Uergilius stare iussit

Inmotamque coli dedit et contemnere uentos.

Hanc philosophi quoque, credula natio, dixerunt non moueri auctore Pindaro. Thucydides ait antea quidem inmotam fuisse,
3 sed circa Peloponnesiacum bellum tremuisse. Callisthenes et alio tempore ait hoc accidisse: *Inter multa, inquit, prodigia quibus denuntiata est duarum urbium Helices et Buris euersio fuere maxime notabilia columna ignis inmensi et Delos agitata.* quam ideo stabilem uideri uult, quia mari inposita sit habeatque concauas rupes et saxa peruia quae dent depre-
4 henso aeri reditum. ob hoc et insulas esse certioris soli urbesque eo tutiores quo propius ad mare accesserunt. Falsa haec esse Pompeii et Herculaneum sensere. Adice nunc, quod omnis ora maris obnoxia est motibus: sic Paphos non semel corruit, sic nobilis et huic familiaris malo Nicopolis. Cyprum ambit altum mare et agitatur. Tyros et ipsa tam mouetur quam diluitur. Hae fere causae redduntur propter quas tremat terra.
XXVII. Quaedam tamen propria in hoc Campano motu accidisse narrantur quorum ratio reddenda est. Aiunt enim sexcen-

cuius pressa erat = BEGGr. codd. Ops. 𝔅𝔈1. 𝔊ro ... 𝔎. Fort. 𝔈2. ... 𝔏4. = *quo pressa erat.* Gron. ci. = *et sidens structura.* B = *sedens stri-ctura.* E(cr. ∾) = *solidum liquidum.* G = *ac mole semper accideret.* B — *et Aegyptus.*

Inmotamque coli. Virg. A. III, 77. G = *celi dedit* [s *et*] *contempnere ventos.* B = *Thuchidides.* E = *Tuchitides.* BE = *Peloponensiacum.*

3. B = *Call. ait et alio tempore.* G (m∾) — *multa* ante *inquit.*

mari inposita sit habeatque = sB EeG P3. Col. 𝔅 ... 𝔈2. BP4. = *imposita habeatque* om. *sit.* Pinc. v. l. 𝔈 ... 𝔎 = *mari imposita habeat concavas.* B = *concavas ripas.* G(s∾) = *et saga pervia quae dant.*

4. *ob hoc et insulas esse* = BEe G. 𝔅 ... 𝔎 = *Ob hoc etiam insulas esse.* B = *quo plus ad mare accesserint.* G = *Falsa hoc esse.* B = *Pompeios et Herculaneum sensere.* Ee = *Pompeia* [= P3.] *et Hercula eum sensere.* G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *Pompeium et Herculaneum sensere.* Fort. ∾. E = *quod omnis hora maris.* BE = *obnoxia est montibus.* B = *Sed Paphos.*

et huic familiaris malo = Ee G (s.m.). B = *et hinc iam familiaris malo.* G 𝔅 ... 𝔎 + *et huic iam familiaris malo* (𝔅𝔈1. = *Malonicopolis*). EeG = *Nichopolis.* B = *Ciprus ambit.* E = *alterum mare.* E (cr. ∾) e(cr. ∾) = *Hae fere causae creduntur.*

propter quas tremat terra = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *propter quas tremit terra.*

Cap. XXVII.

B = *Quaedam tamen proprie.* G = *in hoc Campnio motu.* E = *ses-*

tarum ouium gregem exanimatum in Pompeiana regione. Non
est quare hoc putes ouibus illis timore accidisse. Diximus sole-
re post magnos terrarum motus pestilentiam fieri nec id mirum
est: multa enim mortifera in alto latent. Aer ipse qui uel ter- 2
rarum culpa uel pigritia et aeterna nocte torpescit grauis hau-
rientibus est uel corruptus internorum ignium uitio, cum est
longo situ emissus, purum hunc liquidumque maculat ac polluit
insuetumque ducentibus spiritum adfert noua genera morborum.
Quid, quod aquae quaeque inutiles pestilentesque in abdito la-
tent, ut quas numquam usus exerceat, numquam aura liberior
euerberet? crassa itaque et graui caligine sempiternaque tectae 3
nihil nisi pestiferum in se et corporibus nostris contrarium ha-
bent. Aer quoque qui mixtus est illis quique inter illas paludes
iacet, cum emersit, late uitium suum spargit et haurientes ne-
cat: facilius autem pecora sentiunt in quae pestilentia incurrere
solet quo auidiora sunt. aperto coelo plurimum utuntur et aquis
quarum maxima in pestilentia culpa est. oues uero mollioris 4
naturae quo propiora terris ferunt capita corruptas esse non
miror, cum adflatus aeris diri circa ipsam humum exceperint.

centarum ovium. B = *duc̃* [*s orum*] *ovium.* B = *in Pompeia regione.* P3. = *in illa regione.* G (n.) + *Non est hoc quare.* sB (ead. m.) = *tremore accidisse.* quod olim valde placuit e = *timorem accidisse.* B = *Diximus solere post motus terrae.*

2. *Aer ipse qui* = BEemG Gron. (ms) Anic. Tronc. G𝔅 = *At ipse qui.* 𝔈1. ... 𝔎 + *At aer ipse qui.* Gron. (ms) + *vel quod pigritia.* G (s ∾) P4. Col. = *corruptus a eternorum ignium vitio.* BE Fort. P3. 𝔅 ∾. B = *cum longo situ emissus est.* G (s.m.). Bong. P4. 𝔐an = *cum e longo situ emissus est* (G p. m. — *est*). probant Opsop. Grut. 𝔅𝔅2. = *cum e longo situ emissus* om. *est.* Cod. Ops. = *cum longo sinu emissus est.* EP3. Col. ∾. B (m∾) — *hunc* ante *liquidumque.* B (cr. ∾) = *docentibus.* sG = *spiritum afferet.*

Quid, quod aquae quaeque inutiles = E. B = *Quid quod aquilae* [m *aliquae*] *quoque inutiles atque pestilentes.* P4. = *quicquid aquae est invales.* GP3. Col. codd. Ops. 𝔊ro ... 𝔎 = *Quid, quod aquae quoque inutiles.* 𝔅 ... 𝔏4. — *quaeque.* B — *usus exerceat numquam.*

aura liberior everberet = Ee 𝔊ro ... 𝔎. B Brit. = *liberior aura everberet.* probat Gron. G = *nunquam a natura liberior* [*avara liberiore*] *verberet.* 𝔅 = *avara liberior verberet.* 𝔈1. ... 𝔏4. = *aura liberior verberet.*

3. *Crassa itaque* = E. B = *Crassi itaque.* G𝔅 ... 𝔎 = *Crassae itaque.* B — *in se* post *pestiferum.*

qui mixtus est illis = BEG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro 𝔅2. 𝔐 ... 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *qui admixtus est illis.* G = *spargit et advenientes negat* (s *necat*).

4. Ee = *Oves vero melioris naturae.*

corruptas esse non miror = EeG (Gr.) 𝔅 ... 𝔏4. B = *quo propriora terris capita correptas esse miror.* Grut. ci. 𝔊ro ... 𝔎 = *correptas esse non miror.* Gron. tradit tantum in Brit. legi *correptas.*

cum adflatus aeris diri = BEe. 𝔅𝔈1. = *cum flatus diri aeris.* 𝔈2.

Nocuisset ille et hominibus, si maior exisset: sed illum copia aeris sinceri exstinxit, antequam ut ab homine posset trahi surgeret. XXVIII. Multa autem terras habere mortifera uel ex hoc intellege, quod tot uenena nascuntur non manu sparsa, sed sponte, solo scilicet habente ut boni ita mali semina. Quid, quod pluribus Italiae locis per quaedam foramina pestilens exhalatur uapor quem non homini ducere, non ferae tutum est? Aues quoque si in illum inciderint, antequam coelo meliore leniatur, in ipso uolatu cadunt liuentque corpora et non aliter
2 quam per uim elisae fauces tument. Hic spiritus quamdiu terris continetur tenui foramine fluens, non plus potentiae habet, quam ut despectantia et ultro sibi inlata conficiat. ubi per secula conditis tenebris ac tristitia loci creuit in uitium, ipsa ingrauescit mora, peior quo segnior. cum exitum nactus est, aeternum illud umbrosi frigoris malum et infernam noctem soluit ac regionis nostrae aera infuscat: uincuntur enim meliora
3 peioribus. Tunc etiam ille spiritus purior transit in noxam: inde subitae continuaeque mortes et monstrosa genera morborum ut ex nouis orta causis. Breuis aut longa clades est, prout uitia ualuere, nec prius pestilentia desinit quam spiritum illum grauem exercuit laxitas coeli uentorumque iactatio. XXIX. Nam

... 𝔏4. = *cum afflatum diri aeris.* G Gr. 𝔊ro ... 𝔎 = *cum afflatus diri aeris.* B — *circa* ante *ipsam humum.* B = *Nocuisset et hominibus ille.*

si maior exisset = EeG𝔚. B𝔈1. ... 𝔎 = *si maior exiisset.* B = *sed illum sinceri aeris copia.*

Cap. XXVIII.

EeG𝔚 = *Multas autem terras.* B = *Multa quoque terram habere mortifera ex hoc intellege.* B = *sole scilicet habente.* B = *exhalatur pestilens vapor.* Ee = *neque ferae.* G = *non ferre tutum est.* B = *si in illum incidere.* G = *si in illum inciderunt.* P4. = *si in illum acciderunt.* Ee = *coelo meliore lenian tur.*

2. B = *quamdiu terras continetur lentus foramine fluens.* EeG Gr. 𝔚 𝔈1. = *quamdiu terras continet tenui for. fl.* B = *non plus habet potentiae quam desp.* om. *ut.* 𝔚 = *et ultro sibi illecta.* B = *conficiant.* B = *crevit ipsa in vitium ingrandescit* [hoc s.m.] *mora.*

peior quo segnior = BG Gr. Brit. 𝔚 𝔊ro ... 𝔎. E = *peior quam segnior.* 𝔈1. ... 𝔏4. + *hoc peior, quo segnior.*

cum exitum nactus est = EeG P3. Col. 𝔚 (e s.m. = *nactum est*). B P4. 𝔈1. + *Cum enim exitum nactus est.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Cum autem exitum nactus est.* B = *umbrosi frigoris et maligni.* P4. = umbrosi *frigoris at maligni.* B codd. Ops. = *et infernam noctem volvit.* EG Gr. ∾.

3. *transit in noxam* = E (s.m.) e (s.m.) Anic. Scal. EeG𝔚 = *transit in noxiam.* BsG 𝔈1. ... 𝔎 = *transit in noxium.* EeGGr. = *monstruosa.* B + *Brevis autem aut longa clades.* Ee — *est* post *clades.* B — *ventorumque* ... XXIX, 1. *discurrere fecit.*

quod aliquos insanis adtonitisque similes discurrere fecit metus qui excutit mentes, ubi priuatus ac modicus est, qui ubi publice terret, ubi cadunt urbes, populi opprimuntur, terra concutitur: quid mirum est animos inter dolorem et metum destitutos aberrasse? Non est facile inter magna mala non desipere: itaque leuissima fere ingenia in tantum uenere formidinis, ut sibi exciderent. Nemo quidem sine aliqua iactura sanitatis expauit si- 2
milisque est furentis quisquis timuit: sed alios cito timor sibi reddit, alios uehementius perturbat et in dementiam transfert. Inde inter bella errauere lymphatici nec usquam plura exempla uaticinantium inuenies, quam ubi formido mentes religione mixta percussit. Statuam diuisam non miror, cum dixerim montes a montibus recessisse et ipsum diruptum esse ab imo solum.

Haec loca ui quondam et uasta conuulsa ruina 3
(Tantum aeui longinqua ualet mutare uetustas)
Dissiluisse ferunt, cum protinus utraque tellus
Una foret. Uenit ingenti ui pontus et ingens
Hesperium Siculo latus abscidit aruaque et urbes
Aequore diductas angusto interluit aestu.

Cap. XXIX.

Nam quod aliquos = EeG Fort. Gr. 𝔅𝔈1. 𝔈1. . . . 𝔎 = *Nam quod aliquot.* 𝔅 = *insanos attonitosque similes.* 𝔈1. = *discurrere facit motus.* B = *motusque excutit mentes dum privatus.* E (cr. ∾) e (cr. ∾) = *ut privatus.*

qui ubi publice terret = codd. Ops. 𝔑u 𝔎. Col. = *quid nisi publice terret.* BEGP4. Col. 𝔅 ... 𝔅2. = *quid ubi publice terret.* B = *tunc cadunt urbes..* G (s∾) = *populi exprimuntur.*

Non est facile inter magna mala non desipere = EeG Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔑u 𝔎. 𝔐 . . . 𝔏4. — *mala.* BmG unus cod. Ops. B = *Non est facile inter magna mala concipere.* Alter cod. Ops. 𝔊ro . . . 𝔅2. = *Non est facile inter magna mala consipere.* probat Gron. Cod. Frat. Min. Tronc. Verd. = *inter magna mala: mala non concipere.*

levissima fere ingenia = BEeGGr. 𝔅 = *levissima ingenia fere.* 𝔈1. = *lenissima ingenia fere.* 𝔈2. ... 𝔎 = *lenissima fere ingenia.*

2. *similisque est furentis* = Ee codd. Ops. Gr. — *est.* B = *similisque furenti est.* sG = *similisque est furenti.* 𝔅 = *simulque furentis.* G𝔈1. ... 𝔎 = *similisque furenti.*

quisquis timuit = Ee. Col. = *quisque timet.* BG P3. 4. 𝔅 ... 𝔎 = *quisquis timet.* Grut. agnoscere videtur nescio cuius poetae versus. B = *timor cito.* G (cr. ∾) = *timor sibi redit.* G (cr. ∾) = *in dementiam transferet.* E (s∾) = *vatinantium.* B — *mixta* post *religione.* Brit. = *statuam diffusam.* Gron. ci. = *statuam diffissam.* idem legendum censet Gron. (ms). B = *diruptum ipsum.*

3. Versus sunt Virg. A. III, 414. sqq. G — *convulsa.* sG Scal. Anic. 𝔅𝔈1. = *percussa ruina.* B = *Tantum etenim longinqua.* B — *Dissiluisse ferunt.*

Venit ingenti vi pontus et ingens = BEeG P3. 4. 𝔅𝔈1. (etiam Anic. Scal. = *ingenti vi*). Col. = *venit ingenti pontus et Hesperium ignes Siculo.* Fort. 𝔈2. . . . 𝔎 Virg. = *venit medio vi pontus et undis.*

Aequore diductas = BEeG Gr.

Vides totas regiones a suis sedibus reuelli et trans mare iacere quod in confinio fuerat. uides et urbium fieri gentiumque discidium, cum pars naturae concita est de se et ipsa aliquo mare,
4 **ignem, spiritum inpegit quorum mira ut ex toto uis est: quamuis enim ex parte saeuiat, mundi tamen uiribus saeuit. Sic et Hispanias a contextu Africae mare eripuit. sic per hanc inundationem quam poetarum maximi celebrant ab Italia Sicilia resecta est. Aliquanto autem plus inpetus habent, quae ex infimo ueniunt. acriora enim sunt quibus nisus est per angusta. Quantas res hi terrarum tremores quamque mira spectacula ediderint satis dictum est. XXX. Cur ergo aliquis ad hoc stupet, quod aes unius statuae ne solidum quidem, sed concauum ac te-**

Anic. Scal. 𝔅𝔊1. Fort. 𝔊2. . . . 𝔎 Virg. = *Littore diductas.* B = *angusto inter fluit aestu.* G = *angusto inter cluit* [hoc cr. ∾] *ictu.* e𝔅 = *angusto interluit ictu.* Ee = *Vides tot regiones.* de quo vide. G (s∾) = *gentium* om. *que.*

cum pars naturae concita est de se et ipsa aliquo mare, ignem, spiritum inpegit. Ita scripsi secutus veterum librorum vestigia, quorum qui *in* ferebant, Pron. *ipsa* indicare videbantur. B = *cum pars naturae concitata est et aliquo in mare ignem spiritu inpegit.* Ee = *cum pars naturae concita est dee et in aliquo mare ignem spiritu impegit.* G = *cum pars naturae concita est* [= Anic. Scal.] *deesse et* [hoc n.] *aliquo mare ignem spiritu impegit.* Fort. = *cum pars naturae concita* [unus vetustissimus = *concitata*] *est, deesse et aliquo mare ignem spiritu* [idem ille = *spiritus*] *impegit.* „P3. consentit maiori parte mss. Fortunati, item P4. nisi quod habeat *concitata* et *spiritum*, quod ultimum etiam in Col. qui tamen *concita*" Codd. Ops. vel = *cum pars naturae concita est decem et aliquo mare ignem suũ impegit,* vel = *cum pars naturae concitata et aliquo in mare et ignem spiritu impegit.* 𝔅𝔊1. = *cum pars naturae concita est, deesse et aliquo mare ignem spiritu impegit.* Fortun. ci. 𝔊2. . . . 𝔚2. = *cum pars naturae concitata est de se* [𝔐 . . . 𝔏4. = *ex se*], *vel aliquod mare ingens spiritus impegit.* Opsop. ci. = *cum pars naturae concitata est de se, et aliquo mare, ignem, spiritum impegit.* Idem illam Fortunati scripturam excusatiorem fore dicit, si scriberetur *aliquo* pro *aliquod.* Gron. ci. 𝔑u𝔎 = *cum pars naturae concita est de se, vel aliquo mare, ignis, spiritus impegit.* Sed Koeler vulgatam scripturam ipse dicit multo aptiorem. B = *quorum mira ex toto vis* om. *ut* et *est.*

4. *ex parte saeviat* = Ee. BG𝔅 . . . 𝔎 — *ex.*

sic per hanc inundationem = B Gron. (ms) P4. 𝔊1. EeG P3. Col. 𝔅 = *sic hanc inundationem* om. *per.* G(s.m.) 𝔊2. . . . 𝔎 = *Sic hac inundatione.*

Sicilia resecta est = Nicot. 𝔊ro . . . 𝔎. BEeG P3. 4. 𝔅 . . . 𝔏4. = *Sicilia reiecta est.*

Aliquanto autem plus = BEe Gr. Nicot. 𝔅 . . . 𝔊 𝔊ro 𝔚2. . . . 𝔎. probat Gron. (ms). 𝔊 . . . 𝔏4. 𝔚2. = *Aliquando autem plus.*

quibus nisus est per angusta = Ee G (s.m.) codd. Ops. 𝔚2. . . . 𝔎. B = *quibus vis est per angusta.* P3. 4. 𝔅 = *in quibus visus est per angusta.* G Col. 𝔊1. . . . 𝔚1. + *in quibus nisus est per angusta.*

hi terrarum tremores = Ee. BG 𝔅𝔊1. = *hii terrarum tremores.* 𝔊2. . . . 𝔎 = *ii terrarum tremores.* G(s∾) = *quemque mira spectacula.*

Cap. XXX.

G = *quod ex unius statuae.* BG = *nec solidum quidem.*

nue, diruptum est, cum fortasse in illud se spiritus quaerens fugam incluserit? Illud uero quis nescit? diductis aedificia angulis uidimus moueri iterumque conponi. quaedam uero parum aptata positu suo et a fabris neglegentius solutiusque conposita terrae motus saepius agitata conpegit. Quod si totos parietes 2
et totas findit domos et latera magnarum turrium qua solida sunt scindit et pilas operibus subditas dissipat: quid est quare quisquam dignum adnotari putet sectam esse aequaliter ab imo ad caput in partes duas statuam? Quare tamen per plures dies motus fuit? non desiit enim adsidue tremere Campania, clementius 3
quidem, sed ingenti damno, quia quassa quatiebat quibus ad cadendum male stantibus non erat inpelli, sed agitari. Nondum uidelicet spiritus omnis exierat, sed adhuc emissa sui parte maiore oberrabat. XXXI. Inter argumenta quibus probatur spiritu ista fieri non est quod dubites et hoc ponere: Cum maximus editus tremor est quo in urbes terrasque saeuitum est, non potest par illi subsequi alius, sed post maximum lenes motus sunt, quia iam uehementius exitum uentis luctantibus fecit. reliquiae deinde residui spiritus non idem possunt nec pugna illis opus est,

B = *cum fortasse ill o spiritus quaerens fugam se incluserit.* B = *vidimus c o m moveri ite m que componi.* G 𝔅 = *Qu a dam* [sG ∾] *vero part e aptata.* e + *posituq u e suo.*

2. sG = *Qu i d si totos parietes.* B = *tot a s parietes.* mG m𝔍u = *et totas f undit domos.* G m𝔍u = *et latera magnarum u r bium.* B = *et latera magnarum t r a b ium.*

q u a solida sunt = E𝔈1. e = *q u a e solida s i n t.* G𝔅 = *qua solida s i n t.* B = *q u a m solida sunt.* 𝔈2. ... 𝔎 = *q u a e solida sunt.* B = *aequaliter sectam esse* ∾ *in duas partes statuam.*

3. B = *per dies plures.* Ge = *Campania d e mentius quidem.* BsG + *sed c u m ingenti damno.*

quia quassa quatiebat = Ee 𝔊ro. P4. = *quia c a ssa quatiebat.* G Col. Pinc. v. l. 𝔅2. = *quia quass a ta quatiebat.* B = *quia q u a s c a s s a quatiebat.* P3. = *quia p r e s s a v e l quass a t a quatiebat.* 𝔐an = *q u o d p r e s s a v e l quass a ta quatiebat.* 𝔅 ... 𝔏4. (exc. 𝔐an) 𝔅1. 𝔑u 𝔎 + *quia p r e s s a e t quassa quatiebat.* Koeler ci. + *p r o n a* aut *p e r c u s s a e t quassa.* 𝔈1. (m∾) — *male* ante *stantibus.* 𝔅 = *m o l e stantibus.*

spiritus omnis e x i e r a t = BEG Fort. Gr. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔊ro ... 𝔎. 𝔈2. ... 𝔏4. = *spiritus omnis ex c i d e r a t.*

emissa s u i parte maiore = BEeG P4. Col. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔐an 𝔅2. P3. = = *emissa s u a parte maiore.* Pinc. v. l. 𝔊 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 — *sui* (𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *o m i ssa*).

Cap. XXXI.

G (m∾) = *Inter a u g m e n ta quibus probatur.* Ee = *quo in urbes terrasque saev i e n t i um est.* P3. + *sed post v i n i maximum.* 𝔅𝔈1. = *sed post v i m maxim a m.*

l e n e s motus sunt = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *le v es motus sunt.*

quia i a m vehementius = BEe. G𝔅 ... 𝔎 — *iam.* Pinc. ci. = *quia vehement i s s i m u s.* probat Koeler. Fromond. ci. = *quia vehemen t i o r.* E (cr. ∾) 𝔅 = *Reliq u a e deinde.* G (cr. ∾) = *Reliq u i t deinde.*

nec pugna illis opus est = Ee. B Fort. P3. 4. 𝔅 ... 𝔈2. 𝔑u 𝔎 = *nec il-*

cum iam uiam inuenerint sequanturque ea qua prima uis ac ma-
2 xima euasit. Hoc quoque dignum memoria iudico ab eruditissi-
mo et grauissimo uiro cognitum: forte enim cum hoc euenit, la-
uabatur. uidisse se adfirmat in balneo tessellas quibus solum
erat stratum alteram ab altera separari iterumque committi et
aquam modo recipi in commissuras pauimento recedente, modo
conpresso ebullire et elidi. Eumdem audiui narrantem uidisse
se materias mollius crebriusque tremere quam natura duri sinit.
XXXII. Haec, Lucili uirorum optime, quantum ad causas
ipsas: illa nunc quae ad confirmationem animorum pertinent
quos magis refert uestra fortiores fieri quam doctiores. Sed
alterum sine altero non fit: non enim aliunde uenit animo robur
quam a bonis artius, quam a contemplatione naturae. quem
enim non hic ipse casus aduersus omnes firmauerit, erexerit?
2 quid est enim cur ego hominem aut feram, quid est cur sagit-
tam aut lanceam tremam? maiora me pericula exspectant.

lis pugna opus est. Anic. = *nec illi pugna opus est.* G Pinc. v. l. Col. 𝔊 ... 𝔅2. = *nec illis pugna est* om. *opus.* G — *ea qua.* mG = *ea que.* B = *prima vis ac maxima inpellit.*

2. B — *et gravissimo.* G — *enim* post *forte.* E = *cum hoc evenit lavabatur.* e = *cum hic evenerit lav.*

vidisse se adfirmat = EeG𝔅. B 𝔊1. . . . 𝔎 = *vidisse se affirmabat.* B = *in balneo thesseras.* 𝔅 = *in balneo thessalas.* G = *in balneo texellas.* Be = *itemque committi.* G P3. Col. = *idemque committi.* P4. = *itaque committi.* E ∾ (scribit *ite'mque*).

conpresso ebullire = Ee. B = *compresse bulli.* G𝔅 . . . 𝔎 = *compresso bullire* (G = *bulire*).

vidisse se materias mollius crebriusque tremere quam natura duri sinit = Ee Bong. ex Cui. unus cod. Ops. G = *vidisse* [s *se*] *materias mollius crebriusque* [s *celeriusque*] *temere* [cr. ∾] *quam natura duri sinit.* P3. Col. = *duri sunt.* P4. = ∾ *quam natura dura sunt.* B alter cod Ops. = *vidisse se* [sB + *molles*] *materias mollius crebriusque tremere quam quae natura dura sunt.* 𝔊1. ... 𝔎 = *vidisse se molles materias mollius crebriusque tremere, quam natura duras.* Grut. ci. = *vidisse se macerias mollius crebriusque tremere quam quae natura dura sunt* vel *quam natura duri sinit.*

Cap. XXXII.

quantum ad causas ipsas = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *quantum ad ipsas causas.* Ee — *nunc* post *illa.*

quos magis refert vestra = EeFort. P3. 𝔊2. ... 𝔊. G = *quos magis refertura.* P4. Col. 𝔅𝔊1. = *quos magis refert natura fort.* B = *quos magis nostra refert.* mGse 𝔐 ... 𝔎 = *quos magis refert nostra.* B = *quam doctores.* G (s∾) = *sine altera.*

venit animo robur = Ee. B = *animo venti rubor.* G𝔅 ... 𝔎 = *animo venit robur.* 𝔅 — *a* ante *bonis artibus.* B = *ex contemplatione.* B = *Quam non hic ipse adversus casus.* Bong. — *enim* post *quem.*

firmaverit, erexerit = EeG𝔅. B 𝔊1. ... 𝔎 + *firmaverit et erexerit.*

2. *quid est enim cur* = BEG Bong. Gr. 𝔅𝔊1. 𝔊ro ... 𝔎. 𝔊2. ... 𝔏4. — *enim.* 𝔅 = *cur ego homines.* G P4. 𝔅𝔊1. = *aut feram* [m𝔊1. = *ferium*] *quidem? cur sagittam.* Ee = *et lanceam.*

Fulminibus et terris et magnis naturae partibus petimur: ingenti
itaque animo mors prouocanda est, siue nos aequo uastoque in-
petu adgreditur, siue cotidiano et uolgari exitu. nihil refert
quam minax ueniat quantumque sit quod in nos trahat: quod a
nobis petit minimum est. hoc senectus a nobis ablatura est, 3
hoc auriculae dolor, hoc humoris in nobis corrupti abundantia,
hoc cibus parum obsequens stomacho, hoc pes leuiter offensus.
Pusilla res est hominis anima, sed ingens res contemptus ani-
mae: hanc qui contempsit securus uidebit maria turbari, etiam
si illa omnes excitauerint uenti, etiam si aestus aliqua perturba-
tione mundi totum in terras uerterit Oceanum. securus adspi- 4
ciet fulminantis coeli trucem atque horridam faciem, frangatur
licet coelum et ignes suos in exitium omnium, in primis suum
misceat. securus adspiciet ruptis conpagibus dehiscens solum.
illa licet inferorum regna retegantur, stabit super illam uoragi-
nem intrepidus et fortasse quo debet cadere desiliet. Quid ad
me quam sint magna quibus pereo? ipsum perire non est ma-
gnum. Proinde si uolumus esse felices, si nec hominum nec 5
deorum nec rerum timore uersari, si despicere fortunam super-

Fulminibus et terris = Bong. ex Cui. Memm. ℜu𝔎. BEG Gr. 𝔅... 𝔅2. = *Fluminibus et terris.* P3. Col. = *et magnae naturae partibus.* B = *partibus preimur.* G (s. m.) = *Ingenti utique animo.* G (n.) + *aequoque vastoque.* Koeler ci. = *in quod nos trahat.* 𝔈1. = *quod a nobis petet.* G (s∾) — *est* post *minimum.*

3. 𝔅 = *Haec senectus* ∾ *haec auriculae* ∾ *haec in nobis humoris* ∾ *haec cibus* ∾ *haec pes.* G (s∾) = *auricolae.*

hoc humoris in nobis corrupti = BEe P3. 𝔅2. G𝔅 ... 𝔅1. ℜu𝔎 = *hoc in nobis humoris corrupti.* Illud probat Grut. Bong. = *est hominis vita.*

sed ingens res contemptus animae = BEe G(s.m.) Gr. 𝔅2. G = *sed ingens est contemptus animae.* 𝔅... 𝔅1. ℜu𝔎 + *sed ingens res est contemptus animae.* Bong. = *contemptus vitae. hominis vita ... contemptus vitae* laudat etiam Vinc. Bell. Sp. H. IX, 110.

hanc qui contempsit = EeG𝔅. B𝔈1. ... 𝔎 = *Hanc qui contempserit.* G (m∾) — *videbit.*

maria turbari = BE Bong. P3. Col. 𝔊ro ... 𝔎. G𝔅 ... 𝔏4. = *maria perturbari.* B = *etiamsi omnes illa.* G = *etiamsi illas omnes.* BEeG = *excitaverunt.* e = *et si aestus.* G = *aliqua turbatione mundi.* B = *in terras vertat.* P3. 𝔅 = *in terras vertet.* GP4. = *in terras verteret.* Col. = *in terras verterat.*

4. B = *Securus adspiciat* [cr.∾] *fulminis et coeli.*

atque horridam = BEe. G𝔈1. ... 𝔊 = *ac horridam.* 𝔅 = *hac* [G s.m. Anic. Scal. =] *horrendam.* 𝔐 ... 𝔎 = *et horridam.* G = *exitum omnium.* B + *et inprimis suum.* B = *Securus adspicies.* 𝔅 — *licet* ante *inferorum.* e = *illa inferiorum regna* om. *licet.* B = *stabit ad illam voraginem.* sG Tronc. Chifl. = *quo debebit cadere.* B = *quam magna sint quibus.*

5. E (s∾) — *nec rerum.*

timore versari = BEeG𝔅 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 = *timore vexari.*

uacua promittentem, leuia minitantem, si uolumus tranquille degere et ipsis dis de felicitate controuersiam agere, anima in expedito est habenda. Siue illam insidiae siue morbi petent siue hostium gladii siue insularum cadentium fragor siue ipsarum ruina terrarum siue uasta uis ignium urbes agrosque pari clade
6 conplexa, qui uolet illam accipiet. Quid aliud debeo quam exeuntem hortari et cum bonis ominibus emittere: *Uade fortiter, uade feliciter!* Nihil dubitaueris, reddideris: non de re, sed de tempore est quaestio. Facis quod quandoque faciendum est: nec rogaueris nec timueris nec te uelut in aliquod malum exiturum tuleris retro. rerum natura te quae genuit exspectat et lo-
7 cus melior ac tutior: illic non tremunt terrae nec inter se uenti cum magno nubium fragore concurrunt, non incendia regiones urbesque uastant, non naufragiorum totas classes sorbentium metus est, non arma contrariis disposita uexillis et in mutuam perniciem multorum milium par furor, non pestilentia et ardentes promiscue, communes populis cadentibus rogi. Istud leue est: quid timemus? graue est, potius semel incidat quam sem-
8 per inpendeat. Ego autem perire timeam, cum terra ante me pereat, cum ista quatiantur quae quatiunt et in iniuriam nostram

B — *levia minitantem.* 𝔅 = *levia manifestantem.* B — *de felicitate.* E(s∾) e(cr.∾) = *de facili:ate.*

controversiam agere = BEeG Gr. 𝔅 ... 𝔊. Pinc. v. l. 𝔐 ... 𝔎 = *controversiam facere.* B = *habenda est.* B = *sive morbi petant.* Memm. — *insularum.*

qui volet illam accipiet = Ee. BE(s.m.) e(s.m.) Fort. P3. Nicot. Anic. Scal. = *qui volet illam accipiat.* G = *qui volet illam causam* [m *eam*] *accipiat.* P4. Col. Memm. 𝔅 = *qui volet illam eam accipiat* (Col: = *accipiet*). 𝔈1. ... 𝔎 = *cum libet illi eam accipiat.* Grut. ci. = *qui volet illam; a me accipiet.*

6. *cum bonis ominibus* = Fort. codd. Ops. ci. Boug. 𝔈2. 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. BE P3. 𝔊 ... 𝔏4. 𝔅1. = *cum bonis omnibus.* G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *cum omnibus bonis.*

Nihil dubitaveris, reddideris = Ee. B + *Nihil dubitaveris rem reddideris.* G = *Nihil dubitaveris reddent.* 𝔅𝔈1. = *Nihil dubitaveris reddens.* 𝔈2. ... 𝔎 = *Nihil dubitaveris reddere.* B — *quaestio.* B = *Fac quod cuique faciendum est. nec negaveris* ∾ *exiturus tuleris.* Boug. ci. = *exitura tuleris.* E ∾. BG𝔅 ... 𝔊 = *Rerum natura quae te genuit.*

7. 𝔅 = *non inter se venti.* B — *cum* ante *magno nubium fr.* G(cr.∾) = *occurrunt.* G(s∾) 𝔅 = *naufragorum.* EeG 𝔅 = *motus est.*

contrariis disposita vexillis = Ge Gr. codd. Ops. Rom. Anic. Trist. 𝔅 𝔈1. 𝔐an 𝔊ro ... 𝔎. E = *contrariis dispositis vexillis.* B = *arma disposita contraria vexillis.* 𝔈2. ... 𝔏4. = *contraria disposita vexillis.* B = *et in mutua pernicie.* 𝔅 = *et minima pernitie.* G(m∾) = *et nimia pernicie.* B = *non pestilentiae.* B P4. 𝔇2. + *communesque populis.* probat Grut. P3. = *communes propriis.* Col. = *communes populi.* G(m∾) — *potius* ante *semel.* Col. 𝔅𝔈2. ... 𝔏𝔍u = *impendat.* BEG P3. 4. codd. Ops. 𝔈1. ∾.

8. B = *cum terra mecum pereat.* e — *me* post *ante.* G = *cum ista quatiuntur.* B = *cum ista quae*

**non sine sua ueniunt? Helicen Burinque totas mare accepit:
ego de uno corpusculo timeam? supra oppida duo nauigatur.
duo autem quae nouimus, quae in nostram notitiam memoria li-
teris seruata produxit: quam multa alia aliis locis mersa sunt?
quot populos aut terra aut intra se mare inclusit? ego recusem 9
mei finem, cum sciam me sine fine non esse? immo cum sciam
omnia esse finita? ego ultimum suspirium timeam? Quantum
potes itaque ipse te cohortare, Lucili, contra metum mortis:
hic est qui nos humiles facit. hic est qui ipsam uitam cui par-
cit inquietat ac perdit. hic omnia ista dilatat, terrarum motus
et fulmina. quae omnia feres constanter, si cogitaueris nihil
interesse inter exiguum tempus et longum. Horae sunt quas 10
perdimus. puta dies esse, puta menses, puta annos: perdi-
mus illos, nempe perituros. Quid, oro te, refert nunc perue-
niam ad illos? fluit tempus et auidissimos sui deserit. Nec quod
futurum est meum est nec quod fuit. In puncto fugientis tem-
poris pendeo et magni est modicum fuisse. Eleganter ille Lae-
lius sapiens dicenti cuidam, *Sexaginta annos habeo: Hos,* in- 11
quit, *sexaginta dicis quos non habes?* Ne ex hoc quidem**

quatiuntur et quae quatiunt. G(m∾) 𝔅 = *non sine causa veniunt.* B = *non sine sua veniant.* G𝔅𝔈1. = *Helicem Burimque.* B = *Supra duo oppida navigatur.* G(cr.∾) = *Supra oppida duo navigantur.* P3. Col. 𝔅 = *Supra oppida duo navigant.* G (m∾) — *duo autem quae.* E (n.) e (n.) + *minus novimus.* G (m∾) — *servata.* B = *et quae in notitiam nostram.*

produxit = EG. B 𝔅 ... 𝔎 = *perduxit.* G = *Quam multa* [s *alia*] *aliis locis mersa sunt* (s *sit*).

aut terra aut intra se mare = P3. 𝔑u 𝔎. Ee Col. 𝔅𝔈1. = *aut terra aut infra se mare.* B P4. = *populos atque terras infra se mare.* 𝔈2. ... 𝔊 = *aut terra aut in se mare.* G 𝔐 ... 𝔅2. = *aut terra in* [mG = *infra*] *se, aut mare.*

9. EsG = *Ergo recusem.* B = *meum finem.* G (s∾) — *me* post *sciam.* B — *fine.* G — *non* ante *esse?* Ee = *omnia esse finitura.* B = *suspirium timeo.* G (m∾) Col. = *ipse te coartare.* P3. = *ipse te obhortare.* 𝔅 = *itaque repente cohortare.* e — *ipse.* B = *qui vitam ipsam.* 𝔅 = *terrarum moetus.* B = *ac fulmina.* e = *et flumina.* EeG — *feres* ante *constanter.* Col. 𝔅 = *Quae omnia constant.* P3. = *Qui omnia constanter.* B P4. ∾.

10. B — *quas* ante *perdimus.* 𝔅 = *quas perdidimus.* G (cr.∾) = *Putas dies esse.* B — *esse* post *dies.* B + *puta annos esse.* B = *perdimus illos nempe* [Brit. =] *perituri sunt.* G (s. m.) — *nempe.* P3. = *perdimus illos nempe perdituros.* 𝔅 = *perdidimus illos nempe perdituros.* 𝔈1. 2. = *perdidimus* ∾. Gron. ci. = *perdidimus illos nempe, perdituri.* EG Pinc. v. l. P4. Col. ∾. sG = *referet.* 𝔅 = *refert non perveniam.* B𝔈1. = *refert, si non perveniam.* 𝔅 𝔈1. = *non quod fuit.* EeG = *nec fuit in puncto fugientis temporis. Pendeo.* 𝔅 — *In* ante *puncto.*

Eleganter ille Laelius = BEeG 𝔈1. ... 𝔊. 𝔅 = *Eleganter Millesius sapiens.* 𝔐 ... 𝔎 = *Eleganter Laelius ille.*

11. *sexaginta dicis* = Ee. G (m ∾) — *dicis* post *sexaginta.* B — *se-*

intellegimus inconprehensibilis uitae condicionem et sortem temporis semper alieni, quod annos adnumeramus amissos. Hoc adfigamus animo, hoc nobis subinde dicamus: Moriendum est. quando, quid tua? mors naturae lex est, mors tributum officiumque mortalium malorumque omnium remedium est: optauit illam quisquis timet. Omnibus omissis hoc unum, Lucili, meditare, ne mortis nomen reformides: effice illam tibi cogitatione multa familiarem, ut, si ita tulerit, possis illi et obuiam exire.

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM
LIBER VII.

I. Nemo usque adeo tardus et hebes et demissus in terram est, ut ad diuina non erigatur ac tota mente consurgat, utique ubi

xaginta. 𝔅 ... 𝔎 = *dicis sexaginta.* B (s∾) — *quos* ante *non habes.* B sG𝔅 = *Nec ex hoc quidem.* 𝔊1. = *Nonne ex hoc quidem.* B = *inconprehensibili vitae.* Ee — *semper* ante *alieni.*

quod annos adnumeramus amissos = EG (s.m.) 𝔊1. ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎 (EG = *annumeramus*). e = *quod annos numeravimus amissos.* B = *quod annos numeramus amissos.* G 𝔅 = *quod annos annumeravimus* [= Col.] *amissos.* P3. = *quod numeravimus* om. *annos.* 𝔐 ... 𝔏4. = *quod annos annumeramus omissos.* G (cr ∾) = *Hoc affignamus animo.* P3. 𝔅 = *Hoc assignamus animo.* 𝔊1. = *Hoc assignemus animo.* Col. = *Hic asssignemus animo, hic nobis subinde dicamus.* B P4. 𝔊1. + *hoc nobis subinde semper dicamus.* B = *Movendum est. quare? quid tua interest? mors lex est.* 𝔊1. + *Quid tua interest? Mors naturae lex est.* G𝔅 = *malorum omnium* om. *que.*

optavit illam quisquis timet = Ee P3. Col. 𝔅. BG P4. 𝔊1. ... 𝔎 = *Optabit illam quisquis timet.* Bong. ci. = *Optat illam q. t.*, P3. 𝔅𝔊1. = *Vel si ita tulerit.* Col. — *ita.* B P4. + *ut si ita res tulerit.* non plane male, ait Grut.

possis illi et obviam exire = Ee Bong. G Gr. 𝔅𝔊1. 𝔊ro 𝔅2. B = *possis illis et obviam exire.* 𝔊2. ... 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *possis illi vel obviam exire.* G = *Explicit liber V g.* 𝔊1. = *Libri sexti naturalium quaestionum finis.*

E = *Incipit liber VII. de cometis.* G = *Incipit liber sextus de cometis et ipsorum oppinionibus.* 𝔅 = *Lucii Annei Senecae Cordubensis: Naturalium liber septimus et ultimus: in quo agitur de cometis.* Haec *in quo agitur de cometis* etiam 𝔊1. ... 𝔎 (exc. 𝔊) adiiciunt titulo.

Cap. I.

Nemo usque adeo tardus = BEe. 𝔅 — *adeo.* G𝔊1. ... 𝔎 = *Nemo usque eo tardus.* G = *et dimissus.* B = *ut non ad divina.* B = *utique si.*

nouum e coelo aliquod miraculum fulsit: nam quamdiu solita decurrunt, magnitudinem rerum consuetudo subducit. Ita enim conpositi sumus, ut nos cotidiana, etiam si admiratione digna sunt, transeant: contra minimarum quoque rerum, si insolitae prodierunt, spectaculum dulce fiat. Hic itaque coetus astrorum 2
quibus inmensi corporis pulchritudo distinguitur populum non conuocat: at cum aliquid ex more mutatum est, omnium in coelo uoltus est. Sol spectatorem nisi defecit non habet. nemo obseruat lunam nisi laborantem: tunc urbes conclamant, tunc pro se quisque superstitione uana trepidat. Quanto illa maiora 3
sunt, quod sol totidem, ut ita dicam, gradus quot dies habet et annum circuitu suo claudit, quod a solstitio ad minuendos dies uertitur, quod a solstitio statum inclinat et dat noctibus spatium, quod sidera abscondit, quod terras, cum tanto maior sit illis, non urit, sed calorem suum intensionibus ac remissionibus temperando fouet, quod lunam numquam inplet nisi aduersam sibi neque obscurat? Haec tamen non adnotamus, quamdiu ordo 4
seruatur. si quid turbatum est ac praeter consuetudinem emicuit, spectamus, interrogamus, ostendimus: adeo naturale est magis noua quam magna mirari. Idem in cometis fit: si rarus et insolitae figurae ignis adparuit, nemo non scire quid sit cupit et oblitus aliorum de aduenticio quaerit, ignarus utrum debeat

novum e coelo aliquod miraculum = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *novum aliquod e coelo miraculum.* e = *magnitud i n e.* G = *ut n o x cotidiana.* G(cr. ∾) = *q u e m si admiratione.* G (m∾) — *transeant.*

2. E = *h o c itaque coelus* (sed scribit nota). B Brit. 𝔎 = *aliquid ex more i n n o v a t u m est.* probat Gron.

in coelo voltus est = Ee. B = *vultus in coel u m s u n t.* G 𝔅 ... 𝔎 = *vultus in coelo s u n t.*

nisi def e cit non habet = Ec. B G P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *nisi c u m def i cit, non habet.* P3. = *nisi def i cit non habet.* B = *tunc quisque pro se.*

3. G (s∾) — *sunt* post *maiora.* B = *quod dies habet.*

q u o d a s o l s t i t i o a d m i n u e n d o s d i e s v e r t i t u r, quod a solstitio stat u m inclinat = BEe Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔑u 𝔎. G = *quod a solstitio* [m *ad minuendos die m u titur. quod solstitio*] *statum inclinat.* 𝔐 ... 𝔅2. = *quod a solstitio stat i m inclinat* rell. om. *stat i m* probat Koeler.

dat noctibus spatium = BEeG. 𝔅 ... 𝔎 = *dat spatium noctibus.* B = *sed a l i q u e m suum intensionibus.* G = *tempt a n d o fovet.* B = *tempera m e n t o fovet.*

n e q u e obscurat = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *n e c obscurat.*

4. G = *S e d si turbatum est.* Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. + *S e d si quid turbatum est.*

a c praeter consuetudinem = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *a u t praeter consuetudinem.* B = *v e n i t spectamus.* EeG Gr. = *e x p ectamus.* Grut. ci. = *a s p ectamus.* Bong. ex Cui. = *magis nova quam c o t i d i a n a.* 𝔅 = *quam m a g i s mirari* B = *in c o m m etis.* *si rar o s et insolitae figu r a ignis.* 𝔅 𝔈1. = *si rar i us.* 𝔅 = *nemo v e r o scire.* e + *e t ignarus.* B = *utrum*

5 mirari an timere. Non enim desunt qui terreant, qui significationes eius praedicent graues. Sciscitantur itaque et cognoscere uolunt prodigium sit an sidus. At mehercule non aliud quis aut magnificentius quaesierit aut didicerit utilius quam de stellarum siderumque natura, utrum flamma contracta quod et uisus noster adfirmat et ipsum ab aliis fluens lumen et calor inde descen-
6 dens, an non sint flammei orbes, sed solida quaedam terrenaque corpora quae per igneos tractus labentia inde splendorem trahant caloremque, non de suo clara. In qua opinione magni fuere uiri qui sidera crediderunt ex duro concreta et ignem alienum pascentia. Nam per se, inquiunt, flamma diffugeret, nisi aliquid haberet quod teneret et a quo teneretur conglobatamque nec stabili inditam corpori profecto iam mundus turbine suo dissipasset. II. Ad haec inuestiganda proderit quaerere num cometae eius condicionis sint cuius superiora. Uidentur enim cum illis quaedam habere communia, ortus et occasus, ipsam quoque, quamuis spargatur et longius exeat, faciem: aeque enim ignei splendidique sunt. Itaque si omnia terrena sidera sunt,
2 his quoque eadem sors erit: si uero nihil aliud sunt quam purus ignis manentque mensibus senis neque illos conuersio mundi sol-

mirari debeat. 𝔅𝔈1. = *a u t timere.*

5. B — *enim.*

praedicent graves = Ee. BG𝔅... 𝔎 = *graves praedicent.* B + *Sciscitantur itaque et q u a e r u n t.* G = *S u s citantur itaque.* 𝔈1. = *e t a g noscere n o lunt.*

At mehercu l e = Ee. B = *A c mehercule.* G𝔅 ... 𝔎 = *At mehercu l e s.* B = *non ali u s quis.* G (s∾) = *non aliud q u i d.* E = *aut didi s cerit.* B = *siderum stellarumque.* Ee = *quod et u s u s noster.*

6. 𝔅𝔈1. (m ∾) = *an v e r o sint flammei orbes.* P3. = *a t non sint fl. o.* Col. = *a u t non sint fl. o.* G — *quaedam* ante *terrenaque.* 𝔅 = *i n splendorem trahant.* B = *inde splendorem trah a t.*

c a loremque = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *c o loremque.* B = *a suo clara.* B = *viri. sidera e n i m a d v e r terunt ex duro concreta.* Pinc. v. l. P4. Col. = *qui sidera t r a d iderunt.* B = *E t conglobat a q u i d e m n i s i stabili e s s e t i n c l i n a t a corpori.* 𝔈1. = *ind i t a corpori.* G P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 (m 𝔈2. ∾) = *p r o c e r t o mundus.* P3. = *p r a e fecto mundus.* B (s. m.) = *mund u m.* B = *dissipasse n t.*

Cap. II.

BEeG 𝔅𝔈1. — *eius* ante *condicionis.* P3. = *c u i u s cometae conditionis sint cuius superiora.* quod probari posse censet Grut. P4. = *u n d e Cometae, cuius condition e s sint superiora.* Fortasse scripsit Seneca *condicionis sint eius cuius.* Gr. 𝔅 = *i-ps a quoque.* 𝔈1. = *ips i quoque.*

quamvis sparg a tur et longius ex e a t = Ee Bong. Ops. P3. Anic. 𝔅 (P3. = *fac e s. aeque.* Bong. = *fac e m.* 𝔅 = *faci e s*). P4. Col. = *quamvis sparg u n tur et longius ex u a n t faciem.* G = *q. sparga n tur et longius e x i m a s faciem.* 𝔈1. = *q. sparga n tur et longius ex e r a n t f a c e s.* B Fort. 𝔈2. ... 𝔎 = *quamvis sparga n tur et longius exe a n t.* 𝔈1, ... 𝔊 = *aeque t a m e n ignei.* P [illegible] *ra terrena sunt.* Ee

2. e = [illegible] B = *man e n s que* [illegible] P4.

uit et uelocitas, illa quoque possunt et tenui constare materia
nec hoc discuti adsiduo coeli circumactu. Illo quoque pertinebit
hoc excussisse, ut sciamus utrum mundus terra stante circumeat
an mundo stante terra uertatur. Fuerunt enim qui dicerent nos
esse quos rerum natura nescientes ferat nec coeli motu fieri or-
tus et occasus, sed ipsos oriri et occidere: digna res contempla- 3
tione, ut sciamus in quo rerum statu simus, pigerrimam sortiti
an uelocissimam sedem, circa nos deus omnia an nos agat. Ne-
cessarium est autem ueteres ortus cometarum habere collectos:
deprehendi enim propter raritatem eorum cursus adhuc non po-
test nec explorari an uices seruent et illos ad suum diem certus
ordo producat. Noua haec coelestium obseruatio est et nuper
in Graeciam inuecta. III. Democritus quoque subtilissimus an-
tiquorum omnium suspicari se ait plures esse stellas quae cur-
rant: sed nec numerum illarum posuit nec nomina nondum con-
prehensis quinque siderum cursibus. Eudoxus primus ab Ae-
gypto hos motus in Graeciam transtulit. Hic tamen de cometis
nihil dicit: ex quo adparet ne apud Aegyptios quidem quibus
maior coeli cura fuit hanc partem elaboratam. Conon postea 2
diligens et ipse inquisitor defectiones quidem solis seruatas ab
Aegyptiis collegit, nullam autem mentionem fecit cometarum,

Col. 𝔅𝔈1. = *moventurque mensibus senis.*

neque illos conversio = E. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nec illos conv.* B = *nec velocitas solvit.* G(n.) + *solvit et ne velocitas.* B — *et* ante *tenui.* E = *haec* [h̕] *excussisse.* B = *hoc exquisisse ut sciamus.* G (s.m.) = *ut scias utrum.* B = *utrum terra stante circumeat mundus.* 𝔅 = *quos rerum natura scientes ferat.*

sed ipsos oriri et occidere = EeG 𝔅 ... 𝔅1. B Brit. 𝔅2. ... 𝔎 — *sed.* probat Gron. Lips. ci. + *sed ipsos nos oriri.* probat Fromond.

3. *digna res contemplatione* = B Ee. G𝔅 ... 𝔎 + *Digna res est cont.* G (s.m.) = *ut scias in quo.* Ee = *in quo rerum statu sumus.* B = *in quo statu rerum sumus.* Ee = *sortiri.* G = *pigerrima sortiti.* B = *sedem an velocissimam.* 𝔅 = *circa nos debere omnia.* B = *Necessarium autem est.* e = *deprehendi autem propter.* B = *cursus eorum.* G(s∾) — *diem* ante *certus.* 𝔅 = *producant.* 𝔅 = *et nuper in Graeciam inectam.* 𝔈1. = *in Graecia inventa.* G(m∾) P4. = *in Graeciam inventa.*

Cap. III.

suspicari se ait = BEe 𝔅𝔈1. G (m∾) — *suspicari.* 𝔈2. ... 𝔎 = *suspicari ait se.*

plures esse stellas = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *plures stellas esse.* Fortun. ci. = *quae coeant* aut certe *quae concurrant.* B = *nec numerum illarum possint.* mG = *nec omnia nondum.* 𝔈1. = *nec omnia necdum comprehensis.* G𝔅 = *nec nomina. nec dum compr.* G = *Eudosius prius ab Aegypto.* 𝔅 = *Euderius primus.* e = *de cometis nil dicit.*

2. 𝔅 = *elaboratam eo non prima diligens et ipse.* B — *ab* ante *Aegyptius.* B = *nullam tamen mentionem cometarum fecit.* Ee = *nullam etiam mentionem fecit.* 𝔅 + *et nullam autem mentionem.*

non praetermissurus, si quid explorati apud illos conperisset. Duo certe qui apud Chaldaeos studuisse se dicunt, Epigenes et Apollonius Myndius, peritissimus inspiciendorum naturalium,
3 inter se dissident. Hic enim ait cometas in numero stellarum errantium poni a Chaldaeis tenerique cursus eorum. Epigenes contra ait Chaldaeos nihil de cometis habere conprehensi, sed uideri illos accendi turbine quodam aeris concitati et intorti.

IV. Primum ergo, si tibi uidetur, opiniones huius ponamus ac refellamus. Huic uidetur plurimum uirium habere ad omnes sublimium motus stella Saturni: ***haec cum proxima signa Marti premit aut in lunae uiciniam transit aut in solis incidit radios, natura uentosa et frigida contrahit pluribus***
2 locis aera conglobatque. deinde si radios solis adsumpsit, tonat fulguratque: si Martem quoque consentientem habet, fulminat. **Praeterea, inquit,** ***aliam materiam habent fulmina, aliam fulgurationes. Aquarum enim et omnis humidi euaporatio splendores tantum coeli citra ictum minaces mouet: illa autem calidior sicciorque terrarum exhalatio***
3 fulmina extundit. Trabes uero et faces quae nullo alio inter se quam magnitudine distant hoc modo fiunt: cum humida terrenaque in se globus aliquis aeris clausit quem turbi-

Bong. ex Cui. = *non postmissurus si quid elaborati.* B = *se studuisse dicunt.* B = *Apollonius medicus.* Ee = *Apoll inius mundius.* GGr. = *Apollonius Mundius.* 𝔅 = *Apollonius mundi peritissimus.* Schottus legit *inspiciendorum natalium* = 𝔑u. probant Fabric. et Harl. Bibl. Gr. IV. p. 152. G (m∾) = *inter se dixissent.*

3. Ee = *Hic autem ait.* 𝔅𝔊1. = *cursus earum.* B = *ait se a Chaldaeis nihil habere conprehensi sed videri accendi illos.* e = *nil de cometis.* G (cr. ∾) = *nisi de cometis.* Pinc. ci. = *sed videri illis accendi.* P3. = *concitati et contorti.*

Cap. IV.

𝔅 = *opiniones huiusmodi ponamus.* B + *et huic videtur plurimum.* 𝔅𝔊1. = *Hinc videtur plurimum.* G = *virium plurimum.* Quaedam exx. Pinc. — *ad omnes sublimium motus.* G (m∾) — *habere ad omnes sublimium.* B = *ad omnium sublimium motus.* B = *Marti signa.* G = *signa Martis* [*s premit*] *aut lune vicinam* (hoc cr. ∾). 𝔅 = *Haec tum* [𝔊1. ... 𝔊 =] *proxima signa Martis aut in lunae vicina transit.* Trist. Verd. = *Martis premit.* Fort. = *aut in lucem viciniam.* P4. Col. = *lunae vicina.* Fortun. ci. = *aut in lunae viciniam* sive [P3. Anic. =] *lucem vicinam.* Ee — in ante *lunae.* B = *aut in solis radios incidit ventosa natura.* GP4. Col. — in ante *solis.* G = *Nam* [cr. ∾] *ventosa et frigida.* B + *pluribus in locis.*

2. BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *aliam naturam habent fulmina.* EmG Fort. P3. ∾. 𝔅 = *fulguratione aquarum.* B = *Aquarum enim omnis humida evaporatio.* B = *circa ictum minaces.* G(s∾) e 𝔅 = *calidior siccior* om. *que.* B = *fulmina excutit.* G Gr. = *fulmina extendit.* E 𝔅 ∾.

3. B = *globus aliquis aeris in se clausit.* 𝔅 = *quem turbinem demi̇̃s*

*nem dicimus quacumque fertur praebet speciem ignis exten-
ti. quae tam diu durat quamdiu mansit aeris illa conplexio
humidi intra se terrenique multum uehens.* V. Ut a proxi-
mis mendaciis incipiam, falsum est faces et trabes turbine ex-
primi. Turbo enim circa terras concipitur et fertur ideoque
arbusta radicitus uellit et quacumque incubuit solum nudat, sil-
uas interim et tecta corripiens, inferior fere nubibus, utique
numquam altior. At contra trabes editior pars coeli ostentat:
ita numquam nubibus obstiterunt. Praeterea turbo omni nube
uelocius rapitur et in orbem uertitur. super ista uelociter desi- 2
nit et ipse se ui sua rumpit. Trabes autem non transcurrunt
nec praeteruolant ut faces, sed conmorantur et in eadem coeli
parte conlucent. Charmander quoque in eo libro quem de co-
metis conposuit ait *Anaxagorae uisum grande insolitumque
coelo lumen magnitudine amplae trabis. et id per multos
dies fulsisse* Callisthenes tradit, *antequam Burin et Helicen
mare absconderet.* Aristoteles ait *non trabem illam, sed* 3
cometen fuisse: ceterum ob nimium ardorem non adparuis-

quacunque. B = *quocumque fertur.* B = *quamdiu manet aeris illa conpl.* e𝔅 = *aeris illa completio.*

Cap. V.

Ee = *A proximis* om. *Ut.*

turbine exprimi = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *exprimi turbine.*

et fertur = Ee. G = *hac fertur.* BG (s.m.) 𝔅 ... 𝔎 = *ac fertur.*

et quacumque incubuit = BEG P3. 𝔊ro 𝔅2. ... 𝔎. 𝔅 ... 𝔈2. = *et quacumque incumbit.* Pinc. v. l. P4. Col. 𝔈𝔊 = *et quocumque incumbit.* 𝔐 ... 𝔏4. 𝔅1. = *et quocunque incubuit.* G = *silvam interim.* Anic. Frat. Min. = *silvas interimit.* Fortun. ci. = *silvas interdum.* B = *inferior fertur nubibus.*

editior pars coeli = Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *editior coeli pars.* B = *erectior coeli pars.* B = *Ita nubibus numquam.*

omni nube velocius rapitur = B Ee. G𝔅 ... 𝔎 = *omni nube velocior rapitur.* B = *et in orbem volvitur.*

2. *et ipse se vi sua rumpit* = Ee G. B = *et ipse in sua rumpit.* P3. = *et ipse in suo rumpit.* P4. Col. 𝔅 ... 𝔎 = *et ipse se sua vi rumpit.*

in eadem coeli parte = BEeG𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *in eadem parte coeli.*

Charmander quoque = G Col. idem nomen legitur Diog. L. III, 19. B = *Carmander quoque.* Ee = *Charinander quoque.* P4. = *Tharmander quoque.* P3. = *Chrivandus quoque.* 𝔅 = *Chrinander quoque.* 𝔈1. ... 𝔎 = *Charimander quoque.* Ee = *in eodem libro.* de quo vide.

et id per multos dies fulsisse Callisthenes tradit, antequam = Ee quidam Fort. Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. G = *et hic per multos dies* ∾. B + *et id per multos dies fulsisse taleeffigiemque ignis longi fulsisse Callisthenes idem tradit fuisse antequam.* mG quidam Fort. 𝔐 ... 𝔑u 𝔎 + *et id per multos dies fulsisse. Talem effigiem ignis longi fuisse, Callisthenes tradit.* Sed ipse Fortun. verba illa non Senecae esse arbitrabatur. G = *Bulym et Helicem.* Ee = *Elicen.*

3. *cometen* = Ee𝔈2. B𝔊 𝔊ro ... 𝔎 = *cometam.* 𝔅 = *non nubem illam sed cometē fuisse.* G 𝔈1. 𝔖𝔐

se sparsum ignem, sed procedente tempore, cum iam minus flagraret, redditam suam cometae faciem. In quo igne multa quidem fuere digna quae notarentur: nihil tamen magis, quam quod, ut ille fulsit in coelo, statim supra Burin et Helicen
4 mare fuit. Numquid ergo Aristoteles non illam tantum, sed omnes trabes cometas esse credebat? Hanc habetis differentiam, quod his continuus ignis est, ceteris sparsus. Trabes enim flammam aequalem habent nec ullo modo intermissam aut languidam, in ultimis uero partibus coactam, qualem fuisse in illa de qua modo retuli Callisthenes tradit. VI. *Duo,* inquit Epigenes, *cometarum genera sunt: alii ardorem undique effundunt nec locum mutant. alii in unam partem ignem uagum in modum comae porrigunt et stellas praetermeant, quales duo aetate nostra uisi sunt. Illi priores criniti undique et inmoti humiles fere sunt et isdem causis quibus trabes facesque conflantur, ex intemperie aeris turbidi multa se-*
2 *cum arida humidaque terris exhalata uersantis. Potest enim spiritus per angusta elisus accendere supra se positum aera, plenum alimentis idoneis igni: deinde propellere ex nitido, ne ex aliqua causa refluat rursus ac remittatur.*

. . . 𝔏4. = *comet e m.* B — *sed procederet tpe cum iam.* B = *redditam suam comet e s faciem.* EeG 𝔅𝔈1. = *redditam suam comet i s faciem.* B = *In quo igne quidem multa.*

f u e r e digna = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *fuer u n t digna.* Pinc. v. l. = *fue-r u n t quae not.* om. *digna.* P4. + *quae n e c notarentur.* B = *quam quod q u a n d o ille fulsit.* G = *statim p o s t Burĩ et Helic e m.*

4. G = *Numq u a m ergo Arist.* B + *sed e t omnes trabes.* e = *Comet e s esse.* 𝔊ro . . . 𝔎 = *Hanc hab e t i s differentiam.* B = *hanc haben t e s differentiam.* EeG 𝔅 ... 𝔏4. ∾.

quod h i s continuus = BEeG. 𝔅 = *quod i s continuus.* 𝔈1. . . . 𝔎 = *quod i i s continuus.*

nec ullo m o d o intermissam = Ee. B P3. 𝔅 . . . 𝔎 = *nec ullo l o c o intermissam.* G Col. = *nec u n o loco intermissum.* sG = *nec v e r o loco intermissam.* P4. = *nec l o c o intermissam* om. *ullo.*

qualem fuisse i n illa d e q u a modo retuli = Ee 𝔅. BG = *qualem fuisse in illa q u a m modo retuli.* Gr. 𝔈1. ... 𝔊 𝔅2. = *qualem fuisse ill a m, de qua modo retuli.* G (s.m.) 𝔐 . . . 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *qualem fuisse ill a m, q u a m modo retuli.*

Cap. VI.

mG + *e t in modum comae.* G𝔅 𝔈1. + *et stellas n o n praetermeant.* B E Fort. Gr. ∾.

undique e t inmoti = Ee P3. Col. codd. Ops. 𝔅2. . . . 𝔎. B = *et undique inmoti.* G P4. 𝔅 ... 𝔅1. = *undique e t i a m immoti.*

et i s dem causis = B. E = *et h i s dem causis.* G = *et h i i s dem causis.* 𝔅 ... 𝔎 = *et e i s dem causis.*

ex intemperie = BEeG. 𝔅 . . . 𝔎 + *e t ex intemperie.* B = *aer a humid a multa secum humida aridaque.* BE = *ex a lata.*

2. B = *per angusta spiritus.* G(s∾) P4. Col. 𝔅 . . . 𝔊 (m𝔈2. ∾) = *refluat c u r sus.* BE P3. ∾. B(cr. ∾) = *ac rem u tatur.*

deinde iterum proximo die ac sequentibus consurgere et eumdem locum inflammare. Uidemus enim uentos per complures dies ad constitutum redire. pluuiae quoque et alia tempestatum genera ad praescriptum reuertuntur. Ut bre- 3
uiter autem uoluntatem eius exprimam, eadem fieri ratione hos cometas existimat qua fiunt ignes turbine eiecti. Hoc unum interest, quod illi turbines ex superiori parte in terras deprimuntur, hi de terra in superiora eluctantur. VII. Aduersus haec multa dicuntur. Primum si uentus in causa esset, numquam cometes sine uento adpareret: nunc autem et quietissimo aere adparet. deinde si uento fieret, cum uento caderet, et si uento inciperet, cresceret uento eoque esset ardentior quo ille incitatior. His accedit illud quoque, quod uentus multas aeris partes inpellit, cometes in uno loco adparet et uentus in sublime non peruenit, cometae autem uisuntur supra quam ire uentis licet.
Transit deinde ad illos quos ait certiorem habere stellarum spe- 2
ciem qui et procedunt et signa praetereunt. Hos ait ex eisdem causis fieri quibus illos quos dixit humiliores: hoc tantum interesse, quod terrarum exhalationes multa secum arida ferentes celsiorem petant partem et in editiora coeli Aquilone pellantur. Si illos aquilo propelleret, ad Meridiem semper agerentur quo

B = *proxima die.* G (cr. ∾) = *per plures dies.* E(s∾) — *dies.*
3. *eadem fieri ratione hos cometas* = Ec P3. codd. Ops. 𝔅2. B = *eadem fieri ratione cometas hos.* G Col. 𝔅 = *eadem fere ratione hos cometas.* P4. = *eadem enim ratione hos cometas.* 𝔊1. . . . 𝔅1. ℜu 𝔎 = *eadem fere ratione hos fieri cometas.* B = *qua fiunt turbine ignes e.* P3. = *qua fuerunt ignes.* P4. Col. = *quam fiunt ignes.* P3. — *Hoc* ante *unum interest.* B Nicot. 𝔅2. — *turbines.* probant Opsop. Grut. B = *deprimuntur in terras.* BE = *hii de terra.* G(s∾) = *ad superiora.*
eluctantur = BEe mG Bong. ex Cui. codd. Ops. G Gr. 𝔅 . . . 𝔎 = *elevantur.*

Cap. VII.
Koeler ci. = *dicantur.* B — *autem* post *nunc.* e — *cum* ante *vento.* B = *vento cresceret.*
His accedit illud quoque, quod ventus = EeG Fort. Gr. Anic. Trist. 𝔅2. B = *Huc accedit illud quod ventus* om. *quoque.* 𝔅 . . . 𝔅1. ℜu𝔎. — *quod.* B — *in* ante *uno loco.*
et ventus = BEeG Gr. 𝔅 . . . 𝔊 𝔅2. 𝔐 . . . 𝔅1. ℜu 𝔎 — *et.* G = *cometes autem visuntur.* B = *cometae autem nascuntur.*
quam ire ventis licet = Ee. BG 𝔅 . . . 𝔎 = *quam ventis ire licet.*
2. B = *qui et quae cedunt signa et praetereunt.*
ex eisdem causis = E𝔅 . . . 𝔊. BG𝔐 . . . 𝔎 = *ex iisdem causis.* B — *quos* ante *dixit humiliores.* B = *hoc tamen interesse quod.* B = *celsiorem petant locum* ∾ *pelluntur.* P3. = *et in editiora vel meliora coeli Aquilone pelluntur.* Rom. = *propellantur.*
Si illos aquilo propelleret = BEe codd. Ops. (E p.m. e p.m. = *illas*). G P3. Col. 𝔅 . . . 𝔎 (exc. 𝔐an) + *Deinde si illos aquilo prop.* (Col. = *procederet.* 𝔅 = *properet*). 𝔐an

3 uentus hic nititur. Atqui uarie concurrunt, alii in ortum, alii
in occasum, omnes in flexum: quod iter non daret uentus.
Deinde si Aquillonis illos inpetus in altum leuaret, aliis uentis
non orirentur cometae: atqui oriuntur. VIII. Illam nunc ra-
tionem eius (utraque enim utitur) refellamus. Quicquid humidi
aridique terra efflauit, cum in unum coit ipsa discordia corpo-
rum, spiritum uersat in turbinem. Tunc illa uis uenti circum-
euntis quicquid intra se conprehendit cursu accendit et leuat in
altum: ac tam diu manet splendor ignis expressi quamdiu ali-
2 menta sufficiunt. quibus desinentibus et ipse subsidit. Qui hoc
dicit non notat qualis sit turbinum cursus et qualis cometarum.
Illorum rapidus ac uiolentus et ipsis uentis citatior est: cometa-
rum lenis et qui per diem noctemque quantum transierit abscon-
dit. Deinde turbinum motus uagus est et disiectus et, ut Salu-
stii utar uerbis, *uerticosus:* cometarum autem conpositus et de-
stinatum iter carpens. Num quis nostrum accederet lunam aut

+ *aquilone deinde pellantur. Si aquilo* ∾. P4. — *Si Aquilo* ... [3.] *daret ventus.* Koelero quoque suspecta fuisse videtur *Deinde* Part., ut coniecerit ante eam excidisse aliquid.

3. mG = *Atqui varie circuierunt.* Cod. Ops. = *Atqui variae cucurrerunt.* Trist. Scal. = *occurrunt.* Fromond. ci. = *discurrunt* aut *cucurrerunt.* B = *iter quod non daret ventus.* P3. = *quod tunc non daret ventus.*

Deinde si Aquilonis illos inpetus in altum levaret = BEe. G𝔅 + *Deinde si Aquilonis illos impetus a terris in altum levaret.* 𝔈1. = *Deinde si Aquilonius illos impetus a terris in altum levaret.* 𝔏4. 𝔊ro ... 𝔎 = *Deinde si aquilones illos impetus a terris in altum levaret.* *aquilones* sine dubio ortum est ex librarii errore.

Cap. VIII.

B = *Quicquid aridi humidique.* B = *venti circumeńtis quicquid intra se deprehendit.* 𝔅𝔈1. = *inter se comprehendit.*

cursu accendit = EeG Gr. 𝔅. B = *cursu suo attendit.* 𝔈1. ... 𝔎 + *cursu suo accendit.* B = *ignis splendor.*

2. B = *turbinis cursus.* Ee = *Illos rabidus ac violentus.* B = *Illius rapidus ac viol.* Suspicabar olim *Illis rapidus ac viol.* G (m∾) — *Illorum ... cometarum.* B = *ventis concitatior est.*

et qui per diem noctemque = Ee G cod. Ops. 𝔚2. ℜu𝔎 = *et qui per diem et noctem.* B = *lenis. per quod diem noctemque.* Brit. = *Et per quem, diem noctemque.* P4. = *et quod per diem noctemque.* Col. = *et per diem noctemque* om. *qui.* 𝔅 ... 𝔚1. = *et quod per diem et* [𝔅 = *ac*] *noctem* (𝔅𝔈1. = *levis*).

quantum transierit abscondit = E. B Brit. = *quam transierit abscondit.* G cod. Ops. 𝔅 ... 𝔚2. = *quantum transierit abscondat.* Gron. ci. = *quantum transierint, absconditur.* ℜu𝔎 = *quantum transierint, abscondat.*

et, ut Salustii utar verbis = EG Gr. 𝔅 ... 𝔚1. B = *et ut Salustii verbis utar.* Nicot. = *ut Sallustii verbo utar.* 𝔚2. ... 𝔎 = *et ut Sallustii utar verbo.* G (m∾) = *virtuosus.* 𝔅 = *vertigosus.* B + *et compositus.*

Num quis nostrum accederet lunam = Ee 𝔈1. B = *Num quisque nostrum credet lunam.* G = *Num quis nostrum accenderet* [s *crederet*] *lunam.* P3. = *Num qui no-*

quinque sidera rapi uento aut turbine rotari? Non, ut puto. 3
Quare? quia non est illis perturbatus et inpotens cursus. Ad
cometas idem transferamus: non confuse nec tumultuose eunt,
ut aliquis credat illos causis turbulentis et inconstantibus pelli.
deinde etiam si uertices isti conprehendere terrena humidaque et
ex humili in altum exprimere possent, non tamen supra lunam
efferrentur. Omnis illis usque in nubilum uis est: cometas au-
tem inmixtos stellis uidemus per superiora labentes. Ergo ue-
risimile non est in tantum spatium perseuerare turbinem qui quo
maior est maturius corrumpitur. IX. Utrumlibet itaque eligat:
aut leuis uis eo peruenire non poterit aut magna et concitata ci-
tius ipsa se franget. Praeterea humiliores illi cometae ob hoc,
ut putant, non exeunt altius, quia plus terreni habent: graui-
tas illos sua in proximo tenet. Atqui necesse est his cometis
diuturnioribus, celsioribus plenior materia sit: neque enim diu-
tius adparerent, nisi maioribus nutrimentis sustinerentur. Di- 2
cebam modo non posse uerticem diu permanere nec supra lunam

strum a u t *c r e d e r e t lunam.* P4. = *Nun q u a m nostrum accen deret lunam.* Col. = *nun q u a m nostrum accederet lunam.* 𝔅 = *Num q u i nostrum a u t accederet lunam.* Grut. ci. = *Num quis nostrum acc r e deret lunam.* 𝔊1. . . . 𝔎 = *Num quis nostrum c r e d e r e t a u t lunam.* Pinc. ci. = *lu m i n a aut quinque sidera.* B — *quinque.* Col. = *u t quinque sidera.*

3. G (s∾) = *Ad cometas i n d e transferamus.* B = *transfe r a t u r. non confuse a u t tumultuose a u t ut aliquis.* Ee = *e o s* [s∾] *causis turbulentis et inc u n c t antibus.* G (s ∾) — *isti* post *vertices.* G (cr. ∾) = *exprimere poss u n t.*

non tamen supra lunam efferren t u r = Ee. BG P3. Col. 𝔅 . . . 𝔎 = *non tamen* [𝔅𝔊1. = *t a n t u m*] *supra lunam effer r e n t.* P4. = *non sup e r lunam eff e r e n t.* Pinc. ci. = *non tamen supra l u m i n a effer r e n t.* G = *usque in nub i u m.* B = *Comet e s autem.* B = *turbi n e p e r q u o d quo maturius maior est corrumpitur.*

Cap. IX.

𝔅 = *Ut r o libet i t a eligat.* B = *Utrumlibet i g i t u r eligat.*

aut levis vis e o pervenire non poterit. Ita scribendum videtur. Ee = *aut levis vis e t pervenire non poterit.* B = *aut vis levis t a n t u m pervenire non poterit.* G = *aut vis le n is i n d e pervenire non poterit.* P3. = *aut levis vis i m̄ pervenire non poterit.* P4. = *aut vis le n is c u m pervenire non poterit.* Col. = *aut vis levis i n d e pervenire non poter a t.* Grut. ci. = *aut vis levis s u r s u m pervenire non poterit.* 𝔅 . . . 𝔊 = *aut vis levis i n d e pervenire non poterit.* 𝔐 . . . 𝔎 = *aut vis levis t a m a l t e pervenire non poterit.* G(s∾) = *a u t concitata.* B = *ipsa citius se franget.* E (s∾) — *ut* ante *putant.* B = *ut put a t.* B = *in proxim u m tenet.* Ee 𝔅𝔊1. — *est* post *necesse.* B + *Atqui necesse est i n his cometis.* G = *Atqui necesse* [s in] *h i i s cometis.*

diuturnioribus, celsioribus = EeG Gr. 𝔅𝔊1. B + *diuturnioribus celsioribus q u e.* 𝔊2. . . . 𝔎 + *diuturnioribus e t celsioribus.* G (m∾) — *sit* post *materia.* G(cr. ∾) = *appar e n t.*

2. *non posse verticem diu permanere* = Ee. B — *diu.* G𝔅 . . . 𝔎 = *non posse diu verticem.* Cod. Frat. Min. Pinc. ci. = *n e d u m supra lu-*

aut usque in stellarum locum crescere. nempe efficit turbinem plurium uentorum inter ipsos luctatio: haec diu non potest esse. Nam cum uagus et incertus spiritus conluctatus est, nouissime
3 uni uis omnium cedit. Nulla autem tempestas magna perdurat: procellae quanto plus habent uirium tanto minus temporis. uenti cum ad summum uenerunt, remittuntur omni uiolentia: necesse est ipsa concitatione in exitum sui tendant. Nemo itaque turbinem toto die uidit, ne hora quidem: mira uelocitas eius et mira
4 breuitas est. Praeterea uiolentius celeriusque circa terram et in terra uoluitur: quo celsior eo solutior laxiorque est et ob hoc diffunditur. Adice nunc, quod etiam si in summum pertenderet ubi sideribus iter est, utique ab eo motu qui uniuersum trahit solueretur. Quid enim est illa conuersione mundi citatius? hac omnium uentorum in unum congesta uis dissiparetur et terrae solida fortisque conpages, nedum particula aeris torti. X. Praeterea manere in alto non potest ignis turbine inlatus, nisi ipse quoque permanet turbo. Quid porro tam incredibile est quam in turbine longior mora? utique motus motu contrario uincitur: habet enim suam locus ille uertiginem quae rapit coelum

mina in stellarum locum crescere. B = *permanere aut usque in stellarum locum nec supra lunam consistere.*

Nam cum vagus et incertus spiritus conluctatus est = Ee (sed scribunt coll.). B Bong. ex Cui. 𝔐 … 𝔎 = *Nam cum vagus et incertus spiritus convolutatus est.* G = *Nam cum vagus et incertus spiritus certi voluptatus est.* G (s.m.) = ∾ *spiritus volutatus est.* Fort. P3. 𝔅 = *Nam cum vagus et incertus spiritus certi volutatus est.* Fortun. ci. = *Nam cum vagus et incertus spiritus cum ceteris volutatus est.* 𝔈1. … 𝔊 = *Nam cum vagus et incertus spiritus certi volatus est.*

3. B = *Venti cum ad summum veniunt omni violentia remittuntur.* e = *renituntur omni violentia.*

ipsa concitatione = BEe codd. Ops. 𝔅2. probat Grut. G Gr. 𝔅 … 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *ista concitatione* (P3. — *est* post *necesse*).

in exitum sui tendant = BEG(s.m.) Gr. Anic. Trist. 𝔅𝔅2. probat Fortun. G = *in exitum suum tendant.* 𝔈1. … 𝔅1. 𝔑u𝔎 = *in exitium sui tendant.* B = *tota die.* 𝔈1. 2. = *et mira brevitas eius.*

4. B = *Praeterea celerius violentiusque.* Pinc. v. l. — *celeriusque.*

circa terram et in terra volvitur = E. e = *circa terram et intra volvitur.* BG(s.m.) 𝔈2. … 𝔎 = *in terra circaque eam volvitur.* G 𝔅𝔈1. = *in terra* [G = *terram*] *circa eam volvitur.* BsG Scal. = *quo excelsior eo solutior.* G = *solutior lassiorque est.* P3. = *in summum pertendens.* P4. = *in summum perveniret.* B = *Quid enim ea conversione mundi ortalius.*

ventorum in unum congesta vis = BEe (E prius = *coniesta*). G 𝔅 … 𝔎 = *in unum coniecta vis.*

Cap. X.

manere in alto = BEe. G𝔅 … 𝔎 = *in alto manere.*

permanet turbo = Ee. B = *permaneat turbo.* G𝔅 … 𝔎 = *permaneret turbo.* B = *suam ille locus.*

Sideraque alta trahit celerique uolumine torquet.
et ut det eis aliquam aduocationem quod fieri nullo modo potest:
quid de his cometis dicetur qui senis mensibus adparuerunt?
Deinde duo debent esse motus eodem loco, alter ille diuinus et 2
adsiduus, suum sine intermissione peragens opus, alter nouus
et recens et turbine inlatus. necesse est ergo alter alteri inpe-
dimento sit: atqui lunaris illa orbita ceterorumque supra lunam
meantium motus inreuocabilis est. nec haesitat usquam nec re-
sistit nec dat ullam nobis suspicionem obiectae sibi morae. Fi- 3
dem non habet turbinem, uiolentissimum et perturbatissimum
tempestatis genus, in medios siderum ordines perucnire et inter
disposita ac tranquilla uersari. Credamus ignem circumacto
turbine accendi et hunc expulsum in sublime praebere nobis opi-
nionem speciemque sideris longi: puto, tale esse debet quale
est id quod ignem efficit. Turbinis autem rotunda facies est.
In eodem enim uestigio uersatur et columnae modo circumagen-
tis se uoluitur. Ergo ignem quoque qui inclusus est similem esse 4
illi oportet: atqui longus est et disiectus minimeque similis in
orbem coacto. XI. Epigenen relinquamus et aliorum opiniones
persequamur. quas antequam exponere incipiam, illud inpri-
mis praesumendum est cometas non in una parte coeli adspici
nec in signifero tantum orbe, sed tam in ortu quam in occasu,

Sideraque alta trahit. Ovid. M. II, 71. B = *Sideraque attrahit celique volumina torquet.* Ge Gr. — *alta.* 𝔅𝔈1. = *sideraque trahit coelique volumine* [𝔈1. = *volumina*] *torquet.* 𝔈1. = *Et aut des aliquam.* B = *Et ut des aliquam ei adv.* G = *quid de eis cometis.* G (cr. ∾) = *qui senis mensibus appellaverunt.*

2. Ee P3. 𝔅 = *alter illi divinus* (Col. s.m. = *diurnus*). G = *alter illi diutius.* P4. = *alter illi dimaus.* 𝔈1. = *alter illi diutinus.* 𝔈2. ... 𝔊 = *alter ille diutinus.* B ∾. 𝔅 = *Alter nociuus et recens.* E = *impedimentum sit* (sed scribit *impedimenī*). B = *non haesitatus qui nec resistit.* E = *irrevocabilis nec qui resistet* (cr. *resistit*). e = *nec haesitatus nec qui resistet* (cr. *resistit*). G P4. = *nec haesitatus qui nec resistat.* P3. Col. 𝔅 ... 𝔈2. = *nec haesitatus qui nec resistit.* Pinc. ci. ∾. B = *nec dat nobis ullam.* G (s∾) — *nobis.*

3. B = *tempestatis et perturbatissimum.* G(cr. ∾) = *in subtilem praebere.* B = *longi sideris.*

puto, tale esse debet = Ee. B Nicot. = *Puto talis esse debet.* G Col. 𝔅𝔈1. = *Et puto talis esse debet.* P3. 4. 𝔈2. + *Et puto, tale esse debet.* Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔎 + *At puto, tale esse debet.* B = *id quod efficit ignet.*

4. B(s∾) — *autem.* G (s∾) 𝔅 — *est* post *facies.* B — *vestigio.*

et columnae modo = BEG (s. m.) 𝔊ro ... 𝔎. G = *et in columnae* om. *modo.* Gr. 𝔅 ... 𝔏4. + *et in columnae modo. in* delendum censuit Opsop. BG = *illi esse oportet.* Ee = *Atqui longius est.*

Cap. XI.

Epigenen = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *Epigenem* (vel *Epigenē*). e = *quos antequam exponere.*

frequentissime tamen circa Septemtrionem. Forma eis non est
2 una: quamuis enim Graeci discrimina fecerint eorum quibus in
morem barbae flamma dependet et eorum qui undique circa se
uelut comam spargunt et eorum quibus fusus quidem est ignis,
sed in uerticem tendens, tamen isti omnes eiusdem notae sunt
cometaeque recte dicuntur. Quorum cum post longum tempus
3 adpareant formae, inter se eos conparare difficile est: illo ipso
tempore quo adparent inter spectantes de habitu illorum non con-
uenit, sed prout cuique acrior acies aut hebetior, ita ait aut
lucidiorem esse aut rubicundiorem et crines aut in inferiora de-
ductos aut in latera dimissos. Sed siue sunt aliquae eorum dif-
ferentiae siue non sunt, eadem fiant ratione necesse est come-
4 tae. Illud unum constare debet praeter solitum adspici nouam
sideris faciem circa se dissipatum ignem trahentis. Quibusdam
antiquorum placet haec ratio: cum ex stellis errantibus alteri se
altera adplicuit, confuso in unum duarum lumine facies longio-
ris sideris redditur. nec hoc tunc tantum euenit, cum stella

EeG Gr. 𝔅... 𝔊 = *forma* [𝔈1.... 𝔊 =. *Forma*] *eius non est una*. Fortun. ci. = *Forma eius est una*. Erm. ci. = *Forma eis est una* om. *non*.

2. Ee — *Graeci*. quod fortasse non est Senecae. B — *barbae*. B = *velut comas spargunt*. B — *quidem* post *fusus*. G P4. Col. 𝔅𝔈1. = *fusus adest ignis*. P3. = *fusus quod est ignis*. E Fort. ∾.

tamen isti omnes = Ee. BG𝔅... 𝔎 = *tamen omnes isti*. G = *intus se eos comparare*

3. G(s∾) — *ipso* ante *tempore*. 𝔏4. + *inter se spectantes*. G (s∾) = *de habitu eorum*.

aut hebetior, ita ait = Ee 𝔐an. B = *aut hebetior est ita dicit*. G = *aut hebetatior* [cr. ∾. s *est*] *ita adat* (cr. *dat*). Col. 𝔅 = *aut hebetatior ita dat*. 𝔈1.... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *aut hebetior, ita dicit*. P3. 4. 𝔅2. = *aut hebetatior ita ait*. B = *aut luditiorem* [hoc cr. ∾] *aut rubicundiorem esse*. P3. + *aut lividiorem aut lucidiorem esse*. 𝔅𝔈1. 𝔐an m𝔈2. = *aut lividiorem*. G(s∾) = *aut crines*.

aut in inferiora deductos aut in latera dimissos. Ita scribendum duco. Anic. Scal. = *aut in inferiora demissos*. B Brit. = *aut in interiora demissos aut in latera deductos*. EeG = *aut in* [G — *in*] *interiora deductos aut* [Fort. Gr. codd. Ops. =] *in latera demissos*. 𝔅...𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *aut in interiora deductos aut in latera divisos*. Gron. ci. 𝔅2. = *aut in inferiora demissos aut in latera diductos*. Idem Gron. ci. = *aut in interiora reductos aut in latera divisos*.

Sed sive sunt aliquae eorum differentiae, sive non sunt = Ee. B = *Sed sive sunt aliquae differentiae eorum sive non sunt*. G = *Sed* [s *sive*] *sunt aliquae differentiae illorum sive non sunt*. 𝔅𝔈1. = *Sed sive sunt aliquae differentiae illorum sive non sunt*. 𝔈2. 𝔊 = *Sed sive sunt aliquae differentiae illorum, sive non sint*. 𝔊... 𝔎 = *Sed sive sint aliquae differentiae illorum, sive non sint*. B = *eadem faciant necesse est ratione cometae*.

4. B(m∾) — *ignem* ante *trahentis*.

placet haec ratio = Ee. BG𝔅... 𝔎 = *haec placet ratio*.

alteri se altera = Ee. BG𝔅... 𝔎 = *altera se alteri*. B = *duorum lumine*.

facies longioris sideris redditur

**stellam adtigit, sed etiam cum adpropinquauit. Interuallum enim
quod inter duas est inlustratur ab utraque inflammaturque et lon-
gum ignem efficit. XII. His illud respondemus certum esse nu-
merum stellarum mobilium, solere autem eodem tempore et has
adparere et cometen. Ex hoc manifestum fit non illarum coitu
fieri cometen, sed proprium et sui iuris esse. Etiamnunc fre-
quenter stella sub altioris stellae uestigium uenit. et Saturnus
aliquando supra Iouem est et Mars Uenerem et Mercurium recta
linea despicit: nec tamen propter hunc illorum concursum, cum 2
alter alterum subit, cometes fit. alioquin omnibus annis fieret:
omnibus enim aliquae stellae in eodem signo simul sunt. Si co-
meten faceret stella stellae superueniens, momento esse desineret.
summa enim uelocitas transeuntium est. Ideo omnis sideris de-
fectio breuis est, quia cito illas idem cursus qui admouerat abs-
trahit. Uidemus solem et lunam intra exiguum tempus, cum 3
obscurari coeperunt, liberari: quanto celerior debet esse in stel-
lis digressio tanto minoribus? Atqui cometae senis mensibus
manent. quod non accideret, si duarum stellarum conuentu**

= Ee. G𝔅 = *facies longioris sideris reddi.* BG (s.m.) 𝔊l. ... 𝔎 = *faciem longioris sideris reddi.* B = *nec hoc tamen cum stella stellam attigit.* G = *stella stellam attingit* (cr. ∞). G (s.m.) — *stella.* B = *et longum efficit ignem.*

Cap. XII.

His illud respondemus = Ee. B G𝔅 ... 𝔎 = *His illud respondebimus.* G𝔅 = *Solem autem eodem tempore.*

Ex hoc manifestum fit = Ee. B G𝔅 ... 𝔎 = *Ex quo manifestum fit* (B — *fit.* G = *sit*). G + *illarum in coitu fieri.* B = *sed proprium esse et sui iuris.* B = *stellarum sub altioris stellae.* G = *super Iovem est.*

et Mercurium = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *aut Mercurium.* mG = *iniecta linea despicit.*

2. *nec tamen propter hunc illorum concursum* = Ee. B = *nec tamen propter hunc illorum cursum.* Codd. Ops. = *nec tamen propter hunc illorum cursum* vel [Trist. =] *concursum.* G Gr. 𝔅 ... 𝔎 = *nec tamen propter hunc cursum.* G (cr. ∞) = *alter alterum subdit.* B = *fit cometes.*

omnibus annis = Ee. B = *omnibus temporibus.* G 𝔊l. ... 𝔎 = *annis omnibus.* 𝔅 — *annis.* B + *omnibus enim temporibus.* B = *simul sunt in eodem signo.*

Si cometen = Ee sG. BG 𝔊l. ... 𝔎 = *Si cometam.* 𝔅 = *aliquae stellae superveniens esse desineret* rell. om. B = *desinerent.* G = *est velocitas transeuntium.* BG (s.m.) + *Ideoque.*

omnis sideris defectio = Ee. G 𝔅 ... 𝔎 = *omnis siderum defectio.* B = *omnis defectio siderum.* B = *illa idem cursus.*

3. G (m∞) — *intra* ante *exiguum.*

cum obscurari coeperunt = BEe. G Gr. 𝔊l. ... 𝔎 = *cum obscurari coeperint.* 𝔅 = *cum obscurari coeperit.* Frat. Min. Pinc. ci. = *quam obscurari coeperint.*

quanto celerior debet esse = Ee. B = *quanto celerior fieri debet.* G 𝔅 ... 𝔎 = *quanto celerior debet fieri.*

in stellis digressio = EmG Fort. P3. codd. Ops. Scal. Trist. Tronc. Verd. 𝔊ro ... 𝔎. G P4. Col. 𝔅 ... 𝔏4. = *in stellis congressio.* EeG 𝔅 𝔊l. = *Atqui cometes.*

gignerentur. Illae enim diu cohaerere non possunt et necesse
4 est illas lex celeritatis suae separet. Praeterea ista nobis uicina uidentur, ceterum interuallis ingentibus dissident. Quomodo ergo potest altera stella usque ad alteram ignem mittere, ita ut utraque iuncta uideatur, cum sint ingenti regione diductae? Stellarum, inquit, duarum lumen miscetur et praebet unius speciem: nempe sic quemadmodum rubicunda fit nubes solis incursu, quemadmodum uespertina aut matutina flauescunt, quemad-
5 modum arcus, alterne sol uisitur. Haec omnia primum magna ui efficiuntur: sol enim est qui ista succendit. stellarum non est eadem potentia. deinde nihil horum nisi infra lunam in terrarum uicinia nascitur: superiora pura et sincera sunt et coloris sui semper. Praeterea si quid tale acciderct, non haberet moram, sed exstingueretur cito, sicut coronae quae solem lu-
6 namue cingunt intra breuissimum spatium exolescunt. ne arcus quidem diu perseuerat. Si quid esset tale inter duas stellas

G (m∾) — *non possunt* post *cohaerere.*

et necesse est illas lex celeritatis suae separet = EeG (s m.) P4. Col. C1. Man. GB = *et necesse illas est lex celeritatis suae separet.* C2. ... B1. — *suae.* P3. = *et necesse est illas lex celeritatis sua separaret.* B Brit. B2. = *et necesse est ut illas celeritatis suae lex semper agat.* RuK = *et necesse est, ut illas lex celeritatis suae semper agat.*

4. B ... C2. = *Praeterea illa nobis v.* BEG Pinc. v. l. Gr. ∾. B — *ingentibus* post *intervallis.*

usque ad alteram ignem mittere = Ee Bong. Pinc. v. l. P4. Col. B2. B = *usque ad alteram stellam ignem inmittere.* G P3. B ... B1. RuK + *usque ad alteram stellam ignem mittere.* B = *fit rubicunda nubes.* mG Bong. ex Cui. Scal. = *solis in ortu quemadmodum.* B = *a c matulina.*

quemadmodum arcus, alterne sol visitur = Ee unus cod. Ops. G = *quemadmodum arcus alterne sol iussit.* P3. = *quemadmodum arcus alterne sol visit.* P4. C1. = *quemadmodum arcum alterne sol visit.* B = *quemadmodum alterne soluisset.* Col. = *quemadmodum alterne sol visit.* Man C2. ... B1. = *quemadmodum alterne arcus solis visitur.* B = *quemadmodum arcus alter nec sole vincitur.* Alter cod. Ops. = = *quemadmodum arcus aliter nisi sole vincitur.* Brit. = *quemadmodum arcus alter nec nisi sole vincitur.* Fromond. ci. = *quemadmodum alterne arcus solis pingitur.* Gron. ci. B2. ... K = *quemadmodum arcus alterne, nec nisi sole, pingitur.* Koeler maluit *nec arcus aliter nisi sole pingitur.* Is. Vossius (ad Cat. p. 337.) „Optimae, inquit, membranae legunt: *Quemadmodum arcus alter nisi sole vincitur.* unde veram erues lectionem scribendo *quemadmodum arcus a c terni soles visuntur.* Qui locum ac rem perpendat, fatebitur, nisi fallor, non potuisse aliter scribere Senecam."

5. G Gr. B C1. + *Stellarum enim.* B — *est* ante *eadem potentia.* Ge = *Deinde nil horum.* G (s∾) = *ut infra lunam.* Ee = *Superiora pusilla et sincera sunt.* B = *et sui coloris* om *semper.* G = *Praeterea in quid tale acciderct.*

intra brevissimum spatium = BEG Gr. codd. Ops. Gro ... K. BC1. = *et inter brevissimum sp.* C2. ... L4. + *et intra br. sp.* G (s.m.) = *inter br. sp.* P3. 4. = *exalescunt.*

6. *ne arcus quidem* = EeG. B B ... K = *Nec arcus q.*

Si quid esset tale inter duas stellas quo

quo medium spatium confunderetur, aeque cito dilaberetur: utique non in tantum maneret quantum morari cometae solent. Stellis intra Signiferum cursus est, hunc premunt gyrum: at cometae ubique cernuntur. non magis certum est illis tempus quo adpareant quam locus ullus ultra quem non exeant.

XIII. Aduersus haec ab Artemidoro illa dicuntur, *non has tantum stellas quinque discurrere, sed has solas obseruatas esse: ceterum innumerabiles ferri per occultum aut propter obscuritatem luminis nobis ignotas aut propter circulorum positionem talem, ut tunc demum, cum ad extrema eorum uenere, uisantur.* *Ergo intercurrunt quaedam stellae,* ut 2
ait, *nobis nouae quae lumen suum constantibus misceant et maiorem quam stellis mos est porrigant ignem.* Hoc ex his quae mentitur leuissimum est: tota eius enarratio mundi mendacium inpudens est. Nam si illi credimus, summa coeli ora solidissima est, in modum tecti durata et alti crassique corporis quod atomi congesti coaceruatique fecerunt. Huic proxima

medium spatium confunderetur = Ee. BG(s.m.) Gr. Gro ... K = *Si quid esset tale, quo medium inter duas stellas spatium confunderetur.* B = *Si quidem esse cum talem quo medium inter duas stellas sp. conf.* C1. ... L4. = *Si quid esset tale, a quo medium inter duas stellas sp. conf.* G = *Si quid esset tale quomodo med. int. d. st. sp. conf.* Ee = *utique non tantum* om. in. B = *quantum maiore* [s.m. *manere*] *cometae solent.*

hunc premunt gyrum = B. Ee = *hunc premit gyrum.* quod poterit aliquis probare. GB ... K = *hunc gyrum premunt.*

non magis certum est illis tempus = EGB ... B1. Ru K (B = *cretum est*). B Brit. B2. = *Horum non magis certum est* [B — *est*] *ulli tempus.* luculentius dicit Gron.

Cap. XIII.

Adversus haec = BE. GB ... K = *Adversus hoc.* Ee = *ab Archemidoro.* B = *ista dicuntur non has quinque tantum stellas.* Ee — *quinque.*

sed has solas = BEeG Rom. Anic. B ... G. M ... K — *has.* B = *observatur esse.* Gr. BC1. = *aut per obscuritatem.* BEG Fort. ∾. P4. Col. BC1. = *aut per circulorum positionem.* G = *aut per ardorum* [m *periculorum*] *positionem.* BE Fort. P3. ∾.

cum ad extrema eorum venere = BEeG P4. Col. codd. Ops. B ... G Gro B2. ... K. P4. — *eorum.* probat Grut. M ... L4. B1. = *cum ad extremam eorum venere.*

2. B = *Intercurrunt ergo quaedam.*

lumen suum constantibus misceant = B. Ee = *lumen suum circumstantibus misceant.* GB ... K = *lumen suum cum stantibus misceant.*

tota eius enarratio mundi = sE. B = *tota eius enarratio de mundo.* G — *enarratio.* B ... K = *tota eius narratio mundi.* EeGB = *summa coeli hora.* B = *in modum testa durata.* Brit. = *in modum testei durata.* quod recipiendum censet Is. Vossius (ad Cat. p. 257.). „Ineptum est, inquit, quod vulgo legitur, *tecti.*“ Gron. ci. = *in modum testae durata.* laudat Diog. Laert. II, 12. τὸν δ' Ἀναξαγόραν εἰπεῖν, ὡς ὅλος ὁ οὐρανὸς ἐκ λίθων συγκέοιτο. B = *corporis quod athominum* (s.m. *athomi*).

congesti coacervatique = BEeG C2. ... G. Gr. BC1. = *congesti a-*

superficies ignea est, ita conpacta, ut solui uitiarique non possit:
3 habet tamen spiramenta quaedam et quasi fenestras per quas ex parte exteriore mundi influant ignes, non tam magni, ut interiora conturbent. rursus ex mundo in exteriora labuntur. Itaque haec quae praeter consuetudinem adparent influxerunt ex illa ultra mundum iacente materia. Soluere ista quid aliud est quam manum exercere et in uentum iactare brachia? XIV. Uelim tamen mihi dicat iste qui mundo tam firma lacunaria inposuit quid sit quare credamus illi tantam esse crassitudinem coeli. Quid fuit quod illo tam solida corpora adduceret et ibi detineret? Deinde quod tantae crassitudinis est necesse est et magni ponderis sit. Quomodo ergo in summo manent grauia? quomo-
2 do illa moles non descendit et se onere suo frangit? Fieri enim non potest, ut tanta uis ponderis quantam ille substituit pendeat et leuibus innixa sit. Ne illud quidem potest dici extrinsecus esse aliqua retinacula quibus cadere prohibeatur. nec rursus de medio aliquid esse oppositi quod inminens corpus excipiat ac fulciat. Illud etiamnunc nemo dicere audebit mundum ferri per inmensum et cadere quidem, sed non adparere an cadat, quia praecipitatio eius aeterna est, nihil habens nouissimum in quod
3 incurrat. Hoc quidam de terra dixerunt, cum rationem nullam inuenirent propter quam pondus in aere staret. Fertur, iu-

cervatique. Trist. = *egesti.* Anic. = *acervati.* 𝔐 ... 𝔎 = *congestae coacervataeque.* De genere cf. Vitruv. II, 2. Lactant. de Ira Dei X, 16.

superficies ignea est = BFeG(s.m). G𝔅 ... 𝔎 = *superficies est ignea.*

3. Ee = *ex parte interiore mundi.* B — *ignes* post *influant.* G(cr.∾) = *inflant ignes.* B + *qui rursus ex mundo.* B — *influxerunt ex illa.*

ultra mundum iacente materia = ci. Opsop. 𝔊ro ... 𝔎. B = *in mundum utraque iacente memoria.* Ee P3. Col. 𝔅 = *utraque mundum iacente materia.* G = *utram mundum iacentem materiam* (s. m. *materia*). P4. = *utraque mundum iacentem materia.* 𝔊1. ... 𝔏4. = *utraque mundi iacente materia.* Col. = *quam in anum exercere.* Grut. ci. = *inane exercere.*

Cap. XIV.

Gr. 𝔅𝔊1. = *Velim cum mihi dicat.* B = *dicat mihi iste.* G — *dicat.* G (s∾) P4. Col. 𝔅𝔊1. = *cum mundo tam firma.* Ee = *Quid fuerit quod illo.* G (cr.∾) = *Quomodo in summo ergo manent.* B(s.m.) P3. + *et se onere suo non frangit.*

2. B = *quantam ille sustinuit.*

Ne illud quidem potest dici = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *Nec illud quidem potest d.*

esse aliqua retinacula = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *aliqua esse retinacula.* B = *quibus eadem retineatur.* Ee — *rursus* ante *de medio.* Ee = *excipiat aut fulciat.* Bong. ci. = *Illud etiam non nemo.* B = *nemo audebit dicere.* Ee — *non* ante *adparere.* B = *sed non adparere quod cadat.*

3. B = *Haec quidem de terra dixerunt.* E = *Hoc quidem.* B = *cum non invenirent aliquam rationem.*

quiunt, semper: sed non adparet an cadat, quia infinitum est in quod cadit. Quid est deinde quo probes non quinque tantum stellas moueri, sed multas esse et in multis mundi regionibus? aut si hoc sine ullo probabili argumento licet respondere, quid est quare non aliquis aut omnes stellas moueri aut nullam dicat? Praeterea nihil te adiuuat ista stellarum passim euntium turba. 4
Nam quo plures fuerint saepius in alias incident: rari autem cometae et ob hoc mirabiles sunt. Quid, quod testimonium dicet contra te omnis aetas quae talium stellarum exortus et adnotauit et posteris tradidit? XV. Post mortem Demetrii Syriae regis cuius Demetrius et Antiochus liberi fuere paulo ante Achaium bellum cometes effulsit non minor sole. Primo igneus ac rubicundus orbis fuit clarumque lumen emittens quanto uinceret noctem. deinde paulatim magnitudo eius adstricta est et euanuit claritas. nouissime autem totus intercidit. Quot ergo coire stellas oportet, ut tantum corpus efficiant? mille in unum licet 2
congreges, numquam hunc habitum solis aequabunt. Attalo regnante initio cometes modicus adparuit. deinde sustulit se diffuditque et usque in aequinoctialem circulum uenit, ita ut illam plagam coeli cui lactea nomen est in inmensum extentus aequaret. Quot ergo conuenisse debent erraticae, ut tam longum

B = *an cadat e o q u o d infinitum est.* G(cr. ∾) Gr. 𝔅𝔊1. = *Quid est deinde q u o d probes.* B = *non tantum quinque stellas.* Ee = *non v e r e tantum stellas moveri.* G P4. Col. — *in* ante *multis mundi.* non displicet Grutero. G = *licet respond e s quid est quare.* B = *aut omnes stellas aut nullam moveri dicat.*

4. e = *n i l te adiuvat.* B = *euntium passim turba.* G(cr. ∾) = *Nam quo plures fuer u nt.* E = *saepius in a l i q u a s incid u nt.* e = *saepius in a l i q u a s incident.* 𝔅𝔊1. = *saepius in a l i o s incident.* 𝔊2. = *saepius in alias incid e r a n t.* B = *Quid quod* [s *dic i t*] *contra te testimonium.* B = *talium stellarum e t or t us adnotavit.*

Cap. XV.

E(s∾) e(s∾) = *cuius Demetrius et Antiochus f i l i i fuere.*

ante A c h a i u m bellum = EeG𝔅. = *ante Achi v um bellum.* 𝔊1. ... 𝔎 = *ante Ach a i c um bellum.* B = *effulsit* [s *sole*] *non minor.*

magnitudo eius a d s t r i c t a est = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *magnitudo eius d i s tricta est.* mG Anic. = *magnitudo eius d e s t r u c t a est.* B — *autem* post *novissime.* EGGr. 𝔅𝔊1. = *Q u i d ergo coire stellas.* B Fort. ∾. E = *ut tantum t e m pus efficiant.*

2. *hunc h a b i t um solis* = BE Gr. 𝔅 ... 𝔊 𝔊ro ... 𝔎. probat Gron. G = *n u n c habitum solis.* 𝔐 ... 𝔏4. = *hunc a m b i t u m solis.* G (m∾) P4. Scal. = *Attalo regnante i n G r a e c i a cometes.* Col. = *Attalo regnante v e l i n G r a e c i a cometes.* 𝔅 = *A r c h e l a o regnante initio.* 𝔊1. = *A r c h e l a o regnante i n G r a e c i a cometes.*

modicus adparuit = BEe. G𝔅 ... 𝔎 = *apparuit modicus.* E(s∾) e(cr. ∾) = *sustulit se e f f uditque.* B — *ita* post *venit.* B — *est* post *nomen.* BEeG Gr. 𝔅𝔊1. = *Q u i d ergo convenisse.* E (cr. ∾) e (cr. ∾) = *convenisse de l ent.*

coeli tractum occuparent igne continuo? XVI. Contra argumentum dictum est, contra testes dicendum est. nec magna molitione detrahenda est auctoritas Ephoro: historicus est. Quidam incredibilium relatu commendationem parant et lectorem aliud acturum, si per cotidiana duceretur, miraculo excitant. quidam creduli, quidam neglegentes sunt. quibusdam mendacium obrepit, quibusdam placet: illi non euitant, hi adpetunt.
2 Haec in commune de tota natione quae adprobari opus suum et fieri populare non putet posse, nisi illud mendacio adsperserit: Ephorus uero non est religiosissimae fidei: saepe decipitur, saepe decipit. Sicut hic cometen qui omnium mortalium oculis custoditus est, quia ingentis rei traxit euentum, cum Helicen et Burin ortu suo merserit, ait illum discessisse in duas stellas
3 quod praeter illum nemo tradidit. Quis enim posset obseruare illud momentum quo cometes solutus et in duas partes redactus est? Quomodo autem, si est qui uiderit cometen in duas dirimi, nemo uidit fieri ex duabus? Quare autem non adiecit in quas stellas diuisus sit, cum aliqua ex quinque stellis esse debuerit? XVII. Apollonius Myndius in diuersa opinione est: ait enim cometen non unum ex multis erraticis effici, sed multos

B — *coeli* ante *tractum*. B = *occuparet*.

Cap. XVI.

BG𝔅 = *Contra argumenta dictum est*. 𝔅 = *contra testes discendum est*. B = *auctoritas Efforus*. G𝔅 ... 𝔊 = *auctoritas Ephori*. Anic. Tronc. + *qui historicus est*. B = *et lectorem ad aliud illectum si per cotidiana ducatur*. G (m∾) 𝔅 = *et lectorem a se acturum* (𝔅 = *super quotidiana duceretur*). B = *Illi non evitant alii appetunt*.

2. *Haec in commune de tota* = E. Ge P3. Col. 𝔅 = *Hoc in commune de tota*. P4. = in commune de tota om. *Haec*. B 𝔊1. . . . 𝔎 = *Et hoc in commune de tota*.

quae adprobari opus suum = Brit. 𝔊ro ... 𝔎. B = *de tota natione queror adprobari opus suum*. EG 𝔅 ... 𝔏4. = *quae approbare opus suum*.

mendacio adsperserit = Ee. B G𝔅 ... 𝔎 = *nisi mendacio adspersit*.

non est religiosissimae fidei = B Ee. G𝔊1. . . . 𝔎 — *est*. 𝔅 = *non religiosissimae fideli*. G P4. Col. 𝔅 𝔊1. + *Sicut hic dicit cometen* (G 𝔊1. 2. = *cometem*). G𝔅𝔊1. = *qui ingentis*.

traxit eventum = BEe P3. 𝔅2.

G P4. Col. 𝔅 = *ingentis retraxit eventum*. 𝔊1. = *ingentis traxit eventus* om. *rei*. 𝔊2. ... 𝔅1. ℜu𝔎 = *ingentis rei traxit eventus*.

ortu suo merserit = BEeG 𝔊ro ... 𝔎. 𝔅 ... 𝔏4. = *ortu suo mersit*. G Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *descendisse in duas stellas*. BE Bong. ex Cui. ∾.

3. B = *cometes in duas dirimi*. G 𝔊1. = *cometem in duas dirimi*. B = *ex duabus fieri*. Ee = *Quare autem non aient in quas stellas*.

Cap. XVII.

B = *Apollonius medicus*. Ee = *Apollonius Militidius*. G 𝔊1. = *Ap. Mindius*. P4. Col. = *Ap. Mundius*. P3. 4. = *Ap. meridius*. B = *in divina opinione est*. B = *Ait enim cometen non unum ex diversis erraticis fieri*. G = *cometem non unum*.

cometas erraticos esse. *Non est,* inquit, *species falsa nec duarum stellarum confinio ignis extentus, sed proprium sidus cometes est sicut solis ac lunae. Talis illi forma est, non in rotundum restricta, sed procerior et in longum producta. Ceterum non est illi palam cursus:* 2 *altiora mundi secat et tunc demum adparet, cum in imum cursus sui uenit. Nec est quod putemus. eumdem uisum esse sub Claudio quem sub Augusto uidimus. nec hunc qui sub Nerone Caesare adparuit et cometis detraxit infamiam illi similem fuisse qui diui Iulii ludis Ueneris Genitricis circa undecimam horam diei emersit.* 3 *Multi uariique sunt, dispares magnitudine, dissimiles colore: aliis rubor est sine ulla luce, aliis candor et purum liquidumque lumen, aliis flamma et haec non sincera nec tenuis, sed multum circa se uoluens fumidi ardoris. Cruenti quidam, minaces qui omen post se futuri sanguinis ferunt: hi minuunt augentque lumen suum, quemadmodum alia sidera quae clariora, cum descendere, sunt maioraque, quia ex loco propiore uisun-*

𝔅 = *comelē minimum ex mullis erraticis efficisset mullos.* G(s∾) = *set multos cometes.* B Brit. = *Non est inquit species fissa nec duarum.* probat Gron.

sed proprium sidus = EeG Gr. 𝔅 𝔅2. B 𝔈1.... 𝔅1. ℜu𝔎 + *sed et proprium sidus.*

solis ac lunae = Ee. B = *solis et lunae.* G𝔅 ... 𝔎 = *solis aut lunae.* P3. = *Nihil illi forma est.* 𝔊ro ... 𝔅1. ℜu 𝔎 — *illi* ante *forma est* contra mstos.

2. B — *est* post *Celerum non.* G = *et tum demum apparet.* e = *cum in unum cursus sui venit.* 𝔅 = *cum in unum cursus sui vehit venit.* B = *eumdem esse visum.* Gron., „*Caesare apparuit, Cometis*] Hiat indecore, inquit, oratio, nisi scribas: *et cometis:* vel, *cometisque detraxit.*" At libri mei omnes, tam impressi quam msti, habent *et cometis.* B + *illi similem fuisse aiunt.* 𝔈1. + *illi similem fuisse negans.* EG Fort. Gr. 𝔅 ∾.

qui divi Iulii ludis Veneris Genitricis = B. E = *qui divi Iulii* [e =] *Veneris ludis genitricis.* G Gr. 𝔅𝔈1. = *qui post divi Iulii Veneris ludis genitricis* (𝔅 = *genetricis*). Fortun. ci. 𝔈2.... 𝔊 𝔅2. ... 𝔎 = *qui post necem divi Iulii, Veneris ludis genitricis.* 𝔐 ... 𝔅1. + *qui post necem divi Iulii, ludis Veneris genitricis.* Durius quidem dicitur: *divi Iulii ludi Veneris Genitricis* pro: *ludi Veneris G. divo Iulio consecrati.* B — *diei* post *horam.*

3. sG + *dissimilesque colore.* B = *et purum et liquidum lumen.* B = *et haec sine aura nec tenuis et multum circa se volutans.* E(s∾) — *non* ante *sincera.* G = *et hoc non sincera.* P3. = *et haec omni sincera.* B + *et minaces.* B Brit. = *qui crimen post se futuri.* G = *qui omne posse se futuri.* Col. = *qui omen posse.* P3. = *qui omnem post se futuri sanguinis fecit.* P4. = *qui omnem post se sanguinis ferunt* om. *futuri.* Cod. Ops. = *qui omen prae se futuri sang. ferunt.* probat Grut., improbat Gron. 𝔅 = *qui omne posse futuri.* B = *hii minuunt.*

maioraque, quia = BEeG Gr. idem cod. Ops. 𝔅 = *cum descende-*

tur, minora, cum redeunt, et obscuriora, quia abducunt se longius. XVIII. Aduersus hoc protinus respondetur non idem accidere in cometis quod in ceteris. Cometae enim quo primum die adparuerint maximi sunt. atqui deberent crescere quo propius accederent: nunc autem manet illis prima facies, donec incipiant exstingui. Deinde quod aduersus priores etiam aduersus hunc dicitur: si erraret cometes essetque sidus, intra Signiferi terminos moueretur in quod omne sidus cursus suos
2 colligit. Numquam adparet stella per stellam. acies nostra non potest per medium sidus exire, ut per illud editiora prospiciat. Per cometen autem non aliter quam per nubem ulteriora cernuntur: ex quo adparet illum non esse sidus, sed leuem ignem ac tumultuarium. XIX. Zenon noster in illa sententia est: congruere iudicat stellas et radios inter se committere. hac societate luminis exsistere imaginem stellae longioris. Ergo quidam nullos esse cometas existimant, sed speciem illorum per repercussionem uicinorum siderum aut per coniunctionem cohae-
2 rentium reddi. Quidam aiunt esse quidem, sed habere cursus suos et post certa lustra in conspectum mortalium exire. Quidam esse quidem, sed non quibus siderum nomen inponas, quia

runt sunt maiora: quia. G1. = *cum descenderunt, maioraque sunt, quia.* Man = *cum descendere maioraque sunt, quia.* G2. ... K — *quia.* B = *ex propiore loco visuntur.* B Gr. B = *quia obducunt se longius.* non carpit Grut. EG ∾.

Cap. XVIII.

B = *Adversus haec protinus.* B = *qui primum adparuerint* om. *die.* G = *apparuerunt.* G (cr. ∾) = *quomodo propius accederent.* B = *Non manet illis* om. *autem.* G(cr. ∾) BG1. = *Non autem manet illis.* P3. + *Nunc autem manet et illis.* B P3. 4. = *et adversus hunc dicitur.* sG = *inter signiferi.* G(cr. ∾) = *moverentur.*

in quod omne sidus = Ee. G = *inter quod omne sidus.* G (s.m.) Gr. B ... B2. = *intra quod omne sidus.* B Nicot. Ru K = *intra quos omne sidus.* probat Fromond.

2. *adparet stella per stellam* = E GB ... B1. Ru K. B Brit. B2. = *adparet stella super stellam.* rectius putat Gron. Ee = *Acies nostra si potest.* Ee = *ut per illum superiora.* B = *ut per illud ediciora.* G (cr. ∾) = *prospiciant.* G = *Cometem.* B — *non* ante *aliter quam.* Ee — *per* ante *nubem.*

Cap. XIX.

G = *çenon noster.* EG B = *congrue iudicat.* B P3. 4. = *ac societate luminis.* B Bong. ex Cui. = *imaginale stellae longioris.* G = *cometes existimant.*

sed speciem illorum = BEeG Brit. BB2. G1. ... B1. Ru K = *sed species illorum.* B Brit. B2. + *terrae per repercussionem.* plenius dicit Gron. P3. = *per recursionem vicinorum.*

2. P3. Col. BG1. — *aiunt* post *Quidam.* non admodum requiri censet Grut. B — *quidem* post *aiunt esse.* B = *et post cuncta lustra* [B =] *in conspectu mortalium.* B = *quibus siderum nomina inponas.*

dilabuntur nec diu durant et exigui temporis mora dissipantur. XX. In hac sententia sunt plerique nostrorum nec id putant ueritati repugnare. Uidemus enim in sublimi uaria ignium concipi genera et modo coelum ardere, modo

Longos a tergo flammarum albescere tractus,

modo faces cum igne uasto rapi. Iam ipsa fulmina, etiam si uelocitate mira simul et praestringunt aciem et relinquunt, ignes sunt aeris triti et inpetu inter se maiore conlisi. Ideo ne resi- 2
stunt quidem, sed expressi fluunt et protinus pereunt. Alii uero ignes diu manent nec ante discedunt quam consumptum est omne quo pascebantur alimentum. Hoc loco sunt illa a Posidonio scripta miracula, columnae clipeique flagrantes aliaeque insigni nouitate flammae: quae non euerterent animos, si ex consuetudine et lege decurrerent. Ad haec stupent omnesque re- 3
pentinum ignem ex alto efferunt, siue emicuit aliquid et fugit si-

B = *et exigui* *o p e r i s* *mora.*

Cap. XX.

G𝔅 = *p l u r i m i* *nostrorum.* B = *varia concipi ignium genera.* B = *et coelum modo ardere modo longos.* Apud Virg. (G. I, 367.) sic legitur hic versus: *Flammarum longos a tergo albescere tractus*, apud eundem autem Senecam (I, 14, 2.): *S t e l l a r u m longos a tergo albescere tractus.*

Iam ipsa fulmina, etiam si velocitate mira = Ee P3. B codd. Ops. Brit. 𝔊ro … 𝔎 = *Iam ipsa fulmina,* *e t s i velocitate mira.* G = *ipsa iam fulmina* [s.m. *iam ipsa fulmina*] *etiam si* [*si* n] *velocitate mira.* P4. = *Ipsa iam fulmina, etiamsi veloc. m.* Col. = *Ipsa iam fulmina etiam veloc. m.* 𝔅 = *ipsa iam fulmina* *e t s i* *velocitate mira.* 𝔈1. … 𝔏4. = *ipsa* *e t i a m* *fulmina,* *e t s i* *velocitate m.*

simul et *p r a e stringunt aciem et* *r e l i n q u u n t,* *ignes* *s u n t* *aeris* *t r i t i.* Ita scribendum videtur. Ee + *simul et praestringunt* *e t i a m* *aciem et relinquunt ignes sunt aeris triti.* G = *simul et* *p e r stringunt aciem et relinquunt ignes sunt* [hoc in lit.] *aeris* *a t t riti.* Gr. = *ignes* *q u o s* *aeris.* B = *p e r stringunt aciem et* *r e m i t t u n t* *ignes sunt aeris triti.* Codd. Ops. = *simul et* *p e r stringunt aciem et relinquunt* [unus *r e m i t t u n t*] *ignes sunt aeris triti.* Brit. 𝔊ro … 𝔎 = *simul et* *p e r stringunt aciem, et* *r e m i t t u n t,* *ignes sunt aeris triti.* 𝔅 = *simul et praestringunt aciem et relinquunt: ignes* *s u o s* *aeris* *a t t riti.* 𝔈1. … 𝔏4. = *simul et* *p e r stringunt aciem, et relinquunt ignes* *s u o s,* *aeris attriti.* Anic. = *aeris* *a t t r i t u.*

2. B = *Ideo* *n o n* *resistunt quidem sed expressi* *p l u unt.* G(cr. ∾) = *diu ignes manent.* Ee = *quo pasce b a tur.*

quae non *e v e r terent animos* = Ee G Gr. Scal. Verd. 𝔅. 𝔐an = *quae non* *a v e r terent animos.* B 𝔈1. 2. … 𝔎 = *quae non* *a d v e r terent animos.* m𝔈1. = *quae non* *t e r r e n t* *animos.* B — *ex* ante *consuetudine.* Bong. ex Cui. = *et lege* *d e c u rrerent.*

3. *Ad haec stupent omnesque repentinum ignem ex alto efferunt* = Ee P3. B = *Haec stupent omnes repentinum* *q u e* *ex alto ignem* *o f f erunt.* G = *Ad* *h o c* *stupent omnes* *q u i a* *repentinum ignem ex alto efferunt.* P4. = *Ad haec stupent omnesque* *c u m* *repentinum ignem ex alto eff e r t.* Col. 𝔅 = *A d h u c* *stupent omnesque rep. ig. ex alto efferunt.* 𝔈1. … 𝔅1. = *Ad haec stupent omnes* *e t* *repentinum ignem ex alto efferunt.* Grut. ci. 𝔑u 𝔎 = *Ad haec stupent omnes,* *q u a e* *repentinum ignem ex alto efferunt.* Grut. tamen ipse parvi habet hanc coniecturam suam. Gron. ci. 𝔅2. = *Ad*

ue conpresso aere et in ardorem coacto loco miraculi stetit. Quid ergo? non aliquando lacuna secedentis retro aetheris patuit et uastum in concauo lumen? Exclamare posses: Quid est hoc?

medium uideo discedere coelum
Palantesque polo stellas.

quae aliquando non exspectata nocte fulserunt et per medium
4 eruperunt diem. Sed alia huius rei ratio est quare alieno tempore adparent in aere quas esse, etiam cum latent, constat. Multos cometas non uidemus, quod obscurantur radiis solis. quo deficiente quondam cometen adparuisse quem sol uicinus texerat Posidonius tradit. Saepe autem cum occidit sol, sparsi ignes non procul ab eo uidentur. uidelicet ista stella sole perfunditur et ideo adspici non potest: cometae autem radios solis effugiunt. XXI. Placet ergo nostris cometas sicut faces, sicut tubas trabesque et alia ostenta coeli denso aere creari. Ideo

haec stupent omnes, cum quid repentinum ignem ex alto effert. B = *sive igneum aliquid effugit sive.* B Brit. = *compresso aere et in ardorem concreto.* B (s∾) = *loco miraculo stetit.* B = *Num si aliquando.*

lacuna secedentis retro aetheris = ci. Grut. EeG = *lacuna si cedentis aetheris.* Gr. 𝔅 = *lacuna* [𝔅 = *lacinia*] *sed cedentis aetheris.* B = *lacuna recedentis aeris.* 𝔊1. ... 𝔎 = *lacuna cedentis retro aetheris.* B = *aperuit* [s. m. *aparuit*] *vastum in concavo lumen.* B = *Quid hoc est?*

medium video. Virg. A. IX, 20. sq. B = *medio video.* P3. = *descendere coelum.* G𝔊1. = *Pallentesque.* 𝔅 = *pallentesque palo stallas.*

4. *quare alieno tempore adparent in aere quas esse, etiam cum latent constat* = e. E — in ante *aere.* G = *quare alieno tempore apparent aerem* [m n.] *quas esse etiam cum latent constant* (hoc cr. ∾). P3. = *quare alio tempore apparent tempore aere, etiam cum latent constat.* P4. = *quare al. temp. app. in aere, quas esse et cum late coruscat.* Col. = *quae alio temp. app. aere, quas etiam cum latent constant.* B = *quare alieno tempore adparent in aere quas ibi esse et latentes constat.* Brit. = *apparent in aere, quas esse etiam latenter constat.* Gron. ci. 𝔑u 𝔎 = *quare alieno temp. apparent in aere, quas esse, etiam latentes, constat.* 𝔅 = *quare alieno temp. apparent aere etiam cum latent constant.* 𝔊1. ... 𝔅2. = *quare alieno tempore apparent, quas esse, etiam cum laterent* [𝔐an = *latent*], *constat.* G = *vidimus* [c =] *quia obsourantur radiis.* B = *videmus quia sepe obscurantur radiis.*

quo deficiente quondam = BEG. 𝔅 = *quo deficiente quodam.* 𝔊1. ... 𝔎 = *quo deficiente quendam.* E = *cometem.*

quem sol vicinus texerat = BEeG P4. P3. 𝔅𝔊1. = *quae* [𝔅𝔊1. = *quem*] *sol vicinus traxerat.* Col. = *quem Sol vicinus collatus.* sG Fort. 𝔊2. ... 𝔎 = *quem sol vicinus oblexerat.* B = *Posidonius tradidit.* B + *sparsique ignes.* G (cr. ∾) = *sparsi igneus.*

videlicet ista stella = Ee. BG 𝔊1. ... 𝔎 = *Videlicet ipsa stella.* 𝔅 = *Videt ipsa stella.* G = *sole profunditur.* B = *Cometes autem.* Gron. ci. 𝔅2. ... 𝔎 = *comae autem radios.* G = *radio solis.*

Cap. XXI.

Col. = *sicut iubas trabesque.* probat Grut. P4. 𝔊1. 2. — *sicut tubas.*

circa Septemtrionem frequentissime adparent, quia illic plurimum est aeris pigri. Quare autem non stat cometes, sed procedit? dicam. Ignium modo alimentum suum sequitur: quamuis enim ad superiora nisus sit, deficiente tamen materia retroiens ipse descendit. In aere quoque non dextram laeuamque premit partem. Nulla est enim illi uia, sed qua uena pabuli sui 2
duxit ille repit nec ut stella procedit, sed ut ignis pascitur. Quare ergo per longum tempus adparet et non cito exstinguitur? Sex enim mensibus hic quem nos Neronis principatu laetissimo uidimus spectandum se praebuit in diuersum illi Claudiano circumactus. Ille enim a Septemtrione in uerticem surgens Orientem petiit semper obscurior: hic ab eadem parte coepit, sed in Occidentem tendens ad Meridiem flexit et ibi se subduxit oculis. Uidelicet ille humidiora habuit et aptiora ignibus quae persecutus 3
est: huic cursus ulterior fuit et plenior regio. Huc itaque descendit inuitante materia, non itinere. quod adparet duobus

𝔅2. = *sicut tubos trabesque* ex ci. Oudendorpii ad Iul. Obseq. p. 181. a. BEe Pinc. v. l. P3. 𝔅𝔖 ... 𝔅1. 𝔑𝔲 𝔎 ∾ (𝔊𝔯𝔬 = *sicut turbas* ex errore librarii). B = *alia coeli ostenta.* G = *denso aeri cremari* (hoc cr. ∾). B = *Ideo ex Septemtrione maxime apparent quia illi plurimum inest aeris pigri.*

Quare autem non stat = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *Quare ergo non stat.* G (s∾) P4. Col. 𝔅 ... 𝔖1. = *Ignium materia alimentum suum sequitur.* B = *suum alimentum.*

quamvis enim ad superiora nisus sit = EeG. Gr. = *quamvis enim ad superiora visus sit.* 𝔅𝔖1. = *Quamvis enim ad superiora visus est.* sG + *Quamvis enim illi ad superiora nisus sit.* B Fort. 𝔖2. ... 𝔎 = *quamvis enim illi ad superiora nisus est.*

deficiente tamen materia = Ee. BG𝔅 ... 𝔎 = *tamen deficiente materia.* B = *recedens ipse.* Col. = *Retroiciens ipse.* P3. = *retiens ipse.* m𝔖1. = *ipse discedit.*

In aere quoque non dextram laevamque premit partem = BEeG(s.m.) codd. Ops. 𝔊𝔯𝔬 ... 𝔎. G Gr. 𝔅𝔖1. = *In aere quoque si dextram* [G = *dexteram*] *laevamque premit partem.* 𝔖2. ... 𝔏4. = *descendit in aera quoque, si dextram laevamque premit partem.*

... *sed qua* ... *repit* = Ee. G = *Nulla est enim illi via set quam* [s. m. *qua*] *illum vena pabuli* [s *sui*] *duxit illo repit.* B = *Nulla enim illi via est sed qua illum vena pabuli sui duxit illa cepit.* 𝔅 = *Nulla enim illi via sed qua illum vena pabuli sui duxit illo rupit.* 𝔖1. ... 𝔎 = *Nulla enim illi via est, sed qua illum vena pabuli sui duxit, illo repit.* B = *Sed enim mensibus hic.* G(s∾) = *hoc quem nos.* Ee = *principatu lectissimo.* de quo vide. m𝔖1. = *principatu lenissimo.* Quidam apud Gron. cit. = *laetissimi vidimus.* B = *praebuit se spectandum.* G = *r̃o inversum illi Claudino.* B = *Claudiano circumacto.* G P4. Col. 𝔅𝔖1. = *Claudiano circumactum.* G = *Illa enim a Septemtrione.* G(s∾) — *semper* ante *obscurior.* B + *ad meridiem se flexit.* B (s∾) — *se* ante *subduxit.* P4. 𝔖1. — *oculis.* 𝔅 = *subducit oculos.*

3. 𝔅 = *humiliora habuit.* B = *et altiora ignibus.*

quae persecutus est = BEe sG. G𝔅 ... 𝔎 = *quae prosecutus est.*

huic cursus ulterior fuit et plenior regio = Ee. B = *huic cursus uberior fuit et plenior regio.* G𝔅 ... 𝔎 = *huic rursus uberior fuit et plenior regio.* Etiam P3. = *ulterior fuit.* E (cr. ∾) e (cr. ∾) = *Huic itaque.*

descendit = BEeG Pinc. v. l. Gr.

quos spectauimus fuisse diuersum, cum hic in dextrum motus sit,
ille in sinistrum. Omnibus autem stellis in eamdem partem cursus est, id est contrarius mundo. Hic enim ab ortu uoluitur in
occasum, illae ab occasu in ortum eunt et ob hoc duplex his motus est, ille quo eunt et hic quo auferuntur. XXII. Ego nostris
non adsentior: non enim existimo cometen subitaneum ignem,
sed inter aeterna opera naturae. Primum quaecumque aer creat
breuia sunt: nascuntur enim in re fugaci et mutabili. Quomodo potest aliquid in aere diu permanere idem, cum ipse aer
numquam idem diu maneat? fluit semper et breuis illi quies est.
intra exiguum momentum in alium quam fuerat statum uertitur:
2 nunc pluuius, nunc serenus, nunc inter utrumque uarius. nubes quae illi familiarissimae sunt, in quas coit et ex quibus soluitur modo congregantur, modo digeruntur, numquam inmotae
iacent. Fieri non potest, ut ignis certus in corpore uago sedeat et tam pertinaciter haereat quam quae natura, ne umquam
excuterentur, aptauit. Deinde si alimento suo haereret, sem-
3 per descenderet: eo enim crassior est aer quo terris propior.
numquam cometes in imum usque demittitur neque adpropinquat

𝔅 ... 𝔎 = *Huc itaque descendunt.* G (cr. ∾) = *quod appareat.* B = *ex duobus quos aspectavimus.* B — *id est* ante *contrarius mundo.* B = *ille eunt et quo auferuntur* om. *quo et hic.*

Cap. XXII.

Gr. 𝔅 . . . 𝔊 = *Ego nostris non assentio.* BEG ∾. B = *Non enim cometen existimo.* G = *Non existimo cometam.* B = *sunt brevia.* Brit. = *aer creat, habet brevia.* B = *in re fugagi remutabili.* P3. = *in re fugaci et mobili.*

Quomodo potest aliquid in aere diu permanere idem = Ee. B = *Quomodo potest aliquid idem diu permanere in aere.* G = *Quomodo potest aliquid in aere idem diu permanere.* 𝔅 = *Quomodo potest in aere aliquid diu permanere.* 𝔊1. = *Quomodo potest enim in aere aliquid diu permanere.* 𝔊2. ... 𝔎 = *Quomodo potest enim in aere aliquid idem diu permanere.*

numquam idem diu maneat = B Ee. G 𝔅 ... 𝔎 — *diu.* B — *semper* post *fluit.* E (cr. ∾) e (cr. ∾) = *illi requies est.* B = *Inter exiguum.*

in alium quam fuerat statum = Ee. G = *in alium inquam fuerat statum.* 𝔅 = *in alium in qua fuerat statum.* BG (s.m.) 𝔊1. . . . 𝔎 + *in alium quam in quo fuerat statum.*

2. *nubes quae illi familiarissimae sunt, in quas* = EeG. B = *nubes quae illi familiares sunt et in quas.* 𝔅 . . . 𝔊 = *nubesque illi familiarissimae sunt, in quas coit.* 𝔐 . . . 𝔎 = *nubesque illi familiarissimae, in quas coit.* B = *et in* [s *ex*] *quibus solvitur.* B = *modo diriguntur.* G = *numquam in monte iacent.* B + *Fieri enim non potest ut ignis.*

et tam pertinaciter haereat = BEe G P3. 4. codd. Ops. 𝔅. Col. 𝔊1. ... 𝔎 = *et ita pertinaciter h.*

quam quae natura = BEeG Gr. codd. Ops. 𝔊1. Fort. 𝔊2. . . . 𝔎 = *quam quem natura.*

ne umquam excuterentur = BEeG P4. 𝔊1. Col. = *ne usquam excuterentur.* 𝔅 = *ne nunquam excuterentur.* Fort. P3. 𝔊2. ... 𝔎 = *ne unquam excuteretur.* B = *haererent semper descenderent.*

3. *crassior est aer* = BEeG (G = *grassior*). 𝔅 . . . 𝔎 = *crassior aer est.* e = *in unum usque dimittitur.*

solo. Etiamnunc ignis aut it quo illum natura sua ducit, id est
sursum, aut eo quo trahit materia cui adhaesit et quam depasci-
tur. XXIII. Nullis ignibus ordinariis et coelestibus iter flexum
est. sideris proprium est ducere orbem. Atqui hoc an come-
tae fecerint alii nescio: duo' nostra aetate fecerunt. Deinde
omne quod causa temporalis accendit cito intercidit. Sic faces
ardent, dum transeunt. sic fulmina in unum ualent ictum. sic
quae transuersae dicuntur stellae et cadentes praeteruolant et se-
cant aera. Nullis ignibus nisi in suo mora est: illis dico diui- 2
nis quos habet mundus aeternos, quia partes eius sunt et opera.
hi autem aliquid agunt et uadunt et tenorem suum seruant pa-
resque sunt. Non alternis diebus maiores minoresue fierent, si
ignis esset collecticius et ex aliqua causa repentinus? minor
enim esset ac maior, prout plenius aleretur aut malignius. Di-
cebam modo nihil diuturnum esse quod exarsit aeris uitio, nunc
amplius adicio: morari ac stare nullo modo potest. Nam et fax 3
et fulmen et stella transcurrens et quisquis alius est ignis ex ae-
re expressus in fuga est neque adparet, nisi dum cadit. Co-
metes habet suam sedem et ideo non cito expellitur, sed emeti-
tur spatium suum. nec exstinguitur, sed excedit. Si erratica,
inquit, stella esset, in Signifero esset. Quis unum stellis limi-
tem ponit? quis in angustum diuina conpellit? Nempe haec ipsa 4
sidera quae sola moueri creditis alios et alios circulos habent:
quare ergo non aliqua sint quae in proprium iter et ab istis remo-

G𝔅 = *usque dimittitur.* B = *non enim adpropinquat.* BEG (cr. ∾) P3. Col. 𝔅 . . . 𝔊1. = *solo etiamnunc* [*num*]. *Ignis autem.* Pinc. v. l. P4. ∾. G (cr. ∾) = *quomodo illum natura.* G(s∾) = *quem depascitur.*

Cap. XXIII.

B = *Atqui hoc ante hac alii cometae fecerunt* om. rell. Ee = ∾ *fecerunt alii nescio.* G𝔅 = *Atqui hoc cometae an alii fecerunt nescio.* 𝔊1. = *Atqui hoc cometae an alii fecerint nescio.* 𝔊2. . . . 𝔎 = *Atqui hoc an cometae alii fecerint, nescio.* Ee = *Demum omne quod causa.* G(m∾) — *causa* ante *temporalis.* B Fort. = *quae trunsversae ducuntur stellae.* P4. Col. — *stellae.* probat Grut. 𝔊1. — *et* ante *cadentes.*

2. B + *de illis dico divinis.* B = *Hii autem agunt aliquid.* *Non alternis diebus . . . repentinus?* = BEeG P3. Col. 𝔅 (B = *collectus*). 𝔊1. . . . 𝔎 = *Nam alternis diebus . . . repentinus.* P4. = *nisi* [s *nec*] *alternis diebus.* B + *ac prout plenius.* Ee = *ac malignius.* e = *nil diuturnum esse.* G = *Dicebam modo modo diuturnum esse.* G (cr. ∾) = *non amplius adicio.*

3. *neque adparet, nisi* = Ee. B = *et non adparet nisi.* G𝔅 . . . 𝔎 = *nec adparet nisi.* B = *sed emittitur spatium* [s *suum*]. *non extinguitur.* G(cr. ∾) = *Sic erratica inquit.* B = *in signifero quis enim unum.*

4. sG + *Nempe et haec ipsa.* B — *ipsa* ante *sidera.* *quae sola moveri creditis* = BEe G P3. 𝔅 . . . 𝔊2. Pinc. v. l. P4. Col. 𝔊 . . . 𝔎 = *quae sola moveri credis.* G(cr. ∾) = *non aliqua sunt.* B Col. = *et ab istis remotum recesserunt.*

tum secesserint? quid est, quare in aliqua parte coeli peruium non sit? quod si iudicas non posse ullam stellam nisi Signiferum adtingere: cometes potest sic latum habere circulum, ut in hunc tamen parte aliqua sui incidat. quod fieri non est necessarium, sed potest. XXIV. Uide ne hoc magis deceat magnitudinem mundi, ut in multa itinera diuisus sit nec hanc unam deterat semitam, ceteris partibus torpeat. Credis autem in hoc maximo et pulcherrimo corpore inter innumerabiles stellas quae noctem decore uario distinguunt, quae aera minime uacuum et inertem esse patiuntur quinque solas esse quibus exercere se liceat, ceteras stare, fixum et inmobilem populum? Si
2 quis hoc loco me interrogauerit: Quare ergo non quemadmodum quinque stellarum ita harum obseruatus est cursus? huic ego respondebo: Multa sunt quae esse concedimus, qualia sunt ignoramus. Habere nos animum cuius imperio inpellimur et reuocamur omnes fatebuntur: quid tamen sit animus ille rector domi-

P3. = *successerint.* 𝔅 = *secesserunt.* B = *Quid est quare non aliqua.*

parte coeli pervium non sit = Ee G P4. Col. unus cod. Ops. 𝔅 ... 𝔊2. Pinc. v. l. = *parte coeli parvium non sit.* Pinc. ci. = *parte coeli par via non sit.* P3. = *parte coeli pinum non sit.* B alter cod. Ops. — *coeli.* 𝔊 ... 𝔎 = *parte coelum pervium non sit?* B = *non posse ullam stellam nisi signiferum attigit vadere. cometes potest sicut alium habet circulum ut in hunc tamen aliqua sui parte incidat.* E = *non posse ullam stellam nisi signiferum attingere. cometes non potest sic alium habere circulum ut.* G = *non posse illam* [m *stellam*] *nisi signiferum attingere. cometes potest sic altum habere circulum ut.* Codd. Ops. = *non posse ullam stellam. nisi signiferum attingit* [vel *attigit*] *vadere. Cometes.* P3. = *non posse ullam stellam nisi signiferum attingere. Cometes potest sic in altum habere circulum ũ in hunc tamen parte.* P4. = *non posse ullam nisi signiferum attingere. Cometes potest sic altum habere circulum ut in hac tamen parte.* Col. = *non posse ullam nisi signiferum attingere. Cometes potest sic altum habere circulum ut in hunc cum parte.* 𝔅𝔊1. = *non posse ullam nisi signiferum attingere. Cometes potest sic altum habere circulum ut modo in hac* [𝔊1. = *hunc*] *parte aliqua sui incidat.* Fortun. ci. ∾. At videtur adhuc inesse in illis hoc vel illud vitium.

Cap. XXIV.

B = *Videre ne hoc magis.* B = *ut in itinera multa divisus hinc et nec deterat semitam et ceteris partibus torreat.* Ee Fort. P3. Col. = *divisus hinc et nec unam deterat semitam.* G = *et in multa itinera divisus hic* [s. m. *huic*] *et nec unam deterat semitam.* P4. = *divisus sicut et nec unam deterat semitam.* 𝔅 𝔊1. = *divisus, hinc non unam deterat* [𝔅 = *deterreat*] *semitam.* Fortasse scribendum erit: *divisus sit et hinc non unam deterat semitam.* B = *et pulcherrimo opere* ∾ *quae noctem vario decore.* B = *quae minime vacuam.* Ge Gr. 𝔅𝔊1. — *aera.* E Fort. ∾. GP4. Col. 𝔅𝔊1. = *quinque stellas esse.*

2. B Anic. = *huic ego respondeo.* *qualia sunt ignoramus* = BEG 𝔅 ... 𝔊. sG + *et qualia sunt.* 𝔐 ... 𝔎 = *qualia sint ign.*

cuius imperio inpellimur = EeG 𝔅 𝔊1. B = *cuius imperio pellimur.* 𝔊2. ... 𝔎 + *cuius imperio et impellimur.* B = *omnes fatemur. quid tamen.* E(s ∾) — *rector.*

nusque nostri non magis tibi quisquam expediet quam ubi sit. Alius illum dicet spiritum esse, alius concentum quemdam, alius uim diuinam et dei partem, alius tenuissimum aerem, alius incorporalem potentiam. Non deerit qui sanguinem dicat, qui calorem. Adeo animo non potest liquere de ceteris rebus, ut adhuc ipse se quaerat. XXV. Quid ergo miramur cometas, tam rarum mundi spectaculum, nondum teneri legibus certis nec initia illorum finesque notescere quorum ex ingentibus interuallis recursus est? Nondum sunt anni mille quingenti ex quo Graecia

stellis numeros et nomina fecit

multaeque hodie sunt gentes quae tantum facie nouerunt coelum, 2
quae nondum sciunt cur luna deficiat, quare obumbretur. haec apud nos quoque nuper ratio ad certum perduxit. Ueniet tempus quo ista quae nunc latent in lucem dies extrahat et longioris aeui diligentia. ad inquisitionem tantorum aetas una non sufficit, ut tota coelo uacet. Quid, quod tam paucos annos inter studia ac uitia non aequa portione diuidimus? itaque per successiones ista longas explicabuntur. Ueniet tempus quo 3
posteri nostri tam aperta nos nescisse mirentur. Harum quinque stellarum quae se ingerunt nobis, quae alio atque alio occurrentes loco curiosos nos esse cogunt qui matutini uespertinique ortus sint, quae stationes, quando in rectum ferantur, quare agantur retro modo coepimus scire. Utrum mergeretur Iupiter an

B = *non magis quisquam tibi.*

dicet spiritum esse = Ee. B = *dicit spiritum esse.* G𝔅 . . . 𝔎 = *dicet esse spiritum.* B — *alius concentum . . . tenuissimum aerem.* G (cr. ∾) = *alius concensum quandam.*

alius incorporalem potentiam = BE G P3. Col. 𝔅 ... 𝔎. P4. = *alius incomparabilem potentiam.* Opsopoeo haec „valde suspecta sunt et ex Thomae potius vel Scoti quam Senecae schola esse videntur.“ G = *sanguine dicat.* B = *Adeo non potest liquere animo.* sG = *ut ad hec ipse se quaerat.* B — *se* ante *quaerat.*

Cap. XXV.

G = *non initia illorum.* G 𝔅 = *exigentibus intervallis.*

stellis numeros. Virg. G. I, 137.

2. B = *multae hodieque gentes sunt quae facie tantum.*

noverunt coelum = BEeG 𝔅 . . . 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 = *noverint coelum.*

quae nondum sciunt = BE𝔅. G𝔈1. . . . 𝔎 = *quae nondum sciant.* mG Scal. = *quare obtenebretur.*

haec apud nos quoque = BEG. 𝔅 ... 𝔎 = *Hoc apud nos quoque.* B = *ratio nuper ad certum duxit.* Anic. = *in lucem dies excutiat.* E (s∾) e(s∾) = *dies una non sufficit.* B = *una aetas non sufficit ut coelo toto vacet.* B — *quod* ante *tam paucos annos.* B = *studia et vitia.*

per successiones ista longas = B EeG Gr. Bamb. Wirceb. 𝔅 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 = *per successiones istas longas.* Iam monuerat Grut. natum hoc esse ex librarii errore.

3. sEG𝔅 + *Veniet tempus illud.* e + *Veniet illud tempus.* 𝔅 = *quo pestiferi nostri.* B = *quae alio concurrentes alio.* G = *quae alio occurrentes loco.* 𝔅 — *loco.* B = *quando retro agantur.* 𝔏4. = *aguntur retro.*

ulru[illegible]rgeretur Iupiter = B

occideret, an retrogradus esset (nam hoc illi nomen inposuere
4 cedenti) ante paucos annos didicimus. Inuenti sunt qui nobis dicerent: Erratis, quod ullam stellam aut supprimere cursum indicatis aut uertere. non licet stare coelestibus nec auerti: prodeunt omnia, ut semel missa sunt uadunt. idem erit illis cursus qui sui finis. Opus hoc aeternum inreuocabiles habet motus: qui si quando constiterint, alia ex aliis incident quae nunc tenor et aequalitas seruat. XXVI. Quid est ergo cur aliqua redire uideantur? Solis occursus speciem illis tarditatis inponit et natura uiarum circulorumque sic positorum, ut certo tempore intuentes fallant. Sic naues, quamuis plenis uelis eant, uidentur tamen stare. Erit qui demonstret aliquando in quibus cometae partibus currant, cum tam seducti a ceteris errent, quanti qualesque sint. Contenti simus inuentis: aliquid ueritati et posteri conferant. Per stellas, inquit, ulteriora non
2 cernimus, per cometas aciem transmittimus. Primum si fit illud,

Ee. G P4. 𝔅𝔈1. = *utrum mergeret Iup.* P3. = *utrum mihi geret Iup.* Col. = *utrum iugitur Iupiter.* 𝔈2. ... 𝔎 = *utrum emergeret Iup.* B = *inposuerunt cedenti.* Anic. = *imposuere recedenti.*

4. *quod ullam stellam* = BEG (s.m.). G𝔅 ... 𝔎 = *qui ullam* [𝔈1. = *nullam*] *stellam.* Ee — *cursum* post *supprimere.* B = *Nunc licet stare.* G(cr.∾) = *procedunt omnia.* B Nicot. = *ut semel iussa sunt vadunt.* probat Opsop. B = *motus habet qui si quando constiterit.* G(s.m.) — *si* ante *quando.* G (cr. ∾) 𝔅 = *constituerint.*

alia ex aliis incident = Ee mG cod. Ops. B = *alia ex adverso incidunt.* G Gr. 𝔈2. ... 𝔎 = *alia ex adverso incident.* 𝔅 = *alio ex adverso incident.* 𝔈1. = *alia ex diverso incident.* G (m∾) — *nunc* ante *tenor.* P4. Col. 𝔅𝔈1. = *quae non tenor.* E (cr.∾) e (cr.∾) = *servet.* G (cr. ∾) = *servant.*

Cap. XXVI.

cur aliqua redire = BE 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u𝔎. GP4. Col. 𝔅 ... 𝔊 𝔅2. + *cur et aliqua redire.* Illud probat Grut. B = *ut certo tempore intuentes afficiat.* Ee P4. = *ut certo tempore intuentes afflant.* G = *ut certo tempore intuens* [m *afflant*]. *Sic naves.* Fort. = *ut certo tempore vel inventis intuens afflant.* P3. = *ut certo tempore vel inventis influens afflant.* Col. 𝔅 = *ut certo tempore intuens afflant.* 𝔈1. = *ut certo tempore intuentes afflent.* Fortun. ci. 𝔅2. + *ut certo tempore vel intentius intuentes fallant.* probat Koeler. Anic. Rom. + *vel attentius intuentes.* 𝔈2. ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 ∾. B = *stare tamen videntur.* *Erit aliquando qui demonstret.*

in quibus cometae partibus currant, cum tam seducti a ceteris errent. Ita scribendum videtur. Ee = *quibus cometae partibus currant cum tam seducti* [= P3. 𝔐an] *a ceteris erret* (s.m. *errat*). B = *quibus cometae partibus currant cum tam seducta celeris eant.* G = *quibus cometae partibus errent* [s *currant*] *cum tam seducti a ceteris eant* (s *errant*). P4. = *errent cum tam seducti.* Col. = *errent cum cã seducti.* 𝔅 = *quibus cometae partibus errent. Cum tam seducti ac terris eant.* 𝔈1. = *errent. Cum tam seducti a caeteris eant.* Etiam Anic. Scal. Rom. = *currant.* 𝔈2. ... 𝔎 = *errent, cur tam seducti a celeris eant.* B = *quanti quales ipsi sint.* B = *et posteri conterent.* Ee + *per cometas etiam aciem.*

2. *Primum si fit illud* = Ee.

non in ea parte fit qua sidus ipsum est spissi ignis ac solidi, sed qua rarus splendor excurrit et in crines dispergitur, per interualla ignium, non per ipsos uides. Stellae, inquit, omnes rotundae sunt, cometae porrecti: ex quo adparet stellas non esse. Quis enim concedit tibi cometas longos esse? quorum natura quidem ut ceterorum siderum globus est, ceterum fulgor extenditur. Quemadmodum sol radios suos longe lateque dimittit, ceterum ipsi alia est forma, alia ei quod ex ipso fluit lumini: sic cometarum corpus ipsum conrotundatur, splendor autem longior quam ceterorum siderum adparet. XXVII. Quare? inquis. Dic tu mihi prius quare luna dissimillimum soli lumen accipiat, cum accipiat a sole. quare modo rubeat, modo palleat. quare liuidus illi et ater color sit, cum conspectu solis excluditur. Dic mihi quare omnes stellae inter se dissimilem habeant aliquatenus faciem, diuersissimam soli. Quomodo nihil prohibet ista sidera esse, quamuis similia non sint: sic nihil prohibet cometas aeternos esse et sortis eiusdem cuius cetera, etiam si faciem illis non habent similem. Quid porro? mundus ipse, si consi- 2
deres illum, nonne ex diuersis conpositus est? Quid est quare in Leone sol semper ardeat et terras aestibus torreat, in Aquario adstringat hiemem, flumina gelu claudat? Et hoc tamen et illud sidus eiusdem condicionis est, cum effectu et natura dissimile sit. Intra breuissimum tempus Aries extollitur, Libra tardissime mergitur: et hoc tamen sidus et illud eiusdem naturae

BG𝔅 ... 𝔎 = *Primum si fit istud.* G (cr. ∾) = *sidus ipsum et spissi.*

ignis ac solidi = BEe. G 𝔅 ... 𝔎 = *ac solidi ignis.* G (s ∾) = *que rarus splendor.* B = *et in crines expargitur.* G𝔅 = *cometes porrecti.*

Quis enim concedit tibi = Ee. B = *Quis enim tibi concedit.* G (lit.) = *Qui enim tibi concedunt.* 𝔅 ... 𝔎 = *Quis enim tibi concedet.* G𝔅 = *cometes longos esse.* B = *longe lateque demittit ceterum alia est ei forma.* G (cr. ∾) Gr. 𝔅 = *quod ex ipso fluit luminis.* G (s∾) = *splendor enim longior.*

Cap. XXVII.

B = *soli dissimillimum.* B — *cum accipiat a sole.* Amicus Grut. ci. = *quare Lunae dissim. Soli lumen, cum accipiat a Sole?* G = *et acer color sit.*

cum conspectu solis excluditur = B Ee ci. Grut. G Gr. 𝔅 + *cum in conspectu solis excl.* 𝔈1. ... 𝔎 + *cum a conspectu solis excl.* B = *aliquatenus habeant faciem.* G = *nil prohibet* [= e. 𝔈1. =] *ita sidera esse.*

sic nihil prohibet = BEG𝔅. e = *sic nil prohibet.* 𝔈1. ... 𝔎 = *ita nihil prohibet.* G(cr. ∾) = *cometas externos esse.* B = *etsi faciem illis.* GGr. 𝔅 = *non habuit similem.* Grut. ci. = *non habuerint similem.*

2. B = *non ex diversis partibus conpositus est.*

sol semper ardeat = EG. B — *sol.* 𝔅 ... 𝔎 = *semper sol ardeat.* P4. = *flumina gelu concludat.* P3. = *flumina gelu claudantur.* Apud G *claudat* in lit. B (s∾) = *Ex hoc tamen et illud.* B𝔅 = *Inter brevissimum tempus.* 𝔅𝔈1. = *aries excolitur* (m𝔈1. = *exoritur*).

Libra tardissime mergitur = Ee

sunt, cum illud exiguo tempore adscendat, illud diu proferatur.
3 Non uides quam contraria inter se elementa sint? grauia et leuia sunt, frigida et calida, humida et sicca. tota haec mundi concordia ex discordibus constat. Negas cometen stellam esse, quia forma eius non respondeat ad exemplar nec sit ceteris similis. Uides enim, simillima est illa quae tricesimo anno reuertitur ad locum suum huic quae intra annum reuisit sedem suam. Non ad unam natura formam opus suum praestat, sed
4 ipsa uarietate se iactat. Alia maiora, alia ueIociora aliis fecit, alia ualidiora, alia temperatiora: quaedam eduxit a turba, ut singula et conspicua procederent, quaedam in gregem misit. Ignorat naturae potentiam qui illi non putat aliquando licere nisi quod saepius fecit. Cometas non frequenter ostendit, adtribuit illis alium locum, alia tempora, dissimiles ceteris motus: uoluit et his magnitudinem operis sui colere quorum formosior facies est, quam ut fortuitam putes, siue amplitudinem eorum consideres siue fulgorem qui maior est ardentiorque quam ceteri. Facies uero habet insigne quiddam et singulare, non in angustum coniecta et artata, sed dimissa liberius et multarum stellarum amplexa regionem. XXVIII. Aristoteles ait cometas significare tempestatem et uentorum intemperantiam atque imbrium.

GP4. Col. 𝔅𝔈1. Fortun. ci. 𝔈2. ... 𝔏4. = *Libra tardissime emergit.* B Brit. 𝔊ro ... 𝔎 = *Libra tardissime iungitur.* P3. dubie scribit quod aeque *iungitur* ac *mergitur* legi possit.

et hoc tamen sidus = BEe. G — *et.* 𝔅 — *hoc.* 𝔈1. ... 𝔎 = *et tamen hoc sidus.* B — *et illud.*

eiusdem naturae sunt = Ee. B G𝔅 ... 𝔎 = *eiusdem naturae est.* G (s∾) = *ascendit.*

illud diu proferatur = BEeG Gr. 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *hoc diu proferatur.*

3. E = *Non vides qui contraria.* B = *sint elementa.* G (s∾) — *sint.* G (s.m.) — *et* ante *levia.*

tota haec mundi concordia = E. B = *Tota autem mundi concordia.* G 𝔅 ... 𝔎 = *Tota huius mundi concordia.* B = *ex discordibus est.* G = *Negas cometam.* B = *esse stellam* ∾ *similis ceteris.*

Vides enim, simillima est illa = BEeG Fort. P3. Col. 𝔈1. 𝔅2. P4. 𝔅 = *Vides enim simillima esse illa.* 𝔈2. ... 𝔊 = *Vides quam simillima est illa.* 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Vides enim, quam simillima sit illa.* Fortun. ci. = *Vides quam dissimillima est illa.* B = *revertitur ad sedem suam.* E = *huic qui intra annum.* B = *Non ad unam formam natura.* G(m∾) = *sed ipsa veritate se iactat.*

4. B = *Alia minora alia velociora* ∾ *quaedam temperantiora.* G (m∾) — *aliis fecit. alia validiora.*

quaedam eduxit a turba = BEe. G𝔅 ... 𝔎 + *quaedam autem eduxit a turba.* B = *quaedam in greges mersit.* B = *qui illi aliquando non putat.*

nisi quod saepius fecit = BEesG P3. 𝔅. G 𝔈1. ... 𝔎 = *nisi quod saepius facit.* G = *Cometes.* B = *operis sui solvere.* Gr. = *operis sui colore.* Anic. = *corporis sui colere.*

quam ceteri = BEeG 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *quam ceteris.* G — *stellarum.* P4. = *et multa amplexa regionem.* Col. = *et multarum amplexa regionum.*

Quid ergo? non iudicas sidus esse quod futura denuntiat? non enim sic hoc tempestatis signum est quomodo futurae pluuiae

Scintillare oleum et putres concrescere fungos.

aut quomodo indicium est saeuituri maris, si marinae

In sicco ludunt fulicae notasque paludes
Deserit atque altam supra uolat ardea nubem:

sed sic quomodo aequinoctium in calorem frigusque flectentis 2
anni, quomodo illa quae Chaldaei canunt, quid stella nascentibus triste laetumue constituat. Hoc ut scias ita esse, non statim cometes ortus uentos et pluuias minatur, ut Aristoteles ait, sed annum totum suspectum facit. ex quo adparet illum non ex proximo quae in proximum daret signa traxisse, sed habere reposita et conpressa legibus mundi. Fecit hic cometes qui Paterculo et Uopisco consulibus adparuit quae ab Aristotele Theophrastoque sunt praedicta. Fuerunt enim maximae et continuae tempestates ubique: at in Achaia Macedoniaque urbes terrarum 3
motibus prorutae sunt. Tarditas, inquit, illorum argumentum est grauiores esse multumque in se habere terreni, ipse praeterea cursus: fere enim conpelluntur in cardines. XXIX. Utrumque falsum est. De priore dicam prius. Quae tardius feruntur grauia sunt? Quid ergo? stella Saturni quae ex omnibus

Cap. XXVIII.

B = *Non enim fit tempestatis signum quomodo.* E (s∾) = *tempestatis genus est.*

Scintillare oleum. Virg. G. I, 392. *In sicco ludunt.* Virg. G. I, 363. sq. B = *supervolat ardea.* G (cr. ∾) = *supra volant arida nubem.*

2. e — *in* ante *calorem.* B = *frigus flectentis* om. *que.* B = *quod stella noscentibus triste.* G (s∾) = *laetumque.* B = *ventos pluviasque minatur.* G (cr. ∾) = *minantur.* B — *illum* post *adparet.*

non ex proximo = BE sG 𝔅 ... 𝔅1. ℜu 𝔎. G P4. = *non in proximo.* P3. Col. = *non ex improximo.* Fort. 𝔅2. = *non ex improviso.* probant Fortun. Grut. B = *reposita et conprehensa.* Koeler ci. = *reposita et complexa.*

Fecit hic cometes = BEe. G = *Fecit his cometes.* G (s. m.) 𝔅 ... 𝔎 = *Fecit is cometes.*

Paterculo et Vopisco consulibus = E 𝔊2. ... 𝔎. B = *Paterculo et Ulpio consulibus.* G = *Periculo* [m∾] *et Vaspico cons.* P3. = *Napisco.* P4. = *Vapisco.* Col. = *Napistulo.* 𝔅 = *patriculo et vaspico cons.* 𝔊1. = *Patriculo et Vopisco cons.* Cum alibi hi consules non memorentur, Koeler ci. = *T. Virginio et Vopisco cons.* Ee — *sunt* ante *praedicta.*

3. B Koeler ci. = *et in Achaia.* E = *terrarum motu proruptae sunt.* B = *terrarum motibus praeruptae sunt.* Ge P4. Anic. Scal. 𝔅 = *terrarum motibus proruptae sunt.* P3. = *terrarum motibus produptae sunt.*

ipse praeterea cursus = BEe Gr. 𝔅2. G = *ipse praetura cursus.* 𝔅 ... 𝔅1. ℜu𝔎 = *ipsi praeterea cursus.*

Cap. XXIX.

Quae tardius feruntur gravia sunt? = B. EeG P4. codd. Ops. Rom. Scal. 𝔅 ... 𝔊2. + *quia quae tardius feruntur gravia sunt.* Pinc. ci. 𝔊 ... 𝔏4. + *Quare quia tardius feruntur, gravia sunt?* P3. = *quia quae tardius fuerunt.* Col. = *quia*

iter suum lentissime efficit grauis est? atqui leuitatis argumen-
tum habet, quod supra ceteras est. Sed maiore, inquis, am-
bitu circuit nec tardius it quam ceterae, sed longius. Succur-
rat tibi idem de cometis me posse dicere, etiam si segnior illis
2 cursus sit. Sed mendacium est ire eos tardius. Nam intra sex-
tum mensem dimidiam coeli partem transiit hic proximus, prior
intra pauciores menses recepit se. Sed quia graues sunt, infe-
rius deferuntur. Primum non defertur quod circumfertur. de-
inde hic proximus a Septemtrione motus sui initium fecit et per
Occidentem in Meridiana peruenit erigensque cursum suum obli-
3 tuit. alter ille Claudianus a Septemtrione primum uisus non de-
siit in rectum adsidue celsior ferri, donec excessit. Haec sunt
quae aut alios mouere ad cometas pertinentia aut me. Quae an
uera sint di sciunt quibus est scientia ueri: nobis rimari illa et
coniectura ire in occulta tantum licet nec cum fiducia inueniendi
neque sine spe. XXX. Egregie Aristoteles ait numquam nos
uerecundiores esse debere, quam cum de dis agitur. Si intra-

tardius feruntur graviora sunt. probat Grut. Idem ci. = *Quiane tardius feruntur gravia sunt?* Gron. ci. 𝔊ro ... 𝔅2. = *Quiane tardius feruntur, graves sunt?* 𝔑u 𝔎 + *Quid? quae tardius feruntur gravia sunt?* B = *lenissime efficit.*

quod supra ceteras est = BEG𝔙 ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔎 = *quod super ceteras est.*

Sed maiore, inquis, ambitu = BEe G(s.m.) P3. 4. 𝔈1. 𝔊ro ... 𝔎. GCol. 𝔙 = *Sed maiore inquis habitu.* 𝔈2. ... 𝔏4. = *Sed maiore, inquam, ambitu.* B = *nisi tardius id quam ceterae.* 𝔈1. 2. + *Succurratque tibi* contra mstos etiam Pinc. Gr.

idem de cometis me posse dicere = Ee. B = *idem me de cometis dicere posse.* G𝔙 . . . 𝔎 = *idem me de cometis posse dicere.* B — *illis* post *segnior.*

2. B = *eos ire tardius.*

dimidiam coeli partem transiit = Ee. BG𝔙 . . . 𝔎 = *dimidiam coeli partem transcurrit.* sG = *inter pauciores m.* B = *se recepit.*

erigensque cursum suum oblituit = BEe. G𝔈1. ... 𝔎 = *erigensque suum cursum oblituit.* 𝔙 = *erigens cursum obliq.o.* P3. = *erigensque cursum obliquo id.* P4. Col. = *erigensque suum cursum oblicuit.* probat Grut.

3. P3. 𝔙𝔈1. = *assidue celerior ferri.* B = *adsidue celsior fieri.* B = *Haec sunt quae ad cometas pertinentia aut alios movere aut me.* G (m∾) = *quae ad alios movere.* G (s.m.) = *ad cometis.* P3. = *quae ad alios movere cometas pertinentia aut me.* P4. Col. 𝔙 = *quae aut alios movere cometas pertinacia, aut me.* G (s∾) = *quae an natura sint dii sciunt.* P3. = *quae an vera sint discutiunt.* Fort. 𝔈2. . . . 𝔊 𝔑u 𝔎 = *Quae an vera sint, discutiant.* (Koeler ci. = *id ii sciunt*). 𝔙 = *Quod annexa sint dii sciunt.* Bong. ex Cui. = *Quae an vera sint diis cura, quibus.* BE P4. Col. Anic. Scal. Trist. plures codd. Ops. ∾. G(m∾) Fort. Gr. 𝔙 . . . 𝔊 = *quibus est sententia veri.* BE Bong. ex Cui. ∾.

et coniectura ire in occulta = B Ee mG codd. Ops. 𝔊ro 𝔅2. 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *et coniectura ire in occulto.* P3. = *et iecturare in occulta. tamen licet.* G P4. Col. 𝔈1. ... 𝔏4. = *et coniecturare in occulto.* 𝔙 = *et coniecture in occulto.*

neque sine spe = E. BG𝔙 . . . 𝔎 = *nec sine spe.*

Cap. XXX.

Ee + *ait ut nunquam.* B Col. — *de* ante *dis agitur.* P3. = *quam cum*

mus templa conpositi, si ad sacrificium accessuri uoltum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiae fingimur: quanto hoc magis facere debemus, cum de sideribus, de eorum natura, de stellis disputamus, ne quid temere, ne quid inprudenter aut ignorantes adfirmemus aut scientes mentiamur? Nec miremur tam tarde erui quae tam alte iacent. Panaetio 2
et his qui uideri uolunt cometen non esse ordinarium sidus, sed falsam sideris faciem diligenter tractandum est an aeque omnis pars anni edendis cometis satis apta sit, an omnis coeli regio idonea in qua creentur, an quacumque ire ibi etiam concipi possint, et cetera quae uniuersa tolluntur, cum dico illos non fortuitos esse ignes, sed intextos mundo quos non frequenter educit, sed in occulto mouet. Quam multa praeter hos per secre- 3
tum eunt numquam humanis oculis orientia? neque enim omnia deus homini fecit. Quota pars operis tanti nobis committitur? ipse qui ista tractat, qui condidit, qui totum hoc fundauit, deditque circa se, maior pars sui operis ac melior, effugit oculos, cogitatione uisendus est. XXXI. Multa praeterea cognata numini summo et uicinam sortita potentiam obscura sunt. aut for-

de diversis agitur. Ee = *vultum dimittimus.* B = *si omni argumentum modestiae fungimur.* Anic. Scal. = *modestiae erigimur.* G (m ∾) — *quanto hoc magis ... disputamus.*

de sideribus, de eorum natura, de stellis disputamus = Ee. BmG 𝔈1. ... 𝔎 = *de sideribus, de stellis, de deorum natura disp.* 𝔅 = *de sideribus de stellis de eorum natura disp.*

ne quid inprudenter = BEeG Anic. 𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *ne quid impudenter.*

2. *diligenter tractandum est* = E mG 𝔈1. ... 𝔏4. G — *tractandum est.* 𝔅 = *diligenter tractandus est.* B Brit. 𝔊ro ... 𝔎 = *diligenter tractatum est.* B𝔅 = *pars anni edentis.* E (s∾) G (s∾) — *satis* ante *apta.* B — *an omnis coeli ... et cetera.* G(n.) + *quacunque queque ire.* G(cr.∾) = *concipi possunt.* 𝔅 = *an quantum quaeque ire: concipi posse ibi est: sunt et caetera.*

illos non fortuitos esse = BEemG 𝔅. G = *illos non futuros esse ignes.* 𝔈1. ... 𝔎 = *illos fortuitos non esse ignes.* G (cr. ∾) = *et intexto mundo.* G = *quos vero frequenter.*

3. B = *Quorum multa praeter hos.*

neque enim omnia deus homini fecit = E P4. Col. codd. Ops. 𝔊ro ... 𝔎. G P3. 𝔅 ... 𝔏4. = *Neque enim omnia deus humani oculis nota fecit.* B = *Non enim* ∾.

nobis committitur = BEmG codd. Ops. 𝔊ro ... 𝔎. P3. 𝔅 + *Quota oculis pars operis tanti nobis committitur.* 𝔈1. + *Quota pars oculis operis tanti nobis committitur.* G P4. Col. — *nobis.* 𝔈2. ... 𝔏4. = *nostris oculis committitur.*

ipse qui ista tractat = sG P4. 𝔈1. ... 𝔊. BEe P3. Col. = *Ipse qui ipsa tractat.* G = *Ipse qui ipsam tractat.* 𝔐 ... 𝔎 = *Ipse qui ea tractat.* B = *qui totam hoc firmavit.*

maior pars sui operis = G (s.m.). Ee + *maior est pars sui operis.* B = *maior est sui operis.* G + *maiorque est pars sui operis.* 𝔅 ... 𝔎 = *maiorque est pars operis sui.* 𝔅 = *effudit oculos.* G (cr. ∾) = *visendum est.*

Cap. XXXI.

𝔅 = *cognata minimi fumo.* 𝔈1. = *nimium summo.* Pinc. v. l. = *numini suo.* G (cr. ∾) = *sortitam*

tasse, quod magis mireris, oculos nostros et inplent et effugiunt, siue illis tanta subtilitas est quantam consequi acies humana non possit, siue in sanctiore secessu maiestas tanta delituit et regnum suum, id est se regit nec ulli aditum dat nisi animo. Quid sit hoc sine quo nihil est scire non possumus: et miramur, si quos igniculos parum nouimus, cum maxima pars
2 mundi deus lateat? Quam multa animalia hoc primum cognouimus seculo? et quidem multa uenientis aeui populus ignota nobis sciet. multa seculis tunc futuris, cum memoria nostri exoleuerit, reseruantur. Pusilla res mundus est, nisi in illo quod quaerat omnis mundus habeat. Non semel quaedam sacra traduntur: Eleusin seruat quod ostendat reuisentibus. Rerum natura sacra sua non semel tradit. initiatos nos credimus: in ue-
3 stibulo eius haeremus. Illa arcana non promiscue nec omnibus patent: reducta et interiore sacrario clausa sunt. ex quibus aliud haec aetas, aliud quae post nos subibit dispiciet. Quando ergo ista in notitiam nostram perducentur? Tarde magna

potentiam. E = *quae* [q̄] *magis mireris.* B = *quod magis mirere.* B 𝔅 — *et* ante *inplent.* B = *quantam assequi acies.* G (m∾) 𝔅 = *acies nostra.* B = *in sanctiore recessu.* G(s∾) = *maiestas tanta dilituit.* P3. = *maiestas tanta delitũ.* P4. Col. = *maiestas tanta delicuit.* Ee — *et* ante *regnum suum.* sG = *idem se regit.* Ee — *aditum.* G (cr.∾) = *additum nec animo.*

sine quo nihil est = BsEe. 𝔅 = *sine quo vilẽ.* E (s∾) — *nihil est.* G𝔊1. ... 𝔎 (exc. 𝔐) = *sine nil est.* B = *si hos igniculos.* G(m∾) = *si quos ingretulos parum novimus.*

2. B = *cognovimus seculo. quam multa negocia. ne hoc quidem multa aetas populus.* Ee P3. Col. = *cognovimus seculo? quam multa negotia ne quidem hoc: multa venientis aevi* [P3. = *cui*] *populus.* G = *cognovimus seculo quam multa negocia* [m *ne quidem hoc multa*] *venientis aevi populus.* Fort. = *seculo? Ne haec quidem multa. Multa venientis aevi populus.* P4. = *seculo, quam multa negotia, nec quidem hoc multa seculis tunc futuris.* Codd. Ops. = *seculo, quam multa negotia. Ne hoc quidem. Multa.* 𝔅 = *seculo: quam multa negocia. Ne quid haec multa venientis aevi populus.* 𝔊1. = *saeculo, quam multa negotia? Ne quidem haec multa venientis aevi populus.* 𝔊2. ... 𝔊 = *seculo, quam multa negotia, haec quidem multa. Multa venientis aevi populus.* 𝔐 ... 𝔎 ∾. Sed locus minime sanus est. B — *tunc* ante *futuris.* B = *nostra exoleverint.* G (s ∾) = *in illo quo quaerit.* 𝔅 = *quemadmodum sacra traduntur.*

Eleusin servat = Ee ci. Gron. 𝔎. sE so = *Plenius servat.* P3. = *Clusin servat.* BG P4. Col. 𝔅 ... 𝔊 = *Eleusina servat.* sG 𝔐 ... ℜu = *Eleusis servat.* G (cr. ∾) 𝔅 = *quod hostendat* (sG = *ostendit*).

sacra sua non semel tradit = B Ee sG. G𝔅 ... 𝔎 = *sacra sua non simul tradit.* Ee = *Initiato nos credimus.* G𝔅 = *Initiatos* [Gr. =] *non credimus.*

3. *et interiore sacrario clausa sunt* = Ee P3. P4. Col. G𝔅𝔊1. = *etiam* [mG = *et*] *in interiore* [P4. Col. = *interiori*] *sacrario clausa sunt.* 𝔊2. ... 𝔎 + *et in interiore sacrario clausa sunt.* B = *et in interiore clausa sunt sacrario.* *E quibus aliud.* G = *Ex quibus alium.* G = *perducerentur.* *Tarde magna perveniunt.*

proueniunt, utique si labor cessat. Id quod unum toto agimus
animo nondum perfecimus, ut pessimi essemus. adhuc in pro- 4
cessu uitia sunt: inuenit luxuria aliquid noui in quod insaniat.
inuenit inpudicitia nouam contumeliam sibi. inuenit deliciarum
dissolutio et tabes aliquid tenerius molliusque quo pereat. Non-
dum satis robur omne proiecimus: adhuc quicquid est boni mo-
ris exstinguimus laenitate et politura corporum. muliebres
munditias antecessimus. colores meretricios matronis quidem
non induendos uiri sumimus. tenero et molli incessu suspendi- 5
mus gradum: non ambulamus, sed incedimus. exornamus anu-
lis digitos, in omni articulo gemma disponitur. cotidie conmi-
niscimur per quae uirilitati fiat iniuria, ut traducatur, quia non
potest exui: alius genitalia excidit, alius in obscoenam partem
ludi fugit et locatus ad mortem infamiae armatur. egenus etiam
in quo morbum suum exerceat legit. XXXII. Miraris, si non-
dum sapientia omne opus suum inpleuit? nondum tota se nequi-
tia protulit. adhuc nascitur et huic omnes operam damus: huic
oculi nostri, huic manus seruiunt. Ad sapientiam quis accedit?
quis dignam iudicat, nisi quam in transitu nouerit? quis philo-
sophiam aut ullum liberale respicit studium, nisi cum ludi inter-
calantur, cum aliquis pluuius interuenit dies quem perdere libet?

Id quod unum toto agimus animo = BEG 𝔈2. . . . 𝔅1. Gr. 𝔅𝔈1. = *In quod unum tota agimus animo.* Pinc. v. l. 𝔅2. ... 𝔎 = *In quod unum toto agimur animo.* probat Grut.

4. B = *aliquid novi in quo seviat.* 𝔅 = *Invenit pudicitia.* G(s∾) — *novam* ante *contumeliam.* B = *aliquid adhuc tenerius et mollius.* G (cr.∾) = *quomodo pereat.* Pinc. v. l. = *quo pereatur.* BEG Gr. 𝔅 ∾. B — *laevitate* ... *matronis.* G(cr.∾) = *non inducendos.* B = *non induendum.*

5. *tenero et molli incessu* = Ee 𝔈2.... 𝔖. Bong. ex Cui. 𝔐 ... 𝔅1. 𝔑u 𝔎 = *Tenero et molli ingressu.* B G Gr. Anic. Scal. 𝔅𝔈1. 𝔐an 𝔅2. = *Tenero et molli gressu.* B Fort. 𝔈2. ... 𝔖 = *non ambulamus sed repimus.* probat Fortun. Ee = *in omni articulo gemmandis ponimus.* G = *Cotidie commiscimur.* 𝔅 = *comminiscimus.* Ee = *humilitati fiat iniuria.* G Gr. 𝔅𝔈1. 𝔅2. ... 𝔎 = *aut traducatur.* BE Fortun. ci. ∾. E(s∾) — *potest* ante *exui.* B = *non potest erui. alius genitalia abscidit alius in obscenam ludi partem.* Fromond. ci. = *in obscoenam artem ludi.* G 𝔅𝔈1. = *partem ludi fugerit.* BEe-P3. codd. Ops. = *infame armatur.* Fort. = *in fame armatur.* probat Fortun. Fromond. ci. = *in mortem infamem armatur.* sed magis probat vulgatam. G P4. Col. 𝔅 ∾ (𝔅 = *armatus*). B = *et genus etiam in quo.*

Cap. XXXII.

B = *Nondum se nequitia totam protulit.* G (s∾) 𝔅 = *Quis dignum indicat.* 𝔅 = *nisi quem in transitu moverit.* B = *Quis phylosophum aut ullum liberale studium respicit.* 𝔅 = *Quis philosophum.* 𝔅 — *cum* ante *ludi.* G = *intercalcantur.* 𝔅 = *pluviis intervenit dies.*

quem perdere libet = BEe sG codd. Ops. Anic. ci. Steph. (ad Dalech. Ep.

2 Itaque tot familiae philosophorum sine successore deficiunt. Academici et ueteres et minores nullum antistitem reliquerunt. Quis est qui tradat praecepta Pyrrhonis? Pythagorica illa inuidiosa turbae schola praeceptorem non inuenit. Sextiorum noua et Romani roboris secta inter initia sua, cum magno inpetu coe-
3 pisset, exstincta est. At quanta cura laboratur, ne cuius pantomimi nomen intercidat? Stat per successores Pyladis et Bathylli domus: harum artium multi discipuli sunt multique doctores. Priuatum urbe tota sonat pulpitum. in hoc uiri, in hoc feminae tripudiant. mares inter se uxoresque contendunt uter det latus illis. deinde sub persona cum diu trita frons est, trans-
4 itur ad galeam. Philosophiae nulla cura est. Itaque adeo nihil ex his inuenitur quae parum inuestigata antiqui reliquerunt, ut multa quae inuenta erant, obliterentur. At mehercule si hoc totis membris premeremus, si in hoc iuuentus sobria incumberet, hoc maiores docerent, hoc minores addiscerent: uix ad fundum ueniretur in quo ueritas posita est quam nunc in summa terra et leui manu quaerimus.

21.). GGr. 𝔅 ... 𝔎 = *quem perdere licet.*

2. G (s∾) Scal. 𝔅𝔈1. = *sine successione deficiunt.* sP4. Fortun. ci. = *et veteres et iuniores.* BG Gr. 𝔅 ... 𝔊 = *praecepta Platonis.* E = *praecepta Pirronis.* m𝔈2. ∾.

Pythagorica illa = EG𝔅 ... 𝔏4. 𝔑u𝔎. B Brit. 𝔊ro ... 𝔅2. = *Pythagorea.*

invidiosa turbae schola = EeG P3. 4. 𝔅𝔅2. ... 𝔎. Col. = *in ludiosa turbae schola.* B𝔈1. ... 𝔅1. 𝔑u𝔑 = *invidiosae turbae schola.* B = *Sestiorum.* G (m∾) = *et robora roboris secta.* B = *cum ipitia sua magno impetu cepisset.* Ee = *inter vitia sua.* G (cr. ∾) = *coepissent.*

3. BG (s.m.) 𝔈2. ... 𝔊 𝔑u 𝔎 + *ne cuiuslibet pantomimi.* G = *ne cuiuslibet pantomimium.* P4. Col. 𝔅 𝔈1. 𝔐an = *ne cuiuslibet patrimonii.* P3. = *ne cuiuslibet in patria nomen.* E ∾.

Privatum = BEeG Gr. codd. Ops. Anic. Scal. 𝔅𝔈1. 𝔐an. 𝔈2. ... 𝔎 = *Privatim.* B = *tota urbe pulpitum sonat.* Col. = *urbe tonat pulpitum* om. *tota.* B Brit. = *uter det latus. illius deinde sub persona.* Ee = *uter det latus. Illius demum sub persona.* de quo vide. G (cr. ∾) P4. Col. 𝔈1. = *ut detur latus. Illius deinde.* P3. = *ut dent latus illius.* 𝔅 = *ut detur latio. Ille deinde sub persona.* Gron. ci. = *uter det latus Hylae.* P3. = *Deinde cum persona cum diu.* B = *trita est frons.*

transitur ad galeam = BEG Fort. Gr. Scal. 𝔅𝔊ro 𝔅2. 𝔈1. ... 𝔏4. 𝔅1. 𝔑u𝔎 = *transitur ad ganeam.*

4. B (s∾) = *Ita adeo.*

nihil ex his invenitur = Ee. BG 𝔅 ... 𝔎 = *nihil invenitur ex his.* 𝔅 = *inventa erant oblinerentur.*

At mehercule = BEeG𝔅. 𝔈1. ... 𝔎 = *At mehercules.* Ee — *vix ad fundum veniretur.* B = *vix ad fundum venirent.* Apud G *veniretur* in lit. B = *in summa terrae.* B = *Lucii Annei Senece Explicit.* G = *Explicit liber sextus Senece de quaestionibus naturalibus.* 𝔅 = *Explicit liber septimus et ultimus Naturalium questionum.*

L. ANNAEI SENECAE

LUDUS DE MORTE CLAUDII.

L. ANNAEI SENECAE
LUDUS DE MORTE CLAUDII.

I. Quid actum sit in coelo ante diem III. idus Octobr. anno nouo initio seculi felicissimi uolo memoriae tradere. Nihil offensae nec gratiae dabitur. Haec ita uera: si quis quaesiuerit unde sciam, primum, si noluero, non respondebo. Quis coa- 2
cturus est? Ego scio me liberum factum ex quo suum diem obiit ille qui uerum prouerbium fecerat *aut regem aut fatuum nasci oportere.* Si libuerit respondere, dicam quod mihi in buccam uenerit. Quis umquam ab historico iuratores exegit?
Tamen si necesse fuerit auctorem producere, quaerite ab eo qui 3
Drusillam euntem in coelum uidit: idem Claudium uidisse se di-

L. Annaei Senecae Ludus de morte Claudii. Ita scripsi. V — *L. Annaei.* G = *Ludus Senece de morte Claudii Neronis foeliciter Incipit.* 𝔈1. ... 𝔊 = *Lucii Annaei* [*Annei*] *Senecae in mortem Claudii Caesaris Ludus.* Bong. 𝔐 ... 𝔅1. = *L. Annaei Senecae Claudii Caesaris* Ἀποκολοκύντωσις ex ci. Hadr. Iunii (Animadvv. I, 17.). cf. Dio Cass. LX, 35. συνέθηκε μὲν γὰρ ὁ Σενέκας σύγγραμμα Ἀποκολοκύντωσιν αὐτό, ὥσπερ τινὰ ἀπαθανάτισιν, ὀνομάσας. 𝔑u 𝔅2. = *L. Annaei Senecae de morte Claudii Caesaris Ludus.*

Cap. I.

Quid actum sit in coelo ante diem III. id. Octobr. anno novo, initio seculi felicissimi = V. G = *Quid actum in coelo sit ante diem tertio Octobr. idus anno novo initio foelicissimi seculi.* 𝔈1. ... 𝔅2. + *Quid actum sit in coelo ante diem tertium idus* [𝔈1. ... 𝔏𝔍u = *eidus*] *Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss., anno novo, initio seculi felicissimi.* Sed consulum nomina nec in S nec in αab aut Trist. leguntur. Cod. Rhen. = *anno nono.*

Nihil offensae nec gratiae dabitur = VGαbcdegh Trist. 𝔑u. S + *Nihil nec offensae nec gratiae dabitur*: probat Orellius, et mihi quoque placet. 𝔈1. ... 𝔅1. 2. = *Nihil offensae vel gratiae d.* Bong. cod. Curionis = *Haec ita vero.* Mss. etiam Ruhkii ∾. G (s∾ ead. m.) — *quis.*

quaesiverit = VS. G 𝔈1. ... 𝔅2. = *quaesierit.* G = *si voluero.*

2. G = *Si respondere libuerit.*

ab historico iuratores exegit = VS Bong. Trist. codd. Ruhk. 𝔈1. 2. 𝔑u 𝔅2. G = *Quis unquam ab istorico viatores coegit.* 𝔖𝔊 = *Quis unquam ab historico iure autores exegit.* Rhen. ci. 𝔏 ... 𝔅1. = *Quis unquam ab historico iurato res exegit.* probat Gron.

3. G = *Drusyllam.* V(cr. ∾ ead. m.) = *euntem in caelo vidit.* V = *Item Claudium.*

cet iter facientem non passibus aequis. Uelit, nolit, necesse est illi omnia uidere quae in coelo agantur. Appiae uiae curator est: qua scis et diuum Augustum et Tiberium Caesarem ad
4 deos isse. Hunc si interrogaueris, soli narrabit: coram pluribus numquam uerbum faciet. Nam ex quo in senatu iurauit se Drusillam uidisse coelum adscendentem et illi pro tam bono nuntio nemo credidit quod uiderit, uerbis conceptis adfirmauit se non indicaturum, etiam si in medio foro hominem occisum uidisset. Ab hoc ego quaecumque audiui certe clara adfero, ita illum saluum et felicem habeam.

II. *Iam Phoebus breuiore uia contraxerat ortum*
Lucis et obscuri crescebant tempora somni
Iamque suum uictrix augebat Cynthia regnum
Et deformis hiems gratos carpebat honores
Diuitis autumni iussoque senescere Baccho
Carpebat raras serus uindemitor uuas.

2 Puto magis intellegi, si dixero, mensis erat October, dies tertius idus Octobris. Horam non possum certam tibi dicere: facilius inter philosophos quam inter horologia conueniet. Tamen

G = *iter non aequis passibus facientem.* sVSG = *quae in caelo ag untur.* Amicus Grut. ci. = *curator es* aut *qua scimus* vel *scitur.* G = *et Tyberium.*

4. G = *Nunc si interrogaveris.* G = *Drusyllam*, ut solet.

quod viderit = S codd. Ruhk. 𝔈1. ... 𝔊 𝔑u 𝔚2. VG 𝔐 ... 𝔚1. = *quid viderit.* Heumannus (in Suppl. ad Acta Erud. VI. p. 298.) haec pro glossemate habet. G = *verbis et certis affirmavit.* G — *in* ante *medio foro.*

occisum vidisset = VSG. 𝔈1. ... 𝔚2. = *vidisset occisum.* G = *Ab ego quem tu audivi* om. *hoc.* Cod. Rhen. = *Ab hoc ergo quae tum audivi.*

certe clara adfero = VG cod. Rhen. cod. Iunii 𝔐 ... 𝔚1. S = *certa clara adfero.* idem laudat Fromond., probat Orell. 𝔈1. ... 𝔊 𝔑u 𝔚2. = *certa claraque affero.* Ruhk. laudat Drkb. ad Liv. I, 18. fin. Gron. ci. = *certa et clara affero.*

Cap. II.

Fromond. ci. = *contraxerat orbem.*

tempora somni = VSG 𝔈1. ... 𝔈4. Bong. cod. Rhen. 𝔊ro ... 𝔚2. = *cornua somni.* probat Turneb. Advv. IX, 26. V = *cintia regnum.* Cod. Rhen = *Cynthia lignum.* Rhen. ci. = *Cynthia lychnum.* probat Bong. ex Cui. SG cod. Iunii ∾. G = *hyems*, ut solet. Neubur ci. = *gratos capiebat honores.*

iussoque senescere Baccho = VS Bong. cod. Curionis 𝔊ro 𝔚1. G = *iussuque* [s. m. *iussusque*] *senescere Baccho.* Omnes codd. Ruhk. (?) 𝔅 ... 𝔈4. 𝔑u 𝔚2. = *visoque senescere Baccho.* G — *serus* ante *vindemitor.*

2. Gab cum x (sic Ruhk.) = *dies tertius eiusdem Octobris.* 𝔈1. ... 𝔊 = *dies quintus eiusdem Octobris.* 𝔐 ... 𝔚1. = *Eidus*, ut solent. VS cod. Iunii ∾.

non possum certam tibi = VSG. 𝔈1. ... 𝔚2. = *non possum tibi certam.* G = *facilius in phylosophos.* Cod. Curionis = *in horologia conveniet:*

inter sextam et septimam erat. Nimis rustice adquiescunt omnes poetae, non contenti ortus et occasus describere, ut etiam medium diem inquietent. Tu sic transibis horam tam bonam?

Iam medium curru Phoebus diuiserat orbem
Et propior nocti fessus quatiebat habenas
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

III. Claudius animam agere coepit nec inuenire exitum poterat. Tum Mercurius qui semper ingenio eius delectatus esset unam e tribus Parcis educit et ait: Quid, femina crudelissima, hominem miserum torqueri pateris? nec umquam tam dirus cruciatus cesset? Annus sexagesimus et quartus est ex quo cum anima luctatur. Quid huic et reipublicae inuides? Patere 2
mathematicos aliquando uerum dicere qui illum ex quo princeps factus est omnibus annis, omnibus mensibus efferunt. Et tamen non est mirum, si errant et horam eius nemo nouit. Nemo

tum inter sextam et septimam om. *erat.* Curio ci. + *tum tamen inter.* V = *orologia.*

Nimis rustice adquiescunt omnes poetae = VSG cod. Iunii αabcgh. 𝔈1....𝔅1. = *Nimis rustice* [ℜu 𝔅2. = *rustice!*] *acquiescunt oneri poetae.* Scioppius ci. = *Nimis rustice, inquies: cum omnes poetae.* Gron. ci. = *Nimis rustice, inquies, tu nunc. Horni poetae non contenti ortus et occasus describere, etiam medium diem inquietant.* Neubur ci. = *acquiescunt honori poetae.* Multi codd. Ruhk. = *Nimis rustico acq.* G = *ubi etiam medium diem.* c = *aut et medium diem inquietant.* f = *nisi etiam medium diem inquietent.* Cod. Curionis — *tam bonam.*

Iam medium curru = VSGg cod. Dal. ℜu𝔎. 𝔈1. = *At medium cursu.* 𝔈2....𝔅1. = *Iam medium cursu.* V = *et propior noctis.*

fessus = Vαbch 𝔈1....𝔊. S (?) G𝔐...𝔅2. = *fessas.*

Cap. III.

Koeler ci. + *Cum Claudius.* V = *anim* [duae litterae abrasae] *agere.*

unam e tribus Parcis = VSGαabgh ℜu 𝔅2. 𝔈1....𝔅1. = *de tribus Parcis.* Cod. Rhen. — *Parcis*, sed habuit eius sedem vacuam. Rhen. ci. = μοίραις.

educit = VG 𝔈2....𝔏4. ℜu𝔎. S Gron. ci. 𝔊ro 𝔅1. = *seducit.* probat Orell. 𝔈1. = *eduxit.*

pateris? nec umquam tam dirus cruciatus cesset = ci. Orell. VS Gαabch cod. Rhen. cod. Iunii = *nec* [S p.m. — *nec*] *umquam tam diu* [b — *diu*] *cruciatus esset.* Iunius ci. = *nec umquam tandem cruciatus cesset.* 𝔈1....𝔊 = *nunquam meritum ut tamdiu cruciaretur?* 𝔐...𝔅1. = *nec umquam meritum, ut tamdiu cruciaretur?* ℜu𝔎 = *pateris? nec umquam tamdiu cruciandus esset.*

2. *Quid huic et reipublicae invides* = S. probat Orell. V = *Quid huic et respondit invides?* G Trist. αabcgh 𝔈1. 2. = *Quid huic invides? Et respondit.* 𝔖𝔊 = *Quid huic, respondit, invides?* Turneb. (l. l.) ci. = *invides? ut respondit, patere.* Rhen. ci. = *invides? et respondit, Patiar.* 𝔐...𝔅2. — *et reipublicae.* Cod. Rhen. — *omnibus annis.* V cod. Iunii = *omnibus mensis efferunt.* probat Iunius. G — *est* ante *mirum.*

et horam eius = VSG cod. Rhen. 𝔖𝔊. 𝔈1. 2. 𝔐...𝔅2. — *et.* αabcg — *et horam.*

enim umquam illum natum putauit. Fac quod faciendum est:

Dede neci. melior uacua sine regnet in aula.

3 Sed Clotho: Ego mehercules, inquit, pusillum temporis adicere illi uolebam, dum hos pauculos qui supersunt ciuitate donaret. Constituerat enim omnes Graecos, Gallos, Hispanos, Britannos togatos uidere. Sed quoniam placet aliquos peregrinos in semen relinqui et tu ita iubes fieri, fiat. Aperit tum capsulam et tris fusos profert. Unus erat Augurini, alter Babae, tertius
4 Claudii. Hos, inquit, tris uno anno exiguis interuallis temporum diuisos mori iubebo nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum qui modo se tot milia hominum sequentia uidebat, tot praecedentia, tot circumfusa subito solum destitui. Contentus erit his interim conuictoribus.

IV. *Haec ait et turpi conuoluens stamina fuso*
Abrupit stolidae regalia tempora uitae.
At Lachesis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans
Candida de niueo subtemina uellere sumit
Felici moderanda manu quae ducta colorem
Adsumpsere nouum: mirantur pensa sorores.
Mutatur uilis pretioso lana metallo:
Aurea formoso descendunt secula filo.
Nec modus est illis, felicia uellera ducunt

umquam illum = VS. 𝔈1. = *unquam ipsum*. Cod. Rhen. = *ipsum unquam*. G 𝔈2. . . . 𝔅2. = *illum unquam*. αabgh 𝔈1. . . . 𝔊 + *putavit. Tum ille.*

Dede neci. Virg. G. IV, 90.

3. *Ego mehercules* = sVS. V = *Ego mehercul us*. G𝔐 . . . 𝔅2. = *Ego mehercule*. 𝔈1. ... 𝔊 = *Ego mehercle*. S = *inquid*. V (sec. sed aequali m.) = *pauculos qui semper sunt*. G = *Hispanos Gallos*. 𝔈1.... 𝔊 + *Britannos, Sauromatas, et si qui ultra glacialem Boream incolunt Barbari, togatos videre* contra mstos etiam Rhen. Iun. Trist. Dal. Parr. At ea genuina censet Ruhk. G — *tu* ante *ita iubes*. G = *aperit tunc* [= 𝔈1, 2.] *capsam*.

et tris fusos = VG (V prius habuit *tres*, sed cr. ∾ ead. m.). S (?) 𝔈1. ... 𝔅1. = *et treis fusos*. 𝔈1. 𝔑u 𝔅2. = *et tres fusos*. VSGβ 𝔈1. . . . 𝔊 = *alter Badae*. α = *alter Bedae*. b = *alter Budae*.

4. *Hos, inquit, tris* = VG (V prius habuit *tres*, sed cr. ∾ ead. m.). S (?) 𝔈1. ... 𝔅1. = *Hos, inquit, treis*. 𝔑u 𝔅2. = *Hos, inquit, tres*. G = *mori iubeo*. Trist. = *nec ullum incomitatum*. V = *distitui*. G = *Contestus erit his interim victoribus*.

Cap. IV.

S = *stamine fuso*. v. 5. G Trist. = *subtegmina* (G. = *vellera*). 𝔈1. ... 𝔊 = *subtegmine vellera*. v. 6. G = *foelici moderata manu*. v. 9. V = *formosa*. v. 10. G = *felicia saecula ducunt*. Cod. Curionis = *felicia secula dicunt*. Vaah 𝔐 = *vel-*

Et gaudent inplere manus, sunt dulcia pensa.
Sponte sua festinat opus nulloque labore
Mollia contorto descendunt stamina fuso.
Uincunt Tithoni, uincunt et Nestoris annos.
Phoebus adest cantuque iuuat gaudetque futuris
Et laetus nunc plectra mouet, nunc pensa ministrat.
Detinet intentas cantu fallitque laborem.
Dumque nimis citharam fraternaque carmina laudant,
Plus solito neuere manus humanaque fata
Laudatum transscendit opus. Ne demite, Parcae,
Phoebus ait: uincat mortalis tempora uitae
Ille mihi similis uoltu similisque decore,
Nec cantu nec uoce minor: felicia lassis
Secula praestabit legumque silentia rumpet.
Qualis discutiens fugientia lucifer astra
Aut qualis surgit redeuntibus Hesperus astris,
Qualis, cum primum tenebris aurora solutis
Induxit rubicunda diem, Sol adspicit orbem
Lucidus et primos a carcere concitat axes:
Talis Caesar adest, talem iam Roma Neronem
Adspiciet, flagrat nitidus fulgore remisso
Uoltus et adfuso ceruix formosa capillo.

Haec Apollo. At Lachesis quae et ipsa homini formosissimo faueret fecit illud plena manu et Neroni multos annos de suo donat. Claudium autem iubent omnes χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων. Et ille quidem animam ebulliit et ex eo de-

lera dicunt. v. 13. *descendunt stamina fuso* = VSG cod. Rhen. 𝔈2. ...𝔅1. 𝔈1. ℜu 𝔎 = *distendunt stamina fuso.* Ruhk. quae huc pertinebant, male retulit ad v. 9. v. 14. G = *Tytoni.* v. 16. V = *Fi laetus nunc.* Gron. ci. = *movens* ∾ *ministrans.* v. 17. V = *intentus cantu.* v. 18. G = *cytharam.* v. 19. V = *Ne vera manus.* v. 20. β (s.m.) = *redimite Parcae.* v. 23. 𝔈1. = *felicia lapsis.* v. 24. V = *Saecula.* v. 27. G = *Qualis quo primum.* v. 29. *a carcere* = VSG 𝔈1. ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔅2. = *e carcere.* v. 32. *adfuso* = VSG 𝔈2. ... 𝔏4. 𝔈1. 𝔊ro ... 𝔅2. = *effuso.*

homini formosissimo = VSGαβefgh 𝔈1. ... 𝔊 ℜu 𝔎. idem proposuit Lips. (Epp. Quaestt. II, 24.). 𝔐 ... 𝔅1. = *homini fortissimo.*

fecit illud plena manu et Neroni = VSαβbefg 𝔈1. ... 𝔊 (S. = *feci d*). probat Orellius et explicat: „scil. quod Apollo iusserat, et plena quidem manu.“ G = *fecit id plena manu et Neroni.* Cod. Curionis = *fecit illa plena manu.* Bong. cod. Lips. (Epistt. Qu. II, 24.) 𝔐 ... 𝔅2. = *fecit et plena orditur manu et Neroni.* G = *annos multos.* V = ΧΑΙΡΟΝΤΑΥ ΕΥΦΗΜΟΥΝΤΑΥϹ ΕΚ|ΠΕΙΝΔΟϹΩΕΩ. G 𝔈1. horum locum habent vacuum. 𝔈2. = *omnes*

siit uiuere uideri. Exspirauit autem dum comoedos audit, ut
scias me non sine causa illos timere. Ultima uox eius haec in-
ter homines audita est, cum maiorem sonitum emisisset illa par-
te qua facilius loquebatur: Uae me, puto, concacaui me. Quod
an fecerit nescio: omnia certe concacauit. V. Quae in terris
postea sint acta superuacuum est referre. Scitis enim optime.
nec periculum est, ne excidant quae memoriae gaudium publi-
cum inpresserunt. Nemo felicitatis suae obliuiscitur. In coelo
2 quae acta sint audite: fides penes auctorem erit. Nuntiatur Io-
ui uenisse quemdam bonae staturae, bene canum, nescio quid
illum minari: adsidue enim caput mouere, pedem dextrum tra-
here. quaesisse se cuius nationis esset. respondisse nescio quid
perturbato sono et uoce confusa. non intellegere se linguam
eius. nec Graecum esse nec Romanum nec ullius gentis notae.
3 Tum Iupiter Herculem, quia totum orbem terrarum pererraue-
rat et nosse uidebatur omnes nationes, iubet ire et explorare
quorum hominum esset. Tum Hercules primo adspectu sane
perturbatus est, ut qui etiam non omnia monstra domuerit: ut

χαίρειν rell. om. S cod. Iunii cod. Curionis ∾. Versus est ex Eurip. Cresph. Dind. Poet. Scen. 'Αποσπ. p. 97. XIII.

et ex eo desiit = S. probat Orell. G = *animam ebullit et eo desii vivere.* V𝔈2. ... 𝔅2. — *ex.* 𝔈1. — *ex eo.* G = *animam ebullit et eo desii vivere.* G = *eos timere.* 𝔑u = *Vae! me, puto.* V = *concauaui me* et mox *concauauit.*

Quod an fecerit nescio = S. probat Orell. VG 𝔈1.𝔊 ... 𝔅2. = *Quid autem fecerit.* Rhen. ci. 𝔈2. = *Quid ante fecerit.* 𝔈1. ... 𝔊 + *concacavit. Nec post boletum opipare medicamentis conditum plus cibi sumpsit.* Cod. Curionis + *concacavit. plus cibi sumpsit.* VSG cod. Rhen. ∾.

Cap. V.

G = *postea sunt acta.* 𝔈1. ... 𝔊 = *quae postea in terris sunt acta.* Cod. Rhen. = *Scitis enim certissime.* probat Gron. VSG Parr. ∾.

gaudium publicum = VSG. Cod. Rhen. 𝔈1. ... 𝔅2. = *publicum gaudium.*

impresserunt = SG cod. Rhen. cod. Iunii 𝔐 ... 𝔅1. V = *impresserant* (*a* n.). Rhen. ci. 𝔈1. ... 𝔊 𝔑u 𝔅2. = *impressit* (𝔈1. 2. = *memoriae, quae p. g. imp.*). probat Gron. Iunius ci. = *impresserat.* Rhen. ci. etiam = *publica gaudia impresserunt.* V G𝔈1. 2. = *quae acta sunt.*

2. G = *venisse quidam.* V = *benae canum.* VG = *nescio quid illum mirari* (mV = *mari*). V (cr. ∾) = *pedum dextrum.*

respondisse nescio quid = VSG cod. Iunii 𝔐 ... 𝔅1. 2. .. 𝔈1. ... 𝔊 𝔑u + *respondisse illum nescio quid.*

3. G = *totum terrarum orbem.* 𝔈1. — *terrarum.* VG — *et* ante *explorare.* V (s∾) = *Herculus.*

ut qui etiam non omnia monstra domuerit = cod. Dal. cii. Douza P. Faber Lips. Mihi quidem olim in mentem venit: *ut qui tantum non omnia monstra domuerit.* VS 𝔈1. ... 𝔅1. = *ut qui* [V p. m. = *ut quid*] *etiam non omnia monstra timuerit.* G = *ut qui etiam non omnia monstra timuit al' timuerit.* Gron. ci. = *utcumque etiam Iunonia monstra domuerit.* 𝔑u 𝔅2. = *ut qui etiam non Iunonia monstra timuerit. timue-*

uidit noui generis faciem, insolitum incessum, uocem nullius terrestris animalis, sed qualis esse marinis beluis solet, raucam et inplicatam, putauit sibi tertium decimum laborem uenisse: Diligentius intuenti uisus est quasi homo. Accessit itaque et 4
quod facillimum fuit Graeculo ait,

Τίς, πόθεν εἶς ἀνδρῶν; πόθι τοὶ πτόλις ἠδὲ τοκῆες;

Claudius gaudet esse illic philologos homines, sperat futurum aliquem historiis suis locum. Itaque et ipse Homerico uersu Caesarem se esse significans ait,

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν.

Erat autem sequens uersus uerior, aeque Homericus,

Ἔνθα δ' ἐγὼν πόλιν ἔπραθον, ὤλεσα δ' αὐτούς.

VI. Et inposuerat Herculi minime uafro, nisi fuisset illic Febris quae fano suo relicto sola cum illo uenerat: ceteros omnes deos Romae reliquerat. Iste, inquit, mera mendacia narrat. Ego tibi dico quae cum illo tot annis uixi: Lugduni natus est. Marci municipem uides. quod tibi narro, ad sextum decimum

rit probant Fromond. Sonntag. Ruhk. ci. = *O r c i monstra* coll. Il. ϑ, 368. Orell. ci. = *ut qui etiam n o v a I u n o n i a* [sive *Iunonis*] *monstra timuerit*. G (cr. ∾ ead. m.) = *animalis terrestris*. Rom. — *qualis esse marinis beluis solet*. m cod. Curionis = *m u tam et implic i tam*. probat Curio. S (p.m.) = *implic i tam*.

4. E1.... G + *Diligentius a u t e m intuenti* contra mstos etiam Iun.

Τίς, πόθεν εἶς ἀνθρῶν; πόθι τοὶ πτόλις ἠδὲ τοκῆες; = SE2....G. V = ΤΙϹ ΤΙΟΘΕ | ΝΙϹΑΝΟΡΩΝΤΙΩΝ ΤΙΟΙΝΤΙΟΛΙϹΗΟΕ | ΤΚΗΕϹ. M ... B2. — ἠδὲ τοκῆες. GE1. horum verborum spatium habent vacuum (sed leguntur integra in Scholiis Rhenani). Versus est Hom. Od. α, 170. al.

Claudius gaudet essse = VSG cod. Iun. Trist. Dal. E1.... B2. + *U b i h a e c Claudius, gaudet esse*. quae ex Graecis orta esse recte docet Orellius. V = *f i lologos*. V (m ∾) = ΙΝΟΘΕΝΜΕΦΕΡΟΑΝΕΜΟΟΚΙΟ | ΝΕϹϹΙΤΙΕΜϹϹΕΝ. GE1. 2. Graecorum sedem habent vacuam. S cod. Iunii cod. Curionis ∾. Versus est Hom. Od. ι, 39. V = *aeque Homericos*. V(m ∾ ead. m.) = ΕΗΕΑΔΕΤΩΠΟΛΙ | ΝΕΤΙΡΑΕΟΝΩΛΕϹΑΜΥΤΟΥϹ. G E1. 2. Graecorum sedem rursus habent vacuam. Versus est Hom. Od. υ, 40.

Cap. VI.

Et inposuerat Herculi minime v a f r o, nisi fuisset = Bong. Iun. ci. M ... B1. + *Et imposuerat Herculi h o m i n i minime vafro, nisi fuisset*. V = *et inposuerat Herculi minime* [cod. Iunii =] *f a b r o nisi fuisset*. S = *Et imposuerat Herculi h o m i n i* [?] *minime f a b r o nisi fuisset*. Orell. probat *vafro*. G = *Et impo s u i s s e t Herculi minimo d i s c r i m i n e f e b r e s nisi fuisset*. Parr. = *Herculi minimo discrimine* [?] *f a b r o s* sive *f e b r e s*. E1. ... G Ru K = *Et imposuerat Herculi minimo d i s c r i m i n e f a b u l a m* [pro hoc cod. Rhen. = *f a b r o s*. unde Rheu. ci = *A l l o b r o x*], *nisi fuisset*. Rhen. Alciat. (Parergg. I, 37.) cii. = *minimo d i s c r i m i n e f i b u l a m* (Graeci ἀγτχτῆρα vocant).

sola c u m illo venerat = SG E1. ... B2. V cod. Iun. = *sola i u m illo venerat*.

cum i l l o tot a n n i s vixi = VG (*annis* erat etiam in cod. Dal.). S = *cum illo tot a n n o s* [?] *vixi*. E1. ... B2. = *cum i p s o tot a n n o s vixi*. S = *Lug u duni natus est*. quod ab Inscriptionibus firmatum probat Orell.

M a r c i municipem vides = VSG

lapidem natus est a Uienna, Gallus germanus. Itaque quod Gallum facere oportebat Romam cepit. Hunc ego tibi recipio
2 Lugduni natum ubi Licinius multis annis regnauit. Tu autem qui plura loca calcasti quam ullus mulio perpetuarius Lugdunenses scire debes et multa milia inter Xanthum et Rhodanum interesse. Excandescit hoc loco Claudius et quanto potest murmure irascitur. Quid diceret nemo intellegebat. Ille autem Febrim duci iubebat illo gestu solutae manus et ad hoc unum satis firmae quo decollare homines solebat. Iusserat illi collum praecidi. Putares omnes illius esse libertos, adeo illum nemo curabat. VII. Tum Hercules: Audi me, inquit, tu desine fatuari. uenisti huc ubi mures ferrum rodunt. Citius mihi uerum, ne tibi alogias excutiam. Et quo terribilior esset, tragicus fit et ait:

2 *Exprome propere sede qua genitus cluas,*
Hoc ne peremptus stipite ad terram accidas.
Haec claua reges saepe mactauit feros.
Quid nunc profatu uocis incerto sonas?

Parr. 𝔐 … 𝔅1. Cod. Rhen. = *Marci municipem audes.* 𝔊1. … 𝔊 = *Marci municipem audis.* Rhen. ci. = *Munatii municipem audis.* 𝔑u 𝔎 = *Munatii municipem vides.* Gron. ci. = *Planci municipem vides.* quod probo fere. Scheff. (in Lectt. Acadd.) ci. + *vides. Audis, quod tibi narro?* G = *quo tibi narro ad XII. lapidem.*

natus est a Vienna = VSG. 𝔊1. … 𝔅2. = *a Vienna natus est.*

Hunc ego tibi recipio = VS cod. Iunii 𝔐 … 𝔅1. probat Grut. G = *Nunc ego recipio te.* Cod. Curionis 𝔊1. … 𝔊 𝔑u 𝔅2. = *Hunc ego reddo tibi.* Curio ci. = *dedo tibi.* S = *Luguduni natum.* G = *Lucinius.* Torrent. (ad Suet. Aug. 67.) ci. = *Licimnius.*

multis annis = VS. G = *multis regavit* [hoc cr. ∾] *annis.* 𝔊1. … 𝔅2. = *multos annos.*

2. V = *quam ullius mulio.* S = *Lugudunenses.* V (s.m.) = *et multa alia inter (Xantū et Hrodanum).* S — *et* ante *multa milia.* VG = *Quid dicebat nemo.* 𝔊1. 2. = *Quod diceret nemo.* Scribendum duco: *Quod dicebat.* S (?) ∾.

et ad hoc unum = VG 𝔊1. … 𝔅1. S = *ad hoc manu satis firmae* om. *et.* αβg — *et.* probat Orell. Gron. ci. 𝔑u 𝔅2. = *sed ad hoc unum.* probat Huet. V = *quod decollare.* G = *illius esse liberos.*

Cap. VII.

Audi me, inquit, tu desine fatuari = VSG cod. Iunii. 𝔊1. … 𝔅2. + *tu et desine fatuari.*

alogias excutiam = VS cod. Rhen. Parr. 𝔊2. … 𝔅1. probat Orell. 𝔊1. 𝔑u 𝔅2. + *alogias excutiam, dicito.* G = *nec tibi alogyas excutiam.*

2. VS vet. ex. Bong. = *Exprime propere.* Bong. ci. = *Expromere properes qua gente natus cluas.* G dirimit singulos versus sic: *Exprome propere Sed qua genitus cluas Hoc ne peremptus Stipite ad terram accidas.* VS ∾. Etiam V = *sed qua genitus cluas.* 𝔊1. 2. = *sede qua genitum dicas.* 𝔊 = *quia genitus cluas.* ch = *stirpe qua genitus cluas.* S cod. Iunii αabg ∾. v. 3. V = *adcidas.* m cod. Curionis 𝔊𝔊 = *occidas.* v. 4. G = *prophani Vocis.*

Quae patria, quae gens mobile eduxit caput?
Edissere. equidem regna tergemini petens
Longinqua regis, unde ab Hesperio mari
Inachiam ad urbem nobile aduexi pecus,
Uidi duobus inminens fluuiis iugum
Quod Phoebus ortu semper obuerso uidet,
Ubi Rhodanus ingens amne praerapido fluit
Ararque dubitans quo suos cursus agat,
Tacitus quietis adluit ripas uadis.
Estne illa tellus spiritus altrix tui?

Haec satis animose et fortiter. Nihilominus mentis suae non 3 est et timet μωροῦ πληγήν. Claudius ut uidit uirum ualentem, oblitus nugarum intellexit neminem parem sibi Romae fuisse, illic non habere se idem gratiae: Gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Itaque quantum intellegi potuit haec uisus est dicere: Ego te, fortissime deorum Hercules, speraui mihi adfuturum apud alios et, si quis a me notorem petisset, te fui nominaturus qui me optime nosti. Nam si memoria repetis, ego 4 eram qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus mense Iulio et Augusto. Tu scis quantum illic miseriarum pertulerim, cum causidicos audirem diem et noctem. in quos si incidisses, ualde fortis licet tibi uidearis, maluisses cloacas Augiae purgare: multo plus ego stercoris exhausi. VIII. Sed quoniam uolo ***

v. 6. V = *regnanter gemini potens*. v. 8. V = *In achaiã ad urbem mobile*. v. 9. G = *fluvium iugum*. Bong. = *fluviis durum*. v. 12. V = *Arar quae*. v. 13. sG = *Abluit ripas vadis*. V = *adluit rapidas vadis*. mαab 𝔈2. = *ripas undis*.

3. μωροῦ πληγήν = VS cod. Iunii 𝔈 ... 𝔅2. Cod. Curionis = μοροῦ πληγήν. G 𝔈1. 2. spatium vacuum habent. Iun. ci. = τιμωρὸν πληγήν. G = *ut videt virum*.

sibi Romae parem = VSG (V = *rome*). 𝔈1. ... 𝔅2. = *parem sibi Romae*. Ruhk. vetat coniici *adfuturum apud deos*. VS = *si qui a me*. de quo vide. G Iunius ci. = *a me notorem petisset*. Curio ci. = *a me auctorem petisset*. Rhen. ci. = *ἀμύντορα petisset* vel *amyntorem pet*. Cod. Curionis = *qui me cognosti optime*.

4. V = *memoriã*. G (cr. ∾) = *repetetis*. Scheffer. ci. — *tibi* ante *ante templum*. G — *templum*. VSGαabh 𝔈1. ... 𝔊 = *quantum illic miseriarum contulerim*. Rhen. ci. = *exantlarim*. G = *quom causidicos*.

diem et noctem = VS. 𝔈1. ... 𝔅2. + *et diem et noctem*. G = *et noctem et diem*. V = *In quod si incidisses*. G = *in quod* [m *si*] *incidisses*.

licet tibi videaris = VSGαabh 𝔈1. . . . 𝔊 ℜu 𝔅2. 𝔐 ... 𝔅1. — *tibi videaris*. VG = *cloacas Auge purgare*. 𝔈1. = *cloacas stercoris expurgare*. S cod. Rhen. ∾.

Cap. VIII.

*Sed quoniam volo ****. Hic nonnulla excidisse iam viderunt antiquitus viri docti. Iunius ci. = *Sed quo ἐμβολή* sive *ἡ ἐμβολή*? i. e. quo irrumpis impressionemque facis? Mss

non mirum, quod in curiam inpetum fecisti, nihil tibi clusi est: modo dic nobis qualem deum istum fieri uelis. *Ἐπικούρειος θεὸς* non potest esse: *οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει οὔτε ἄλλοις παρέχει.* Stoicus? quomodo potest rotundus esse, ut ait Uarro, sine capite, sine praeputio? Est aliquid in illo Stoici dei, iam uideo: nec cor nec caput habet. Si mehercules a Saturno petisset hoc beneficium cuius mensem toto anno celebrauit princeps, non tulisset. Illum deum sane quantum quidem in illo fuit damnauit incesti. L. Silanum enim generum suum occidit. Oro, propter quid? sororem suam, festiuissimam omnium puellarum, quam omnes *Uenerem* uocarent maluit Iunonem uocare.

hiatum non significant. Si abiicerentur verba *quoniam volo*, melius haberet locus.

in curiam inpetum fecisti = VSG (V = *fecisse*). 𝔈1. = *Sed non miror, quod impetum in curiam fecisti, quoniam volo nihil tibi* [S 𝔈2. ... 𝔊 =] *clausi est.* 𝔈2. ... 𝔅2. = *impetum in curiam fecisti.* V = EIIIKOPHOC ΘEOC. G𝔈1. locum habent vacuum. Rhen. ci. = Ἐπικούρου θεός.

οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει οὔτε ἄλλοις παρέχει = 𝔈2. ... 𝔅1. V = OYTEAYTOCTIPATMAEXIETT | OYTBΛΔOIIIΔPEXEI. G pro παρέχει scribit Pa̲pe ezeγ, reliquorum sedem vacuam habet. 𝔈1. omnium locum vacuum reliquit. Fromond. ci. ℜu + ὃς οὔτε αὐτὸς ∾. Gron. ci. = ἤτε αὐτὸς ∾ ἤτε ἄλλοις. G = *rotundus potest esse.*

Est aliquid in illo = VSG 𝔈1. 2. 𝔊 ... 𝔅2. = *Est aliquid in eo.* G = *Stoici dei?* per interrogationem. Cort. Sonntag. ℜu 𝔅2. = *Si, mi Hercules, a Saturno.* G = *Si mehercle a Saturno.* G = *beneficium hoc petisset.* Scheffer. ci. = *cuius mensam.*

celebravit princeps, non tulisset = Bong. ci. Lips. V + *celebravit. saturnalia eius. princeps* ∾. Distinctio loci satis docet illa *saturnalia eius* subditicia esse. SG 𝔈1. ... 𝔅1. + *celebravit Saturnalia eius princeps non tulisset.* Cod. Lips. + *Saturnus eius princeps.* Etiam ℜu 𝔅2. habent *Saturnalia eius*, sed ℜu 𝔅2. uncis inclusa. Rhenanus ci. + *Caius princeps.* Iunius ci. + *Saturnalitius princeps.*

Illum deum sane quantum quidem in illo fuit damnavit incesti = Bong. ci. Lips. V = *Illum deum ab iove qui quantum quidem in illo fuit clamavit* [m *damnavit*] *incesto.* S = *Illum deum ab iovem qui quantum quidem in illos fuit damnavit incesti.* G 𝔈1. ... 𝔊 = *Illum deum a Iove qui quantum quidem in illo fuit damnavit* [𝔈𝔊 = *damnatum*] *incesti* (G = *incesto*). abh = *qui quantum quidem.* 𝔐 ... 𝔅1. = *Illum deum, quem quantum quidem in illo fuit, damnavit incesti.* Gron. ci. = *non tulisset illud. Nedum ab Iove quem.* ℜu 𝔅2. = *non tulisset illum Deum ab Iove* [Ruhk. supplet *fieri*], *quem, quantum in illo fuit, damnavit incesti.* Cod. Lips. = *Illum Deum Iane qui.* V = *Silvanum enim.* S = *L. Silvanum enim.* G = *Sillanum enim.* 𝔈1. ... 𝔊 = *L. Syllanum generum suum.* 𝔐𝔏 𝔍u = *L. Syllanum enim g.*

Oro, propter quid? sororem suam = ci. Lips. 𝔊ro ... 𝔅2. VSG cod. Iunii cod. Lips. 𝔐 ... 𝔏4. = *Oro per quod sororem suam.* Cod. Rhen. = *Oro per quid sor. s.* 𝔈1. ... 𝔊 = *Oropenque sororem suam.* Turneb. (Advv. XVIII, 3.) totum locum sic legit: *Eius preces non tulissent illum Deum ab Iove, quem quantum in illo fuit damnavit incesti. qui L. Sillanum, generum suum, occidit, sororemque suam.* V = *puellarium.* G = *vocaverunt.*

Quare, inquit, quaero enim, sororem suam? stulte, stude: Athenis dimidium licet, Alexandriae totum. Quia Romae, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit. Quid in cubiculo suo faciat nescio: etiam coeli scrutatur plagas, deus fieri uult. Parum est, quod templum in Britannia habet, quod hunc barbari colunt et(ut deum)orant *μωροὶ Μόρυχον*. IX. Tantum Ioui uenit in mentem priuatis intra curiam morantibus sententiam dicere nec disputare. Ego, inquit, P. C. interrogare uobis permiseram, uos mera mapalia fecistis. Uolo ut seruetis disciplinam curiae. Hic qualiscumque est quid de nobis existimabit? Illo dimisso primus interrogatur sententiam Ianus pater: is designatus erat in Kal. Iulias postmeridianus Cos. homo quantumuis uafer qui semper uidet *ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω*.

Quare, inquit, quaero enim, sororem suam? stulte, stude: Athenis dimidium licet, Alexandriae totum = VSG. 𝔊1. 2. = *Quare, inquit, quaero tantum sororem suam stulte studere, Athenis dimidium licet, Alexandriae totum.* Cod. Rhen. = *Quare, inquit, quaero inquit, sororem suam stulte stude.* Rhen. ci. = *Quare invidit. Romae historiam suam. Auscultare Athenis dimidium licet, Alexandriae totum.* Cod. Curionis = *Quare, inquit, quaeso enim.* Lips. ci. = *Quare, inquis, quare iniit sororem suam? Stulte, stulte, Athenis.* Turneb. ci. = *Quare, inquit, quare sororem suam? stulte, stude: Athenis* ∾. probat Fromond. 𝔊...𝔅2. = *Quare, inquit, quaero enim, sororem suam stulte studere?[,] Athenis dimidium licet, Alexandriae totum?* V = *qui Romae inquis mures moras lingunt.* S𝔊1. = *quia Romae inquis.* G = *Quia Romae inquit molas rodunt* om. *mures*. Rhen. ci. = *lingunt, hic nos scurra Caesar regit,* ut sit clausula Mimi. 𝔊1. 2. + *ego nescio.* G = *et coeli scrutatur plagas.* V = *in Brittannia habet.*

quod hunc barbari = ci. Lips. 𝔐...𝔅2. VSG𝔊1....𝔊 = *quod nunc barbari.*

μωροὶ [illegible] χον = ci. Gron. Idem ci. [illegible] ρον Μορύχου. V = ΜΟΡ [illegible] = ΜΩΡΟΥ [illegible]

Cod. Iunii = μωροὺς κληρουχεῖν sive μόρου ἀποτυχὴν vel ἀποτυχίην. Cod. Curionis 𝔊... 𝔅2. = Ἀλώρου φιλάτου χῆιν. m cod. Curionis = μωροῦ φιλτάτου. Pet. Castellanus ci. = χηναλώπεκα φιλοῦσι. G𝔊1. 2. spatium habent vacuum.

Cap. IX.

Tantum Iovi = VS. Cod. Iunii + *In tantum Iovi.* G𝔊1....𝔅2. = *Tandem Iovi.* probat Iunius. Rhen. ci. = *primateis intra curiam moranteis.* Pithoeus ci. = *extra curiam.* probat Ruhk. vel ci. = *infra curiam.* Gron. ci. = *sententias dici, indignum putare.* V = *inquid P. C.* G = *P. C. inquit.* V = *mera pamalia fecistis.* Cod. Iunii = *vos me rapamalia fecistis.* Iunius ci. = *vos me rapataulem fecistis.* Cod. Lips. = *vos mera nupcialia fecistis.* probat Lips.

Volo ut servetis = VG 𝔊𝔊. S(?) 𝔊1. 2. 𝔐...𝔅2. — *Ut.* Gm𝔊 = *quid de vobis existimavit.* V𝔊1.... 𝔊 = *de nobis existimavit.* S Lips. ci. ∾. m cod. Curionis = *Iacchus pater.* V = *designatur erat.* G = *his designatus erat.* VG 𝔊1. 2. = *homo quantum via sua fert qui semper.* S Rhen. ci. ∾. Sed Ruhk. suspectum habet *homo.* V = ΑΜΑΡΟC-COKATILCCΩ. G 𝔊1. Graeca omittunt, sed G eorum locum habet vacuum. Verba sunt Hom. Il. γ, 109.

2 Is multa diserte, quod in foro iuuat, dixit quae notarius persequi
non potuit. et ideo non refero, ne aliis uerbis ponam quae ab
illo dicta sunt. Multa dixit de magnitudine deorum: non debere
hunc uolgo dari honorem. Olim, inquit, magna res erat deum
fieri: iam, fama, mimum fecisti. Itaque ne uidear in perso-
nam, non in rem dicere sententiam, censeo ne quis post hunc
diem deus fiat ex his qui ἀρούρης καρπὸν ἔδουσιν aut ex his quos
3 alit ζείδωρος ἄρουρα. Qui contra hoc SC. deus factus, dictus
pictusue erit eum dedi laruis et proximo munere inter nouos
auctoratos ferulis uapulare placet. Proximus interrogatur sen-
tentiam Diespiter, Uicae Potae filius, et ipse designatus Cos.
nummulariolus. Hoc quaestu se sustinebat, uendere ciuitatulas
solebat. Ad hunc belle accessit Hercules et auriculam illi te-
4 tigit. Censet itaque in haec uerba: Cum diuus Claudius et

2. *quod in foro iuvat* = VG 𝔈1. . . . 𝔊. S (?) Rhen. ci. 𝔐 . . . 𝔎 = *quod in foro vivat.* VG = *et ideo non fero.* G = *non aliis verbis.* 𝔈1. 2. + *quam quae ab illo dicta sunt.* Grut. ci. = *quam ab illo dicta sunt.* VSG cod. Iunii ∾. G = *de magnitudine deorum nondum habet vulgo.*

iam, fama, mimum fecisti = ci. Orell. S = *iam famam mimum fecisti.* VG cod. Iunii 𝔐 . . . 𝔅1. = *iam fama nimium* [= cod. Rhen.] *fecisti.* 𝔈1. . . . 𝔊 = *iam fama minimum fecit.* probat Fromond. Rhen. ci. = *iam fama mimum fecit.* Sept. Florens ci. = *Iani fana nimium fecisti.* ℜu𝔅2. = *iam fama minimum fecistis* (hoc in codd. esse dicit Ruhk.). 𝔈1. . . . 𝔊 his subiiciunt *etiam pessimum quemque illum affectare,* quae in mstis non leguntur. V = *in personam non in re.*

dicere sententiam = VSG 𝔈1. 2. 𝔈 . . . 𝔅2. = *sententiam dicere.* G — *censeo.* V = *quia* ΡΟΥΡΗΛΚΑΡΟΝΕΔΟΥCΙΝ *aut ex quo* [tres litterae erasae] alit ΖΕΙΔΟΡΩCΑΡΟΥΡΑ. G𝔈1. Graecorum spatium habent vacuum. Sunt autem Homerica notissima.

3. G = *Quid contra haec senatus consultum.* V = *senatus consilium.*

factus, dictus pictusve = VSGαa bh 𝔈1. . . . 𝔊. Iunius ci. 𝔐 . . . 𝔅2. = *factus, fictus pictusve.* Cod. Curionis 𝔈1. = *eum dedo larvis.* VG 𝔈1. 2. = *larvis sed proximo.* G — *vapulare placet.* VG = *diespiter nicepote filius.* S = *diespiter nicepote filius.* Cod. Turnebi 𝔈2. . . . 𝔊 = *Diespiter Nicepolae filius.* Turneb. ci. = *Diespiter Nicephori* aut *Iapeti filius.* abh = *Nicaepolae.* 𝔈1. = *Diespiter in nepote filius.* m cod. Curionis = *Vicepolae filius.* S = *nummariolus.* Rhen. ci. = *cos. cullleariolus.*

Hoc quaestu se sustinebat = VS cod. Iunii 𝔈1. G = *Haec quaestu se sustinebat.* Rhen. ci. 𝔈2. . . . 𝔅2. = *Hic quaestu se sust.* Sept. Florens ci. = *vel aere civitatulas colebat.*

Ad hunc belle accessit Hercules. Ita scribendum videtur. S = *ad hunc velle accessit H.* V cod. Iunii = *ad huc velle accessit H.* G cod. Rhen. 𝔈1. 2. = *Ad hoc velle accessit H.* 𝔈 . . . 𝔅2. = *Ad huncce belle accessit H.* Gron. ci. = *Ad hunc sedulo accessit H.*

illi tetigit = VS. G = *eius tetigit.* Dal. + *eius illi tetigit.* 𝔈1. . . . 𝔅2. = *ei tetigit.*

4. *Censet itaque in haec verba* = VSG. 𝔈1. . . . 𝔅2. = *Itaque in haec verba censet.* G = *Claudius cum divus.*

diuum Augustum sanguine contingat nec minus diuam Augustam auiam suam quam ipse deam esse iussit longeque omnes mortalis sapientia antecellat sitque e republica esse aliquem qui cum Romulo possit

feruentia rapa uorare:

censeo, ut diuus Claudius ex hac die deus sit, ita uti ante eum quis optimo iure factus sit, eamque rem ad *Μεταμορφώσεις* Ouidii adiciendam. Uariae erant sententiae et uidebatur Claudius sententiam uincere. Hercules enim qui uideret ferrum suum in igne esse modo huc modo illuc cursabat et aiebat: Noli mihi inuidere, mea res agitur. deinde tu si quid uolueris, inuicem faciam: manus manum lauat. X. Tunc diuus Augustus surrexit sententiae suae loco dicendae et summa facundia disseruit: Ego, inquit, P. C. uos testes habeo ex quo deus factus sum nullum me uerbum fecisse. semper meum negotium ago. et non possum amplius dissimulare et dolorem quem grauiorem pudor facit continere. In hoc terra marique pacem peperi? ideo ciuilia bella conpescui? ideo legibus urbem fundaui, operibus
ornaui, ut — quid dicam, P. C. non inuenio: omnia infra in- 2
dignationem uerba sunt. Confugiendum est itaque a me ad Mes-

et divum Augustum = VSG. 𝔈1. = *ad divum Aug.* 𝔈2. . . . 𝔅2. — *et* Cod. Curionis — *divum.* V = *quam ipsam deam esse iussit.* Curio ait alias legi *quam ipsam deam esse dixit.* G + *quam ipse deus deam.* G — *omnes* post *longeque. mortalis* ex V recepi. V = *antecellit.* Cod. Rhen. 𝔈1. + *sitque necesse e rep.* G — *cum* ante *Romulo.* Cod. Rhen. = *qui e Romulo.* V = *ferventi rapa.* 𝔈1. = *ferventia reparare.* Cod. Rhen. = *ferventia rapta notare.*

5. S = *uti divus.* probat Orell. *deus sit* = VSG. 𝔈1. . . . 𝔅2. = *deus fiat.* G — *ita uti . . . factus sit.* V = *ita ut iam tecum quis.* G — *rem* post *eamque.* V = *ad metamorfosis ovidia dicendā.* G = *ad methamorphosis Ovidii dicendam.* 𝔈1. = *ad metamorphoseos.* 𝔈2. = *ad metamorphoseis.*

sententiam vincere = VS 𝔈1. 2. G cod. Rhen. 𝔈. . . 𝔅2. = *sententia vincere.* Rhen. ci. = *Claudius una vincere.* Grut. laudat ex 𝔐 *sententia una vincere.* V = *cursabat et adiebat.*

tu si quid volueris = V. S (?) G 𝔈1. ... 𝔅2. — *tu.*

Cap. X.

sententiae suae loco dicendae = V S cod. Harlem. 𝔈1. ... 𝔊. G Gron. ci. 𝔑u 𝔎 = *sententiae suo loco dicendae.* Cod. Lips. 𝔐 ... 𝔅1. — *loco.*

Ego, inquit, P. C. = S. VG 𝔈1. ... 𝔅2. — *Ego, inquit.*

nullum me verbum = VSG. 𝔈1. . . . 𝔅2. = *nullum verbum me.*

et non possum = VSG. 𝔈1. . . . 𝔅2. = *Sed non possum amplius.*

ornavi, ut — quid dicam = VS. Orellius „post *ut*, inquit, statuenda est aposiopesis sic fere cogitatione supplenda: „ „ut omnia ab isto homine pessumdarentur." " Aposiopesin lineola indicavi. G = *ornavi. et quicquid dicam.* 𝔈1. . . . 𝔅2. = *ornavi. Et quid dicam.*

2. V = *Confugiendum est itaque ad*

salae Coruini disertissimi uiri illam sententiam, *Praecidit ius imperii.* hic, P. C. qui uobis non posse uidetur muscam excitare tam facile homines occidebat quam canis adsidit. Sed quid ego de tot ac talibus uiris dicam? Non uacat deflere publicas clades intuenti domestica mala. 'Itaque illa omittam, haec referam.

3 Nam etiam si Phormea Graece nescit, ego scio. *ENTIKONTONTKHNΔIHΣ.* senescit.' Iste quem uidetis per tot annos sub meo nomine latens hanc mihi gratiam retulit, ut duas Iulias proneptes meas occideret, alteram ferro, alteram fame: unum abnepotem L. Silanum. Uideris, Iupiter an in causa mala, certe in tua sit aequus futurus, et dic mihi, diue Claudi, quare

me ad Mesalae. S — *a me* et *disertissimi viri.* et utrumque mihi suspectum. V = *praecidet imperii* om. *ius.* S = *pudet imperii.* mG = *Praedicet ius imperii.* Grut. laudat ex M *periit ius imperii.* G G1. ∾. Sed minime constat de scripturae veritate. G1. = *P. C. his, qui.*

qui vobis = VSG G1. . . . M. L . . . B2. = *qui nobis.* G (m∾) — *non* ante *posse.* G + *muscam, sed excitare.*

quam canis adsidit = S. V cod. Iunii α Gro . . . B2. = *quam canis excidit.* G = *quam canis excindit.* Cod. Curionis = *quam canis frustum excidit.* G1. = *quam canis frustum abscidit.* G2. . . . G = *quam caneis excidit.* Curio ci. = *quam canes* omisso verbo. Rhen. ci. M . . . L4. = *quam canis exta edit.*

de tot ac talibus viris dicam = S. V cod. Iunii G . . . B1. = *de tot acribus viris dicam.* G = *Sed quid dicam de tot artibus viri?* G1. 2. Ru B2. = *de tot actibus iuris dicam?* Rhen. ci. = *de tot praestantibus viris* vel *de dodrantibus usuris.* V = *haec referem.*

3. *Nam etiam si* = VSG G1. M . . . B2. — *Nam.* Rhen. ci. G2. . . . G = *Nam τῆς ὀργῆς aegre senescit ἡ νόσος. Πυργοπολινίκης iste.* V = *forme agrece nescit ego scio* ENTYCONIK NNAIHC. *Iste quem.* S = *sormea Graece nescit ego scio* ENTYCON TON NYKNNΑIHC. *Iste quem.* G = *Phormea Graece nescit ego scio* [sp. vc.] *Iste quem.* Iunius ex cod. suo restituit: *Nam etiamsi φόρμιγγος nescit, ego scio, ἐντυνων τό, Καλλίνικε Ἡρακλῆς. Iste quem.* Pro φόρμιγγος Fromondus voluit φορμίζειν. Sonntag. ci. = *Etiam si Phormio neces nescit; ego scio: ἐντοιχὸν κακὸν nec diis senescit* partim ex Kortii sententia. Koeler ci. = *Etiamsi P. C. oratio mea graece nescit; ego scio ἕν τι centum centies. Senecio iste quem.* Cod. Curionis = *formica Graece nescit ego scio* EN TIC ONTO NYKHN ΔIHC. G1. = *Nam etiam si* [sp. vc.] *Graece nesciat, ego scio* [sp. vc.] *Iste, quem.* Ego scripturam corruptissimam relinquo, qualis propagatur inde ab M. V = *duas sicilias proneptes meas.* G = *duas Iulias pro nepotes meas.* G1. . . . G = *ut duas amitas suas proneptes m.* Cod. Curionis + *duas Iulias amitas suas.* Bong. S ∾. G = *cecideret.* V = *unum adnepotem L. Silandum.* G = *L. Sillanum.* G1. . . . L4. = *L. Syllanum.* S ∾. V = *Iuppiter.*

Videris, Iupiter an in causa mala, certe in tua sit aequus futurus, et dic mihi. Ita scribendum videntur. S = *Videris Iupiter an in causa mala certe in tua si aecuos futurus est. Dic mihi.* V = *Videris Iupiter an in causa mala certe in tua si haec uos futurus est. Dic mihi.* G1. 2. = *Videris Iupiter an in tua certe mala venit, si hic inter nos futurus est. Dic mihi.* Cod. Rhen. = *an in cau-*

quemquam ex his quos quasque occidisti, antequam de causa cognosceres, antequam audires, damnasti? hoc ubi fieri solet? in coelo non fit. XI. Ecce Iupiter qui tot annos regnat uni Uolcano erus fregit quem

'Ρίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο.

et iratus fuit uxori et suspendit illam: numquid occidit? Tu Messalinam cuius aeque auunculus maior eram quam tuus occidisti. Nescio, inquis? Di tibi malefaciant: adeo istuc turpius est, quod nescisti quam quod occidisti. C. Caesarem non desiit mortuum persequi. Occiderat ille socerum, hic et generum. 2 Caius Caesar Crassi filium uetuit Magnum uocari: hic nomen illi reddidit, caput tulit. Occidit in una domo Crassum Magnum, Scriboniam, Tristioniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum uero tam fatuum, ut etiam regnare posset. Cogitate, P. C. quale portentum in numerum deorum (se) recipi cupiat. Hunc nunc deum facere uultis? Uidete corpus eius dis iratis natum. Ad summam tria uerba cito dicat et seruum me ducat.

sa certe in tua. G𝔊...𝔅2. = *Videris Iupiter, an in causa mala, certe in tua, s i h i c* [𝔑u 𝔅2. = *tua! S i h i c*] *i n t e r n o s futurus e s t. Dic mihi* (𝔑u 𝔅2. = *futurus e s t, dic mihi*). Gron. ci. = *Videris Iupiter, an in causa mala, certe in tua. I s h i c i n t e r n o s futurus e s t? Dic mihi.* G = *de causa a g noscere s.* V = *dampnasti.*

hoc u b i fieri solet = S. VG 𝔊1. ... 𝔅2. — *ubi* (partim distinguunt: *solet in coelo? Non fit*). Cod. Curionis = *in coelo non s i c.* Curio ci. = *Hoc fieri solet, i n q u i s. In coelo non s i c* vel *non fit.*

Cap. XI.

V cod. Iunii = *regnat u m Vulcano.* Iunius ci. = *Ecce Iupiter, q u o i tot annos regnatum, Vulcano. V o l cano* scripsi cum S. V = ΡΙΥΕΤΤΙΟΔϹΤΕΤΑΤΩΝΑΤΙΟΒΗΑΥΘΕΤΟΤΟ. G omittit Graeca, sed eorum sedem vacuam servat. 𝔊1. = *fregit, e t i n L e m n o n c o e l o d e t u r b a v i t, n o n e x t i n x i t. Iratus fuit.* Vers. Hom. Il. α, 591. G = *cuius e g o avunculus.* G = *tibi faciat* om. *male.*

adeo ist u c = S. VG 𝔊1. ... 𝔅2. = *adeo ist u d.*

quod nesc i s t i = S. V = *turpius est quod n e s t i.* G 𝔊1. ... 𝔅2. = *quod nes c i s.*

C. Caesarem = VS. G + *I l l a G. Caesarem.* 𝔊1. ... 𝔅2. + *I s t e C. Caesarem.*

p e r sequi = S cod. Curionis 𝔊ro ... 𝔅2. VG 𝔊1. ... 𝔏4. = *p r o sequi.*

2. G = *G. Caesar*, ut solet. S — *Caesar*, quod probo fere. S = *Tristioni a s.* G = *Trist i m oniam.* V(cr. ∾) = *Tristioni a s.* 𝔊1. ... 𝔊 = *Scriboniam, B a s s i o n i a m, Assarionem* (𝔊1. = *Assar i o n*). VG — *Cogitate ... cupiat.* 𝔊1. ... 𝔊 his annectunt: *Principes pietate et iustitia dii fiunt. Scilicet hic pius et iustus, quoniam Druydarum perfidae gentis Gallicae immanem religionem, a qua cives submoveram, prorsus extirpavit, ut Romae nuptiarum sacra essent, quibus ipse, cum sibi Agrippina nuberet, XXX. Senatoribus innumeris Eq. Rom. mactatis, principium dedit.* quae in mstis non leguntur. V = *Ad summ a tria verba.* G = *A t summ a tria verba dicat.* Cod. Curionis — *Ad summa ... me ducat.* 𝔊1. 2. — *cito* ante *dicat.* V — *et servum me ducat.* Iunius ex cod. suo legit: *natum ad summ a. Tria verba cito dicat. Hunc*

3 Hunc deum quis colet? quis credet? dum tales deos facitis, nemo uos deos esse credet. Summa rei, P. C. si honeste inter uos gessi, si nulli durius respondi, uindicate iniurias meas. Ego pro sententia mea hoc censeo. Atque ita ex tabella recita-
4 uit: Quandoquidem diuus Claudius occidit socerum suum Appium Silanum, generos duos, Magnum Pompeium et L. Silanum, socerum filiae suae Crassum, frugi hominem, tam similem sibi quam ouo ouum, Scriboniam socrum filiae suae, uxorem suam Messalinam et ceteros, quorum numerus iniri non potuit: placet mihi in eum seuere animaduerti nec illi rerum iudicandarum uacationem dari eumque quamprimum exportari et coelo intra triginta dies excedere, Olympo intra diem tertium. Pedibus in hanc sententiam itum est. Nec mora, Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos,

Illuc unde negant redire quemquam.

XII. Dum descendunt per uiam sacram, interrogat Mercurius quid sibi uelit ille concursus hominum, num Claudii funus esset? Et erat omnium formosissimum et inpensa cura, plane ut scires deum efferri: tibicinum, cornicinum, omnis generis aeneatorum tanta turba, tantus concentus, ut etiam Claudius audire

Deum vel ci. = *dicat, in nervum me ducat.*

3. *quis credet? dum tales* = VSG Dal. 𝔈1. + *quis credet in eum? denique dum tales.* 𝔈2. ... 𝔅2. + *quis credet? denique dum tales.* V = *si nulli clarus respondi.* S = *si nulli clarius respondi.* G = *si nulli durus respondi.* V = *ego praesen* [s *tia mea*] *hoc censeo.* G = *Ergo praesentia mea hoc censes.*

4. V = *Quanto quidem.* 𝔈1.... 𝔊 = *consocerum suum.* V = *Appiam* [s u] *Sillanum.* G𝔈1....𝔏 𝔍u = *Appium Syllanum.*

Magnum Pompeium = VSG. 𝔈1. ... 𝔅2. = *Pompeium Magnum.* V = *L. Sillanum.* G 𝔈1....𝔏𝔍u = *L. Syllanum.* V = *socerum filiae suae Grassum.* G = *Scriboniam socerum.*

uxorem suam Messalinam = VSG. 𝔈1. ... 𝔅2. = *Messalinam uxorem suam.* V 𝔈1. ... 𝔊 = *numerus inveniri non potuit.* G = *numerus non inveniri potuit.* S ∾. Vm cod. Curionis 𝔐 ... 𝔏𝔍u = *vocationem dari.* Curio ci. = *advocationem dari.* S = *vocationem dare.* G = *vindicandarum vocacinem dari.*

intra triginta dies = VG (hic scribit XXX.). S = *inter triginta dies.* 𝔈1. ... 𝔅2. = *intra dies XXX.* (𝔈1. 2. = *exportari coelo. intra dies XXX, excedere olympo, intra diem terras.* correxit Iunius). V = *Cillemus* (s *Cillenius*). VS 𝔈1.... 𝔊 = *ad inferos a caelo unde negant redire quemquam.* G = *ad inferos a celo unde redire negant q.* Versus est Catulli III, 12.

Cap. XII.

G = *descendit.* G — *ille* ante *concursus.* Ruhk. *num* suspectum habet.

et inpensa cura, plane ut scires = S. VG 𝔈1. ... 𝔅2. = *et impensa cura plenum, ut* [G = *ubi*] *scires.*

omnis generis = VSG. 𝔈1.... 𝔅2. + *omnisque generis.*

aeneatorum = ci. Rhen. 𝔈2. ... 𝔅1. 2. probat Orell. VSG cod. Rhen. aeh ℜu = *senatorum.* Cod. Iunii 𝔈1. = *sonatorum.* probat Sonntag.

tantus concentus = ci. Lips. ed.

posset. Omnes laeti, hilares, populus Romanus ambulabat tamquam liber. Agatho et pauci causidici plorabant, sed plane ex animo. Iurisconsulti e tenebris procedebant, pallidi, graciles, uix animam habentes, tamquam qui cummaxime reuiuiscerent. Ex his unus cum uidisset capita conferentes et fortunas suas deplorantes causidicos, accedit et ait: Dicebam uobis, Non semper Saturnalia erunt. Claudius ut uidit funus suum, intellexit se mortuum esse. Ingenti enim μεγαληγορίᾳ naenia cantabatur anapaestis:

Fundite fletus,
Edite planctus,
Fingite luctus,
Resonet tristi
Clamore forum:
Cecidit pulchre
Cordatus homo
Quo non alius
Fuit in toto
Fortior orbe.
Ille citato
Uincere cursu
Poterat celeres,
Ille rebelles
Fundere Parthos
Leuibusque sequi
Persida telis
Certaque manu
Tendere neruum,
Qui praecipites
Uolnere paruo
Figeret hostes
Pictaque Medi
Terga fugacis.
Ille Britannos
Ultra noti
Litora ponti
Et caeruleos
Scuta Brigantas
Dare Romuleis
Colla catenis
Iussit et ipsum
Noua Romanae
Iura securis
Tremere Oceanum.
Deflete uirum

Tauchnit. probat Orell. VSG = C1. . . . B2. = *tantus conventus.* V (cr. ∾) = *populus Romanus ambulare.* Rhen. ci. = *iubilubat tanquam liber.* Iunius ci. = *Matho et pauci.*
animam habentes = VSG. C1. . . . B2. = *habentes animam.* V C1. . . . G = *tum maxime.* G = *tunc maxime.* In cod. Rhen. hic erat lacuna. S ∾. S = *revivescerent.* G = *capita referentes.* V = *ingenti* ΜΕΓΑΛΟΧΟΡΙΚΩ *naenia.* Cod. Iunii = μεγαλογοριχω. Rhen. ci. C2. = *ingenti enim* ἐπιτάσει χοριχῶς *Nenia.* α = μεγαλω χοριχονενια *cantabatur.* G C1. spatium vacuum habent. S Iunius ci. ∾. G = *anapaestus.* v. 3. G = *fingite mugitus.* Cod. Rhen. = *Fugite mugitus.* Rhen. ci. = *Iungite questus.* VS cod. Curionis haec omittunt. v. 7. V cod. Rhen. αe = *Cordatus iano.* Rhen. ci. = *Cordatus Sino.* h = *Cordatus avo.* v. 8. sV = *Qui non alius.* G = *Quod non alius.* v. 13. = *celeris.* v. 17. G = *Presidia telis.* v. 22. G = *Fingeret hostes.* v. 24. G = *terga fugatis.* v. 29. Iunius ci. CG = *Cute Brigantas.* Scalig. ci. = *Scotobrigantas.* v. 36. V = *Defletu virum.*

Quo non alius
Potuit citius
Discere causas
Una tantum
Parte audita,
Saepe et neutra.
Quis nunc iudex
Toto lites
Audiet anno?
Tibi iam cedet
Sede relicta
Qui dat populo
Iura silenti,
(Cretaea tenens
Oppida centum.)
Caedite moestis
Pectora palmis,
O causidici,
Uenale genus.
Uosque poetae,
Lugete noui
Uosque in primis
Qui concusso
Magna parastis
Lucra fritillo.

XIIII. Delectabatur laudibus suis Claudius et cupiebat diutius spectare. Inicit illi manum Talthybius deorum nuntius et trahit capite obuoluto, ne quis eum possit agnoscere, per campum Martium et inter Tiberim et Uiam Tectam descendit ad inferos. Antecesserat iam conpendiaria Narcissus libertus ad patronum excipiendum et uenienti nitidus, ut erat a balneo, occurrit et
2 ait: Quid di ad homines? Celerius, inquit Mercurius, et uenire nos nuntia. Ille autem patrono plura blandiri uolebat. quem Mercurius iterum festinare iussit et uirga morantem inpulit. Dicto citius Narcissus euolat. Omnia procliuia sunt, facile descenditur. Itaque, quamuis podagricus esset, momento temporis peruenit ad ianuam Ditis: ubi iacebat Cerberus uel ut ait Horatius, *belua centiceps* {sese mouens uillosque horrendos

v. 37. V = *Qui non alius.* v. 39. = *Dicere causas.* v. 42. V — *et* ante *neutra.* v. 46. V = *Tibiam cedet.* Cod. Curionis = *Tibi iam cedit.* probat Grut. v. 55. V = *Venenale genus.* v. 57. G = *Lugite novi.*

Cap. XIII.

V = *inicit illa manum.*

deorum nuntius = VSG codd. Ruhk. 𝔈1. ... 𝔅1. Amicus Grut. ℜu 𝔅2. — *nuntius.* probat Gron. G = *per Martium campum.*

et Viam Tectam = VSG cod. Iunii aeh 𝔊ro ... 𝔅2. 𝔈1. ... 𝔏4. = *et viam rectam.*

conpendiaria = VS cod. Iunii. G𝔈1. ... 𝔅2. + *compendiaria via.* V G = *Narcisus.* 𝔈1. ... 𝔊 + *libertus dominus domini* contra mstos etiam Rhen.

a balneo = VG. S (?) 𝔈1. ... 𝔅2. = *a balineo.*

2. G — *Celerius* ... *inpulit.* a ℜu 𝔅2. + *Celerius i.* 𝔈1. ... 𝔊 + *Celerius praecedito.* VS ∾. VS cod. Iunii — *Ille autem* ... *inpulit.* de quibus vide.

proclivia = VSG cod. Curionis 𝔈1. 2. 𝔊 ... 𝔅2. = *procliva.* Trist. = *perclivia.* G + *momento tamen temporis.* G = *iacebat Cerberus vel ut ait Oratius centiceps. Pusillum* rell. om. 𝔐 ... 𝔅1. = *ubi iacebat, ut ait*

excutiens]. pusillum subperturbatur (albam canem in deliciis habere adsueuerat) ut illum uidit canem nigrum uillosum, sane non quem uelis tibi in tenebris occurrere. et magna uoce, 3 Claudius, inquit, ueniet. Cum plausu procedunt cantantes: *Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν.* Hic erat C. Silius Cos. designatus, Iunius Praetorius, Sex. Trallus, M. Heluius Trogus, Cotta, Uectius Ualens, Fabius, Equ. Rom. quos Narcissus duci iusserat. Medius erat in hac cantantium turba Mnester Pantomimus quem Claudius decoris causa minorem fecerat. Ad Mes- 4 salinam cito rumor percrebuit Claudium uenisse: conuolant primi omnium liberti Polybius, Myron, Harpocras, Amphaeus,

Horatius, *b. c.* Lips. ci. + *Cerberus triceps.* VSα ∾ (scribunt tamen VS *Oratius*). VSG cod. Rhen. omnes Parr. — *sese movens villosque horrendos excutiens.* quae, cum Senecae non esse videantur, uncis circumdedi. V = *pusyllum subperturbatur.* S = *pusillum perturbatur* [= f] *sub albam.* Cod. Rhen. cod. Curionis eh = *pusillum superturbatur.* G Harl. ∾. 𝔈1. . . . 𝔊 + *ut illum vidit canem nigrum* (*nam albam in deliciis* contra mstos etiam Rhen. Iunii (cod. Rhen. = *album canem.* G = *albam carnem*). Haec autem infra omittunt.

adsueverat = VS cod. Iunii. Cod. Rhen. 𝔈1. ... 𝔊 = *consueverat.* 𝔐 ... 𝔅2. = *consuerat.* G = *habere solebat.* G = *magnum vilosum.*

sane non quem velis = VS cod. Iunii. 𝔈1. 2. = *consueverat, ille autem totus informis est, nec quem velis tibi.* 𝔈𝔊 = *consueverat*) *villosum sane, quem non velis.* G𝔐 ... 𝔅2. = ∾ *quem non velis* (𝔐 ... 𝔅1. = *sane: quem non*). Cod. Rhen. = *sane nunquam velis.*

3. *et magna voce, Claudius, inquit, veniet* = VG cod. Rhen. cod. Iunii. S = ∾ *venit et.* 𝔈1. . . . 𝔅2. = *Et magna inquit voce: Claudius Caesar venit.* Orellius retinendum censet *Caesar.*

Cum plausu procedunt = VSG. 𝔈1. ... 𝔅2. + *Ecce extemplo cum plausu pr.* V = ΕΙΡΗΚΑΜΕΝ-ΣΥΝΧΑΙΡΩΜΕΝ. Cod. Iunii 𝔈𝔊 = ἡ ρ ή καμεν, συγχαίρωμεν. α = ϑ ι ρ ή καμεν συγχαίρωμεν. G 𝔈1. 2. spatium vacuum habent. V = *Hic erat Consilius* [= S] *consul designatus unus pretorius.* G = *Hic erat* [m *Consilius*] *consul des.* [cod. Rhen. =] *unus pr.* 𝔈1. . . . 𝔊 — *C. Silius.* Lips. ci. = *Sex. Traulus.* G = *M. Nelius Tergos Cotta.* 𝔈1. ... 𝔊 = *Trogus, Coriotectus, Valens.* S = *Cotta Tettius.* V cod. Rhen. 𝔐 . . . 𝔅1. = *Cotta Tectus, Valens.* Lips. ci. 𝔑u 𝔅2. ∾. V = *quos narciosum duci* [m = *narcius ducius*] *cusserat.* V = *in turba nre pantomimus.* Gα𝔈1. = *noster pantomimus.* Rhen. ci. 𝔈2. = *Nestor pantomimus.* S Iunius ci. ∾. V = *quam Claudius.* Rhen. ci. = *quem Caius minorem.* Cod. Curionis + *et minorem et monitorem.*

4. *Ad Messalinam* = VSG. 𝔈1. = *Nec non Messalinam.* 𝔈2. ... 𝔅2. + *Nec non ad Messalinam.* G = *rumor percrevit.* 𝔈 . . . 𝔏4. = *rumor percrepuit.* Cod. Iunii Trist. 𝔈1. = *rumor percrebruit.* VS cod. Curionis ∾.

convolant primi omnium = S. G = *Convalarunt primum omnium.* Cod. Rhen. = *Convolarunt omnium liberti.* Rhen. ci. = *Convolarunt obviam liberti.* V 𝔈1. . . . 𝔅2. = *Convolarunt* [𝔈1. = *Convolarant*] *primum omnium l.* V = ∾ *Arpocras* ∾ *Pheronaltus quos.* S = ∾ *Pheronactus quos.* G = ∾ *Arpocras* ∾ *Pheronactius quos.* Cod. Rhen. = ∾ *Arropas* ∾ [cod. Iunii

Pheronactes quos Claudius omnes, ne ubi imparatus esset, praemiserat. deinde praefecti duo, Iustus Catonius et Ruffus Pompeii F. deinde amici, Saturnius Luscius et Pedo Pompeius et Lupus et Celer Asinius, consulares. nouissime fratris filia, sororis filia, generi, soceri, socrus, omnes plane consanguinei. et agmine facto Claudio occurrunt. quos cum uidisset Claudius, exclamat, *Πάντα φίλων πλήρη.* Quomodo uos huc uenistis? Tum Pedo Pompeius: Quid dicis, homo crudelissime? Quaeris, quomodo? Quis enim nos alius huc misit quam tu, omnium amicorum interfector? In ius eamus: ego tibi hic sellas ostendam. XIV. Ducit illum ad tribunal Aeaci: is lege Cornelia quae de sicariis lata est quaerebat. postulat, nomen eius recipiat, edit subscriptionem: Occisos Senatores XXX, Equites R. CC. ceteros CCXXI. *ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε.* [Exterritus Claudius oculos undecumque circumfert, uestigat aliquem patronum qui se defenderet.] Aduocatum non inuenit. Tandem procedit P. Petronius, uetus conuictor eius, homo

=] *Pheronattus quos.* Ruhk. dicit cum cod. Iunii consentire αh. 𝔈1. ... 𝔊 = *Myron, Ampyronas, Ampaeus, Pheronas, Posides hasta pura insignis, Felix cum Pallante fratre, Harpocras, Polybius, quos.* 𝔐 ... 𝔅2. + *et Pheronactes* contra mstos.

quos Claudius omnes = VSG cod. Iunii αh ℭ𝔊. 𝔈1. 2. = *quos omnes Claudius.* 𝔐 ... 𝔅2. — *Claudius.*

ne ubi = V (V = *imperatus*). S (?) G cod. Iunii 𝔐 ... 𝔅2. = *necubi imparatus esset.* 𝔈1. 2. = *Quaestoriis Praetoriisque muneribus ubi impertitus 'esset praemiserat.* ℭ𝔊 = *quaestoriis, praetoriisque muneribus nec ubi imperitus esset, praemiserat.* S = *Iustus Catonis et Rofium* [s.m. *Rufium*] *pomfilius.* G = *Rufius Pomp. f.* VS = *Saturninus Lusius.* G = *Saturnius Lusius.* G = *Pompeius et Lucius.* V = *Celer Asinus.* G𝔈1. = *Celer asinus.*

5. *generi, soceri* = VSG 𝔈1. ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔅2. = *gener, socer.* Rhenanus ex dubiis cod. sui ductibus fecit πάντας φίλους ὁρῶ. G 𝔈1. 2. spatium habent vacuum. VS cod. Iunii cod. Curionis ∾. S — *vos* post *Quomodo.* G = *Quomodo quaeris. quis enim alius nos.* V + *interfector ó in ius eamus.* Cod. Rhen. — *In ius,* sed aliquid vacui habuit. VSG cod. Rhen. cod. Iunii Dal. Trist. αh = *stellas ostendam.* Iunius ci. = *stelas ostendam* vel *sitellas ost.*

Cap. XIV.

V = *ad tribunal Eacii.* G = *postulabit.*

nomen eius recipiat = VS cod. Iunii. G = *nomen eius accepit.* 𝔈1. ... 𝔊 = *nomen eius recipit.* 𝔐 ... 𝔅2. = *nomen eius recipi.* sV = *cedit subscriptionem.*

Equites R. CC. ceteros CCXXI. = S. V = *equites R. V. ceteros CCXXI.* G = *equites R. quinque ceteros.* Rhen. ci. = *Equites Romanos CCXXI. ceteros ὅσα.* 𝔈1. ... 𝔅2. = *Equites Rom. CCCXV. atque plures, ceteros CCXXI* (ℜu𝔅2. = *ceteros cives,* ὅσα ex ci. Sonntagii). V = ΟCΑΥΑΜΑΘΟCΤΕΚΟΝΙCΤΕ. Versus Hom. Il. ι, 305. G 𝔈1. spatium vacuum habent. VSG cod. Rhen. — *Exterritus ... defenderet.* quae ut suspecta uncis sepsi. G = *Tandem praecedit.* V = *eius convictor.* G = *coniector eius.*

Claudiana lingua disertus, et postulat aduocationem. Non da-
tur. Accusat Pedo Pompeius magnis clamoribus. Incipit pa- 2
tronus uelle respondere. Aeacus, homo iustissimus, uetat. il-
lum altera tantum parte audita condemnat et ait, *Εἴκε πάθοι
τά κ' ἔρεξε δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο.* Ingens silentium factum est.
Stupebant omnes nouitate rei adtoniti: negabant hoc umquam
factum. Claudio iniquum magis uidebatur quam nouum. De
genere poenae diu disputatum est, quid illum pati oporteret.
Erant qui dicerent, si uni di laturam fecissent, Tantalum siti 3
periturum, nisi illi succurreretur: non umquam Sisyphum one-
re releuari, aliquando Ixionis miseri rotam sufflaminandam. Non
placuit ulli ex ueteranis missionem dari, ne uel Claudius um-
quam simile speraret. Placuit nouam poenam constitui debere,
excogitandum illi laborem inritum et alicuius cupiditatis species
sine fine et effectu. Tum Aeacus iubet illum alea ludere per-
tuso fritillo. et iam coeperat fugientes semper tesseras quaerere
et nihil proficere.

V = *dissertus.*

2. *Incipit patronus* = VSG 𝔖𝔊. 𝔈1. 2. = *Incipit P. Petronius.* 𝔐 ... 𝔅2. = *Incipit Petronius.* G = *iustissimus iudicat.* S + *et illum.*

altera tantum = VSG 𝔈1. ... 𝔊. 𝔐 ... 𝔅2. = *tantum altera.* V = ΔΙΚΕΤΑΙCΤΑΕΡΕΞΑCLΚΗΕΥ-ΘΙΛΕΝΟΠΟ. Iunius ex cod. suo profert: Δίκη τ' ἄΐστα ὁρᾷ καὶ ἀελπῆ εὐθύνει νόμος vel νόμῳ. Ipse olim voluit: δίκαιος ἂν ἦς, δικαίῳ χρήσῃ νόμῳ. G 𝔈1. 2. spatium vacuum habent. S cod. Curionis Parr. ∾. Legitur hic versus etiam apud Aristot. Eth. ad Nic. V, 8. Bekk. ubi scholiastes eum Hesiodi esse docet.

3. S = *sium diu laturam fecissent.* 𝔈1. ... 𝔊 = *si minus dii latura fecissent.* Iunius ci. = *si uni dilaturam fecissent.* Alciatus ci. = *si ullam dilaturam fecissent.* Curio ci. = *si unius diei iacturam fecissent, Tantalum* vel *non alienum videri, si unius diei iacturam fecissent. Tantalum.* Rhen. ci. = *semidei larvam facesseret.* Fromond. ci. = *si minus immortalem dii naturam fecissent.* Gron. ci. = *si uni dii gratiam fecissent.* Orell. ci. = *Tityum iam diu vultures pavisse, Tantalum siti periturum, nisi illi succurreretur, non unquam Sisyphon onere relevari* etc. V G cod. Rhen. cod. Iunii ∾. Locum desperatum relinquo. VSG cod. Rhen. — *non umquam . . . relevari.* Sed Senecae esse censet Orell. Curio ci. = *relevandum* aut + *relevari oportere.* Rhen. ci. = *rotam sublaminandam.* V = *illi ex veteris missionem.* SG = *ulli ex veteribus.* Cod. Iunii = *ulli ex veteris.* Iunius ci. = *ulli ex veteri S. C.*

constitui debere, excogitandum = VSG cod. Rhen. cod. Iunii. 𝔈1. ... 𝔅2. = *excogitari debere, instituendum.* V = *et alicuus* [𝔈1. 2. =] *cupiditatis spes sine fine effectus.* S = *cupiditatis spes sine effectu.* G = *cupiditatis spes sine fine et effectus.* Etiam αabcf = *spes.* Rhen. ci. = *cupiditatis specimen sine effectu.* G = *Tum Aeacus ubique illum alia ludere.* VG 𝔈1. = *percusso* [illegible]*o.* G = *et nihil perficere.*

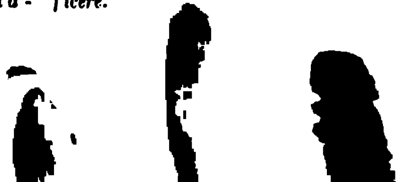

XV. *Nam quotiens missurus erat resonante fritillo,*
Utraque subducto fugiebat tessera fundo.
Cumque recollectos auderet mittere talos
Lusuro similis semper semperque petenti,
Decepere fidem: refugit digitosque per ipsos
Fallax adsiduo dilabitur alea furto.
Sic cum iam summi tanguntur culmina montis,
Inrita Sisyphio uoluuntur pondera collo.

Adparuit subito C. Caesar et petere illum in seruitutem coepit: producit testes qui illum uiderant ab illo flagris, ferulis, colaphis uapulantem. Adiudicatur C. Caesari. Caesar illum Aeaco donat. is Menandro liberto suo tradidit, ut a cognitionibus esset.

Cap. XV.

v. 1. G 𝔊1. = *Iam quotiens.* v. 2. G (m∾) = *Vitaque subducto.* v. 3. V = *Cumque collectos.* v. 4. G = *Lusuros similes.* v. 5. V = *Decipere fidem.* v. 8. V = *Inrita sisifilo.* S = *Coepit producere testes.* G = *qui illum videant.* V (s∾) = *ab illa flagris.*

Adiudicatur C. Caesari. Caesar illum Aeaco donat. is Menandro. Sic scribendum videtur. S = *adiudicatur C. Caesari Caesar illum eaco donatus Menandro.* V cod. Iunii = *Adiudicatur C. Caesar illum eaco* [V s.m. = *eacon*] *donat is Menandro.* G = *Adiudicatur G. Caesari. illum Eacus donat. is illum Menandro.* 𝔞abc = *Abiudicatur* [𝔊1. ... 𝔊 =] *C. Caesari, illum Aeacus donat. Is etc.*

ut a cognitionibus esset = VS Boug. cod. Iunii. G = *ut a cognationibus esset.* 𝔊1. 𝔖𝔊 = *ut a cognitionibus abesset.* 𝔊2. = *ut a cogitationibus abesset.* 𝔐 ... 𝔅2. + ∾ *ei esset.* V subscribit haec: *Damnabis numquam longum post tempus amicum Mutavit mores sed pignora prima memento.* S = *Divi Claudii. Explicit. Apotheosis. Annei. Senecae. Per Saturam* (omnia maiusculis sunt scripta). G = *Ludus Senecae de morte* Claudii *Neronis finit foeliciter. Lucii Annei Senecae Satira de Claudio Caesare Finit foeliciter.*

FRAGMENTA
E SCRIPTIS SENECAE DEPERDITIS.

EX SCHEDIS PAULI SADOLETI.

(Arnaud du Ferron in Cons. Burdigal. II. p. 111.)

[DE MATRIMONIO.]

Cordubenses nostri, ut maxime laudarunt nuptias, ita qui sine his conuenissent, excluserunt cretione hereditatum, etiam pactam ne osculo quidem, nisi Cereri fecissent et hymnos [*hymenaeos* *)] cecinissent, attingi uoluerunt. Si quis osculo solo octo parentibus aut uicinis non adhibitis attigisset, huic abducendae quidem sponsae ius erat, ita tamen ut tertia parte bonorum sobolem suam parens, si uellet, multaret.

L. ANNAEI SENECAE FRAGMENTA A NIEBUHRIO EX MEMBRANIS BIBLIOTHECAE VATICANAE EDITA ROMAE 1820.

[DE AMICITIA.]

I. [*il*] le tristior quam solebat o . . ru . ille . . si . . . . ne . . . in ad . . . . a quaerentem. erm . . . . t. ni. se . . gres. r. ae fecit . . . . ter alteri . . . . dit a . . . . ses . . . . plus . . . . hi. conquesturus uenit: at contra se adfuit et satisfacienti satisfecit: non minus hic sollicitus fuit ne fecisse uideretur iniuriam quam ille ne accepisse: aut certe nihil resedit quod serperet, sed in medium dedit uterque offensiones suas, et alter ab altero quidquid latebat expressit. Familiare iurgium [illegible] iudicem sed arbitrum quaerit, nihil autem

---

*) Ita em[illegible]

componitur inter absentes, nec tuto epistulis omnis querella committitur, et inexplorata fronte, per quam produntur animi. incertum est quam simpliciter detegatur ira, quam fideliter desinat. Sic amico indica*turus amicus* a praesente *secundum* absentem det.

Quisquis re consulta ri.... contrahat plurimum operis facit: in rem praesentem perducat amicum. Quemadmodum multa quorum in tenebris audacia est, luce prohibentur; ita, quae absentes inritant et concitant, ad praesentiam non ferunt. Optimum est itaque, etiam si quid neglegentius praetermissum est ....bu. an. u. factum ere..... conputatum . . . verbi ..... in id tempus...niq . o possit.... nob . le . . le re .... ne pens ad . . nari . . si . *p* ra *e* terea *sinceram amicitiam decet ut* sine cicatrice sanetur.

Quaeramus a uenientibus quid absentes agant, debitoribus illorum instemus, creditoribus respondeamus, inimicis resistamus: si aut — — —

II. quaeritis: itaque momento amicitiae uestrae exolescunt quarum mens aut animus pignus est.

Una peregrinatio eradit animo ius omne: si uero longior haec est et longinquior, excidit notitia quoque, *non tantum* amicitia. Quod ne possit accidere, omni opera sistamus, et fugientem memoriam reducamus: utamur, ut in prima parte dicebam, animi uelocitate, neminem a uobis amicum abesse patiamur, in animum subinde nostrum reuertantur futura nobis promtu, iam ut praeterita repetamus: sic ille manus, sic ora ferebat: imago effingatur animo notabilis et e uiuo petita, non euanida et muta. Sic ille manus, sic ora ferebat: adiciamus illa quae magis ad rem pertinent: sic loquebatur, sic hortabatur, sic deterrebat, sic erat in dando consilio expeditus, in accipiendo paratus, in mutando non pertinax: sic solebat beneficia liberaliter dare, patienter perdere, sic properabat benignitas eius, sic irascebatur, eo uultu ab amico uincebatur, *quo* solent uincere: ceteras uirtutes pererremus, in harum usu tractatuque uersemur: et, si plures eodem tempore absunt, uelut sparsa pluribus locis membra familiaritatis nostrae colligamus: nunc hic, nunc ille in ore animoque sit, ubi . . e . ius . . si . . hui . nempe nes: nulla tantum possit uetustas ut memo-

riam amicitiae ... dae ... sic nun .... lum est ..... liae es. se interdu .. eu fati solet iniram est quam ualde illum amem conscientia ea con .....

III. — [*notitia animi esse cer*]tior debet, quia uultus incertus est. Magnos humanum pectus recessus habet: quod *uultu* quo placet virtus eo fraus adumbratur, et cogitationibus pessimis facies benignissima obducitur: nec facile nisi peritus intellegas quid intersit inter animum amici et colorem. Hoc sibi quisque proponat quo minus facile fucatis capiatur officiis: rara est amicitia: uulgaris aut exposita ut inplere totas domus possit uulgo sibi homines persuasere. An aurum ingenti opera tegi creditis, cuius ubique quaesiti vix sub aliquo monte vena deprehenditur; amicum autem ubique inueniri, sine ullo labore, sine ulla inuestigatione? Quid enim tam simplex apertumque est? Atqui non tam in alto latet aurum argentumque — — —

Incipit eiusdem Annaei Senecae de uita patris feliciter: scribente me..... die et lo[*co*] *s*[*upra*] *s*[*cripto*].

Si quaecunque conposuit pater meus et edi uoluit iam in manus populi emisissem, ad claritatem nominis sui satis sibi ipse prospexerat: nam nisi me decipit pietas, cuius honestus etiam error est, inter eos haberetur qui ingenio meruerunt ut puris *scriptorum* titulis nobiles essent. Quisquis legisset eius historias ab initio bellorum ciuilium, unde primum ueritas retro abiit, paene usque ad mortis suae diem, magni aestimaret scire quibus natus esset parentibus ille qui res Roma[*nas*] —
